BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
22 D
M 17

R. VIII. 24

12.22.D.17 c

EPITOME

CHRYSOSTOMI IAVELLI CANAPITII

SVPER PROPOSITIONIBVS LIBRI *de Cauſis, & vnicuique propoſitioni appoſito Commento, ac etiam Examine earundem.*

PROPOSITIO PRIMA.

Omnis cauſa primaria eſt influens ſuper cauſatum ſuum quàm cauſa ſecunda uniuerſalis.

COMMENTVM.

CVM enim remouet cauſa ſecunda vniuerſalis virtutem ſuam à re, cauſa vniuerſalis prima non aufert virtutẽ ſuam ab ea, quod eſt, quia cauſa vniuerſalis prima agit in cauſatum cauſæ ſecundæ antequam agat in ipſum cā vniuerſalis ſecunda, quæ ſequitur ipſum. Cum ergo agit cauſa ſecunda in cauſatũ qđ ipſam ſequitur, nó excluditur ipſius actio a cā prima, quæ eſt ſuper ipſam, & qñ ſeparatur cā ſecunda a cauſato, qđ ſequitur ipsā, nó ſeparat ab eo prima quæ eſt ſupra ip-

Domus Romæ Ministrantium Infirmis
BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

ſam, quoniam eſt cauſa ei. Et nos quidem exemplificabimus illud per eſſe, & viuum, & hominem, quod eſt, quia oportet vt ſit eſſe in primis, deinde viuum, poſtea homo: viuum vero cauſa hoīs eſt propinqua, & eſſe cauſa eſt longinqua, eſſe igitur cā eſt vehementius homini q̄ viuū, qm̄ eſt cauſa viuo, quæ eſt cauſa homini, & ſimiliter quādo ponis rationale cauſam homini, eſſe eſt cauſa uehementius homini quā rationalitas, qm̄ eſt cauſa cauſæ eius. Et illius quod dicimus ſignum eſt, quod quando tu remoues virtutem rationalem ab homine non remanet homo, ſed remanet viuum ſpirans ſenſibile, & quando remouens viuū ab illo non remanet viuum, remanet tn̄ eſſe, quoniam eſſe nō remouetur ab eo, ſed remouetur viuū, quoniā cauſa non remouetur remotione cauſati ſui, ſed eſſe eſt cauſa viui, & viuum eſt cauſatum eius. remanet ergo hominis eſſe. cum igitur non eſt indiuiduum homo eſt animal. & ſi non eſt animal, eſt eſſe tantū. Iam igitur manifeſtū eſt, & planum, ꝙ cauſa prima & longinqua eſt plus comprehendens, & vehementius eſt cauſa rei quā cauſa propinqua, & ꝑꝑ illud fit eius operatio vehementioris adhærentię cū re, quā operatio cauſæ propinquæ, & hoc nō fit, niſi ꝓpter hoc qđ in primis res nō patitur niſi a virtute longinqua, deinde patitur a virtute quæ eſt ſub prima, & cā prima adiuuat ſecūdam cām ſuper operationem ſuam, quoniam operationē quā ſecunda efficit, & prima efficit. Veruntamen efficit eā per alium modum altiorē, & ſublimiorē, & qn̄ remouetur cauſa ſecunda a cauſato ſuo, non remouetur cauſa prima ab eo, quoniā cauſa prima eſt vehementioris, & maioris adhęrentiæ cū re, quā cauſa propinqua, & non fingitur cauſatum cauſæ ſecundæ niſi per virtutē cauſæ primæ, qđ eſt quia cauſa ſecunda nō efficit rē, ſed influit cā prima, quæ eſt ſuper ipſam, ſuper illā rem de virtute ſua, qua adhæret ei adhærentia vehementi, & ſeruat eam. Iam ergo manifeſtū eſt, & planū, ꝙ cauſa longinqua vehementius eſt cauſa rei quā cauſa propinqua quæ ſequitur eam, & quod ipſa influit virtutem ſuam ſuper eam, & ſeruat eam, & nō ſe parat ab ea ſeparatione cauſæ ſuæ propinquæ, imo remanent

net in ea, & adhæret ei adhærentia vehementi ſecundum quod oſtendimus, & expoſuimus.

PROPOSITIO II.

Omne eſſe ſuperius, aut eſt ſuperius æternitate, & ante ipſam, aut eſt cum æternitate, aut eſt poſt æternitatem, & ſupra tempus.

COMMENTVM.

Eſſe vero quod eſt ante æternitatem eſt cauſa prima, quoniã eſt cauſa ei, ſed eſſe qđ eſt cũ æternitate eſt intelligentia, qm̃ eſt eſſe ſ̃m unam habitudinẽ: vnde non patitur, neq; deſtruitur. eſſe uero quod eſt poſt æternitatem, & ſupra tempus, eſt anima, quæ eſt in horizonte æternitatis inferius, & ſupra tempus: & ſignificatio, qđ prima cauſa eſt ante æternitatẽ ipſam, & ꝙ eſſe in ea eſt acquiſitum, & dico quod omnis æternitas eſt eſſe, ſed non omne eſſe eſt æternitas. ergo eſt magis commune quam æternitas, & cauſa prima eſt ſupra æternitatem, quoniam ęternitas eſt cauſatum ipſius, & intelligentia apponitur, vel parificatur æternitati, quoniam extenditur cum ea, & non alteratur, neque deſtruitur, & anima annexa eſt cum ęternitate inferius, quoniam ſuſceptibilior eſt impreſſionis quam intelligentia, & eſt ſupra tempus, quoniam eſt cauſa temporis.

PROPOSITIO III.

Omnis anima nobilis habet tres operationes. nam ex operationibus eius eſt operatio animalis, & operatio intellectualis, & operatio diuina, &c.

COMMENTVM.

Operatio diuina eſt, quoniam ipſa præparat naturam cum virtute, quæ eſt in ea a prima cauſa. eius autem

operatio intellectualis eſt quoniam ipſa ſcit res per virtutem intelligentiæ quæ eſt in ipſa. eius autem operatio animalis eſt, qm̃ ipſa mouet corpus primũ, & omnia corporalia qm̃ ipſa eſt cauſa motuũ corporũ, & tã operatiõis naturæ, & non efficit anima has operationes, niſi qm̃ aĩa eſt exemplũ uirtutis ſuperioris, qđ eſt, quia prima cauſa creauit eſſe animæ mediante intelligentia; & pp illud facta eſt anima efficiens operationem diuinã; poſtquã ergo creauit prima cauſa eſſe animæ, poſuit eam ſicut inſtrumentum intelligentiæ, quo efficiat operationes ſuas, propter illud ergo aĩa intelligibilis efficit operationem intelligentiæ, & & quia ſuſcipit impreſſionem intelligentiæ, facta eſt inferioris operationis quam ipſa intelligentia impreſſione ſua in id, quod eſt ſub ipſa, quia ipſa non imprimit vires niſi per motum, & qđ eſt ſub ipſa non recipit operationẽ eius niſi ipſa moueat ipſum. pp hanc ergo cauſam fit qđ aĩa mouet corpus. De proprietate nanq; animę eſt, vt viuificet corpora, qñ influit virtutem ſuã ſuper ea, & directe perducit eam ad operationẽ rectam. Manifeſtum eſt igitur nunc ꝙ anima habet tres operationes, quoniam hẽt uirtutes tres, ideſt uirtutẽ diuinã, & uirtutẽ intelligentiæ, & uirtutem ſuę eſſentiæ ſecundum ꝙ narrauimus, & oſtendimus.

PROPOSITIO IIII.

Prima rerum creatarum eſt eſſe, & ante ipſum non eſt creatum aliud.

COMMENTVM.

Quod eſt, quia eſt ſupra ſenſum, & ſupra animam, & ſupra intelligentiam, & non eſt poſt cauſam primam latius, nec prius creatum ipſo. propter illud ergo factum eſt ſuperius creatis rebus omnibus, & uehementius unitum, & non eſt factum ita, niſi propter propinquitatem ſuã eſſe uni puro, & uni uero, in quo nõ eſt multitudo

titudo aliquorum modorum. Et eſſe creatũ quamuis vnũ ſit, tamen multiplicatur.i. ipſum recipit multiplicitatem, & ipſum quidem non eſt factum multa, niſi quia ipſum quamuis ſit ſimplex, & non ſit in creatis ſimplicius ipſo, tñ eſt compoſitum ex finito, & infinito, quod eſt quia eſſe qđ eſt ex eo.i.immediate ſequitur cauſam primam, eſt in telligentia, quæ completa eſt in vltima potentia, & in reli quis bonitatibus, & formę intelligibiles in ipſo ſunt latiores, & vehementius vniuerſales, & quod eſt ex eo, i.imme diate inferius eſt intelligentia, veruntamen eſt ſub illo intelligentia in coplemento, & virtute, & bonitatibus, & non ſunt formæ intelligibiles in illa ita dilatatæ, ſicut eſt earũ latitudo in illa completa intelligentia, & eſſe quidem primum creatum eſt in intelligentia totum: veruntamen intelligentia in ipſo eſt diuerſa ſecundùm modum quem diximus. Et quia diuerſificatur intelligentia, fit illic formæ intelligibilis diuerſa & ſicut ex forma vna. propterea qđ diuerſificatur in mundo inferiori proueniunt indiuidua infinita in multitudine. ſic ex eſſe cauſato primo, propterea, quod diuerſificatur, apparent formæ intelligibiles infinitæ veruntamen quamuis diuerſificentur non ſeiunguntur abinuicem, ſicut eſt ſeiunctio indiuiduorum, quod eſt, quo niam ipſę vniuntur ſine corruptione, & ſeparantur abſq; ſeiunctione, quoniam ſunt vnum habens multitudinem, & multitudo in vnitate. Et intelligentiæ primæ influunt ſuper intelligentias ſecundas, bonitates, quas recipiũt a cauſa prima, & intendunt bonitates in eis vſque quo conſequantur vltimum earum.

PROPOSITIO V.

Intelligentiæ ſuperiores primæ, quæ ſequuntur cauſam primam, imprimunt formas ſecundas ſtãtes, quæ non deſtruuntur ita, vt non ſit neceſſe iterare eas alia vice. Intelligentiæ autẽ ſecundæ imprimunt formas decliues, & ſeparabiles, ſicut eſt aĩa.

COMMENTVM.

IPſa nanque eſt ex impreſſione intelligentiæ ſecundæ quæ ſequitur eſſe creatum inferius,& non multiplicantur animæ,niſi per modum quo multiplicantur intelligentiæ,quod eſt,quia eſſe animæ habet finem, ſed quod ex eo eſt inferius eſt in finitum.Animæ igitur quæ ſequuntur intelligentiam perfectæ ſunt & completæ, paucæ declinationis,& ſeparationis , & animæ quæ ſequuntur eſſe inferius ſunt in complemento,& declinatione ſub animabus ſuperioribus,& animæ ſuperiores influũt bonitates ſuas quas recipiunt ab intelligentia ſuper animas inferiores,& omnis anima recipiens ab intelligentia virtutem,plus eſt ſuper impreſſionẽ fortior, & qđ impreſſum eſt ab ea eſt fixũ ſtans,& eſt motus eius æqualis & cõtinuus, & illa ĩ qua eſt virtus ex ea intelligentiæ, minor eſt in impreſſione ſub animabus primis,& eſt qđ ab ea impreſſum eſt,debile eus neſcens deſtructibile,veruntamen quãuis ſit ita, tamen ꝑmanet per generationem,Iam ergo oſtenſum eſt,quare factæ ſunt formæ intelligibiles multæ, & non eſt eſſe earum niſi ſimplex,& quare factæ ſunt multæ animæ,quarũ quædam ſunt fortiores alijs,vel quibuſdam , & eſſe earum eſt vnum ſimplex,in quo non eſt diuerſitas.

PROPOSITIO VI.

Cauſa prima ſuperior eſt omni narratione,& nõ deficiunt linguæ a narratione eius,niſi propter narrationem eſſe ipſius,quoniam ipſa eſt ſuper omnẽ cauſam , & non narratur niſi per cauſas ſecundas , quæ illuminantur à lumine cauſæ primæ.

COMMENTVM.

QVod eſt , qm̃ cauſa prima non ceſſat illuminare cauſatum ſuum,& ipſa non illuminať à lumine alio,qm̃ ipſa

ipſa eſt lumen purum,ſuper quod non eſt aliud lumen.ex illo ergo ſola prima cauſa facta eſt,cuius deficit narratio, & non eſt ita niſi quia ſupra ipſam non eſt cauſa per quam cognoſcatur,quia omnis quidem res non cognoſcitur niſi ex ſui ipſa cauſa.cum ergo res eſt cauſa tantum, & nō eſt cauſatum,non ſcitur per cām primam,neq; narratur,qm̄ eſt ſuperior narratione, neq; conſequitur eam loquela, qđ eſt, quia narratio nō fit niſi per loquelam, & loquela per intelligentiam,& intelligentia per cogitationem, & cogitatio per meditationem,& meditatio per ſenſum. Cauſa autem prima eſt ſuper oēs res,quoniam eſt cauſa eis. pp illud ergo fit quod ipſa non cadit ſub ſenſu, & meditatione,& cogitatione,& intelligentia, & loquela. non eſt ergo narrabilis.Et dico iterum quod res,aut eſt ſenſibilis, & cadit ſub ſenſu,aut eſt meditabilis,& cadit ſub meditatione, aut eſt fixa ſtans ſm̄ diſpoſitionem vnam, & eſt intelligibilis,aut eſt conuertibilis deſtructibilis cadens ſub generationem,& corruptionem,& eſt cadens ſub cogitationem. Et cauſa prima eſt ſuper res intelligibiles ſempiternas, & ſuper res deſtructibiles,quapropter non cadit ſuper eam ſenſus,neque meditatio, neq; cogitatio, neque intelligentia. Et ipſa quidem non ſignificatur niſi ex cauſa ſecunda,quę eſt intelligentia,& nō nominatur per nomē cauſati ſui primi,niſi per modum altiorem,& meliorem, qm̄ qđ eſt eſſe cauſati,eſt eſſe,veruntamen per modum ſublimiorem, & maiorem,& meliorem,& nobiliorem,ſicut oſtendimus.

PROPOSITIO VII.

Intelligentia eſt ſubſtantia, quæ non diuiditur.

COMMENTVM.

Quod eſt,quia ſi non eſt cū magnitudine, neq; corpus,neq; mouet,tunc proculdubio nō diuiditur, & iterum,omne diuiſibile non diuidit,niſi aut in multitudinē,aut ī magnitudinē,aut in motū ſuū. Cum ergo res eſt ſub hac diſpoſitione eſt ſub tpe, qm̄

non recipit diuiſionem, niſi in tempore, & intelligentia quidem non eſt in tempore, immo eſt cum æternitate, quapropter facta eſt altior, & ſublimior omni corpore, & omni multitudine, quod ſi inueniatur in ea multitudo, non inuenitur niſi quaſi res ſit vna. Cum ergo intelligentia ſit penitus ſecundum hunc modum, diuiſionem non recipit. Et ſignificatio quidem iſtius eſt reditio ſui ſuper eſſentiam ſuam. ſ. quia non extenditur cum re extenſa, ita vt ſit vna ſuarum extremitatum ſecunda ab alia, quod eſt, quia cum vult ſcientiã rei corporalis, nõ extẽditur cum ea, ſed ipſa ſtat fixa ſecundum ſuam diſpoſitionẽ, quoniam eſt forma a qua non pertranſit aliquid, & corpora quidem non ſunt ita, & ſignificatio quod intelligentia non eſt corpus, neq; diuiditur eius ſubſtantia, & operatio eius eſt, quod vtræque ſunt vna res, & intelligentia quidem eſt multa propter bonitates quæ adueniũt ei a prima cauſa, & ipſa quamuis multiplicetur per hunc modum, tamen quia appropinquat vni eſt non diuiſibilis, & ita intelligentia non recipit diuiſionem, quoniam eſt primũ cauſatũ quod cauſatũ eſt a prima cauſa, & vnitas dignior eſt quàm diuiſio. Iam ergo verificatũ eſt, quod intelligentia eſt ſubſtantia quæ non eſt cum magnitudine corporali, neq; corpus, neq; mouet per aliquẽ modorũ motus corporum quapropter facta eſt ſupra tempus cũ æternitate, ſicut oſtendimus.

PROPOSITIO VIII.

Omnis intelligentia ſcit quod eſt ſupra ſe, & quod eſt ſub ſe, verũtamẽ ſcit quod eſt ſub ſe, quoniam eſt cauſa ei, & ſcit quod eſt ſupra ſe, quoniam acquirit ab eo bonitates.

COMMENTVM.

ET intelligentia quidem eſt ſubſtantia intelligibilis. ergo ſecundùm modum ſuæ ſubſtantiæ ſcit res quas acquirit deſuper, & res quibus eſt cauſa. ergo ipſa diſcerint

quod

quod eſt ſupra eam,&quod eſt ſub ea,& ſcit quod illud qđ eſt ſupra eam eſt cauſa ei, & qđ eſt ſub ea eſt cauſatum ab ea, & cognoſcit cauſam ſuam, & cauſatum ſuum per modum qui eſt cauſa eius.ſ.per modum ſubſtantiæ ſuæ,& ſui eſſe.ſimiliter oīs ſciens non ſcit rem meliorem, & rē maiorē,& rem inferiorem,& deteriorē, niſi ſm modum ſubſtantiæ ſuæ,& ſui eſſe,& non ſecundū modū ſcđm quē res ſunt.Et ſi hoc ita eſt proculdubio bonitates quæ deſcendūt ſuper intelligentia a prima cauſa ſunt in ea intelligibiles, & ſimiliter res corporeæ ſenſibiles ſunt in intelligentia intelligibiles,quod eſt,qm̄ res quæ ſunt in intelligentia nō ſunt impreſſiones ipſe,immo ſunt cauſæ impreſſionū.Et ſignificatio illius eſt,qđ intelligentia ipſa eſt cauſa eorū quę ſunt ſub ipſa,per hoc qđ eſt intelligentia. ſi ergo eſt intelligentia cauſa rerum per hoc qđ eſt intelligentia,tunc proculdubio cauſæ rerū ſunt intelligibiles in intelligētia. iam ergo manifeſtum eſt qđ res ſupra intelligentiam, & ſub ea,ſunt per virtutem intelligibilem,& ſimiliter res corporeæ in intelligentia ſunt intelligibiles, & res intelligibiles cum intelligentia ſunt intelligibiles,qm̄ ipſa eſt cauſa eſſe earum,& quia ipſa non apprehendit niſi per modū ſubſtātiæ ſuæ,& ipſa quia eſt intelligentia apprehēdit res apprehēſione intelligibili,ſiue intelligibiles ſint,ſiue corporeæ.

PROPOSITIO IX.

Omnis intelligentiæ fixo, & eſſentia eius eſt per bonitatem puram,quæ eſt per primam cauſam.

COMMENTVM.

ET virtus quidem intelligentiæ eſt vehementioris vnitatis quam res ſecundæ,quæ ſunt poſt eam,quoniam non accipiunt cognitionem eius, & non eſt facta ita, niſi quia cauſa eſt ei quod eſt ſub ea,& ſignificatio eius eſt illud cuius rememoramur,quia intelligentia eſt regens omnes res quæ ſunt ſub ea per virtutē diuinam quæ eſt in ea,

& per eam retinet res,qm̄ per eam eſt cauſa rerum,& ipſa retinet omnes res, quæ ſunt ſub ea, & comprehendit eas, quod eſt,qm̄ omne quod eſt principium rebus,& cauſa eis eſt retinens illas res, & regens eas,& nō euadit ab ipſis aliquid propter virtutem ſuam: ergo intelligentia eſt princeps rerum quæ ſub ea ſunt,& retinens eas, & regens eas & ſicut natura regit res quæ ſub ea ſunt per virtutum intelligentiæ,& ſimiliter intelligentia regit naturam per virtutem diuinam,& intelligentia quidem non facta eſt retinens res quæ ſunt poſt eam,& regens eas,& ſuſpendēs virtutem ſuam ſuper eas,niſi qm̄ ipſæ res nō ſunt virtus ſubſtantialis ei,immo ipſa eſt virtus virtutum ſubſtantialium qm̄ eſt cauſa eis. Et intelligentia quidem comprehendit generata,& naturam,& horizontem naturæ.ſ.animā nam ipſa eſt ſupra naturam,quod eſt,quia natura continet generationem,& anima continet naturam, & intelligentia continet animā,ergo intelligentia continet oēs res,& non eſt facta intelligentia ita,niſi pp cauſam primam quę ſupereminet omnibus rebus,qm̄ eſt cauſa intelligentiæ, & animæ,& naturæ,& reliquis rebus. Et cauſa quidem prima non eſt intelligentia,neque anima,neq; natura,immo eſt ſupra intelligentiam,& animam,& naturā,qm̄ eſt creās omnes res, veruntamen eſt operans intelligentiā ſine medio,& creans animam,& naturā, & reliquas res mediāte intelligentia. Et ſcientia quidem diuina non eſt ſicut ſcientia ſntelligibilis,neque ſicut ſcientia animalis,immo eſt ſupra ſcientiam intelligentiæ,& ſcientiam animæ,quoniam eſt creans ſcientias. Et virtus quoque diuina eſt ſupra omnem virtutem intelligibilem,& animalem, & naturalem, qm̄ eſt cauſa omni virtuti. Et intelligentia eſt habens yliachim & formam,& ſimiliter anima eſt habens yliachim,& natura eſt habens eſſe yliachim, & cauſæ quidem primæ non eſt yliachim,quoniam ipſa eſt tantū eſſe. Quod ſi dixerit aliquis,neceſſe eſt vt ſit yliachim,dicemus yliachim,id-eſt eſſe ſuum eſſe infinitum,& indiuiduum ſuum eſt bonitas pura,effluens ſuper intelligentiam omnes bonitates,& ſuper reliquas res mediante ea.

Propoſi-

PROPOSITIO X.

Omnis intelligentia eſt plena formis: veruntamen ex intelligentijs ſunt quæ cõtinent formas minus vniuerſales, & ex eis ſunt quę continent formas plus vniuerſales.

COMMENTVM.

QVod eſt, quoniam formæ quæ ſunt in intelligẽtijs ſecundis per modum particularem ſunt in intelligentijs primis per modum vniuerſalem, & formę quæ ſunt in intelligentijs primis per modum vniuerſale ſe habent in intelligentijs ſecundis per modum particularem, & in intelligentijs primis eſt virtus magna, quoniã ſunt vehementioris vnitatis quàm intelligentiæ ſcdæ inferiores, & in intelligentijs ſecundis ſunt virtutes debiles, quoniam ſunt minoris vnitatis, & pluris multiplicitatis, & eſt, quia intelligentiæ quæ ſunt longinquiores ab vno puro, ſunt pluris quantitatis. & debilioris virtutis, & quia intelligentiæ propinquæ vni puro, ſunt minoris quantitatis, & maioris virtutis, inde accidit vt formæ procedant ex intelligẽtijs primis proceſſione vniuerſali vnita. Et nos quidẽ abbreuiamus, & dicimus ꝙ formæ quæ adueniunt ſecundis intelligentijs, ex intelligentijs primis, ſunt debilioris proceſſionis, & vehementioris ſeparationis, quod fit quia intelligentię ſecundæ proijciũt inferius, id eſt debiliori modo ſuos viſus ſuper formam vniuerſalem, quæ eſt in intelligentijs vniuerſalibus, & diuidunt eam, & ſeparant eam, qm̃ ipſæ non poſſunt recipere ipſas formas ſecundùm vnitatem, & certitudinem earum, niſi ſm̃ modum ſm̃ quem poſſunt recipere eas. ſ. per ſeparationem, & diuiſionem, & ſimiliter aliqua ex rebus non recipit quod eſt ſupra eam, niſi per modum ſecundùm quem poteſt recipere ipſum, & non per modum ſecundùm quem eſt receptibile.

Propoſi-

PROPOSITIO XI.

Omnis intelligentia intelligit res ſempiternas quæ non deſtruuntur, neque cadũt ſub tempore.

COMMENTVM.

Quod eſt, quoniam ſi intelligentia eſt res ſempiterna quæ non mouet, tunc ipſa eſt cauſa rebus ſempiternis, q̃ non deſtruuntur, neq; cadunt ſub tempore, neque ſub generatione, neque ſub corruptione. & intelligentia quidem non eſt ita, niſi quia intelligit rem per eſſe ſuum, & eſſe ſuum ſempiternum eſt quod non corrũpitur. cum ergo hoc ſit ita, dicemus quod res deſtructibiles ſunt ex corporeitate, ſcilicet ex cauſa corporea temporali, non ex cauſa intelligibili æterna.

PROPOSITIO XII.

Primorum omnium quædam ſunt in quibuſdã per modum quo licet vt ſit vnum eorum in alio.

COMMENTVM.

Quod eſt, quia in eſſe ſunt vita, & intelligentia, & in vita ſunt eſſe, & intelligentia, & in intelligentia ſunt eſſe, & vita: veruntamen eſſe, & vita in intelligentia ſunt duæ intelligentiæ, & eſſe & intelligentia in vita ſunt duę vitæ, & vita & intelligentia in eſſe ſunt duo eſſe & non eſt ita, niſi q̃a vnumquodq; primorum aut eſt cauſa aut cauſatum. Cauſatum ergo in cauſa eſt per modũ cauſæ, & cauſa in cauſato eſt per modum cauſati. Et nos quidẽ abbreuiamus, & dicimus quod res agens in rem per modum cauſæ, nõ eſt in ea niſi per modum qui eſt cauſa eius

ſicut

ſicut ſenſus in anima per modum animalem, & anima in intelligentia per modum intelligibilem, & intelligentia in eſſe per modum eſſentialem, & eſſe primum in intelligentia per modum intellectualem, & intelligentia in anima per modum animalem, & anima in ſenſu per modum ſenſibilem. quare redeamus, & dicamus, quòd ſenſus in anima, & intelligentia in cauſa prima ſunt per modos ſuos ſecundum quòd oſtendimus.

PROPOSITIO XIII.

Omnis intelligentia intelligit eſſentiam ſuam.

COMMENTVM.

QVod eſt, quia intellectus & intellectum ſunt ſimul. Cùm ergo intelligentia eſt intelligens, & intellectũ, tunc proculdubio uidet eſſentiam ſuam,& quando videt eſſentiam ſuam ſcit quòd intelligit per intelligentiam ſuam, & quando ſcit quòd intelligit per intelligentiam ſuam ſcit quod intelligit per intelligentiam eſſentiã ſuam,& quando ſcit eſſentiam ſuam,ſcit reliquas res quæ ſunt ſub ea,quoniã ſunt ex ea,veruntamen ſcit eas per modum intelligibilem, ergo intelligẽtia,& res intellectæ ſunt vnum,quod eſt,quia ſi res intellectæ, & intelligentia ſunt vnum,& intelligentia ſcit eſſe ſuum,tunc proculdubio qñ ipſa ſcit eſſentiam ſuam, ſcit reliquas res, & quando ſcit reliquas res,ſcit eſſentiam ſuam,& quando ſcit res,nõ ſcit eas,niſi quia ſunt intellectæ, ergo intelligẽtia ſcit eſſentiã ſuam,& ſcit res intellectas ſimul,ſicut oſtendimus.

PROPOSITIO XIIII.

In omni anima res ſenſibiles ſunt per hoc quod eſt exemplum eis,& res intelligibiles in ea ſunt,quia ſcit eas.

Et

COMMENTVM.

ET non eſt facta ita, niſi quia ipſa expanſa eſt inter res intelligibiles, quæ non mouentur, & inter res ſenſibiles, quæ mouētur, & quia anima ſic eſt, ſit ꝙ imprimit res corporeas, qua ꝓꝑ facta eſt cauſa corporũ, & facta eſt cau ſata ex intelligentia, quæ eſt ante ipſam. res igitur, quæ imprimuntur ex anima ſunt in aīa per intentionē, vel virtutē exempli. ſ. quia res ſenſibiles exēplificantur ſm exemplum animæ, & res quæ cadunt ſupra animam, ſunt in anima per modum acquiſitũ. Hoc ergo cũ ſit ita, redeamus, & dicamus ꝙ omnes res ſenſibiles ſunt in anima per modum cauſæ, ꝓꝑ quod anima eſt cauſa exemplaris, & intelligo per animã virtutē agentē res ſenſibiles, veruntamen virtus efficiens in anima non eſt materialis, & virtus corporea in anima eſt ſpiritualis, & virtus imprimens in rebus habentibus dimenſiones, vel diuiſiones, eſt ſine dimenſione, vel diuiſione, & res intelligibiles in anima ſunt per modum accidentalem. ſ. quia res intelligibiles, quæ non diuiduntur ſunt in anima per modum diuiſibilem, ergo res intelligibiles in anima unitæ ſunt in anima per modum qui multiplicatur, & res intelligibiles, quæ nõ mouentur ſunt in anima per modum motus. Iam ergo oſtenſum eſt, ꝙ͛ res intelligibiles, & ſenſibiles ſunt in anima, veruntamen res ſenſibiles corporeæ motæ ſunt in anima per modũ animalem ſpiritalem vnitum, & res intelligibiles vnitæ quieſcentes ſunt in anima per modum qui multiplicat totum.

PROPOSITIO XV.

Omnis ſciens qui ſcit eſſentiam ſuam eſt rediens ad eſſentiam ſuam reditione completa.

COMMENTVM.

QVod eſt quia ſcientia non eſt niſi actio intelligibilis cum ergo ſcit ſciens eſſentiam ſuam, tunc redit per

opera-

operationem intelligibilem ad eſſentiam ſuam, & hoc non eſt ita, niſi quoniam ſciens & ſcitū ſunt res una, quoniam ſcientia ſcientis eſſentiam ſuam eſt ex eo, & ad eum. Ex eo, quia eſt ſciens eſſentiam ſuam. Et ad eum, quia eſt ſcitum quod eſt, quia cum ſcientia eſt ſcientia ſcientis, & ſciens ſcit eſſentiam ſuam, eius operatio eſt rediens ad eſſentiam ſuam, ergo ſubſtantia eius eſt rediens ad eſſentiam ipſius iterum: & non ſignifico per reditionem ſubſtantiæ ad eſſentiam, niſi quia eſt fixa ſtans per ſe, non indigens in ſui fixione, & ſui eſſentia re alia regente ipſa, quoniam eſt ſubſtantia ſimplex ſufficiens per ſeipſam.

PROPOSITIO XVI.

Omnes uirtutes, quibus non eſt finis, pendentes, ſunt per infinitum primum, quod eſt uirtus uirtutum, non quia ipſa ſit acquiſita fixa ſtans in rebus entibus, immo eſt uirtus in rebus habentibus fixionem.

COMMENTVM.

QVod ſi aliquis dixerit ꝙ primum ens creatum, ſcilicet intelligentia, eſt virtus etiam cui non eſt finis: Dicemus, ꝙ non eſt uerum, immo eſt uirtus quædam, & virtus quidem eius non eſt facta infinita niſi inferius, & non ſuperius, quoniam ipſa non eſt virtus pura, quæ non eſt virtus, niſi quia eſt res, quæ non finitur inferius neque ſuperius. Ens autem primum creatum. ſ. intelligentia habet finem, & virtuti eius eſt finis ſuperius, ſecundum quem remanet cauſa eius. Ens autem primū creans eſt infinitū primum purū, quod eſt, quia ſi entibus fortibus non eſt finis propter ſuam acquiſitionem ab infinito primo puro, propter quod ſunt entia infinita, tunc proculdubio eſt ſupra infinitum. Ens autē primum creatum, ſcilicet intelligentia, non eſt infinitum, immo dicitur quod eſt infinitū,

neque

neque dicitur quod eſt ipſum niſi quod eſt infinitum ens, & ens primum eſt menſura primorum entium intelligibilium,& entium ſecundorum ſenſibilium,& quia ipſum eſt quod entia creauit,& menſurauit ea, menſura conueniens omni enti. Redeamus ergo & dicamus, ꝙ ens primum creans eſt ſuper infinitum, ſed ens ſm̄ creatum eſt infinitum & quod eſt inter ens primū creans,& ens ſecūdū creatū eſt nō infinitum, & reliquæ bonitates ſimpliciter, ſicut uita,& lumen,& quæ ſunt eis ſimilia, ſunt cauſæ rerū omnium habentiū bonitates, ſecundum quod inſinitum eſt à cauſa prima. Ens verò creās eſt cauſa omnis vitæ, influens primo bonitates ſuas ſuper cauſatum primum, quod eſt intelligentia, deinde deſcendunt ſuper reliqua creata intelligibilia,& corporea mediante intelligentia.

PROPOSITIO XVIII.

Omnis uirtus unita plus eſt infinita quàm uirtus multiplicata.

COMMENTVM.

Quod eſt, quia infinitum primum creatum, quod eſt intelligentia, eſt propinquum vni puro, propter illud ergo factum eſt quod, in omni virtute propinqua vni puro, eſt infinitas pluſquā in uirtute longinqua ab eo, qđ eſt, quia uirtus qn̄ incipit multiplicari, tūc deſtruitur eius unitas,& qn̄ deſtruitur eius unitas, deſtruitur infinitas eius,& non deſtruitur, niſi quia diuiditur. Et illius quidem ſignificatio eſt uirtus diuiſa,& quod ipſa quanto magis aggregatur & unitur, tanto plus magnificatur,& uehementior fit & efficit operationes mirabiles,& quanto magis partitur, & diuiditur, minorat, & debilitatur, & efficit operationes uiles. Iam igitur manifeſtū eſt, & planum, ꝙ uirtus quàto magis approximat vni puro,& vero, ꝙ fit vehemētior eius unitas,& eſt infinitas in ea magis apparēs,& manifeſtior, & ſunt operationes magnæ, mirabiles, & nobiles.

Pro-

PROPOSITIO XVIII.

Res omnes habent eſſentiam propter ens primũ & res uiuæ omnes ſunt motę per eſſentiam ſuã, propter uitam primam, & res intelligibiles omnes habent ſcientiam, propter intelligentiam primam.

COMMENTVM.

QVod eſt, quia ſi omnis cauſa dat cauſato ſuo aliquid tunc proculdubio ens primum dat cauſatis ſuis eſſe, ſimiliter, uita dat cauſatis ſuis motum, quia uita eſt proceſſio procedens ex ente primo quieto ſempiterno, & ſimiliter, intelligentia dat cauſatis ſuis ſcientiam, quod eſt, quia omnis ſcientia vera non eſt niſi intelligentia, & intelligentia eſt primum ſciens, quod eſt influens ſcientiam ſuper reliqua omnia. Redeamus autem & dicamus quòd ens primum eſt quietũ, & eſt cauſa cauſarum, & ſi ipſum dat omnibus rebus eſſe, tunc proculdubio dat eis per modũ creationis. vita autẽ prima eis quę ſunt ſub ea uitã, non per modum creationis, immo per modum formæ, & ſimiliter intelligentia non dat eis quæ ſunt ſub ea de ſcientia, & reliquis rebus, niſi per modum formæ.

PROPOSITIO XIX.

Ex intelligentiis eſt, quę eſt intelligẽtia diuina, quoniã ipſa recipit ex bonitatibus diuinis, quę procedunt a cauſa prima, per receptionẽ multã, & de eis eſt, quę eſt intelligentia tm̃, quia non recipit ex bonitatibus primis, niſi mediante intelligentia. Ex animabus eſt, quę eſt anima intelligibilis, quoniam eſt pendens per intelligentiã, & ex eis eſt, quæ eſt anima tantũ. Et ex corporibus naturalibus eſt, cui

eſt anima regens ipſum, & faciens directiones ſuper ipſum. Et de eis ſunt, quæ ſunt corpora tantum, non habentia animas.

COMMENTVM.

ET hoc fit, quoniam non eſt intelligibilis tota, neque animalis tota, neque corporea tota, neque pendet per cauſam quæ eſt ſuper eam, niſi quæ eſt ex ea completa, & integra ſimiliter: quia non oĩs intelligentia pendet per bonitates cauſæ primæ, niſi quæ ex eis eſt cõpleta in primis & integra, ipſa .n. poteſt recipere bonitates deſcendentes ex cauſa prima, & pendere per ens ut uehemens fiat ſua unitas, & ſimiliter non omnis anima pendet per intelligentiam, niſi quæ ex eis eſt completa & integra, & uehementius ſimilis cum intelligentia, per hoc qđ pendet per intelligentiam, & eſt intelligentia cõpleta, ſimiliter nõ omne corpus naturale habet animam, niſi quod ex eis eſt completũ & integrum, quaſi ſit rationale. & ſunt ſecundum hanc formam reliqui ordines intelligibiles.

PROPOSITIO XX.

Cauſa prima regit res creatas omnes, præter quod commiſceatur eis.

COMMENTVM.

QVod eſt, quia regimen non debilitat unitatem eius exhalatam ſuper omne eſſe, neque deſtruit eam neque prohibet eam eſſentia unitatis eius ſeiuncta a rebus quin regat eas, quod eſt, quia cauſa prima eſt fixa, ſtans cum unitate ſua pura ſemper, & ipſa regit res creatas omnes, & influit ſuper eas uirtutem uitæ, & bonitates ſm modum uirtutis earum, uel poſſibilitatem earum. Prima .n. bonitas influit bonitates ſuper res oẽs una influxione: uerũ tamen unaquæque rerum recipit ex illa influxione ſe-

cundum

cundum modum ſuæ uirtutis, & ſui eſſe. Et bonitas prima non influit bonitates ſuper res oẽs, niſi per modum unum quia non eſt bonitas niſi per eſſe ſuum, & ſuã eſſentiam, & ſuã uirtutẽ, ita qđ bonitas, & uirtus, & eſſe, & eſſentia ſunt res una, ſicut ergo ens primũ & ſua bonitas ſunt res una, ſic fit ꝙ ipſa influit ſuper res influxionẽ una: & diuerſificãtur bonitates, & dona, ex concurſu recipientis, qđ eſt, quia recipientia bonitates nõ recipiũt æqualiter, immo quędã eorũ recipiunt plus quã quædã, hoc quidẽ eſt ꝑꝑ magnitudinẽ ſuæ largitatis, & bonitatis. Redeamus ergo & dicamus, ꝙ inter oẽ agens qđ agit per eſſe ſuũ tm̃, & inter factũ non eſt continuator, nec alia res media. Et non eſt cõtinuator inter agens & factũ, niſi ſit additio ſuper eſſe. Cũ qñ agens, & factũ ſunt per inſtrumentũ, & non facit per eſſe ſuum, & ſunt cõpoſita, quapropter recipiens recipit per cõtinuationẽ inter ipſum & factorẽ ſuũ, & eſt tunc agens ſeiunctum a facto ſuo. Agens uero inter quod & factum eius nõ eſt cõtinuator penitus, eſt agens uerũ, & regens, verũ, faciens res per finem decoris, poſt qđ non eſt poſſibile, ut ſit decus aliud, & regit factum ſuum per ultimum regiminis, qđ eſt, quia regit per modũ quo agit, & non agit, niſi per eſſe ſuum. ergo ens ſuũ tm̃ eſt regimen eius quapropter ſit quod regit, & agit per ultimum decoris, & regimen in quo non eſt diuerſitas, neque tortuoſitas, & non diuerſificantur operationes, & regimen propter cauſas primas, niſi ſecundum meritum recipientis.

PROPOSITIO XXI.

Primum eſt, diues per ſeipſum, & eſt diues magis.

COMMENTVM.

ET ſignificatio eius eſt unitas eius, non quia unitas eius ſit ſparſa in eo, immo eſt eius unitas, puta, qm̃ eſt ſimplex in fine ſimplicitatis. Si autem aliquis vult ſcire ꝙ cauſa prima eſt diues, proiiciat mentem ſuam ſuper cõpo-

ſita,& inquirat de eis inquiſitione perſcrutata, & inueniet compoſitum eſſe diminutum, indigens quidem aut alio, aut rebus quibus componitur. Res autem ſimplex una, quæ eſt bonitas eſt una, & vnitas eius eſt bonitas,& bonitas eſt res vna.illa ergo res eſt diues magis, quæ influit & non fit influxio ſuper eam per aliquem modorum. Reliquæ autem res intelligibiles, aut corporeæ ſunt non diuites per ſeipſas, immo indigent uno uero influente ſuper eas bonitates, & omnes gratias.

PROPOSITIO XXII.

Cauſa prima eſt ſuper omne nomen quo nominatur, quoniam non pertinet diminutio, neque complementum ſolum, immo eſt ſuper omne complementum.

COMMENTVM.

QVoniam diminutum eſt non completum, & non poteſt efficere operationem completam,qñ eſt diminutum,& completum apud nos, quamuis ſit ſufficiens per ſe ipſum, tamen non poteſt creare aliquid, nec influere aliquid a ſeipſo omnino. ſi ergo ita apud nos,tunc dicimus quod primum non eſt diminutum, neque completum tantum,immo eſt ſupra completum,quoniam eſt creans res, & influens bonitates ſuper eas influxione completa,quoniam eſt bonitas cui non eſt finis,neque dimenſiones.bonitas ergo prima implet ſecunda omnia bonitatibus. Verum tamen omne ẽm non recipit de illa bonitate, niſi ſecundum modum ſuæ potentiæ.Iam ergo oſtenſum eſt,& manifeſtum, quòd cauſa prima eſt ſuper omne nomen quo nominatur, & ſuperior, & altior.

PROPOSITIO XXIII.

Omnis intelligentia diuina ſcit res, per hoc qđ eſt

eſt intelligentia,& regula per hoc q́ eſt diuina.

COMMENTVM.

QVod eſt,quia proprietas intelligentiæ eſt ſcientia, & non eſt eius complementum,& integritas, niſi vt ſit ſciens,regens ergo eſt Deus benedictus & & ſublimis,quoniam ipſe replet bonitatibus res, & intelligentia eſt primum cauſatum, & eſt plus ſimilis Deo ſublimi., & propter illud regit res, quæ ſunt ſub ea, quia ſicut Deus benedictus excelſus influit bonitates ſuper res,quæ ſunt ſub eo,ſimiliter intelligentia influit bonitatem ſuper res,quæ ſunt ſub ea,veruntamen quãuis intelligentia regat res quæ ſunt ſub ea,tñ Deus benedictus, & ſublimis præcedit intelligentiam per regimen,& regit eas ſublimiori regimine ordinis quàm ſit regimen intelligentiæ;qm̃ eſt illud quod dat intelligentię regimen; & ſignificatio illius eſt,quod res,quæ recipiunt regimen intelligentiæ,recipiunt regimen creatoris, & intelligentiæ quod eſt quia non refugit regimen cauſę primę aliqua de rebus omnino,quoniam vult vt faciat recipere bonitatẽ ſuam omnes res ſimul,q́ eſt,quia non omnis res,quæ deſiderat,intelligentiam deſiderat,& tamen res omnes deſiderant bonitatem ex primo, & deſiderant ipſam recipere deſiderio multo,& de illo non eſt aliquis qui dubitet.

PROPOSITIO XXIIII.

Cauſa prima exiſtit in omnibus rebus ſecũdum diſpoſitionem vnam, ſed res omnes non exiſtunt in prima ſecundum vnam diſpoſitionem.

COMMENTVM.

QVod eſt,quia q̃uis prima cã exiſtat in rebus oĩbus tñ vnaquæq; recipit eam ſecundum modũ potentiæ ſuæ,quod eſt,quia ex rebus ſunt quæ recipiũt eam primam receptione vnita,& ex eis ſunt,quæ recipiũt

eam receptione multiplicata, & ex eis ſunt quæ recipiunt eam receptione æterna, & ex eis ſunt quæ recipiunt eam receptione temporali, & ex eis ſunt quæ recipiunt eam receptione ſpirituali, & ex eis ſunt quæ recipiunt eam receptione corporali, & diuerſitas quidem receptionis non fit ex cauſa prima, ſed propter recipiens; quod eſt, quia recipiens diuerſificatur, propter illud ergo ſuſceptum eſt diuerſificatum, influens vero exiſtens vnum indiuiſum influit ſuper omnes res bonitates æqualiter: bonitas nanque fluit ſuper omnes res ex cauſa prima æqualiter, cauſa autem diuerſitatis influxionis bonitatis ſuper res ſunt ipſæ res. proculdubio igitur non inueniuntur omnes res in cauſa prima ſm vnum modum. Iam autem oſtēſum eſt, ꝙ cauſa prima inuenitur in omnibus rebus ſm modum vnum: & non inueniuntur in ea oēs res per modum vnum, ergo ſm modum propinquitatis cauſæ primæ, & ſm modum quo res recipere poteſt cauſam primam ſm quantitatem illius poteſt recipere ex ea, & delectari per eam, quod eſt, quia non recipit res ex cauſa prima, nec delectatur in ea niſi per modum ſui eſſe, & non intelligo per eſſe, niſi eſſe & cognitionem: nam ſecundum modum quo cognoſcit res cauſam primam creatam, ſm quantitatem illam recipit ex ea, & delectatur in ea, ſicut oſtendimus.

PROPOSITIO XXV.

Subſtantiæ vnitæ intelligibiles non ſunt generatæ ex alia re; omnis ſubſtantia ſtans per eſſentiam ſuam eſt non generata ex alia re.

COMMENTUM.

Quod ſi aliquis dicat, poſſibile eſt, vt ſi ſit generata ex re alia, proculdubio eſt ſubſtantia illa diminuta, indigens vt compleat eam illud ex quo generatur, & ſignificatio illius eſt generatio ipſa, ꝙ eſt, quia generatio nō eſt niſi via ex diminutione ad cōplementū. nā ſi

inue-

inuenitur res non indigens in generatione ſui id eſt, in ſua forma,& ſua formatione,& alia,niſi ſe,& ipſa cauſa formationis ſuæ eſt completa integra ſemper, & non fit cauſa formationis ſuæ, & ſui complementi niſi propter relationem ſuam ad cauſam ſuam ſemper. illa ergo comparatio eſt formatio eius,& ipſius complementum ſimul. Iam ergo manifeſtum eſt, ꝙ omnis ſubſtantia ſtans per eſſentiam ſuam, non eſt generata ex re alia.

PROPOSITIO XXVI.

Omnis ſubſtantia ſtans per ſeipſam,non eſt cadens ſub corruptione.

COMMENTVM.

SI autem aliquis dicat, poſſibile eſt, vt ſubſtantia ſtans per ſeipſam cadat ſub corruptione. Dicemus, quod ſi poſſibile eſt,vt ſubſtantia ſtans per ſeipſam cadat ſub corruptione,poſſibile eſt vt ſeparetur eius eſſentia, & ſit fixa ſtãs ſuper eſſentiã ſuam ſine eſſentia ſua,& hoc eſt incõueniens,& impoſſibile,quoniã ꝑꝑ ea ꝙ eſt vnã ſimplex non compoſita,eſt ipſa cã,& cauſatum ſimul. omnis autem cadentis ſub corruptione, non fit corruptio niſi ꝑꝑ ſeparationem a cauſa ſua.Dum vero permanet res pendens per cãm retinenrem eam,& ſeruantẽ ipſam,non periit, neque deſtruitur.Si ergo hoc ita eſt, ſubſtantiæ ſtantis per eſſentiam ſuam,non ſeparatur cã ſemper,qm̃ eſt inſeparabilis ab eſſentia ſua, propterea quod cã eius eſt ipſa in formatione ſui, & non fit cauſa ſuijpſius niſi propter relationẽ ſuam ad cauſam ſuam,& illa relatio eſt formatio eius, & ꝑpea,quia eſt ſemper relata ad cauſam ſuam,& ipſa eſt cã illius relationis, ipſa eſt cauſa ſuijpſius per modum quem diximus,& non perit neq; deſtruitur, neq; corrumpitur, quoniam eſt cauſa,& cauſatum ſimul, ſicut nuper oſtendimus.Iam verificatum eſt ergo,ꝙ omnis ſubſtantia ſtans per ſeipſam,neq; deſtruitur,neque corrumpitur.

PROPOSITIO XXVII.

Omnis ſubſtantia deſtructibilis non ſempiterna, aut eſt compoſita, aut eſt delata ſuper rẽ aliam.

COMMENTVM.

PRopterea, quod eſt ſubſtantia, aut eſt indigens rebus ex quibus eſt compoſita ex eis, aut eſt indigens infixione ſua, deferente eſſentiam. cum ergo ſeparatur deferens eam corrumpitur, & deſtruitur, quod ſi ſubſtantia non eſt compoſita, neque delata, eſt ſimplex, neque deſtruitur, neque minuitur omnino.

PROPOSITIO XXVIII.

Omnis ſubſtantialis ſtans per eſſentiam ſuam, eſt ſimplex, & non diuiditur.

COMMENTVM.

QVod ſi dixerit aliquis, poſſibile eſt vt diuidatur. Dicemus, ſi poſſibile eſt vt ſubſtantia ſtans per ſeipſam diuidatur, & eſt ſimplex, poſſibile eſt, vt eſſentia partis eius ſit ſtans per eſſentiam ſuam, iterum ſicut eſſentia totius. ſi ergo poſſibile eſt illud, redit pars ſuper ſeipſam, & omnis pars eius eſt rediens ſuper ipſam. ſicut eſt rediens totum ſuper eſſentiam ſuã, & hoc eſt impoſſibile: ſi ergo eſt impoſſibile hoc, ſubſtantia ſtans per ſeipſam eſt indiuiſibilis, & ſimplex. ſi autem non eſt ſimplex, ſed cõpoſita, pars eius eſt melior parte, & pars illius vilior parte. ergo res melior eſt ex viliore, & res vilior eſt ex meliore, quoniam eſt omnis pars eius ſeiuncta ab omni parte eius, quare eſt vniuerſitas eius nõ ſufficiẽs ꝑ ſeipsã cũ indigeat partibus ſuis ex ꝗbus cõponit̃, & hoc quidẽ nõ eſt natura rei ſimplicis, immo de natura rerum compoſitarum. Iam ergo conſtat, ꝙ omnis ſubſtantia ſtans per eſſentiam ſuã

eſt

eſt ſimplex,& non diuiditur,& quoniam non recipit diuiſionem & eſt ſimplex,non eſt recipiens corruptionem,neque deſtructionem.

PROPOSITIO XXIX.

Omnis ſubſtantia ſimplex eſt ſtans per ſeipſam, ſcilicet per eſſentiam ſuam.

COMMENTVM.

NAm ipſa eſt creata ſine tempore, & eſt in ſubſtantialitate ſua ſuperior ſubſtantijs t̃palibus,& ſignificatio illius eſt,quia non eſt generata ex aliquo, qm̃ eſt ſtans per eſſentiam ſuam, & ſubſtantiæ generatæ ex aliquo ſunt ſubſtantiæ compoſitæ cadentes ſub generatione.Iam ergo manifeſtum eſt,ꝙ omnis ſubſtantia ſtans per eſſentiam ſuam non eſt niſi in non tempore, & quia eſt altior,& ſuperior tempore,& rebus temporalibus.

PROPOSITIO XXX.

Omnis ſubſtantia creata in tempore,aut ſemper eſt in tempore, & tempus non ſuperfluit ab ea, quoniam eſt creata, & tempus æqualiter, aut ſuper fluit ſuper tempus, & tempus ſuperfluit ab ea,quoniam eſt creata in horis temporis quibuſdam.

COMMENTVM.

QVoſt eſt, quia ſi creata ſequuntur ſe adinuicem, & ſubſtantiam ſuperiorem non ſequit̃ niſi ſubſtantia ei ſimilis,non ſubſtantia diſſimilis, ſunt ſubſtantiæ ſimiles ſubſtantiæ ſuperiori, & ſunt ſubſtantiæ creatæ, a quibus non ſuperfluit tempus,quæ ſimilantur ſubſtãtijs ſempiternis,& ſunt ſubſtantiæ abſciſſæ a t̃pe,cauſatæ a qbuſdam horis temporis.non eſt ergo poſſibile vt continuẽ

tur

ur ſubſtantiæ creatæ in quibuſdam horis temporis cũ ſubſtantijs ſempiternis, quoniam non aſſimilantur eis omnino: ſubſtantiæ ergo ſempiternæ in tpe ſunt illæ, quæ continuantur cum ſubſtantijs ſempiternis, & ſunt mediæ ſubſtãtiæ inter ſubſtantias fixas, & inter ſubſtantias factas in tempore, & non eſt poſſibile vt ſubſtantiæ ſempiternæ, quæ ſunt ſupra tempus ſequantur ſubſtantias tpales creatas in tempore, niſi mediantibus ſubſtãtijs tpalibus ſempiternis in tempore, & iſtæ quidem ſubſtantiæ non factæ ſunt mediæ, niſi qm̃ cõmunicant ſubſtantijs ſublimioribus in permanentia, & communicant ſubſtantijs temporalibus abſciſſis in tẽpore per generationem. Ipſę.n. quamuis ſint ſẽpiternæ, tamen permanentia earum eſt per generationem & motum. & ſubſtantiæ ſempiternæ cum tempore ſunt ſimiles ſubſtantijs ſempiternis, quæ ſunt ſupra tempus per durabilitatem, & non ſimilantur eis in motu, vel generatione, ſimiliter aũt ſubſtantiæ factæ in tempore non ſimilãtur ſubſtantijs ſempiternis, quæ ſunt ſupra tempus per aliquem modum. ſi ergo non ſimilantur eis, tunc nõ poſſunt recipere eas, neq; tangere eas. neceſſariæ ergo ſunt ſubſtãtiæ, quæ tangunt ſubſtantias ſempiternas, quæ ſunt ſupra tempus, & erunt tangentes ſubſtantias ſectas in tempore, ergo aggregabuntur per motum ſuum inter ſubſtantias ſempiternas, quæ ſunt ſupra tempus, & ſubſtantias, quæ ſunt ſub tempore, & aggregabuntur per durabilitatem ſuã inter ſubſtantias, quæ ſunt ſupra tempus, & inter ſubſtantias, quæ ſunt ſub tempore, id eſt quæ ſunt cadentes ſub generatione, & corruptione, & aggregabuntur inter ſubſtantias bonas, & inter ſubſtantias viles, vt non priuent ſubſtantiæ viles a ſubſtantijs bonis omni bonitate, & omni cõtinuitate, & non ſit eis permanentia, neque fixio. Iam ergo oſtenſum eſt nunc ex hoc quòd duæ ſunt durabilitatis ſpecies, quarum vna eſt æterna, & altera eſt temporalis, veiũtamen vna earum durabilitatum eſt ſtans quieta, & durabilitas altera mouetur, & vna earũ aggregatur, & omnes eius operationes ſimul, neq; quædam earum eſt ante quãdam, altera eſt currens, & extenſa, cuius quædã operatio-

nes

nes ſunt ante quaſdam; & vniuerſalitas. i. totalitas vnius earum eſt per eſſentiam ſuam, & vniuerſalitas alterius eſt per partes ſuas, quarum vnaquæque eſt ſeiuncta ſuæ cõpari per modum primum & poſtremum. Iam ergo manifeſtum eſt, ꝙ quædam ſunt ſubſtantiæ ſempiternæ ſupra tẽpus, & ex eis ſunt ſempiternæ æquales tempori, & tempus non ſuperfluit ab eis, & ex eis ſunt, quę abſciſſæ ſunt a tempore, & tempus ſuperfluit ab eis, ex ſuperiori earum, & inferiori ipſarum. i. a parte ante, & a parte poſt, & ſunt ſubſtantiæ cadentes ſub generatione, & corruptione.

PROPOSITIO XXXI.

Inter rem, cuius ſubſtãtia & actio ſunt in momento æternitatis, & inter rem, cuius ſubſtantia, & actio ſunt in momento temporis exiſtens eſt medium; & eſt illud, cuius ſubſtantia eſt ex momento æternitatis, & operatio eſt momento temporis.

COMMENTVM.

Qvod eſt, quia res cuius ſubſtantia cadit ſub tempore idquia tempus continet eam, eſt in omnibus diſpoſitionibus ſuis cadens ſub tempore, quare & eius actio cadit ſub tempore, quoniam quando ſubſtantia rei cadit ſub tempore, proculdubio eius actio cadit ſub tempore. Res autem non cadens ſub tempore in omnibus diſpoſitionibus eius ſeiuncta eſt a re cadente ſub tempore in omnibus ſuis diſpoſitionibus: continuatio autem non eſt niſi in rebus ſimilibus. neceſſe eſt igitur vt ſit res alia tertia media inter vtranque cuius ſubſtantia cadat ſub æternitate, & actio eius ſub tempore. Impoſſibile nanq; eſt vt ſit res alia tertia, cuius ſubſtantia cadat ſub tempore, & actio ſub ęternitate, ſic. n. eius actio maior eſſet eius ſubſtantia, hoc autem impoſſibile Manifeſtum igitur eſt, ꝙ inter res cadẽtes ſub tempore cum ſuis diſpoſitionibus, & actionibus, & ſubſtantijs, & inter res quarũ ſubſtãtiæ, & actiones ſunt ca

dentes

dentes in momento æternitatis,ſunt res cadentes ſub æter nitate per ſubſtantias ſuas, & cadentes ſub tempore per operationes ſuas, ſicut oſtendimus.

PROPOSITIO. XXXII.

Omnis ſubſtantia cadens in quibuſdam diſpoſitionibus ſuis ſub æternitate, & cadens in quibuſdam diſpoſitionibus ſuis ſub tempore eſt ens, generatio ſimul.

COMMENTVM.

OMnis enim res cadens ſub æternitate eſt ens vere & omnis res cadens ſub tempore eſt generatio vere. ſi ergo hoc ita eſt, tunc ſi res vere eſt cadens ſub æternitate, & tempore eſt ens, & generatio, non per modum vnum, immo per modum, & modum. Iam igitur manifeſtum eſt, ex eo, ꝙ diximus, ꝙ omne generatum cadens per ſubſtantiam ſuam ſub tpe habet ſubſtantiam dependentem per eſſe purum, quod eſt cã durabilitatis, & cã ſempiternarum omnium rerum, & deſtructibilium. Neceſſarium ens eſt vnum, faciens adipiſci vnitates. & ipſum non adipiſcitur ſed reliquæ omnes vnitates ſunt acquiſitæ. Et illius quidẽ ſignificatio eſt, ꝙ dico, ſi inuenitur vnum faciens acquirere non acquiſitum, & aliud faciens acquirere acquiſitum tunc quæ dña eſt inter ipſum, & primum faciens acquirere, Non enim poteſt eſſe quin aut ſit ei ſimile in omnibus diſpoſitionibus ſuis, aut ſit inter vnumquodq; differentia in alio ſuperfluitas. ſi ergo eſt ſimile ei in omnibus diſpoſitionibus ſuis, tunc vnum eorum non eſt primum, & alterum ſecundum, & ſi vnum eorum non eſt ſimile alteri in oibus diſpoſitionibus ſuis, tunc proculdubio vnum eorũ erit primum, & alterum ſecundum. Illud ergo in quo eſt vnitas fixa non dependens ab alio, eſt vnum purum verũ, ſicut oſtendimus, & illud in quo vnitas eſt inuenta ex alio non eſt vnũ purũ verũ. ſi ergo eſt ex alio, eſt ex illo primo acquiſita vnitas: prouenit ergo inde vt vni puro vero, & reliquis

liquis unis ſit unitas iterum; & non ſit unitas iterum niſi propter primum verum, quod eſt cauſa unitatis. Iam ergo manifeſtum eſt & planum, quòd omnis unitas poſt vnum eſt acquiſita creata, ueruntamen vnum verum primum purum eſt creans vnitates, faciens acquirere non acquiſitum, ſicut oſtendimus.

EXAMINA CHRYSOSTOMI Iauelli Canapitij, ſuper libro de Cauſis.

PRopoſitiones contente in Libro de Cauſis, qui a pluribus aſſeritur compoſitus, a philoſopho Arabe, ſiue ab Algazelle, ſiue ab Alpharabio, ſiue ab Auempace, multas continet ambiguitates, adeo ꝙ difficile eſt ſcire in quo ſenſu acceptandæ, vel reprobandæ ſint plures ex eis. Propterea, decreui ſingulas examinare ſecundum quadruplicem viam ſcilicet ſecundum mentem Auctoris, & Procli Platonici, qui & librum conſimilem compoſuit, quem nominauit Elemẽtationes Theoricas, & Ariſtotelis, & Theologi, vt manifeſtum ſit ſecundum quam viam, vnaquæque vera, vel non vera ſit, & in quo ſenſu. Sed antequam deſcendam ad Examen, præpono duo.

Primò, ꝙ in lib. de Cauſis cuilibet propoſitioni apponitur propriũ Commentum, qđ iudicio meo editum eſt ab eodẽ Auctore quicunque fuerit. Nam qñ Commentator alius eſt ab Auctore, aliqñ nominat ipſum, referẽs ſe ad eũ nominat dico, aut in indiuiduo, ſi habetur nomẽ eius, aut ſaltẽ in hoc titul. Auctor huius libri, &c. In hoc aũt Commento, vt patet legenti, nunquã eſt relatio ad Auctorem, immo loquitur, vt Auctor exponẽs dictũ ſuũ. Quapropter in Examine nõ diſtinguemus inter propoſitionẽ, & Commentũ, ſed exiſtimabimus ꝙ dicitur in Commento dictũ eſſe ab auctore, & eſſe eiuſdẽ veritatis, vel falſitatis, vel ambiguitatis cum propoſitione Comment.

Secundò,

Secundò, quod non intendo proſequi, nec exponere ſingula uerba, ſed per modum reſolutorium complecti paucis ſententiam Auctoris, & deinde comparare eam doctrinæ Procli, & Ariſtotelis, & Theologi.

PROPOSITIO PRIMA.

Omnis cauſa primaria plus eſt influens, &c.

IN hac prima Propoſitione intendit manifeſtare ordinem, & differentiam inter cauſas primas, & ſecundas, & intendit tres concluſiones.

Prima eſt, omnis cauſa primaria plus eſt influens ſuper cauſatum quàm cauſa uniuerſalis ſecunda.

Secunda eſt, remouet cã uniuerſalis ſecundã uirtutẽ a re, cauſa prima uniuerſalis non remouet uirtutem ab ea.

Tertia eſt, cauſa uniuerſalis prima agit in cauſatum cauſæ ſecundæ antequam agat in ipſum cauſa ſecunda quæ ſequitur ipſum.

Pars prima, ſecundum mentem Auctoris, probatur quidem exemplo deducto ab eſſe, & uiuo, & homine, quod ut clarum relinquimus, probatur aũt ab eodem ratione quæ conſiſtit in hoc. Cauſa prima adiuuat cauſam ſecundã in actione ſua, & non econuerſo. Item quamcunque actionẽ hẽt cauſa ſecunda ſuper effectũ ſuũ habet & cauſa prima, quoniam in cauſis per ſe ſubordinatis, de quibus hic intendimus cauſa media non cauſat, niſi cauſante cauſa prima, eſt.n.cauſa media, ut mouens motũ, ergo cauſa prima plus influit nã cauſat a ſe. Secunda autem ut recipit a prima.

Secundum mentem Procli, qui in libro ſuo de Elem. Theor. talem propoſitionem format. Omne productum a cauſis ſecundis, a prioribus & uniuerſalioribus producitur eminentius, ſic probatur. Omnis cauſa ſecunda eſt effectus cauſę primę, ergo habet ſubſtantiam, & uirtutem actiuam a cauſa prima, ergo uirtus agendi maior, & nobilior eſt in prima cauſa, quã in ſecunda, ſed uirtus maior magis, & eminentius producit effectum, unumquodque.n.agens agit

ſecundum modum uirtutis ſuæ, cum igitur idem ſit effe-ctus qui producitur a cauſa prima,& a cauſis ſecundis ſub ordinatis, magis & eminentius producitur a cauſa prima, quàm a ſecundis.

Secundum doctrinam Ariſt.aduerte, ꝙ licet formaliter non habeamus hanc propoſitionē,tñ fundamentaliter haberi pōt ex 1.Poſter.cū inquit. Propter qđ unumquodque & illud magis,ſed in propoſito, cā ſecunda agit ꝑp primā, quia in uirtute primæ,ergo prima magis agit in effectū, q̃ ſcđa.Itē in 12.Met.tex.34.inueſtigans agens perpetuæ generationis determinat,qđ qm̃ agens ſe habens aliter,& aliter perpetuat generationē in uirtute primi agentis.i.motoris primi cœli ſemper eodē modo ſe habentis,illud primū agens dignius, & eminentius ſe hēt in perpetuando generationem,quæ quidem determinatio fundatur ſuper hoc, primum agens dans uirtutem, ſecundo magis & dignius agit reſpectu eiuſdem effectus ab utroque producti.

Secundum doctrinam Theologi aduerte, quòd cū omnes cauſæ ſecūdæ ſint a prima creatę,cōparātur ad ipſam, ſicut miniſtri ad Regem, & ſicut organa ad principale agens, propterea mouet & inclinat oīa in proprios fines, ſed effectus productus a cauſa principali, & ab organica magis & nobilius pendet a principali,quam ab organica, vnde digeſtio magis eſt ab anima,quàm a calore naturali: qui agit in uirtute animæ.Præterea, cauſa prima agit a ſe, & independenter,cum non recipiat uirtutem ab alio. Cauſa autem ſecunda agit dependenter, ergo dignius & magis influit in effectum, quàm cauſa ſecunda. Hæc igitur concluſio acceptanda eſt ſecundum omnem ſanam doctrinam, quoniam eſt ſimpliciter vera.

Pars ſecunda,ad mentem Auctoris, ſic probatur. Cauſa prima uehementius influit in effectum, & in eo imprimit uirtutem ſuam, quā cauſa ſecunda, ex cōcluſione præcedenti, ergo virtus primæ cauſæ magis inhæret effectui, quā uirtus cauſæ ſecūdæ, quod.n. intenſius imprimit magis inhæret. ſicut calor intēſus cauſatus in aqua magis inhæret, q̃ calor remiſſus, ſed quod magis inhæret tardius

remo-

remouetur ut patet de calore intenſo, ergo uirtus primæ cauſæ tardius remouetur ab effectu, quam uirtus cauſæ ſecundæ, ex conſequenti non eſt neceſſe ad remotionem virtutis cauſæ ſecundæ ab effectu, remoueri ab eodem virtutem primæ cauſæ.

Secundum mentē Procli, qui in lib. ſuo tenet impreſſionem primæ cauſæ ultimo recedere ab effectu, ſic probatur. Cauſa perfectior extenſius & intenſius operatur. Patet de ſole, qui cum habeat lucē perfectiſſimam illuminat intenſius & extenſius, quoniā quantū ſit ex ſe illuminet oīa, ſed cauſa prima perfectior eſt cauſa ſcd'a. Dat enim ſibi uirtutem, & non econuerſo, ergo intenſius & extenſius operatur, quoniā operatur in omnibus, ut dicemus infra. Sed huiuſmodi operans tardius recedit ab operatu, ut patet de ſole, cuius lux cum ſit intenſe & extenſe illuminans vltimo ceſſat illuminare. nam extinctis, ſiue remotis quibuſcunque illuminantibus particularibus, ut igne, luna, aſtris, adhuc lux ſolaris illuminat, ergo uirtus primæ cauſę impreſſa in effectu, tardius remouet q̄ uirtus cauſæ ſcd'æ.

Secundum doctrinam Ariſt. ſic probatur. Cauſa prima comparatur ad ſecūdam, ſicut cauſa prior ad Poſteriorē, cum .n. non ſit proceſſus in infinitum in cauſis per ſe ſubordinatis ex 2. Meta. tex 6. neceſſe eſt oēm cauſam ſecundam habere rationem medii, aut ultimi, ex conſequenti eſſe poſteriorē prima, ſed non eſt neceſſe ad remotionē poſterioris remoueri prius, quoniam non pendet a poſteriori, & maxime in cauſis agentibus, de quibus nunc loquimur, & uerificatur iu pluribus, vnde Ariſt. in 8. phyſ. tex. 56. probat motum localem eſſe primum, quoniam nullus alius motus remanet motu locali remoto, ſed bene econuerſo. Et in 2. de anima, tex. 31. probat tactū eſſe primum ſenſum, quoniā remoto omni alio ſenſu, adhuc inuenitur tactus, vnde inquit. Tactus quidem ineſt ſine aliis. Multa enim animalium neque viſum, neque auditum habet, neque odoratus ſenſum. Cum igitur cauſa ſecunda poſterior ſit cauſa prima, non eſt neceſſe ad remotionem uirtutis cauſæ ſecundæ remoueri uirtutem cauſæ primæ.

Secundum

Secundum doctr. Theologi ſic probatur. Cauſa prima proprie,& principaliter eſt cauſa rei ſm eſſe,& ſm produci. Cauſa aũt,ſecunda proprie eſt cauſa ſm produci, vt patet in omnibus agentibus particularibus artificiatis,& naturalibus,licet enim ſol, & homo generent hominem; tñ homo genitus conſeruatur a ſole motu ſuo, & nõ ab hoie generante,ſed remota virtute cauſæ in fieri,nõ eſt neceſſe remoueri virtutem cauſæ in eſſe & in fieri, aliter cõpleta rei productione ſtatim deſineret eſſe, ergo remota virtute cauſæ ſecundæ non eſt neceſſe remoueri ab effectu virtutem cauſæ primæ. Hæc igitur concluſio ſicut, & præcedens acceptanda eſt ſecundum omnem ſanam doctrinam, quoniam eſt ſimpliciter vera.

Pars tertia,patitur difficultatẽ pp ly antequã,ſiue prius dupliciter .n. poteſt exponi.ſ.prius in quo, & prius a quo. Si prius in quo, concluſio erit falſa, ſenſus.n.erit, prima cã pro aliquo inſtãti,vel tpe producit effectũ cauſæ ſecundæ,pro quo nundũ producitur a cã ſecunda,& nõ eſt verũ, qm̃ ſecunda cã non ageret in effectũ ſuũ,ſi iam productus fuiſſet a prima,aliter productũ produceretur,qđ implicat, ſi aũt ſumatur prius a quo,cõcluſio erit vera, ſenſus enim eſt,prima cauſa agit a ſe in effectũ cauſæ ſecundæ, ſed ſecũda cauſa non agit a ſe.Exponatur ergo ly prius, vel antequam,non ſm durationem,ſed ſm cauſalitatem. Et hæc quidem videtur fuiſſe mens Auctoris. Nam ſic eam probat,cauſa ſecunda non agit in cauſatũ ſuũ,niſi quia prima cauſa influit virtutem ſuam ſuper eam, ergo cauſa prima facit vt effectus attingatur a cauſa ſecunda. Ergo prius attingitur a cã prima: patet aũt hanc probationem non valere,niſi exponendo ly prius cauſaliter,& originatiue.

Secundum mentem Procli, qui in libro ſuo talem propoſitionem format. Omnis cauſa ante cauſatũ operatur, aliter probanda eſt, ſed anteq̃ probetur aduerte, ꝙ Proclus per ly omnẽ cauſam intendit cauſam,quæ tantum eſt cauſa,& per ly cauſatum intendit cãm quæ eſt effectus, & cauſa,qualis eſt cauſa ſecunda, quæ eſt effectus primæ, & cã alterius,vt in his corporalibus, homo generans eſt effe

ctus,& eſt cauſa hominis geniti,per cauſam igitur Proclus intendit cauſam primam, & per cauſatum intẽdit cauſam ſecundam,ſic autem probat eã, cauſa prima eſt magis cau ſa,quã cauſa ſecunda,ergo eſt perfectioris virtutis,ſed per fectior virtus ad plura ſe extendit, vt patet de luce ſolis,& prius aduenit ei in qđ agit, ergo cauſa prima operatur an tequã operetur cauſa ſecunda: Manifeſtũ eſt aũt quod hæc probatio non concludit, niſi de prioritate cauſalitatis, qm̃ de prioritate durationis hæc cõſequentia non valet, cauſa prima eſt perfectioris virtutis,ergo prius duratione opera tur in effectũ cauſæ ſecundę,quã cauſa ſecunda. Aliter idẽ effectus iam productus adhuc produceretur, vel cauſa ſe cunda ſuperflueret. Secundùm doctri.Ariſto.ſic probatur qualis eſt ordo inter cauſas ſubordinatas, talis eſt inter ea rũ effectus, qm̃ vnicuique correſpondet proprios effectus, vnde in 2.Phyſ.tex.35. docuit educere effectus in cauſas ſuas correſpondentes, vt effectũ particularem in cauſam particularẽ,& effectũ vniuerſalẽ in cãm vniuerſalẽ, & prio rẽ in cãm priorẽ,& poſteriorẽ in poſteriorẽ, ſed inter cãm primam, & cauſam ſecundam, ſeruatur ordo prioris, & poſterioris.nã cũ ſol,& homo generant hoiem,ſol eſt cau ſa prior qm̃ vniuerſale prius eſt, & homo eſt cauſa poſte rior: ergo effectus cauſæ primæ eſt prior, & effectus cauſæ ſecundæ eſt poſterior,& poſito ꝙ idem effectus ſit ab vtra que, comparatus cauſæ primæ fiet prius, & comparatus cauſæ ſecundæ fiet poſterius, quod quidem prius intelli gendum eſt,vt diximus,quo ad cauſalitatẽ,cauſa.n.ſecun da non agit niſi prępuppoſita receptione virtutis a cauſa prima,ex conſequenti quo ad cauſalitatẽ poſterius agit, li cet pro eodem inſtanti ſimul agant, cauſa autẽ prima agit non ſuppoſita receptione virtutis ab alio priori,ergo &c

Secundùm doctr.Theologi ſic probatur, cauſalitas ſup ponit eſſe, qm̃ actio eſt exiſtentis, cũ vnũquodque agit in quantum eſt actu, ergo ſicut ſe habet eſſe cauſæ ſecundæ ad eſſe cauſæ primæ,ita cauſalitas cauſæ ſecundæ,ad cau ſalitatem cauſæ primæ, ſed eſſe cauſæ ſecundæ, poſterius eſt eſſe cauſæ primæ, quoniam eſt effectus cauſæ primæ vt di-

vt dicemus infra:ergo cauſalitas cauſæ ſecundæ,ſuper eſſe ctū ſuū poſterior eſt cauſalitatē cauſæ primæ. Et aduerte hanc deductionē concludere prioritate cauſalitatis,& non durationis,qm̄ non repugnat dari effectum coęuum cauſæ agenti,& producenti ſine motu, & ideo non eſt neceſſe qđ eſſe, & cauſalitas, cauſæ ſecundæ ſint poſteriora duratione eſſe, & cauſalitate cauſæ primæ. prædicta igitur tertia concluſio ſupra, quo ad prioritatem cauſalitatis, concedenda eſt ſecundum omnem ſanam doctri. quoniam eſt ſimpliciter vera,ſicut & præcedentes; hæc dicta ſint ſuper primam propoſitionem Auctoris.

PROPOSITIO II.

Omne eſſe ſuperius aut eſt ſuperius ęternitate, & ante ipſam,aut cum ęternitate, aut poſt ęternitatem,& ſupra tempus,&c.

IN hac propoſitione intendit diuidere ſuperiora entia in tria genera, primum conuenit Deo, ſm intelligentiæ tertium animæ.Et aduerte, ꝙ per ly eſſe ſuperius, intendit eſſe non ſubiectum tēpori,nec motui,nec corruptioni, ac ſi dicat,omne eſſe rei perpetuæ,& immobilis.

Aduerte etiam ꝙ huiuſmodi eſſe diuiditur in tria, primum attribuit Deo, ſecundum intelligentiæ,tertium animæ, vnde in hac propoſitione intendit tres concluſiones

Prima Deus eſt ſupra,& ante æternitatem.

Secunda, intelligentia eſt,cum,æternitate.

Tertia, anima eſt poſt æternitatem,& ſupra tempus, & in horizonte æternitatis.

Prima concluſio ad mentē Auctoris ſic probatur, Deus eſt ipſum eſſe penitus abſtractum,& illuminatum,ergo eſt cauſatiuum æternitatis, probatur conſequentia,quoniam eſſe eſt magis commune quam æternitas. Nam omnis æternitas eſt eſſe,ſed non omne eſſe eſt æternitas,ſed magis cō mune eſt cauſatiuū minus cōis, ergo eſſe abſtractum quod eſt ipſe Deus eſt cauſatiuū æternitatis: tunc ultra, ergo eſt

ſupra,& ante æternitatem, quoniam cauſatiuũ eſt,& ſupra, & ante cauſatum, Deus igitur eſt ſupra & ante æternitatẽ.

Secundum doct. Procli Platonici in lib ſuo de Elementationibus Theoricis ſic probatur. Magis abſtractũ & magis cõe eſt prius minus abſtracto,& minus cõi, vnde prius eſt ens quam ſubſtantia,& ſubſtantia quam corpus, qm̃ nõ conuertitur ſubſiſtendi conſequentia, vt patet, ſed eſſe eſt abſtractius, & cõius æternitate, omne enim æternũ eſt ens, non aũt oẽ ens eſt æternum, ergo eſſe eſt prius æternitate, ſed prima cauſa eſt ipſum eſſe, ergo eſt ante æternitatẽ, & altius, ex conſequenti eſt ſupra quoniam magis abſtractũ eſt ſuperius minus abſtracto. Aduerte, ꝙ nec probatio Auctoris, nec Procli concludunt ſm̃ veritatem, ſed tm̃ ſm̃ noſtrum modum intelligendi. Nam falſum eſt, omne magis cõe eſſe cauſatiuum minus cõis, & productiuum realiter, aliter animal produceret hominẽ, & homo vt homo produceret hunc hominem, quod tamen eſt falſum, quoniam actiones ſicut, & eſſe ſunt ſingularium, præterea cũ Deus ſit ſuum eſſe, & ſua æternitas,& omnis ſua perfectio, aliter deperiret ſua ſumma ſimplicitas, non magis cauſatur ſua æternitas quàm ſuum eſſe,& quam ipſe Deus. Et ideo nõ eſt verũ, quod dicit Auctor cauſam primã eſſe, primam æternitatem, qm̃ æternitas eſt cauſatum eius. Similiter probatio procli non concludit, licet.n. magis cõe, ſm̃ prædicationem ſit prius minus communi, quoniam non inconuenit remoto minus communi inueniri magis commune, vt remoto homine, adhuc poteſt eſſe animal tamen in præſenti propoſito fundamentum procli non valet, quoniam Deus non eſt eſſe commune prædicabile de omnibus, ſed eſſe contentiuum omnis gradus eſſendi, quod eſt eſſe illimitatum,& de tali eſſe non conceditur, ꝙ ſit prius quàm æternitas, niſi forte ſm̃ noſtrum modum intelligendi pro ut prius intelligimus Deum eſſe quam eſſe viuentem, intelligentem, æternum, ſed hic modus intelligendi nullam ponit prioritatem realem, aut diſtinctionem, aut cauſalitatem inter diuinas perfectiones.

Et ideo Ariſtot. non acceptaret hanc concluſionem, ſed

diceret, ꝙ Deus eſt ſua æternitas. nam ſicut in duodecimo Metaph. tex. 39. dixit Deum eſſe vitam ſuam, & in tex. 49. eſſe ſuum intelligere ſic diceret Deum eſſe ſuam æternitatem. Vnde inquit in tex 39. Quare duratio continua, & æterna exiſtit Deo, hoc enim Deus.

Et Theologus idem diceret, Nam ſm Dionyſium in 2. c. de Diu. no. quidquid pertinet ad perfectionem bonitatis & eſſe totum Deo eſſentialiter conuenit, vt. ſ. ſit eſſentia bonitatis, & vitæ, & ſapientiæ, & æternitatis ceterarumque perfectionum, non ergo prima cauſa eſt ſupra, nec ante æternitatem eſſentialiter ſumptam, ſed eſt ipſa æternitas. Nec obſtat ꝙ dicit Dionyſius in 10. cap. de Diu. no. Deus eſt ante æuum ſiue æternum, quoniam non intendit de æterno eſſẽtialiter, ſic. n. ſolus Deus eſt æternus, ſed de æterno participatiue ꝙ conuenit ſubſtantijs immaterialibus. Vnde Cõmentans D. Tho. hoc dictum in dicto cap. inquit Deum conuenit laudare cõiter per tẽpus, & æuum, q̄a ipſe eſt cauſa temporalium, & æternorũ. Et eſt ſupra æternitatem, & tẽpus, prout æternitas, & tempus intelliguntur participata a creatura. Et infra, ipſe eſt prior non ſolum tpe ſed ẽt æuo. i. æternitate, prout participatur a creaturis. patet igitur concluſionẽ Auctoris non acceptari quo ad æternitatem eſſentialiter, ſed tm̃ quo ad æternitatem participatam. vnde & D. Th. in prima parte, q. decima, art. 2. ad ſecundùm, addùcens hoc dictum auctoris, nõ ſaluat eum niſi in prædicto ſenſu, dicit. n. Deus dr̃ eſſe ante æternitatẽ prout participatur a ſubſtantijs materialibus. ex quibus habetur ꝙ ſumendo æternitatem eſſentialiter B. Tho. nec Dionyſius acceptarent concluſionem dictam. vnde non eſt neceſſe quòd a Theologo, & ab Ariſt. probetur.

Secunda concluſio ad mentem Auctoris ſic probatur intelligens non deſtruitur ſm ſubſtantiam, qm̃ eſt incorruptibilis, vt probabitur infra, & non alteratur, quoniam non patitur variationem, ſecundùm virtutem, nec ſecundùm operationem, ſed ſemper ſe habet ſecundùm vnam habitudinem, id eſt eodem modo & vniformiter, tam ſecũdùm ſubſtantiam, quàm ſecundùm virtutem, & ſecundùm

operationem,ergo eſt cum æternitatis, & parificatur ei. In hac probatione Auctor ſupponit añs vt cõter conceſſum. Nã apud Philoſophos vr vt pricipiũ ꝙ oĩs intellectus ſeparatus immobilis eſt ſm ſubſtantiam,& virtutẽ, & operationem: cõſequẽtiã vero reputat verã ex diffinitione æternitatis quæ dicitur eſſe menſura rei indeficiẽtis, & inuariabilis ſiue vniformis vnde tanto aliqua propinquant æternitati,& elongantur a tpe quanto reducunt a variabilitate ſm ſubſtantiam, & ſm operationem, & tanto aliqua propinquant tempori,quanto ſubijciuntur variationi,aut ſecundùm ſubſtantiam,aut ſecundum operationem.

Secundùm doctrinam Procli in lib.ſuo probatur eodem modo,ſic enim inquit,omnis intellectus.ſ. ſeparatus ſubſtãtiam,& poteſtatem,& operationem habet in æternitate.

Secundùm doctrinã Ariſt. probatur primo quod intelligentia habeat eſſe in æternitate. Nam in duodecimo Metaph.30. inquit neceſſe eſt eſſe ſempiternam aliquam ſubſtantiam, qm̃ eſt motus æternus qui ſm locum eſt circularis, vt probatum eſt in octauo Phyſ. Et in eodem duodecimo, text. 44 concludit æternitatem ſubſtantiæ in omnibus intelligentijs mouentibus cœlos, & dicit, palam, eſt ꝙ tot ſubſtantias eſſe neceſſe eſt natura ſempiternas. igitur quo ad indeficientiam ſubſtantiæ, patet Ariſt. ſenſiſſe intelligentiam adæquari æternitati.Secundo probatur quo ad immobilitatem proprie operationis quæ eſt intellectio, & optima diſpoſitio ſecũdum delectationem in intelligẽdo primam cauſam.Nam in duodecimo Metap.tex.39 dicit deductio autem qualis optima paruo tempore nobis, ſic.n.ſemper illud eſt nobis quidem impoſsibile, q.d.intellectus ſeparatus intelligens, & deſiderans primum principium, eſt ſemper in eadem delectabiliſſima diſpoſitione,quæ nobis pro ſemper eſt impoſſibile,ergo ſecundũ propriam operationem eſt inuariabilis, ex conſequenti eſt in æternitate, propterea concludit in tex. Quod quidem igitur eſt ſubſtantia alia ſempiterna,& immobilis ſeparata a ſenſibilibus manifeſtum eſt, patet igitur ꝙ Auctor, & Proclus,& Ariſtotel.concordant in dicta concluſione.

Secundùm doctrinam vero Theologi præſens concluſio omnino refutatur quo ad ſubſtãtiã, & virtuté, & operationem, qm̃ operatio ſupponit virtutem, & virtus ſubſtantiam, ſed ſm Theologum nihil eſt ab æterno productum, vniuerſitas enim creaturæ incepit in tpe & ſolus Deus caret exordio, ſed a parte poſt ideſt poſt intelligentiæ productionem, aliter tenendum eſt de eius ſubſtantia, & aliter de eius operatione. Nam de eius ſubſtantia ratione indeficiẽte põt dici eſſe in æternitate, non quidem eſſentialiter, qm̃ hoc eſt proprium Dei, ſed participatiue, de operatione aũt diſtinguendum eſt qm̃ intelligentię competit operatio naturalis, vt intelligere ſe, & alia creata, & Deũ vt principium ſui eſſe, & vſem cauſam oĩum, & operari eſſe corpora mouendo ea applicatione ſuæ virtutis, & competit ei operatio ſupnaturalis vt viſio, & fruitio diuinæ ſubſtantiæ, quo ad operationem eius naturalẽ, non poteſt dici eſſe in æternitate, qm̃ vt ſic mutabilis eſt, & ſm ſucceſſionem intellectionem, & volitionem, & ſm variam applicationem virtutis ſuæ ad corpora, vt notat D. Th. in prima parte, quæſt. decima. artic. 5. De operatione autem ſupernaturali poteſt dici ꝙ eſt æternitate, qm̃ ſecundũ illã immobilis eſt & efficitur Dei formis, ex conſequenti participat diuina menſura, quæ eſt æternitas. Hæc igitur concluſio intelligentia eſt in æternitate, vel cum æternitate, vel parificatur æternitati non acceptatur a Theologo niſi quo ad ſubſtantiam, & poſtquam producta eſt, & ſm operationem ſupernaturalẽ, vnde nõ adæquatẽ Deo in æternitate, Deus enim oĩo & vniuerſaliter æternus eſt. Et ꝑpterea Dionyſius de diuinis no. cap. x. inueniens hanc diuerſitatem, inquit quamobrem non ſimpliciter coæterna Deo qui eſt ante ſuũ cenſenda ſunt quæ nominãtur æterna, ſed a ſacratiſſimis eloquijs nuſq̃ diſcedentes æterna, & intꝑalia iuxta cognatos ſuoſq; modos debemus accipere. & ĩtẽdit quòd ea quæ dicuntur æterna in diuina ſcriptura non ſunt arbitrãda æterna ſimpliciter, & æqualiter ſimul cũ Deo, q eſt ante ęternitatem participatam, ſeḋ ſequẽdo intellectũ ſacri eloquij oportet intelligere aliqua eſſe ęterna ſecũdum ſuos

modos,id eſt inquantum exiſtunt immutabiliter vt angeli cæ mentes,& vt beatificatæ ſunt.

Tertia concluſio antequam probetur declaranda eſt, quo ad duo.

Primo,quomodo ſumitur ly anima.

Secundo,quare dicit eam conſtitutam in horizonte æternitatis.

Quantum ad primum aduerte, ꝙ ly anima nõ ſumitur abſolute,ſed pro anima cœli quod ſupponitur animatum tanquam manifeſta res.& conceſſa apud Philoſophos Arabes,& præcipue apud Auicen.in lib.9.ſuæ Metap.ca.4.vbi inter cætera inquit,nos iam oſtendimus ꝙ anima cuiuſq; cœli eſt eius perfectio,& eius forma, nec eſt ſubſtantia ſeparata,&c.Et ꝙ Auctor intendat de anima cœli, patet ex eo quod dicit,anima eſt ſupra tẽpus,qm̃ eſt cã tpis , cõſtat aũt eandem eſſe cauſam temporis,& motus cœli , qm̃ tempus conſequitur motum cœli,vt primo menſuratum, ſed ſi cœlũ eſt animatum,motns eius cauſatur ab anima cœli ex conſequenti ab eadem cauſatͤ tẽpus, qđ non põt d ci de aĩa humana,cũ ſit vnita corpori corruptibili,cuius motus non eſt continuus,nec vniformis , nec põt eſſe perpetuus.

Quantum ad ſecundum.aduerte ꝙ ideo dicit animam cęli conſtitutam in horizonte æternitatis , qm̃ ſicut horizon terminat ſuperius hemiſphæriũ,& eſt principium inferioris.ita ꝙ vt medium de vtroque extremo participat , ſic anima cœli media eſt inter intelligentiam,& corruptibilia.nam ratione eſſe incorruptibilis conuenit cum intelligentia,& vt ſic participat æternitatem, ratione aũt motus cœli cuius ipſa eſt cauſa conuenit cũ mutabilibus, & vt ſic propinquat tpi.poſita hac declaratiõe aduerte, ꝙ Auctor ſic probat concluſionẽ.Anima eſt ſubſtãtiæ , & eſſe indeficientis,vt probabitur infra,& pro nunc ſupponatur:ergo. quo ad ſubſtantiã,& eſſe annexa eſt æternitati, & propria operatio animæ cœli eſt motus cœli , qui fit in tpe . ergo quo ad operationem proprinquat tempori , & vt ſic dicitͤ annexa æternitati inferius, & inferiori modo quam intelligentia participat æternitatem , quoniam ſm̃ Auctorem eſt

eſt ſuſceptibilior impreſſionis quàm intelligentia, quoniã intelligentia recipit impreſſionẽ ſolum a prima cauſa,ſed anima recipit ab intelligentia,& a prima cauſa. Quod an ſit verum declarabitur infra.Aduerte tñ quod licet anima cœli propinquet tempori pp operationem ſuam quo eſt motus cœli,tamen eſt ſupra tempus, quoniam cauſa eſt ſupra cauſatum,ſed an anima cœli eſt cauſa tẽporis ſicut & motus cœli,qm̃ eſt menſura motus cœli, & comparatur ad ipſum ſicut proprietas ad ſubiectum.Eadem autem eſt cauſa,& ſubiecti,& proprietatis eius.

Ad mentem Procli probatur eodem modo.nã, & Plat. ponunt cœlum animatum,vt patet in Timæo, vbi inquit Plato,dicendum eſt hunc mundũ animal eſſe idq́; intelligens re vera diuina prouidentia cõſtitutum. Et Proclus in lib ſuo,hmõi propoſitionẽ format.Oĩs aĩa habens quidem ſubſtantiam æternalẽ,habet operationẽ aliã ſm tẽpus quę eſt mouere corpus cui vnitur,ex cõſequenti ſm Proclum media eſt inter æternitatem,& tempus, qm̃ ſm ſubſtantiã annectitur æternitati, ſm operationẽ propinquat tempori & hac de cauſa dixit Auctor animam eſſe in horizonte æternitatis.Vtriuſque probatio ſm veritatem non concludit de anima cœli,quoniam illa non datur, vt dicemus infra in probatione Thologi,ſed concludit de anima humana,quæ ſm ſubſtantiam eſt indeficiens vt probabitur infra,& ſua propria operatio eſt intelligere componendo, & diuidendo, & cum diſcurſu donec vnita eſt corpori, & mouere corpus localiter, quæ quidem operationes non abſoluuntur a tempore,vt manifeſtabitur infra, ex conſequenti ſecundum ſubſtantiam annectitur æternitati, ſecundùm operationem propinquat tempori.

Secundum aut doctrinam Ariſ.quo ad animam cęli dubium eſt quid dicendum. Nam ſecundum aliquos tenuit Ariſt.cœlum eſſe animatum,& vt ſic eodem modo probaret hanc concluſionem ſicut Auctor,& Proclus.

Secundum alios aũt tenuit oppoſitum, & quoties dicit cœlum animatum præcipue in ſecundo cœli,text. 13. vbi inquit. Eſt autem cœlum animatum, & habet motus prin-

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

principium manifeſtum, &c. Per animam intendit intelligentiam motricem quæ applicatur cœlo, vt motor proprio mobili, ſicut anima ſuo proprio corpori a qua mouetur, & vt ſic Ariſt. non acceptaret dictam concluſionem applicatam aiæ cęli, niſi vt dixi ſumat aia pro intelligẽtia.

Quantum aũt ad animam humanam, adhuc eſt dubiũ. Nam qui tenent ipſum ſentire animam intellectiuam eſſe mortalem, vt Scotus, & Herueus, & quidam moderni, dicerent Ariſt. negaturum hanc concluſionem. Qui aũt tenẽt ipſum ſentire vt veritas eſt, animam noſtram eſſe immortalem dicerent Ariſt. accepraturum hãc concluſionem & probationem Auctoris applicatã non animæ cæleſti ſed humanæ coniunctæ, & vt euidentius pateat, aſſumo dictũ ſuũ in 3. de Anima tex. 20. Separatus aũt eſt ſolum in hoc qđ vere eſt, & hoc ſolum immortale, & perpetuum, &c. Ergo intellectus humanus ẽm ſubſtantiam eſt perpetuus, & æternus a parte poſt, & aſſumo dictũ eiuſdem in 3. de Anima tex. 39. & cũ ſpeculatur neceſſe eſt phantaſma aliqđ ſpeculari, ſed phantaſiari, vel phantaſma ſpeculari non abſoluitur a tpe cum ſit actio virtutis organicæ, & in 12. Metaph tex. 51. declarat primũ principium non intelligere cõponendo aut diuidendo inquit, aut qđ quidẽ compoſitorũ habet in aliquo tẽpore, &c. i. intellectus qui intelligit cõponendo, aut diuidendo habet ſuã perfectionẽ non ſemper ſed in aliquo tẽpore, ſed aia humana cõiuncta intelligit cõponẽdo, & diuidendo, & cum diſcurſu. ergo ẽm operationem ſuam non abſoluitur a tempore, & aſſumo dictum ſuum in ſecundo de Anima, tex. 18. Anima eſt principium quo viuimus, ſentimus, intelligimus, mouemur ſecundùm locũ, &c. ergo anima quo ad motũ cauſatũ in corpore non abſoluitur a tempore. Igitur ẽm doctrinam Ariſt. humana anima conſtituta eſt in horizonte æternitatis, ita ꝙ ẽm eſſe annexa eſt æternitati, & ẽm operationem rationalem, & animalem annectitur tempori. Non tamen eſt ſupra tempus vt cauſa eius, qm̃ ſicut non eſt cauſa motus cęli, ſic non eſt cauſa temporis, niſi forte quo ad ſuum formale, vt dixit Ariſt. in 4. Phyſic. tex. 131. Quod quomodo intelligendum ſit

dicimus

diximus in quæſtionibus noſtris ſuper quartum Phyſic.

Secundum doctrinam vero Thelogi, ſumendo animã in ſuo proprio ſignificato, quod eſt eſſe actum corporis viuentis, & dantem non ſolum motum ſed & eſſe, & applicando concluſionem animæ cœli, non acceptatur hæc concluſio ab eo, quoniam nullus Theologorum ponit cęlũ ſic animatum, aliter hmõi anima illic fruſtra poneretur, quoniã anima, vt forma vnitur corpori propter aliquam operationem per quam indiget corpore. Conſtat autem cum cęlum ſit quintæ eſſentiæ in eo non poſſe eſſe operationem vegetatiuã, neque ſenſitiuam. Quãtum ad intellectiuã non indiget corpore, cum ſit non organica, niſi pro quanto phãtaſma deſeruiunt intellectui quæ non poſſunt eſſe in cœlo cum ad partem ſenſitiuam pertineant. Quantũ ad motũ localem non eſt neceſſe q̃d vniatur vt forma, ſed vt motor tangens ſuum mobile tactu virtuali. Ad hoc aũt ſufficit intelligẽtia applicata, & ideo vanum eſt ponere cælum aĩatũ aĩa informante, nec qui poſuerunt ex Theologis cælũ aĩatũ vt Origenes, & Hieronymus intendebant de aĩatione aĩa informante, ſed mouente more Platonico, ad quod vt diximus ſufficit intelligentia applicata quæ ſi dicatur aĩa erit improprie dictũ, & quomodo Auctor intẽdit de aĩa cęli ſumendo aĩam proprie vt magis declarabitur in propoſitione ſequente, ideo Theologus in hoc ſenſu non acceptat hanc concluſionem. Si vero applicatur animæ humanę cõiunctæ, acceptat, & probat eam annexã æternitati quo ad eſſe. Nam eſt ſubſiſtens & incorporea, vt declarabit infra, ergo habet eſſe ꝑ ſe, ergo eſſe ſuũ non pendet a corpore, ex cõſequẽti non corrumpit ad corruptionẽ eius, habet eſſe inconſumptibile, vnde inquit Dionyſius cap. 4. de Di. no Animæ humanæ habent de bonitate diuina ꝙ ſint intellectuales habeantq; vitam inconſumptibilem, &c. Igit̃ quo ad eſſe annexa eſt ęternitati quo ad operationem ſiue intellectualem ſiue motiuam, non abſoluitur a tempore, coniuncta enim cum diſcurſu intelligit. Diſcurſus aũt eſt motus, oĩs motus eſt in tẽpore ex ſexto Phyſic. & motus localis corporis animati cauſatus ab anima neceſſario eſt in tempore

quo

qm̄ eſt inter terminos oppoſitos, ergo quo ad operationē attingit tempus, vtrum autem quo ad aliquā operationē participet æternitati dicam in propoſitione ſequenti. Hæc dicta ſint pro examine ſecundæ propoſitionis.

PROPOSITIO III.

Omnis anima nobilis tres habet operationes. nam ex operationibus eſt eius operatio animalis, & operatio intelligibilis, & operatio diuina, &c.

IN hac propoſitiōe intēdit manifeſtare quomodo anima quæ eſt tertium genus entium ſuperiorum participat operationem Dei, & intelligentiæ.

Aduerte quòd hic Auctor loquitur de anima cæli ſicut de propoſitione præcedenti, quia non dubitat cœlum eſſe animatum vere & proprie. Huic animæ attribuit tres operationes iuxta tres animæ virtutes. Nam vt anima habet virtutem viuificatiuam, directiuam, & motiuā corporis, & vt ſic attribuit ſibi operationem animalem quæ eſt viuificare, & mouere corpus celeſte, vt aūt eſt naturæ intellectualis, habet virtutē intellectualem, & vt ſic attribuit ſibi operationem intelligibilem, quid autem intelligat dicemus infra; vt eſt cauſatiua rerum inferiorum per motū cæli, ſuppoſitur omnis natura elementorum, & elementatorū, habet diuinam vritutē principatiue, quoniam ſicut Deus eſt vniuerſalis cauſa productiua omnium entium, ſic cæli ex virtute ſibi impreſſa a prima cauſa producit, influit, miniſtrat, omnia inferiora non quidem per ſe ſed per motum cœli, & vt ſic ſibi attribuit operationem diuinam quæ conſiſtit in cauſalitate, & adminiſtratione omnium inferiorū, quomodo in hoc imitatur primam cauſam.

Secundum mentem igitur Auctoris probatur. primo, quòd habeat diuinam operationem. Nam imago & exemplum primæ cauſæ participat operationem eius, ſed ꝓpria operatio primæ cauſæ eſt productio, & adminiſtratio omnium entium, vt dicemus infra. Cum ergo in aīa cœli,

ſit impreſſa imago primæ cauſæ, quoniam eſt naturę incor
poreæ, & intellectualis ſicut prima cauſa participat eius o-
peratione non quidē æqualiter, & vniuerſaliter, ſed ſuper
ea, quæ producūtur motu cęli: ergo cōuenienter ſibi attri-
buitur diuina operatio. Secundò probatur, ꝙ habeat ope-
rationē intellectualē. Nā effectus participat virtutē, & ope
rationem ſuæ cauſæ vniuoce, vnde ſicut ignis calefacit, ſic
& aqua facta calida calefacit, licet non æque perfecte, ſed
anima cœli eſt effectus intelligentiæ. nam ſecundum Au-
ctorē prima cauſa creauit eſſe animæ mediante intelligen
tia, ergo aīa participat operationem intelligentiæ. Hęc o-
peratio eſt intelligere, quoniam intelligentiæ, vt intelligen
tia eſt competit intelligere, ſicut ſenſui vt ſenſus eſt com-
petit ſentire. Hæc probatio qūo ſit admittenda, vel non di
cam infra, cū adduxero ſenſum Theologi, & Ariſto. Tertiò
probatur, ꝙ habeat operationem animalē. Nam de pro-
prietate, & natura animæ eſt, vt viuificet corpora, influen-
do ſuper ea virtutem viuificatiuam, ſi enim anima non a-
mittat id cuius eſt anima, ceſſat eſſe anima, & vt moueat
corpora producendo ad operationes ſuas, ſed hoc eſt ha-
bere operationē animalē, ſiue vitalē. ergo ſi hoc eſt de pro
prietate aīæ nō eſt negandum ab anima nobili qualis eſt
anima cœli. Ad mentem aūt Procli aduerte, ꝙ loco animæ
nobilis dicit animam diuinam, & ſibi attribuit tres opera-
tiones conformiter vt Auctor. vnde inquit in libro ſuo oēs
diuinæ aīæ triplices habent operationes has quidē, vt ani-
mæ. i. operationes animales, has autem vt ſuſcipientes in-
tellectum. i. operationes intellectuales, has autem vt Dijs
coniunctę, ideſt operationes diuinas. Huiuſmodi autem a-
nimas dicit diuinas, ex maxima nobilitate, ſicut & cœ-
lum dicitur diuinum corpus propter maximam excellen
tiam, & virtutem cauſatiuam, & incorruptibilitatem, vt ēt
teſtatur Ariſt. in 2. cęli, textu 2. vbi inquit, vt cœlum ſit im-
mortale, & diuinum habentium quidem motum, &c.

Diuinis animabus corporum cœleſtium, Proclus at-
tribuit primo operationem animalem, quoniam (vt dixi-
mus.) Anima, vt anima habet animare id cuius eſt anima

ſicut

ſicut ſcientia, vt ſcientia habet facere ſcientem eum cuius eſt ſcientia. Attribuit operationē intellectualem, quoniam intellectu, & deſiderio mouent cęlos, nulla.n.potentiarum animæ conuenit his animabus præter dictas, carent.n. organis quibus explentur operationes vegetatiuæ, & ſenſitiuæ. Attribuit eis diuinā operationem, quæ eſt vniuerſalis influentia, & cauſalitas, & productio rerum inferiorū, quoniam in hoc aſſimilantur primæ cauſæ quantum poſſunt, ſi enim in humanis præſidētes Reip. dicuntur diuini hoies multo magis huiuſmodi animæ præſidentes toti mundo inferiori per motum cœleſtem. In hac igitur propoſitione ſic accipienda eſt mens Procli, vt dictum eſt.

Secundum doctr. vero Ariſt. ſuppoſito ꝙ ponat cęlum animatum non acceptatur in cœlo operatio animalis uiuificatiua, qm̄ ex 3. de anima, tex. 61. in nullo corpore, ſiue generabili, ſiue ingenerabili nō manſiuo datur intellectus diſcretiuus ſine ſenſu, ſenſus aūt non pōt eſſe in cęlo, quoniam in eodem loco probat Ariſt. nullum corpus ſimplex poſſe eſſe organum ſenſus. Conſtat aūt cœlū eſſe corpus ſimplex, ergo non eſt in eo ſenſitiuus gradus. Minus aūt eſt in eo vegetatiuus, qm̄ vt probat Ariſt. in 1. cœli, tex. 21. neque alterabile, neq; augmentabile, neque diminuibile eſt cœlū, ex conſequenti neq; vegetatiuus gradus ineſt ei. Nā ex 2. de anima, tex. 35. Opera vegetatiui gradus ſunt generare, & alimento vti, quæ procul ſunt a cœlo, quantumcū que igitur Ariſt. poneret cœlū animatū non admitteret animā cœli hr̄e operationē animalē, præterea cū intelligere ſit actio non organica, intellectiuum, vt intellectiuum nullius corporis eſt actus, ergo aïa cœli, quæ ſi daretur eſſet tantum intellectiua, non habet operationem animalē, ſumēdo aūt apud Ariſt. aiam cœli, pro intelligentia mouēte attribuitur ſibi operatio intellectualis, & valde nobilis. vn̄ in 12. Metaph. tex. 36. dicit, ꝙ primum mouens immobile mouet cœlū ſicut appetibile, & intelligibile, qđ eſt ſic intelligendū, qđ intelligentia applicata primo cęlo, ideo mouet cœlum quia intelligit primū principium, & appetit ei tanq̄ optimo aſſimilari. Præterea in tex. 39. dicit in mo-

tore

tore cœli eſſe nobiliſſimam delectationem, quæ conſequitur eius nobiliſſimã intellectionẽ. Itẽ ad mentẽ Ariſt. attribuitur ſibi diuina operatio, qm̃ ex 12. Meta. tex 34. intelligentia mouens cœlũ motu diurno, cauſat perpetuã generationẽ in his inferioribus, & intelligentiæ applicatæ ſphæris planetarum mouentes planetas ſub zodiaco cauſant alterationẽ generationis, & corruptionis per acceſſum, & receſſum planetarũ a nobis, cũ igitur intelligentiæ motrices cęlorũ habeãt vniuerſalẽ cauſalitatẽ ſuper inferiora & hic mũdus inferior gubernetur a lationibus ſuperioribus ex 1. Meteor. manifeſtum eſt, qm̃ ſm Ariſt. habent operationem diuinam, quia ſcilicet aſſimilantur primæ cauſæ in cauſalitate, & regimine, vt etiam declarabitur infra.

Secundùm doctrinam autem Theologi, quoniam negat, vt diximus cœlum eſſe vere animatum, nec per animã cœli intelligendum eſt aliud quam intelligentia, non acceptat in anima cœli operationem animalem ea ratione quam adduximus ſuper doctrinam Ariſtotel. niſi quis extenſo vocabulo nominet operationem animalem, vel vitalem, motionem ſui proprij mobilis, & directionem in proprium finem, ſicut enim anima mouet corpus animalis localiter per determinata media in debitum, & deſideratum finem, ſic intelligentia mouet cœlum ſecundum diuerſa vbi, ex quo motu prouenit generatio, & conſeruatio, & tranſmutatio rerum inferiorum. Acceptat autem operationem intellectualem, quoniam cum ſit ſubſtantia immaterialis per ſe ſubſiſtens patet, quòd eſt intellectualis. Immaterialitas aũt eſt ratio intellectualitatis, & intelligibilitatis. Item acceptat operationẽ diuinam modo quidem altiori quã Auctor, & Proclus & Ariſto. Nam apud *Diony*. intelligentiæ dicuntur diuinæ mentes, & apud alios Theolo. non ſolum quia hñt virtutem ſuper inferiora ſed quoniam diuinæ eſſentię per intellectionem maxime vniuntur, quã intellectionẽ vocamus viſionem beatificam qua efficiũtur deiformes, & eodẽ ſenſu aię ſeparatæ vnitæ primæ cauſæ per eſſentialẽ viſionẽ merent dici diuinę aïæ in hoc.n. conſiſtit perfectior aſſimilatio ad Deum q̃ habere

cauſa

cauſalitatem ſuper inferiora. Nam aſſimilatio ſecundum actionẽ immanentẽ, nobilior eſt aſſimilatione ſm actione tranſeuntem, quoniam & actio immanens nobilior eſt, & iuxta hanc diuinam operationem, tam intelligentia, quã anima humana dicuntur participare æternitatem, quoniã in hac operatione ſunt omnino immobiles.

Sed aduerte, ꝙ licet Ariſt. & Theo. attribuant animę cę li, ideſt intelligentiæ motrici operationẽ intellectualẽ non tamen acceptant rationem adductam ab Auctore, q̃ ſupra formauimus. Non enim ſm doct. Ariſt. nec ſm veritatem, prima cauſa producit animam intellectiuam, nec intelligentiam mediante alia intelligentia, quoniam cum ſint ſubſtantiæ ſimplices non producuntur ex materia, ex conſequenti creantur. Creatio autem eſt ſolius primæ cauſæ omnino infinitæ, vnde Auctor in hoc videtur ſequi opinionem Auicen. in nono ſuę Metap. cap. 4. vbi creatricem potentiã attribuit intelligentiis.

Sed dicunt aliqui Auctorem non intendere productionem animæ ab intelligentia quo ad eſſe, aliter ſibiipſi cõtradiceret, nam dicet infra omnium entium principium, & primam cauſam eſſe bonam, ſed intendit de productione ſecundum informationem intellectus, quia ſcilicet intelligentia influit, & imprimit formas ſiue ſpecies intelligibiles in intellectu animæ per quas intelligit.

Sed id non acceptatur ab Ariſto. nec a Theo. ab Ariſto. quidem quoniam in tertio de anima, tex. 17. ponit in intellectum agentem potentiam animæ illuſtrantem phantaſmata, & productiuum ſpeciei intelligibilis, qua actuatur intellectus poſſibilis, a Theologo aũt qm̃ eſſet homo inferioris conditionis cæteris animalibus Quoniam habẽt in ſeipſis ſufficientiã principia operationum ſuarum: ſi igitur non intelligeret homo niſi reciperet ſpecies ab intelligentia non haberet in ſe ſufficientia principia proprię operationis, ex conſequenti eſſet deterioris conditionis cæteris animantibus. Præterea poſſet intelligentia cauſare ſpeciẽ coloris in intellectu cæcinati, & ſic cæcus intelligeret colorẽ, ꝙ experimur impoſſibile, non igitur pendet anima

intelle-

intellectiua ab intelligentia quo ad eſſe, nec quo ad informationem manifeſtum eſt ex dictis, q̃ hæc tertia propoſitio non acceptatur ab Ariſt. applicata animæ cœli, quo ad operationem animalem, applicata autem animę humanæ, non acceptatur a Theologo quo ad operatione diuinã niſi in ſenſu Dionyſij, ſed id non conuenit niſi animæ beatę in diuina viſione. Hæc de tertia propoſitione dicta ſint.

PROPOSITIO IIII℞.

Prima rerum creatarum eſt eſſe, & non eſt ante ipſum creatum aliud, &c.

ADuerte, quòd Auctor in hac propoſitione intendit aſſignare cauſam, propter quã eſſe ſuperius in 2. gradu quod eſt eſſe intelligentiæ, ut expoſitum eſt in ſecunda propoſitione eſt multiplicabile. nam de primo gradu, ideſt de eſſe diuino, cum ſit puriſſimus actus, & omnino infinitum, conſtat non eſſe multiplicabile.

In hac igitur propoſitione intendit quatuor concluſiones. Quarum prima eſt, vt fundamentum vniuerſale de omnibus creatis, & non ſolum in intelligentijs, licet Auctor intendat applicare intelligentijs.

Prima concluſio, rerum creatarum eſt eſſe.

Secunda concluſio, eſſe eſt factum ſuperius, & uehementius vnitum omnibus cauſatis.

Tertia concluſio, eſſe cauſatum licet ſit unum, tamen eſt multiplicabile.

Quarta concluſio, intelligentia ſuperior differt ab inferiori, quia eſt perfectioris naturæ formaliter, & quia intelligit per vniuerſaliores ſpecies, & quia influit virtutes & bonitates in intelligentia inferiori.

Quantum ad primam concluſionem, aduerte, quòd ly eſſe poteſt tripliciter accipi.

Primò, pro eſſe primæ intelligentiæ creatæ, quæ eſt ſuprema creatura in ordine vniuerſi.

Scdò, pro eſſe inuento in oĩbus creatis, tã incorporeis q̃ corporeis, quod ſupponitur omnibus alijs perfectionibus.

Tertiò, pro eſſe per ſe exiſtente ſeparato, more Platonico, ſicut per ſe hõ, per ſe leo, per ſe vita, ꝑ ſe bonitas, &c.

Iuxta primã acceptionẽ, vr̃ ab Auctore introducta prima concluſio. Nam intendens declarare ꝑꝑ quid intelligentia eſt multiplicabilis. Primò, voluit oſtendere quẽ ordinem teneat in gradibus entium cauſatorum, & quoniã in intelligentia non ſolum inuenitur eſſe, ſed, & vita, & intellectus, & aliæ perfectiones, quę omnes cauſatæ ſunt a primo, & ideo ẽt intendit iuxta ſecundã acceptionẽ declarare ordinem ipſius eſſe intelligentiæ ad alias eius perfectiones. Iuxta igitur primã acceptionem, inquit prima rerum creatarũ eſt eſſe, ideſt in vniuerſitate creatorũ, primũ creatum, & nobilius fuit intelligentia, qm̃ ſimilior eſt primæ cauſæ, & propinquior in ſuis perfectionibus participatis. Iuxta ſecundã acceptionẽ, inquit, & non eſt ante ipſum creatum aliud, i. cum in intelligentia ſint multi gradus perfectionum. ſ. eſſe, viuere, intelligere, velle, &c. Primus gradus vt baſis, & fundamentum fuit eſſe cauſatum a primo ente in intelligentia, qm̃ viuere ſupponit eſſe, & intelligere ſupponit eſſe, & viuere, & non econuerſo.

Iuxta tertiam acceptionem conſideratur a proclo, qui in libro ſuo talem propoſitionem format, participatũ diuina proprietate, & deificatorum primum eſt ens, ideſt inter proprietates, & diuinas perfectiones participatas, ideſt productas prima eſt ens. i. ipſum eſſe ſeparatum. vnde aduertẽ ſm doct. Plat. vt ſupra diximus magis commune ponitur productiuum minus communis, vnde proclus ẽt ſupra in propoſitione ſecunda, & Auctor probarunt æternitatem productam ab eſſe quoniã ens eſt cõius, & abſtractius, quã æternitas. Plato aũt inter tranſcendentia ponit bonum, & vnum prius ente, quoniam bonũ, & vnũ ſecundum Plato. dr̃ de ente, & de nõ ente, vt de materia prima, quam cõputabat inter non entia ꝑꝑ admixtam priuationem, & tamẽ dicebat ipſam bonam, quoniam deſiderat bonũ. i. formam, & eſt vna, quoniã ex ſe eſt indiuiſiua, & diuiſionem recipit a quantitate & a forma, ens autem dicitur tantum de ente quoniam nihil prædicatur de ſuo oppoſito.

Iuxta

Iuxta igitur principium poſitum, ſcilicet ꝙ magis commune ſit productiuum minus cõis opinatur Proclus, quòd Primum productum ſeparatum ſit ens, non autẽ bonum, nec vnum, quoniã non habent prius a quo producantur, vnde poſuit ad mentem Platonis Deum eſſe ipſum per ſe bonum, & per ſe vnum improductum, primũ autem creatum eſt eſſe, ſecundum eſt, vita, tertium eſt intellectus, & ſic procedebat in productione ſeparatorum.

Verum quia via Platonis in poſitione ſeparatorum non acceptatur ab Ariſt. vt patet in 7. & 12. Metaph. & in 1. Eth. nec acceptatur a Theologo, nec principium Platonicum eſt verum regulariter. ſ. ꝙ magis cõe ſit productiuum minus cõmunis, vt diximus in 2. propoſitione: Nec bonũ, & vnum eſt cõius ente, vt dicemus infra, ideo poſitio Procli in expoſitione huius concluſionis omnino refutatur, ſtandum eſt igitur in prima, & ſecunda acceptione.

Secundum doctr. Ariſt. præſens concluſio, licet verificetur quo ad primam acceptionem, quoniã ex 12. Metaph. tex. 29. cum tres ſint ſubſtantiæ, duæ quidem naturales, vt corpora corruptibilia, & incorruptibilia, vt cœlum, & tertia abſtracta, vt intelligentia, hæc eſt nobilior ex cõſequenti primum locum, & gradum continet inter producta, tamen proprie verificatur quo ad ſecundam acceptionem prout eſſe participatur ab omnibus exiſtentibus. Nam qđ ſimplicius eſt, & ad omnia alia ſuperadditur vniuerſalius eſt, & inter producta prius eſt, quoniam produci põt ſine alijs, & non econuerſo, ſed inter omnes perfectiones cõicatas a primo, eſſe ſimplicius eſt, primum enim quod de vno quoque concipimus eſt ens, & eſt vniuerſalius, cuicunque enim rei creatæ communicatur eſſe, ſed non aliæ perfectiones, & aliæ perfectiones includunt eſſe, & non econuerſo, vt patet in latitudine entium, ergo inter producta eſt primum, & ideo inuenitur res cui debetur ſolum eſſe, vt elementum, alicui eſſe, & viuere, & cæte. In nullo autem inuenitur viuere, nec alia perfectio in quo non inueniatur eſſe, primum igitur inter producta eſt eſſe, ſicut ad mentem Ariſt. in ſecundo de anima, textu 31. primus gradus in

animatis productis, eſt vegetatiuus, quoniam communis eſt omnibus animatis,& pōt inueniri ſine aliis,ut in planta,& nō econuerſo. Qm̃ igitur primũ fundamentũ oĩum perfectionũ eſt eſſe,ſequitur contra Plat. ꝙ unum & bonũ poſteriora ſunt ente,addunt.n. in ſua ratione formali ſuper ens.nam unum addit in diuiſionē, bonũ aũt addit reſpectum,ergo uanum eſt dicere bonũ,& unũ eſſe producti ua entis,aliter productũ eſſet prius productio, nec eſt uerum materiã primã eſſe bonã,niſi in ordine ad eſſe. Quoniam bonum,& perfectum, idem ſunt:prima autem perfectio eſt eſſe quam ut diximus ſupponimus omni alij perfectioni. ergo materia prima eo modo eſt bona quo eſt ens, & qm̃ eſt ens in potentia eſt bona in potentia,& qm̃ ex ſe nunq̃ eſt bona actu, hinc patet bonũ eſſe minus cõe quam ens,dr̃ enim ens de ente in potentia,& de ente in actu.Bonũ aũt,qm̃ fundatur in eſſe, non dicitur niſi de ente in actu, vnde roſa generanda eſt ens, non tamen eſt bona.

Secundum doctr. igitur Ariſt. hæc concluſio eſt uera, prima rerum creatarum eſt eſſe, iuxta primam,& ſecundam acceptionem.Non autem ſecundum tertiam,& a via Ariſt.in hoc non diſſentit Auctor.

Secundum doctrinam Theol.aduerte ꝙ omnes conueniunt in uno, & diſcordant in alio, conueniunt quidem in hoc quod nullius eorum concedit ordinē, & diſtinctionē realem inter prima prædicata abſtrata ſiue uniuerſalia, nō.n.ponunt ens ſeparatũ diſtinctũ a bono ſeparato,nec a viuo ſeparato, nec ab intelligente ſeparato, ſed omnia idē ſunt in primo,vt diximus in ſecunda propoſitione,ex conſequenti ab eodem primo qui eſt Deus,producitur,& eſſe, & bonitas,& omnis alia perfectio in creatura,differunt autem in ordine formali inter huiuſmodi ſeparata. Nam oẽs Theologi ſequentes viam Ariſt.dicunt ꝙ licet Deus ſit realiter ens uiuens intelligens bonus, tñ prius conſideratur,ꝙ eſt ens quam uiuens,quam unus,quam bonus, qm̃ inter omnes conceptus, conceptus entis eſt ſimplicior ex conſequenti eſt prior.Theologi aũt ſequentes viam Platonicam, ut Dionyſ. dñt quod licet Deus ſit realiter omnia

ſupra

ſupradicta,tñ prius conſideratur vt bonus,vt vnus,quam vt ens,vnde agens de Diu.no.prius agit de bono, ſed ſi cõſideremus vtriuſq; opinionis motiuum,nulla eſt in re diſſenſio.Nam Theologi ſequentes Ariſt.conſiderant hæc abſtracta,vt ex natura rei conueniunt Deo, & vt ſic prius verificatur de Deo,ens quàm bonum,qm̃ bonũ ſupponit eſſe.Sequentes aũt Platonem conſiderant hæc vt conueniũt Deo,ſub ratione cauſalitatis,& vt ſic prius ei conuenit bonum quàm ens,qm̃ bonum ſignat cauſam finalẽ,ens autem cauſam agentem,qm̃ vnumquodq; agens agit inquãtum eſt actu,ſed inter cãs prima eſt cauſa finalis.ergo,&c. Non igitur inconuenit ens ſm ſe eſſe prius bono, & tamẽ in ratione cauſę eſſe poſterius.Et qm̃ Auctor in hac concluſione,prima rerum creatarum eſt eſſe, conſiderat eſſe in ordine ad cauſam creantem ſiue ad primã cauſam agẽtem,quæ eſt agens,inquantum eſt ens, ideo oẽs Theologi in hoc concordant quod primus effectus productus a primo ente eſt eſſe.& id quidem rationabiliter, qm̃ effectus vniuerſaliſſimus eſt a cauſa vniuerſaliſſima, & prius,cum ſit fundamentum effectuum minus vniuerſalium. Iuxta igitur primam,& ſcd̃am acceptionem conceditur hæc concluſio a Theologo,& ab Ariſtotele.Iuxta tertiam aũt omnino reprobatur.Hæc de prima concluſione dicta ſint.

Quantũ ad ſcd̃am concluſionẽ,aduerte ꝙ ly eſſe ſumitur proprie iuxta primam acceptionem.i. pro eſſe intelligentiæ,& ad mentem Auctoris probatur ſic. Quod eſt propinquius ſumme ſimplici, & puro vero quod eſt, & primum ens,eſt ſuperius.i.excellentius,& altius,&magis vnum omnibus cauſatis a primo.Effectus.n.propinquior cauſæ participat perfectiones cauſæ,ſed intelligentia quo ad eſſe, & naturam ſuam eſt propinquior ſumme ſimplici,& puro vero,cum ſit eius primus,& immediatus effectus, ergo eſt altior,& ſimplicior inter creata.

In hac concluſione, & in ratione adducta cõcordat Proclus,qui in lib.ſuo inquit, Oĩs intellectus ſeparatus impartibilis eſt,ergo ſimplex.Item eſt ſicut ſpeculum diuinę celſitudinis,ergo primum & nobiliſſimum gradũ tenet in

entibus, Ariſt. idē ſentit. vnde vltimam partem ſuæ Metaphyſ. diſponit in conſiderationem huius ſupremi gradus; & in 1. cœli, tex. 100. declarat intelligentias eſſe inalterabiles, impaſſibiles, tranſmutabiles, ex conſequenti immateriales & habentes vitam ſufficientiſſimam in toto æterno .i. ſemper ex conſequenti nobiliſſimas in eſſe. Theologus licet diſtinguat inter intelligentias bonas, & malas ex volūtate, tñ quo ad naturam excellentiores, & ſimpliciores ponit inter omnia creata. Nam determinat eſſe ſubſtātias penitus incorporeas, immateriales intellectuales, quibus nobiliori modo impreſſa eſt imago diuinæ naturæ, quàm in anima humana. In hac ergo concluſione apud omnem veram doctrinam non cadit ambiguitas.

Tu tñ aduerte, q̧ hæc concluſio poteſt verificari quo ad ſecūdam acceptionem. Nam eſſe participatū ab omni exiſtente, ſuperius eſt. i. vniuerſalius, quàm aliæ perfectiones, in quolibet. n. exiſtente inuenitur, non tñ in quolibet inueniūtur aliæ perfectiones, vt patet, item eſt magis vna quoniam minus includit. Nā aliæ perfectiones addunt ſuper ipſum, vt patet: ergo, &c. Hęc de ſcd̄a cōcluſione dicta ſint.

Quantum ad tertiam concluſionē aduerte, q̧ ſumendo ly eſſe applicatū intelligentiæ ad mentem Auctoris, ſic probatur. Eſſe intelligentiæ licet ſit ſimplex. i. non compoſitū ex partibus quantitatiuis, nec ex materia, & forma, tamen compoſitum eſt ex finito, & infinito: ergo multiplicabile eſt. quod componatur ex finito, & infinito declaratur. nā poſtquam intelligentia producta eſt, habet virtutem vt ſit ſemper, ergo ſecundùm durationem eſt infinita, & ſuum eſſe eſt participatum, ergo finitum & limitatum.

Quod. n. participat aliquam perfectionem non participat vniuerſaliter vt inuenitur in primo, ſed particuraliter vt patet in participantibus lucem ſolis. Cōſtat ergo ex potentia, ſiue virtute ſempiterna eſſendi, & ex eſſe limitato, ergo ex finito, & infinito. Quod autem conſequentia ſit vera declaratur ſic, participato vt participato non repugnat multipliciter participare, quoniam ſm nullum modum cōtinet vniuerſalem perfectionem ſuam, aliter nō eſſet tale

per

per participationem,ſed per eſſentiã,ſed eſſe intelligentię eſt participatum cum ſit productum, ergo tali eſſe quamuis ſit ſimplex non repugnat multiplicari.

Secundum aũt doctrinam Procli,qui in libro ſuo talem propoſitionem format omne entis ens immobile.i. omne ens intranſmutabile ſecundùm ſubſtantiam, & tñ entis.i. a primo ente productum,ex fine eſt,& infinito,ſic probatur.Eſſe productũ immobile non eſt eſſe abſtractũ,ſed receptum in eo cuius eſt eſſe.Omne eſſe receptum multiplicabile eſt,ſecundùm naturam recipientium.ergo cum eſſe intelligentiæ ſit eſſe non abſtractũ,ſed receptũ in intelligentia,erit multiplicabile.Quod autem eſſe productum nõ ſit eſſe abſtractum,probatur,qm̃ eſſe abſtractum eſt eſſe vt eſſe, ex conſequenti continet omnem perfectionum eſſendi ſicut albedo abſtracta continet oẽm perfectionem albedinis,ſed eſſe productum non eſt eſſe vt eſſe,ſed hoc,vel illud eſſe,ex conſequenti non continet omnem gradum eſſendi,qm̃ omnis terminus productionis extra Deum eſt determinati generis,ergo non eſt eſſe abſtractum.Quod autem omne eſſe receptum ſit multiplicabile probatur, qm̃ cum non contineat in ſuo recipiente omnem gradum eſſendi,poteſt recipi ſecundùm diuerſos gradus,ex cõſequẽti poteſt multiplicari,ſicut albedo recepta in ſubiecto, qa recipitur ſm diuerſos gradus,ideo poteſt multiplicari.poſuit autem Proclus huiuſmodi ens conſtare ex fine, & infinito,eadem ratione quam ſupra aſſignauimus.

Secundùm doctrinam Ariſt.hæc concluſio acceptatur, & probat eam in 12.Metap.tex 33. vbi ex pluralitate motuum cœleſtium concludit pluralitatem intelligentiarũ, neceſſe eſt.n.oẽm motũ æternum eſſe a motore immobili, & immateriali æterno,vt illic deducit Ariſt.& licet non adducat rationem Auctoris.ſ.compoſitionem ex finito & infinito,tñ non negaret eam ad ſenſum ſuprapoſitum. Nam Ariſt.ponit has ſubſtantias æternas in 12.Metaph.tex.30. ergo infinitas duratione,& multiplicat,ergo non ſunt infinitę ſecundùm eſſe intenſiue, aliter darentur plura entia ſimpliciter infinita quod eſt impoſſibile.

Secundum doctrinam Theologi, hæc concluſio accepta tur. Nam Dionyſius, inquit, cap. 14. cœleſtis hierar. Multi ſunt beati exercitus ſupernarum mentium, & ratio adducta hic ab Auctore admittitur, vnde D.Th. in prima parte, q.50. art.2. ad quartum adducens dictum Auctoris, inqt. intelligentia eſt infinita inferius, quia non recipitur in materia, forma.n. limitaẽ per materiã, & extra materiã illimitata remanet, eſt aũt finita ſuperius qa hẽt eſſe a ſuperiori. Hæc igiẽ concluſio ſm oẽs recte ſentientes vera eſt.

Quantũ ad quartã concluſionẽ aduerte difficultatem eius conſiſtere in hoc, qm̃ difficile eſt inueſtigare principiũ diſtinctiuum. Non.n. eſt materia, nec quantitas cum ſiut ſubſtantiæ incorporeæ, nec ſola accidentia diuerſa ſufficiũt aliter non multiplicarentur entialiter. Igiẽ ſciendum eſt, ꝙ in ſubſtãtijs creatis, duplex diſtinctio põt aſſignari. ſ. diſtinctio realis materialis, & hæc eſt per materiã ſiue in qua, ſiue ex qua, & diſtinctio realis formalis, & hæc fit per gradus eſſentiales ꝑfectiunales reperibiles in natura diſtinguibili, v.g. Socr. & Plato diſtinguũtur in natura humana tm̃ materialiter, homo & leo diſtinguuntur in natura animalis formaliter, qm̃ natura animalis partiẽ per gradus perfectionales in ſpeciebus ſuis, quorũ vnus eſt ſuperior ad alterum ſicut in numeris, & inter eos daẽ primus per propinquitatem ad aliquod ſummum, & ſequentes deficiũt a perfectione primi, ſm ꝙ magis vel minus diſtant a primo. in propoſito intelligentiæ cum ſint immateriales non diſtinguuntur niſi diſtinctione reali formali, pro quanto in earum natura dantur gradus inter quos eſt vnus primus ex propinquitate maiori ad primum ens, & reliqui ſunt veluti potẽtiales, & imperfecti magis, & minus ſm maiorẽ, vel minorẽ elongationẽ a primo. His propoſitis aduerte ꝙ Auctor probat concluſionem a priori, & a poſteriori, a priori quidem ſic: intelligentia prima quæ eſt immediate poſt primam cauſam eſt completa in virtute ſua, & in reliquis bonitatibus. i. ꝑfectionibus ſuis. Intelligentiæ aũt ſubſequentes, licet ſint intelligentiæ nõ ſunt cõpletę. i. nõ participant æque perfectis gradibus virtutẽ, & alias perfectiones, &c.

Ergo

Ergo ſuperior differt ab inferiori quia eſt perfectioris naturæ formaliter,conſequentia nota,ſed probandũ eſt añs, arguitur igitur ſic, Magis propinquum ſumme perfecto participat perfectiori gradu,perfectiones illius, & minus propinquum imperfectiori gradu,vt patet in calefactibilibus reſpectu ignis,ſed intelligentia prima eſt propinquior primæ cauſæ ſumme perfectæ, & ſequentes intelligentiæ minus propinquę,ergo,&c. A poſteriori aũt probat dupliciter,primo ab actione immanenti,ſecundo ab actione tranſeunte.ab actione immanenti ſic:Intelligentia ſuperior intelligit per ſpecies latiores,& vniuerſaliores:ergo intellectio ſua eſt nobilior,ergo natura nobilior, quoniam actio nobilior eſt nobilioris agentis.Intelligẽtia autem inferior intelligit per ſpecies minus vniuerſales,ergo,&c. Aduerte quòd vis rationis manifeſtibatur infra in propoſitione decima,vbi declaratur poſitio ſpecierum magis vniuerſalium in ſuperiori intelligentia,& ex hoc concludetur nobilior natura intelligẽtiæ ſuperioris.ab actione aũt tranſeũte ſic arguit,intelligentia ſuperior influit bonitates ſuas in intelligentia inferiori,& non econuerſo. ergo eſt perfectioris naturæ: ex conſequenti diſtinguunt ꝑ gradus ꝑfectionales ſuæ naturæ:añs probatur,prima cauſa influit bonitates ſuas in intelligentia ſuperiori tanquàm in ſuo nobiliori,&propinquiori effectu,ergo conſequẽs eſt vt intelligentia ſuperior influat in inferiori.ſuperius.n.influit in inferius per mediũ,vt ignis calefacit manũ ꝑ mediũ aerẽ cõſequentia aũt ſic ꝓbat. Qđ influit in aliud, reſpũ illius eſt actus,& illud eſt in potentia,qm̃ agens actu eſt,& recipiẽs potentiale.Actus aũt perfectior eſt potentia, ergo intelligentia ſuperior eſt perfectioris naturæ,ergo, &c.Conſtat igitur intelligentias diſtingui, & multiplicari ſm gradus formales reperibiles in natura abſtracta, penes quos gradus ſumuntur in eis differentiæ ſpecificæ nobis ignotę.

Secundum doctrinam Procli, hæc concluſio ſic probatur,cum prima cauſa ſit ipſa vnitas propter omnimodam negociationem compoſitionis & multiplicitatis,procedũt eq ordine intelligentiæ a Deo, quo & numeri ab vnitate: videmus

videmus aũt in numeris diſtinctionem, & multiplicationem aſſignari ſecundũm minorẽ,& maiorẽ cõpoſitionem. nã binarius, vt ꝓpinquiſſimus vnitati minus cõpoſitus eſt ternarius aũ plus, & quaternarius plus, & ſic ſucceſſiue, ſic & in intelligentijs. natura primæ intelligentiæ minime compoſita eſt, ſecundæ aũt plus, tertiæ plus, quartę plus, & ſic deſcendendo vſq; ad animam intellectiuã, quæ vt infimum gradũ continens in intellectualibus, multã diuerſitatẽ habet in potentijs in proprijs operationibus ſuis. igitur ſecundũ viã Platonicã quã ſequitur Proclus dicemus intelligentias multiplicari ſecundũ maiorẽ, & minorẽ ſimplicitatẽ ſubſtantiæ ſuæ. ſ. ſ͂dm doctrinã Ariſt. hæc cõcluſio ea rõne ꝓbať qua & Auctor proceſſit. ſ. ex gradibus formalibus. naturæ abſtractæ: Na in 12, Metaph. tex. 49. pro principio habet Ariſt. q͂d primũ mouens non põt plurificari numero quia caret materia Omnis ergo plurificatio in abſtractis eſt formalis. i. ſpecifica, q̃ cũ nõ poſſit ſumi a materia cũ ſint immaterialia, neceſſario ſumiť a gradibus formalibus, vt ſupra diximus, vnde in 8. Metaphyſ. tex. 10. aſſimilauit naturas ſpecificas numeris in quibus eſt alia, & alia ſpecies additione, vel ſubtractione vnitatis: ſic in naturis ſpecificis eſt variatio additione, vel ſubtractione gradus formalis & id verificatur, tam in naturis corporeis, q̃ incorporeis licet. n. homo multiplicetur in indiuiduis per materiã, tñ aial multiplicať in ſpeciebus, non per ſolã materiã, ſed per gradus in quibus partiť natura aialis. Et ad inſinuandum diſtinctionẽ ac multiplicationem realẽ formalẽ, tã in abſtractis, q in corporeis, dixit Ariſt. in 1. cœli, tex. 100. vnde & alijs, cõicatũ eſt. ſ. a primo ente, his quidẽ clarius. ſ. abſtractis, his aũt obſcurius. ſ. corporeis eſſe & viuere. ſ. per diuerſos gradus. Declarauit ẽ: Ariſt, diſtinctionem in ſeparatis a poſteriori. ſ. ab effectu qui eſt motus. nam in 12. Metaph. tex. 44. inquit Quod quidem igitur ſint ſubſtantiæ. ſ. ſeparatæ, & harũ quæ prima, & ſcd̃a, ſ͂m ordinem eundem lationum aſtrorũ palam. &c. & intẽdit ꝙ manifeſtũ eſt, eſſe ſubſtantias ſeparatas motrices cœlorum, inter quas eſt ordo dignitatis, & perfectionis qualis eſt ordo in motibus,

&

& in ſphęris cęleſtibus, q.d.q̃a prima ſphæra nobilior eſt, & motus diurnus nobilior, intelligentia illi applicata nobilior,& pfectior eſt,& quia ſphæra Saturni nobilior eſt ſphęra Iouis & minus nobilis, quam ſphæra prima,eodem modo ſe habet motus eius, & intelligentia applicata,& ſic deſcende vſque ad vltimam ſphæram.

Secundum doctrinam Theologi, eadem concluſio acceptatur,probatur quę a priori eadẽ ratione quã adduximus de mente Auctoris. vnde D. Th. in prima parte,q 75.ar.7. aſſignans differentiam inter animam,& intelligẽtiam inq̃t de diſtinctione intelligentiarum. In ſubſtantijs immaterialibus non poteſt eſſe diuerſitas ſ̃m numerum,abſque diuerſitate ſecundũ ſpeciẽ,& abſq; naturali.i. ſubſtantiali inęqualitate, quia cum non ſint cõpoſitę ex materia & forma ſed ſint formæ ſubſiſtentes, manifeſtum eſt ꝙ neceſſe erit in eis eſſe diuerſitatem in ſpecie,non enim põt intelligi qđ aliqua forma ſeparata ſit niſi vna vnius ſpeciei, ſicut ſi eſſet albedo ſeparata,non põt eſſe niſi vna tantũ.Hęc.n.albedo non differt ab illa niſi per hoc quòd eſt huius, vel illius, diuerſitas aũt ſecũdũ ſpeciẽ ſemper habet diuerſitatẽ naturalem.i.fit ſ̃m gradus formales naturæ, ſicut in ſpeciebus colorum vnus eſt perfectior altero, & ſimiliter in alijs, & hoc ideo quia differentiæ diuidẽtes genus ſunt contriæ.Cõtraia aũt ſe hñt ſecũdũ perfectum,& imperfectũ. principiũ enim contrarietatis ſunt habitus,& priuatio ex 10 Metap. &c. Patet igitur ꝙ differentia, & plurificatio in intelligentijs eſt per gradus eſſentiales formales naturæ abſtractæ, ſecũdum perfectius,& minus perfectum, probat ẽt Theologus eandem concluſionem a poſteriori,qm̃ ſuperior illuminat,& inferior illuminatur. Item qm̃ ſuperior intelligit ꝑ vniuerſaliores ſpecies,ergo eſt perfectior,&c.Verum de his loquemur infra & pro nunc ſupponatur.hæc pro examinatione quartæ propoſitionis dicta ſint.

PROPOSITIO V.

Intelligentiæ ſuperiores primæ, quæ ſequuntur cauſam primam imprimunt formas ſecundas, &c.

In-

IN hac propoſitione Auctor tractat de diſtinctione animæ intellectiuæ prout diſtinguitur ſecundum opinionem ſuam in animam cœleſtem, & animam humanam, & intendit declarare tria.

Primo, a quo imprimitur anima.

Secundo, quomodo multiplicatur.

Tertio, aſſignat differentias inter animam cœli, & animam humanam.

Quantum ad primum, ponit hanc cõcluſionem: anima eſt ex impreſſione intelligentiæ ſcđæ. Ad euidentiam huius concluſionis aduerte, ꝙ ibi impreſſio ſumitur pro productione in alio, ſicut imago ſigilli imprimitur in cæra q̃a producitur in ea, & quia de ratione aïæ eſt vt animet corpus & moueat, & non animat nec mouet corpus niſi ſit intrinſeca ei, ideo ſua productio conuenienter dr̃ impreſſio. Intendit aũt Auctor ſic arguere ad concluſionem, intelligentiæ ſuperiores primæ imprimuut.i.producunt formas ſecundas.i. intelligentias ſcđas, ergo intelligentiæ ſcđę imprimunt aïam. Conſequentia vr̃ valere ex hoc qđ ſi extremũ eſt cauſa medij mediũ eſt cã vltimi. In genere aũt intellectuali cauſato, prima intelligentia eſt extrema, ſcđa eſt media, & anima eſt vltima, qm̃ obtinet infimũ gradum in intellectualibus cum habeat rationem partis, añs autẽ Auctor habet pro manifeſto, licet decipiatur vt dicemus.

Secundum doctrinam Procli Platonici, qui tenet ad viã Platonicam effectum magis communem eſſe a cauſa magis commun. & minus cõem a cauſa minus communi, cũ in anima ſit eſſe, & intellectualitas, dicendum eſſet, quod anima quo ad eſſe imprimitur a primo ente, ſiue prima cauſa quo ad intellectualitatem imprimitur ab intelligentia, vt vnumquodque producatur a ſuo vniuoco, ſicut calidum a calido, lucidum a lucido, viuũ a viuo, intellectuale ab intellectuali, ens ab ente.

Secundum doctrinam Ariſt. hæc concluſio non acceptatur niſi in ſenſu quẽ dicam. nam de anima cœleſti nõ põt acceptari, quoniam vt diximus ſupra ad mentem Ariſto. non datur, niſi ſumendo animam pro intelligentia qđ eſt

impro-

improprie loqui, de anima humana non poteſt acceptari quo ad eſſe ſupponendo ꝙ tenuerit eam immortalẽ. Nam vt ſic creatur, creatio aũt eſt opus ſolius agentis primi infiniti, ergo non eſt ab intelligentia: ſi aũt conſideratur aĩa non quo ad eſſe, ſed quo ad informationẽ, uerum eſſet, ꝙ imprimitur ab intelligentia non quidẽ per ſe, ſed per motum cœli, quo producitur, & diſponitur corpus ad receptionem animæ. Nam ſol & homo generant hoĩem, de anima autem bruti, nõ eſt dubium qđ quo ad eſſe producitur ab intelligentia per motũ cœli, qđ educitur de potentia materiæ actione agentis naturalis attingentis eſſentiam aĩæ brutalis, uerũ quia Auctor vr̃ loqui tm̃ de aĩa cœli, & humana, ideo hæc concluſio, quo ad totam ſubſtantiã animæ, & quo ad eſſe, & quo ad intellectualitatem, & omnem ſuam naturalem perfectionẽ, negaretur ab Ariſt. & diceret, quòd ſicut a primo ente habet eſſe habet oẽm aliam perfectionem ſubſtantialẽ ſibi conuenientem. Et ratio adducta pro Auctore non ualet. Negaret.n. Ariſt. añãs, ſicut & negandũ eſt. Similiter ratio adducta a Proclo non ualet, quoniã illud aſſumptum de cauſa & effectu magis, & minus cõmuni, non concludit diſtinctionem realem in effectibus, & in cauſis, ſed tantum diſtinctionem formalem. Nam in 5. Metaph. docens Ariſt. in c. de cauſis, reducere effectum in cauſam dicit ſanitatis cãm eſſe medicum, & artificẽ, non tamẽ diſtinguuntur realiter medicus, & artifex, qm̃ artifex eſt, vt genus, & medicus ſpecies, ſic in propoſito licet in anima ſit eſſe, & intellectualitas, & multæ aliæ perfectiones, omnes tamen ſunt ab una prima cauſa, quæ in ſe realiter continet omnẽ gradum eſſendi, & omnes perfectiones.

Secundum doctr. Theologi, hæc concluſio non acceptatur, qm̃ cum anima intellectiua ſit per ſe ſubſiſtens per ſe habet eſſe, & per ſe producitur, & non ex materia, cum ſit immaterialis, ergo creatur, ergo eſt a ſolo Deo, & non ab intelligentia, quoniam cum ſit uirtutis finitę non agit niſi aliquo præſuppoſito, & ad rationem Auctoris, & Procli reſponderet Theologus ſicut reſponſum eſt ad mentẽ Ariſt. Et aduerte ſicut etiam diximus in tertia propoſitione videtur

tur Auctor in hac concluſione ſequi viam Auicen. in lib. 9. ſuæ Metaph. c. 4. vbi imaginatur animas cœleſtes produci ab intelligentijs, & animas humanas ab vltima intelligentia quam appellat datorem formarum, ſed hæc imaginatio Auicen. penitus irrationabilis eſt.

Primò, quia ponit cœlos vere animatos ſine neceſſitate, ad cauſandum enim motum localem, vt diximus ſupra non eſt neceſſe motorem vniri vt forma, ſed ſufficit tangere ſuum mobile tactu virtuali.

Secundò, quia creatricē potentiā attribuit creato, cum ſit ſolius virtutis infinitę agere, nullo præſuppoſito.

Tertiò, quia fundamentum ſuum non eſt verum, ſ. ꝙ ab vno inquantum vnum non procedit niſi vnum, hoc n. eſt verum tm̄ in agente naturali, determinato ad vnum. Non autē in agente intellectuali, quia agit per ſcientiam ſuam, quæ pōt eſſe principiū multorū, ſicut ædificator per artem ſuā plura, & diuerſa ædificia producit, hæc igitur prima concluſio ab oībus ſm veritatem relinquenda eſt.

Quantum ad ſm ponit hanc concluſionē. Non multiplicatur anima niſi per modum quo multiplicantur intelligentiæ, & intendit ſic arguere. Modus, ſiue ratio per quā multiplicantur intelligentiæ inuenitur in anima, ergo eodem modo multiplicatur ſicut intelligentia, conſequentia patet, probatur antecedens. Ideo multiplicatur intelligentia, vt diximus ſupra in propoſitione quarta, quoniam conſtat ex infinito, & finito, infinito quo ad perpetuam durationem, & finito quo ad eſſe ſuum, quod eſt eſſe participatum cui repugnat eſſe infinitum, ſic & anima intellectiua de qua nunc loquimur conſtat ex infinito, quoniam eſt immortalis, vt etiam probabitur infra, ex conſequenti eſt infinitę durationis, & ſuum eſſe eſt participatum cum ſit cauſatum, ergo eſt finitum. patet igitur quod eodem modo multiplicatur ſicut intelligentia.

Quantum ad doctrinam Procli ſequentis viam Platonis, hæc concluſio clarius probatur, quoniā cum anima apud Plato. non ſit forma, nec ſit pars, ſed cōpleta in ſpecie vnita corpori nō ſit ſicut actus, ſed ſicut motor, manifeſtū eſt

eſt quòd ſi multiplicatur, multiplicatur vt intelligentia quæ eſt ſubſtantia completa, & ratio de infinitò & finito, ita verificatur in anima ſicut in intelligentia.

Quantum ad doctr. A: iſt. hęc concluſio non acceptatur niſi quo ad modum generalē, non aūt quo ad modū proprium. Nam cum intelligentia ſit cōpleta ſubſtantia, multiplicatur ſine habitudine ad corpus, & per gradus formales, vt diximus in 4. propoſitione, ſed anima eſt actus receptibilis in materia, ideo multiplicatur per habitudinem ad materiam. Nam quilibet actus fit in propria materia ex 2. de aīa tex. 26. Ratio igitur multiplicatiua aīæ eſt materia, quæ eſt ipſum corpus, ex quo ſequitur ꝙ ſi corpora ſunt diuerſarū ſpērum, & aīæ ſimiliter, & ſi corpora ſunt eiuſdem ſpeciei, & aīæ ſimiliter. Alio igitur modo multiplicatur intelligentia, & alio modo anima. Secundum doctr. Theologi, cū teneat animam intellectiuam eſſe formam dantē eſſe ei cuius eſt forma nō eſt acceptanda niſi in ſenſu, quo acceptata eſt ab Ariſt. Quantū ad tertiū in quo intendit aſſignare drias inter animas diſtinctas, aduerte ꝙ ſecundū Auctorem omnis aīa intellectiua, aut eſt cœleſtis aut humana. Cœleſtes appellat ſuperiores, humanas appellat inferiores, inter eas ponit tres differentias.

Prima eſt, ex perfectionibus ſuis intrinſecis.

Secunda, ex influentia, qua influit una ſuper alteram:

Tertia, ex influentia qua influūt ſuper propria corpora.

Quantum ad primam dríam dicit, ꝙ animæ ſuperiores ſunt completæ perfecte paucæ declinationis, & ſeparationis .i. habent in ſeoēm perfectionem conuenientem animę intellectiuę, & pręcipuē ſm actū intelligendi, quoniam in eo ſunt paucæ declinationes .i. mobilitates, nō. n. eſt neceſſe ꝙ venentur ſcientiam ex ſenſibilibus cum non habeant potentias ſenſitiuas, & ſunt paucæ ſeparationis, id eſt interruptionis quo ad actum intelligendi, nihil enim impedit quin ſemper, & actu intelligant, animæ vero inferiores ſunt in cōplemento, & declinatione ſub animabus ſuperioribus .i. tendunt ad cōpletam perfectionē intellectualem ex ſenſibus, & continuo exercitio, & ideo ſunt in

de

declinatione,ideſt in motu quo ad actum intelligendi propter tres operationes intellectus,ſ. ſimplicium apprehenſionem,compoſitionem,& diuiſionem, & diſcurſum.

Quantum ad ſecundam drīam dicit, ꝙ animæ ſuperiores influunt bonitates ſuas ſuper inferiores, ſed tu ſub intellige,& non econuerſo, & huius ratio ſm Auctorem eſt, quoniam ſicut ſe habent intelligentiæ ſuperiores ad inferiores,ita ſe habent animæ ſuperiores ad inferiores,ſed vt dixit in quarta propoſitione intelligentiæ ſuperiores influūt in inferiores.Comparanť.n. ad inferiores ſicut actus ad potentiam, ergo animæ ſuperiores influunt in inferiores cōicantes ſibi bonitates, & perfectiones ſuas, ſicut ſol cōicant lucem ſuam lunæ.Quantū ad tertiam drīam dicitur quod id, qđ eſt impreſſum ab anima ſuperiori in corpore cœli eſt fixum,& ſtans,& motus eius eſt motus æqualis,& continuus.i. anima cœli dat eſſe fixum ſtans,ideſt incorruptibile quia non unitur materię ſubiectæ priuationi, nec per qualitates cōtrarias,& cauſat in cœlo motū ęque velocē,& ſine interruptione, qm̄ non eſt ei labor nec laſſitudo in mouendo,laſſitudo.n.prouenit ex organis alterabilibus qualia non ſunt in cœlo,cum ſit alterabile.Id autem quod eſt impreſſum ab anima inferiori in corpore humano eſt debile euaneſcens, & deſtructibile,veruntamen permanet impreſſio per gnationē,i.anima humana dat homini eſſe debile corruptibile, quod paulatim deficit, qm̄ corpus hominis ex contrarijs eſt, & anima ei vnitur per qualitates contrarias,ex conſequenti, qm̄ organa laſſabilia ſunt non mouet niſi motu irregulari, & interrupto. Tamen bonitate diuina licet eſſe hominis non permaneat idē numero permanet idem ſucceſſione per generationē.

Secundum doctr.Procli ſequentis viam Platonis tenentis cœlum animatū, vt diximus ſupra.Iſtæ tres differentiæ non acceptantur, & præcipue prima, nec tertia. nam ſm Plat.ex Phædro omnes animæ intellectiuæ ſiue ſuperiores, ſiue inferiores creantur completæ, & perfectæ ſecundum habitus intellectuales, licet quæ vniuntur corpori terreno patiantur obliuionem, ſimiliter non acceptatur

tertia

tertia differentia, quoniam ſecundum Pla. non ſolum anima cœli, ſed & anima humana nunquam deſerit corpus: cui primo, & per ſe unitur, quod non eſt terrenum corruptibile, ſed aereum ſubtile incorruptibile, huic autem terreno unitur quaſi extranee, & eſt aiæ ut carcer: ſecunda dña aliqualiter acceptatur non ſolũ quia animæ cœleſtes influunt in animabus humanis, ſicut corpora cœleſtia in corpora inferiora, ſed inter animas humanas, quædã ſunt alijs excellentiores, quæ animabus debilibus præbent uiã recte intelligendi, & uiuendi.

Secundum doctr. Ariſt. apud eos qui ſentiũt eũ tenuiſſe cęlum uere animatũ prima differentia acceptatur, cum. n. anima cœli careat ſenſibus, & ſit intellectiua oportet tenere eius intellectũ completũ, & perfectũ eſſe quo ad actum primum, & ſemper actu intelligere, quoniam intellectu & voluntate mouet cœlum motu continuo, ex 12. Meta. tex. 36. Animæ uero inferiores imperfectæ ſunt, quoniã ex 3. de Anima, tex. 5. Intellectus humanus in ſui principio eſt in mera potentia in genere intelligibilium, nec reducitur ad actum niſi paulatim, & per intellectum agentẽ quo eſt omnia facere, ideſt ex intelligibilibus in potentia facere intelligibilia actu, ex 3. de Anima, tex. 18. Apud illos aũt qui ſentiunt Ariſt. tenuiſſe cęlũ nõ eſſe animatum niſi æquiuoce ſumendo intelligentiam pro anima. Hæc prima differentia non habet locũ cum non dentur aiæ ſuperiores. Comparare aũt intelligentiam humanæ animæ in rõne animæ cum non ſint uniuoca, cõparatio impropria eſt, ex 7. Phyſi. ex conſequenti licet intelligentia apud Ariſt. ſit completa, & perfecta: Anima autem humana incompleta, & perfecta, tamen hanc comparationem in ratione animæ non admitteret, ſed in ratione ſubſtantiæ intellectualis, in qua & intelligentia, & anima humana conueniunt. Secunda autẽ differentia non acceptatur, qm̃ ſiue ſumatur anima cœli pro uera anima, ſiue pro intelligentia, negaret Ariſt. eam agere, uel influere in anima humana inquantum intellectiua eſt, quoniã in tertio de Anima tex. 18. tenet propriã & naturale actiuum eius eſſe intellectum agentem qui eſt

potentia animæ, cuius actio ſupponit phantaſmata, & hæc ſupponunt naturã ſenſitiuã. Tertia dñia, ſuſtinẽdo cœlum eſſe animatũ, acceptat, qm̃ ut ſic dat cęlo eſſe perpetuum, quo dr̃ diuinũ, & immortale corpus, ex 2. cœli, tex. 3. Animã aũt humanã clare eſſe corruptibilẽ cõſtat, qm̃ unitur materiæ cũ diſpoſitionibus alteratiuis. Suſtinẽdo aũt cœlũ, nõ eſſe uere animatũ nõ acceptatur, qm̃ intelligẽtia cũ ſit perfecta in ſpecie nõ dat eſſe cœlo neq; incorruptibile, neque corruptibile. Secundum doctr. Theol. negantis cœlum eſſe animatũ, nulla harum dñiarum acceptãda eſt, qm̃ oĩs dñia eſt entium differentium differentia. Cum autem non detur anima cœli, non eſt entium differentium. Si autem ſumatur anima cœli pro intelligentia, vt dictum eſt, comparatio erit nulla. Hæc igitur propoſitio quinta apud recte ſentientes non acceptatur, ideo dimittatur.

PROPOSITIO VI.

Cauſa prima ſuperior eſt omni narratione, & deficiunt linguæ, &c.

IN hac propoſitione intendit Auctor declarare quomodo cã prima eſt inenarrabilis, & indicibilis ab intellectu creato, & maxime ab intellectu nr̃o, & cauſa huius eſt, qm̃ prima cã eſt uincẽs oẽm ſcientiã nr̃m. Igitur proponit hãc cõcluſionẽ. Cauſa prima nõ põt enarrari, ita ꝙ deficiunt oẽs linguæ a narratione eius. Quã quidẽ concluſionẽ intendit ſic probare. Eſſe & ſubſtantia primæ cauſæ nõ põt narrari. i. explicari per propoſitionẽ affirmatiuã, ergo cauſa prima non poteſt enarrari. Antecedens probatur. Si ſubſtantia & eſſe poteſt narrari, aut per cauſas priores aut per cauſas ſecundas, nõ primo modo, qm̃ eſt ſupra omnẽ cauſam, ergo nõ hẽt cauſam priorem, non ſecundo modo, qm̃ narratio eius per cauſas ſecundas deficiens & diminuta eſt, nõ. n. per ipſas enarratur, niſi quia illuminãtur idest, participant perfectiones primæ cauſæ, & ipſa non illuminatur ab alio cum ſit lumen purum, ideſt pura, & ſimplex

plex perfectio, ſed per perfectiones participatas non ſufficienter enarratur eſſe, & ſubſtantia primæ cauſæ, quoniam cum ſint limitatæ, & ſingulares, non adæquate repræſentant uniuerſalem, & illimitatam, & ſimpliciſſimā perfectionē eſſe, & ſubſtantiæ primæ cauſæ. Secundò arguitur ſic, prima cauſa eſt incognoſcibilis, ergo eſt inenarrabilis, conſequentia patet, quoniam ſicut intelligimus ſic enunciamus: ſunt enim uoces ſigna conceptuum. Antecedens autem probatur ſic, quicquid cognoſcitur aut cognoſcitur per cauſam, aut per ſeipſum, aut per effectum, ſed nullo horum modorum cauſa prima eſt cognoſcibilis, nam ſi eſt cognoſcibilis per cauſam, ergo ipſa eſt effectus, & ut ſic habet cauſam priorem, ex conſequenti non erit prima cauſa, nec erit purū lumen, nec purus actus, oīs. n. effectus habet actum admixtum potentiæ: nec eſt cognoſcibilis per ſeipſam, omnis enim res, quæ per ſeipſam cognoſcitur, aut eſt ſenſibilis, aut imaginabilis, aut cogitabilis, ſiue opinabilis, aut intelligibilis, ſed prima cauſa, cum ſit oīno abſtracta a materia, eſt ſupra omnia ſenſibilia, & imaginabilia, & cum ſit immobilis eſt ſupra oīa cogitabilia, ſiue opinabilia, opinio. n. eſt de his, quæ aliter ſe hr̄e pn̄t, & cum ſit ſupra ens cauſatū non eſt intelligibilis ab intellectu noſtro. nam obiectum intellectus noſtri pro hoc ſtatu eſt quidditas rei materialis, nec eſt intelligibilis per effectum, quoniam ſi per effectum, ergo per effectum maxime ſimilem illi, hic autem eſt intelligentia, ſed nec per hunc intelligibilis eſt, nam licet Deus ſit naturæ intellectualis ſicut intelligentia, tamen eſt excellentiori modo, & præterea nullus effectus adæquat virtutem primæ cauſæ, ergo non eſt per ipſum intelligibilis, ex conſequenti inenarrabilis, ſiue ineffabilis. & aduerte, ꝙ Auctor intendit de perfecta cognitione, & enarratione, aliter vt patet ratio ſua non concluderet: item licet apud omnem intellectum creatum: prima cauſa ſit incognoſcibilis perfecte ex puris naturalibus, & inenarrabilis, tamen Auctor intendit de homine pro hoc ſtatu, cuius ſignum eſt, quòd facit hanc deductionem, narratio non fit, niſi per loquelā, & loquela per intelligentiā, & intelligen-

ſta per cogitationem, & cogitatio per meditationem, & meditatio per ſeipſum, cauſa aũt prima eſt ſuper oẽs has res.ergo eſt inenarrabilis. Manifeſtum eſt aũt ꝙ hæc deductio non uerificatur in Angelo, qm̃ caret ſenſu,ergo cum dicit cauſam primam eſſe ſuperiorem omni narratione intendit proprie de narratione humana, licet ut dixi uerificetur reſpectu cuiuslibet intellectus creati.

Secundum doctr. Procli eadem cõcluſio acceptatur format.n.in lib.ſuo talem propoſitionẽ omne ens ipſum quidẽ pp ſuper ſubſtantialẽ unionẽ indicibile eſt,& incognoſcibile omnibus ſecũdis,a participnatibus aũt capibile eſt, & cognoſcibile pp quod ſolum primũ penitus ignotũ tanquam amathecum ens, ideſt omne per ſe ens,ut idea hominis,equi, leonis,eſt indicibile,& incognoſcibile ab omnibus ſecundis.ſ.ab omnibus aliis ſubſtantiis ſeparatis ſubſequentibus,ſed a participantibus eſt cognoſcibile,& capibile,pu ab hoc homine cognoſcitur per ſe homo,quoniã ſm Plat.ideo ſunt cauſæ ſcientiæ noſtræ, & generationis rerum ſingularium ſub ſpecie, ſicut etiam ſibi attribuit Ariſt.in 7.Metaph.primum autẽ,ideſt prima cauſa eſt penitus ignotum,qm̃ eſt ens amathecũ.i.nulli poſterius ſed primum ſimpliciter,ex conſequenti excedit omne ens,ſm ꝙ ens productũ. Sed aduerte ꝙ Auctor format cõcluſionem ſolum de prima cauſa,& eſt ueriſſima, quoniam cũ ex ſua illimitatione excedat improportionabiliter omnem intellectum creatum eſt per eſſentiam ſuam incognoſcibilis, & ineffabilis. Proclus aũt extendit concluſionem ad omnem formam idealem,quæ cum non ſint illimitatę,nec improductæ non inconuenit ab intellectu creato perfecte cognoſci,& capi.ꝙ autem dicit primum eſſe penitus ignotum,intelligẽdum eſt quo ad eſſentialem cognitionem quoniam nulla creata ſpecies, nec ſubſtantia eſt ſufficienter repreſentatiua illius diuinæ illuminationis. Hanc autem illuminationem obtinet diuina ſubſtantia, quoniam ut inquit Proclus,nulli eſt poſterior,a quo poſſit limitari.

Secundum doctr.Ariſtotel. concluſio acceptatur, dummodo applicetur primæ cauſæ, & intellectui humano coniuncto,

iunctio, ſicut videtur Auctor applicare. nam ſi apud Ariſt. in 2. Metaph. text. 1. ſe habet intellectus noſter ad notiſſima naturæ. i. ad ſubſtantias ſeparatas, ſicut oculus noctuę ad lumen ſolis, multo magis deficiet in cognitione, & narratione primæ cauſæ, quæ eſt ſupremum intelligibile, ſupremum appetibile, & ſupremum bonũ in natura ex 12. Metaph. tex. 41. Item ſi eleuatur intellectus noſter ad ſeparata ꝑ hæc ſenſibilia, manifeſtum eſt ꝙ pro hac vita nullũ ſeparatorũ quiditatiue cognoſcere poſſumus ex cõſequẽti nec enarrare, ergo id longe amplius verificatur de prima cã.

Secundum doctrinam Theologi, determinantis primã cauſam penitus infinitam, & ſuperexcedentẽ in infinitum quodcunque creatum, acceptatur hæc cõcluſio. Vnde Dionyſius in primo cap. de Diu. no. inquit. Quẽ. ſ. Deum neq; cogitare poſſibile eſt, neque dicere, neq; totaliter aliquo modo contẽplari, ꝑp quod ab oibus eſt ſegregatus, & ſup. ignotus, & ſuper oẽs cęleſtes mentes incõprehenſibili virtute eſt collocatus &c. & infra in eodem cap. inquit oibus aũt vniuerſaliter eſt incomprehẽſibilis, & neq; ſenſus eius ẽ, neq; phãtaſia. i. imaginatio, neq; opinio, neq; nomẽ neq; ſermo, neque tactus, neque ſcientia, &c. Et intellige hæc oĩa verificari, quo ad infinitã eſſentiam ſuam, & a priori, ſiue quo ad cognitionem eſſentialẽ, & quiditatiuam, qm̃ ad illam non pertingimus, niſi diuina eſſentia vniatur intellectui vt forma intelligibilis qđ non datur niſi lumen diuinũ eleuet intellectum ad tantã celſitudinẽ, ſed id nõ eſt naturæ, ſed gratiæ. Dionyſius aũt loquitur de virtute naturæ. De ſtatu autem gloriæ inquit in eodem cap. Tunc autem qñ incorruptibiles, & immortales erimus Chriſti formam & beatiſſimum conſequemur finem, ſemper cum Domino erimus viſibili quidem ipſius Dei apparitione in caſtiſſimis contemplationibus adimpleti, manifeſtiſſimis circa nos ſplendoribus refulgentes, ſicut circa diſcipulos in illa diuiniſſima transformatione, &c. Sed dices ſi de Deo non eſt nobis naturaliter nomen, neque ſermo, neque ſcientia, quomodo de Deo verificãtur nomina ſibi attributa, & qũo a nobis laudatur, quomodo cœli enarrant gloriam eius?

ſam,vt patet ex propoſitione ſecunda.Cōtinetur igitur in prædicamento ſubſtantiæ, & in hoc differt a prima cauſa quæ & ſua illimitatione nulli prædicamento aſtringitur. vnde non debet dici ſubſtantia,ſed ſuperſubſtantia, ſicut ſuper eſſe,ſuperuita,ſuperbonitas,&c. Qđ autem indiuiſibilis,& impartibilis,probat dupliciter, primo a ſufficienti diuiſione,ſecundo a ſigno.Quātum ad primum ſic arguit. Omne quod diuiditur,aut diuiditur,q̃a habet magnitudinem ſiue per ſe,vt linea vel ſuperficies, ſiue per accidens, vt albedo extenſa in ſuperficie diuiditur ad diuiſionē ſuperficiei,aut quia eſt corpus,aut quia eſt ſub motu, q̃m omne mobile eſt diuiſibile,aut ſm multitudinem, & eſt illud quod in ſe cōtinet multa quorum vnū eſt ſeparabile ab altero,ſicut aīal continet ſentire,vegetare,&c. Et pōt amittere ipſum ſentire, ſtante ipſo vegetare, vt patet in dormiēte,& in epileptico,&c.ſed intelligentia nullo iſtorum modorū eſt diuiſibilis,ergo, &c. Minor ſic vr̄ probari. Oīs diuiſio eſt in tēpore, q̃m diuiſio eſt progreſſus ſiue motus ab vnitate ad multitudinem,cū de rōne diuiſionis ſit pluralitas,ſed oīs motus eſt in tpe, ergo oē diuiſibile q̄n diuiditur menſurat̄ tpe, ſed intelligentia quo ad ſubſtantiam eſt in æternitate,vt dictū eſt in ſcđa Propoſitione.ergo nō eſt in tpe,immo eſt altior oī tpe.Quantū ad ſm arguit ſic. Quod redit ad eſſentiam ſuā. ſ. intelligendo ſeipſum, non habet magnitudinem,neq; eſt corpus, ex conſequenti nō eſt in motu,omne.n.mobile,quantū eſt,& ſic eſt indiuiſibile ſm magnitudem,ſm corporeitatē,ſm motum,ſed intelligentia redit ad ipſam intelligendo eſſentiam ſuam, ergo, &c.Minor probabitur infra.Maior autē ſic probatur. Omne habens magnitudinem & corpus, habet partes quarū vna diſtat ab alia ſecundùm ſitum.ergo non poteſt ad ſeipſum redire, ſiue ſuper ſeipſum conuerti. ergo quod redit ad eſſentiam ſuam ſcilicet intelligendo ſeipſum non habet magnitudinem, nec eſt corpus, nec eſt in motu: q̄ autem intelligentia indiuiſibilis ſit ſecundùm multitudinem intrinſecam, id eſt quod licet in ſe contineat multas perfectiones,puta eſſe,vitam,cognitionem, deſideriū,&c.

tamen ſunt abinuicē inſeparabiles, ita ꝙ non poteſt remoueri cognitio, & remanere vita, vt ſit in nobis, probatur ſic. Intelligentia maxime propinquat vni.i.primæ cauſæ quæ eſt maxime vna ergo habet perfectiones maxime vnitas. ergo inſeparabiles abinuicem. Prima conſequentia probatur nam ex eo ꝙ propinquat vni, nobiliori modo habet in ſe perfectiones, ſed nobilius eſt habere vnitas quam ſeparabiles. vnitas.n. dignior eſt diuiſione Cuius ſignum eſt, ꝙ in prima cauſa oēs perfectiones ſunt vna ſimplex perfectio & inſeparabiles, ſed prima conditio non potuit ſeruari in intelligentia, quoniam cum ſit producta iam in ea cadit compoſitio: ergo conueniens fuit in ea ſeruari ſecundam propter propinquitatem ad primam cauſam. Manifeſtum eſt igitur intelligētiam nullam habere magnitudinem, neque corpus, neque motum corporeum, neque multitudinem perfectionum abinuicem ſeparabilium, ex conſequenti eſt ſubſtantia indiuiſibilis, impartibilis non ſubiecta tempori, ſed ęterna, vt oſtendimus ſupra.

Secundùm doctrinam Procli eadem concluſio acceptatur. nam in lib. ſuo hanc propoſitionem ponit. Omnis intellectus impartibilis eſt ſubſtantia, & ſic probat. Omne partibile aut eſt partibile ſm magnitudinem, ſiue corporeitatem, aut ſm operationes, aut ſm motū aut ſm multitudinem modo quo expoſitū eſt ad mentē Auctoris, ſed intelligentia non eſt partibilis ſm corporeitatem. eſt.n. incorporea, qm̄ conuertitur intelligendo ſe ſuper ſubſtantiā ſuam, quod repugnat omni corpori ꝑꝑ extenſionē partiū, & vt magis declarabitur infra. neque ſm operationes, qm̄ inquit Procl. Omnes operationes partibiles fiunt in tempore, ſi.n. partiuntur vna ſit poſt aliam, ex conſequenti interuenit tempus, ſed intelligentia eſt per oīa æternalis & ſm ſubſtantiam, & ſm operationem ad mentem Procli, vt dictum eſt in ſecunda propoſitione, neq; ſecundùm motū. qm̄ partibile ſecundùm motum variabile eſt. intelligentia autē eſt inuariabilis, & immobilis cū ſit æternalis, neq; ſecū. dùm multitudinē intrinſecā, qm̄ intelligentia impartibiliter habet multitudinem perfectionum ex propinquitate ad

ad primum vnum,& primam cãm. Et aduerte probationẽ Procli quo ad impartibilitatem multitudinis coincidere cum probatione adducta ſecundùm mentem Auctoris.

Secundum doctrinam Ariſt. hæc concluſio acceptatur. nam in 12. Metaph. text. 41. loquens de ſubſtantia intelligentiæ inquit. Verũ ſine parte indiuiſibilis eſt. Et ratio qui dẽ Ariſt. eſt, qm̃ in 12. Metap. tex. 30. probauit eã immaterialem qm̃ eius ſubſtantia eſt actus, cũ ſp actu moueat. Si immaterialis, ergo non quanta. Quantitas. n. primo cõſequitur materiã. Si non quanta. ergo impartibilis quantitatiue. Itẽ in 12. Metap. tex. 41. probat eã nullam magnitudinẽ habere, qm̃ non magnitudinem infinitã, illa. n. non dat, nec magnitudinem finitam, qm̃ cum moueat tpe infinito habet potentiam infinitam, quæ non põt eſſe in magnitudine finita, vt iam probauerat in 8. Phyſ. tex. 78. & 79. Item in 2. Metap. tex. 35. Probat ꝙ eſt mouens immobilis, qm̃ ſi eſt mobilis eſt in potentia, ſi in potentia, ergo ſubſtantia eius nõ eſt actus, ſi non eſt actus, ergo poterit non mouere, ex cõſequẽti motus cęli, poterit eſſe nõ cõtinuus ꝑpetuus ꝙ Ariſt. pro inconuenienti habet, eſt igitur immobilis, ergo impartibilis ſm̃ motum. Item in 12. Metaph. text. 41. probat eam inalterabilem. & impaſſibilem, ergo perfectiones ſuæ intrinſecæ inſeparabiles ſunt, ergo eſt indiuiſibilis ſecundùm multitudinẽ. Hæc igitur cõcluſio vera eſt ſcd̃m Ariſt. & in ſe, licet fundamẽtum ſuæ probationis. ſ. motus æternus non acceptetur a Theologo, vt dicemus.

Scd̃m doctrinam Theologi hæc concluſio acceptatur, vnde Dionyſius in quarto cap. de Diu. no. inquit. primæ creaturæ, ſicut incorporales, ita & immateriales intelligũtur, ergo ſunt impartabiles, ſecundùm magnitudinem, & corporeitatem, & ſignum quidem carentiæ materiæ, & magnitudinis ſumitur a ſua propria operatione, quæ eſt intelligere, hæc. n. cum nullius ſit organi corporei, ſignat intellectum eſſe immaterialem, & incorporeum, & cum nõ minus poſſit eſſe abſtracta natura rei, quam eius potẽtia actiua, quoniam originatur potẽtia a natura rei, ſequitur ſubſtantiam intelligentiæ eſſe remotam ab omni materia, &

magni-

magnitudine.Item intelligentia ex eo quod immaterialis, eſt immobilis,motũ phyſico,omne.n.mobile phyſicum habet materiam, & eſt quantum,vt etiam probat Philoſophus in ſexto Phyſ.Si immobilis, ergo non eſt diuiſibilis, ſm motũ.Item omnes perfectiones impreſſę a prima cauſa in intelligentia ſunt connaturales, & veluti proprietates ſuæ,ergo ſunt inſeparabiles,ex conſequenti eſt indiuiſibilis quo ad multitudinem perfectionum ſuarũ, eo modo quo ex poſuimus etiam ad mentem Auctoris.

Tu tamen aduerte ꝙ licet Theologus concordet cum Auctore,& Proclo,& Ariſt.in concluſione, non tñ in probatione.nam vt diximus ſupra, licet ſecundùm ſubſtantiã menſuretur æternitate participata, non tñ quo ad operationes ſuas naturales.nam in intellectionibus, & volitionibus,& applicationibus ſuæ virtutis ad corpora mouenda poteſt eſſe ſucceſſio,& vt ſic ſubijcitur tempori, dixi autẽ operationes naturales,vt ſecludã operationẽ beatificã, ſm quàm menſurantur æternitate,patet ergo ꝙ illa ratio Auctoris,& Procli fundata ſuper hoc quod intelligẽtia eſt oĩno æternalis non concludit.Item ratio Ariſt. fundata ſuꝑ motum æternum,nõ acceptatur cum ponat motum cœli,& tempus,& vniuerſitatẽ creaturarum incepiſſe, ſm durationem,& de hoc loquemur diffuſe in propoſitione vndecima.Hæc de ſeptima propoſitione dicta ſint.

PROPOSITIO VIII.

Omnis intelligentia ſcit, quod eſt ſupra ſe, & quod eſt ſub ſe,&c.

IN hac propoſitione intendit declarare modũ quo intelligentia intelligit qđ eſt ſupra ſe, id eſt cauſam primã,& quod eſt infra ſe.i.corporea,& materialia,& intendit hanc concluſionem, intelligentia ſcit quod eſt ſupra ſe inferiori modo quã ſit id quod eſt ſupra ſe, & ſcit qđ eſt infra ſe altiori modo quàm ſit illud in ſe, quã quidẽ concluſionem intendit ſic probare.oĩs ſciens non ſcit rem

meliorem,

meliorem,& inferiorē,& deteriorem, niſi ſecundùm modum ſubſtantiæ ipſius ſcientis,& ſui eſſe,& non ſecundùm modum, ſm quem res ſunt, ſed ſubſtantia,& eſſe intelligētiæ inferiora ſunt, eo quod eſt ſupra ſe i. prima cauſa, qm̄ illa infinita eſt, hæc autem finita, ergo inferiori modo ſcit primam cauſam, quā ſit prima cauſa, nam eſt infinite intelligibilis, & ab intellectu infinito comprehenſibilis, & tn̄ ab intelligentia finite intelligitur, nec a ſuo intellectu finito comprehenditur, ergo imperfectiori modo cognoſcitur ab intelligentia, quam ſit prima cauſa in ſe,& ſubſtantia intelligentiæ, & ſuum eſſe altiora & nobiliora ſunt q̄ res corporeæ,& ſenſibiles, quoniam actus ſunt, & æternæ, intellectuales ex toto, ergo altiori modo,& nobiliori ſciuntur ab intelligentia, quam ſint illa in ſe. Minor quidem huius rationis manifeſta eſt, ſed ſupereſt declarare maiorē. Vnde aduerte quod ſciens non ſit ſciens actu, niſi inquantum actuatur forma rei cognitæ, quæ eſt cognoſcēdi principiū, actuatur aūt inquantū recipit eā, recipit aūt ſm modum ſubſtātiæ ſuæ, quia vnumquodq; recipitur p modū recipientis. puta ſi recipiens eſt nobile, receptū dato ꝙ in ſe ſit non nobile, recipitur nobiliter,& ſi recipiens ſit ignobile, receptū aūt in ſe nobile, recipitur ignobiliter, qm̄ trahitur receptū ad naturam recipientis præcipue in rōne cognoſcendi: propterea entia abſtracta in noſtro intellectu habent ignobilius eſſe, entia vero materialia habent eſſe nobilius, qm̄ immateriale, quia igitur ſciēs, ſit ſciens, quia recipit formā rei cognitæ,& recipit ſm modū ſuæ ſubſtantiæ,& non ſm modum ſubſtantiæ rei cognitæ, verum eſt, ꝙ omnis ſciens non ſcit rem meliorem, nec decentiorē, niſi ſm modum ſubſtantiæ ipſius ſciētis. vnde in propoſito ad mentem Auctoris, cum intelligentia comparetur ad primam cauſam vt cauſatum,& ad res materiales inferiores vt cauſa, qm̄ per motum cœli cauſat eas, ſequitur ꝙ cum cauſatum ſit inferius ſua cauſa, ſciet primam cauſam imperfectiori modo, quam ſit in ſe,& ſciet materialia perfectiori modo quam ſint in ſe. nam & ſubſtantia ſua eſt inferior prima cauſa,& eſt ſuperior rebus materialibus.

Tu

Tu tamen aduerte ꝙ hic loquitur Auctor de modo cognitionis ex parte cognoſcentis,& non de modo, ex parte rei cognitæ.nam ex parte cognoſcentis verum eſt quod dicit.ſ.ꝙ cognoſcit ſm modum ſubſtantiæ ſuæ, & non ſecundùm modum quo res ſunt,puta prima cauſa eſt infinite in ſe intelligibilis, & tamen ab intelligentia intelligitur finite,quoniam ſua ſubſtantia, & ſua intellectualitas ſunt finitæ, ex parte autem rei cognitæ intelligit rem ſicut eſt aliter falſe intelligeret,puta licet intelligat primam cauſam finite, tamen intelligit eam eſſe infinite intelligibilē, & licet intelligat rem materialem immaterialiter,quia ꝑ ſpeciem abſtractam a conditionibus materiæ,tamen intelligit eam habere eſſe materiale.

Secundum doctrinam Procli acceptatur eadem concluſio.nam in ſuo libro ponit hanc propoſitionem, omnis intellectus.ſ ſeparatus eſt intellectualiter,quę ante ipſum & quæ poſt ipſum.i in ſuo intellectu ſunt modo intelligibili, & ſuperiora,& inferiora,nam ſicut quæcunq; ſunt in ſenſu, ſunt modo ſenſibili, & quæcunquæ ſunt in materia modo materiali, & ſic quæcunque ſunt in intellectu, ſunt modo intelligibili,& ſicut quæcunque recipiuntur in ſenſu,recipiuntur ſm virtutem ſenſus,& quæ recipiuntur in materia ſm diſpoſitiones materiæ,ita omnia recepta in intellectu,recipiuntur ſm modum,& virtutem ipſius intellectus,igitur ſicut lux ſolis debiliter recipitur in viſu,qa excellentior eſt ipſo viſu,& lux lampadis perfecte,quia viſus perfectior eſt,ſic ſuperiora entia debiliter recipiunt in intellectu ſeparato, & inferiora perfecte & altiori modo, quàm ſint in ſe,&id totum fundatur ſuper illud principiū cognitum dum cognoſcitur proportionatur cognoſcenti.

Secundum doctrinam Ariſt.acceptatur eadem cōcluſio. nam in tertio de anima,text.37.pro principio habet ꝙ intelligibile in actu,quod in intellectu creato,non eſt verum per identitatem,niſi qñ intelligens intelligit ſeipſum, qñ aut intelligit alia a ſe,non eſt vera identice, ſed receptiue vel informatiue ſpiritualiter, vnde inquit illic Ariſtotel. lapis non eſt in anima,ſed ſpecies lapidis.eſt igitur ſecun-

dùm

dum Ariſt. eis intelligibilis ipſe intellectus, quia recipitur in intellectu intelligibiliter, ſed qđ recipitur in aliquo modificatur in eo, quia recipitur ſm uirtutem, & capacitatẽ ſiue habilitatẽ recipientis, ergo quando ſuperius recipitur intelligibiliter in intelligentia, modificatur in ea, ergo inferiori modo, q̃ ſit in ſe, & qñ inferius recipitur in ea recipitur altiori modo, quam ſit in ſe: ex quibus ſequitur, ꝙ dum intellectus recipit ſuperius intellectus quidem ſit dignior, ſuperius quodammodo ſit indignius, & qñ recipit inferius eſt oppoſito modo, vnde Ariſt. in 12. Metaph. inueſtigans, in tex. 51. quid Deus intelligat dicit, ꝙ digniſſimũ, & honorabiliſſimum intelligit, ideſt ſeipſum, & nõ tranſmutatur .ſ. ad intelligendum aliud indignius. q.d. Cum omne extra Deũ ſit indignius Deo ſi trãſmutaretur ad intelligendum aliud, intellectus eius vileſceret, qñ .ſ. reciperet indignius. propterea concludit, ſeipſum ergo intelligit, ſi quidem eſt potentiſſimũ. Quomodo autem alia intelligat, ita ꝙ eius intellectus nõ uileſcat, non eſt opus nunc diſcutere. Secundum doctr Theologi, eadem concluſio acceptatur, & ratio ſua eſt, quando intelligentia intelligit intellectione naturali, id quod eſt ſupra ſe, ideſt primã cauſam intelligit eam per ſui ſubſtantiam, & per alia creata, quæ in infinitum deficiunt a diuina perfectione repreſentãda, ergo non intelligit eam, ſicut eſt in ſe intelligibilis, ergo intelligit eam imperfectiori modo, quam ſit in ſe intelligibilis, & non ſolũ intellectione naturali, ſed ẽt beatifica, qm dato ꝙ prima cauſa efficiatur forma intelligentiæ, tamen non cõprehenditur ab ea, quoniã inadæquatur ſibi, cum ſit limitata, quæ autẽ ſunt infra intelligentiam, ut corporea, & materialia intelligit altiori modo, quam ſint in ſe, quoniam intelligit ea per ſui ſubſtantiam quæ eſt nobilioris gradus cum ſit immaterialis, & intellectualis, & intelligit ea per ſpecies congenitas de quibus loquemur infra, ſuffi cientiſſime repreſentatiuas in ſpecie, & in ſingulari. verum ergo eſt dicere intelligentiam intelligere quod eſt ſupra ſe inferiori, & imperfectiori modo, quàm ſit illud in ſe, & intelligere quod eſt infra ſe, altiori modo, quam ſit illud

in

in ſe,& aduerte quòd ſemper loquimur de modo cognitio nis, ex parte cognoſcentis. Hæc de octaua propoſitione dicta ſint.

PROPOSITIO IX.

Omnis intelligentiæ fixio, & eſſentia eius eſt per bonitatem puram, quæ eſt cauſa prima.

IN hac propoſitione intendit manifeſtare quid eſt ſupra intelligentiam, a quo dependet, & a quo habet eſſe perpe tuum, & intendit hanc concluſionem, omnis intelligentiæ fixio, i. eſſe fixum, & indeficiens eſt a prima cauſa effectiue, quæ eſt pura bonitas, & hãc cõcluſionẽ probat dupliciter. Primò ex operatione intelligentiæ. Secundò ex cõditione primæ cauſæ ibi, & quia cã quidẽ prima, &c. Quantum ad primũ aduerte duo. Primò, ꝙ licet prima cã multas habeat actiones. ſ. immanentem, & tranſeuntem, tñ dr̃ prima cã, quia mouet, conducit, ſeruat, regit, & dominat̃ omnibus, ideò nominat̃ Princeps, Rex, Dñs vniuerſoꝛumũ. Secundò, licet intelligentia applicata cęlo habeat multas actiones, vtpote intelligens deſiderans mouẽs influens, &c. tñ hic conſideratur ab Auctore vt influit, in cęlo, & ꝑ motũ ſuũ influit in gñabilibus, tã ſimplicibus, q̃ mixtis, & ordinat motus, & gñationes, & permutationes inferiores, & regit, & diſponit, inferiora per tempora, & uariationes tẽporum, & retinet, & conſeruat res inferiores modo eis con uenienti, & applicat cauſas particulares effectibus ſuis, vt ignem ad comburendum arborem ad fructificandũ homi nẽ ad generandum, ita ꝙ ceſſante intelligentia a motu cęli, deperiret in mundo inferiori oĩs naturalis actio, & ordo & diſpoſitio ꝑꝑ quod ſicut prima cauſa eſt vniuerſalis princeps, & moderator totius entis, ſic intelligentia mouens cœlum eſt domina, & regulatrix, & princeps mundi inferioris. eſſe igitur dñatiuum, & gubernatiuum cõuenit primo, & eſſentialiter primæ cauſæ, participatiue autem, & modificate cõuenit intelligentiæ. His ſuppoſitis ſic arguitur ad

conclu-

concluſionem, quicunque participat propriam operationē alicuiusneceſſe eſt, ut pēdeat ab eo. nā ſi luna participat operationē ſolis.ſ.illuminare, neceſſe eſt, vt eſſe luminoſum inſit ſibi a ſole, & ſi diſcipulus docet aliū neceſſe eſt, vt recipiat doctr.a docente, ſed intelligentia participat propriam operationem primæ cauſæ.ſ. producere regere diſponere continere entia nō quidē abſolute vt prima cauſa, ſed modificate, vt diximus, ergo neceſſe eſt, ut pendeat effectiue a prima cā, quæ eſt bonitas pura, quæ aūt ſiut cōtenta, & gubernata ab intelligentia, inquit Auctor, & intelligentia cōprehendit generata, & naturā, & horizontē naturæ.ſ. animā, & per generata intendit uniuerſitatē rerū generabiliū, & corruptibiliū quas cōprehendit, & continet, & diſponit mediāte motu cœleſti, & per naturā intendit uirtutes naturales, quæ ſunt principiū motus, & quietis in corporibus naturalibus inter quæ cęlū eſt primū corpus naturale, & per horizontē naturæ, intēdit aīam cęli, ꝙ ſm Auctorē eſt aīatum, q̄ dixit ſupra eſſe in horizonte æternitatis, qm̄ ſm eſſe eſt æterna, inquantū aūt eſt principiū motus cęli propinquat tpi. Hanc igitur dicit eſſe in horizonte naturæ, qm̄ ſm naturā intellectualē, ſe tenet cum intelligentia, ſm virtutem motiuam corporis ſe tenet cum formis naturalibus, dicit igitur Auctor, ideo intelligentia continet, & diſponit generationē, quia eſt ſupra naturā.i. uirtutē corporis cœleſtis, & continet naturam.i. diſponit virtutem cœleſtem, quia eſt ſupra animam cœleſtem, cum intelligentia ſit ſubſtantia omnino abſtracta: cum igitur ſub intelligentia non ſint niſi anima cœli, & natura cœli, & hæc inferiora generabilia, tam ſimplicia, quam mixta, ſequitur quod intelligentia continet, & regit omnes res, & id obtinet intelligentia, quoniam eſt effectus propinquiſſimus primæ cauſæ quæ ſupereminet intelligentiæ, & animę cœli, & naturæ, & omnibus inferioribus, ſicut uniuerſaliſſimum cauſans, & regens, & diſponens omnia, patet igitur a ſigno ſumpto ex operatione intelligentiæ, quomodo pendet a prima cauſa, quæ eſt pura bonitas.

Secundo Auctor probat eandem concluſionē, ex emi-

ſentia primæ cauſæ, unde nota ꝙ cum prima cauſa obtineat primatum, & ſummitatem omnium perfectionū, eſt enim primum eſſe, primū bonū, prima uita, prima eſſentia intellectualis, prima ſcientia, prima potentia motiua, productiua, principiatiua, ſequitur ex illo principio acceptato apud quemcunque recte ſentientē, primum & maximum in aliquo genere, eſt cā, & metrū oīum illius, ꝙ prima cā ſit creans oēs perfectiones inuentas extra ipſam, igiẽ cū ſit ſupra intelligentiā, & aīam, & naturā ſequitur ꝙ ab ea pendet eſſe oīs rei naturalis, & eſſe, & uirtus aīæ, & eē & uirtus & ſcientia, & potentia diuina. i. regitiua intelligentiæ. & ratio quidem ꝑꝑ quā prima cauſa ſuperemineت oībus. ſ. intelligentiæ, & animæ, & naturæ eſt, qm̄ habent yliachim. i. aliquam compoſitionem naturalem, ut naturalia, quæ cōponuntur ex materia, & forma, uel per modum materiæ, ut anima, & intelligentia, quæ componuntur ex eſſe, & eſſentia; & eſſe habet rationem actus, eſſentia autem rationem potentiæ: ſed prima cauſa non habet yliachim, ſed eſt ſumme ſimplex, & tantum eſſe, ideſt purus actus.

Sed forte dicet aliquis, ſi cauſa prima eſt tantum eſſe, ergo uidetur eſſe communis eſſentia, quæ de omnibus prędicatur, ꝙ tamen eſt falſum, quoniam Deus eſſet uniuerſale eſſe. cui ut uniuerſali non debetur aliqua operatio, agere enim eſt ſingularium, ex conſequenti Deus non produceret intelligentiam, nec aliud.

Reſpondetur negando conſequentiam, dicitur .n. Deus eſſe tantum. i. eſſe non limitatum, nec receptum in aliquo ſed infinitum in ſe continens oēm eſſendi gradum, quod ſeipſo diſtinctum eſt a quocunq; alio, & non per aliquod recipiens. nam abſtracta ſeipſis ſunt hæc, compoſita autem per materiam indiuiduantur, unde ſicut ſi daretur albedo ſeparata, ſeipſa eſſet hęc, albedo autem recepta, fit hæc per materiā, ſic Deus ſeipſo in ſe indiuiſus eſt, & diſtinctus a quolibet alio. in his comprehenditur intentio Auctoris in hac nona propoſitione.

Tu tamen aduerte, ꝙ duo hic dicta ab auctore non acceptantur, ut diximus etiam ſupra, primo dictum de anima

cœli.

cœli. nam non tenetur ſecundum ueritatem cœlum eſſe proprie animatum, ſecundo dictum ſuum, cum dixit Deũ creare animam, & naturam, & reliquas res mediante intelligentia,id.n.reprobauimus in propoſitione tertia.

Secundum doctr.Procli acceptatur eadem concluſio.nã in libro ſuo ſuper hanc propoſitionem ponit.

Omnium entium principium, & cauſa prima, bonum eſt,& accipit ly bonum, pro per ſe bono, more Platonico, qđ eſt purũ,& per ſe ſubſiſtens bonum, & concordat cum Platone in Timæo, ubi inquirens rationẽ creandi mundũ in Deo, inquit. Dicamus igitur q̃ ob cauſam ille rerũ Auctor generationẽ,& hoc uniuerſum conſtituit:bonus erat, bonus aũt nulla unquam aliqua de re inuidia tangitur,ergo cũ liuor ab eo alieniſſimus eſſet, oĩa ſibi quantũ fieri poterant ſimilia fieri uoluit,hæc ibi.Ratio aũt Procli ſm doctr. Plat.eſt, qm ꝙ eſt tale per eſſentiam, cauſa eſt eius ꝙ eſt per participationem, ſed Deus eſt bonus per eſſentiam qm eſt a ſe bonus, ergo eſt cauſa intelligentiæ,& omnium entium,quæ ſunt bona per participationem, quoniã ſunt inæqualiter, & limitate,& pluraliter bona.

Secundum doctr.Ariſt.eadẽ concluſio acceptatur. nã in 2.Meta.tex.4.dixit unumquodq; maxime ipſum, aliorum dicitur, ſcilicet cauſa ſm quod in alijs,puta ignis calidiſſimus.etenim eſt cauſa alijs hic caloris. ex hoc ergo principio deducitur ex doctrina ſua,ꝙ maxime ens eſt cauſa oĩs entis, & maxime bonum eſt cauſa omnis boni,cum igitur prima cauſa huiuſmodi,ergo eſt cauſa,& intelligentiæ & naturæ, & omnium entium, quod confirmat Comment.in 2.Metaph.commen.4.vbi inquit, omnia entia nõ acquirunt eſſe,& ueritatem,niſi a prima cauſa quæ eſt maxime ens, & alia ſunt entia per ipſam, & Ariſt.in 12. Metaph.text. 52. inueſtigans qualiter hoc uniuerſum habet bonum, aſſignat duplex bonum, ſcilicet intrinſecum qđ dicit eſſe ordinem inter partes uniuerſi,& extrinſecum,ſiue ſeparatum, ad quod ordinantur omnia,ſicut exercitus ad ducem,& hoc bonum concludit eſſe unum,& uniuerſalem Principem in uniuerſitate entium. Ab hoc igitur

bono,ut præpoſuerat in tex.18.ut a principio.Primò,pendet cęlum,& natura,ideſt ſuperiora,& inferiora entia.

Secundum doct. Theologi eadem concluſio acceptatur. nam Dion.in 4.c. de Diu. no. oſtendens excellentiã huius nois bonum in Deo inquit, & quoniã eo, ꝙ eſt bonum eſt ſubſtantiale bonum,ad omnia exiſtentia extendit bonitatem, etenim ſicut noſter ſol, non ratiocinans, aut præeligens,ſed per ipſum eſſe illuminat omnia participare ualentia lumine ipſius,ita quidem,& bonum omnibus exiſtentibus proportionaliter immittit radios bonitatis,&c.

Deinde in particulari declarat quomodo ex primo bono ſubſiſtunt ſubſtantiæ intellectuales,& animæ,& irrationabilia,& corruptibilia uſque ad materiam primã, & cęleſtia corpora.Ratio autem Theol. ad concluſionem eadem eſt,cum ea quæ adducta fuit ſecundum doctri.Plato.& Ariſt.Hæc dicta ſint de nona propoſitione.

PROPOSITIO X.

Omnis intelligentia plena eſt formis, ueruntamen ex intelligentijs, ſunt quæ continent formas plus uniuerſales, &c.

IN hac propoſitione intẽdit Auctor declarare quibus modijs intelligentiæ ſciunt quæ ſunt extra ſe præter cauſam primam. Dico autem quæ ſunt extra ſe ad differentiã propriæ eſſentiæ,de cuius intellectione loquemur in propoſitione 13.& dico præter cauſam primam,quoniam illa eſt maior omni narratione, & omni ſcientia creata , quo ad cognitionem perfectam,& eſſentialem,de qua hic intendit Auctor:in hac propoſitione, ponuntur duæ concluſiones ad mentem Auctoris.

Prima concluſio, omnis intelligentia plena eſt formis, ideſt ſpeciebus intelligibilibus cognitis per quas perfecte intellgit, quæ ſunt extra ſe.

Secunda concluſio , omnis intelligentia quanto ſuperior,

rior,tanto per pauciores,ſed uniuerſaliores formas intelligit,& quanto inferior,tanto per plures,& minus uniuerſales ſpẽs intelligit. Quantũ ad primã concluſionẽ,aduerte, ꝙ Auctor nõ probat eã,ſed ut manifeſtã ponit, qm̃ principium intelligẽdi in intelligentia omnia alia creata, aut eſt ſua propria eſſentia, aut ſpecies abſtractę à rebus ſicut abſtrahit humanus intellectus,aut ſpecies impreſſę ſibi a prima cauſa in ſui creatione:non propria eſſentia, quoniam eũ ſit limitata ad genus,& certam ſpẽm nõ eſt ſufficienter repreſentatiua oĩum generũ,& ſpẽrum in entibus,ſed id eſt proprium diuinæ eſſentiæ,ex ſui illimitatione, & ex cõtinentia omnis gradus eſſendi:nec ſpẽs abſtractæ a rebus, illę.n.ſupponunt imaginatiuã,ſiue phantaſiã,& illuſtrationẽ phantaſmatũ ab intellectu agente, quorum utrunque procul eſt ab intelligentia cũ ſit ſubſtantia mere intellectualis,ergo a ſufficienti diuiſione, neceſſe eſt ponere in ea ſpẽs concreatas ſufficienter repreſentatiuas rerũ ab ea cognoſcibiliũ. In hac concluſione concordat Proclus qui in ſuo lib.talem propoſitionem ponit. Omnis intellectus plenus eſt ſpẽrum, & ratio huius in uia Platonica eſt, quoniã Plato ponebat formas abſtractas, ut per ſe hoĩem, per ſe leonem, &c. Et ſub his formis ponebat ordinẽ intellectuũ ſeparatorũ,& hos intellectus actuari illis formis abſtractis ut intelligant, neceſſe eſt.n. intellectum informari forma ſui obiecti ineſſe intelligibili, ſicut informatur ſenſus ſpeciei rei ſenſibilis,hæc aũt informatiõ fit per impreſſionem ſpecierũ,ergo neceſſe eſt in intellectu ſeparato fieri impreſſionem formarũ abſtractarum quas Proclus hic uocat ſpecies.Eandem concluſionem acceptaret Ariſt.licet non habeamus eam expreſſam in doctr.ſua:certum eſt.n.quod in 12.Met.tex.36. ponit cœlum moueri a motore ſuo per intellectum,& deſiderium,quo motu producit inferiora, ſm̃ vnamquanque ſpeciem,ergo intelligit cœlum motum, & inferiores naturas, ergo neceſſe eſt, ut in intellectu ſuo habeat eſſe ſpirituale rerum naturalium producibilium, eſt enim intelligentia, ut artifex in cuius intellectu ſunt formæ artificiatorum, ita quòd ſicut artificiata habent

f 2 duplex

duplex eſſe,ſcilicet in materia,& in mente artificis, ita formæ rerum productibilium motu cœli,duplex habent eſſe ſcilicet naturale in materia,& ſpiritale in intelligẽtia,& id cõfirmatur per Cõm.qui in 12.Met.tex. 36. inquit iſtæ.n. formæ.ſ. rerũ producibiliũ forte vñt habere duplex eſſe.ſ. eſſe in actu.quod hñt in materia, & eſſe in potentia.ſ.actiua,quod habent in illa forma.ſ.intelligentia mouente, & dico potentiam quemadmodũ dicimus, ꝙ formæ artificiales habent eſſe in actu,in materia,& in potentia in anima artificis. Vnde hæ formæ vñt habere duplex eſſe.ſ. abſtractũ,& materiale, & hoc quidẽ eſt, ꝙ facientes formas volunt dicere,ſed nõ perueniunt ad ipſum. Hæc Cõm & per facientes formas intendit Platonicos facientes ideas. patet igitur ꝙ ad mentem Ariſt.& Commen.intelligentia eſt plena formis, ſicut intellectus artificis potentis producere artificiata cuiuſcunque generis.

Eandem concluſionẽ acceptant Theol.præcipue Diony. qui inquit in c.4. de Diu.no.intellectus ſuper mundani intelligunt,& illuminantur, ſm exiſtentium rationes.i.formas intelligibiles,& Aug.in 2.ſuper Gene. ad literã tenet, rerum rationes,ideſt rerum productibilium eſſentias prius productas fuiſſe in mente Angelica,quã in materia. Ratio aũt Theologi ad hoc, ſtat in conformitate inter naturam corporalem, & ſpiritalem,uidemus .n. materiam inferiorem non perfici,nec repleri forma quam habet,ſed ſucceſſiua receptione formarum fit in actu, materia uero ſuperiorum penitus perficitur forma ſua, nec eſt in potentia ad aliã,ſic intellectus humanus nõ perficitur,nec completur aliqua ſpecie intelligibili, ſed in principio eſt in pura potentia in genere intelligibilium,& uenatione ſenſuum, ac illuſtratione intellectus agẽtis, paulatim actuatur ſpeciebus abſtractis, intellectus aũt intelligentiæ quia omnino ſeparatus eſt a rebus materialibus, recipit ex influxu primæ cauſæ in ſui creatione, formas intelligibiles q̃bus intelligit,q̃ ſunt extra ſe,ſicut & cęlũ recipit formam,quia ſeruat in eſſe ꝑpetuo, & põt agere in inferioribus actione ꝑpetua. Quantũ ad ſecundã concluſionẽ Auctor intendit

talem

talem propoſitionem, quod eſt propinquius maxime vni & perfectiſſimo enti eſt minus multiplex, & magis vnum & vehementioris virtutis, quod aũt eſt minus propinquũ eſt oppoſito modo. qm̃ minus accedit ad conformitatem illius primi, ſed intelligentiæ ſuperiores propinquiores sũt maxime vni, & perfectiſſimo enti, cum ſint altioris gradus in entibus, intelligentiæ autem inferiores minus propinquant, ergo intelligentiæ ſuperiores ſunt minus multiplices, & magis vnæ, intelligentiæ aũt inferiores ſunt oppoſito modo, ex conſequenti intelligẽtiæ ſuperiores, & in ſubſtãtia, & in intellectu, & in operatione minus multiplices ſunt, & vehementioris virtutis, inferiores aũt oppoſito modo, ita ꝙ formæ per quas ſuperiores intelligũt ſunt minus multiplicatæ, & magis perfectæ, in inferioribus autem oppoſito modo. vnde aduerte ꝙ accidit in intelligentijs, ſicut in agentibus naturalibus. nã primũ agẽs naturale. i. cœlũ, quia ſuperius, & perfectius eſt, vna qualitate. i. luce multipliciter influit, & operaẽ in inferioribus. nã illuminat calefacit, exiccat, mollificat, gñat. Agentia aũt naturalia ſecũdaria vt elementa, & elementata multis qualitatibus multiplicant actiones. nã ignis leuitate aſcendit, calore calefacit, luce illuminat, &c. Sic eſt in intelligẽtijs inter quas ſuperiores aſſimilantur primo agẽti naturali, inferiores aũt ſcđarijs agentibus, & id totum prouenit ex maiori, & minori propinquitate ad purũ vnũ. Vnde concludit Auctor, ꝙ formæ intelligibiles, quæ veniunt ex intelligentijs primis, ex intelligentijs ſcđis ſunt debilioris ꝓceſſionis, & vehementioris ſeparationis. i. multiplicitatis, qm̃ cum ſint minus perfectæ, ſecundùm ſubiam, non pñt eas recipere in illa vnitate, & vr̃tate, ſecundũ q̃ recipiũtur in primis. vnde ſe hñt inferiores intelligẽtiæ ad ſuperiores, ſicut diſcipulus ad doctorẽ q̃ recipere nõ põt pluriũ cõcluſionũ notitiã, niſi ꝑ diſtinctas, & ordinatas & dearticulatas propoſitiones a Doctore tradatur. Doctor aũt virtute ingenij, & ſufficiẽtia habitus ſcientifici ex vno principio deuenit in notitiã multarũ cõcluſionũ. patet igiẽ, ſecundũ Auctorem ratio ꝓꝑ quã intelligentiæ, quanto ſuperiores, tanto per pauciores,

ſed vniuerſaliores.ſ.in repræſentando plura, non ſolum quo ad prædicata cōmunia,ſed ēt propria, & ſpecifica ſpecies intelligunt,inferiores autem,quanto inferiores,tanto per plures,& minus vniuerſales ſpecies intelligunt.

Eadem concluſio acceptatur a Proclo.nam in lib.ſuo talem propoſitionem format, omnis intellectus plenus eſt ſpecierum,hic quidem vniuerſaliorum,hic autem particulariorum: & ratio quidē ad mentem Procli eſt hæc virtus intellectiua,quāto eſt altior,tanto eſt vniuerſalius mediū per quod intelligit,& quanto inferior,tanto eſt particularius medium:& id quidē patet,ex parte vtriuſq; extremi. nam quia diuinus intellectus altiſſimus eſt, ideo per vnicū medium vniuerſaliſſimū in repræſentādo intelligit oīa & illud eſt eſſentia ſua:intellectus aūt humanus, q̄a infimus eſt,multiplicia,& particularia ſunt media, quia rerū naturas intelligit,intelligit.n.vnāquāq; naturā ꝑ propriā, & diſtinctam ſpēm:ergo intellectus intermedij, quāto magis propinquant diuino intellectui,tāto per vniuerſaliores ſpecies intelligunt,& quanto magis diſtant propinquāt intellectui humano, &tāto ꝑ particulariores ſpēs intelligūt. Eadē concluſio,ſuppoſita prima,acceptaret̄ ab Ariſt. nam in 12.Metaph.tex.44.ponit exceſſum ꝑfectionis,& dignitatis intelligentiarū,ſm ordinē ſphærarū mobile, & motū vt q̄a ſuprema ſphæra eſt primum, intelligentia illi applicata eſt perfectior,deinde aliæ ſm ordinem motuum,ſicut igitur intelligētia a qua eſt primus motus eſt ꝑfectior,ſm ſubſtantiam,& virtutē motiuā,eſt ēt perfectior ſm virtutē & operationē intellectualē,qm̄ mouet intelligens, & deſiderans ex 12.Metaph.tex.36.Si eſt perfectior,ſm intellectionem,ergo perfectiori ſpecie intelligit,perfectio,autem ſpecies eſt vniuerſalior,qm̄ eſt principium cognoſcēdi plura intenſiue,& extenſiue:dummodo ſit ſufficienter repræſentatiua in genere,& in ſpecie vt nūc ſupponimus de ſpeciebus non abſtractis a rebus quales ſunt in intelligentia.igitur intelligentia quanto ſuperior tāto per vniuerſaliores,& quāto inferior,tanto per particulariores intelligit qm̄ quanto ſuperior,tanto vigoroſior, & quanto inferior,

tanto

tanto minus vigoroſa in mouendo, & intelligendo. idem confirmatur de intentione Cōm.qui in 12.Metaph.Cōm. 44. aſſimilat intelligētias motrices artificibus ſibi mutuo deſeruientibus in vno artificio,in quo neceſſarij ſunt mul ti artifices ſubordinati,qui tñ oēs ordinantur ad vnū ſupremum, & dat exemplū de arte equitandi, cui deſeruit ars faciendi frena,& multæ aliæ artes,in quibus artibus,ſic diſponuntur artifices,ꝙ quanto magis propinquant primo artifici,habēt maiorem intelligentiam, & vniuerſaliorem, quanto aūt magis diſtant habent minorem, & particulariorem:ſic eſt intelligendum inquit Cōm.de iſtis corporibus.i.cœleſtibus cum ſuis formis.i.intelligentijs a quibus mouentur,& de iſtis formis adinuicem, multum.n. aſſimilantur artificijs quæ ſeruiunt ſibi adinuicem, & quæ intelligunt adinuicem,ſed dria inter iſta,& artificialia eſt ꝙ formæ artificij mouentes artifices ſunt in materia,iſtę aū nō, q.d.ſed ſunt in intelligentia intelligibiliter.Patet igitur ad mentem Ariſt.& Cōm.intelligentias ſuperiores habere intellectiones vniuerſaliores ex conſequenti formas vniuerſaliores,inferiores autem oppoſito modo.

Eadem concluſio acceptatur a Theologo.nam Dion. in 12 cap.de cœleſti hierarchia,inquit: ſanctorum Cherubin ordo participat ſapientiam & ſcientiam altiorē.i.vniuerſaliorem, ſub ipſis aūt eſſentiarum diſpoſitiones. i. ordines ſpirituum diſpoſiti ſub Cherubin,participant quidem, & ipſi ſapientiam,& ſcientiam particularem,tamen illis ſubijciuntur.ratio vero Theologi ad hanc concluſionem eſt hæc, in vniuerſitate entium, tanto aliqua ſunt ſuperiora quanto ſunt vni primo.i.Deo propinquiora, & ſimiliora. Deus autē pleniſſime intelligit oīa per vnum vniuerſaliſſimum mediū,quod eſt eſſentia ſua, ergo inter ſubſtantias intellectuales,quę ſunt ſuperiores,ex conſequenti ſimiliores Deo,& propinquiores Deo,licet non habeant ſufficientiam cognitionis per ſuam propriam eſſentiā intelligunt, tñ per pauciores,ſed vniuerſaliores ſpecies: & quæ ſunt inferiores,ex cōſequenti minus ſimiles,& propinquę Deo,intelligunt per plures,& minus vniuerſales ſpecies. Aliqui

autem Theologi ſumunt rationem a ſimilitudine commu nicationis luminis corporalis. nam ſicut a ſole, vt a fonte totius luminis, maius lumē procedit ad lunā, q̄ ad aerē, & ad aerē, quā ad corpora colorata, ſic a primo lumine intellectuali, qđ ē Deus, ꝑcedit maior, & vniuerſalior cognitio in primis itelligētijs, quā in ſcđis, & maior ac vniuerſalior in ſcđis, quā in vltimis, & maior ac vniuerſalior in vltimis quā in intellectu humano, & maior in intellectu humano, quam in ſenſu. Hæc de propoſitione decima dicta ſint.

PROPOSITIO XI.

Omnis intelligentia intelligit res ſempiternas quæ non deſtruuntur neq; cadunt ſub tēpore, &c.

IN hac propoſitione Auctor intendit declarare, quid in telligendo cauſet intelligentia, & qm̄ omne cauſatum aut eſt incorruptibile, aut corruptibile, ponit hanc conclusionem, omnis intelligentia intelligit. i. intelligendo cauſat res ſempiternas, quæ non deſtruuntur, vt cœlum, & intelligentia, & anima intellectiua, neque cadunt ſub tempore, & hoc dicit propter motum cœli, qui licet ſit ſempiternus, ſecundùm Philoſophos. tñ menſuratur tempore, & hic motus, ſecundùm Auctorē non cātur immediate ab intelligentia, ſed ab anima cœli, vt diximus in tertia propoſitione, quam ponit diſtinctam ab intelligentia. Hanc aūt concluſionē, ſic probare intendit, intelligentia producit effectus ſuos, ſecundùm ſuū eſſe, quia vnumquodq; producit ſibi ſimile. ergo quale eſt ſuum eſſe, tales erunt eius effectus, ſed eſſe ſuū eſt ſempiternū, & incorruptibile, & non cadit ſub tempore, ſed parificatur æternitati, vt dictū eſt in propoſitione ſecunda: ergo eius effectus ſunt res ſempiternæ, quæ non deſtruuntur, nec cadunt ſub tempore. Ex hac concluſione ponit Auctor corollariū. ergo res deſtructibiles, vt elementa, & elementata non ſunt immediate ab intelligentia æterna, ſed ex cauſa corporea quale eſt cœlum, mediante motu, vel temporali, qualis eſt anima cœli

mouens cęlum,quæ licet ſecundùm ſubſtantiã ſit æterna, tñ inquantum eſt cã temporis eſt tpalis. Hæc eſt intentio Auctoris in præſenti propoſitione, quæ quãtam veritatem contineat,manifeſtabitur in poſitione Theologi.Hanc cõcluſionem vr̃ acceptare Proclus nã in lib. ſuo ponit duas propoſitiones,quarum ſenſum Auctor in vna perſtrinxit.

Prima eſt,omnis intellectus. ſ. ſeparatus perpetuorum eſt proxime,& intranſmutabilium ſecundùm ſubſtantiam ſubſtitutorum,id eſt omnis intelligentia proxime, & immediate intelligit entia perpetua, & immutabilia ſecundùm ſubſtantiam ſub ſe conſtituta.

Secunda eſt,omnis intellectus intelligendo inſtituit quę poſt ipſum.i.omnis intelligentia intelligendo producit entia ſequentia poſt ipſam,eiuſdem tamen rationis.ſ. æterna & incorruptibilia.& ratio Procli identificatur rationi Auctoris ſcilicet quia intelligdẽo eſſe ſuum producit effectum intelligit autem eſſe ſuum æternum,&indeſtructibile.ergo producit effectum æternum,& indeſtructibilem.

Tu tñ aduerte ꝙ licet Proclus ſit Platonicus, tñ in doctrina Platonis non admittitur hęc concluſio vniuerſaliter, ſed tm̃ in prima cauſa. nam in Timæo poſtquam Plato docuit cœlos, & motores eorum quos vocat Deos conditos a Deo æternos, & immortales intendens declarare qũo hæc inferiora animantia producta ſunt inter quæ velut Princeps eſt homo, dicit Deũ cõmiſiſſe hanc productionem Dijs immortalibus ne ſi fierent hæc animantia a Deo eſſent immortalia ſicut ipſi Dij,& qm̃ anima humana eſt immortalis dicit Plato Deum cõmiſiſſe Dijs formationem corporum corruptibilium,ipſe aũt gignit animam quoniã apud Platonem eſt hoc velut principium quidquid a Deo ſine media cauſa producitur incorruptibile, & immortale eſt. Vnde in Timæo introducit Deum dicentem, quæ a me facta ſunt, me ita volente indiſſolubilia ſunt, & iterum. Hæc vero.ſ.animantia inferiora ſi a me ſolo.i.ſine cauſa media fiant, vitaque donentur,Dijs adæquabuntur id eſt erunt æterna, & immortalia ſicut Dij.igitur ad mentem Platonis tenendum eſt quòd ſolus Deus intelligendo

producit res ſempiternas,& incorruptibiles, qm̃ eſſe ſuum eſt ſimpliciter,& ex ſe æternum, cæteræ autem intelligentiæ,cum nō ſint ex ſe æternæ,& immortales, ſed a Deo immediate productę,poſſunt producere corruptibilia compoſitione partium elementarium adinuicem. Vnde loquens in Timæo de formatione corporis humani facta a Dijs inquit,itaq; accepto ab illo.ſ.Deo mortalis animantis.i.hominis immortali principio.i anima, ſui effectorem imitati.ſ.Dij ignis.aeris,aquæ,terræ, particulas quas rurſus redderent a mundo mutuabantur,easque inter ſe copulabāt, &c.Conſtat ergo quod via Platonica, nec concluſio, nec corollarium acceptandum eſt.

Scd̃m doctrinam Ariſto. concluſio non eſt acceptanda, quoniam ęterna incorruptibilia non procedunt in eſſe ex tranſmutatione materiæ,ſed virtute creatiua, quæ eſt ſolius cauſæ infinitæ, vnde intelligentiæ ex ſuo intelligere, nullius ſunt cauſæ niſi mediante motu cœli, pp quod opinatus eſt Ariſt.in 12.Metaph.tex. 48. nullam ſubſtantiam impaſſibilem quales ſunt intelligentiæ eſſe ſortitam optimum finem.i.habere vltimam perfectionem niſi ex motu & Cōm in 12.Metaph.Cōm.48 inquit nulla ſubſtātia abſtracta eſt quæ nō moueat,quia tunc inueniretur in diſpoſitione diminuta.i.non in optima,& debita perfectione, & breuiter apud Ariſt.niſi mouerent cæleſtia corpora eſſent ocioſa,ex conſequenti nullum eſſet ab eis cauſatū exterius neq; æternū,neq; generabile,pp qđ dicendum eſt ad mentē Ariſt.ꝙ intelligentiæ excepta prima cauſa nihil producunt æternum,ſed producunt generabilia,& corruptibilia non per ſeipſa,ſed per cauſam corpoream.i.per motum cęleſtem forma.n.abſtracta per ſe nihil imprimit in materia ſed neceſſe eſt accedere agens medium corporeū,ſic diceret Ariſt.& eius Commen.verum quid veritatis contineat doctrina Ariſt.& cōm.declarabitur immediate in ſequētib.

Secundùm doctrina Theologi,quo ad primā,& vniuerſalem, rerum productionem,nec concluſio, nec corollarium acceptandum eſt, proceſſerunt enim omnia a prima cā,quoniam per creationem iuxta ſacram doctrinam prodierunt

dierunt

dierunt in eſſe. Quantum autem ad ſucceſſiuam gñatione
inferiorum,& conſeruationem tenendum eſt corollarium
ꝙ.ſ.generabilia producuntur per cauſam corpoream.i.per
cœlum motum ab intelligentia,ita ꝙ intelligentia eſt, ſi-
cut artifex,cœlum aũt eſt inſtrumentum, & in hoc acce-
ptamus dictum Comm.in 12.Metaph.comm.44.vbi inqt
diſpoſitio corporum cœleſtium.i.motorum cœleſtium, ſi
mul cum mobilibus ſuis in iuuamento adinuicem in creã
do entia quæ ſunt hic.i.in cauſando inferiora,& conſeruã
do ea,eſt ſicut diſpoſitio regentium bonorum,qui ſe iuuãt
adinuicem in regendo bonam ciuitatẽ,&c.Nec valet ratio
adducta ab Auctore quę ẽt eſt Procli, licet.n.intelligentia
habeat eſſe æternum ſaltem poſtquàm producta eſt,& in-
telligat ſe habere eſſe æternum, & intelligendo operetur,
quia eſt ſicut artifex agens per intellectum, non tñ eſt ne-
ceſſe ꝙ producat talem effectum,qualis eſt ipſa,qm̃ diſtin-
ctio eſt inter agens naturale, & agens ꝑ intellectũ in hoc
ꝙ agẽs naturale agit talẽ effectũ qualẽ põt, & qñ põt,agẽs
aũt ꝑ intellectum,non agit iuxta poſſe,ſed ſicut decet, & ſi
cut vult,& qñ vult,non n.medicus dat tm̃ medicinæ infir
mo quantum põt,nec ſemper,ſed quantum, & qñ expedit
cum igitur intelligentia agat per intellectum,nõ eſt neceſ-
ſe ꝙ agat effectum quale eſt eſſe ſuum, ſed vt apprehendit
eſſe decens in vniuerſo,& qñ expedit. & aduerte, ꝙ ſi hæc
rõ Auctoris concluderet,Deus neceſſario produxiſſet om-
nia ab æterno,& omnia perfectiſſima, quoniam eſſe diui-
num eſt æternum,& perfectiſſimum.

Item aduerte,ꝙ licet Theologus admittat hæc inferio-
ra produci ab intelligentia per motum cœli, vt ẽt tenet
Ariſt.tñ non admittit fundamentum Ariſt. quo opinatus
eſt intelligentias fore ocioſas,niſi mouerent cœlos, & nõ
ſortiri vltimam perfectionem,niſi ex motu. nam cũ ſint al
tioris ordinis,& excellentioris naturæ, quã corporea non
inconuenit ꝙ dentur aliquæ intelligentiæ non proportio-
natę motibus cœleſtibus,ſed nobilioribus officijs dedicatę
vt aſſiſtere primæ cauſæ:nec ẽt intelligentiæ applicatæ cę
leſtibus corporibus ſortiuntur vltimam perfectionem ex

motu

motu ſed contemplatione primæ cauſæ. Nam ſm Ariſt. in 10. Eth. vltima perfectio naturæ intellectualis ſtat in actione immanenti, quæ eſt actio intellectus circa diuina. Manifeſtũ eſt igitur ex prædictis qualiter non eſt acceptãda, hęc vndecima propoſitio, licet acceptandũ ſit corollarium modo expoſito, & hæc de vndecima propoſitionẽ dicta ſint.

PROPOSITIO XII.

Primorum omnium quædam ſunt in quibuſdã per modum quo licet, id eſt conueniens eſt, vt ſit vnum eorum in alio, &c.

IN hac propoſitione Auctor intendit declarare quõ intelligentiæ, tam ſuperiores, quam inferiores ſe inuicem intelligunt, & quoniam res intelligibilis intelligitur inquãtum eſt in intelligentia aut per eſſentiam ſuã, aut per formã intelligibilem, aut per ſuum ſimile, aut per ſuum oppoſitum, ideo Auctor proponit hanc propoſitionem, vt principiũ primorũ oĩum, &c. Ideſt entia prima quales ſunt intelligentiæ, ita ſe habent ꝙ vnũ eſt in alio, ſm ꝙ conuenit ipſum in eſſe, & hoc principium declarat per vniuerſalia, & prima prædicata, quæ ſunt eſſe viuere intelligere, inter quæ vniuerſalius eſt eſſe, quæcunq; n. viuunt & intelligunt ſunt, ſed non econuerſo, poſt eſſe vniuerſalius, eſt viuere, quæcunque. n. intelligunt viuunt, ſed non econuerſo dicit ergo Auctor, ꝙ in eſſe ſunt vita, & intelligentia. i. gradus viuendi, & intelligendi, & in vita ſunt eſſe, & intelligẽtia, & in intelligentia ſunt eſſe, & vita. & licet Auctor non declaret diuerſitatem eſſendi, tu tñ conſidera, qđ alio modo in eſſe, ſunt vita, & intelligentia, qm̃ ſunt potentialiter & in vniuerſali radice, ſicut homo, & leo, ſunt in altero põtentialiter vt in ſuo genere, & in vita ſunt eſſe, & intelligẽtia, ſed eſt in vita formaliter, qm̃ vita in ſua ratione formali includitur eſſe, & intelligentia eſt in vita, vt in ſua cõi radice. nam quæcunque viuunt quædam cognoſcentia ſunt quædam non, & inter cognoſcentia quædam intelligunt,

quædam

quædam non,ut bruta,& intelligentia ſunt eſſe,& uita for maliter,quæcũque.n. intelligunt formaliter viuũt,& ſunt patet ergo, ꝙ prima prædicata ſunt in ſeinuicem non eodem modo,ſed unumquodq; eſt in alio modo ſibi conuenienti,ſic in propoſito cum intelligentiæ obtineant primũ gradum in entibus creatis ſuperior eſt in inferiori,& econuerſo,modo ſibi cõuenienti, qui autem ſint iſti modi apud Auctorem difficile eſt uidere ꝑꝑ obſcuriatẽ uerborũ quæ forte uiciata ſunt ex defectu transferentium, & ſi nõ ſunt uiciata continent manifeſtã falſitatem, quo ad duo.

Primò,cum dicit eſſe,& uita in intelligentia ſunt duæ intelligentiæ, & eſſe, & intelligentia in uita ſunt duæ uitæ, & uita, & intelligentia ineſſe ſunt duo eſſe.nã ſi intendit diſtinctionem realẽ cũ dicit duæ intelligentiæ,duæ uitæ,duo eſſe,nõ põt ſuſtineri,qm̃ ſequeretꝰ ꝙ intelligentia, quæ uere habet eſſe,& uiuere,& intelligere non eſſet unũ per ſe, qm̃ ex pluribus entibus in actu diſtinctis realiter non fit vnum per ſe,ſed unum aggregatione,ſi autem intendit diſtinctionẽ formalẽ,põt admitti,qm̃ alia eſt ratio eſſe & uitæ,& intelligentiæ.Secundo,cũ dicit, quia unũquodq; primorũ,uel principiorum,aut eſt cauſa,aut cauſatum,&c. In hoc vř innuere quod intelligentiæ cõparatæ adinuicem ſe habent,ut cauſa, & cauſatum, ita ꝙ intelligentia ſuperior eſt in cauſa inferioris, ex conſequenti eſt in inferiori, ut cauſa in effectu,& intelligitur ab inferiori,ut cauſa eius & intelligẽtia inferior eſt in ſuperiori, ut effectus in ſua cã ex cõſequenti intelligitur a ſuperiori ut effectus eius, ſicut artifex intelligit artificiatum,& hanc doctr.de cã,& cauſato inter intelligẽtias Auctor tenuit in propoſitione tertia, & in quinta,& reprobauimus eũ, qm̃ in hoc uidetur ſequi uiam Auic.ut illic diximus in lib.9.ſuæ Metaphyſ.c.4.non ergo uere dici poteſt intelligentias ſe mutuo intelligere, quia eſt in alia, ƒm modum cauſæ, uel cauſati,ſed ſecundum alium modum quem dicemus ad mentem Theol.vnde in hoc relinquimus Auctorem ut deficientem.

Secundum doctr. Procli acceptatur eadem propoſitio. nam in libro ſuo ponit conſimilem in ſcientia, inquit

enim

enim omnia in omnibus,proprie autem in unoquoque, id eſt omnia prima,ſicut eſſe uita intellectus ſunt in omnibus primis,ſed unumquodq; eſt in alio proprie.i.ſm modum conuenientem,& exponens inquit,etenim in ente uita, & intellectus,& in uita eſſe,& intelligere, & in intelligere eſſe & uita : declarans aũt modum conuenientem, quo unum eſt in alio inquit, ſed alicubi quidem intellectualiter,alicubi aũt uitaliter,alicubi uero per modum entis, & intendit ꝙ uita,& intellectus ſunt in eſſe eſſentialiter,ſunt.n. quidã modi eſſendi,& in uita ſunt eſſe,& intellectus vitaliter, & in intellectu ſunt eſſe,& uita intellectualiter. nam eſſe intellectus eſt eſſe intellectiuum,& uita intellectus eſt ipſa intellectio,uita.n.proprie ſignat operationem propriã uiuentis.patet igitur quõ ſm Proclũ,vnumquodque primorum abſtractorũ eſt in alio,ſm modũ conuenientem,prima aũt abſtracta,& ſubſiſtentia per ſe,ſunt eſſe, uita, & intellectus ſm uiã Plat.ſunt.n.prima,& uniuerſalia prædicata inter q̃ magis uniuerſale eſt eſſe, deinde uita ut minus uniuerſale, & deinde intellectus,ut adhuc minus uniuerſale:uerũ quõ in doctrina Procli ex his dictis una intelligẽtia ſit in alia, ex cõſequenti una ſit intelligens aliã,elici nõ põt, ideo uidendum eſt quid diceret Ariſt.deinde quid Theologus.

Secundum doctr. Ariſt.tenendum eſt, quod intelligentiæ ſe in uicem intelliguntinã dictũ eſt in propoſitione decima,de mente Ariſto. & Commen. ꝙ intelligentiæ cognoſcunt hæc inferiora,quæ producunt per motum cęli,quoniam ſunt ut artifices in quorũ intellectibus, ſunt formæ, ſm eſſe ſpiritale ſuorum artificiatorum,ergo multo magis cognoſcunt ſe mutuo.Maior enim eſt ſimilitudo inter intelligentiam, & intelligentiã, quam inter intelligentiam & hæc materialia ; de modo aũt quo una intelligit aliam, non eſt clarum in doctrina ſua.nam aliqui uolunt ad mentem Ariſto, ꝙ una intelligat aliam per ſubſtantiam ipſius intelligentis tanquam per ſimile ſubſtantiæ ipſius intellectę,puta qm̃ ſubſtantia intelligentiæ Saturni ſimilis eſt ſubſtantiæ intelligentiæ Iouis,per ſuam ſubſtantiam intelligit intelligentiam Iouis,ſed id non videtur conſonum. Nam

cum omnes differant ſpecie ex doctrina Ariſt. in 12. Meta.tex.49.vbi inquit.Quæcunq; ſunt numero multa,multam habent materiã:nõ eſt ſimilitudo inter eas niſi ſm genus,ergo mutua cognitio erit tantũ in genere,ex cõſequenti cõfuſa,& imperfecta.Alij aũt uolunt unã ab alia cognoſci per ſubſtantiam cognitę. Arbitrantur.n.ꝙ ſubſtantia intelligentiæ cognoſcendæ uniatur intellectui intelligentiæ cognoſcentis,ut forma,ſiue ſpecies intelligibilis eo modo quo dixit Cõmen.in 3. de anima intellectum agentem quem ponebat ſubſtantiam ſeparatam intelligi ab intellectu poſſibili, qñ intellectus agens unitur ei non ſolum ut efficiens,ſed ut forma intelligibilis: ſed nec id põt haberi ex doctr.Ariſt.Nam ſecũdum ipſum manuducimur in cognitionẽ ſeparatorũ quõ intelligant, ex his quæ uidemus fieri in intellectu humano, ſiue in anima intellectiua. Dixit aũt in 3.de anima, tex.37. Quod anima eſt quodãmodo oĩa,qm̃ eſt ſenſibilia ſm ſenſum,& intelligibilia intellectuũ ſm intellectũ,& in tex.38.declarãs dictum ſuũ inquit neceſſe eſt aũt aut ipſa eſſe,aut ſpecies.i.neceſſe eſt,ꝙ anima ſit omnia,quia omnia habet in ſe realiter, aut quia eſt receptiua ſpecierum repreſentantium naturas ſenſibiles, & intelligibiles. & interimens primum inquit, ipſa quidem non ſunt,non enim lapis in anima eſt,ſed ſpecies lapidis, igitur proportionaliter intelligentia non eſt in alia intelligentia,ſed ſpecies repreſentatiua intelligentiæ:vnde vr̃ dicendum ꝙ ſi in intelligentia ſunt formæ rerum materialiũ,quas producũt per motũ, ut diximus in decima propoſitione,multo magis ſunt formæ intelligibiles intelligentiarũ per quas vnaquæq; eſt alia ſm eſſe intelligibile, eo modo quo dixit Ariſt.ꝙ ſenſus in actu eſt ſenſibile in actu, & ſenſus in potentia eſt ſenſibile in potentia,& intellectus in actu eſt intelligibile in actu,& intellectus in potentia eſt intelligibile in potentia. ſic videtur tenendum ad mentem Ariſt.quantum ſpectat ad hanc 12.propoſitionem

Secundum doctr. Theologi tenendum eſt intelligentias ſe mutuo intelligere cum ſint ſubſtantiæ immateriales ex conſequẽti intelligibiles actu,& ſint eiuſdem ordinis, qm̃

omnes

omnes ſunt entia abſtracta, ex conſequenti adinuicē proportionata, nā ratio pp quā aīa coniuncta nō intelligit abſtracta quidditatiue eſt, qm ut exiſtēs forma corporis, ſapit naturā naturaliū, licet quo ad eſſe nō pendeat a materia, & ideo, vt ſic improportionata eſt ſubſtantijs abſtractis, cum igitur hæc ratio ceſſet in intelligentijs ſequitur, ꝙ mutuo & quidditatiue ſe intelligant. De modo aūt dicendū, ꝙ non ſe intelligunt, quia una ſit cauſa alterius qm̄ id nō admittit Theologus, & D Th. in prima parte, q. 56. art. 2. ad ſm vbi introduxerat Auctorem libri de cauſis, non admittit eum in hmōi cauſalitate. nec ſe mutuo intelligunt per proprias ſubſtantias rationibus quas adduximus ad mentem Ariſt. quas, & Theol. admittit, ſed per ſpecies congenitas impreſſas diuino lumine in intellectu cuiuslibet intelligētiæ, nam ſi intelligentia eſt plena formis repręſentatiuis naturarum corruptibiliū quas producit motu cœli, multo magis eſt plena formis repręſentatiuis ſubſtantiarum immaterialium, quoniā inter eas maior, & quaſi ſine proportione eſt ſimilitudo. & hæc fuit doctrina diui Auguſt. qui ſuper Geneſim ad literam innuit duplicem mundū, ſcilicet intelligibilē, & hic eſt intellectus ſeparatus, ſiue Angelicus in quo a diuino uerbo, ut prima arte impreſſę ſunt omnes rerum ſpecies modo intelligibili ſicut ſi in oculo impreſſę fuiſſent oēs oculorum ſpecies ſm eſſe intentionale: & mundū realē, in quo productę ſunt ſm eſſe naturale, oēs rerū ſpiritualium, & corporalium naturæ quibus integratur uniuerſum, & quæ in intellectu ſeparato intelligibiliter depictę fuerant, ſicut in corpori cœleſti ſeminaliter inditę fuerūt omnes materiales formæ. tu tn̄ aduerte, ꝙ ſpecies repręſentatiuę intelligētiarū inferiorū impreſſę ſūt in intelligētijs ſuperioribus excellētiori modo, & ſpēs repreſentatiuę intelligētiarū ſuperiorū impreſſę ſunt in intelligētijs inferiorib. deficiētiori mō, qm ut diximus ſupra unūquodq; receptū proportionatꝫ recipienti, & eſt ſimile de cōceptu diſcipuli qui nobiliori mō recipit in intellectu doctoris, & conceptus doctoris defectuoſe, & obſcure recipiť in intellectu diſcipuli. Hæc de ꝓpoſitione 12. dicta ſint.

Propo-

PROPOSITIO XIII.

Omnis intelligentia intelligit eſſentiam ſuã, &c.

IN hac propoſitione intendit Auctor declarare quomodo intelligentia intelligit ſeipſam, & ſe intelligens intelligit alias res,& intelligens alias res intelligit ſe.

Intendit igitur tres concluſiones, quarum prima eſt.

Omnis intelligentia intelligit eſſentiam ſuam.

Secunda, dum intelligit eſſentiã ſuã, intelligit alias res.

Tertia, dum intelligit alias res intelligit ſeipſam.

Quantum ad primam concluſionem, aduerte ꝙ ſubſtantia ſeparata, ratione immaterialitatis intellectiua eſt, & eſt intelligibilis actu. Nam naturæ corporales, ideo ſunt intelligibiles in potentia, quia materiales, & non fiunt intelligibiles actu, niſi per abſtractione a conditionibus materialibus uirtute intellectus agentis: ergo naturæ ex ſe immateriales, non indigent fieri intelligibiles actu, ſed ſunt ex ſe intelligibiles actu. Tunc ultra: ergo ab illo intellectu intelliguntur, cui ſunt unitiſſimę. Maxime autem uniuntur proprio intellectui, quoniam in eadem ſubſtantia conueniunt, ergo ſeipſas non ſolum intelligunt, ſed & primo, & perfectiſſime, quoniam ſua eſſentia eſt ſuum connaturale, & proportionatum obiectum, alia autem intelligunt inquantum uniuntur ſibi per ſpecies intelligibiles impreſſa, & hanc rationem innuit Auctor cum dicit. Quod eſt, cum intelligens, & intellectum ſint ſimul.q.d. ideo intelligentia intelligit eſſentiam ſuam, quoniam eadem ſubſtantia eſt intelligens, & intelligibilis actu, ergo eſt intellecta a ſeipſa, & ſubdit. Cum ergo intelligentia eſt intelligens, aut intellectum, ſcilicet a ſeipſa, tunc uidet eſſentiam ſuam, & quando uidet eſſentiam ſuam ſcit,& intelligit, ideſt cognoſcit ſe per intelligentiam, ideſt per actum intelligendi, &c.

Quantum ad ſecundam cõcluſioné, aduerte ꝙ in eſſentia intelligentiæ, ut diximus in propoſitione decima,& in propoſitione præcedenti, depictæ ſunt formæ intelligibi-

les repreſentatiuę rerum immaterialium, & corporearum ſicut imagines in ſpeculo, ſicut igitur ſi ſpeculum uideret ſeipſum, uideret oïa repreſentata in eo, quia ſunt ſimul cũ eo, nõ ſecundũ eſſe reale, ſed ẽm eſſe repreſentatiuũ: ſic qm̃ intelligẽtia intelligit ſeipſam, cui ſunt unitæ aliæ res p̃ modũ intelligibilẽ, & nõ ſecundũ eſſe reale, dum intelligit eſſentiã ſuã, intelligit alias res repreſentatas in ea per ſpecies impreſſas, & id intendit cũ dicit, & qñ ſcit eſſentiam ſuam ſcit reliquas res ſunt ſub ea, qm̃ ſunt ex ea, & declarans ꝙ non ſunt in ea ſecundum eſſe reale, ſed intelligibiliter inquit, ueruntamen ſunt in ea per modum intelligibilem, quia.ſ. per ſpẽs intelligibiles per quas intelligentia, & res intellectæ ſunt unũ. Quantum ad tertiã cõcluſionẽ, aduerte ꝙ ſicut uidens res in ſpeculo uidet ſpeculum, utpote cõtentiuũ imaginũ per quas uidẽtur imaginata, ſic intelligẽtia intelligens alias res per ſpecies impreſſas in eſſentia ſua intelligit eſſentiam ſuam, utpote contentiuam hmõi ſpecierum, ex quibus omnibus ſequitur, quòd intelligentia eodem actu intelligit ſe, & alias res, & quoties intelligit alias res, intelligit eſſentiam ſuam, ſicut eodem actu uidetur ſpeculum, & res in ſpeculo, & econuerſo.

Secundum doctr. Procli eadem propoſitio acceptatur. nam in libro ſuo talem propoſitionem format, omnis intellectus.ſ.ſeparatus intelligit ſeipſum, & ratio eſt. quoniã cũ inter omnia creata ſint propinquiores primæ cauſę ſimiliores ſunt eidẽ quo ad actionẽ intellectualẽ, nõ tñ adęquantur ei, ſed prima cã intelligit ſe ipſam primo, & perfectiſſime, ergo intelligentia, ut propinquiſſima intelligit ſe ipſam. Dixi aũt non tamen adæquãtur ei, qm̃ prima cã intelligit ſe, & oïa alia per eſſentiam ſuam, ut contentiuam omnium perfectionum, ſed intelligentiæ non intelligunt perfecte niſi ſeipſas per eſſentias ſuas. Alia aũt intelligunt per ſpẽs impreſſas, qm̃ eorũ eſſentiæ ſunt limitatę, ex conſequenti non continent, nec repreſentant omnes alias perfectiones, nec id repugnat ſecundæ concluſioni ſuppoſitę, quoniam aliud eſt cognoſcere alias res, quia cognoſcitur eſſentia, ut in ea depictæ ſunt ſpecies intelligibiles, & cæte.

Et

Et cognoſcere eas quia cognoſcitur eſſentia, vt realiter cōtentiua oīum perfectionū, primum.n. eſt verū, & ſecundum eſt falſum. Secundum doctr. Ariſt. acceptatur eadē propoſitio. Nam in 12. Met. tex. 53 inueſtigans qūo primū principium intelligit ſe, & eſt ſua intellectio, dicit ꝙ in non habentibus materiā idē eſt intellectus, & res intellecta, ubi inquit Cōm. Declaratū eſt igitur, ꝙ omne carens materia, & intellectus, & intellectum in eo idem eſt, & dicit infra ſic debet eſſe in alijs intelligentijs abſtractis, ſed primus eſt ſimplicior earum. Conſtat aūt ꝙ omnes intelligentiæ ſunt abſtractæ a materia, ergo in eis intelligens, & res primo intellecta ſunt idem, ergo primo intelligunt ſeipſas.

Secundum doctr. Theol. acceptatur eadem propoſitio. Nam D. Aug. in 2. ſuper Geneſ. ad literam dicit Angelum in ſua formatione cognouiſſe, immo ſemper ſeipſum cognoſcit, qm̄ ſi forma intelligibilis actu, eſt unita intelligēti intelligit ſicut ſi ſpēs albi unita eſt uiſui, vr̄ albū, ſed Angelus eſt forma intelligibilis actu cum ſit ſubſtantia immaterialis, & eſt unita intellectui ſuo, qm̄ in eadem ſubſtantia conueniunt, ergo Angelus ſeipſum intelligit, ad hoc autē ꝙ ſeipſum intelligat, non eſt neceſſe in intellectu ſuo imprimi ſpēm intelligibilem, qm̄ ſuamet eſſentia unitur intellectui ſuo, ut forma intelligibilis, dato ꝙ per ſe ſubſiſtens. nam ad hoc ꝙ forma ſit principium actionis, non eſt neceſſe quod inhæreat alteri. vnde ſi calor ignis per ſe ſubſiſteret, ita eſſet principium calefactionis, ſicut inhærens igni. Hæc dicta ſunt de decimatertia propoſitione.

PROPOSITIO XIIII.

In omni anima res ſenſibiles ſunt per hoc quod eſt exemplum eis, & res intelligibiles in ea ſunt quia ſcit eas.

IN hac propoſitione intendit Auctor declarare quomodo omnes res ſunt in anima, ſed aliter res ſenſibiles, &

aliter res intelligibiles, & intendit tres concluſiones.

Prima, res ſenſibiles ſunt in anima, ut in exemplo, uel exemplari, ex conſequenti ut in cauſa.

Secunda, res intelligibiles, ideſt immateriales, ut intelligentiæ ſunt in anima, ut in ſciente cauſas ſuas.

Tertia, tam res ſenſibiles, quã intelligibiles aliter ſunt in anima, & aliter in ſeipſis.

Quantum ad primã concluſionẽ, aduerte, ꝙ Auctor hic non loquitur de aĩa vniuerſaliter, ſed de anima cęleſti vnde inquit, & intelligo per animã uirtutem agentẽ res ſenſibiles, quæ quidem uirtus per modũ cœli cauſat hæc ſenſibilia, ut diximus ſupra: Auctor opinatur cœlos animatos anima diſtincta ab intelligentia, & motũ cęli eſſe immediate ab anima, & non ab intelligentia. De hac igitur anima dicit ꝙ res ſenſibiles ſunt in ea: vt in exemplo, quoniam cum hæc anima moueat cœlũ, & producat ſenſibilia per intellectum, neceſſe eſt, ut in ſe contineat ſimilitudines, ſiue ſpecies exẽplares ad quarũ ſimilitudines res ſenſibiles producuntur, & ut ſic anima aſſimilatur artifici, de quo uerũ eſt dicere omnia artificiata quorũ eſt artifex, eſſe in artifice, ut in exemplo, qm̃ in mente ſua continet ſimilitudines artificiatorũ, & id intendit Auctor cũ dicit. Res igitur quæ imprimunt.i.cauſantur ex aĩa ſunt in aĩa per intentionẽ exẽpli, ſ. quia res ſenſibiles exẽplificãtur ſm̃ exemplum animæ.i.producuntur ſm̃ exemplũ, & ideam quam habẽt in anima cœleſti, ut in efficiente per intellectum.

Quantum ad ſecundam concluſionẽ, aduerte ſm̃ doct. Auctoris in propoſitione quinta, ꝙ anima eſt cauſata ab intelligentia, & producta ſibi ſimilis, quoniam intellectualis: ex conſequenti anima eſt imago intelligentiæ, & intelligentiæ ſunt in anima, ut imaginata in ſua imaginæ, & vt cauſæ in ſuo ſimili effectu, & anima intelligens intelligit eas ut cauſas ſuas, & quomodo eſt imago earum, & habet eſſe acquiſitum ab eis, & hoc innuit Auctor cum dicit & res quæ cadunt ſuper animam ſunt in ea per modũ acquiſitũ, ideſt ideo ſunt in anima, quia anima ſcit eas eſſe cauſas ſuas, a quibus acquiſiuit eſſe ſicut imago ab imaginato.

Quantum

Quantũ ad tertiam concluſionẽ, aduerte ꝙ cum vnum quodq; ſit in alio ſecundũm modum naturæ ipſius continentis,& aĩa ſit immaterialis, & incorporea: res ſenſibiles ſunt in anima modo immateriali, & incorporeo, & virtus aĩæ eſt immaterialis,& incorporea licet res ſenſibiles ſint materiales,& corporeæ,& virtus animæ eſt indiuiſa, & ſine dimenſione,& tñ producit res ſenſibiles diuiſibiles, & dimenſionatas,& ratio huius eſt, qm̃ anima non eſt vt agens naturale quod eſt agens per formam naturalẽ,ſed ꝑ apprehenſionem vt artifex,ideo ſufficit, ꝙ in ſe contineat effectus materiales, & corporeos, & dimenſionatos ſm̃ eſſe ſpiritale,& indiuiſibile. Res aũt intelligibiles.i. abſtractæ a materia cum ſint in anima vt intellectum in intelligente,& non vt in cauſa,ſunt in anima modo quo intelligit anima. Anima aũt intelligit compoſitione,diuiſione, diſcurſu,ergo licet res intelligibiles ſint in ſe ſimplices,& immobiles,& indiuiſibiles,tñ intelliguntur ab aĩa,modo cõpoſitorum,& diuiſibilium,& quodam motu. Diſcurſus.n. motum importat. Et hoc totum innuit Auctor cum dicit. Iã ergo oſtenſum eſt,ꝙ res intelligibiles, & res ſenſibiles ſunt in anima,veruntamen res ſenſibiles corporeæ,& motæ ſunt in aĩa per modum animalẽ vnitum.i. per modũ immaterialem indiuiſum,& res intelligibiles vnitæ.i. ſimplices,& indiuiſę, & quieſcentes.i. immobiles ſunt in aĩa per modum qui multiplicat motum quia.ſ. intelliguntur compoſitione,& diſcurſu,ex conſequenti quodam motu.

Scd̃m doctrinam Procli acceptatur eadem propoſitio, nam in libro ſuo,talem propoſitionem format. Omnis anima eſt omnes res.exemplariter quidem.i. per modum exẽpli ſenſibilia,iconice aũt.i. per modum imaginis intelligibilia,& declaratur eodem modo apud Proclum ſicut declaratum eſt in prima,& in ſecunda concluſione ad mentem Auctoris. Nam & apud Proclum anima cęleſtis eſt cauſa productiua ſenſibilium per intellectum,ergo ſe habet ad illa vt exemplar,& ſimilitudo,& eſt imago ſuperiorum entium intelligibilium,quia ſimilatur illis,cum ſit conueniẽs cum eis in natura intellectuali.

Secundùm doctrinam Ariſt.acceptat̃ eadem propoſitio. Nam in 3.de anima,tex.37.inquit omnia ea quæ sũt quodammodo eſt anima,ſed apud Ariſt. alia ratione quam ea quæ eſt aſſignata ab Auctore,& a Proclo,immo Ariſt. non acceptaret eam,quoniam non eſt anima in cœlo niſi intelligentia , & cauſalitatem per intellectum mediante motu cœli ſuper ſenſibilia,attributam ab Auctore,& Proclo animæ cœleſti,Ariſt.attribueret intelligentiæ mouenti.Q̃d igitur Auctor attribuit animæ cœleſti,Ariſto. attribuit animæ humanæ,ſed alia ratione.Nam dicit Ariſt.in 3.de anima.tex.37 ideo anima eſt quodammodo omnia , quoniã entia,aut ſunt ſenſibilia,aut intelligibilia,anima eſt omnia ſenſibilia ſm ſenſum quoniam eſt receptiuus ſpecierum ſine materia,& intellectus eſt omnia intelligibilia , cum ſit receptiuus ſpecierum intelligibiliũ . vnde ſicut manus eſt virtualiter omnia artificiata, quoniam cum ſit organum organorum eſt effectiua diuerſorum artificiatorum,ſic anima ratione ſenſus,& intellectus eſt, quodammodo omnia entia.dicit autem quodammodo,& nõ ſimpliciter,quoniam eſt omnia modo animæ.i.ſpiritualiter, & non modo rerum.i.realiter,& eſſentialiter,propterea inq̃t illic Ariſt. lapis non eſt in anima,ſed ſpecies lapidis.

Secundùm doctrinam Theologi hæc propoſitio applicata cœleſti animæ non acceptatur,q̃m illa non datur,vt diximus ſupra,nec ſi daretur,acceptaretur ſecunda concluſio,q̃m apud Teologũ aĩa non eſt imago intelligentiarũ. q̃m eſt originata a ſola prima cauſa,& dr̃ facta ad imaginẽ eius.Applicata aũt animæ humanæ acceptat̃ ꝙ omnia sũt in anima,& ſunt aliter in anima quam in ſeipſis , & ratio Theolo.non eſt ratio Auctoris,ſed ea quam aſſignauimus ad mentem Ariſt.cui in hoc concordat Theologus . Hæc de decimaquarta propoſitione dicta ſint.

PROPOSITIO XV.

Omnis ſciens qui ſcit eſſentiam ſuam, eſt rediẽs ad eſſentiam ſuam reditione completa,&c.

In

IN hàc propoſitione intendit Auctor declarare, quõ ſe habet anima ad ſeipsã quo ad intellectionẽ, & quo ad ſubſtantiã,& intendit duas cõcluſiones principaliter.

Prima, anima ſcit eſſentiã ſuã, ſiue intelligit ſeipſam.

Scd'a, anima ſubſiſtit in ſeipſa, id eſt eſt ſubſtantia per ſe ſubſiſtens. non indigens inniti alteri.

Quantum ad primam concluſionẽ, aduerte ꝙ Auctor non probat eam, forte exiſtimans ab omnibus conceſſam ex eo ꝙ dixit in propoſitione præcedenti ꝙ ſcit res ſenſibiles, & res intelligibiles quæ ſunt diſtinctæ ab aĩa, ergo multo magis ſcit ſeipſam, cum ſcit magis intrinſeca ſibi ipſi, q̃ alia. Et qm̃ dixit propoſitione decimatertia quod ideo intelligentia intelligit eſſentia ſuã, qm̃ cũ ſit immaterialis eſt intelligibilis actu,& cũ ſit intelligens, ergo intelligens, & intellectũ ſunt ſimul. Eandem rationẽ putauit Auctor forte verificari de aĩa rationali cũ ſit immaterialis intellectualis,& per ſe ſubſiſtens vt dicetur, imperfectiori tñ modo, q̃ intelligentia. Eandem concluſionem tenet Proclus, & eius ratio eſt, qm̃ ſi ex præcedenti propoſitione aĩa ſcit res intelligibiles.i.entia abſtracta, per modum imaginis, vt declarabimus ad mentem Procli. multo magis ſcit ſeipſam quoniam eſt magis proportionata ſibi ipſi quã entibus ſuperioribus. Eandem concluſionem tenet Ariſt. in 3. de anima tex. 15. vbi inquit. Eſt aũt ipſe.ſ. intellectus intelligibilis ſicut eſt aĩa,& rationem aſſignans inquit. In his .n. quæ ſunt ſine materia, idem eſt intellectus,& ꝙ intelligitur, ſed intellectus eſt immaterialis, ergo, &c.

Eandem concluſionem tenet Theologus, vt patet apud D.Th. in prima parte, quæſt. 81. art. primo. Tu tamẽ aduerte, ꝙ licet omnes recipiant concluſionem, differunt tamẽ aſſignando modum quo anima ſeipſam cognoſcit. nam ab Auctore modus nullus aſſignatur, licet applicando animæ cœleſti poſſimus dicere ex propoſitione præcedenti quod cognoſcit ſeipſam inquantum cognoſcit ſe eſſe exemplar interiorum ſenſibilium, & ſe eſſe imaginem entium ſuperiorum intelligibilium, verum vt diximus in præcedenti propoſitione, nec anima cœli, nec ratio adducta ab

Auctore, acceptatur ab Ariſt. nec a Theologo; & de humana anima in propoſitione præcedenti nihil locutus eſt, iō relicto eo, videamus modum quem ad mentem Platonicorum aſſignaret Proclus, Tu igitur aduerte, ꝙ apud Platonicos oēs intellectus ſeparati intelligunt, & intelligunt a ſeipſis in quantum participant primum intellectū dictū intellectū idealem, cuius participatio tanta eſt ꝙ ſeipſos per eſſentias ſuas intelligunt in hoc imitantes primum intellectum, qui ſe per ſeipſum intelligi. verum, quia aīa eſt inferioris ordinis licet participet ſuperiora entia, tamen non eſt tanta participatio, ꝙ ſe per eſſentiam ſuam cognoſcat, ſed per participationem ſuperioris hominis ſibi naturaliter infuſi a ſuperioribus entibus abſtractis. vnde aduerte, ꝙ ſe habet primus intellectus, & alij intellectus ſeparati, & aīa ſicut ſol, & aſtra, & gemma. Nam ſol ex ſe habet lucem quia & illuminat aſtra, & vt ita dicā a ſeipſo illuminatur, aſtra aūt recipiunt lumen a ſole, quo & illumināt inferiora præcipue terſa, & polita corpora, & illuminantur. Gemma aūt quia eſt corpus terſum recipit quidem lumē ab aſtris, ſed debile, quo debiliter illuminatur, & debilius illuminat. ſic & anima ſm Platonicos debiliter recipit lumen intellectuale ab intellectibus ſeparatis, quo debiliter intelligit ſeipſam, & debiliter intelligit alia.

Secundum Ariſt. aūt in 3. de aīa, tex. 5. qm̄ intellectus noſter eſt mere potentialis in genere intelligibium non eſt intelligibilis a ſeipſo, niſi vt ſit actu. Et pro hac vita connaturale eſt ſibi, vt fiat actu non ꝑ participationem intellectuū ſeparatorum, cū ſit forma in materia, ſed per ſpēs abſtractas via ſenſus, & illuſtratione intellectus agentis, iō ſicut per hmōi ſpecies intelligit alia a ſe, ſic intellit ſeipſum, nō tñ eodē modo, qm̄ intelligit alia a ſe directe, ſeipſum autē reflexe, puta intellectus directe per ſpeciem lapidis intelligit lapidem, reflexe autem & conuerſiue, intelligit ſe intelligere, deinde ſe eſſe intelligentem, deinde ſe eſſe ſubſtātiam intellectualem, ex conſequenti immaterialem incorpoream independentem a materia per ſe ſubſiſtentem ſeparabilem a corporea, vt perpetuum a corruptibili.

Secun-

Secundùm Thologum vero dicendũ ꝙ non intelligit ſe per eſſentiam ſuam,qm̃ cum tres ſint intellectus,diuinus, angelicus,humanus,primus eſt purus actus,ideo intelligit ſe;& oia alia per eſſentiam ſuam. Angelicus autẽ eſt actus admixtus potentiæ, & inquantum eſt actus intelligit ſe per eſſentiam ſuam , inquantum eſt in potentia intelligit alia per ſpecies impreſſas quibus reducitur de potentia ad actum , humanus vero eſt mere in potentia in genere intelligibilium.ergo neceſſe eſt vt intelligat ſe pro quanto reducitur ad actum.Reducit aũt per ſpecies abſtractas a rebus,ergo non per eſſentiam,quæ eſt ſicut materia in genere intelligibilium , ſed per ſpecies abſtractas intelligit alia & ſe,ſed alia per ſpecies directe,ſe aũt per actum ſuum,pcipimus.n.nos habere aĩam intellectiuã ex eo ꝙ percipimus nos intelligere.nam ex actu intelligitur potentia , ex potentia eſſentia operantis.Hæc de prima concluſione dicta ſint.Quantũ ad ſcd̃am concluſionem,aduerte,ꝙ apud Auctorem idem eſt animam per ſe ſubſiſtere , & animam redire,ſiue conuerti ad ſubſtantiam ſuam.Vnde exponens ſe inquit , & non ſignifico per reditionem ſubſtantiæ ad eſſentiam ſuam,niſi quia eſt ſtans fixa per ſe non indigẽs in ſui fixione.i.permanentia, & ſui eſſentia re alia regente ipſam,quod eſt quia ſubſtantia ſimplex eſt ſufficiens per ſe ipſam,& rõ huius eſt,quia non per ſe ſubſiſtentia vt formæ naturales,& accidentia inquantũ ſuſtentantur ꝑ ſubiectũ,vel materiã dñr conuerti ad aliud a quo vt a fundamento pendet ſua permanẽtia,& ſuum eſſe, quæ ergo ſubſiſtunt in ſeipſis non innitentia alteri dicuntur conuerti ad eſſentiam ſuã,& non ad aliud . Patet ergo quod idem eſt, rẽ per ſe ſubſiſtere,& ad ſuam eſſentiã conuerti, & habere eſſe per ſe.ſic declarata concluſione, aduerte ꝙ Auctor intendit hanc probationem. Quicunque ſcit eſſentiam ſuam ſcit eam ſcientiã quæ eſt actio intelligibilis,ergo ſcit ſe ſcire eſſentiam ſuam.ergo redit vel conuertitur ad operationem ſuã intelligibilem,qm̃ ſcit ſe ſcire, ergo per operationem intelligibilem redit ad eſſentiam ſuam , quoniam , ſi rediret ad operationem ſuam,& non ad eſſentiam,perfe-

ctior eſſet operatio ſua quã eſſentia,quoniam conuerſio fit ad perfectius,ſicut accidens cõuertit ad ſubiectũ,quomodo ei innititur,quicũq; ergo conuertitur ad eſſentam ſuam cõ uertitur conuerſione completa, id eſt omnimoda, quia & ſm operationem,& ſm eſſentiam. Et cum dictum ſit idem eſſe,conuerti ad ſubſtantiam ſuam, & eſſe ſubſtantiam per ſe ſubſiſtentem,ergo quicunque ſcit eſſentiam ſuam,eſt per ſe ſubſiſtens,ſed per primam concluſionem anima ſcit eſſen tiam ſuam,ergo eſt per ſe ſubſiſtens.

Secundùm Proclum non ſolum hę duæ concluſiones ac ceptantur,ſed & aliæ plures quarum prima eſt.

Omne ad ſeipſum conuerſiuum, eſt incorporeum, hęc notificata eſt in propoſitione ſeptima,vbi dictum eſt quòd corpori repugnat conuerti ſuper ſeipſum, pp extenſionem partium quarum vna diſtat ab alia. Quod autẽ ſuper ſeipſum conuertitur,ſm totum,& quodlibet ſui ſuper ſeipſum conuertitur. Hinc eſt ꝙ repugnat potentiæ organicæ cõuerti ſuper ſeipſam,& ſuper operationem ſuam, non enim ſenſus ſentit ſe ſentire. Intellectus autem quoniam inorganicus eſt intelligit ſuum intelligere, patet ergo ꝙ neceſſe eſt,omne ad ſe conuerſiuum eſſe incorporeum.

Secunda,omne ad ſe conuerſiuum habet ſubſtantiam ſeparabilem ab omni corpore, qm̃ cum repugnet corpori ad ſeipſum conuerti,omne ad ſe conuerſiuũ habet operationẽ ſine corpore.Quod autem habet operationem ſine corpore põt eſſe ſine corpore, qa vnumquodque ſicut ſe habet ad operari ita ad eſſe,ergo eſt ſeparabile ab omni corpore.

Tertia quæ concordat cum ſecunda concluſione ſuppoſita. Omne ad ſe ipſum conuerſiuum, eſt per ſe ſubſiſtens, quomodo vnũquodq; conuertitur ad id per quod ſuſtẽtat vt accidẽs ad ſubiectum vitis ad arborem, diſcipulus diſputans ad Doctorem,ergo ſi aliquid ad ſeipſum conuerſiuum eſt,per ſeipſum ſubſiſtit.

Qnarta, omne quod ſm operationem ad ſeipſum conuertitur, etiam ſm ſubſtantiam ad ſeipſum conuertitur, quoniam cum ſit perfectionis conuerti ad ſeipſum, ſi conuertitur ad ſeipſum ſm operationem, & non ſm ſubſtantiam

tiam,ergo operatio ſua eſſet perfectior quàm ſubſtantia, quod eſt falſum,quoniam illa eſt accidens,ergo,&c.

Quinta,omne ſui ipſius cognoſcitiuum, eſt omni quaque ad ſe conuerſiuum,qm̃ ſi cognoſcit ſeipſum, eſt conuerſiuū ad ſe ſm operationem,ſi ſm operationē, ergo ſm ſubſtantiā per concluſionem præcedentem,& non dantur plures modi conuertendi ad ſe: ergo, &c.Sexta, oĩs aĩa eſt ſubſtantia incorporea,& ſeparabilis a corpore,& tu intelli ge de aĩa intellectiua,qm̃ cognoſcit ſeipſam,vt viſum eſt in prima concluſione poſita ad mentem Auctoris, & Procli,ergo conuertitur ſuper ſeipſam,vt patet per concluſionem præcedentem.Ergo eſt incorporea per primā concluſionem Procli,ergo eſt ſeparabilis a corpore per ſecundam concluſionem eiuſdem,patet igitur quomodo in hac decimaquinta propoſitione concordat Proclus cum Auctore.

Secundùm doctrinam Ariſto. viſum eſt quomodo acceptat primam concluſionem Auctoris, nunc videndum eſt quomodo acceptat ſecundam.ſ. quod anima intellectiua eſt per ſe ſubſiſtens.Aduerte igitur, ꝙ in ſecundo de anima,tex.12.docuit ex modo operandi venari modum ſubſiſtendi vnde dixit,ſi anima habet aliquam operationem ꝑ ſe.i.propriam ſibi,in qua nō communicat corpus vt inſtrumentum.nec recipitur in corpore,ſeparabilis eſt a corpore ex cōſequenti hēt eſſe per ſe & ꝑ ſe ſubſiſtit,& in tertio de aĩa,tex.6.& 7.determinat ꝙ habet operationem ꝑ ſe, qm̃ intellectus eſt potentia non organica,ergo eſt potentia nō coniuncti,ſed propria animæ,ergo intelligere eſt propriū animæ,cuius enim eſt potentia eius eſt actio, ergo anima habet eſſe per ſe, ex conſequenti per ſe ſubſiſtit, hæc fuit mens Ariſtotelis ſecundū recte ſentientes, & de improbatione eorum qui tenent oppoſitum diffuſe ſcipſimus in prima parte D.Thom.in quæſt.75.art. 6.

Secundùm doctrinam Theologi,acceptatur eadem concluſio,& ſuum fundamentū nō diſcordat a doctrina Ariſt. nam cum operatio ſit exiſtentis,vnumquodq; operatur ſicut eſt exiſtens,ſi operatur per ſe,eſt exiſtens per ſe, ſi non operatur per ſe,non eſt exiſtēs per ſe,ſed anima operatur

per ſe, quàm intelligere eſt effectiue, & receptiue ſolius animæ. nam ſi eſſet alicuius potentiæ organicæ, eſſet determinatum ad aliquod genus entis, videmus enim auditionem determinatam tantum ad ſonum, viſionem ad colores, tactum ad qualitates tangibiles. Intelligere autem circa ens & quodlibet genus entis, ergo, non expletur per aliquam organicam potentiam, ſed per ſolum intellectum, qui eſt potentia ſolius animæ, & non coniuncti. Ergo anima eſt per ſe exiſtens, & id confirmatur dicto diui Auguſt. in decimo de trinita cap. 7. vbi inquit. Quiſquis videt mentis naturam, & eſſe ſubſtantiam. i. per ſe ſubſiſtẽtem, & eſſe incorpoream. Hæc de decimaquinta propoſitione dicta ſint, in qua concordant omnes recte ſentientes.

PROPOSITIO XVI.

Omnes uirtutes quibus non eſt finis pendentes ſunt per infinitum primum, quod eſt virtus virtutum, non quia ipſa ſit acquiſita ſtans fixa in rebus entibus, immo eſt virtus in rebus entibus habentibus fixionem, &c.

IN hac propoſitione intendit declarare, quomodo omnes virtutes infinitæ pendent ab vna prima virtute infinita, & aduerte ꝙ per virtues infinitas, intendit intelligentias, quæ dicuntur infinitæ non intenſiue, ſed extenſiuę propter durationem infinitam poſtquam productę ſunt, cum ſint immateriales ex conſequenti indefectibiles, per primam virtutem infinitam intendit creatricem Dei virtutem, quæ eſt infinita intenſiue, & extenſiue, & dicit ꝙ eſt virtus virtutum, id eſt contentiua omnium virtutum, & ſuperior omni virtute, ad probationem propoſiti elicio ex Auctore quatuor fundamenta.

Primo, intelligentia non eſt virtus abſolute, & pure, ſed eſt quædam virtus particularis, & determinata ad tam gradum, quoniam ſi eſſet pura virtus, & illimitata nõ

pluri-

plurificarentur intelligentiæ, ſicut albedo ſi eſſet ſeparata in ſe continens omnem perfectionem albedinis eſſet implurificabilis. Prima autem infinita eſt uirtus ſimpliciter, & pure, & eſſentialiter.

Secundò, intelligentia eſt uirtus finita ſuperius, quia cũ ſit quædam uirtus exceditur a ſupremo quod eſt uirtus pura, ſicut calor in aqua exceditur a puro calore, & remanet infinita inferius, quia nõ exceditur, nec cõprehenditur ab entibus, quæ poſt ipſam. Inferioris.n.eſt excedi, & non excedere, ſed prima uirtus eſt infinita ſuperius, quia cum ſit prima non habet ſuperius a quo termineẽ, & eſt infinita inferius. Quoniam uirtus abſolute non comprehenditur a particulari uirtute. Omnis autem uirtus poſt primam eſt particularis uirtus.

Tertiò, ens primum eſt menſura entium intelligibilium ideſt abſtractorũ, & entium ſenſibiliũ, qm̃ primũ in unoquoque genere eſt menſura, ex conſequẽti entia intelligibilia, ut intelligentiæ ſunt menſuratę a primo ente.

Quartò, ens primũ eſt ens ſupra infinitum. i. excellẽtius quocunque ente creato infinito. Ex his fundamentis probatur ſic propoſitum. Omnis particularis uirtus, & quæ eſt infinita tantum inferius, & quæ ut limitata menſurata eſt, & quæ licet infinita, non tamen eſt ſupra infinitum, pendet a primo infinito quod eſt uirtus pura, & infinitum ſuperius, & inferius, & menſura entium intelligibilium, & ſenſibilium, & eſt ſupra infinitũ, & tale primũ eſt Deus creans, & menſurans unumquodq; conuenienti menſura, ſed oẽs uirtutes quibus non eſt finis extenſiue. ſ. intelligentiæ, ſunt quædam uirtutes, ut declaratũ eſt, & ſunt infinitæ, tantum inferius, & ſunt menſuratę a primo, & non ſupra infinitum cum non ſint omni modo infinitę. Ergo pendent a primo infinito quod eſt uirtus pura, &c.

Ex hoc primo, & principali propoſito elicit Auctor corollariũ quod eſt hoc, ſicut primum infinitum eſt cauſa a qua pendent oẽs uirtutes infinitæ, ut intelligentiæ, & quæcunque habent durationẽ infinitam, ſic uita, lumen, bonitas, & reliquæ primæ perfectiones ſunt cauſæ rerum omnium

nium habentium uitam, & lumen,& reliquas bonitates, vnde primum uita,primũ lumen,prima bonitas ſunt cauſæ oĩs uitæ,& luminis, & bonitatis increatis abſtractis, & mediantibus illis deſcendunt in entibus corporeis.Et quoniam Deus eſt ipſa prima uita,prima lux,prima bonitas, ideo ab ipſo deſcendunt iſtæ, & reliquæ perfectiones ſicut omnis infinitas eſt a prima infinitate quæ eſt Deus.

Secundum Proclum acceptatur eadẽ propoſitio, vnde in lib.ſuo talem propoſitionem format.Omnis multitudo potentiarum infinitarum ab una prima infinitate exorta eſt,quæ non ut participata potentia eſt,neque in participantibus ſubſiſtunt,ſed ſecundum ipſam,& huius quidẽ probatio ſm doctrinam Platonicam eſt, qđ omne inuentum in pluribus reducitur ad unũ primũ quod eſt tale per eſſentiam,qđ illa plura participant,qđ non eſt,vt participatũ, nec in participantibus ſubſiſtit,ſed eſt tale primo, ſecundũ ſeipſum,ſed potentia in finita quo ad durationẽ inuenitur in pluribus,ut in intelligentijs,& in anima, & in cœlo,ergo reducitur ad unum primum, cuius eſſentia ſecundum ſeipſam,& primo eſt infinita,hic autẽ eſt Deus, ergo, &c.

Secundum doctr. Ariſto.aliqui tenent hanc propoſitionem non eſſe acceptandã niſi in genere cauſæ finalis, arbitrabantur n. ꝙ licet ſm Ariſt. detur in uniuerſo unũ primũ ad qđ ordinantur oĩa,ſicut exercitus ad ducẽ,ut habetur in 12.Meta,tex.52.vbi dicitur, ad unum quidem omnia coordinata ſunt.Et Cõm.exponens inquit, apparet.n. qđ hoc cõe eſt oĩbus entibus.i. ꝙ omnia ſunt ꝑꝑ unum, & ꝙ actiones eorũ ſunt erga illud unũ,ꝙ eſt prima cauſa, quemadmodũ omnia,quę ſunt in domo ꝑꝑ Dñm domus ſunt,&c.Tñ dicunt Ariſ.nõ poſuiſſe unũ uniuerſale efficiẽs. qm̃ entia æterna neceſſaria permanentia ad dñam motus cœli,non habent effectiue ab alio. Et huius opinionis uidetur Commẽ. & ſequentes eum.Nam in 12.Metaph. commen.18.reprobat creationẽ, & in cõm.41. arguens contra Ioanne Gramma. dicit aliquod eſſe neceſſariu, & æternũ, ex alio non eſt uerũ niſi in motu cœli tm̃,qm̃ motus habet eſſe a motore. Comment. ergo vult quòd omne ens permanens

manens æternum, & neceſſarium, ut ſunt intelligentiæ, non habeant eſſe neceſſarium,& æternũ ab alio, ex conſequenti nõ pendent effectiue a primo infinito. Alij aũt dicunt propoſitionẽ acceptandam ſm doctr. Ariſt. in genere cauſæ efficientis,qm̃ Ariſt.ſenſit,quodcunq, ens, & omnes modos entis eſſe effectiue a primo. Nam in 2.Meta. tex.4. inquit unumquodq; uero maxime ipſorũ aliorũ dr̃ ſecundũ,ꝙ ẽt alijs ineſt uniuocatio, puta ignis eſt calidiſſimus, & enim eſt cauſa alijs hic caloris. Nec poteſt exponi de cã finali, quoniam exemplificat de igne ut calidiſſimo, quẽ conſtat eſſe cauſam effectiuam caloris in alijs calidis.Et ipſemet.Commen.exponit de cauſa efficiente dicens,omnia enim entia non acquirunt eſſe, & ueritatem niſi ab iſta cauſa ſcilicet a cauſa prima, &c. Conſtat autem quòd acquirere eſſe denotat cauſam effectiuam,& hæc eſt ueritas, & non eſt acceptandus Commen. in hoc, & negandum eſt ei nullum eſſe neceſſarium, & æternum permanens ex alio.Et quidem ꝙ ſecundum Ariſt.detur creatio contra Cõmen.diſcuſſimus in 12.Meta. Similiter quòd non inconuenit aliquod neceſſarium permanens habere cauſam effectiuam. Nam in 2.Meta.de his quæſtiones particulares fecimus, & hanc uiam contra Commen. tenet D.Tho.vt fideliſſimus Ariſtotelis expoſitor.

Secundum Theologum, acceptatur eadem propoſitio, & totum corollarium, & ratio ſua eſt hæc. Quod conuenit alicui primo, & per ſe, ſi inuenitur in alijs, inuenitur inquantum participant ipſum, ut patet de luce, quæ qm̃ primo, & per ſe conuenit ſoli,in quibuſcunque inuenitur ideo inuenitur quia participant lucem a ſole mediate, uel immediate,ſed eſſe,bonitas,infinitas,uita, lumen,intellectuale,& reliquę perfectiones primo,& per ſe conueniũt primæ cauſæ, qm̃ cum ſit prima eſt penitus independens ſecundũ oẽm ſuã perfectionẽ,ergo in quibuſcunque huiuſmodi perfectiones inueniũtur,tam in intelligibilibus, quã in ſenſibilibus inueniuntur, quia participant perfectiones primæ cauſæ.Eſt enim illa a qua,in aqua, & ad quam ſunt omnia.Hæc de propoſitione decimalexta dicta ſint.

PROPOSITIO XVII.

Omnis uirtus unita plus eſt infinita quàm multiplicata, &cæt.

IN hac propoſitione intendit declarare, vnde ſumitur maior infinitas, & minor in uirtutibus infinitis quas dixit in propoſitione præcedenti pendere a primo infinito; & ponit hanc concluſionem. Omnis uirtus unita plus eſt infinita quam multiplicata.i. cuicunq; uirtuti create competit infinitas, magis eſt infinita exiſtens indiuiſa q̃ multiplicata. Antequam probetur, aduerte ꝙ ly infinitas non ſumitur ſm̃ durationem, qm̃ cum omnes intelligentiæ, & corpora cœleſtia, & animæ ſint indefectibilia, ſunt æqualis infinitatis quo ad durationem, licet non ſint æque indiuiſa, nec equalis ſimplicitatis. Minor enim eſt unitas in intelligentia inferiori quàm in ſuperiori, cum intelligat per plures ſpecies, & adhuc minor in anima intellectiua propter pluralitatem potentiarum intellectiuarum, & ſenſitiuarũ, & adhuc minor ſimplicitas eſt in corpore cœleſti propter compoſitionem ex forma, & materia, & propter partes quãtitatiuas, ſumitur ergo ly infinitas ſecundum perfectionem, & uirtutem, quæ licet abſolute non inueniatur niſi in prima cauſa, tñ ſm̃ quid, & comparatiue inuenitur in ente abſtracto pro quanto eius uirtus eſt minus ſparſa, & efficacior, & uniuerſalior eſt in operando, unde pro rei ueritate propoſitio Auctoris ſic intelligenda eſt. Omnis uirtus permanens unita, & indiuiſa perfectior, & fortior, & vniuerſalior eſt, quam diuiſa, & plurificata, & ad hunc ſenſum procedit probatio ſua ex ratione aſſignata, ratione ſic arguit, uirtus permanens unita, & indiuiſa propinquior, & conformior eſt primo uni, ideſt primæ cauſæ, quę eſt maxime una, & ſimpliciſſima cuius uirtus eſt perfectiſſima, & abſolute infinita, & uirtus diuiſa remotior ac diuiſior eſt ei, ergo uirtus permanẽs unita, & indiuiſa ꝑfectior eſt, & ſi aliqua infinitas cõuenit ei, eſt plus infinita, & partita

tita ſiue multiplicata imperfectior, & minus infinita eſt, conſequentia patet qm̃ vnumquodq; aptũ participare uirtuté alicuius ſummi, quãto magis propinquat ei tãto magis participat,& quãto magis diſtat, tãto magis imperficitur,& minus participat, & magis finitatur ac arctatur,vñ unitas eſt cauſa infinitatis,& diuiſio cã finitatis. Signo aũt ſic arguit, uirtus unita agit fortiores,& mirabiliores operationes,& quanto magis partitur tanto debiliores agit operationes, ergo unita eſt fortior,& perfectior,& magis infinita ſi qua infinitas ei cõpetit,& diuiſa eſt debilior,& imperfectior,& magis finita, conſequentia patet, qm̃ modus operãdi declarat modũ uirtutis, & hoc quidẽ ſignũ ad ſenſum patet. Nã ignis unitus intenſe calefacit, diuiſus aũt debiliter. Mille homines uniti in exercitu ſuperant quinque millia diſperſos,&c. Propter ꝙ cõcludit Auctor ꝙ quãto uehementior fit unitas uirtutis eſt infinitas in ea magis apparens,& ſunt operationes eius magnæ, & mirabiles. Secundum doctr. Procli, acceptatur eadẽ concluſio. Nam in lib. ſuo format talẽ propoſitionẽ. Omnis uirtus unitior exiſtẽs eſt infinitior q̃ plurificata, & eadẽ eſt probatio Procli,& Auctoris. Secundum doctr. Ariſt. acceptatur eadẽ cõcluſio, ſub hac forma, uirtus unita fortior,& perfectior eſt ſeipſa diſperſa. hanc declarat in 1. lib. Meteor. in c. de impreſſionibus humidis generatis in aere, ubi agens de grandine, docet eam generari ex intenſa frigiditate congregata, & unita in nube tp̃e calido, pp̃ diffuſam caliditatẽ in aere, quã ut ſibi cõtrariã diffugiens frigiditas, unit ſe,& unita mirabiles actiones facit, ut congelare guttas aquæ in tanta multitudine,& magnitudine,& tã breui tp̃e, ut ſæpe uidemus in grandine. Eadem cã inquit Ariſt. frigida calent ſub terra in hieme, qm̃ ex frigiditate diffuſa in ſuperficie terræ cõgregatur,& quodãmodo concentratur caliditas in uiſceribus terræ, ex qua cõgregatione efficit fortior, & ideo calefacit aquas ſubterraneas,& qm̃ in æſtate fugata frigiditate ab aere, & ſuperficie terræ, paulatim diſgregatur caliditas prius unita, & euaporat, deo ceſſat calor ab aquis ſubterraneis. alia ſigna adducuntur, ut de calce

cui ſi ſuper infundatur aqua feruet, quoniam partes ignitę prius diſperſę per infuſionē aquæ vniūtur, & fortiores eſſe ctæ cauſant ebullitionē, quā cauſare non pñt exiſtentes diſperſę, manifeſtū ergo, ꝙ unitas, fortificat uirtutē, pluralitas aūt & diuiſio debilitat, & ſi aliqua infinitas, ſiue uniuerſalitas cōuenit uirtuti, cōuenit ei ut una, & nō ut diuiſa. Secundum doctri. Theologi, acceptatur eadē propoſitio. Nam apud eū eſt ut principiū, ꝙ uirtus quanto ſuperior, & magis unita tāto ad plura ſe extendit qđ quidē declaratur in potētiis ſenſitiuis. Nam quia ſenſus cōis ſuperior eſt ad ſenſus exteriores, unus exiſtens apprehendit oīa obiecta ſenſuū exteriorū, & ultra hoc cognoſcit dr̄iam inter ipſa obiecta. Itē in potētiis intellectiuis. Nam qm̄ intellectus eſt ſuperior ad ſenſus exteriores, & interiores, ideo unus exiſtens cognoſcit corporea & in corporea, ſubſtantiam & accidentia, ſenſus aūt tm̄ accidentia apprehendit. Item in ſubſtantiis ſeparatis in quibus non eſt diuiſio uirtutis cognoſcitiuę per intellectiuā, & ſenſitiuā: Intellectus earum exiſtēs unus cognoſcit ſuperiora intelligibilia, & inferiora ſenſibilia in uniuerſali, & in ſingulari, ita quod ex ſua indiuiſione ſortitur quandā infinitatem. Item patet in forma cœli, & qualitate eius, ſ. luce, quæ una exiſtens cauſat quodāmodo infinitos effectus, unde quæ agunt de agentibus particularibus, plurificatis formis, & qualitatibus, agunt a cœlo una forma, & una qualitate, manifeſtum eſt ergo, ꝙ unitas eſt cā maioris uniuerſalitatis, & infinitatis in uirtute in operādo, & maioris perfectionis, diuiſio autē & pluralitas cā eſt oppoſitorum. Hæc de propoſi. 17. dicta ſint.

PROPOSITIO XVII.

Res omnes habent eſſentiam propter ens primum, & res uiuæ omnes ſunt motæ per eſſentiam ſuam propter uitam primam, & res intelligibiles omnes habent ſcientiam propter intelligentiam primam, &cæte.

In hac

IN hac propoſitione intendit declarare quomodo omnia pendent a prima cauſa,quo ad oẽs gradus conuenientes eis ſm naturam ſuam, uerbi gratia; q̃m prima cauſa, eſt primum ens, & eſt prima uita,& eſt primũ intelligens, ſiue prima intelligentia, ideſt primus, & puriſſimus actus intelligẽdi, ita ꝙ exiſtens ſimpliciſſima abſq; diſtinctione reali,eſt hæc tria, & omnis alia perfectio, & q̃m in creatis inuenitur triplex ordo,q̃m quædam tantum ſunt, ut elementa,& elementata inanimata,& quædam ſunt & uiuũt eo ꝙ mouent ſeipſa aliqua ſpecie motus, uiuentia .n.ſunt quæ ſeipſa mouent. Et quædam ſunt & uiuunt, & intelligunt ut intelligentiæ,intendit probare quod omnes res ut habent eſſe ſunt a prima cauſa, ut eſt primum ens, & oĩa uiuentia mouent ſeipſa propter primam cauſam,ut eſt prima uita. Et oĩa intelligentia intelligunt propter primam cauſam, ut eſt primũ intelligens,ſiue prima intelligentia. Non tamen eodem modo,quoniam dat omnibus eſſe per creationem, ſed dat uitam,& ſcientiam per modũ formæ.

Primum quidem intendit ſic probare. Cum oĩs cauſa det aliquid ſuo cauſato in quo aſſimilatur cauſæ,cauſa prima inquantũ primũ ens dat rebus eſſe in quo aſſimilantur ei,ut eſt primũ ens,& inquantũ prima uita dat uitam, ideſt mouere ſeipſa, dat autem uitam inquantum prima cauſa eſt primũ quietũ ſempiternũ, ideſt primum mouens immobile, q̃m cum in mouentibus, & motis non ſit proceſſus in infinitum, neceſſe eſt omnem motum reduci ad aliquod primũ immobile. Et inquantum eſt primũ intelligens dat omnibus intelligentibus ſcientiam,q̃m ſcientia in creats intellectualibus eſt participatio primi intelligentis.

Secundum autem poteſt ſic probari. Cum ens primum ſit immobile,& ſit cauſa cauſarũ,illud dat per modũ creationis quod dat nullo præſuppoſito, hoc aũt eſt eſſe quod ut fundamentum præſupponitur omni alij perfectioni, & ipſum nihil prius præſupponit, ut diximus in ſecũda propoſitione, ergo dat eſſe omnibus entibus per modũ creationis. Illud autem dat per modum formæ,quod uidetur ſuperaddi ipſi eſſe tanquam forma materiæ,hoc eſt uita,&

ſcientia, ſiue intelligentia. Nam uidentur perficere ipſum eſſe,& qualificare. Vnde interrogati quale eſſe habet planta reſpondemus eſſe viuum, & quale eſſe habet homo, reſpondemus eſſe ſcientificum, uel rationale, & intelligentia habet etiam nobiliori modo eſſe intellectuale Ergo prima cauſa dat uiuentibus, & intellectualibus uitam,& ſcientiam per modum informationis.

Secundum doct. Procli, acceptatur eadē propoſitio. nā in libro ſuo talē propoſitionem format. Omnia quidē qualitercunq; entia ex fine ſunt, & infinito pp primum ens, & omnia uiuentia ſui ipſorum ſunt motiua pp uitā primam, omnia aūt cognitiua cognitione participant pp intellectū primum Sed aduerte ꝙ Proclus non tenet concluſionem hanc eo ſenſu, quo Auctor. Nam ꝙ entia creata conſtent ex finito,& infinito, non uerificatur proprie niſi in rebus incorruptibilibus, ut in intelligentia,& in anima qm̄ ut diximus in propoſitione quarta, quia participant eſſe ſunt finitæ,& quia habent uirtutē, ut ſint ſemper, ſunt infinitæ. Proclus aūt extendit conſtantia ex finito,& infinito ad omnia qualitercunq; entia, ex conſequenti tā corruptibilia, quam incorruptibilia,& tn̄ de corruptibilibus, patet ꝙ nō ſunt infinita in duratione niſi forte ſm ſpēm, qm̄ apud Philoſophos ſpēs rerū ſunt ęternę. Item primum ens, prim auita, prima intelligētia, ſiue primus intellectus apud Auctorem non diſtinguuntur realiter. qm̄ prima cauſa exiſtens ſimpliciſſima eſt hæc tria. Apud Proclū autem diſtinguuntur realiter, quoniam primum ens eſt idea entis,& prima uita eſt idea uitę,& primus intellectus eſt idea ſis intellectus. Et quoniam in hoc non bene ſentit, cū ſint in rei ueritate perfectiones primæ cauſæ, in qua nulla ſtat diſtinctio abſolutorum, ideo in hoc relinquendus eſt,& tenendus eſt ſenſus Auctoris, cui concordat Ariſt. & Theol. vt manifeſtabitur infra.

Secundum doctr. Ariſto. acceptatur eadem propoſitio. Nam in 12. Metaph tex. 13. & in 7. lib. tex. 30. dicit palam uero ex dictis, quia quodāmodo fiunt omnia ex uniuoco ideſt, ex ſibi ſimili, ut hō ex homine, domus ex domo intellecta,

telle&a,calor ex calore,&c.Ergo fit ens ex ente,vita ex vita,intellectus ex intellectu.Et in lib.10.docuit invnoquoq; genere dari vnum primum vt menſura, qua menſurantur omnia illius generis,& illud eſt cauſa menſuratorum, ergo omnia entia menſurātur, & accipiūt eſſe a primo ente, & omnia viuentia accipiunt vitā, & mouent ſe pp primā vitā.& oīs natura intellectiua accipit ſcientiā,& intellectū a primo intellectu & in lib.12.text.39. docuit Deum eſſe vitam ſuam & intelligentiam ſuā,& cū ſit primum principiū,ergo eſt primum ens,prima vita primus intellectus. ergo ſm Ariſt.a prima cā,vt eſt primū ens oīa entia habent eſſe:& oīa viuentia ſunt mota inquantū eſt prima vita: & oīa intelligentia habent ſcientiā, & intellectum inquantū eſt primus intellectus.Secundum doctrinā Theologi,accēptatur eadem propoſitio.Nam a D Dionyſ. in lib de Diu. nom.cap.5.duo habemus.Primo ꝙ hæc tria, eſſe,vita,ſapientia in Deo ſunt vnum nec aliquam diſtinctionē realē important.vnde inquit.Non aūt aliud eſſe bonum dicit,& aliud exiſtens,& aliud vita,& aliud ſapientia,neque multas cauſas,& aliorum alias productiuas deitates,ſed vnius Dei eſſe oēs bonos proceſſus,& a nobis laudatas nominationes.Secundo ꝙ Deus vt ens,ſiue exiſtens, verius autem ſuperexiſtens eſt cauſa oīum exiſtentium,& vt vita oīs vitæ,& vt ſapientia oīs ſapientiæ,& ſcientiæ, & cognitionis, de primo inquit in dicto 5.cap. omnis quocunque modo exiſtentis præexiſtens eſt principium , & cauſa. Et oīa ipſo participant,& a nullo exiſtētium recedit. de ſecundo inqt in 6.ca.Omnis vita,& viuificatiuus motus eſt ex vita quæ eſt ſuper omnem vitā,& principiū oīs vitæ.De 3. inquit in cap.7.Diuina ſapientia omnium eſt mentis,& rationis, & omnis ſapientiæ,& prudentiæ cauſa,& ipſa eſt omne conſilium,& ab ipſa,& oīs cognitio , & prudentia,&c. Et hanc quidem cauſalitatem multiplicem manifeſtat Dionyſius in eodem lib.in cap. 5. conuenienti ſimilitudine ſumpta à ſole,& inquit,ſi.n.noſter ſol ſenſibilium ſubſtantias,& qualitates,& quidem multas,& differentes exiſtentes, tamen ipſe vnus exiſtens, & vniformis, lucendo ſuperfundens,

lumen renouat,& nutrit,& cuſtodit,& perficit,& diſcernit & vnit,& reflorere facit,& germinabilia eſſe facit,& auget & commutat,& collocat,& ex planta prodire facit, & ſurſum mouet,& viuificat omnia,& tutorum unumquodq; iuxta proprietatem ſuam eodem,& vno ſole participat, & multorum participantium cauſas vnus ſol in ſeipſo vniformiter præaccepit,multo magis in cauſa,& ipſius, C ſolis,& omnium exiſtentium , quæ.ſ. eſt Deus , præexiſtere exemplaria.ſ.eſſe vitam ſapientiam bonitatem ſecundùm vnam ſuperſubſtantialem vnitionem concedendum eſt , quoniam & ſubſtantias producit ſecundùm exceſſum a ſubſtantia,i. ſm virtutem qua excedit oẽs ſubſtãtias, &c. Hæc de propoſitio.decimaoctaua dicta ſint.

PROPOSITIO XIX.

Ex intelligentijs eſt, quæ eſt intelligentia diuina quoniã ipſa recipit ex bonitatibus diuinis quæ procedunt a cauſa prima per receptionem multã, &c.

IN hac propoſitione intẽdit Auctor declarare, quomodo entia diuerſimode participant diuinas perfectiones ſecundùm ꝙ magis,vel minus propinquant primæ cauſæ a qua pendet ex propoſitione præcede. Et quoniam in vniuerſo ſunt tres principales ordines.ſ.ordo intelligentiarum,ordo animarum,ordo corporum,ideo iuxta hos tres ordines ponit tres concluſiones.

Prima eſt.Inter intelligentias,quædam eſt intelligentia diuina,quædam eſt intelligentia tantum.

Secunda eſt.Inter animas quædam eſt anima intelligibilis,id eſt intellectualis,quædam eſt anima tantum.

Tertia eſt.Inter corpora naturalia, quædam habent animam,quædam ſunt corpora naturalia tantũ ſine anima.

Pro euidentia harum concluſionum,aduerte,ꝙ cũ omnes iſti ordines dependeant a Deo, vt declaratum eſt in ꝓpoſitione præcedenti,ſic diſponuntur ꝙ ſupremum primi ordinis multum participat diuinam dignitatẽ,& vniuerſa-

lem

lem cauſalitatem,& clariſſimam ac vniuerſalē per paucio ra media omniū cognitionem propter propinquitatem ad primā cauſam aqua perfectius, & abundantius recipitdiui nas perfectiones,& ideo ſupremæ intelligentiæ ex hac pro pinquitate,& abundanti receptione diuinarum perfectio- ctionum,& multa ſimilitudine ad primam cauſam,dñr nō ſolum intelligentiæ, ſed diuinę tāquam diuina ſimulacra, ſicut primi exiſtentes in hoc mundo inferiori apud regem non ſolum dicuntur curiales,ſed regij curiales. Et qm̄ infe riores intelligentiæ huius primi ordinis, non ita propin- quāt primæ cauſæ, ex conſequēti non ita perfecte recipiūt diuinam perfectionem,nec vniuerſalem cauſalitatem,ſunt quidem intelligentiæ, qm̄ ſm ſe totas ſunt intellectualis naturæ,ſed nō dicuntur diuinæ intelligentiæ, ſed intelligē tiæ tm̄,ſicut curiales ſcd̄arij dñr quidem curiales, ſed non regij,qm̄ non multā dignitatē,& auctoritatem recipiunt a rege in comparatione ad primores. Eodem mō diſponitur ſecundus ordo ſub primo, ꝙ ſupremum ſecūdi ordinis ex propinquitate ad primū participat de natura primi quod eſt eſſe naturæ intellectualis.vnde in ordine animarum ſu premæ,& magis perfectę,vt animæ humanæ non ſolū ſunt animæ,ſed ex propinquitate ad primum ordinē participāt de intellectualitate,& dñr animæ intellectuales.Inferiores aūt animæ ex diſtantia ad primum ordinem ſunt quidem animæ.Quoniam cōe eſt cuilibet animæ viuificare dirige- re, & conſeruare corpus.Eodem quoq; modo diſponitur tertius ordo ſub ſecundo,ꝙ ſuprema corpora ex propin- quitate ad animam ſm perfectionem non ſolum ſunt cor pora,ſed ſunt participantia animam & vitam, & dñr ani- mata corpora,inferiora aūt vtpote multum imperfecta, & ex diſtantia ab ordine ſecundo ſunt corpora tantum.i. ha- bentia tantum eſſe naturale.Et in hac declaratione com- prehenditur intentio Auctoris in tota hac propoſitione,

Secundùm Proclum acceptatur eadem propoſitio,cum tribus concluſionibus. Vnde in lib.ſuo talem propoſitio- nē format.Omnis intellectualis ordinationis,id eſt in or- dine ſeparatorum intellectuū hi quidem ſunt diuini intel

lectus,ſuſcipientes Deorum participationes, hi aũt intellectus ſolum:& omnis animarum ordinationis, hæ quidẽ animę intellectuales ſunt,ad intellectus ſuſpenſę proprios hę autem animæ ſolum:& corporalis natura hęc quidẽ & animas habet aſtantes,hæ aũt ſunt naturæ ſolũ, animarũ expertes. Et aduerte, ꝙ in ſecunda,& tertia parte propoſitionis.ſ.quo ad animas, & corpora non diſcordat a mente Auctoris,ſed in primo ordine diſcordat in hoc,ꝙ Proclus vult intelligẽtias ſupremas dici diuinos intellectus ex multa participatione Deorum.i primarũ formarũ idealiũ,quę ſunt primũ eſſe,prima vita,primus intellectus, quas more Platonico appellat Deos,& ponit diſtinctionem realẽ inter eas,vt diximus in propoſitione præcedenti. Auctor autem vult ꝙ dicantur diuinæ intelligentiæ ex multa participatione tm̃ vnius primæ cauſæ quæ realiter,& ſimpliciſſime eſt primum ens,prima vita,primus intellectus,prima bonitas.&c. Et qm̃ mens Auctoris in hoc conſonat veritati & concordat Ariſt.& Theologo,vt dictum eſt in propoſitione præcedenti,ideo ſenſus Procli relinquendus eſt, & ſm̃ veritatẽ loco eius quod dicit ſuſcipientes Deorũ participationes,dicatur,ſuſcipiẽtes vnius primæ cauſæ participationes,&c. Secundum doctr. Ariſt. acceptatur eadẽ propoſitio. Nam apud ipſum habemus hoc principium, quando aliqua plura ordinate ab vno primo procedunt, propinquiora illi principio perfectiora,& magis illi ſimilia ſunt,vt patet de lumine procedente ordinate a ſole ad aſtra ad elementum aeris,ad elementum aquę,ad elementũ terræ.nã perfectius recipitur in aſtris, imperfectius in aere, adhuc imperfectius in aqua,& imperfectiſſime in terra ꝑꝑ opacitatẽ & multam diſtantiã. Conſtat autem ꝙ in ordine intelligentiarum,quę ſunt ſuperiores,propinquiores sũt primo principio,iſtæ autem ſunt ſecũdùm Ariſt. quæ ſunt applicatę ſuperioribus ſphæris,inter quas prima in nobilitate,& ꝑfectione,& cauſalitate eſt intelligentia octauæ ſphęræ quæ ſecundùm Ariſt. eſt primum mobile. Deinde intelligentia Saturni. Deinde Iouis,& ſic deſcẽdendo. Nam ſic ordinat eas in 12. Metaphyſ. tex. 44. vbi inquit Comment.

Quoniam vero ordinatio iſtorum mouentiũ a primo motore, oportet vt ſit ſm ordinem ſtellarum orbiũ, manifeſtũ eſt ẽt ꝙ prioritas eorũ in loco, & in magnitudine facit eos priores in nobilitate, &c. Si igitur propinquiora primo principio nobiliora ſunt & perfectiora, merito dicuntur diuina entia, & in propoſito dicentur diuinæ intelligentiæ. Habemus & aliud principium ab Ariſt. in 10. Metaph. tex. 23. ꝙ medium retinet naturam extremorũ. Cum igitur aĩa humana media ſit inter intelligentias, & aĩas inferiores, qm̃ ſm Ariſt. in 2. de anima, tex. 22. vr̃ alterum genus aĩæ eſſe & hoc ſolum contingere ſeparari ſicut perpetuum a corruptibili, neceſſe eſt inquantum reſpicit intelligentias eſſe naturæ intellectiuæ, & inquantum reſpicit animas inferiores eſſe animam. Inferiores autem animæ ſunt animæ tantũ. Item habemus ab Ariſt. in 8. Phyſ. tex. 27. ꝙ cũ omne corpus naturale moueatur aliquo motu, aut mouetur a ſeipſo, aut ab alio, ſi a ſeipſo, eſt animatum, diſtinguitur. n. omne animatum in partem mouentem, & in partem motam, cuius motus principium ſit anima, ſiue motus ſit alteratio, ſiue augmentum, ſiue decrementum ſiue motus localis: ſi aũt mouetur ab altero eſt corpus inanimatum. Ergo ſm Ariſt. inter corpora naturalia quædam ſunt animata, & corpora, quædam autem ſunt corpora tantum.

Secundùm doctrinam Theologi, acceptatur eadem propoſitio, & quidem ꝙ ſupremæ intelligentiæ merito dicantur diuinæ intelligentiæ, quoniam propinquæ ſunt primæ cauſæ, a qua recipiunt abundantius diuinas perfectiones vt teſtificatur Dion de cœleſti hierar. cap. 7 vbi exaltans primam hierarchiam inquit, pulchre igitur prima cœleſtium hierarchiarum, ab excellentiſſimis eſſentijs ſanctificatur, ordinem habens oĩbus altiorem, hoc eſt circa Deũ immediate collocatur, & primo operantes theophaniæ. i. diuinæ manifeſtationes, vel illuminationes, & perfectiones in eam tanq̃ proximam. i. Deo immediatam deferuntur, hæc illæ, ex quibus conſtat, ꝙ cum prima hierarchia ſit imediata Deo, & recipiat perfectiones, & illuminationes immediate a Deo, & ſit altioris ordinis, & alię intelligẽtiæ

reci-

recipiant perfectiones,& illuminationes mediantibus ſupremis,meritò ſupremæ dicuntur diuinæ, inferiores autẽ dicuntur intelligentiæ tñ,ſimiliter ꝙ perfectiores animæ ſint non ſolum animæ,ſed etiam intellectiuæ,imperfectiores autem ſint animæ tantũ,& ꝙ perfectiora corpora ſint non ſolum corpora,ſed ẽt animata, imperfectiora aũt ſint corpora tñ,declaratur ex fundamento poſito a Dionyſio in lib.de Diu.ca.7.vbi inquit diuina ſapientia eſt omnium effectiua,& ſuper omnia concordans,& indiſſolubilis omnium concordationis,& ordinis cauſa,& ſemper fines primorum coniungens principijs ſecundorum, & vnã oium conſpirationem,& harmoniã pulchre operans,hæc Dion. Ex quibus habetur,ꝙ cum intelligentiæ ſint in primo ordine,& animæ in ſecundo,& corpora in tertio.Intelligentiæ vltimæ,& primæ.i.perfectiores animæ debent eſſe coniunctę,ita.ſ.quod participent de natura intellectuali ex cõſequenti non ſolum ſint animæ,ſed ẽt intellectuales,ſimiliter aiæ,& perfectiora corpora debent conuenire,vt.ſ.non ſolum ſint corpora,ſed corpora habẽtia animã,& ſic ſeruatur,vt inquit Diony.pulcherrima cõſonantia in ordinibus vniuerſi.Hæc de propoſitione decimanona dicta ſint.

PROPOSITIO XX.

Cauſa prima regit creatas omnes, præter quod commiſceatur cum eis,&c.

INtendit Auctor in hac propoſitione manifeſtare modum quo prima cauſa regit omnia creata, abſque diminutione perfectionis ſuæ, quæ conſiſtit in ſimplicitate, & vnitate virtutis ſuæ,ita ꝙ ex hoc vniuerſali regimine nullam patitur diſtractionem virtutis,& licet ſua virtus ſeparata ſit,& exaltata,tñ ex hoc non impeditur perfectiſſimũ regimen,& ad manifeſtationem ſui propoſiti tendit ex tribus. Primo, quòd prima cauſa regit omnia entia influendo in eis bonitates ſuas,quas ex parte ſui influit vna influxione,& vno modo. Secundo,ꝙ licet prima cauſa ex parte

parte ſui influat vno modo,et vna influxione, tamen recipiunt huiuſmodi perfectiones diuerſimode ſm modum ſuæ virtutis, & ſui eſſe. Tertio, ꝙ oẽ regens præter cauſam primam regit diminute, & ſolum regimen primæ cauſæ eſt optimum,& pulcherrimum.

Primum ſic manifeſtat, cauſa prima influit bonitates in rebus, non per aliquod accidens mediũ, ſicut agẽtia creata quæ agunt per qualitates ſuas actiuas, ſed influit per eſſentiam ſuam,& ſuum eſſe quod eſt virtus ſua, ita ꝙ eſſentia, eſſe, virtus, bonitas, non diſtinguuntur, cum igitur eſſentia, eſſe, virtus in prima cauſa ſint vna res, ſequitur, ꝙ ex parte ſui influit vno modo,& vna influxione ſuper omnes res, ſicut & ſol quantum ſit ex parte ſui effudit vno modo lumen ſuper omnia illuminabilia,& Doctor vno modo quantũ ſit ex ſe illuminat omnes diſcipulos, proponẽs omnibus eandem concluſionem per eadem media.

Secundũ ſic manifeſtat, recipientia diuerſificantur in virtute,& in eſſe ex conſequenti diuerſificantur in capacitate,& aptitudine, recipiendi, ergo non oĩa ſunt æqualiter receptiua immo aliqua plus,& aliqua minus, q̃ tñ diuerſitas prouenit ex magnitudine largitatis diuinæ,& bonitatis, quæ ex immẽſitate ſua, nõ põt recipi in rebus niſi multipliciter,& diuiſim,& inæqualiter, ſicut qm̃ nullũ illuminabile eſt capax tantæ lucis, quanta eſt in ſole, neceſſe eſt ꝙ ſm plus & minus in diuerſis recipiatur ſecundũ diuerſitatẽ naturæ,& eſſe earũ. Tertiũ ſic manifeſtat, ſicut omne agẽs creatũ diſtat a ſuo facto, quia non agit per eſſentiam ſuam ſed per inſtrã,& diſpoſitiones quibus coaptat ſe facto ſuo, ſic oẽ regens creatũ diſtat ab eo quod regit, qa non regit per eſſentiam ſuam, ſed per virtutes medias, puta per ſcientiam per prudentiã,&c. Sed ex eo ꝙ agens creatũ agit per diſpoſitiones ſuperadditas eſſentiæ ſuæ non eſt purũ, & ſufficientiſſimũ agens, ergo nec regens creatũ, qa regit ꝑ virtutes ſuperadditas eſſentiæ ſuæ non eſt ſufficientiſſimũ & verum regens, cum igitur prima cauſa regat omnia per virtutem quæ eſt eſſentia ſua, ex conſequenti eſt indiſtans a rebus gubernatis, ſequitur regimen ſuũ eſſe in fine

decoris,& ſine defectu & tortuoſitate.

Ex his probatur ſic propoſitum. Regimen primæ cauſæ non debilitat vnitatem eius, nec diſtrahit virtutem eius regit ergo oīa, abſque hoc ꝙ commiſceatur eis. Añs probatur. Prima cauſa regit omnia per eſſentiam ſuam quæ eſt virtus ſua,& non per diſpoſitiones medias ſicut regentia creata, ergo &c. Nam ideo regimen regentis creati debilitat vnitatē eius & diſtrahit virtutē, quia regit ꝑ diſpoſitiones ſuperadditas eſſentiæ ſuæ: cū igitur prima cauſa nō regat, nec agat niſi per eſſentiam ſuā ſequitur, ꝙ regimen eius nō debilitat vnitatē eius, nec diſtrahit virtutem eius. Conſequentia autem prima declaratur ſic. Nō ex alio prouenit ꝙ regens immiſceatꝰ rebus rectis, niſi quia regit per inſtrumenta, & diſpoſitiones ſuperadditas, quibus inclinatur & coaptat ſe rebus rectis, ex qua coaptatione incurrit quandam cōpoſitionē ſiue cōmixtionē. cū igiꝰ prima cauſa regat oīa per eſſentiam ſuā exaltatā ſuꝑ omnia, & ꝑ indiuiſibilē virtutē ſuam; ſequitur ꝙ regit omnia abſq; hoc ꝙ cōmiſceatꝰ eis. Hinc patet error Auer. in 12. Metaph cō. 17. qui abſtulit a Deo regimen,& ſollicitudinem indiuiduorum vt indiuidua ſunt, vbi inquit ſollicitudo circa indiuiduum tali modo ꝙ nullus habeat cōicationem cum eo, hoc non eſt fas bonitati diuinę,&c. Iudicauit. n. Auer. de regimine diuino, ſicut de regimine humano, in quo quia regens regit per diſpoſitiones medias,& coaptat ſe rectis ex qua coaptatione diſtrahitur virtus ſua incurrit quandā vilitatem ex qualitate eorū quæ regit,& imperficiꝰ, ſed hoc iudiciū eſt penitus irrationabile, qm̄, vt diximus Deus regit res per eſſentiam ſuam, abſq; hoc ꝙ commiſceatur eis. Itē patet error Epicurei, qui poſuit, Deum ocioſum de nullo ente curā habere credens eſſe impoſſibile Deum regere, & non diſtrahi uirtutē ſuam nec inquietari, qm̄ videbat in regimine humano regentes inquietari. Non regentes aūt gaudere quiete ſua, ſed vt diximus non eſt ſimilis ratio, qm̄ Deus ſua eſſentia quæ eſt exaltata ſuper omnia,& q̄ eſt virtus ſua,& vno influxu ex parte ſui gubernat omnia. Regēs aūt humanum, per inſtrā, per varias applicationes, & per

diſpoſitiones ſuperadditas eſſentiæ ſuæ regit, ideo inquietudinis diſtractiones multiplices patitur, & debilitatē uirtutis, nobilitatē, & utilitatem recipiens ex conditionibus eorum, quę regit, qm̃ omnis humana actio qualificatur ex obiecto circa quod eſt, ſicut & ſcientia recipit nobilitatem & uilitatem ex obiecto, ꝙ non cōtingit in diuina ſcientia, qm̃ ſcit omnia in eſſentia ſua, & ideo ſcit omnia, operatur in omnibus, regit omnia, ſine aliqua imperfectione ſua, quoniam ſcit, operatur, regit, omnia per eſſe ſuum.

Secundum doctr. Procli, acceptatur eadē propoſitio. nã in lib. ſuo talē propoſitionem format. Omne diuinũ, & prouidet ſecundis, & ereptũ eſt ab his quibus prouidetur, &c. Per ly ſecundis intēdit entia corporea, tã animata, q̃ inanimata, per ly diuinum intendit Deum ſummum, & ſubſtantias ſeparatas quas Deos uocat Plato. Nam ſecundum uiam Plato. triplex eſt prouidentia.

Prima, attribuitur ſummo Deo, qui principaliter prouidet ſubſtantiis intellectualibus, & toti uniuerſo quo ad genera, & ſpecies, & uniuerſales cauſas.

Secunda, attribuitur Dijs ſecundis, qui prouident indiuiduis rerum generabilium, & corruptibilium.

Tertia, attribuitur dęmonibus qui prouident hominibus quo ad actus humanos. In hoc ergo ꝙ Proclus dicit omne diuinum, intendit non ſolum primum Deum, ſed & Deos ſecundos, per ly ereptũ, intendit exēptũ, ſiue non cõmixtum rebus prouiſis eo modo quo expoſuimus ſm̃ Auctorē. Et ratio, quæ adducitur ſm̃ mentem Procli eſt eadē cum ratione adducta ad mentem Auctoris, quia. ſ. Dij prouidentes, prouident per eſſe ſuum, & non per aliquã habitudinem, ſiue diſpoſitionem ſuperadditam eſſentiæ eorum per quam aptentur, ſiue proportionentur rebus prouiſis ſicut faciunt regentes humano regimine, quos neceſſe eſt commiſceri, & diſtrahi quoniam diuerſis prouident diuerſis diſpoſitionibus, & medijs, ut paterfamilias, alia lege prouidet filijs, alia ſeruis, alia beſtijs. Sed Dij ſuo eſſe ſua eſſentia, quæ eſt uirtus, & lex eorum prouident rebus, ideo prouident, & tñ ſunt erepti. i. non commixti prouiſis,

nec

nec patiuntur diuerſificationem uirtutis ex ſuo regimine.

Tu tamen aduerte, ꝙ ratio adducta ad mentem Procli, non uerificatur niſi in prima cauſa, qm̄ oīs uirtus actiua in creatis eſt quid additum eſſentiæ, & eſt accidens ſicut actio ſua. Nam in ſolo primo cui repugnat oīs compoſitio, & uirtus, & actio eſt eſſentia ſua, pp quod tenendum eſt intelligentias, regere per diſpoſitiones ſuperadditas eſſentiæ, nec incōuenit eas pati diuerſificationem uirtutis, & aliquo modo cōmixtionē cū his, quæ reguntur, cū non ſint purū agens, nec eis repugnet potentia, & actus: Et ideo Auctor ſm ueritatē proceſſit, qui regimen per eſſe ſuum, & propriam eſſentiam, & non per diſpoſitionem ſuperadditam attribuit ſoli primæ cauſæ, ſimiliter triplex prouidentia ſecundū uiam Pla. non eſt ſuſtinenda, & improbabitur infra.

Secundum doctri. Ariſt. acceptatur eadem propoſitio. Nam in 12. Meta. duo habemus ab Ariſt. primo, ꝙ partes uniuerſi habent ordinem adinuicem ſicut partes ciuitatis, aut exercitus, & oēs hn̄t ordinē ad unū primū diſtinctum, & ſeparatum, & uniuerſalem principem, a quo eſt ordo in partibus uniuerſi, vn̄ inquit in tex. 52. Oīa uero ordinata ſunt aliqualiter, & ad unū quidē oīa coordinata ſunt. ſ. ad primā cām a qua ordinantur, & diſponūtur ſicut ab uniuerſali regēte, & principe, ſicut partes familiæ diſponunt a Dn̄o domus, ut inquit illic Cōm. Et id manifeſte cōcludit in tex. 52. vbi reprobans eos qui ponebant ſubſtantiā uniuerſi inconnexam, ita ꝙ unū ens non confert alteri, ex cōſequenti ponebant plura prima principia dicit, Entia uero nolunt male diſponi, pluralitas aūt principatuū mala, unus ergo princeps. q.d. totum uniuerſum eſt ſicut unum regimen, & dn̄ium, ergo oportet ꝙ ab uno principe ordinetur, & regat, cōſequentia patet, qm̄ uidemus, ꝙ nō ſtat bonitas regiminis cū pluralitate primorū regentiū, unus ergo eſt regens oīa entia. Qđ aūt non commiſceatur eis: nec diſtrahatur uirtus eius, patet ex ſecundo, quod habemus ab Ariſt. in 12. Metaph. tex. 51. vbi determinat ꝙ primum principiū eſt ſua intelligentia, & ex cōſequenti omnis actio ſua eſt ſubſtantia ſua, ex quo habemus, ꝙ cū per intelligē

tiam, & ſcientiam ſuam regat entia, & producat (noſtra enim ſcia cauſata eſt a rebus, ſcientia aũt Dei eſt cauſa entis, ut inquit Cõmen. in 12. Met. cõmen. 51.) & intelligentia ſit eſſentia ſua, ſequitur ꝙ regit res nõ per diſpoſitiões medias, ſed per eſſentiam ſuã, quæ cũ ſit exaltata ſuper oẽs res, non eſt cõmixtibilis cum eis, nec uirtus quæ eſt eſſentia ſua eſt diſtrahibilis, ſicut nec radius ſolis minuitur ex eo quòd tranſit per uaria corpora. Et ſi tu bene conſideras ratio adducta ad mentem Ariſt. non diſſentit ab ea quam adduximus ad mentem Auctoris, utrũ autem prima cauſa oĩa regat in uniuerſali, & particulari, & quo ad ſingulas actiones, tam in ſuperioribus, quã inferioribus entibus ad mentem Ariſt. nõ ſpectat præſenti propoſitioni, de hoc uero locuti ſumus in quæſtionibus noſtris ſuper 12. Metaph.

Secundum doctrinam Theologi, acceptatur eadem propoſitio. Nam cũ Deus ſit cauſa creaturarum per intellectũ, non ſolum quo ad eſſe creaturarum, ſed etiam quo ad quodcunq; bonum in eis repertum, & ordo earum in debitum finẽ ſit bonũ in eis, ſequitur, ꝙ Deus ſua intelligentia quæ eſt eſſentia ſua ordinat, & dirigit oĩa in debitum finem, ſic autem ordinare, & dirigere, eſt regere, & quoniã eodem agit & dirigit, patet ꝙ ſicut omnium eſt cauſa effectiua, ſic eſt omnium cauſa ordinatiua, & propterea non admittit Theologus triplicem prouidentiã aſſignatam ad mentem Platonis. Tu tamen aduerte, ꝙ licet prima cauſa omnia ordinet, & dirigat in finem, tamen talẽ ordinẽ non exequitur per ſe ipſum, quo ad omnia, ſed per cauſas ſecundas, ut gubernat inferiora per ſuperiora, id eſt per intelligentias, & corpora cęleſtia, ut dicemus in propoſitio. 23. per ſeipſum autem gubernat naturas intellectuales, ut ſibi ſimiles. Hæc de propoſitione vigeſima dicta ſint.

PROPOSITIO XXI.

Primum eſt diues per ſeipſum, & eſt diues magis, & cæte.

In hac

IN hac propoſitione intẽdit Auctor declarare primam cauſam eſſe ſufficientiſſimã ad regendũ omnia, quæ ſufficientia conſiſtit in abundantia, & cõtinẽtia oĩum bonitatũ, & perfectionũ quas Auctor noĩat diuitias, qui.n. regit, & non continet bona diſtribuenda ſubditis, diminute regit, unde ad omnimodã ſufficientiam regiminis, duo requiruntur, primo debita, & certa ſapientia, qua ſciat reges ſubditos dirigere, & ordinare in finem, ſecundo abundantia mediorum conferendorum ſubditis, ut conſequantur finem. Quid enim prodeſſet Principi ſcire ordinare militem cõtra hoſtes, niſi prouideret ei de mediis, ut de pecunia, & armis, & equis, &c. Ad declarandam igitur ſufficientiam regiminis in prima cauſa in hac propoſitione intẽdit Auctor hanc conſequentiã. Prima cã eſt diues per ſeipſam, ita ꝙ nullo extra ipſam indiget, & eſt magis diues. i. ſuper oĩa diues, ergo ſufficientiſſime regit oẽs res, conſequentia patet, qm̃ ex eo ꝙ eſt maxime diues per ſeipſam continet in ſe omnia media conferenda rebus gubernatis, ergo ſufficientiſſime regit Antecedens uero probatur ab Auctore pro utraque parte. Et primo, ꝙ diues per ſeipſam. Secundo, quòd magis diues quàm omnia alia.

Quantum ad primum arguit ſic. Prima cauſa eſt unitas, & non ſparſa in ſeipſa, ſed pura unitas, quia oĩno indiuiſibilis, & omnino incompoſita, cũ ſit ſimpliciſſime ſimplex, aliter non eſſet primum ens, qm̃ omne compoſitum poſterius eſt ſuis componentibus, ergo eſt diues, & ſufficiens per ſeipſam, probatur conſequentia. Vnitas, ideſt ſimpliciſſime ſimplex, & compoſitum ſunt oppoſita, quoniam compoſitum indiget componentibus, neque enim ex ſeipſo eſt, ſimpliciſſime autem ſimplex, nullo extrinſeco indiget, quoniam a nullo pendet. ergo ſicut omne compoſitum eſt diues per aliqua ex quibus eſt, & a quibus pendet, ſic ſimpliciter ſimplex eſt diues per ſeipſum ſicut habet eſſe per ſeipſum.

Quantum ad ſecundũ ſic arguit. Prima cauſa influit bonitates in oĩbus rebus, & nulla influit in ea, immo omnes accipiunt ab ea, quoniam poſterius accipit a priori, &

non

& non econuerſo.ergo omnes res tam intellectuales, quã corporales non ſunt diuites per ſe ipſas, immo ſunt indigentes uno primo diuite influente ſuper eas bonitates, & omnes gratias, ex conſequenti eſt diues ſuper omnia,& ſic eſt ſufficientiſſimum regimen eius.

Secundum doctr. Procli acceptatur eadẽ propoſitio. Nã in lib.ſuo format talẽ propoſitionẽ. Omne diuinũ primo, & maxime eſt ſimplex .i. licet in entibus ſint multa ſimplicia,intelligentię.n.habent eſſentiam,quę nõn diuiditur,vt dictũ eſt in propoſitione ſeptima,tñ ens diuinũ eſt primo, & maxime ſimplex,qm non compatitur ſecum aliquã minimã cõpoſitionẽ,neq; ex his, neq; cum his, omne autem creatum compatitur ſecum compoſitionem ſaltẽ ſubiecti, & accidentis,deinde ſubiungit Proclus.Et propter hoc, id eſt propter maximam, & primam ſimplicitatem eſt maxime per ſe ſufficiens. Ad euidentiã huius dicti aduerte tria.

Primò,quòd dicit Auct.per ſeipſum diues,dicit Proclus per ſe ſufficiens.nam per ſeipſum diues nullo extra ipſum indiget.ergo ſolus ſibi ſufficit.

Secundò, Proclus intendens ex ſimplicitate diuina probare ſufficientiam ſuam per ſeipſam,prius probat eius maximam ſimplicitatem, & arguit ſic. Prima cauſa eſt prima unitas, ſicut enim eſt primum ens,& prima bonitas, ſic eſt prima unitas,ergo pura unitas, ergo maxima unitas ſicut pura albedo eſt maxima .i. perfectiſſima albedo , ſi maxima unitas, ergo maxima ſimplicitas. nã ſimplicitas negat diuiſionem in plura,& compoſitionem ex pluribus, ex conſequenti ſimplicitas includit unitatem, qualis ergo eſt unitas in prima cauſa , talis eſt ſimplicitas,ſi ergo eſt prima , & maxima unitas,eſt etiam prima,& maxima ſimplicitas.

Tertiò ex maxima , & prima ſimplicitate intendit concludere primam cauſam eſſe per ſe ſufficientem, ſicut etiã concluſit Auctor. nã omnia compoſita indigent ſuis componentibus,& agente uniente cõponentia ſimul.ergo non ſunt per ſe ſufficientia,ſimplicia aũt non indigent his ergo ſufficientiã ſuam habent in ſeipſis , cũ igitur cauſa prima ſola ſit ſimpliciſſima in ſe unitiſſime , & indiuiſibiliter

continens uniuerſalem bonitatem, ſequitur quod eſt per ſe ſufficiens.

Secundum doctr. Ariſto. acceptatur eadem propoſitio. Nam in 5. Meta. c. de perfecto inter alios modos quibus dicitur perfectum aſſignans modum quo dicitur aliquid perfectum uniuerſaliter, ideſt abſolute, & non ſolũ in aliquo genere inquit. Quædam. ſ. dñr perfecta modo uniuerſali, ita ꝙ nõ deeſt eis nobilitas in unoquoq; genere, & nihil eſt extra illa, ſcilicet quod non contineatur in illis, & Cõmen. ibi applicans dictum Ariſt. inquit, & ita eſt diſpoſitio primi principij. ſ. Dei. Deus igitur in ſe continet omnes bonitates. & nulla eſt bonitas extra ipſum, niſi ut participatio diuinę bonitatis, ergo per ſe ſufficiens eſt, & in 12. Metaph. tex. 37. ponens correſpondentiam, & proportionem inter intelligibilia, & appetibilia, determinat quòd ſicut ſubſtantia ſimplex quæ eſt purus actus, ut Deus, eſt primum intelligibile, ita & primũ appetibile, & optimũ, ex cõſequenti eſt vniuerſale bonũ nõ ſm uniuerſalẽ prædicationẽ, ſed ſm uniuerſalẽ continentiã. ergo eſt per ſe ſufficiens. Cõfirmatur ex eius dicto in 7. lib. Polit. vbi inquit Teſtis eſt Deus qui beatus eſt, non pp aliquod exteriorum, ſed per ſeipſum, quia talis eſt ſm naturã, &c. ſed apud Ariſt. felicitas, & ſufficientia oium bonorum idem ſunt, ergo ſi Deus per ſeipſum beatus eſt per ſeipſum ſufficiens eſt.

Secundum doctr. Theol. acceptatur eadem propoſitio. nam ſm Dion. in lib. de Diu. no. c. 13. Deus eſt uniuerſaliſſime perfectus, quia omniũ perfectiones in ſe excellentiſſime continet, & in omnibus influit bonitates ſuas, inceſſabili largitione, unde inquit. Perfectũ autem rurſum dicitur, & ſicut inaugmentabile ſemper perfectum, & ſicut non minorabile, ſicut omnia in ſeipſo præhabens, & ſuper manans ſm unam impauſabilem, & eandem, & ſuper plenam, & imminorabilem largitionem; ſm quam perfecta omnia perficit, & propria adimplet perfectione, &c. ergo ex uniuerſaliſſima ſua perfectione, quæ a nullo extrinſeco pendet, immo quæ cõmunicatur extrinſecis, maniſeſte cõ cluditur, omnimoda, & per ſe ſufficientia diuina.

Item

Item ſecundum Dion. in eodem lib. & eodem c. Theologia laudat oĩum cãm, unius nominatione pp excedentem totius diuinæ unitatis ſimplicitatẽ, in qua oĩa ſingulariter cõgregata ſunt, & ſupunita, ſuper ſubſtãtialiter ergo, ſicut ad mentem Auctoris, & Procli ex diuina unitate, & ſimplicitate concluſimus Deum per ſe ſufficientem, ita ꝙ ſufficientia ſua a nullo alio pendet, ſic ſecundum Dion. eodem medio eandem concluſionem probare manifeſte poſſumus. Hæc de propoſitione vigeſimaprima dicta ſint.

PROPOSITIO XV.

Cauſa prima eſt ſuper omne nomen quo nominatur, & cæte.

INtendit Auctor hic manifeſtare celſitudinẽ primæ cauſæ ex hoc ſigno, ꝙ eſt ſuper omne nomen quod poſſit ſibi attribui ab intellectu noſtro. Et licet ex dictis in propoſitione ſexta, ubi probatum eſt, ꝙ eſt maior omni narratione, & omni loquela, cum loquela, & narratio fiant per nomina, poſſit eſſe manifeſtum ꝙ eſt maior omni nomine ſibi attributo, tñ hic particularem propoſitionẽ format de diuina nominatione, qm̃ intendit eam probare medio nõ tacto in propoſitione ſexta. Intendens igitur probare primam cauſam eſſe ſuper omne nomen, ſic procedere videtur, omne nomen a noſtro intellectu inuentum, aut eſt abſtractum, aut concretum, quorum nullum proprie conuenit primæ cauſæ, ergo eſt ſuper omne nomen. Antecedens probatur pro prima parte. Omne nomen ſignificat, ut quo, uel per modum formæ, & ſic eſt abſtractu, ut deitas, humanitas, albedo, &c. vel ſignificat, ut quod uel per modũ compoſiti, ut Deus, homo, albũ, &c. Et ſic eſt concretum. Pro ſecunda parte, probatur ſic. Nomen abſtractum ſignificat per modum diminuti, quoniam ſignatũ nomine abſtracto non eſt qđ ſubſiſtit, nec qđ agit, ſed quo agens agit, nõ. n. humanitas, ſubſiſtit, nec operatur, ſed homo, nec calor calefacit, ſed calidum, ſed in Deo nulla eſt diminutio. ergo nomen abſtractum non proprie conuenit Deo.

Nomen autem concretum licet ſignificet,ut completum, ideſt id qđ eſt, & qđ ſubſiſtit, & qđ agit, tamen ſignificat formā limitatā,uel ad ſubiectū, ut albū, uel ad materiā,ut homo: ex cōſequenti nomē cōcretū apud nos uř ſignificare naturā limitatā,id aūt non cōpetit Deo, quoniam,cū ſit agent creans, & influens bonitates ſuas in rebus influxione perfecta & una, licet res diuerſimode eas recipiant ſm modum quo poſſunt recipere,neceſſe eſt diuinam bonitatem eſſe ſine fine, & interminatam. ergo quocunq; nomine nominet,imperfecte,& quaſi improprie nominatur, ergo eſt ſuper omne nomen ab intellectu noſtro inuentum.

Secundum doctr. Procli, & Ariſt.& Theolo. acceptatur eadē propoſitio,qm̄ unumquodque eo modo nominatur, quo intelligitur,cum nomina ſint ſigna conceptuum, ſed Deus ex ſua infinitate eſt ſuper omnem ſcientiā,& conceptum noſtrum.ergo ſuper omne nomen,& ideo bene dixit Dion.in 1.c. de Diu.no. Deus omnium quidem exiſtentiū cōprehenſiuus, omnibus autē uniuerſaliter eſt incomprehenſibilis,& neque ſenſus eius eſt,neque phantaſia, neque opinio, neque nomen,neque ſermo,ſcilicet declarans immenſitatem ſubſtantiæ ſuæ,& infra in eodem c.inquit exponens illud,quare interrogas nomen meum, quod eſt ad mirabile, &c. Nunquid autem non hoc uere eſt mirabile nomen,quod eſt ſuper omne nomen, quod eſt innominabile,quod eſt collocatum ſuper omne nomen, quod nominatur ſiue in ſeculo iſto, ſiue in futuro.

PROPOSITIO XXIII.

Omnis intelligentia diuina ſcit res per hoc ꝙ eſt intelligentia, & regit eas, per hoc quod eſt diuina, & cæte.

QVoniam non ſolum prima cauſa regit, ſed ēt intelligentiæ. nā per motum cęli regunt inferiora,& regulant in motu quo ad uelocitatē, & tarditatē corpora cœleſtia

leſtia,ideo intendit in hac propoſitione declarare vnde habet intelligentia ꝙ ſit regens,& dicit tria.

Primo,ꝙ non regit inquantum intelligentia.

Secundo,ꝙ regit inquantum diuina.

Tertio,ꝙ regimen primæ cauſæ ſublimius eſt, & altioris ordinis quàm regimen intelligentiæ.

Quantum ad primum aduerte,ꝙ ſicut eſſentiale eſt lucido lucere,calido calefacere,ſic eſſentiale eſt intelligēti intelligere,& ſcienti ſcire.non ergo eſt eſſentiale intelligentiæ inquantum intelligētia regere,ſed intelligere & in hoc ſt at ſua perfectio,& complementum. quoniã vnumquodque perficitur ſua propia operatione.

Quantum ad ſm aduerte,ꝙ cum principium regiminis ſit auctoritas quæ conſiſtit in virtute regulatiua & influentia bonitatis ſuper ſubditos,ex eo intelligentia eſt regens a quo habet auctoritatē,& cauſalitatem influentiæ bonitatis,hoc aũt habet a Deo vt vniuerſali Auctore & Domino, ex propinquitate & ſimilitudine quam habet ad ipſum:eſt ergo regens inquantum participat virtutem,& potentiam diuinam.ergo non inquantũ intelligentia,ſed inquantum diuina,quod enim participat actionem alicuius principalis agentis denominatur nomine principalis agentis vnde ſicut lapis comburēs participat actionē ignis, ſic denominaī ab igne.dr̄.n.lapis ignitus, igitur qm̄ intelligētia participat actionem Dei,quæ eſt dominari,& regere,conuenēter dicitur intelligentia diuina,ſicut lapis dicitur ignitus, non inquantum lapis, ſed inquantum comburit, vnde intelligentia quæ non regit non dr̄ diuina, ſed intelligentia tantum,vt dictum eſt in propoſitione decimanona.

Quantum ad tertium aduerte,ꝙ quadruplici ratione aſſignata ab Auctore regimen primę cauſæ ſublimius eſt.

Primo,quia prima cauſa dat virtutem regitiuam intelligentiæ,& non econuerſo.

Secundo,quia quæcunq; reguntur ab intelligentia reguntur etiã a prima cauſa,nam(vt diximus in propoſitione prima)quamcunque actionem habet cã ſecunda ſuper effectum ſuum, habet & cauſa prima, quia non agit nec

mouet niſi agente,& mouente cauſa prima.

Tertio, quia prima cã ſicut producit omnes res,ſic etiã regit.intelligentia autem non regit omnia,ſed tantum cor porea,ſoli enim creatori nature intellectualis vt intelle-ctualis ſubijcitur.

Quarto,quia omnia deſiderant primam cauſam modo ſuo,quĩ eſt bonum vniuerſale,in quo cõtinetur omne bonum,& cũ omnia appetant bonũ ſequitur qđ deſiderant il lud,in quo & a quo eſt omne bonum, non aũt oĩa deſiderant intelligentiã,cum ſit particulare, & determinatũ bonũ:conſtat ergo regimen primæ cauſæ eſſe ſublimius, & altioris ordinis,cum non habeat regimen ſupra, & ſit vniuerſaliſſimum.Secũdùm doctrinam Procli,acceptatur eadẽ propoſitio,nã in ſuo lib. talẽ propoſitionẽ format. Oĩs diuinus intellectus intelligit quidem vt intellectus, prouidet autem vt Deus.Vnde aduerte, ꝙ ſicut propriũ eſt ſenſui ſentire,& voluntati velle, ſic proprium eſt intellectui vt intellectus eſt intelligere,regere autẽ & producere non eſt proprium intellectus, ſed inquantum intellectus practicus actuatur ſpecie,ſiue forma rei producibilis.puta intellectus ædificatoris eſt cauſa ædificandi, prout habet in ſe domum cognitam,cum igitur intellectus vt intellectus non regat,id habet aliunde,puta quia efficitur Deus participatiue,recipiens a prima cauſa multam virtutem, & auctoritatem ex propinquitate ad illam, ex qua receptione participat & formam,& actionem,& nomen primæ cauſæ quæ ſunt virtus regitiua,regimen,Deus,nam & in humanis qui accipiunt auctoritatem regendi a primo domino, dicuntur dominari,& domini,ergo,&c.

Secundùm doctrinam Ariſt.acceptatur eadẽ propoſitio. Et quidẽ quod intelligentia vt intelligentia intelligat ſẽm Ariſt.manifeſtum eſt, quoniã ſicut proprium eſt lucidi lucere,& calidi calefacere,& viſus videre,ſic intelligentiæ intelligere, & qui auferret ab intelligentia intelligere deſtrueret eam,vnumquodque enim eſt propter operationẽ & quòd intelligentia vt intelligit non regat, patet quoniã inquit Ariſto.in 3.de anima,text.68. Scientificum autem

non

non mouet,ſed mane .i.intellectus inquantum intelligens ſpeculatiue non mouet .i.non cauſat,non agit ad extra,ſed quieſcit ergo non regit.quod autem regat vt accipit virtutem,& auctoritatem a primo patet qm̃ in 12.Met.tex.51. aſſimilauit vniuerſum exercitui,in quo propiquiores Duci accipiunt poteſtatem a Duce,& regunt inferiores.ergo in vniuerſo entia propinquiora primo, vt ſunt intelligentiæ,accipiunt virtutem,ſicut & eſſe a primo & regunt inferiora Vnde dixit in primo Meteor.quod neceſſe eſt mundum inferiorem regi & gubernari à lationibus ſuperioribus,id eſt motibus cœleſtibus,ſi ergo motibus, ergo & motoribus cauſantibus motum quales ſunt intelligentiæ. Nã pro tanto iſta eſt vera aqua calefit calefactione, quia calor ſiue calidum calefacit.ergo a ſimili hæc eſt vera. Mundus gubernatur motu celeſti,quia gubernatur motore influente,&c.Tu tamen aduerte,ꝙ Ariſt.in hoc diſſentit ab Auctore , qm̃ non concedit intelligentias niſi ſm numerũ motuum cœleſtium,vt patet in 12.Metaph.tex. 48. vbi & Comm.inquit.Neceſſe eſt vt via numerandi iſta ſit ex numeratione motuum ſtellarum.ex conſequenti apud Ariſt. oẽs intelligentiæ mouent ergo oẽs regunt . ergo oẽs ſunt diuinæ,quia non dñr diuinæ,niſi quia regunt,in hoc imitãtes primum. Apud Auctorem aũt(vt patet in propoſitione 19.)quædam ſunt intelligentiæ diuinæ,vt ſupremæ,quædam ſunt intelligentiæ tm̃,vt inferiores, qm̃ cum ſint nobiliores tota ſubſtantia corporea, non eſt neceſſe omnes eſſe applicatas corporibus cœleſtibus , ſed deputari altiori exercitio , puta aſſiſtere primo,ſed id ad Theologum ſpectat. Secundum doctrinam Theologi, acceptatur eadem propoſitio.Et primo,quod intelligentia vt intelligentia nõ regat,probatur,quoniam omnes regerent, ſed ſecundum Theologos non omnes regunt, nec præſident rebus corporeis . Nam ſecundum Dionyſium in lib. de cœleſti hierarchia , cap. 6. Primæ & ſupremæ intelligentiæ aſſiſtunt circa Deum ſemper & attente, ipſi immediate enti aliàs vnitę.Quod autem vt diuinæ regant probatur,qm̃ cũ ſint cauſæ ſecũdæ,illis communicatur virtus regitiua quæ

 eſſen-

eſſentialiter conuenit Deo, vt patet per Dionyſium in lib. de diuinis no. cap. 12. & inquantum communicantur intelligentijs dicuntur Dominę, & rectrices, & Dei vnde inquit Dion. in eodem cap. Sanctos autem & reges, & dominos, & Deos vocant eloquia in ſingulis principaliores ornatus, per quos ſecundi ex Dei donis accipientes illorum diſtributionis ſimplicitatem circa ſuij ſpſorũ differentias multiplicat. i. diuina eloquia vocant illos Angelos ſanctos, & reges, & dominos, & deos ſiue diuinos qui tenet primos gradus in ſingulis ordinibus, quia recipiunt Dei dona, & virtutem in maiori ſimplicitate, quoniam Deo magis aſſimilantur, in quo eſt ſimplex & vniformis bonitas, & virtus, & ſic per pricipaliores ex ſua ſimplicitate diſtribuit illis, & hmői dona multiplantur in inferioribus ſm eorũ dñias. Patet igitur quod intelligentiæ inquantũ diuinæ. i. inquantũ recipientes Dei dona, vt auctoritatem, & potentiam regitiuam dicuntur regere, & dominari inferioribus, tã in ordinibus Angelorũ, q̃ in naturis corporeis. Quod aũt Dei regimen altius ſit & melius quã regimen intelligentiæ apud Theologũ manifeſtiſſimum eſt. Nam inquit in eodem capite laudare nos conuenit illum qui eſt infinitorum nominum ſicut ſanctum ſanctorum regem regnantium, dñm dominorum, & Deum Deorum, &c. Et declaratis quid ſit ſanctitas regnum dominium deitas ſubdit. Igitur hæc quidem in cauſa excedente omnia laudare conuenit, & addendum eſt, ipſam eſſe excedentem ſanctitatem, & regnum, & dominationem, & ſuperpoſitam ac ampliſſimã deitatẽ, & .n. ex ipſa eſt diſtributa omnis munda diligentia, & omnis ſincera mundicia. Itẽ oĩs ordo rerũ, ornatusq; diſtinctus, in concinitatem, & inæqualitatem & incongruentiam eliminans, & ad ordinatiſſimã identitatẽ rectitudinemq; geſtiens. Rurſus oĩum pulchrorum bonorumq; perfecta poſſeſſio. Hæc de propoſitione vigeſimatertia dicta ſint.

PROPOSITIO XXIIII.

Cauſa prima exiſtit in omnibus rebus ſecundũ

vnam

vnam diſpoſitionem, ſed res omnes nõ exiſtunt in cauſa prima ſecundùm vnam diſpoſitionẽ, &c.

IN hac propoſitione intendit Auctor declarare quomodo entia diuerſimode reguntur a prima cauſa Reguntur autem inquantum influit in eis bonitatem ſuam, & in quantum entia recipiunt, & in hac propoſitione dicit duo.

Primo, ꝙ prima cauſa exiſtit. ſ. per influxum bonitatis in omnibus rebus ſm̃ vnam diſpoſitionem. i. ſm̃ vnã actionem, qm̃ diuina actio eſt virtus, & eſſentia Dei, quæ non põt plurificari. Secundo, ꝙ res omnes, non aũt in prima cauſa influente ſm̃ vnam diſpoſitionem. i. receptionem qm̃ quælibet recipit ſm̃ modum naturæ ſuæ, vt quædam recipiunt vnite, vel indiuiſibiliter, vt ſubſtantiæ ſimplices, quædam recipiunt multipliciter, vt ſubſtantię compoſitæ, quædam recipiunt æternaliter, vt incorruptibilia, quædã temporaliter vt corruptibilia, quędam corporaliter vt materialia, quædam ſpiritualiter, vt immaterialia.

Hanc igitur propoſitionem Auctor probat ſic. Quando agens eſt vnum, & recipiens diuerſum diuerſitas receptionis prouenit ex parte recipientium, & non ex parte agentis, vt qm̃ lux ſolis eſt vna illuminat omnia vna illuminatione actiua, non tñ omnia recipiunt lumen eodem modo, quoniam recipiẽtia ſunt diuerſa, vt corpus terſum, corpus diaphanum, corpus terreſtre, ſed prima cauſa eſt vnũ, & ſimpliciſſimum agens, & ſua virtus, & ſua bonitas eſt vna, ergo ex parte primæ cauſæ non diuerſificatur influxus bonitatis in rebus, ſed ex parte recipientium quæ ſunt diuerſarum naturarum, & vnaquæque recipit modo ſuæ naturę temporaliter, vel æternaliter, & vt ſic diuerſificatur influxus diuinæ bonitatis. Quod ſi agens eſſet diuerſum, & recipiens vnum diuerſitas receptionis proueniret ex diuerſitate agentis, vt quoniã calidum, & frigidum ſunt diuerſa agentia, & aqua eſt vnum recipiens, recipit a calido calorem, & a frig do frigiditatem, verum cum in propoſito cauſa prima agens ſit penitus vna, ex parte ſua eſt in omnibus rebus vna influxione, ſed quoniam res non ſunt vnum

recipiens,ſed diuerſum,ex parte rerum non ſunt in prima cauſa ſecundùm vnam receptionem bonitatis influxę.

Tu tñ aduerte,ꝙ in hac propoſitione comparat Auctor primam cauſam ad res vt regentem,& non vt creantem. Nam vt regens,ꝗ dominans ſupponit res in eſſe, qm̃ cum regnum,& dominium ſint relationes ſupponunt extrema actu,ex conſequenti vt regens influit bonitates ſuas in rebus exiſtentibus quibus deducuntur in proprios fines & qm̃ ſunt diuerſę recipiunt diuerſimode huiuſmodi bonitates vt dedimus exemplum de luce ſolis, vt creans aũt non ſupponit recipiens,qm̃ creatio nihil ſupponit.vnde ſi quæratur,cum Deus creans ſit penitus vnus ſicut & regens, & vt creans non ſupponat diuerſitatem recipientium, vnde prouenit pluralitas,& diuerſitas creaturarum?Diceret Auctor,ꝙ id prouenit ex diuino intellectu qui in diuina eſſentia,vt contentiua omnium graduum eſſendi cognoſcit ad perfectionem vniuerſi creandi,oportere eſſe plures,&, inęquales gradus entium vnde ſicut artifex vna arte producit diuerſa artificiata, vt ædificator vna arte domificatiua producit domũ paruã,magnã,triangularẽ & rotundã,&c. Sic prima cauſa vna ſcientia ſua adiuncta voluntate producit diuerſitatẽ entiũ.Itẽ aduerte,ꝙ Auctor ibi, ergo ſm modum,&c.Ex eo quod dixit diuerſitatẽ receptionis prouenire ex diuerſitate recipientium elicit hoc corollarium, entia ſm modum quo propinquant primæ cauſæ recipiũt bonitates eius,vnde propinquiora perfectius,& abundantius recipiunt:& qm̃ entia intellectualia propinquiora sũt vt puta ſimiliora,ideo perfectius recipiunt,& quoniam intellectualia cognoſcunt bonitates receptas,ideo delectantur,& delectatio eſt ſm proportionem cognitionis bonitatis receptæ,vnde primæ intelligentiæ,perfectius recipiunt, perfectius cognoſcunt,perfectius delectantur.

Secundùm doctrinam Procli, accepiatur eadem propoſitio. Nam in libro ſuo,hanc probationem format. Omnib. quidem Dij adſunt eodem modo, non autem eodem modo omnia Dijs adſunt , ſed ſingula ſm ipſorum ordinem participant illorum præſentiam,hoc quidem vniformiter,

hoc

hoc aũt multiplicatim,& hoc quidem perpetuo, hoc autẽ temporaliter,& hoc quidem in corpore, hoc autem incor poraliter. Quam propoſitionem non eſt neceſſe aliter declarare, quoniam patet ex declaratione facta ad mentem Auctoris,& corollarium elicitum ab Auctore conſonat doctrinæ Platonicæ quam ſequitur Proclus. Nam apud Platonem pro principio habetur quod entia ſecundùm propinquitatem,& diſtantiam a primo bono, plus & minus recipiunt ab eo bonitates,& quæ ſunt naturæ intellectualis quanto propinquiora ſunt illi, tanto magis aſſimilant illi in cognitione,& dilectione,& delectatione, ſed primum bonum eſt maximus ſui cognitor,& amator, & ſeipſo maxime delectatur cũ ſit primũ intelligibile, & primũ appetibile,& ſibi ipſe maxime vnitum. Ergo entia intellectualia quanto propinquiora ſunt primo bono, tãto magis cognoſcunt,& amant,& delectantur bonitatibus ab eo receptis.

Secundùm doctrinam Ariſt. acceptatur eadem propoſitio. Nam in octauo lib. Metaphyſ. text. 11. quærens vnde prouenit diuerſitas rerum ſi materia eſt vna omnium generabilium,& determinans concludit, ꝙ licet materia prima ſit vna omniũ, tñ materiæ proximę poſſunt eſſe diuerſę. nam alia eſt materia phlegmatis, puta humidum frigidum, alia materia cholere, puta calidum ſiccũ, &c. vnde inquit Ariſto. ſi agens eſt diuerſum,& materia proxima receptiua ſit vna, fiunt res diuerſæ, vt ex ligno fit domus & fit nauis, qm̃ alia eſt ars ædificatiua,& nauificatiua, & poſito quod eſſet eadẽ ars,& idẽ artifex realiter, tñ qa alia idea agit domum,& alia nauim dicitur diuerſum agens formaliter, ſi autem agens eſt vnum,& materia eſt diuerſa, fit diuerſitas rerum ex parte materiæ, vt idem artifex per eandem ideam facit duas phialas vnã ex argento, aliam ex auro, ſi vero agens & materia ſint diuerſa ex parte vtriuſq; prouenit diuerſitas. Quod ſi agens eſt vnum & materia vna productum erit vnum. In caſu propoſito, prima cauſa regens eſt vna, & entia recta ſunt diuerſa, ergo diuerſitas receptionis bonitatum diuinarũ, prouenit ex rebus diuerſis,& diuerſimodę recipientibus, & non ex vnitate primæ

cauſæ influentis.Similiter corollarium poſitum ab Auctore acceptatur ab Ariſt.Nam in primo cœli,tex.39.Loquēs de entibus æternis habentibus ſufficientiſſimam vitam,& quæ ſunt extra cœlum dicit, vnde & alijs cõmunicatũ eſt his quidem clarius,his aũt obſcurius eſſe,& viuere.i.cum a perfectiſſimo fiat deriuatio ad minus perfecta, & cauſa prima ſi perfectiſſima ſequens eſt, vt ab ea ad alia fiat deriuatio,& cõicatio eſſe,& viuere nõ quidem æqualiter ſed his quidem clarius.ſ.propinquioribus, his autem obſcurius.ſ.magis diſtantibus,vt corruptibilibus.Quod autē ꝑpinquiora primæ cauſæ intelligentia,& deſiderantia delectentur,manifeſtat Ariſt.in 12.Met.tex.39. vbi facit talem comparationem. Si nos intelligentes eo modo quo poſſumus,& non ſemper diuinas perfectiones optime delectamur,multo magis entia intellectualia æterna, vt intelligētiæ delectantur,qm̃ illis eſt intellectio continua, & ſemꝑ, ex conſequenti eorũ delectatio eſt ſempiterna. Secundum doctrinam Theologi,acceptatur eadē propoſitio.Nã cum propoſitio intelligat non de productione rerũ,ſed de earũ regimine,& gubernatione a prima cã,ſumenda eſt diuerſitas ex parte rerum,& non ex parte regētis,quia vna actione,& vna virtute gubernat omnia.Nã regere eſt dirigere, & producere rem per debita collata media in bonum finē, dirigere aũt motus eſt,& motus cũ ſit actus mobilis a mouente,diuerſitatem accipit a diuerſitate mobilium,& non a mouente,ſtat.n.vnum agens cauſare plures paſſiones in diſtinctis ſubſtantijs.Nã ignis A,põt calefacere plura calefactibilia,& licet calefactio actiua,vt eſt ab igne ſit vna, tñ calefactio paſſio diuerſificatur, vt diuerſificantur receptiua,ſic eſt in propoſito de diuino regimine in quo ſeruatur vnitas ex parte regentis,& ſumitur diuerſitas ex diuerſitate rerum recipientiũ diuinum regimē. Quod aũt entia ſm maiorē,& minorē propinquitatem ad primã cãm recipiãt maiores,& minores perfectiones,patet apud Theologum, ratio, qm̃ propinquius perfectiſſimo magis participat ipſum,ſicut propinquius lucidiſſimo magis illuminatur, & minus propinquũ minus.Et quod entia intellectualia de-

lectentur

lectentur in cognitione diuinarum perfectionum, quæ ſibi communicatę ſunt a prima cauſa,& delectatio proportionetur perfectioni collatæ, & cognitę, patet ratio, quia delectatio eſt de bono cognito præſenti,& unio ipſi cognoſcenti. ergo delectatio graduatur ſecundum quod graduatur ipſum bonum cognitum, ut ſcilicet paruum bonú parum delectet,& magnum magis,& maximum maxime, vnde Deus eſt infinite felix, quoniam cum ſit bonum infinitum infinite delectatur in ſeipſo. Hæc de propoſitione vigeſimaquarta dicta ſint.

PROPOSITIO XXV.

Subſtantiæ unitę intelligibiles non ſunt generatę ex re alia, omnis ſubſtantia ſtans per eſſentiam ſuam, non eſt generata ex re alia, &c.

IN hac propoſitione intendit manifeſtare, ꝙ aliquæ ſubſtantiæ, ita diſponuntur a prima cauſa, ꝙ non indigent generari ab aliquo generante, ſumendo generans proprie, quod.ſ. educit generabile de potentia ad actú per generationem phyſicam, quæ eſt terminus alterationis, ſed huiuſmodi ſubſtantiæ acquirunt ſimpliciter eſſe completum a prima cauſa, ſine præcedenti alicuius eſſe imperfecti, & potentiali, ponit igitur talē propoſitionē. Omnes ſubſtantiæ unitæ intelligibiles nō ſunt generatæ ex re alia i. omnes ſubſtantiæ ſimplices intellectuales quales ſunt intelligentiæ,& anima intellectiua, non ſunt generatæ ex re alia, ideſt nec ex materia, nec ex aliquo generante proprie dicto, hāc ſic probat. Omnis ſubſtantia ſimplex intellectualis eſt ſtans per eſſentiam ſuam, i. eſt ſubſiſtens ſm ſeipſam, vt in hoc diſtinguantur a re ſubſiſtente non ſm ſeipſam, ſed quia habet formam fundatam in materia, ut compoſita materialia. Omnis ſubſtantia ſubſiſtens ſecundum ſeipſam non eſt generata ex re alia modo expoſito, ergo, &c. Prima propoſitio fuit probata ſupra in propoſitione decimaquinta, ubi declaratum eſt, quod omne ſciens eſſentiā

ſuam, eſt rediens ad eſſentiam ſua reditione completa, ex cōſequenti eſt per ſe ſubſiſtens. Secunda aūt propoſitio probatur hic ab Auctore ſic. Omnis ſubſtantia generata ex re alia ſiue ſumatur ly ex ut dicit materiā ſiue ut dicit cām efficientē tendit ab eſſe diminuto.i.potentiali ad eſſe completum.i.actuale. Nam generatio eſt uia a diminutione ad cōplementum, qm̄ enim termini ſunt oppoſiti, & terminus a quo habet rationem non eſſe, terminus aūt ad quē habet rationem eſſe. Nam ex non calido fit calidū, ex nō homine fit hō.i.ex homine in potentia fit hō actu. Res ergo generanda prius eſt ſubeſſe diminuto, & per actionē generātis diſponētis materiā educitur de imperfecto ad perfectū, & quoniā omnis generatio adiuncta alteratione fit in tēpore, ſequitur ꝙ omnis ſubſtātia generata ex re alia, prius tpe hēt eſſe diminutū quā completum, ſed ſubſtantia ſubſiſtens ſm ſeipſam non prius hēt eſſe diminutum poſtea cōpletū, quoniā cū ſit forma ſiue actus, & non habeat materiā partē ſui, qn̄ producitur, totaliter producitur.i.ex puro nō eſſe, ex cōſequenti accipit ſuū eſſe cōpletum a prima cauſa, in inſtanti, non per generationem, ſed per ſimplicem fluxum, & ſua formatio ſiue productio, non eſt uia ab imperfecto ad perfectum qualis eſt generatio Phyſica, ſed eſt cōparatio, ſiue relatio ad primam cauſam a qua in eſſe cōpleto producitur, nullo potentiali ſuppoſito, ergo omnis ſubſtantia ſubſiſtens ſm ſeipſam non eſt generata generatione proprie dicta ex re alia.i.nec ex materia, nec ex generante Phyſ. Licet acquirat eſſe cōpletum a prima cauſa, non præcedente aliquo eſſe diminuto, uel potentiali.

Secundum doctr. Procli, acceptatur eadem propoſitio. Nam in lib. ſuo talē propoſitionem format. Omne per ſe ſubſiſtens eſt ingenerabile, & accipit ly per ſe ſubſiſtens nō abſolute, quoniā indiuidua ſubſtantiæ, ut Socra. Plato. cum ſint per ſe ſubſiſtentes (non enim innituntur alij, ſed habent eſſe per ſe, & completa ſunt in natura ſua) non eſſent genita, ſed accipit ly per ſe ſubſiſtens in ſenſu Auctoris, ſ. ſubſiſtens ſecundum ſeipſum, & non quia habet formam in materia, ex cuius cōpoſitione reſultat compoſitum ſubſiſtens

ſiſtens eſt reſtringendum ad ſubſtantiam immateriale qua les ſunt ideæ apud Plat. & intelligentiæ, & animæ intellectuales. Et Proclus eadem via probat, qua probat Auctor, ideo recurre ad probationem ſuprapoſitam.

Secundum doct. Ariſt. acceptatur eadē propoſitio. Nam in 8. Phyſ. tex. 15 & 16. Quærens Ariſt. quid faciat diffinitionem eſſe quid unum, ideſt ſignificatum diffinitionis, quæ eſt eſſentia rei, ut propter quid natura hominis eſt q̄d unum, & natura equi, & natura intelligentiæ, & determinans dicit in rebus compoſitis, in quibus eſt generatio, ideo res eſt una, quia una pars eſt potentia. ſ. materia, & alia eſt actus, & ex potentia, & actu ſine alio medio fit unū, modo ſit agens qui per generationem educat rem de potentia ad actum, unde inquit Quid igitur cauſa huius eſt. Scilicet quod eſt potentia ens, actu ſit propter faciens, in quibus eſt generatio, nulla nanq; eſt cauſa altera. In rebus autem non habentibus materiam neq; ſenſibilem, ut naturalia, neque intelligibilem, ut mathematica ſtatim, ideſt, non per generationem, nec per eductionem de potētia ad actū, nec p receptionē formæ in materia, ſed ſm ſe ſunt unum ſicut, & ens, unde inquit quapropter nulla eſt alia cauſa, ſcilicet intrinſeca nec extrinſeca, faciens aut generans, unum eſſendi in his neq; eſſendi ens aliquid, ſtatim enim ideſt ſine tranſitu ab imperfecto ad perfectum unumquodque eſt ens aliquid, & unum aliquid.

Tu tamen aduerte quod licet Ariſt. neget in his ſubſtan ſtantiis ſimplicibus generans, & eductionem, de potentia ad actum, non tñ negaret quod recipiant eſſe ſtatim perfectum per ſimplicem actionem primæ cauſæ, a qua ut diximus ſupra in propoſitione decima octaua ad mentem Ariſt. omnia pendent effectiue, & id conſonat dicto Cōmen. in 12. Metaph. commen. 44. qui arguens quoſdam ponentes agens in abſtractis inquit, mos uero qui iam eſt inter modernos in dicendo q̄d a tali motore prouenit talis motor, aut cōſequitur, aut p̄cedit, aut alia uerba, non uere intelliguntur de iſtis principiis abſtractis, omnia enim iſta ſunt diſpoſitiones agentium ſuperficie tenus non uere.

Ab agente enim nihil prouenit, ut diximus niſi extrahere illud qđ eſt in potentia ad actū, ſed illic nō eſt potētia.i. eſſe potentiale, unde nec agens, quod.ſ.agit actione quæ eſt motus,tm̄ .n.eſt illic intellectus, & intellectū, & perfectū,& perficiens,&c.Perficiens aūt eſt prima cā, perfectum uero eſt ſubſtantia ſimplex, facta in eſſe perfecto a prima cā nō mutatione,ſed ſua ſcientia,& uoluntate, & ſimplici effluxu.Secundū doct.Theologij,acceptat̄ eadē propoſitio. Nā cū omne generatū generetur ex materia in qua habet eſſe in potētia,& ſubſtantiæ ſubſiſtentes ſm ſeipſas ſint ſimplices ex conſequenti immateriales,ſequitur ꝙ non generentur ab aliquo generāte proprie dicto. Omnis enim motus, & mutatio phyſica ſupponunt materiam,& generans generat ſuppoſita materia, cuius actione quod erat in eſſe potentiali reducitur ad eſſe actuale,uerum non ſunt entia niſi quod per participationem accipiunt eſſe perfectum, nullo ſuppoſito a primo ente perficiente.Hæc de propoſitione vigeſimaquinta dicta ſint.

PROPOSITIO XXVI.

Omnis ſubſtantia ſtans per ſeipſam non cadit ſub corruptione, &c.

QVia in propoſitione præcedenti probauit omnē ſubſtantiam ſubſiſtentem ſecundum ſeipſam non generari ab aliquo generante proprie dicto ex conſequenti ingenerabilem eſſe generatione phyſica, in hac propoſitione oſtendit eandem eſſe incorruptibilē corruptione proprie dicta, ut excludam annihilationem, & antequam ad probationem deueniam, aduerte, quòd ly per ſeipſam dupliciter poteſt exponi.

Primò,ut per ly per ſeipſam excludatur omnis alia cauſa, tam extrinſeca, quam intrinſeca,& ut ſic non uerificatur niſi de prima cauſa, quæ a ſe,& ex ſe ſubſiſtit, ut primum ens penitus independens.

Secundò,

Secundò,ut per ly per ſeipſam excludatur cauſa intrin ſeca formalis.nam cõpoſita nõn ſubſiſtunt niſi quia forma per quã ſunt actu,eſt in materia,& tandiu ſubſiſtunt, quã diu ſtat unio formæ, & materiæ,& cã corruptionis eſſe ſeparatio formæ à materia, & propterea nõ pñt compoſita dici ſubſiſtere per ſeipſa .i. ſm totam eſſentiã, ſed per par tem.i.per formã unitã materiæ,ſubſtantiæ aũt incõpoſitæ, & immateriales, qñ ſunt formæ,& actus, dñr ſtare per ſe ipſas.i.ſuas ſimplices eſſentias:ex conſequenti ſi cadunt in corruptione non cadunt per ſeparationem partis a parte ſed per ſeparationem eiuſdem ſimplicis eſſentiæ a ſeipſa.

Facta hac declaratione, aduerte probationem Auctoris conſiſtere in hoc. Omne qđ corrũpitur nõ corrũpitur niſi quia ſeparatur à cauſa per quã eſt actu, ut homo corrumpitur, quia ſeparatur ab anima, & ſic quodcunque aliud corrumpitur. ſed ſubſtantia ſtans per ſeipſam non poteſt ſeparari a cauſa per quam eſt actu.nam eſt actu per ſuã ſimplicem eſſentiam,& non per formam in materia,& nõ poteſt ſeparari a ſua eſſentia,aliter idem ſeparatur a ſeipſo & præterea cum eſſentia ſua ſit cauſa ſubſiſtendi in hac ſimplici ſubſtantia,qm ſua eſſentia eſt ens,& unum ex propoſitione præcedenti,hęc ſimplex ſubſtantia comparatur ad eſſentiam ſuam ſicut cauſatum ad cauſam.Tunc ſic.Quando,cauſa & cauſatum ſunt unum, impoſſibile eſt cauſatũ ſeparari a cauſa,ut patet,ſed ſubſtantia ſimplex eſt ſua eſſentia,& ſubſiſtit per ſuam eſſentiam, & ut ſic in idem coincidunt cauſa, & cauſatũ,ergo impoſſibile eſt eam ſeparari ab eſſentia, & cum per eſſentiam ſuam ſit actu, ſemper erit actu, ergo non cadit ſub corruptione.

Tu tamen aduerte, ꝙ ubi dicit Auctor ſubſtantia ſtans per ſeipſam non eſt cauſa ſuiipſius exiſtendi actu niſi per reſpectum ad cauſam primam, a qua producta eſt ſecundum eſſe perfectum,ut diximus in propoſitione præcedenti,ex quo ſequitur ꝙ licet reſpectu cauſæ formalis intrinſecæ non poſſit deficere, tamen reſpectu cauſæ primæ deficibilis eſt, exiſtit enim conſeruatione primæ cauſæ qua ſubtracta tenderet in non ens.

Secundùm doctr. Procli, acceptatur eadem propoſitio. nam in lib. ſuo, talem propoſitionem format. Omne per ſe ſubſiſtens eſt incorruptibile. Et intendit per ly per ſe ſecundum ſeipſum, & ſecundum totam ſuam eſſentiam ad differẽtiam cõpoſitorũ, quæ ſubſiſtunt ratione partis ideſt quia habẽt formam in materia. Et ſic apud Proclum ſicut etiam apud Auctoré, ly per ſe ſubſiſtens nõ verificatur niſi de ſubſtantia ſimplici ut eſt intelligentia, & aĩa intellectiua, & hanc quidem ꝓpoſitionem probat Proclus eodẽ modo quo ꝓbauit Auctor, quare ſufficit probatio Auctoris.

Secũdum doctr. Ariſt. acceptatur eadem propoſitio Nã in lib. de lõgitudine, & breuitate vitæ, aſsignans cauſas corruptionis in compoſitis, & in ſimplicibus, dicit de cõpoſitis illa eſſe corruptibilia, quę componũtur ex partibus corruptibilibus, vt elementata, quæ conſtãt ex elementis corruptibilibus. Quapropter ſi partes alicuius compoſiti ſunt incorruptibiles, & ipſum erit ĩcorruptibile ſicut corpus cęleſte, cuius forma nõ ineſt materiæ cum qualitatibus contrarijs, nec materia ſubeſt priuationi. Cũ autem ſubſtantiæ ſimplices careant materia, & non inſint eis qualitates actiuę, & paſſiuę, cõſtat, quod nõ poſſunt corrumpi, vt corrumpuntur compoſita, loquens aũt de corruptione ſimpliciũ, quales ſunt formæ accidentales, & ſubſtantiales, dicit ꝙ dupliciter poſſunt corrũpi. ſ. per ſe, & ꝑ accidens, per ſe quidem corrũpunt a ſuo cõtrario, vt ſiccitas corrũpit ab humiditate, & ſcientia ab ignorantia prauæ diſpoſitionis, per accidens aũt corrumpunt ad corruptionẽ ſui ſubiecti cui innitunt, & a quo cõſeruant, vt corrupta aqua corrũpuntur qualitates eius, & corrumpitur forma eius, ſuſtentabat enim in materia per qualitates eius, ſed neutro mõ ſubſtantiæ ſimplices poſſunt corrũpi, nõ quidẽ per ſe, qm̃ ſubſtantiæ nihil eſt cõtrariũ, niſi rõne qualitatũ cõtrariarũ q̃ non inſunt ſubſtantijs ſimplicibus, cum ſint extra naturã elementorum, nec per accidens, qm̃ cũ ſint immateriales non ſunt formæ innitentes materiæ, ergo omni modo corruptionis ſunt incorruptibiles, & propterea dixit Ariſt. in j. cœli tex. 100. de huiuſmodi ſubſtantijs quod ſunt

entia in alterabilia,& impaſſibilia optimam habentia uitam,& per ſe ſufficientiſſimã perficiũt toto æterno ideſt nõ tẽporalem,ſed æternam.Et in lib.9.Metaph.tex.19.dicit ꝙ in eis non eſt malũ,neq; peccatum.i.defectus naturalis,ne que corruptio,etenim corruptio eſt malorum.

Secundum doctr. Theolo.acceptatur eadem propoſitio. Nam Dion.ſic loquitur de intelligentiis in c.de Diui.nom. Propter iſtos.ſ.diuinæ bonitatis radios,ſunt,viuunt,& uitam habent indeficientem, & immunem, a corruptione uniuerſa,Morte,materia, & gñatione, mundę exiſtentes. De animabus aũt intellectiuis in eodẽ cap. ſic dicit, poſt illas claras, & admirabiles, mentes animæ, & quæcunque ſunt bona animarum, ſunt propter bonitatẽ ſupreme bonam,quod.ſ.intellectuales ſunt, quod habent ſubſtantialẽ uitam inconſumptibilem.i.immortalem, & ratio quidem Theologi qua probatur & intelligentiæ, & animæ incorruptibilitas,eſt eadem cũ ea, quæ adducta eſt ſm Auctorem, & breuiter reaſſumpta ſtat in hoc.Cũ intelligentia,& anima ex propoſitione decimaquinta ſubſiſtant ſm ſeipſas:|& non ratione partis,vt conpoſita:neceſſe eſt,quòd ſint ſimplices eſſentiæ ſuæ formæ. Igitur ſi corrumpuntur quod corrumpantur per ſe, qm̃ nulli alteri inniruntur, quæcunque autem ſubſiſtentia per ſe corrumpuntur,ideo corrumpuntur, quia aliquid ab altero ſeparatur,puta forma a materia. Hoc autem non poteſt eſſe in ſimplici forma ſubſiſtente,vt patet, ergo neceſſe eſſet vel formam ſeparari a ſeipſa quod eſt inimaginabile, vel eſſe ſeparari a forma, ꝙ eſt impoſſibile, quoniam eſt proprietas: forma enim dat eſſe,proprietas aũt eſt in ſeparabilis ab eo eo cuius eſt,quare ſicut habere tres eſt ſeparabile a triangulo, ſic eſſe eſt inſeparabile a forma ſubſiſtente. Hæc de propoſitione vigeſima ſexta dicta ſint.

CAPVT XXVII.

Omnis ſubſtantia deſtructibilis,aut eſt compoſita,aut eſt delata ſuper rem aliam,&c.

IN hac propoſitione intendit oſtendere cauſas, & conditiones propter quas ſubſtantiæ aliquæ ſunt corruptibiles, & dicit, id prouenire ex altera duarũ cauſarum. Prima, eſt compoſitio. Secunda, eſt delatio, uel ſuſtentatio ſuper rem alteram: ex prima cauſa corrumpunt, tam elementa, quàm elementata, ex ſecunda corrumpuntur formæ accidentales, quæ innituntur ſubiecto, & formæ ſubſtantiales, quæ innituntur materiæ ſubiectæ priuationi, & propoſitũ ſuum ſic probat. Omnis ſubſtantia corruptibilis indiget aliquo quo ſtante habet eſſe, & quo remoto deſinit eſſe. Illud aũt non põt eſſe, niſi aut partes componentes, quibus ſtantibus unitis, ſtat compoſitum, & quibus ſeparatis abinuicem, deſtruitur compoſitum, ut patet de corpore elementato, & de artificiatis, quæ reſoluuntur in ea ex quibus conſtant: aut eſt ſubiectũ deferens, & ſuſtentans, rem, qñ enim ſubiectũ eſt debite diſpoſitũ conſeruatur res inniꝺa ſubiecto, ſiue ſit forma accidentalis, ſiue ſubſtantialis. Nam agens deſtruens aquam deſtruit accidentia aquæ, quæ innituntur aquæ, & deſtruit formã aquæ, quæ ſuſtẽtatur in materia. Et qm̃ oẽs formæ naturales rerum inferiorũ præter aĩam intellectiuã innituntur materiæ, ideo ſunt corruptibiles ex tranſmutatione materiæ ad aliam formã. Patet igitur, ꝙ omnis ſubſtantia corruptibilis ideo corrũpitur quia eſt cõpoſita ex partibus ſeparabilibus abinuicẽ, aut quia ſuſtentatur in eſſe per aliquod ſubiectũ differens. Ex quibus corollarie ſequitur, ꝙ ſi aliquod compoſitum conſtat ex partibus inſeparabilibus abinuicẽ, ut corpus cœleſte, illud eſt incorruptibile, non quia compoſitum, ſed quia tali modo cõpoſitionis eſt compoſitum. Item ſi aliqua forma ſit non innitens materiæ, quia non educta de potentia eius, ſed eſt per ſe ſubſiſtens, talis non eſt delata ſuper materiã, & licet informet materiam, tamen nõ corrumpitur propter ſeparationem a materia, ut eſt anima intellectiua, de cuius incorruptibilitate ſatis pertractauimus in prima parte D.Th. in q.75. ſuper 5. artic.

Secundum doctr. Procli, acceptatur eadem propoſitio, quam & ipſe ſententialiter poſuit in lib. ſuo, & probatio

tio ſua eſt conformis penitus probationi Auctoris, & propterea cũ omnis corruptio fiat per ſeparationem alicuius ab aliquo, neceſſe eſt, ꝙ hæc ſeparatio fiat, aut ratione partium componentium, aut ſubtractione ſubiecti deferentis. ergo omnis ſubſtantia corruptibilis, eſt compoſita, aut delata ſuper aliam rem.

Secundùm Ariſt. acceptatur eadem propoſitio nam ſecũdùm eũ 12. Metaph. text. 29. materia eſt cauſa non eſſendi, & corruptionis. Vnde probans intelligentias eſſe immateriales dicit, ſempiternas.n oportet eſſe, q.d. ſi habent materiam poſſunt non eſſe, ergo non erunt ſempiternæ.

Omne igitur corruptibile habet materiã ex qua, vel in qua, ſi ex qua. ergo eſt cõpoſitũ, ſi in qua ergo ſuſtẽtat. per materiã vt formæ accidentales, & ſubſtantiales, ſuſtentari aũt idem eſt qđ differri. Ergo ſm Ariſto. omnis ſubſtantia corruptibilis, vel eſt compoſita, vel delata ſuper aliam rem.

Tu tñ aduerte, ꝙ licet materia ſm Ariſt. ſit principium non eſſendi, tamen ad hoc quod ſit principium non eſſendi ſecundùm ſubſtantiam, neceſſe eſt vt recipiat formam cum qualitatibus contrarijs, & qm̃ id non contingit in cœlo, ideo in primo cœli probauit cœlum eſſe inalterabile, ingenerabile, incorruptibile, & tamen in cœlo poſuit materiam. Quoniam in omni mutatione phyſica etiam ſm locum ſupponitur materia, ex 12. Metaph. tex. 6 Cum igitur cœlum mutetur ſecũdùm locum, patet quod in eo eſt materia, verum quia eſt alterius rationis a materia inferiori, non eſt principium non eſſendi in cœlo ſecundum ſubſtantiam, ſed ſecundùm diuerſa vbi. Item aduerte ex doctrina quam dedit in 2. lib. de anima, tex. 21. videtur anima vt intellectiua eſſe alterum genus animæ, ex conſequenti non inniti materiæ, ſicut vegetatiua, & ſenſitiua, & aliæ formæ materiales, & ſic eſſe ſeparabilem a corpore, vt perpetuum a corruptibili, cuius ſignum ſumitur quia habet operationẽ in qua non cõmunicat corpus, vt organũ, ex quo ſequit̃ quod ſicut in operando non innititur corpori, ſic nec in eſſendo. vnde patet omnes formas inferiores erit per ſe ſubſiſtens, & incorruptibilis. Ex doctrina igitur Ariſtot. habe-

mus, ꝙ omne corruptibile habet materiam ex qua, non ſimpliciter, ſed ſubiectã priuationi, vt ex hoc excipiat corpus cęli, vel materia in qua nõ ſimpliciter, ſed vt deferẽtẽ vel ſuſtentantem, vt ex hoc excipiatur anima intellectiua.

Secundùm doctrinam Theologi, acceptatur eadem ꝓpoſitio. Nam cum generatio & corruptio ſint oppoſitæ, habent fieri circa idem ∴ ergo omne corruptibile eſt generabile, ſed generabile non eſt niſi compoſitum, & quod educitur de potentia ſubiecti, vel potentia materiæ, & oẽ tale innitit ſubiecto, vel materiæ, ex cõſequẽti eſt ſuſtenta tum ſuper rem aliam, ergo corruptibile non eſt niſi compoſitum, & quod de potentia ſubiecti, vel materiæ eductũ eſt. Minor ſic probatur, omne quod generatur, aut generat per ſe, aut per aliud. i. ad generationem alterius. Si per ſe, ergo eſt compoſitum. In omni. n. generatione per ſe ſubijcitur materia, ex qua ꝑ receptionem formæ conſtituitur cõpoſitum, & in hoc diſtinguitur generatio a creatione in qua nihil ſupponitur: ſi per accidens, ergo eſt eductũ de potentia ſubiecti, vt dum fit aqua generatur frigiditas, vel de potentia materiæ, vt dum agens diſponit mãm educit formam aquæ de potentia materiæ, ergo omne genitum per accidens eſt delatum ſuper ſubiectum, vel ſuper materiam ex conſequenti cum omne corruptibile ſit generabile, & eo modo corruptibile, quomodo eſt generabile, ſequitur omne corruptibile eſſe compoſitum, vel delatum. i. ſuſtentatum ſuper rem aliam, qua ſtante ſtat, & qua remota remouetur niſi corrumpatur a ſuo contrario. ſtat enim frigiditatem aquæ corrumpi a calore, & tamen aquam non corrumpi, vt diximus ſupra etiam ad mentem Ariſtot.

Hæc de propoſitione uigeſima ſeptima dicta ſint.

PROPOSITIO XXVIII.

Omnis ſubſtantia ſtans per ſeipſam eſt ſimplex & non diuiditur, &c.

QVia in propoſitione. 26. manifeſtauit ſubſtantiam exiſtentem per ſeipſam eſſe incorruptibilem, hic

hic declaratur quō ſe habeat quo ad diuiſionem,& cōpoſitionem,& intendit duas concluſiones, quarum prima eſt, ſubſtantia ſtans per ſeipſam non diuiditur.i.eſt impartibilis,& indiuiſibilis.Secunda eſt,ſubſtantia ſtans per ſeipſam eſt ſimplex.i.non compoſita ex multis. ſed antequā deſcendam ad probationes,aduerte duo,primò, quod ſimplex & impartibile licet ſint idem re, tñ ratione differunt, quoniā impartibile formaliter excludit diuiſionem, ſimplex autē formaliter excludit cōpoſitionem.Re tñ ſunt vnum quoniam omne partibile quoddam totum eſt, & vt ſic compoſitum eſt,ergo impartibile incompoſitum eſt, & omne cōpoſitum partibile eſt,& vt ſic diuiſibile, ergo omne ſimplex indiuiſibile eſt, Aduerte ſecundo,vt etiam diximus in propoſitione vigeſimaſexta non eſt idem, ſubſtantiam ſtare,ſiue exiſtire,ſiue ſubſiſtere per ſe,& ſubſiſtere per ſeipſam,vel per eſſentiam ſuam vnam exiſtere per ſe verificat de omni quod ſubſiſtit ſiue ratione partis, vt cōpoſita materialia quæ ſubſiſtunt ratione formæ vnitæ materiæ, ſiue ratione totius eſſentiæ,vt intelligentiæ.quæ ſe totis ſubſiſtunt cum ſint formæ cōpletæ non vnibiles materiæ. Exiſtere aūt per ſeipſam,vel ꝑ eſſentiā ſuā non verificetur niſi de ſubſtantia,quæ ſe tota,ſiue ex ſe ſubſiſtit, vt per ly ex ſe excludatur cauſa formalis intrinſeca, ad differentiam cōpoſitorū materialium, non aūt excludatur cā prima agēs a qua pendet,vt diximus in propoſitione vigeſimaquinta.

His præpoſitis,aduerte probationem Auctoris pro prima concluſione conſiſtere in hoc,ſi ſubſtantia per ſeipſam eſt diuiſibilis in partes,ergo omnis pars eſt ſtans per ſeipſam quod eſt falſum,conſequentia ſic probatur,quod cōuenit alicui ſm ſeipſum.i.ſm totum cuilibet parti eius cōuenit ſi eſt diuiſibile, vt ſi ſol ſm ſe totum eſt lucidus ſecundùm omnem partem eſt lucidus, & ſi mobile ſecundùm totum mouetur ſecundùm omnem partem mouetur,ergo ſi ſubſtantia ſtans per ſeipſam.i.ſecundùm ſe totam diuiſibilis eſt,omnis pars ſtabit per ſeipſam:falſitas, autē conſequentis ſic manifeſtatur,ſi omnis pars ſtat per ſeipſam, ergo nulla innitetur alteri, repugnat.n. aliquid per ſe ſtare

& inniti alteri, ſi nulla innititur alteri, ergo non conſtituet compoſitum, ergo aliquod habebit partes, & non erit compoſitum, quod eſt impoſſibile.

Secundam concluſionem ſic probat Auctor, ſi ſubſtantia ſtans per ſeipſam non eſt ſimplex, ſed compoſita, ergo quælibet pars ſtabit ex alia, qm̃ cum ſtet ſm̃ ſe totã, quælibet pars pendet ex alia, ſed hoc eſt falſum, quoniam cum in quolibet compoſito ſit ordo partium, in eo eſt aſſignare partem meliorem, & viliorem, vt in compoſito eſſentiali forma eſt melior materia, in cõpoſito elementato elementum prædominans, vt ſic melius eſt. In compoſito quantitatiuo pars prior videtur nobilior, ſi ergo ſubſtantia ſtans ſecundum ſe totam eſt compoſita, quælibet pars pẽdet ex alia, ſequitur meliorem pẽdere a viliori, & viliorem a meliori. Quapropter infert Auctor ſubſtantiam ſtantem per ſeipſam eſſe incompoſitam, qm̃ per ſeipſam ſibi ſufficit, ex conſequenti non indiget partibus, a quibus recipiat ſufficientiam, ſicut & eſſe a partibus. Integratur enim totũ ex partibus. Et quoniam eſt ſimplex, & impartibilis, ideo eſt incorruptibilis, vt probatum eſt in propoſitione vigeſimaſeptima.

Secundùm doctrinam Procli, acceptatur eadem propoſitio. nam in libro ſuo, talem propoſitionem format. Omne per ſe ſtans, i. ſecundùm ſeipſum, impartibile eſt & ſimplex, probat autem ſic, ſi oẽ ſtans ſm̃ ſeipſum eſt partibile, cum ſtet ſecundùm ſe totũ, & nõ ratione partis, vt declaratum eſt, ergo ſtat ſecundùm quamlibet partẽ, ergo quælibet pars fundatur in alia, vnum quodq;. n. fundatur in eo per quod ſtat: ſi ergo ſtat ſecundum quamlibet partẽ, quælibet fundatur in alia. Nam ſic ſtãs ratione partis, ideo ſtat quia vna pars fundatur in alia, puta forma in materia, ſic ſtans ſcd̃m ſe totum, ideo ſtat ſi eſt partibile, quia quælibet fundatur in qualibet, hoc autẽ eſt impoſſibile, qm̃ fundãs & fundatum ſe habent, vt cauſa & effectus, quæ cum ſint oppoſita non poſſunt conuenire eidem ſecundùm idẽ, non ergo ſtans per ſeipſum eſt partibile, ſi impartibile, ergo eſt ſimplex. Nam idem re ſunt, vt diximus ſupra licet differant

tantoratione. Secundùm doctrinam Ariſt. acceptatur eadem propoſitio, & ſufficienter probata eſt ſupra in propoſitione ſeptima, quo ad intelligentias de mente eius. Nam hæc propoſitio, omnis ſubſtantia ſtans per ſeipſam, &c. vt diximus in propoſitione vigeſimaquinta, non verificatur niſi de intelligentia, & anima intellectiua, & quidem quo ad intelligentias quod ſint indiuiſibiles, & ſimplices, vide probationes factas in propoſitione 7. Quod autem idē verificetur de anima intellectiua vt intellectiua eſt probatur ex eo quod dixit in 3. de anima, tex 4. vbi inquit. Neceſſe eſt itaque, qm̄ omnia intelligit immixtum eſſe. i. non habere aliquam naturam corpoream, nec materialem, ex conſequenti eſſe ſine organo, qm̄ ſi aliquod organum haberet ſicut ſenſitiuum, iam non cognoſceret omnia, ſed ſuum obiectum eſſet determinati generis, ſicut auditus circa ſonum, & viſus circa viſibile, &c. Et in tex. 12. inquit. Dubitabit autem vtique aliquis ſi intellectus ſimplex eſt, & impaſſibilis, & nihil nulli habet commune, &c. Vbi ſupponens intellectiuum principium eſſe ſimplex & impaſſibile, & inorganicum, quærit quomodo poteſt intelligere cum intelligere ſit quoddam pati. Ex quibus dictis cōſtat Ariſt. cognouiſſe animam intellectiuam, vt intellectiuam, eſſe eleuatam ſuper omnem naturam corpoream & materialem ex conſequenti eſſe ſimplicis & inextenſæ, & indiuiſibilis ſubſtantiæ ſicut intelligentiæ, in hoc tñ differens ab eis quod eſt actuatiua materiæ, non tamen pendens ab ea. Et id cognouit Ariſt. ex operatione intellectiua, quæ non expletur per aliquod organum, & ſuum obiectum non eſt tātum vnius generis, ſed ens inquantum ens.

Secundùm doctrinam Theologi, acceptatur eadē propoſitio, & quidem quod verificetur de intelligentijs, iam probatum eſt in propoſitione ſeptima, vbi & adduximus dictum Dionyſij. Quod aūt verificetur de anima intellectiua probatur quoniam ſm Theologum eſt tota in toto & tōta in qualibet parte corporis, non quidem quo ad totalitatem potentiarum, aliter omnes potentiæ animæ eſſēt in pede, & in manu, &c. Sed quo ad totalitatem eſſentiæ.

ergo eſſentia eius eſt omnino inextenſa, & per ſe, & per accidens ex conſequenti eſt omnino indiuiſibilis, & incom poſita,& ſignū oĩmodè inextenſionis manifeſtat̃ ꝑ actū in teiligendi,ꝓpria.n.operatio formæ extenſæ eſt circa ſingu laria tm̃,operatio aũt aĩæ intellectiuæ eſt circa vniuerſale, & intellectus recipit ſpeciem vniuerſalẽ in repræſentãdo, ergo conſtat aĩam intellectiuam ſm̃ eſſentiam ſuã eſſe ele uatã ſuper materiam, & non extendi in corpore extenſo, ſicut extendunt̃ ꝑ accidens formæ ſubſtantiales materiales,& accidentales quæ recipiuntur in quanto.Extenditur .n.albedo ad extẽſionem ſuperficiei, ex conſequẽti anima intellectiua eſt impartibilis,& ſimplex,& per ſe,& ꝑ accidens.Hæc de propoſitione vigeſimaoctaua dicta ſint.

PROPOSITIO XXIV.

Omnis ſubſtantia ſimplex eſt ſtans per ſe ipſam ſcilicet per eſſentiam ſuam, &c.

PRo euidentia huius propoſitionis,aduerte duo. Primo,ꝙ cum propoſitio præcedens ſit vniuerſalis affirma.& hæc ſit vniuerſalis affirma. non videtur hæc conuerſio valere,quoniam vniuerſalis affirma. non conuertitur niſi in particularẽ affirma.vt hic,omnis homo eſt animal,ergo quoddam animal eſt homo.nam ſi dicatur,ergo omne animal eſt homo,patet conſequentiam eſſe falſam, ſic in propoſito,licet hæc ſit vera omnis ſubſtantia ſtans ꝑ ſeipſam eſt ſimplex,tñ hæc videtur falſa, omnis ſubſtantia ſimplex ſtat per ſeipſam, qm̃ aliquæ ſubſtantiæ ſimplices, vt formæ naturales,& oẽs animæ præter intellectiuã non ſtant.i non ſubſiſtunt per ſeipſas,nec per alterum. Ad hoc igitur dicendum eſt,ꝙ intentio Auctoris nõ fuit loqui de omnibus ſubſtantijs ſimplicibus,ſed de his quæ ſubſiſtunt veluti,ſi diceret,omnis ſubſtantia ſimplex ſtans, ſtat per ſeipſam,& eſt verum ad dſiam ſubſtantiæ compoſitæ ſtantis,quæ nõ ſtat per ſeipſam,ſed ratione partis, vt diximus in propoſitione vigeſimaoctaua.Et ſic patet ꝙ inſtantia ad ducta

ducta de formis naturalibus non valet,quia non ſtant, ex conſequenti non ſtant per ſeipſas,nec per alterum.Aduerte ſecundo,ꝙ licet Auctor hanc cõuerſionem faciat,& cõuerſam probauerit quæ fuit propoſitio præcedens,tñ conuertentẽ non probat quæ eſt præſens propoſitio,& exiſtimo,id feciſſe,qm̃ in omni bona conuerſione,ab vna ad reliquam eſt manifeſta conſequentia,bene.n. ſequit̃ ꝙ ſi nullus homo eſt lapis,nullus lapis eſt homo. Et in terminis conuertibilibus,patet vniuerſalem affirma. conuerti in vniuerſalem affirma.vt ſi omnis homo eſt riſibilis,omne riſibile eſt homo,& qm̃ iſta duo ſunt conuertibilia,ſubſtãtia ſtans per ſeipſam,& ſubſtantia ſimplex ſtans,ideo bene ſequitur,ꝙ ſi hæc eſt vera, omnis ſubſtantia ſtans per ſeipſam eſt ſubſtantia ſimplex ſtans,etiam hæc eſt vera,omnis ſubſtantia ſimplex ſtans,eſt ſtans per ſeipſam,hãc puto eſſe rationem quare Auctor non probauit eã, verum quia in cõmento ponitur alia propoſito,quæ talis eſt,ſubſtantia ſtans per ſeipſam eſt cauſata ſine tpe,& eſt in ſubſtantialitate ſua ſuperior ſubſtantijs tpalibus.Cui concordat Proclus formans talem propoſitionẽ, omne ſtans per ſeipſum eſt exemplũ ab his quæ tpe menſurãtur ſm ſuã ſubſtantiã & hæc propoſitio probat̃ in cõmẽto,& ex ea poſſumus elicere probationẽ propoſitionis poſitæ ab Auctore,ideo primo formo probationẽ propoſitionis poſitę in commento,deinde elicio probationem poſitæ propoſitionis ab Auctore.probatio ſtat in hoc,nulla ſubſtantia ſtans per ſeipſam eſt generata,vt probatum eſt in propoſitione.25. omnis ſubſtãtia cauſata in tempore,& menſurata tpe eſt generata.Ex hoc.n.menſuratur tpe,quia eſſe eius variat̃ per generationẽ,& corruptionẽ,vnde quia cœlum,ſm ſubſtantiam ſuam eſt incorruptibile,quo ad ſubſtantiam non mẽſuratur tempore,ſed pro quanto eſt ſub motu.Ergo nulla ſubſtantia ſtans per ſeipſam eſt cauſata in tempore,ita ſcilicet ꝙ ipſa ſecundùm ſubſtantiam menſuretur tempore, ſed eſt eleuata ſuper omnia temporalia, ex hac probatione poteſt ſic elici probatio propoſitionis poſitæ ab Auctore,omnis ſubſtantia ſimplex ſtans, eſt non generata,

nec

nec menſurata t pe,ergo eſt incompoſita.nam omne genitum,& menſuratum tempore eſt compoſitum. Genitum n. conſtat ex materia & forma, & menſuratum tempore eſt mobile,& omne mobile eſt diuiſibile,ergo compoſitum. Tunc vltra ſi ſtat,& eſt incompoſita,vt dictum eſt,ergo ſtat per ſeipſam,qm̃ cum careat partibus nõ poteſt dici ꝙ ſtet ratione partis, hoc enim eſt proprium compoſitorum, vt dictum eſt in propoſitione vigeſimaoctaua.

Eadem propoſitio qm̃ conuertens eſt præcedẽtis,& præcedens acceptatur a Proclo,& ab Ariſto. & a Thologo, vt probatum eſt,ex conſequenti & hæc acceptatur,nec indiget alia probatione,niſi vt probauimus, quoniam illa probatio procedit ex fundamento in quo conueniunt & philoſophus,& Theologus.Propoſitio autem poſita in commento,ſcilicet ſubſtantia ſtans per ſeipſam cauſata eſt ſine tempore ita quod non menſuratur tempore quo ad eſſe ſuum ultra hoc quod acceptatur a Proclo,vt viſum eſt,acceptatur etiam ab Ariſt.Nam cum ſit immaterialis,vt dictum eſt ſupra eſt incorruptibilis.Incorruptibilia aũt ſunt ſemper,& quæ ſemper ſunt non continentur ſub tempore nec menſurantur,quoniam dicit Ariſt.in 4.Phyſ.tex.117, eſt accipere maius tempore omni contento ſub tempore, quare manifeſtum eſt,qm̃ quæ ſemper ſunt,ſecundũm q̃d ſemper ſunt non ſunt in tempore, neque enim continentur tempore,neque menſuratur eſſe eorum ſub tempore, ſignum autem quoniam nihil patiuntur a tempore, tanq̃ non entia in tempore: hæc ille.Et in primo cœli, tex. 110, inquit propter quod quidem, neque in loco quæ ibi apta na a ſunt.ſ.extra cœlum,neque tempus ipſa facit ſeneſcere.patet igitur ꝙ ſubſtantia ſtans per ſeipſam eſt ſuperior omni tempore,nec eius productio,cum non ſit vera generatio, menſuratur tempore.

Eadem propoſitio acceptatur a Theologo. Nã Dion.de Diu.nom.cap. 10.aſſignans differentiam inter æuum, & tẽpus dicit. Aeuum appellat.ſ ſacra ſcriptura,ſecũdũm quod & proprietas æui,eſt antiquum & inuariabile atque ſecundũm totum ipſum quod dicitur eſſe metiri,tempus autem

ſcriptura in generatione,& corruptione ponit alliaſque ſe aliter habens.i.ſacra ſcriptura appellat æuum illud,qđ eſt menſura eſſe antiqui, idest non incipientis de nouo, & inuariabilis,& menſuratur ab æuo ſm totũ,& nõ per partem poſt parte. Tempus aũt ponitur menſura eorum,quæ generantur, & corrumpuntur, & aliter ſe habent, unde inquit illic Dionyſ. quod pro hac uita menſuramur tẽpore poſt hanc uitam autem erimus participes æui,qm̃ facti erimus incorruptibiles,&c.Ex his ergo habemus duo,primo, quod ſubſtantia menſurata tempore habet principium & finem in tempore:ſecundo quod eſſe menſuratum tempore eſt uariabile per generationem, & corruptionem.

Cum igitur ſubſtantia ſtans per ſeipſam ſit incorruptibilis,ut probatũ eſt in propoſitione 26. ſequitur ꝙ nõ habet principium & finem in tempore,nec eius eſſe eſt tranſmutabile: Ex conſequenti non menſuratur, nec continetur ſub tempore, ſed eſt altior omni re temporali.Hęc de propoſitione vigeſimanona dicta ſint.

PROPOSITIO XXX.

Omnis ſubſtantia creata in tẽpore, aut eſt ſemper in tempore,& tempus nõ ſuperfluit ab ea, quoniam eſt creata, & tẽpus æqualiter, aut ſuperfluit ſuper tempus, & tempus ſuperfluit ab ea, quoniã eſt creata in horis temporis quibuſdam, &c.

IN hac propoſitione intendit declarare,ꝙ conuenienter in uniuerſo createę ſunt duæ naturæ temporales, quarum una adæquatur tempori, ita quod non fuit, nec erit aliqua pars temporis in quo illa non ſit, ita quod ſi tempus eſt æternum adæquatur tempori æterno, & ſi tempus eſt infinitum ante, & poſt adæquatur toti tẽpori finito,eã ratione qua eſt temporalis,& hæc eſt natura corporis cęleſtis:Dixi notãter ea rõne qua eſt tẽpalis qm̃ cęlũ ſecundum ſubſtantiam,cũ ſit incorruptibile, & eſſe inuariabile, non

continetur, nec menſuratur tẽpore, vt dictũ eſt in propoſitione præcedenti. Cœlum aũt vt motum menſuratur tẽpore, qm̃ tẽpus eſt menſura motus, & prout eſt ſub motu dr̃ ſubſtantia tẽporalis, quam Auctor dicit creatam in tp̃e inquantum .C eſt ſub motu, & non quo ad eſſe. Cœlũ igitur, vt motum, eſt natura temporalis adæquata tẽpori, qm̃ tẽpus non fuit quin fuerit motus cœli, nec erit quin tunc ſit motus cœli. Nã ſic ſe habent quod poſito vno ponitur reliquum, & remoto uno remouetur reliquum, ut magis declarabitur ẜm doctr. Ariſto. Alia natura tẽporalis eſt in adæquata tempori, ita quod eſt dare tempus in quo illa non eſt, nec mouetur, ut natura oĩum ſub cœlo, quæ dñr generabilia, & corruptibilia quæ aliquo tẽpore ſunt & mouentur, & aliquo tp̃e nõ ſunt, nec mouentur. Hanc igitur concluſionẽ probabimus ad mentem Auctoris, deinde ponitur corollarium ad mentem eiuſdem. Probatio cõcluſionis ſtat in hoc. Cũ ſubſtantiæ incorporeæ æternæ, & ſubſtantiæ generabiles ſint penitus diſſimiles, qm̃ illæ ſunt ſemper, & ſunt immobiles, iſtę aũt nõ ſemper ſunt, & ſunt mobiles, non ſe cõſequuntur immediate, ſed per aliquod medium, qđ de utroq; extremo participat. Nam hunc uidemus ordinem in rebus, qđ ſimilia ſeinuicem immediate cõſequuntur, diſſimilia aũt quodam medio, unde in elementis, qm̃ aqua eſt diſſimilis igni in utraq; qualitate, non ſequitur ad ignem immediate, ſed mediat aer qui participat qualitates utriuſque. nam eſt calidus, & ut ſic aſſimilatur igni, & eſt humidus, & ut ſic aſſimilatur aquæ. ut igitur hic ordo ſeruetur in ſubſtantiis creatis conueniens eſt, ut inter ſubſtantias æternas immobiles, & ſubſtantias temporales non æternas, & mobiles mediet ſubſtantia æterna tẽporalis mobilis. Nam inquantũ habet eſſe æternũ, i. inuariabile, aſſimilatur ſubſtantiis æternis immobilibus, & diſſimilatur ſubſtantia tp̃alibus nõ æternis, & inquantũ eſt ſub motu aſſimilatur his ſubſtãtiis nõ æternis mobilibus, & quia eſt ſub motu dr̃ tẽporalis, ratione aũt eſſe immutabilis dr̃ æterna, & hæc eſt natura cœli, ut diximus, conuenienter ergo datur natura cauſata in tp̃e adæquata tempori-

pori,& natura cauſata in tempore inadæquata tpi,ſed prima eſt ſub tpe nō ratione eſſe,ſed ratione motus, ſecunda autē eſt ratione vtriuſq; & ideo dr̃ ſimpliciter temporalis.

Corollarium poſitum ad mentem Auctoris. Incipit ibi iam ergo oſtenſum eſt ex hoc,&c.Et intēdit, ꝙ cū duę ſint naturę æternæ, vna ſimpliciter æterna, & nullo modo temporalis,vt ſubſtantia abſtracta,alia æterna, & tpalis ratione motus vt ſubſtantia cœli,duæ ſunt perpetuæ durabilitates.Nā & ſubſtantia abſtracta,& ſubſtantia cęli,cum ſint creatæ incorruptibiles in æternū ſtant,& tñ inter eas aſſignatur triplex differētia,prima eſt ꝙ ſubſtantia abſtracta eſt natura fixa ſtās immobilis motu Phyſ.Cū.n.ſit ſimplex & indiuiſibilis ex propoſitione 28. eſt immobilis phyſice. Omne.n.mobile eſt diuiſibile, vt probat Ariſt.in 6.Phy. tex.39.Subſtantia aūt cæli mouetur,vt patet, & vt ſic inſtabilis eſt:ſecūda eſt, quod ſubſtantia abſtracta eſt tota ſimul nō habens prius & poſterius, ſubſtantia autem cæli nō ratione eſſe,ſed ratione motus habet quandā ſucceſſionem,qm̃ in motu vna pars ſuccedit alteri, ſicut & in tempore:tertia eſt, ꝙ perpetuitas ſubſtantiæ abſtractæ, eſt per eſſentiā ſuam.i.per ſeipſam, & nullo modo ratione partium,cum ſit ſimplex īmobilis,perpetuitas aūt cœli ratione eſſe,& ratione motus ſit exiſtens per partes.nā & compoſitum,& mobile eſt,ſed inquantum compoſitum, exiſtit ratione partium permanētium,inquantum autem eſt mobile, & mouetur,exiſtit ratione partium ſibi ſuccedentium,quarum vna eſt prior,altera poſterior. Manifeſtum eſt igitur,quod duæ ſunt perpetuæ durabilitates creatæ,& quomodo adinuicem differunt.

Eadem propoſitio acceptat̃ a Proclo. nam talem propoſitionem format.Omne quod ẜm tempus exiſtit,aut eo, quod ſemper in tpe eſt, aut aliqñ in parte temporis,hypoſtaſim habens.i.oē temporale,aut eſt in omni tempore. vt cœlum,aut pro aliqua parte temporis, vt inferiora generabilia, & quod hæc diuiſio ſit ſufficiens ſic inueſtigat Proclus.Inter hæc duo extrema ens ſemper, & immobile, ens nō ſemper & mobile,poſſumus imaginari tria media.

Primum

Primum ſit, ens ſemper, & mobile ſemper.
Secundum ſit, ens non ſemper, ſed mobile ſemper.
Tertium ſit, ens ſemper, & mobile, ſed non mobile ſemper ſed tantum primum eſt dabile. nam 2m implicat: cum enim motus ſupponat ſubiectū, impoſſibile eſt, ꝙ ſit mobile ſemper & non ſit ens ſemper: ſimiliter, tertiū nō eſt dabile. nam ſi eſt ens ſemper, & mobile, mobilitas ſequitur naturam eius, ex conſequenti ſemper conuenit ei. Reſtat igitur, ꝙ inter ens ſemper, & immobile, & inter ens nō ſemper & mobile, mediat ſolum ens ſemper, & mobile ſemper, ſed hoc dicitur ſemper in tempore eſſe, ut cœlum, ergo ſunt tantum duæ naturæ temporales, quarum una eſt pro omni tempore, & alia pro aliquo tempore.

Eandem propoſitionem acceptat Ariſt. Nam in 12. Metaph. tex. 5. dicit, Subſtantiæ uero tres. Vna quidē ſenſibilis, cuius alia quidem ſempiterna, alia corruptibilis, alia uero immobilis, &c. & de hac ſenſibili diuiſa in ſempiternam, & corruptibilem, reaſſumens in eo lib. tex. 29. dicit. Quoniam aūt tres erant ſubſtantiæ. Duæ quidem quæ phyſicæ, & una quę immobilis, &c. ergo ſenſibilis ſempiterna, ut cęlū eſt ſubſtātia phyſica, ergo mobilis, quia natura eſt principium motus: ergo tēporalis ut mobilis. nam cum tēpus ſit numerus motus, oīs natura mobilis cadit ſub tēpore, corruptibilem aūt eſſe temporalem clarum eſt, ergo concordat Ariſt. cum Auctore duas. ſ. eſſe naturas temporales, unam adæquatam tempori, aliam inadæquatam.

Et aduerte, ꝙ ratio adducta ad mentem Auctoris . ſ. ꝙ oīno diſſimilia non ſe conſequuntur, niſi cū aliquo medio habente ſimilitudinē cum utroq; extremo, tangitur ab Ariſt. in alio propoſito. nam in 8. lib. Phyſ. tex. 37. comparans mouens non motum ad motum non mouens, puta animam mouentem ad lapidem motum, aduertens omnimodam diſſimilitudinem inter ea, quia anima mouet, & non mouetur, lapis mouetur, & non mouet, ponit medīū communicans cum utroq; . ſ. mouens & motum, puta manum quæ mouet lapidem, & mouetur ab anima, & inquantum mouet ſimilatur animæ ut mouenti, & inquantum mouetur

uetur ſimilatur lapidi, ut moto. Patet igitur quòd rerum ordo exigit ut omnino diſſimilia non immediate, ſed cum aliquo medio ſe conſequantur, & tu applica ad concluſionem poſitam ab Auctore.

Eadem propoſitio acceptatur a Theologo, ſed alio quidem modo quàm a Philoſophis, unde aduerte, ꝙ quo ad ſubſtantiã concordat cũ Philoſophis, tenet.n. ſubſtantiam cœli perpetuam, & inferiorum corruptibilem ſicut & Philoſophi, quo ad adæquationem, uel inadæquationem temporis ratione motus diſcordat a Philoſophis. nam licet Theologus, & Philoſophus teneant cœlũ motum adæquari tempori, inferiora autem inadæquari, tamen in hoc diſcordant, quod Philoſophus credens mundum æternũ ante, & poſt, tenet motum cœli adæquari toti tempori, quod ſecundum ipſum eſt infinitum. Theologus autẽ tenet ipſum adæquari toto tempori, qm̃ tempus conſequitur ipſum, non ſolũ ut menſura menſuratũ, ſed vt accidens proprium ſubiectum, primum enim menſuratum a tempore eſt motus diurnus primi mobilis, & ipſo menſuramus omnem motum. qm̃ ſimpliciſſimus, & regulatiſſimus eſt: uerũ quia ſm Theologum totum tempus eſt finitum, qm̃ non fuit ante, nec erit poſt motum cœli: Dicendum eſt quod cœlum ratione motus adæquatur toti tempori quod tamen finitum eſt, inferiora aũt ſecundum idem numero inadæquantur toti tẽpori infinito ſm Philoſophum, & toti tempori finito ſm Theologum. Dixi autem ſecundum idẽ numero, quoniã nulla eadem pars elementi eſt perpetua, licet elementa per mutuam generationem remaneant perpetua, nec aliquod elementatum idem numero eſt perpetuũ licet ſucceſſione generationis perpetuetur in ſpecie. cœli autem & ſpecie, & numero perpetui ſunt. Dicta ſint hæc quo ad propoſitionem trigeſimam.

PROPOSITIO XXXI.

Inter rẽ cuius ſubſtantia, & actio ſunt in momẽto æternitatis, & inter rem cuius ſubſtãtia, & actio

ſunt in momento temporis exiſtens eſt medium, & eſt illud cuius ſubſtantia eſt ex momento æternitatis, & actio eſt ex momento temporis.

SIcut in propoſitione præcedenti, manifeſtauit duas eſſe naturas temporales: Vnam adæquatã tẽpori, ut cęlum motũ. Alterã inadæquatã, ut corruptibilia ſic in hac propoſitione manifeſtat duas eſſe naturas æternas, ſiue ꝑpetuas. Vna eſt omnino æterna, qm̃ & ſubſtantia, & actio menſurantur ęternitate, & hæc eſt intelligentia, quæ ſecundum Auctorem parificatur æternitati, ex ſecunda propoſitione. Altera eſt non omnino æterna, qm̃ eius ſubſtantia menſuratur æternitate, & actio menſuratur tempore, & hæc eſt anima intellectiua, quã dixit Auctor in propoſitione ſecunda, eſſe conſtitutã in orizonte æternitatis, quod quomodo intelligendum ſit illic expoſuimus.

Sed anteq̃ probetur propoſitio declaranda ſunt duo.

Primò, quid ſignificat ly momentum æternitatis, & ly momentum temporis.

Secundò, utrum hæc propoſitio poſſit ita uerificari de cœlo ſicut de anima.

Quantũ ad primũ, aduerte, ꝙ ꝑ ly momentũ vr̃ Auctor intelligere menſurationẽ. nam hanc propoſitionẽ traxit à Proclo, ut uidebitur, & Proclus loquitur manifeſte de menſuratione. intendit ergo Auctor ſic dicere. Inter rem cuius ſubſtantia, & actio menſurantur æternitate, & rẽ cuius ſubſtantia, & actio menſurantũ tpe, cadit res cuius ſubſtantia menſuratur æternitate, & actio menſuratur tẽpore.

Quantum ad ſecundũ, aduerte, ꝙ in propoſitione pręcedenti, dixit cęlũ eſſe naturam temporalem, qm̃ motus eius eſt in tempore. Hic autem dicit dari naturam mediam inter rem penitus æternalem, & rem penitus temporalem cuius actio ſit in tempore, & ſubſtantia in æternitate. cum igitur actio ſit agentis, & motus ſit rei mobilis, eſt enim actus mobilis, & anima ſit a qua eſt actio, uerius intelligendum eſt de anima, quam de cœlo, quoniã cœlum, ut

motum

motum magis habet rationem paſſi quam agentis, Poſito igitur ꝙ intelligatur de anima, ſic probat eam Auctor ex fundamento poſito in propoſitione præcedenti. Ordo rerum requirit ꝙ diſſimilia ſe conſequantur cũ quodã medio, ut declarauimus ſupra, ſed res æternæ ſm ſubſtantiã & operationẽ, & res tpales ſm ſubſtantiã & operationem ſunt penitus diſſimiles. ergo inter eas debet mediari res, cuius ſubſtantia ſit æterna, & actio temporalis, uel res cuius actio ſit æterna, & ſubſtantia tpalis, ſed hoc ſm eſt impoſſibile, qm̃ actio ſupponit agens. ergo ſubtracto agente ſubtrahitur actio. ergo ſi agens non eſt æternum, actio nõ erit æterna. ergo datur primum, & hoc eſt anima intellectiua coniuncta corpori, cuius ſubſtantia quod ſit æterna ſaltem a parte poſt, & eius actiones non abſoluantur a tempore declaraui in propoſitione. Vide illic.

Eadem propoſitio acceptatur a Proc. nã talẽ propoſitionem format. Omnis eius qđ omniquaq; æternale eſt ſm ſubſtantiã & operationẽ, & eius qđ ſubſtantiam habet in tpe mediũ eſt, qđ hac quidẽ.ſ. ſubſtantia æternale eſt, hac aũt.ſ. operatione tpe menſuratur, & eam probat conformiter Auctori, ſicut, & propoſitionem præcedentem.

Eandem propoſitionem acceptat Ariſt. ſecundum ſaniores eius Expoſitores, qui ad mentem eius tenent animam immortalem, & pro hoc ſtatu omnem operationem ſuam fieri in tempore, quod quomodo ſit, declaraui in propoſitione ſecunda. Vide illic.

Eandem acceptat Theol. cuius mentem diffuſe declaraui in ſecunda propoſitione, ubi propoſui, utrum anima intellectiua non ſolum quo ad ſubſtantiam, ſed etiam reſpectu alicuius ſuæ operationis ſit æterna, & id determinaui in propoſitione tertia. Hæc de propoſitione trigeſimaprima dicta ſint. nam totalis eius declaratio pendet ex propoſitione ſecunda.

PROPOSITIO XXXII.

Omnis ſubſtantia cadẽs in quibuſdã diſpoſitio-

 nibus

nibus eius in æternitate, & in quibuſdã diſpoſitionibus ſuis ſub tempore eſt ens, & generatio ſimul.

IN hac propoſitione Auctor intendit manifeſtare conditionem, & modum illius ſubſtantiæ, quam dixit in propoſitione præcedenti, quo ad ſubſtantiam menſurari æternitate, & quo ad actionem menſurari tempore, & dicit hanc ſubſtantiam eſſe ens, & eſt generatio ſimul. Sed ante quam probetur declarandum eſt quid intendit per ly ens, & per ly generatio, & per ly ſimul.

Quantum ad primũ, aduerte ꝙ ly ens proprie ſignificat id quod eſt, ſine aliqua uariatione per præteritũ & futurũ & ſine aliqua ſucceſſione, ita ꝙ exiſtentia ſua eſt tota ſimul, & eſt indefectibilis, unde ens penitus immutabile eſt ſimpliciter ens, & unumquodq; quanto magis recedit ab immutabilitate tãto minus eſt ens, & qm̃ res mẽſurata ęternitate ſm ſubſtantiam, & operationẽ totaliter recedit a mutabilitate, & omni uariatione, ideo propriiſſime eſt ens, & eſt tm̃ ens. Quantum ad ſm, aduerte, ꝙ ly generatio ſumitur ab Auctore pro communiſſimo ſignificato, ut omnis tranſmutatio, ſiue ſecundũ ſubſtantiam, ſiue ſm qualitatẽ, ſiue ſm operationẽ dicatur generatio, unde in hoc ſenſu omnis ſubſtantia ſubiecta tranſmutationi, & quo ad eſſe, & quo ad operationem, non meretur dici ens, qm̃ non eſt permanens, ſed generatio, qm̃ & eſſe ſuum, & operationes uariationi ſubiiciuntur, ex quo ſequitur ꝙ entia inferiora improprie dicuntur entia, ſed proprie dicuntur generationes, ideſt uariationes entium.

Quantum ad tertium, aduerte quòd iuxta declarationẽ nunc poſitam, aliqua res eſt tantum ens, ut quæ omnibus modis eſt ęterna, & aliqua tantum generatio, ideſt omnibus modis ſubiecta uariationi, & aliqua ſecundum ſubſtantiam ens, quia ut ſic eſt inuariabilis, & ſecundum operationem eſt generatio, quia ut ſic uariabilis eſt, & hæc dicitur ens, & generatio ſimul.

Poſita hac declaratione, manifeſta eſt probatio Auctoris ſic .n. arguit, Res ſimpliciter æterna eſt uere ens, res ſimpliciter

pliciter temporalis eſt vere generatio modo expoſito. ergo res media quæ partim eſt æterna,& partim temporalis eſt ens,& generatio ſimul,non tamen vno modo, ſed duobus.nam qua ratione eſt æterna eſt ens,& qua ratione eſt temporalis eſt generatio.i in tranſmutatione poſita.

Probata concluſione Auctor infert corollarium ibi.Iam ergo manifeſtũ ex eo quod &c.in quo reducit naturã ſimpliciter tpalem in cauſalitatem naturæ quo ad ſubſtantiã æternæ,& quo ad operationem temporalis, & hanc reducit in cauſalitatem primi,& ſupremi,qui eſt Deus. & hunc oſtendit omnino incãtum, ſed cãm oĩum.Intẽdit ergo ſic dicere.Cum optima rerũ diſpoſitio requirat, ꝙ inferiora cauſentur a ſuperioribus,& ſuperiora a ſupremo,& illic ſit ſtatus,ita ꝙ ſupremum eſt tm̃ cã,conſequens eſt vt res,q̃ ſunt generatio,modo ſupra expoſito, dependeãt a re quæ eſt ens & generatio,quæ eſt anima cœli ſm Auctorem. nã aĩæ cæleſtes per motũ cęli cauſant hæc generabilia,& aĩæ iſtæ pendent ab eſſe puro.i.a Deo qui eſt prima cã, a qua pendet duratio oĩum rerum ſempiternarum, & deſtructibilium.Cũ.n.in ſe contineat oẽs gradus eſſendi eminenter, eſt cauſa omnium graduum,& modorum entium.

Quod autem Deus ſit independens, & ab eo pendeant omnia,ſic manifeſtat.Deus eſt vnitas non acquiſita id eſt non acquirens eſſe ab alio,& omnes aliæ vnitates id eſt, omnes aliæ ſubſtantiæ ſimplices ſunt acquiſitę.i.acquirunt eſſe ab alio:ergo ſolus Deus eſt indepẽdens,& ab eo pendent omnia.Antecedens probatur ſic.Cum Deus ſit vnitas prima,eſt vnitas per eſſentiam. ergo ſi aliæ vnitates non eſſent acquiſitæ,eſſent vnitates per eſſentiam: & ſic non differunt a prima tanquam per omnia exiſtentes ſimiles primæ,& ſi prima eſſet acquiſita,iam non eſſet prima, quoniam omne acquiſitum participat,participans aũt ſupponit id quod participat, vt prius. ſic ergo Deus eſſet vnitas ſecũda ſicut & reliquæ vnitates,& ſic auferretur ordo in entibus.ordo n. requirit vnũ primũ a quo pendent alia.Cum igit̃ hæc ſint inconuenientia manifeſtũ eſt,ꝙ omnis vnitas præter vnũ verũ primũ eſt acq̃ſita,& cãta,& ipſum vnũ ve

rum primum eſt cauſans alias vanitates, & faciens acquirere non acquiſitum, ideſt faciens acquirere eſſe quod nõ habent ex ſe,& ſe,& ſic Auctor ſicut incepit librum ſuum a prima cauſa in propoſitione prima, ſic in eadem terminat ipſum,qui eſt Deus glorioſus & ſublimis.

Eandem propoſitionem acceptat Proclus. nam talem propoſitionem format. Omne quod hac quidem æternale id eſt ratione ſubſtantiæ,& hac temporale,id eſt ratione actionis,eſt ens ſimul & generatio, & manifeſtat conformiter ſicut Auctor.

Item acceptat vltimum concluſum,talem enim propoſitionem format.Omnis Deus participat,excepto vno. Pro quo aduerte,ꝙ ad mentem Plat.ſicut Deus dicitur primũ ens,primum vnum,primum bonum, ſic ſubſtantiæ abſtractæ quas Plat.vocat formas abſtractas propter propinquitatem,& ſimilitudinem ad Deum dicuntur Dij, & vnitates ſecũdæ,& quoniam omne poſt primum participat primo,& primum non habet prius quo participet, ideo dicit Proc.quod omnis Deus,id eſt omnis forma abſtracta participat,quia communicantur eis perfectiones a primo,excepto vno,id eſt primo ente, & primo vno quo non datur prius. Vnde omnia entia ſe habent ad Deum, ſicut omnes numeri ad vnitatem. nam omnes participãt vnitate vt poſteriores. vnitas autem non participat numeris, quoniam prior,& independens eſt.

Etiam propoſitio acceptatur ab Ariſto. nam ſecundum principia ſua vnumquodque eſt ens inquantum eſt actu, & tanto minus eſt ens,quanto magis eſt in potentia. vnde materia prima vltimum gradum habet in latitudine entium,& ſucceſſiua parum habent de entitate,nã non ſunt niſi dum fiunt,vt patet de motu,& tempore,ex quibus ſequitur quod ſempiterna ſunt vera entia, quoniam in 9. Metaph.text.17.dicit Ariſto.in ſempiternis vt ſempiterna ſunt nihil eſt potentiæ, quod enim eſt in potentia vt ſic poteſt eſſe,& non eſſe,corruptibilia autem cum ſint magis in potentia, quàm in actu non ſunt vere entia,ſed potius variationes entium quas & Procl. nominat nomine genera-

nera-

nerationis. ergo quæ ſunt ſempiterna ſecundùm ſubſtantiam,& temporalia ſecundum actionem ſunt ſimul entia,& variationes entium. Quod autem ad mentem Ariſt. omnia pendeant a primo, ſatis diximus in propoſitioue decimaoctaua.

Eadem propoſitio acceptatur a Theolog. nam apud ipſum quod eſt æternum eſt totum ſimul, & perfectum, inaugmentabile, & imminorabile ſecũdum perfectionem, quod autem eſt temporabile ſecundum ſubſtantiam & operationem nunquam habet eſſe fixum,ſed pro tanto tẽpore ad perfectionem tẽdit, & pro tanto a perfectione paulatim recedit donec deficiat,vnde generabile potius eſt generatio,& corruptio entis quam ens, exiſtit enim in tota duratione ſua ſub motu acquiſitiuo & perditiuo,quidquid ergo eſt ęternum eſt vere ens,& quod eſt temporale eſt potius generatio, & corruptio entis quam ens. ergo natura media eſt ſimul ens & generatio,& corruptio entis, quoniã eius actiones ſunt in generatione,& corruptione,quoniam accendente poſteriori deſinit prior.nã & in cœlo accedente ſole ad meridiem deſinit eſſe in oriente, & anima tranſit a ſimplici apprehenſione ad compoſitionem, & diuiſionem, & ab his ad diſcurſum. Quod autem a primo vno pendeant omnia, & ipſe ſit independens declarauimus in propoſitione decimaoctaua. Et hic termino Examinationes noſtras ſuper librum de Cauſis, ad laudem primæ,& vniuerſaliſſimæ Cauſæ,quæ ſuper omnia exaltatur.Amen.

NVMERVS TRACTATVVM ſuper tres libros de Anima.

Primi Libri.

Primus Tractatus ſuper procemium Ariſtotelis.
Secundus Tractatus ſuper opinionem Platonis.

Secundi Libri.

Primus Tractatus de diffinitione animæ ſecundùm Ariſtotelem.
Secundus Tractatus de potentijs animæ in communi, & de vegetabilibus.

Tertij Libri.

Primus de ſenſibus interioribus.
Secundus de intellectu poſſibili: & agēte.
Tertius de potentia appetitiua & motiua.

CHRYSOSTOMI IAVELLI CANAPITII EPITOME SVPER LIBROS DE ANIMA ARISTOTELIS.

SVPER proœmium Philoſophi de anima formamus vnicum tractatum, & relinquemus totum primum librum in quo referuntur opin. antiquorum, quæ parum nobis ſunt vtiles: Verum quidem eſt, quòd opinio Platonis eſt magni ſenſus, & ideo de ea compoſui particularem tracta. Nec rectu improbatur ab Ariſto. ſed ſolum quo ad verba, vt teſtatur B. Th. in primo de anima. ideo improbatio Ariſt. non eſt magnipendenda. Formamus ergo duos tractatus.

Primum, ſuper proœmium.

Secundum, ſuper opinionem Plat.

Tractatum primum diuidimus in quinque capita.

IN primo, oſtenditur dignitas ſcientiæ de anima.

In ſecundo, oſtenditur vtilitas eiuſdem ſcientiæ.

In tertio, oſtenditur difficultas ſcientiæ eiuſdem.

In quarto, oſtenditur, quod Phyſ. debet conſiderare de anima.

In quinto, ſoluentur dubia quædam circa determinata.

Caput

CAPVT PRIMVM.

CIrca primum cap. ponitur hæc concluſio inter oẽs ſcientias, præter ſcientiam diuinam quæ eſt metaphyſ. & theologia reuelata, ſcientia de aĩa eſt melior, & honorabilior. & per cõſequẽs nobilior. Antequã probet̃ p̃ ponuntur tria. Primum eſt, omnis ſcientia eſt bona, nã perficit intellectũ nr̃m. ergo eſt bona, omne.n. perficiẽs alterũ habet rõnem boni. Secundũ eſt, aliqua ſciẽtia eſt laudabilis, & aliqua honorabilis: probat̃, ſcientia practica eſt laudabilis, quia bonum laudabile eſt illud, qđ non quærit̃ pp ſeipſum, ſed pp nr̃m cõmodum, ut laudamus equum, quia defert equitantem, ſed ſcientia practica non quæritur pp ſeipſam, ſed pp opus, ad quod ordinatur, vt Politica quæritur pp regimen ciuitatis. ergo ſcientia practica eſt laudabilis. ſcientia vero ſpeculatiua eſt honorabilis, quia bonum honorabile eſt illud qđ pp ſeipſum quęritur, & non ordinatur ad aliud, vt felicitas, quæ eſt ſummum, & vltimum bonum: ſed ſcientia ſpeculatiua pp ſeipſam quæritur. Non.n. ordinatur ad opus, ut patet ex diffinitione ſua. ergo ſcientia ſpeculatiua eſt honorabilis. Tertium eſt, vna ſcientia ſpeculatiua eſt nobilior altera duobus modis. Primo, quia eſt certior, & habet demonſtrationes certiſſimas, vt mathematicæ, quæ demonſtrant ad ſenſum cõcluſiones ſuas. Secundo, quia eſt de nobiliori ſubiecto, vt aſtrologia eſt nobilior proſpectiua, illa.n. eſt de corpore cœleſti, quod eſt nobilius linea viſuali, quod ſi dentur duæ ſcientiæ, quarũ vna ſit certior, & de ignobiliori ſubiecto, alia vero ſit incertior, ſed de nobiliori ſubiecto, ſecunda dicit̃ nobilior prima, vñ aſtrologia eſt nobilior geometria, q̃a licet ſit incertior geometria, eſt tñ de nobiliori ſubiecto, qđ eſt corpus cœli, & ideo bene dixit philoſophus in lib. 12. de aĩali, magis affectamus ſcire modicũ de rebus altiſſimis, ẽt ſi topice, & pbabiliter illud ſciamus q̃ ſcire multũ, & p certitudinem de rebus minus nobilibus. His tribus præſuppoſitis ſic probatur concluſio, ſcientia

de

de anima eſt de nobiliori ſubiecto, anima.n. eſt ſubiectum ſaltē ſpeciale in hoc libro,& anima eſt nobilior inter creaturas inferiores,nec datur ens nobilius anima, niſi ſubſtantiæ ſeparatæ,& Deus glorioſus,& ſcientia de anima eſt certior,quia habet demonſtrationes certiores, ergo inter omnes ſcientias præter ſcientiam diuinam ſcientia de anima eſt nobilior.Quomodo uero habeat demonſtrationes certiores ſic declarandum eſt . Demonſtratio poteſt eſſe certior dupliciter , primo , quia procedit ex propoſitionibus notioribus,quo ad nos,& quo ad naturam ſuam, vt demō ſtrationes mathematicæ,ſecundo, quia procedit ex notioribus quo ad nos,in quibus non fallimur, vt qñ ex effectu notiſſimo demonſtramus cām,& dico ex effectu notiſſimo ſicut cum demonſtramus hominem hr̄e pulmonem ex hoc effectu notiſſimo,q̄ eſt reſpirare, & tales ſunt demonſtrationes libri de anima.nam per obiectum potētiæ nobis notiſſimum cognoſcimus operationem potentiæ,puta p colorem,qui eſt obiectum viſus cognoſcimus actum videndi,& per actum potentiæ cognoſcimus potentiam , vt per videre cognoſcimus viſum,& per potentiam cognoſcimus ipſam ſubſtantiam animæ,vt dicemus infra.dicimus ergo quod ſcientia libri de anima habet demōſtrationes certiores,non quidem abſolute,vt ſunt mathematicæ,ſed qa p cedunt ab his,quæ ſunt notiſſima nobis , quilibet.n in ſe experitur,ꝙ nutritur,quod augetur,quod ſentit,quod appetit,quod intelligit,& ab his effectibus notiſſimis cognoſcimus potentias animæ,& ſubſtantiam aīæ,vt declarabit in toto ſecundo lib.patet ergo, ꝙ hæc ſcientia eſt nobilior alijs.& licet non habeat demōſtrationes certiores per cauſas,vt habet mathematica , tamen habet nobilius ſubiectum,per quod dicitur ſcientia nobilior , etiam ſi non ſit adeo certa,vt ſunt ſcientię mathematicæ.Nota tamen qđ poſſumus dicere hanc ſcientiam eſſe nobiliorem,non quidē inter omnes alias,ſed inter oēs partes ſcientiæ naturalis,puta quod eſt nobilior,q̄ ſcientia libri de cœlo,& quàm ſcientia libri Meteor.& quàm ſcientia libri de minera. & quia habet nobilius ſubiectum,& habet certiores demon-

ſtrationes, licet enim omnes partes ſcientiæ naturalis demonſtrent ab effectu notiori, tamen ſcientia hæc demonſtrat ab effectu notiori, ſed notiſſimo ad ſenſum, vt declaraui paulo ante. Hæc concluſio ſic intellecta nullam habet difficultatem. Hæc ſufficiant de j. cap.

CAPVT II.

Circa ij cap. ponitur hæc concluſio. Scientia de anima eſt vtilis cuilibet alteri ſcientiæ, probatur inductiue, primo eſt vtilis logicæ, quia in hac ſcientia, vt dicetur in tertio lib. agitur de operationibus intellectus, quæ ſunt ſimplicium apprehenſio, compoſitio, & diuiſio, & diſcurſus a noto ad ignotum, ſed circa hæc etiā verſatur logica, nā in prædicamentis agitur de notitia terminorum incomplexorum, in libro Periher. agitur de compoſitione, & diuiſione, &c. hæc omnia habes in compen. ma. in prin. prædicabilium, vbi aſſignatur diuiſio logicæ, ſecundo eſt vtilis ſcientiæ morali, vt patet in ſecundo Eth. vbi inueſtigatur in quibus potentijs animæ poſſit eſſe virtus, & vitium, & ēt in decimo Eth. determinatur, ꝙ fœlicitas conſiſtit in cognitione intellectiua rerum altiſſimarum, ſed in hac ſcientia tractatur de potentijs, & paſſionibus animæ, & de intellectu, ergo eſt vtilis ſcientiæ morali. tertio eſt vtilis ſciētiæ naturali, præcipue illis partibus, quæ tractant de corpore animato vegetabili, vel ſenſitiuo, non. n. pōt cognoſci corpus aiatum, niſi cognoſcatˀ aīa, quæ eſt principiū oīum actionū rei animatæ, ergo eſt vtilis ſcientiæ naturali, quarto eſt vtilis metaphy. quia non poſſumus cognoſcere, qūo ſubſtantiæ ſeparatæ habeant intellectum, & intelligāt, niſi haberemus cognitionem de intellectu humano in hac ſcientia & per cognitionem intellectus humani deuenimus in cognitionem intellectus ſeparati, & diuini. vltimo eſt vtilis omni ſcientiæ in communi, & omni habitui intellectuali quæ ſunt ſapientia, prudētia, opi. &c. nā intellectus eſt ille qui cauſat oēs hos habitus, vt dicemus in iij. lib. cū ergo in hac ſcientia cognoſcamns cām oīs ſciētiæ, ſequitur quod

eſt utilis omnibus ſcientiis, & habitibus intellectualibus. Hęc de ſecundo capite ſufficiant.

CAPVT III.

Circa tertium cap. ponitur hæc concluſio. Hæc ſcientia licet ſit utilis, eſt tñ ualde difficilis, probatur dupliciter: primo, difficile eſt diffinire quid ſit anima, & hoc multipliciter, primo eſt difficile inuenire uiam diffiniendi. nã aliqui uolunt, quod omnis diffinitio inueſtigetur per demonſtrationem, ſicut tenuit Hippocrat. Aliqui dicunt, quod omnis diffinitio inueſtigatur per diuiſionem, ſicut tenuit Plat. Aliqui autem per compoſitionem, quæ autem uia ſit melior, dicemus in quinto cap. Secundò, eſt difficile inuenire genus, quod ponitur in diffinitione animæ, utrũ ſit ſubſtantia, an accidens, an corpus, an actus, an potentia. Tertiò, eſt difficile inueſtigare, qũo diffiniatur aĩa, an ſicut unũ genus, uel una ſpẽs ſpecialiſſima, uel una aĩa numero: nam Plato dicebat, quod anima ſeparata, ut idea erat cã animarũ particulariũ, & de ea ſola, ut de uniuerſali ſeparato detur diffinitio. ſm Ariſt. uero diffinitur aĩa in cõmuni quæ quidem nõ eſt quoddã uniuerſale ſeparatũ, ſed ſolum hẽt eſſe in hac, uel in hac anima, vnde diffinitio quæ datur de aĩa debet cõpetere cuilibet aĩæ, & dicit Ariſt. cõtra Plato. ꝙ uniuerſale, puta animal, genus aut nihil, eſt aut eſt poſterius ſingularibus, quod an ſit uerum declarabitur in quinto capite. Quartò, difficile eſt diffinire animam, quia difficile eſt inuenire unã diffinitionẽ de anima, per quam cognoſcamus etiã potentias animæ, & paſſiones ſuas. nam diffinitio ſubiecti debet eſſe medium ad demonſtrandum paſſiones de ſubiecto, ut diximus in 1. Poſter. ſicut per diffinitionẽ hominis demonſtramus hominẽ eſſe riſibilem. ſimiliter, quia difficile eſt cognoſcere differentias eſſentiales, & qm̃ aliqñ deſcribimus rem per ſua propria accidentia, ut cum deſcribimus aſinum per rudibile, neceſſe eſt ꝙ cognoſcamus accidentia propria animæ, ut per ea adiuuemur ad cognoſcendum quid ſit anima, nã inquit Ariſto.

acci-

accidentia magnam partem conferunt, ideſt ualdè utilia ſunt ad cognoſcendum quod quid eſt.i.diffinitionem, & eſſentiam rei, quod quomodo uerum ſit dicemus in 5. cap.

Secundò principaliter hæc ſcientia eſt difficilis propter potentias animæ, de quibus neſcitur, an ſint potentię ſolius aīæ, an totius animati, ut uegetatiuæ, & ſenſitiuæ potentiæ, nō.n.ſola anima nutritur, nec ſentit, ſed ipſum animal, ſimiliter potētiæ appetitiuæ, & paſſiones, ut eſt timor, & ira uidētur eſſe totius animalis, ſunt n.actus earum cū tranſmutatione corporis. Nam qui timet palleſcit, uel tremit, qui iraſcitur habet ebullitionem ſanguinis circa cor. Quod ſi quis dicat, ꝑꝑ quid hæc inueſtiganda ſunt? Rńdet Philoſophus, ut ſciamus ſi aīa intellectiua ſit incorruptibilis, & remaneat poſtquā eſt ſeparata a corpore. Nā ſi nulla potētia, nec actio eſſet propria ſolius aīæ, nō remaneret ſeparata a corpore, tūc eſſe otioſa in natura, ſi nullā operationē propriā haberet. Et cū nihil otioſum ſit in natura, ut dr̄ in 2.de cœlo, ſequitur qđ ipſa aīa poſt morte nō corrūpetur, ut ergo poſſimus ſuſtinere, quod anima noſtra eſt incorruptibilis debemus inueſtigare, ſi aliqua ex potentiis & operationibus aīæ, ſit propria ſolius animæ, patet ergo quomodo hæc ſcientia eſt difficilis. hęc ſufficiant de 3.cap.

CAPVT IIII.

CIrca quartum caput ponitur hæc concluſio, phyſicus debet conſiderare de anima, probatur ſic, phyſicus debet conſiderare de potentiis, & operationibus animæ, ergo debet conſiderare de anima, probatur conſequentia. quia ut dicitur in primo poſter. eadem ſcientia conſiderat ſubiectum, & proprias paſſiones ſubiecti, ut arithmetica conſiderat numerum, & parē, ac imparem, ut paſſiones numeri, ergo ſi phyſicus cōſiderat potentias aīæ, quæ ſunt uelut ſuæ paſſiones propriæ, etiā debet conſiderare de anima: antecedens uero probatur ſic, potentiæ animę diffiniūtur per materiam naturalem, ut diffinitur uiſus ſic, uiſus eſt potentia affixa organo oculi, cuius obiectum eſt color,

lor, materia naturalis in qua eſt uiſus, eſt oculus, tunc. ſic ea quæ diffiniũtur ꝑ materiã naturalẽ,uel quæ hñt eſſe in materia naturali, cõſiderantur a phyſico, ut dictũ eſt in 2. Phyſicorum,ſed potentiæ animæ ſaltem uegetatiuę, & ſenſitiuæ diffiniuntur per materiam naturalem, ut patebit in 2.libro. ergo potentiæ animæ conſiderantur a phyſico.

Verum quia de potentijs animæ ſolet dari duplex diffinitio,una per ſolam formã ſine materia naturali, ut quando ſic diffinitur ira.Ira eſt appetitus uindictę propter malũ illatum, aliquando diffinitur per materiam naturalem,ut qñ ſic diffinitur, ira eſt accenſio ſanguinis circa cor.dicit Philoſophus,ꝙ prima diffinitio eſt logicalis,& inſufficiens quia non explicat ſufficientem naturam rei diffinitæ. nam cũ res diffinita puta ira, habeat eſſe in materia naturali, ideſt in corde, ex quo nõ ponitur in prima diffinitione materia naturalis,ideo eſt inſufficiens:ſecunda uero diffinitiò eſt melior,quia indicat rem ſm eſſe, quod habet in materia naturali:perfecta uero diffinitio ſiet, ſi utraque diffinitio coniungatur, ut hic, ira eſt accenſio ſanguinis circa cor ꝑꝑ appetitum uindictæ ex malo illato, ſicut ẽt ſi ſic diffiniatur domus,domus eſt quid compoſitũ ex lapidibus & cemento, & tecto, ut nos defendat a pluuia, & ab æſtu. Ex his ergo patet, ꝙ diffinitio animæ, & potentiarum, ſi debet eſſe ſufficiens debet dari per cauſam formalem, & per cauſam materialem, & id ſtudebimus obſeruare in toto ſecundo, ac tertio lib.ubi ſigillatim diffiniemus, & animam,& potentias, ac paſſiones ſuas, quæ ſunt in appetitu ſenſitiuo, hæc de quarto cap.ſufficiant.

CAPVT V.

IN quinto cap. ſoluenda ſunt quædam dubia,quæ oriuntur ex prædictis.

Primò,quæritur ꝑꝑ quid Philoſophus facit ſpecialẽ librum de anima.Nam tractando de rebus animatis, in reliquis libris,puta de uegetabilibus,& de animalibus,etiam tractaſſet de anima cum ſit forma rei uegetabilis,& aialis.

Ad hoc reſpondet B. Th. in principio ſui commenti ſuper lib. de anima ſic, in qualibet ſcientia prius conſideranda ſunt cõmunia, & ſeorſum, ne eadẽ ſæpius repetantur, & inutiliter, deinde deueniendum eſt ad conſiderationem rerum particularium, cum ergo Philoſophus in lib. ſequentibus habeat conſiderare de rebus animatis in particulari, ut in lib. uegetabiliũ, & in lib. de animalibus, primo debuit ſeorſum tractare de eis, quæ ſunt communia rebus animatis, hæc aũt ſunt anima, & potentiæ, & operationes ſuæ. nam in quolibet animato eſt, & aliquæ ex potentiis & operationibus ſuis, ut dicetur in ſecundo libro. ergo cõuenienter prius, & ſeorſum philoſophus tradit ſcientiam de anima, & potentiis ſuis. Hunc ordinẽ ſeruauit etiam in libris de phyſico auditu, in quibus tractat ea quæ ſunt cõmunia cuilibet enti mobili, ut declaraui in primo tractatu ſuper primũ librum Phy. In aliis aũt partibus philoſophię naturalis tractat de uario ente mobili, ut in tractatu eodẽ declaraui in diuiſione uniuerſali totius philoſophiæ naturalis. ne ergo cogeretur Phil. ſæpius repetere cognitionẽ de anima, uoluit in libro particulari de ea pertractare.

Secundò quæritur qđ eſt ſubiectũ adæquatũ in hoc libro. Reſpondeo ſm Alber quod eſt ens mobile animatum ſimpliciter. Dico ens mobile qm̃ ſubiectũ totius phyſicæ eſt etiam ſubiectum in omni parte phyſicæ, ſed ens mobile eſt ſubiectum in tota phyſica, ut patet in primo noſtro tract in primo Phyſic. ergo eſt ſubiectum etiã in hoc libro. Dico animatum ut per hoc diſtinguatur hic liber a libris præceden. ubi agitur de ente mobili ſimplici uel compoſito, ſed inanimato, ut patet in libr. de cœlo, & in lib. de generatione, & in libro meteororum, & in libro mineralium. Dico ſimpliciter, ideſt non applicatum ad particulare genus entis animati, ut per hoc diſtinguatur a libris ſeq. in quibus agitur de ente mobili animato ſecundũ diuerſum genus, ut in libro uegetabilium de ente mobili animato uegetatiuo, & in libro de animalium de ente mobili animato ſenſitiuo. Hæc concluſio probatur ſic a ſequentibus Alber. Idem eſt ſubiectum totius phyſicæ & cuiuslibet

partis

partis eius, quia tota ſcientia & quælibet eius pars ordinatur ad cognitionē vnius rei, qua cognita ſciens quieſcit, vt tota logica ordinatur ad cognitionem entis rationis, quo cognito ſecundum omnes modos ſuos logicus quieſcit: ergo idem eſt ſubiectum in tota una ſcientia & in omni parte ſua, ſed ens mobile eſt ſubiectum in tota phyſica, ergo & in hoc libro ſub tali quidem ratione, ut diſtinguatur ab aliis partibus phyſicæ. Ratio quidem talis eſt hæc, animatum ſimpliciter, quæ iam declarata eſt.

Nota tamen quod D. Io. Iandunus & D. Gaiet. dicunt qđ aīa eſt ſubiectū in hoc libro, & probant dictis Philoſophi primo hic in prooemio, ubi ait quod ꝑ ꝑ certitudinem & nobilitatē, &c. eiuſdē intentionis vr̄ eſſe B. Th. & manifeſtabitur in quæſtionibus ordinariis. ſed qui ſequunť Alb. dicerent ꝙ ſufficit animā eſſe ſubiectum ſpeciale, ſed non adæquatū. Qūo aūt differant ſubiectum adęquatū & ſpeciale declaraui in primo tractatu ſuper primo lib. Phyſ. Similiter Iandunus probat rationibus ſic. In hac ſciētia quęruntur principia & partes & paſſiones aīæ. ergo eſt ſubiectum, probatur conſequentia, quia ut dicitur in primo Poſter. Illud eſt ſubiectum in ſcientia cuius principia & partes, & paſſiones quæruntur. ergo anima eſt ſubiectum.

Ad hoc dicerent Albertiſtæ qđ antecedens eſt falſum, nam vt declarabitur in ſecundo & tertio lib. non conſiderātur potentiæ nec operationes animæ, ut ſunt ſolius animæ, ſed ut ſunt totius animati, immo nec conſideratur intelligere quod uidetur eſſe propria actio animæ, niſi ut eſt per phantaſmata, quæ ſunt ſubiectiue in phantaſia, quæ eſt potentia affixa organo, & ſic eſt potentia totius animalis & non ſolius animæ.

Secundò arguitur ſic. Anima eſt uniuerſale & principale conſideratum, & diſtinguit hunc librum ab aliis partibus Phyſicæ. ergo anima eſt ſubiectum adæquatum.

Ad hoc dicunt Albertiſtæ quòd ſolum ſecunda pars eſt vera, ſcilicet anima eſt principale conſideratum, prima uero, & tertia eſt falſa, nam ly animatum ſimpliciter diſtinguit hunc librum ab omnibus aliis, & eſt uniuerſale conſi-

deratum, quia nihil ibi conſideratur quod conueniat ſoli animæ,ſed ut hēt ordinem ad ens mobile animatū ſimpliciter.Sic reſpondent Albertiſtæ ad quæſitū. Determinationem autem Thomiſtarum uidebis in quæſt.ordinariis.

Tertiò quæritur quæ ſit ſufficiens uia inueſtigandi diffinitiones ſecundum Ariſt.

Ad hoc dicitur ſm D. Alber.in primo de anima. ꝙ uia ſufficiens eſt diuiſio,deinde compoſitio, qđ ſic declaratur, ſi uolo definire hominē primo ſic diſtinguo,entium quoddā eſt ſubſtantia, quoddā eſt accidens,ecce prima diuiſio, ſubſtantiarum quædam corporea,quędam incorporea,ecce ſecunda diuiſio.Corporum quoddam animatum, &c.

Item animatorū quoddam ſenſitiuum, quoddam non ſenſitiuū. Item ſenſitiuorum quoddam rationale, quoddam irrationale. Peractis iis diuiſionibus poſtea per compoſitionem colliguntur partes diffiniētes ſic.Homo eſt ſubſtantia, quia non eſt accidens,& corporea,quia non eſt incorporea,& animata,quia nō eſt in animata, & ſenſitiua, & rationalis, quia non eſt irrationalis, ecce qūo ſola diuiſio non eſt ſufficiens, ut dicebat Plato. ſed eſt neceſſe primo diuidere,ſecundo cōponere adinuicem partes diuidentes non oppoſitas, ut declaraui in exemplo de homine.

Quartò quæritur quomodo propoſitio inducta contra Plat.ſit una uera, ſcilicet uniuerſale aut nihil eſt, aut eſt poſterius ſingularibus.

Ad hoc dicitur ſm B.Th.& Alber. & Egid.ꝙ uniuerſale puta animal ſumitur tripliciter.primo conſideratur ſecundum ſe & abſolute puta animal ut animal,& homo,ut homo, non habendo reſpectum ad ſua ſingularia, & ſic uniuerſale eſt prius ſuis ſingularibus.nam bene ſequitur. Socrates eſt,ergo homo eſt,nō tñ ſequitur econuerſo, homo eſt,ergo Plato eſt,& ſic patet,ꝙ hō eſt prior ſm ſe ſuis ſingularibus,quia ab eo nō cōuertitur ſubſiſtendi cōſequētia, ſicut etiam dicimus,ꝙ unum eſt prius duobus,licet enim hæc ſit bona conſequentia, duo ſunt, ergo unum eſt,non tamen ſequitur,unū eſt, ergo duo ſunt, ſecundo cōſideratur ut habet eſſe in ſuis ſingularibus, puta conſideratur,

homo

homo ut eſt in Socrate, & Plato.& ſic nec eſt prius,nec poſterius ſuis ſingularibus , ſed ſimul cum eis , & generatur uel corrumpitur per accidens, ſicut generatur uel corrumpuntur ſua ſingularia.

Tertio conſideratur ut eſt ſub intentione ſecunda , puta conſideratur homo, ut eſt ſpecies,uel inquantum prædicatur de pluribus differentibus numero, & ſic dico quòd eſt poſterius ſuis ſingularibus,nam intellectus attribuit homini hanc intentionem ſecundam,poſtquam cōſiderauit q̃d homo ſm ſuum ſignificatū pōt conuenire differenter huic & huic homini,& ſic patet quod eſt poſterius ſuis ſingularibus, & de uniuerſali ſic accepto dicit Auer.in 11. lib. Meteor.uniuerſalia apud Ariſto. ſunt collecta ex particularibus ab intellectu,quia accipit inter ea ſimilitudinem,ideſt quia cognoſcit quod conueniunt in una diffinitione communi, puta cognoſcit , q̃d quilibet homo conuenit in hoc q̃d eſt animal rationale,& per talē conuenientiam, homo prædicatur de pluribus.q̃n ergo dicit Ariſt.contra Plat.q̃d uniuerſale aut nihil eſt, aut eſt poſterius ſingularibus,accepit uniuerſale tertio modo, q.d. homo ut ſpecies ſi accipiatur ſeparatim a ſingularibus nihil eſt, quia non datur homo qui habeat eſſe extra omnes homines ſingulares,ut dicebat Plat.Si autem ſumatur ut habet eſſe in intellectu ſic eſt poſterius ſingularibus,prius enim intellectus conſiderat quod ſingularia conueniunt in diffinitione communi,quā formet hunc conceptum,qui eſt prædicari de pluribus . & hæc eſt diffinitio uniuerſalis ſumpta tertio modo.

Quintò quæritur quomodo accidentia magnam partem conferant ad cognoſcendum eſſentiam rei.

Reſpondeo quod cognitio rei eſt duplex . Prima eſt cognitio per diffinitionem,ut cum cognoſco quòd homo eſt animal rationale . Secunda eſt per diſcurſum, ut cum cognoſco quod homo eſt riſibilis per diſcurſum,ideſt procedendo a noto ad ignotum ſyllogizando.

Quantum ad primam cognitionem dico ꝙ accidentia propria ſunt ualde utilia, tamen quia ſæpe ſumuntur pro differentiis eſſentialibus , quoniā ipſę differentiæ ſunt no-

bis incognitę, vt cum in diffinitione equi ponitur hinnibile quia neſcimus propriam differentiam equi qua diſtinguitur a quolibet alio animali,tunc etiam quia diſponunt intellectum noſtrum ad cognoſcendam propriam differentiam. nam in naturalibus procedit ab effectibus propriis ad proprias paſſiones, a propriis paſſionibus ad differentiam ſpecificam,puta quia video hominem ridere, cognoſco quod eſt riſibilis, ex hoc cognoſco quòd admiratiuus, ex hoc cognoſco ꝙ eſt rationalis,quæ eſt differentia ſpecifica hominis,ecce quòd hæc accidentia,ſcilicet ridere,eſſe riſibilem, eſſe admiratiuum, ſunt valde vtilia ad cognoſcendum differentiam ſpecificā hominis,& ſic patet, quòd accidentia propria ſunt vtilia ad cognitionem rei quæ habetur per diffinitionem.

Quantum ad ſecundam cognitionem quæ habetur per diſcurſum dico,quòd accidentia propria ſunt valde vtilia, præcipue in ſcientia naturali, in qua vt in pluribus probamus cōcluſiones per effectus proprios,& proprias operationes,& proprias figuras:nam per accidentia propria probamus rem habere eſſe, & eſſe talem, puta æternam, uel corruptibilem, &c. ergo accidentia propria utilia ſunt ad cognitionem rei, quæ habetur per diſcurſum: probatur antecedens ſic,per motum æternum & circularem probat Phil. dari primum motorem,vt per ſuam propriam operationem,& non ſolum dari primum motorem, ſed etiam eſſe æternum,& unum,& infinitum, & incorporeum.

Item per motum circularem, qui eſt proprius corpori cœleſti probat Philoſophus in primo cœli, corpus cęleſte non eſſe compoſitum ex elementis. patet ergo quomodo per accidentia propria cognoſcimus, argumentando,multa prædicata, præcipue rerum naturalium, & ſic uerum eſt, quod accidentia magnam partem conferunt ad cognoſcendum eſſentiam rei, ſiue per diffinitionem,ſiue per diſcurſum. Hæc ſufficiant pro primo tractatu ſuper primum librum de anima.

Tractatus

TRACTATVS SECVNDVS ſuper primum de anima, in quo exponitur opinio Platonis ſecundùm verum ſenſum quem habuit de anima.

IN hoc ſecundo tractatu intendimus exponere opinionem Plat.de anima quam occultat in Thimæo ſub metaphoris, quaſi indignum exiſtimans ꝙ vulgares & prophani ſecretum hoc apprehenderent, velauit igitur ſenſum verum ſub metaphoris,vt ſoli ſapientes ac depurati animi illum complectantur,plebeis autem mentibus ſeruetur occultum, vt igitur id philoſophiæ arcanũ, ſtudioſis eluceſcat, iuidimus hunc tractatum in quinque capita.

In primo,refertur ſententia Plat.de anima, vt habetur in Thimæo.

In ſecundo,declaratur de qua anima proprie loquitur in Thimæo.

In tertio,declaratur quot ſunt numeri,ex q̃bus ſm Plato.componitur anima,& quot proprietates habent.

In quarto,declaratur quomodo tales proprietates reperiuntur in cœlo.

In quinto,declaratur quomodo prædictæ proprietates reperiuntur in anima cęli,& per conſequens in anima noſtra,& ſic manifeſtum erit,quod opinio ſua de anima,nullum continet inconueniens.

CAPVT PRIMVM.

IN primo capite declaratur quod dicebat Plat.de anima in Thimæo.vnde nota quod Pla.tria cõſiderabat in aĩa.

Primo,quomodo comparatur ad corpus.

Secundo,ex quibus principijs conſtituitur.

Tertio,quomodo ſe habet ad operationes ſuas.

Quantum ad primum dicit Plat.quod anima comparatur ad corpus,non quidem vt forma dans eſſe ipſi corpori,

ſed vt mouens ipſum corpus, mouet autem corpus prout eſt cõnexa ideſt colligata & applicata ipſi corpori,ſicut ma nus mouet baculum,non quia dat eſſe baculo,ſed quia eſt applicata ipſi baculo, ex quo ſequitur ſm Pla. vt ipſemet teſtatur in lib. qui dr̃ Alcibiades de homine, ꝙ homo non conſtat ex anima, & corpore,velut ex forma, & materia vt tenet Ariſt.ſed ipſa anima eſt totus homo eſſentialiter, corpus vero eſt inſtr̃m, in quo operatur, vnde ſm Pla ſic diffinitur, homo eſt anima vtens corpore. Quod autem opinio Plat. quantum ad hoc primum non ſit uera declaratur ſic, id quod eſt homo poteſt operari per ſe operationes quæ ſunt in homine. ſed anima non poteſt operari per ſe operationes hominis, nõ enim poteſt per ſe ſentire quia expletur per organum corporeum,vt patet, ergo anima non poteſt per ſe ſentire, nec per ſe nutrire, vt patet, nec per ſe appetere bonum cognitum per ſenſum, appetitus.n. ſenſitiuus eſt in corde vt in ſuo organo, cum igitur anima nõ habeat aliquã operationẽ repertam in homine ſibi propriam,niſi ipſum intelligere,vt dicitur in tertio de anima, ſequitur ꝙ homo non ſit anima,ſed potius q̃d compoſitum ex anima,& corpore,vt tenet Ariſt.

Quantũ ad ſm dicit Pla. ꝙ anima eſt conſtituta ex elementis.i.ſuis principijs quę ſm ipſum ſunt numeri harmoniaci.i.conſonantes,vt habeat naturalẽ ſenſum harmonię & feratur ſecundum motus conſonantes,ideſt operetur operationes concordes, & proportionatas, vt declarabimus infra.

Quantum ad tertium dicit Pla.ꝙ anima operatur prius ſm aſpectũ rectũ,quem aſpectum rectũ Deus reflexit in circulum,ordinauit enim Deus ꝙ prius intelligeret alia entia,per rectum aſpectum,& poſtea ſeipſam intelligeret per modum cuiuſdam circulationis, & reflexionis. Diuidens quidem Deus vnum circulum in duos circulos dupliciter ordinatos. Item vnum circulum in ſeptem circulos veluti eſſent cœli motus ſicut animæ motus.Hic continetur ænigmatice tota opinio Pla. de anima,quam quidem declarabimus ſequẽdo intẽtionẽ Iãblici & Marſilij Ficini.

Caput

CAPVT II.

IN ſecundo capite,declarandum eſt de qua anima Plato.proprie loquitur in Tim. Vnde nota ſecundum expoſitores prædictos ꝙ illic principaliter loquit̃ de anima cœli.Poſuit.n.Plato.cœlum vere animatū tanquã qdam immortale animal,quæ quidem anima eſt intellectiua,& collocatur a Plato.in quarto gradu entium intellectualium.Nam plato poſuit vt aſſerit Apul.in lib. de Deo Sacratis.ſex gradus entium intellectualium.

In primo gradu,poſuit Deum glorioſum, quem nuncupauit per ſe bonum,& per ſe vnum,cuius bonitas, & vnitas non dependet ab alia. hunc etiam nuncupat primum Deum patremque deorum.

In ſecundo gradu poſuit Deos ſecundos,quos dicit eſſe ſecūdas bonitates,& vnitates,participãtes immediate primã bonitatẽ,& vnitatẽ,quæ eſt in ſummo ac primo Deo.

In tertio gradu poſuit intellectus ſeparatos, qui nullis corporibus ſunt vniti,ſed ſunt ſubſtantiæ penitus ſeparatæ, hos alij Philoſophi dicunt eſſe intelligentias, & ſacri Theologi dicunt eſſe Angelos.

In quarto gradu poſuit animas cęlorum quæ quidem, licet ſecundùm ſuam naturam ſint intellectuales, tamen ſunt colligatæ corporibus cœleſtibus, & quia corporá cœleſtia ſunt nobiliſſima corpora, ac perpetua ex voluntate primi Dei,ideo animæ cęlorum ſunt nobiliſſimæ inter omnia genera animarum.

In quinto gradu poſuit animas Dæmonum, quas dicit eſſe intellectiuas, ſed colligatæ ſunt corporibus aereis,vnde opinatur quod dæmones ſunt animalia habentia corpus aereum,animam vero intellectiuam, vt teſtatur Apul. in lib.de Deo Socr.

In ſexto gradu poſuit animas humanas, quæ licet ſint intellectiuæ,tamen infimæ ſunt,& ignobiliores inter omnia entia intellectiua, cuius ſignū dicit eſſe eſſe,qđ vnitur ignobiliori corpori,quale eſt corpus humanum, terreſtre, opacum,feculentū,& corruptibile. Ex his igitur patet, qđ

in quarto gradu ponebat animas cœlorum. & de his gradibus entium intellectualium infra poſui figuram.

Sex gradus entium intellectualium ſecundùm Platonem.

Deus per ſe bonus.	Dij ſecundi ſecũdæ bonitates, & vnitates.	Intellectus ſeparati.	Animæ cœlorum.	Animæ dæmonum.	Animæ humanę

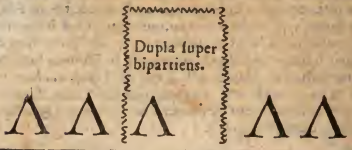
Hanc igitur animam cœli poſuit Plato eſſe conſtitutam ex numeris,& conſonantijs harmonicis duplici de cauſa, primo:quia vt refert Ariſto.in 2.lib.de cœlo.& Macrob.in lib.de ſomno Scip.Pythagorici,& Platonici dicunt, quòd ex vario motu ſphærarum cœleſtium cauſantur ſoni maxime conſonantes,& proportionati, quos quidem aures mortalium non audiunt, quoniam adeo aſſueuerunt audire ſtrepitus improportionales,qui cauſantur in his inferioribus, ꝙ quaſi ſurduerunt,ſicut malleatores pene ſurdi efficiuntur ex grandi, & frequentato ictu malleorum, & quia motus cœleſtium ſphærarum cauſantur ab animabus cœlorum, ſicut a proprijs ſuis motoribus,ideo poſuit Pla.animas cœlorum componi ex numeris harmoniacis, vt poſſent cauſare motus harmonizatos,ac cõſonantes.ſecunda cã eſt, quia vnumquodq; delectatur in eo quod eſt ſibi ſimile,& connaturale.cum ergo videret Pla. quod aĩa delectatur in rebus proportionatis, puta delectatur viſus luce tẽperata,offenditur aũt a luce excellenti, vt patet dũ intuetur

intuetur ſolem,& delectatur auditus ſono mediocri,& conſonanti,vt patet in inſtrumentis muſicis,triſtatur autẽ in ſono acuto, vt patet in tonitruo,opinatus eſt,qđ harmonia, & conſonantia eſſent de natura aĩæ,& qđ cõponerẽt ex numeris harmoniacis.patet igitur quod in Thimæo loquitur principaliter de anima cœli, & qm̃ ſm Plato. aĩa humana imitatur animam cœli, ex conſequenti ſm eum, & animæ noſtræ componuntur ex numeris harmoniacis.Quod qualiter ſit.dicam in cap.ſeq.

CAPVT III.

In tertio cap. declarandum eſt, qui ſunt numeri,ex quibus componitur anima ſecundum Plat.& quot proprietates habent. Dico igitur,vt hr̃ in Thimæo, ꝙ iſti numeri ſunt componentes animam 1.2.3.4.8.9.27 & cõtinent in ſe qnque proprietates ſ. conſonantiam,aſpectum rectum, duplicem coordinationem, identitatem, & diuerſitatem, reflexionem in circulum. primo continent in ſe conſonantiam,nam in eis reperiuntur principales conſonantiæ muſicales,quæ quidem ſunt ſex.ſ.diapaſon, diapente, diateſſeron, & diapaſon,& diateſſeron compoſita, tonus ex diaphaſon,& diapente compoſita.Qđ prædictę ſex conſonantiæ fiãt ex prædictis numeris declaratur ſic. Inter vnum,& duo,eſt diapaſon, quia eſt ꝓportio dupla inter 2. & 3. eſt diapente, quia ibi ſeruatur ꝓportio ſexquialtera, inter 3 & 4 eſt diateſſeron, quia ſeruatur proportio ſexquitertia,inter 3. & 8. eſt conſonantia compoſita ex diapaſon & diateſſeron,quia ibi ſeruatur proportio dupla ſuperbipartiens.nam 8.continet bis tria,& duas vnitates,inter 8. & 9. eſt tonus.nam ibi ſeruatur proportio ſexquioctaua nam 9.continet 8.& octauã partem inter 9.& 27.eſt conſonantia compoſita ex diapaſon, & diapente,quia ibi ſeruatur proportio tripla. nam ter nouem, conſtituunt 27. patet ergo, Quomodo in eis numeris, continentur conſonantiæ muſicales,quæ etiam dicuntur harmoniacæ, & earum figuram infra diſpoſui, vt uides.

Dupla



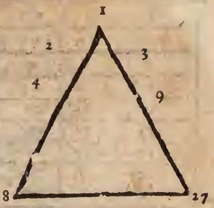
proportio dupla.	ſexquialtera.	ſexquitertia.		ſexquioctaua.	tripla.
1	2	3	4 · 7	9	27

diapaſon.	diapente.	diateſſeron.	compoſita ex diapaſon, & diateſſeron.	tonus.	compoſita ex diapasō & diapēte.

Secundo, continent aſpectum rectum in hoc ſenſu, quod poſterior ſemper excedit priorem, patet enim quod 2. excedunt 1. & 3. excedunt 2. & 4. excedunt 3. & procedit vſque ad 27. hanc autem excedentiam intendebat Pla. per aſpectum rectum.

Tertio. continent duplicem coordinationem, vnam parium, aliam diſparium. nam ex vno latere poſſunt omnes pares figurari, ſcilicet 2.4.8. & ex alio latere poſſunt omnes impares deſcribi, ſcilicet 3. 9. 27. & nota, quod apud Plat. pares dicuntur numeri dupli. nam 2. continent bis 1. & 4. bis 2. & 8. bis 4. impares dicuntur tripli. nam 3. continent ter 1. & 9. ter 3. & 27. ter 9. Hæc duplex coordinatio patet in figura ſequenti.

Quarto



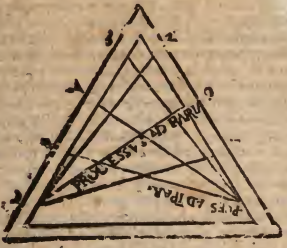
Quarto continetur in eis identitas, & diuerſitas.nam eſt identitas ex parte numerorum imparium,& diuerſitas ex parte numerorum parium. Quod ſic declaratur: Si omnes numeri impares ordinati adinuicem componantur,ſemper reſultabit eadem ſpecies numeri, ſcilicet numerus quadratus. Dicitur autẽ numerus quadratus ille q̃ conſurgit ex ductu alicuius numeri in ſeipſum ſemel, vt 4. eſt numerus quadratus duorum. nam bis 2. conſtituunt 4.& 9.eſt quadratus trium. nam ter tria conſtituunt 9. Quod igitur ex parte imparium, ſi adinuicem comparantur ſemper ſeruetur numerus quadratus declaratur ſic. Sumatur vnitas cum primo impari, qui eſt tria, ex 1.& 3. conſtituuntur 4.qui eſt quadratus duorum.nam bis 2.cõſtituunt 4.deinde ſumatur ſecundus impar, ſcilicet 5.& componatur cum ipſis 4.conſtituuntur 9. qui eſt quadratus trium.nam ter tria conſtituunt 9. deinde ſumatur 3. impar qui eſt 7.& componatur cum ipſis 9.conſtituuntur 16.qui eſt quadratus.nam quater 4.conſtituunt 16.deinde ſumatur 5.impar qui eſt 9.& componatur cum 16. cõſtituunt 25.qui eſt quadratus.nam quinquies 5.conſtituũt 25.& ſic procedendo,& ſumendo impares ordinate, & apponendo priori numero quadrato ſeruatur numerus quadratus, vt patet in figura ſequenti, In qua ordinantur numeri quadrati, vſq; ad 100. & poteſt augeri in infinitum.

Quod

1	3	4	1	4
5	4	9	2	4
7	9	19	3	4
9	16	25	4	4
11	25	36	5	4
13	36	49	6	4
15	49	64	7	4
17	64	81	8	4
19	81	100	9	4

Quod autem ex parte parium ſit diuerſitas declaratur ſic.Si numeri pares ordinati adinuicem componantur,cõſtituuntur diuerſæ ſpecies numerorum,& nõ vna,& eadẽ ſicut ſeruatur in numeris imparibus.nã ſi ſumatur primus par.ſ 2.& ſecundus par.ſ.4.& adinuicẽ cõponãt conſtituũt 6.qui dr̃ numerus ſuperficialis.Si aũt ſumatur tertius par.ſ.6.& cõponatur cũ priori 6.conſtituitur 12. qui dr̃ numerus ſolidus,patet ergo,quod variat ſpecies ex compoſitione numerorum parium adinuicem,& ſic in eis continetur diuerſitas.hic non eſt neceſſe aliquam figuram deſcribere.

Quinto in prædictis numeris continetur reflexio quaſi circularis. nam in eis poſſumus procedere a paribus ad imparia,& ab imparibus ad paria,quaſi reflectendo , & hoc ſic declaratur.Sumatur vnitas,& addatur binario fiet impar.ſ.ternarius,inde addatur quaternario,fiet impar.ſ.quinarius.inde addatur octonario fiet impar. ſ. nouenarius , ex parte vero imparium ſi eis ordinate addatur vnitas fiet proceſſus ad paria.nam ſi vnitas addatur ternario fiet quaternarius,&ſi addatur nonario fiet denarius,& ſi addatur 27.fiet vigeſimus octonarius.Patet ergo quomodo fit proceſſus a parib. ad imparia,& ab imparibus ad paria, quaſi reflexione circulari,figura hui⁹ duplicis pceſſus patet ibi.



CAPVT IIII.

IN quarto cap. declarandum eſt,quomodo iſtę quinque proprietates repertę in prædictis numeris , reperiuntur etiam per ſimilitudinem in corporibus cœleſtibus, primo igitur reperitur in cœlo conſonantia, & proportio , & hoc eſt reſpectu motuum . nam uel ex motu cœlorum cauſantur ſoni conſonantes, vt tenet Pithagorici, & Platonici, vel ſaltem ſecundum Ariſtotel. & omnes aſtronomos ſunt motus proportionales , pro quanto omnes ſphæræ , mouentur regulari , & continuo motu , vt dictum eſt in octauo Phyſicorum , & planetæ variis temporibus perficiunt motus ſuos in zodiaco , puta Sol in uno anno , Luna in menſe, Mars in duobus annis , Iupiter in quinque , Saturnus in 30. vt patet in tract.de ſphæra : ex his igitur variis temporibus , ac motibus deprehenditur , quod in motibus cœlorum eſt mira proportio . Secundo eſt in eis aſpectus rectus . Nam propter polos mundi imaginantur aſtronomi , quod quædam linea recta , quam appellant axim pertranſeat per centrum terræ, cuius extremitates

tates

tates pertingunt ad primum mobile, uelut duo puncta, quorum alterum dicunt eſſe polum arcticum, & alterum polum antarcticum, ſuper hos polos mouetur primũ mobile ab oriente in occidens, & ſecum rapit ſphæras planetarum: propter igitur hanc lineam rectam, ideſt axim, & motum ab oriente in occidens, dicitur eſſe aſpectus rectus in cœlo. tertio eſt in cœlo duplex coordinatio propter polos qui alio, & alio modo ordinantur in cęlo. nam poli mobilis primi. ſ. & arcticus, & antarcticus ſunt illi, ſuper quos mouetur primum mobile, & omnes alii planetæ motu raptus ab oriente in occidentem in 24. horis. poli uero planetarum, ſuper quos mouentur ſub zodiaco motu proprio & oppoſito. ſ. ab occidente in orientẽ ſituant in alia parte cœli, ut patet in tract. de ſphær. nam alter eſt in circulo arctico, & alter in circulo antarctico, diſtantque à polis primi mobilis fere, 24. gradibus. igitur ordinatio ſumatur ſm ſitum polorum primi mobilis, & ſecundũ motũ ab oriente in occidentem. ſecunda ordinatio ſumitur ſecundum ſitũ polorum planetarum, & ſm motum ab occidente in orientem. quarto eſt in cœlo identitas, & diuerſitas, identitas, quidem propter primum mobile, quod mouetur unico, motu, & uelociſſimo, & regulari ab oriente in occidentem in 24. horis. ſecundo eſt diuerſitas propter planetas qui mouentur diuerſis motibus. nam inquantum rapiuntur a primo mobili mouentur ab oriente in occidentem quolibet die, ſicut primum mobile, inquantum uero contra nituntur mouentur ſub ſignis zodiaci diuerſimode ab occidente in orientem, ut Luna in menſe, Sol in anno, &c.

Quintò eſt in eis reflexio circularis, immo eſt uera circulatio, probant. n. Philoſophus in 8. Phyſ. & Aſtronomi, ꝙ cœlũ mouetur ſolo motu circulari, qui eſt ab eodem ad idem, non quidem per lineam rectam, nec per arcũ, ſed per duos ſemicirculos, ſuperiorem, & inferiorem, ut declaraui in 8. Phyſ. & de his feci figurã. in qua non deprehenduntur, niſi octo cœli. non enim plures poſuit Ariſto. nec Plat. & non deprehenduntur conſonantia, & motus circularis. Hæc enim ſignantur in materia eleuata.

Capuc

CAPVT V

IN quinto cap. declarandum eſt, & quomodo hæ proprietates reperiuntur in anima cœli, & ex conſequenti in anima noſtra,& quomodo operationes animę ſimilantur motibus cœlorum.

Circa primum dico, quod in anima eſt conſonantia, & proportio reſpectu ſuarũ operationum.nam omnes potẽtiæ animæ naturaliter feruntur in actus ſuos ſm conſonantiam, vt patet in viſu qui ex tenebra, & ex intenſa luce offenditur, delectatur vero in tẽperate lucido, vel colorato, Item intenſus calor offendit tactum, ſimiliter intenſa frigiditas, & delectatur in medio modo ſe habente: idem patet ex experientia in omnibus alijs potentijs, quæ offenduntur extremis, & delectantur in medijs proportionatis.propter quod ſapienter dixit Hyparcus, quòd anima habet ſenſum connaturalem harmoniæ.

Secundo,in anima reperiĩ aſpectus rectus reſpectu rerũ cognoſcibiliũ,quæ ſunt extra animã, nam alia entia, præcipue ſenſibilia naturalia, anima cognoſcit directe, prout cauſant ſpecies ſenſibiles ſiue intelligibiles in potentijs animæ per quas entia ipſa directe cognoſcantur.

Tertio, in anima reperitur reflexio quaſi circularis reſpectu ipſiuſmet animæ prout ſeipſam intelligit. nam anima non intelligit ſe directe,ſed reflexe.dicemus enim in ſecundo lib. ꝙ hic eſt modus naturalis ipſi animæ, vt primo & directe cognoſcat obiecta, ſecundo actus,tertio potentias,quarto eſſentiam ipſiuſmet animæ. Quia ergo hæc intellectio incipit ab anima & tendit directe ad obiecta extrinſeca, & poſtea ab oĩbus extrinſecis reuertiĩ ad animã prout anima poſtquam cognouit alia cognoſcit etiam ſeipſam,diciĩ reflexio.Et quia hæc intellectio incipit ab eodem & reuertitur ad idem; quia incipit ab anima & reuertitur ad animam, poteſt dici reflexio,quaſi circularis.

Quarto reperitur in anima duplex ordinatio pp duplicem modum cognoſcendi,qui eſt in anima, nam eſt modus ſentiendi & modus intelligẽdi, qui diſtinguunĩ in hoc

quod

quod ſenſatio eſt a potentia orgnica & circa ſingularia, ſed intellectio eſt a potentia non organica, & circa vniuerſalia, vt declaratur in 3. lib. in tractatu de intellectu. igiť hic duplex numerus cognoſcendi poteſt dici duplex coordinatio.

Quinto reperitur in anima idẽtitas & diuerſitas propter varias potẽtias ſuas, nam potentijs intellectiuis eſt idẽtitas ſunt enim ſimplices immateriales & in organicæ.

In potẽtijs vero vegetatiuis, ſenſitiuis, appetitiuis ſenſitiuis, & motiuis executiuis eſt diuerſitas, ſunt enim organicę extenſæ per accidẽs & materiales. Ex ijs igitur patet quo modo in anima reperiũtur quinque proprietates, quæ sũt in prædictis numeris harmoniacis, & propter hanc ſimilitudinem proprietatum dixit Plato animam componi ex prædictis numeris].

Circa ſm q̃uo operationes animæ aſſimilenť motibus cœlorum ſecũdum Platonem, ſic accipe. In cœlo duplex eſt motus, vnus ab oriente ad occidentem, qui eſt primi mobilis, alius ab occidente in orientem, qui eſt proprius planetarum, hic motus plenetarũ diuidiť in ſeptẽ motus, eo q̃d ſunt ſeptẽ planetæ, & quilibet mouetur ſuo motu proprio, ſic accidit in intellectione quæ eſt operatio animæ intellectiuæ. nam hæc eſt duplex, prima eſt qua intelligit ſubſtantias ſeparatas, ſiue diuina entia, & hæc aſsimilatur motui primi mobilis, eſt. n. nobiliſſima, & ſimpliciſſima eo quod ſubſtantię ſeparatæ ſunt obiecta ſimplicia & immãlia: ſecunda eſt qua intelligit entia corporea inferiora, & hæc aſſimilatur motui planetarum, eſt. n. inferior & ignobilior prima, eo quod entia corporea ſunt ignobiliora ſubſtãtijs ſeparatis, & diuidiť in 7. intellectiones ſicut diuidiť motus planetarum in 7. motus, iſtæ aũt 7. intellectiones diſtinguuntur ſcđa genera obiectorũ corporaliũ, quæ ſunt iſta: in primo gradu ſituantur elemẽta. in ſcđo ſunt vapores, qui ex aliquibus elementis cõpoſiti ſunt, ſed imperfecte, in tertio ſunt cõpoſita ex oĩbus elementis, ſed inaĩata, vt ſunt mineralia, & lapides, in quarto ſunt vegetabilia, in quinto ſunt ſenſitiua ĩmobilia, 1.6. ſunt ſenſitiua mouẽtia ſe ſm locũ, i ſeptimo ſunt rõnalia, vt hõ ratiocinatur & ſentit &

mouetur

mouetur ſecundum locum : circa igitur hæc ſeptem obiecta negociatur anima intellectiua ſeptem intellectionibus, & ſic patet quomodo intellectiones animæ aſſimilantur motibus cœleſtibus.

Hic terminatur expoſitio opinionis. Platonicæ de compoſitione animæ ex numeris harmoniacis, in qua ſequutus ſum partim B. Tho. in Commento primi libri de anima, & Iamblicum, & Dominum Marſilium Ficinum fidiſſimum Platonis interpretem.

TRACTATVS PRIMVS SVPER Secundum Librum de Anima.

SVper Secundum Librum de anima formamus tres tract.

In primo, inueſtigatur quid ſit anima ſecundum Ariſt.

In ſecundo, agitur de potentiis uegetatiuis.

In tertio, agitur de potentiis ſenſitiuis exterioribus.

TRatactum primum diuidimus in tria cap.

In primo inueſtigatur diffinitio animæ, quæ datur per materiam in qua recipitur anima.

In ſecundo, inueſtigatur diffinitio animę, quę datur per formam, & per hanc diffinitionem demonſtratur, quod prima diffinitio uere competit animæ.

In tertio, inueſtigatur qūo diuerſa principia uiuendi, vt eſt vegetatiuum, & ſenſitiuum ſe habeant ad animam.

CAPVT PRIMVM.

IN primo capite inueſtigatur quid ſit anima in communi, diffiniendo ipſam per materiam, in qua recipitur, & ibi fiunt tria.

Primò, ponuntur quædam diuiſiones.

Secundò, ex iis diuiſionibus colligitur diffinitio animæ.

Tertiò, declaratur quòd ipſa diffinitio ſit bona:

Circa primũ, ſit hæc prima diuiſio, entiũ quoddam eſt ſubſtantia, quoddã quantitas, quoddã qualitas &c. vſq; ad vltimũ prædicamentũ.. Secunda diuiſio, ſubſtãtia naturalis diuiditur in materiã, formã, & cõpoſitũ, vt lignũ diuiditur in materiã primã, & in formã receptam in materia ligni, & ipſum lignũ qđ eſt cõpoſitũ ex materia & forma, inter quę eſt dr̃ia quod materia non eſt ens in actu, ſed eſt in potentia, forma vero eſt per quã res habet eſſe in actu, compoſitũ vero eſt illud quod eſt actu, vt Socrates compoſitus ex materia & anima eſt actu homo, & eſt hoc aliquid, ideſt, ſingulare. Quot conditiones requirantur ad hoc aliquid, iam declaraui in compendio minori in prædicamento ſubſtantiæ, & quia forma facit rem eſſe actu, ideo forma dicitur eſſe actus, & apud Græcos appellatur Endelechia.

Tertia diuiſio, actus eſt duplex, ſcilicet primus & ſcđs.

Actus primus eſt ipſa forma ſiue ſubſtantialis, ſiue accidentalis, quæ actuat materiam in qua eſt, vnde forma ignis eſt actus primus, ſed ſubſtantialis, quia facit materiam ignis eſſe actu, & calor in manu eſt actus primus, ſed accidentalis, quia facit manum eſſe actu calidam.

Actus ſecundus eſt operatio rei, cuius principium eſt ipſa forma, puta ſentire eſt actus ſecundus, quia eſt a ſenſu qui eſt actus primus, & ſcire eſt actus ſecundus, quia eſt à ſcientia quæ eſt actus primus, cum ſit forma accidentalis. Et nota quoòd hæ tres diuiſiones poſitæ ſunt ad inueſtigandum genus quòd ponitur in diffinitione animæ. Alias tres ponit philoſophus ad inueſtigandum materiam in qua recipitur anima, cum enim anima ſit forma, ut dicemus, inueſtigandum eſt in qua materia recipitur.

Prima igitur diuiſio eſt hæc, ſubſtantiarum quędam eſt corporea, vt cœlum, & homo, & lapis & cæte. Quædam eſt incorporea, ut intelligentiæ, & Deus glorioſus. inter quas eſt hæc differentia, quòd ſubſtantia corporea cognoſcitur per ſenſum cum ſit quanta, & ſubiecta accidẽtibus corporeis, vt ſunt colores, & ſapores, & figurę &c. ſubſtãtia vero incorporea ſolo intellectu cognoſcit & non

ſubiicitur

ſubiicitur ſenſui, cum in ea non ſint accidentia corporea.

Secunda diuiſio, ſubſtantia corporea eſt duplex, quædã eſt naturalis, vt ſunt illa quæ habent in ſe naturã.i. principiũ motus & quietis, vt declaraui in primo trac. ſuper ſm librũ Phyſ. quædã eſt artificialis, vt ſunt illę quarum principium eſt agens artificiale, vt domus, quæ eſt ab ædificatore, & gladius qui eſt a fabro, inter quas eſt hæc differentia ꝙ ſubſtãtia corporea naturalis eſt ſubſtantia quo ad materiã & quo ad formã. vt materia prima ligni eſt ſubſtãtia, licet in potẽtia, & forma ligni eſt ſubſtantia: ſed in artificialibus ſola materia eſt ſubſtantia, forma vero eſt accidens, vt in gladio ferrũ eſt ſubſtantia, ſed figura quæ eſt forma gladii nõ eſt ſubſtantia, ſed qualitas, & ponitur in quarta ſpecie qualitatis. Tertia diuiſio, corporũ naturalium, quædã viuunt quædã nõ viuunt, illa viuũt quæ nutriuntur, & augmẽtantur, vt plãtę, & animalia, quod qũo fiat declarabo in tractatu ſequenti. illa non viuunt, quæ nec nutriuntur nec augentur, vt elemẽta, & lapides, & metalla &c. Et nota ꝙ ſi inueniantur aliqua inanimata nutriri & augeri, vt ignis qui vř nutriri ex lignis combuſtis, & lapides, qui poſt longũ tẽpus videntur facti maiores, illud nutriri, & augeri eſt æquiuocũ & impropriũ, vt declarabo in ſequenti tractatu. Nota etiam ꝙ illa proprie viuunt quæ mouent ſeipſa, vt diximus in 8. Phyſ. ſumendo motum etiam metaphyſicum, vnde quæcunque mouent ſe motu locali, uel motu nutritionis, & augmenti dicuntur viuere, ſimiliter quæcunq; mouent ſe motu metaphyſico, dato caſu quod non moueantur aliquo motu phyſico, dicuntur viuere, & hoc modo intelligentiæ & Deus glorioſus dicuntur viuere, quia licet non nutriantur nec augeantur nec moueantur ſecundum locũ, tamen intelligunt & volunt, qui ſunt motus Metaph. & ſic dicuntur viuere.

Secundò principaliter ex iis diuiſionibus ſic colligitur diffinitio animæ. Anima eſt actus primus corporis phyſici organici potẽtia vitam habentis, hæc diffinitio declaratur quo ad ſingulas partes. primo dicitur ꝙ eſt actus, & probatur ſic, oĩs ſubſtãtia naturalis aut eſt materia, aut for-

ma, aut compoſitum, vt dictum eſt ſupra, ſed anima non eſt materia puta corpus, quia anima recipitur in materia puta in corpore, ſed materia nō recipit̃ in materia, nec corpus in corpore, immo potius materia in ſe recipit aliqd q̃ recipiatur in alio ergo aīa nō eſt materia, nec corpus, nec eſt cōpoſitum, quia compoſitum ex anima, & corpore eſt illud quod viuit, ſed anima non eſt id quod viuit, ſed eſt id quo animatū compoſitū viuit. ergo anima non eſt compoſitum. ergo a ſufficienti diuiſione eſt forma, ſed forma eſt actus. quia forma dat eſſe actu rei cuius eſt forma, vt anima facit Socr. eſſe actu hoīem. ergo conuenienter dr̃ quod anima eſt actus: ſecundo dicitur qd̃ eſt actus primus, ideſt ſubſtantialis & probatur, ſic, anima dat eſſe actu ſimpliciter rei animatæ quæ ſolum erat in potentia. ergo eſt actus ſubſtantialis. probatur conſeq. quia hæc eſt differentia inter actū ſubſtantialem, & actū accidentalē, quia actus, ideſt forma ſubſtātialis facit rem eſſe actu ſimpliciter, quæ prius erat ſolum in potentia, actus vero, ideſt forma accidentalis facit rem eſſe ſm quid. i. ſm aliquod accidens, puta calor facit manum eſt actu, non quidem abſolute, quia iam eſt actu ſubſtantia, ſed facit ipſam eſſe actu calidam. ſi ergo anima facit rem animatam eſſe actu ſimpliciter, cum ſolum in potentia eſſet, ſequitur quod eſt actus primus, ideſt forma ſubſtantialis. tertio dicitur corporis phyſici, quod probatur, cum omnis anima recipiatur in corpore vt forma in ſua materia, ergo vel recipitur in corpore phyſico, id eſt naturali, vel in corpore artificiali, non in ſecundo, quia nobiliori corpori debetur nobilior forma, ſed corpus phyſicum eſt nobilius artificiali, cū ſit ſubſtantia quo ad materiam, & quo ad formam, vt dictum eſt ſupra. ergo corpori naturali debetur nobilior forma, quæ eſt anima, eſt. n. nobilior inter oēs formas receptas in materia, vt dicemus infra. ergo anima eſt actus primus corporis phyſ. & non artificialis, quarto dicitur organici. vnde nota ꝙ corporum naturalium quædam ſunt organica, quædam non.

Corpora organica ſunt illa, quæ habent diuerſas inſtrumenta, & varias partes propter exercenda varia opera quę

com-

competunt rei, vt corpus hominis eſt organicum, habet.n. diuerſa inſtrumenta vt diuerſas operationes exerceat puta habet oculos vt videat, linguam vt loquatur, &c.

Corpora non organica ſunt illa quæ non habent diuerſas partes ꝑ ꝑ diuerſas operationes exercendas vt corpus lapidis, & terræ, & aliorũ inanimatorum: probatur vero ꝙ anima ſit actus primus corporis phyſici organici ſic, anima planetarũ eſt in corpore organico. ergo multo magis anima ſenſitiua, conſequentia eſt manifeſta, q̃a ſi aĩa imperfecta, vt vegetatiua, eſt in corpore organico, a maiori anima perfectior, vt anima ſenſitiua, eſt in corpore organico. Antecedens vero probatur ſic, In planta ſunt diuerſæ partes propter diuerſa opera, vt ſunt radices loco oris, vt attrahat nutrimentũ ex terra, & eſt cortex vt protegat trũcum, & ſunt folia, vt protegat fructum. ergo aĩa plãtarum eſt actus corporis organici. Vltimo dr̃ vitam in potentia habentis quod ſic declaratur. Vita ſumitur dupliciter primo pro eſſe viuo, ſecundo pro operatione vitæ, vt audire nutrire, videre, &c. Corpus phyſicum organicum habet vitam actu. Sumendo vitam, primo modo, quia actu viuificatur ab anima. Si vero ſumatur vita, ſecũdo modo, ſic nõ ſemꝑ habet vitã actu, i. operationem vitæ, non n. corpus animalis ſemper ſentit, nec ſemper mouetur, ſed poteſt ſentire & ſe mouere, ſic licet in oculo ſemper ſit potentia viſiua, non tñ ſemper actu vide', vt patet dum animal dormit. Sic ergo intelligit quod anima eſt actus primus corporis phyſici organici, i. habentis operationes vitæ in potẽtia, licet actu habeat animam, qua actu ſemper viuificatur. Hæc diffinitio animæ ſic declarata cõuenit cuilibet generi animarum. Nã vegetatiua in plantis eſt actus primus corporis phyſici organici, quod eſt corpus plantæ, ſimiliter anima ſenſitiua eſt actus corporis organici, quod eſt corpus aĩalis, ſimiliter intellectiua eſt actus, & c. quod eſt corpus humanum. Quomodo aũt diſtinguantur ab inuicem declarabimus in quarto capite. Hæc de primo cap. ſufficiant.

CAPVT II.

In hoc ſecundo capite danda eſt diffinitio aĩæ per cau-

ſam formalem, & per hanc *demonſtrabitur primę diffini*tio data per *materiam*, & ibi fiene *tria.*

Primo, ponitur ſecunda diffinitio.

Secundo, per eam demonſtratur diffinitio prius data.

Tertio, declaratur quod hoc conuenienter fit.

Circa primum ponitur talis diffinitio, *anima eſt principium* vegetandi, & ſentiendi, & mouendi *ſm locum*, & intelligendi. Hæc diffinitio declaratur ſic. Genera viuentium ſunt quatuor quædam ſunt quæ ſolum nutriuntur, & augmentatur, ſed non ſentiunt. Et hæc vocantur viuentia vegetabilia ut plantæ, quædam vegetantur, & ſentiunt, ſed nõ mouẽtur ſm locum, immo ſemper manẽt in eodem loco in quo generantur, & hæc dicũtur aĩalia imperfecta, vt oſtrea, & concha, quæ generantur in mari: quædã vegetantur, & ſentiunt & mouentur ſm locum ad quærẽdum cibum ſuum. Et hæc dicuntur animalia perfecta, vt leo, canis, &c. Quædam vegetantur, & ſentiunt, & mouentur ſm locum, & intelligunt, & dñr aĩalia rationalia, in rebus corporeis non inueniuntur plura genera viuentiũ. Suppoſitis his gradibus probatur quòd anima ſit principium vegetandi idest nutriendi, & augendi in plantis. Et ſimiliter in quolibet genere viuentium, nam principiũ nutriẽdi, & augendi, aut eſt anima, aut natura, nõ natura, qm̃ natura ſolum mouet ad vnam dr̃iam loci, puta ſurſum, vt natura ignis mouet ignem ſolum ſurſum, & natura lapidis mouet lapidem ſolum deorſum, ſed vegetabilia non ſolum augentur quãtum ad vnam dr̃iam loci, puta ſurſum, ſed ad dr̃ias oppoſitas. Nam quo ad ramos augentur ſurſum, quo ad radices augentur deorſum, profundãtur enim radices in terram. ergo natura non eſt principium nutritionis, & augmenti in vegetabilibus, ſed anima. quod ſit principium quo ſentiunt aĩalia, & mouentur ſm locum, & nos intelligimus relinquitur vt manifeſtum, qm̃ poſt ſeparationem animę a corpore, nec ſentit animal, nec ſe mouet ſecũdum locum, nec homo intelligit: patet ergo ꝙ anima eſt principium, & cauſa formalis qua viuimus, ſentimus mouemur ſecundum locum, & intelligimus.

Secun-

Secundo,ex hac diffinitione ſic demonſtratur prima diffinitio,principium quo formaliter viuimus ſentimus mouemur ſm locum, eſt actus primus corporis phyſici organici,ſed aīa eſt principium quo formaliter viuimus ſentimus , &c. vt declaratum eſt . ergo anima eſt actus primus corporis phyſici,&c. Maior ſic probatur , principium quo formaliter viuimus,aut eſt materia,aut forma , aut compoſitum,puta principium quo Socra.viuit , aut eſt corpus Socra:Et hoc non corpus eſt,vt materia in quo recipitur vita,ergo non dat vitam:aut eſt ipſe Socr.& hoc non , qa Socr.eſt ille qui viuit,ergo non eſt principium quo ipſe Socra.viuit.Relinquitur ergo a ſufficienti diuiſione,ꝙ principium quo aliquid viuit ſit forma ſua,ſed forma eſt actus vt declaratū eſt ſupra.ergo principiū quo formaliter viuimus eſt actus primus corporis phyſi.organici. Et ſic maior ꝓbata eſt.Minor vero eſt diffinitio aīæ inueſtigata a pħo.

Tertio declaratur,ꝙ hoc conuenienter actum ſit. ſ. demonſtrare primam diffinitionem per ſecundam. Vnde nota ſecundùm Philoſophum in primo Poſter.ꝙ quando de vna re dantur duæ diffinitiones,puta de domo, datur vna diffinitio,quæ eſt per materiam ſic,domus eſt quid compoſitum ex lapidibus,& cemento,& tecto , ſecunda datur ꝑ cauſam finalem ſic,domus eſt quid defendens nos a frigore pluuia,& æſtu.Et illa quæ datur per cauſam formalem, vel finalem, eſt mediū ad demonſtrandum eā , quæ datur ꝑ cauſam materialem ſic arguendo, omne defendens nos à frigore pluuia, & æſtu eſt cōpoſitū ex lapidibus cemēto, & tecto,ſed domus eſt defendens nos a frigore, pluuia , & ęſtu,ergo domus eſt quid cōpoſitū ex lapidibus lignis,&cemento,&c.vnde dixit Ariſ.in j.Poſte.ꝙ diffinitio,aut eſt cōcluſio,aut eſt demonſtratio ſola poſitione.i.ordine differēs quòd qualiter intelligatur declaraui in compendio minori ſuper primum lib.Poſte.ſic in propoſito, Ariſtote. dedit duas diffinitiones de anima . Prima , fuit per materiam, nam corpus phyſ.organicum eſt materia in qua recipitur aīa,ſicut naſus eſt materia in qua recipitur ſimitas . Scđa fuit ꝑ cām formalē,quia aīa eſt principiū formale,quo vi-

uit animatum vel ſentit,vel mouetur ſecundũ locum, &c. Sicut ſcientia eſt principium formale quo ſcimus, & albedo eſt principium formale quo ſumus albi, conuenienter igitur philoſophus demonſtrauit primam diffinitionem per ſecundam.

Et nota, ꝙ hæc demonſtratio, non eſt ꝑ quid ſed quia procedit enim ab effectu nobis magis noto, qui eſt vegetare ſentire, &c. Similiter, ſecunda diffinitio data de anima, non eſt vera propria diffinitio, ſed potius deſcriptio, quando.n. res notificatur, per operationem ſuã, tũc deſcribitur, vt declaraui in compendio minori in tract de locis, cum igitur in ſecunda diffinitione notificetur aĩa per operationes ſuas, quæ ſunt uegetare, ſentire &c. potius dicenda eſt ſcriptio, quam diffinitio. Hæc de ſecundo cap. ſufficiant.

CAPVT III.

IN tertio cap. diſcutiendum eſt, quomodo hæc principia diuerſa viuendi, ſe habent ad aĩam & ad ſeinuicem: vnde hic quæruntur duo ſecundum philoſophum.

Primo, quæritur vtrum vegetatiuum, & ſenſitiuum & intellectiuum, ſint diuerſæ animæ, an ſint diſtinctæ potentiæ, quæ tamen ſint in eadem anima.

Secundo, quęritur vtrum omnes iſtæ potentiæ ſunt in eadem parte rei animatæ, puta in cap. vel in corde, &c. vel ſint in diuerſis partibus rei animatæ.

Ad primum rñdet Philoſophus, ꝙ qñ in re animata, eſt tãtũ vnũ principium viuẽdi, puta ſolũ uegetatiuum, tunc tale principium eſt anima, unde in plantis vegetatiuum eſt aĩa, & non potentia, qñ aũt in re aĩata ſunt plura principia viuendi, vt in animali in quo eſt uegetatiuũ, & ſenſitiuum & motiuum ſecundum locum: talia principia ſunt potentiæ, & non ſunt anima, ſed denominamus aĩam talis animati a nobiliori potentia, ut anima quæ eſt in animali dicitur anima ſenſitiua a potentia ſenſitiua, quæ eſt nobilior quam vegetatiua, ſimiliter denominatur anima quę eſt in homine, anima intellectiua a potentia intellectiua quæ eſt

no-

nobilior alijs.

Ad ſecundùm reſpondet Philoſophus, duabus concluſionibus.

Prima eſt, in animatis vegetatiuis, id eſt in plantis, & in animalibus imperfectis, vt ſunt vermes, & lacerta, & veſpę, &c. potentiæ vegetatiuæ, & potentia ſenſitiua, & motiua ſecundum locum, & appetitiua, non diſtinguuntur ſubiecto, ſed ſunt in eadem parte ipſius animati. Hæc probatur primo, quo ad plantas. Nam in omni parte ipſius plantæ, eſt potentia nutritiua, patet enim quòd omnis pars plantæ viuificatur & vireſcit, ergo nutritur, & in omni parte ipſius plantæ eſt potentia augmentatiua, quia proportionaliter omnis pars plantæ creſcit. ergo potentiæ vegetatiuæ non diſtinguuntur ſubiecto in plantis, ſed ſunt in eadem parte ipſius plantæ: ſecundo probatur quo ad animalia imperfecta. Nam videmus in cauda lacertæ deciſa ꝙ mouetur ſecundum locum, quòd ſi ſentit aliquid conueniens delectatur, ſi vero ſentit diſconueniens triſtatur, puta ſi ſentiat ignem, aut rem pungentem, ſed delectatio & triſtitia ſunt in appetitu, vt dicemus in tertio lib. ergo vegetatium, & ſenſitiuum, & motiuum ſecundum locum & appetitiuum, non diſtinguuntur ſubiecto, ſed ſunt in eadem parte animalis.

Secunda concluſio, potentia intellectiua, quæ diuiditur in intellectū agentem, & poſſibilē, diſtinguitur ſubiecto ab omnibus prædictis potentijs: probatur ſic, omnes potentiæ prædictæ ſunt affixæ organis corporeis, vt dicemus infra, ſed potentia intellectiua, vt probatur in tertio libro non eſt affixa organo corporeo. ergo non eſt in eodem ſubiecto, in quo eſt vegetatiua, & ſenſitiua. Præterea prædictæ potentiæ, vt dicemus infra, ſunt potentiæ totius animati, ſed intellectus eſt potentia ſolius animæ, ergo diſtinguuntur ſubiecto.

Tracta-

IN hoc ſecundo tractatu agendum eſt de potentijs animæ in communi, & de parte vegetatiua, vnde diuidimus eum in quatuor capita.

Primo, declarabitur quot ſint genera potentiarum animæ.

Secundo, oſtendetur quo ordine tractandum eſt de potentijs animæ.

Tertio, deſcribetur arbor, in qua continentur ſuo ordine omnes potentiæ animæ.

Quarto, determinabitur de potentia vegetatiua, & de ſpeciebus ſuis, ex conſequenti de anima vegetatiua.

CAPVT PRIMVM.

CIrca primum cap. vt plenior habeatur cognitio dicemus quot ſunt genera animarum, & quot ſunt modi viuendi, & quot ſunt genera potentiarũ animæ. Circa primum nota, ꝙ genus animarũ eſt triplex, nã quædam eſt vegetatiua, & hæc eſt in plantis, quædã eſt ſenſitiua, & hæc eſt in omnibus animalibus, quædam eſt intellectiua, & hæc eſt in ſolis hominibus, quarum hæc eſt ſufficientia. Cum anima ſit principium operationũ vitæ, vt patet per ſecundam ſuã diffinitionẽ ſupra poſitã, quotuplex erit opus vitæ, totuplex eſt anima, ſed opus vitæ eſt triplex. Primum eſt illud, ꝙ exercetur per organum corporeum, & per qualitates corporeas, quæ ſunt calor, frigiditas, humiditas, & ſiccitas, cauſatur tamẽ a principio intrinſeco, vt nutrire exercetur per organũ corporeum, puta per ſtomachum, & per qualitatem corpoream, puta per calorem naturalem decoquentem cibũ in ſtomacho, tamen eſt cauſatum ipſum nutrire a principio intrinſeco.i.ab anima vegetatiua, quæ eſt intrinſeca rei animatæ vt forma ſua. Et in hoc diſtinguitur ab opere rei inanimatæ, nam omnis

nis operatio rei inanimatæ eſt a principio extrinſeco, puta operatio, quæ eſt in graui & leui eſt a generante, & operatio, quæ eſt in cœlo, eſt ab intelligentia mouente. ſecundum ergo hoc opus vitæ, ſumitur primum genus animæ quod eſt anima vegetatiua.

Secundum opus vitæ eſt illud, quod exercetur p organum corporeū, & cauſatū a principio intrinſeco, ſine tñ primis qualitatibus corporeis, vt ſentire, puta videre exercetur p organū corporeum, vt per oculū, & a principio intrinſeco. i. ab aīa & ſine qualitate corporea, non. n. fit ſenſatio p calorem, vel frigiditatem, ſed ſolum quia recipitur intentionaliter ſpecies rei ſenſibilis in organo ſenſus, vt declarabitur, & hoc opus vitæ eſt ab anima ſenſitiua.

Tertium opus vitæ eſt illud, quod exercetur ſine organo corporeo, & a principio intrinſeco, ſine tamen omni qualitate ſenſibili, & ſine conditionibus indiuiduantibus vt intelligere fit ab anima ſine organo corporeo, quia intellectus non eſt affixus alicui organo corporeo, vt probatur in 3. lib. & eſt a principio intrinſeco. i. ab anima, & ſine qualitate ſenſibili. Non. n. intellectus intelligit rem, puta lapidem, inquantum eſt albus, aut calidus, aut durus. Et ſine conditionibus indiuiduantibus: non. n. intelligit lapidem, inquantum eſt hic vel hic lapis, nec inquantum habet hāc vel hanc quantitatem, ſed ſolum intelligit in vniuerſali inquantum eſt lapis & inquantum eſt ſubſtantia corporea inanimata, &c. Et hoc opus eſt ab anima intellectiua. patet ergo ꝙ tres ſunt animæ, quarum prima eſt imperfecta, quia eſt propinqua formæ rei inanimatæ, ſecunda eſt perfectior, quia opus ſuum quod eſt ſentire eſt immaterialius, quia non exercetur per qualitates corporeas, tertia eſt perfectiſſima, quia opus ſuum quod eſt intelligere eſt maxime immateriale, cum non ſit per organum materiale, & in hoc aſſimilatur ſubſtantijs ſeparatis quæ ſunt immateriales, & in nullo corpore recipiunt.

Secundo videndum eſt quot ſunt modi viuendi vel genera viuentium, & dico ꝙ ſunt quatuor ſcilicet vegetatiuum, ſenſitiuum, motiuum ſecundum locum, & intellectiuum.

lectiuum. Quorum ſufficientia eſt hæc. Genera viuentium diſtinguuntur ſecundùm diuerſos gradus viuentium qui ſunt tantum quatuor.

Primus, eſt eorum, quæ ſolum habent principium vegetatiuum, vt eſt nutrire ſeipſum, & augeri, & generare ſibi ſimile. Et ſic plantæ ſunt primum genus viuentium.

Secundus, eſt eorum quæ habent in ſe principium vegetatiuum & ſenſitiuum, ſed non mouētur de loco ad locū immo ſemper permanent in loco vbi producta ſunt, & ſic animalia imperfecta, vt oſtrea & conchilia ſunt ſecundum genus viuentium.

Tertius, eſt eorum, quæ habent in ſe principiū vegetatiuum ſenſitiuum, & motiuum ſm locū. Et ſic animalia perfecta, vt canis & leo, &c. Sunt tertium genus viuentium.

Quartus, eſt eorum, quæ habent in ſe principium vegetatiuum, & ſenſitiuum, & motiuum ſecundùm locum, & intellectiuum. Et ſic homo eſt quartum genus viuentium ſumēdo genus largo modo, pro qualibet multitudine. Si autem quæratur quare appetitiuum non facit quintum genus viuentium?

Reſpondetur ſm philoſophum, quod hæc eſt, quia appetitiuum eſt in omni viuente, in quo eſt ſenſitiuum. Nam omne animal dum ſentit & ſimiliter homo, vel ſentit aliquod conueniens, Et ſic ſequitur delectatio: vel ſentit aliquod diſconueniens & nociuum, ſic ſequitur triſtitia. ſed delectatio & triſtitia ſunt in appetitu ſenſitiuo in quo ſunt aliæ paſſiones, vt dicam in tertio lib. cum ergo in omni animali imperfecto & perfecto, & in homine ſit ſenſitiuum ergo etiam eſt appetitiuum. Et ſic non facit genus quintum viuentium, diſtinctum a quatuor prædictis.

Tertio videndum eſt quot ſunt genera potentiarum animæ ſub quibus omnes alię particulares potentiæ collocantur, & dico ꝙ ſunt quinque. ſ. vegetatiuū, ſenſitiuū, appetitiuum, motiuum ſm locum, intellectiuum. quarum ſufficientia eſt hæc, potentia diſtinguitur ſecundùm diſtinctionem ſui obiecti, ſicut ſcientia diſtinguitur ſecundùm diſtinctionem ſui ſubiecti, obiectum autem potentiarum

rum

rum animæ quintupliciter conſideratur.

Primò, inquantum eſt corpus vnitum ipſi potentiæ, & ſic circa ipſum eſt potentia vegetatiua. Nam potentia hæc ſolum nutrit corpus in quo eſt, & auget.

Secundò, conſideratur inquantum eſt corpus vnibile ipſi potentiæ non quidem ſm ſuum eſſe reale, ſed per ſpeciem ſenſibilem receptam in organo ſenſus, & ſic circa ipſum eſt potentia ſenſitiua. Nam res ſenſibilis non vnitur ſenſui ſm ſe, ſed ſolum ſecundum ſuam ſimilitudinem. v. g. Ad hoc quod videam lapidem, non eſt neceſſe, quod lapis tangat oculum meum, ſed ſolum quòd ſimilitudo lapidis recipiatur in oculo ſicut recipitur in ſpeculo.

Tertiò, conſideratur inquantum eſt ens vnibile ipſi potentiæ ſecundum ſuam ſpeciem intelligibilem repræſentantem rem in vniuerſali, & ſine conditionibus indiuiduantibus, quod qualiter fiat dicemus in tertio lib. & circa ipſum verſatur potentia intellectiua. De hac pertranſeo vſq; ad tertium librum.

Quartò, conſideratur inquantum trahit ad ſe animam vt quoddam amatum, & deſideratum, & circa ipſum eſt potentia appetitiua. Bonum enim quod eſt obiectum appetitus trahit ad ſui amorem animam deſiderantem, immo, & ipſum animal deſiderans, & ſic circa ipſam eſt potentia appetitiua.

Quintò, conſideratur inquantum terminat motum localem ipſius animalis perfecti, quod mouetur de loco ad locum, vt neceſſaria ſuæ vitæ acquirat, & ſic circa ipſum verſatur potentia motiua ſecundum locum. Patet igitur quare ſunt quinque genera potentiarum. Hæc de primo cap. ſufficiant.

CAPVT II.

Circa ſecundum cap. declarandum eſt quo ordine ſit tractandum de prædictis generibus potentiarum, propter quod ponuntur duæ concluſiones.

Prima eſt, prius agendũ eſt de vegetatiuo quam de ſen-

ſitiuo,

ſitiuo,eſt enim magis commune,quia omnia viuentia infe riora uegetantur,ſed nõ oĩa ſentiunt,vt patet in plantis & prius agendum eſt de ſenſitiuo,quàm de motiuo ſm locũ, eadẽ ratione,nã omne animal ſentit,non tamen mouetur ſecundum locũ , ut patet in animalibus imperfectis, vt in oſtrea &c. Et prius agendũ eſt de motiuo ſecundum locũ, quam de intellectiuo,quia eſt minus cõmune.In omnibus enim viuentibus corruptibilibus in quibus eſt intellectus, eſt etiam vegetatiua,& ſenſitiua,& motiua ſm locum, vt patet in hominibus,nõ tamen in omnibus in quibus eſt ve getatiua, & ſenſitiua,& motiua,eſt intellectus,ut patet in animalibus irrationalibus.ergo intellectiuũ eſt minus cõe, conuenit.n.ſoli homini inter oĩa animalia. Dixi aũt in viuẽtibus corruptibilibus vt excludam ſubſtantias ſeparatas in quibus eſt intellectus, & tamen non habent vegetatiuã potentiã, quia vt incorruptibiles nõ indigent nutritione, nec habent ſenſitiuũ,nec motiuum ſm locũ,cum ſint incor poreæ,& licet dicantur Angeli moueri ſecundũ locũ , ille motus non eſt phyſicus, quia omne mobile motu phyſico eſt corpus,ſed mouentur motu metaphyſico, vt hẽt decla rari in ſacra Theologia. Secunda concluſio.Si volumus de iis potentiis habere notitiam , prius agendum eſt de earũ obiectis,ſcđo de actibus,tertio de ipſis potentiis,& per ipſas potentias cognoſcemus ſubſtantiã animæ, v.g. prius agendũ eſt de colore quod eſt obiectũ viſus,quã de viſu,poſtea per ipſum viſum & alias potentias ſenſitiuas cognoſce mus ſubſtantiã animæ ſenſitiuæ. Hæc concluſio probatur ſic. Prius tractandũ eſt de eo ꝙ ponit̃ in diffinitione actus & potẽtiæ, quã de actu & potentia, ut prius tractandũ eſt de animali,q̃ de hoie,animal.n.ponitur in diffinitione hominis , ſed obiectũ ponit̃ in diffinitione actus,puta ſi uolo diffinire actũ qui eſt videre, diffiniã per ipſum viſibile, qđ eſt obiectũ viſus, ergo prius tractandũ eſt de obiecto, quã de actu: itẽ actus ponitur in diffinitione potẽtiæ, nam potentia,vt dicitur in 5.Metaph.eſt principiũ agendi, vel patiẽdi,vt viſus eſt principium videndi,in hoc qđ dico agendi inducitur actus,ergo prius agendũ eſt de actu,quam de

potentia.

potentia.item per proprias paſſiones ipſius animæ, & per eas vltimate cognoſcemus ſubſtantiam animæ, vt per potẽtias vegetatiuas cognoſcemus animam vegetatiuã, & per ſenſitiuas animã ſenſitiuam &c. Hoc ergo ordine ſeruato prius agemus de potentia vegetatiua iuxta primã concluſionem, & prius de obiecto potentiæ vegetatiuæ, iuxta ſecundam concluſionem. Hæc de ſecundo cap. ſufficiant.

CAPVT III.

IN tertio ca. deſcribenda eſt arbor, in qua continentur omnes potentiæ animę ſuo ordine, ſic incipiẽtes. Animæ tres ſunt, vegetatiua, ſenſitiua, intellectiua. Genera viuentium, ſunt quatuor, vegetatiuum, ſenſitiuum, motiuum, ſecundum locum, intellectiuum. Genera potentiarum, ſunt quinque, vegetatiuum, ſenſitiuum, motiuum ſecundùm locum, intellectiuum, appetitiuum. Potentiæ vegetatiuæ ſunt tres, nutritiua, augmentatiua, generatiua. Nutritiua habet quatuor vires ſibi deſeruientes, ſcilicet attractiuam, retentiuam, digeſtiuam, expulſiuam. Augmentatiua nullam habet ſibi deſeruientem. Generatiua habet tres vires ſibi deſeruiẽtes ſcilicet ſeminatiuam, immutatiuam, formatiuam. Potentia ſenſitiua eſt duplex. ſ. exterior, & interior. Senſitiua exterior diuiditur in quinque, in viſum, auditum, odoratum, guſtum, & tactum. Senſitiua interior diuiditur in quatuor ſm Comm. & B. Th. ſ. in ſenſum communem, phantaſiã, cogitatiuã, memoratiuam. Potentia motiua ſecundum locũ eſt duplex. ſ. progreſſiua, & dilatatiua, vel conſtrictiua. Potentia intellectiua eſt duplex. ſ. intellectus paſſibilis, & intellectus agens. Potentia appetitiua eſt duplex. ſ. appetitus intellectiuus, & appetitus ſenſitiuus. Appetitus intellectiuus eſt ipſa voluntas, & liberũ arbitrium, qđ eſt eadẽ potentia cum uoluntate, quod declarabitur infra. Appetitus ſenſitiuus eſt duplex. ſ. concupiſcibilis, & iraſcibilis, in quibus ſunt vndecim paſſiones, vt declarabitur infra. Hęc eſt ſumma potentiarum animæ ſecundùm viam Thomiſticam.

In

CAPVT IIII.

IN quarto cap. tractandum eſt de potentia vegetatiua, & de ſpeciebus ſuis. Eſt enim primum genus potentiarũ, & magis commune, vt ſupra diximus. ergo ab ea, vt a priori inchoandum eſt. & ibi dicemus quatuor.

Primò, de obiecto.

Secundò, de actibus.

Tertiò, de potentiis.

Quartò, de anima vegetatiua.

Circa primum nota, quòd obiectum potentiæ vegetatiuæ dicitur alimentum, vel nutrimentum, quod tripliciter conſideratur.

Primò, inquantum conuertitur in ſubſtantiam nutriti. v. g. conſideratur panis, vt per decoctionem caloris naturalis in ſtomacho conuertitur in carnem, & ſanguinem hominis comedentis, vt homo non deficiat, & conſeruetur in eſſe viuo. & ſic alimentum eſt obiectum circa quod operatur potentia nutritiua, & diffinitur. Alimentum eſt illud, quod eſt in potentia, vt conuertatur in ſubſtantiam rei nutritiuæ, vt conſeruetur in eſſe viuo.

Secundò, conſideratur ſecundum quod eſt quantum, quodlibet enim alimentum eſt corpus, & eſt compoſitum ex quatuor elementis, quia ſecundum Philoſophum ex eiſdem componitur animatum, & ex eiſdem nutritur, ſed animata componuntur ex quatuor elementis. ergo ex eiſdem nutriuntur. ſecundum ergo quod alimentũ eſt quantum, eſt augmentatiuum rei animatæ, quia quantum additum quanto, facit magis quantum, quod eſt augere. vnde alimentum, vt eſt quantum, & corpus eſt cauſa augmenti in re animata & hoc modo alimentum eſt obiectum, circa quod operatur potentia augmentatiua, & ſic diffinitur. Alimentum eſt illud quod eſt augmentatiuum rei animatæ, vt ad debitam quantitatem deueniat.

Tertiò, conſideratũ, vt eſt ſuperfluũ, vel ſuperabundans rei animatæ poſt nutritionem ſuam, v. g. ſi Socra. comedit duos panes, iſti duo panes decocti in ſtomacho, & digeſti

geſti per virtutem caloris naturalis dicuntur alimentum actu ipſius Socr. dico actu, quia cibus antequã ſit digeſtus nõ dr̃ alimentũ actu,quia nõ ſine mora põt cõuerti in ſubſtantiã rei nutritæ. natura igitur per potentiã nutritiuã cõuertit partẽ huius alimẽti in ſubſtantiã ipſius Socr. & per potentiã augmentatiuã apponit partẽ ad augmentũ ipſius Socr. ſi debitã quantitatẽ nondum adeptus eſt, puta vſque ad 21.annũ, qđ ſi de ipſo alimẽto actu adhuc ſupereſt,tũc natura per potentiã generatiuã conſeruat illam partem ſuperabundantẽ in vaſis ſeminalibus, quæ dicuntur mẽbra genitalia,vt per illam partẽ poſſit animal ſibi ſimile in ſpecie generare.& ſic circa ipſum alimentũ ſuperabundans operatur potentia generatiua. Et nota, ꝙ illud alimentum ſuperabundans dicitur ſemen. Quod ſic diffinitur, ſemen eſt ſuperfluum alimenti,ideſt eſt pars alimenti, quod ordinatur ad generandũ ſibi ſimile in ſpecie. Ex his patet quid ſit alimentum, & quomodo circa ipſum diuerſimode operantur nutritiua,augmentatiua, & generatiua.

Secundò, tractandum eſt de actibus harum potentiarũ qui ſunt nutrire, augere, & generare.Et dicemus duo.

Primò, quid ſit.

Secundò, probatur quòd ſunt ab anima principaliter, & non à qualitatibus elementorum.

Circa primum nota,quòd nutritio proprie dicta ſic diffinitur.

Nutritio, eſt conuerſio alimenti in ſubſtantiam rei nutritę,& hæc diffinitio cõpetit ſoli rei viuenti, quæ proprie nutritur. Nullum enim inanimatum vere nutritur,quia per calorem naturalẽ nihil conuertitur in ſubſtantiam rei inanimatę,licet ſit inſtantia de igne, qui videtur nutriri ex lignis,& aliis combuſtibilibus. Sed quomodo id contingat declarabitur in ſolutione argumentorum. Augmentum ſic diffinitur. Augmentum proprie eſt per conuerſionem nutrimenti deductio rei viuentis à minori ad maiorem quantitatem: & hæc diffinitio etiam competit ſoli rei animatæ,quæ ſola proprie augetur.vnde nota,quòd augmentum ſumitur dupliciter.

Primò, communiter, & ſic diffinitur. Augmentum eſt præexiſtenti quantitati additamentum, & ſm hunc modũ dicuntur inanimata augeri, puta ſi lineę bicubitę addatur cubitus dicetur aucta augmento communiter dicto.

Secundò, ſumitur proprie, & diffinitur ſic. Augmentum eſt maioritas facta in priori quanto per conuerſionem alimenti in ſubſtantiam aucti, & ſic conuenit ſolis animatis, non enim quando augetur paries conuertitur lapis in ſubſtantiam parietis, ſed ſolum per ædificatorem apponitur lapis lapidi.

Nota tamen, quòd hic eſt inſtantia de igne, qui videtur augeri ex hoc, quod ligna combuſta tranſeant in ſubſtantiam ipſius ignis, ſed hoc declarabitur in ſolutione argumentorum. Generatio vero ſic diffinitur. Generatio eſt a principio intrinſeco rei productio ſimilis in ſpecie ipſi generanti, & hæc diffinitio competit ſoli rei viuenti: vnde nota, quòd ſumitur dupliciter.

Primò, pro omni mutatione, quæ eſt a non eſſe ad eſſe, ſiue ſit a principio extrinſeco, ſiue intrinſeco, & hoc modo arguit de ea in quinto libro phyſicorum, & eſt communis rei inanimatæ, vnde hoc modo lapis dicitur generari, quia producitur a non eſſe ad eſſe a principio extrinſeco, puta a cœlo.

Secundò, ſumitur pro productione rei a principio intrinſeco ipſi rei genitæ, puta quando generatur puer producitur a uirtute, quæ eſt in ſemine miniſtrato a patre generante, & illud ſemen ſm virtutem remanet in puero genito, & per hoc dicitur generari a principio intrinſeco, & hoc modo generatio competit ſoli rei viuenti, & ſic de ea agitur in lib. de Anima. Patet igitur quid ſint actus potentiarum vegetatiuarum.

Secundò, probandum eſt, ꝙ iſti actus fiunt, principaliter ab anima vegetatiua. dico principaliter quia inſtrumẽtaliter fiunt a calore naturali, qui hēt actionē ignis uirtualiter, quæ actio eſt decoctio. antequã. n. alimentum conuertatur in ſubſtantiam nutriti, neceſſe eſt quod decoquatur in ſtomacho, & decoctio attribuitur igni formaliter,

aut

aut igni virtualiter, qui eſt calor naturalis.loquendo ergo inſtrumentaliter nutritio, & augmentũ ſunt a calore naturali.principaliter vero ſunt ab anima, ſicut gladius principaliter fit ab arte, quæ eſt in mente artificis,inſtrumentaliter vero fit a malleo.Quod autem principaliter ſint ab anima,probatur ſic. Actio naturalis principaliter attribuitur formæ, quia unumquodque operatur inquantum habet formam, vt patet ẽt in artificiatis,in quibus nulla eſt operatio,niſi forma artificiati ſit in mente artificis,puta artifex nunq̃ produceret gladiũ, niſi in mẽte ſua haberet formam gladii,ſed aĩa eſt forma rei viuentis,vt probatũ eſt ſupra.ergo aĩa eſt principaliter cã operationũ naturaliũ,quæ ſunt in viuente.ſ nutrire,augere,generare. Præterea animæ eſt illa,quæ requirit tantã quantitatẽ in re viuente,ita ꝙ in qualibet ſpecie datur maximũ,& minimum corpus, in quo põt recipi aĩa intellectiua, & ẽt minimũ,vt dictum eſt in 2.tract.ſuper primũ phyſ.ergo aĩa eſt illa,quæ principaliter eſt cã augmẽti. & ꝑ cõſequens ẽt nutritionis. Ad quã ſequitur augmentũ.Præterea actio,quæ eſt naturaliſſima oĩbus,& ſolis viuẽtibus,principaliter eſt ab anima vegetatiua,ſed generare ſibi ſimile in ſpecie eſt actio, quæ cõuenit omnibus,& ſolis viuentibus,vt patet ꝙ plantæ generant ſibi ſimile in ſpecie ſua, & animalia, & homines. ergo hęc actio,quæ eſt generare,cõpetit principaliter animę vegetatiuæ.Nota tamen ſm Philoſophum, quòd ad hoc, vt omne viuens generet ſibi ſimile in ſpẽ tria requiruntur.

Primò,ꝙ ſit cõpetentis ætatis.& ideo pueri non poſſunt generare propter ætatem ſuam imperfectam.

Secundò,quòd non ſit orbatum, ideſt priuatum aliquo membro requiſito ad generationem. & ideo eunuchi non poſſunt generare.

Tertiò, ꝙ non ſit productum ex putrefactione, vt vermis. licet.n. aliqua producta ex putrefactione poſſint generare ſibi ſimile,puta mus productus ex putrefactione poteſt producere alium murem.non tamen omnia ſic producta poſſunt producere ſibi ſimile, puta muſca non generat forte muſcam, ſed omnes producuntur ex aliqua materia

putrefacta. patet igitur quid ſint actiones potentiarum vegetatiuarum. & quomodo principaliter ſunt ab anima, inſtrumentaliter vero ſunt à calore naturali.

Tertiò, principaliter agendum eſt de potentiis vegetatiuis, quæ ſunt nutritiua, augmentatiua, generatiua. Vnde nota, ꝙ nutritiua data eſt ipſi rei viuenti, vt debito tempore, puta 10. aut 20 aut 60. annis, vel plus. ſed ſolũ qđ competit vnicuique ſpeciei cõſeruetur in eſſe viuo. nã cu reſoluatur ſubſtãtia rei viuentis, ſicut oleũ reſoluitur, & cõſumitur in lãpade ab igne, niſi per potẽtiã nutritiuã cõuertere ẽ alimentũ in ſubſtantiã rei nutritiuæ, vt fiat reſtauratio de eo, qđ eſt conſumptũ, cito viuens deficeret, & corrumperetur, ſicut ſi non fieret appoſitio in lãpade per aliud oleum, cito lumen lãpadis deficeret. & hinc eſt qđ videmus hominẽ nõ poſſe plus, q̃ per tres, aut ſex dies ſine cibo viuere, qm̃ cõtinue cõſumitur ſubſtantia corporis ſui, & cũ nõ fiat reſtauratio per cibũ nouũ, ideo tandẽ moritur. Augmentatiua vero data eſt ipſi rei viuenti, vt ad debitã quantitatem deueniat ſm conuenientiam ſuæ ſpeciei, nam cum viuentia ex paruo ſemine generentur, etiam cum parua quantitate naſcuntur. & ideo vt ad conuenientem quantitatem deducantur data eſt eis potentia augmentatiua. Generatiua vero data eſt, vt perpetuetur ſpecies rei viuentis, quia enim omne indiuiduum rerum viuentium inferiorum eſt corruptibile, niſi per generationẽ produceret ſibi ſimile in ſpecie, cito ſpecies deficeret. & ideo pulchre inquit Auerr. in ſecundo de Anima, commen. 34. Solicitudo diuina, cum nõ potuerit facere ipſum viuens permanere. i. perpetuari ſecundum indiuiduum miſerta eſt, in dando ei virtutẽ generatiuam, qua poteſt permanere in ſpecie. Hæc ille. Patet igitur ad quid potentiæ vegetatiuæ datæ ſunt omnibus viuentibus corruptibilibus, vt autem potentia nutritiua poſſit alimentum conuertere in ſubſtãtiam nutriti datę ſunt ei quatuor vires ei deſeruientes ſecundum Auicennam.

Prima eſt attractiua, cuius officiũ eſt appetere, & attrahere nutrimentum ad ſtomachum, vel ad locũ, qui ſit loco ſtomachi, niſi enim animal appeteret cibum numquam come-

comederet,& ſic deficeret.

Secunda,dicitur retentiua,cuius officium eſt tandiu retinere cibum in ſtomacho,quandiu decoquatur.vnde quādo hæc virtus debilitatur animal patitur vomitum, vt patet in infirmo graui.

Tertia,dicitur digeſtiua,cuius officium eſt digerere, & decoquere nutrimentum retentum in ſtomacho, vt poſt conuertatur in ſubſtantiam nutriti.

Quarta,dr̄ expulſiua,cuius officium eſt expellere partes craſſas,vel ſuperfluas nutrimenti. Nullus eſt. n. cibus, in quo nonſit aliqua pars nō cōuertibilis in ſubſtantiā nutriti, & ideo illæ partes expelluntur varijs modis, partim ſtercore,partim vrina,partim ſputo,partim ſudore &c.

Augmentatiua nullas habet ſibi deſeruientes,quoniam ſimul cum nutritiua,& omnib.quatuor ſuis viribus,potēs eſt ad extendendum omnia membra corporis proportionabiliter,& ſic cauſatur augmentum.

Generatiua tres virtutes habet ſibi deſeruientes.

Prima,dicitur ſeminatiua,cuius officium eſt ex alimēto ſuperabundanti,de quo dictum eſt ſupra colligere ſemen, & illud reſeruare in partibus genitalibus.

Secunda,dicitur immutatiua,cuius officium eſt permiſcere ſemina maſculi,& fœminæ,& contemperare,ſecundum quòd expedit formationi cuiuslibet membri in eo quod generatur.

Tertia,dicitur formatiua, cuius officiū eſt ex ſeminibus ſic permixtis,mēbra oīa in eo quod generatur formare,& configurare Hæc de potentijs vegetatiuis ſufficiant.

Quarto,principaliter declarandum eſt, quid ſit anima vegetatiua,& ſic diffinitur ab Ariſt.

Anima vegetatiua eſt illa,quæ eſt generatiua alterius, quod eſt eiuſdem ſpeciei cū ſuo generāte,vt in planta,puta in pomo, Anima vegetatiua eſt illa, per quā pomū generat pomum,& oliua generat oliuam.Sed dubitatur,quare Philoſophus non diffinit eā per hunc actum, qui eſt nutrire,vel augere,ſicut diffinit per generare.Reſpondet Philoſophus,quòd hoc conuenienter actum eſt,quia nutrire eſt

actus imperfectior, quam augere, & augere, quam generare. Vnde generare eſt actus perfectus, & tanquam finis animæ vegetatiuæ, tunc enim aliquid perfectum eſt, cum ſibi ſimile producere poteſt. Cum igitur res ordinata ad finem conuenienter denominetur, & notificetur per ſuum finem, & generare ſit finis animæ vegetatiuæ, vt dictum eſt, merito Philoſophus deſcripſit animã vegetatiuam per hunc actum qui eſt generare.

Vltimo, quædam argumenta ſoluenda ſunt.

Primum probat, ꝙ cognoſcamus actus per potentias, & non econuerſo, ſic, potentia eſt prior actu. ergo per potentias cognoſcimus actum. Antecedens patet, quia potẽtia eſt cauſa ſui actus, vt viſus eſt cauſa actus videndi, ſed omnis cauſa eſt prior ſuo effectu. ergo potentia eſt prior ſuo actu. conſequentia vero probatur ſic. ſcientia procedit ex notioribus, & prioribus, vt probatur in primo Poſte. ergo ſi potentia eſt prior ſuo actu, cognouimus actum ꝑ potentiam, & non econuerſo.

Ad hoc dicitur, quod aliquid eſt prius dupliciter.

Primo, ſecundùm ſe, & ſecundum naturam ſuam, quia ſcilicet prius habet eſſe, & ſic omnis cauſa eſt prior ſuo effectu.

Secundo, aliquid eſt prius ſecundùm cognitionem noſtram; quia ſcilicet, prius cognoſcitur a nobis, licet ſi poſterius ſecundùm ſuum eſſe. & hoc modo negatur, quod potentia ſit prior actu, nec omnis cauſa ſit prior ſuo effectu, immo in naturalibus prius cognoſcimus effectum, & per effectum cognoſcimus cauſam.

Secundum probat, ꝙ nutriri, & augeri competat alteri, quam rei animatæ ſic. ignis eſt res inanimata, & tamen nutritur ex oleo, & lignis combuſtil, per appoſitionem enim lignorũ ignis cõſeruatur, & etiam ex eis augetur, quãto enim plura combuſtibilia apponuntur, tanto magis augetur ignis. ergo nutriri, & augeri cõpetit alteri rei, quàm rei animatæ.

Ad hoc reſpondet B. Tho. quòd ignis non proprie, ſed ſimilitudinarie nutritur, & augetur, quod declaratur ſic. illud

illud proprie nutritur in cuius ſubſtantiam alimentum cõuertitur ſine generatione alterius indiuidui, verbi gratia, Socrates nutritur, quia in ſubſtantiam ipſiuſmet Socratis alimentum conuertitur, non enim ex hoc, quod nutritur fit alius homo, immo poſt nutritionem remanet ipſemet Socra. illud autem ſimilitudinarie nutritur in quo videtur alimentum conuerti, & tamen in rei veritate non conuertitur, ſed ex tali alimento generatur de nouo aliud indiuiduum, ſic accidit in igne, quando lignum apponitur igni lignum dum comburitur non tranſit in ſubſtantiam præcedentis ignis, ſed in tali ligno nouus ignis generatur, ita quod tot fiunt ignes quot ſunt combuſta ligna, licet, videãtur eſſe vnus ignis, quia ſe tangunt. ſimiliter illud proprie augetur, quod exiſtens idem numero recipit maiorem quantitatem, vt Plato, quando eſt puer vnius cubiti, & quando eſt duorum cubitorum eſt idem homo, qui prius erat. illud autem ſecundũm ſimilitudinem augetur, quod videtur exiſtens idem recipere maiorem quantitatem, & tamen non remanet idem quod prius erat, ſed fit aliud ſicut ſi tabulæ bicubitæ addatur tertius cubitus non remanet eadem tabula, ſed fit alia, quia per additionem nouæ partis fit aliud totum, ſic accidit in igne, quando apponitur lignum, & cõburitur fit nouus ignis, qui additus priori igni facit aliud totum, id eſt ignem aliud compoſitum ex præcedenti igne, & ex eo qui de nouo generatur in ligno appoſito. Patet igitur, quod ſola animata proprie nutriuntur, & augentur, licet metaphorice conueniat alijs inanimatis. Hæc de ſecundo tractatu ſuper ſecundo libro de Anima dicta ſufficiant.

TRACTATVS TERTIVS
ſuper ſecundo libro de Anima, de potentia.
ſenſitiua exteriori.

IN hoc tertio tracta. agendum eſt de potentia ſenſitiua exteriori, & de ſpeciebus ſuis & diuidimus eum in ſex capita.

In primo, agitur de ſenſu in communi, non applicando ad aliquem ſenſum in particulari.

In ſecundo, agitur de viſu.

In tertio, agitur de auditu.

In quarto, agitur de odoratu.

In quinto, agitur de guſtu.

In ſexto, agitur de tactu.

CAPVT PRIMVM.

IN primo cap. agendum eſt de ſenſu in communi quantum ad illa, quæ conueniunt cuilibet ſenſui. Et quia dictum eſt ſupra quod prius agendum eſt de obiecto.

Secundo de actu. Tertio de potentia. Seruantes hunc ordinem, primo agemus de obiecto ſenſus, qđ eſt ſenſibile. Secundo, de actu, qui eſt ſentire. Tertio, de potentia quæ eſt ipſe ſenſus. Et nota, quod ea quæ hic dicentur cõueniũt omni ſenſui, tam exteriori, quam interiori.

Circa primum, quæritur quotuplex eſt ſenſibile, quod a ſenſu cognoſcitur.

Reſpondeo, ſm Philoſophum eſt triplex.

Primo, eſt ſenſibile proprium.

Secundo, eſt ſenſibile commune.

Tertio, eſt ſenſibile per accidens.

Senſibile proprium eſt illud, ꝙ ſolum ab vno ſenſu ſentitur, & circa ipſum non decipitur ſenſus, vt ſonus eſt proprium ſenſibile, qui a ſolo auditu percipitur, & non fallitur auditus in ſentiendo ſonũ, verũ ſit acutus, an grauis dũ modo organũ ſit diſpoſitũ, qđ dico, quia ſi organum ſen-

ſus eſt indiſpoſitum,tunc poteſt decipi ſenſus,v.g quia lingua febricitantis eſt aſpera humore cholerico,ideo dulcia vñr ſibi amara,& ſecundùm diſtinctionem proprij ſenſibilis diſtinguuntur ſenſus,vt dicemus ſupra vbi aſſignabimus ſufficientiam quinque ſenſuum exteriorum.

Senſibile cõe eſt illud,ꝙ a pluribus ſenſibus põt ſentiri, vel ab oĩbus & circa ipſum poteſt ſenſus errare.Hæc ſenſibilia cõia ſunt quinq; ſm Ariſt.ſ.motus,quies,numerus,figura,magnitudo.nam motus poteſt videri,& audiri,& tagi,&c.ſecũdùm aũt proſpectiuos,vt patet per Aloen.& Vetulionem in proſpectiuis ſuis ſunt 20.ſ.diſtantia,ſitus, corporeitas,figura,magnitudo,continuitas,diſtinctio, numerus,motus,quies,aſperitas,lenitas, raritas, diaphaneitas, ſpiſſitudo,ſoliditas,pulchritudo,turpitudo,ſimilitudo,diſſimilitudo.& circa hæc ſenſibilia cõia poteſt ſenſus errare v.g.ſi ponatur remus in aqua,dum nauigatur apparebit figura ipſius tortuoſa,& breuis,ſi ex hac apparentia volo indicare remi figuram eſſe tortuoſam decipitur ſenſus meus. Similiter vulgares qui dicunt ſolem non eſſe maiorem ſcuto,quia non videtur ab eis ſub maiori figura decipiuntur, eſt.n.maior tota terra,vt probat Aſtrologus.

Senſibile per accidens eſt illud,quod non ſentitur, niſi mediante alio,vt campana eſt ſenſibile per accidens,quia non ſentitur,niſi mediante ſono.Sed nota,ꝙ ad hoc,ꝙ aliquid ſit ſenſibile per accidens duo requiruntur.

Primo,ꝙ non immutet ſenſum, nec quantum ad ſpeciem ſenſibilem,nec quantum ad modum ſentiendi.Nam ſi mutat ſenſum quantum ad ſpeciem ſenſibilẽ receptã in organo ſenſus eſt,ſenſibile per ſe,& propriũ,v.g quia ſpecies albedinis recepta in oculo immutat viſum, & ſpecies ſoni recepta in aure immutat auditum: Albedo, & ſonus dñr ſenſibilia per ſe,& propria:Si vero immutaut ſenſum quantum ad modum ſentiendi dñr ſenſibilia per ſe, ſed cõmunia,v.g.figura,ſi eſt in corpore paruo minus immutat viſum,quam qñ eſt in corpore magno. & ſimiliter qñ eſt remota a viſu minus immutat.nã hõ a remotis vr paruus qñ eſt propinquus vr magnus; & tñ eadem figura ſm ſe

eſt in

eſt in homine diſtante, & in eodemmet propinquo ipſi uidenti.ſecūdum ergo quod figura eſt in alio, & alio ſitu di uerſimode immutat ſensū.& propter hoc apud B.Th.ſenſibilia cōia ſunt ſenſibilia per ſe,quia licet nō ſentiantur,niſi mediantibus ſenſibilibus proprijs, puta non vr̄ magnitudo,niſi colorata,tamē alio, & alio modo immutat ſenſum, ſm quod eſt in maiori, vel minori corpore, & ſm quod eſt in diuerſo ſitu. illud aūt quod nō immutat ſenſum,nec ſm ſpēm receptā in organo,nec ſecundū modū ſentiēdi dr̄ ſenſibile per accidens, vt campana ſentitur per accidens ab auditu, quia remoto ſono nullo modo immutat auditum,& remoto colore, ac figura &c. nullo mō immutat viſum.Secundo, requiritur quod illud, quod per accidens cognoſcitur ab vno ſenſu ſit aptum natum cognoſci per ſe ab aliqua alia potentia cognoſcitiua, ſiue ſit potentia ſenſitiua exterior, ſiue ſenſitiua interior, ſiue ſit intellectus Exemplum primi, dulcedo mellis per accidens cognoſcitur a viſu. ſi enim video mel cognoſco, quod eſt dulce hæc tñ dulcedo per ſe cognoſcitur a guſtu.Exemplum ſecundi.Plato per accidens vr̄,non.n.videtur,niſi quia eſt coloratus, & tñ per ſe cognoſcitur a potentia cognoſcitiua, de qua dicemus in tertio lib.quod cognoſcit per ſe omnia induidua ſubſtantiæ pp̄ ſui nobilitatem.Exēplū tertij, hō ſentitur p̄ accidens a viſu.non.n. ſentitur,niſi inquantum eſt coloratus,frigidus,aut calidus,&c.& tamē per ſe cognoſcitur ab intellectu, cuius officium eſt cognoſcere omnia vniuerſalia,ſiue genera,ſiue ſpēs, vt dicemus in tertio lib. Ex his patet quotuplex eſt ſenſibile, quod a ſenſu cognoſcibile eſt.de diſtinctione ſenſibilis p̄ ſe,& proprij dicemus infra.Circa ſecundum quæritur vtrum ſentire ſit actio, an paſſio,& quomodo differt ab intelligere.

Reſpondeo ſecundum Philoſophum, quod ſentire eſt paſſio & alteratio quædam.

Sed nōta,vt inquit Philoſophus,qđ paſſio ſumitř duplici ter,ſimiliter alteratio.Primo,ſumitur proprie,& eſt quādo patiens priuatur aliqua forma,præcipue conuenienti per actionem agentis contrarij, vt quando aqua priuatur frigidi-

gíditate,& recipit calorem per actionem ignis proprie a-qua patitur,& alteratur. Secundo,ſumitur cõiter pro receptione cuiuſlibet formæ etiam perficientis ſuum ſubiectũ vt qñ intellectus recipit ſcientiam dicitur paſſio, & alteratio cõiter,quæ alio termino dicitur alteratio perfectiua, & qñ materia recipit formam ſubſtantialem,qua fit actu, & perficitur,dr̃ pati,& alterari cõiter.Qñ igitur dicit Philoſophus,quod ſentire eſt pati, & alterari ,intelligendum eſt quod ſentire quando eſt cũ læſione organi dicitur pati pro prie,vt qñ Socr.tangit ferrum ignitum , ipſum ſentire eſt proprie pati,qñ vero eſt ſine læſione, immo cum delectatione dr̃ pati communiter,& perfectiue,vt qñ Socr.tangit conuenienter calidum,odorat ſuaues odores,&c.

In quo vero differt ab intelligere,dico pro nunc , quod differt in duobus.Primo, omne ſentire fit per aliquod organum corporeum, vt videre per pupillã oculi , tangere per neruum, &c. De his.n.organis dicemus in particulari ſeq.ſed intelligere non fit per aliquod organũ corporeum. hoc ſupponatur,qm̃ probatur in 3.lib. Secundo,differt qa omne ſentire fit per aliquod medium corporeum, per qđ defertur ſpecies rei ſenſibilis,vſque ad organum ſenſus, vt per aerem defertur ſpecies ſoni,vſque ad miringam auris, quod quomodo fiat dicemus infra, ſed intelligere non fit per aliquod medium corporeum,vt deferens ſpeciem intelligibilem vſque ad intellectum . ſpecies.n. intelligibilis eſt pure ſpiritualis,nec eſt apta nata recipi in aliquo medio corporeo.Hec de ſentire in communi ſufficiant .

Circa tertium quæruntur duo.

Primo,qũo ſe habet ſenſus ab ſenſibilia, vtrum habeat ea in ſe actu,& potẽtia.puta vtrum viſus habeat in ſe omnes colores,vel ſit in potentia ad recipiendum eos .

Secundo,vtrum ſenſus ſit cauſa efficiens ſui actus , vel ſolum ſit recipiens,puta vtrum viſus ſit cauſa efficiens , & actiua viſionis,vel ſolum recipiat viſionem.

Ad primum reſpondet Philoſophus.

Primo,diſtinguendo,de potentia,& actu.

Secundo,declarat quomodo ſenſus põt dici in potentia

& in

& in actu.dicit igitur Philoſophus, ꝙ potentia eſt duplex ſcilicet remota,& propinqua.ille eſt in potentia remota, qui nondũ habet habitum,aut formam,& eſt aptus natus habere talẽ habitũ,aut formã,v g. puer paruus non habet habitum ſcientię,& tñ eſt aptus natus habere, & canis modo natus non hẽt viſum, & tñ eſt aptus natus habere poſt nonum diẽ.ille eſt in potentia propinqua,'qui iam habet aliquem habitum,aut formam, ſed non operatur ſm illũ habitum,aut formam,& tamen poteſt operari.v. g. Socrates habens logicam, & non actu argumentans eſt in potẽtia propinqua.poteſt.n.qñ vult,ſi non eſt impeditus argumentari.& inter has potentias hæc eſt dr̃ia, quod ille qui eſt in potentia remota non poteſt acquirere habitum, vel formam ſine mutatione.v.g.homo ignorans non poteſt acquirere ſcientiam,niſi moueatur a magiſtro, vel ſuo intellectu agente ab ignorantia ad ſcientiam,quæ ignorantia ſi ſit ſimplicis negationis,vt in puero, hæc mutatio non eſt proprie alteratio,quia alteratio proprie dicta eſt a qualitate contraria ad qualitatem contrariam,ſed in puero nulla eſt qualitas contraria ſcientiæ,iõ qñ aliquis purus ignorans acquirit ſcientiam,nõ proprie alteratur:ſi aũt ſit ignorantia prauæ diſpoſitionis.i.cũ errore,tunc qñ ſic ignorãs acquirit ſcientiam proprie alteratur, quia mutatur de cõtraria qualitate ad contrariam qualitatem. i. de errore ad ſcientiam.ille aũt qui eſt in potentia propinqua.i. iam habet habitum,& formam poteſt exire in operationes per ſe ipſum ſine mutatione facta ab aliquo mouente extrinſeco,puta Socrates habens ſcientiam logicæ põt ſine doctore argumentari,& Plato habens viſum poteſt quando voluerit videre,dũmodo non ſit impedimentum,nec in organo viſus,nec in medio.puta in aere.Nec dicendũ eſt,quando quis exit de habitu,vel forma ad operationẽ, ꝙ alteretur, imo perficitur,perfectio.n ſcientis eſt vti ſciẽtia ſua & ſentientis vti ſenſibus,ſicut perfectio artificis eſt operari ſecundũ artẽ ſuã,ſicut duplex eſt potentia, ita duplex ẽ actus.ſ.primus, & ſecũdus, actus primus ẽ habitus,vel forma,q̃ eſt principiũ operationis, vt ſcĩa ædificandi eſt actus

primus,

primus,quia eſt cauſa ædificationis.actus ſecundus eſt ipſa operatio, vt eſt ædificare, ſyllogizare,&c.Inter hos actus hæc eſt dña,ꝙ ille qui hēt actū primum,ideſt habitum,vel formā eſt in potentia, & in actu.in actu quidē, quia habet habitū.in potentia aūt,quia pōt ẜm talē habitum operari, licet actu non operetur. vnde logicus dormiens dr̄ eſſe in actu primo, quia habet habitū logicæ, & non actu vtitur eo ſyllogizando,ille vero qui habet actū ẜm,ideſt operatio nē ſimpliciter eſt in actu,& nullo modo in potentia. Habet enim habitū, & operationē cauſatam ab illo habitu,vt pa tet in Socrate logico, qui actu ſyllogizat. Poſitis diſtin. de potentia & actu, reſpondetur ad dubium propoſitum,ſcilicet quomodo ſe habet ſenſus ad ſenſibilia per duas con cluſiones. Prima concluſio, Senſus non ſemper habet in ſe actu obiecta ſenſibilia, puta viſus, non ſemper hēt in ſe actu colores. probatur, ſi ſen ſus puta viſus hēt ſemper in ſeipſo colores.ergo ſemper eſt in potentia propinqua ad vi dendum. ſed hoc eſt falſum.probatur conſequentia,ſi hēt in ſe colores.ergo habet formā,puta ſpeciem coloris, quæ eſt principiū,& cauſa viſionis,ſed quando aliquis habet ha bitū, & formam quæ eſt principium alicuius operationis dicitur eſſe in potentia propinqua, vt dictum eſt ſupra.ergo ſi viſus ſemper habet in ſeipſo colores erit ſemper in potentia propinqua ad videndum,falſitas vero conſequen tis probatur ſic,ſi viſus habet in ſe colores.ergo videbit ani mal quemcunque colorem voluerit, etiam remoto quolibet colore extrinſeco, puta ſi in oculo meo ſemper eſt ſimilitudo albedinis,videbo albedinem,etiam remoto quolibet corpore albo, & ſi in aure ſemper haberem ſonum campanæ, ſemper ſentirem hunc ſonum.dato caſu,ꝙ nul la cāpana pulſaretur.patet autem quod hæc ſunt abſurda. ergo non omnia ſenſibilia ſemper ſunt actu in ſenſibus.

Secunda concluſio,Senſus aliquando habet ſenſibile in ſeipſo actu,aliquando in potētia.probatur ad ſenſum, ocu lus actu videns albedinē habet in ſeipſo actu ſimilitudinē albedinis, oculus vero dormientis habet ſolum in potētia in ſeipſo colores, prout poteſt vigilans colores uidere.

patet.

patet igitur quomodo ſenſus ſe habet ad ſua ſenſibilia.

Ad ſecundum dubium in quo quæritur, quæ ſit cauſa effectiua actus ſentiendi, qui dicitur ſenſatio.

Reſpondeo, quòd circa hoc eſt duplex opinio.

Prima dicit, ꝙ cauſa actiua ſenſationis eſt obiectũ ſenſibile, puta ꝙ viſio eſt ab obiecto, puta a colore, vt præſentatur potentiæ viſiuæ, & potentia viſiua ſolum recipit in ſe hanc viſionẽ cauſatam ab obiecto, & ſic ſecundum hanc opinionem omnes ſenſus ſunt potentiæ pure paſſiuæ, & receptiuæ ſenſationis.

Sed hæc opinio eſt falſa, & probatur ſic, dictũ eſt in ſecunda diffinitione animæ, quod aĩa eſt principium quo viuimus, ſentimus, mouemur ẜm locum, &c. Ergo anima eſt principium actiuum omniũ operationum quæ ſunt in viuentibus, ſed ſentire eſt operatio rei viuentis, ergo anima eſt principiũ actiuum, & cauſa actiua ipſius ſentire, nõ quidem immediate, ſed mediante ſua potentia ſenſitiua, nihil enim operatur anima niſi per potentias ſuas, vt intelligere per intellectum. ſi ergo ſentire cauſatur actiue ab anima principaliter & potẽtia ſenſitiua immediate velut ab inſtrumẽto. ergo non cauſatur actiue ſolum ab obiecto ſenſibili.

Secunda opinio eſt B.Th. qui tenet qđ ſenſus eſt potentia paſſiua, & actiua, ſed reſpectu diuerſorum. Nam ſenſus recipit ſimilitudinẽ ſui obiecti extrinſeci, puta viſus recipit in ſe ſimilitudinẽ coloris, qui eſt in pariete, & inquantũ recipit dicitur potentia paſſiua, ſicut enim omnis receptio poteſt dici paſſio largo modo, ſic omnis potentia receptiua poteſt dici paſſiua: dicitur vero potentia actiua, pro quãto ſenſus actuatus ſimilitudine ſui obiecti, cauſat actiue ſenſationem ſuam, puta viſus, vt iam in ſe recipit ſimilitudinem albedinis, quæ eſt in pariete, videt ipſam albedinem in pariete. Quando ergo quæritur quæ ſit cauſa actiua ſenſationis.

Reſpondeo, ꝙ non eſt obiectũ ſenſibile ſolum, vt probatum eſt contra primã opinionẽ, nec ſenſus ſolus, quia ſequeretur qđ poſſet ſentire ẽt remoto quolibet ſenſibili, ſed eſt ſenſus actuatus ſimilitudine ſui obiecti a ſufficien-

ti

ti diuiſione. Et ſi quæratur in quo recipiatur ſenſatio cauſata actiue a ſenſu. Reſpondeo, ꝙ recipitur in eodēmet ſenſu, quia actio immanens qualis eſt ſentire, recipit ſubiectiue in eodēmet agēte a quo cauſat, vt viſio cauſatur a viſu, & recipitur in viſu Et ſi fiat inſtantia, qđ tunc erit idē agēs & patiens, vt.n. viſus cauſat viſionē eſt agens, vt aūt in ſe recipit viſionē eſt patiens. Reſpondeo & concedo, ꝙ idē ſenſus erit agens & patiens, ſed reſpectu diuerſorum. Nam ſenſus, vt eſt actuatus ſimilitudine ſui obiecti eſt agens & cauſans ſenſationem, ſecundum vero quod conſideratur, vt ſenſus eſt, ideſt per ſe ſolum, ſic eſt patiens & recipiens ſenſationem. Hæc ſufficiant de obiecto ſenſus, & de ipſa ſenſatione, & de ipſo ſenſu in cōmuni. Nunc ſequitur conſideratio ſenſuū exteriorū in particulari. Et primo de viſu.

CAPVT II.

IN cap. ſecundo agendum eſt de viſu, qui nobilior eſt inter omnes ſenſus & ſpiritualior, vt declarabitur quando dicemus ſufficientiam quinque ſenſuum exteriorum.

Circa viſum dicenda ſunt quatuor.

Primò, de obiecto viſus.

Secundò, de medio quo fit viſio.

Tertiò, de organo ipſius potentiæ viſiuæ.

Quartò, de potentia viſiua. Et hunc modum & ordinē ſeruabimus in aliis ſenſibilibus.

Circa primum nota, ꝙ obiectū viſus eſt duplex. Primò, eſt obiectū principale, & hoc eſt color, principaliter.n. videmus colores. Secundò, eſt obiectū adæquatū, & hoc nō eſt color, plura.n. videmus, quę nō habēt colorē, vt ſunt ignis, & ſol, & ſtellæ, &c. Hoc obiectū non hēt nomen propriū, ſed cōi naturæ dr̄ viſibile, ſub quo continentur omnia quæ videntur in lumine, vt oēs colores, & oīa corpora lucida, vt ignis & aſtra: Et omnia quæ videntur in obſcuro, vt nocti luce & oculi cati, & quercus putrida, quæ in nocte vr̄ eſſe argentum. Hæc.n. ſi videntur in die non apparent lucida, quia lux eorum parua eſt, & obumbratur maiori luce,

puta

puta lumine ſolis, quando autem videntur in die videntur ſub proprio colore, vt oculus cati in die apparet croceus, in nocte apparet ſplẽdidus, & cauda noctilucę in die apparet alba, in nocte apparet ignea flãma, & quercus putrida in die apparet alba, in nocte apparet lucida & argentea. Nec hoc reputandum eſt impoſſibile, ſi enim ſol luce ſua obumbrat omnes ſtellas ita quod non apparent in die cum tamen ſint ſuper noſtrum hemiſphærium, multo magis poteſt obumbrare lucem prædictorum cum ſit parua reſpectu lucis, quæ eſt in aſtris. Si ergo quæratur quòd eſt obiectum viſus, dicendum eſt, quod viſibile eſt obiectum adæquatum, color autem eſt obiectum principale. Quid ſit color dicemus in ſequenti puncto.

Secundò, declarandum eſt quid ſit medium, quo mediante fit viſio: vnde nota, quòd triplex medium requiritur vt fiat viſio.

Primò, requiritur ſimilitudo rei viſibilis, puta ſimilitudo albedinis quæ cauſatur à corpore albo, & recipitur in aere, & per aerẽ defertur vſque ad oculũ, qua recepta in oculo vr̃ albedo quæ eſt in corpore albo. Et quod ſit neceſſe hanc ſimilitudinem cauſari ab obiecto viſibili & deferri vſque ad oculũ ſicut imago Socratis fertur vſque ad ſpeculũ, probatur ſic. Mouens proximũ & motũ ſunt ſimul, vt patet in 7. phyſ. ſed obiectũ viſibile eſt mouens oculum ad videndum. ergo obiectũ debet tangere oculũ, ſed nõ debet tangere ſm̃ ſeipſum, quia, ut dicit Philoſophus ſecundo de anima, ſenſibile poſitum ſupra ſenſum non ſentitur. Nam ſi ponatur lapis ſuper pupillam oculi non videbitur, ergo obiectum debet tangere oculum per aliquod medium, ſed hoc mediũ dicitur eſſe ſimilitudo rei viſibilis quæ defertur vſq; ad oculum. ergo neceſſe eſt ꝙ fiat viſio per ipſam ſimilitudinem obiecti viſibilis. Et nota, ꝙ hæc ſimilitudo diuerſimode denominatur Nam à phyſicis dicitur ſpecies rei viſibilis vel intentio rei viſibilis. Aproſpectiuis autem dicitur linea viſualis, vel radius viſualis. Et hoc quidem medium ſe tenet ex parte rei viſibilis, vt ſcilicet per ipſum vniatur obiectum viſibile potentiæ viſiuę.

Secundò,

Secundò, requiritur medium, in quo recipitur ipſa ſpecies obiecti viſibilis, & qđ defert eam uſq; ad potentiam viſiuam. Quod medium ſm Philoſophũ eſt corpus diaphanum qđ ſic diffinitur, diaphanũ eſt corpus tranſparens nõ coloratũ ſecundũ ſe, ſed eſt receptiuũ omniũ colorũ, ut aqua, & aer, & vitrũ, & cryſtallum & plura alia & corpora cœleſtia, oĩa hæc ſunt tranſparentia. Nam ſi ponatur denarius in fundo aquæ uel poſt uitrum & cryſtallũ, vr̃ ab oculo, ſimiliter uidemus ſtellas fixas, quæ ſunt in octaua ſphæra: ergo ſignum eſt qđ ſphæræ planetarũ ſunt diaphanæ. Medium igitur deferens ſpecies rerum viſibilium ad oculum eſt corpus diaphanum. Quod quidem non ſit coloratum ſecundũ ſe probatur, Nam ſi haberet aliquẽ colorẽ, omnia quæ uiderentur per ipſum apparerent eiuſdem coloris, ut patet qñ ponitur uitrũ rubeum ante oculos, omnia quæ uidentur apparent rubea. Et hoc quidem mediũ ſe tenet ex parte rei uiſibilis, ut ſcilicet per ipſum deferatur ſpecies rei uiſibilis ad potentiam uiſiuam.

Tertiò, requiritur mediũ quod ſit actuans corpus diaphanum .i. diſponens diaphanũ, ut ſit ſufficiens ad deferendum ſpeciem rei uiſibilis uſque ad potentiam uiſiuam, & hoc eſt lumen: ut ergo ſciamus quid ſit hoc lumen, quinque diffinienda ſunt .ſ. lux, lumen, radius, ſplendor, color, lux ſic diffinitur, lux eſt qualitas immutatiua uiſus, exiſtẽs in corpore lucido non cauſata nec conſeruata per actionẽ alterius lucidi, ut in ſole, cuius lux immutat uiſum, & eſt fundata in corpore ſolis per ſe lucido, nec cauſatur in ſole ab alio lucido illuminãte ſolẽ, lumen eſt qualitas immutatiua uiſus exiſtens in corpore non lucido, ſed illuminato actione corporis lucidi, ut lumen qđ eſt in camera exiſtit in aere, qui nõ ſecundũ ſe eſt lucidus, ſed illuminatur actione ſolis, aut ignis, aut alterius ſtellæ. Itẽ ſic diffinit̃ ab Ariſt. in 2. de Aĩa, lumen eſt actus diaphani, ubi nota qđ diaphanũ eſt duplex .ſ. in potẽtia, & in actu, diaphanũ in potentia eſt corpus qđ põt trãſparere, ſed actu nõ trãſparet, ut aer in nocte tenebroſa: diaphanum in actu, eſt corpus qđ actu trãſparet, ut aer illuminatus: ſine lumine ergo diaphanum

non eſt actu. ergo lume eſt actus diaphani, id enim per quod aliquid eſt actu, dr actus eius, vt qui per animam viues eſt actu, aia eſt actus viuentis, radius eſt ipſummet lumen vt cauſatur a corpore lucido ſm rectam lineam Splendor eſt lumen, vt cauſatur à corpore lucido per lineam reflexā puta ſol cauſat lumen in ſpeculo, ex ſpeculo fit reuerberatio luminis ad parietē, lumen quod cauſatur ex tali reuerberatione, dicitur ſplendor. Color eſt lux obumbrata vel obſcurata, per capacitatē corporis terminati, ideſt nō tranſparentis, primo dicitur lux obumbrata, vnde nota qđ ea dē qualitas diuerſimodē recepta, dicitur lux & lumen, color primo dr lux, inquantū eſt in corpore lucido ſm ſe ſic in ſole & igne eſt proprie lux, ſecundo dr lumen, inquantū recipitur in corpore diaphano, ſic dicimus qđ lumen recipitur in aqua, & in aere, tertio dr color, vt recipit in corpore terminato. i. ſolido & non diaphano, vt in lapide, ligno, ferro, &c. Et quia hæc corpora ſolida ſunt multum terreſtria, & terra eſt ſm ſe obſcura & opaca, ideo hmōi corpora obumbrant lucē in eis receptā. & lux ſic obūbrata ex opacitate terræ dr color, ſecundo dr ex opacitate corporis terminati, vnde nota qđ ex uaria proportione lucis ad opacū diuerſæ ſpecies colorū generantur. Nam ubi multū eſt de luce, & parum de opaco terreſtri fit albedo, ubi autem eſt multum de opaco, & parum de luce fit nigredo.

Tertiò, declarandū eſt, quid ſit organū viſus, vnde nota ſm Auicenn & Alber. quod organum viſus ſunt duo nerui egredientes ab anteriori parte cerebri, qui ſunt concaui, & per eos defertur ſpecies rei ſenſibilis recepta in oculis vſque ad ſenſum communem. Et ſunt duo oculi affixi in ſummitate ipſorum neruorum. Subſtantia autem ipſorum oculorum ex tribus componitur. Primo, in oculo ponitur humor cryſtallinus congelatus, in quo recipitur ſpecies rei viſibilis, vt in diaphano. Secundo, ponitur humor rubeus poſt cryſtallinum, qui eſt terminans & fouens ipſum cryſtallinum, deinde ponuntur plures tunicæ, quæ ſunt pelliculæ in ſe continentes hos duos humores, velut propria ſua vaſa de iis tunicis, & earū numero conſiderare eſt officium

ficium proſpectiui, deinde ponitur humor niger uel glaucus vel ceruleus ſub illis tunicis circundans humorẽ cryſtallinũ, vt per eũ cõgregetur & fortificet̃ ſpẽs viſibilis in pupilla oculi,quæ facile offendit̃ animi a claritate, vt patet quando intuemur ſolem,dedit ſimiliter natura palpebras, vt defendant oculũ ab exterioribus nocumentis, & ſupercilia, vt magis cõgregetur ſpecies rei viſibilis in pupilla oculi.organum igitur viſus continet hæc omnia, ſcilicet duos neruos,duos oculos,duas palpebras,duo ſupercilia,hæc tñ duo ultima non ſunt neceſſaria,quia plura aĩalia habent viſum, & tñ nõ habent palpebras nec ſupercilia,vt patet in locuſtis, &c. Hæc de organo viſus pro nunc ſufficiant. Nam ſufficienter de iis conſiderare eſt officium proſpectiui,qui & conſiderat omnia mirabilia quæ cõtingunt in viſione, Deo propitio de eis cõponemus tractatũ.

Quarto & ultimo diffiniendum eſt quid ſit viſus, vnde nota quod ſic diffinitur,viſus eſt primus ſenſus cuius organa ſunt duo nerui qui progrediuntur ex cerebro, & duo oculi,& ſentit ſm rationem primam coloris,dignoſcit autem cum colore,coloratũ corpus.primo dr̃ primus ſenſus, non quidem in conſtituendo animal,hic enim eſt tactus,vt dicemus infra,ſed eſt primus in dignitate & perfectione. Secundo dicitur,cuius organa, &c. hæc declarata ſunt ſupra.Tertio dr̃,& ſentit ſm primam rationem coloris, ideſt primo & per ſe & principaliter ſentit colorem, eſt.n. obiectum principale,vt diximus ſupra.Et cum colore per accidens ſentit corpus coloratũ,vt cum colore niuis,per accidens video ſubſtantiam niuis inquantũ eſt alba.Hæc de potentia viſiua ſufficiant.Vtrum aũt color ſit per ſe viſibilis, & ſemper indigeat lumine declarabit̃ in ſolutione argõrũ.

CAPVT III.

IN tertio capite agendum eſt de auditu, de quo videbimus quatuor, primo de obiecto,ſecundo de medio,tertio de organo,quarto de potentia auditiua. Obiectum auditus, ut ab omnibus conceditur, eſt ſonus,de quo dicemus

mus tria. Primò, quomodo generatur. Secundò quomodo generatur Echo, & quid ſit. Tertiò quomodo generatur vox quæ eſt ſpecies ſoni, & quid ſit, ut autem ſciamus quo modo generatur ſonus,

Notandum ꝙ ſonus dupliciter conſideratur. Primò, ut eſt in corpore ſonante, puta in campana, & ſic eſt in eo ſolũ in potentia, ut in cauſa quæ poteſt ipſum producere ſicut roſa eſt in radice. Secundò, ut recipitur in aere, uel in aqua & defertur ad auditum & ſic eſt ſonus in actu, & eſt ſubiectiue in aere, non autem in corpore ſonante, ſed ſolũ ut in ſua cauſa, unde in hoc diſtinguitur ſonus a colore, quia color eſt ſubiectiue in corpore colorato, in diaphano uero eſt ſolũ ſecundũ ſpẽm intentionalẽ, uel lineã uiſualẽ, ut diximus ſupra, ſonus autem non eſt ſubiectiue in corpore ſonoro, ſed ſubiectiue in aere uel aqua in quibus recipitur, & põt ſieri ad auditum, loquendo igitur de ſono in actu dico ꝙ tria requiruntur ad ſuam generationẽ, primo requiritur percutiens, & corpus percuſſum. Nam percuſſio cauſat ſonum, ſed percuſſio requirit percutiens & percuſſum, ſicut motus requirit mouens, & mobile, deinde requiritur mediũ in quo recipiẽ ſonus, puta aer, uel aqua, quia ad hoc qđ generetẽ ſonus eſt neceſſe qđ percutiens tangat percuſſum & dũ tãgit percuſſum facit ictum, ſed ictus nõ eſt ſine motu locali, mouetẽ.n. aer aut aqua, aut aliud mediũ qđ mediat inter percutiens, & percuſſum. Motus uero localis ſꝑ fit in aliquo medio, & nunquã in uacuo, ut patet in 4. Phyſ. cap. de uacuo. Igitur ad generatio nẽ ſoni tria requirunẽ. ſ. percutiens tangens percuſſum, & mediũ medians inter percutiens & percuſſum ꝙ ex percuſſione expellitur. Sed nota qđ percutiens & percuſſum ſi debent generare ſonũ, debent habere has conditiones. primo ꝙ ſint corpora dura, & ex mutua percuſſione & reſiſtentia excludatur aer medians inter ea, & ꝑꝑ hoc lana & ſpongia & hmõi molia non ſonant niſi cõprimanẽ, & tunc faciunt ſonũ obtuſum: ſcđo ꝙ ſint conuenienter lata in ſuperficie, uidemus.n. ꝙ maiorem ſonum faciunt manus adinuicem percuſſæ, quam duo digiti adinuicem percuſſi,

inde

inde eſt, ꝙ ſi duæ acus adinuicem percutiantur ſecundùm acumen, non faciunt ſonum, quia acumen acus nullius eſt latitudinis: tertio, ꝙ mutua percuſſio ſit fortis, vt aer medians forti impetu extrudatur, inde videmus ꝙ ſi manus leuiter tangit tabulam, paruus aut nullus fit ſonus. Si autem cum impetu tangitur, fit manifeſtus ſonus. Iſtæ conditiones requiruntur. Ad hoc ꝙ fiat ſonus conueniens, & clarus, requiritur ꝙ corpus percuſſum ſit terſum & lene, & ſit concauum, vt in aere expulſo multiplicetur ictus in corpore concauo: Et ꝓ ꝓ hoc campanæ, & oĩa inſtrumẽta muſicalia, vt in pluribus ſunt concaua: & ẽt requiritur, ꝙ corpus percuſſum habeat in ſui compoſitione aerem bene diſpoſitum. Nã quæ ſunt multũ terreſtria non bene ſonant, vt plũbum, & lapis, quæ vero ſunt multum aerea bene ſonant, vt ſtannũ, & æs, & argentum, & multa ligna. Ex ijs poteſt elici hæc deſcriptio. Sonus eſt ille qui generatur ex mutua & forti percuſſione duorum corporum quæ ſint aliquantulum dura, & ſufficientis latitudinis, ex qua percuſſione violenter extruditur aer medians inter illa, ſicque recipitur ſonus in ipſo aere medio, & defertur ad auditum. Verũ ſemper requirantᷣ duo corpora dura declarabo in ſolutione argm̃. Secundo videndũ eſt, q̃uo generatur Echo, & quid ſit. vnde nota, ꝙ Echo quantum ad quid nominis eſt reſonantia, vt cum quis vociferãs in puteo dicit Socra. & ſentit in puteo replicari, Socra. Quantum ad quid rei ſic diffinitur. Echo eſt ſonus ex reuerberatione aeris replicantis: quod q̃uo fiat declaratur tali exemplo ſecundùm Philoſophum, quando proijcitur lapillus in puteo videmus circa locum vbi decidit lapillus fieri paruum circulum in aqua, & poſt illum fieri maiorẽ, & iterum maiorem donec deueniatur ad circunferentiam putei & ſtatim reflectitur, & quaſi retrocedens tendit ad medium putei vbi inceperant fieri prædicti circuli, ſimiliter accidit in aere, licet nõ ita videmus ꝑꝑ ſuam raritatem. nã qñ duo corpora dura ſe mutuo percutiunt recipitur ſonus in aere propinquo ipſi corpori percuſſo, deinde paulatim per girum diffunditᷣ in aere, & deferẽ ad remota ꝑ circulationes factas in aere,

 licet

licet non videamus eas ſi igitur antequam deficiant prædi ctæ circulationse deferentes ſonum inueniãt aliquod cor pus concauum, vt ſunt ſpeluncæ, & putei, & valles montibus incluſæ,& ædificia concauã,tunc refleĉtũtur,& quaſi retrocedentes ſecũ deferunt ſonũ iterum ad locum vbi prius cauſatus erat,& tunc apparet nobis ꝙ ille ſonus replicetur.Echo igitur conuenienter dr̄ ſonus reiteratus ex reflexione aeris.Tertio,videndum eſt de voce qũo generetur,& quid ſit. Vnde nota ꝙ ad generationem vocis duo inſtrã ſunt neceſſaria,primũ eſt pulmo,datus eſt. n. pulmo animali pp duo,primo vt quaſi follis ex ſua eleuatione attrahat aerem & emittat pp ſuam compreſſionem ad refrigerandum calorem cordis,niſi enim calor cordis temperaretur per inſpirationem & reſpirationem animal ſuffocaretur,vt patet in homine qui ſuſpenditur: ſcďo datus eſt vt per talem attractionem aeris formetur vox,vnde animal non habens pulmonem nec reſpirans& carens ſanguine non habet vocem,ſicut piſcis, nõ habet vocem, qa piſces non reſpirant cum habeant calorem temperatum ex ſua frigida complexione:ſecundùm inſtrumentum eſt guttur ſumendo guttur pro tota canna,ideo eſt neceſſaria,qa cum vox ſit ſonus,& ſonus generetur ex percuſſione,vt dictum eſt,eſt neceſſe quando generatur vox quod aer attractus à pulmone repercutiatur ad cannã prædictam,quæ dicitur arteria vocalis,& per talem repercuſſionem aeris ad arteriam vocalem generatur vox Ex ijs ſic formatur diffinitio vocis ſcďm Philoſophum . Vox eſt repercuſſio aeris reſpirati,Id eſt attracti a pulmone, facta ab anima cũ imaginatione ad arteriam vocalẽ. primo dr̄ repercuſſio aeris reſpirati &c.qm̃ non omnis ſonus,et am ſi fiat per guttur, eſt vox,niſi ſit cũ imaginatione aliquid ſignificandi. vnde tuſſis & eructatio non dñr vox,licet fiãt p guttur, ex quo ſequitur ꝙ ſm Philoſophum omnis vox eſt ſignificatiua vel ſuijpſius vel alterius,ſiue ad placitum,ſiue naturaliter & illę quæ dicuntur voces non ſignificatiuę non merentur dici voces,niſi impropriè & diminute , ſecundo dicitur ad artariã vocalẽ,id eſt ad cannam pulmonis, ex quo ſequitẽ

quòd

ꝙ animalia non habentia pulmonem non habent vocē.

Nota vltimo, ꝙ ad formandum vocem plura inſra aſſi gnantur. ſ. lingua dentes, palatum, &c. ſed hæc non ſunt ne ceſſaria niſi ad formandam vocem articulatam, quæ dici tur locutio, & competit ſoli homini, de qua non eſt præſen tis negocij conſiderare, ſed in lib de animalibus.

Secundo principaliter tractandum eſt de medio per qđ fit auditio. Vnde nota ꝙ hoc mediū eſt omne corpus ꝙ po teſt deferre ſonum ad aures, principaliter vero eſt aer in quo ꝑ aliquam quantitatē eſt ſonus realiter ſubiectiue, & per tantā quantitatem eſt ſpecies intentionalis ipſius ſoni quæ per ipſum aerem motum defertur ad auditum. v. g. ſi campana ſonans diſtat ab aure Socr. 20. cubitus, dico, ꝙ ſonus cauſatus a campana eſt realiter & ſubiectiue in tan to aere, puta in 10. cubitis in alijs vero 10. cubitis aeris pro ducitur ſpecies intentionalis ipſius ſoni a ſono reali exiſtē te in 10. primis cubitis, ſicut cauſatur ſpecies coloris in cor pore diaphano ex colore exiſtente realiter in corpore co lorato, & hæc ſpecies intētionalis ſoni defertur per aerem vſque ad auditū. Et quod hæc ſpecies intentionalis cauſeť probatur ſic. Sonus audiť. ergo audiť ꝑ ſe, ita ꝙ vel ꝑ ſeip ſum pertingit vſq; ad auditū, vel per ſpēm ſuā intentiona lem, & non per ſeipſum, quia ſm Philoſophū ſenſibile po ſitum ſupra ſenſum non ſentitur. ergo auditur ꝑ ſpēm ſo ni intentionalē, ſicut vř albedo per ſpēm intentionalē ſuā. Aer igitur principaliter eſt medium deferens ſpēm ſoni ad auditū, ſicut in viſu, mediū eſt omne corpus actu diapha num. dico aūt principaliter, quia contingit fieri auditionē per aquam, ſed cum difficultate propter ſui groſſitiem re ſpectu aeris, & vt aer ſit conueniens medium deferens ſpe ciem ſoni, debet ex ſe nullum habere ſonum, ſicut diapha num debet ex ſe nullum habere colorem, vt poſſit defer re omnes ſpecies colorum ad ipſum viſum.

Tertio, principaliter tractandum eſt de organo auditus. Vnde nota ſecundum Philoſophum, ꝙ organum auditus continet duo, primo habet quandam pelliculam in interio ri parte auris, quæ dicitur miringa, quæ affixa eſt neruo

egredienti a cerebro ad aurem in interiori parte,vt per ipſum neruum deferatur ſpecies ſoni ad ſenſum communē, vt dicemus in tertio lib. 2.in hac pellicula eſt incluſus aer ſicut in pellicula oculi eſt incluſus humor aqueus congelatus quietus & ſine motu nullum habet ſonum vt poſſit percipi per ipſum oīs ſpecies ſoni, ſicut humor aqueus in oculo nullum habet colorem vt poſſimus per ipſum videre omnem colorem.Si ergo quæratur quod eſt organum auditus R? eſpondeo ꝙ eſt tympanum conſtitutum in interiori parte auris compoſitū ex miringa& aere immobili ac oī ſono carente.Ex ijs ſequitur ꝙ ſi miringa vel aer ille læ datur vel corrūpatur ꝙ impeditur auditio, ſicut ſi offendit pellicula oculi vel humor aqueus impeditur viſio, & ꝑ hoc natura ſagax ſicut oculo dedit palpebras ī defenſionē oculi,ita fecit aures ī intrinſeco tortuoſas vt defendat tympanū auris ab exterioribus corrūpentibus,vt eſt aqua, &c.

Quarto diffiniēdum eſt quid ſit potentia auditiua,vnde ſic diffinitur ſm B.Tho.in opuſculo de potentijs animæ. Auditus eſt in potentia ordinata in neruis mollibus procedentibus a cerebro ad concauitatem auriū vt apprehēdat ſonū cauſatum ex cōmotione,vel expulſione aeris conſtricti inter corpus percutiens & percuſſum. In hoc quod dr̄ in neruis tangit organum auditus,quod organum licet nō ſint nerui procedētes a cerebro,tñ includit illos duos neruos in quorum ſummitatibus ſunt affixæ duæ miringæ continentes aerem immobilem, vti diximus ſupra,nam quęlibet auris habet in ſuo concauo vnum neruum egredientem a cerebro,& vnam miringā.In hoc quod dicit, vt apprehendat ſonum,tangit obiectum ipſius auditus. In hoc quod dicit cauſatum ex cōmotione aeris, tangit medium in quo recipitur ſonus vt in ſubiecto,& etiam in quo recipitur ſpecies intentionalis ſoni ac defertur ad aures. Hæc omnia ſupra declarata ſunt,ſequitur de odoratu.

CAPVT IIII.

IN hoc capitulo agendum eſt de odoratu,& de eo dicemus quatuor.

Primo

Primo,de obiecto.
Secundo,de medio.
Tertio,de organo.
Quarto,de ipſa potentia.

Circa obiectum ab omnibus conceditur,ꝙ eſt odor, de quo tractandũ eſt qũo generatur,& quid ſit,ſed quia ex eadẽ materia,licet diuerſimode ſe habente generatur odor, & ſapor ſimul de vtroque tractabitur vt fiat doctrina pfectior. Nota igitur ſm Philoſophum in lib.de ſen.& ſenſ.ꝙ ſapor & odor non ſunt aliquæ de primis qualitatibus elementorũ,non.n.ſapor eſt ſola humiditas,nec ſola ſiccitas,nec ſola frigiditas vel caliditas,ſed eſt qualitas commixta ex ijs quatuor qualitatibus,præcipue ex calido, humido, ſicco, nam frigiditas valde remiſſa concurrit ad generationẽ eorum,immo ſi augeatur extenuat ſapores,& odores, vt patet in hyeme,in qua ex intenſa frigiditate vix percipiunt ſapores & odores,immo ſi res ſaporoſa , & odorifera congelatur deſtruit illius ſapor & odor. Videndũ eſt ergo qũo ex varia mixtione humidi aquei,& ſicci terreſtris, & calidi ignei generatur primo ſapor,deinde odor.Vnde nota ſm Philoſophũ in lib.de ſen.& ſenſ.ꝙ in generatione ſaporis tria concurrũt primo requiritur humiditas aquea,fundatur.n.principaliter in humido,cuius ſignũ eſt,ꝙ nunq̃ ſentitur ſapor in guſtu,ſi non humectetur per ſaliuam,quæ eſt in lingua & in ore,ſed hæc humiditas aquea non facit ſaporẽ, nam aqua ſm ſe nullum habet ſaporem,ſecundo requiritur ſiccitas terreſtris,quæ immiſceatur humiditati aqueæ ſicut immiſcetur cinis aquæ, ſed hoc nõ ſufficit niſi accedat calor digerens & decoquens humidũ aqueũ immixtũ ſicco terreſtri. Qñ igitur hæc tria coniunguntur. ſ. humiditas aquea decolata per ſiccum terreſtre ſicut decolatur aqua per cineres, & calor digerit ac decoquit humidum aqueũ immixtũ ſicco terreſtri, generatur qualitas ſaporoſa,quę dicitur ſapor . Ex ijs qualitatibus primis nota quòd in ſapore prædominatur humiditas aquea, vnde dicitur ꝙ ſapor fundatur in humido aqueo.poteſt ergo ſic diffiniri ex prædictis vt diffinit Philoſophus in libro de ſen. & ſenſ.

Sapor

Sapor eſt qualitas producta ex humido aqueo immixto ſicco terreſtri,calore digerente , & decoquente humidum immixtum ſicco terreſtri immutatiua ſenſus guſtus ſecundùm alterationem Quare dicatur ſecundùm alterationem declarabo in aſſignando ſufficientiam ſenſuum exteriorũ.

Poſtquã declarauimus quõ generatur ſapor in cõi,nũc dicendum eſt quõ generantur diuerſæ ſpecies ſaporum, quæ ſunt 6.ſecundũ Philoſophũ in lib de ſen.& ſen. ſ.amarus,& dulcis,ponticus,& auſterus,ſlipticus,& acutus.Amarus,& dulcis ſunt ſapores extremi,alij aũt ſunt medij , & ſic generantur, ſi calor perfecte digerit ac decoquit humidũ aqueum,non quidem cõſumendo ipſum generatur ſapor dulcis,vt patet in vua bene matura in qua calor ſolis bene decoquit humidum aqueum ſi aũt calor adeo decoquit humidum aqueum ꝙ conſumat & exiccat, tunc fit ſapor amarus,vt patet in pane aduſto in quo actione caloris clibani exiccatur humidum, & perabundat ſiccum terreſtre: ſi aũt calor nondum degeſſit, nec decoquit humidum generatur ſapor ponticus.i.mordicatiuus & auſterus qui ẽt dr̃ acetoſus,vt patet in pomis , & piris non maturis quæ habent ſaporem auſterum, qui vulgariter dicitur agreſtis.Nota tñ ꝙ in pontico eſt magis de ſicco terreſtri.in auſtero aũt eſt magis de frigido.ſi autem calor aliquantulum decoquit humidum,& ipſi humido multũ admiſceatur de ſicco terreſtri generatur ſapor ſlipticus,vt patet in fructibus myrti,qui licet ſint maturi, tamen habent ſaporẽ ſlipticũ.ſimiliter fructus qui vulgariter dicuntur ſorbole;ſi aũt calor non conſumit humidum,ſed ſuperdigerit ipſum humidũ generatur ſapor acutus,vt in alleo,& ſinapi, &c.Hæc ſufficiant pro generatione ſpecierum ſaporis.

Poſtquam diximus quõ generatur ſapor, dicendum eſt quomodo generatur odor. Et ſicut diximus ꝙ generatur ex humido aqueo & ſicco terreſtri calore decoquente,ſic etiam generatur ex iis odor,ſed differentia eſt in hoc,ꝙ in ſapore dominatur humidum aqueum, in odore autẽ dominatur ſiccum aereum ſubtile aliqualiter contemperatum,vnde ad productionem odoris,tria requirũtur.primo

requi-

requiritur humidum incorporatum & imbibitũ alicui ſicco, cuius ſignũ eſt ꝙ nullũ elementũ ſm ſe habet odorem, nam oẽ elementum aut eſt ſiccum tãtum, vt terra & ignis aut eſt humidum tantũ, vt aqua & aer, & pp hoc nullũ habent odorẽ. illa aũt quæ in ſe habent humidũ & ſiccũ ſunt aliquo modo odorabilia, vt aqua maris habet odorem, qa humido aqueo in mari admiſcetur ſiccum terreſtre ex quo fit ſalſum, vt dr̃ in lib. Meteor. ſimiliter lapis non habet odorem, quia pp ſui duriciem habet ſiccum ſine humido, ligna vero hñt odorẽ, præcipue illa quæ gumificant vt abies & pinus, quia ſua humiditas eſt bene incorporata ſicco terreſtri, & ſubtili aereo, vt declaratur in pinguedine ipſius gummæ, ſimiliter in metallis aurum non habet odorem, quia eſt ſiccum ſine humido, cũ ſit maxime terreſtre vt declaratur ex ſua maxima ponderoſitate, eſt. n. grauius omni alio metallo, & æs vero & ferrum & argentum ſunt odorabilia, quia in ſe hñt humidum cõpreſſum & inbibitum a ſicco. patet ergo ex tot ſignis ꝙ odor non eſt in ſolo humido, nec in ſolo ſicco, ſed in humido incorporato ipſi ſicco: ſecũdo requiritur aer, aut aqua in qua recipiatur ipſe odor, cuius ſignum, ꝙ aliqua animalia, vt piſces, odorãt in aqua, trahuntur. n. ab odore nutrimenti, & animalia terreſtria odorant in aere, vt patet in cane & in homine, &c. tertio requiritur calor decoquens ipſum humidum incorporatum ſicco, & reſoluens ipſum odorem, cuius ſignum eſt, ꝙ non ſentitur odor, niſi odorabile aliquo modo calefiat, vnde in hyeme propter frigiditatem conſtringitur, in æſtate propter calorem dilatatur, & reſoluitur, & facillime ſentitur: ex ijs ſic poteſt diffiniri odor. Odor eſt qualitas conſiſtens principaliter in ſicco ſubtili, & humido aliqualiter per calorem ad inuicem contemperatis, in hoc quòd dicitur principaliter in ſicco ſubtili conſiſtens, differt a ſapore qui principaliter fundatur in humido aqueo. vt diximus ſupra Hæc de generatione odoris ſufficiant, & ſunt extracta ex lib. de ſen. & ſen. Ariſto.

Poſtquam tractauimus de odore in communi agẽdum eſt de ſpeciebus odoris. Vnde no. ſecundùm Philoſophum

in lib.de ſenſu,& ſenſato,& in 2.de aīa ꝙ cũ ſapor,& odor ex eadem materia diuerſimode ſe habente generentur, & cum magis cognoſcamus ſaporum ſpecies quàm ſpecies odorũ,eo ꝙ homo perfectiſſimum habet guſtum,& imperfectum odoratum:vt declarabo tractando de potētia odoratus:eſt neceſſe ꝙ cognoſcamus,& denominemus ſpecies odorum a ſpeciebus ſaporum,vnde ſicut dicimus ſaporem dulcem,& amarum,ita dicimus aliquem odorem dulcem vt in viola,aliquem amarum.vt in aloe.Item ſicut dicimus ſapores medios eſſe ponticum,vel acetoſum, vel ſtipticum vel acutum,ſic ēt denominamus odores medios, vnde acetum habet odorem acetoſum,& alleum habet odorē acutũ ſicut etiam ſaporem. Vlterius multoties accidit ꝙ res habet ſaporem,& odorem conſimilem,puta mel habet ſaporem,& odorem dulcē, alleum habet ſaporem,& odorē acutũ,aliqñ aũt habet odorē,& saporē diſſimilem,vt cortex pomi Citri habet ſaporem amarum,& odorē ſuauem: huius diuerſitatis hæc eſt cauſa·Sapor fundatur in humido aqueo aliqualiter per calorem decocto, odor vero fundatur in ſicco ſubtili aliqualiter contemperato.qñ ergo humidum aqueum,& ſiccum ſubtile ſunt in aliqua re adinuicem bene contemperata, & commixta, ſequitur ſuauis ſapor,& ſuauis odor,vt patet in flore violarum. qñ vero aqueum humidum non eſt conuenienter decoctum vel eſt aduſtum:ſiccum vero ſubtile eſt bene contemperatum, ſequitur ſapor,&odor diſſimilis,vt patet in gariofilo qui habet ſaporem acutum,ſed odorem ſuauem.Hæc de productione odoris & ſaporis,& eorum ſpeciebus ſufficiant.

Secundo, principaliter videndum eſt de medio per qđ odoris ſpecies defertur ad potētiam odoratus,& dicemus duo.Primo,qđ eſt illud medium.Secundo,vtrum in eo recipiatur odor realiter,vel ſolum quantum ad ſpeciem ſuā intentionalem.

Circa primum,nota ſecundùm Philoſophum in ſecundo de anima,& in lib de ſenſu,& ſenſato, medium per qđ defertur odor ad odoratum eſt aer,& aqua. per aquā odorant aīalia aquatica,vt piſces, per aerem odorant animalia

lia terreſtria, inter quæ animalia reſpirantia, ut homo, & equus, & canis, &c. odorant trahendo aerem per nares; cuius ſignum eſt ꝙ dum homo emittit aerem attractum non odorat, nec dum retinet aerem attractum, dum vero trahit aerem per nares odorat. animalia ergo reſpirantia per aerem, & per attractionem aeris odorant.

Circa ſm, utrum dum defertur odor per aerem ad odoratum ſit ſubiectiue & realiter in aere uel in aqua, an ſolum ſit ſubiectiue in corpore odorifero, & ſpiritualiter, id eſt ſecundum ſpeciem intentionalem in hoc medio.

Ad hoc dubium reſpondetur ſm Comm. & B. Th. quòd odor tripliciter conſideratur. Primò, vt eſt in corpore odorifero, & ſic ſp eſt in eo ſubiectiue & realiter, vt accidens in ſuo ſubiecto. Secundò, conſideratur ut eſt in aere propinquo ipſi corpori odorifero, puta per 20. cubitos in circuitu, & ſic poteſt eſſe in tali aere propinquo realiter & ſubiectiue, nam a corpore odorifero poſſunt eleuari fumi vaporoſi, & miſceri ipſi aeri propinquo, in quo fumo vaporoſo eſt odor realiter & ſubiectiue, ut patet quando incenduntur thura, & myrrha, & alia odorifera ligna, quæ niſi calefiant nõ ſentitur eorũ odor 3. cõſideratur ut eſt in aere diſtante plurimũ a corpore odorifero, puta qñ ſentitur malus odor cadaueris per 10. miliaria, tunc dico ꝙ odor non eſt realiter in aere adeo diſtante, ſed ſolũ ſpiritualiter, ꝙ probatur. Nã ut dicit Cõm. cum odor cadaueris ſentiatur a vulturibus p 50. miliaria (venerũt. n. ut inquit Cõm. in 2. de anima cõm. 97. Per 50. miliaria ad comedendum cadauera occiſorum, in quodam prœlio in Græcia attracti eorũ fetore) ſi in tãto ſpatio aeris fuiſſet odor realiter, omnia illa cadauara eſſent cõuerſa in fumos uaporoſos fœtidos, & adhuc non ſuffeciſſent ad replendum tantũ ſpatiũ aeris. Dicendũ eſt ergo, ꝙ ſicut in aliqua parte aeris propinqua corpori ſonoro eſt ſonus realiter, & ſubiectiue. in parte uero remota cauſatur ſpẽs ſoni intentionalis, ſic in parte aeris propinqua corpori odorifero cauſaẽ odor realiter pp fumum uaporoſum eleuatum ex corpore odorifero, in parte uero aeris remota in circuitu cauſatur ab o-

dore

dore reali ſpecies odoris intentionalis, per quam ab odoratu ſentit odor qui eſt in corpore odorifero, ſicut p ſpēm coloris, quæ defert ad oculum per corpus actu diaphanū, ſentitur, ac vr̄ color exiſtens in corpore colorato. Hæc de medio ſufficiant. Tertiò eſt dicendum de organo odoratus, Vnde nota, ꝙ licet odoratus ſit vnus ſenſus in omni animali odorante, tn̄ organū odoratus alio modo diſponitur in animal odorante ſine reſpiratione. nā in animali odorāte cū reſpiratione organū odoratus cōtinet tria. primo cōtinet duos neruos egredientes ab anteriori parte cerebri, & deſcēdentes ad nares in interiori parte, vt p eos deferatur ad cerebrū, & ad ſenſum cōmunem ſpēs odoris ab eis recepta in naribus. ſecundo cōtinet duas mollities carneas ſimiles capitibus mamillarū fœminæ lactantis, iſtæ duæ mollities carneæ ſunt affixæ prædictis neruis, ſicut miringa in aure, & ſunt ſpongioſę, vt attrahāt, & recipiāt aerē exteriorem deferentem ſpēm odoris. tertio continet duas pelliculas cooperientes prædictas mollities, ſicut palpebrę cooperiunt oculos. Vnde ſicut homo non videt, niſi aperiantur palpebrę, ita homo, & animalia reſpirantia non odorant, niſi per attractionem aeris deſuper nares eleuentur illæ pelliculæ, & deferatur ſpecies odoris ad illas duas mollities, inde eſt ꝙ homo non odorat, niſi reſpiret. in animali vero odorante, & non reſpirante, vt eſt piſcis, organū odoratus continet ſolum duo prima. ſ. neruos, & mollities carnoſas, quæ quidē mollities nō cooperiuntur aliqua pellicula. & ideo cū habeant organū odoratus ſp diſcoopertū pn̄t odorare ſine reſpiratione, ſicut animalia habentia oculos duros carentes palpebris, vt patet in locuſta, poſſunt videre ſine aperitione palpebrarū, cum habeāt oculos diſcoopertos. Ex his patet, qūo diſponitur organū odoratus & quot contineat. Et ſi quis quęrat, vtrū nares in ſua parte anteriori ſint neceſſariæ ad odoratum. Reſpondeo ꝙ non nā illis abſciſſis adhuc homo odorat, ſed ſunt ad bene eſſe, vt ſcilicet, melius odoret, & ad decorē faciei, ſicut etiam aures extrinſecæ non ſunt neceſſariæ ad auditum, abſciſſis enim auribus adhuc eſt auditio, licet non ita bene.

Quartò,

Quartò dicendum eſt de potentia odoratus. & primò quid ſit. ſecundo quare hic ſenſus imperfecte, & diminute eſt in hoīe.inquit.n.philoſophus, ꝙ hō praue odorat.i.imperfecte odorat.nō.n.ſentimus odores,niſi ſint aliquan ulum vehementes,unde canis,& catus,& ceruus,& plura alia animalia longe perfectiorē habent odoratū.Odoratum igitur ſic diffinit B. Th.in opuſcul.de potentiis animæ odoratus eſt potentia ordinata in anteriori parte cerebri, cuius organa ſunt nares, & duæ mollities ſimiles capitibus mamillarum, per quas remittit ad cerebrum odorem ſibi oblatum a medio, cui odor permiſcetur.nota quòd ly nares non ſunt pars organi, niſi ſumantur pro ſua interiori parte. item nota ꝙ non facit mentionē de pellicula cooperientē illas mollities, quia cū hic diffiniatur odoratus in cōi, & illa pellicula non inueniatur in quolibet animali odorante, vt patet in piſce nō debuit poni illa in diffinitione odoratus. Si aūt diffiniretur odoratus, vt eſt in animali reſpirante bene illa pellicula poneret in ſua diffinitione.

Quare aūt hic ſenſus imperfecte ſit in homine, hæc eſt ratio ſm oēs expoſitores,qm̄ organum odoratus in homine eſt ualde indiſpoſitū, nam debet eſſe ſiccū, & calidum, ſicut odor qui fundatur in ſicco,& calido, ut dictū eſt, ſed in homine organū odoratus eſt humidū,& frigidum, quia ſituatū eſt,in ſuperiori parte narium,vbi ſunt illę duæ mollities, & ſunt propinquæ cerebro. Cerebrū aūt in homine eſt valde frigidū, & humidū ꝑ ꝑ ſui magnitudinem. dedit enim natura homini cerebrū ualde magnū,& proportionaliter pluſquā alteri aīali, quantumcunq; magno, ut in eo cōuenienter poſſint collocari ſenſus interiores,& ut phantaſmata neceſſaria intellectioni recte ordinarētur,de quibus oībus dicemus in 3.lib. cū igitur in homine cerebrum ſit ualde humidum,& frigidum ex ſui propinquitate valde infrigidat,& humectat organū odoratus,quod ſit indiſpoſitum ad percipiendum odores uehementes. Alia uero aīalia,ut canis,& catus,ualde paruum habent cerebrum, nec infrigidat,ſiue humectat in eis organum odoratus,& ideo cum habeant organum ipſum ſiccum, & calidū ſubtiliſſime

me ſentiunt odores. Hæc de odoratu ſufficiant, ſequitur de guſtu.

CAPVT V.

IN cap. de guſtu tria ſunt conſideranda.
Primò, de medio, per quod deferuntur.
Secundò, de organo.
Tertiò, de potentia.

De obiecto quidem qđ eſt ſapor iam pertractauimus in cap. de odoratu, igitur circa mediū conſiderandū eſt, qđ ſit mediū, per qđ guſtamus. Vnde nota, ꝙ in aliis ſenſibus prędictis, ſ. viſu, auditu, odoratu, mediū eſt corpus extraneum, qđ ē extra ſentientē, puta corpus diaphanū, per qđ Socrates videt, & aer, ꝑ quē audit ſonū, & odorat eſt extra ipſum Socratē. Nō.n. eſt neceſſe, ꝙ color, aut ſonus, aut odor immediate tangant ad hoc, ꝙ ſentiātur, ſed ſufficit ꝙ cauſent ſpēm ſuā intentionalem in aliquo medio extrinſeco, per qđ talis ſpecies deferatur ad organū ſenſus, ut declarauimus in ſingulis ſenſibus prędictis. Sed in guſtu, & tactu medium, per qđ guſtamus, aut tangimus non pōt eſſe aliqđ corpus extrinſecum, niſi.n. ſapor realiter uniatur guſtanti nō guſtatur, & ideo mediū in guſtu eſt aliqđ intrinſecum ipſi guſtanti. illud aūt eſt intrinſecum guſtanti, qđ eſt pars eius. cum igitur omne illud ex quo componitur guſtans ſm phyſicum ſit caro, aut os, aut neruus, neceſſe eſt ꝙ mediū, per qđ guſtamus ſit aut caro, aut neruus, aut os, ſed nō eſt neruus, ipſe.n. eſt organū in guſtu vt dicemus, ergo non eſt medium, nec eſt os, nam ꝑꝑ ſui duritiem non poſſet recipere ſpēs ſaporū. & eas deferre ad organū guſtus. ergo hoc medium eſt caro, ſed non tota caro, nō.n. in carne, quæ eſt in manu, aut in brachio recipiuntur ſpecies saporis. verū eſt illa ſola caro, quæ eſt in lingua, vſq; ad radicē ſuā eſt mediū, quo guſtamus, quā recte natura fecit poroſam humidā, & inſipidā, poroſam quidē, ut per ſuos poros tranſeant ſpecies ſaporis ad organū guſtus humidā, ut cibos ſiccos humectet, ſine.n. humiditate ſaliuę non ſentimus

mus ſapores, inſipidam aũt, vt per eã guſtemus omnes ſpẽs ſaporis. Si.n. haberet in ſe aliquẽ ſaporẽ oĩa guſtata viderentur eſſe illius ſaporis, ut patet in febricitante, cuius lingua eſt aſperſa humore cholerico oĩa quæ guſtat vñr ſibi amara, cholera.n. eſt amari ſaporis. Patet igitur ꝙ mediũ in guſtu eſt corpus intrinſecũ ipſi guſtãti, & eſt caro, nõ oĩs, ſed illa quæ eſt in tota lingua. Scḋo declaratum eſt quid ſit organũ guſtus. vnde nota ſm Albe. ꝙ organũ guſtus principaliter conſiſtit in duobus neruis, qui infiguntur in medio linguæ, & per plures ramos ſparguntur in extremitatibus lateralibus linguæ. Ad hos neruos deferuntur ſpecies ſaporis per carnem poroſam linguæ, de quibus dicemus in lib. tertio. Quare tales ſpecies deferantur ad ſenſum communem, rationem adducam in cap. de ſenſu communi.

Tertiò, dicendum eſt quid ſit potentia guſtatiua, unde ſic diffinitur a B. Th. in opuſc. de poten. animæ. Guſtus eſt potentia ordinata in neruo expanſo ſuper corpus linguæ ad apprehendendum varios ſapores reſolutos a corporibus tãgentibus ipſam linguã. Hæc diffinitio ex prædictis per ſe clara eſt, ideo pertranſeo, q̃uo guſtus ſit quidã tactus vt inquit Phil. in c. de guſto declarabo in ſolutione argũ.

CAPVT VI.

IN cap. 6. agendum eſt de tactu, & dicemus quatuor.
Primò, de obiecto.
Secundò, de medio.
Tertiò, de organo,
Quartò, de potentia.

Circa obiectũ nota, ꝙ obiectũ perceptibile a tactu principaliter ſunt quatuor primæ qualitates elementorum, ſcilicet caliditas, frigiditas, humiditas, ſiccitas. vnde ſi manus apponeretur alicui corpori non habenti in ſe aliquam harũ qualitatũ, vt eſt corpus cœli, ibi non eſſet tactus propriè dictus, licet ex duritie talis corporis non poſſem manum vltra extendere. ſecundario autem a tactu percipiuntur durum, & molle, aſperum, & planum, ſicut viſus princi-

paliter percipit album, & nigrum, ſecundario autem medios colores ;

Sed nota, ꝙ licet alij ſen ſus percipiant duo prima cōtraria, puta viſus percipit album, & nigrum. auditus percipit ſonum acutum, & grauem, odoratus percipit odorē dulcem, & amarum, ſimiliter guſtus ſaporem dulcē, & amarū, tamen quia omnia prædicta contraria continentur ſub vno genere, vt puta album, & nigrum ſub colore, dulce, & amarum ſub odore, &c. quilibet prædictorum ſenſuum eſt vnus, puta viſus eſt vnus ſenſus, quia habet vnum obiectū, puta colorem, ſic & alij ſenſus, ſed ſic non pōt dici de ſenſu tactus. nam illæ quatuor qualitates non poſſunt reduci ad aliquod vnū genus, ſub quo immediate cōtineantur, qa duę primę cōtrarietates non continent ſub aliquo vno genere, vt dr̄ in 10. Met. vbi declaratur, ꝙ in vno genere eſt tm̄ vna prima cōtrarietas, puta in genere coloris eſt prima contrarietas albū, & nigrum, ꝑſit tñ eſſe plures ſecundariæ contrarietates ſub vno genere, vt inter croceum, & rubeū, & inter viride, & cinericium, ſed illæ quatuor qualitates faciunt duas primas cōtrarietates, vt inter caliditatē, & frigiditatē, eſt vna prima cōtrarietas, & inter ſiccitatē, & humiditatē, eſt alia prima contrarietas: ergo non pōt reduci, nec contineri ſub vno genere: & ſic ſequitur ꝙ cum ſenſus tactus non habeat pro obiecto vnum genus, ſub quo cōtineantur quatuor qualitates tangibiles, ꝙ non ſit vnus ſenſus, ſed duo, ita ꝙ vno tactu ſentimus calidum, & frigidum, & alio tactu ſentimus humidum, & ſiccum. Hæc dicta ſunt de mente philoſophi in cap. de tactu, verum ſi tactus ſūt duo ſenſus. ergo ſenſus exteriores ſunt ſex. Ad hanc inſtantiam reſpondebo in ſolutione argumentorum.

Secundo, videndum eſt, ꝙ ſit medium per quod tangimus, & hic pono duas concluſiones ſm̄ Philoſophum.

Prima eſt, Caro, quæ eſt in toto corpore eſt mediū per ſe in tactu. probatur, mediū in tactu eſt corpus intrinſecū aīali tangenti .i. corpus, qđ eſt pars animalis tangētis. nam neceſſe eſt tangibile realiter vniri ipſi tangenti, quandiu enim diſtat a tangente non ſentitur. ergo vnitur per me-

dum intrinſecum, ſed hoc medium eſt caro, quæ eſt in toto corpore. ergo caro eſt mediũ per ſe in tactu. Quod hoc mediũ ſit caro, probat ſic Philoſophus. Caro, vel eſt mediũ, vel eſt organum in tactu: non eſt organum, quia ſequeretur ꝙ ſi ponatur corpus calidum ſuper carnem non ſentiret illius calor. Cõmune eſt.n. cuilibet ſenſui, ꝙ ſi ponatur obiectum ſenſibile ſuper organum ſenſus non ſentitur, ſicut diximus in cap. de uiſu ꝙ ſi ponatur corpus coloratũ ſuper pupillam oculi non uidebitur & tñ ſi ponitur corpus calidum ſuper carnem ſentitur illius calor, ergo ſignũ eſt, ꝙ caro non eſt organũ in tact. ſed mediũ. dixi aũt mediũ per ſe.i. cõnaturale ipſi animali tangenti, dixi caro quæ eſt in toto corpore ad drìam guſtus. dixi.n. in cap. de guſtu, quòd caro eſt mediũ, quo guſtamus, nõ omnis, ſed eã tm̃ quæ eſt in lingua, in tactu uero ſm omnes partes corporis ſentimus qualitates tangibiles ſi uniantur ipſi carni.

Secunda concluſio. Medium per accidens in tactu eſt corpus extrinſecum, puta aqua, uel aer, vel aliud corpus humidum. probatur ſic, quæcunque tangimus, vel ſunt in aqua, uel in aere, uel in alio corpore humido, puta oleo, aut uino: ſi ſunt in aqua, vel in alio corpore humido, ergo ſaltem in ſuperficie ſunt humefacta, ſi ſunt humefacta, ergo aqua, uel aliud corpus humidum eis adhæret in ſuperficie: ſi eis adhæret in ſuperficie, ergo manus nõ poteſt tangere tale corpus humefactum, quin inter corpus humefactum, & manum tangentem mediet aqua, uel aliud corpus humidum: idem ſequitur in his, quæ tanguntur in aere. aer.n. naturaliter eſt humidus. & ideò humectat ſaltem ſecundum ſuperficiem corpus in eo exiſtens. Ex his igitur patet, quòd medium in tactu etiam eſt corpus extraneum humidum, quod quidem dicitur medium per accidens, quia accidit, quòd obiectum tangibile ſit tali corpori humido. nam ſi extra cœlum eſſet lapis, & Socrat. tangeret lapidem ſine medio extraneo non ſentiret. Quomodo autem ſit verum quòd, duo corpora exiſtentia in aliquo elemento nõ ſe poſſunt tangere immediate, declarabo in ſolutione argumentorum.

Tertiò videndum eſt quid eſt organum tactus, ad quod per carnem deferuntur ſpecies qualitatũ ſenſibilium, & di cemus duo. primo aſſignabimus ipſum organum. ſecundo declarabimus quale debeat eſſe tale organum, & ſimiliter quale debeat eſſe medium, ideſt caro.

Circa primũ nota, ꝙ eſt ibi triplex opin. prima eſt Auicẽ. qui dicit, ꝙ organum tactus non eſt caro ſimpliciter ſed caro neruoſa. i. immixta neruis, cuius ſignum eſt, ꝙ ſentimus qualitates tangibiles, ſm oẽm partem corporis. & cum vniur tangibile carni ſentit ipſum tangibile. ergo ſignum eſt, ꝙ caro extenſa per totũ corpus, & immixta neruis eſt organum in tactu. Scđa opinio eſt Ariſt. in lib. de animal qui dicit, ꝙ caro ſimpliciter eſt organum tactus. Tertia eſt opinio ipſius Ariſt. hic in lib. de Anima & Comm & Alb. & B. Th. ꝙ neruus proprie eſt organũ tactus & ſi fiat inſtantia, ꝙ Ariſt. ſibiipſi eſt cõtrarius. reſpondet Cõm in lib. 2. de Anima in cõm. 108. ꝙ Ariſto. cum loquebatur in lib. de aïal adhuc neſciebat neruos cũ uero hic dicit, ꝙ neruus eſt organũ. id poſtea cognouit per anathomiã. & cognouit ꝙ nerui habent introitũ ad tactum, & motum, i. per neruos eſt tactus, & motus in animalibus. Qualiter uero diſponat neruus, qui eſt organum tactus ſic accipe. duo nerui, ut duæ radices a cerebro egrediuntur, & per uarios ramos in toto corpore diffunduntur carne inuoluti, per oẽs neruos quidquid frigidũ, aut calidũ, aut humidũ in toto corpore ſentitur, defertur ad ſenſum communem, vt ẽt diximus de aliis ſenſibilibus per alios ſenſus. Quare uero deferãtur ad ſenſum communem. dicam in 3. lib. in cap. de ſenſu communi. ex his corollarie ſequitur, ꝙ ea quæ ſunt in corpore, & in eis non eſt caro, & neruus non ſentiuntur, & ideo oſſa nuda, nec ungues, nec capilli habent ſenſum tactus. Vnde ſi eſſet poſſibile pungere purum os, aut unguem, non ſentiretur aliquis dolor ſicut nec cum inciditur capillus, ſed quia adhærent carni mixtæ cũ neruis, ideo non pungũtur ſine dolore. Ex his patet, ꝙ ſit organũ tactus. Quale uero debeat eſſe ſimiliter, & mediũ dico ſm Philoſophũ, ꝙ neruus, & caro debent eſſe denudati, ideſt non habere in ſe

qualitates tangibiles, quia medium, & organum, ſi eſt receptiuum alicuius qualitatis debet eſſe priuatum ea, ſicut diximus in viſu, ꝙ diaphanum, & pupilla debent eſſe priuata omni colore, vt recipiant omnem ſpeciem coloris, ſic & caro, & neruus, vt recipiant calidum, frigidum, humidum ſiccum debent eſſe priuati his qualitatibus.

Sed nota, ꝙ non eodem modo id accidit in alijs ſenſibus & in tactu. nã in alijs ſenſibus medium, & organũ ſunt oĩo priuata ſpecie ſui obiecti, vt diaphanum nullo modo debet eſſe coloratum, nec aer nec miringa vllum habent ſonum, &c. in ſenſu vero tactus id non poteſt fieri. nam caro, & nerui ſunt compoſita ex elementis, & ꝑ cõſequẽs habent in ſua cõpoſitione calidũ, & frigidũ, humidum, & ſiccũ, ſed ſunt reducta ad medium. i. ſunt cõtemperata. & ꝑpterea non ſentit manus aliquod corpus quod habeat in ſe tantam caliditatem, vel frigiditatem, vel humiditatem, quanta eſt in complexione manus. ſentit vero calidũ vel frigidum excedens compoſitionem ipſius manus. Si ergo quæratur quale debeat eſſe medium, & organũ in tactu. reſpondeo ꝙ non eſt neceſſe, vt careant omnino qualitatibus tangibilibus, quia cum ſint elementata tales qualitates adinuicem contemperatę ingrediuntur complexionẽ eorum, ſed ſufficit ꝙ careant his qualitatibus prout ſunt tangibiles. i. in aliquo gradu pluſquam ingrediantur complexionem eorum. Et ſi quæratur cum in toto ſit diffuſus ſenſus tactus, in qua parte magis viget. Reſpõdeo, ꝙ in palma manus, & in palma pedis, præcipue vero in digito indice ac medio ibi enim eſt caro neruoſa, & contemperatiſſima inter calidum, & frigidum, humidum, & ſiccum, durũ, & molle, ſecundùm Alber. & Auicen.

Quarto videndum eſt quid ſit tactus. vnde ex prædictis ſic diffinitur. tactus eſt potentia ordinata in neruo per totum corpus expanſo ad apprehendendum calidum, & frigidum, humidum, & ſiccum principaliter. hæc diffinitio patet ex prædictis. hæc de tactu ſufficiant, qui quidem præcipue viget in hoĩe, quia in eo ſunt elementa magis cõtẽperata, & complexio nobilior, vt corpus humanum eſſe

conueniens receptiuum excellentiſſimæ formæ, quæ eſt anima intellectiua. vnde licet quædam animalia habeant viſum perfectiorem, q̃ homo, vt aquila, & odoratum, vt canis, nulla tñ habent nobiliorē guſtũ, & tactũ, quia caro, & neruus, per quæ fit tactus ſunt nobilioris excellentiæ in homine, quàm in alijs animalibus. Hic terminatur tracta. de ſen. exter. cui apponimus quædam argumenta pro declaratione quorundam prædictorum.

Primum probat, ꝙ ſenſibile poſitum ſuper organũ ſenſus ſentitur, ſic ſi acu pungatur neruus fit dolor, ſed neruus eſt organum ſen us .ſ. tactus. ergo ſenſibile tangens organum ſenſus ſentitur.

Ad hoc dicitur, ꝙ neruus dupliciter conſideratur.

Primo, vt circunuolutus eſt carne. & ſic ſi pungitur dolet non rōne ſui, ſed rōne carnis circũdantis ipſum neruũ.

Secundo cõſideratur, vt totus diſcoopertus carne, & ſic nego quod ſi pungitur doleat, immo ſm ſe eſt inſenſibilis, ſicut os, & pilus, & vnguis ſeparata a carne. Secundum probat, ꝙ medium, & organum non eſt neceſſe quod careant ſpecie ſui obiecti, & ſentiant ſuum obiectum ſic, oculus cati eſt lucidus, & tamen videt lucida, puta ignem.

Item manus aliqñ eſt frigida, & tamen ſentit corpus frigidum, vt patet in hyeme, &c. ergo non eſt neceſſe organũ eſſe denudatum a ſpecie ſui obiecti. Ad hoc dr̃, ꝙ hæc propoſitio omne recipiens debet eſſe denudatum a ſpecie ſui obiecti receptibilis, ſic habet intelligi, ꝙ vel omnino ſit denudatum, vel ſit denudatum pro tanto gradu, pro quã tõ debet recipere, & ſentire ſuum obiectum. & hæc ſecunda pars vera eſt. nam oculus cati non poſſet videre corpus lucidum, ſi non eſſet magis, vel minus lucidum, quàm ſit oculus cati. ſimiliter manus frigida non poſſet ſentire aliquod aliud corpus frigidũ, niſi in eo eſſet maior, vel minor frigiditas, quàm ſit in manu. Hæc expoſitio pro nunc ſufficiat, nam in tracta. de intellectu perfecte exponetur.

Tertium probat, ꝙ guſtus non ſit quidam tactus quaſi ſpecies ſua, vt dicit Philoſophus hic. Si guſtus ē qdã tactus: ergo guſtus non eſt ſenſus diſtinctus a tactu. non. n. diſtinguitur

guitur ſpecies contra genus,ſed continetur ſub genere,vt minus vniuerſale ſub magis vniuerſali,ſi guſtus non diſtinguitur a tactu,ergo ſunt tm̃ quatuor ſenſus exteriores,qđ eſt contra Philoſophum.Ad hoc dicitur, ꝙ guſtus conſideratur dupliciter.Primo,inquantum eſt cognoſcitiuus ſaporum,& ſic non eſt quidam tactus,imo diſtinguitur contra tactum.nam obiectum guſtus eſt ſapor obiectum aũt tactus ſunt primæ qualitates tangibiles,cũ ergo habeant obiecta diſtincta ſunt ſenſus diſtincti.Secundo, conſideratur inquantum eſt cognoſcitiuus primarum qualitatum, quæ ſunt in nutrimento .nam omne nutrimentum vltra hoc, quod habet aliquem ſaporem eſt humidum, vel ſiccum, calidum,vel frigidum,durum,vel molle. & has qualitates cognoſcit,guſtus.Inquantum igitur eas cognoſcit guſtus dicitur eſſe quidam tactus, & non diſtinguitur a tactu, ſicut non diſtinguitur homo ab animali. dico igitur ad arg. ꝙ Philoſophus intelligit guſtum eſſe quendam tactum,ſecundo modo,& non primo modo.& nota ꝙ guſtus primo modo,& ſecundo modo eſt in oibus animalibus perfectis, ſed in animalibus imperfectis, vt in verme eſt guſtus ſolum ſecundo modo.& ideo in eis guſtus non diſtinguitur contra tactum,vt dicemus in tertio lib cap. vlt.

Quartum probat, quòd tactus non ſit plures ſenſus vt dicit Philoſophus ſic,Si tactus ſit plures ſenſus: ergo ſenſus exteriores ſunt plures,quam 5.puta 6. ſi tactus ſit duo ſenſus.hoc autem eſt contra Philoſophum,qui ſolum aſſignat 5.ſenſus exteriores.

Ad hoc dicitur,ꝙ conceditur tactum eſſe plures ſenſus, vt probatum eſt in cap.de tactu.& quando dicitur, ꝙ erũt plures ſenſus,quam 5.Concedo.Et quando dicitur hoc eſt contra Philoſophum.dico, quòd ſenſus exteriores conſiderantur dupliciter.Primo,quo ad obiecta formalia, & ſic ſunt plures, quam 5 quoniam in tactu ſunt duo obiecta formalia.primum,eſt caliditas,& frigiditas.ſecundùm, eſt humiditas,& ſiccitas. Secundo, conſiderantur quantum ad ſua organa,& ſic dico,ꝙ ſunt tm̃ 5. nã quilibet ſenſus habet vnũ organũ,quod in tactu eſt neruus ꝑ totũ corpus

diffuſus. Philoſophus dixit ſenſus eſſe 5. non quidẽ formaliter.i.quo ad ſua obiecta, ſed materialiter.i. quo ad organa, quibus ipſæ potentiæ ſenſitiuæ ſunt affixæ. & nota ꝙ licet ſint duo oculi, non tamen ſunt duo organa viſus, ſed vnum perfectum ex his duobus aggregatum. vnde & veniuntur, in ſuperiori parte ipſius nerui egredientis a cerebro. idem dico de duabus auribus, & naribus.

Quintum probat, ꝙ duo corpora exiſtentia in aere immediate ſe tangunt ſic. ſumatur cyathus plenus aqua: tũc quæro, aut aqua, & cyathus ſecundùm ſuperficiem intrinſecam ſe tangunt immediate, aut non, ſi immediate habẽt intentum: ſi nõ immediate. ergo ſuperficies interior cyathi non eſt locus proprius aquæ, quod eſt falſum. & probatur conſequentia, quia locus proprius immediate continet locatum. ergo immediate tangit locatum. ſi ergo ſuperficies interior cyathi non immediate tangit aquam, ſequitur ꝙ non ſit locus proprius aquæ.

Ad hoc dicitur, ꝙ hæc propoſitio Philoſophi, duo corpora non ſe tangunt immediate duas conditiones requirit. Primo, ꝙ duo ſint corpora dura. nam ſi ſunt mollia ſe tangunt immediate, vt aqua & oleum ſuperinfuſum ipſi aquæ. vel ſi vnum ſit durum, & alterum molle, vt lapis poſitus in aqua, vel aqua poſita in vaſe immediate ſe tãgunt. & ſic argumentum non procedit. Secundo, ꝙ ſint diſcontinua. nam ſi duo corpora dura ſint continua immediate ſe tangunt, vt duæ medietates vnius baculi, cuius prima medietas ſit ſicca, & ſecunda ſit viridis, antequam diuidantur abinuicem immediate ſe tangunt. Si autem ſint duo corpora dura, & abinuicem diuiſa, vt duo lapides, & duæ manus non ſe tangunt immediate, quia ſemper inter ea mediat aliquis aer, aut aqua, vt probatum eſt in cap. de tactu. Verum quia huiuſmodi aer medians valde paruus eſt, & quaſi inſenſibilis quantitatis, ideo ſenſus iudicat ea quaſi immediate ſe tangere. parum enim pro nihilo reputatur. Hæc de ſenſ. exteriori.

TRACTA-

TRACTATVS PRIMVS ſuper tertio libro de Anima,& eſt de ſenſibus interioribus.

SVper tertio libro de anima formamus tres tractatus.

Primus,eſt de ſenſibus interioribus.

Secundus,eſt de potentia intellectiua.

Tertius, eſt de potentia appetitiua, & motiua.

PRimus tractatus diſtinguitur in ſex cap.

In primo, inueſtigatur quid ſit ſenſus in cõmuni & organum ſenſus & nota, ꝙ hæc declaratio competit cuilibet ſenſui exteriori,& interiori.

In ſecundo,aſſignatur ſufficiẽtia ſenſuum exteriorum, quare ſunt quinque,& non plures.

In tertio,agitur de ſenſu communi.

In quarto,agitur de phantaſia.

In quinto,agitur de cogitiua,& exiſtimatiua.

In ſexto,agitur de memoria,& reminiſcentia.

CAPVT PRIMVM.

IN primo cap.ſequendo ordinem Ariſt.declarandum eſt quid ſit ſenſus in communi.& ibi agemus tria.

Primo,quid ſit ſenſus.

Secundo,quid ſit organum ſenſus.

Tertio,ſoluetur duplex dubium.

Senſus ſi difinit a Philoſopho i 2.de Anima. Sẽſus eſt receptiuus. ſpecierum ſine materia ideſt ſenſus eſt potentia, quæ recipit ſpeciem, vel formam ſui obiecti ſine materia id eſt ſpiritualiter, vt viſus recipit formam coloris ſpiritualiter, vel intentionaliter, quod idem eſt. Vnde nota, ꝙ obiectum ſenſibile poteſt hr̃e duplex eſſe. primo poteſt habere eſſe materiale,& naturale.& ſic recipitur in aliquo corpore,quod denominat eſſe tale, vt albedo recipitur in charta,ſecũdùm ſuum eſſe materiale, quã denominat eſſe

albam

albam,hoc modo ſenſibile obiectum non habet eſſe in ſenſu.Secundo,habet eſſe ſpirituale,& intentionale,& in quocunque recipitur ſm tale eſſe,non denominat ipſum tale eſſe,ſic recipitur obiectum ſenſibile in ſenſu, quem tñ nõ denominat eſſe talem,puta recipitur ſpecies rubedinis in oculo,qñ videt corpus rubeũ,non tñ facit oculum rubeũ. ſimiliter qñ recipitur ſpecies albedinis in ſpeculo non facit ſpeculum album,& quando recipitur figura ſigilli argẽtei in cera nõ facit ceram argenteam. ſic ergo intelligatur diffinitio.Senſus eſt potentia,quæ recipit formam ſui obiecti ſine materia.i.nõ ſm eſſe materiale,ſed ſm eſſe ſpirituale & intentionale, ita ꝙ non denominatur talis ex huius receptione.Secundo,declarandum eſt, quid ſit organũ ſenſus.nã licet ſenſus recipiat formam ſui ſubiecti ſpũaliter ſicut & intellectus,tñ in hoc diſtinguitur,ꝙ ſenſus eſt potentia affixa organo corporeo,vt auditus ſituatus eſt in timpano auris.intellectus vero nõ eſt affixus alicui organo vt in tract.de intellectu,ſic igitur diffinitur.Organum eſt corpus recipiens ſenſum,ſicut materia formam , puta oculus eſt corpus recipiens viſum,ſicut formam ſuã. vnde ex organo,& ſenſu fit vnum cõpoſitũ,ſicut ex materia, & forma,vel ſicut ex ſubiecto,& accidente ex quo ſequitur corollarie,q; qñ ſeparatur aĩa a corpore in morte,oẽs ſenſus corrũpuntur.corrũpuntur.n.organa ſenſuum . ergo corrũpuntur ſenſus,cũ ſint affixi organis ſuis,nec hẽant eſſe,niſi in ſuis organis.Tertio,Philoſophus ex diffinitione ſenſus & organi ſoluit duo dubia.Primum eſt,propter quid excellens ſenſibile corrumpit ſenſum . nam ſiquis per longum puta per vnam diem continue defigeret oculum in luce ſolis efficeretur cæcus corrũpitur.n viſus a tam vehementi luce,& ſiquis continue audiret vehementes ſonos efficeretur ſurdus,vnde & molendinarij partim ſurdeſcunt .

Ad hoc reſpondet Philoſophus,ꝙ excellens ſenſibile deſtruit contemperãtiam,quæ eſt in organo ſenſus, puta lux ſolis diſſoluit humorem aqueum cõgelatum, qui eſt in pupilla oculi,deſtructa vero contemperantia organi corrumpitur organũ . corrupto organo corrũpitur ſenſus, qui eſt affixus

affixus ipſi organo, vt patet ex diffinitione organi. igitur a primo ad vltimum excellens ſenſibile corrumpit ſenſum, quia corrumpit organum ſenſus, ſicut quando quis forti impetu percutit chordas citharæ deſtruitur cõſonãtia, qa ex forti percuſſione deſtruitur proportio ſituata in varia protractione chordarum.

Secundum dubium eſt, pp quid plantæ nõ ſentiunt cũ ſint animatæ, & recipiant qualitates ſenſibiles, recipiũt. n. calidum, & frigidum, humidum, & ſiccum, quæ ſunt obiecta in tactu. ergo ſaltem debent habere ſenſum tactus.

Ad hoc rñdet Philoſophus, ꝙ plantæ non recipiũt qualitates ſenſibiles, niſi ſm eſſe materiale, & naturale, & non ſm eſſe ſpirituale. i. ſine materia, cuius ſignum eſt, ꝙ qñ recipiuntur huiuſmodi qualitates in planta ſemper denominant eam eſſe talem, puta qñ recipitur humiditas in plantã, verum eſt dicere, ꝙ eſt humida. talis aũt denominatio non fit quando recipitur in aliquo qualitas ſenſibilis ſm eſſe ſpirituale, vt diximus in diffinitione ſenſus. Dicẽdũ eſt ergo ꝙ plantæ non ſentiunt, quia non habent ſenſum. iõ non habent ſenſum, quia non recipiunt qualitates ſenſibiles ſine materia. i. ſecundum eſſe ſpirituale, & intentionale vt recipit ſenſus. Et de hoc ſatis diximus.

CAPVT II.

IN ſecundo cap. aſſignanda eſt ſufficientia ſenſuum exteriorum, quare ſunt 5. & non plures. Huius autem duplex eſt ratio.

Prima, eſt Ariſt in principio tertij de anima, quæ eſt hæc nos habemus omnes ſenſus exteriores. & non habemus, niſi 5. ſenſus ſcilicet viſum, auditũ, &c. ergo ſenſus exteriores non ſunt, niſi 5. Quod nos habeamus omnes ſenſus exteriores probatur tripliciter. Primo ſic, nos ſentimus omnia obiecta ſenſibilia, ſcilicet colores, odores, ſonos, &c. ergo habemus omnes ſenſus exteriores, quibus ſentimus omnia ſenſibilia obiecta. Scdo ſic, nos habemus

organa ſenſuum exteriorũ.ſ.organum viſus,quod eſt ocu lus,& nerui egredientes è cerebro,ſimiliter alia organa,ſi cut declaraui in tract.3.ſuper libr.2.ergo habemus omnes ſenſus exteriores,tertiò ſic,omnis ſenſus,vel ſentit per me dium extrinſecum,vt eſt aer,& aqua,vel per mediũ intrin ſecum, vt eſt caro. Si per mediũ extrinſecum,ſic ſentit vi-ſus,auditus,& odoratus,& hos ſenſus habemus. Si per me dium intrinſecum ſic ſentit guſtus,& tactus· cum ergo ha beamus omnes ſenſus,qui ſentiunt per media extrinſeca, & intrinſeca, ſequitur quod nos habeamus omnes ſenſus exteriores.Secunda ratio eſt B.Tho.in j.par.q.78.car.3. & eſt talis.obiectum ſenſibile immutat ſenſum, & recipiẽ in ſenſu,vt patet ex diffinitione ſenſus ſuperius data. ergo ſecũdùm quod diuerſimode ſenſibile recipitur in ſenſu,ſic diſtinguuntur ſenſus exteriores:ſenſibile vero poteſt reci-pi in ſenſu quatuor modis.primò pure ſpiritualiter, ſine aliqua mutatione phyſica facta in obiecto, nec in organo, & quantum ad hãc receptionem pure ſpiritualem aſſigna tur viſus,qñ enim color vr̃ non ſit aliqua mutatio phyſica puta non eſt neceſſe colorem moueri localiter, nec oculũ alterari.ſecundo ſenſibile põt recipi in ſenſu per mutatio-nem phyſicam.i.per motum localem factum ex parte obie cti.nulla tamen mutatione facta in organo ſenſus:& quã-tum ad talem receptionem aſſignatur auditus, quando.n. ſonus auditur, neceſſe eſt ſonum generari ex percuſſione percutientis ad percuſſum,& aerem qui mediat inter per cutiens,& percuſſum expelli,ac moueri, & dum commoue-tur localiter defert ſonum ad auditum.patet ergo ꝙ in au ditu ex parte ſoni, qui eſt obiectum requiritur motus lo-calis qui eſt mutatio naturalis,& non ſpiritualis.tertio po teſt recipi ſenſibile in ſenſu per mutationem phyſicã.i.alte rationem factam ex parte obiecti non ex parte organi, & quantum ad talem receptionem aſſignatur odoratus. qñ enim odor ſentitur,neceſſe per calorem corpus odoriferũ alterari,vt per talem alterationem ſpiret odorem, funda-tur enim in calido, & ſicco odor, & ideo ſine calore reſol-uente non ſentitur odor, vt declaraui in tracta. tertio ſu-

per

per ſecundo lib. quarto poteſt recipi ſenſibile in ſenſu per alteratione͂ phyſica͂ factam, non quidem ex parte obiecti, ſed ex parte organi.& quantum ad hanc receptionem aſſignatur guſtus, & tactus: q͂n .n. corpus calidum tangitur a manu, realiter manus fit calida. ergo alteratur caro, quæ eſt medium,& neruus qui eſt organum.ſiſr q͂n corpus ſapo roſum humidum tangitur a lingua, fit humida realiter.ergo caro lingua, & neruus expanſus per linguam, qui eſt organu͂ in guſtu,alterat. Ex his igitur patet, q̄uo ſunt quinque ſenſus exteriores,& q̄uo diſtinguuntur, ſm diuerſum modu͂,quo recipitur obiectu͂ ſenſibile in ipſo ſenſu,q̄uo,diſtinguantur guſtus,& tactus declaraui in 3. tract.ſup 2 lib. ſiſr q̄uo ſenſus tactus ſit vnus vel plures ſenſus,patet ibide͂.

CAPVT III.

POſt aſſignationem ſenſuum exteriorum traſeundum eſt ad ſenſus interiores, & primo in communi ſecundo in particulari.De ijs in communi dicemus duo.primo quare dicuntur ſenſus interiores, cum etiam ſenſus exteriores poſſint dici interiores pro qua͂to ſunt intrinſeci ipſi animali, & recepti in ſuis organis, vt viſus in oculo,&c. ſecundo, dicemus quæ fuit neceſſitas ponendi hos ſenſus interiores.

Circa primum nota ꝙ viſus & auditus,&c.dicuntur ſenſus exteriores,quia immediate ſine alio ſenſu priori ſuſcipiunt ſpecies cauſatas a ſenſibilibus exterioribus, puta viſus, immediate recipit ſpeciem coloris cauſatam a colore qui eſt in pariete, & auditus recipit ſonum immediate cauſatum a corpore ſonoro.iſti vero vt ſenſus co͂is & phantaſia, &c. dn̄r ſenſus interiores, quia non immediate recipiunt ſpecies ſenſibilium exteriorum,ſed mediatibus ſe͂ſibus exterioribus, puta ſi ſpecies coloris debet recipi in ſenſu co͂muni & ab ipſo tranſmitti ad phantaſia͂,eſt neceſſe ꝙ prius recipiatur in viſu, deinde per neruos, quibus affixi ſunt oculi,tranſmittitur ad ſenſum communem, & ab ipſo ad phantaſiam,vt diximus.dicuntur ergo ſenſus interiores

riores, quia non mutantur immediate a ſpecie obiecti ſen ſibilis exterioris, ſed a ſpecie prius recepta in ſenſu e xterio ri & ad eos tranſmiſſa.

Circa ſecundum nota ſm B. Th. in 1. parte, q. 78, art. 4. ꝙ neceſſitas ponendi hos ſenſus in animali perfecto fuit, vt animal perfectum haberet omnes actiones opportunas regimini uitæ ſuæ. Quæ autem ſint hæ actiones declarabimus pertractando in particulari de ſingulis ſenſibus interioribus & ponendo neceſſitates ſuas.

Primus ſenſus interiorum eſt ſenſus cõis, de quo dicemus quatuor. Primo, in quo organo ſituatur. Secundo quæ ſit neceſſitas ſua, ex qua declarabitur, qui ſint actus ipſius. Tertio, quare dicitur ſenſus communis, & hoc declarabitur in ſolut. arg. Quarto, quæ ſit diffinitio ſua.

Circa primum, nota ſm Auic. in 6. lib. nat. & omnes phyſici concordant cũ eo, ꝙ organũ ſenſus cõis eſt prima cellula cerebri, quæ eſt ſuper frontem, in qua radicantur omnes nerui deſcendentes ad organa ſenſuum exteriorum, ut a ſenſu cõi deriuetur uirtus ſentiẽdi ad omnes ſenſus exteriores, ſicut a fonte deriuant̃ uarii riuuli, & ad ſenſum cõem tranſmittunt̃ oẽs ſpecies obiectorũ quæ apprehenduntur a ſenſibus exterioribus, oẽs.n. ſenſus exteriores uniuntur in ſenſu cõi, ſicut multæ lineæ egredientes a circunferentia uniunt̃ in centro circuli, & ſm Auic. ſe habent ſenſus exteriores ad ſenſum communẽ, ſicut ſerui ad regem ad quem reuertunt̃ cum lucris. Quicquid.n. oculus videt eius ſpeciem tranſmittit per neruos quibus affixi ſunt oculi ad ſenſum cõem. Idẽ intellige de auditu, odoratu, &c. Circa ſecundum nota, ꝙ neceſſitas ponẽdi ſenſum communem in animali perfecto eſt propter duas actiones quæ ſunt in animalibus, & non poſſunt cauſari ab aliquo ſenſu exteriori, probatur. ergo fuit neceſſe ponere alium ſenſum præter ſenſus exteriores qui producerent has actiones, & hunc ſenſum dicimus eſſe ſenſum communem, prima actio ſenſus cõis eſt cognoſcere diuerſitatem inter obiecta ſenſuũ exteriorũ, puta cognoſcere ꝙ album non eſt dulce, & ſonus non eſt odor, hãc diuerſitatẽ nos cognoſcimus

mus, & non per aliquem ſenſum exteriorem, licet enim per uiſum cognoſcamus diuerſitatẽ ſpecierũ coloris, puta cognoſcimus per uiſum ꝙ album non eſt nigrũ, quia per viſum vtrunque per ſe ſentimus, tñ per uiſum non poſſumus cognoſcere ꝙ album diſtinguatur, a dulci, nec per auditum cognoſcimus ꝙ ſonus diſtinguatur ab odore, quia per uiſum non ſentimus album, & dulce per ſe, nec per auditum cognoſcimus ſonũ & odorẽ: cum ergo per nullum ſenſum exteriorem cognoſcamus diuerſa obiecta diſtinctorum ſenſuum, ſequitur ꝙ per nullum ſenſum exteriorem cognoſcimus diuerſitatẽ inter obiecta ſenſuum exteriorum. igitur neceſſe eſt ponere aliquem ſenſum interiorem ad quem tranſmittitur ſpecies obiectorũ ſenſibilium apprehenſorũ per ſenſus exteriores, & tunc per talẽ tranſmiſſionem cognoſcimus diuerſa obiecta ſenſuum exteriorũ, cognoſcimus ẽt diuerſitatẽ inter ipſa obiecta, & hic eſt ſenſus cõmunis, qui per neruos egredientes a cerebro ad oculos cognoſcit colorẽ, & per neruos egredientes a cerebro ad nares cognoſcit odorem. cognitis autem ab eodem colore & odore, aduertit, ꝙ color diſtinguitur ab odore, quia alio modo color immutat uiſum, & alio modo odor immutat odoratũ, & ſic cognoſcit diuerſitatem inter obiecta ſenſuũ exteriorũ: ſcda actio ſenſus cõis eſt cognoſcere actum ſenſus exterioris, puta cognoſcit ꝙ uiſus uidet, & auditus audit. Et ꝙ hæc actio cauſetur a ſenſũ cõi probatũ ſic. Hæc actio non põt eſſe a ſenſu exteriori. ergo eſt ab aliquo ſenſu interiori, ad quem terminatur actus ſenſuũ exteriorũ, & hic eſt ſenſus cõis, probatur añs. ſ. ꝙ nullus ſenſus exterior cognoſcat actũ ſuum, & probo de viſu, & ſimile erat in aliis ſenſibus, quidquid per ſe vſ̃a viſu eſt aliquo modo coloratũ, uel lucidũ, ſed uidere non eſt coloratũ, nec lucidũ, ut patet, ergo uiſus nõ uidet ſe uidere, ſimiliter quidquid ꝑ ſe cognoſcitur ab odoratu, eſt aliquo modo odoriferum, odor enim eſt obiectum, ſed odorare non eſt odoriferum. ergo odoratus nõ cognoſcit ſe odorare. Præterea, ſola potẽtia non organica, ut eſt intellectus cognoſcit actũ ſuum. ergo nullus ſenſus exterior cognoſcit actum ſuum,

quia

quia omnis ſenſus eſt potentia affixa organo, ut dictum eſt ſupra. Hæc ratio magis declarabitur in tractatu de intellectu. Cum igitur cognoſcamus nos videre, & audire & non per aliquem ſenſuum exteriorem, ſequitur quòd hęc actio ſit a ſenſu communi, ex quo enim ad ipſum tranſmittuntur omnes ſpecies obiectorum ſenſibilium quæ recipiuntur in ſenſibus exterioribus, & cognoſcit diuerſa obiecta ſenſuum exteriorum, per primam actionem poteſt etiam cognoſcere diuerſos actus ipſorum ſenſuum, puta quòd uiſus videt, quòd auditus audit, quod videre non eſt audire. Ex iis patet quæ ſit neceſſitas ponendi ſenſum communem.

Circa tertium quare dicatur ſenſus communis declarabo in ſolutione argumenti.

Circa quartum, ſcilicet quid ſit ſenſus communis, nota quòd ſic diffinitur, vt elicitur ab Auicen. in ſexto naturaliũ in cap. de ſen. inter. Senſus communis eſt potentia ſituata in prima parte cerebri a qua omnes ſenſus exteriores deriuantur, id eſt accipiunt virtutem ſentiendi, ad quã tranſmittuntur omnes ſpecies ſenſatæ apprehenſæ per ſenſus exteriores, in qua omnes ſenſus exteriores vniuntur, ſicut plures lineæ in centro. Hæc diffinitio patet ex prius declaratis. Hæc de ſenſu communi ſufficiant. Quomodo vero ꝑ hanc potentiam compleantur ſomnia & cauſetur dormitio, iam declaraui in tractatu quem ordinaui de ſomno & vigilia, & de prophetia quæ ſit in ſomniis.

CAPVT IIII.

IN quarto capite agendum eſt de ſecundo ſenſu interiori, qui dicitur phantaſia ſecundum Ariſto. & dicitur formalis ſecundum Auicen. in 6. naturalium de quo dicemus quatuor.

Primò, quo organo ſituatur.

Secundò, quæ ſunt operationes ſuæ.

Tertiò, quæ fuit neceſſitas ponendi hunc ſenſum.

Quartò, quare uocatur phantaſia, & quomodo diffinit.

Circa

Circa primum, nota ꝙ ſm Auicen. & Auer. & B. Tho. in opuſculis de potentijs animæ. phantaſia ſituatur in ſecunda parte cerebri in parte anteriori capitis poſt ſenſum communem, & id congruenter a natura actum eſt, nam phantaſia habet retinere & conſeruare ſpecies apprehenſas a ſenſibus exterioribus & tranſmiſſas ad ſenſum cõem puta viſus in ſe recipit colorem pomi & figuram, hanc ſpeciem tranſmittit per neruos ad ſenſum communem, & ſenſus communis tranſmittit eam ad phantaſiã, in qua vt in quodam theſauro conſeruatur. Idem intellige de omnibus ſpeciebus apprehenſis per alios ſenſus. Et ſi quæras quare ſenſus communis recipiens tales ſpecies non retinet eas neque conſeruat, ſine hoc quod tranſmittat eas ad phantaſiam? Reſpondeo ꝙ ſenſus communis non põt eas retinere, nam ſituatur in prima parte cerebri ſuper frõtem vbi eſt multa humiditas, & mollities, proprium eſt autem rei mollis bene & faciliter recipere, male autem retinere, ſicut cera mollis facile recipit figuram ſigilli & male retinet, facile enim eſt talem figuram delere. Hæc igitur eſt ratio quare ſenſus communis cum facilitate ſpecies ſenſatas recipit a ſenſibus exterioribus, ſed eas non poteſt retinere, & ideo eſt neceſſe, vt tranſmittantur ad aliã potentiam q̃ ſit ſituata in parte ſicca ipſius capitis, & hæc eſt phantaſia, nam in ſecunda parte anteriori capitis, non eſt tanta humiditas; & eſt maior durities, & ideo phantaſia quæ ibi ſituatur bene retinet, & conſeruat ipſas ſpecies & ideo vocatur ab Auicen. theſaurus ſpecierum ſenſatarum. Figura declarans quomodo ſituatur phantaſia in capite, & quomodo quaſi per neruum tranſmittantur ad ipſam ſenſatæ ſpecies patet hic.



Circa ſecundum not. quod duæ ſunt operationes phantaſiæ. prima eſt, quòd habet retinere ſpecies ſenſatas & trāſmiſſas a ſenſu communi tanquam thalamus & theſaurus ſenſus communis, vt inquit Algazel; nam dictum eſt ſupra ꝙ ſenſus communis eſt ſicut rex in ſolio ad quem redeunt ſenſus exteriores cum ſpeciebus apprehenſis, ſicut ſerui cum lucris, & has ſpecies velut lucra recondit cō ſeruanda in phantaſia & in ſuo theſauro: ſecunda eſt ſm Auer. & B. Thom. quòd habet componere ſpecies ſenſatas adinuicem, puta in phantaſia eſt conſeruata ſimilitudo montis quē aliquando vidi, & ſimilitudo auri quod & aliquando: poteſt autem phantaſia has duas ſpecies adinuicem componere & fingere montem aureum, licet non inueniatur in natura, ex quo ſequitur, quòd omnia entia fictitia, ut ſunt figmenta poetarum, vt ſunt parabolę, ut ſunt entia chimerica, puta fingere animal cuius caput ſit leonis, & pedes auis, & cauda ſerpentis, & alæ vulturis, omnia huiuſmodi ſunt per operationem phantaſiæ componentis uarias ſpecies rerum ſenſibiliū adinuicem. & ſi phantaſia pōt hæc chimerica componere, dum homo uigilat, pōt multo magis dum homo dormit: vnde a phantaſia plerunque cauſantur viſiones quæ fiunt in ſomnijs, & niſi hæc potentia exiſteret in aīali perfecto nunquam animal nec homo ſomniarent. qūo uero phantaſiæ cauſent ſomnia uera, ſiue falſa, ſiua prænuncia rerum futura-

rum declaraui in tractatu quem ordinaui de ſomno & uigilia. Notanter vero dixi, quòd ſecundum Auer. & B. Tho. phantaſia habet componere ſpecies ſenſatas, quoniam Auic. in 6. natural. opinatur, quod phantaſia ſolum habeat conſeruare ſpecies ſenſatas. alia uero potentia quæ apud Auic. dicitur imaginatiua, & ſituatur ſecundum eũ in cerebro poſt phantaſiam habet componere ſpecies ſenſatas adinuicem, unde etiam ficticia ſecundum ipſum fiunt ab imaginatiua, & non a phantaſia.

Circa tertium nota, quòd neceſſitas ponendi phantaſiã eſt ut animal perfectum, cui non ſp coniuncta ſunt ea quæ ſunt opportuna regimini uitæ ſuæ, ex recordatione rerum quæ ſunt neceſſariæ uitæ ſuæ moueretur localiter ad quærendum ea. Verbi g. homo non ſemper habet cibum ſibi præſentem, quando fameſcit incitatur ad quærendum cibum. non poſſet aũt incitari niſi haberet in phantaſia ſua ſpecies panis & uini & pomi conſeruatas, ex iis enim ſpeciebus conſeruatis recordatur, ꝙ panis & vinum & pomũ quæ aliquando guſtauit, ſunt cibus ſibi conueniens, & ideo quãdo fameſcit mouetur localiter ad quærendum cibum: ſic incitatur canis, ſic leo ad uenationem quando fameſcit ex recordatione ciborum ſibi conuenientium, unde inquit Ariſtot. in tertio de Anima, quòd animalia patiuntur & operantur per phantaſiam, animalia uero imperfecta quæ non mouentur ſecundum locum, ut oſtrea, non habent phantaſiam determinatam, quoniam habent ſuum cibum quicunque ſit ſemper ſibi præſentem, & ideo non eſt eis opus recordari nec moueri ad aliquem locum diſtantem ad quærendum cibum, propter quod huiuſmodi animalia propter ſuam imperfectionem habent ſolum ſenſum tactus, ut dicemus in tractatu de potentia motiua.

Circa quartum nota, quòd phantaſia ſic nominatur ab effectu ſuo. nam ut diximus in ſecunda ſua operatione, hæc potentia cauſat, maxime dum dormit animal, viſiones & apparitiones in ſomnis, quando enim aliquod ſomniamus apparet nobis quòd ſic ſit in re ſicut ſomniamus. dicitur igitur phantaſia ab iis operationibus, & uiſionibus quas

cauſat. nam phanos græce idem eſt quod apparitio, inde deriuatur phantaſia quaſi apparitiua, ideſt cauſans apparitiones. Quomodo vero diffiniatur, nota quòd duplex de ea datur diffinitio, prima Ariſtotel. in 2. de animà, quæ eſt hæc, phantaſia eſt motus factus a ſenſu ſecundum actum, ideſt phantaſia eſt potentia quæ fit in actu per ſenſum exteriorem, & per ſenſum communem, nam ut diximus, phantaſia actu reſpicit ſpeciem ſenſatam apprehenſam a ſenſu communi tranſmiſſam ad phantaſiam: ſecunda diffinitio elicitur ex Auic. in 6. naturalium, quæ eſt hæc. phantaſia eſt potentia ſituata in ſecunda parte cerebri poſt ſenſum communem conſeruatiua ſpecierum ſenſatarum quæ a ſenſu communi ad ipſam tranſmiſſæ ſunt. Hæc de phantaſia ſufficiant.

CAPVT V.

IN quinto cap. agendum eſt de tertio ſenſu interiori, qui in brutis dicitur exiſtimatiua, in homine dicitur cogitatiua, de qua dicemus quatuor.

Primò, in qua parte cerebri, vt in ſuo organo ſituatur.

Secundò, quæ ſunt eius actiones, ex quo etiam declarabitur neceſſitas ſua.

Tertiò, in quo differt exiſtimatiua in bruto ac cogitatiua in homine.

Quartò, quid ſit vtraque.

Circa primum, nota ſecundum Auicen. in 6. naturalium & Auer. in lib. de ſenſu & ſen. quòd cogitatiua in homine ſituatur in medio capitis, ubi eſt media cellula cerebri, & eſt poſt phantaſiam, ita quòd ſupereminet illi, in bruto uero exiſtimatiua ponitur in poſteriori parte mediæ cellulæ cerebri, ita ꝙ declinet a ſummitate capitis ad partem poſteriorem. Figura patet infra.



Circa ſm nota, ꝙ ſm Auicen. vbi ſupra, & Algaz. in lib. ſuo de aĩa. Actio huius potentiæ eſt elicere aliquas ſpecies quæ dicuntur intentiones non ſenſatæ .i. quæ non poſſunt cognoſci ꝑ ſenſum exteriorem, nec per ſenſum communē. Iſtæ autem intentiones ſunt amicitia, inimicitia, bonum, malum, paternitas, filiatio, &c. Quomodo vero id fiat, nota ꝙ cogitatiua ſuperueniens phantaſiæ inſpicit ſpecies ſenſatas, quæ ſunt ſeruatæ in phãtaſia, puta exiſtimatiua, quæ eſt in oue inſpicit figuram lupi conſeruatam in ſua phantaſia, ex tali figura quaſi correſpõdentiæ elicit inimicitiam naturalem inter ipſam & lupum & ideo cum ſibi præſentatur figura lupi fugit, non quia ſic talis figuræ, ſed vt inimicũ: ſimiliter in hoĩe id accidit, nã ſi Plato videat hoĩem reſpicientem ſe toruo aſpectu ac loquentē iracunde, talis hoĩs figura, & locutio defertur per ſenſus exteriores ad ſenſum cõem, inde tranſmittitur ad phantaſiã, & ibi conſeruatur, tunc cogitatiua ſuperueniẽs conſiderat talem figuram talemq; locutionem, & ex eis elicit inimicitiã quaſi concludẽs, hic eſt inimicus meus eo quod toruo aſpectu me inſpexit, & irate allocutus eſt, ex oppoſito autem, i. ex benigno aſpectu, & miti colloquio elicit amicitiam, hæc eſt actio exiſtimatiuæ, & cogitatiuæ ex qua cognoſcitur ſua neceſſitas, niſi n. hæc potẽtia eſſet in animali perfecto non poſſet fugere nociua, & proſequi vti-

lia.nam ouis non fugeret lupum,& ſic occideretur, & non lactaret agnum vt filium; & ſic agnus fame deficeret, & homo in manu ſuorum inimicorum incideret, nunquam amicitiam contraheret, & tunc deperiret ſocietas ciuilis, & humana.

Circa tertium nota, ꝙ ſecundum Auer.in lib. de ſen. & ſen.& B.Tho.in prima parte quæſt 78.articu.4. exiſtimatiua in hoc differt a cogitatiua, quoniã exiſtimatiua in brutis cognoſcit illas intentiones non ſenſatas ſine aliquo diſcurſu,ſed ſolò inſtinctu naturali ſibi indito a primo conditore,vt exiſtimatiua ouis naturali inſtinctu cognoſcit inimicitiam lupi,& hos cibos ſibi eſſe conuenientes,illos autem ſibi nociuos,& auis naturali inſtinctu cognoſcit hanc paleam conuenientem ſibi ad nidificandum: & breuiter omnia operantur, vel abhorrent bruta, vel defugiunt inquantum mouentur ab exiſtimatiua, & inſtinctu naturali. Cogitatiua vero in homine cognoſcit has intentiones non ſenſatas cum aliquo diſcurſu & ſyllogiſmo,poteſt enim cogitatiua formare ſyllogiſmum expoſitorium qui conſtat ex duabus propoſitionibus ſingularibus ſic. Hic eſt mihi inimicus,& hic eſt lupus. ergo lupus eſt mihi inimicus.Item idem aliquando apprehendit arguendo ab exemplo ſic.Pater Platonis eſt mihi inimicus. ergo & Plato eſt mihi inimicus,quia filius aſſimilatur patri: & quia cogitatiua eſt ſyllogiſtica,ideo eſt nobilior inter potentias ſenſitiuas,propinqua enim eſt intellectui,cuius eſt diſcurrere,& ſyllogizare,& propter ſuam nobilitatem dicitur ratio particularis,ſicut intellectus dicitur ratio vniuerſalis,vt declarabimus in tracta.de intellectu.

Notandum poſtremo, ꝙ cogitatiua in homine eſt illa quæ cauſat iudicia temeraria, quando enim ex leui indignatione vel negatione obſequij concludit inimicitiam inter duos,poteſt eſſe concluſio, & iudicium falſum; & ideo niſi reguletur imperio rationis maxime incitat appetitum ſenſitiuum concupiſcibilem,& iraſcibilem,præcipue in malum,vt dicemus in tracta.de potentia motiua, patet ergo quomodo differunt exiſtimatiua in bruto, & cogitatiua in ho-

in homine. Circa quartum nota, ꝙ ſic diffinitur exiſtimatiua, vt elicitur ab Algaz. in ſuo lib. de Anima. Exiſti. eſt potentia apprehendens ex ſenſato non ſenſatum. i. eſt potentia cognoſcens ex ſpecie ſenſibili reſeruata in phantaſia ſpeciem non ſenſibilem, vt inimicitiam, amicitiam, &c.

Cogitatiua eſt potentia apprehendens ex ſpecie ſenſibili intentionem non ſenſatam cum aliquo diſcurſu ſyllogiſtico, vt declaratum eſt.

CAPVT VI.

IN 6. cap. agendum eſt de quarto ſenſu interiori, quia dicitur in bruto memoria, in homine vero dicitur reminiſcentia, & dicemus quatuor.

Primo, de organo ſuo.

Secundo, de actione, vbi etiam declarabitur neceſſitas ſua.

Tertio, in quo differt memoria a reminiſcentia.

Quarto, quid ſit vtraque.

Circa primum, no. ſm Auic. in 6. natut. & oẽs alios Phyſicos, ꝙ hæc potentia ſituatur in vltima parte cerebri, quæ eſt in poſteriori parte capitis poſt exiſtimatiuam, vel cogitatiuam, illa enim pars capitis eſt multum ſicca, & ideo eſt bene retentiua, vnde rationabiliter collocatur ibi.

Circa ſecundum, nota ſecundùm omnes phyſicos, pręcipue Auicen. in 6. nat. ꝙ officium memoriæ eſt retinere, & conſeruare intentiones non ſenſatas, quas exiſtimatiua & cogitatiua apprehendit ex ſpeciebus ſenſatis conſeruatis in phantaſia: vnde ſicut phantaſia eſt theſaurus, & arca ſpecierum ſenſatarum quas ad eam tranſmittit ſenſus cõmunis, ita memoria eſt arca intentionum non ſenſatarum vt eſt intentio amicitiæ, paternitatis, nociui, & commodi, &c. quas poſtquam cogitatiua apprehendit tranſmittit ad memoriam ibi conſeruandas: ex hoc patet neceſſitas ſua, niſi enim memoria conſeruaret has intentiones, animal non fugeret nociua nec quæreret ſibi vtilia, ea enim quorum obliuiſcimur non quærimus, nec diligimus

verbi gratia, ſi in memoria ouis non conſeruaretur intentio inimicitiæ lupi quando videret lupum non fugeret,& ſi in memoria canis non ſeruaretur intentio beniuolentię, & beneficij accepti a domino ſuo,qñ videret dñm non applauderet cauda,nec cuſtodiret domum,vt ergo animalia fugiant nociua,&quærant vtilia data eſt eis memoria.

Circa tertium nota ſm Auicen.in 6. naturalium & Algaz.in lib.ſuo de Aia,ꝙ memoria,ita differt a reminiſcentia,ſicut differt exiſtimatiua à cogita.ſicut.n.bruta p exiſtimatiuam ſolo inſtinctu naturali & ſine aliquo diſcurſu apprehendunt intentionem non ſenſatam,ita per memoriã ſolo inſtinctu ſine ſyllogiſtico diſcurſu ex intẽtione nõ ſenſata quæ eſt in memoria,& ſpecie ſenſata quæ eſt conſeruata in phantaſia,recordantur rei præteritæ quam fugiũt, vel quærunt.v.g.canis,videns baculum in manu Socra.ex apprehenſione nociui & forma baculi recordatur ꝙ baculus eſt ſibi nociuus, & ideo cum videt baculum fugit, vel non propinquat homini tenenti baculum: homo per cogi.cum aliquo diſcurſu ſyllogiſtico cognoſcit intentiones non ſenſatas ita ꝙ per memoriam cum aliquo diſcurſu recordatur rei præteritæ,& talis memoria cum diſcurſu dicitur reminiſcentia,v.g.volo recordari quid mihi dixerit Socr.heri in horto,ſic fiet.primo præſentabitur a memoria intentio amicitiæ,vel inimicitiæ:ſi præſentabitur intentio inimicitiæ ſic diſcurram,Soc.eſt mihi inimicus.ergo dixit mihi odioſa,deinde inueſtigo diſcurrendo, ꝙ & quale verbum odioſum dixerit,& hunc quidem diſcurſum maxime experimur in nobis quando recordari laboramus de aliqua re iam diu prætetita.

Circa quartum nota, ꝙ diffinitur memoria ab Auicẽ. in 6.nat.Memoria eſt potentia ordinata in poſteriori concauitate cerebri conſeruans id quod apprehendit virtus exiſtimatiua de intentionibus non ſenſatis,eodem modo diffinienda eſt reminiſcentia,ſed addatur hæc particula cũ aliquali diſcurſu,per hanc.n.differt a memoria quæ eſt in brutis.Hæc ſufficiant de numero ſenſuum interiorum, in quo ſecutus ſum Auer.& B. Tho. ſi vis autem habere opinionem

nionem Auicen.& Algaz.& Alber.qui dicunt eos eſſe quin que,& quomodo conueniunt vel differant,quære tractatū quem ordinaui de omnibus ijs opinionibus cum figuris ſingularum opinionum.

Vltimo ſoluentur tantum duo argum. primum probat ꝙ diffinitio ſenſus non ſit conueniens.nam in ſenſu tactus recipitur ſpecies ſui obiecti cum materia, id eſt naturaliter,quādo enim manus tangit calidum fit realiter & phy ſice calida. ergo non omnis ſenſus recipit ſpeciem ſui obiecti ſine materia,& ſic diffinitio ſenſus eſt falſa, cum non conueniat cuilibet ſenſui.

Ad hoc dicitur, ꝙ in ſenſu tactus recipitur ſpecies ſui obiecti,& naturaliter,vt probat argumentum, & ſpiritua liter,licet non ita ſit manifeſtum, ſi.n.ſola receptio naturalis ſufficeret in ſenſu tactus, etiam lapides & terra haberent ſenſum tactus. recipiunt enim qualitate tāgibiles na turaliter, vt lapis recipit calorem & frigiditatem.dicendū eſt ergo ꝙ cauſa ſentiēdi per ſe in ſenſu tactus eſt receptio ſpecierum intentionaliter,licet propter ſuam materialitatem recipiantur etiam ſpecies ſui obiecti materialiter, ſed hoc eſt per accidens.

Secundum probat,ꝙ primus ſenſus interior non debet dici ſenſus communis.Senſus.n.cōmunis eſt ille qui prædi catur de pluribus ſenſibus, ſicut homo communis eſt ille qui prædicatur de pluribus hominibus,ſed primus ſenſus interior nō prædicatur de pluribus ſenſibus,cum ſit vnus ſenſus ſingularis.ergo nō debet dici ſenſus communis: Ad hoc dicitur ꝙ non dicitur ſenſus communis ſm prædicationem quaſi prædicetur de pluribus ſenſibus, ſed dicitur ſenſus communis quaſi terminus communis,ad quem ſen ſus exteriores tranſmittunt ſpecies obiectorum ab eis ap prehenſas,vt declaraui ſupra,ſicut etiam centrum in ſphę ra dicitur terminus communis ad quem plures lineæ a circunferentia terminantur. Hic finit tractatus de ſenſibus interioribus.

Tractatus

TRACTATVS SECVNDVS *ſuper tertium librum de Anima, de intellectu poſſibili, & agente.*

IN hoc ſecundo tractatu ſuper tertium de Anima agendum eſt de potentia intellectiua, quæ diuiditur in intellectum poſſibilē & agentem. Et primo, agendum eſt de intellectu poſſibili, de quo fiunt quatuor capit. Primo, quid ſit.

Secundo, quod eſt ſuum obiectum.

Tertio, quod ſunt operationes ſuæ.

Quarto, quot modis denominatur, licet tantum ſit vna potentia realiter.

CAPVT PRIMVM.

CIrca primum caput ponenda eſt diffinitio intellectus poſſibilis, & declaranda. Vt igitur elicitur ab Ariſt. in 3. de Anima ſic diffinitur. Intellectus poſſibilis eſt potentia aīæ apta nata intelligere omnes naturas corporeas, & ſenſibiles carēs omni natura ſenſibili, nec eſt affixa alicui organo corporeo. Hæc diffinitio declaratur quo ad ſingulas partes, & infertur vnum corollarium, ſm mentem Philoſophi primo dr̄ apta nata intelligere. i. eſt in potentia vt intelligat, non. n. actu ſemper intelligit, nec actu ſemper hēt ſpecies intelligibiles in ſe vt per eas intelligat, probatur ex tali ſimilitudinē ſm Ariſto. ſicut ſe habet ſenſus ad ſenſibilia, ita intellectus ad intelligibilia, ſed ſenſus eſt in potentia vt ſentiat ſua ſenſibilia, & nullum eorū ex natura ſua habet in ſe actu, vt auditus eſt in potentia vt ſētiat ſonos, & nullum ſonum ex natura ſua in ſe habet, vt declaraui agens de organo auditus: ergo & intellectus eſt in potentia vt intelligat res ſenſibiles, & corporeas, & nullam ſpeciem intelligibilem ex natura ſua ſe habet actu. dicitur ſecundo, carens omni natura ſenſibili, & cor

porea,

porea,id eſt inſenſibilis,& incorporeus,& ſic eſt ens ſpirituale,& probat ſic philoſophus. Omne receptiuum alicuius eſt denudatum,& priuatum illo, vt oculus eſt receptiuus coloris:ergo oportet eſſe priuatum colore: & auditus eſt receptiuus ſoni, ergo oportet eſſe priuatum omni ſono, ſi enim aliquem ſonum in ſe haberet priuaretur ne recipe ret alios ſonos.nam intus apparens prohibet extraneum, vt inquit Philoſophus,ſed intellectus poſſibilis eſt receptiuus omnis naturæ ſenſibilis,& corporeæ,poteſt.n.intellige re oēm rem ſenſibilem,& corpoream,vt declarabitur, qñ dicemus de obiecto eius in 2.cap.ergo intellectus poſſibilis eſt nudatus & priuatus omni natura ſenſibili, & corporea. ex quo ſequitur corollarie, ꝙ intellectus, nec eſt elementum,nec quid compoſitum ex elementis, nec aliqua qualitas ſenſibilis,vt ſunt frigus,calor,ſapor, &c. ſed ens pure ſpirituale aptum natum cognoſcere omnia ſenſibilia,& naturalia,& corporea.dicitur.3.non affixa alicui organo cor poreo, & in hoc diſtinguitur a ſenſibus, qui omnes ſunt affixi ſuis determinatis organis,vt diximus ſupra.Quod au tem intellectus non ſit affixus alicui organo, probatur ſic: omnis potentia affixa organo corporeo cognoſcit ſolum vnum genus entium,vt quia viſus eſt affixus organo, cognoſcit ſolum viſibile,& auditus,ſonos,& guſtus,ſapores, ſed intellectus non cognoſcit ſolum vnum genus entium, immo omnia genera entium,vt dicemus in 2. c. ergo non eſt affixus,immo ſeparatus eſt ab omni organo corporeo.
Si autem quæras vbi ſit hic intellectus vel in qua parte cor poris,an ſit extra corpus vt ſubſtantia ſeparata, ſicut fingit Auer.Rñdeo ꝙ eſt in aīa intellectiua ſicut accidens in ſuo proprio ſubiecto.nam intellectus ſicut aliæ potentiæ animę eſt in 2.ſpecie qualitatis. anima aũt intellectiua ſm eſſentiam ſuam eſt in toto corpore ſicut forma in ſua propria materia; & ſic patet ꝙ intellectus eſt potentia ſolius aīæ.aliæ vero potentiæ vegetatiuæ,& ſenſitiuæ non ſunt ſolius animæ,ſed totius animati,quia cum ſint affixę organis ſunt ſubiectiue ī organis corporeis,vt viſus in pupilla,&c.
De opinione Auer.qui arbitratur intellectum poſſibilem,
eſſe

eſſe extra hominem,vt ſubſtantia ſeparata,& aĩam intellectiuã non eſſe formam hoĩs diſputabiẽ in fine tract. patet igitur diffinitio intellectus poſſibilis & declarata ſm oẽs partes ſuas. Ex hac diffin.infert Philoſophus hoc corollariũ licet excellens ſenſibile corrumpat ſenſum, vt lux ſolis ſi ꝑ aliquod tempus directo intuitu aſpiciatur excęcat hominẽ & corrumpit pupillã,non tñ excellẽs intelligibile, vt cęlũ,vel intelligentia ſi intelligantẽ,non corrumpunt intellectũ,& huius rõ eſt,quia ſenſus eſt affixus organo,& excellens ſenſibile alterat organũ, quo alterato vel debilitatur vel deſtruitur ſenſus,vt declaraui in primo tract. huius 3. lib.vbi actũ eſt de ſenſu & organo ſenſus in cõi. intellectus vero non eſt affixus organo, & iõ excellens intelligibile nõ poteſt alterare,nec debilitare, nec corrumpere intellectũ, immo perficit ipſum & reddit potentiorẽ ad intelligendũ, ſi.n. intelligo magis difficile poſtea ſum magis diſpoſitus ad intelligendum minus difficile. Hæc de primo cap.

CAPVT II.

IN ſecundo cap.declarandum eſt,quid ſit obiectum intellectus poſſibilis,& ibi fiunt duo:

Primo,ponitur diſtinctio de obiecto.

Secundo,ex hac diſt. ponuntur quædam concluſiones.

Diſtinctio eſt hæc.Obiectum intellectus eſt duplex.ſ. obiectum primum,& obiectum ſecundarium. Item primũ põt eſſe triplex.ſ.obiectum primum.i.communiſſimum,& adęquatum,& eſt illud quod ſub ſe continet omne ens intelligibile,& obiectum primum.i.primo motiuum, & eſt illud quod mouet primo intellectum ad intelligendũ,& obiectũ primum.i.perfectiſſimum,& eſt illud quod eſt nobiliſſimũ inter omnia entia intelligibilia.

Secũdo,ex hac diſtinctione pono quatuor cõcluſiones.

Prima.Ens vt eſt tranſcendens.i.vt prædicatur de quolibet ente,ſiue de ente reali, ſiue de ente rationis eſt primum obiectũ.i.communiſſimum, & adæquatũ obiectum intellectus poſſibilis,probatur.Intellectus poſſibilis ex natura

tura ſua inquantum eſt immaterialis pōt intelligere omne ens. ergo ens qđ prædicatur de omni ente eſt obiectum primum.i.adęquatum ipſius intellectus,probatur antecedens. Potentia non organica non determinatur ad aliquod genus entis ſicut determinatur ſenſus, quia eſt potentia organica:ergo ex ſua natura immateriali poteſt intelligere omne ens. Et nota ꝙ hęc concluſio intelligit de intellectu poſſibili abſolute conſiderato.

Secunda cōcluſio. Quidditas ideſt natura rei materialis ſenſibilis & corporeæ eſt obiectum primum .i. primo motiuum intellectus poſſibilis pro iſta vita mortali.probatur Illud qđ mouet intellectum ad intelligēdū eſt ens materiale & ſenſibile, quia oīs noſtra cognitio pro iſta vita ortū habet a ſenſu. ergo natura rei materialis & ſenſibilis eſt obiectū primū.i.primo motiuum intellectus noſtri. Ex hac cōcluſione ſequitur, ꝙ donec anima vnitur corpori primo & per ſe non intelligit niſi vt ſe materiale ſenſibile, puta hominem vt homo, lapidem vt lapis,&c.entia vero incorporea non intelligit niſi pro quanto manu ducitur ad illa ꝑ hæc ſenſibilia, puta cognoſco intelligentias per corpus cœleſte,& motū eius quæ ſunt quædam ſenſibilia. Et nota ꝙ ſm̄ cognitionem hanc q̄ habet intellectus pro hac vita mortali formata eſt ſupra diffinitio intellectus poſſibilis. Tertia concluſio. Deus eſt obiectum primum ideſt perfectiſſimum intellectus noſtri probatur. Deus eſt perfectiſſimum ens. ergo eſt perfectiſſimum obiectum intellectus. Præterea cognitio habita de Deo maxime perficit intellectū noſtrū, ita ꝙ in diuina ſpeculatione conſiſtit felicitas ergo deus eſt perfectiſſimum obiectū intellectus noſtri.

Quarta concluſio. Singularia ſenſibilia actus intelligendi & ipſe intellectus & ipſa aīa intellectiua ſunt ſecūdaria obiecta intellectus noſtri pro hac vita, probatur. Ea ſunt ſecundaria obiecta intellectus quæ neceſſario requirunt aliqua prius cognita, ſed ſingularia ſenſibilia ſi debent intelligi requirunt aliqua prius cognita.i.ſua vniuerſalia. non enim pōt intelligi Socrates vel Plato niſi prius intelligatur homo in communi, ſimiliter non poteſt intelligi intelli-

gendi

gendi actus niſi prius intelligatur obiectum intellectus, nam ut diximus in ſecundo lib. actus intelliguntur per obiecta & non pōt intelligi ipſe intellectus niſi prius intelligatur actus intelligendi quia potentiæ intelliguntur per ſuos actus,& nō poteſt intelligi ipſa anima intellectiua niſi prius intelligatur ipſe intellectus,quia ut diximus in 2.lib. ſubſtantia animę non cognoſcitur niſi per potentias ſuas. ergo ſingularia ſenſibilia, actus intelligendi, ipſe intellectus, ipſa anima intellectiua,ſunt ſecūdaria obiecta intellectus poſſibilis.patet ergo quid ſit obiectum ſuum, &c.

CAPVT III.

IN tertio cap. agendum eſt de operationibus intellectus poſſibilis.& nota quod ſunt tria ſcilicet, ſimplicium terminorum, uel incomplexorum intelligentia, compoſitio, & diuiſio,diſcurſus a noto ad ignotum,duæ primæ ponun tur a Philoſopho in tertio lib. de Anima;tertia ponitur a philoſopho in logica in tota arte noua.

Prima,dicitur ſimplicium,ideſt incomplexorum terminorum intelligentia. & eſt quando intellectus ſimplici intuitu cognoſcit naturam rei, ut diffinibilem,puta quando cognoſcit hominem,aut lapidem,ut diffinibilia.& hæc eſt prima operatio intellectus:non enim poſſet formare propoſitionem niſi prius aliquo modo cognoſceretur ſubiectum & prædicatum qui ſunt termini incomplexi.

Secunda, operatio eſt compoſitio, & diuiſio,& eſt quando intellectus poſtquam cognouit terminos incomplexos eos adinuicem componit per propoſitionem affimatiuam, vel diuidit per propoſitionem negatiuam.

Tertia operatio eſt diſcurſus, & eſt quando ex una propoſitione nota procedimus ad uenandam aliam incognitam,ut ex hac cognita, homo eſt rationalis, procedimus ad cognitionem huius, homo eſt admiratiuus,& hæc operatio apud logicum dicitur ratiocinatio, uel argumentatio,de qua in logicalibus ſatis actum eſt.

Inter has operationes hæc præcipue eſt dria, quod in prima operatione non eſt ueritas, & falſitas per ſe,ſed ſolum

lum per accidens. & probatur ſic, ſicut ſe habet ſenſus ad ſimplicē apprehenſionē ſui proprii obiecti, ita ſe habet intellectus ad ſimplicem apprehenſionē rei incomplexę diſfinibilis, ſed in apprehenſione proprii obiecti in ſenſu non eſt ueritas & falſitas, immo nō decipit̄ ĩ cognitione ſui proprii obiecti, ut non decipitur uiſus in cognitione coloris, vt diximus in tractatu de ſenſibus exter. dummodo organū ſit diſpoſitū, & ſit debita diſtantia inter ſenſum, & ſuum obiectū. ergo nec eſt ueritas, & falſitas in intellectu in apprehenſione rei incomplexæ diffinibilis, immo non decipitur per ſe in diffinitione rei. Dixi autem non per ſe, qm̄ ſicut in ſenſu pōt eſſe deceptio reſpectu ſenſibilis per accidens, ut ſi ex eo qđ uideo a longinquo corpus coloratum, velim ipſum iudicare eſſe hominem, vel arborē forte deciperet. ſimiliter in prima operatione intellectus cōtingit deceptio dupliciter. primo qñ diffinitio huius rei attribuitur alteri, vt ſi uellem attribuere ſymiæ, qđ ſit animal rationale. ſcđo qñ diffinitio formatur ex partibus repugnantibus vt ſi uellem adinuicem cōponere aı̄al, & inſenſibile. & hæc quidē deceptio prouenit ex eo, qđ uia diffiniendi eſt per diuiſionē, & cōpoſitionē, ut declaraui in 1. tract. ſuper 1. de Anima: in ſecunda uero operatione formatur propoſitio quæ ſp̄ eſt uera, uel falſa, quia aut prædicatum conuenit ſubiecto, aut non, ſi ſic, eſt uera, ſi non eſt falſa. ſimiliter eſt veritas & falſitas in tertia operatione, qm̄ cum argumentatio conſtet ex propoſitionibus, ſicut eſt ueritas, & falſitas in propoſitione, ita eſt in ratiocinatione. de ueritate, & falſitate quid ſit, & quomodo proprie ſunt in ſecunda operatione uide compendium maius, ſuper lib. Periher. iſtæ tres operationes non conueniunt niſi intellectui humano, qui ex ſenſibilibus venatur ſciētiā, intellectus enim angelicus ſimplici intuitu ſine compoſitione, & diuiſione & ſine diſcurſu omnia intelligit. & ideo non pōt eſſe error, vel deceptio, aut falſitas in eorum intellectu, multo minus in intellectu diuino, uerum hæc, perſcrutari. eſt officium ſacri Theologi. hic enim in libro de Anima tantum habemus, conſiderare de operatione intellectus humani, quæ

ſibi

ſibi conuenit dum unitur corpori. Quomodo uero anima poſtquam eſt ſeparata a corpore, intelligat nõ eſt officium Phyſici, ſed Theologi.

CAPVT IIII.

IN quarto cap. perſcrutandum eſt quot modis denominatur intellectus poſſibilis, ſm diuerſam conſideratione licet ſit tantum una potentia realiter. vnde notandum eſt ſecundum viam B.Th.in 1.p.q.79. & magis reſolute in opuſc. de potentiis animæ ꝙ intellectus poſſibilis ſolet denominari apud Philoſophos, & grecos, & latinos, ac Theologos vndecim modis, qui ſunt iſti, videlicet Primus, intellectus potentialis, uel materialis, uel poſſibilis. Secundus, intellectus diſpoſitus. Tertius, intellectus in habitu, uel memoria. Quartus, intellectus adeptus. Quintus, intelligentia. Sextus, mens. Septimus, ratio. Octauus, ratio ſuperior. Nonus, ratio inferior. Decimus, intellectus practicus. Vndecimus, intellectus ſpeculatiuus.

Primò, conſideratur inquantum ex natura ſua eſt in potentia ad acquirendã ſciẽtiam, & alios habitus intellectuales. creatur. n ſicut tabula raſa, in qua nihil eſt deſcriptum, & ſic dr̃ potentialis. i. potens acquirere ſciam. item dr̃ materialis, quia ſicut materia ex ſe nullã habet formam, ſed eſt in potentia ad recipiendum formam, ita intellectus ex ſe nullam habet ſcientiam ſed eſt in potentia ad acquirendũ ſcientiam, & ideo merito dicitur materialis, potentialis, vel poſſibilis, ideſt potens acquirere ſcientiam.

Secundò, conſideratur inquantum iam habet principia alicuius ſcientiæ, ſed nondum illam ſcientiam acquiſiuit, vt quando quis iam nouit principia geometriæ, ſed nondum ſcit ex eis deducere concluſiones. & ſicut dicitur intellectus diſpoſitus, ſcilicet ad ſcientiam acquirendam.

Tertiò, conſideratur inquantũ iam acquiſiuit ſciẽtiam, ſed non actu conſiderat circa illam, ſicut ille qui acquiſiuit logicæ habitũ, ſed non actu ſyllogizat & ſic dicitur intellectus in habitu. ſi uero actu conſideret circa ſcientiam ac-

ſitam dicitur intellectus in actu. ſimiliter dicitur memoria inquantum acquiſiuit ſcientiam, & eam retinet, ac conſeruat. vnde nota, quod memoria eſt duplex, ſcilicet ſenſitiua, & intellectiua. ſenſitiua eſt vltimus ſenſus interior, & diſtinguitur realiter a cogit. quia ſituatur in poſteriori parte cerebri. cogitatiua vero eſt in medio capitis. intellectiua autem nō diſtinguitur realiter ab intellectu, ſed ſolum ſm rationē. nam prout acquirit ſcientiā dr̄ intellectus. prout vero ſciam retinet dr̄ memoria: & ſic patet, ꝙ memoria intellectiua nō eſt affixa alicui organo corporeo, ſicut nec intellectus. Quarto cōſideratur ſm quod acquiſiuit omnes ſcias humanas, & diuinas, & ſic dr̄ intellectus adeptus, & tunc apud philoſophos, ſi quis hominū talem intellectum hr̄et diceretur fęlix, ac diuinus ſimilis Deo, & eius amicus. & de tali loquitur Philoſophus in 10. Eth. dicens. Sapiens videtur eſſe maxime fęlix, & deorum amicus.

Quintò, conſideratur inquantum ſimplici intuitu non componendo, vel diuidendo rem incomplexam cognoſcit & ſic dicitur intelligentia, & inde eſt, qđ apud Philoſophos ſubſtantiæ ſeparatæ dicuntur intelligentiæ, quia, vt diximus ſupra ſine compoſitione, ac diuiſione, & ſine diſcurſu omnia ſimplici intuitu cognoſcunt.

Sextò, conſideratur inquantum per intellectionē ſuam metitur ſingulas res, ſcrutando, quæ prædicata eis conueniant, & quę non. & ſic dicitur mens, vt deriuatur a metior metiris. Sed nota, ꝙ hæc expoſitio eſt impropria. qm̄ apud Philoſophos, & Doctores Gręcos, præcipue Dionyſ. in lib. de cœleſti. Hierarc. mens proprie dicitur natura, quæ eſt pure intellectualis nullo modo corporea, & ſic ſubſtantiæ ſeparatæ propriæ dicuntur mentes, & Deus dicitur apud Græcos prima mens. Igitur cum intellectus humanus ſit in anima intellectiua, & ipſa ſit vnita corpori improprie dicitur mens.

Septimò, conſideratur inquantum per argumentationē, & diſcurſum venatur ſciam, & ſic dr̄ ratio, id eſt potentia ratiocinatiua, & diſcurſiua. & hoc ſolū competit animę. vnde ſolus homo proprie eſt rationalis, Angelos vero, ac Deus

non ſunt rationales, ſed proprie dicuntur intellectuales.

Octauo, caret.

Nono, cõſideratur inquantum intendit cognoſcere hęc inferiora, aut ꝑ cauſas ſuas, vt patet in mathematicis, aut per effectus magis notos, vt patet in phyſicis, vt q̃n venatur ſciam ex elementis, & elementatis, & ſic dr̃ ratio inferior quaſi rebus inferioribus, ac corruptibilibus intẽdens.

Decimo, conſideratur inquantum quieſcit in cognitione veritatis, nec eã ordinat ad opus, vt quando acquiſiuit cognitionem de anima quieſcit in ea. & ſic dicitur intellectus ſpeculatiuus.

Vndecimo, conſideratur inquantum non quieſcit in cognitione veritatis, ſed eam ordinat ad opus, vt quando acquiſiuit artem ædificandi non quieſcit, niſi ædificet gratia lucri, vel alterius commodi, & ſic dicitur intellectus practicus. Quomodo vero idem intellectus dicatur conſcientia, & ſinderesis nõ eſt officium phyſici, ſed Theologi. Hæc de intellectu poſſibili ſufficiant.

DE INTELLECTV AGENTE.

IN ſecunda parte huius tractã. agendum eſt de intellectu agente, & diuidimus eum in tria capita.

In primo. declaratur, quæ fuit neceſſitas, ponendi intellectum agentem, vt potentiam diſtinctam realiter ab intellectu poſſibili, in quo ſimul declarabitur, quæ ſint operationes ſuæ.

In ſecundo, diffinietur quid ſit intellectus agens.

In tertio, concludetur de mente Philoſophi, quòd tota anima intellectiua eſt immortalis, & incorruptibilis.

CAPVT PRIMVM.

IN primo cap. declaratur neceſſitas intellectus agentis. vnde nota, quòd res ſenſibiles materiales, vt lapis, & homo, &cęt. non eodem modo poſſunt a ſenſu ſentiri, &

ab

ab intellectu poſſibili intelligi: nam cum ſenſus ſit potentia organica, & materialis. hæc ſenſibilia ſingularia, puta hoc album poteſt imprimere ſpēm, & ſimilitudinem ſuā in viſu. & ſic per ſe vī. & ſic non oportet, quòd ponatur aliquis ſenſus agens, cauſans ſpēm ſenſibilem in ſenſu, ſed ad cauſandum hanc ſpeciem ſ·fficiunt ſingularia ſenſibilia corporea vnde dicuntur ſenſibilia in actu, quia per ſeipſa poſſunt cauſare ſpēm, & ſimilitudinem in ſenſu. nō ſic aūt poſſunt ab intellectu intelligi, qm̄ cū intellectus poſſibilis ſit potentia pure ſpiritualis non affixa organo, hæc ſenſibilia ſingularia puta Socra. hæc roſa, hic aſinus, non poſſunt cauſare ſpeciem ſuam in intellectu, per quam intelligantur, quia nullū materiale, & corporeum cauſat aliquid in re ſpirituali. & ideo vt hæc ſenſibilia intelligantur ponitur intellectus agens. cuius operatio eſt cauſare ſpeciē intelligibilem in intellectu poſſibili, per quam hæc ſenſibilia materialia intelliguntur. Quomodo aūt hanc ſpeciem cauſet ſic accipe, res ſenſibilis ſingularis, puta hæc roſa cauſat ſuā ſpeciem in viſu inquantum eſt colorata, & ſic figurata, hæc ſpecies tranſmittitur a viſu ad ſenſum cōmunem, & a ſenſu communi ad phantaſiam, & ibi conſeruatur, & qñ eſt in phantaſiā dicitur phantaſma. hoc igitur phantaſma roſæ repræſentat roſam, quò ad ſuas conditiones indiuiduales, puta inquantum eſt ſic colorata, & talis figuræ, & talis odoris, & in tali ſitu, &c. intellectus vero agens eſt quoddam lumen, & illuſtrat hoc phantaſma, & denudat illud ab oībus conditionibus materialibus, & indiuiduantibus, & ex phantaſmate roſæ ſic illuſtrato cauſatur ab intellectu agente ſpecies intelligibilis roſæ puræ ſpiritualis, non amplius repræſentans roſam, quo ad ſua accidentia, ſed quo ad ſuam ſubſtantiā nō, inquantū eſt hæc, vel hæc roſa, ſed inquantū roſa in vniuerſali, & ſic de roſa vniuerſali, & nō ſingulari habetur ſcientia. hæc igitur ſpēs, quæ pōt cauſari a re ſenſibili materiali, ſed ab intellectu agente illuſtrāte phantaſmata reponitur in intellectu poſſibili. & per eam fiunt res intelligibiles actu, quæ per ſeipſas erant intelligibiles in potentia. patet ergo, ꝙ neceſſitas ponendi

ſ 2 intel-

intellectum agentem fuit, vt ipſæ res ſenſibiles materiales fierét intelligibiles actu quæ ſm ſe ſunt intelligibiles ſolũ in potentia, & eius operatio eſt per illuſtrationẽ phantaſmatum cauſare ſpeciem intelligibilẽ in intellectu poſſibili, qua tanq̃ per medium res ſenſibilis intelligitur ſicut per ſpẽm coloris cauſatam in oculo color vr̃.& nota, ꝙ hic intellectus agens nõ eſt in ſubſtantiis ſeparatis nõ.n. venantẽ ſciam ex ſenſibus, nec ex phant. ſed in ſuo intellectu concretas habent oĩum rerum ſpẽs intelligibiles, per quas ſim pide, & ſine errore, ac diſcurſu ſingula intelligunt. ſed hęc ſubtilius conſiderare eſt officium theologi.

CAPVT II.

IN ſecundo cap. ponenda eſt diffinitio intellectus agentis, quæ eſt hæc, vt elicitur ex lib. 3. de anima. intellectus agens eſt potentia animæ immixta, ideſt non compoſita ex naturæ corporeis ſeparata ab omni organo corporeo exiſtens actu, ſm ſubſtantiam ſuam. primo dicitur immixta, & ſeparata ab organo corporeo, quod probatur ſic. intellectus poſſibilis non eſt compoſitus ex rebus corporeis, nec affixus organo, vt declaratum ex ſua diffinitione. ergo nec intellectus agens. probatur conſequentia, quia intelle-tellectus agens eſt nobilior intellectu poſſibili. cum omne agens ſit nobilius patiente. ergo ſi intellectus poſſibilis eſt non compoſitus ex rebus corporeis, nec affixus organo. multo minus intellectus agens. dicitur ſecundo exiſtens actu ſecundum ſubſtantiam ſuam, & per hanc particulam diſtinguitur ab intellectu poſſibili, qui eſt in potentia ſecundum ſubſtantiam, quod quidem poteſt intelligi dupliciter. primo, ꝙ ſit ens in pura potentia, ſicut materia prima, & hoc eſt falſum, quia intellectus poſſibilis eſt potentia aïæ, & eſt in ſecũda ſpecie qualitatis. ergo habet eſſe actu, & non ſolũ in potentia. ſecundo, ꝙ ſit ens in potentia in genere intelligibiliũ, quia. ſ. per ſe nihil poteſt intelligere, niſi inquantũ recipit ſpẽs intelligibiles ab intellectu agente, & ſic verum eſt, quod eſt in potentia ſm ſubſtantiam

tiam.i.ſm naturam ſuam,& per oppoſitum intellectus agens eſt in actu ſm naturā ſuam,non quidem ꝙ habeat in ſeipſo res intelligibile actu,ſed q̃a eſt potentia immaterialis actiua potēs per illuſtrationem phantaſmatum res ſenſibiles materiales facere intelligibiles actu,cum ſecundū ſe ſint intelligibiles ſolum in potentia, vnde ſicut lumen facit colores viſibiles actu illuſtrando aerem tenebroſum,ita intellectus agēs facit res materiales intelligibiles actu illuſtrando phantaſmata conſeruata in phantaſia.

CAPVT III.

IN tertio cap probandum eſt,ſecundum Philoſophū ꝙ anima intellectiua eſt incorruptibilis.& primo,rōne 2. auctoritate.ratio eſt hæc:dictum eſt in 3.lib.de anima, ꝙ ſi animæ ſit aliqua propria potentia, quæ ſit ſolius animæ non affixa organo & ſit aliqua propria operatio ipſius animæ,quæ non expleatur per organum.tunc contingit ipſam ſeparari a corpore, ſicut res perpetua a corruptibili. ſed concluſum eſt in præſenti tract. ꝙ intellectus poſſibilis,& agens ſunt potentiæ ſolius animæ,& non ſunt affixæ organis,& intelligere eſt operatio propria ipſius animæ,q̃a expletur ſine organo.cauſatur enim intelligere ab ipſo intellectu non organico.ergo contingit animam intellectiuam ſeparari a corpore, ſicut res perpetua a corruptibili corpore.ſecundo,probatur auctoritate Philoſophi in 3.de anima.vbi poſtquam determinauit de intellectu poſſibili, & agente,quæ ſunt potentiæ ſolius animæ intellectiuæ, ſic inquit,Separatus eſt autem.ſ.intellectus, & perpetuus, & immortalis,& incorruptibilis, & illic accipit intellectum pro tota anima intellectiua, ſecundùm expoſitionem B. Tho.idem habetur a Philoſopho 12 Meta.vbi comparans formam ad materiam inquit.nulla forma præcedit materiam ſuam,vtrum ſequatur nihil prohibet,non omnis quidem,ſed intellectus,tunc ſic, intellectus. i. anima intellectiua ſequitur.i.remanet poſt materiam ſuam, ſed materia animæ eſt corpus, in quo recipitur anima. ergo anima poſt corpus remanet.& ſic eſt incorruptibilis:patet er-

go ſm veram philoſophiam, ꝙ anima intellectiua eſt immortalis. Hæc de intellectu agente ſufficiant.

Poſtremo ſoluenda ſunt 3. dubia quæ accidunt circa prædictam. primum eſt, quõ ſit intelligendum, ꝙ intellectus poſſibilis ſit ſeparatus ab oĩ organo corporeo, & immixtus ſecundùm eſt vtrum intellectus agens ſit potentia animæ, an ſit ſubſtantia ſeparata: tertiũ eſt vtrum ſit verũ, ꝙ actio intellectus, q̃ eſt intelligere expleat̃ ſine organo corporeo.

Circa primum eſt duplex opinio. prima eſt maledicti Auer. qui in 3. de Anima cõm. 5. tenet ꝙ intellectus ſumendo intellectum pro tota anima intellectiua ſit ſeparatus ab organo corporeo. i. extra omne corpus homanũ, ſicut ſubſtantia ſeparata penitus incorporea. vnitur tamen cuilibet hominum, ſicut principium, & cauſa intelligendi in ipſo homine, ſicut intelligentia copulatur cœlo in 8. Phyſ. ſicut principium, & cã mouendi ipſum cœlum. ad hanc ſuã opinionem tria corollaria ſequebantur: primum eſt, ꝙ anima intellectiua non eſt forma ſubſtantialis hominis, ſicut nec intelligentia eſt forma cœli, ſed ſolum eſt principium operandi in homine, non reſpectu cuiuſcunq; operationis, ſed ſolũ reſpectu actus intelligendi, & ſm eum diffinitio data de anima in 2. lib. qua dr̃ ꝙ eſt actus corporis phyſici non conuenit animæ intellectiuæ, niſi quaſi æquiuoce, & qñ q̃rebatur ab Auer. ꝑ quid differt homo ab aſino, ſi anima intellectiua non eſt forma hominis. tũc dicit, ꝙ differt ab animalibus brutis per ſenſitiuam animã, & cogitatiuã potẽtiam, quæ eſt in ſolo homine. vnde concedebat ꝙ totus homo eſt corruptibilis, & ſm corpus, & ſm formam, quę ſm ipſam eſt aĩa ſenſitiua. ſm corollarium eſt, ꝙ tm̃ vna aĩa intellectiua eſt & ꝑ conſequẽs eſt tm̃ vnus intellectus, ꝑ quẽ oẽs hoĩes intelligunt, & hoc ſic ſeq. arbitrabat̃. Aĩa intellectiua ſm eum eſt ſubſtantia ſeparata, ſed in ſubſtantijs ſeparatis ſub vna ſpecie eſt tm̃ vnum indiuiduum, quia cum ſubſtantiæ ſeparatæ ſint incorruptibiles ſpecies ſua põt cõſeruari, & perpetuari in vno indiuiduo: ergo cum aĩa intellectiua ſit ſubſtantia ſeparata ſm eum eſt tm̃ vna omnium hominum. tertiũ corollarium eſt, ꝙ aĩa intellictiua eſt immor-

mortalis,nam bene ſequitur,anima intellectiua ſm ipſum eſt ſubſtantia ſeparata. ergo eſt immortalis:omnis.n. ſubſtantia ſeparata eſt immaterialis,& incorruptibilis, cauſa enim corruptionis eſt materia, vt patet in 8.Metaph.

Secūda opi.eſt B.Th. & oīum philoſophorū recte ſentiētium, ꝙ aīa intellectiua non eſt ſubſtantia ſeparata, ſed eſt forma ſubſtantialis hominis & multipliciter, ſm quod multiplicantur hoīes, & tñ eſt incorruptibilis, & primo ꝙ ſit forma hominis,probatur ſic.ſm philoſophum,principiū quo homo intelligit eſt forma, & actus ſubſtantialis hominis ſicut principium quo vegetat,& ſentit,& mouet ſm locū.hāc ꝓpoſitionē poſuit philoſophus in 2.lib de Anima qñ aſſignauit ſecūdam diffinitionē de anima. ſed aīa intellectiua eſt principium, quo homo intelligit,vt patet ergo anima intellectiua eſt forma ſubſtantialis hominis. & ſic ſequitur,ꝙ non eſt ſubſtantia ſeparata, quia nulla ſubſtantia ſeparata eſt forma recepta in materia.Preterea ſm philoſophum in 8.Met.dr̄ia ſpecifica ſumitur a forma ſubſtantiali, ſed rationale eſt diferētia ſpecifica hominis.ergo ſumitur a forma hominis .ſed rationale ſumit̄ ab aīa intellectiua. eſt.n.homo rationalis inquantum eſt intellectiuus ergo aīa intellectiua eſt forma hoīs, ex quo ſequitur ſm eos,quod non ſit tm̄ vna anima intellectiua,ſic nulla forma pōt ſimul īformare plures materias,quia q̄libet forma eſt in ſua determinata materia, ſed aīa intellectiua eſt forma,vt probatum eſt.ergo non pōt vna exiſtens informare plures materias.i.plura corpora humana,ſed neceſſe eſt,ꝙ ſicut multiplicātur corpora hominū per generationem,ita multiplicentur animæ per creationem.tenendum eſt ergo ſm rectam philoſophiam, ꝙ anima intellectiua eſt forma cuiuſlibet hominis. & quot ſunt animæ tot ſunt homines vel fuerunt homines.& qñ dicit philoſophus,quod intellectus eſt ſeparatus ab omni organo corporeo, non eſt intelligendū quod ſit extra corpus humanū,vt chimerizat Auer ſed quia non eſt affixus organo corporeo ad dr̄iam ſenſuū.

Circa ſecundum dubium,vtrum intellectus agens ſit in potentia animæ,ibi eſt duplex opinio.

Prima,eſt Auic.in 6.nat.& in lib.9. ſuæ Met. qui imaginatur, ꝙ ſit ſubſtantia ſeparata,& tñ vna,quam vocat intelligentiam agentem,cuius tria ſunt officia,ſecundùm ipſum:primum eſt,ꝙ hæc intelligentia præſidet elementis,& elementatis mouendo,& alterandó ea , ſicut intelligentiæ ſuperiores mouent corpora cœleſtia.& pp hoc Auicen. vocat eam dominam orbis inferioris, vel terreni. ſecundùm officium eſt,ꝙ ipſa creat omnes formas introducendas in materia dicit.n.ꝙ agentia particularia ſolũ diſponunt materiam,illa vero intelligentia creat formas, puta aſinus generans diſponit materiã.i.corpus, & illa creat aĩam aſini, ſic ignis diſponit ſolum ligna, & illa creat formam ignis introducendam.& pp hoc vocatur ab Auic.dator formarũ.tertiũ offm̃ eſt,ꝙ ipſa vna exiſtẽs habet illuminare phãtaſmata,quæ ſunt in phantaſia oĩum hominũ, & formare ſpecies intelligibiles in intellectu poſſibili,per quas intelligit,ſicut vnus ſol habet illuminare totum vniuerſum cuius illuminatione omnes oculi videre pñt & ſentire colores,& propter hoc officium vocatur ab Auic.intellectus agens.

Secunda,eſt opinio B.Tho.& omnium comm. Ariſt. recte ſentientium,qui tenent ſecundùm Philoſophum, ꝙ nõ eſt ſubſtantia ſeparata, ſed eſt potentia, quæ eſt ſubiectiue in eſſentia animæ intellectiuæ.& probatur ſic, ex dicto philoſophi in 3.de anima,vbi inquit,in anima neceſſe eſt ponere has duas differentias.ſ. hos duos intellectus poſſibilẽ & agentem.ergo ſi eſt in anima non eſt ſubſtantia ſeparata præterea natura ſufficienter inſtituit hominem,vt habeat omnia principia in ſe quibus poſſit actionem ſuã , quæ eſt intelligere exercere,ſed principia intelligendi ſunt intellectus poſſibilis,& intellectus agens.ergo iſti duo intellectus ſunt in homine.& ſic falſum eſt,ꝙ ſint ſubſtantiæ ſeparatæ.vnde opin.Auic.non ſuſtinetur,nec illa tria officia ſunt vera,nec ea probat,ſed ea in ſua metaphyſica adducit qua ſi plura loquens extra philoſophiam .

Circa tertium dubiũ,vtrum actus intelligendi exerceatur ſine organo , arguitur ꝙ non , ſic , non exercetur ſine phãtaſia.ergo nõ exercet ſine organo. probatur conſequentia,

tia, quia phantaſia eſt affixa organo, vt diximus in tract. de ſenſ.inter. Antecedens vero probatur ſm philoſophum in tertio de anima. intelligentem neceſſe eſt, phantaſmata ſpeculari, ſed phantaſmata sũt in phantaſia. ergo actus intelligendi non exercetur ſine phantaſia. item inquit Ariſt. ꝙ intelligere corrumpitur quodam principio interiori .i. phantaſia corrupta, vt patet in ſtultis qui q̃m habent læſum organum phantaſiæ nõ habent actum intellectus, ſed viuunt, & operantur, vt beſtiæ: ergo ſi intelligere impeditur ꝑ corruptionem phantaſiæ non exercetur ſine phantaſia.

Ad hoc dubiũ reſpondetur ſecundũ viam B. Th. ꝙ licet non exerceatur ſine phantaſia, non tamen requiritur phãtaſia, vt quoddam organum, per quod intellectus expleat actum intelligendi, ſed ſolum vt potentia præparans obiectum ipſi intellectui. vnde nota, quòd ſentire, in hoc differt ab actu intelligendi, quoniã in ſentire requiritur obiectum materiale, puta odor, ſapor, &c. & requiritur organum cui eſt affixus ſenſus. & per quod expletur ipſum ſentire. in actu vero intelligendi, donec anima eſt vnita corpori requiritur ſolum obiectum materiale, quæ ſunt ipſa phantaſmata recepta in phãtaſia, ex quibus intellectus agens elicit ſpeciem intelligibilem per illuſtrationem, vt dictum eſt ſupra. non aũt eſt neceſſe, ꝙ ſit aliquod organum cui ſit affixus intellectus, ſed poteſt per ſeipſum præſuppoſitis phantaſmatibus in phantaſia explere actum intelligendi.

Dicitur ergo ad dubium, ꝙ actus intelligendi exercetur ſine organo, & quãdo fit inſtantia de phantaſia. dico, quòd non requiritur phantaſia tanquam organum, ſed tanquam potentia præuia præparans materiam intellectui id eſt, ipſa phantaſmata, ex quibus extrahitur ſpecies intelligibilis. hic eſt modus intelligendi animæ intellectiuæ pro hac mortali vita. quomodo vero ſeparata intelligat, cũ in morte corrumpantur phantaſia, & phantaſmata eſt officium theologi. Hæc de intellectu ſufficiant.

TRA-

TRACTATVS TERTIVS, ſuper tertio lib. de Anima, de potentia appetitiua, ac ſecundùm locum motiua.

IN hoc tertio tract. agendũ eſt de potentia appetitiua, & de motiua ſecundum locum, & diuidemus ipſum in duas partes principales.

In prima, agitur de potentia apppetitiua, & diuidimus eam in tria capita.

In primo, declarandum eſt quotuplex eſt appetitus.

In ſecundo, agitur, de appetitu intellectiuo, qui dicitur voluntas & liberum arbitrium.

In tertio, agitur de appetitu ſenſitiuo, qui dicitur iraſcibilis, & concupiſcibilis.

CAPVT PRIMVM.

IN primo cap. declarandum eſt quotuplex eſt appetitus. præcipue in homine. vnde nota, quòd eſt duplex ſm Philoſophum in 3. de anima, & in 1 eth. ſcilicet appetitus intellectiuus, qui dicitur voluntas, & appetitus ſenſitiuus, qui diuiditur in iraſcibilem, & concupiſcibilem, cuius diuiſionis eſt hæc ſufficiẽtia. omnis appetitus proſequitur aliquod bonum cognitum, vel fugit malũ cognitũ, ſed bonũ & malũ cognoſcitur, aut per intellectũ, aut per ſenſum ſi cognoſcitur per intellectũ, ſic ipſum proſequitur, vel fugit appetitus intellectiuus ideſt volũtas, puta cognoſco iuſtitiam per intellectum, vt bonã. & tunc proſequor eã voluntate affectans eam habere, & cognoſco iniuſtitiã per intellectum, vt malam, & tunc fugio eam voluntate reſpuẽs eam habere, ſi cognoſcitur per ſenſum, ſic ipſum proſequitur, vel fugit appetitus ſenſitiuus, puta cogitatiua cognoſcit, quòd Socrates eſt amicus meus, & tunc appetitus ſẽſitiuus proſequitur eum ac diligit, & cognoſcit quod Plato eſt inimicus me⁹, & tũc appetitus ſenſitiu⁹ odit eũ & fugit.

Sed

Sed nota, ꝙ appetitus intellectiuus inter omnia animalia eſt in ſolo homine.cum enim ſequatur cognitionem intellectus & in ſolo homine inter omnia animalia ſit intellectus,etiam in ipſo ſolo eſt appetitus intellectiuus, in alijs vero animalibus perfectis eſt ſolum appetitus ſenſitiuus.in animalibus vero imperfectis,vt in conchiliis non eſt appetitus ſenſitiuus, niſi indeterminate,p& valde imfecte.carent enim omni ſenſu interiori,cuius apprehenſionē proſequitur,vel fugit appetitus ſenſitiuus, præcipue autē proſequitur apprehenſionem phantaſiæ,& æſtimatiuæ, vt dicemus infra. cum igitur animalia imperfecta non habeant phantaſiam,nec aſtimatiuam.ergo nec habēt ſenſitiuum appetitum,niſi improprie,vt dicam in ſolutione argumentorum.Hæc de primo cap.ſufficiant.

CAPVT II.

IN ſecundo cap.agendum eſt de appetitu intellectiuo, qui dicitur voluntas,de quo dicentur quinque.

Primo,de obiecto ſuo.

Secundo,a quo mouetur ad appetendum.

Tertio,ſi eſt affixus organo corporeo.

Quarto,quomodo differt a libero arbitrio. & ibi ponetur vtriuſque diffinitio.

Quinto,in quot entibus inuenitur hic appetitus.

Circa primum dico, ꝙ bonum ſumptum tranſcendenter,& in vniuerſali,eſt obiectum voluntatis,ſub quo continetur bonum increatum, vt Deus, & bonum creatum, vt perfectiones,quæ ſunt in creaturis.hæc. n.bona apta nata ſunt proſequi,& deſiderari a voluntate,& probatur ſic, illud bonū eſt obiectū voluntatis,quod cognoſcitur per intellectum.dictum eſt.n.in primo cap. ꝙ appetitus intellectiuus proſequitur bonum cognitum per intellectum,ſed bonum trāſcendens, & in vniuerſali cognoſcitur ab intelligibili.in hoc.n.diſtinguitur a ſenſu, qui cognoſcit hoc, vel hoc bonum in particulari.ergo bonum tranſcendenter,& in vniuerſali eſt obiectum voluntatis.

Circa ſecundùm dico, ꝙ voluntas eſt ex ſe, vt cæca, nec ex ſe aliquod bonum cognoſcit. cum non ſit potentia cognoſcitiua, ſed deſideratiua: & ideo eſt neceſſe ꝙ moueatur & prouocetur ad appetendum ab aliqua potentia cognoſcente bonum. potentia autem cognoſcens bonum eſt duplex ſcilicet intellectus, & phantaſia ſimul cum cogitatiua in homine, in brutis vero eſt ſolum phantaſia cum extimatiua. dico igitur ꝙ ſm ordinem naturæ voluntas mouetur ab intellectu cognoſcente bonum, & præſentante voluntati, v.g. intellectus cognoſcit ꝙ philoſophia eſt bona, & tūc ipſam philoſophiam ſic cognitam intellectus pñtat volun tati, & voluntas eligit eā, & affectat eā, iō præcipit homini, vt ſtudeat in philoſophia, aliquando tñ voluntas mouetur a phātaſia, & cogitatiua, ſed nō ſm rectū ordinē vt declarabo qñ loquemur de potētia motiua, ſufficit pro nunc, ꝙ ꝑ ſe & ſm rectum ordinē mouetur ab intellectu, vel a bono cognito in vniuerſali præſentato voluntati per intellectū.

Circa tertium dico, ꝙ voluntas non eſt affixa alicui organo corporeo, ſicut nec intellectus, & probatur ſic. omnis potentia organica eſt determinata ad vnū genus entium ſicut potentia viſiua cognoſcit ſolum viſibile, & auditus ſolos ſonos. ſed voluntas non eſt determinata ad proſequendum, vel volendum ſolum vnum genus boni, immo quodcunq; bonū pōt velle, ſiue increatum, ſiue creatū. cum oīa hæc contineantur ſub bono vniuerſali, ꝙ eſt eius obiectū. ergo voluntas non eſt potentia org. eſt tñ ſubiectiue in eſſentia animæ intellectiuæ, ſicut ſua propria potentia. vnde ſolet dici ꝙ tres ſunt potentiæ propriæ animæ intellectiuę .ſ. intellectus, memoria, & voluntas, ſumendo memoriam pro memoria intellectiua, licet vt diximus in trac. de intellectu ſecundum B Thom. non diſtinguatur realiter ab intellectu, ſed ſolum ſecundum rationem.

Circa quartum dico ſecundùm B. Thom. in 1. par. q. 83. art. 4. ſicut diſtinguuntur intellectus & ratio, ita diſtinguūtur voluntas, & liberum arbitrium, ſed vt dictum eſt in trac. de intellectu. intellectus & ratio non diſtinguūtur realiter, ſed ſolum ſecundùm rationem. nam eadem potentia

tia

tia intellectiua ſecundum quod intelligit incomplexa ſimplici ituitu dicitur intellectus,ſm vero quod ex vno cognito inueſtigat aliud incognitū, diſcurſu,& argumentatione dr̄ ratio: ſic in propoſito per appetitum intellectiuū poſſumus velle finē,& media,per quæ acquirimus talem finem, puta Socr. infirmus per appetitum intellectiuū poteſt velle ſanitatem, & medi i, per quæ acquiret ſanitatē inquantū vult ſanitatem vt finē,appetitus eius intellectiuus dr̄ volūtas,vnde ſic diffinitur. voluntas eſt potentia non affixa organo,quia volumus finem creatum, vel increatum cognitum per intellectum,inquantum vero vult media,per quā acquiritur ſanitas dr̄ liberum arbitriū.eſt.n.in poteſtate infirmi libere eligere diætā,per q̄ acquirat ſanitatē. vel exercitium,& nō eligere diætā,vel medicinam,vel exercitium: inquantum ergo eſt in libertate noſtra tale, vel tale medium eligere dicitur voluntas liberum arbitriū. vnde ſic diffinitur ab Herueo.in 1. Quolib.q.1.Liberum arbitrium eſt principium.i. potētia, ꝑ quā poſſumus velle aliquod bonū & eius oppoſitū cōtrarie,vel cōtradictorie, puta liberū arbitriū Socr.infirmi pōt velle medicinā amaram,pōt etiam velle medicinā dulcē quæ eſt cōtraria amaræ, & pōt ēt nolle medicinā, quæ ſunt cōtradictoria.non quidē ſimul pōt velle cōtradictoria,ſed diuiſim hoc, vel illud cōtradictoriū, & in hoc ſtat libertas noſtra, quæ non reperitur in brutis. neceſſario enim bruta operantur ducta naturali inſtinctu, & non poſſunt in oppoſitum.qūo vero liberum arbit.non ſubiiciatur corporibus cœleſtibus,nec alicui creaturæ, ſed ſoli conditori Deo,eſt officium theologi.

Circa quintum dico,ꝙ inuenitur in Deo, in Angelis, in dæmone,in homine. non aūt in brutis. & probatur ſic. in Deo,in Angeli, & dæmone, & homine eſt intellectus ergo eſt voluntas. probatur conſeq. vbi eſt intellectus ibi eſt bonum cognitum per intellectum, vbi eſt bonū cognitū per intellectū,ibi eſt inclinatio ad ipſum bonū conſequendū,ſi hr̄.ſi aūt poſſidetur a cognoſcente ipſum, ibi eſt quies q̄ dr̄ delectatio in bono poſſeſſo, ſed inclinari ad conſequendū bonum cognitum per intellectum , vel delectari in ipſo

habito

habito eſt officium voluntatis. ergo cum in Deo, Angelis dæmone,& homine ſit intellectus, ét eſt voluntas. præterea inquit Auic.in 9.ſuæ Met.Deus cognoſcens, ac intellectu comprehendens bonitatem ſuam eſt maximus ſui amator,& ſeipſo ſumme delectatur.no. tñ, ꝙ amor quo voluntas amat, & deſiderium quo affectat,& delectatio qua quieſcit in bono poſſeſſo, nõ ſunt paſſiones proprie dictę, quia vt dicemus in c.ſeq. omnes paſſiones ſunt in potentia organica,ſed voluntas non eſt org.ergo in ea non ſunt veræ paſſiones, amat igitur voluntas amore pure ſpirituali qui non eſt paſſio, ſic deſiderat, ſic ſperat, &c. Hæc de voluntate ſufficiant.Altiora aũt quęrere eſt offm̃ Theologi.

CAPVT III.

IN tertio cap. agendum eſt de app.ſenſi.diuiditur aũt in iraſcibilem,& concupiſcibilem.de quo dicemus tria.

Primò, quod ſit obiectum vtriuſque & ex hoc declarabitur, quomodo abinuicem diſtinguuntur iraſcibilis, & concupiſcibilis.

Secundò, quæ paſſiones ponantur in eis.

Tertiò, quod eſt organum, cui appetitus ſenſitiuus eſt affixus.

Circa primum nota, ꝙ bonum cognitum particulare, puta hic liber,hic theſaurus per phant. & cog. in homine, vel cognitũ per phant. ac æſt. in bruto eſt obiectum appetitus ſenſitiui, vnde ſicut intellectus cognoſcens bonum in vniuerſali, & præſentans ipſum voluntati mouet, & incitat voluntatem ad appetendũ tale bonũ, ſic phant.ac cog. cognoſcens bonũ particulare, & præſentans ipſum appe. ſenſit.mouet,& incitat eũ ad appetendum tale bonum, qđ qualiter fiat,dicam in cap.de potentia mot. ſed quõ bonũ cognitum per ſenſum ſit obiectũ iraſcib. & concup.ſm diuerſam rõnẽ hic aduerte,bonũ cognitũ per ſenſum dupliciter cõſideratur. Primò, inquantũ eſt delectabile conueniens ipſi animali. & ſic eſt obiectum concup. Secundò, in quantum eſt arduum,& cũ difficultate acquiritur propter

aliqua

aliqua nociua,& impedientia ipſum acquiri, & ſic eſt obiectum iraſcibilis,& qm̄ potentiæ diſtinguuntur ſm obiecta, hic manifeſte apparet ꝙ concupiſcibilis diſtinguitur realiter ab iraſcibili.concupiſcibilis.n.verſatur circa bonū,delectabile ſm ſenſum:iraſcibilis vero verſatur circa bonum arduum,& cum difficultate acquiſibile,vnde dr̄ ꝙ concupiſcibilis defenſatur ab iraſcibili . & hoc declaratur tali exemplo.Canis errans per domū inuenit panē,panis inuentus pręſentatur ſtatim a phātaſia, & æſtimatiua ipſi cōcupiſcibili,vt cibus delectabilis, & conueniens naturæ ſuæ,& tunc ſtatim rapit panē, & incipit comedere,ſi dū comedit aliquis homo, aut alius canis velit ab eo eripere panem, tunc iraſcibilis inſurgit,& incipit ſe defendere,ne ab eo auferatur panis, aut fugiendo, aut latrando, aut morſu.ecce quod iraſcibilis hēt expellere nocumenta,vt concupiſcibilis ſine difficultate poſſideat bonū delectabile, & vtile ipſi animali. Circa ſm nota,ꝙ natura prouida quaſdā paſſiones inſeruit in cōcupiſcibili,& iraſcibili, per quas tanquā per famulas operantur circa bonum, & malum cognitum per ſenſum, & ſunt vndecim 6.in concupiſcili, & 5. in iraſcibili.& ſic ordinatur, vt patet in figura ibi.

In concupiſcibili.	Amor. Odium.	Deſiderium. Fuga.	Delectatio. Triſtitia.
In iraſcibili.	Spes. Deſperatio	Timor. Audacia.	Ira.

Sufficientiam harum paſſionum perſtrinxi in compendio,quod ordinaui ſuper duos lib.Ethic.verum ſcio,quod per pauci illud habent.Ne igitur tract.præſens diminutus remaneat, hic eam repetó ſecundum ſcientiam B. Thom. in prima ſecundæ, q.23.art.4.

In concupiſcibili ſunt 6. cuius ratio eſt, bonum ſenſibile cognitum per ſenſum,cū pręſentatur concupiſcibili tria cauſat, ſimiliter malum præſentatum tria cauſat.

Primò, cū bonū pręſentatur concupiſcibili cauſat in ea

quandam

Reſpondeo, quòd in iraſcibili nulla ponitur paſſio niſi vbi eſt difficultas acquirendi bonum, uel vitandi & repellendi malum. in amore autem & odio nulla eſt difficultas, præſentato enim bono concupiſcibili, & præſentato malo poſſumus libere amare bonum, & odiſſe malum. difficultas autem eſt in conſequendo rem amatam, & fugiendo odio ſam ne eueniat: ſimiliter nulla eſt difficultas quieſcere in bono acquiſito, & iam poſſeſſo, & ſic delectari in eo. difficultas autem eſt in liberari a malo iam illatò, & ideo circa delect. nulla ponit̄ paſſio in iraſcibili ſicut nec circa amorē nec circa odium. & pono hic figuram, quã patet quæ paſſiones iraſcibilis correſpondeant paſſionib. concupiſcibilis.

His nulla correſpon-	Amori odio.	Deſiderio ſpes deſperatio.	Delectationi nulla.
det.		Figuræ Timor Audacia	Triſtitiæ Ira.

Circa tertium dico, quòd organum ſuum eſt cor, quod declaratur ex effectibus variis quos prædictę paſſiones cauſant in corde. nam ex delectatione cor delectatur, ex triſtitia conſtringitur, ex ira feruet, ex prolungata ſpe languet. Hos effectus clare cognoſcimus. Aliæ uero paſſiones, licet non ita manifeſte, tamen cor tranſmutant. vnde ſic diffinitur paſſio, quæ eſt in appetitu ſenſitiuo. Paſſio eſt motus potentiæ appetitiuæ ſenſitiuæ ſecundum præſentationem boni uel mali cogniti per ſenſum cum tranſmutatione cordis: eſt ergo hic appetitus potentia organica, & quia organica, ideo corruptibilis in morte ſicut omnes alii ſenſus, &cæt.

INCIPIT SECVNDA PARS *Tractatus de potentia appetitiua, & motiua ſecundum locum.*

LOcuturi de potentia motiua ſecundum locum diſtinguimus eam in quatuor cap.

In primo, ponitur diſtinctio de potentia motiua.

In ſecundo, agitur de potentia motiua directiua.

In tertio, agitur de potentia imperatiua motiua.

In quarto, agitur de potentia executiua motiua, & ibi declarabitur cui organo eſt affixa.

CAPVT PRIMVM.

IN primo cap. ponitur hæc diſtinctio. Potentia motiua in animali eſt duplex.

Prima, eſt dilatatiua & cōſtrictiua, hæc eſt in animalibus imperfectis, vt in oſtreb. & cōchiliis quę licet non moueātur, nec diſcedāt a loco in quo generata ſunt, niſi forte ferātur impetu aquæ ſicut ēt defert lapis in fundo fluminis decurrētis, tñ in loco ſuæ gñationis aliqñ dilatant ſe, vt cū ſuſcipiunt nutrimētū ſuū. & tunc occupant maiorē locū, & aliqñ cōſtringunt ſe, vt cū ſentiunt aliqđ nociuum, & tunc occupant minorem locū. Idem patet in cauda lacertę deciſa, vt declaraui ſupra in 2. lib. ſed de hac potentia ſic motiua nō plura loquor. eſt. n. propoſitū philoſophi loqui de potentia motiua, quæ eſt in aīalibus perfectis, quæ mouentur ad locum diſtantem, aut propter neceſſaria uitæ, vt ſcilicet quęrant ſibi cibum, aut propter delectabilia ſiue moueantur progrediendo, vt animalia terreſtria habētia pedes, ſiue natando, ut aquatica, ſiue reptando, vt vermes, & ſerpentes, ſiue uolando, vt uolatilia.

Secunda eſt, quæ eſt in animalibus perfectis. Hæc igitur potentia motiua in animalibus perfectis eſt triplex.

Prima, dicitur potentia motiua directiua.
Secunda, dicitur potentia motiua imperatiua.
Tertia, dicitur potentia motiua executiua.

CAPVT II.

IN ſecundo cap. agendum eſt de potentia motiua directiua. Vnde no. ꝙ omnis potentia animæ quæ præſentat bonum cognitum, vel malum appetitui, ſiue intellectiuo, ſiue ſenſitiuo dicitur potentia motiua directiua, vel incitatiua ipſius appetitus, & hoc quidem alio modo eſt in homine, & alio modo eſt in bruto. nam in homine tres ſunt potentiæ motiuæ directiuæ, uel incitatiuæ appetitus. Prima eſt intellectus inquantum practicus: nam intellectus practicus cognoſcens quòd omne bonum eſt operandum, & quòd nunc orare Deum eſt bonum, præſentat hoc bonum cognitum voluntati, ex qua præſentatione dirigitur, & incitatur voluntas ad acceptandum concluſionem, quæ eſt hæc. nunc orandus eſt Deus, & ſic uolo ipſum orare. Dixi autem intellectus practicus, quia intellectus inquantum ſpeculatiuus cũ contentetur in ſpeculatione veritatis non dirigit voluntatem ad aliquid operandum: licet enim ſpeculor ſolem moueri ſub zodiaco: ex hoc nõ excitatur uoluntas mea, vt velim circa ipſum ſolem aliquid operari. Secunda potentia motiua directa eſt phantaſia: & tertia eſt cogitatiua: nã phantaſia recipiens ſpẽm ſenſatã a ſenſu cõmuni, ſi hæc ſpẽs apparet decora præſentat eam concupiſcibili, & tunc excitat concupiſcibilẽ in amorẽ rei cuius eſt decora ſpecies, ſi autem ſpecies ſenſata deformis apparet, concupiſcibilis reſpuit rem cuius eſt ſpecies deformis. ſimiliter ſi guſtus tranſmittit ſpeciem delicati cibi ad ſenſum communem, & inde ad phantaſiã, phantaſia præſentat eã concupiſcibili, & tunc amat talem cibum, affectatq; habere illũ. Tertia, eſt cogitatiua. nã cogitatiua eliciens intentionem amicitiæ, vel inimicitiæ ex ſpecie conſeruata in phantaſia, & preſentãs tales intẽtiones ipſi cõcupiſcibili, excitat eã ad amandũ, vel odiendũ. verbi gratia, video Socr. com-

t 2 patien-

patientem mihi in tribulatione mea, & auxiliantem, ſpecies huius actus cõſeruatur in phãtaſia mea, & ex tali ſpecie cogit. cõprehendit ꝙ Soc. eſt mihi beneuolus, quã beneuolentiã præſentat cõcupiſcibili, & tũc mouetur ad ream ãdum Socr. ſi aũt ex alio actu cõprehendat inimicitiam, & pñtet cõcupiſcibili mouetur ad odiũ. patet ergo quõ in homine potentiæ motiuæ directiuæ ſiue reſpectu boni, ſiue reſpectu mali ſunt intellectus practicus, phantaſia, & cogitatiua. Sed no. ꝙ intellectus ẽm ſe ſemper mouet recto ordine præſentando voluntati id qđ eſt uere bonũ, & uere malũ. phãtaſia & aũt cogitatiua pluries mouet appetitũ ſenſitiuum cũ errore præſentantes id qđ non eſt uere bonũ ſed apparens bonũ, & id quod non eſt uere malum, ſed apparens malum, & hæc eſt radix peccati. v. g. phantaſia, præſentat febricitanti potum aquæ frigidæ, vt bonum, eo quia ſitit, & tñ nõ eſt uere bonũ, ſi. n. biberet febris magis inualeſcit, & cogitatiua pñtat ſpeciem inimicitiæ, quam elicit ex leuiſſimo actu alicuius amici, qui forte in aliquo leui offendit, præſentat dico ſub ratione mali, & tñ non eſt vere malum. Omitto ꝙ phantaſia. & cog. agunt ſpecies boni, & mali & diminuunt magis quã ſint in veritate, puta id qđ remiſſe eſt pulchrum phantaſia iudicat ſumme pulchrũ, & econuerſo, & ſicut iudicat ſic præſentat concupiſcibili, & cogitatiua aliquando iudicat eũ qui me parum diligit eſſe magnũ mei amicũ, & econuerſo: & hæc eſt cã, ꝙ cõcupiſcibilis, & iraſcibilis plerunque illudunt & excitantur ad amandum id qđ non eſt amandũ, & excitãtur ad timendũ quod non eſt timendum. in brutis autem potentia motiua directiua eſt phantaſia, & extimatiua, quæ eodem modo mouent, & dirigunt ſicut in homine exẽplificatum eſt, ſed differentia eſt in hoc ꝙ cogitatiua mouet cum aliquo diſcurſu, ſed extimatiua ſolo inſtinctu naturæ, ut declaraui in tract. de ſenſ. interior. Hæc ſufficiant de potentia motiua directiua tam in homine quam in bruto.

CAPVT III.

In tertio cap. agendum eſt de potentia motiua imperatiua

ua.& primo in homine.ſecundo in bruto. In homine dico ſm Philoſophum ꝙ hæc potentia eſt triplex.prima eſt voluntas,quæ poſtquam aſſenſit intellectui practico præſentanti ſibi tale bonum eſſe agendum vel tale malum eſſe fugiendum imperat potentijs executiuis de quibus dicemus infra,vt exequantur imperium ſuum. Vnde nota ꝙ in toto regno animæ voluntas ſe habet ſicut rex,cui aſſiſtit aliquis fideliſſimus ciuis,cuius conſilio rex omnia operatur, aſſiſtunt ẽt famuli qui expectant imperium Regis,vt exequentur,aſſiſtunt & adulatores non veri conſules, qui ſuadent Regi id quod apparet bonũ & non eſt vere bonũ,fideliſſimus conſul eſt intellectus practicus qui præſentat ea quę ſunt agenda ſecundùm rectã rõnem, puta ꝙ Deus ſuper oĩa eſt diligendus,& reuerendus, ꝙ pater eſt honorandus,patria eſt defendanda,&c. aſſiſtentes famuli ſunt vires executiuæ eius ꝙ voluntas imperat, de quibus dicam in cap.ſeq. Adulatores ſunt iraſcibilis & concupiſcibilis, quæ vt dicemus inclinat voluntatem vt eligat bonum ſenſibile delectabile,quod non eſt ſecundũ rectam rõnem.Quod qualiter fiat declarabo.ſecunda & tertia potentia motiuæ imperatiua in homine eſt concupiſcibilis,& iraſcibilis, q̃ poſtquam aſſentiunt bono præſentato per phantaſiam & cogitatiuam,imperant & ipſæ potentijs executiuis vt proſequantur tale bonum,vel fugiant tale malum.v.g.concupiſcibilis aſſentiens phantaſiæ ꝙ febricitanti aqua frigida eſt conueniens ad extinguendam ſitim, præcipit manui vt accipiat cyathũ aquæ & apponat ori, præcipit & faucibus, vt deglutiant.Sed nota ꝙ imperiũ concupiſcibilis aliqñ eſt rationale,& aliqñ irrationale.Rationale quidem eſt qñ imperat aliquod bonũ eſſe agendũ ſecundùm debitas circunſtantias puta qñ imperat ori vt comedat hac horà. ſ. hora prandij,& talem cibum conceſſum, & in tanta quantitate,nec plus,& tale imperium concupiſcibilis eſt in virtuoſo, qui per frenum virtutũ moralium iam edomuit paſſiones ſuas, & hoc imperium Philoſophus in 3.de Anima aſſimilat motui ſpæræ planetarũ,prout mouētur a primo mobili motu diurno ab oriente ad occidens, iterũ in orientē,

Rationale eſt enim, & decens ſphæram inferiorem aſſimilari motui ſphæræ ſuperioris,ſic decens eſt appetitum ſenſitiuum in homine regulari a recta ratione & a voluntate vt a potentia nobiliori.Irrationale vero eſt hoc imperium quando vult proſequi quodcunque apparens bonum vel malum præſentatum a phantaſia vel cogitatiua non ſeruando iudicium rationis,ſed ſolo impetu ſicut beſtia: puta concupiſcibilis præſentato ſibi auro affectat ipſum , & pręcipit manui vt diripiat non conſiderans furtum malum eſſe , vel deprædationem eſſe damnabilem,& hoc imperium eſt in homine prauo incontinente , qui viuit ſolo impetu paſſionum in quo tantum præualent concupiſcibilis & iraſcibilis,quod pene excęcant iudicium rationis , & voluntas vt captiua dimittit regimen animæ , in manu concupiſcibilis & iraſcibilis quæ ſunt velut adulatores regis.Hoc imperium aſſimilat Philoſophus in tertio de Anima motui planetarum,qui contranitentes primo mobili mouentur ab occidente in orientem motu proprio.

Irrationale eſt enim vt ſphæra inferior reſiſtat ſphæræ ſuperiori,ſic irrationale eſt appetitnm ſenſitiuum reſiſtere & imperare contra imperium appetitus intellectiui. de hac repugnantia plura non loquor.pertractatur enim ſuffi cienter in tertio Eth. vbi agitur de voluntario & inuoluntario,brutis autem potentia motiua imperatiua eſt ſolum concupiſcibilis & iraſcibilis , quæ imperant ſecundum prę ſentationem boni factam a phantaſia & extimatiua,vbi nō eſt imperium rationale & irrationale , quia carent ratione & voluntate, ſed dicitur imperium naturale factum ſecundum inſtinctum naturę,ideo in brutis nulla virtns eſt nullumque vitium.

CAPVT IIII.

IN quarto cap. agendum eſt de potentia motiua executiua,& cui organo ſit affixa.

Circa primum nota, ꝙ, potentia motiua executiua eius q; voluntas vel appetitus ſenſitiuus imperant eſt ſm

Auic.

Auic.in 6.naturalium.virtus diffuſa in lacertis,muſculis & neruis per ſpiritus vitales egredientes & emanentes à corde vt primo fonte, & hæc quidem potentia duplex habet organum,vnum quidem primum & principale, & hoc eſt cor,cuius motus ſm Philoſophum in 3.de Anima componitur ex pulſu & tractu,nam eleuatur & deprimitur,vt patet etiam in pulſu brachij, nam dum eleuatur habet motum pulſus,dum deprimitur habet motum tractus, quid ſit motus localis pulſus & tractus declaraui in 7.Phyſ.tract.2.Ex quo ſequitur ſm Philoſophum in 3.de Anima,ꝙ motus cordis aſſimilatur motui circulari, ſed imperfecte, nam in motu circulari per ſemicirculum ſuperiorem eſt motus pulſus,& per ſemicirculum inferiorem eſt motus tractus,vt declaratur in 7.Phyſ.in eodem tract.dixi autem imperfecte quoniam motus pulſus & tractus in corde nõ eſt per duos ſemicir.ſed per eandem lineam rectam imaginatam.hoc quidem non poteſt figurari, ſed per anathomiam diſcernitur. cor igitur eſt primum organum in quo radicatur potentia motiua executiua vt in ſuo fonte.ſecũdo eſt ſubiectum & organum ſecundarium,& iſti ſunt nerui & muſculi, ad quos a corde vt a fonte tranſmittuntur quidam ſpiritus vitales dantes virtutem ſe mouendi neruis & muſculis, & tales nerui ac muſculi exequuntur imperium voluntatis & iraſcibilis & concupiſcibilis. verbi gratia concupiſcibilis imperat pedibus vt tendant ad quærendum cibum cum fameſcit animal. & ſic pedes per ſpiritus vitales tranſmiſſos a corde mouent ſe localiter ſic manus,ſic caput mouet ſe per tales ſpiritus vitales, cuius ſignum eſt ꝙ ſi tales ſpiritus non trãſmittantur ad aliquam partem corporis propter oppilationem pars illa fit immobilis,vt patet in his qui laborant paraliſi, ſed hæc plenius conſiderare eſt officium medici. Ex ijs igitur patet quæ ſit potentia motiua directiua & imperatiua & executiua motus Et nota ꝙ ſemper locuti ſumus de huiuſmodi potentijs prout ſunt in animalibus ſiue in homine, ſiue in bruto.Quomodo autem ſint in ſubſtantijs ſeparatis eſt officiũ Theologi.

Poſtremo contra prædicta fiunt quædam argumenta primū probat quòd appetitus ſenſitiuus ſit in quolibet aīali etiam imperfecto ſic. Dixit Ariſt. in 2. de Anima quòd appetitiuum non facit particularem gradum viuendi, quoniam vbicunque eſt ſenſus ibi eſt appetitus, ſed in animali imperfecto eſt ſenſus ſaltem tactus: ergo in eo eſt appetitus & non intellectiuus, vt patet. ergo in eo eſt appetitus ſenſitiuus. præterea in eo eſt phantaſia vt dixit philoſophus in ſecundo de anima. Cognoſcunt enim conueniens & diſconueniens, cuius ſignum eſt ꝙ ſi dilatant ſe, ſentiunt conueniens & delectabile, ſi conſtringunt ſe ſentiunt nociuum. ergo ſi habent phantaſiā, habent appetitum ſenſitiuum, phātaſia enim vt diximus eſt motiua ipſius appetitus.

Ad hoc reſpondeo, ꝙ Philoſophus in ſecundo de anima intelligit in animali imperfecto eſſe appetitum imperfecte & quaſi ęquiuoce, in animali perfecto eſſe appetitum perfecte, ſimiliter quando dicit ꝙ in animali imperfecto eſt phātaſia, intelligit de phātaſia imperfecta & indeterminata, in animali autem perfecto eſt phantaſia perfecta & determinata. quomodo autem differant ſic accipe, phantaſia determinata eſt illa quæ eſt in determinata parte corporis idest in cerebro, & retinet ſpecies ſenſibiles, etiam abſente re ſenſibili, vt dixi in tractat. de ſenſ. interior. Phantaſia indeterminata eſt illa quæ non eſt in certa parte corporis, immo eſt in toto corpore & eſt eadem cum ſenſu tactus, nec retinet ſpecies in abſentia rei ſenſibilis, ſed ſolum mouetur à ſenſibili præſenti, hæc eſt in animali imperfecto, vt in conchili & verme. dico igitur ad argumentum ꝙ non loquimur de appetitu ſēſitiuo indeterminato. hic enim eſt in quolibet animali imperfecto, ſed de appetitu ſenſitiuo perfecto qui habet certum organum, & hic eſt ſolum in animali perfecto.

Secundum probat, ꝙ concupiſcibilis & iraſcibilis ſint ſolum vna potentia ſic, ſicut eadem eſt potentia cognoſcitiua contrariorum, vt viſus eſt cognoſcitiuus albi & nigri, ita eadem eſt potentia appetitiua contrariorum, ſed concupiſcibilis eſt appetitiua boni conuenientis, & iraſcibilis

ſcibilis eſt repulſiua nociui & impedientis. cum ergo conueniens & nociuum ſint contraria, ſequitur, ꝙ concupiſcibilis & iraſcibilis ſunt vna potentia.

Ad hoc dico, ꝙ concupiſcibilis eſt per ſe circa contraria. nam appetit bonum inquantum ſibi placet, & fugit malum inquantum diſplicet, & ideo ponitur potentia diſtincta ab iraſcibili, cuius proprium officium eſt reſiſtere nociuo & impedienti vt concupiſcibilis conſequatur bonum conueniens ſm̃ ſenſum. De potentia motiua imperfecta ſecũdum dilationem & conſtrictionem non eſt laborandum nam phantaſia indeterminata quæ eſt in eis poteſt dici aliquo modo potentia motiua directiua, & appetitus ſenſitiuus imperfectus qui eſt in eis, poteſt dici motiua imperatiua, virtus vero diffuſa per corpus eorum cum aliquibus ſpiritibus vitalibus licet pauci ſint, poteſt dici potentia motiua executiua. Hic terminatur tractatus tertius de potentia appetitiua & motiua, & eſt vltimus ſuper tertium librũ de Anima. Laus Deo viuenti primo, qui cuiuslibet eſſe, omniſque vitæ fons eſt & origo.

CHRYSOSTOMI IAVELLI CANAPITII TRACTATVS DE TRANSCENDENTIBVS PRAEVIVS METAPHYSICAE.

NOtitiam de tranſcendentibus,quam veluti ianuam in negocio metaphyſico arbitramur,complectemur in vno tractatu,quem diuidimus in ſex capita.

In primo,agendum eſt de ente.
In ſecundo,de vno.
In tertio,de aliquid.
In quarto,de re.
In quinto,de vero.
In ſexto,de bono.

CAPVT PRIMVM.

COnſiderationem de ente diuidimus in duo. Primo,videndũ eſt,ſi eſt primo cognitum. Secundo, agendum eſt de diſtinctionibus eius. pro euidentia primi tria agenda ſunt.

Primo,ponitur diſtinctio de cognitione.

Secundo,ponitur concluſio,quam exiſtimamus eſſe ad mentem D.Thomæ,& probabitur.

Tertio, adducitur opinio Scoti cum rationibus ſuis, & ſoluentur.

Aduerte

Aduerte igitur quadruplicem cognitionem rei vniuerſa lis apud intellectum noſtrum.

Prima, dr̃ cognitio confuſa actualis habita de re vniuerſali, vt eſt quoddã totum diffinibile, & ſic diffinitur. Cognitio confuſa actualis eſt, qua cognoſcitur res diffinibilis nõ penetrando, nec claro intellectu reſoluendo diffinibile in partes diffinientes, ſed confuſe eas apprehendendo, vel obſcuro intuitu conceptũ rei diffinibilis attingendo, vt qñ cognoſcitur ſubſtãtia vel corpus, abſque hoc ꝙ de eis habeatur ratio vel conceptus, vel diffinitio clara, & reſoluta.

Secunda, dicitur cognitio diſtincta actualis habita de re vniuerſali, vt eſt quoddam totum diffinibile, quæ opponitur cognitioni prædictæ ſicut opponitur diſtinctum confuſo, & ſic diffinitur. Cognitio diſtincta actualis eſt qua cognoſcitur res diffinibilis penetrando diffinitionem per reſolutionem in partes diffinitiuas, ſi conceptus eſt reſolubilis in aliqua priora, vel per clarũ & ſimplicem inſtinctũ, ſi conceptus eſt omnino ſimplex non reſolubilis in aliqua priora, qualis eſt conceptus entis, vt declarabitur infra.

Tertia, dr̃ cognitio confuſa virtualis habita de re, vt eſt quoddam totum vniuerſale contentiuum ſuorum inferiorum, & ſic diffinitur. Cognitio confuſa virtualis eſt qua cognoſcitur res vniuerſalis, vt contentiua multorum, non tñ penetrando quomodo illa multa contineat, & quomodo ab inuicem diſtinguantur, ſed ſiſtitur in intuitu confuſo, vt dum conſidero animal, prout ſub ſe cõtinet multas ſpecies, non tamen clare intueor differentias diſtinguentes & conſtituentes huiuſmodi ſpecies contentas ſub genere.

Quarta, dicitur cognitio diſtincta virtualis, & eſt oppoſita præcedenti, & ſic diffinitur. Cognitio diſtincta virtualis eſt qua cognoſcitur res vniuerſalis, vt contentiua multorum penetrando quibus modis continet, & quibus differẽtijs contenta diſtinguuntur.

Hmõi cognitiones ſic ordinantur, ꝙ prius habetur de obiecto, vt eſt diffinibile cognitio confuſa actualis quam cognitio diſtincta actualis. Intellectus. n. noſter qui tendit a potentia ad actum, & ex imperfecto ad perfectũ prius ap

prehendit

prehendit obiectum,vt quoddam diffinibile in confuſo, q̃ penetret diſtincte diffinitionem & partes eius,vt diffinientes,vt habetur ex primo Phyſ.tex.5. ſecundo loco ſuccedit cognitio diſtincta actualis de ſubiecto,vt eſt quoddam diffinibile,poſtquam enim intellectus aduertit naturam animalis eſſe diffinibilem, venatur diſtincte eius diffinitionem. tertio loco habetur de obiecto vniuerſali confuſa virtualis prout eſt contentiuum multorum,quarto loco habetur de obiecto vniuerſali cognitio diſtincta virtualis vt continet multa,nam antequam diſtincte apprehendam quomodo animal continet ſpecies & quibus differentijs conſtituuntur,prius apprehendo in confuſo ipſum dici de multis,& eſſe in multis,alioquin in intellectu noſtro cognitio pfecta præcederet imperfectã,qđ tñ eſt falſum. Qm̃ ex 9. Met.via generationis imperfectiora præcedunt perfectiora ſicut pueritia præcedit iuuentutem, patet ergo quõ cognitio cõfuſa actualis præcedit oẽs,& ideo illud erit primo cognitũ ſimpliciter,de quo primo habetur hmõi cognitio.

Quando ergo quæritur,ſi ens eſt primo cognitum,quæritur de cognitione confuſa actuali, prout ens eſt quoddã conceptibile, vt ſit ſenſus vtrum antequam apprehendatur conceptus entis in confuſo, prius apprehendatur aliquod inferius ente,vt ſubſtantia vel corpus. Pro reſponſione igitur pono hanc concluſionem, ens eſt primo cognitum ab intellectu coniuncto cognitione confuſa actuali, quam dupliciter probo,primo,apud intellectum procedẽtem de imperfecto ad perfectum, conceptus imperfectiſſimus prior eſt omni alio conceptu via generationis.

Nam ex 9. Met. text. 15. imperfecta perfectis priora ſunt ex generatione,ſed intellectus coniunctus cum ſit potentialis ex 3.de Anima. tex. 5. procedit ab imperfecto ad perfectum. Et conceptus entis eſt imperfectiſſimus inter omnes alios conceptus,quoniam omnes addunt ſuper ipſum,vt patet,ergo comparantur ad ipſum ſicut totum ad partem.Totum autem ſemper eſt perfectius parte includit enim partem & aliquid plus, ergo omnes alij conceptus perfectiores ſunt conceptu entis, & ſic ſequitur conceptum

ptum entis eſſe priorem in intellectu coniuncto omni alio conceptu, quare manifeſtum eſt, quod antequam habeam conceptum de aliquo inferiori ab ente prius in confuſo apprehendo ens dicens, ens eſt cui debetur eſſe, ſumendo ly eſſe in confuſo.

Sed forte dices, licet conceptus entis inquantum obiectiualis ſit imperfectiſſimus, non tamen quo ad euidentiam, immo ex ſe eſt euidens & clarus, cum non poſſit notificari per aliqua ſuperiora, qm̃ patet nihil eſſe ſuperius ente.

Sed contra, & probo ꝙ etiam quantum ad euidentiam imperfectiſſimus eſt. Nam per ipſum præciſe minimã acquirimus notitiam de eius inferioribus. Conſtat.n.ꝙ ſi cognoſco hominem ſolum quia ei debetur eſſe, minima eſt hæc cognitio, & confuſiſſima, per alios autem conceptus, maiorem acquirimus notitiam, nam maius eſt cognoſcere hominem per hoc quòd debetur ei eſſe per ſe & eſſe animatum & ſenſitiuum, & eſſe rationale, quam per hoc tãtum, quòd ei debetur eſſe, patet igitur conceptum entis etiam quo ad euidentiam eſſe imperfectiſſimum.

Secundò probatur eadẽ cõcluſio ſic, qualis eſt ordo, inter prima principia cõplexa, & propoſitiones ꝓprias, vt inter hęc, Nõ ſunt oppoſita in eodẽ, & homo eſt aĩal, talis eſt inter ens, & alios terminos minus vniuerſales incomplexos, quoniam prima principia complexa componuntur ex ente, nã ſenſus allegati principij eſt. Non ſunt oppoſita entia in eodem ente: principia aũt propria componuntur ex terminis minus uniuerſalibus, ut patet in exemplo adducto, ſed prima principia cõplexa ſunt primo cognita quia ab eis omnis alia cognitio complexa pendet, ex primo Poſter. & ſunt ſicut ianua in domo ex ſecundo Metaphyſ. tex. primo: ergo, & ens ex quo componuntur prima principia eſt primo cognitum.

Confirmatur per Auicen. in 1. ſuæ Metaph. cap. 6. vbi inquit, dicemus igitur, ꝙ ens & res talia ſunt, ꝙ ſtatim imprimuntur in anima prima impreſſione, quæ non acquiritur ex aliis notioribus, patet ergo, quòd ens eſt, primo cognitum, modo expoſito in propoſitione dubij.

Poſita

Poſita, & manifeſtata via, quam tenemus ad mentem B.Tho. adducenda eſt opinio Scoti, quæ hr̃ in primo ſent. diſtinc.3.q.2. Aduerte igitur ꝙ Scotus diſcordat a B.Tho. in duobus, quantum ad cognitionem actualẽ cõfuſam. Primo negat ens poſſe cognoſci conceptu confuſo, tenet.n.cõceptum entis eſſe conceptum diſtinctum, & clarum, & ſic ſ̃m Sco.de ente hr̃ ſolum diſtincta actualis cognitio:& probat ſic. Quod habet conceptum omnino ſimplicem,& non reſolutionem in partes, eſt cognoſcibile ſolum cognitione diſtincta, & non confuſa. Hæc patet ex conditione cognitionis confuſæ, de cuius ratione eſt, quòd intellectus feratur in conceptum reſolubilem in partes, ita quòd aliquid cognoſcat de re, & aliquid ignoret, puta ꝙ cognoſcat genus,& ignoret differentiã,ſed ens habet cõceptũ oĩno ſimplicẽ,õn reſolubilẽ in aliqua priora ,nihil.n.eſt prius ente, ergo eſt cognoſcibile ſolum cognitione diſtincta, & non cõfuſa. Ad hoc negatur maior, non enim eſt neceſſe ad cognitionem confuſam,quòd habeatur conceptus reſolubilis in partes,ſed ſufficit hanc diſiunctiuã eſſe uerã,de cognoſcibili cognitione confuſa, neceſſe eſt haberi conceptum reſolubilem in partes,vel conceptũ ſimplicẽ ſuper quẽ poſſit fieri intellectus diuerſo quidẽ intuitu,puta ꝙ prius feratur ſuper ipſum obſcuro intuitu, & confuſo, ſicut fertur uiſus ſuper obiectũ in crepuſculo,deinde feratur claro, & certo intuitu,ſicut fertur viſus ſuper idem obiectũ in clara luce, & ſicut fertur intellectus ſuper prima principia cõplexa, & feruntĩ intelligẽtiæ ſuper obiectum naturale ſui intellectus. Dico igitur, ꝙ licet ens nõ habeat cõceptũ reſolubilẽ in partes priores,cũ nihil ſit prius ente,tñ habet conceptũ ſimplicẽ,ſuper quẽ intellectus primo ferĩ intuitu debili,& obſcuro,& vt ſic cognoſcit ens cognitione confuſa,deinde fertur ſuper eundem claro intuitu, & tunc cognoſcit ens cognitione diſtincta. Deceptus igitur fuit Sco.quia non cõſiderauit ſufficienter omnia requiſita ad cognitionem cõfuſam. Nã hr̃e conceptum reſolubilẽ in partes priores, eſt neceſſe tñ in contentis ſub ente & habentibus aliqua priora, in quæ reſolutio fiat, qualia ſunt genera, & ſpecies ſpe-

ſpecialiſſimæ.vnde conceditur, ꝙ de ſpecie huiuſmodi, nõ poteſt haberi primo cognitio confuſa, deinde diſtincta, niſi de ea habeatur conceptus compoſitus ex genere & differentia, non penetrando propriam rationem generis, & propriam rationem differentiæ, & hæc erit cognitio confuſa, deinde penetrando ipſum conceptum, & reducendo diſtincte in genus, & differentiam, conſiderata propria ratione vtriuſque, & hæc erit cognitio diſtincta actualis, habita de ſpecie ſpecialiſſima.

Secundò tenet Scotus, quòd primum cognitum cognitione confuſa, ſit ſpecies ſpecialiſſima, & non ipſum ens, nos autem tenemus oppoſitum, ut ſupra, probauimus. Conatur autem Scotus in primo ſen. diſt. 3. q. 2. probare intentum ſuum tribus rationibus.

Prima ratio Scoti ſupponit cauſas concurrentes ad intellectionem eſſe phantaſmata, & ſpeciem intelligibilem, & intellectũ poſſibilem, quæ oẽs ſunt cauſę naturales, quia præcedunt actũ voluntatis, voluntas. n. ſequitur cognitionem, cum non feratur niſi in bonũ præcognitũ. His ſuppoſitis ſic arguit, cauſæ naturales quando non ſunt impeditę producunt effectum perfectiſſimum, quem primo poſſunt producere, qm̃ agunt ſm̃ totum ſuum poſſe, ſed cõcurrentes ad intellectionẽ ſunt cauſæ naturales ex ſuppoſitis factis, ergo producunt effectum perfectiſſimum, quem primo poſſunt producere, ſed ille effectus eſt conceptus confuſus ſpeciei ſpecialiſſimæ. ergo primum cognitum cognitione confuſa eſt ſpecies ſpecialiſſima. Quod autem ille effectus perfectiſſimus ſit conceptus confuſus ſpeciei ſpecialiſſimæ: ſic probat. Si eſt alius, puta ſi eſt conceptus alicuius magis uniuerſalis, ut entis, uel ſubſtantiæ, uel corporis, talis eſſet perfectiſſimus, ut ratio prædicta, & cum ſcõceptus ſpeciei ſpecialiſſimæ ſit perfectior, quam cõceptus cuiuſcunque magis uniuerſalis (quoniam continet illum, & addit ſupra ipſum, ut conceptus hominis continet conceptum animalis, & addit rationale.) Sequitur, quòd agentia cõcurrentia ad intellectionẽ nunquã potuerũt producere conceptũ ſpeciei ſpecialiſſimæ, qđ eſt manifeſte falſum

conſe-

conſequentia quidem ſic probatur. Cauſæ naturales poſtquam produxerunt effectum perfectiſſimum non poſſunt producere perfectiorem, aliter daretur quid perfectius perfectiſſimo, ſed cauſæ naturales concurrentes ad intellectionem producunt effectum perfectiſſimum, ut probatum eſt qui ſecundum te eſt conceptus alicuius magis communis. ergo poſtquam produxerunt eum non potuerunt producere conceptum ſpeciei ſpecialiſſimæ, cum ſit perfectior, vt probatum eſt. ergo, &c.

Ad hoc conceditur totũ uſq; ibi, ſed ille effectus pfectiſſimus eſt conceptus ſpeciei ſpecialiſſimæ, id quidẽ eſt falſum, immo eſt cõceptus entis. Nã per ſpẽm intelligibilem repræſentatiuam obiecti intellectus primo intelligit, ꝙ talis res eſt ens, i. cui debetur eſſe in confuſo, tñ nondũ penetrando quale ſit illud eſſe. Et talis conceptus entis eſt perfectiſſimus effectus qui poſſit pro tunc produci ab intellectu, nõ tñ eſt perfectiſſimus abſolute, ſicut forma embryonis eſt perfectiſſimus effectus, quem primo põt producere forma generantis, nõ.n. dum incipit agere poteſt perfectiorem formã producere, nõ tñ eſt eius perfectiſſimus effectus abſolute, põt.n. in proceſſu generationis producere nobiliorẽ formã, puta aĩam ſenſitiuã. Et qñ Scotus probat. quòd ſi ille cõceptus nõ eſt ſpeciei ſpecialiſſimæ, nunquã produceretur ab illis agentibus naturalibus, negatur cõſequentia. Et ad probationẽ eius dicitur, ꝙ licet agentia naturalia nõ poſſint producere effectum perfectiorẽ perfectiſſimo abſolute, puta leo non poteſt producere effectum perfectiorem quam ſit anima leonis, quoniam illa eſt eius effectus perfectiſſimus, quem poſſit abſolute producere, tamen poſſunt producere effectum perfectiorem effectu perfectiſſimo ſm quid, vt dictum eſt de forma embryonis, quæ quidem perfectiſſima eſt pro tunc, quia in principio generationis, virtus generantis non poteſt perfectiorem producere, cum hoc tamen ſtat, quòd poſtea producat formam ſpecificam longe perfectiorem. ſic dico in propoſito, quòd conceptus entis qui primo producitur ab intellectu, eſt perfectiſſimus ſecundum quid, quia pro tunc non poteſt perfectiorem

ctiorem producere, cum hoc tamen ſtat, ꝙ poſtea produ-
cat effectum perfectiorem. qualis eſt conceptus ſpeciei ſpe
cialiſſimæ: nihil enim prohibet produci aliquid perfectius
perfectiſſimo ſecundum quid, non tñ perfectiſſimo abſolu
te. vr ergo Sco. fuiſſe deceptus, quia non aduertit conceptũ
magis vniuerſalem eſſe perfectiſſimum ſecundum quid, &
non abſolute: Conceptum autem ſpeciei ſpecialiſſimæ eſſe
perfectiſſimum abſolute, ideo non poteſt produci ab intel
lectu aliquis perfectior illo, &c. Secunda ratio Scoti eſt
hæc, ſecundum Auicen. cap. 3. in 1. ſuæ Metaphyſi. Meta-
phyſica eſt vltima ordine doctrinæ. ergo termini Metaphy
ſicales, ut ens, unum, verum, &c. qui ſunt uniuerſaliſſimi,
ſunt ultimi in cognitione noſtra. Et ſic ſequitur, ꝙ prius
habemus cõceptus de uniuerſalibus, ſicut ſunt ſpecies ſpe
cialiſſimæ; quam de magis uniuerſalibus, & de tranſcen-
dentibus; aliter ſi primo cognoſceremus magis uniuerſa-
lia, Metaphyſica eſſet prima in ordine doctrinæ, quod eſt
contra Auicen. & veritatem.

Ad hoc dicitur, ꝙ Metaph. non eſt inuenta, ut cognoſca
mus terminos vniuerſaliſſimos, quo ad cõceptus cõfuſos,
hæc. n. eſt cognitio diminutiſſima, & imperfectiſſima, ſed
vt cognoſcamus quo ad cõceptus diſtinctos, & claros, & re
ſolutos, & cognoſcamus eorum amplitudinẽ, quo ad con-
tinentiam ſuorum inferiorum, puta oẽs modos eſſendi,
oĩa gñaliſſima, & quæ ſub eis. Et hæc quidem cognitio eſt
difficillima; ideo Metaphyſica eſt vltima ordine doctrinæ,
& in hoc ſenſu locutus eſt Ariſt. in 1. ſuæ Meta. cum dixit:
Difficilia ſunt homini ad diſcendũ, quæ ſunt maxime uni-
uerſalia. Nã à ſenſibus ſunt remotiſſima. Stat ergo, ꝙ pri-
mo cognoſcamus terminos vniuerſaliſſimos, quo ad cõce-
ptus cõfuſos, & ꝙ Metaphyſica ſit ultima ordine doctrinæ,
qm̃ in ea non quærimus eorum cognitionem confuſam,
ſed diſtinctam in ratione diffinitiua, & continentia ſuorum
inferiorum. Et ſic patet ꝙ ratio Scoti non concludit.

Tertia ratio Scoti eſt hæc. Si oportet præconcipere ma-
gis uniuerſalia, ut ens & alia genera, anteq̃ cõcipiamus ſpe
ciem ſpecialiſſimam, ſequitur ꝙ ſuppoſito ſingulari mo-

ſente ſenſum,& ſtante intellectu ſoluto interponatur multum tempus antequam concipiatur ſpecies ſpecialiſſima illius ſingularis ſenſati. Nam cum inter ens & ſpeciem ſpecialiſſimam ſint multa intermedia,erit neceſſe præcognoſcere omnia intermedia, cum ſint vniuerſaliora ſpecie ſpecialiſſima.Et id non fiet niſi longo tempore,quod videtur eſſe inconueniens.

Ad hoc dicitur, quòd non inconuenit interponi multum temporis, quoties deſcendimus ab vniuerſaliſſimis ad ſpecialiſſima in ratione diffinitiua, quoniam ſpecies intelligibilis repreſentat obiectum intellectui noſtro, primo ſub prædicato vniuerſaliſſimo, vt quod eſt ens, ſecundo ſub prædicato minus vniuerſali, ut quod eſt ſubſtantia,& ſic procedendo vſque ad ſpecialiſſima. Et propter has diſtinctas repræſentationes multum temporis labitur.Quod ſi ſpecies intelligibiles repreſentarēt omnia prædicta quiditatiua ſtatim, & æqualiter, ſicut contingit in intellectu intelligentiæ, tunc ſine mora intellectus noſter conciperet ſpeciem ſpecialiſſimam,quo ad omnia prædicata quiditatiuà.Non ergo eſt inconueniens illud, quod Sco. reputat inconueniens, & ſic ratio ſua nihil concludit contra nos. Hæc de primo principali dicta ſint. nunc agendum eſt de diuiſionibus entis, &c. De diuiſionibus entis ſecundum quòd ordinantur ex ſui natura.

Nunc aſſignandæ ſunt diuiſiones entis, vt ens eſt, & videndum, quæ prioritas ſit inter eas, & agemus tria.

Primò, aſſignabuntur diuiſiones entis ordinate ſecundum uiam B.Th.

Secundò,aſſignabuntur ſecundum uiam Scoti.

Tertiò,adducentur rōnes Scoti, & ſoluent.Quid de his & earum ordine ſenſerit Auer. nihil terminatū inuenio.

Prima diuiſio.Ens primo diuiditur in ens reale,& ens rationis, quid ſit utrunque declarabo, ſed nota in primis, ꝙ hæc diuiſio non eſt proprie Metaph. quærimus enim hic diuiſiones entis ſubiecti Meta. ꝙ ut probauimus in quæſtionibus noſtris Metaphyſicalibus eſt ſolum ens reale,cū ſic ſciētia realis. Itē non eſt diuiſio entis vniuoce, vel ana-

loge,ſed æquiuoce ſumpti.Ens enim prædicatur æquiuoce de ente reali,& de ente rationis, unde potius eſt diuiſio vocis in ſua ſignificata. Tamen vt habeatur plena cognitio de diuiſionibus entis vniuerſaliſſime ſumpti,vtrunq; mẽbrum huius diuiſionis pertractabimus,declarantes in quibus proprie differunt ens reale, & ens rationis.

Aduerte igitur, ꝙ ens reale vniuerſaliſſime ſumptum vt diſtinguitur contra ens rationis propriiſſime dictum (de mente Heruei in 3.quol.q.1.quem in hac materia,ut tutiſſimum doctorem ſequor) eſt omne quod habet eſſe extra intellectum, vel producitur a cauſa effectiua reali, & eſt in aliquo ſubiectiue.

Dico primo, ꝙ habet eſſe extra intellectum,ſicut prima cauſa, & intelligentiæ, & cœlum,& elementa, & elementata, & accidentia naturalia, quæ ab omnibus confeſſa ſunt eſſe entia realia,eo quòd habent eſſe in rerum natura remoto omni opere intellectus.

Dico ſecundo,vel producitur a cauſa effectiua, & eſt in aliquo ſubiectiue.Id quidem dico,pp ſpecies intelligibiles, & actus intelligendi conceptus formatos ab intellectu, & habitus ſcientificos,& volitiones,de quibus omnibus con ſtat, quod non habent eſſe extra animam,ideo videtur primo aſpectu, ꝙ ſit ens rationis de mente Philoſophi in 6. Metaph. tex.8.vbi ponit ens rationis quod habet eſſe in anima,& intendit illic,vt inquit Comment.declarare diuerſitatem duorum entium, ſcilicet entis quod eſt in intellectu,& entis quod eſt extra intellectum,&c. Et tñ in rei veritate ſunt entia realia. Primò, quia locantur in prædicamento qualitatis, in quo non locatur niſi ens reale, quia in 6.Metaphyſ.tex.8.ens diuiſum in 10.prædicamenta,eſt tantum ens reale. Secundò, quia conſiderantur a ſcientia reali,ut in lib.3.de Anima, vbi agitur de ſpecie, & actu intelligendi,&c.In ſcientia aũt reali non cõſideratur niſi ens reale,denominatur enim realis a ſubiecto reali, ſicut logica dr̃ ſcientia rationalis a ſubiecto,quod eſt ens rationis.

Tertiò,quia accidentia animæ habent nobiliorem entitatem cum ſint in ſubiecto nobiliori, quã accidentia cor-

porea, ſed iſta, puta caliditas, frigiditas, &c. ſunt entia realia, ut ab omnibus conceditur. ergo & accidentia animæ qualia ſunt ſpecies, actus intelligendi, diffinitio, habitus ſcientificus, ſunt entia realia.

Sed forte dices, non habent eſſe extra animam, ergo non ſunt ens reale, præcipue quia philoſophus in 6. Metaphyſ. tex. 8. diſtinguit ens rationis à ente reali per hoc, quod eſt habere eſſe in anima.

Reſponſio, vt dicemus infra ly hře eſſe in aïa, nõ eſt totalis ratio entis rationis cõdiſtincti cõtra ens reale, ſed eſt hæc hře eſſe in anima, ſolum obiectiue, & non ſubiectiue, nec eſſe ab aliquo effectiue, & qm̃ prædicta efficiuntur ab intellectu, & in eodem ſunt ſubiectiue, ideo licet ſint in intellectu, tñ ſunt entia realia. Dictum aũt philoſophi adductum, intelligendum eſt non de omni quod quocunq; modo eſt in intellectu, ſed de uero & falſo quod conſiſtit in compoſitione, & diuiſione intellectus. Quod propriiſſime ens rationis dicitur, ut dicemus infra. patet igitur quid ſit ens reale communiſſime ſumptum.

Ens aũt rationis ſumptum propriiſſime, & ut diſtinguitur cõtra ens reale, eſt illud ꝙ in nullo eſt ſubiectiue, ſed cõſequitur rẽ, ut eſt obiectiue in intellectu, pro cuius euidentiã aduerte triplicem modum exiſtendi in intellectu.

Primò, ut in ſubiecto, ſic ſpẽs, & actus intelligendi, & ſcientia ſunt in intellectu, ut in ſubiecto, & ideo ſunt entia realia, vt declarauimus in præcedentibus. Secundò obiectiue, & eſt illud quod offertur intellectui, ut obiectum intelligibile, non tñ eſt ſubiectiue in eo, nã ſicut uiſui offertur color, qui non in viſu, ſed in corpore colorato eſt ſubiectiue, & tñ dr̃ eſſe obiectiue in uiſu, quia obiicitur uiſui, ut eſt in ſuo proſpectu, ita intellectui offertur res intelligibilis, vt obiectũ potẽtiæ, nõ tamen eſt ſubiectiue in intellectu ſed habet eſſe ad extra, nõ. n. lapis eſt in aïa, ſed ſpẽs. ex 3. de aïa: tex. 38. Dr̃ tamen eſſe obiectiue in intellectu, prout ei obiicitur, & eſt in ſuo proſpectu ſicut obiectum propriæ potẽtiæ obiicitur. Et hoc mõ tã ens reale, quã ens rationis, tã priuationes, quã negationes poſſunt eſſe obiectiue in intellectu,

tellectu, prout ſunt intelligibilia ab eo. Et vſque huc nunquam inuenimus propriſſimũ ens rationis. quomodo eſſe obiectiue hoc modo in intellectu, pōt conuenire tã enti reali, quàm enti rationis, cum vtrunque ſit intelligibile.

Tertio, aliquid eſt in intellectu, ſicut quidam modus conſequens naturã rei vt obijcitur intellectui. v.g. natura hominis ſi debet intelligi, oportet vt obijciatur ſine conditionibus indiuiduantibus, non inquantum habet eſſe in Sorte aut Platone, ſed vt quoddam cõe & indiſtinctũ. cõmunitas ergo & indiſtinctio conſequuntur naturam intelligibilẽ nõ inquantũ habet eſſe in ſingularibus, ſic enim eſt indiuidua & diſtincta, ſed inquantum obijcitur intellectui per ſpeciẽ depuratam a conditionibus indiuidualibus, & repræſentantem naturã rei in vniuerſali. Et talẽ modũ.i. talẽ cõitatẽ & indiſtinctionem, quæ conſequunt naturam rei obiectã intellectui appellamus propriſſime ens rationis, vt diſtinguitur contra ens reale. Quod quidem dicitur Secunda intẽtio obiectiuè, ſuper quam fundat intellectus conceptũ generis, vel ſpeciei, n ã ex hoc natura rei obijcitur intellectui, vt cõis & indiſtincta, intellectus apprehendit eam, vt prædicabilem de multis differentibus ſpecie, vel numero. Et ꝙ tales modi ſint vere ens rationis, probatur ſic. Illa cõitas & indiſtinctio nõ conueniunt rei, vt habet eſſe in ſingularibus, nec cauſatur ab intellectu poſſibili, immo præcedũt actum intelligendi, prius.n. natura rei in cõi, & non vt hæc obijcitur intellectui per receptionem ſpeciei intelligibilis, quàm intelligatur. ergo illi modi non ſunt ſubiectiue in intellectu. Quod enim ſubiectiue eſt in eo cauſatum eſt a parte intellectiuã, ſi non ſunt obiectiue, quia non datur medium, ſi ſunt obiectiue in intellectu, & nullo modo habent eſſe in ſingularibus, ergo ſunt vere ens rationis, vt diſtingui tur contra ens reale, hæc enim eſt diffinitio data de ente rationis.ſ. Eſt illud quod in nullo eſt ſubiectiue, ſed cõſequi tur rem, vt eſt obiecta intellectui. Sicut cognoſcibile obijcitur potentiæ cognoſcitiuæ.

Sed aduerte, ꝙ talis conſecutio poteſt fieri ad primam, & ſecundam, & tertiam operationem, & diuerſificatur no

minatio, nam ſi ſit conſecutio per primam operationem nominatur ens rationis,his terminis,genus, ſpecies,ſingulare,&c.

Si per ſecundam operationem,nominatur his terminis, ſubiectum,prædicatum,&c.

Si per tertiam operationem, nominatur his terminis, conſequentia, antecedens,conſequens,maior, minor,&c. Et huiuſmodi conſiderantur in logica, cuius aliqua pars pertractat de ente rationis iuxta primam operationem; vt in vniuerſalibus aliqua de ente rationis iuxta ſecũdam vt in libro perihermenias, aliqua de ente rationis iuxta tertiam operationem,vt in arte noua.Hæc de prima diuiſione entis communiſſime ſumpta dicta ſint.

Prætermiſſo ente rationis quod eſt de conſideratione logici immorandum eſt in diuiſionibus entis realis,cuius prima diuiſio erit hæc.Ens reale aliud per ſe, aliud per accidens,& quidem quòd hæc ſit prima diuiſio eius, patet per Com in 9.Met.comen.j.vbi inquit. Ens primo in hæc duo diuiditur.ſ.in ens quod eſt p ſe,& in ens qđ eſt per accñs.

Ens autem per ſe eſt duplex ſclicet ſecundùm naturã ſuã & ſecundùm cauſalitatem.

Ens per ſe ſecundùm naturam ſuã eſt illud cuius natura eſt ſimplex,vel ſi eſt compoſita componentia ſunt eiuſdem prędicamenti,quorum vnum eſt,vt potentia,alterum vt actus.Ratione primi,Deus & intelligentiæ, ſecundùm vnam opinionem non diſtinguentem inter eſſe & eſſentiã, & omnes formæ ſubſtãtiales & accidentales, dicuntur ens per ſe, quia non componuntur intrinſece ex partibus eſſentialibus,ſed ſunt entia ſimplicia.

Ratione ſecundi,oẽs ſubſtantiæ corporeæ ſuperiores incorruptibiles, & inferiores corruptibiles, tam elementa quàm elementata, ſunt entia per ſe, quia licet ſint entia compoſita, tñ partes componentes, ſunt in eodem prædicamento,tam.n forma eorum quàm materia ſunt reducti ue in prædicamento ſubſtãtiæ, ex quibus materia eſt potẽtia,forma eſt actus, & ideo ex eis ſit vnum per ſe,ſm Philoſophum in 2 de anima, tex. 7. & in 8. Metapyſ.tex. 16. ſimili

ſimiliter quia ẜm viam D. Th. omnes intelligentiæ ſunt cõpoſitæ ex eſſe & eſſentia, dicuntur entia per ſe, quia & eſſe & eſſentia earum ſunt in eodem prædicamento, & eſſe cõparatur ad eſſentiam, ſicut actus ad potentiam. Quoniam eſſe eſt prima actualitas, qua res exiſtit, vt dicemus in cap. vlt. huius tractatus.

Ens per ſe ẜm cauſalitatem, eſt omnis effectus dependens a cauſa per ſe influente in effectum ẜm quòd eſt talis, puta ædificium comparatum ædificatori eſt ens per ſe ẜm cauſalitatem, dependet enim ab ædificatore inquantũ ędificator eſt, & animatum eſt effectus per ſe animæ, quæ eſt cauſa formalis eiuſdem, & elementatum eſt effectus per ſe elementorum, cum ſint illius cauſæ materiales, ſic medicina eſt effectus per ſe ſanitatis in genere cauſæ finalis, ordinatur enim ad ſanitatem, vt ad finem per ſe intentum.

Ens per accidens diuiditur, ſicut ens per ſe, nam quoddam eſt ens per accidens ſecundùm naturam ſuam, quoddam autem ſecundùm cauſalitatem.

Ens per accidens ſecundùm naturam ſuam eſt res compoſita, ex entibus diuerſorum generum, vel quorum vnũ accidit alteri, vel duo accidunt tertio, propter primum homo riſibilis eſt ens per accidens apud metaphyſicum, quõniam ẜm viam noſtram, cum ſit homo ſubſtantia, riſibilitas eſt qualitas: propter ẜm, homo albus eſt ens per accidens, qm̃ poteſt inueniri homo ſine albedine: propter tertium muſicũ album eſt ens per accidens, quoniam albũ accidit muſico, & vtrunque accidit tertio, puta homini, poteſt enim inueniri homo qui nõn eſt albus, neque muſicus, & dato, ꝙ in aliqua ſpecie vnum non poſſet inueniri ſine altero, adhuc cõſtitueretur ens per accidens, dum mõdo ſint diuerſorum generum, propter quod nix alba eſt ens per accidens ratione dicta.

Ens per accidens ſecũdũ cauſalitatem, eſt omnis effectus dependens a cauſa non cauſante ipſum, inquantum eſt talis, & vt ſic, domus eſt effectus per accidens muſici, non enim muſicum inquantum muſicum ædificat, ſed inquantũ ædificator, & ſic omnis effectus fortuitus, & caſualis eſt

ens per accidens, quia eſt a cauſa non intendente talem effectum, vt inuentio theſauri, non.n. eſt a fodiente ſepulchrum inquantum fodiens ſepulchrũ, ſed eſt præter eius intẽtionem, & de hoc ente per accidens habetur in 2. Ph. tex. 48. & in 6. Met. tex. 4. vbi determinat Philoſophus, qđ de eo nõ eſt ſcientia. Quod quomodo verum ſit, declarabimus in quæſtionibus Met. ſuper librum ſextum. Hæc pro præſenti diuiſione entis realis dicta ſint.

Secunda diuiſio entis realis ſit hæc, Aliud abſolutum, aliud reſpectiuum, & quidem quod hæc diuiſio non poſſit eſſe entis diuiſi in ens reale & ens rationis, declaratur ſic, Omne ens rationis propriiſſime ſumptum, vt de eo ſupra locuti ſumus ad mentem Heruei, eſt formaliter reſpectus rationis, dicit.n. modum conſequentem rem, vt obiectiue in intellectu, qui modus eſt indiſtinctio & incõmunicabilitas naturæ intelligibilis, vt offertur intellectui, cõſtat autem hmõi indiſtinctionem, & incommunicabilitatem eſſe reſpectus rationis, quia non conueniunt rei, vt habet eſſe ad extra, ſed vt obiicitur intellectui, erit ergo hæc diuiſio ſolius entis realis. Et vtraq; pars ſic declaratur.

Ens abſolutum eſt illud quod dr̃ ad ſeipſum, vel cuius eſſe non conſiſtit in ſola habitudine ad alterum, & ſic omnes ſubſtantiæ ſunt entia abſoluta, non.n. eſſe animalis aut hominis, aut lapidis, cõſiſtit in habitudine. de accidẽtibus autem non vr̃ ita clarum, qm̃ cum eorum eſſe ſit in eſſe, videtur conſiſtere in habitudine ad ſubiectum, qđ tñ non eſt verum, nã aliud eſt eſſe ens reſpectiuum, & aliud eſt cõcipi conceptu relatiuo, ſtat.n. eſſe ens abſolutũ, ꝙ tñ concipitur conceptu relatiuo, nã ſcientia eſt qualitas abſoluta, & tñ concipitur in ordine ad ſcibile, ſic in propoſito; licet accidens in ſua ratione reſpiciat ſubiectum, non tamen ſequitur omne accidens eſſe eſſentialiter ens reſpectiuũ, aliter nullum accidens diceret perfectionem.

Et ſi fiat obiectio; ꝙ omnis ſubſtantia præter primam eſt effectus, ſuſtinendo Deum eſſe cauſam effectiuam omnium entium, ſed effectus dicit ordinẽ ad cauſam, ergo vr̃ omnis ſubſtantia eſſe ens reſpectiuum & non abſolutum.

Reſpondeo

Reſpondeo & dico, ꝙ ad omnem ſubſtantiam præter primam ſequitur quidam reſpectus cauſalitatis, vt ꝓprietas ſua, non tñ eſt de quidditatiua ratione formali ipſius. Põt.n.intelligi ſubſtantia ſine tali reſpectu, licet non poſſit eſſe ſine eo. Sicut põt intelligi homo ſine riſibili, licet non poſſit eſſe ſine eo, illud aũt qđ eſſentialiter eſt ens reſpectiuum, non põt intelligi, nec diffiniri ſine eo, ad quod habet reſpectum, vnde nihil ꝓhibet ſubſtantiã creatam eſſe ens abſolutũ, & tñ ad eã conſequi reſpectũ cauſalitatis.

Ens reſpectiuum eſt illud quod ad alterum, ſm ſuum eſſe dicitur, vel eſt illud quod in ſua quidditatiua ratione dicit reſpectum, vel ordinem, ad alterũ, vt pater, filius, ſeruus, dominus, &c. Sed aduerte, ꝙ ille reſpectus aliquando eſt rationis tantum, aliqñ eſt realis. Tunc eſt rationis tantum, qñ non habet fundamentum reale, vt dextrum & ſiniſtrum in columna, qm̃ nihil reale eſt in ea, ſuper qđ fundetur dexteritas. Huiuſmodi enim fundamentum eſt potentia motiua, ſm locum, quæ in ſolis animatis reperitur. Propterea Ariſt. in 2. cœli tex. 13. vt ſeruaret differentias reales locales in cœlo, poſuit cœlum eſſe animatum, inquit enim. Eſt aũt cœlum animatum, & habet motus principium manifeſtum, qm̃ habet ſurſum & deorſum, dextrum & ſiniſtrum. Qm̃ igitur potentia motiua non eſt in columna, non dicitur realiter dextra, ſed quia intellectus apprehendit eam, vt terminantem reſpectum ratione cuius dicitur columna dextra, vel ſiniſtra, ipſi animali. Eſt igitur dexteritas hmõi relatio rationis, vt pote non conſurgens ex natura rei, ſed conſequens ſolam apprehẽſionem intellectus. Tunc vero eſt realis quando fundamẽtum eſt reale, pro cuius notitia dicemus tria.

Primo, ꝙ aliqua relatio eſt realis.

Secundo, ꝙ aliqua eſt realis non mutua.

Tertio, ꝙ aliqua eſt realis mutua.

Ad euidentiam primi, aduerte opinionẽ quorundã fuiſſe, vt teſtatur Auerroes in 11. Met. cõm. 19. relationem nõ eſſe ens reale, ſed eſſe ex ſecundis intellectis, i. conſequentem apprehenſionem intellectus intelligentis plura, &

compa-

comparantis ea adinuicem, ita quòd remota comparatione intellectus nulla eſſet relatio, ſed contra eã arguitur ſic. Relatio conſtituit vnum prædicamentum, ergo eſt aliqua relatio realis, quomodo ex ſexto Met. tex. 8. ens diuiſum in decem prædicamenta, eſt ens extra animam, præterea aliqua relatio eſt de pfectione vniuerſi, qm apud Ariſt. in 12. Met. tex. 52. ſicut ordo in exercitu, eſt de perfectione eius ita ordo qui eſt in rebus, prout vna ordinatur ad aliam & omnes ad primum, eſt bonum, & perfectio vniuerſi, hic ordo autẽ eſt relatio, vt patet, & eſt ens reale, aliter perfectio entis realis dependeret ab ente rationis, ex conſequenti prius dependeret a poſteriori, & effectus eſſet nobilior cauſa, ergo manifeſtum eſt dari relationem realem.

Ad euidẽtiam ſecũdi aduerte, quòd aliqua relatio realis eſt, in qua vnum extremum dependet ab altero, ſed nõ ecõuerſo, vt patet in 5. Met. cap. ad aliquid, vt inquit Ariſto. Menſurabile vero, & ſcibile, & intellectuale, eo quòd aliud dr̃ ad ipſum ad aliquid dñr, ſed non ꝙ illa ad aliud, &c.

Et intẽdit, ꝙ inter ſciẽtiam, & ſcibile, eſt relatio realis ex parte ſcientiæ, dependet enim ſcientia a ſcibili realiter ſed non econuerſo, poteſt enim eſſe ſcibile, & tamen de eo non habeatur ſcientia. Non autem poteſt eſſe ſcientia ſine ſcibili, ſicut non poteſt eſſe viſio ſine viſibili, ſimiliter inter menſuram & menſuratum, eſt relatio realis, ex parte menſurati, quoniam in ratione menſurandi paſſiue pendet a menſura, non autem econuerſo.

Et quidem, ꝙ hæc relatio ſit realis, manifeſtatur quoniã vbi eſt realis dependentia, & ordo, ibi eſt relatio realis, vt ex ſe patet, ſed inter ſcientiam & ſcibile, ex parte ſcientiæ, & inter menſuram & menſuratum, ex parte menſurati, eſt dependentia realis, vt declarauimus. Ergo talis relatio eſt realis, licet non mutua.

Ad euidentiam tertij, aduerte, ꝙ illa eſt realis mutua, quæ in vtroque extremo eſt realis, & in vtroque habet fundamentum reale. Et hæc ſm̃ Ariſt. in 5. Metaph. cap. ad aliquid fundatur, vel ſuper quantitatem, vt æqualitas, vel inæqualitas, & omnes proportiones numerales, vel ſuper qualita-

qualitatem,vt ſimilitudo & diſſimilitudo,vel ſuper actionẽ & paſſionem, vt paternitas & filiatio ,dominiũ,& ſeruitus Quæ quidem relatio,tres conditiones requirit.

Primo,ꝙ vtrũque extremum ſint ens reale,& unum realiter ab alio diſtinctum , pp quod inter ens , & non ens , non eſt relatio realis,quia non ens,non eſt ens reale , licet dici poſſit ens rationis,prout ab intellectu apprehenditur Nam ex 4.Met.tex.2.non ens eſſe,non ens dicemus.

Secundo,ꝙ vtrunque extremum ſit ens actu,& ſint actu abinuicem diſtincta,pp hoc inter duo alba actu exiſtentia, & actu ab inuicem diſtincta eſt mutua relatio ſimilitudinis defectus aũt huius, inter totum, & partes, & inter partes ipſas non eſt mutua relatio,quia partes non habent eſſe actu diſtinctum ab eſſe totius, ſed per eſſe totius exiſtũt,Nec vna habet eſſe diſtinctum ab alia,cum non ſint in actu,dum componunt totum,licet actu componant.

Tertio, ꝙ ſint eiuſdem ordinis,quod non ſic intelligas, quaſi ſit neceſſe, ꝙ ſint eiuſdem generis prædicamentalis, nã inter ſolũ generãtem & ranam genitam eſt mutua relatio realis in ſecundo modo relatiuorum ex 5. Met.& tñ cõſtat,ꝙ non ſunt eiuſdẽ generis.intelligas ergo,quòd ſint eiuſdẽ ordinis ideſt ex natura ſua ſint adinuicẽ ordinata,ita ꝙ ſicut A,ex ſe ordinat̃ ad B,ita B,ex ſe ordinat̃ ad A, & talis ordo ſeruatur inter oẽs numeros,& quãtitates cõtinuas finitas,adinuicem cõparatas,vel ꝙ mutuã habeant dependentiam,in ratione perfectiua,quę conditio ſeruatur inter omne agens ſecũdũ & ſuum paſſum,nam ſicut agens perficit paſſum actuando ipſum, ſic ex eo ꝙ agens agit in paſſum reducitur agens,de potentia agens ad actu agens, ex cõſequẽti ẽt pp paſſum perficitur agẽs, perfectius eſt.n.agens actu,q̃ agens in potẽtia. Ex quo ſequitur,ꝙ inter primam cauſam,& effectum ſuũ non eſt relatio mutua , qm̃ agens primum non perficitur actione ſua , cum ſit ex ſe perfectum,& actio ſua , ſit tua ſubſtantia , ex 12.Metaph. tex. 52.propter quod ſm viam B. Th. prima cauſa & omne eius productum, non ſunt eiuſdem ordinis,cum perfectio primæ cauſæ nullo modo pendeat ex ſuo producto,

Hæ:

Hæc de ſecunda diuiſione entis realis ſint dicta.

Tertia diuiſio entis realis eſt hęc. Quodlibet ens reale eſt vnum vel multa. Ad euidentiam huius dico duo.

Primo, quomodo eſt ſufficiens.

Secundo, quomodo datur per oppoſita.

Quantũ ad primum aduerte, ꝙ quodlibet ens, vel eſt in diuiſum in ſe, & diuiſum a quolibet alio, & ſic eſt vnum, hæc enim eſt propria ratio vnius intrinſeca ſecundũ Côm. in 5. Met. cap. de vno, & in 10. lib. comm. 3. vbi inquit, hoc nomen vnum ſm ꝙ eſt vnum, eſt illud quod non diuidit aliquo modo, & notanter dicit, ſm ꝙ eſt vnum, non. n. eſt neceſſe, ꝙ eſt vnum eſſe omnibus modis vnum, dantur. n. gradus, nam eſt quoddam ens, quod in ſe nullam penitus continet pluralitatem abſolutam, & hoc eſt maxime & oĩno vnum, & eſt conditio primi principij, ex 12. Met. tex. 51. Quoddam aũt eſt, quod licet actu non habeat diuiſionem, põt tñ diuidi in plura, ſicut omne ens corporeum, vel põt habere compoſitionem, ſaltem ſubſtantiæ & accidentis, vt omne ens circa primam cauſam, cuius actio & proprietates non ſunt ſubſtantia, ſed accidens, & ideo nullum præter primum ens eſt maxime vnũ. Põt ergo dici vnũ & multa, vnum quidem inquantum eſt actu indiuiſum & indiſtinctum. Multa vero inquantum diuerſitatem aliquam, vel cõpoſitionem ſubſtantialem, ſiue accidentalẽ ſecum compatitur, vel eſt diuiſum in ſeipſo, ita ꝙ plura continet, quorum vnum non eſt alterum realiter, & ſic eſt multa. Dico aũt realiter, qm̃ ſi illa plura diſtinguantur ſolum ratione non põt dici multa, niſi ſm quid. i. ſm rationem: vnde qm̃ in centro finis & principium diſtinguuntur ſolum ratione non dicitur cẽtrum eſſe multa, ſed vnum. Et qm̃ genus, ac differentia diſtinguuntur ſolum ratione, ſpecies conſtituta non dicitur eſſe multa, ſed vnum. Oppoſito autem modo ſi diſtinguantur realiter, & habeant eſſe actu diſtinctum dicuntur eſſe actu multa, ſicut duo lapides, duæ albedines, &c. Si autem non habent eſſe actu diſtinctum, ſed ſolum in potentia, dicũtur eſſe multa in potẽtia, ſicut partes dũ cõponunt totum: patet ergo hanc diuiſionem eſſe ſufficientem.

Quantum

Quantum ad ſecundum, vt ſcias quo membra huius diuiſionis ſunt oppoſita, aduerte, quod cum ſit duplex vnum. ſ. vnũ, quod eſt principium numeri. & vnum tranſcendens, alio modo opponitur unum numerale multitudini numerali, & alio modo unum tranſcendens multitudini tranſcendenti. Nam unum numerale dupliciter conſideratur.

Primò, inquantum ad ipſum conſequitur ratio menſuræ, vni enim primo competit ratio menſuræ, ex 10. Metaph. tex. 2. & ut ſic opponitur multitudini numerali oppoſitione relatiua, ſicut principium ad principiatum, ſicut pars ad totum, & magis proprie ſicut menſura ad menſuratum. Omnis enim numerus menſuratur unitate, ex decimo, Metaph. tex. 2.

Secundò, conſideratur ſecundum id, quod eſt unum, vt vnum: & hoc iterum dupliciter.

Primò, cum præciſione .i. inquantum eſt ſpecies diſtincta à qualibet ſpecie numeri, ſicut et conſideramus dualitatem, vt ſpẽm diſtinctam a quaternario, & vt ſic opponitur multitudini numerali conſideratę ſm quamlibet ſpeciem oppoſitione diſparata, quæ ſeruatur inter quaſcũq; duas ſpecies eiuſdem generis, quæ reducitur ad oppoſitionem contrariam, quia ex 10. Met. tex. 24. duæ ſpecies conſtituũtur ex contrariis differentiis diuiſiuis eiuſdem generis, ppter quas ſpecies conſtitutæ dicuntur opponi contrariè.

Secundò, conſideratur ſine præciſione, ideſt non inquantum ſpecies diſtincta ab omni ſpecie numeri, ſed inquantum eſt conſtitutum numeri aliquoties ſumptum, ſicut etiam poſſumus conſiderare duo, & tria, non inquantum ſunt ſpecies diſtinctæ contra ſex, ſed inquantum conſtituunt ſex, & ut ſic nulla oppoſitione contraria opponitur multitudini numerali, nullum enim conſtitutiuum contrariatur conſtituto, aliter non conſtitueret conſtitutum. Et in hac conſideratione, unum eſt materia numeri, materia autem non habet oppoſitionem ad id cuius eſt materia, niſi forte oppoſitionem relatiuam, qualis eſt inter principium, & principiatum. Patet igitur, quomodo unum & multa numeraliter opponuntur.

Vnum

Vnum uero ſumptum tranſcendenter opponitur multitudini tranſcendenti priuatiue, qm̃ cum unum ſit ens indiuiſum, importat formaliter indiuiſionem, multitudo vero importat diuiſionē, qm̃ multa ſunt, quorum unũ nõ eſt aliud, indiuiſio autem, & diuiſio ſe hñt, ut priuatio, & habitus, ergo unum & multa tranſcendenter ſumpta, opponuntur priuatiue, & confirmatur per Ariſt. in 10. Metaph. tex. 9. vbi & Cõm. inquit. Manifeſtum eſt, ꝙ unum opponitur pluri ſecundum hunc modum, ſcilicet habitum, & priuationem, indiuiſibilitas enim eſt priuatio diuiſibilitatis.

Tu tamen aduerte, ꝙ unum non eſt priuatio illius multitudinis, quam conſtituit, quia reſpectu illius eſt pars cõſtitutiua, vt diximus, ſed multitudinis, quæ negatur eſſe, in eo quod eſt unum: non enim de ratione ſua, unum negat omnem diuiſionem, ſed tantum eam, quæ eſſet in ipſo, ſi non eſſet vnum. Pari ratione negat omnem multitudinem ſibi intrinſecam inquantum unum: extrinſecam aũt non, immo vt diximus, eam conſtituit: omnis enim pluralitas ab unitate deſcendit. patet igitur quomodo præſens diuiſio datur per oppoſita, ſiue ſumantur vnum, & multa numeraliter, ſiue tranſcendenter.

Quarta diuiſio entis realis eſt in quinque tranſcendentia, de quibus conſiderabimus tria.

Primò, quomodo diſtinguantur ab ente, cum non ſint ſynonyma.

Secundò, quid addant ſuper ens.

Tertiò, quem ordinem habeant inter ſe.

Pro euidentia primi, pono tres concluſiones. Prima concluſio, tranſcendentia non diſtinguuntur realiter ab ente. In hac concluſione omnes Metaphyſici conueniunt quę tamen probatur duplici ratione.

Primò, quia de eis nõ prędicaretur ens tã in abſtracto, q̃ in concreto, qđ ideo dico, qm̃ & ſi accidẽs diſtinctũ realiter a ſubiecto prædicetur de ſubiecto in cõcreto, non tñ in abſtracto (falſum eſt. n. ꝙ Plato ſit albedo) conſtat autem ꝙ ens in abſtracto, & in concreto prædicatur de tranſcendentibus, nam bonum eſt ens & eſt entitas, ergo &c.

Secundò,

Secundò, ſi diſtinguuntur realiter ab ente addunt ſuper ens aliquod reale. Quę enim diſtinguuntur realiter, aut ſunt duo entia realia penitus diſtincta, vt duo ſuppoſita, aut vnum includit aliquod reale, quod non concludit alterum ut homo & homo albus, ſed tranſcendentia nõ addũt aliqđ reale ſuper ens, qm̃ tale additum, aut eſſet differentia, ſicut homo addit rationale ſuper animal, aut eſſet accidens, aut ſubſtantia, nõ addit dr̃iam, quia ens eſſet genus cõtra Ariſt. in 3. Meta. tex. 10. non addunt accidens, nec ſubſtantiã, quia tranſcendentia nõ prædicarentur de quolibet ente. Quod. n. addit ſuper ens, aliquid determinati generis, non conuertitur cum ente, vt patet. Conſtat autem tranſcendentia prædicari de quolibet ente, unde & Cõment. inquit in 4. Meta. cõm. 3. omne ens eſt unum, & econuerſo. Et quod dico de uno, intelligendum eſt de aliis tranſcendentibus. Cum igitur ſubſtantia, & quodlibet accidẽs ſint determinati generis, ſequitur ꝙ non conuerteretur cum ente, cuius tamen oppoſitum eſt conceſſum ab omnibus, cum ſint paſſiones conuertibiles cum ente.

Secunda concluſio: tranſcendentia non diſtinguuntur ab ente ex natura rei qm̃ diſtinctio ex natura rei eſt diſtinctio realis, nam per auctorem huius diſtinctionis, qui eſt Sco. in 1. ſent. diſt. 8. eſt diſtinctio in re ante opus intellectus, ergo eſt realis, ſed ex concluſione præcedenti non diſtinguuntur realiter ab ente, ergo nec ex natura rei. Nec valet ratio Scoti, quæ eſt hæc. Secluſo omni opere intellectus, voluntas, & intellectus diſtinguuntur plus quam ratione, cum habeant diſtinctas operationes, ergo eorũ obiecta diſtinguũtur, plus q̃ ratione, quæ ſunt ens & bonũ, ergo diſtinguuntur ex natura rei cõſequentia uero ſic probatur, qm̃ ex ſecundo de anima: tex. 33. potentię diſtinguuntur per obiecta, ergo qualis eſt diſtinctio inter uoluntatẽ, & intellectũ, talis erit inter ens, & bonum: cum ergo intellectus, & uoluntas diſtinguantur, ex natura rei diſtinguentur ſimiliter ens, & bonũ. Hæc ratio in uia B. Tho. non ualet, quoniam intellectus, & uoluntas, ſecundum nos diſtinguuntur, nõ ſolum ex natura rei, ſed etiam realiter, negamus

mus autem eſſe neceſſariam tantam diſtinctionem in obiectis, quantam ponimus in potentiis. Nec hoc dixit Ariſt. Nam ad cauſandam diſtinctionem realem in potentiis, ſufficit diſtinctio formalis, vel rationis in obiectis, ſicut ad cauſandam diſtinctionem ſpecificam, & realē in duabus ſcientiis, ſufficit diſtinctio formalis in obiecto, eadem enim res ſub diuerſa ratione formali, a diſtinctis ſcientiis conſideratur, ſicut terra ab Aſtrologo & a Phyſico.

Et ſi quæras, quō eadem res pōt ſub diuerſa ratione eſſe obiectum, intellectus & uoluntatis, dico id eſſe, qm̄ eadem res apta nata eſt diuerſimode mouere utrunque, mouet enim intellectum ſub ratione entis, quæ eſt ratio abſoluta, & mouet voluntatem ſub ratione appetibilis, quæ eſt ratio boni, quæ eſt ratio reſpectiua, vt dicemus infra.

Tertia concluſio: Tranſcendentia diſtinguuntur ratione ab ente. Qm̄ nō eſt nugatio dicere ens unum, ens bonū, ens verū, ut oēs cōcedunt, ergo aliqua diſtinctione diſtinguuntur, non reali, nec ex natura rei: per cōcluſiones præcedentes, ergo a ſufficienti diuiſione, diſtinguūtur ratione, licet ſignificent eandem naturā. Quod confirmatur per Ariſt. in 4. Metaph. tex. 3. vbi inquit. Si igitur ens, & unum idem & una natura, eo ꝙ ſe adinuicem cōſequūtur ſicut principium & cauſa, ſed non & una ratione oſtenſa. Et Commen. declarans illic dictū Ariſt. inquit: ſignificant eandem naturam ſubiecto, & duas diffinitiones, ſicut principium, & cauſa, manifeſtum eſt ergo, ꝙ ſ̄m viā Peripat. diſtinguuntur ab ente ſolum ſecundum rationem quoniam alio modo concipitur res ut ens, & ut una, uel bona, &c.

Pro euidentia ſecundi aduerte, ꝙ quinque tranſcendentia addunt quinque modos eſſendi generales, cōuenietes cuilibet rei, & non ſunt expreſſi per conceptum entis. vnde no. ꝙ modus eſſendi additus enti eſt duplex, nā quidā eſt ſpecialis, qui ſcilicet non conuenit omni enti, ſed determinato, ut hic modus, qui eſt eſſe per ſe, conuenit ſoli ſubſtantiæ. Et ſ̄m hos modos ſpeciales diſtinguitur ens in decem prædicamenta, de quibus inquit B. Tho. in 5. Metaphyſicæ. capi. de ſubſtantia, ꝙ diſtinguuntur per diuerſos

modos prædicandi,ſumptos a diuerſis modis eſſendi,ſcilicet ſpecialibus,de quibus pertractabimus in quęſtionibus Meta. Quidam autem ſunt modi eſſendi generales additi enti conſequentes omne ens, & iſti conſtituunt quinque tranſcendentia. Quorum ſufficientia eſt hæc, omnis talis modus conſequitur oē ens,uel in ſe,uel in ordine ad alterū.Si in ſe,uel affirmatiue, uel negatiue,ſi negatiue hic modus eſt indiuiſio,quam addit unum ſuper ens, eſt.n.unum & unum ens indiuiſum,ſi affirmatiue, hic modus eſt eſſentia, quæ conſtituit rem. Diſtinguitur enim res ab ente in hoc, quòd ens imponitur ab eſſe. Res autem ab eſſentia, uel a quiditate,propterea,licet ens dicatur,de ente reali,& de ente rationis, non tamen res.nam ſola entia realia proprie dicuntur res,quia ſola habent eſſentiam,uel quiditatem.entia uero rationis per apprehenſionem rationis dicūtur entia,non ꝙ ex ſe habeant aliquam eſſentiam, uel quiditatem, ſi in ordine ad alterum hoc dupliciter.

Primò,ſecundum diuiſionem unius ab altero,& hic modus conſtituit ly aliquid, dicitur enim aliquid quaſi aliud quid, propter ꝙ ſicut ens dicitur unum, quia eſt indiuiſum, ſic dicitur aliquid inquantum eſt diuiſum ab alio. Ex quo ſequitur, ꝙ ſi aliqua duo ſint realiter idem,unum per reſpectum ad alterum nō poteſt dici aliquid, unde hęc eſt falſa, homo comparatus rationali eſt aliquid.

Secundò, quantum ad cōuenientiā unius entis cū alio, & hoc non poteſt eſſe,niſi ſumatur aliqua natura,quæ nata ſit cōuenire cū ente. Id aūt eſt,aīa,qm̄ eſt quodā modo oīa,ex 3.de anima, tex.37. In aīa aūt eſt potentia intellectiua,& eſt appetitiua intellectiua dicta uoluntas. Conuenientia autem entis ad intellectum,quæ dr̄ conformitas, uel aſſimilatio conſtituit ly verum de quo dicemus. in c. de uero Conuenientia uero entis ad appetitum conſtituit ly bonum,de quo dicemus in c.de Bono. Ex prædictis igitur patet,quales modos addant tranſcendentia ſupra ens. Pro euidentia tertii, præpono diſtinctionem, deinde ſubiungam aliquas cōcluſiones.Diſtinctio eſt hæc: Ordo tranſcendentium dupliciter aſſignari poteſt.

Primò, quantum ad res ſignificatas,& ſic nullum habēt ordinem adinuicem,nec unum eſt prius altero. Quoniam huiuſmodi ordo ſupponit diſtinctionem realem inter ordinabilia, cum ordo iſte ſit relatio realis,quę requirit extrema diſtincta realiter, ut diximus ſupra,ſed tranſcendentia vt dictum eſt ſupra non diſtinguuntur realiter ab ente,nec a ſeinuicem, ergo quantum ad res ſignificatas, nullum habent ordinem adinuicem.

Secundò, conſideratur quantum ad rationes ſuas formales ad hunc ſenſum cuius trāſcendentis ratio prius apprehendatur, ab intellectu procedente ordinate a conceptu entis ad alios conceptus,puta an prius ei occurrat conceptus unius,poſt conceptum entis,an conceptus ueri,an conceptus boni, &c. Et in hoc ſenſu ibi quæritur, quem ordinem habeant inter ſe.

Præmiſſa hac diſtinctione, ſubiungo aliquas concluſiones deciſiuas quæſiti.

Prima concluſio,Vnum ſecundum rationem formalem præcedit omnia alia tranſcendentia.

Quoniam primum, quod concipitur ab intellectu noſtro eſt ens,ut etiam teſtatur Auic.in 1.ſuæ Metaph.c.6.

Secundum, eſt non ens, quia ex oppoſito cognoſcitur oppoſitum.

Tertium, eſt diuiſio. Cognito enim quid ens, & quid non ens, ſtatim apprehendimus diſtinctionem unius ab altero, cum ſint oppoſita.

Quartum, eſt indiuiſio, qm̄ omne ens in ſeipſo indiuiſum eſt,cum enim ſm̄ Ariſt.in 10.Metaph.tex.7. dicantur ęqualiter ens,& unum,quod non eſt unum non eſt ens,ſicut quod non eſt riſibile,non eſt homo, unum autem dicit in diuiſioné,vt ſupra declarauimus,ergo omne ens eſt in ſeipſo indiuiſum. Cum igitur ens unum dicat ens indiuiſum,& in 4.loco apprehendamus indiuiſionem,quę complet rationem unius, ſequitur ꝙ poſt ens primum quod concipitur, ex tranſcendentibus eſt unum.

Sed dicet aliquis, in ſecundo gradu concipitur nō ens & in tertio concipitur diuiſio.ergo ante conceptum unius

conci-

concipitur non ens, & diuiſio, ex conſequenti primum, quod concipitur poſt ens, non eſt ipſum unum.

Reſpondeo, id non impedit intentum noſtrum, quoniã loquimur de eo quod dicit aliquod poſitiuum, ſaltem quo ad ſuum materiale. Conſtat autem, quòd non ens, & diuiſio, non dicunt poſitiuum, de non ente patet, de diuiſione manifeſtatur ex ſua ratione formali, eſt enim diuiſio negatio vnius de altero. Diuiſa enim ſunt, quorum unum non eſt alterum, & ſic inſtantia non ualet.

Secunda concluſio, intellectus ordinate concipiẽs tranſcendentia, poſtquam apprehendit rem, ut unam, ſtatim apprehendit eam, ut aliquid, & eius conceptum format. nã declaratum eſt in concluſione præcedenti, quod in quarto gradu apprehendimus ens, ut indiuiſum in ſeipſo, ergo cõſequenter, vt diuiſum a quolibet alio: ſed in hoc ſtat ratio ipſius aliquid, ut dictum eſt ſupra: ergo poſt conceptum vnius immediate ſequitur conceptus ipſius aliquid. Quod autem ad apprehenſionem entis, ut indiuiſi in ſeipſo conſequenter ſuccedat apprehenſio, ut eſt diuiſum a quolibet alio, patet ex hoc, quod unumquodque ex propria entitate diſtinguitur a quolibet alio.

Tertia cõcluſio, poſt cõceptum ipſius aliquid ſtatim ſequitur conceptus rei. Quoniam dr̃ res a ſua propria quiditate, uel eſſentia, propriam aũt quiditatem, uel eſſentiam unumquodq; habet, inquantum eſt indiuiſum in ſe, & diuiſum a quolibet alio, alioquin ſua eſſentia nõ eſſet ſibi propria. ergo poſt conceptum unius & aliquid, intellectus ordinate procedens immediate format conceptum rei.

Quarta cõcluſio, cõceptus ueri eſt prior cõceptu boni. Qm̃ qualis eſt ordo inter intellectũ, & uoluntatẽ, talis eſt inter eorũ obiecta, prioris. n. & uniuerſalioris potẽtiæ obiectũ prius, & uniuerſalius eſt, ſed intellectus eſt prior & uniuerſalior uoluntate, qm̃ non fertur uoluntas niſi in præcognitum. Ergo uerum qđ eſt obiectum intellectus, prius eſt in apprehẽſioneq̃ bonum, quod eſt obiectum uoluntatis.

Præterea, uniuerſaliora ſunt priora in apprehenſione ex primo phyſ. tex. 3. ſed uerum in tota ſua latitudine eſt uni

uerſalius bono, quoniam uerum prædicatur de quolibet ente, tam potentiali, quàm actuali. Bonum autem propriè prædicatur de ente in actu, ut dicemus in cap. de Bono. Patet ergo, ꝙ inter tranſcendentia, ille eſt ordo, non quo ad res ſignificatas, ſed quo ad rationes formales, primum eſt Ens, ſecundum eſt unum, tertium eſt aliquid, quartum eſt Res, quintum eſt Verum, ſextum eſt Bonum.

Quinta diuiſio entis realis eſt hæc. Omne ens reale præcipue abſolutum, eſt finitum, uel infinitum, circa quam conſiderabimus tria.

Primò, quomodo ſumuntur ly finitum, & infinitum.

Secundò, ponitur unica concluſio, & probatur.

Tertiò, defenſatur contra Scotum ordo huius diuiſionis ad præcedentes ſoluenturque rationes ipſius.

Quantum ad primum, aduerte, quòd finitum & infinitum ſumuntur dupliciter.

Primò, in eſſentia.

Secundò, in quantitate.

Finitum in eſſentia dr̄, qđ eſt determinatū, & limitatū ad aliqđ genus eſſendi in prædicamento determinato, ſiue ſit ens corporeū, uel incorporeū, ſubſtantia, uel accidens. Infinitū in eſſentia, eſt illud ꝙ nullo modo eſt arctatū ad unū genus eſſendi, ſed in ſe continet eminenter oēs gradus entis, & oēs dabiles perfectiones. Finitum in quantitate eſt illud in quo eſt aſſignare principium, & finē, & hoc tam in quantitate cōtinua, q̄ diſcreta. Infinitum aūt eſt in quo cum ſit diuiſibile non eſt dare principium, neq; finē, ut in linea infinita in multitudine infinita. In propoſita diuiſione intendimus de finito, & infinito in eſſentia, cōſtat enim ꝙ quantitas non conuertitur cum ente. Ergo nec finitum nec infinitum in quantitate diuidunt ens reale abſolutū vniuerſaliſſime ſumptū. Quantū ad ſm, poniē hæc concluſio, Quodlibet ens reale abſolutū eſt finitū, uel infinitum in eſſentia, probatur. Quodlibet ens reale abſolutum, vel habet eſſe ex ſe uel ab alio, ſi ex ſe, ergo habet eſſe interminatū. Quidquid.n. terminatur, ab aliquo terminatē, a quo pendet, uel a quo cōtinetē, uel a quo ſuſtentatur. ergo quod habet

habet eſſe ex ſe, penitus independens a quocunque extrin ſeco, habet eſſe interminatum, ſi interminatum & infinitũ qm̃ conuertuntur, ſi eſſe infinitum, ergo eſſentiam infinitam. Cum enim apprehendamus eſſe, vt fluens ab eſſentia, quantum erit eſſe ſm perfectionem, tanta erit eſſentia, vt radix, ſi habet eſſe ab alio, ergo eſt finitum in eſſentia. Qm̃ ſi habet eſſe ab alio, eſt eſſe productum, ſi productum, ergo terminatũ ad aliquem gradũ eſſendi vel ex dña ſpecifica, ſi eſt ſubſtantia, vel ex ſubiecto, ſi eſt accidens, Ergo quod habet eſſe ab alio eſt finitum in eſſentia. Sed aduerte, ꝙ in via Comm. ex 8. phyſ. cõm. 79. hæc diuiſio nulla eſt. Qm̃ negat poſſe dari infinitum in eſſentia, quod dr̃ infinitum in vigore, vnde apud ipſum, primum mouens non eſt infiniti vigoris, verum quia non ſuſtinetur a B. Tho. nec a Scoto, ideo ſua opinio reſeruatur reprobanda in q. noſtris metaphyſicalibus, & nunc non eſt præſentis negocij.

Quantum ad tertium declarandum eſt, quẽ ordinem habeat, hæc diuiſio ĩter diuiſiones entis. Et hic eſt duplex via famoſa, vna apud Thomiſtas, alia apud Scotiſtas.

Thomiſtæ tenent, ꝙ quemcunque ordinem contineat hæc diuiſio, non tñ eſt prior diuiſione entis, quæ fit per vnum & multa. Immo ſequitur tranſcendens, quod eſt bonum, & cum bonum ſit poſterius vno, vt declaratum eſt, ponendo ordinem inter rationes formales tranſcendentiũ ſequitur hanc diuiſionem eſſe poſteriorem illa. Quòd autẽ hæc diuiſio ſequatur bonum, probatur ſic. Vnumquodque intantum eſt finitũ, vel infinitum in eſſentia, inquantũ habet eſſe. Intantum habet eſſe, inquantum eſt perfectum, qm̃ eſſe. rei eſt prima rei perfectio, cum ſit prima actualitas, qua res exiſtit. Intantum autem eſt perfectum inquãtum eſt bonum, quia vt dicemus in cap. de Bono, ratio boni eſt ratio perfectiui: ergo vnumquodque in tantum eſt finitum, vel infinitum in eſſentia, inquantum eſt bonum, patet ergo, quòd hæc diuiſio ſequitur bonum.

Scotiſtæ aũt fundantes ſe ſuper doctrinam Scoti in primo diſtinct. 8. q. 3. & in quolibet q. 5. tenẽt hanc diuiſionem priorẽ illa qua diuiditur ens per vnum & multa, & argui

tur ſic,ens prius diuiditur in ea, quæ ſunt enti magis intima,quam in ea quæ ſunt poſterius enti conuenientia, ſed finitas & infinitas in eſſentia conueniunt enti magis intime,quàm vnitas & multitudo,ergo, &c. Maior patet. Minor autem ad mentem Scoti,ſic probatur,finitas & infinitas conueniunt enti in eſſe quidditatiuo ideſt in primo modo per ſe, dicunt enim perfectionem in eſſentia rei, perfectio autem in eſſentia conuenit enti in primo modo per ſe. Nam quęlibet eſſentia comparata alteri eſt perfectior, vel imperfectior, ſicut humanitas perfectior eſt equinitate, & ſic de alijs eſſentijs ſpecificis, vnitas aūt & multitudo conueniunt enti,in ſecundo modo per ſe,qm̄ apud metaphyſicum ſunt paſſiones entis,ergo,&c. Ad hoc ſecūdū doctrinā B.Th.negatur minor.ad probationem, qn̄ dr̄,finitas & infinitas cōueniūt enti in eē quidditatiuo,id pōt dupliciter intelligi. Primo, prout abſtrahit a quolibet eſſe actuali,puta ſumendo humanitatem,vt humanitas præciſe & abſtracte præſcindendo a quolibet eſſe actuali, & ſic negamus finitum & infinitum in eſſentia conuenire enti,quia eſſentia ſic præciſe ſumpta,nullam perfectionē dicit,cum prima rei perfectio ſit eſſe actuale,& vt ſic comparata alteri eſſentiæ præciſe ab eſſe,non poteſt dici hęc perfectior,& illa imperfectior,niſi forte fundamentaliter,prout humanitas eſt apta recipere nobilius eſſe,equinitas autem vilius.

Secundo,conſideratᷣ prout ſtat ſub eſſe, puta equinitas actu exiſtens,& vt ſic conceditur,quodlibet ens abſolutum eſſe finitū,vel infinitum in eſſentia,& dicit aliquam perfectionem,ſed qm̄ hæc perfectio fundatᷣ in eſſe, & ipſum eſſe eſt quoddam bonū(cuilibet .n. eſſe ſuum eſt appetibile)iō dicimus,ꝙ finitū & infinitū ſequuntur bonum. Et qm̄ ens prius diuiditur per vnum & multa,q̄ per bonū & malū, iō ſuſtinemus diuiſionem entis,per vnū & multa eſſe priorem diuiſione,quę eſt per finitum & infinitū. Et hic terminamus conſiderationem de ente cum omnibus diuiſionibus ſuis.

Et aduerte,ꝙ ex propoſito relinquimus diuiſionem entis in decem prædicamenta, quoniam illa nō cōuenit enti reali abſolute ſumpto, ſed enti reali finito in eſſentia. De

hoc

hoc igitur conſiderabimus in quæſtionibus noſtris Metaphyſicalibus.Sequitur conſideratio de Vno.

De Vno, Cap. II.

SEcundùm ordinem aſſignatum in traſcendẽtibus poſt conſiderationem entis ſequitur conſideratio de Vno, de quo dicemus tria.

Primo, quomodo diſtinguuntur vnum tranſcendens, & vnum numerale.

Secundo,quid addit vnum numerale ſuper vnum tranſcendens.

Tertio,ſi ratio menſuræ primo conuenit vni.

Quantum ad primum aduerte,ꝙ non eſt immorandũ, vt declaretur,vtrum diſtinguantur, nam opinio Auicennæ de eorum identitate recitata a Commẽ.in 4.Met.com men.2.& ſufficienter reprobata a B.Tho.in 5. Metaph. exponente tex,3.iam caſſata eſt.Suppoſito ergo,ꝙ diſtinguãtur,inueſtigandum eſt quomodo.

Ad cuius euidentiam nota,ꝙ aliqua poſſunt eſſe diſtincta dupliciter.

Primo,ſicut duæ res,quarum vna nõ eſt alia,nec de ea prædicatur,ſic Plato & Sortes diſtinguuntur, & quęlibet alia ſpecies.Et hoc modo clarum eſt,ꝙ ens tranſcendens & ens numerale non diſtinguuntur,quia licet vnum numerale non prædicetur de vno tranſcendente, cum ſit eo inferius,tñ vnum tranſcendens prædicatur de vno numerali,qm̃ de quocunq; prædicatur ens, prædicatur & vnũ tranſcendens,cum ſint conuertibilia,ex 4.Metaph. tex.3. Conſtat autem ꝙ de eo prædicatur ens,ergo, &c.

Secundo,dñr aliqua diſtincta, quia vnum eſt ſicut ſuperius,& alterum ſicut inferius, addens tñ aliquid ſupra rationem ſuperioris.Hoc modo diſtinguuntur animal, & homo,qm̃ ſupra rationem animalis addit rationale & ſic diſtinguuntur vnum tranſcendens,& vnũ numerale, quoniam vnum numerale eſt in genere determinato,ideſt in prædicamento quantitatis,vnum autem tranſcendens eſt

ſuper omne genus,ſicut & alia tranſcendentia, & ideo eſt magis vniuerſale,& propterea ſicut homo addit aliquid ſuper conceptum animalis,neceſſe eſt, vt vnum numerale addat aliquid ſuper vnum tranſcendens. Quid vero ſit illud,dicemus in ſequentibus.

Quantum ad ſecundum, declarandum eſt quid addat vnum tranſcendens ſuper ens, & quid vnum numerale & per conſequens ſuper vnum tranſcendens.

Reſpectu primi,dico ꝙ vnum tranſcendens nihil reale poſitiuum addit,declaratum eſt.n.ſupra, ꝙ tranſcendentia nullum reale addunt ſupra ens ergo nec vnũ.Declaratum eſt ẽt,ꝙ vnum eſt addens indiuiſionem ſuper ens.Indiuiſio autem non eſt quid reale poſitiuum cũ ſit priuatio quę eſt negatio.Dicendum eſt ergo,ꝙ ſolã indiuiſionẽ ſuper ens addit,vt patet ex ſua ratione formali,quæ eſt hæc vnum tranſcendens eſt,cui debetur eſſe indiuiſum.

Reſpectu autem vnius numeralis varia eſt opinio,licet enim omnes concordent,ꝙ eſt accidens ſecundum Auic. in 3.ſuæ Metaph.cap.3.& ſecundùm Comment.in 4.Metap.comm.1.& clarius in 10.lib.comment. 5. Quid autẽ ſit illud accidens eſt diuerſa opinio. Nam Auicenna in eodem loco videtur ſentire,ꝙ ſit eſſe,quod dat quantitas cõtinua rei quantæ.Puta ſi quæratur quare lapis iſte eſt vnus numeraliter,reſpondetur, quia habet eſſe quantitatiuum indiuiſum fluens a quantitate continua lapidis,ita ꝙ tandiu lapis eſt vnus numeraliter, quandiu non eſt diuiſus ſm quantitatem. Si enim quantitas lapidis diuidatur,fiet alterum & alterum eſſe quantitatiuum,& ſic fient duo lapides,& hanc ſententiam videtur ſequi B. Tho. in primo ſent.diſt.24.vbi recitans mentem Auicennæ, licet improbet ipſum quo ad identitatem vnius numeralis cũ vno tranſcendenti,non tamen quantum ad hoc ꝙ vnitas numeralis ponitur eſſe quantitatis continuæ.

Quidam aũt dicunt,ꝙ addit ſuper ens rationem mẽſuræ,quoniam prima ratio menſuræ attribuitur vni ex 10. Met.tex.3.Quod quidẽ quomodo ſit verum dicemus infra.Et hanc opinionem videtur tenere B.Thom.in 4.Metaphyſ.

taphyſ.

taphyſ.exponens textum tertium,vbi arguens contra Auicennam inquit, vnum quod eſt principium numeri addit ſuper ſubſtantiam rationem menſurę,quæ eſt propria paſſio quantitatis,quæ primo inuenitur in vnitate,& dicitur per priuationem & negationem diuiſionis,quæ eſt ſecundùm quantitatem continuam.

Sed dicet aliquis,ſi ſm B.Tho.vnum numerale dicit eſſe indiuiſum quantitatis continuæ,ergo non dicit rationē menſuræ,quoniam vnius eſt ūn vna ratio quidditatiua.

Reſpondeo,non eſt inconueniens,ꝙ dicat vnum tanꝗ eſſentiale prædicatum,ſicut homo dicit formaliter rationale,& alterum tanꝗ proprietatem ſuam,ſicut homo dicit riſibile, eodē mō vnum numerale dicit eſſe indiuiſum quantitatis continuæ,vt prædicatum eſſentiale. Dicit aūt rōnem menſuræ,vt proprietatē ſuā,quæ fluit a prædicato eſſentiali,ex hoc.n.ꝙ dicit eſſe indiuiſum,ſequit̄ rō menſuræ ex 10.Met.tex.3.vbi manifeſtatur quamlibet menſuram eſſe indiuiſibilem aut a natura,aut a propoſito.

Quidam autem, ſicut placuit Paulo Soncinati in 10. Met.q.3.dicunt vnum numerale eſſe accidens,& ꝙ illud accidens eſt quantitas continua rei quantæ, puta vnitas huius lapidis eſt quantitas continua eius, & probat propoſitum dupliciter.

Primo,Res ex ſua quantitate continua, eſt indiuiſa in ſe & diuiſa a quolibet alio, ergo quantitas continua eſt vnitas rei quantę,conſequentia patet a diffinitione ad diffinitum,antecedens autem ſic probatur.Diuiſibilitas primo conuenit quantitati continuæ, vt aliàs probatum eſt, ergo per quantitatem continuam res eſt indiuiſa in ſe,& diuiſa a quolibet alio.

Secundo, per ſolam quantitatem continuam res illa facit numerum cum alia,poſito enim lapide A, cum ſua quantitate continua,ſimiliter poſito B, omni alio circunſcripto conſtituunt binarium, ergo vterque eſt vnus ſua quantitate continua,patet ergo vnitatem numeralem eſſe quantitatem continuam.

Sed contra hanc opinionem ſic arguitur,diuiſibile non

habet rationem vnitatis,& diminutionẽ vnitatis,quæ dicit indiuiſionem ex 10.Met.tex.3.ſed quantitas continua eſt diuiſibilis etiam in infinitum,ex 3.phyſic.text.34.ergo quantitas continua,non habet rationem vnitatis.

Sed forte dices,quantitas cõtinua dupliciter cõſideratᷣ.

Primo,vt habet partem extra partem,& ſic non habet rationem vnitatis,quia vt ſic eſt diuiſibilis,ſicut etiam argumentum probat.

Secundo,inquantum eſt indiuiſa in ſe, & diuiſa a quolibet alio,& vt ſic habet rationem vnitatis.

Contra,& probo ꝙ etiam ſecundo modo accepta non habet rationem vnitatis,quod.n.conuenit alicui e xſua ratione formali,& in ſuo eſſe quidditatiuo,quocunq; modo conſideratur,ſemper conuenit ei,qm̃ prædicata quidditatiua ſunt inſeparabilia,ſed eſſe diuiſibile, & habere partẽ extra partẽ cõuenit quantitati cõtinuæ,ex ſua ratione formali & quidditatiua,vt patet in 6.ph.tex.3. vbi Philoſophus diffiniens continuum inquit.Continuũ eſt diuiſibile in ſꝑ diuiſibilia & nullũ continuorũ diuiſibile in impartibilia,patet ergo,ꝙ quantitas cõtinua ẽt cõſiderata,vt indiuiſa in ſe,& diuiſa a quolibet alio,non hẽt rõnẽ vnitatis.

Ad primum igitur argumentum, negatur antecedens, & probatio nihil valet,immo magis ſequitur oppoſitum. Nam ex hoc ꝙ diuiſibilitas conuenit quantitati cõtinuę, primo ſequitur, ꝙ indiuiſibilitas conſtituens vnitatem, non primo conuenit eidem,cum ſint oppoſita.

Ad ſecundum negatur ſimiliter antecedens, & ſua probatio nihil valet.nam ſecluſo eſſe indiuiſo dato rei quantæ a ſua quantitate continua duo lapides non conſtituunt binarium,quia neuter eorum erit vnus.

Tenendum eſt ergo,quod vnum numerale addit ſuper ens eſſe indiuiſum fluens a quantitate continua, ad qđ ſequitur ratio menſuræ.

Quantum ad tertium agenda ſunt duo.

Primo,videbitur,quæ ſit ratio menſuræ.

Secundo,proponetur concluſio ad principale propoſitum,& probabitur.

Ad-

Aduerte igitur, ꝙ ratio menſuræ eſt hæc. Menſura eſt id quod ducit in cognitionem quantitatis rei quantę, vnde inquit Ariſt in 10. Meta. text. 2. Menſura eſt id per quod cognoſcitur rei quantitas, vbi & Commen. inquit Ratio mẽſuræ eſt ducere in cognitionem menſurati.

Sed aduerte duplicem rei quantitatem. ſ. dimenſiuam, & virtualẽ, quæ idem eſt ꝙ rei perfectio & bonitas. Quodcunque ergo ducit nos in cognitionem quantitatis dimenſiuę, dicetur menſura dimenſionalis. Sicut per cubitum cognoſcimus quantitatem ligni. Illud vero per quod cognoſcimus quãtitatem virtualem, dr̃ menſura virtualis, & hoc ſm Philoſophũ in 10 Met. tex. 2. eſt illud quod eſt ſimpliciſſimũ, & primũ, & perfectiſſimũ in quolibet genere, vnde & albedo dr̃ menſura omnium colorũ, qm̃ per ipſam cognoſcimus quanta perfectio ſit in alijs coloribus, quanto enim magis propinquant ei, tanto perfectiores ſunt, & quanto magis diſtant, tanto imperfectiores, & in genere ſubſtantiarum, prima ſubſtãtia ſeparata eſt menſura omnis ſubſtãtiæ, cum. n. illa ſit prima & perfectiſſima in tali genere, tanto aliæ ſubſtantiæ ſunt perfectiores, quanto magis illi propinquant. Declarata ratione menſuræ, ponitur concluſio ad principale propoſitum. Ratio menſuræ prius reperiť in vnitate, quam in oĩbus alijs. Ad cuius probationem ſuppono quòd de ratione menſuræ eſt indiuiſibilitas ſm Ariſt. in 10. Met. tex. 3. vbi inquit. In omnibus autẽ his metrum & principium aliquid, & indiuiſibile, qm̃ & in lineis vtimur quaſi indiuiſibili pedali, &c. Et illic declarat Ariſt. quòd neceſſario menſura eſt aliquod indiuiſibile, aut ſimpliciter aut humano decreto, ita ꝙ nec ei fiat additio, nec diminutio. Si. n. quid diuiſibile & variabile eſſet, non certificaret quantitatem menſurati. Hoc ſuppoſito arguo ſic. Vnitati primo conuenit indiuiſibilitas, ex diffinitione ſua, vnde inquit Ariſt. in 10. Met. tex. 2. vni eſſe indiuiſibile eſt eſſe. ergo vnitati primo conuenit ratio menſuræ, conſequentia patet ex ſuppoſito, nam bene ſequitur, ſi indiuiſibilitas eſt de ratione menſuræ, ergo cui primo competit ratio indiuiſibilitatis, eidem primo competit ratio menſuræ.

Præter

Præterea, omnem quantitatẽ continuam menſuramus numero per replicationem, vel vnitate, ſi nõ replicatur mẽſura. Numerum autem menſuramus vnitate, cum ſit multitudo conſtituta ex vnitatibus, vnitatem vero per nullum prius menſuramus, ergo eſt primum menſurans, & nullo modo menſuratum. Patet igitur, ꝙ ratio menſuræ primo conuenit vni. Hæc de Vno dicta ſint.

De Aliqud. Cap. III:

NVnc agendum eſt de Aliquid iuxta ordinem tranſcendentium aſſignatum ſupra. Aduerte igitur, ꝙ cognitio de aliquid pendet ex cognitione Vnius Dictum eſt enim in ſufficientia tranſcendentium, quòd ly aliquid ſignificat diſtinctionem vnius entis ab alio, propter quod nota, ꝙ de ratione vnius non eſt niſi eſſe indiuiſum in ſeipſo, ꝙ autem ſit diuiſum ab alio, accidit, quoniã accidit aliud eſſe, vnde dato, ꝙ ſolus Deus eſſet, adhuc eſſet vnus, quia omnino indiuiſus in ſe, nõ tamẽ proprie eſſet aliquid, quia nõ eſſet diſtinctus ab alio, ſi nihil aliud eſſet. Niſi forte diceretur aliquid quia ex natura ſua eſſet apus diſtingui ab alio ſi daretur, vnde diceretur aliquid fundamentaliter, & non formaliter. Hæc de aliquid dicta ſint.

De Re. Cap. IIII.

CIrca hoc tranſcendens quod eſt Res, iam patet ex ſufficientia tranſcendentium ſupra aſſignata, quòd diſtinguitur ab ente propter hoc, quòd ens ſumitur ab eſſe, Res, aũt ab eſſentia, & quomodo entia rationis, vt dictũ eſt ſupra, non habent eſſentiam, ideo competit ſolis entibus realibus. Inueſtigandum eſt ergo qualiter ſe habeat eſſentia, a qua ſumitur res, ad eſſe a quo ſumitur ens. Et quæritur vtrum diſtinguantur realiter, vel ſint idem re, ſed diſtincta tantum ratione, & circa hoc ſic procedendum eſt.

Primo, proponentur aliquæ opiniones, & improbabunẽ

Secun-

Secundò, proponetur uia B. Thom. & defenſabitur.

Prima opinio, eſt Henrici de Gandauo in 1. quolib. q. 8. hic tenet eandem rem penitus eſſe eſſentiā, & eſſe, ſed per duplicē reſpectū, quem pōt habere comparata primæ cauſæ denominatur eſſentia, & eſſe, nā imaginatur ꝙ res ante quam producatur eſt ab æterno in intellectu primæ cauſę ſicut exemplatū in exemplari, & ideatū in idea, & ſic conſiderata dicit reſpectū exemplati ad exemplar, dato etiam caſu ꝙ non produceretur, & ut ſic dicitur eſſentia, puta res quæ eſt hō, ut eſt in intellectu primæ cauſæ, ut ideata dicitur eſſentia hominis. Si autem conſideratur comparata ad primam cauſam, ſicut effectus ad cauſam productiuam, prout in actu producitur, ſic uocatur eſſe, unde res, quæ eſt homo actu productus dicitur eſſe per talem reſpectum, ſicut per primum reſpectum dicitur eſſentia.

Sed contra hanc opinionem dupliciter arguitur.

Primò, nulla relatio eſt de formali ratione entis abſoluti: dr̄ enim abſolutum ad ſe, & non ad alterum, ſed eſſentia puta hominis, & lapidis eſt ens abſolutum, ut patet, ergo per relationem res non poteſt dici eſſentia, cum eſſentia ſit ſignificatum diffinitionis, ut dicemus infra.

Præterea, nulla relatio eſt incluſa in ratione ſui fundamenti, qm̄ fundamētum eſt prius relatione fundata, eſſentia eſt fundamentum huius relationis, quæ eſt inter rem exemplatam, & primam cauſam ut exemplar. nam eſſentia eſt id, quod eſt producibile per diuinum exemplar. ergo in ſua ratione formali non includitur reſpectus, cum ſit reſpectus poſterior fundamento.

Secunda opinio, eſt Scoti in 3. ſenten. diſt. 6. & conſiſtit in duobus.

Primò, ꝙ ſunt idem realiter, & ſic probat. Duo abinuicē inſeparabilia ſunt idem realiter. Hoc eſt uelut principiū in doctrina ſua: ſed eſſe non ſeparatur ab eſſentia. Tunc enim exiſteret eſſentia ſine eſſe, quod eſt impoſſibile, & implicans contradictionem: ergo ſunt idem realiter.

Secundò, ꝙ diſtinguuntur ex natura rei, & probat ſic De quibuſcunq; prædicantur, & uerificantur prædicata cō-

tradi-

tradictoria, diſtinguuntur ex natura rei, hæc patet ſecundum ipſum ex diffinitione diſtinctionis ex natura rei, ſed de eſſe & eſſentia verificantur prædicata cõtradictoria, nã hæc duo ſunt uera, eſſe accidit eſſẽtiæ, eſſẽtiã nõ accidit eſſtiæ, ſimiliter hæc duo. Eſſentia poteſt eſſe in potentia obiectiua, eſſe non poteſt eſſe in potentia obiectiua, ergo eſſe, & eſſentia diſtinguuntur ex natura rei.

Sed iſtæ rationes in uia noſtra nihil concludunt. Et ad primam negatur maior, quoniam non eſt uniuerſaliter uera, nam materia & forma diſtinguuntur realiter, & tamen materia non poteſt ſeparari a forma, ſaltem in eſſe formali. vt pro nunc dimittamus eſſe obiectiuum, & ſecundum uiam noſtram diſtinguuntur potentiæ animæ ab anima realiter, & proprietas a ſubiecto, & tamen ſunt inſeparabiles, ergo maior ſua non eſt uera uniuerſaliter.

Ad ſecundam negatur maior, quoniam ad uerificãdum de eodem prædicata contradictoria, ſufficit diſtinctio rationis ſumpta ex parte rei, & non ſolum ex parte intellectus ratiocinantis, vnde de puncto ſignato in medio lineæ, verũ eſt dicere, punctus eſt principium, & non eſt principium, ſcilicet partis præcedentis. Et tamen idem punctus, ut principium diſtinguitur ſolum ratione a ſeipſo, prout non eſt principium, & ſic patet quòd maior in uia noſtra non concludit, licet apud Scotiſtas teneatur ut maxima.

Tertia opinio, quam intendimus ſuſtentare eſt B. Tho. in ſecundo contra Gentes. cap. 52. Ad cuius euidentiam agemus tria.

Primò, quid ſit eſſentia, & eſſe.

Secundò, in quo genere ſint.

Tertiò, ponam duas concluſiones rñſiuas propoſito.

Quantum ad primum aduerte, ꝙ eſſentia dicit ſignificatum diffinitionis ſumptum in concreto, ut ſignificatum huius diffinitionis, animal rationale eſt eſſentia hoïs, quæ apud Philoſophum in 7. Meta. dicitur quod quid eſt, unde id quod eſt res, eſt eſſentia rei. Dico autem in concreto quia aliquando ſumitur eſſentia in abſtracto dicendo, humanitas, equinitas, &c. Sed in hoc ſenſu non ſumus locuturi

turi hic,non enim eſſe competit ei in abſtracto, ſed in concreto,qm̃ abſtracta hn̄t ration ē quo, & non quod eſt. Eſſe autem dicit primam actualitatem impreſſam cuilibet enti creato a prima cauſa,,qua formaliter exiſtit, cum ex ſe, & ſibi derelictū quocunq; alio circunſcripto exiſtere nō poſſit: primo dicitur primam actualitatem, quoniam eſt primum quo res eſt actu, & ſupponitur ut fundamentum primum cuilibet alteri prædicato perfectiuo. Nō enim poteſt res hr̃e eſſe per ſe neq; corporeum,neq; viuū: niſi ſuppoſito eſſe.merito ergo dicit primam actualitatem,qm̃ eſt primum actuans formaliter. Dicitur ſecundo, cum ex ſe exiſtere non poſſit. Omne.n.ab alio dependens, non habet eſſe ex ſeipſo, quia tunc non dependeret ab alio. ergo indiget aliquo, quo poſſit exiſtere, & id eſt eſſe, vnde ſequitur corollarie. Primā cauſam ſolā poſſe exiſtere ex ſeipſa, qm̃ cū ſit omnino indepēdens,nō indiget aliquo influente ſibi eſſe.Reliquæ partes dictæ deſcriptionis manifeſtæ ſūt, patet igitur quid ſit eſſentia,& quid ſit eſſe.

Quantum ad ſecundum dico, quòd eſſe eſt in eodem genere reductiue, in quo eſt ſua eſſentia.Quod probo dupliciter.

Primò,actus & potentia ſunt in eodem genere,ex 9.Meta.tex.12.ſed eſſe comparatur ad eſſentiam, ſicut actus ad potentiam. Eſt enim eſſentia ſuſceptiua eſſe, & eſſe eſt actuans eſſentiam, cum ex ſupradictis ſit prima actualitas. ergo ſunt in eodem genere.

Præterea ſumo eſſe ſubſtantiæ, puta hominis,& quæro aut eſt ſubſtantia,aut accidens, ſi eſt ſubſtantia,habeo intentū,ſi eſt accidens,contra. Accidens eſt poſterius ſubſtā tia ex 7.Metaph.tex.4. ergo ſubſtantia haberet eſſe per aliquod poſterius ipſa, & cum non ſit ſuſceptiua accidentis, niſi prius actu exiſtat,ergo prius exiſteret quam reciperet eſſe,quod ſecundum te eſt accidens,quod patet eſſe abſurdum.Neceſſe eſt ergo dicere eſſe ſubſtantiæ, eſſe in genere ſubſtantiæ, & eſſe accidentis in genere accidentis, & eſſe quantitatis in genere quantitatis, & eſſe qualitatis in genere qualitatis, &c.

Quantum

Quantum ad tertium, ut pateat propoſitum in uia Thomiſtica, pono duas concluſiones.

Prima concluſio: In quolibet ente citra primũ, diſtinguuntur realiter eſſe, & eſſentia ſumpta in concreto, puta eſſe hominis, & id quod eſt homo, probatur dupliciter.

Primò ſic, ſuppono, ꝙ eſſentia in concreto in nullo recipitur, cum ſit id, quod eſt, & ſit ens per ſe, tunc arguo ſic. Si eſſe hoīs eſt idem qđ homo, ergo ſicut homo non recipitur in alio, ſic nec eſſe hoīs, tunc ultra. Si eſſe non recipitur in alio. ergo eſt eſſe illimitatum, qm̃ omne limitatum & cõtractum, ideo limitatur, & contrahitur, quia recipitur ab alio, ſicut accidens in ſubiecto, uel forma in materia, uel limitatur per aliquam differentiam contrahentẽ, ſicut animal limitatur ad hominẽ per rationale. ſed ſm te eſſe non recipitur in aliquo, cũ ſit idem per te cum eſſentia, quę nõ recipitur in aliquo, nec habet dr̃iam contrahentẽ. Eſt. n. eadem ratio ens, & eſſe hr̃e differentias, cum ſumatur ens ab eſſe, ſed ens non habet differentias contrahentes, ex 3. Met. tex. 10. ergo eſſe remanet illimitatum. Si illimitatum ergo infinitum, ſi infinitum, ergo dabuntur plura eſſe infinita, ſcilicet eſſe primi, & eſſe rei productę, quod cum ſit manifeſte falſum, ut etiam probabitur in 12. Meta. ſequitur ꝙ non ſunt idem eſſe, & eſſentia rei productæ.

Secundò ſic, eſſe habet cauſam productiuã, qm̃ eſt effectus agentis, quod dat eſſe ſuo productiuo. Eſſentia autem non habet cauſam productiuam, ergo non ſunt idem realiter. conſequentia patet. Secunda pars accidentis multipliciter probatur, nam ſi habet cauſam productiuam: ergo prędicata quiditatiua, & eſſentialia habent cauſam productiuam, ſed hæc prædicata conueniunt rei abſq; omni cauſa productiua. Remota. n. omni cauſalitate productiua reſpectu roſæ, quæro an hæc ſit uera, Roſa eſt ſubſtantia corporea, ſi ſic, habeo intentum, ſi non, ergo de roſa abſolute ſumpta, non poteſt haberi ſcientia, ſed tantum de roſa, ut exiſtit, quod tamen eſt falſum, qm̃ ex primo Poſter. Scientia eſt de incorruptibilibus, & neceſſariis. Roſa autem, ut exiſtit, corruptibilis, & contingens eſt, ut ergo de ro-

ſa

ſi habeatur ſcientia neceſſe eſt hanc eſſe ſempiternæ veritatis, Roſa eſt ſubſtantia corporea, etiam remota omni cauſalitate productiua.

Præterea, ſi prædicata quiditatiua non conueniunt ſubiecto,ſecluſa omni cauſa effectiua, ergo diffinitio nõ ſemper conueniret ſuo diffinito, quod eſt abſurdum. Præterea huius propoſitionis,homo eſt homo,nulla eſt cauſa.ergo nec huius,homo eſt animal rationale,& hæc eſt ſententia i 7.Met.tex.59.vbi tenet ꝙ huius propoſitionis, homo eſt hõ,nulla eſt cauſa, niſi forte,ut inquit illic Comm.aliquis dicat,quoniam quodlibet eorum eſt unum per ſe, & vnũ diuiditur in prædicatũ & ſubiectũ. Et intẽdit Cõm. ꝙ non põt aſſignari alia cauſa, niſi identitatis prædicati cum ſubiecto.manifeſtũ eſt ergo, ꝙ ſi prædicata quiditatiua non habent cauſam effectiuam, nec eſſentia ſumpta in concreto includens hmõi prædicata, habet cauſam effectiuam.Ex his ergo patet,ꝙ eſſentia & eſſe in quolibet creato diſtinguuntur realiter. & huic ſententiæ vr̃ aſſentire Ariſt.in ſecundo poſt. vbi tenet ꝙ quid eſt hominis & eſſe hominis non ſunt idem.Et ſm doctrinam Auicen.eſſe in omnibus excepta prima cauſa omnibus accidit, eſſentia autẽ nulli accidit.ergo non ſunt idem.

Secunda concluſio, eſſe rei creatæ,eſt effectiue ab agente,formaliter autem a forma, prima pars probatur ſic, ex ſupradictis eſſe habet cauſam productiuam. ergo eſt effectiue ab agente ſiue producente,vel a forma,non a forma, quia omnis cauſa efficiens prior eſt ſuo effectu, ex 12.Meta.tex.16 ſed forma non eſt prior ſuo eſſe,tunc enim prius eſſet,ergo,&c. Præterea ex 2.phyſ. forma & efficiens non coincidunt in idem numero,ergo forma non dat eſſe effectiue.Secunda autem pars probatur ex diffinitione formę, nam forma eſt quæ dat eſſe rei, non effectiue, ut probatũ eſt,ergo formaliter:prætereа, proprium eſt formæ ex ſeipſa conſtituere ſuppoſitum, ergo dare ſibi eſſe formaliter. Hæc de Re ut eſt tranſcendens dicta ſint.

Sed dicet aliquis,ſi eſſe & eſſentia in quolibet creato diſtinguuntur realiter,ergo ens quod ſumitur ab eſſe, & res

quæ ſumitur ab eſſentia, diſtinguuntur realiter, quod eſt contra determinata ſupra, vbi probatum eſt tranſcendentia non diſtingui realiter ab ence.

Ad hoc reſpondeo dupliciter.

Primò, põt negari hæc conſequentia. Conceſſo ꝙ ens & res in creatis diſtinguantur realiter, quantũ ad id, a quo nomẽ imponit. ergo tranſcendenter ſumpta diſtinguuntur realiter, nam in latitudine entis & rei inuenitur gradus. i. ens diuinũ, in quo nõ diſtinguunt realiter eſſe & eſſentia.

Secundò dico, ꝙ licet ens imponatur ab eſſe, ſiue ab actu eſſendi, & res ab eſſentia ſiue a quiditate, tamen utrunque quantũ ad id cui nomen imponitur ſignificat, id qđ eſt. ex cõſequenti tam ens nominaliter ſumptum, quã res, idem ſignificant, diuerſa tamen ratione ſumpta a diuerſis a quibus nomen imponitur, quæ ſunt eſſe & eſſentia.

DE VERO. CAP. V.

CIrca tranſcendens Verum duo conſideranda ſunt. Primò quid ſit verum, vel veritas formaliter. Secundò, quia dictum eſt ſupra in aſſignando ſufficientiam tranſcendentium, quòd uerum eſt addens reſpectũ, ſupra ens, declarandum eſt ſi huiuſmodi reſpectus eſt realis, vel rationis.

Quantum ad primum, aduerte duas famoſas opiniones, ſcilicet Heruei, & B. Th. & volo vtranque pertractare, quoniam vtraque in ſenſu ab eis intento ſuſtineri poteſt. Aduerte igitur opinionem Heruei in 3. quolibet q. prima conſiſtere in tribus concluſionibus.

Prima concluſio, Entitas rei, vt hẽt eſſe extra intellectũ, nõ eſt veritas formaliter, & probat. Si entitas rei, vt ſic, eſt veritas formaliter, ergo veritas nõ eſt formaľr, in intellectu. Qđ eſt cõtra Philoſ. in lib. 6. Met. tex. 8. Inquit. n. nõ enim verũ, & falſũ in rebus, ſed in mẽte. Preterea ſi entitas, vt ſic eſt veritas formaliter, ergo hic terminus hõ, ſignificat verum formaliter, qm̃ ſignificat hoĩs entitatẽ ad extra ſed hoc eſt contra Philoſophũ, primo Peri her. qui tenet

nullum incomplexum dicere verum vel falſum, ergo, &c.

Secunda concluſio, Nulla propoſitio in quantū propoſitio, nec in mente, nec in voce, nec in ſcripto eſt formaliter veritas, ſed eſt tantum repræſentatiue uera vel falſa, probatur. Quod ſignificat verum vel falſum eſt repræſentatiuum veri vel falſi, ſed omnis propoſitio, ex primo peri her. ſignificat verū vel falſum: non ergo, &c. Præterea qđ ſignificat verum vel falſum non ex ſeipſo, ſed inquantum aliud ponitur vel remouetur, eſt repræſentatiuum veri vel falſi. Talis eſt propoſitio, ſignificat enim falſum, ex eo ꝙ res ponitur ſic eſſe, vel non ſic eſſe, ſicut eſt vel non eſt, vnde & philoſophus in prædicamentis dixit, Ab eo quod res eſt vel non eſt, oratio eſt vera vel falſa.

Tertia concluſio, veritas formaliter eſt conformitas rei, quæ eſt ad extra ad ſeipſam, vt eſt in intellectu enunciati uo ſecundum eſſe cognitum. hanc quidem concluſionem prius declaro deinde probabitur.

Aduerte igitur, quòd entitas ſiue natura rei dupliciter conſiderari poteſt.

Primò, vt habet eſſe extra intellectū in ſuis ſingularibus.

Secundò, vt apprehenditur ab intellectu, vel intellectui obiicitur per ſpeciem intelligibilem: quando igitur intellectus per ſpeciem intelligibilem repræſentantem prædicata naturæ obiectæ, inueſtigat aliquod eius prædicatū formans conceptū de natura illa, & nunciat talē conceptum vel prædicatū de re dicendo, cœlū eſt corpus incorruptibile, homo eſt animal, inter rem ad extra & ipſammet vt eſt ſic apprehenſa, vel concepta ab intellectu conſurgit quædam conformitas, quæ repræſentatur per hanc copulam, eſt: oppoſito aūt modo conſurgit difformitas, ſi aliter apprehendatur vel concipiatur, quam ſit conueniens rei. Hāc igitur conformitatē Herueus vocat veritatem formaliter, difformitate vero falſitatē. Quæ quidē ſunt reſpectus non reales, ſed rationis cōſequentes operationem intellectus. Nam remoto omni intellectu, res non conciperetur conformiter, nec difformiter, ex cōſequēti tales reſpectus nō conſurgerent. Præterea, eiuſdem ad ſeipſum eſt reſpe-

ctus rõnis, cum non ſint extrema realia realiter diſtincta, s. cũ igitur hic reſpectus ſit eiuſdẽ rei, ut habet eſſe ad extra ad ſeipsã, vt eſt apprehenſa ab intellectu erit reſpũs rõnis.

Poſita declaratione, ſic probo concluſionem.

Quod diſtinguitur contra ens reale eſt ens rationis, q̃a non datur medium inter ens reale, & ens rationis, ſed verum diſtinguitur contra ens reale, ex 6. Met. tex. 8. ergo veritas ſiue verum eſt ens rationis. tunc vltra. Omne ens rationis eſt reſpectus vel negatio. vt põt elici ex primo cap. huius tract. vbi conſideratũ eſt de ente reali, & ente rõnis. Conſtat autem veritatem non eſſe negationem. ergo eſt reſpectus, & ab omnibus communiter conceditur, quod eſt conformitas, ſiue adæquatio, ſiue conuenientia, iuxta famoſam diffinitionem qua dicitur, Veritas eſt adequatio rei & intellectus, ergo veritas eſt conformitas, quæ eſt relatio rationis inter rem, vt habet eſſe ad extra, & ipſammet, vt habet eſſe cognitum in intellectu enunciante.

Sed aduerte, ꝙ Herueus non loquitur de veritate vniuerſaliter, ſed ſolum de veritate complexa, quæ ſignificatur per propoſitionem, de qua ſola pertractat Philoſophus in primo peri her, & in 6. Metaphyſ. tex. 8. Nunc autem quia conſideramus de vero, vt eſt tranſcendens, conueniens eſt, vt perſcrutemur de omnibus modis veritatis. Quod & agemus pertractantes opinionem B. Thom.

Secunda opinio eſt B. Tho. præcipue in 1. par. q. 16. pro cuius reſolutione dico duo principaliter.

Primò, quot ſint de ratione veritatis.

Secundò, quid ſit veritas tam in re, quam in intellectus.

Quantum ad primum aduerte, vt elicitur ex doctrina B. Th. præcipue in q. de ueritate, q. prima art. 8. ꝙ duo includuntur in ratione formali veritatis. ſ. abſolutum & reſpectus, quod quidem abſolutum, aliquando eſt natura rei intelligibilis, aliquando eſt ſpecies intelligibilis, aliquando eſt conceptus formatus vt plenius dicemus infra, & reſpectus aliquando eſt rei ad intellectum, aliquando eſt intellectus ad rem, qui aliquando eſt realis, aliquando eſt rationis, vt declarabitur infra. Iterum aduerte, quòd abſolutum

lutum incluſum in ratione veritatis, eſt veritas fundamentaliter, ſed non formaliter, fundatur enim veritas in entitate rei. Reſpectus aũt incluſus dicitur veritas formaliter, & quomodo vnũquodque ſolet diffiniri per ſuum formale, inde eſt, quod ſolet allegari hæc diffinitio, vt famoſiſſima, Veritas eſt adæquatio rei & intellectus, pro eodem autem ſumuntur, æquatio, conformitas, & ſimilitudo, verum vt habeatur plena notitia diffiniemus ipſam per abſolutum, & reſpectum, & vt eſt in re, & vt eſt in intellectu.

Tu igitur aduerte, quòd veritas in re ſic diffinienda eſt, Veritas eſt entitas rei, vt conformis intellectui, ſiue ſpeculatiuo ſiue practico. dico autem ſpeculatiuo ſiue practico, quia alio modo conformatur entitas rei intellectui practico, & aliter ſpeculatiuo. Nam conformatur practico, vt cauſæ ſuæ productiuæ, vnde dicitur verus gladius, quia cõformatur ideæ gladij exiſtẽti in intellectu artificis, quæ eſt cauſa producendi gladium ad extra. econtra dr̃ falſus gladius, quia difformis eſt eidem ideæ, & in nãlibus dr̃ verus lapis, verum aurũ, quia conformantur ideis exiſtentibus in mente primæ cauſæ agentis ad inſtar artificis. Conformatur autem intellectui ſpeculatiuo, quia ab eo cognoſcitũ ſicut eſt, & difformatur, qñ aliter cognoſcitur quam ſit. Hęc aũt conformitas vel difformitas ſit mediante ſpecie repræſentatiua, & conceptu incomplexo vel cõplexo, de entitate rei formatis ab intellectu, quibus res ad extra apprehenſa per intellectum habet correſpondere. Et idcirco, ſi vis recte diffinire veritatem in artificiatis vel in naturalibus reſpectu intellectus practici, ſic diffinies, Veritas artificiati eſt conformitas eius ad ideam a qua pẽdet. Veritas rei naturalis eſt conformitas eius ad ideã primi agẽtis a qua pendet, falſitas autem diffinienda eſt per difformitatem, ſi vero diffinire eam volueris reſpectu intellectus ſpeculatiui, ſic diffiniẽs, Veritas in re, eſt entitas rei, vt conformatur ſpeciei intelligibili tanquam ſuo repræſentatiuo, vel conceptui incomplexo aut complexo, qui per actum intellectus, de re prædicantur, ſicut eſt vel non eſt, vt cum prędicatur vera diffinitio de diffinito.

Facta conſideratione de veritate, vt eſt in re, ſi vis eam diffinire, vt eſt in intellectu, diſtingues vt ſupra de intellectu ſpeculatiuo & practico, ſi reſpectu practici, dicit duo ſcilicet ideam, & correſpondentiam, ſiue conformitatem ad ideatum, qm̃ exemplar & exemplatũ debent correſpondere, & ſic diffinies eam, Veritas in intellectu practico eſt idea vt cauſa productiua, conformis ideato vt proprio effectui. Si reſpectu intellectus ſpeculatiui, dicit duo ſcilicet abſolutum quod erit aut ſpecies intelligibilis, aut conceptus incomplexus. puta animal rationale, aut conceptus complexus, vt hoĩem eſſe animal rõnale, & dicit reſpectũ cõformitatis huiuſmodi ſpeciei vel conceptus ad rem cognoſcibilem, & tunc ſic diffinies eam, veritas in intellectu ſpeculatiuo eſt ſpecies intelligibilis, vel conceptus incomplexus aut complexus, vt conformes & adæquati rei ad extra, ſm quòd per intellectum apprehẽditur. Ex his ergo patet quid ſit veritas ſecundum doctrinam B. Th. tam in re quàm in intellectu, ſiue practico ſiue ſpeculatiuo.

Quantum ad ſm principale propoſitum in principio huius capitis ſcilicet an reſpectus incluſus in ratione veritatis ſit realis vel rationis, aduerte, quòd aliter dicendum eſt ad mentem Heruei, & aliter ad mentẽ B. Th. Nam ſecundũ Herueum, vt declaratum eſt ſupra in tertia concluſione ſua, ſemper eſt reſpectus rationis, quoniã ſequitur apprehẽſionem rei ab intellectu in comparatione rei ad extra, ad ſe ipſam, vt eſt apprehenſa.

Secundùm doctrinam vero B. Th. ab vtroque abſtrahit, qm̃ aliqñ eſt realis, aliqñ eſt rationis. ad cuius euidentiam aduerte, ꝙ res alio modo comparatur ad intellectum diuinum, alio modo ad intellectum creatum. Quantum ad intellectum diuinum, vel comparatur eſſentia ſua ad ipſum, quam mere ſpeculatiue intelligit, vel comparantur creata, quæ practice intelligit. Si reſpectu eſſentiæ, ſic dico ꝙ reſpectus ille eſt mere rationis ex parte vtriuſque, qm̃ intellectus diuinus & eſſentia ſua, cum non habeant adinuicem oppoſitionem relatiuam, non diſtinguũtur realiter, ſed relatio realis, vt diximus ſupra in ſecunda

diuiſione entis realis, requirit extrema realia & diſtincta realiter, erit ergo inter diuinam eſſentiam intellectam & diuinum intellectum intelligentem talis reſpectus, qualis eſt eiuſdem ad ſeipſum. Si reſpectu creaturę, dico ꝙ ex parte diuini intellectus, tam practici quam ſpeculatiui eſt relatio rationis, quoniam diuina intellectio non pendet a creatura, omnia enim intelligit in eſſentia ſua.

Et propterea, vt diximus in ſecunda diuiſione entis realis, Deus vt cauſa creaturę per intellectum, non eſt eiuſdem ordinis cum creatura, vt illic declaratum eſt, ergo inter intellectum diuinum practicum & creaturā, ex parte diuini intellectus non eſt relatio niſi rationis, ex parte vero creaturæ, dico ꝙ toto tempore quo exiſtit, talis reſpectus ad diuinum intellectum practicum eſt realis. Eſt.n. ſicut reſpectus effectus ad cauſam productiuā, qui eſt realis ex 5. Metaph. cap. ad aliquid, pro illo vero tēpore quo creatura non exiſtit, eſt reſpectus rationis, eſt enim ſicut reſpectus non entis ad ens, qui non poteſt eſſe realis, quoniam relatio realis requirit extrema realia, & realiter exiſtentia, ſi debet eſſe relatio realis & actualis.

Quantum ad intellectum creatum, diſtinguendum eſt, vt ſupra, de ſpeculatiuo vel practico. De intellectu ſpeculatiuo dico, ꝙ aliquando eſt inter intellectum & rem intellectam relatio realis mutua, aliquando realis non mutua, aliquando rationis tantum, nam res intellecta tripliciter poteſt ad intellectum comparari.

Primo, vt exiſtens actu & mouens intellectum ad ſui intellectionem, & ſic inter ea eſt talis relatio, qualis eſt inter mouens & motum. Conſtat autem in 5. Met. cap. ad aliquid illam eſſe relationem mutuam realem, nam mouens eſt agens, & motum patiens, ſed apud Ariſto. ibidem vniuerſaliter inter agens & patiens eſt relatio realis ſecundi modi, quæ eſſe mutua.

Secundo, comparatur res intellecta ad intellectū ſpeculatiuum ſicut menſura ad menſuratum, pendet.n. ſcientia noſtra ſpeculatiua ab obiecto, ſicut menſuratum a menſura, ſed ex 5. Met. cap. ad aliquid, inter menſuram & men-

ſuratum datur relatio realis,ex parte menſurati, quoniã pendet a menſura,ſed non ex parte menſuræ, quoniam eſt independens a menſurato,& huiuſmodi relatio eſt tertio modo relatiuorum,vt patet ibidem.

Tertio comparatur res intellecta ad intellectum, eo tempore quo non exiſtit,& tñ de ea intellectus enunciat aliquid ſibi competens ex rei natura, vt dum hyemali tẽpore enunciat de roſa eſſe florem odoriferum; & tunc ly eſſe dicit reſpectum cõformitatis inter prædicatum & ſubiectum, quem conſtat eſſe reſpectum rationis, quoniam conſurgit ex apprehenſione intellectus.& quoniam obiectum non exiſtens non poteſt fundare reſpectum realem diximus.n.ſupra in ſecunda diuiſione entis, ꝙ relatio realis requirit extrema realia exiſtentia actu.

De intellectu autem practico, inquantum per habitũ ſcientiæ practicę eſt cauſa productiua rei, ſicut artifex ꝑ ſcientiam vel artem eſt cauſa ſui artificiati, dico, ꝙ ſemper eſt realis mutua,ſed aliquando potentialis, actualis, nã obiectum ſcientiæ practicæ,vel eſt actu productum vel producibile,ſi primo modo,ſic inter ipſum & intellectum practicum eſt talis relatio,qualis eſt inter cauſam & effectum,quam conſtat eſſe realem mutuam,ex 5.Met. c. ad aliquid,ſi ſecundò modo,ſic nõ erit realis actualis mutua qm̃ extremum alterum non eſt actu,erit autem talis relatio,qualis ponitur inter calefactiuum & calefactibile & generatiuum & generabile,quam poſſumus appellare mutuam potẽtialem,qm̃ & ſi alterum extremũ non ſit actu, eſt tamen in potentia paſſiua Ex omnibus ergo dictis patet,ꝙ ſecundùm viam Thomiſticam reſpectus conformitatis incluſus in ratione veritatis aliquando eſt realis mutuus,aliquando realis non mutuus, aliquando eſt rationis tantum,& ideo ab omnibus abſtrahit.

Repugnantia vero quæ videtur eſſe inter Herueum qui tenet, hmõi reſpectum eſſe tm̃ ens rationis, & B. Th. tenentem eſſe aliquando realem, aliquando rationis, ſic concordari poteſt. Loquitur enim B. Tho. de omnibus modis quibus ſumitur veritas ſiue in re, ſiue in intelle-

ctu

ctu diffiniente,enunciante,practico,ſpeculatiuo, diuino, & creato. Herueus autem loquitur ſolum de veritate, vt eſt i intellectu enunciatiuo. Loquendo ergo de hoc nõ negaret B.Thom.quin huiuſmodi reſpectus conformitatis ſit ens rationis,vt diuiditur contra ens reale, quod dicitur ens extra animam.

Dicit enim talis reſpectus ordinem prædicati ad ſubiectum,qui ordo conſurgit ex apprehenſione intellectus cõparantis id quod intellexit de re ad rem ipſam, intellexit enim animal rationale de homine, & aduertit id conuenire ſibi,& hanc conuenientiam, ſiue adæquationem explicat per enunciationem dicens,homo eſt animal rationale.Et quidem ꝙ B.Th ſic ſentiat patet in 6.Meta.in expoſitione tex.8.vbi inquit,Ex quo patet,ꝙ talis compoſitio eſt ſolum in intellectu,non in rebus. Et ideo illud qđ eſt ita ens,ſicut in tali comparatione conſiſtens, eſt alterum ab his,quæ proprie ſunt entia,quæ ſunt res extra animam,quarum vnaquæq; eſt,aut ſubſtãtia,aut quale, aut quantum,&c. Patet ergo inter Herueum & B.Tho.nullam eſſe repugnantiam,ſumendo præciſe veritatem, vt eſt in intellectu enunciatiuo. Hæc de vero dicta ſint.

De bono. Cap. VI.

CIrca Tranſcendens Bonum conſiderabimus tria. Primo,quot ſint de ratione eius, vt bonum eſt.

Secundo,duplicem eius diuiſionem.

Tertio,quia determinabitur bonum includere reſpectum,declarandum eſt quomodo eſt nomẽ reſpectiuum. Reliquas eius conditiones,quomodo habeat rationem finis,& primi cauſantis,& felicitantis,dimittimus pro nũc, quas tamen conſiderabimus in Theologia. Nunc autem non egrediemur limites metaphyſicales, ſecundùm quos præſentem tractatum diſponimus.

Quantum ad primum aduerte,quòd duo ſunt de ratione Boni,vnum vt materiale,alterum vt formale,materiale quidem eſt eſſe rei,quod eſt primum fundamentum bonitatis.

nitatis. nam bonum vt bonũ habet rationem perfecti, eſt enim natura boni perficere id cuius eſt bonum, vnumquodque autem in tm̃ eſt perfectum, inquantum eſt actu, intantum eſt actu inquantum habet eſſe, quoniam eſſe eſt prima actualitas trahens rem a potentia ad actum. Ergo eſſe rei actuale eſt materiale, & fundamentum in ratione boni Ex quo ſequitur, ꝙ entia rationis non ſunt bona, vt ſic quoniam neque habẽt eſſe per ſe, neque ſubiectiue in alio, vt declaratum eſt ſupra in prima diuiſione entis, nec entia chimerica, quæ non ponit in rerum natura, nec mathematica, vt conſiderantur a mathematico. i. vt abſtrahunt a materia ſenſibili, vnde inquit Ariſto. in 3. Metaph. tex. 3. Nõ poteſt eſſe principium motus, nec ratio boni in rebus immobilibus. i. mathematicis, ſimiliter materia prima ſecundùm ſe non poteſt dici bona, cum ſit ens in pura potentia, & omnem ſuam perfectionem trahit a forma per quam ſit actu, vnde & Philoſophus inquit, in primo phyſ. tex. 81. Exiſtente forma quodam diuino, & optimo appetibili, aliud quidem contrarium ipſi dicimus. i. priuationem, cum igitur materia ex ſe ſit adiuncta priuationi, & priuatio habeat rationem mali, iuxta Philoſophum ibidem, ſequitur ꝙ nec ex ſe inquantum eſt ens in pura potentia, nec ratione priuationis, ſed tantum ratione formæ per quam ſit actu, & eſt cognoſcibilis, poteſt dici bona. Itẽ nec entia, quæ ſunt in pura potentia agentis, & non in potentia paſſiua, vt alter mundus producibilis, ſunt aliquo modo bona, extra cauſam agentem, quia nullum eſſe habent extra agens, neque actuale, neque potentiale.

Formale autẽ indiuiſum in ratione boni eſt reſpectus, & ordo ad appetitum, ſicut enim verum reſpicit intellectum, ſic bonum eſt perfectiuum appetitus. In rõne autẽ perfectiui includitur reſpectus, eſt. n. perfectiuum alicuius perfectibilis perfectiuum, ſicut calefactiuum alicuius calefactibilis calefactiuũ, patet ergo, ꝙ in ratione boni includitur reſpectus perfectiui, ꝑ quẽ diſtinguit̃ a quolibet alio Tranſcendente, & ideo per ipſum, vt per ſuũ formale diffinitur, & ſe habet vt differentia complens rationem eius.

Quantum

Quantum ad ſecundum aduerte duplicem diuiſionem boni.

Prima eſt, Bonum eſt duplex ſcilicet bonum ſecundum quid, & bonum ſimpliciter. bonum ſecundum quid eſt res exiſtens ſub eſſe ſubſtantiali, præſcindendo ab omni eſſe accidentali perfectiuo. Bonū ſimpliciter eſt res exiſtens ſub ſuo eſſe ſubſtantiali, & omnibus accidentibus conferentibus ad perfectionem ſuam. v.g Homo ſtatim genitus dicitur bonus ſecundum quid, pro quāto habet eſſe ſubſtantiale actu, & hæc quidem bonitas, ſolet nominari bonitas entis. cum aūt ad perfectionem ſibi conuenientem deuenerit ſiue naturalis ſiue moralis, tunc dicitur Bonus ſimpliciter, propter quod aduerte, quòd oppoſito modo ſe habent bonum ſecundùm quid, & ens ſecundum quid, Bonum ſimpliciter & ens ſimpliciter, nam dicitur ens ſecundū quid quo ad prædicata accidentalia, ſecundùm quæ res non fit ſimpliciter actu, ſed actu talis, & ſecundùm hoc ſumitur generatio ſecundùm quid ex 5. Phyſic. tex. 7. Ens uero ſimpliciter ſumitur ab eſſe ſubſtantiali, quod eſt à forma ſubſtantiali, nam per eam fit res ſimpliciter actu, quæ prius erat in pura potentia, & ſecundum hoc ſumitur generatio ſimpliciter ex 5. Phyſ. tex. 7. patet ergo quod ſe habent oppoſito modo.

Secunda diuiſio eſt. Bonum triplex inuenitur, vtile, honeſtum, & delectabile, verum quia hæc diſtinctio non eſt metaphyſicalis, ſed potius moralis. vt patet in 8. Eth. vbi ſupra hoc triplici bono aſſignat triplex amor, ideo breuiter me expedio. Dicitur bonum vtile, quod propter alterum, & non gratia ſui eſt appetibile, ſicut cibus & potus, & reliqua exteriora nobis deſeruientia. Bonum honeſtum eſt ꝙ gratia ſui eſt appetibile, vt ſcientiæ ſpeculatiuæ, & virtutes. Bonum delectabile eſt, prout quietat appetitum vere aut apparenter, etiam ꝙ nullam cōtineat vtilitatem nec honeſtatem. Nam delectatio formaliter eſt quies in bono adepto.

Quantum ad tertium, quia determinatū eſt ſupra ꝙ reſpectus eſt de ratione boni, declarandum eſt quomodo ly bonum eſt nomen reſpectiuum, vnde aduerte, ꝙ nomen reſpe-

reſpectiuum eſt duplex. Quoddam eſt cuius ſignificatum eſt reſpectus, ita ꝙ totum ſuum eſſe eſt ad aliud ſe habere, ſicut pater, filius, ſeruus, &c. Quæ ſolent dici relatiua ſecundùm eſſe, & ſunt entia mere reſpectiua, quæ, vt ſic, nullam dicunt perfectionem, quia dicunt tantum ordinem ad alterum. Quoddam autem eſt, cuius ſignificatũ eſt quid abſolutum, & tamen non poſſunt concipi niſi conceptu relatiuo, & cum ordine ad alterum. Et huiuſmodi ſolent appellari relatiua ſm dici, v.g. principium effectiuum eſt quid abſolutum, vnumquodque enim efficit per virtutem actiuam, quæ eſt aut ſubſtantia, aut qualitas, & tamen non concipitur in ratione principij, niſi in ordine ad principiatum, quoniam principium eſt principiati principium, & cauſa cauſati cauſa, & ſcientia ſcibilis ſcientia, & ſenſus ſenſibilis ſenſus. Ad propoſitum dico, bonum, ſicut & verum, ex parte rei ſunt nomina reſpectiua.

Secũdo modo, licet enim dicant abſolutum, tamen non ſunt conceptibilia niſi in ordine ad alterum ex conſequenti connotant reſpectum. Nam verum in re eſt natura rei, vt diximus ſupra, quæ tamen non apprehenditur vt vera niſi per reſpectum conformitatis ad intellectum. Et bonum eſt eſſe rei, ſiue alia perfectio, quę tamen non poteſt concipi vt bonum, niſi per reſpectum conformitatis ad appetitum. Hæc de Bono tranſcendenti dicta ſufficiant.

CHRY.

CHRYSOSTOMI IAVELLI CANAPITII

EPITOME.

IN METAPHYSICEM ARISTOTELIS.

TRACTATVS PRIMVS.

ANtequam deſcendamus ad conſiderationem eorum, quę tractantur ab Ariſt.in libris ſuæ Metaphyſices, præcōſiderabimus aliqua deſeruientia toti negotio Metaphyſico, in quibus complectemur intentionem Ariſtotelis in procœmio ſuo. Huiuſmodi autem conſideranda ſunt quinque.

Primò, quæ fuit neceſſitas inueniendi Metaphyſicem.
Secundò, quæ ſunt conſideranda a Metaphyſico.
Tertiò, quæ, & quanta ſit dignitas Metaphyſices.
Quartò, quis finis Metaphyſices.
Quintò, quam ordinate proceſſit Ariſt.in Metaphyſice.

CAPVT PRIMVM.

CIrca neceſſitatem Metaphyſices, aduerte, quod ex tribus ſumitur.
Primò, ex parte intellectus noſtri.
Secundò, ex parte rerum ſcibilium.
Tertiò, ex parte ſcientiarum particularium.
Quantum ad primum aduerte, ꝙ intellectus noſter eſt huma-

humanus, inquantum coniungitur ſenſui in eadem ſubſtantia animæ, neque enim datur intellectiuum in his generabilibus ſine ſenſitiuo, ut docet Ariſ. in tertio de anima, tex. 61. & habet quid diuinum in ſe, inquantum eſt immaterialis, ſimplex, incorruptibilis, & apprehenſiuus entis, vt ens eſt, & non ſolum huius vel illius entis, & pp hanc intellectus celſitudinē dictus eſt homo ab antiquis ſapientibus, Nexus Dei, & mundi, ab aliis aūt dictus eſt Orizon inter corporea, & incorporea, qm̄ utranq; in ſe complectitur naturam. qm̄ igitur & humanus & diuinus eſt, neceſſe fuit, vt perficeretur inquantum humanus per ſcientias naturales, & Metaphyſicas, quæ de ſenſibilibus pertractant, neq; enim abſtrahit phyſicus a materia ſenſibili, nec mathematicus a materia intelligibili. i. ſubiecta quantitati, ea 2. Phyſ. tex. 18. vt aūt perficeretur inquantū diuinū, neceſſe fuit vt intelligeret entia diuina ſeparata a materia, a quantitate, a loco, a tp̄e, a motu, hæc aūt non pn̄t ſciri per ſcientias naturales, quarū ſubiectū eſt ens ſub motu, ut declarauimus in phyſicis, nec per ſcientias mathematicas, quarū ſubiectum eſt ens ſub quantitate continua, vel diſcreta, ergo neceſſe fuit inuenire ſcientiam ſuperphyſicalem, in qua de hm̄oi fieret conſideratio, & hæc eſt Metaphyſica, quæ tranſphyſica, & diuina, & ſapientia nominatur, ut dicemus in 3. c. & quidem ꝙ de hm̄oi illic fiat conſideratio, patet ex Auic. in 1. lib. ſuæ Metaph. c. 1. inquit. n. Iam audiſti, ꝙ in diuina ſcientia quæritur de primis cauſis naturalis eſſe, & doctrinalis eſſe. i. eſſe quanti, & de eo ꝙ pendet ex eis, & de cauſa cauſarum, & principio principiorum, quod eſt Deus excelſus. vt igitur perficeretur intellectus noſter, ea ratione qua diuinus, neceſſe fuit inuenire Metaphyſicem.

Quantum ad ſecundum aduerte, ꝙ vt habeatur ſcīētia de re ſcibili, non ſolum oportet cognoſcere prædicata ſua propria, & ſpecifica, & generica, ſed & prædicata vniuerſaliſſima, quæ ſunt ens, vnum multa, actus, potentia, neceſſarium, poſſibile, finitū, infinitū, dependens, independens, perfectum, imperfectum, idem diuerſum, oppoſitum conueniens, &c. multa. vnde Ariſto. quoties venatur diffinitionem

nem

nem alicuius,incipit ab his prædicatis vniuerſaliſſimis, ut patet in 3.Phyſ.tex.6. vbi venatur diffinitionẽ motus,& in 2.de aïa tex.2.vbi venatur diffinitionẽ animę.Hmõi autem termini in nulla particulari ſcientia potuerunt conſiderari,qm̃ cum oẽs indigeant cognitione talium terminorũ, & vtantur eis,non eſſet maior ratio,quare conſiderentur in una q̃ in alia,& ideo fuit neceſſe inuenire unam primã vni uerſalem ſcientiam, in qua talia conſiderentur, & a qua particulares ſcientiæ de hmõi cognitionem accipiant, iam quam ſibi traditam a Philoſopho. Hæc aũt eſt Metaphyſica, in qua,vt uidebitur locis ſuis de omnibus p̃dictis fit cõſideratio. vnde non eſt officiũ Phyſici conſiderare de forma,actu,& potentia abſolute,ſed inquantũ reſpiciunt materiam,vt docet Ariſt.in 2.phyſ.tex.26. Idem intellige de aliis terminis vniuerſaliſſimis. vt igitur haberetur perfecta cognitio de huiuſmodi terminis abſolute ſumptis,a quibus pendet oĩum rerũ ſenſibilium perfecta cognitio (qm̃ ignoratis vniuerſaliſſimis, & primis prædicatis, neceſſe eſt neſcire ſequentia) ideo neceſſario inuenta eſt Metaphyſica: p̃p quod inquit recte Alber in lib.1. Metaph. tract.1. & cap.1.ſicut cauſa tertia in ordine fundatur ſuper ſecundariam,& ſecundaria in primaria, & primaria non fundatur in aliquo,ſed eſt fundamentum oĩum conſequentiũ, ita naturalia,& doctrinalia,ideſt Mathematica fundantur in diuinis, ideſt conſideratis a Metaphyſico, & diuina non fundantur,ſed fundant tam mathematica, quam phyſica.

Quantum ad tertium aduerte,ꝙ cum ſciẽtia habeatur per demonſtrationem (eſt enim habitus concluſionis, per demonſtrationem acquiſitus) & demonſtratio ex 1.Poſte. procedat ex principiis,duplicia ſunt principia, quibus procedit demonſtratio,ſ. propria vnicuique concluſioni, & cõmunia.ſ. vniuerſalia, in quibus fundatur veritas propriorum principiorum.Principia propria quidem conſiderantur in ea ſcientia, in qua ſunt principia, ut Geometra conſiderat quid punctus,quid linea,quid Angulus, &c. Et ex his deducit concluſiones ſuas. Principia aũt cõmunia, non poſſunt conſiderari in aliqua ſcientia particulari, ſed

omnes utuntur eis, vt ſibi conuenit,ſicut declarat Ariſt.in 1.Poſte.& in 4. Meta.tex.7.ubi in quit, intantũ utuntur eis inquantũ ſibi ſufficit,cum.n.oẽs utantur eis,nõ magis pertineret ad unam, q̃ ad oẽs conſiderare de eis. Verum quia ignoratis principiis impoſſibile eſt ad notitiam concluſionis pertingere,ideo neceſſe eſt,ꝙ in aliqua ſcientia certificentur,& ſtabiliantur. hæc aũt eſt ſola Meta. qm̃ vt probat Ariſt.in 4. Meta. cũ hmõi principia cõponantur ex terminis vniuerſaliſſimis,ut ens,unũ,uerũ,oppoſitum,idem,diuerſum,&c.vt in hoc principio,Non ſunt oppoſita.ſ. entia in eodẽ: & in hoc, De quolibet eſt affirmatio, vel negatio vera,neceſſe eſt ut in eadem ſcientia conſiderentur,quæ & de huiuſmodi terminis conſiderat. hæc autem eſt ſola Meta.vt dictum eſt ſupra, & probabitur de mente Ariſt. in 4. lib.tex.7.& 8.vbi inquit. Philoſophi igitur eſt de omni ſubſtantia ſpeculantis inquantũ congruit,& de omnibus principiis ſyllogiſticis perſcrutari. Vt igitur ſcientiæ particulares in demonſtrationibus ſuis firmiſſime procedant, quæ ut in primis radicibus fundantur in primis principiis, neceſſe fuit inuenire Metaphyſicam,quæ de huiuſmodi principiorum ueritate conſideraret, & defenſaret ea. Hæc de neceſſitate Metaphyſicæ dicta ſint.

CAPVT II.

IN ſecundo cap. inueſtigandum eſt, quænam ſint conſideranda a Metaphyſico. Pro cuius notitia aduerte, ꝙ tria cadunt ſub conſideratione cuiuslibet ſcientiæ.ſ. ſubiectum: Partes,& proprietates ſubiecti,& principia ſiue cauſæ ſubiecti.Et hanc doctrinam docuit Ariſt.in 1.poſte. quã ſeruauit in ſcientia naturali,in qua de ente,ſiue de corpore mobili,vt de ſubiecto cõſideratur,& de partibus ſubiectiuis eius,quæ ſunt ens mobile ad ubi, ens mobile ad formam, ens mobile ſimplex, ens mobile mixtum,&c.Et de proprietatibus eius,ut de motu finito,& infinito, de loco, & tpe, & de principiis ſiue cauſis eius intrinſecis, ut de materia, & forma, & de extrinſecis, quæ ſunt efficiens,& finis

finis. Cum igitur hæc tria conſiderari debeant in omni ſcientia, inueſtigandum eſt, quid ſit ſubiectum in Metaphyſica, deinde, quæ ſint partes, & proprietates eius, quæ conſiderandæ ſunt a Metaphyſico, deinde quæ ſint principia, & cauſæ conſiderandæ a Metaphyſico.

Quantum ad primum aduerte, quòd de ſubiecto Metaphyſices triplex eſt opinio.

Quidam dicunt, ut refert Auic. in 1. ſuæ Metaph. c. 2. ꝙ ultimæ, & uniuerſales cauſæ ad quas reducuntur aliæ cauſæ, ſunt ſubiectum in hac ſcia, & rō eorum eſt hęc. Cũ ſcire ſit rem per cām cognoſcere, neceſſe eſt, ut in omni ſcia conſiderentur propriæ cauſæ, puta in ſcientia naturali conſideremus cauſas naturales, in mathematica cauſas mathematicas, & maxime cauſas formales, nō enim mathematicus demonſtrat per cām materialem, efficienté, & finalé, ut dicemus in 3. Meta. ſed propriæ cauſæ metaphyſicales ſunt cauſæ ultimæ, & uniuerſales, ut prima materia, prima forma, primum efficiens, primus finis. ergo hæc ſunt ſubiectũ, circa qđ debet verſari Metaphyſicus. Qđ aũt hmôi cauſæ ſint metaphyſicales, patet, qm̃ ſicut cauſæ particulares sũt propriæ ſciæ particularis, ſic cauſæ vniuerſales debent eſſe propriæ ſciæ uniuerſalis, quæ eſt Metaphyſica, ut declarabit infra. Sed hæc opinio eſt falſa, qm̃ ut inquit Auic. vbi ſupra, & in hoc eũ imitat D. Alber. 1. Metaph. tract. 1. ca. 2. proprietates, ſiue intentiones conſideratæ in Metaphyſ. nō attribuuntur cauſis ultimis, & uniuerſalibus, neque cauſis abſolute ſumptis. ergo non ſunt ſubiectum in hac ſcientia. conſequentia quidem patet, qm̃ de eo quod eſt ſubiectum in ſcientia uenamur proprietates conſiderandas in ſcientia. ergo ſi non conueniunt cauſis manifeſtum eſt eas non eſſe ſubiectum in hac ſcia. Antecedens autem ſic declarat. Proprietates conſideratę in hac ſcientia ſunt unitas, multitudo, idẽtitas, diuerſitas, actus, & potentia, neceſſitas, poſſibilitas, finitas, infinitas, & alia multa, ut dicetur inferius. Conſtat autem, ꝙ hęc communia non uerificantur, nec demonſtrantur in Meta. de cauſis ultimis, & uniuerſalibus, ſed de ente, ut ens eſt, ut declarabitur. ergo, &c.

Aliqui dicunt Deum & entia diuina eſſe hic ſubiectum qm̃ Metaph. eſt de abſtractis a materia ſm̃ eſſe, & ſm̃ rationem. in hoc enim diſtinguit a phyſica, & mathematica huiuſmodi autem ſunt Deus, & entia diuina, ut patet in 12. Metap. ergo, &c. confirmatur, qm̃ denominatio ſcientiæ fit a ſubiecto, dicitur aũt ſcientia diuina. Ergo Deus & diuina entia ſunt ſubiectum.

Sed hæc opinio non eſt vera, qm̃ nullum quæſitum in ſcientia eſt ſubiectum eius. nam ex 1. Poſter. de ſubiecto, ſupponitur quia eſt, & quid eſt, ſed vt declarabitur in lib. 12. hic quæritur de Deo, & de entibus diuinis, an ſint, & quid ſint, tũc enim manifeſtabitur, & pręcipue iu quęſt. noſtris ſuper duodecimum, utrum ſit officiũ phyſici, & metaphyſici, probare entia ſeparata a materia.

Alia eſt opinio, quæ eſt ad mentem Ariſ. & manifeſtior fiet in 4. lib. quã ſequuntur Auic. in 1. ſuæ Metap. c. 2. & D. Alb. 1. Metaph. tract. 1. c. 2. & Auerr. in 4. lib. cõm. 1. & B. Tho. in 1. Metaph. Iſti dicũt, ꝙ ens inquantũ ens, & nõ hæc vel illa pars entis eſt ſubiectũ in hac ſcientia, & in hoc diſtinguitur ab alijs ſcientijs particularibus. & hanc cõcluſionem probant ſic, Nulli attribuuntur, nec uniuerſaliter verificantur proprietates conſideratę a metaphyſico. vt unum, multa, potentia, actus, idem, diuerſum, &c. niſi de ente inquantum ens, qm̃ omne ens eſt vnum, aut multa, idem, aut diuerſum, actu, uel potentia, finitũ, uel infinitum, poſſibile, vel neceſſarium. ergo ens inquantum ens eſt in Metaph. ſubiectum & conſequentia quidem patet, quoniam illud eſt ſubiectum in ſcientia, cui attribuuntur proprietates conſideratæ in ſcientia.

Præterea, omnis ſcientia eſt de ente, qm̃ ex primo Poſter. quod non eſt, non contingit ſcire. cum igitur omnis ſcientia ſit particularis, uel uniuerſalis, neceſſe eſt ſicut ſcientiæ particulares ſunt de ente particulari, vt phyſica de ente mobili, & mathem. de ente, quanto, ſic ſciẽtia uniuerſalis, quæ eſt metaph. ſit de ente vniuerſali, quod eſt ens inquantũ ens, & hæc ratio fundatur in 4. Meta. tex. 1. vbi inquit Philoſo. eſt aũt ſcientia quædam quæ ſpeculatur

tur ens inquantúm ens, & quæ huic inſunt ſecundum ſe. Hæc autem ſcientia non eſt una earum quæ dicuntur particulares, quoniam non eſt alicuius ſcientiæ particularis conſideratio de ente uniuerſali, &c.

Suſtinendo igitur, quod ens inquantum ens ſit hic ſubiectum, ſoluenda eſt ratio adducta pro prima opinione, & adducta pro ſecunda.

Ad rationem igitur primæ opinionis, negatur hæc conſequentia. In Metaph. conſiderantur ultimæ cauſæ, & uniuerſales, ſicut in omni ſciētia cauſæ particulares: ergò ſunt ſubiectum in ea. non enim omne conſideratũ in ſcia eſt ſubiectũ in ea, ſed illud tm̃ cuius cauſas quærimus, & de quo proprias paſſiones demonſtramus. Hæc aũt eſt ens inquantũ ens, cuius cauſas ultimas, & uniuerſales metaphyſicus conſiderat, tanquam finem, ad quem conatur peruenire. nam ut dicemus infra ſicut ignorantia cauſarũm fuit occaſio philoſophandi, ſic earum cognitio erit finis. vnde metaphyſicus quieſcet, cum cauſas uniuerſales entis uniuerſalis inuenerit, nã geometra quieſcit, cum cauſam ſcit propter quam triangulus habet tres æquales duobus rectis; & phyſicus quieſcit, cum cauſam ſcit propter quam terra eſt figuræ rotundæ, & ſtat in medio mundi.

Ad rationem ſecundæ opinionis, dico ꝙ non concludit aliud, niſi ꝙ Deus, & entia diuina ſunt principalia, & vltima conſiderata, ad quæ pertingere poſſit metaphyſicus, ex hoc tñ non ſequit̃, ꝙ ſint ſubiectum, & præcipue ſubiectũ adæquatum, ut intendimus, qm̃ hmõi ſubiectũ debet eſſe vniuerſale conſideratum, ideſt ꝙ omnia conſiderata in ſciẽtia habeant ordinem ad ipſum, & ſit illud cui attribuuntur omnes proprietates, & paſſiones conſideratę in ſcientia. conſtat autem ꝙ Deus, & diuina entia, non ſunt uniuerſale conſideratum in hac ſcientia; nec eis conueniunt omnes paſſiones metaphyſicales, non .n. Deus eſt unum & multa, idem & diuerſum, actus & potentia, poſſibile & neceſſe. Optime autẽ uerificantur de ente uniuerſali, quoniam in ſe comprehendit omnes modos eſſendi, unde aliquod eſt unum, aliquod eſt multa, aliquod eſt in potẽtia,

aliquod in actu,&c. Nec obſtat, ꝙ dicitur Metaphyſica eſſe de abſtractis a materia, ſm eſſe, & ſm rationē, qm̄ id non ſolum conuenit Deo, & ſubſtantiis diuinis, de quorū rōne eſt, ꝙ non ſunt in materia, ſed & enti uniuerſali & paſſionibus eius, qm̄ non eſt de eorū rōne, ꝙ ſint in materia, aliter omne ens, omne unū, omne uerū, omnis actus, omnis ſubſtantia, &c. eſſent in materia: dicunt ergo abſtrahere a materia, qm̄ in ſua latitudine eſt inuenire aliquod quod non eſt in materia, & aliquod quod eſt in materia. hoc autem non contingit in latitudine entis mobilis, qm̄ omne mobile, ut dicetur in lib. 8. de neceſſitate, habet materiam, nec in ente quanto, qm̄ omnis quantitas conſequitur ſubſtantiā rōne materiæ, propterea de ratione entium naturaliū eſt materia, & habent eſſe in materia. Metaphyſica autem licet abſtrahant a materia ſm diffinitionem, non tamen ſecundum eſſe. Hæc de ſubiecto metaphyſicæ dicta ſint: utrū aūt ſub ſubiecto metaphyſicæ contineantur ens rationis, & ens per accidens, diſcutiemus in quæſtionibus Metaphyſicalibus. Quantum ad ſm aduerte, ꝙ propriæ paſſiones entis inquantum ens, ſunt prædicata cōuertibilia cū ente, vt ſunt tranſcendentia, de quibus ordinauimus particularē tract. & hæc conſiderantur a metaphyſico; qm̄ ut dicemus in 4. lib. eiuſdem ſcientiæ, eſt conſiderare ſubiectū, & ea quæ per ſe conueniunt ei. partes autē entis ſunt illa in quibus diuiditur ens uniuerſale. hæc aūt ſunt ſubſtantia, accidens vt quātitas, qualitas, ad aliquid, & reliqua pdicamēta potētia ut materia, actus, ut forma, neceſſariū, cōtingēs, dependens, independens, finitū in eſſe, infinitū in eſſe, & de his oībus pertractabit Philoſ. in lib. ſeq. nam ut dicet Philoſ. in lib. 11. ſicut ſcientia medicatiua habet conſiderare omnes modos ſalubris, ſic prima philoſophia oēs modos entis. reducuntur enim ad unum ſicut, & modi ſalubris, quòd quomodo ſit uerum, declarabitur loco ſuo.

Quantum ad tertium, dico cum Philoſopho, quòd habet conſiderare principia prima, & primas ac maxime uniuerſales cauſas entis inquantum ens. Et aduerte, ꝙ per prima principia intelligo primas propoſitiones ueras, in qui

bus fundantur omnes particulares ſcientiæ. nam ſm doctrinam Auic in 1. ſuæ Met. cap. 2. ſicut ad primum regentem pertinet conſtituere & ſtabilire principia, ac leges ſecundùm quas habent agere ſecundi regentes; ſic primi Philoſophi eſt conſiderare & firmare principia prima, a quibus habent procedere ſcientię particulares. Omnis.n. demonſtratio procedit ex principijs proprijs & communibus, licet non in ſua vniuerſalitate ſumptis, ſed vt applicantur, & de his primis principjs conſiderabit Ariſt. in lib. 4. firmando ea cõtra negantes. Per primas & maxime vniuerſales cās intelligo cās actiuas totius entis cāti, inter quas ſunt cauſæ cauſatæ, vt intelligentiæ motrices, a quibus pendet omne ens mobile, & ens quantũ nā & cœlum vt eſt ſub motu, pendet ab eis, & eſt cauſa incauſata oīno; a qua & intelligentiæ, & cœlum, & naturalia pendent, & dr̄ eſſe cā totius entis extra ipſum, & de his conſideratio fiet in lib 12. tm̄ quantum attingere põt naturalis virtus intellectus humani. Quòd aũt habeat conſiderare prima principia, & primas ac vniuerſales cās, ꝓbat Ariſt. in proęmio tali rõne. ſcientia quæ abſolutè dr̄ ſapientia, verſatur circa prima principia, & primas ac vniuerſales cauſas, ſed Met. dr̄ ſapientia abſolute. ergo, &c. Minorē quidem huius rõnis declarabimus in 3. cap. cum agemus de dignitate eius. Maiorem aũt intendit Ariſt. declarare duplici via.

Primo, ex comparatione ſapientiæ in genere.

Secundo, ex conditionibus ſolitis attribui ſapientiæ.

Pro prima via vtitur tali ratione, Nulla ſcientia, nullaque ars dicitur ſapientia in genere, nec aliquis ſciens, aut artifex dr̄ ſapiens, niſi ſciat cauſam eius circa qđ verſatur ergo nulla ſcientia meretur dici ſapiētia abſolute, niſi prima principia, & primas cauſas conſideret. conſequentia patet, qm̄ ſi nulla ſcientia, vel ars dicitur ſapientia in tali genere, niſi proprias & particulares cauſas in illo genere cõſideret, proportionaliter nulla ſciētia dicet̄ ſapiētia ſimpliciter & abſolute niſi prima principia, & primas cās quę ſunt abſolute principia, & cauſæ, conſideret. Antecedens autem manifeſtat Ariſtot. longo proceſſu, in quo ſummaii...

matim intendit quatuor.

Primo, declarat ſcientiæ excellentiam.

Secundo, vt poſſit graduare cognitiones conuenientes homini, prius graduat cognitiones in brutis.

Tertio graduat cognitiones in homine, & comparat eas adinuicem, vt ſciamus, quæ ſit melior.

Quarto, ex omnibus his declaratis probat antecedens propoſitæ rationis.

Propter primum proponit hoc principium.

Omnes homines natura ſcire deſiderant. i. naturali deſiderio. itaq; ſicut graue ex ſui natura deſiderat locũ deorſum, ſic homo ex natura ſua, quę eſt intellectualis, deſiderat ſcientiã. Et hoc quidem principium manifeſtat B. Th. triplici rõne, ſed eas hic nõ adduco, qm̃ videbis eas in q. noſtris, defenſatas contra Ant. And. Ariſt. vero declarat illud per ſignum ſumptũ ex dilectione ſenſuum. pro quo aduerte, ꝙ bruta diligunt cognitionẽ ſenſuum ſolũ pp cõmodum vitæ, vt. ſ. acquirant conferentia ſibi, & fugiant nociua vitæ ſicut declarauimus in Epit. de Anima agẽtes de ſenſi. interio. non aũt curant ſentire pp ſolã delectationẽ, remoto oĩ commodo vitæ, vnde non delectantur ſuauib. ſaporib. nec varijs odoribus, nec pulchris coloribus, nec melodijs ſonorũ, niſi in ordine ad commodum vitæ: homo vero diligit ſenſus, non ſolũ q̃a vtiles ſunt vitæ cõſeruãdæ ſed qm̃ cognoſcitiui ſunt, & delectatur eorũ cognitione, ẽt remota oĩ vtilitate, vnde delectatur varijs ſaporibus & ſuaui odore, ẽt non habito reſpectu ad nutrimentũ, vt declarauimus ſuper lib. de ſen. & ſen. Inter oẽs aũt ſenſus magis diligimus viſum, qm̃ ex ſua ſpiritalitate ẽſt perfectius cognoſcitiuus, & ex amplitudine ſui obiecti plura per ipſum cognoſcimus, nam per alios ſenſus ſolum inferiora, ꝑ viſum aũt & inferiora, & ſuperiora cognoſcimus, cõicãt .n. in lumine. vnde magis deſeruit intellectui in acquiſitione ſcientiæ per inuentionẽ, q̃ cæteri ſenſus, nec obſtat, ꝙ dixit Ariſt. in lib. de ſen. & ſenſ. auditũ eſſe ſenſum diſciplinæ, qm̃ illic intendit de acquiſitione ſcientiæ per doctrinã, quæ eſt operatio docentis, hic aũt ꝑ inuentionẽ, q̃ fit admini-

adminiculo ſenſuum,& præcipue viſus,qm̃ igitur experi mur nos diligere ſenſus,nõ ſolum quia vtiles, ſed qm̃ co gnoſcitiui,palam eſt,ꝙ naturaliter diligimus eos,qm̃ deſeruiunt intellectui,& operationi intellectuali, qua acqui rimus ſcientiam,& naturaliter deſideramus ſcire, nam ſi medium ad finem eſt naturaliter dilectum & deſideratũ, multo magis eſt dilectus & deſideratus finis, vt ſi natura liter deſidero nutrimentũ,naturaliter deſidero vitam,ſed vt diximus,homo naturaliter amat,& deſiderat ſenſus ẽt remota vtilitate vitæ,,pũt deſeruiũt intellectui, ergo mul to magis amat,& deſiderat ſcire.nec obſtat ꝙ nõ oẽs ho mines . incumbunt ſtudio ſciendi,nec aſſequuntur ſcientiam,qm̃ hoc naturale deſiderium ineſt homini ea parte, qua intellectualis eſt,&quidẽ ſi hõ eſſet tm̃ naturæ ĩtelle ctualis vel ſi omnis homo viueret ſm̃ dictamen rõnis pro fecto hoc deſiderium in omnibus ratione vtentibus(vt ex cipiam amẽtes,& alios aliquo accidente non compotes rationis)tranſiret in actu,verum quia homo,& ſenſualis, & intellectualis eſt, & in pluribus paſſiones dominantur abducentes hominem a vera natura ſua,& inclinãtes ad vitã brutalem,ideo in illis tm̃ in quibus ratio præualet,& malæ conſuetudines non deprimunt,deſideriũ ſciendi trã ſit a potentia ad actũ,in alijs aũt remanet in virtute,ſicut inclinatio ad locũ deorſum remanet in virtute in graui detento ſurſum,donec remoueat̃ impediẽs , & ſi nunquã remoueretur, illa inclinatio nunquam tranſiret ad actũ.

Tu tamen aduerte,ꝙ licet deſiderium ſciendi inſit om ni homini,inquantum eſt homo,non tamen omnes incũ bentes ſtudio inclinãtur ad eandem ſcientiam in ſpecie, ſed diuerſificantur ſm̃ ꝙ diuerſæ ſunt in eis diſpoſitiones naturales,nam vt teſtatur D.Alber.in primo Met.tracta. 1.cap.5.quorum intellectus eſt immixtus,& purus,& cõplexio eſt ſubtilis ſpiritus in calido,& humido,ita qđ hu midum eſt luminoſum,non cõſtans ꝓ frigidũ cõgelãs,nec turbatur per calidum exceſſiuum , ij delectantur ſubtilibus ſtudijs,vt in metaphyſicis , & diuinis theologalibus , & hæc complexio ſanguinea eſt, & aptiſſima ſtudijs ſubti

nitatis.nam bonum vt bonũ habet rationem perfecti,eſt enim natura boni perficere id cuius eſt bonum, vnumqđque autem in tm̃ eſt perfectum,inquantum eſt actu, intã tum eſt actu inquantum habet eſſe, quoniam eſſe eſt prima actualitas trahens rem a potentia ad actum.Ergo eſſe rei actuale eſt materiale,& fundamentum in ratione boni Ex quo ſequitur,ꝙ entia rationis non ſunt bona,vt ſic quoniam neque habẽt eſſe per ſe, neque ſubiectiue in alio,vt declaratum eſt ſupra in prima diuiſione entis, nec entia chimerica, quæ non ponit in rerum natura,nec mathematica,vt conſiderantur a mathematico. i. vt abſtrahunt a materia ſenſibili,vnde inquit Ariſto.in 3.Metaph. tex.3.Nõ poteſt eſſe principium motus, nec ratio boni in rebus immobilibus.i.mathematicis, ſimiliter materia prima ſecundùm ſe non poteſt dici bona, cum ſit ens in pura potentia,& omnem ſuam perfectionem trahit a forma per quam ſit actu,vnde & Philoſophus inquit, in primo phyſ.tex.81. Exiſtente forma quodam diuino,& optimo appetibili,aliud quidem contrarium ipſi dicimus.i.priuationem,cum igitur materia ex ſe ſit adiuncta priuationi, & priuatio habeat rationem mali,iuxta Philoſophum ibidem,ſequitur ꝙ nec ex ſe inquantum eſt ens in pura potentia,nec ratione priuationis,ſed tantum ratione formæ per quam ſit actu,& eſt cognoſcibilis,poteſt dici bona.Itẽ nec entia,quæ ſunt in pura potentia agentis,& non in potentia paſſiua,vt alter mundus producibilis, ſunt aliquo modo bona,extra cauſam agentem, quia nullum eſſe habent extra agens,neque actuale,neque potentiale.

Formale autẽ indiuiſum in ratione boni eſt reſpectus, & ordo ad appetitum, ſicut enim verum reſpicit intellectum,ſic bonum eſt perfectiuum appetitus. In rõne autẽ perfectiui includitur reſpectus,eſt.n.perfectiuum alicuius perfectibilis perfectiuum,ſicut calefactiuum alicuius calefactibilis calefactiuũ,patet ergo,ꝙ in ratione boni includitur reſpectus perfectiui,ꝑ quẽ diſtinguit̃ a quolibet alio Tranſcendente,& ideo per ipſum, vt per ſuũ formale diffinitur,& ſe habet vt differentia complens rationem eius.

Quantum

Quantum ad ſecundum aduerte duplicem diuiſionem boni.

Prima eſt, Bonum eſt duplex ſcilicet bonum ſecundum quid, & bonum ſimpliciter. bonum ſecundum quid eſt res exiſtens ſub eſſe ſubſtantiali, preſcindendo ab omni eſſe accidentali perfectiuo. Bonũ ſimpliciter eſt res exiſtens ſub ſuo eſſe ſubſtantiali, & omnibus accidentibus conferentibus ad perfectionem ſuam. v. g Homo ſtatim genitus dicitur bonus ſecundum quid, pro quãto habet eſſe ſubſtantiale actu, & hæc quidem bonitas, ſolet nominari bonitas entis. cum aũt ad perfectionem ſibi conuenientem deuenerit ſiue naturalis ſiue moralis, tunc dicitur Bonus ſimpliciter, propter quod aduerte, quòd oppoſito modo ſe habent bonum ſecundùm quid, & ens ſecundum quid, Bonum ſimpliciter & ens ſimpliciter, nam dicitur ens ſecundũ quid quo ad prædicata accidentalia, ſecundùm quæ res non ſit ſimpliciter actu, ſed actu talis, & ſecundùm hoc ſumitur generatio ſecundùm quid ex 5. Phyſic. tex. 7. Ens uero ſimpliciter ſumitur ab eſſe ſubſtantiali, quod eſt à forma ſubſtantiali, nam per eam fit res ſimpliciter actu, quæ prius erat in pura potentia, & ſecundum hoc ſumitur generatio ſimpliciter ex 5. Phyſ. tex. 7. patet ergo quod ſe habent oppoſito modo.

Secunda diuiſio eſt. Bonum triplex inuenitur, vtile, honeſtum, & delectabile, verum quia hæc diſtinctio non eſt metaphyſicalis, ſed potius moralis. vt patet in 8. Eth. vbi ſupra hoc triplici bono aſſignat triplex amor, ideo breuiter me expedio. Dicitur bonum vtile, quod propter alterum, & non gratia ſui eſt appetibile, ſicut cibus & potus, & reliqua exteriora nobis deſeruientia. Bonum honeſtum eſt ꝙ grati a ſui eſt appetibile, vt ſcientiæ ſpeculatiuæ, & virtutes. Bonum delectabile eſt, prout quietat appetitum vere aut apparenter, etiam ꝙ nullam cõtineat vtilitatem nec honeſtatem. Nam delectatio formaliter eſt quies in bono adepto.

Quantum ad tertium, quia determinatũ eſt ſupra ꝙ reſpectus eſt de ratione boni, declarandum eſt quomodo ly bonum eſt nomen reſpectiuum, vnde aduerte, ꝙ nomen reſpe-

reſpectiuum eſt duplex. Quoddam eſt cuius ſignificatum eſt reſpectus, ita quod totum ſuum eſſe eſt ad aliud ſe habere, ſicut pater, filius, ſeruus, &c. Quæ ſolent dici relatiua ſecundùm eſſe, & ſunt entia mere reſpectiua, quæ, vt ſic, nullam dicunt perfectionem, quia dicunt tantum ordinem ad alterum. Quoddam autem eſt, cuius ſignificatū eſt quid abſolutum, & tamen non poſſunt concipi niſi conceptu relatiuo, & cum ordine ad alterum.. Et huiuſmodi ſolent appellari relatiua ſcdm dici, v.g. principium effectiuum eſt quid abſolutum, vnumquodque enim efficit per virtutem actiuam, quæ eſt aut ſubſtantia, aut qualitas, & tamen non concipitur in ratione principij, niſi in ordine ad principiatum, quoniam principium eſt principiati principium, & cauſa cauſati cauſa, & ſcientia ſcibilis ſcientia, & ſenſus ſenſibilis ſenſus. Ad propoſitum dico, bonum, ſicut & verum, ex parte rei ſunt nomina reſpectiua.

Secūdo modo, licet enim dicant abſolutum, tamen non ſunt conceptibilia niſi in ordine ad alterum ex conſequenti connotant reſpectum. Nam verum in re eſt natura rei, vt diximus ſupra, quæ tamen non apprehenditur vt vera niſi per reſpectum conformitatis ad intellectum. Et bonum eſt eſſe rei, ſiue alia perfectio, quę tamen non poteſt concipi vt bonum, niſi per reſpectum conformitatis ad appetitum. Hæc de Bono tranſcendenti dicta ſufficiant.

CHRY.

CHRYSOSTOMI IAVELLI CANAPITII EPITOME. IN METAPHYSICEM ARISTOTELIS.

TRACTATVS PRIMVS.

ANtequam deſcendamus ad conſiderationem eorum, quę tractantur ab Ariſt. in libris ſuæ Metaphyſices, præcōſiderabimus aliqua deſeruientia toti negotio Metaphyſico, in quibus complectemur intentionem Ariſtotelis in procemio ſuo. Huiuſmodi autem conſideranda ſunt quinque.

Primò, quæ fuit neceſſitas inueniendi Metaphyſicem.

Secundò, quæ ſunt conſideranda a Metaphyſico.

Tertiò, quæ, & quanta ſit dignitas Metaphyſices.

Quartò, quis finis Metaphyſices.

Quintò, quam ordinate proceſſit Ariſt. in Metaphyſice.

CAPVT PRIMVM.

CIrca neceſſitatem Metaphyſices, aduerte, quod ex tribus ſumitur.

Primò, ex parte intellectus noſtri.

Secundò, ex parte rerum ſcibilium.

Tertiò, ex parte ſcientiarum particularium.

Quantum ad primum aduerte, ꝙ intellectus noſter eſt huma-

humanus , inquantum coniungitur ſenſui in eadem ſub-
ſtantia animæ, neque enim datur intellectiuum in his ge-
nerabilibus ſine ſenſitiuo,ut docet Ariſ.in tertio de anima,
tex.61.& habet quid diuinum in ſe, inquantum eſt imma
terialis,ſimplex,incorruptibilis,& apprehenſiuus entis, vt
ens eſt,& non ſolùm huius vel illius entis, & ꝑꝑ hanc in-
tellectu s celſitudinẽ dictus eſt homo ab antiquis ſapienti-
bus, Nexus Dei, & mundi, ab aliis aũt dictus eſt Orizon
inter corporea,& incorporea,qm̃ utranq; in ſe complecti-
tur naturam.qm̃ igitur & humanus & diuinus eſt,neceſſe
fuit,vt perficeretur inquantum humanus per ſcientias na
turales, & Metaphyſicas, quæ de ſenſibilibus pertractant ,
neq; enim abſtrahit phyſicus a materia ſenſibili , nec ma-
thematicus a materia intelligibili.i.ſubiecta quantitati, ea
2.Phyſ.tex.18.vt aũt perficeretur inquantũ diuinũ,neceſſe
fuit vt intelligeret entia diuina ſeparata a materia,a quan
titate,a loco,a tp̃e,a motu,hæc aũt non pñt ſciri per ſcien-
tias naturales,quarũ ſubiectũ eſt ens ſub motu,ut declara
uimus in phyſicis, nec per ſcientias mathematicas, quarũ
ſubiectum eſt ens ſub quantitate continua,vel diſcreta,er
go neceſſe fuit inuenire ſcientiam ſuperphyſicalem,in qua
de hmõi fieret conſideratio, & hæc eſt Metaphyſica, quæ
tranſphyſica,& diuina,& ſapientia nominatur,ut dicemus
in 3.c.& quidem ꝙ de hmõi illic fiat conſideratio, patet ex
Auic.in 1.lib.ſuæ Metaph. c.1. inquit.n. Iam audiſti, ꝙ in
diuina ſcientia quæritur de primis cauſis naturalis eſſe , &
doctrinalis eſſe.i.eſſe quanti,& de eo ꝙ pendet ex eis,& de
cauſa cauſarum,& principio principiorum,quód eſt Deus
excelſus.vt igitur perficeretur intellectus noſter, ea ratio-
ne qua diuinus,neceſſe fuit inuenire Metaphyſicem.

Quantum ad ſecundum aduerte, ꝙ vt habeatur ſciẽtia
de re ſcibili , non ſolum oportet cognoſcere prædicata ſua
propria,& ſpecifica,& generica, ſed & prædicata vniuerſa-
liſſima,quæ ſunt ens,vnum multa,actus,potentia,neceſſa
rium,poſſibile,finitũ,infinitũ,dependens,independens,per
fectum, imperfectum,idem diuerſum,oppoſitum conue-
niens,&c. multa.vnde Ariſto. quoties venatur diffinitio-
nem

nem alicuius,incipit ab his prædicatis vniuerſaliſſimis, ut patet in 3.Phyſ.tex.6. vbi venatur diffinitionē motus,& in 2.de aïa tex.2.vbi venatur diffinitionē animę.Hmōi autem termini in nulla particulari ſcientia potuerunt conſiderari,qm̄ cum oēs indigeant cognitione talium terminorū, & vtantur eis,non eſſet maior ratio,quare conſiderentur in una q̄ in alia,& ideo fuit neceſſe inuenire unam primā vniuerſalem ſcientiam, in qua talia conſiderentur, & a qua particulares ſcientiæ de hmōi cognitionem accipiant, tanquam ſibi traditam a Philoſopho. Hæc aūt eſt Metaphyſica, in qua,vt uidebitur locis ſuis de omnibus p̄dictis fit cōſideratio. vnde non eſt officiū Phyſici conſiderare de forma,actu,& potentia abſolute,ſed inquantū reſpiciunt materiam,vt docet Ariſt.in 2.phyſ.tex.26. Idem intellige de aliis terminis vniuerſaliſſimis. vt igitur haberetur perfecta cognitio de huiuſmodi terminis abſolute ſumptis,a quibus pendet oīum rerū ſenſibilium perfecta cognitio (qm̄ ignoratis vniuerſaliſſimis, & primis prædicatis, neceſſe eſt neſcire ſequentia) ideo neceſſario inuenta eſt Metaphyſica: pp̄ quod inquit recte Alber in lib.1. Metaph. tract.1. & cap.1.ſicut cauſa tertia in ordine fundatur ſuper ſecundariam,& ſecundaria in primaria, & primaria non fundatur in aliquo,ſed eſt fundamentum oīum conſequentiū, ita naturalia,& doctrinalia,ideſt Mathematica fundantur in diuinis, ideſt conſideratis a Metaphyſico, & diuina non fundantur,ſed fundant tam mathematica, quam phyſica.

Quantum ad tertium aduerte,ꝙ cum ſciētia habeatur per demonſtrationem (eſt enim habitus concluſionis, per demonſtrationem acquiſitus) & demonſtratio ex 1.Poſte. procedat ex principiis,duplicia ſunt principia, quibus procedit demonſtratio,ſ. propria vnicuique concluſioni, & cōmunia. ſ. vniuerſalia, in quibus fundatur veritas propriorum principiorum.Principia propria quidem conſiderantur in ea ſcientia, in qua ſunt principia, ut Geometra conſiderat quid punctus,quid linea,quid Angulus, &c. Et ex his deducit concluſiones ſuas. Principia aūt cōmunia, non poſſunt conſiderari in aliqua ſcientia particulari, ſed

omnea

omnes utuntur eis, vt ſibi conuenit,ſicut declarat Ariſt.in 1.Poſte.& in 4. Meta.tex.7.ubi in quit, intantũ utuntur eis inquantũ ſibi ſufficit,cum.n.oẽs utantur eis,nõ magis pertineret ad unam, q̃ ad oẽs conſiderare de eis. Verum quia ignoratis principiis impoſſibile eſt ad notitiam concluſionis pertingere,ideo neceſſe eſt,ꝙ in aliqua ſcientia certificentur,& ſtabiliantur. hæc aũt eſt ſola Meta. qm̃ vt probat Ariſt.in 4. Meta. cũ hmõi principia cõponantur ex terminis vniuerſaliſſimis,ut ens,unũ,uerũ,oppoſitum,idem,diuerſum,&c.vt in hoc principio,Non ſunt oppoſita.ſ. entia in eodẽ: & in hoc, De quolibet eſt affirmatio, vel negatio vera,neceſſe eſt ut in eadem ſcientia conſiderentur,quæ & de huiuſmodi terminis conſiderat. hæc autem eſt ſola Meta.vt dictum eſt ſupra, & probabitur de mente Ariſt. in 4. lib.tex.7.& 8.vbi inquit. Philoſophi igitur eſt de omni ſubſtantia ſpeculantis inquantũ congruit,& de omnibus principiis ſyllogiſticis perſcrutari. Vt igitur ſcientiæ particulares in demonſtrationibus ſuis firmiſſime procedant, quæ ut in primis radicibus fundantur in primis principiis, neceſſe fuit inuenire Metaphyſicam,quæ de huiuſmodi principiorum ueritate conſideraret, & defenſaret ea. Hæc de neceſſitate Metaphyſicæ dicta ſint.

CAPVT II.

IN ſecundo cap. inueſtigandum eſt, quęnam ſint conſideranda a Metaphyſico. Pro cuius notitia aduerte, ꝙ tria cadunt ſub conſideratione cuiuslibet ſcientiæ.ſ. ſubiectum: Partes,& proprietates ſubiecti,& principia ſiue cauſæ ſubiecti.Et hanc doctrinam docuit Ariſt.in 1.poſte. quã ſeruauit in ſcientia naturali,in qua de ente,ſiue de corpore mobili,vt de ſubiecto cõſideratur,& de partibus ſubiectiuis eius,quæ ſunt ens mobile ad ubi, ens mobile ad formam, ens mobile ſimplex, ens mobile mixtum,&c.Et de proprietatibus eius,ut de motu finito,& infinito, de loco, & tp̃e, & de principiis ſiue cauſis eius intrinſecis, ut de materia, & forma, & de extrinſecis, quæ ſunt efficiens,&

finis

finis. Cum igitur hæc tria conſiderari debeant in omni ſcientia, inueſtigandum eſt, quid ſit ſubiectum in Metaphyſica, deinde, quæ ſint partes, & proprietates eius, quæ conſiderandæ ſunt a Metaphyſico, deinde quæ ſint principia, & cauſæ conſiderandæ a Metaphyſico.

Quantum ad primum aduerte, quòd de ſubiecto Metaphyſices triplex eſt opinio..

Quidam dicunt, ut refert Auic. in 1. ſuæ Metaph. c. 2. ꝙ ultimæ, & uniuerſales cauſæ ad quas reducuntur aliæ cauſæ, ſunt ſubiectum in hac ſcia, & rō eorum eſt hęc. Cū ſcire ſit rem per cām cognoſcere, neceſſe eſt, ut in omni ſcia conſiderentur propriæ cauſæ, puta in ſcientia naturali conſideremus cauſas naturales, in mathematica cauſas mathematicas, & maxime cauſas formales, nō enim mathematicus demonſtrat per cām materialem, efficientē, & finalē, ut dicemus in 3. Meta. ſed propriæ cauſæ metaphyſicales ſunt cauſæ ultimæ, & uniuerſales, ut prima materia, prima forma, primum efficiens, primus finis. ergo hæc ſunt ſubiectū, circa qđ debet verſari Metaphyſicus. Qđ aūt hmôi cauſæ ſint metaphyſicales, patet, qm̄ ſicut cauſæ particulares ſūt propriæ ſciæ particularis, ſic cauſæ vniuerſales debent eſſe propriæ ſciæ uniuerſalis, quæ eſt Metaphyſica, ut declarabit infra. Sed hæc opinio eſt falſa, qm̄ ut inquit Auic. vbi ſupra, & in hoc eū imitat D. Alber. 1. Metaph. tract. 1. ca. 2. proprietates, ſiue intentiones conſideratæ in Metaphyſ. nō attribuuntur cauſis ultimis, & uniuerſalibus, neque cauſis abſolute ſumptis. ergo non ſunt ſubiectum in hac ſcientia. conſequentia quidem patet, qm̄ de eo quod eſt ſubiectum in ſcientia uenamur proprietates conſiderandas in ſcientia. ergo ſi non conueniunt cauſis manifeſtum eſt cas non eſſe ſubiectum in hac ſcia. Antecedens autem ſic declarat. Proprietates conſideratę in hac ſcientia ſunt unitas, multitudo, idētitas, diuerſitas, actus, & potentia, neceſſitas, poſſibilitas, finitas, infinitas, & alia multa, ut dicetur inferius. Conſtat autem, ꝙ hęc communia non uerificantur, nec demonſtrantur in Meta. de cauſis ultimis, & uniuerſalibus, ſed de ente, ut ens eſt, ut declarabitur. ergo, &c.

Aliqui dicunt Deum & entia diuina eſſe hic ſubiectum qm̃ Metaph. eſt de abſtractis a materia ſm̃ eſſe, & ſm̃ rationem. in hoc enim diſtinguit a phyſica, & mathematica huiuſmodi autem ſunt Deus, & entia diuina, ut patet in 12.Metap.ergo,&c. confirmatur, qm̃ denominatio ſcientiæ fit a ſubiecto, dicitur aũt ſcientia diuina. Ergo Deus & diuina entia ſunt ſubiectum.

Sed hæc opinio non eſt vera, qm̃ nullum quæſitum in ſcientia eſt ſubiectum eius. nam ex 1. Poſter.de ſubiecto, ſupponitur quia eſt,& quid eſt, ſed vt declarabitur in lib. 12.hic quæritur de Deo, & de entibus diuinis, an ſint, & quid ſint,tũc enim manifeſtabitur,& pręcipue in quęſt.noſtris ſuper duodecimum,utrum ſit officiũ phyſici,& metaphyſici, probare entia ſeparata a materia.

Alia eſt opinio,quæ eſt ad mentem Ariſ. & manifeſtior fiet in 4.lib.quã ſequuntur Auic.in 1.ſuæ Metap.c.2.& D. Alb. 1.Metaph.tract. 1. c.2.& Auerr. in 4.lib.cõm.1. & B. Tho.in 1.Metaph.Iſti dicũt, ꝙ ens inquantũ ens,& nõ hæc vel illa pars entis eſt ſubiectũ in hac ſcientia, & in hoc diſtinguitur ab alijs ſcientijs particularibus. & hanc cõcluſionem probant ſic, Nulli attribuuntur, nec uniuerſaliter verificantur proprietates conſideratę a metaphyſico. vt unum, multa,potentia,actus, idem, diuerſum, &c. niſi de ente inquantum ens,qm̃ omne ens eſt vnum, aut multa,idem,aut diuerſum, actu, uel potentia,finitũ, uel infinitum,poſſibile, vel neceſſarium. ergo ens inquantum ens eſt in Metaph.ſubiectum & conſequentia quidem patet,quoniam illud eſt ſubiectum in ſcientia,cui attribuuntur proprietates conſideratæ in ſcientia.

Præterea,omnis ſcientia eſt de ente, qm̃ ex primo Poſter. quod non eſt, non contingit ſcire. cum igitur omnis ſcientia ſit particularis, uel uniuerſalis, neceſſe eſt ſicut ſcientiæ particulares ſunt de ente particulari, vt phyſica de ente mobili,& mathem.de ente,quanto,ſic ſciẽtia uniuerſalis,quæ eſt metaph. ſit de ente vniuerſali, quod eſt ens inquantũ ens,& hæc ratio fundatur in 4. Meta.tex. 1. vbi inquit Philoſo. eſt aũt ſcientia quædam quæ ſpeculatur

tur

tur ens inquantúm ens, & quæ huic inſunt ſecundum ſe. Hæc autem ſcientia non eſt una earum quæ dicuntur particulares, quoniam non eſt alicuius ſcientiæ particularis conſideratio de ente uniuerſali, &c.

Suſtinendo igitur, quod ens inquantum ens ſit hic ſubiectum, ſoluenda eſt ratio adducta pro prima opinione, & adducta pro ſecunda.

Ad rationem igitur primæ opinionis, negatur hæc conſequentia. In Metaph. conſiderantur ultimæ cauſæ, & uniuerſales, ſicut in omni ſciẽtia cauſæ particulares. ergo ſunt ſubiectum in ea. non enim omne conſideratũ in ſcīa eſt ſubiectũ in ea, ſed illud tm̃ cuius cauſas quærimus, & de quo proprias paſſiones demonſtramus. Hæc aũt eſt ens inquantũ ens, cuius cauſas ultimas, & uniuerſales metaphyſicus conſiderat, tanquam finem, ad quem conatur peruenire. nam ut dicemus infra ſicut ignorantia cauſarum fuit occaſio philoſophandi, ſic earum cognitio erit finis. vnde metaphyſicus quieſcet, cum cauſas uniuerſales entis uniuerſalis inuenerit, nã geometra quieſcit, cum cauſam ſcit propter quam triangulus habet tres æquales duobus rectis, & phyſicus quieſcit, cum cauſam ſcit propter quam terra eſt figuræ rotundæ, & ſtat in medio mundi.

Ad rationem ſecundæ opinionis, dico ꝙ non concludit aliud, niſi ꝙ Deus, & entia diuina ſunt principalia, & vltima conſiderata, ad quæ pertingere poſſit metaphyſicus, ex hoc tñ non ſequiꝛ, ꝙ ſint ſubiectum, & præcipue ſubiectũ adæquatum, ut intendimus, qm̃ hm̃oi ſubiectũ debet eſſe vniuerſale conſideratum, ideſt ꝙ omnia conſiderata in ſciẽtia habeant ordinem ad ipſum, & ſit illud cui attribuuntur omnes proprietates, & paſſiones conſideratę in ſcientia. conſtat autem ꝙ Deus, & diuina entia, non ſunt uniuerſale conſideratum in hac ſcientia; nec eis conueniunt omnes paſſiones metaphyſicales, non .n. Deus eſt unum & multa, idem & diuerſum, actus & potentia, poſſibile & neceſſe. Optime autẽ uerificantur de ente uniuerſali, quoniam in ſe comprehendit omnes modos eſſendi, unde aliquod eſt unum, aliquod eſt multa, aliquod eſt in potẽtia,

aliquod in actu,&c. Nec obſtat, ꝙ dicitur Metaphyſica eſſe de abſtractis a materia, ſm eſſe, & ſm rationē, qm̄ id non ſolum conuenit Deo, & ſubſtantiis diuinis, de quorū rōne eſt, ꝙ non ſunt in materia, ſed & enti uniuerſali & paſſionibus eius, qm̄ non eſt de eorū rōne, ꝙ ſint in materia, aliter omne ens, omne unū, omne uerū, omnis actus, omnis ſubſtantia, &c. eſſent in materia: dicunt ergo abſtrahere a materia, qm̄ in ſua latitudine eſt inuenire aliquod quod non eſt in materia, & aliquod quod eſt in materia. hoc autem non contingit in latitudine entis mobilis, qm̄ omne mobile, ut dicetur in lib. 8. de neceſſitate, habet materiam, nec in ente quanto, qm̄ omnis quantitas conſequitur ſubſtantiā rōne materiæ, propterea de ratione entium naturaliū eſt materia, & habent eſſe in materia. Metaphyſica autem licet abſtrahant a materia ſm diffinitionem, non tamen ſecundum eſſe. Hæc de ſubiecto metaphyſicæ dicta ſint: utrū aūt ſub ſubiecto metaphyſicæ contineantur ens rationis, & ens per accidens, diſcutiemus in quæſtionibus Metaphyſicalibus. Quantum ad ſm aduerte, ꝙ propriæ paſſiones entis inquantum ens, ſunt prædicata cōuertibilia cū ente, vt ſunt tranſcendentia, de quibus ordinauimus particularē tract. & hæc conſiderantur a metaphyſico, qm̄ ut dicemus in 4. lib. eiuſdem ſcientiæ, eſt conſiderare ſubiectū, & ea quæ per ſe conueniunt ei. partes autē entis ſunt illa in quibus diuiditur ens uniuerſale. hæc aūt ſunt ſubſtantia, accidens vt quātitas, qualitas, ad aliquid, & reliqua pdicamēta potētia ut materia, actus, ut forma, neceſſariū, cōtingēs, dependens, independens, finitū in eſſe, infinitū in eſſe, & de his oībus pertractabit Philoſ. in lib. ſeq. nam ut dicet Philoſ. in lib. 11. ſicut ſcientia medicatiua habet conſiderare omnes modos ſalubris, ſic prima philoſophia oēs modos entis. reducuntur enim ad unum ſicut, & modi ſalubris, quòd quomodo ſit uerum, declarabitur loco ſuo.

Quantum ad tertium, dico cum Philoſopho, quòd habet conſiderare principia prima, & primas ac maxime uniuerſales cauſas entis inquantum ens. Et aduerte, ꝙ per prima principia intelligo primas propoſitiones ueras, in qui

bus fundantur omnes particulares ſcientiæ. nam ſm doctrinam Auic in 1.ſuæ Met.cap.2.ſicut ad primum regentem pertinet conſtituere & ſtabilire principia, ac leges ſecundùm quas habent agere ſecundi regentes, ſic primi Philoſophi eſt conſiderare & firmare principia prima, a quibus habent procedere ſcientię particulares. Omnis.n. demonſtratio procedit ex principijs proprijs & communibus, licet non in ſua vniuerſalitate ſumptis, ſed vt applicantur, & de his primis principjs conſiderabit Ariſt.in lib.4. firmando ea cōtra negantes. Per primas & maxime vnuerſales cās intelligo cās actiuas totius entis cāti, inter quas ſunt cauſæ cauſatæ, vt intelligentiæ motrices, a quibus pendet omne ens mobile, & ens quantū nā & cœlum vt eſt ſub motu, pendet ab eis, & eſt cauſa incauſata oīno; a qua & intelligentiæ, & cœlum, & naturalia pendent, & dr̄ eſſe cā totius entis extra ipſum, & de his conſideratio fiet in lib 12.tm̄ quantum attingere pōt naturalis virtus intellectus humani. Quòd aūt habeat conſiderare prima principia, & primas ac vniuerſales cās, pbat Ariſt.in proęmio tali rōne. ſcientia quæ abſolutè dr̄ ſapientia, verſatur circa prima principia, & primas ac vniuerſales cauſas, ſed Met. dr̄ ſapientia abſolute. ergo, &c. Minorē quidem huius rōnis declarabimus in 3. cap. cum agemus de dignitate eius. Maiorem aūt intendit Ariſt. declarate duplici via.

Primo, ex comparatione ſapientiæ in genere.

Secundo, ex conditionibus ſolitis attribui ſapientiæ.

Pro prima via vtitur tali ratione, Nulla ſcientia, nullaque ars dicitur ſapientia in genere, nec aliquis ſciens, aut artifex dr̄ ſapiens, niſi ſciat cauſam eius circa qđ verſatur ergo nulla ſcientia meretur dici ſapiētia abſolute, niſi prima principia, & primas cauſas conſideret. conſequentia patet, qm̄ ſi nulla ſcientia, vel ars dicitur ſapientia in tali genere, niſi proprias & particulares cauſas in illo genere cōſideret, proportionaliter nulla ſciētia dicet̄ ſapiētia ſimpliciter & abſolute niſi prima principia, & primas cās quę ſunt abſolute principia, & cauſæ, conſideret. Antecedens autem manifeſtat Ariſtot. longo proceſſu, in quo ſum-

adminiculo ſenſuum,& præcipue viſus,qm̃ igitur experimur nos diligere ſenſus,nõ ſolum quia vtiles, ſed qm̃ cognoſci tiui,palam eſt,ꝙ naturaliter diligimus eos,qm̃ deſeruiunt intellectui,& operationi intellectuali, qua acquirimus ſcientiam,& naturaliter deſideramus ſcire, nam ſi medium ad finem eſt naturaliter dilectum & deſideratũ, multo magis eſt dilectus & deſideratus finis; vt ſi naturaliter deſidero nutrimentũ,naturaliter deſidero vitam,ſed vt diximus,homo naturaliter amat,& deſiderat ſenſus et remota vtilitate vitæ,put deſeruiũt intellectui, ergo multo magis amat,& deſiderat ſcire.nec obſtat ꝙ nõ oẽs homines incumbunt ſtudio ſciendi,nec aſſequuntur ſcientiam,qm̃ hoc naturale deſiderium ineſt homini ea parte, qua intellectualis eſt,&quidẽ ſi hõ eſſet tm̃ naturæ ĩtellectualis vel ſi omnis homo viueret ẜm dictamen rõnis profecto hoc deſiderium in omnibus ratione vtentibus(vt excipiam amẽtes,& alios aliquo accidente non compotes rationis)tranſiret in acti,verum quia homo,& ſenſualis, & intellectualis eſt, & in pluribus paſſiones dominantur abducentes hominem a vera natura ſua,& inclinãtes ad vitã brutalem,ideo in illis tm̃ in quibus ratio præualet,& malæ conſuetudines non deprimunt,deſideriũ ſciendi trãſit a potentia ad actũ,in alijs aũt remanet in virtute,ſicut inclinatio ad locũ deorſum remanet in virtute in graui detento ſurſum,donec remoueat impediẽs , & ſi nunquã remoueretur , illa inclinatio nunquam tranſiret ad actũ.

Tu tamen aduerte,ꝙ licet deſiderium ſciendi inſit omni homini,inquantum eſt homo,non tamen omnes incũbentes ſtudio inclinãtur ad eandem ſcientiam in ſpecie, ſed diuerſificantur ẜm ꝙ diuerſæ ſunt in eis diſpoſitiones naturales,nam vt teſtatur D.Alber.in primo Met.tracta. 1.cap.5.quorum intellectus eſt immixtus,& purus,& cõplexio eſt ſubtilis ſpiritus in calido,& humido,ita qđ humidum eſt luminoſum,non cõſtans ꝑ frigidũ cõgelãs,nec turbatur per calidum exceſſiuum , ij delectantur ſubtilibus ſtudijs,vt in metaphyſicis , & diuinis theologalibus , & hæc complexio ſanguinea eſt, & aptiſſima ſtudijs ſubti

libus. Quorum aũt organum imaginationis eſt temperate ſiccum,aptum ad bene ſigillandum figuras,& ſiccũ cõplexionale non pigritatur per frigidũ congelans, ij bene proficiunt in mathematicis,& horum complexio eſt cholerica declinans aliquãtulum ad melancholicam. Quorum vero organum imaginationis eſt medulloſum, & purum, & ſpiritus ſunt lucidi, non incraſſati, nec inertes per frigidum congelans,ij delectantur ſtudio rerum nãliũ,& hęc complexio eſt phlegmatica, declinans tñ ad ſanguineam aliquantulum, vel cholericam.Quorum autem congelati ſunt ſpiritus,& non bene clari propter frigus condenſans, ij in nullo ſtudio ſubtili proficiunt,& contentanť hiſtorijs, exemplis,rhetoricis,& quibuſdam ſenſibus ſuperficialibus & hæc conplexio eſt mere phlegmatica,quæ ex humido ĩ nulla re ſubtili firmatur. Complexio autem mere melancholica,ex frigido, craſſo, & terreſtri, nulli ſtudio per inquiſitionem apta eſt, ſed magis eſt receptiua reuelationum,& ſuperiorum impetuũ, vt diximus in tract. de bona fortuna.vnde efficiũtur poetæ naturales patiẽtes diuinũ furore,& vaticinatores naturales,nec obſtat,ꝙ dicit Ariſt.in Probl. viros ſapientes pro maiori parte fuiſſe melancholicos.non enim intendit mere melancholicos.ſed a prædominio,nam tunc melancholia confert, qm̃ ex ſui fixione reddit ſtudioſum meditatiuum, & bene conſideratiuum, bene ordinantem conceptus ſuos,& bene patientem in labore ſtudendi, cuius oppoſitum experimur in cholericis qui in omni opere ex calido igneo ſunt concitati, & impatiẽtes moræ.Hæc de naturali deſiderio ſciendi dicta ſint ex quo poſſumus ſic probare excellentiã ſcientiæ in communi,ſcientia deſiderať naturaliter ab oĩ homine,ergo eſt bonũ valde excellens.probať conſequẽtia,qa quod vniuerſaliter deſideratur.eſt valde perfectiuum deſiderantis, omne.n.deſiderium eſt imperfecti ad perfectiuum. quod autem eſt valde perfectiuum,eſt excellens bonum, ergo, &c. & hæc ratio fundatur in primo Phyſicorũ, text.81. vbi ex deſiderio naturali materiæ appetentis formam, concludit Ariſtot.formam eſſe quid diuinum,& optimum.

Quan-

Qantum ad 4m, aduerte vnum in quo omnia animalia, vt animalia conueniunt, de inde multiplices gradus cognitionis,in quibus diſtinguuntur; inter quos ſecundus eſt perfectior primo, & tertius perfectior ſecundo. Conueniunt aũt in hoc, ꝙ eſt hr̃e ſenſum,nam differt animal a vegetatiuo per animam ſenſitiuam,vnde ſenſitiuum eſt de formali ratione animalis: Senſitiuum autẽ eſt,quod habet potentiam ſentiendi:cõe eſt ergo omni animali habere ſenſum,non tamen omnem ſenſum, ſed ſaltem tactum,eo ꝙ eſt fundamentũ omniũ ſenſuum,& ſimpliciter neceſſarius omni animali,vt cognoſcat conuenientia,& diſconuenientia vitæ, ſimiliter & guſtum inquantum eſt quidam tactus vnde inquit Ariſt.in 3.de anima,tex.64.ij quidem igitur neceſſarij ſunt animali, qđ & manifeſtum eſt, non poſſe ſine tactu animal eſſe, & de his quidem ſatis diximus Epit. de anima. Poſito eo in quo oĩa animalia conueniunt,aduerte tres gradus cognitionis ſenſitiuę,in quibus diſtinguuntur.

Primus gradus eſt, quædam animalia ſunt memoratiua, quædam non.Illa ſunt memoratiua, quæ retinent in phantaſia ſpeciem ſenſatam, & intẽtionem non ſenſatam in vltimo ſenſuum interiorum,in abſentia obiecti prius apprehenſi,& hæc ſunt animalia perfecta,quæ mouentur ad locum diſtantem,vt quærant conuenientia vitæ, eo qđ nõ habent nutrimentum ſemper ſibi præſens.Non mouerentur aũt ad quærẽdum nutrimentum diſtans, niſi reſeruata fuiſſet ſpecies ſenſata, & intentio non ſenſata, quæ ſunt neceſſarię ad memorationem,vt diximus in tract.de mem. & remin. Quæ aũt non retinent ſpeciem & intentionẽ in abſentia obiecti, non ſunt memoratiua, eſt.n.memoratio reuerſio in prius apprehenſum,per aliquod principium in memorante retentũ,& hæc ſunt animalia imperfecta,quæ ex frigiditate aquea, vel terreſtri immobilitante ſpiritum animalem deferentẽ ſpecies ſenſatas,prohibentur ſigillare & retinere ſpecies, nam ſuperflua humiditas aquea prohibet ſigillationem, ex exceſſiua frigiditate terreſtri, Propterea vt declarauimus in tract.de mem.& rem.pueri & ſenes non bene memorantur.inter hæc aĩalia D. Alber.in 1.

Met.

Met.tract.1.cap.6.computat muſcas, quæ repulſæ flabello ſtatim ſe ingerunt, immemores receptæ læſionis, nec ad certa loca habitationis ſuæ ſe conferunt, nec vllū oſtēdunt memoriæ ſignum, ſed ex ſola apprehenſione ſenſus in præſenti proſequuntur cōuenientia & fugiunt nociua.

Secundus gradus eſt, quædam animalia ſunt prudētia, quædam non, aduerte ꝙ prudentia proprie, vt patet in 6. Eth. non eſt ſine ratione, cum ſit recta ratio agibilium, & vt ſic in ſola natura intellectuali, vt in homine inuenitur. Improprie aūt & ſm aliq̄ ſimilitudinē inuenit in aliquib. brutis. nā ſicut homo per rōnem practicā diſponit & ordinat media, quibus ſe regat & proſequat cōuenientia, & vitet nociua, ſic quædam bruta per naturalē exiſtimatiuā ordinant vitæ ſuæ cōmoda. Id aūt non pñt ſine memoria, qm̄ prudens eſt, qui ex memoria præteriti & notitia rei præſentis prouidet ſibi de neceſſarijs in futuro, & conatur vitare nociua: quæ igitur ſunt memoratiua pñt eſſe prudentia, ſicut formicæ, apes, & ouis & canis, &c. Quæ autem ſunt immemoratiua non poſſunt eſſe prudentia, ideo nō prouident ſibi in futuro, ſed deficiente ſibi præſenti nutrimento deficiunt, vt muſca, quæ carens memoria nō congregat ſibi pro hyeme, ideo in hyeme deficiunt muſcæ, & araneę, & veſpæ, & multa alia. Tertius gradus eſt, quędam aīalia ſunt diſciplinabilia, vel docibilia, quædā nō. Aduerte, ꝙ diſciplina & doctrina proprie, ſicut prudētia eſt in ſola natura intellectuali, Improprie aūt & ꝑ quandā ſimilitudinē inuenit in quibuſdā animalibus, nā ſicut hō ab homine eruditur per terminos, & propoſitiones, & nutus exprimentes conceptū erudientis, ſic quædā aīalia audientia ſonos & nomina, cōſeruāt ea in memoria, & agūt multa veluti erudita, vt patet in cane, in equo, in elephāte, in auibus, in ſimia. Et aduerte, ꝙ plura quidē animalia erudiuntur in geſtis artiū liberaliū, vt ſaltare, pugillare, tripudiare, canere, voces ſyllabicatas formare, præcipue pſitacus, pauciſſima aūt erudiri pñt in geſtis artiū mechanicarū, ſicut eſt texere, fabricare, ſuere, &c. & ꝑꝑ diſtantiam ab homine, ſola aūt ſimia ꝑꝑ propinquitatē, quam habet

ad

d naturā hominis,ex qua ēt participat figuram eius,imi
triuē multa ägit ſimilia artibus mechanicis,vt net, ſuit,
eſtit ſe,&c.Ratio aūt huius tertij gradus eſt,qm̄ anima-
ū memorantium,quædā hn̄t auditū,& hæc pn̄t diſcipli
ari qm̄ ex lib.de ſen.& ſenſ.auditus eſt ſenſus diſciplinæ
uius ſignū eſt,qđ ſi quis naſcatur ſurdus, de neceſſitate
rit mutus.Quę aūt memorātur,& nō hn̄t tauditum,licet
oſſint eſſe prudentia,non tn̄ diſciplinabilia, vt exemplifi
at Ariſt.de apib.qđ exēplum B.Tho.exponit ac ſi omni-
io careant auditu,& licet congregentur ad ſtrepitū vel ſo
ū factū,non eſt quia audiant ſonū,ſed quia tactu ſentiūt
cōmotionē aeris,ideo velut timentes ſimul congregant.
D.Alber.aūt in 1.Met.tract.1.cap.6. diſtinguit de auditu,
nā eſt auditus perceptiuus ſonorum,& vocū inquantū vti
les ſunt ad proſequendum conferentia,&vitandū nociua,
ſicut videmus aues aduocari blandis vocibus, & terreri
aſperis,ſicut canes & equi,&c.& eſt auditus perceptiuus
ſonorū & vocum,inquantū ſunt ſigna rerum,per modum
nominū ſignificātiū cōceptus.Ad hoc aūt ꝙ animalia ſint
diſciplinabilia,neceſſe eſt ꝙ habeant auditū,primo & ſe-
cundo modo.Quæ aūt habeant tm̄ primo modo, nō ſunt
diſciplinabilia,licet ad auditum varij ſoni congregent,&
diffugiant, & qm̄ in apibus inquit Alber. eſt auditus tm̄
primo modo,ideo non diſciplinantur.Patet igitur triplex
gradus cognitionis in brutis, inter quos tertius propin-
quat cognitioni humanæ,ex eleuatione exiſtimatiuæ.

Quantū ad tertium aduerte,ꝙ ariſt. antequam manife
ſtet gradus cognitionis humanæ, prius declarat, in quo
humana cognitio excedit animaliū cognitionem, & intē
dit ꝙ animalia,aut viuunt.i.operant̄ imaginatione ſ.con
fuſa ad ſolam præſentiā obiecti.& hæc ſunt animalia im-
perfecta,quæ non retinent ſpeciē ſenſatā in abſentia obie
cti,aut operātur memoria.i.ex eo quod memorant, prius
ſenſatorū,& hæc ſunt animalia perfecta, quæ mouentur
ad diſtans, propter proſecutionē conuenientis & fugam
diſconuenientis.Quædam autem operantur aliquali ex-
perimento,non tamen proprie dicto.nam ſicut prudentia

&

& diſciplina proprie dicta ſunt tm̄ in natura rationali ſic experimentum. nam de ratione experimenti duo ſunt, re tentio plurium memoriarum eiuſdem ſpeciei, vt dicemus infra, & collatio ſiue conferentia plurium memoriarũ ad inuicem, ex qua conferentia ſumitur ſimilis acceptio de multis, & hanc conferentiam facit virtus cogitatiua, quæ dr̄ ratio particularis, vt declarauimus in Epit. de aīa, agē tes de ſenſib. inter. & q̄ eſt propria hmōi, cũ ſit maxime vicina intellectui. Ex his duobus tantum primum, quod eſt, vt materiale ineſt bruto, eo quod poteſt retinere plures & ſimiles memorias, ex quibus ſicut in homine per collationem cogitatiuæ cauſatur verum experimẽtũ: ſic in bruto ex opere exiſtimatiuæ cauſatur, quædam aſſuefactio, ſiue, conſueto, ſm̄ quam operatur, vt patet in equo aſſuefacto ad ſic vel ſic ambulandũ, & hmō aſſuefactio dr̄ in bruto experimentũ improprie. Cauſat.n. ex multis, & conſimilibus memorijs, ſicut verum experimentũ, vt dicemus. oīa igitur animalia operantur, aut imaginatione, aut memoria aut aſſuefactionibus, quæ ſunt experimẽtũ impropriũ. ideo dixit Ariſt. ꝙ experimenti parum participant.

Homo autem qm̄ rationalis eſt, ideo excedit bruta in tribus, qm̄ viuit.i. operatur experimento proprie dicto, & arte, & ratione, quod ſi qui homines viuunt ſola imaginatione & memoria, non vt homines, ſed vt bruta viuunt. Hæc aũt ſic graduantur, ꝙ ars nobilior eſt experimento & ratio arte, nam experimẽtum ad rōnem particularem ſpectat.i. ad cogitatiuã, quæ tñ eſt in latitudine viriũ ſenſitiuarum, & ars ad rōnem vniuerſalem practicam ſpectat quam dicimus intellectum practicũ, & ratio ad rationem vniuerſalē ſpeculatiuã ſpectat, quã dicimus intellectum ſpeculatiuum. Conſtat aũt intellectum practicum eſſe nobiliorem cogitatiua, qm̄ eſt extra latitudinem virium ſenſitiuarum, & intellectũ ſpeculatiuum eſſe nobiliorē practico, ſicut & habitus ſpeculatiuus eſt nobilior practico, vt declarabitur infra in ratione ſciendi, licet non efficacia operandi, vt dicemus, ſed hæc manifeſta fient aſſignando modũ generationis eorum, & comparando ea adinuicē.

Quan-

Quantum ad generationem experimenti dicit Ariſt. ꝙ multæ memoriæ unius rei faciunt potentiã experientiæ, id eſt habitũ experimentalẽ, quo habilitatur, & facilitatᷓ homo ad operandũ: pro quo aduerte, ꝙ multæ ſenſationes eorũdem effectuũ in ſpecie, & retentæ in memoria ſunt generatiuę experimenti. v.g. vidi pluribus annis pluuia abundante in menſe Maij ſegetes male fructificare, & ſequi penuriam, ex quo cauſatum eſt in me experimentum, quod quoties uidebo Maium pluuioſum, præſumam penuriam ſubſecuturam: & Chirurgus uidit multoties appoſito ſolatro ſuper humorẽ calidũ mortificari, & ex multis his uicibus generatur experimentũ, ꝙ humorem calidum mortificat ſolatrum. Patet igitur, ꝙ multæ memoriæ in effectibuſ ſimilibus acceptæ cauſant in nobis potentiã experimẽti, quæ aſſimilatᷓ arti, & ſcientiæ, non tñ eſt tantæ perfectionis, ut dicemus infra in comparatione eorum adinuicem.

Quantum ad generationem artis & ſcientiæ, dicit Ariſto. ꝙ generantur ex multis experimentis, unde aduerte, ꝙ ſicut ex multis ſimilibus memoriis fit experimentum, ſic ex multis ſimilibus experimentis fit ſcientia & ars v.g. quia uidi, ꝙ reubarbarum purgauit a cholera Socra. Calliam, & alios plures, cauſatum eſt in me experimentum, ꝙ reubarbarum proficit multis cholericis. Si autem ex ſingularibus cõcludatur hæc uniuerſalis, Omni cholerico ꝓficit reubarbarum, generatur ars, & ſcientia medicinalis. Differt.n. in hoc experimentum ab arte, ꝙ experimentum uerſatᷓ circa ſingularia tñ, ars aũt & circa uniuerſalia, qm̃ cauſatur experimentum a cogitatiua, quæ etiam dicitur ratio particularis, ars autem & ſcientia a ratione uniuerſali, quę eſt intellectus, qui eſt uniuerſalium, ſicut ſenſus eſt ſingularium. Poſita generatione eorum nunc comparẽmus adinuicem, & aduerte hmõi comparationẽ poſſe fieri quo ad perfectionem operationis, uel quo ad perfectionem cognitionis. Et quidem reſpectu primi modi dico, ꝙ expertus nõ habens artem perfectius, & efficacius operatur artifice non experto, quoniam actiones ſunt per ſe circa ſingularia, & experientia eſt tantum circa ſingularia,

per accidens autem ſunt circa vniuerſale,& ars eſt circa vniuerſale,ut dictũ eſt.ne coperatur, niſi applicet ſe ad ſingularia:quia igitur proprium obiectũ experti eſt ſingulare & artificis eſt uniuerſale,ideo efficacior eſt in operando expertus, q̃ artifex ſine experimento. Propterea difficile eſt bene confidere in medico iuuene non experto.Experimentum.n. perficit artem in operando, ideo artifex expertus regulariter,& ſine errore operatur,inexpertus autem qm̃ ignorat ſingulare,quod eſt per ſe curabile, multoties peccabit.Reſpectu aũt ſecundi modi dico artem, & ſcientiam perſectiores eſſe,q̃ purum experimentũ in ratione cognoſcendi,niſi adiungatur arti, & ſcientiæ,ſicut non perficitur ars in operando niſi adiungatur experimento, unde ratione ſecundi,ſe habet experimentũ,& ars,ſicut in naturalibus motus,& terminus motus. nã ſicut motus eſt ipſa forma imperfecta,ut eſt in acquiri,& terminus motus eſt ipſa forma perfecta, vt eſt in acquiſito eſſe,ſic experimentũ eſt ſcire imꝑfectũ,qm̃ nõ eſt ſcire ꝑfectũ niſi ſciat uniuerſale,ꝑ experientiã aũt neſcit uniuerſale, niſi in confuſo & potentialiter,cũ uerſet circa merũ ſingulare.ars aũt facit ſcire ꝑfecte,qm̃ per ipſam cognoſcitur expreſſe & formaliter uniuerſale, & quidem eminentiam in ratione cognoſcendi artis ſuper experimentum,manifeſtat Ariſto. tripliciter.

Primò, quia artifex eſt magis ſciens, cum.n. cognoſcat concluſionem uniuerſalem cognoſcit cauſam, per quã deducit cõcluſionem.Scire.n.eſt rem per cauſam cognoſcere expertus autem cum uerſetur circa ſingulare ſcit tãtum quia,ſed ignorat propter quid, &c.

Secundò, habens artem poteſt diſputando defenſare,& probare concluſionem ſuam,expertus autem non poteſt, quoniam cauſam ignorat, ergo,&c.

Tertio,habens artẽ reputatur ſapientior mero experto, quoniã dicit cauſa, vnde ſe habet ars ad experientiã,ſicut ſe habet ars architectonica.i.principalis, ad ſubſeruientes quæ quidem dr̃ ſapientia, qm̃ primas cauſas totius artificii conſiderat,& dat modum ac formam operandi ſubſeruientibus, & confirmatur ꝙ habens artẽ ſit magis ſciens,

quàm

quàm metus expertus hoc ſigno, qm̃ habẽs artem poteſt vere docere alterum,& cauſare in eo ſciam.cum n. cogno ſcat cauſam, ſciet demonſtrationes facere. Demonſtratio aũt ex 1.Poſter.facit ſcire,ſed expertus non põt docere alterum,ita qđ faciat ipſum ſcire,qm̃ ignorat cãm, ex conſequenti nõ poteſt demonſtrare, qđ ſi alterũ inſtruet non cauſabit in eo,niſi opinionẽ,& leuẽ credulitatem.ergo,&c.

Sed dicet aliquis cum inter ſcientias quædam ſit ſpeculatiua,quędam practica,& inter artifices aliquis ſit inuẽtor artis,aliquis addiſcens,& utẽs arte inuẽtá,quærit,quę inter ſcientias ſit nobilior,& quis artifex nobilior.

Rñdet Ariſt.ꝙ inuentor artis eſt dignior, qm̃ ſapiẽtior reputatur,& eſt apud homines magis admirabilis, quaſi iuueniens, quæ excedunt cõem hominum ſenſum,& hoc ideo quia cauſas & principia, & regulas artis conſiderat vtentes autẽ operantur ẜm principia & regulas datas ab inuentore, & non quærunt vltra. vnde interrogati quare ſic operantur,reſpondent, quia ſic acceperunt ab inuentore:merito ergo inuentor eſt ſapiens, & dignior.

Item ſcientia ſpeculatiua dignior eſt practica, qm̃ hæc eſt gratia ſui, inuẽta eſt enim remota omni vtilitate tpali ſperata,nam & primi Philoſophi ſpeculatiui, vt Sacerdotes in Aegypto, abundantes omni bono temporali, inceperunt ſpeculari in metaphyſicis & diuinis.practica autem eſt ꝑꝑ alterum.i.ꝑꝑ opus vtile, & magis propinquat ſenſui,ideoq; minus eſt intellectualis,ſed ſpeculatiua verſatur circa minus ſenſibilia, quoniam circa vniuerſalia, quæ ſunt minus ſenſibilia, præcipue ſcientia ſpeculatiua diuina,ergo dignior,& ſi oportet alteram earum vocari ſapientiã, conuenientius eſt, ut id attribuatur ſpeculatiuę, quia occupatur circa magis intelligibilia,& magis perficit intellectum.Hæc de tertio dicta ſint.

Quantum ad quartum,aduerte quõ Ariſt.ex declaratis in præcedenti proceſſu probat antecedens propoſitæ rationis,quod erat tale, Nulla ſcientia, nullaq; ars dr̃ ſapientia in genere, nec aliquis ſciens, aut artifex dicitur ſapiens, niſi conſideret cauſam eius circa quod uerſatur, ipſum

in-

inquam ſic probat. Dictum eſt expertum eſſe ſapientiorem eo, qui hēt tantū ſenſum.i. eo qui operatur ſola imaginatione, & memoria. magis.n. accidit ad naturam intellectualem, cui ſoli cōuenit ſapientia proprie dicta. Et dictū eſt artificē eſſe ſapientiorē experto, qm̄ dicit cām, de eo de quo expertus dicit tm̄ quia, & pōt docere alterū demonſtrādo, & dictum eſt inter artifices architectū eſſe ſapientiorem, qm̄ dicit cām totius negocii, & dat regulam ſubſeruientibus, & dictum eſt artem ac ſciam ſpeculatiuam nobiliorē, ac digniorem nomine ſapientiæ, quam practica, qm̄ eſt circa magis intelligibilia, ac ſcibilia, unumquodq; aūt uere ſcitur per cauſas ſuas. patet ergo inductiue, ꝙ unumquodq; cognoſcens intantum eſt ſapiens inquantum cauſas cōſiderat, unde ſapiēs abſolute eſt ille, qui primas vſes cauſas conſiderat, ſicut magis declarabitur in ſequentibus.

Secunda uia qua intendit Ariſto. declarare, ꝙ ad Metaphyſicum ſpectat conſiderare prima principia, & prima, ac vniuerſales rerum cauſas, ſumitur a conditionibus ſoliτis attribui ſapienti, & intendit ſic arguere; ſapiens eſt qui ſcit omnia & præcipue difficilia, & per certitudinē, & per cauſam, & quæri t ſcire gratia ſui, ordinat & perſuadet aliis, ideſt inferioribus, & non ordinatur, nec perſuadetur ab eis· ſed Metaphyſicus reputatur abſolute ſapiens. ergo debet habere has conditiones: ſed eas non poteſt habere niſi conſideret prima principia, & primas ac uniuerſales cauſas, ergo, &c. Quod autem non poſſit has conditiones habere, niſi prima principia, & primas cauſas conſideret, declarat ſic Ariſto. cum omnia inferiora continẽantur in primis vniuerſalibus, & in primis cauſis, neceſſe eſt, ut ſciat omnia, & conſideret prima uniuerſalia, & prima cauſas. Item cum primæ, & uniuerſales cauſæ entium ſint remotiſſimæ ſenſu, ſequitur, ꝙ ſint difficillimæ ad cognoſcendum, cum enim noſtra cognitio incipiat a ſenſu, facilitas & difficultas cognitionis graduabitur ſecundum propinquitatem & remotionem a ſenſu.

Ad hoc ergo, ꝙ ſapiens ſciat difficilia, oportet ut ſciat maxime uniuerſalia, cognitione .ſ. diſtincta, de qua locuti

entiſumus in tra.de Tranſ.& primas entium cauſas, quæ ſunt a materia,& quãtitate ſeparatæ,vt manifeſtũ erit in lib.12.Itẽ cognitio de vniuerſalib⁹ eſt certior,qm̃ cũ ſequẽtia ſe habeant ex additione ad ipſa, plura requirunt in ſui cognitione,ex cõſequẽti nõ cauſant ĩ nobis adeo clarã euidentiam,Inde eſt ꝙ certius eſt mihi aliquod eſſe ens quam eſſe ſubſtantiã qm̃ conſtat mihi ꝙ ſibi debeẽ eſſe,nõ tñ cõſtat,ſi ei debetur eſſe per ſe, vel eſſe in alio. vt ergo ſapiens habeat certitudinem cognitiõis,oportet vt ſciat prima vniuerſalia.Item ſapiẽs debet eſſe doctrinalis idest ſciens docere, ſed id perfecte non poterit, niſi ſciat de ſingulis dicere cauſas, & reſoluere quæſitum in vltima principia, & vltimas cauſas,quoniã in illis eſt ſtatus inueſtigationis intellectualis, ergo ,&c. Item ſapiens debet ſcire maxime ſcibilia,hęc aũt quæruntur ſciri gratia ſui,qm̃ digniſſima ſunt, & oĩno perficiunt intellectum ſui cognitione , & nõ aliqua vtilitate ſeparata.vnde Ariſto.in eorum cõtemplatione ſtatuit felicitatem,ergo, &c. Itẽ ordinans & perſuadens alijs neceſſe eſt,vt conſideret cauſam finalem totius negotij,neque enim nauifactor ordinaret,& ſuaderet ſubſeruiẽtibus, niſi formam & finem cõſideraret,ad quem fabricaẽ nauis.

Ad hoc ergo,ꝙ ſapiens metaphyſicus ordinet,&dirigat inferiores ſciẽntes,oportet ꝙ conſideret totius entis vniuerſalem cãm, & efficientem, & finalem, in qua conſideratio ne terminabit Ariſt.metaphyſicam ſuam,vt manifeſtũ erit in 12.lib.vbi vltimo inueſtigabit de totius naturæ bono:nã & bonum habet rõnem cauſæ finalis, ex 2. Phyſ. tex 31. & ſic Bonum particulare eſt cã finalis particularis,ſic Bonum vniuerſale ideſt contentiuum omnis boni eſt cauſa finalis vniuerſalis,& prima in cauſando. Manifeſtũ eſt igitur,ꝙ metaphyſica,quæ eſt ſapientia abſolute, habet cõſiderare prima principia,primas & vniuerſales cauſas entis. quæ aũt ſint declarabiẽ infra . Hæc de ſcđo cap.dicta ſint.

CAPVT III.

IN tertio cap. inueſtigandum eſt, quæ & quanta ſit dignitas metaphyſicæ. Aduerte igitur , quòd Ariſt. qua-

tuor dignitates ei attribuit.

Primò, ꝙ eſt ſcientia ſpeculatiua.

Secundo, ꝙ eſt maxime libera.

Tertio, ꝙ non eſt humana poſſeſſio.

Quarto, ꝙ eſt honorabiliſſima, vtpote dea ſcientiarum.

Primum ſic probat, metaph. inuēta eſt propter ipſum ſcire, & non propter utilitatem ipalem, nec pp opus. ergo, &c. conſequentia patet. Antecedens probatur. Inuenta eſt ad fugandam ignorātiam. nam primi philoſophi videntes manifeſtos effectus, puta continuam generationem in his inferioribus, eclipſim ſolis, & lunæ, prolixitatē dierum in æſtate, & breuitatem in hyeme, motum cœli circularem continuum, & regularē, uarios planetarum motus, conſtituti in admiratione propter ignorantiam cauſarum inceperunt philoſophari, & cognitis cauſis ceſſauit ignorātia, & admiratio, ad remotionem ignorantiæ ſequitur ſcire, ſicut ad remotionem tenebrarum ſequitur lux. ſi igitur finis metaphyſicæ eſt remotio ignorantiæ ad quam ſequitur ſcire, patet ꝙ inuenta eſt propter ipſum ſcire. ergo eſt ſpeculatiua, & ꝙ non ſit inuenta propter vtilitatem, & neceſſitatem vitæ, ſignum eſt inquit Ariſt. vt etiam diximus ſupra, ꝙ cum primis philoſophantibus ſuppeterent omnia ad neceſſitatem vitæ, ad pigritiam, ſiue otium, ad delectationem corporis, & cum iam eſſent inuentæ ſcientiæ neceſſariæ ad eruditionem, vt grammatica, & logica non intenta aliqua utilitate, ſed tantum gratia ſciendi inceperunt philoſophari, & inuenerunt hanc ſapientiam. patet ergo eam eſſe ſpeculatiuam.

Secundū declaratur ſic, ſicut homo dicit liber, quia nō eſt alterius, ſed gratia ſui ideſt quia non ordinatur ad alterū, ſicut ſeruus ad dñm, nec indiget altero, ſed ſibiipſi ſufficit, & non accipit ex neceſſitate ab altero, immo dat & auxiliatur alteri, ſic hæc ſcientia eſt libera, & maxime libera, quoniam non ordinatur, nec reſpicit aliam, cum ſit ſuprema, nec indiget alia quoniam ipſa in ſeipſa, ut declarabitur in 4. lib. ſtabilit principia ſua, & ab ea accipiunt aliæ ſcientiæ principia ſua ſtabilita, ex conſequenti auxiliatur

omni

nni alteri,& omnes deſeruiunt huic tanquam dominæ, optime declarat Auic.in 1 ſuæ Metaph.c.3.ideo eſt ulma in addiſcendo.Diſponitur enim intellectus ad cognionem ſubſtantiarum diuinarum,quæ ſunt de conſideraone metaphyſici per ſciẽtias naturales,& mathematicas, præcipue per aſtrologiam,quæ tamen non põt haberi ſine eometria,& arithmetica.ergo eſt libera,& maxime libera licet multæ ſcientiæ poſſint dici liberales, quia acquirũ ar ab animo libero, & expedito a curis,& neceſſitatibus emporalibus,tamen non proprie ſunt liberæ,quia non ſi ipſi ſufficiunt, vnde ſola Metaph. eſt proprie libera, & um multis alijs & liberalis.

Sed dices, ſi metaph.firmat principia ſcientiarum particularium,eſt ergo vtilis eis,& deſeruit,quomodo ergo eſt maximé libera.

Rñdeo,vt inquit Auic.in 1.ſuæ Metaph.c. eſt quædam vtilitas per modũ ſeruitutis,& hæc exhibetur ab inferiori erga ſuperiorẽ,& eſt quædam vtilitas per modũ influxus, & conſeruantis,& hæc exhibetur a ſuperiori erga inferiorem,vnde Princeps eſt vtilis ſubditis,& econuerſo, ſed ſubditi primo modo,& Princeps ſecundo modo. primus modus repugnat libertati,ſed non ſecũdus,& primus exhibetur a ſcientijs particularibus ipſi metaphyſico, ſecundus aũt econuerſo,ideo nõ impeditur quin ſit maxime libera.

Tertium ſic probat,Natura hoĩum eſt multipliciter ſerua ꝑ ægritudines,ꝑ indigentiam exteriorum, propter nocumenta illata ab extrinſeco, propter repugnantiam paſſionum,quibus omnibus impeditur,& diſtrahitur a ſpeculatione,præcipue rerum diuinarum. ergo dato quod aliqualiter attingat metaphyſicam, non tamen poteſt eam poſſidere.Illud.n. proprie poſſidemus cuius ſumus domini,& quo ad libitum vti poſſumus.vnde vt refert D. Alber.1.Metaph.tract.2.c.8.dixit Hermes Triſmegiſtus poſſeſſionem eſſe id in quo per naturam ſedet poſſidens quieto iure vtens, homo ſedet in cognitione ſenſibilium, & non diuiniſſimorum, ſed intellectus ſimplex exiſtens cauſa rerum per ſcientiam ſuam proprie diuinorum

ſimplicium.Propterea inquit Simonides, ſolũ Deum gaudere hoc honore:non tamen verum, ꝙ dicunt alij poetæ .f. Deum inuidere hominibus, & ideo non poſſunt aſcendere ad perfectam diuinorum cognitionem. Hoc inquam falſum eſt,quoniam cum in Deo ſit omne bonum, ſicut ois potentia ex bono extrinſeco,nulla poteſt fieri ſibi additio neq; diminutio ergo nulla ſibi ineſt inuidia. Quod igitur homo non aſcendat ad claram diuinorum cognitionem non eſt quia Deus homini inuideat, ſed qm̃ vmbroſus eſt humanus intellectus, tendens in actum ſuum per phantaſmata,a quibus penitus elongata ſunt diuina.

Quartum ſic probat metaphyſica eſt ſcientia maxime diuina,quia eſt de diuinis.Dictum eſt enim, ꝙ conſiderat primas, & vniuerſales cauſas inter quas Deus eſt præcipua deinde aliæ ſubſtantiæ ſeparatæ,& quoniam Deus ſolus eam maxime habet.nam vt inquit D.Alb. 1.Meta.tract.2.c.8 diuina natura in nulla parte ancillans cognitionem a poſterioribus non accipit, ſed ex ſonte, & cardine cauſarum omnium rerum,quæ eſt ipſamet præhabet compoſita ſimpliciter, temporalia in temporaliter,materialia immaterialiter intelligẽs Et propterea merito dicitur dea ſcientiarum,diuina poſſeſſio,prudentia & ſapientia abſolute,quoniam maxime perficit,clarificat, & firmat intellectum.vere ergo honorabiliſſima eſt,& licet aliæ ſint neceſſariores homini,nulla tamen eſt dignior illa ex prædictis rationibus.

Et aduerte,quòd Ariſt.hac de cauſa adeo magnificauit hanc ſcientiam, vt excitaret deſiderium noſtrum ad eam quoniam licet non poſſimus eam habere per modum poſſeſſionis ſed tantum inquiſitiue & diſcurſiue,& valde obũbrate, amen illud parum dignius eſt quacunque alia cognitione ſiquidem efficitur homo diuinus,& per hanc aſſimilatur Deo,& efficitur felix,qualicunque vera felicitate poſſit homo pro hac vita felicitari.Propterea inqt Ariſt. in 10.Eth.ſapiens Deo amiciſſimus eſt,eundem autem veriſimile,eſſe feliciſſimum,quare & ſi ſic, erit ſapiens maxime felix.Hæc de tertio cap.dicta ſint.

Caput

CAPVT IIII.

IN quarto cap.inueſtigandum eſt,quis ſit vltimus terminus intentus in hac ſcientia.Aduerte igitur,ꝙ cum hæc ſcientia non acquiratur ab homine ſimplici intelligentia, ſic.n.eſſet diuina poſſeſſio,ſed acquiritur inquiſitione, & diſcurſu,qui eſt motus intellectus,& cum in omni motu terminus a quo ſit oppoſitus termino ad quem,ex 1.Ph.tex. 47 terminus intentus in conſideratione Metaphyſ. eſt illud quod opponitur ei a quo inceperunt homines venari Metaphyſicalia,illud autem diximus eſſe ignorãtiam cauſarum,& principiorum vniuerſi entis , ex qua ignorantia cauſabatur admiratio ergo terminus,& finis,huius negotij eſt cognitio cauſarum & principiorum totius entis,& ceſſatio admirationis,& ad id conatur totum ſtudium metaphyſicum,quo adepto erimus in termino huius inquiſitionis,ſicut Aſtrologus admirans,& neſciẽs cauſas duorũ tropicorum ſolis,& cauſas eclipſium , incipit inquirere de huiuſmodi cauſis,& cum inuenerit quieſcit, nec amplius admiratur.Idem contingit geometræ ſuper incommenſurationem coſtæ & diametri.Idem accidit phyſico ſuper admirabilibus impreſſionis meteoricis,quarum cauſis inuẽtis quieſcit Patet igitur,ꝙ cũ peruenerit metaphyſicus in cognitionẽ principiorũ,& cauſarum entis , præcipue autẽ primi principij,qui eſt Deus glorioſus, tunc erit in quiete,& termino totius inquiſitionis ſuæ . nã hæc eſt vltima intentio ſua vnde & Auic.in quit in primo ſuæ Met.ca. 3. Intentio vltima in hac ſcientia eſt cognitio gubernatoris Dei altiſſimi,& cognitio Angelorũ ſpiritaliũ , & ordinum eorum,& cognitio ordinationis in comparatione ad circulos.i.ad ſphæras cœleſtes,&c.Hæc de 4.ca.dicta ſint.

CAPVT V.

IN quinto cap.declarandum eſt quam ordinate proceſſit Ariſt.in Metaphyſica ſua.Aduerte igitur ꝙ tota intẽtio Ariſt.fuit immorari in cõſideratione entis vniuer-

ſalis,& in primis cauſis eius,præcipue in prima cauſa efficiente & finali,quod eſt totius naturæ bonum, & hoc ẽm exoluet in lib. 12. tm̃ quantum aſcendere põt intellectus noſter ad diuina ex naturali inquiſitione, ad quem librũ oẽs præcedẽtes ſunt præparatorij.vt aũt tradere poſſit notitiam de primis cauſis entis,neceſſe eſt, vt prius conſideret de partibus entis.ſ.de ſubſtantia &, accidẽte,& de ſubſtantia quidem compoſita & ſimplici,& de partibus ſubſtantiæ compoſitæ,vt de materia & forma, & id faciet in 6.lib.& 7.& 8.dein de de paſſionibus entis,vt de actu,& potentia,& vno,& multis,& de his,quæ conſequuntur vnum vt idẽ,ſimile,equale, & ſua oppoſita, cũ ſit eadẽ diſciplina oppoſitorum,& de his quæ conſequuntur multa, vt oppoſitio,contrarietas,&c.& id peraget in lib.9.& 10.ſed de ente,& partibus,& paſſionibus ſuis determinare non põt,niſi prius ſtabiliet ſubiectum huius ſciẽtiæ,& principia ſua, & declaret multiplicitatem terminorum metaphyſicaliũ, ne laboret determinans in æquiuoco,& id faciet in 4.& 5.lib.verum qa circa vnũquodq; ſcibile prius expedit mouere dubia,vt veritas magis eluceſcat,ideo antequam determinet de conſiderandis in hac ſcientia,prius mouet dubia,arguendo ad partes,& id faciet in 3.lib.& qm̃ ſignum inuentæ veritatis eſt ſolutio dubitatorum, iõ anteq̃ determinet dubia mota in 3.lib.prius pertractat de veritate vniuerſali,& de modo inquirẽdi eam, nam huis ſciẽtiæ eſt conſiderare ens vniuerſale,& verum vniuerſale,ſicut particulares ſcientiæ conſiderant de aliqua parte entis, vt de ente mobili,vel quanto,& de veritate particulari,circa tale obiectum,& id faciet in lib.2.& qm̃,vt diximus, præcipua intentio Ariſt.eſt determinare de primis cauſis entis. ideo adducit ſententias antiquorum de principiis rerum, tam intrinſecis q̃ extrinſecis, vt ſciamus quid vere & nõ vere enunciatũ ſit ab illis,& id facit in lib.primo. Et tu aduerte, ꝙ hic non connumerauimus lib. vndecimum,qm̃ eſt repetitio eorũ, q̃ iã determinata ſunt, partim in libris naturalibus,partim in præcedentibus lib.Met. deſeruiunt enim hæc per modũ rememorationis & compendii, ad in

ueſtiga-

ueſtigationem primarum cauſarum entis, de quibus aget Ariſt. in lib. 12. hūc quidem lib. vndecimum relinquemus veluti non neceſſarium præſenti propoſito noſtrū. Poteſt .n. diligens lector exercere ſeipſum in repetendis iam auditis, & determinatis, ſed nec Comm. Auer. nec D. Alb. mētionem, nec expoſitionem fecerunt de hoc lib. vnde liber duodecimus, apud eos nominatur vndecimus. Poſito igitur ordine obſeruato ab Ariſt. in quo primum intentū eſt vltimum in executione, & primum in executione eſt vltimum in intentione.

Ideo primo loco compendioſe perſtringemus ſententias antiquorum, de principijs rerum.

Secundo loco, agemus de veritate vniuerſali, & modo inquirendi eam.

Tertio loco, formabimus dubia omnium conſideratorum in hac ſcientia.

Quarto loco, firmabimus ſubiectum eius, & paſſiones ſuas, & ſua prima principia complexa, quibus etiam innituntur omnes ſcientiæ particulares.

Quinto loco, aſſignabimus multiplices modos, quibus dicitur vnuſquiſq; terminus metaphyſicalis.

Sexto loco, agemus de ente, vt diuiditur in ens p ſe, & ens p accidens, & in ens in anima & extra aīam, abijcientes a cōſideratione metaphyſici, ens in aīa, & ens p accñs.

Septimo loco, agemus de ente, vt diuiditur in ſubſtantiā & accidens, ſiue in decem prædicamenta, & prius quidem quo ad diffinitionem & partes diffinitionis, hoc in 7. lib. deinde quo ad principia realia, & hoc in 8. lib.

Octauo loco, conſideratio fiet de ente, vt diuiditur per actum & potentiam.

Nono loco, agemus de ente, vt diuidit̄ p̄ vnū & multa.

Decimo loco, agemus de primis cauſis entis, vt liber vltimus correſpondeat primo. Et hic erit finis conſiderationis præſentis, nam in quacunque ſcientia, conſtituitur finis in cognitione cauſarum ſui proprij generis ſubiecti. Hæc de quinto cap. dicta ſint, & hic terminatur tractatus primus.

TRACTATVS SECVNDVS, *in ſe complectens totum lib. primum Metaph.*

IN tract. præſenti perſtringemus ſententias antiquorũ, de primis rerum cauſis. Et aduerte, q̃ ſumma omnium opi. ſtat in hoc.

Quidam ex antiquis nullam cauſam entium aſſignarunt.

Quidã poſuerunt ſolam cãm materialẽ.

Quidam materialem, & efficientem.

Quidam addiderunt formalem.

Quidam obſcure, & per accidens tetigerunt cauſam finalem, ſed nullus perfecte attigit eam: & qm̃, vt determinatum eſt in 2. Phyſ. tm̃ quatuor ſint genera cauſarum, nec plura poſſunt dari, ideo oẽs antiqui in hoc conuenerunt, q̃ quamcunque cauſam inuenerunt eam ad aliquam dictarum quatuor reduxerunt, ita q̃ ſuper quatuor nullam addiderunt. Diſtinguo igitur præſentẽ tract. in 5. cap.

Primo, ponitur opinio eorum qui nullam cauſam poſuerunt, & reprobatur.

Secundo, opinio eorum qui ſolam cauſam materialem poſuerunt, & reprobatur.

Tertio, opinio eorum qui cauſam materialem, & efficientem poſuerunt, & reprobatur.

Quarto, opinio eorum qui cauſam formalem vltra materialem & efficientem tetigerunt, & improbatur.

Quinto, opinio eorum qui viſi ſunt aliqualiter & balbutiendo cauſam finalem ponere, & reprobatur.

CAPVT PRIMVM.

IN primo ca. adducenda eſt opinio eorum qui oĩno cauſas rerũ ſubtraxerũt. Vnde aduerte, q̃ iſti fuerunt Parmenides & Meliſſus & Xenophanes, cuius diſcipulus dicitur fuiſſe Parmenides, & fuit clarioris ingenij, quàm magiſter eius. Iſti igitur in rei veritate negauerunt omnem cauſam, nam dixerunt, quòd eſt tantum vnum ens,

T ita

ita quòd omnia ſunt vnum, nõ ſolum ſm materiam, vt aliqui antiqui poſuerunt, vt dicemus infra de Thalete, & Diogene, & Heraclito. ſed etiam ſm ſubſtantiam, & quoniã ponebant tñ vnum. ens & immobile, ideo negabant omnem motũ, & mutationẽ, ex cõſequẽti omnem generationẽ, & corruptionẽ tam ſubſtantialem, quàm accidentalem, ex quibus omnibus ſequitur negatio cuiuſque cauſalitatis, nam cum nihil ſit ſibijpſi cauſa, qm̃ cauſa & cauſatum opponũtur, neceſſario cauſalitas requirit diuerſitatem & pluralitatem in rerum natura. Cum igitur iſti auferant multitudinem ab ente & motum, ſubtrahunt omnino cauſam & cauſatum; propter quod relinquendi ſunt a Metaphyſico, pro quãto ſcrutatur de cauſis. Supponit enim metaphyſicus, ꝑ multa fundamenta naturalia, vt motum, & generationẽ, & corruptionẽ, ex cõſequẽti ſupponit cauſalitatẽ aliquã in entibus. Tutamen aduerte, vt inquit Ariſt. ꝙ licet relinquendi ſint ratione, qua negant cauſalitatẽ, tñ eorũ opinio ſpectat ad metaphyſicum, pro quanto vſr tangere formam, & materiam, quæ ſe habent vt actus & potentia, & vt ſic ad metaphyſicum ſpectant. Et quidem ꝙ tangant formã & materiam, patet ex hoc, qm̃ Parmenides dixit illud ens vnum immobile eſſe finitum, finitas aũt & determinatio ſpectat ad formam. Meliſſus autẽ dixit eſſe infinitũ, & infinitas ſpectat ad materiam ratione ſuæ potentialitatis. Xenophanes vero, vt rudior, neutrum tangit, ſed, vt inquit Ariſt. ad totum cælũ reſpiciens ipſum vnũ dicit eſſe Deum. Item aduerte ſententiam Meliſſi & Xenophanis fuiſſe rudiorem, vt patet ex ratione ſua, quam Ariſt. in primo. Phy. tex. 23. adducit, & dicit eam magis oneroſam. i. ſtultã. Parmenides autem viſus eſt magis intelligens, qm̃ licet teneret eſſe tantum vnum ens immobile ſm rationem, tamen ne ſenſum negaret, dicebat eſſe plura entia ſecundum ſenſum, & iuxta ſenſum ponebat duo principia, calidum & frigidum, attribuens primum igni, & ſecundùm terræ. Horum reprobatio & ſolutio rationum ſuarum poſita eſt diffuſe in primo Phyſicorum., ideo noluit immorari hic ad reprobandum, & tu recurre ad primum Phyſicorũ

ne

ne prolixiores ſimus ſine vtilitate. Hæc de primo capite dicta ſint.

CAPVT II.

IN ſecundo cap. adducenda eſt, & reprobanda opinio eorum, qui ſolam cauſam materialem poſuerunt, & iſti quidem in vno conueniunt, in alio differunt. Conueniūt quidem in hoc ꝙ cauſam rerum materialem dicunt illud cui conueniunt quatuor conditiones, quæ principio materiali conuenire videntur.

Primo, ꝙ ſit illud ex quo res eſſe.

Secundo, ex quo res per ſe generatur, dico per ſe, ad differentiam priuationis, vt declarauimus in 1. Phyſ. in tract. de principijs rerum naturalium.

Tertio, in quod vltimum omnia reſoluuntur.

Quarto, ꝙ tam in generatione, q̃ in corruptio manet ſecundùm ſubſtantiam, licet formæ & paſſiones, & qualitates varientur. Oportet. n. contraria fieri circa idem, qđ ſucceſſiue vtrique contrario ſubijcitur. Differunt autē qm̄ in poſitione huius principij aliqui aſſignant tantum vnū elementum, cui attribuunt quatuor prædictas conditiones, aliqui plura, ſed finita, aliqui plura & infinita.

Qui ponunt tantum vnum, diſtincti ſunt in tres actus.

Aliqui poſuerunt aquam quorum princeps fuit Thales Mileſius, qui ſolus inter ſeptem Græciæ ſapientes ſe occupauit in ſcientia ſpeculatiua in conſiderandis rerum principijs, alij autem incumbebant moralibus. Hic exiſtimauit omnium rerum corporalium, ex conſequenti omnium entium, quoniam non apprehendit niſi ens corporeum, principium materiale eſſe aquam, ita ꝙ quæcunq; generantur, generantur ex aqua. Sumpſit aūt ſuæ opinionis fundamentum ex eo, ꝙ nutrimentum omnium ſe nutrientium eſt humidū, & pro manifeſto habebat, ꝙ ex eodē res nutrit, & generat. ergo, &c. Itē ex eo ꝙ ſpermata omniū animaliū ſunt humida, primū autē principium humidi eſt aqua. Item ex eo ꝙ antiquiſſimi Poetæ Theologi, qui per multa tēpora præceſſerunt Thaletem & alios Græ

ciæ

cia ſapientes, poſuerunt Oceanum & Thetyn deã aquarũ parentes generationis, & Stygiã paludẽ, per quam, vt per quoddam ſacrũ, & honorabilius dii iurabant, nil aliud intẽdentes ſub his velaminibus, niſi aquam eſſe principium ex quo gñant oĩa, ſed & Hippon philoſophus eiuſdẽ fuit ſẽtentiæ cũ Thalete, nec ſciuit aliud addere, immo nec forte ita manifeſte locutus eſt pp ſui intellectus paruitatem. Eandẽ opi. Ariſt. tetigit in 1. Phyſ. text. 6. ſed perfunctorie, nec Thaletem, nec Hipponem nominauit, nec eos dignatus eſt improbare. Hic autẽ improbabit, vt patebit infra.

Alii autem poſuerunt aerem eſſe principium aliorũ corporum ſimplicium, ex conſequenti oium compoſitorum, qm̃ omnia compoſita ſunt ex primis ſimplicibus, horum princeps fuit Anaximenes, & Diogenes diſcipulus Anaximenis. Accipere autẽ potuerunt fundamentum opinionis ſuæ ex eo, quòd viderunt humidum frigidum eſſe prohibitiuum motus, Humidum autem calidum & nutritiuum & conſeruatiuum eſſe viuificatiuum vitæ vt plene declaratum eſt in trac. de cauſa mortis & vitæ. Idem autem apparet eſſe viuificatiuum & generatiuum. Eſt.n. generatio via ad vitam, ergo humidum calidum eſt principium generationis, hoc autem competit aeri, & humidum frigidum cõperit aquæ, has ergo ratione diſſentiunt Anaxim. & Diogenes a Thalete, qui fuit magiſter Anaximandri, & Anaximander fuit magiſter Anaximenis. Anaximenes autem magiſter fuit Diogenis. Eandem opinionem tetigit in primo Phyſic. tex. 6. ſed eã non improbauit, hic autem improbabit, vt patebit infra.

Alii poſuerunt ignem, vt Hyppaſus Metapontinus, & Heraclitus Epheſius, & fundamentum eorum fuit, quoniã principium debet eſſe magnæ virtutis. videbant autẽ inter omnia elementa ignem eſſe virtuoſiorem, vt patet ex ſua actiuitate. Itẽ debet eſſe ſimplex. nam ſi eſſet compoſitũ, non eſſet primum rerum principium, poſterius enim eſſet ſuis componentibus, inter omnia autem elemẽta ignis eſt ſimplicior, vt patet ex ſua raritate. his igitur rõnibus moti dixerunt ignem eſſe primum rerũ principiũ, argumen-

tum

rum etiam ſumebant a corporibus cęleſtibus,& aſtris,& a lumine:nam apud antiquos,famoſum erat cęlum,& aſtra eſſe naturæ igneæ,cum igitur ignis ſit principium entium nobiliorum,quæ ſunt principia entium inferiorum(pendet.n.mundus inferior a mūdo ſuperiori) ſequitur ipſum eſſe principium omnium entium corporalium, quæ ſola credebant eſſe entia. Item videbant omnia generari luce cœleſti.lucem aūt dicebant eſſe proprietatem ignis, quare,&c.Eandem opin.tangit in 1.Phyſ.tex.6.ſed eam non reprobauit ſicut nec præcedentes,niſi in hoc,ꝙ in tex.50. ꝓbauit in productione,& in omni fieri naturali non ſufficere vnum principium, quoniam neceſſe eſt principia eſſe contraria.vnum autem non eſt contrarium ſibiipſi.

Antequam ꝑtractemus opiniones eorum qui plura poſuerunt principia,reprobādæ ſunt præpoſitæ ſectæ de vnitate principij materialis.Et aduerte,ꝙ Ariſt.duplici via improbat.Primo,ꝙ diminute locuti ſunt.Secundo, ꝙ rationes eorum vanæ & friuolæ ſunt. Diminute quidem locuti ſunt,qm̄ aſſignāt ſolum cauſam, & principium ſubſtantiæ corporeæ,vltra quam ēt datur ſubſtantia corporea,vt probabitur in lib. 12. cuius non poteſt eſſe principium aliqđ elementorum,qm̄ ſicut non ens non eſt principium entis, ſic corporeum non pōt eſſe principium incorporei. Præterea ponentes tm̄ principium materiale non ſeruant motum nec generationem,qm̄ motus requirit principiū mouens,ſiue cām efficientē,quam tñ non ponunt.ergo,&c. Præterea, vnaquæque res corporea habet formam, per quàm conſtituitur actu.ergo forma eſt principium,de qua tamen nullam mentionem faciunt.patet ergo quòd multipliciter diminute de principiis entium locuti ſunt.

Quòd autem eorum rationes vanæ ſint manifeſtatur, ex modo generationis ab eis aſſignato, nam dicunt omnia generari,ex illo elemento,ꝙ ponunt principium materiale,ꝑ rarefactionem,& condenſationem.v.g.vt dicit Cōm. in 1.Metaph.commē 12.qui ponunt ignem fingunt,quòd quando inſpiſſatur fit aer,& cum aer inſpiſſatur fit aqua, & cum aqua inſpiſſatur fit terra, qui autem ponūt aerem,

fingunt

ſingũt,ꝙ cum rareſcit,ſit ignis,cum inſpiſſatur ſit aqua. Qui ponunt aquam ſingunt,ꝙ cum rareſit ſit aer,cum in ſpiſſatur ſit terra,ſed ꝙ hęc vana ſint patet ex eo, ꝙ licet huiuſmodi modus generationis,habeat aliquam apparẽtiam in quatuor elementis,quæ ſunt prima corpora ſimplicia vt declaratum eſt in lib.de generatione, tamen hic modus non poteſt ſeruari in compoſitis inanimatis, & animatis,neq;.n.vt inquit illic Comm.partes compoſiti,vt caro,& eos,& neruus differunt ſola raritate,& denſitate,ſed quidditate, & diffinitione,quæ ſumuntur a proprijs formis.iſti igitur vt diminute loquentes,& vane, relinquendi ſunt.Et ratio quidem aſſignata a Thalete nulla eſt,nam licet concedamus humidum eſſe principium materiale ꝓximum,vt ſperma in animalibus,non tamen eſt principiũ primum,illud enim nullam formam ex ſe habet,ſed eſt in potentia ad omnem,vt declaratum eſt in j.phyſ.tex.69. Præterea conceſſo,ꝙ humidum eſſet principium materiale in animatis,ſicut etiam eſt nutritiuum,ex hoc non ſequitur,ꝙ ſit aſſignatum vniuerſale principium entium,vt in corporibus cœleſtibus,& in igneis,&c.Quòd autem dicit de Oceano,& Thety,& Styge, poetica ſigmenta ſunt, & paruipendenda a Metaphyſico.

Similiter ratio aſſignata a Diogene nulla eſt, quoniam humidum calidum cum habeat formam in actu non poteſt eſſe primum principium materiale,& dato ꝙ ſit materia generationis,& nutritionis in rebus animatis, non tamen vniuerſaliter in omnibus entibus,vt patet in aqua,& in terra,& in congelatis,&c.

Similiter ratio aſſignata ab Hippaſo, & Heraclito nulla eſt,nam perfectio non eſt de ratione principij materialis, immo imperfectio, vt dicetur in 12.metaph.tex.54.cũ ſit potẽtiale.Eſt aũt conditio efficientis & formæ,& finis,quod niam habet rationem boni;conceditur autem ſimplicitatem eſſe de ratione primi principij materialis, quoniã eſt primum in compoſitione,& vltimum ad quod ſtat reſolutio:ex conſequenti neceſſe eſt ipſum carere omni compoſitione.id autem non competit igni,quoniam licet ſit ſim-

plicior

plicior aliis elementis,non tamen caret omni compoſitio ne,cum n.ſit corpus naturale,neceſſe eſt ipſum cõſtare ex materia,& propria forma,ergo non poteſt eſſe primũ principium materiale.Hæc de opinionibus dicentium dari tantum vnum principium materiale,& non aſſignãtiũ quodcunque aliud principium,dicta ſint.

Princeps autem eorum,qui ponunt plura principia materiala,fuit Empedo.qui in ſententia dixit tria.

Primo,ꝙ terra ſola non poteſt eſſe materia omnium,& præcipue in rebus animatis ꝑp frigiditatem,& ſiccitatem quæ ſunt cõtraria vitæ.vita.n.cõſiſtit in calido,& humido, bene adinuicem proportionatis,ex conſequenti frigidum ſiccum deſtructiuum eſt vitæ, vt etiam declaratum eſt in tract.de cauſa mortis,& vitæ.

Secundo,dixit ꝙ materiale principium ſunt ignis,aer, & aqua,quibus neceſſe eſt addere terram.Aduerte.n.compoſita,vt lapis,homo,planta,& alia multa eſſe ſolida, propriaſq; obtinere figuras,tria autem elemẽta, ex ſua raritate non figurant propriis terminis,ſed terminis alienis. vt igitur ex eis generarentur non ſolum fluida,ſicut gũmatica,oleũ,vinũ,mel,&c.ſed ẽt ſolida & dura,neceſſe eſt eis cõmiſcere terram,quæ ex ſua craſſitie ſolida eſt,& præſtat ſoliditatem his quibus admiſcetur,ſicut appoſitione farinæ aqua ſolidatur in pane.Tertio dixit,ꝙ hæc 4.elementa in omni generatione,& corruptione permanent ſm ſubſtantiam,& ꝙ res nõ generatur,nec corrumpitur,niſi ſm qualitates & figuras,quæ quidem generatio,& corruptio erat per congregationem,& ſeparationem 4.elementorum,ita ꝙ concordabat in hoc cum antiquis,qui negabant generationem,& corruptionem ſubſtantialem,vt declaratum, & improbatum fuit in 1.lib.de generatio.Hæc fuit opinio Empedoclis,& ſequentium eum,cuius ẽt meminit Ariſt. in j.Phyſ.tex.32.& quoniã poſuit finita,dicit Ariſt. in tex. 50.ꝙ minus male ſenſit,ꝗ Anaxag.ponens infinita.Sed cõtra Empedoc.arguit multipliciter Ariſto.& nobis ſufficiat duas ex rationibus ſuis adducere.

Primo ſic,Neceſſe eſt prima principia ſemper manere,

alio-

alioquin non eſſent prima,ſi ex alijs prioribus, uel ex alterutris fierent,vt declaratum eſt in 1.Phyſ.tex.42.ſed 4 elemēta nō ſēper manēt.patet enim ad ſenſum, ꝙ ex aere fit ignis,& ex aqua aer, vt declaratum eſt in libro de generatione, ergo nō poſſunt eſſe primo prima principia materialia, licet ſint prima corpora actua, & paſſiua adinuicem, quæ veniunt in mixtionem compoſitorum.

Secundo ſic, ſi quatuor elementa ſunt prima materia, ergo non poteſt ſaluari alteratio. nam cum alteratio fit ex contrario in contrarium,impoſſibile eſt ex calido fieri frigidum,& econuerſo, nec ex humido ſiccum, niſi ſit vnum idem ſubiectū,a quo expellitur vnū cōtrariū,& in quo recipitur aliud,cogitur igit Emped.vel negare alterationē, vel vltra 4. elementa cōtraria ponere aliquod unum cōe ſubiectum receptiuum ſucceſſiue diuerſarum formarū,& contrariarum qualitatum,quod ſit ſemper manens,& hoc erit primo primum principium materiale,& hac via proceſſit Ariſt.in 1.Phy.tex.60.ad inueſtigationem materiæ primæ,& per quā ſaluat contra antiquos generationē, & corruptionem ſubſtantialem,quas neſcierunt ſaluare antiqui quia nō poſuerunt primum principium materiale, niſi aliquod corpus naturale actu, vt ignem,aquam,&c. Hæc de opinione ponētium plura principia materialia, ſed finita, dicta ſint.Nunc ad poſitionem opinantium ea eſſe infinita tranſeamus.

Qui poſuerunt principia materialia rerum infinita,diuiſi ſunt in duas partes.

Prima,poſuit ea eſſe infinita minima & diuerſarū naturarū,vt infinitæ ptes minimę carnis,nerui,oſſis & medullæ.

Secunda,poſuit ea infinita indiuiſibilia,ſiue atoma, & omnia eiuſdem naturę, quo ab ſubſtātiam, ſed differentia in figura,poſitione,& ordine.

Primæ ſectę auctor fuit Anaxag auditor Anaximenis, condiſcipulus Diogenis,ætate prior Empedoc. ſed doctrina inferior, quoniam peius ſenſit de principijs rerum ponens ea infinita, quam Empedoc. vt teſtatur etiam Ariſt. in 1. Phyſi. tex.41. dicens. Melius autem eſt minora & finita

nita ſuſcipere, quod vere facit Empedoc. Anaxagorę autem opinio ſtat in tribus.

Primo, dixit non ſolum 4. elementa eſſe materiam omnium rerum corporearum, ſed quodcunque corpus conſimilium partium, quorum infinitas partes poſuit adinuicem commiſceri.

Secundo, dixit in quolibet eſſe infinitas partes ſingulorum, vt infinitæ partes ignis in aere, carnis in oſſe, & hoc ideo, quia videbat vnum, ex alio generari. Propterea, dixit quodlibet in quolibet, & quodlibet fieri ex quolibet.

Tertio, dixit gñationem rerũ fieri ꝑ ſegregationẽ conſimiliũ partiũ, & congregationem earum ądinuicem, & non aliter ita ꝙ ſicut etiam dicebant antiqui, huiuſmodi principia materialia ſemper manebant, & nihil ſecundum ſubſtãtiam generatur, aut corrumpitur. Quæ autem eſſet cauſa ſegregans a mixtura huiuſmodi partes, & congregans adinuicem, dicemus infra. Eandem opinionẽ recitauit, & diffuſe reprobauit in 1. Phy. a tex. 33. vſque ad tex. 41.

Hic autem compendioſius eũ improbat, & intendit tria.

Primo, quantum ad ea, quæ in verbis ſuis ſonant, peſſime, & abſurde dixit: & primo cum videamus nunc partes vniuerſi eſſe abinuicem diſtinctas, in qua diſtinctione ſtat perfectio vniuerſi, non eſt maior ratio dicere, quòd nunc ſint diſtinctæ quam in principio mundi. Abſurdum ergo fuit dicere, ab initio omnia fuiſſe cõfuſa in vno chao & indiſtincta, & præcipue, quoniam vt probatum eſt in 8. Phyſ. mundus, & motus cæli eſt ęternus. ergo diſtinctio partium mundi eſt æterna.

Secundo, quia impermixtum & permixtum ſunt, vt ſimplex & compoſitum. Simplex autem prius eſt, quam compoſitum. ergo entia prius fuerunt, impermixta quã permixta, cuius contrarium poſuit Anaxagoras.

Tertio, non quodlibet aptum natum eſt permiſceri cuilibet, ſed ea, quæ adinuicem alterabilia ſunt donec fiat ex eis forma media, vt patet de luto, & de pane, de melicrate, de oxymeli. ergo abſurdum eſt ponere omnia indiſtincte eſſe permixta.

Quarto,

Quarto, ſi omnia permixta ſunt ſeparabilia abinuicē, cum qualitates, & quantitates, & certa accidentia ſint mixta ſiue vnita ſubſtantijs, poterũt ſeparari à ſubſtantijs, & eſſe per ſe, ex conſequenti accidentia fient ſubſtantiæ, quod eſt impoſſibile. Cum igitur tot abſurda cōtineat opinio Anaxagoræ, ſm quòd verba ſonant, relinquenda eſt.

Secundo dicit Ariſt. ꝙ ſi quis conſideret intellectũ Anaxagoræ, quem tamen neſciuit exprimere, forte apparebit dicere, quid profundius, & mirabilius quam alij. Nam forte per illud mixtum ſomniabat materiam primam, licet neſciret eam exprimere. Certum eſt.n. quod illud mixtũ ſiue chaos, non erat aliquod determinatum nec diſtinctũ, nec in eo continebantur aliqua diſtincte, aliter nō fuiſſent omnia in ſimul confuſa. nō ergo album, non nigrum nec rubeum, nec aliquid diſtincti ſaporis, nec aliquod determinate quantum, nec certa ſubſtantia, puta vel homo, vel lapis, ſi enim fuiſſent aliquæ diſtinctæ ſpecies in eo, nō fuiſſe chaos & cum per ſeparationem fierent omnia corpora diſtincta actione primi intellectus ſeparantis, ſequit̃ ꝙ oīa erant in potentia in illo mixto. hæc autem eſt conditio materiæ primæ, vt.ſ. ſit in potentia ad omnem formam & nullam habeat ex ſe actu, ſed reducatur ad actũ actione agentis naturalis. ſi ergo Anaxagoras hoc intendebat, licet neſciret explicare, mirabiliter locutus eſt. Si autem per mixtũ intendebat latentiam omnium formarum actu, tunc vt inquit Comm. 1. Metaph. comm. 16. intendebat Anaxagoras, per iſtos ſermones facere ſibi ſimbrias, & propter laudē, & non propter aliquam opinionē famoſam defenſandam, quia ſuo tempore non erat lex, quam defenderet.

Tertio, dicit Ariſt. quod quoniã ſermones Anaxagoræ verſantur circa generationem & corruptionē rerum mobilium, & huius conſideratio eſt propria phyſici, ideo ſufficit, ſic reprobaſſe eum, quaſi dicat ſi perfecta, & propria reprobatio quæritur, recurrendum eſt ad philoſophiam naturalem, & tu vide in primo Phyſicorum a tex. 33. vſque ad 41. Hæc de ſcta Anaxagoræ dicta ſint.

Scd̃æ ſectæ auctor fuit Leucippus, & eius collega De-

mocritus. Horum quidem ſententiam Ariſt. in 1. Metaph. perſtrinxit dicens, ꝙ poſuerunt rerum principia plenum & vacuum, vt poſſent ſeruare motum. Arbitrabantur enim nihil poſſe moueri in pleno, ne plura corpora eſſent ſimul motus ergo erit in vacuo, & plenum quidem attribuebant enti, vacuum autem non enti, quoniam eſt priuatio, ex cõſequenti autem dicebant principia rerum eſſe ens & non ens. Dicebant inſuper entia genita non diſtingui ſm ſubſtantiã, ſed tantum figura & ſitu & ordine partiũ, ſicut ſyllabæ non diſtinguuntur eſſentialiter a literis, ſed tantum figura & ſitu & ordine literarum, aliam enim figuram cõtinet mo, quam ma, & alium ſitum, & ordinem continet na, quam an. Dicebant vlterius rem generari ex congregatione corporum infinitorum indiuiſibilium, quæ quidẽ omnia ſunt eiuſdem naturæ, ſed diſtinguuntur figura, qm̃ alia triangularia, alia quadrangularia, &c. & diſtinguuntur ſitu dum cõgregantur, qm̃ alia a dextris, alia ſurſum, &c. ſituãtur, & diſtinguuntur ordine, qm̃ alia prius, alia poſterius congregantur. Et motiuum quidem eorum fuit, vt refert Ariſt. in 1. lib. de generatione tex. 9. quia crediderunt ſicut corpus eſt omnino diuiſibile in potentia, ſic ponere actu omnino diuiſum non ſit inconueniens. ſi autem ſit omnino diuiſum, ergo partes non ſunt amplius diuiſibiles, ergo ſtat diuiſio ad indiuiſibilia, & quoniam compoſitio opponitur diuiſioni, igitur compoſitio erit ex indiuiſibilibus.

Sed vt arguit Ariſt. contra eos in primo lib. de generatione. tex. 9. Si compoſitio fieret ex indiuiſibilibus, compoſitum eſſet non quantum, qm̃ indiuiſibile additum indiuiſibili tangit ſm totum, ex conſequenti non faciunt quãtũ. vnde ſi infinita puncta ſe tangerent, cum non diſtinguerẽtur ſitu, non eſſent pluſquam vnus punctus. Motiuum autem eorum nihil eſt, non eſt enim neceſſe omne quod eſt in potentia, poſſe ſimul eſſe, & ſecundum ſe totum reduci ad actum, vt patet in ſucceſſiuis, & de materia prima, quæ eſt in potentia ad omnes formas, & tamen eſt impoſſibile eã ſimul actuari omnibus formis. ſic in propoſito, licet continuum ſit ſecundum omnem partem, & ſecundum om-

ne ſignum diuiſibile, tamen repugnat eſſe totum diuiſum actu,qm̃ omnis pars adhuc eſt diuiſibilis in minora, nunquã tñ in indiuiſibilia.Hæc de ſecta Leucippi,& Democriti dicta ſint.Et hic terminatur ſecundum caput.

CAPVT III.

IN tertio cap.ponẽda eſt opinio dicentium duo eſſe rerum principia.ſ.materiale,& efficiens,qui ipſa veritate excitati cognouerunt ex materia nihil produci, niſi adſit mouens ipſam per alterationem, vel per rarefactionem,vel condenſationem,vt variæ rerum ſpecies producã tur.iſti igitur diuiduntur in tres ſectas.

Primæ ſectæ auctor fuit Anaxag. qui introduxit primũ intellectum diſtinguentem, & ſeparantem diuerſas partes indiſtinctas in illo mixto, & ex eis extractis, & adinuicem congregatis producentem varias rerum naturas. Quẽ quidem intellectũ diſtinctum & immixtum illis naturis corporeis ſuis poſuit,vt eas poſſet ſeparare.Aduertit.n. ꝙ ſi & ipſe mixtus,ac corporeus fuiſſet, non haberet maiorẽ virtutẽ ſeparãdi,quàm cetera corporea. vnde ſicut receptiuũ debet eſſe denudatum a natura recepti,ſic ſeparatiuum aliquorum mixtorũ debet eſſe denudatum a natura ipſorum.

Hæc fuit poſitio Anaxagoræ de principio efficiente,quã dicit Ariſt.eſſe deficientem, qm̃ non vtitur hoc intellectu niſi in aſſignando neceſſario in generatione mundi, puta interrogatus Anaxag. quare tot ſunt cœli, quare octaua ſphæra tot habet ſtellas,ſphæræ autem planetarum vnam, quare tot motibus mouentur, quare elementa ſic locãtur ſic mouentur,reſpondebat id totum prouenire a primo intellectu ſic mouente, & diſponente, in generatione autem rerum particularium non vtebatur intellectu vt efficiente, ſed nec aliud efficiens aſſignabat, niſi ſegregationem,quæ non eſt efficiens nec mouens, ſed effectus & motus ſegregã tis.Patet igiť, ꝙ ex inconſideratione vel impotẽtia intellectus, diminute valde locutus eſt de principio rerũ efficiente. Secundæ ſectæ auctor fuit Heſiodus vetuſtiſſimus poe-

tarum deſcribentium diuina. hic primus poſuit amorē eſſe principium motiuum, & productiuum omnium, vnde ſcripſit, q amor condocet immortalia. i. dirigit, & mouet Deos ad productionem rerum ex chao, & motiuum quidē ſuū fuit, qm̄ videmus in nobis amorem eſſe primū motiuū ad operandū, nec prima ratio cōicandi bonū eſt alia quàm amor. Idē exiſtimauit contingere Heſiodus in rerū, & mūdi productione. Heſiodo conſenſit Parmenides, qui licet, vt diximus ſupra, poneret tm̄ vnum ens ſm rationem, tamē ſm ſenſum ponebat plura principia materialia. ſ. ignem, & terram, & poſuit amorem, vt virtutem productiuam, vnde tentans demonſtrare vniuerſi generationem dixit. deorū amorem fore prouidentem omnibus, id eſt amor mouet deos ad productionem rerum & totius vniuerſi.

De hac ſecta non multum curat Ariſt. qm̄ non vt Philoſophi inueſtigandæ rerum veritati inſudabant, ſed vt poetæ varijs modis delectabilibus, & figuris nitebantur ſuadere homini, & allicere ad diuina. Tu tñ aduerte dictū Heſiodi, & Parmenidis eſſe verum in ratione cauſæ finalis, non in ratione cauſæ efficientis. amor enim trahit agēs ad operandum ſicut & bonum, quod eſt obiectum deſiderantis ſed vt dicemus infra, Philoſophi qui videntur attingere cauſam finalē, non attingunt eam per ſe, ſed per accidens, pro quanto non diſtinguunt inter cauſam efficientem & finalem, & id ad plenum declarabitur in 5. cap. Poſitio ergo hæc non eſt improbanda vt falſa, ſed quoniam amori non attribunt cauſalitatem quæ conuenit ei per ſe, quæ autem conuenit ei per accidens eſt cauſalitas efficientis. nam amori ſicut & bono, ex ratione ſua. ſibi conuenit eſſe id gratia cuius aliquid fit, non autem eſſe effectiuum, & productiuum.

Tertiæ ſectæ auctor fuit Empedocles, qui vltra quatuor elemēta introduxit duo principia productiua ſcilicet amorem & odium, ſiue amicitiam & litē. Et motiuum quidem ſuum fuit, quoniam aduertit in vniuerſo eſſe bona, & mala vt contraria, immo mala eſſe plura quā bona, & multa inordinata. Amor aūt cum ſit circa bonum non poteſt

eſſe cauſa, niſi boni. Igitur cauſa productiua mali debet eſſe cõtraria amori. his autem &odium contrariantur amori, ergo productiuum boni eſt amor, mali autem erit odiũ Et ſicut ſunt duæ cauſæ productiuæ contrariæ, & duo producta contraria, ſic ſunt apud Empedoc. duo modi producendi contrarij. nam amor agit per congregationem, odiũ autem per ſeparationem. Hæc fuit poſitio Empedoclis, qui quo ad amorem concordat cum Heſiodo, & Parmenide, in lite autem diſcordat.

Sed Ariſt. reprobat ipſum, non quaſi dicentem falſa (licet falſum dicat ſcilicet amorẽ eſſe cãm boni, ex cõſequẽti bonũ eſſe cãm boni, & odiũ cauſam mali, ex cõſequenti malum eſſe cauſam mali. nam vt dicemus in lib. 12. bonum eſt cauſa boni & mali, ſed boni per ſe, mali per accidens) ſed diminutum & deficientem in aſſignatione cauſę efficientis, & hoc dupliciter.

Primo, quia ex poſitione ſua non poteſt ſuſtinere amorem eſſe cauſam omnis boni, immò aliqua ſunt ab odio, vt diſtinctio partium vniuerſi, & aliqua mala ſunt ab amore, vt confuſio partium vniuerſi.

Secundo, quia non poteſt ſuſtinere amorem ſꝑ agere ꝑ congregationem; immo congregat, & ſeparat ſcđm poſitionem ſuam. nam dominante amore ſecũdũ ipſum partes vniuerſi confunduntur, & immiſcentur adinuicem; licet autem congregentur; pro quanto ſm ſe tota non remanẽt diſtincta ſcđm ſitum, tamen non miſcentur adinuicẽ niſi, totum miſcibile diuidat in minutiſſimas partes & vniatur alteri, ut patet, ſi ergo amor debet vnire aquã terræ; & ſic de alijs elmentis, neceſſe eſt ut ſeparet earum partes, & adinuicem vniat. ergo amor congregat, & diſgregat. Idem dico ex parte odij. nam ipſo dominante non ſeparat elementa ſitu, niſi extrahat partes vnius elementi immixtas alteri, & vniat ĩ vnum, ac reducat ad propriũ ſitum. Patet ergo quam inſufficienter aſſignauit cauſam efficientem, & modum agendi ab ipſo aſſignatum non poteſt ſuſtinere. Hæc de tertio cap. dicta ſint.

CAPVT IIII.

IN 4.cap.Inueſtigādū eſt, ſi aliqui vltra cauſam materialem,& efficientem peruenerunt ad cognitionem cauſæ formalis,qua rei ſubſtantia conſtituitur,& a qua ſumitur diffinitio.Aduerte igitur ad mentem Ariſt.ꝙ nullus clare eam poſuit qui fuerit ante viam Plat. Dico clare quoniā nullus eam expreſſit,licet obſcure,& interpretatiue videatur illi approximare,ſicut Empedoc.qui poſuit os,& carnem habere aliquam rōnem,p[ro]quàm ſunt hmōi,tñ illā¦nō expreſſit per modum cauſæ formalis. Dico ante viam] Platonis,quoniam licet Pythagoras, & Alcmæon Crotoniates,qui cępit philoſophari exiſtente iam ſene Pythagora, poſuerint altiora principia rerum quàm Philoſophi antiqui naturales, de quibus diximus in 2.& 3.c. (poſuerunt .n.vnitatem,& numerum eſſe rerum principia,cōtra quos diſputabat Ariſt. in lib. 1 o. quæ poſſunt applicari naturis ſenſibilibus,& inſenſibilibus,nam & in rebus incorporeis inuenitur vnitas,& numerus,non autem ignis, aut aqua, nec aliud elementum corporeū)non tñ expreſſerunt cauſam formalem,immo oīa principia ab eis poſita vñr reduci ad cām materialem,quod ex hoc patet,qm̄ ponebāt prima rerum principia eſſe contraria,vt finitum, & infinitum,par & impar,vnum & plura,dextrum , & ſiniſtrum, maſculinum,& fœmininum,quieſcens & motum, rectum & curuum,lucem & tenebram,bonum,& malum, quadratum,& quadrangulum,altera parte longius . Hanc autē contrarietatem neceſſe eſt accipere ex parte principij materialis,quoniam vt inquit Ariſt.ex principijs ab eis poſitis inter quæ ponunt contrarietatem, dicunt ſubſtantiam rei plaſmari,vt ex eis quæ inſunt,quæ eſt conditio materię ad differentiā priuationis,ex qua licet res fiat vt ex non muſico muſicū,tñ non p manet in re facta,ex j.Phyſ.tex.60.Itē dico ante viam Plat.qm̄ ipſe expreſſe cauſas formales introduxit , quas vocat ſpecies ſiue ideas,de quibus proprie dicit haberi ſcientiam,& diffinitione:¦, nam vt clarius videbitur

c debitur

debitur in lib.7.dixit ideas eſſe cauſas ſingularium,quo ad eſſe,& generationem ſcientiæ noſtræ,non enim poteſt ſciri nec diffiniri hic homo,ſed homo,vt homo, quem. vocat per ſe homo.

Sed contra Pythagoram arguit Ariſto. triplici ratione.

Primo,qm̃ ex principijs contrarijs non fit aliquid, niſi actione agentis expellentis vnum, & introducentis alterũ in eodem ſubiecto,ſed Pythagoras,ex hoc ꝙ ponit numeros,& paſſiones numerorum eſſe principia, ex quibus rei ſubſtantia conſtituitur,non aſſignat cãm motus nec generationis,in gñe cãæ efficientis, ergo diminute locutus eſt.

Secundo principia, ex quibus res conſtituitur ſunt cauſa proprietatum eius (fluunt.n. paſſiones a principijs conſtitutiuis,vt riſibile a rationali anima,graue ab elemento prædominante)ſed a numeris non poteſt trahi ratio, quare aliqua ſunt leuia,aliqua grauia, aliqua lucida, aliqua opaca,nã numeri ſecũdũm Pythagoram ita ſunt principia corporum mathematicorum,ſicut corporum naturalium ergo quantum fit ex ſe non ſunt cauſa proprietatum naturalium,aliter ita cauſarent eas in mathematicis,ſicut in naturalibus:videmus enim ꝙ vbicunque, & in quocunq; concurrunt elementa cauſant aliquam ex his proprietatibus,ergo inſufficienter locutus eſt.

Tertio,Pythagoras videtur dicere duo incompoſſibilia. nam dicit numeros eſſe principia, ex quibus conſtant corpora cœleſtia,& hæc inferiora, & dicit eundem eſſe numerum conſtitutiuum vtrorunque.Hæc autem non ſtant ſimul,quoniam corruptibilium, & incorruptibilium non poſſunt eſſe eadem principia materialia. Quale enim eſt compoſitum talia ſunt cõponentia, &c.

Et in hoc melius ſenſit Plato,q. etſi exiſtimauit corpora cœleſtia,& inferiora componi ex numeris,tamen alium dixit eſſe numerum cœlorum,& alium inferiorum,& illum eſſe cauſam iſtius.Hæc de ſententia Pythagorica circa prima rerum principia dicta ſint.

Contra Platonem autem,quo ad poſitionẽ ſpecierum in gñe cauſæ formalis,multipliciter arguit,& primo ſic.

Id a quo ſumitur ſubſtantia rei,& per quod in eſſe conſtituitur,eſt intrinſecum rei,non.n.poſſibile eſt Socratem viuere,niſi aĩa ſibi intrinſeca,nec aquam eſſe calidam niſi calore ſibi intrinſeco.Cum igitur ideæ ſm Platonẽ ſint formæ ſeparatæ,non pñt eſſe cauſæ formales, a qbus ſumaẽ rerũ ſubſtantia,& p quas conſtituanẽ in eſſe.Scđo, a cã formali fluunt proprietates rerum,vt ab aĩa potentiæ ſuæ, a forma grauis,grauitas,a forma leuis, leuitas, ſed ab ideis ſeparatis impoſſibile eſt fluere proprietates rerum ſenſibilium:proprium eſt.n.rerum ſenſibilium ſubijci motui, & tpi,& loco.Hæc aũt non fluunt ab ideis,qm̃ ſm Pla.immobiles,inalterabiles inſenſibiles ſunt & p ſe,& per accidens, verum quia de his diffuſe,iterum diſputabit in lib. 7.vbi declarabit,quod poſitio idearum nihil proficit, ideo pro nunc tranſeo prolixas improbationes, quas ponit in hoc primo lib.ne in vanum laboremus.Hæc de 4.ca. dicta ſint. Nunc ſupereſt inquirere de principio finali.

CAPVT. V.

IN quinto cap.inueſtigandum eſt, ſi qui vltra principiũ materiale,&efficiens,& formale,peruenerunt in cognitionem cauſæ finalis. Tu igitur aduerte,ꝙ vt inquit Ariſtot. in fine huius libri primi philoſophia principio viſa eſt ſicut infantia balbutiens, quæ vt noua in ſermone licet incipiat proferre oẽs terminos idiomatis,tamen perfecte proferre neſcit, nec poteſt debilitate inſtrumentorum naturalium,ſed balbutiens obſcure, & truncate loquitur:ſic primi philoſophi excitati ex ignorantia cauſarum inceperunt eas inquirere, & omnia quætuor genera cauſarum,quę pertractata ſunt in 2. phyſ.viſi ſunt tetigiſſe,& quintum addere non potuerunt, qm̃ pro rei veritate non eſt dabile,tamen ex difficultate negocij, & debilitate ingenij veluti infantes,nullus clare,& ſub propria ratione propriæ cauſalitatis eas expreſſit, ſed adeo obſcure locuti ſunt, quod nullam vſit attigiſſe,nam & Anaxag. de cauſa materiali,vt diximus recitantes ſniam ſuam,potius sõnia

uit, quàm aliquid vere pronunciauerit. De cauſa efficiente Empedoc. & Heſiodus & alij diminutiſſime locuti ſunt. Aſſignat enim rationem agendi pro agente, & efficiente, vt diximus in tertio cap. Idem patet de formali, vt diximus in 4.c. Idem nunc declarandum eſt, de cauſa finali, quam aliqui ſũt attigiſſe & non attigiſſe. Attigiſſe quidẽ per accidens, non attigiſſe autem per ſe. Pro cuius notitia aduerte, ꝙ aliqui poſuerunt amorem, & bonum eſſe cauſam rerum. Quod quidem poteſt eſſe dupliciter.

Primo, vt factiuum & productiuum boni. eſt enim bonum a bono, ſicut calidum a calido.

Secundo, vt illud gratia cuius aliquid fit, vt medicus dat medicinam propter ſanitatem apprehenſam ſub ratione boni. hic ſecundus modus conuenit cauſæ finali per ſe, quoniam in eo conſiſtit propria ratio ſua, omnis autem alius modus conuenit ei per accidens, non enim de ratione boni, vt eſt finis, eſt eſſe productiuum, ſed eſſe illud gratia cuius producens producit, eſt enim terminus intentionis ipſius producentis, & in ipſo terminatur motus, quia igitur, vt inquit Ariſt. aliqui philoſophi conſiderauerunt, id quod eſt finis, puta bonum, vl a quo, & non vt gratia cuius aliquid fit, dicit attigerunt cauſam finalem non ſimpliciter, & per ſe, id eſt ſecundùm propriam rationem, ſed per accidens, i. quo ad ſuum materiale, vel vt ſibi attribuunt cauſalitatem cauſæ efficientis, quæ conuenit ei per accidens, ſicut formæ per accidens conuenit eſſe ſubiectum, nã formæ, vt forma cõuenit actuare, non autem recipere aut ſubijci. verum eſt igitur dicere antiquos attigiſſe, & non attigiſſe cauſam finalem modo expoſito. Et hic terminatur ſecundus tract. in quo complexi ſumus ſententias præcedentium Ariſt. de primis rerum cauſis, in quarum cognitione eſt terminus conſiderationis metaphyſicalis. Hæc dicta ſint ſuper primo libro Metaphyſicæ.

Eiuſdem

EIVSDEM CHRYSOSTOMI IAVELLI CANAPITII

EPITOME.

SVPER SECVNDO LIBRO METAPHYSICAE.

POſtquam in primo lib. viſum eſt, quid ſenſerint antiqui de primis rerum cauſis, in hoc ſecundo lib. iuxta ordinem aſſignatũ in ca. 5. j. tract. j. lib. agendum eſt de veritate ſimpliciter ſumpta, & totam mentẽ Ariſto. complectemur in vnico tract. quem diſtinguemus in tria cap.

Primo, quod conſideratio veritatis eſt nobis facilis, & difficilis.

Secundo, ꝙ Metaphyſica proprie & maxime habet conſiderare veritatem abſolute.

Tertio, quis ſit conueniens modus conſiderandi, & inueſtigandi veritatem.

CAPVT PRIMVM.

IN primo cap. declarandum eſt, quomodo & qualiter conſideratio eſt nobis pro hac vita facilis, & difficilis, pro cuius reſolutione agemus tria.

Primo, proponemus aliquas diſtinctiones.

Scd̃o, aliquas cõcluſiones cũ ꝓbõnib. ſuis

Tertio, declarabimus, quomodo homines incũbentes ſtudijs

ſtudijs ſcientiarum iuuant ſeinuicem,& minuũt difficultatem inueſtigandæ veritatis .

Quantum ad primũ,aduerte,ꝙ inquiſitio veritatis põt eſſe circa terminos vniuerſaliſſimos, & primas ꝓpoſitiones,quas dicimus principia prima,& naturalia,& põt eſſe circa terminos proprios, & propria principia , vt circa ꝓpria genera,& differẽtias,& proprietates,&diffinitiones vniuſcuiuſque naturæ.Præterea,rerũ cognoſcibilium quædam ſunt ſenſibiles materiales,quædam non ſubiectæ ſeu ſui immateriales, quales ſunt anima intellectiua , intelligentiæ , & Deus . Præterea,cum veritas dicat reſpectum rei & intellectus qui reſpectus dr̃ adæquatio ſiue cõformitas,vt declarauimus in tract.de Tranſcen . facilitas & difficultas cognoſcendæ veritatis poteſt prouenire ex parte rei,& ex parte intellectus.Ex parte quidem rei,qm̃ eſt modicæ entitatis , vt materia prima , relationes,entia ſucceſſiua,nam quia vnũquodque intantũ eſt intelligibile,inquãtum eſt ens,& intantum ens,inquantum eſt actu.Cũ hmõi magis ſint potentialia,quã actu,ideo ex eorũ natura parũ, & cum difficultate ſunt intelligibilia. Ex parte autem noſtri intellectus , quoniã eſt intellectus potẽtials,& materialis,ex 3.de anima tex.5.vnde reſpectu entiũ,quæ maxime ſunt actu,vt intelligẽtiæ,& Deus,cum ſint ſine omni materia difficultas cognoſcendi eſt ex parte intellectus noſtri, ſicut difficultas intuendi ſolem, eſt ex debilitate viſus noſtri.Quantum ad ſecundum , propono aliquas concluſiones,quarum prima ſit hæc.

Prima concluſio,Via inducens nos ad veritatem , non eſt nobis impoſſibilis,hãc ſic probat Comm.in 2.Metaph. comm. 1.cum habeamus naturale deſiderium ad ſciendum veritatem,ſi apprenſio eius eſſet nobis impoſſibilis , tunc deſiderium eſſet otioſum. Conceſſum eſt autem ab oĩbus,ꝙ nulla res eſt otioſa in fundamẽto naturæ, & creaturæ.ergo,&c.Propterea dicit Commen.credimus neceſſario nos ſcire veritatem in multis rebus.

Secunda concluſio, Apprehenſio veritatis eſt nobis facilis,& difficilis.Et quidẽ, ꝙ ſit facilis oſtẽditur tripliciter

Primo,

Primo, quia nullus eſt adeo rudis. qui ſit omnino expers veritatis, modo poſſit uti ratione. vñ nullus antiquorum inuentus eſt, qui incumbẽs huic inquiſitioni non enũciauerit aliquid de veritate, ex ipſa veritate compulſus, licet balbutiendo, & truncata enunciauerit.

Secundo, quia vt inquit Comm. & Ariſt. licet quilibet particularis hõ parũ de veritate inuenerit, tñ ex oĩbus ĩuẽtis facta eſt magna aggregatio, ita ꝙ in breui tpe philoſophia maximũ augmentum ſuſcepit, vnde inuentio totius, aut magnæ quantitatis de ueritate cum breui tempore, vt inquit Comm. indicat eius facilitatem.

Tertio, quia prima principia complexa, per quæ tanquam per ianuam patentẽ datur ingreſſus ad veritatẽ rerum perſcrutandam, ſunt nobis naturaliter cognita, ita ꝙ in eis nõ contingit errare, ſicut nullus errat in foribus domus, qm̃ omnibus ſunt manifeſtæ. contingit autẽ error, & difficultas in dedúcendis concluſionibus a principijs ꝑ ſe notis. Igitur apprehenſio veritatis ſaltem quo ad principia prima eſt nobis facilis, vnde inquit Comm. in 3. libr. cõm. 1. & eſt facilis ſm hunc modum, ꝙ in quolibet genere entium ſunt aliqua in reſpectu eorum, quaſi ianua domus in reſpectu domus in hoc, ꝙ non latent aliquem, & iſta ſunt prima cognita, naturaliter habita a nobis in quolibet genere entium, &c.

Quod aũt ſit difficilis oſtendit Ariſto. ex eo quòd vt inquit Cõm. nullus ſingularis homo cõprehendit totam veritatem de rebus, nec magnàm partem, licet vt diximus ex inuentis a multis magnum augmentum ſuſceperit, & propterea, vt inquit D. Alber. in 2. lib. cap. 1. dixit Ariſto. in prœm. ꝙ hæc ſapientia verſatur circa difficilia cognita & ꝙ eſt potius diuina poſſeſſio, quàm humana, & quòd tamen homo aliqualiter apprehendit eam, quoniam naturale deſiderium habet ad illam, quod non poteſt eſſe otioſum. Veruntamen aduerte dictum Ptolemæi adductum a D Alber. in eodem cap. cum inquit, ſi aliqua ſcientia ſecundum aliquid exaltata eſt ſupra noſſe noſtrum, & ſecundùm aliquid eſt apprehenſibilis, omnino ſtultus eſt

qui negligit eam propter deſperationem illius partis, ſecundum quam exaltatur ſupra noſtrum noſſe, ſic enim & omnia ſcibilia poſſent negligi, quoniam in humanis inuẽtionibus nihil eſt ex oĩ parte perfectũ, ſic igitur in apprehẽſione veritatis vniuerſalis illis, quæ præ foribus ſunt inprimis innitentes nitemur paulatim ad ea quæ magis diſtant a cognitione humana.

Tertia concluſio, Difficultas apprehendendæ veritatis rerum materialium, & ſenſibilium eſt ex parte earũ, difficultas autem circa res immateriales, & abſtractas eſt ex parte intellectus noſtri, ſicut difficultas videndi ſolem in ſphæra ſua, eſt ex parte noctuæ.

Pro euidentia huius concluſionis antequam probetur, aduerte, ꝙ triplex eſt intellectus, & triplex intelligibile, conforme triplici lumini ſolari.

Primus, quidẽ intellectus eſt diuinus, qui eſt puriſſima lux intellectualis, qui præhabens omnia in ſeipſo, limpidiſſime omnia intelligit, & eſt ſicut lux ſolis in rota ſua, quæ eſt vniuerſalis cauſa omnium luminum extra ipſum.

Secundus, eſt intellectus intelligentiæ, qui participatione luminis primæ cauſæ radiantis ſuper ipſum intelligit omnia, & qm̃ hi duo intellectus ſp incipiunt a lumine, nũquam admiſcentur tenebris, nec erroribus, nec falſitati.

Tertius, eſt intellectus animæ noſtræ, quæ quoniã continet in ſe gradum ſenſitiuum, & gradus inferiores ſenſitiuo, ideo habet intellectum admixtum imaginationi & ſenſui, cuius intellectio incipit a debili lumine admixto tenebris, ſicut eſt lumen auroræ, & per ſeparationem a conditionibus materialibus paulatim eleuatͬ, & per aſſiduum ſtudium tandẽ deuenit in intelligibile ſincerũ, & eſt in ſui inceptione, ſicut oculus noctuæ. In progreſſu tamen ſpeculationum ſuarum differt ab oculo noctuæ, in hoc ꝙ noctua nunquam adeo confortatur, ꝙ deueniat ad intuitũ ſinceri luminis. Intellectus autem noſter ex aſſiduo ſtudio adeo in lumine ſuo confortatur, ꝙ ab intellectione obſcura ad claram & ſincerã deuenit, & coadunito lumine ſuo aſcendit per gradus vſque ad intellectionẽ primæ cauſæ,

& in

& in hoc eſt ſumma felicitas, cuius meminit Ariſt. in 10. Eth. & ibi eſt finis deſiderij, quo homo naturaliter ſcire deſiderat.

Primum autem intelligibile eſt primum principium nihil habens potentialitatis obumbrantis, & minuentis intelligibilitatem, ſed eſt merus actus incircunſcriptus illimitatus in ſe continens plenitudinem entis, & aſſimilatur luci ſolari in ſole complantata nullis vmbris admixta, ſed vt mera lux in ſe continet lucis plenitudinem.

Secundum intelligibile eſt ſubſtantia intelligentiæ, nulli materiæ, nec quantitati, nec mutationi phyſicæ admixta ſed immaterialis, æterna, ſ͞m ſe totã intellectualis exiſtens, & aſſimilatur lumini ſolari egredienti a ſole immediate in recepto & ſereniſſimo aere ab omni extraneo & nebuloſo vapore depurato. Tertium intelligibile eſt res corporea, materialis ſenſui & mutationi ſubiecta, plures in ſe continens gradus, vt ſubſtãtiam, accidentia ſenſibilia, inter quæ quædam ſunt permanentia, vt quantitas, qualitas, relatio, quædam ſucceſſiua, vt motus, tempus, actio, paſſio, &c. & aſſimilatur lumini ſolari admixto tenebris, vt in aurora, & in aere caligine cõſperſo. His propoſitis annecto duas concluſiones. Prima concluſio, Difficultas apprehendẽdi quidditatiue primum & ſecundum intelligibile nõ eſt ex parte rei, ſed ex parte intellectus animæ noſtræ.

Prima pars, ſic probatur ad mentem Commen. in 2. lib. comm. 1. Cum ſint entia abſtracta, ſunt in ſe actu naturaliter intellecta, id eſt cum ſint ſine materia, ſunt ex ſui natura intelligibilia actu: ergo quantum ſit ex ſe, ſunt ſumme intelligibilia, ſicut lumen in ſole, & lumen receptum in puriſſimo aere eſt perfectiſſime viſibile.

Secunda pars, ſic probatur ſ͞m mentem B. Th. exponentis, ſi difficultas non eſſet ex parte intellectus noſtri: ergo maxime cognoſceremus huiuſmodi entia abſtracta, cum habeamus naturale deſiderium cognoſcendi ea ex ſui nobilitate, videbimus aũt ꝙ diminutiſſime ea cognoſcimus ſ. obumbrate & per effectus inadæquatos: ergo, &c. Propterea bene Ariſt. comparauit intellectum noſtrum in huiuſmodi

modi cognitione oculo noctuæ, qui habens ſpiritũ viſiuũ obſcurum & pupillã humoris non coadunatã, non poteſt videre clarũ lumen, ſed tenebris admixtum. Vtrũ aũt hæc difficultas tanta ſit, ꝙ inducat impoſſibilitatem, duæ ſunt opin.ſ. Comm. & B.Th. Comm tenet partem negatiuã. Inquit enim in 2. Metaph. comm. 1. ſed hoc nón demonſtrat res abſtractas intelligere eſſe impoſſibile, ſicut inſpicere ſolẽ eſt impoſſibile veſpertilioni, &c. B Tho. exponens tenet partẽ affirmatiuã, propter improportionem, quam habet intellectus coniunctus ad res abſtractas, cuius ſententiam defendimus in quæſtionibus noſtris metaphyſica. & ſoluĩmus rationem Cõm. ſimilitudo aũt adducta inter noctuã, & intellectum tenet ꝑꝑ improportionem virtutis, ſicut.n. virtus viſiua noctuæ, ex ſui debilitate eſt improportionata lumini claro intuendo, ſic intellectus noſter coniunctus, quia eſt in vltimo gradu intellectualium, & quia non intelligit, vt coniunctus ſine phãtaſmate, eſt improportionatus cognitioni quidditatiuæ rei abſtractæ, non aũt tenet ſimilitudo, pro quãto potẽtia viſiua noctuæ eſt organica, immo vt ſic eſt diſſimilitudo. Secũda cõcluſio, Difficultas apprehẽdẽdi res materiales, & corruptibiles, eſt ex parte rerũ, & nõ ex parre intellectus noſtri. Hæc probatur duplici ratione.

Primo, ſm Comm. quia non ſunt intelligibilia actu ex ſe, cum ſint coniuncta materiæ, quæ vt ſic repugnat intelligibilitati, & neceſſe eſt vt intellectus noſter faciat eã intelligibilia, per abſtractionem a phantaſmatibus, & conditionibus indiuiduantibus virtute intellectus agentis, vt declaratum eſt in 3. de anima. ergo, &c.

Secundo, quia vt inquit B.Tho. exponens, cum vnumquodque ſit intelligibile inquantum eſt ens actu, vt manifeſtabitur in lib. 9 Met. tex. 20. quæcunque habent eſſe deficiens, & imperfectũ, parũ ſunt ex ſe intelligibilia, huiuſmdi aũt ſunt entia materialia, qm̃ ex materia habent eſſe diminutum & potentiale, & ideo ex parte materiæ ſunt non intelligibilia, & omnem intelligibilitatem trahunt a forma, ſicut & eſſe actu: vnde Ariſtot. in primo Phyſic. tex. 69. dixit materiam, primam non eſſe cognoſcibilem,

niſi

niſi per analogiam ad formam. Tu tamen aduerte, quòd ſicut entia materialia ſunt in triplici gradu, ſic tripliciter variatur difficultas apprehendendi ea.

Primus gradus eſt eorum, quæ & ſi non habeant eſſe niſi in materia ſenſibili, tamen ſecũdum diffinitionẽ abſtrahunt ab huiuſmodi materia, vt mathematicalia, de quibus dicemus in 7. & 8. lib. Met. & hæc minus difficilia ſunt ad intelligendum, & certiori modo apprehenduntur, eo quòd abſtrahunt vt ſic, ab omni motu & variatione.

Secundus gradus eſt entium naturalium, quæ habent eſſe in materia, & non diffiniuntur niſi per materiam ſenſibilé, vt patet in 2. Phyſ. tex. 19. quorũ eſſe non eſt ſucceſſiuũ, ſed dñr entia permanẽtia, vt lapis, lignũ, &c. Et hæc minus intelligibilia ſunt ex ſui natura quàm entia mathematica, eo ꝙ nec ſ͂m eſſe, nec ſ͂m rõnem abſtrahũt a materia, quæ vt materia, obſtat intelligibilitati, & niſi cõciperentur ſine materia indiuiduali, nullo modo intelligerentur; qm̃ ſenſus eſt ſingularium, intellectus autem eſt vniuerſalium.

Tertius gradus eſt entium naturalium, quorum eſſe eſt tantum in fieri, vt ſucceſſiua, & quorum eſſe eſt tantum habitudo ad alterum, vt relationes, & hæc ſunt minime intelligibilia, propter deficientem, & minimam eorum entitatem, quæ magis propinquant non enti, quàm enti. Hæc de ſecundo principali dicta ſint.

Quantum ad tertium aduerte, vt inquit Commen. in 2. Metaph. comm. 2. nullus ſingularis poteſt per ſeipſum ſolũ inuenire artes operatiuas .i. mechanicas, aut cõſideratiuas ideſt ſpeculatiuas, pro maiori parte, id eſt quaſi perfectas, niſi per iuuamentum prioris ad ſequentẽ ideſt niſi priores qui inſudarunt in tali ſtudio auxilium dediſſent poſterioribus, prout, ſcilicet priores aliquid inuenerunt, & ſequentes addiderunt, & ſic ex multis, licet paruis inuentis artes & ſcientiæ ad magnum augmentum deuenerunt. priores igitur adiuuerunt poſteriores, quapropter prioribus gratiæ agendæ, vnde Timotheus muſicus obligatur Phyrno, & nos obligamur Timotheo, cognouit enim Timotheus ex ſtudio Phyrni multas conſonantias, quas non

cogno-

cognouiſſet, & illis addidit, & moderni per Timotheum, per Pythagoram, per Boethium maxime profecerunt in muſicis.& ẽt addiderunt, & nõ ſolum agendæ ſunt gratiæ primis inuentoribus liberalium artiũ, ſed & his qui deſudarunt antiquitus in inueſtigandis rerum cauſis & naturis qm̃ aut eorum opinionibus, vt veris cõicamus, & ſic parauerunt nobis viam in venatione veritatis,aut eorũ opiniones reputamus erroneas,ſicut pro maiori parte vidimus in 1.lib.de inueſtigatione primarum, & vniuerſalium cauſarum entis,& ſic ẽt obligamur eis, qm̃ dederunt nobis occaſionẽ exercendi intellectum noſtrum, vt fugientes eorum errores perueniamus ad inquiſitam veritatẽ.igitur, vt inquit B.Thom. exponens tam bene dicentes, quàm male adiuuãt nos in ſcrutatione veritatis,licet diuerſimode, qm̃ bene dicentes adiuuant nos directe,qm̃ aliquid veri enunciarunt,cui & nos addidimus, ſed male dicentes adiuuant nos indirecte,pro quanto licet veritatem nõ enuncient, tñ excitant,& exercent nos in hmõi venatione.quare vtriſq; gratiæ agendæ,& omnes digni laude fuerunt.Egerũt enim quantum in eis fuit, vt rerum veritatem enunciarent, & eam nobis manifeſtarent. Patet igitur quomodo homines ſe mutuo iuuant in apprehendẽda rerum veritate, ex quo iuuamento multum minorata eſt difficultas apprehendẽdæ veritatis, cuius ſignum eſt manifeſtum augmentum in qualibet arte & ſcientia.Hæc de primo cap.dicta ſint.

CAPVT II.

IN ſecundo c.declarandum eſt metaphyſicam eſſe maxime conſideratiuam veritatis vniuerſaliter & abſolute, ꝑ cuius reſolutione tria agenda ſunt.

Primo, quòd Metaphyſi. recte vocatur ſcientia conſideratiua veritatis.

Secundo, ꝙ licet omnis ſcientia ſpeculatiua poſſit dici ſcientia veritatis, tamen id proprie & maxime conuenit metaphyſicæ.

Tertio, quoniã probatio philoſophi innititur huic fundamento,

damento, quòd in omni genere cauſarum datur primum, ideo defenſandum eſt hoc contra ponentes proceſſum in infinitum in cauſis, & probandum quòd in quadruplici ge nere cauſarum eſt ſtatus.

Quantũ ad primum intendit Ariſt. hanc cõcluſionẽ, me taphyſica eſt ſcientia veritatis. i. eius finis, & vltima inten tio eſt ſcire veritatem, de his circa quæ verſatur. Hanc ſic probat, ſcientiæ ſpeculatiua eſt ſcientia veritatis, nam di ſtinguitur à practica in hoc, ꝙ finis practicæ eſt opus, & ſi conſiderat veritatẽ non ſiſtit in ea, ſed ordinat eã ad opus. nam, vt inquit Cõm. comm. 3. practici non conſiderant de cauſis, & diffinitionibus rerũ vt ſciãt, ſed vt agant. finis aũt ſpeculatiuæ eſt cognitio veritatis, eſt enim gratia ipſius ſci re quo adepto quieſcit. ſed vt manifeſtatum eſt in 1. lib. me taph. eſt ſpeculatiua. ergo merito vocatur ſcientia verita tis: verum quia, hoc eſt cõmune omni ſpeculatiuæ, vt natu rali, & mathematicæ, ideo vt appareat excellentia huius ſcientiæ ſuper alias, ponitur alia concluſio, quæ immedia te declarabitur. Quantũ igitur ad ſ͡m poniẽ hæc concluſio, Metaphyſica præcipue, & maxime eſt ſciẽtia veritatis, quã ſic probat Ariſt. ſcientia conſiderans principia, & cauſas ve riſſimas, præcipue & maxime eſt ſcientia veritatis, meta phyſica eſt huiuſmodi. ergo, &c. Maior probatur ſciẽtia de vero non habetur niſi per cauſam, qm̃ ex 1. Poſter. ſci e eſt res per cauſam cognoſcere. quã cauſam neceſſe eſt eſſe ve ram, qm̃ ex 1 Poſter. neſcimus verum niſi per verum, vnde neceſſe eſt demonſtrationem eſſe ex veris, ex 1. Poſter. tunc ſic, ſcientia veritatis, quæ conſiderat cauſam veram eſt ſciẽ tia veritatis: ergo ſcientia conſiderans cauſas veriſſimas, præcipue, & maxime eſt ſcientia veritatis. Minor autem ſic probatur, metaphyſica, vt dictum eſt in proœ. conſiderat primas entium cauſas, & præcipue effectiuas ergo conſi derat cauſas veriſſimas, conſequentia probatur. Quod eſt cauſa aliorum in vnoquoque genere vniuoce, eſt maxime tale. videmus enim cauſam omnium calidorum, quæ eſt ignis, eſſe caliđiſſimam. ſed primum in vnoquoque gene re eſt cauſa ſequẽtiũ: ergo primum in vnoquoque eſt ma-

xime tale:ergo primæ cauſæ veritatis & entitatis ſunt maxime veræ, & maxime entia.cum igitur metaphyſica conſideret primas entium cauſas,quæ ſunt veriſſimæ,erit præcipue,& maxime ſciētia veritatis.Et tu aduerte, quòd Ariſt. ex hac concluſione trahit duo corollaria.

Primum eſt, ꝙ principia motiua & effectiua corporum cœleſtiū ſunt veriſſima,qm̄ cū ſint indefectibilia ſunt ſemper vera,& nō quandoq; ſic,& quandoque non. Item cum ſint principia corporū cœleſtium,& non econuerſo, & cauſa dignior,ac verior ſit ſuo effectu, ſequitur ꝙ ſint veriſſima. Huiuſmodi aūt principia ſunt intelligentiæ motrices, & ſupremum principiū eſt prima cauſa,quæ ſimpliciter eſt cauſa,vt corpora cœleſtia ſint,& moueātur, de qua inquit Cōm.in cōm.4.quod eſt ens per ſe,& verum per ſe, & omni a alia ſunt entia, & vera per eſſe & veritatem eius, & de hoc ſupremo principio intelligendum eſt verbum Ariſt.cū dicit,quapropter ſemper exiſtentium principia eſſe veriſſima,neceſſe eſt,nec obſtat quod vtitur numero plurali,qm̄ in abſtractis loquens, tanquam de vno genere facile trāſit a plurali ad ſingulare,& econuerſo, vt patet in lib.12. tex. 29.& 30.Secundū eſt,ꝙ ſicut ſe habet res ad eſſe,ita ad veritatem. nā eſſe rei eſt fundamentum veritatis, vt dicetur in lib.6. quale igitſ eſt eſſe, talis eſt veritas,ſi eſſe eſt primū, erit prima veritas, ſi eſſe eſt cauſa omnis eſſe, ſua veritas erit cauſa omnis ueritatis, vnde vt inquit Cōm.comm.4. quanto magis fuerit perfectum in eſſe,tāto magis erit perfectum in eſſendo verum.

Quātum ad tertium,aduerte,ꝙ cum fundamentum cōcluſionis præcedentis ſtet in hoc, ꝙ metaphyſica cōſiderat cauſas primas,aliquis poſſet negare hoc fundamentum,dicens eſſe proceſſum in infinitum in cauſis, & ſic non dari cauſas primas,ex conſequenti fundamentum non valet, & ideo Ariſt. intendit firmare dictum fundamentum probās in nullo genere cauſarum dari proceſſum in infinitum & primo,in genere cauſæ efficientis.Secundo, in genere cauſæ materialis.Tertio,in genere cauſæ finalis.Quarto in genere cauſæ formalis.Quod igiē non ſit procedere in infini-

tum in cauſis efficientibus, Ariſt. ſic probat, ſi eſt proceſſus in infinitum, nō datur prima, nec vltima, termini enim repugnant infinito, ſi non datur prima, nec vltima omnes erunt mediæ, ſi omnes erunt mediæ, aufertur omnis cauſalitas, qm̃ mediæ non ſunt cauſæ niſi vltimi. ergo non ſunt vniuerſaliter cauſæ: ergo neceſſe eſt dari cauſam primam tanquam vniuerſalem, a qua mediæ recipiunt virtutē cauſatiuam, & vltima recipit a medijs, ſed ſi eſt proceſſus in infinitum non datur prima, ex conſequenti cauſæ mediæ nullam habent virtutē cauſandi, nec vltima. ergo aufertur oīs cauſalitas, quod eſt manifeſte falſum. tenendū eſt ergo, ꝙ datur cauſa prima efficiens, a qua media recipit virtutē, & vltima recipit a media, & ſic optime ſeruatur cauſalitas: non ergo eſt proceſſus in infinitum in genere cauſæ efficiētis in cauſis per ſe ordinatis, de quibus nunc intendimus. Hæc fuit demonſtratio Ariſt. de ſtatu in cauſis efficiētibus, & licet in 7. Phyſ. in 3. tex. & in 8. in tex. 34. videatur idem demonſtraſſe, vt manifeſtaret, ꝙ neceſſe eſt dari primū motorem immotum, tñ hic non inutiliter replicat, qm̃ vt inquit Cōm. in cōm. 8. conſideratio vniuerſalis in omnibus cauſis in eo ꝙ ſunt cauſæ. eſt huius ſciētiæ, & quāuis Ariſt. vtatur hic demōſtrationibus ſcientiæ naturalis, tñ inducit eas vniuerſalius (qm̃. ſ. non applicat ſe ad motum phyſicū tm̃, ſed accipit cauſam efficientem quacunque efficientiæ, & factione etiam ſine motu) & quanto erit demonſtratio vniuerſalior tanto magis erit propria huic ſcientiæ, &c.

Hæc igitur dicta ſint de ſtatu cauſarum efficientium, & tu ſcias, ꝙ Auic. in lib. 8. ſuæ Metaph. c. 1. neſciuit aliam rationem inuenire ad hoc propoſitum, niſi quàm formauit Ariſt. immo vtitur pœnæ eiſdem propoſitionibus, inquit enim medium ꝙ eſt cauſa proxima cauſati, eſt cauſa vnius rei tātum, ſcilicet vltimæ, cauſatum vero vltimum nullius eſt cauſa: ergo neceſſe eſt dari cauſam nō cauſatam, a qua pendet collectio cauſarum mediarum, & vltimæ, aliter totum infinitum eſſet medium, ꝙ eſt abſurdum.

Quātum ad cauſas materiales aduerte, vt inquit Cōm. in cōm. 7. probans ſtatum in efficientibus, probat ſtatū in

aſcendendo;ita ꝙ datur primum,non autem probat in deſcendendo, qm̃ videtur notum dari vltimum cauſans, & ſuum proximum effectum,puta ꝙ homo immediate generat hominem,& ignis immediate comburit lignum. probans autẽ ſtatum in materialibus,probat deſcendẽdo, qm̃ videtur cõceſſum etiã ab antiquis,vt viſum eſt in 1.lib.dari vnum primũ,ſiue ſit ignis,ſiue aliud ex quo vt vniuerſali materia fiunt alia, non autem ita conceſſum eſt in deſcẽdendo.Dicet enim aliquis,ꝙ ex igne,vt primo fundamẽto ſit aer,ex aere aqua,& ſic in infinitum.Intendens igiť demonſtrare ſtatum in materialibus, & ſupponens ſtatum ſurſum,probat ſtatum deorſum,& intendit tria.

Primo,ponit diſtinctiones.

Secundo,ꝙ vtroque modo eſt ſtatus.

Tertio, declarat quomodo ex duobus modis aſſignatis ſiat res ex materia prima.

Diſtinctio eſt hæc.Cum dicitur hoc fieri ex alio,dupliciter poteſt intelligi.

Primo,ex alio ideſt poſt aliud,vt ex mane fit meridies.i. poſt mane,& ideſt improprium,& quoniam vt ſic ly ex, dicit tantum ordinem, & non conuerſionem in alterum.

Secũdo,ex alio,vt qñ vnum ſubiectum mutatur ex vno in aliud,vt ex calido in frigidum, & ideſt proprium.relinquentes primũ ſenſum,vt improprium, iterum diſtinguimus ſcd̃m ſic,aliquid fit ex alio,vt ex puero vir;ex generatione genitum,ex calefactione calefactum. Et aliquid fit ex alio, vt ex igne aer,ex ligno ignis, &c.Et iſti duo modi dupliciter differunt, qm̃ in primo alterum eſt, vt medium & via,alterum vt terminus,nam pueritia eſt via ad virum, & generatio eſt via ac medium ad genitum, hæc enim eſt vero,genitum generatione generatur. In ſecundo aũt,alterum eſt terminus a quo,alterum eſt terminus ad quem,vt ex aere fit aqua corrupto aere. Differunt ſecũdo,quoniã in primo modo nõ fit reflexio, licet enim ex puero fiat vir, non tamen econuerſo. in ſecundo autem fit reflexio,nam ſicut ex aere fit aqua,ita ex aqua fit aer, vt declaratum eſt in ſecundo de generatione, & ratio

quidem huius differentiæ eſt,qm̄ in primo modo ſeruatur ordo eſſentialis prioris poſterioris,& nam eſſentialiter via præcedit terminum & nō econuerſo,ideo non fit reflexio, Huiuſmodi autem ordo non ſeruatur in ſecundo modo, quaniam idem ſubiectum poteſt viciſſim & reflexiue actione agentis eſſe ſub vtroque termino,nam ſicut actione calidi aqua ex frigida fit calida ita actione frigidi poteſt fieri ex calida iterum frigida,quoniam inter calidum & frigidum non eſt eſſentialis ordo prioris & poſterioris.

Poſita hac diſtinctione, probat Ariſt. quòd in vtroque modo eſt ſtatus,& quidem in primo modo ſic,qn̄ dicimus ꝙ ex puero fit vir, vel ex generatione fit genitū,ly puero, & ly generatione eſt vt medium & via, Medium & via eſt inter duo extrema,quę ſm Comm.in comm.7.ſunt potentia & actus,ſiue non eſſe & eſſe. Quod.n.generatur tendit a non eſſe ad eſſe.ſed inter duo extrema non ſtat infinitas. quoniam duo extrema terminant.ergo, &c.In ſecūdo aūt modo ſic, in ſecundo modo eſt reflexio ab vno ad alterum vt ex aere fit aqua,ex igne aer,ex aqua terra, ex terra aq̄, ex aqua aer,ex aere ignis.Idem ēt ſeruatur in cōpoſitis,nā ex elementis fit compoſitum,ex compoſito fiunt elementa per reſolutionem. ſed reflexio & reciprocatio non ſtat inter infinita, eſt.n.reflexio.reuerſio ab vltimo ad primū: primum autem & vltimum repugnant infinito: ergo, &c.

Viſo ꝙ in vtroque modo eſt ſtatus,declarandum eſt ſm quem iſtorum modorum fit aliquid ex materia prima, & intendit,ꝙ nihil fit ex ea ſecundo modo. quoniā in ſecūdo modo terminus a quo corrumpitur. vt cum ex aqua generatur terra,ſed materia prima eſt ſempiterna,& ingenita, ex primo phyſicorum, tex.81.ergo, &c. Fit autem res ex ea,ſicut ex primo modo,in hoc ſenſu,ꝙ ſicut in primo modo,id ex quo aliquid fit eſt in potentia,& imperfectum,ſic materia prima, eſt quid potentiale & imperfectum. Eſt enim media inter purum non eſſe,& eſſe actu. ergo, &c. Patet igitur quòd in cauſis materialibus non eſt proceſſus in infinitum.

Quātum ad cauſam finalem,quòd ſit ſtatus in ea ſic intendit

tendit probare,cum finis ſit illud gratia cuius aliquid fit ad ipſum ordinantur oĩa alia, & ipſum non ordinatur ad alia vt finis,ex conſequẽti habet rõnem vltimi vt finis,tũc arguitur ſic.Quãdo agimus,vel eſt dabile aliquod vltimũ ad quod ordinantur omnia præcedentia, vt in medicatione eſt dabilis ſanitas,ad quam ordinantur diæta, quies ſi tupus,pharmacum,&c. Vel nõ eſt dabile aliquod vltimũ intentum.Si primo modo,ergo eſt ſtatus in cauſa finali,ſi ſecundo modo,tria inconuenientia ſequuntur.

Primo,auferetur natura boni,quoniam,vt inquit Cõm. in comm.8.nihil dicitur eſſe bonum niſi per cauſam finalem,quæ habet rationem poſtremi.

Secundo,quia nullus conabitur aliquid operari, operãs enim operatur proponens ſibi terminum,ad quem ſperat peruenire.Si autem aduerteret ſe non peruenturũ ad terminum,non operaretur.

Tertio,auferetur operatio intellectus practici.Agens.n. per intellectum intendit finem,ad quẽ media ordinat,quo adepto quieſcit,aliter,vt inquit Comm.in commẽ.nono, ſua actio eſſet ocioſa.Ne igitur dentur hæc inconuenientia,neceſſe eſt ponere ſtatum in cauſis finalibus.

Quantum ad cauſas formales,aduerte, ꝙ intendit hãc conſequentiam.Eſt ſtatus in quodquid eſt.i.in diffinitionibus,ſiue in prædicatis diffinitiuis,ergo eſt ſtatus in formis, conſequentiam quidem reputat manifeſtam,quoniam cũ ſola ſpecies ſit quæ proprie diffinitur,& vnumquodque cõſtituatur in ſpecie per formam a qua ſumitur rei differentia,eadem ratio eſt procedere,vel non procedere in infinitum in formis,& in rationibus diffinitionis,vnde inqt Cõment.in comm.9. Si apparuerit quòd natura diffinitionũ eſt finita,id eſt quòd in partibus diffinitiuis eſt ſtatus neceſſe erit,vt ſit de formis.Antecedens autem probat Ariſtot. multipliciter.

Primo ſic,videmus quòd in partibus diffinitiuis,quæ eſt prior eſt magis, id eſt cõmunior & vniuerſalior, poſterior autem minus communis.Nam in diffinitione hominis,in plus eſt eſſe animal,quàm rationale, quia non in quocun-

que eſt animal eſt rationale, tunc ſic, ſi eſt proceſſus in infinitum in partibus diffinitiuis non datur pars prior, ergo nec poſterior, non eſt.n. poſterior, vt inquit Comm. in cōmen.9. niſi prioris. Si non eſt pars prior nec poſterior, ergo omnes partes erunt æque vniuerſales, ergo non declarabunt ſufficienter naturam diffiniti, ergo remouetur omnis vera diffinitio, nam vera diffinitio perfecte manifeſtat, & diſtinguit diffinitum a quolibet alio.

Secundo, ſic. iſta poſitio deſtruit ipſum ſcire, nam neſcimus naturam rei, donec perueniamus ad prædicata indiuidua formaliter, quæ ſunt prædicata ſpecifica, non.n. ſpecies nec prædicata conuertibilia eiuſdem ſunt diuiſibilia in plures gradus formaliter ad dñiam prædicati generici. Sed ſi procedimus in infinitū deſcendendo in prædicatis diffinitiuis, nunq̄ deueniemus ad hæc p̄dicata indiuidua, q̄m cum ſint indiuidua ſunt poſtrema, poſtremū aut repugnat infinito, ergo, &c. Tertio, nō ſolū deſtruit ſcire, ſed vniuerſaliter oē cognoſcere intellectiuū, q̄m infinitum non cōtingit intelligere, nec eſt inſtantia de linea, cuius diuiſiones tendūt in infinitum, q̄m partes lineæ non ſunt actu ſed potentia infinitæ, partes autem diffinitionis cum oēs ſint actu, dum integrant diffinitionē, ſi nō eſt ſtatus in eis, ſunt actu infinitæ, ex conſequenti non intelligibiles.

Quarto, in omni motu neceſſe eſt intelligere materiam & formam, eſt.n. compoſitum, vt declaratum eſt in 6. Phyſ. ſed ex parte materiæ habet infinitatem, eſt.n. ſecundùm ſe interminata, & in pura potentia, ergo ex parte formæ habebit finitatem, forma.n. terminat materiam, impoſſibile eſt autem infinitum terminare, ergo neceſſe eſt eſſe terminum in formis, aliter infinitum terminaret infinitum, qđ eſt impoſſibile, nam infinitum adæquat infinitum & non reſtringit, propterea inquit Comm. in comm.11. Quod determinat infinitum, vt non eſt infinitum, cum illud quod æquabitur infinito debeat eſſe infinitum, patet igitur ꝙ eſt ſtatus in cauſis formalibus.

Et tu aduerte, ꝙ Auic. in lib. 8. ſuæ Metaphyſ. cap. 3. cōcordans cum Ariſt. probat idem hac ratione.

In

In partibus diffinitionis datur communitas,& proprietas.i.quædam eſt communis diffinito & alij, vt animal reſpectu hominis,quædam conuenit ſoli diffinito, vt dr̄ia propria,ſed vbi eſt communitas,& proprietas eſt naturalis ordo,ſe habent.n.vt magis commune, & minus commune,magis autem & minus dicuntur reſpectu alicuius maximi, vt declarabitur in decimo libro Metaph.

Ordo autem repugnat infinitati,ergo, &c.

Sed quia poſſet aliquis dicere licet ſit ſtatus in cauſis quo ad genera,non quo ad ſpecies,nam poſſunt eſſe efficientes diſtincti ſpecie infiniti,idem dicetur de materijs de formis,de finibus·ideo Ariſt.id improbat tali rōne. Si ſunt infinitæ ſm ſpēm,oīno remouetur ipſum cognoſcere,arbitramur.n.ſcire cum cauſas rei cognoſcimus,infinitum aūt non eſt pertranſire.i.vt inquit Cōm. n comm.13. intellectus qui eſt finitus,non pōt determinare infinitū, ita ꝙ cōprehendat ipſum in actu non in potētia,& diximus in actu ad dr̄iam vniuerſalis qđ comprehēdit res infinitas in potentia,non autem in actu.Hæc de ſecundo cap.dicta ſint.

CAPVT III.

IN tertio cap.declarandum eſt, quis ſit modus conueniens conſiderandi veritatem,& agemus tria.

Primo,declarabimus impedimenta,quibus q̄ plures impediuntur a vera comprehenſione veritatis.

Secundo,adducemus remedia contra huiuſmodi impedimenta,ex quibus conſtabit conueniens modus conſiderandi veritatem.

Tertio,quis ſit modus conueniens huic ſcientiæ.

Quantum ad primum,aduerte duo impedimenta, vnū habens modum naturæ,alterum ex parte naturæ. Impedimentum habens modum naturæ dr̄ eſſe conſuetudo,quæ videtur habere vim naturæ,vnde dicitur eſſe altera natura,& quia habet vim naturæ mouet nos ad aſſentiendum multis,etiam quæ ſint falſa,& contra rationem. Inde eſt, ꝙ patiens febrem hecticam,id eſt quaſi conſuetudinalem,

non

non percipit,nec iudicat calorem ſuum eſſe extraneatum, & præter naturalem,licet maior ſit quàm febricitantis ter tiana. Hæc igitur conſuetudo dicitur eſſe impedimentum percipiendæ veritatis,qm̃ vt conſueuimus audire,ſic repu tamus dignum dici,& eſſe verum,quæ autem non conſue uimus audire,videntur nobis minus nota,minus vera, & veluti extranea,& diſſona, non acceptamus etiam ꝙ vera ſint. Cuius ſignum habemus in legibus,in quibus his qui nutriti ſunt in eis,fabuloſa & puerilia præualent veræ cognitioni. Nam ex conſuetudine viuendi & operandi,nutritis in lege facta ſunt huiuſmodi puerilia & vana quaſi naturalia,vnde ſi audiant oppoſitum etiam ꝙ ſit verum, nõ cognoſcitur,nec recipitur ab illis: ſic accidit multis ſtudioſis, qui nutriti in aliqua ſecta adeo ipſi adhærent ex conſuetudine,ꝙ licet in ea multa vana & falſa contineantur tamen non percipiunt ea eſſe falſa,ſicut nutriti in via Auerrois non poſſunt percipere hanc eſſe veram. Anima intellectiua plurificatur ſecundùm corpora, & eſt incorruptibilis,licet ſit forma dans eſſe:& nutriti in via Auicen.non poſſunt percipere hanc eſſe falſam. Animal perfectum, vt eſt hõ,põt produci ex putrefactione ſicut rana.& hoc impedimentum conſuetudinis adeo efficax eſt, ꝙ per ipſum fouentur tot contrariæ opiniones dum vnuſquiſq; defendere conatur,quæcunque contenta inſecta,cui longo tempore adhæſerit,vnde concludi poteſt conſuetudinem abſtuliſſe a nobis ſemitam aſſequendæ veritatis.

Impedimentum ex parte naturæ, eſt varia diſpoſitio, & complexio reperta in humana ſpecie, licet.n. homo ſit intellectualis,non tamen eſt purus intellectus, ſed neceſſe eſt ipſum pro hac vita, vti viribus corporeis & potentijs ſenſitiuis dum exit in actum intelligendi,quę deſeruiunt, vt principali agenti ipſi intellectui, qui igitur ſunt eiuſdem diſpoſitionis eundem modum ſeruare volunt in omni genere ſciendi & ſtudendi.v.g qui ſunt fortis imaginationis ita quòd imaginatio præualet ſupra intellectum,dati ſunt ſcientijs mathematicis, & nulli concluſioni aſſentiũt in quacunq; alia ſciẽtia,niſi certiſſimę ſicut in mathe-

maticis,

maticis, & ad ſenſum demonſtretur, & iſti adeo imaginationi intendunt, quæ non poteſt eſſe niſi rei quantæ & corporeæ, quòd vt inquit Commne. in comm. 15. non pñt credere quin extra cœlum ſit vacuum, & locus, & tēpus, nec poſſunt apprehendere, quin etiam illic viuentia ſint corporea, & breuiter credūt, oē ens corpus, & in loco: ſimiliter q habent intellectum valde depreſſum ad ſenſum, nihil credunt, niſi qđ teſtimonio alicuius poetæ cōprobatur, vel teſte alio auctore, vel adducto exemplo & ſimilitudine alicuius corporei, & id prouenit eis ex defectu iudicij, non enim poſſunt iudicare, vtrum ratio eis adducta concludat Et ideo quærunt alicuius auctoris teſtimonium, in quo firmeut ſententiam ſuam, tales ſunt poetizantes, incumbentes legum ſtudijs, quos Ciuiles diximus. Qui autem habēt intellectum vigoroſum, & rationem bene inquiſitiuā nihil recipiunt, niſi certitudine & demonſtratione firmatum in his quæ demonſtrari, & cum certitudine haberi pñt, & vt inquit Comm. in comm. 15. hęc eſt natura veri Philoſ. dignū. n. eſt philoſopho aliqđ nō recipere niſi certa ratione firmatum, qui vero ſunt debiles in ratiocinatione, triſtantur ſi quid diligenti, & certo diſcurſu inquiratur, & contenti ſunt ſuperficiali inquiſitione. Et iſti, vt inquit Commen. in comm. 13. nuquam addiſcunt, aut pp ſegnitiem aut quia eorum intellectus non poteſt comprehendere, & retinere totum diſcurſum, vſque ad vltimam reſolutionē aut quia credunt, quòd ſicut non decet liberalem computare minima in conuiuio, vel, vt inquit Comment. ſicut non decet mercatorem proteruire in minimis dum negotiatur, emendo aut vendendo, ſic non decet ſtudioſum diſcutere minima, vel, vt inquit Cōmen. diſputare vſque ad minima.

Quantum ad ſecundum, aduerte duo remedia correſpondentia duobus impedimentis.

Primum, correſpondet impedimento accepto ex modo, naturæ, ideſt conſuetudine. Et eſt inquit Ariſto. quòd homo erudiatur ſecūdum quē modum ſumenda ſūt, quæ in ſingulis ſcientijs dicuntur, nā tunc audita etiam conſueta

quæ

quæ ſint contra illum modum non approbabit. Modus autem iſte traditur in Logicis, in quibus agitur de oĩbus ſpeciebus argumentationis, & veræ & ſophiſticæ, quibus inducimur in omnis ſcientia in cognitionem veritatis, & ideo vt patet, qui procedunt in ſcientijs ſine logica multipliciter errãt. Qm̃ igitur hic modus i. logica quæ eſt modus & regula ſciendi, neceſſarius eſt in omni ſcientia, ideo Ariſt. dicit abſurdum eſſe ſimul quærere ſcientiam & modum ſciendi. i. logicam, q. d. prius eſt erudiendus homo in logicis, aliter, vt inquit Comm. nec diſcet logicam, nec aliã ſcientiam, & aſſimilabitur homini, qui docet viam quando diſcit eam. Et medico qui dedit medicinam infirmo, & poſtea inſpexit librum, & mortuus eſt infirmus. Vt igitur fugiamus ignorantiam & errores, quos incurrimus ex cõſuetudine, qua detinemur in aliqua ſecta, primo erudiendi ſumus in omni genere argumentationum, vt ordinato diſcurſu apprehendamus quid verum & non verum.

Secundum remedium, correſpondet impedimento prouenienti ex parte naturæ, & eſt vt homo non quærat eandem certitudinem in omnibus ſcientijs, ſed conuenientẽ vnicuique ſcientiæ. ſicut enim uaria eſt ſtabilitas & certitudo ſubiecti in diuerſis ſcientijs, ſic debet eſſe alia & certitudo rationum quibus vtimur in eis. Cum igitur entia ſcibilia alia ſint mathematica, alia naturalia, alia moralia, alia metaphyſicalia ſiue diuina, & diuerſificentur in hoc, ꝙ mathematica ſunt firmiſſima & immobilia, vt cadunt ſub conſideratione mathematici, qm̃, vt ſic abſtrahũt a materia ſm rationẽ, licet nõ ſm eſſe, & materia eſt principium & cauſa mutationis, vt declarabitur in libro 8. & in 12. & ſunt proportionata intellectui noſtro pro hoc ſtatu, quoniam & ipſe coniunctus eſt materiæ, in ſcientijs mathematis quærendę ſunt certiſſimę demonſtrationes, quę ſunt in primo gradu certitudinis, vt inquit Comment. in comm. 16. naturalia autem minus ſtabilia ſunt, & minus certa, quoniam non abſtrahunt a materia, nec ſecundùm eſſe, nec ſm rationem, & ideo non ſun quærendæ in phyſica demonſtrationes mathematicæ, & propter quid, ſed ab eſ-

ab effectu,nec quærendum quod ſemper, & ex neceſſitate eſt,ſed quod vt in pluribus. Moralia adhuc minus certa ſunt, propter libertatem principij a quo ſunt, qui eſt homo, & propter variabilitatem circunſtantiarum, & ideo adhuc minus certæ rationes, quàm in phyſica conuenientes ſunt in ethicis,& ſufficit habere rationes perſuaſibiles, ſimiliter & in rhetoricis, verſantur enim circa ciuilia, in quibus multiplex eſt variatio. propterea inquit Ariſto. in primo Ethico.Indecens eſt mathematicum perſuadentem acceptare,& rhetoricum demonſtrationes expetere. Metaphyſicalia autem quoniam abſtrahunt a materia ſecundum eſſe,& ſecundum rationem in ſe certiſſima ſunt, ſed quoniam improportionata ſunt intellectui noſtro pro hoc ſtatu cuius proprium eſt intelligere materialia cum ſit materiæ vnitus, ideo de eis non poſſumus habere demonſtrationes certiſſimas, & a priori vt in mathematicis, nec adeo contractas,vt in phyſicis ſed vniuerſaliores,quoniam proprias differentias ſpecificas, & proprios effectus ſpecificos in ſubſtantijs ſeparatis ignoramus, vnde in libro. 12. loquemur de eis, vt de vno genere excepta prima cauſa. Quia igitur non eadem certitudine vtendum eſt in omni ſcientia, ideo dicit Ariſtot. quòd acribologia mathematica, id eſt certiſſima, & euidentiſſima demonſtratio, quali vtimur in mathematicis, non eſt quærenda in omni ſcientia, ſed in non habentibus materiam, vt in mathematicis, & in metaphyſicis,ſi eſſent proportionata intellectui noſtro. In naturali autem vti hac certitudine non eſſet modus naturalis, id eſt conueniens ſcientiæ naturali, quoniam omnis natura, id eſt, ens naturale forſan habet materiam a qua accipit variationem, & mutabilitatem: dicit forſan non quòd dubitet aliquod ens naturale carere materia, aliter eſſet immobile, ex conſequenti non naturale, ſed quoniam non omnia naturalia habent eodem modo materiam, vt declarabitur in lib. 8 vel vt inquit Commen. in commen. 16. hoc dicit in reſpectu corporum generabilium, & corruptibilium,quæ dicuntur magis naturalia ſecundum fa-

molitatem

moſitatē,quàm corpora cœleſtia. Hæc fuit doctrina Ariſt. pro inueſtiganda rerum veritate in omni ſcientia ; modo conuenienti illi ſcientiæ, quam confirmat in 1. Eth. cum dicit diſciplinati eſt intantum quærere certitudinem ſecū dum vnumquodque genus,inquātum natura recipit,ideſt inquantum conuenit naturæ ſubiecti ſcibilis.

Quantum ad tertium,aduerte,ꝙ vt inquit D.Alb. in 2. lib.cap.13. ex præhabitis elicere poſſumus modum conuenientem huic ſcientiæ conſiſtere in duobus.

Primo,ꝙ non debet habere modum inquirendi mathematicum,nec naturalem,ſed vniuerſaliorem vtroque modo, puta ꝙ non conſiderat lineam inquantum linea, ſed inquantum ens vnum,ſubſtantia,vel accidens,&c. Nec cōſideret naturam inquantum eſt principium motus,ſed inquantum eſt ens,inquantum eſt actus,vel potentia,&c. Et eius probationes erunt citra certitudinem mathematicā, & phyſicam,& ſupra certitudinem topicam.

Secundo,ꝙ debet primo inquirere, ſi vnius tantum ſciētiæ eſt quærere principia, & cauſas entis, ſecundum quatuor genera cauſarum, an ad multas ſcientias pertineat, nam ſi eſt vnius tantum,illa erit prima philoſophia, quæ verſatur circa ens, vt ens eſt. Si erit plurium, ergo plures erunt primæ philoſophiæ, quia plures conſiderabunt ens, vt ens,& omnes cauſas entis,ſed hoc eſt impoſſibile, quoniam cum ſcientiæ ſumant vnitatem, & pluralitatem a ſubiecto,non poſſunt eſſe plures circa ens, vt ens eſt. Hæc de tertio cap.dicta ſunt, & ibi terminatur intentio Ariſto. pro ſecundo lib. Metaphy.

Eiuſdem

EIVSDEM CHRYSOSTOMI IAVELLI CANAPITII

EPITOME.

SVPER TERTIO LIBRO METAPHYSICAE.

SECVNDVM ordinē poſitum in proœmio 1.lib.antequam accedamus ad determinationem conſideratorum in hac ſcientia, prius expedit ſeorſum mouere dubia principalia, circa determinanda, vt grauius conſideretur difficultas in huiuſmodi determinandis. Circa quæ variæ fuerunt antiquorum ſententiæ,& quidam eorum omnino prætermiſerunt, forte exterriti ex rei difficultate. Et ne huiuſmodi dubia leuia appareant, ideo more diſputatiuo adducemus rationes ad partes oppoſitas,& quoniam Ariſt.in ſequen.lib. vbi expreſſe vel virtualiter determinat huiuſmodi dubia non repetit ea, ita ꝙ diſcens nō facile aduertit, vbi & quomodo determinet ea, ideo vt fiat doctrina reſoluta, & ſine repetitione, ſic procedemus in quolibet dubio.

Primo, proponemus illud formaliter.

Secundo, arguemus ad ipſum.

Tertio, determinabimus ipſum iuxta mentē Ariſt. quàm ſic, vel eſſe, ſic apparebit in libris ſequentibus,& totū hunc tertium librum comprehendemus in vnico tractatu, quē diſtinguemus in 15. cap. in quibus comprehendimus dubia, quæ pertractabimus.

Caput

CAPVT PRIMVM.

IN primo cap. dubitatur cur. Ariſt. antequā determinet conſiderata in hac ſciētia, prius & in lib. particulari diſputat de eis, mouendo dubia, & arguendo ad partes, cum id nō fecerit in phyſicis, cum tamen dubitabilia illic non deficiant, circa quæ arguere, & diſputare poterat vt hic, ſed ſigillatim ſicut proponit quæſtionem, diſputat circa eam, deinde determinat.

Ad hoc reſpondetur per Ariſt. conuenienter præponit dubitationes determinationibus quadruplici ratione.

Primo, quia hic intendimus inquirere vniuerſalem rerum veritatem, quā nō poſſumus recte inquirere, niſi prius mouendo dubia, & arguēdo ad partes, vt appareat rei quæſitæ difficultas, nā qui rem difficilem determinare quærit, prius nō diſputando circa eā, aſſimilatur volenti ſoluere vinculum, & ignoranti eius difficultatē. Dubitatio autem eſt ſicut vinculum. qm̄ ſicut vinculum ligat membra, puta pedes quo impeditur homo, ne vltra procedat, ſic dubium ligat intellectum impediens, ne ad intentæ veritatis finem proueniat. propterea ſicut qui intendit ſoluere vinculum, debet prius conſiderare modum ligationis, ita qui intēdit rem difficilem determinare, prius debet mouēdo dubium circa ipſum diſputare arguendo ad partes.

Secundo, qui quærunt veritatem, nō mouēdo prius dubia, aſſimilantur ambulantibus ignorantibus quo vadant. Nam determinatio rei, eſt ſicut terminus viæ, via autē eſt diſputatio circa ipſam, & ideo ſicut qui ignorat viam, non peruenit ad terminum niſi forte a caſu, ſic qui prius nō diſputat circa quæſitum, a caſu determinat veritatē de ipſo.

Tertio, quia ſicut qui tendit ad terminū, & ignorat viā, neſcit quando peruenerit, poſito caſu etiā ꝙ perueniat & neſcit vtrum illic debeat quieſcere, an vltra procedere, ſic qui quærit determinare quæſitum prius, non diſputando circa ipſum, poſito quòd vere determinet, ignorat, an

veritatem

veritatem inuenerit, & ideo vtile eſt prius diſputare circa propoſitum.

Quarto, audiens philoſophiā ſe habet ſicut iudex in litigijs, qui recte iudicare non poteſt, niſi vtriuſq; partis rationes, & fundamenta prius intellexerit: ergo neceſſe eſt prius ad propoſita quæſita pro vtraque parte arguere deinde determinare. Sed aduerte, ꝙ iſtæ rationes, licet probent eſſe vtile præponere dubia, & diſputare de eis, ante determinationē, tñ non declarant, quare vtile fuerit ſimul & in vno libro huius ſcientiæ, omnia proponere, & de eis diſputare, præcipue, ꝙ vt inquit Cōm. in 3. lib. cōm. 1. conſuetudo fuit Ariſt. in omnibus alijs libris ſigillatim dubia occurrentia proponere, & circa ea diſputare, & in eodē lib. determinare. ſic fecit in 1. Phy. inquirens veritatem de principijs naturalibus, & in 2. inquirens veritatē de fortuna, vt vtrū natura agat propter finē. & in tertio agens de infinito. & in quarto inquirēs veritatem, de loco, de vacuo, de tempore. videndū eſt igitur quare hunc ordinem particulariter ſeruauerit in metaphyſica magiſquā in phyſicis, & in moralibus. Tu igitur aduerte, apud Cōm. in cōm. 1. vbi recitat ſententiam Nicolai Peripatetici, qui in Metaphy. ſua non ſeruauit ordinem hic poſitum ab Ariſt. ſed ſigillatim mouens dubia, & diſputans circa ea, ſtatim determinat, & dicit, ꝙ putauit Nicolaus ſe incedere per viā meliorē ſic ordinādo ſermones ſuos, ſed dicit Cōm. melius eſt quod fecit Ariſt. hac rōne, quia conſiderauit metaphyſicā, & ſcientiā diſputatiuam. i. logicā cōicare in ſubiecto, & in vniuerſalitate cōſiderationis, ſubiectū enim vtriuſque eſt idem. ſ. ens ſimpliciter, licet modus conſiderationis ſit diuerſus. ſ. modus probabilis, & modus demonſtratiuus, & quia natura ſermonum diſputatiuorum requirit, quòd præponantur ſermonibus demonſtratiuis, ideo vidit Ariſt. modum hunc diſputatiuum debere poni partē per ſe huius ſcientiæ, ita. ſ, ꝙ ex eo conficiatur particularis liber, ſicut etiam fecit in omnibus ſignificantibus intentiones huius ſcientiæ idest in exponendis, & diſtinguendis ſignificatis terminorum metaphyſicalium econtrario ei quòd fecit in alijs ſcientijs,

nam in alijs ſcientijs exponit nomina in cõſideratione cuiuſlibet quæſtionis. In hac aũt ſcientia exponit nomina in vno tractatu.l.in lib.5.per totum, nõ ad diſtinguendũ nomen æquiuocũ,ſed numerãdo intentiones.i.ſignificata nominum,de quibus cõſiderat hæc ſcientia,hæc fuit ratio adducta a Comm. ſed D.Alb. in 3.lib. tracta.1.& cap.1. dicit huius rationem fuiſſe, quia metaphyſica eſt vniuerſalis ſapientia,& eſt de principijs aliarum ſcientiarum, ad quam ſpectat oia declarare,& determinare, quòd facere non poſſet niſi prius multipliciter dicta diſtingueret, & niſi prius omnia dubitabilia vniuerſalia ordinaret diſputatiue,vt ex prius diſputatis ad determinationem accedat.B.Tho. exponens alia rationem adducit,quæ ſtat in hoc. Quia particulares ſcientiæ conſiderant particulares veritates,ideo bene eſt particulariter,& ſigillatim circa ſingulas veritates dubitare,hæc aũt ſcientia,quia vniuerſalis,& quia cõſiderat vniuerſaliter de veritate,iõ bene fuit, vt vniuerſaliter & ſimul dubitabilia vniuerſalia præponeret. Proponemus dubia eo ordine, quo proponuntur ab Ariſ. Hęc de 1.cap.dicta ſint.

CAPVT II.

IN ſecundo cap.quæritur vtrum ad vnam tantum ſcientiam,vel ad plures ſpectet omnia genera cauſarum ſpeculari.Circa quod diſputans Ariſt. pro parte negatiua arguit dupliciter.

Primo,quæcunque ſunt diuerſa, & contraria ad vnam ſcientiam ſpectant, quia vnum contrariũ eſt ratio cognoſcendi alterũ,vt magis declarabitur in 10.lib.ergo ſi genera cauſarum ſunt diuerſa,& tamen non ſunt contraria,ad vnã ſcientiam non ſpectant.Conſtat aũt, ꝙ non ſunt cõtraria,non.n. contrariatur efficiens formæ, immo multoties coincidunt in idem ſpecie,nec forma fini,immo coincidũt multoties in idem numero, ex 2.phyſ. tex.7. nec materia formæ,cum ſit receptiua formæ,ergo,&c.

Secundo,nõ omne genus entis, de quo eſt aliqua ſcientia habet quatuor genera cauſarum:ergo,nõ omnis ſcien-

tia conſiderat oẽs cauſas.conſequentia patet ex 1.Poſterio. qm̃ ſcientia vnius generis ſubiecti conſiderat cauſas & partes,& paſſiones eiuſdem : ergo ſi ſubiectũ nõ habet omnes cauſas non conſiderantur in eius ſcientia. antecedens autẽ manifeſtat Ariſt.in Mathematicis, quæ dicuntur nõ habere cãm finalem,neq; efficientẽ,neq; materialem, materialẽ quidem,quia abſtrahunt a materia, vt conſiderantur a mathematico, efficientẽ aũt, quia ſi abſtrahunt a materia non eſt in eis motus,eſt.n.materia cauſa mutationis,vt dicet in lib.8.& in 12.ſi non eſt in eis motus, non eſt in eis efficiens,qm̃ cauſa efficiens ex 2.phyſi.tex. 28. eſt vnde eſt principium mutationis.finẽ autem, qm̃ finis eſt terminus acquiſitus per motũ,ſicut ſanitas eſt terminus,& finis, cuius gratia facta eſt medicatio.patet igitur ꝙ in mathematicis eſt conſideratio ſolius cauſæ formalis : ergo non omnis ſcientia omnes cauſas conſiderat, ſed plures ſcientiæ ſunt de pluribus cauſis,aliquæ de vna vt mathematicæ,aliquæ de tribus,vt dicemus,aliquæ de omnibus, ſed diuerſi mode. Ad partem aũt affirmatiuã, ſic vř arguere philoſophus, ſi non omnes cauſæ ad vnã ſciam ſpectant, difficile erit inuenire,quæ ſcientiarum mereatur dici prima philoſophia,& ſapientia,cum illis dignitatibus quas adduximus in proœ.primi libri.Nãalicui videbitur,ꝙ ſcientia conſiderans cauſam finalem ſit prima philoſophia. Dictum eſt.n, in proœmio,quòd ſapientia eſt ordinatiua, & regulatiua aliarum,& quòd aliæ ſunt ei deſeruientes. iſtæ autem conditiones conueniunt conſideranti finem,qm̃ ad finem alia ordinantur,& videmus in artibus,vt dicit Ariſt. in 1.Eth. conſideratiuam finis principari alijs, vt ciuilis militari, & frenifactiuæ.Alij autem videbitur,quòd conſideratiua cauſæ formalis ſit prima philoſophia, cum enim per cauſam formalem maxime ſciamus, vt quando ſcimus reducere concluſionem in proptèr quid,quod habet rationem cauſæ formalis, vt propter quid triangulus habet tres, tunc quieſcit intellectus : & decens ſit vt per primam philoſophiam maxime ſciamus, cum ſit digniſſima ſcientiarum, ſequitur,ꝙ ſcientia conſideratiua cauſæ formalis erit pri-

ma philoſophia. Alij vero videbitur, ꝙ ſcientia conſideratiua cauſæ efficiẽtis, ſit prima philoſophia, nam qñ cognoſcimus principium generationis, & effectus, tunc videmur maxime ſcire, vt a qua cauſa vniuerſali, & proxima generatur pluuia, & nix, & compoſita in ſpecie ſua. ſi igitur prima philoſophia facit nos maxime ſcire, congruum videtur vt ſcientia conſideratiua cauſæ efficientis, ſit prima philoſophia: de cauſa aũt materiali, Ariſto. mentionẽ non facit, qm̃ nulla eſt ſcientia cõſideratiua ſolius materiæ. cum ordinetur ad formã, nec conſiderari poſſit, nec ſciri, niſi per formã, ex 1. Phyſ. tex. 69. propterea nulli videri potuit ſciẽtiam conſideratiuam ſolius materiæ eſſe primam philoſophiam. Reſtat igitur quæſtio dubia, pro vtraque parte.

Sed quoniam Ariſt. in nullo vno loco inferius videtur hoc dubium determinaſſe, ſed tantum poſuiſſe fundamẽta in diuerſis locis, vnde poſſumus determinationẽ accipere, ideo pro reſoluta doctrina bonum eſt hic determinare ꝓpoſitum, pro cuius euidentia dico.

Primo, non eſt neceſſe omnem ſcientiam conſiderare, & demonſtrare, per omnia genera cauſarum, quoniam vt dictum eſt non omni generi ſcibili inſunt omnia genera cauſarum, vt declaratum eſt in mathematicis, ergo, &c.

Secundo eſt neceſſe omnem ſcientiam conſiderare tantum aliquam vel aliquas cauſas, ſed poteſt aliqua conſiderare omnes, patet de ſcientia naturali, de qua probat Philoſophus in 2. Phy. tex. 73. & 74. ꝙ demonſtrat per omnes cauſas & cognoſcit eas. vnde illic Philoſophus inquit, qm̃ cauſæ quatuor ſunt, de omnibus erit phyſici cognoſcere, & in omnes inducens, propter quod demonſtrabit phyſicæ materiam, ſpeciem, mouentem, & quod eſt cuius cauſa. ſimiliter Metaphyſica conſiderat omnes cauſas inquantum cõſiderat ens vniuerſale, quod diuiditur in cauſam & cauſatum, omne. n. ens vel eſt cauſa, vel cauſatum. Item conſiderat vniuerſalem finem, vt dicemus in 12. & vniuerſale efficiens, & cauſam formalẽ, vt cõſiderat de actu in lib. 9. De materia aũt licet nõ conſideret, vt eſt principium mutationis, quoniam vt ſic ad Phyſicum ſpectat, tamen conſiderat

eam inquantum eſt ſubſtantia,& ſubſtantia eſt pars entis.
Tertio,licet phyſica & metaphyſica conſiderent omnes cauſas,non tamẽ eadem ratione, qm̃ metaphyſica conſiderat eas ſimpliciter & vniuerſaliſſime,phyſica aũt cotracte. nam cõſiderat eas inquantum applicantur motui,vnde nõ conſiderat finem niſi inquantũ terminat intentionem mouentis,& agentis phyſici,nec formam, niſi acquiſitam per motum,receptam in materia,nec efficientẽ,niſi vt eſt principium mutationis phyſicæ,nec materiã,niſi inquantũ eſt ſubiectũ receptiuũ formæ,& eſt cã mutationis,ſiue ad contraria vbi vt materia cœli, ſiue ad cõtrarias formas ſucceſſiue,vt materia inferiorum. Metaph. aũt cõſiderat finẽ acquiſitũ,ſiue per motũ,ſiue ſine motu, & cõſiderat formas, inquantum ſunt actus,& non ſolũ acquiſitas per motũ,& receptas in materia,ſed ẽt abſtractas a materia,& imobiles quales ſunt formæ ſeparatæ,& conſiderat cauſam efficientem etiam ſine motu,vt primam cauſam agentem per intellectum,& non ſuppoſita materia,& materiam inquantum eſt pars entis & diuiſi, per potentiam & actum.
Ad quæſitum ergo dicendum,ꝙ non inconuenit aliquã ſcientiam particularem conſiderare omnes cauſas,ſed cõtracte,vt declarauimus de phyſica, & etiam ſcientiam vniuerſalem , quæ conſiderat de omnibus , vt eſt metaphyſica,ſed ſimpliciter & vniuerſaliſſime, vt declarauimus,aliquæ aũt ſcientiæ cõſiderant de aliquibus cauſis,& nõ de oĩbus , vt mathemati. vnde patet ꝙ rõnes inductæ pro neutra parte concludunt.Ad primã pro parte negatiua,reſpõdetur,ꝙ non eſt neceſſe omnia cõſiderata in vna ſcientia eſſe contraria,ſed vel eſſe contraria,vel reducibilia ad vnũ ad quod ordinantur,nam ſcientia medicinæ eſt de ſano in vrina,in diæta,in medicina,in animali, non quia iſti modi ſint cõtrarij,ſed quia ordinantur ad ſanũ in animali.ſic in propoſito licet genera cauſarum non ſint contraria,tamẽ ordinantur ad vnũ,quoniã omnes cauſæ ordinãtur ad cauſam finalem, ideo dicitur cauſa cauſarum . Et propterea non inconuenit, ꝙ ab vna ſcientia conſiderentur & conſideratione metaphyſica ordinantur , ſiue reducuntur

ad ens. Ad ſecundũ reſpondetur, ꝙ & ſi cõcludat in mathematicis; quæ pro quanto conſiderantur a mathematico non mouentur, neq; mouent, ex cõſequẽti nõ eſt, vt ſic in eis materia, nec efficiens, nec finis, tamẽ non concludit in Metaphyſica, licet ſit de ſubſtantijs immobilibus, & abſtractis a materia. nõ enim omnis finis eſt terminus motus acquiſitus ab eo quod mouetur, ſed põt eſſe terminus, vel vltimo intentum a mouẽte immobili, & eſt illud gratia cuius mouet, ſicut dicemus in 12. lib. ꝙ ſubſtantiæ motrices mouẽt cœlos, vt aſſimilentur primo principio. & poſito caſu, quod ſubſtantiæ ſeparatæ non mouerent, adhuc poteſt in eis aſſignari finis, qui erit terminus intentus per actionem ſuam intellectualẽ, puta ſemper intelligunt primũ principiũ, vt ſint ſemper in optima diſpoſitione, qualis nobis eſt impoſſibilis, pro hac vita, vt dicemus in 12. lib. Cõſtat igitur hanc non eſſe verã vniuerſaliter, Vbi nõ eſt motus, nõ eſt finis, nec efficiens, niſi dicatur ſic, vbi non eſt mouens, nec motum, nec agens actione immanenti nõ eſt finis nec efficiens, hæc quidem eſt vera, & ſi ſubſumatˀ, ꝙ in mathematicis non eſt mouens, nec motũ, &c. Cõcludetur verũ. Si aũt ſubſumatˀ in Metap. erit minor falſa, & concluſio falſa.

Ad rationes autem pro parte affirmatiua, vnica ratione reſpondetur ad omnes, ꝙ nec illa quæ conſiderat cauſam finalem tantum, ſi qua eſſet, nec formalem tãtum, nec efficientem tantum, ſi quę tales eſſent, ſed quę conſiderat finalem formalem, & efficientem ſimpliciter, eſt prima Philoſophia. Hæc enim vt declarabitur in 12. conſiderat primũ principium, quod eſt primus & vniuerſalis finis vniuerſi, prima forma, quia eſt primus & puriſſimus actus, & primum agens. Hæc pro ſecundo cap. dicta ſint.

CAPVT III.

IN tertio cap. dubitatur, an ad vnam, vel ad plures ſcientias pertineat conſiderare de primis principijs demonſtrationis, quæ dñr communes animi conceptiones, vt, impoſſibile eſt ſimul eſſe & non eſſe. De quolibet eſt affirmatio

matio,vel negatio veri.& diſputans Ariſt. pro vtraq; parte arguit.Sed aduerte,ꝙ proponit dubiũ ſub duplici pte.

Prima eſt,vtrum ad vnam vel ad plures ſcientias pertineat conſideratio primorum principiorum.

Secunda eſt,ſuppoſito quod ad vnam, vtrum ad eam, quæ conſiderat de ſubſtantia ſimpliciter, an ad aliam; & ſi ad aliam quæ earum debet nominari prima philoſophia quam nunc quærimus.

Pro parte negatiua arguit dupliciter.

Et primo ſic,non eſt maior ratio,ꝙ conſiderentur magis in vna ſcientia,quàm in alia,quia omnes vtuntur eis, firmantes ſuper ea demonſtrationes ſuas.ergo vel conſiderantur in omnibus,vel in nulla,non in omnibus, quia idẽ inutiliter tractaretur in diuerſis, ergo in nulla ergo nec in ea,quæ conſiderat ſubſtantiam ſimpliciter.

Secundo ſic,ſi in aliqua ſcientia conſiderantur,hoc erit altero duorum modorum, vel quantum ad quid ſunt.i. quantum ad eorum ſignificata, vel inquantum demõſtrãtur:nõ primo modo,qꝛ cognitis terminis, ex quibus conſtat,naturaliter ſcimus quid ſignificẽt,vñ dñr naturaliter nota,& quantũ ad eorũ ſignificatũ ſupponuntur in oĩbus ſcientijs,tanquam cognita lumine naturali intellectus:nõ ſecundo mõ,qꝛ oẽs demonſtrationes ſunt de aliqua paſſione probata de aliquo ſubiecto, ꝑ propoſitiones priores & notiores,vt habetur in primo Poſter. Sed prima principia non habent priora & notiora,aliter non eſſent prima, ergo,&c.Patet ergo,ꝙ nec in vna, nec in pluribus ſcientijs conſiderantur,ſed oẽs vtuntur eis tanquam notiſſimis & firmiſſimis fundamentis:ex conſequenti patet, ꝙ nec conſiderãtur in ea,quæ eſt de ſubſtantia ſimpliciter, vel quæ eſt conſideratiua principiorum primorum; & cauſarum ſubſtantiæ,vt exponit Commen.in comm.quarto.

Pro parte affirmatiua arguitur ſic. Cum iſta principia ſint ab aliquibus negata,neceſſe eſt vt in aliqua ſciẽtia cõſiderent,vtrũ ſint vera vel falſa.Igitur ſciẽtia illa, vel eſt eadẽ cum ſcientia conſideratiua ſubſtantiæ ſimpliciter, vel eſt alia:non alia,quia difficile eſſet cognoſcere, quæ ex eis

eſſet principalior, & prior, nam quia dignitates ſunt primæ & principia, & fundamēta omnium ſcientiarū ex hac ratione ſcientia cōſideratiua earum, videtur eſſe prior & principalior, quia vero ſubſtantia eſt primum ens, & oīs ſciētia eſt de ente, ex hac ratione, vr̄ ſcientia conſideratiua de ſubſtantia ſimpliciter eſſe prior & principalior, ergo erit eadē cum ſcientia conſideratiua ſubſtantiæ ſimpliciter, hæc aūt eſt prima philoſophia, vt declarabitur infra, ergo ad primū philoſ. ſpectat cōſiderare de huiuſmodi principijs primis.

Et tu aduerte, ꝙ in quarto lib. tex. ſeptimo, & octauo determinat hoc dubium pro parte affirmatiua & in determinatione virtualiter ſoluit primam & ſecundam rationem adductam pro parte negatiua, & determinatio ſtat in duobus.

Primo, ꝙ magis ad primam philoſophiam ſpectant quā ad aliam ſciētiam. quoniā. & ſi oēs vtantur eis vt cōuenit tamen non conſiderant de ente communi, hęc aūt principia ſunt communia omni enti, applicantur enim omni enti, vt de qualibet ſubſtantia verum eſt, ꝙ eſt quanta, vel non quanta, de quolibet corpore, quod eſt corruptibile vel non corruptibile, de quolibet animali, quod eſt rationale vel non rationale, &c. Quæ autem ſunt cōmunia omni enti, ſunt de conſideratione primi philoſophi, nā vt dicetur in quarto libro tex. primo, eadem ſcientia eſt conſideratiua ſubiecti, & eorum quę communiter conſequuntur ipſum. Et ex hoc patet, quòd prima ratio in oppoſitum non concludit.

Secundo, ꝙ primus philoſophus nō cōſiderat ea demonſtrādo, cùm ſint indemonſtrabilia, vnde Philoſophus in 4. in tex. 8. arguit aliquos conantes ea demonſtrare, & dicit ꝙ id accidit eis propter ignorantiam artis analyticæ traditæ in libris Poſter. ſed conſiderat ea tradendo rationes terminorum, quibus cognitis ſtatim fiunt manifeſta, & ſoluendo argumenta contradicentium. Et ex hoc patet, quod ſecunda ratio in oppoſitum non concludit. Ratio autem adducta pro parte affirmatiua vera eſt. Hæc de tertio capite dicta ſint.

CAPVT IIII.

IN quarto cap. dubitatur, ſi pertinet ad vnam ſcientiam conſiderare de omnibus ſubſtantijs, vel ſi diuerſæ ſcientiæ ſunt de diuerſis ſubſtantijs, puta vna eſt de ſubſtantijs corruptibilibus, alia de incorruptibilibus, vna de ſeparatis alia de materialibus, & arguit Ariſt. pro vtraque parte.

Pro parte affirmatiua ſic, ſi non eſt vnius ſcientiæ conſiderare de omnibus ſubſtantijs, cuius ergo ſubſtantię eſt conſideratiua hæc ſcientia? q. d. non videtur maior ratio, de vna quàm de alia, quoniam cum hæc ſcientia ſit de ente, & ens dicatur principaliter de ſubſtantia, ſicut eſt de ente vniuerſaliter, ſic debet eſſe de ſubſtantia, vniuerſaliter, & non ſolum de hac vel illa.

Pro parte negatiua ſic. Si vna ſcientia conſiderat de omnibus ſubſtantijs, ergo eadem conſiderat de omnibus accidentibus conſequentibus oẽs ſubſtantias. ſed hoc eſt falſum, ergo, &c. conſequentia probatur, quia omnis ſciã demonſtratiua, ex primo Poſter. tex. 20. tria requirit, ſ. ſubiectum, paſſiones, & per ſe accidentia ſubiecti, quæ de ſubiecto demonſtrantur, & principia ex quibus demonſtrantur ergo vna ſcientia de oĩbus ſubſtantijs, vt de ſubiecto eſt, conſequenter demonſtrabit oĩa per ſe accidentia omniũ ſubſtantiarum: falſitas aũt conſequentis ex hoc manifeſtatur, ꝙ cum ſcientia accipiat vnitatem & diſtinctionem a ſubiecto, ex primo Poſter. tex. 42. ſi vna ſcientia conſiderat de omnibus ſubſtantijs, & omnibus accidentibus, ſcientia cõſideratiua de ente mobili & materiali, erit eadem cum ſcientia de ente immobili & immateriali ſiue abſtracto, ex conſequenti phyſica & metaphyſica erunt vna ſcientia, quod tamen eſſe impoſſibile manifeſtabitur in 6. Metaph. Et ſic remanet quæſtio dubia.

Et tu aduerte, quod philoſophus in 4. lib. text. 2. determinat hoc dubium, vnde inquit illic Comment. & iſta eſt declaratio prædictæ quæſtionis, in qua dicitur, vtrum ſit vnius ſcientiæ conſideratio de ſubſtantia, an non, & pro determinatione huius dubij ad mentẽ philoſophi ꝓpono duas

duas diſtinctiones, ex quibus eliciam, & probabo duas cõcluſiones. Deinde ſoluam rationes adductas.

Prima diſtinctio, conſideratio de ſubſtantia vniuerſaliter, poteſt eſſe dupliciter.

Primo, in quantum eſt ſubſtantia.

Secundo inquantum eſt hæc, & illa ſubſtantia in ſpecie, vel in genere.

Secunda diſtinctio, conſideratio de omnibus accidentibus cõſequẽtibus vniuerſaliter ſubiam põt eſſe dupliciter.

Primo, de omnibus accidentibus conſequentibus omnẽ ſubſtantiam inquantum eſt ſubſtantia.

Secundo, inquantum eſt hæc ſubſtantia diſtincta in ſpecię vel in genere ab alia ſubſtantia.

Prima conclusio, Eſt vnius ſcientiæ conſiderare de omni ſubſtantia, inquantum eſt ſubſtãtia, probatur ſic. Eſt vnius ſcientiæ conſiderare vniuerſaliter de ente, vt eſt ens, vt probatur in 4. lib. ergo eſt vnius ſcientiæ conſiderare vniuerſaliter de ſubia, probatur conſequentia, omnis ſcientia conſiderans de aliquo dicto de pluribus quodam ordine, præcipue eſt de primo, & principaliter dicto, & exẽplificat Philoſophus de ſcia medicinę, ꝙ conſiderans vniuerſaliter de ſalubri primo, & principaliter cõſiderat de ſalubri in aĩali. Ens aũt dr̃ multis modis, vt declaratur in 5. lib. Primo autem & principaliter de ſubſtantia, nam omnia alia dicuntur entia, quia reſpiciunt ſubſtantiam, vt paſſiones vel vię vel menſura ſubſtantiæ, ergo eadem ſcientia conſideratiua entis inquantum ens, primo & principaliter eſt conſideratiũa de omni ſubſtantia inquantum eſt ſubſtantia.

Secunda concluſio, Non eſt vnius ſcientiæ conſiderare oẽs ſubſtantias, vt diſtinguuntur genere vel ſpecie, ſed diuerſarum ſcientiarum, probatur. Nam dicet philoſophus in ſexto, ꝙ ſicut multiplicatur ſpeculabile inquantum ſpeculabile, ita multiplicantur ſcientiæ ſpeculatiuæ. Speculabile autem in genere tripliciter diuerſificatur, quoniam quoddam abſtrahit a materia omnino, quoddam autem ſecundũm rationem tantum, quoddam nec ſm̃ eſſe, nec ſecundũm rationem, ſed tãtum abſtrahit a materia indiuiduali,

duali,applicando ſubſtantijs,ſubſtantiæ abſtrahentes oĩno à materia ad vnã ſcientiã pertinent,ſubſtantię aũt non abſtrahentes a materia,nec ſecundùm eſſe,nec ſm rationem, ſed tantum a materia indiuiduali,ad aliam ſcientiam pertinent.De abſtrahentibus autem tantum ſecundùm rationem,nunc non loquimur,huiuſmodi.n.ſunt quantitates, & non ſubſtãtiæ,& aduerte,ꝙ ſicut formaui duas cõcluſiones de ſubſtantia, ſimiliter poſſunt formaui duæ concluſiones de accidentibus,quarum prima erit. Eadem ſcientia eſt conſideratiua de omnibus ſubſtantijs inquantum ſubſtantiæ , & de omnibus accidentibus conſequentibus omnes ſubſtantias inquantum ſubſtantiæ.Secunda erit,Diuerſæ ſcientiæ ſicut conſiderant diuerſas ſubſtantias , inquantum diſtinguuntur abinuicem,ſic conſiderãt diuerſa accidentia conſequentia diuerſas ſubſtantias,& rõ vtriuſque concluſionis eſt,quoniam eiuſdem ſcientiæ eſt conſiderare ſubiectum,& quæ conſequuntur ad ſubiectum, eo modo quo conſequuntur ad ipſum.

Ex his patet,ꝙ ratio adducta pro parte affimatiua non concludit,eſt.n.maior ratio,ꝙ vna ſcientia puta Met.quæ conſiderat de ente inquantum ens,cõſideret de omni ſubſtantia,inquantum ſubſtantia,quam alia ſcientia particularis.item ꝙ conſideret magis de hac ſubſtantia puta abſtracta a materia omnino,quàm alia ſcientia,vt dicetur in lib.duodecimo.Secunda autem ratio,quæ eſt pro parte negatiua,minus ẽt concludit , nam falſitas conſequentis eſt nulla,non enim inconuenit eandem ſcientiam conſiderare de omnibus accidentibus conſequentibus omnes ſubſtãtias inquantum ſunt ſubſtantiæ , dummodo non conſideret de omnibus accidentibus proprijs & ſpecificis conuertibilis cum ſubſtantijs,vt diſtinguuntur abinuicem,hæc.n. ad diuerſas ſcientias ſpectant,ſicut & diuerſæ ſubſtantiæ, vt dictum eſt.Hæc de quarto capite dicta ſint.

CAPVT V.

In quinto cap.dubitatur.Si ad eandem ſcientiã ſpectat

ſpeculatio,

ſpeculatio de ſubſtantijs, & accidentibus cõſequẽtibus ꝑ ſe ſubſtantias, an ad aliam, & aliã ita, qđ vna eſt de ſubſtãtijs, alia eſt de earũ accidẽtibus, & arguit ad vtranq; partẽ.

Pro parte negatiua, ſic arguit. Si ad eandẽ ſcientiã vtrũque pertinet, cum ſcientia habeatur per demonſtrationẽ, ſequitur quòd & ſubſtantia & eius accidentia per ſe, cognoſcantur per demonſtrationem, ſed hoc eſt falſum, licet enim per ſe accidentia demonſtrentur de ſubſtantia, vt paſſio de ſubiecto, per qđ quid eſt ſubiecti, vt dicitur in primo Poſter. tñ ſubſtantia non poteſt demonſtrari, quoniam ex 2. Poſter. quod quid eſt declarans ſubſtantiam non põt demonſtrari de eo cuius eſt, & ratio huius eſt, q̃m ex ſubſtantia & ſuo quod quid eſt efficitur propoſitio immediata, ſicut iſta, homo eſt animal rationale. ergo, &c.

Pro parte affirmatiua, ſic arguit. Si vna conſiderat de ſubſtantijs, & alia de accidentibus earum, difficile erit videre, quæ conſideret de accidentibus per ſe earum, quoniam cum accidentia per ſe, habeant attributionem ad ea quorum ſunt, videntur ad eandem ſcientiam pertinere, & ſic remanet dubium pro vtraque parte.

Et tu aduerte, ꝙ hoc dubium determinatur in lib. 4. in tex. 4. vbi Ariſ. inquit, palam ergo quod in quæſtionibus dictum eſt, quia vnius eſt ſ. ſcientiæ, de his & de ſubſtantia ſermonem habere, hoc autem erat vnùm dubitatorum. ſ. in lib. tertio, ſua igitur determinatio eſt pro parte affirmatiua, & ratio intentionis ſuæ ſtat in hoc, ſicut declarabitur infra, principia ſubſtantiæ ſunt etiam principia ſuorum propriorum accidentium, quoniam fluunt naturaliter & naturali ſequela ab eis, vt a quocunque eſt ignis ab eodẽ eſt calor ignis, ſed quorum ſunt eadem principia, eorum eſt eadem ſcientia, ergo, &c. Et ſic conceditur ratio adducta pro parte affirmatiua.

Ad rationem pro parte negatiua, negatur conſequentia. Licet enim habeatur ſcientia per demonſtrationẽ, non tñ eſt neceſſe, ꝙ omnia cognita in ſcientia demonſtrarentur, ſed ſufficit propria accidentia demõſtrari de ſubiecto vt habere tres de triangulo, ſubiectum autem cognoſcitur

tur diffinitiue, vnde de eo præſupponitur quid, vt patet ex primo Poſter. Hæc de quinto cap. dicta ſint.

CAPVT VI.

IN ſextò cap. dubitatur, vtrum præter ſubſtantias ſenſibiles ſingulares, dentur aliæ ſubſtantiæ ſeparatæ a materia, quas Platonici dicũt ſpecies ſiue ideas, vt homo per ſe, leo per ſe. Dubitatur etiam vtrũ inter ideas, & hæc ſingularia ſenſibilia dentur intermedia, vt magnitudines ſeparatæ ab omni materia, nõn ſolum ſm rõnem, ſed et ſm eſſe, circa quas aliqui ponunt ſcientias mathematicas. Et ad primã quidem quæſtionẽ arguit ad vtranq; partem. Et pro parte affirmatiua, remittit ſe ad primũ librum, vbi pertractans opin. Platonis, circa cãm formalem adduxit rationẽ, quę fuit fundamentum Platonis in poſitione idearũ, & fuit hæc. Si præter naturalia ſenſibilia ſingularia, non dantur ſubſtantiæ inſenſibiles immateriales, de nullo naturali eſſet ſcientia, qm̃ hæc ſenſibilia ſingularia ſunt variabilia, & corruptibilia, vt patet. Quod aũt ſcitur, non cõtingit aliter ſe habere, immo eſt immobile, & perpetuum, ergo præter hunc, & hunc hominem, neceſſe eſt dari per ſe hominem, de quo habeat̃ ſcientia, vt de immobili & perpetuo, ex conſequenti neceſſe eſt per ſe hominem eſſe inſenſibilem, immaterialem, qm̃ ſm Plato. omne ſenſibile, & materiale corruptibile eſt, vnde poſuit etiam cœlum ex natura ſua eſſe corruptibile, vt patet in Timæo. confirmat opinionem ſuam ex eo, quod experimur intellectum abſtrahere hominem, vt homo eſt, ab omni ſingulari, & de homine vt homo eſt format diffinitionẽ, demõſtrat paſſiones proprias, tunc quæritur, aut hæc abſtractio eſt vera vel falſa, ſi falſa ergo falſa, & chimerica eſt diffinitio hominis, ut homo eſt, ſi vera, ergo ſic eſt in re, ſicut ſit per intellectum, entitas enim rei eſt fundamentum veritatis.

Pro parte negatiua, ſic arguit. Ponentes ſubſtantias inſenſibiles, quas dicunt ideas, ponunt impoſſibilia, dicunt enim quòd hic homo, & per ſe homo, ſunt eiuſdem na-

turæ,li cet differant in duobus.

Primo, ꝙ hic homo eſt participatione homo. & per ſe homo eſſentialiter homo,ſicut lux, in aere eſt participatione lux, & lux in ſole eſt eſſentialiter lux, ſunt tamen eiuſdem naturæ.

Secundo, ꝙ hic homo eſt corruptibilis, & per ſe homo eſt incorruptibilis,ſed id penitus eſt impoſſibile, probabitur.n.in 10.lib. ꝙ corruptibile & incorruptibile differũt genere,& non ſolum ſpecie, ergo non poſſunt eſſe eiuſdẽ naturæ:& ſic ex vtraq; parte remanet quæſtio dubia.

Et tu aduerte,ꝙ in tota philoſophia ſua naturali,& diuina & morali, vt in 1.Eth. in lib 2.de phyſico auditu, tex. 19.& in lib.de gener.& in 1.& 7.& 12.lib.Metaph. conatus ſemper eſt Ariſt.deſtruere hanc poſitionem, ſed pro nunc ſufficit ſoluere rationem adductam pro parte affirmatiua, & confirmationem eiuſdẽ,Nã ratio pro parte negatiua,cõcludit pro Ariſt.rñdendo igitur reſolute,negatur conſequẽtia,& ad probationem iterum negatur conſequentia, qua infertur,ergo præter hunc & hunc hominẽ,&c. Nã ad hoc ꝙ habeatur ſcientia de homine ſufficit ꝙ intellectus ferat ſuper naturam ſpecificã hominis non conſideratis ſingularibus,nec vt ſtat ſub cõditionibus induiduãtibus, ſic enim conſiderata natura hominis,eſt quid neceſſarium, & inuariabile,& perpetuum, nõ quod habeat eſſe perpetuũ extra ſingularia, ſed qm̃ de ea ſic conſiderata verificantur infallibiliter,& perpetuo prædicata per ſe tam primo,quàm ſecũdo modo per ſe,nã hæc ſemper eſt vera,hõ eſt aĩal,eſt rationalis,eſt riſibilis,&c.Et vt ſic de hoĩe hr̃ ſcientia, & formãtur concluſiones neceſſariæ, & deducuntur ex principijs neceſſarijs,& vt ſic,homo eſt inſenſibilis, qm̃ ſenſus eſt ſingulariũ,intellectus aũt vniuerſaliũ. Et eſt immaterialis, nõ ꝙ ſit abſtractus a materia ſm̃ eſſe, nec a materia ſenſibili cõi,diffinitur.n.homo,vt probatur in 2.phy.tex.19. per carnẽ & oſſa,ſed abſtrahit a materia indiuiduali,quę ꝓprie eſt conſtitutiua indiuidui,vt dicemus in lib.7. Ad cõfirmationẽ,dico illã abſtractionem eſſe veram, & cũ infertur, ergo ſic eſt in re, hoc conſequens poteſt habere duplicẽ ſenſum.

Primo,

Primo, quòd ſic ſit in re ſcilicet quod homo, vt homo habeat eſſe ſeparatum ab omnibus ſingularibus, & ſic nego conſequentiam.

Secundo, ꝙ ſic ſit in re.ſ. ꝙ homo vt homo eſt aptus intelligi, & diffiniri, non habito reſpectu ad ſingularia ſine quibus nõ habet eſſe, & ſic concedo conſequentiã & totum ſequens. Nam hæc eſt natura cuiuſcunq; prioris, ꝙ poteſt apprehendi non apprehenſo poſteriori. Nam cadunt priora in conceptu poſteriorum, ſed non econuerſo. propterea non poteſt per intellectum abſtrahi homo ab animali, nec hic homo ab homine, ſed bene econuerſo. Hac de cauſa dixit Ariſtot. in 2. phyſ. tex. 18. ꝙ intellectus abſtrahit quantitatẽ a motu, & a qualitatibus ſenſibilibus, qm̃ in ſubſtantia materiali, & mobili prius eſt quantitas quàm qualitas. illa.n. immediate conſequitur ſubſtantiam materialem & immobilem, hæc aũt conſequitur ſubſtantiam mediante quantitate, & ideo inquit illic Ariſt. neque ſit mendacium abſtrahentiũ. Latet aũt hoc facientes & dicẽtes ideas, phyſica.n. abſtrahunt cum ſint minus abſtracta, &c. q.d. aliud eſt intelligere vnum non intellecto altero, & aliud eſt intelligere vnum eſſe ſine altero. primum enim eſt verũ, & ſm̃ eſt falſum, & in 1. ſenſu abſtrahunt Peripatetici, in 2. Platonici, ideo &c. Hæc de prima q. pro nunc dicta ſint. Nam in 7. libro diffuſe iterum pertractabitur.

Pro ſecunda quæſtione arguit ad vtranque partẽ. Pro parte negatiua ſic. ſicut geometria eſt circa lineas, & Aritmetica circa numeros, ſic ſunt aliquæ aliæ ſcientiæ mathematicæ circa alia ſubiecta, puta aſtrologia circa cœlum, muſica circa ſonos, proſpectiua circa radios viſuales: ergo ſi geometria eſt circa lineas ſeparatas a materia omnino, dabitur cœlum ſeparatum, præter cœlum naturale, ꝙ eſt abſurdum, quoniam illud cœlum vel eſt mobile, & vt ſic non eſt ſeparatum a materia, omne enim immateriale eſt immobile, vt dicetur infra, vel eſt immobile, & hoc repugnat naturæ cœli, ſicut enim naturale eſt graui moueri ad medium, ſic naturale eſt cœlo moueri, vel eſſe mobile circa medium, & ſicut abſurdum eſt dare cœlũ ſeparatũ:

ſic eſt abſurdum dare ſonos, & lineas viſuales ſeparatas. Nam eadem ratione darentur auditus, & viſus ſeparati, qui comprehenderent huiuſmodi ſeparata, ſicut auditus, & viſus quos habemus in nobis comprehendunt huiuſmodi non ſeparata. Cum igitur hæc ſint abſurda, ſequitur quòd non datur mathem. ſeparata ſecundũ eſſe a materia.

Pro parte autem affirmatiua ſic arguit, cum magnitudines, quæ ſunt in materia corrumpantur ad corruptionem ſubſtantiæ rei, ſi non dantur magnitudines ſeparatę immobiles, & incorruptibiles, ſequitur ꝙ ſcientia ſit de corruptibilibus, & ꝙ ipſa ſcientia ſit corrupta, corruptis his circa quæ eſt, quòd tamen eſt falſum, quoniam quod ſcitur non poteſt aliter ſe habere, & ſcientia non corrũpitur, niſi corrupto obiecto circa quod eſt, vel a ſuo contrario. puta ab ignorantia prauæ diſpoſitionis.

Præterea, res quales traduntur in ſcientijs, tales debent eſſe, aliter ſcientia nõ eſſet vera, ſed falſa cognitio: ſed multa ſenſibilia non ſunt talia qualia traduntur in mathematicis, nam geometra probat ſphęram tangere planum ſiue rectam lineam in puncto, ꝙ tamen non eſt verũ in ſphæra, & in linea, quæ habet eſſe in materia ſenſibili, & hac ratione vſus eſt Protagoras arguens contra Geometras. Itẽ dicit Aſtrologus quoſdam eſſe motus & reuolutiones cœlorum, qui tamẽ videntur repugnare cœlo ſenſibili perfecte ſphærico, puta ꝙ ſint per eccentricos, & epicyclos. Item dicit Aſtronomus aſtra eſſe ſicut puncta, quod tamen non eſt verum, de his aſtris ſenſibilibus, cum habeant magnitudinem ſuam; ergo ſi huiuſmodi ſcientiæ debent eſſe verę, neceſſe eſt vt dentur lineæ, & magnitudines ſeparatæ ab his ſenſibilibus, circa quas erunt huiuſmodi ſcĩetiæ, & ſic pro vtraque parte remanet quæſtio dubia.

Et tu aduerte, quòd Ariſt. in 7. lib. determinabit hoc dubium, & vt habeat ex nunc reſolutionem, dico tria.

Primò, ꝙ nec mathematica, ſicut nec naturalia poſſunt eſſe ſeparata a materia, qm̃ cum ſint accidentia, & de ratione accidentis ſit ſubſtantia, neceſſe eſt in ratione quantitatis includi ſubſtãtiam, quæ ſit materia, forma, vel compo-

ſitum

ſitum, ſed qm̄ quantitas immediate conſequitur materiã, ſicut qualitas formam, ideo in ratione quantitatis includitur materia, ſicut in ratione hominis includuntur caro & oſſa,& nerui. vnde ſicut non poteſt eſſe homo ſine carne,& oſſe, ſic non poteſt eſſe quantitas ſine materia.

Secundo dico, ꝙ licet non poſſit eſſe ſine materia, in hoc tñ diſtinguitur a re naturali, ꝙ poteſt intelligi, & diffiniri ſine materia ſenſibili ideſt materia ſubiecta qualitatibus, & motui, & generationi, & corruptioni qualem materiam important caro,& oſſa,& lignum,& lapis,& æs.& ratio huius eſt, qm̄ poſterius non eſt de intellectu prioris, ſed econuerſo, ſed quantitas prior eſt qualitatibus ſenſibilibus, cõſequitur enim materiam, qualitas autem formam. nam prius neceſſe eſt intelligere materiam diuiſam per quantitatem, quam recipiat formam, & qualitates conſequẽtes formã quæ priores ſunt motu, ſicut principia motus: ergo intellectus poteſt intelligere ac diffinire quantitatẽ, non intellecta materia, vt ſtat ſub qualitate & motu. hac de cauſa in diffinitione lineæ, vel circuli, non cadit lignum vel terra, vel lapis, & hoc eſt abſtrahere quantitatem a materia naturali,& a motu, non ꝙ dicat intellectus quantitatem eſſe ſine materia naturali, vt imaginabantur Pythagorici, ſed ꝙ intelligit eã, non conſiderata materia naturali. In re autem naturali hãc abſtractionem non poteſt facere intellectus, qm̄ vt probabitur in 7. lib. de rõne hoĩs eſt, ꝙ conſtet ex corpore naturali & anima, nõ datur autem corpus naturale ſine qualitatibus ſenſibilibus,& ſine motu, propterea intellectus non abſtrahit naturalia a materia ſenſibili, nec a motu, ſed tñ a materia indiuiduali, vt dictũ eſt ſupra.

Tertio dico, ꝙ per hmõi abſtractiuam conſiderationem ſaluatur veritas ſcientæ mathematicæ. Nam Mathematicus conſiderans lineam ſine materia ſenſibili non iudicat eam exiſtere extra materiam, ſed intelligit eam quo ad prædicata per ſe, quæ poteſt apprehendere non apprehenſa qualitate ſenſibili. nam ſi intellectus poteſt abſtrahere frigiditatem ab albedine in niue, prout poteſt cõſiderare niuem frigidã nõ conſiderando, vt albam, multo magis id

poteſt in quantitate, quæ prior eſt qualitatibus ſenſibilibus. Ex his patet ſolutio rationum pro parte affirmatiua, & ad primam negatur conſequentia, ad probationem dico, quod prout de magnitudine ſenſibili habet̃ ſcientia, non corrumpitur ad corruptionem huius vel illius ſubſtantiæ, niſi per accidens, non enim ſcitur inquantum eſt in hac ſubſtantia, ſed quo ad prædicata per ſe, quæ immutabiliter verificantur de ea non habito reſpectu ad materiã ſenſibilem, puta triangulus ſemper eſt prima figura rectilinea & ſemper habet tres æquales duobus rectis.

Ad ſecundam, nego minorem, ad probationẽ nego quin ſphæræ, vt ſphæra eſt, conueniat tangere planum in puncto, immo ſi tangeret, & non tangeret in puncto non eſſet ſphæra, eſt enim proprietas conſequens rationem ſphæræ, ſicut non concurrere eſt proprietas parallelæ, & ſi dicis ꝙ experimur ad ſenſum, pilam tangere planum ſm̃ ſuperficiẽ ergo non in puncto, dico ꝙ experimur hoc tactu phyſico, non autẽ mathematico, ſicut experimur, ꝙ diuiſio in in finitum non conuenit corpori phyſico in quo dabile eſt minimum probatum, vt in 1. phy. tex. 36. ſed corpori mathematice ſumpto. i. inquantum continuo, de eccentricis, & epyciclis vtrum repugnent cœlo videbitur in lib. 10 De aſtris non dicit aſtronomus, ꝙ in ſe ſint ſicut puncta, ſed in reſpectu ad oculum noſtrum, ex maxima diſtãtia quæ prohibet videri obiectum ſub ſua quantitate. manifeſtum eſt igitur ꝙ non cogimur dare magnitudines ſeparatas, vt verificentur ſcientiæ mathematicæ.

Et tu aduerte, ꝙ Ariſt. in hoc tertio libr. poſtquàm arguit ad partes, pro dubio propoſito introducit opinionem quorundam qui ponunt mathematica media inter ideas, & has magnitudines ſenſibiles ac materiales, non quidem extra has magnitudines, ſed penetrantes eas, & hæc fuit opinio eorum qui vt uiſum eſt in 4. Phy. poſuerunt quaſdam dimenſiones per ſe exiſtentes & penetrantes corpora ſenſibilia, & dicebant eas eſſe locum vacuum, cuius ſententia, quoniam illic ad plenum reprobata eſt, ideo nõ eſt hic inutiliter repetenda. Hæc de ſexto cap. dictã ſint.

Caput

CAPVT VII.

IN ſeptimo cap. duo ſunt dubia diſputanda.

Primum, ſi principia rerum ſunt genera, quæ prædicantur de eis, an partes primæ, ex quibus componuntur, ſicut ſunt elementa.

Secundum, dato quòd genera ſint rerum principia, dubitatur an illa ſint communiſſima, vt ens, & vnum, & magnum & paruum.

Ad primum dubiũ arguit Philoſophus pro vtraque parte, & pro parte negatiua ſic arguit. Sicut eſt in vocibus. ſ. articulatis, & in demonſtrationibus, quibus probantur deſcriptiones figuraũ, & in artificiatis, & in naturalibus, ſic proportionaliter debet dici in omnibus alijs rebus. ſed in vocibus, non dr̃ vox, quæ eſt genus. & prædicatur de omni voce eſſe principiũ conſtitutiuũ vocũ, ſed literæ ex quibus componuntur primo tãquam ex primis partibus. & apud Geometrã non dicitur diagramma ſiue deſcripsio, quæ eſt genus cõmune omni deſcriptioni figurarum eſſe principiũ earum, ſed primas demonſtrationes geometricales, ex quibus procedunt aliæ demonſtrationes, tanquàm ex primis principijs. ſicut ordinauit Euclides in lib. ſuo, in quo poſuit primas propoſitiones, & primas demonſtrationes, tanquàm elementa prima ſequentiũ demonſtrationũ, ſimiliter in artificiatis non dr̃ artificiatum, quod eſt genus, eſſe principiũ eius. ſed illa ex quibus conſtat puta lapides, cæmentum, figura, ſunt principia domus, ſimiliter in naturalibus nõ dr̃ corpus aut animal genus eſt principiũ eorum, ſed prima corpora, vt terra, aqua, &c. Quæ & antiqui, vt Empedoc. vocabant prima rerum elementa, id eſt principia materialia, ex quibus componuntur, ergo, &c.

Pro parte affirmatiua, ſic arguit. Genera ſunt principia cognoſcendi rẽ, ergo & eſſendi. patet conſequentia, quoniã eadem ſunt principia cognoſcendi, & eſſendi. Quod autem genera ſint principia cognoſcendi, patet, quoniam ex generibus dantur diffinitiones, adiunctis tamen differentijs,

ad ens. Ad ſecundũ reſpondetur, ꝙ & ſi cõcludat in mathematicis, quæ pro quanto conſiderantur a mathematico non mouentur, neq; mouent, ex cõſequẽti nõ eſt, vt ſic in eis materia, nec efficiens, nec finis, tamẽ non concludit in Metaphyſica, licet ſit de ſubſtantijs immobilibus, & abſtractis a materia. nõ enim omnis finis eſt terminus motus acquiſitus ab eo quod mouetur, ſed põt eſſe terminos, vel vltimo intentum a mouẽte immobili, & eſt illud gratia cuius mouet, ſicut dicemus in 12. lib. ꝙ ſubſtantiæ motrices mouẽt cœlos, vt aſſimilentur primo principio. & poſito caſu, quod ſubſtantiæ ſeparatæ non mouerent, adhuc poteſt in eis aſſignari finis, qui erit terminus intentus per actionem ſuam intellectualẽ, puta ſemper intelligunt primũ principiũ, vt ſint ſemper in optima diſpoſitione, qualis nobis eſt impoſſibilis, pro hac vita, vt dicemus in 12. lib. Cõſtat igitur hanc non eſſe verã vniuerſaliter, Vbi nõ eſt motus, nõ eſt finis, nec efficiens, niſi dicatur ſic, vbi non eſt mouens, nec motum, nec agens actione immanenti nõ eſt finis nec efficiens, hæc quidem eſt vera, & ſi ſumat, ꝙ in mathematicis non eſt mouens, nec motũ, &c. Cõcludetur verũ. Si aũt ſubſũmat in Metap erit minor falſa, & concluſio falſa.

Ad rationes autem pro parte affirmatiua, vnica ratione reſpondetur ad omnes, ꝙ nec illa quæ conſiderat cauſam finalem tantum, ſi qua eſſet, nec formalem tãtum, nec efficientem tantum, ſi quę tales eſſent, ſed quę conſiderat finalem formalem, & efficientem ſimpliciter, eſt prima Philoſophia. Hæc enim vt declarabitur in 12. conſiderat primũ principium, quod eſt primus & vniuerſalis finis vniuerſi, prima forma, quia eſt primus & puriſſimus actus, & primum agens. Hæc pro ſecundo cap. d. cta ſint.

CAPVT III.

IN tertio cap. dubitatur, an ad vnam, vel ad plures ſcientias pertineat conſiderare de primis principijs demonſtrationis, quæ dñr communes animi conceptiones, vt, impoſſibile eſt ſimul eſſe & non eſſe. De quolibet eſt affirmatio

matio, vel negatio vera. & diſputans Ariſt. pro vtraq; parte arguit. Sed aduerte, q̃ proponit dubiũ ſub duplici pte.

Prima eſt, vtrum ad vnam vel ad plures ſcientias pertineat conſideratio primorum principiorum.

Secunda eſt, ſuppoſito quod ad vnam, vtrum ad eam, quæ conſiderat de ſubſtantia ſimpliciter, an ad aliam; & ſi ad aliam quæ earum debet nominari prima philoſophia quam nunc quærimus.

Pro parte negatiua arguit dupliciter.

Et primo ſic, non eſt maior ratio, q̃ conſiderentur magis in vna ſcientia, quàm in alia, quia omnes vtuntur eis, firmantes ſuper ea demonſtrationes ſuas. ergo vel conſiderantur in omnibus, vel in nulla, non in omnibus, quia idẽ inutiliter tractaretur in diuerſis, ergo in nulla ergo nec in ea, quæ conſiderat ſubſtantiam ſimpliciter.

Secundo ſic, ſi in aliqua ſcientia conſiderantur, hoc erit altero duorum modorum, vel quantum ad quid ſunt. i. quantum ad eorum ſignificata, vel inquantum demõſtrãtur: nõ primo modo, q̃a cognitis terminis, ex quibus conſtat, naturaliter ſcimus quid ſignificẽt, vñ dñr naturaliter nota, & quantũ ad eorũ ſignificatũ ſupponuntur in oĩbus ſcientijs, tanquam cognita lumine naturali intellectus: nõ ſecundo mõ, q̃a oẽs demonſtrationes ſunt de aliqua paſſione probata de aliquo ſubiecto, ꝑ propoſitiones priores & notiores, vt habetur in primo Poſter. Sed prima principia non habent priora & notiora, aliter non eſſent prima, ergo, &c. Patet ergo, q̃ nec in vna, nec in pluribus ſcientijs conſiderantur, ſed oẽs vtuntur eis tanquam notiſſimis & firmiſſimis fundamentis: ex conſequenti patet, q̃ nec conſiderãtur in ea, quæ eſt de ſubſtantia ſimpliciter, vel quæ eſt conſideratiua principiorum primorum; & cauſarum ſubſtantiæ, vt exponit Cmmmẽn. in comm. quarto.

Pro parte affirmatiua arguitur ſic. Cum iſta principia ſint ab aliquibus negata, neceſſe eſt vt in aliqua ſciẽtia cõſiderent, vtrũ ſint vera vel falſa. Igitur ſciẽtia illa, vel eſt ea dẽ cum ſcientia conſideratiua ſubſtantiæ ſimpliciter, vel eſt alia: non alia, quia difficile eſſet cognoſcere, quæ ex eis

eſſet principalior,& prior,nam quia dignitates ſunt primæ & principia,& fundaméta omnium ſcientiarũ ex hac ratione ſcientia cõſideratiua earum, videtur eſſe prior & principalior,quia vero ſubſtantia eſt primum ens, & oĩs ſciẽtia eſt de ente,ex hac ratione, vr ſcientia conſideratiua de ſubſtantia ſimpliciter eſſe prior & principalior,ergo erit eadẽ cum ſcientia conſideratiua ſubſtantiæ ſimpliciter,hæc aũt eſt prima philoſophia,vt declarabitur infra,ergo ad primũ philoſ.ſpectat cõſiderare de huiuſmodi principijs primis.

Et tu aduerte,ꝙ in quarto lib.tex.ſeptimo,& octauodeterminat hoc dubium pro parte affirmatiua & in determinatione virtualiter ſoluit primam & ſecundam rationem adductam pro parte negatiua,& determinatio ſtat in duobus.

Primo,ꝙ magis ad primam philoſophiam ſpectant quã ad aliam ſciẽtiam,quoniã & ſi oẽs vtantur eis vt cõuenit tamen non conſiderant de ente communi, hęc aũt principia ſunt communia omni enti, applicantur enim omni enti, vt de qualibet ſubſtantia verum eſt, ꝙ eſt quanta, vel non quanta, de quolibet corpore, quod eſt corruptibile vel non corruptibile; de quolibet animali, quod eſt rationale vel non rationale, &c. Quæ autem ſunt cõmunia omni enti,ſunt de conſideratione primi philoſophi,nã vt dicetur in quarto libro tex. primo, eadem ſcientia eſt conſideratiua ſubiecti, & eorum quę communiter conſequuntur ipſum.Et ex hoc patet,quòd prima ratio in oppoſitum non concludit.

Secundo,ꝙ primus philoſophus nõ cõſiderat ea demonſtrãdo,cùm ſint indemonſtrabilia,vnde Philoſophus in 4. in tex.8.arguit aliquos conantes ea demonſtrare, & dicit ꝙ id accidit eis propter ignorantiam artis analyticæ traditæ in libris Poſter. ſed conſiderat ea tradendo rationes terminorum,quibus cognitis ſtatim fiunt manifeſta, & ſoluendo argumenta contradicentium. Et ex hoc patet,quod ſecunda ratio in oppoſitum non concludit. Ratio autem adducta pro parte affirmatiua vera eſt. Hæc de tertio capite dicta ſint.

CAPVT IIII.

IN quarto cap. dubitatur, ſi pertinet ad vnam ſcientiam conſiderare de omnibus ſubſtantijs, vel ſi diuerſæ ſcientiæ ſunt de diuerſis ſubſtantijs, puta vna eſt de ſubſtantijs corruptibilibus, alia de incorruptibilibus, vna de ſeparatis alia de materialibus, & arguit Ariſt. pro vtraque parte.

Pro parte affirmatiua ſic, ſi non eſt vnius ſcientiæ conſiderare de omnibus ſubſtantijs, cuius ergo ſubſtantię eſt conſideratiua hæc ſcientia? q. d. non videtur maior ratio, de vna quàm de alia, quoniam cum hæc ſcientia ſit de ente, & ens dicatur principaliter de ſubſtantia, ſicut eſt de ente vniuerſaliter, ſic debet eſſe de ſubſtantia, vniuerſaliter, & non ſolum de hac vel illa.

Pro parte negatiua ſic. Si vna ſcientia conſiderat de omnibus ſubſtantijs, ergo eadem conſiderat de omnibus accidentibus conſequentibus oẽs ſubſtantias. ſed hoc eſt falſum, ergo, &c. conſequentia probatur, quĩ omnis ſcĩa demonſtratiua, ex primo Poſter. tex. 20. tria requirit, ſ. ſubiectum, paſſiones, & per ſe accidentia ſubiecti, quæ de ſubiecto demonſtrantur, & principia ex quibus demonſtrantur ergo vna ſcientia de oĩbus ſubſtantijs, vt de ſubiecto eſt, conſequenter demonſtrabit oĩa per ſe accidentia omniũ ſubſtantiarum: falſitas aũt conſequentis ex hoc manifeſtatur, ꝙ cum ſcientia accipiat vnitatem & diſtinctionem a ſubiecto, ex primo Poſter. tex. 42. ſi vna ſcientia conſiderat de omnibus ſubſtantijs, & omnibus accidentibus, ſcientia cõſideratiua de ente mobili & materiali, erit eadem cum ſcientia de ente immobili & immateriali ſiue abſtracto, ex conſequenti phyſica & metaphyſica erunt vna ſcientia, quod tamen eſſe impoſſibile manifeſtabitur in 6. Metaph. Et ſic remanet quæſtio dubia.

Et tu aduerte, quod philoſophos in 4. lib. text. 2. determinat hoc dubium, vnde inquit illic Comment. & iſta eſt declaratio prædictæ quæſtionis, in qua dicitur, vtrum ſit vnius ſcientiæ conſideratio de ſubſtantia, an non, & pro determinatione huius dubij ad mentẽ philoſophi ꝓpono

duas

duas diſtinctiones,ex quibus eliciam,& probabo duas cōcluſiones. Deinde ſoluam rationes adductas.

Prima diſtinctio, conſideratio de ſubſtantia vniuerſaliter, poteſt eſſe dupliciter.

Primo, inquantum eſt ſubſtantia.

Secundo inquantum eſt hæc,& illa ſubſtantia in ſpecie, vel in genere.

Secunda diſtinctio, conſideratio de omnibus accidentibus cōſequētibus vniuerſaliter ſubiam pōt eſſe dupliciter.

Primo, de omnibus accidentibus conſequentibus omnē ſubſtantiam inquantum eſt ſubſtantia.

Secundo, inquantum eſt hæc ſubſtantia diſtincta in ſpecie vel in genere ab alia ſubſtantia.

Prima concluſio, Eſt vnius ſcientiæ conſiderare de omni ſubſtantia, inquantum eſt ſubſtātia, probatur ſic. Eſt vnius ſcientiæ conſiderare vniuerſaliter de ente, vt eſt ens, vt probatur in 4.lib.ergo eſt vnius ſcientiæ conſiderare vniuerſaliter de ſubia, probatur conſequentia, omnis ſcientia conſiderans de aliquo dicto de pluribus quodam ordine, præcipue eſt de primo,& principaliter dicto,& exēplificat Philoſophus de ſcia medicinę, q̄ conſiderans vniuerſaliter de ſalubri primo,& principaliter cōſiderat de ſalubri in aīali. Ens aūt dr̄ multis modis, vt declaratur in 5.lib. Primo autem & principaliter de ſubſtantia, nam omnia alia dicuntur entia, quia reſpiciunt ſubſtantiam, vt paſſiones vel vię vel menſura ſubſtantiæ, ergo eadem ſcientia conſiderativa entis inquantum ens, primo & principaliter eſt conſiderativa de omni ſubſtantia inquantum eſt ſubſtantia.

Secunda concluſio, Non eſt vnius ſcientiæ conſiderare oēs ſubſtantias, vt diſtinguuntur genere vel ſpecie, ſed diuerſarum ſcientiarum, probatur. Nam dicet philoſophus in texto, ꝙ ſicut multiplicatur ſpeculabile inquantum ſpeculabile, ita multiplicantur ſcientiæ ſpeculatiuæ. Speculabile autem in genere tripliciter diuerſificatur, quoniam quoddam abſtrahit a materia omnino, quoddam autem ſecundùm rationem tantum, quoddam nec ſm̄ eſſe, nec ſecundùm rationem, ſed tātum abſtrahit a materia indiuiduali,

duali,applicando ſubſtantijs,ſubſtantiæ abſtrahentes oīnò a materia ad vnā ſcientiā pertinent,ſubſtantię aūt non ab ſtrahentes a materia,nec ſecundùm eſſe,nec ſm rationem, ſed tantum a materia indiuiduali,ad aliam ſcientiam per tinent.De abſtrahentibus autem tantum ſecundùm ratio nem,nunc non loquimur,huiuſmodi.n.ſunt quantitates, & non ſubſtātiæ,& aduerte,ꝙ ſicut formaui duas cōclu ſio nes de ſubſtantia, ſimiliter poſſunt formaui duæ conclu-ſiones de accidentibus,quarum prima erit. Eadem ſcien-tia eſt conſideratiua de omnibus ſubſtantijs inquantum ſubſtantiæ, & de omnibus accidentibus conſequentibus omnes ſubſtantias inquantum ſubſtantiæ.Secunda erit,Di uerſæ ſcientiæ ſicut conſiderant diuerſas ſubſtantias, in-quantum diſtinguuntur abinuicem,ſic conſiderāt diuerſa accidentia conſequentia diuerſas ſubſtantias,& rō vtriuſ-que conclusionis eſt,quoniam eiuſdem ſcientiæ eſt conſi-derare ſubiectum,& quæ conſequuntur ad ſubiectum, eo modo quo conſequuntur ad ipſum.

Ex his patet,ꝙ ratio adducta pro parte affimatiua non concludit,eſt.n.maior ratio,ꝙ vna ſcientia puta Met.quæ conſiderat de ente inquantum ens,cōſideret de omni ſub-ſtantia,inquantum ſubſtantia,quam alia ſcientia particu laris.item ꝙ conſideret magis de hac ſubſtantia puta ab-ſtracta a materia omnino,quàm alia ſcientia,vt dicetur in lib.duodecimo.Secunda autem ratio,quæ eſt pro parte ne gatiua,minus ēt concludit, nam falſitas conſequentis eſt nulla,non enim inconuenit eandem ſcientiam conſidera-re de omnibus accidentibus conſequentibus omnes ſubſtā tias inquantum ſunt ſubſtantiæ, dummòdo non conſide-ret de omnibus accidentibus proprijs & ſpecificis conuer tibilis cum ſubſtantijs,vt diſtinguuntur abinuicem,hæc.n. ad diuerſas ſcientias ſpectant,ſicut & diuerſæ ſubſtantiæ, vt dictum eſt.Hæc de quarto capite dicta ſint.

CAPVT V.

In quinto cap.dubitatur.Si ad eandem ſcientiā ſpectat

ſpeculatio de ſubſtantijs, & accidentibus cõſequẽtibus ꝑ ſe ſubſtantias,an ad aliam,& aliã ita,qđ vna eſt de ſubſtã- tijs,alia eſt de earũ accidẽtibus,& arguit ad vtranq; partẽ.

Pro parte negatiua,ſic arguit.Si ad eandẽ ſcientiã vtrũque pertinet,cum ſcientia habeatur per demonſtrationẽ, ſequitur quòd & ſubſtantia & eius accidentia per ſe, cognoſcantur per demonſtrationem,ſed hoc eſt falſum,licet enim per ſe accidentia demonſtrentur de ſubſtantia, vt paſſio de ſubiecto,per qđ quid eſt ſubiecti, vt dicitur in primo Poſter.tñ ſubſtantia non poteſt demonſtrari,quoniam ex 2.Poſter.quod quid eſt declarans ſubſtantiam non põt demonſtrari de eo cuius eſt,& ratio huius eſt, qm̃ ex ſubſtantia & ſuo quod quid eſt efficitur propoſitio immediata,ſicut iſta,homo eſt animal rationale.ergo, &c.

Pro parte affirmatiua, ſic arguit. Si vna conſiderat de ſubſtantijs,& alia de accidentibus earum, difficile erit videre,quæ conſideret de accidentibus per ſe earum, quoniam cum accidentia per ſe, habeant attributionem ad ea quorum ſunt, videntur ad eandem ſcientiam pertinere,& ſic remanet dubium pro vtraque parte.

Et tu aduerte,ꝙ hoc dubium determinatur in lib.4.in tex.4.vbi Ariſ inquit,palam ergo quod in quæſtionibus dictum eſt,quia vnius eſt ſ.ſcientiæ, de his & de ſubſtantia ſermonem habere,hoc autem erat vnum dubitatorum.ſ. in lib.tertio,ſua igitur determinatio eſt pro parte affirmatiua,& ratio intentionis ſuæ ſtat in hoc,ſicut declarabitur infra,principia ſubſtantiæ ſunt etiam principia ſuorum propriorum accidentium, quoniam fluunt naturaliter & naturali ſequela ab eis, vt a quocunque eſt ignis ab eodẽ eſt calor ignis,ſed quorum ſunt eadem principia, eorum eſt eadem ſcientia,ergo, &c. Et ſic conceditur ratio adducta pro parte affirmatiua.

Ad rationem pro parte negatiua, negatur conſequentia.Licet enim habeatur ſcientia per demonſtrationẽ,non tñ eſt neceſſe,ꝙ omnia cognita in ſcientia demonſtrarentur,ſed ſufficit propria accidentia demõſtrari de ſubiecto vt habere tres de triangulo, ſubiectum autem cognoſcitur

tur diffinitiue, vnde de eo præſupponitur quid, vt patet ex primo Poſter. Hæc de quinto cap. dicta ſint.

CAPVT VI.

IN ſextò cap. dubitatur, vtrum præter ſubſtantias ſenſibiles ſingulares, dentur aliæ ſubſtantiæ ſeparatæ a materia, quas Platonici dicũt ſpecies ſiue ideas, vt homo per ſe, leo per ſe. Dubitatur etiam vtrũ inter ideas, & hæc ſingularia ſenſibilia dentur intermedia, vt magnitudines ſeparatæ ab omni materia, non ſolum ſm rõnem, ſed ẽt ſm eſſe, circa quas aliqui ponunt ſcientias mathematicas. Et ad primã quidem quæſtionẽ arguit ad vtranq; partem. Et pro parte affirmatiua, remittit ſe ad primũ librum, vbi pertractans opin. Platonis, circa cãm formalem adduxit rationẽ, quę fuit fundamentum Platonis in poſitione idearũ, & fuit hæc. Si præter naturalia ſenſibilia ſingularia, non dantur ſubſtantiæ inſenſibiles immateriales, de nullo naturali eſſet ſcientia, qm̃ hæc ſenſibilia ſingularia ſunt variabilia, & corruptibilia, vt patet. Quod aũt ſcitur, non cõtingit aliter ſe habere, immo eſt immobile, & perpetuum, ergo præter hunc, & hunc hominem, neceſſe eſt dari per ſe hominem, de quo habeatẽ ſcientia, vt de immobili & perpetuo, ex conſequenti neceſſe eſt per ſe hominem eſſe inſenſibilem, immaterialem, qm̃ ſm Plato. omne ſenſibile, & materiale corruptibile eſt, vnde poſuit etiam cœlum ex natura ſua eſſe corruptibile, vt patet in Timæo. confirmat opinionem ſuam ex eo, quod experimur intellectum abſtrahere hominem, vt homo eſt, ab omni ſingulari, & de homine vt homo eſt format diffinitionẽ, demõſtrat paſſiones proprias, tunc quæritur, aut hæc abſtractio eſt vera vel falſa, ſi falſa ergo falſa, & chimerica eſt diffinitio hominis, ut homo eſt, ſi vera, ergo ſic eſt in re, ſicut fit per intellectum, entitas enim rei eſt fundamentum veritatis.

Pro parte negatiua, ſic arguit. Ponentes ſubſtantias inſenſibiles, quas dicunt ideas, ponunt impoſſibilia, dicunt enim quòd hic homo, & per ſe homo, ſunt eiuſdem naturæ,

turæ, licet differant in duobus.

Primo, ꝙ hic homo eſt participatione homo. & per ſe homo eſſentialiter homo, ſicut lux, in aere eſt participatio ne lux, & lux in ſole eſt eſſentialiter lux, ſunt tamen eiuſdem naturæ.

Secundo, ꝙ hic homo eſt corruptibilis, & per ſe homo eſt incorruptibilis, ſed id penitus eſt impoſſibile, probabitur.n.in 10.lib. ꝙ corruptibile & incorruptibile differũt genere, & non ſolum ſpecie, ergo non poſſunt eſſe eiuſdẽ naturæ: & ſic ex vtraq; parte remanet quæſtio dubia.

Et tu aduerte, ꝙ in tota philoſophia ſua naturali, & diuina & morali, vt in 1.Eth. in lib 2. de phyſico auditu, tex. 19. & in lib. de gener. & in 1. & 7. & 12. lib. Metaph. conatus ſemper eſt Ariſt. deſtruere hanc poſitionem, ſed pro nunc ſufficit ſoluere rationem adductam pro parte affirmatiua, & confirmationem eiuſdẽ, Nã ratio pro parte negatiua, cõcludit pro Ariſt. rñdendo igitur reſolute, negatur conſequẽtia, & ad probationem iterum negatur conſequentia, qua infertur, ergo præter hunc & hunc hominẽ, &c. Nã ad hoc ꝙ habeatur ſcientia de homine ſufficit ꝙ intellectus ferat̃ ſuper naturam ſpecificã hominis non conſideratis ſingularibus, nec vt ſtat ſub cõditionibus indiuiduãtibus, ſic enim conſiderata natura hominis, eſt quid neceſſarium, & inuariabile, & perpetuum, nõ quod habeat eſſe perpetuũ extra ſingularia, ſed qm̃ de ea ſic conſiderata verificantur infallibiliter, & perpetuo prædicata per ſe tam primo, quàm ſecũdo modo per ſe, nã hæc ſemper eſt vera, hõ eſt aĩal, eſt rationalis, eſt riſibilis, &c. Et vt ſic de hoĩe hr̃ ſcientia, & formãtur concluſiones neceſſariæ, & deducuntur ex principijs neceſſarijs, & vt ſic, homo eſt inſenſibilis, qm̃ ſenſus eſt ſingulariũ, intellectus aũt vniuerſaliũ. Et eſt immaterialis, nõ ꝙ ſit abſtractus a materia ſm̃ eſſe, nec a materia ſenſibili cõi, diffinitur.n. homo, vt probatur in 2.phy.tex. 19. per carnẽ & oſſa, ſed abſtrahit a materia indiuiduali, quę ꝑprie eſt conſtitutiua indiuidui, vt dicemus in lib. 7. Ad cõfirmationẽ, dico illã abſtractionem eſſe veram, & cũ infertur, ergo ſic eſt in re, hoc conſequens poteſt habere duplicẽ ſenſum.

Primo,

Primo, quòd ſic ſit in re, ſcilicet quod homo, vt homo habeat eſſe ſeparatum ab omnibus ſingularibus, & ſic nego conſequentiam.

Secundo, ꝙ ſic ſit in re. ſ. ꝙ homo vt homo eſt aptus intelligi, & diffiniri, non habito reſpectu ad ſingularia ſine quibus nõ habet eſſe, & ſic concedo conſequentiã & totum ſequens. Nam hæc eſt natura cuiuſcunq; prioris, ꝙ poteſt apprehendi non apprehenſo poſteriori. Nam cadunt priora in conceptu poſteriorum, ſed non econuerſo. propterea non poteſt per intellectum abſtrahi homo ab animali, nec hic homo ab homine, ſed bene econuerſo. Hac de cauſa dixit Ariſtot. in 2. phyſ. tex. 18. ꝙ intellectus abſtrahit quantitatẽ a motu, & a qualitatibus ſenſibilibus, qm̃ in ſubſtantia materiali, & mobili prius eſt quantitas quàm qualitas. illa. n. immediate conſequitur ſubſtantiam materialem & immobilem, hæc aũt conſequitur ſubſtantiam mediante quantitate, & ideo inquit illic Ariſt. neque fit mendacium abſtrahentiũ. Latet aũt hoc facientes & dicẽtes ideas, phyſica. n. abſtrahunt cum ſint minus abſtracta, &c. q. d. aliud eſt intelligere vnum non intellecto altero, & aliud eſt intelligere vnum eſſe ſine altero. primum enim eſt verũ, & ſm̃ eſt falſum, & in 1. ſenſu abſtrahunt Peripatetici, in 2. Platonici, ideo &c. Hæc de prima q. pro nunc dicta ſint. Nam in 7. libro diffuſe iterum pertractabitur.

Pro ſecunda quæſtione arguit ad vtranque partẽ. Pro parte negatiua ſic. ſicut geometria eſt circa lineas, & Arithmetica circa numeros, ſic ſunt aliquæ aliæ ſcientiæ mathematicæ circa alia ſubiecta, puta aſtrologia circa cœlum, muſica circa ſonos, proſpectiua circa radios viſuales: ergo ſi geometria eſt circa lineas ſeparatas a materia omnino, dabitur cœlum ſeparatum, præter cœlum naturale, ꝙ eſt abſurdum, quoniam illud cœlum vel eſt mobile, & vt ſic non eſt ſeparatum a materia, omne enim immateriale eſt immobile, vt dicetur infra, vel eſt immobile, & hoc repugnat naturæ cœli, ſicut enim naturale eſt graui moueri ad medium, ſic naturale eſt cœlo moueri, vel eſſe mobile circa medium, & ſicut abſurdum eſt dare cœlũ ſeparatũ:

ſic eſt abſurdum dare ſonos, & lineas viſuales ſeparatas. Nam eadem ratione darentur auditus, & viſus ſeparati, qui comprehenderent huiuſmodi ſeparata, ſicut auditus, & viſus quos habemus in nobis comprehendunt huiuſmodi non ſeparata. Cum igitur hæc ſint abſurda, ſequitur quod non datur mathem. ſeparata ſecundũ eſſe a materia.

Pro parte autem affirmatiua ſic arguit, cum magnitudines, quæ ſunt in materia corrumpantur ad corruptionem ſubſtantiæ rei, ſi non dantur magnitudines ſeparatę immobiles, & incorruptibiles, ſequitur ꝙ ſcientia ſit de corruptibilibus, & ꝙ ipſa ſcientia ſit corrupta, corruptis his circa quæ eſt, quod tamen eſt falſum, quoniam quod ſcitur non poteſt aliter ſe habere, & ſcientia non corrũpitur, niſi corrupto obiecto circa quod eſt, vel a ſuo contrario. puta ab ignorantia prauæ diſpoſitionis.

Præterea, res quales traduntur in ſcientijs, tales debent eſſe, aliter ſcientia nõ eſſet vera, ſed falſa cognitio: ſed multa ſenſibilia non ſunt talia qualia traduntur in mathematicis, nam geometra probat ſphęram tangere planum ſiue rectam lineam in puncto, ꝙ tamen non eſt verũ in ſphæra, & in linea, quæ habet ęſſe in materia ſenſibili, & hac ratione vſus eſt Protagoras arguens contra Geometras. Itẽ dicit Aſtrologus quoſdam eſſe motus & reuolutiones cœlorum, qui tamẽ videntur repugnare cœlo ſenſibili perfecte ſphærico, puta ꝙ ſint per eccentricos, & epicyclos. Item dicit Aſtronomus aſtra eſſe ſicut puncta, quod tamen non eſt verum, de his aſtris ſenſibilibus, cum habeant magnitudinem ſuam: ergo ſi huiuſmodi ſcientiæ debent eſſe verę, neceſſe eſt vt dentur lineæ, & magnitudines ſeparatæ ab his ſenſibilibus, circa quas erunt huiuſmodi ſciẽtiæ, & ſic pro vtraque parte remanet quæſtio dubia.

Et tu aduerte, quod Ariſt. in 7. lib. determinabit hoc dubium, & vt habeat ex nunc reſolutionem, dico tria.

Primo, ꝙ nec mathematica, ſicut nec naturalia poſſunt eſſe ſeparata a materia, quia cum ſint accidentia, & de ratione accidentis ſit ſubſtantia, neceſſe eſt in ratione quantitatis includi ſubſtãtiam, quæ ſit materia, forma, vel compo-

ſitum

ſitum, ſed qm̃ quantitas immediate conſequitur materiã, ſicut qualitas formam, ideo in ratione quantitatis includitur materia, ſicut in ratione hominis includuntur caro & oſſa,& nerui.vnde ſicut non poteſt eſſe homo ſine carne,& oſſe,ſic non poteſt eſſe quantitas ſine materia.

Secundo dico,ꝙ licet non poſſit eſſe ſine materia,in hoc tñ diſtinguitur a re naturali, ꝙ poteſt intelligi, & diffiniri ſine materia ſenſibili ideſt materia ſubiecta qualitatibus, & motui, & generationi, & corruptioni qualem materiam important caro,& oſſa,& lignum,& lapis,& æs.& ratio huius eſt,qm̃ poſterius non eſt de intellectu prioris,ſed econuerſo,ſed quantitas prior eſt qualitatibus ſenſibilibus,cõſequitur enim materiam, qualitas autem formam. nam prius neceſſe eſt intelligere materiam diuiſam per quantitatem,quam recipiat formam,& qualitates conſequẽtes formã quæ priores ſunt motu,ſicut principia motus: ergo intellectus poteſt intelligere ac diffinire quantitatẽ,non intellecta materia,vt ſtat ſub qualitate & motu.hac de cauſa in diffinitione lineæ,vel circuli, non cadit lignum vel terra, vel lapis, & hoc eſt abſtrahere quantitatem a materia naturali,& a motu,non ꝙ dicat intellectus quantitatem eſſe ſine materia naturali,vt imaginabantur Pythagorici, ſed ꝙ intelligit eã,non conſiderata materia naturali.In re autem naturali hãc abſtractionem non poteſt facere intellectus,qm̃ vt probabitur in 7. lib.de rõne hoĩs eſt, ꝙ conſtet ex corpore naturali & anima, nõ datur autem corpus naturale ſine qualitatibus ſenſibilibus,& ſine motu, propterea intellectus non abſtrahit naturalia a materia ſenſibili, nec a motu,ſed tñ a materia indiuiduali,vt dictũ eſt ſupra.

Tertio dico,ꝙ per hmõi abſtractiuam conſiderationem ſaluatur veritas ſcientæ mathematicæ. Nam Mathematicus conſiderans lineam ſine materia ſenſibili non iudicat eam exiſtere extra materiam, ſed intelligit eam quo ad prædicata per ſe,quæ poteſt apprehendere non apprehenſa qualitate ſenſibili. nam ſi intellectus poteſt abſtrahere frigiditatem ab albedine in niue, prout poteſt cõſiderare niuem frigidã nõ conſiderando,vt albam, multo magis id

poteſt in quantitate, quæ prior eſt qualitatibus ſenſibilibus. Ex his patet ſolutio rationum pro parte affirmatiua, & ad primam negatur conſequentia. ad probationem dico, quòd prout de magnitudine ſenſibili habeť ſcientia, non corrumpitur ad corruptionem huius vel illius ſubſtantiæ, niſi per accidens, non enim ſcitur inquantum eſt in hac ſubſtantia, ſed quo ad prædicata per ſe, quæ immutabiliter verificantur de ea non habito reſpectu ad materiã ſenſibilem, puta triangulus ſemper eſt prima figura rectilinea & ſemper habet tres æquales duobus rectis.

Ad ſecundam, nego minorem, ad probationẽ nego quin ſphæræ, vt ſphæra eſt, conueniat tangere planum in puncto, immo ſi tangeret, & non tangeret in puncto non eſſet ſphæra, eſt enim proprietas conſequens rationem ſphæræ, ſicut non concurrere eſt proprietas parallelæ. & ſi dicis ꝙ experimur ad ſenſum, pilam tangere planum ſm̃ ſuperficiẽ ergo non in puncto, dico ꝙ experimur hoc tactu phyſico, non autẽ mathematico, ſicut experimur, ꝙ diuiſio in infinitum non conuenit corpori phyſico in quo dabile eſt minimum probatum, vt in 1. phy. tex. 36. ſed corpori mathematice ſumpto. i. inquantum continuo. de eccentricis, & epyciclis vtrum repugnent cœlo videbitur in lib. 10 De aſtris non dicit aſtronomus, ꝙ in ſe ſint ſicut puncta, ſed in reſpectu ad oculum noſtrum, ex maxima diſtãtia quæ prohibet videri obiectum ſub ſua quantitate. manifeſtum eſt igitur ꝙ non cogimur dare magnitudines ſeparatas, vt verificentur ſcientiæ mathematicæ.

Et tu aduerte, ꝙ Ariſt. in hoc tertio libr. poſtquàm arguit ad partes, pro dubio propoſito introducit opinionem quorundam qui ponunt mathematica media inter ideas, & has magnitudines ſenſibiles ac materiales, non quidem extra has magnitudines, ſed penetrantes eas, & hæc fuit opinio eorum qui vt uiſum eſt in 4. Phy. poſuerunt quaſdam dimenſiones per ſe exiſtentes & penetrantes corpora ſenſibilia, & dicebant eas eſſe locum vacuum, cuius ſentẽtia, quoniam illic ad plenum reprobata eſt, ideo nõ eſt hic inutiliter repetenda. Hæc de ſexto cap. dictã ſint.

Caput

CAPVT VII.

IN ſeptimo cap. duo ſunt dubia diſputanda.

Primum, ſi principia rerum ſunt genera, quæ prædicantur de eis, an partes primæ, ex quibus componuntur, ſicut ſunt elementa.

Secundum, dato quòd genera ſint rerum principia, dubitatur an illa ſint communiſſima, vt ens, & vnum, & magnum & paruum.

Ad primum dubiū arguit Philoſophus pro vtraque parte, & pro parte negatiua ſic arguit. Sicut eſt in vocibus. ſ. articulatis, & in demonſtrationibus, quibus probantur deſcriptiones figurarū, & in artificiatis, & in naturalibus, ſic proportionaliter debet dici in omnibus alijs rebus. ſed in vocibus, non dr̃ vox, quæ eſt genus. & prædicatur de omni voce eſſe principiū conſtitutiuū vocū, ſed literæ ex quibus componuntur primo tāquam ex primis partibus. & apud Geometrā non dicitur diagramma ſiue deſcriptio, quæ eſt genus cōmune omni deſcriptioni figurarum eſſe principiū earum, ſed primas demonſtrationes geometricales, ex quibus procedunt aliæ demonſtrationes, tanquàm ex primis principijs. ſicut ordinauit Euclides in lib. ſuo, in quo poſuit primas propoſitiones, & primas demonſtrationes, tanquàm elementa prima ſequentiū demonſtrationū. ſimiliter in artificiatis non dr̃ artificiatum, quod eſt genus, eſſe principiū eius. ſed illa ex quibus conſtat puta lapides, cæmentum, figura, ſunt principia domus, ſimiliter in naturalibus nō dr̃ corpus aut animal genus eſt principiū eorum, ſed prima corpora, vt terra, aqua, &c. Quæ & antiqui, vt Empedoc. vocabant prima rerum elementa, id eſt principia materialia, ex quibus componuntur, ergo, &c.

Pro parte affirmatiua, ſic arguit. Genera ſunt principia cognoſcendi rē, ergo & eſſendi. patet conſequentia, quoniā eadem ſunt principia cognoſcendi, & eſſendi. Quod autem genera ſint principia cognoſcendi, patet, quoniam ex generibus dantur diffinitiones, adiunctis tamen differentijs,

vt dicetur in libro. 7. ſed per diffinitiones cognoſcimus res eſt enim indicans rei eſſentiam: ergo genera ſunt principia eſſendi in rebus ſicut & cognoſcendi; & confirmatur, qm̃ quidam antiquorum, vt dicetur in 10. lib vtuntur tanquã primis rerum principijs, ente, & vno, & magno & paruo, quæ exiſtimantur communiſſima genera, & ſic quæſitum remanet ex vtraque parte dubium. Huic dubio forte reſpõdet aliquis dicens tam genera, quàm partes primas componentes eſſe rerum principia.

Sed contra hanc ſolutionem, ſic arguit Philoſophus. Si vtraq; eſſent principia ab vtriſq; poſſet accipi vna & eadẽ ratio diffinitiua indicans rei ſubſtantiam, quod tamen eſt falſum, probatur conſequentia, qm̃ a rei principijs põt ſumi rei diffinitio. Nã per rei principia, ſua ſubſtantia cognoſcitur. Et vna eſt tm̃ vnius rei diffinitio, cum ſit vna tm̃ eius ſubſtantia: ergo ſi tam genera, quàm partes primæ componentes ſunt rerum principia, ab vtriſq; poſſet accipi vna & eadẽ ratio diffinitiua: falſitas aũt conſequentis patet, qm̃ genera, & partes primæ componentes ſunt diuerſarũ rationum, ergo ab eis ſumetur diuerſa diffinitio, & non vna, puta a genere ſumẽt ratio logica, a partibus aũt ratio Phyſ. Patet ergo, ꝙ hæc nõ valet. Ad fm̃ dubiũ arguit ꝓ vtraq; parte & primo, ꝙ cõmuniſſima genera nõ ſunt magis principia, ſed infima prædicata de indiuiduis. i. ſpecialiſſima.

Quantũ ad cõmuniſſima genera, quæ hic appellat ens, & vnum, ſic arguit. Si ea quæ ſunt vniuerſaliſſima, ſunt magis principia, quia ſunt genera, cum huiuſmodi ſint cõiſſima, ſicut ens & vnum, ſequitur, ꝙ ens ſit genus, ſimiliter & vnũ, ſed hoc eſt falſum. Nam neceſſe eſt omne genus, addita dr̃ia cõſtituere ſpeciem, de qua dr̃ia nõ prædicatur genus in primo modo per ſe, quoniam ſi in diffinitione differentiæ poneretur genus, ſemper committeretur nugatio quando genus, & differentia prædicantur de ſpecie, puta, ſi in ly rationali includitur diffinitiue animal cum dicitur homo eſt animal rationale bis diceretur animal, ſic reſoluendo, homo eſt animal, animal habens rationem, ſed de omni differentia prædicatur ens, aliter eſſet non ens, ſimiliter

liter de omni differentia prædicatur vnum, eſt enim conuertibile cum ente, vt videbitur in quarto. ergo nec ens nec vnum poſſunt eſſe genera, ex conſequenti non poſſunt eſſe principia rerum, ex eo ꝙ ſunt communiſſima.

Præterea non ſolum ens & vnū ſunt communia, ſed intermedia vſq; ad indiuidua, vt ſpecies ſubalternę & ſpecialiſſimæ, quia prædicatur de pluribus, ergo ſi aliqua ſunt principia rerum, quia ſunt communia, hæc omnia erunt principia, ꝙ non videtur rationabile.

Præterea, non ſolū genera ſunt cōia, & dr̄iæ, & ſunt cauſæ cognoſcendi rē cum ſumantᷣ à forma, qua res eſt actu, & vnumquodq; cognoſcitur in quātum eſt actu. ergo dr̄iæ erunt magis principia rerum q̄ genera, ꝙ vr̄ abſurdū, qm̄ cum ſint pene infinitæ, eſſent quaſi infinita principia rerū, ex conſequenti nulla aut parua haberet̄ de rebus ſcientia vt dictum eſt in primo Phyſ. tex. 50. contra Anaxagoram.

Pro parte ſecunda, ſ. ꝙ ſpecialiſſima ſint magis principia rerum quàm genera ſic arguit, vnum ſm̄ viam Platonis videtur maxime habere rationem principij. ergo quod eſt magis vnum, magis erit principium. conſtat autem ꝙ inter communia prædicata, ſpecies ſpecialiſſima eſt magis vna, quia eſt indiuiſibilis ſm̄ formam; non.n. eſt diuiſibilis per differentias formales ſicut genus, ſed tantum diuiſione indiuiduali ſiue materiali. ergo eſt magis principiū quàm genera generaliſſima & ſubalterna.

Præterea, ſm̄ viam Platonis, ea inter quæ non eſt ordo prioris & poſterioris, nec melioris & peioris, poſſunt eſſe ſeparata, ex conſequenti poſſunt eſſe principia, qm̄ Plato ponebat principia rerum ſeparata, vt dicetur in 7. & in 10. lib. Inter quæ autem eſt huiuſmodi ordo non poſſunt eſſe ſeparata. propterea apud Platonem, nec in numeris, nec in figuris poteſt eſſe quid ſeparatum, ex conſequenti non poſſunt eſſe principia ſm̄ Platonem, ſed in ſpecialiſſima reſpectu indiuiduorum, non eſt huiuſmodi ordo, omnia.n. æque participant naturam ſpecificam & differunt ſolum materialiter. In generibus autē eſt huiuſmodi ordo, quoniam communiora ſunt priora, & minus communia poſte

riora,& diuiditur quodlibet genus in contrarias differentias,quarum vna eſt perfectior altera,ergo magis rõnabile eſt ponere ſpecialiſſima eſſe rerum principia,quã genera.

In oppoſitum autem,ſcilicet, ꝙ magis vniuerſalia ſunt magis principia,& non ſpecialiſſima,ſic arguit.

Quod eſt cauſa & principiũ oportet eſſe præter principiata,& ſeparatũ ab eis intelligendo de principio & cauſa efficiente,quia cum nihil producat ſeipſum . oportet producens eſſe ſeparatum a producto,ſed iſtæ condõnes magis conueniunt magis vniuerſalibus,quia prædicantur de omnibus,& non econuerſo,a quo ſumitur ſignum, ꝙ sũt præter ea,de quibus prædicantur veluti ab eis ſeparata.ergo ſunt magis principia quàm ſpecialiſſima,& ſic patet ꝙ propoſitum remanet dubium pro vtraque parte .

Pro determinatione vtriuſque dubij,aduerte,ꝙ ſecundum principia doctrinæ Ariſt.paruã difficultatẽ continet, nam cum ſint tantum quatuor genera principiorũ & cauſarum,duo quidem intrinſeca,Materiale & formale , duo extrinſeca,efficiens & finale, vniuerſalia tam generaliſſima,q̃ media & ſpecialiſſima , ſi habent rationẽ principij cũ ſint intrinſeca,his de quibus prædicantur,& nõ poſſint eſſe ſeparata ſm̃ eſſe ab eis,vt probabitur in 7.lib.nõ pñt eſſe rerũ principia,niſi materiale & formale,inter quæ genus erit principium materiale,qm̃ vt ꝓbabitur in ſeptimo ſumitur a materia,& ſpecialiſſimum erit formale,qm̃ conſtituitur dr̃ia,quæ vt probabitur in eodem loco,ſumitur a forma,& res magis pendet a forma,quam a materia,quoniam per formam conſtituitur & cõſeruatur in actu, ideo ſpecialiſſimum eſt magis principium quam genus .

Secundum principia autẽ doctrinæ Platonicæ habent maiorem difficultatem , qm̃ cum vniuerſalia & communia prædicata ſint ſeparata a ſingularibus apud Platonẽ, ſi habent rationem principij erunt principia extrinſeca.ſ. efficiens & finis,ex conſequenti in via Platonis argumentari potuit pro vtraq; parte , an genera eſſent principia.ſ. efficientia,& poſito ꝙ ſic,an prima genera, id eſt maxime vniuerſalia , eſſent magis principia , quàm ſpecialiſſima ,

cum

cum hæc & illa ponantur ſeparata apud Platonem.

Et quoniam hic nitimur & adhæremus doctrinæ Ariſt. Bonum eſt vt ſoluamus rationes prius poſitas,& pro ſolutione rationum ad primum dubium,aduerte duo.

Primo,ꝙ aliud eſt loqui de principijs rei,conſideratione logica quæ eſt ſm rationem, & aliud de conſideratione reali qualis eſt conſideratio phyſica & metaphyſica.

Nã cõſideratione reali partes componentes, ſunt verè principia rei,ſiue vt materia,vt in vocibus literæ,in artificiatis lignum vel ferrum,in naturalibus quatuor elementa,ſiue vt forma,vt in vocibus ordo literarum, in artificiatis cõpoſitio ſiue figura, in naturalibus formæ naturales. Conſideratione aũt logica,tam genera q̃ dñæ,poſſunt dici principia inquantum ſunt conſtitutiua diffinitionum ſpecierum. Nã ſicut apud phyſicũ cõſtituitur homo ex elementis & anima,ſic apud logicũ cõſtituit ex aĩali,& rõnali,vt ex genere & dña. Ratione huius duplicis cõſiderationis,patet q̃d dicendum ad rationes primi dubij. Nam ratio inducta pro parte negatiua,cõcludit ſm conſiderationẽ phyſicã & metaphyſicam. Ratio aũt inducta pro parte affirmatiua,concludit ſecundùm conſiderationem logicã.

Secundo aduerte,ꝙ diffinitio dupliciter dari põt de re.

Primo,per vnum aut per duo genera cauſarũ, puta per materiam,aut per formam,aut per finẽ,aut efficiẽtem, vt ſi dicatur homo eſt quid compoſitum ex contrarijs, erit diffinitio per materiã. Si dicat̃,homo eſt ſubſtantia intellectualis,erit diffinitio per formam. Si dicatur, homo eſt ſubſtantia ordinata ad beatitudinẽ,eſt diffinitio per finẽ. Si dicatur,homo eſt ens productum a ſibi ſimili in ſpecie,ſecũdùm corpus & immediate productum a Deo ſecũdùm animam erit diffinitio per cauſam efficientem.

Secundo,poteſt dari per omnes cauſas ſuas, vt ſi dicatur homo eſt ſubſtantia compoſita ex contrarijs intellectualis ſecundùm partem,ordinata ab beatitudinem, producta a ſibi ſimili in ſpecie ſm corpus creata immediate a Deo ſm animam. Itẽ aduerte,ꝙ diffinitio poteſt dari de re conſiderata logice,& de re conſiderata realiter, vt hæc

homo eſt animal rationale, eſt logica, hæc autẽ, homo eſt quid compoſitum ex contrarijs elementis & anima ratio nali, eſt realis, ex his diſtinctionibus, patet quid dicẽdum ad rationem philoſophi qua conatur infringere reſponſionem dicentium, tã genera, q̃ partes componentes eſſe rerum principia. Negatur igitur conſequentia: ad probationem, conceditur ꝙ a rei principijs pôt ſumi rei diffinitio, ſed negatur ꝙ vnius rei ſit tm̃ vna diffinitio, niſi detur per omnia principia rei. Si aũt non datur per oĩa principia nõ inconuenit eam multiplicari, vt declaratum eſt in diſtinctione data. Et cum probatur vnitas diffinitionis per vnitatem ſubſtantiæ rei diffinitæ, non valet niſi in diffinitione complectente oĩa rei principia, & ſi dicas. Ergo non omnis diffinitio ſufficienter indicat eſſentiam rei diffinitæ. Reſpõdeo, ſi complectitur omnia genera cauſarum conuenientiũ rei diffinitæ ſimpliciter, ſufficienter indicat eſſentiã rei diffinitæ, ſi non complectit̃ oĩa genera cauſarũ, ſufficienter indicat pro illo genere cauſæ, ſcd̃m q̃ datur & illud ſufficit. Hæc pro determinatione primi dubij dicta ſint.

Pro ſolutione rationum inductarũ pro ſecundo dubio aduerte, ꝙ rationes probantes communiſſima & vniuerſaliſſima nõ eſſe magis principia, concludunt ſecundùm doctrinam Ariſt. qm̃ conſideratione reali, nullum vniuerſale, vt vniuerſale eſt alicuius cauſalitatis, niſi ratione alicuius ſingularis in quo habet eſſe, hæc enim non eſt vera, homo generat niſi quia hic, vel hic generat, & quoniam Plato arbitrabatur maxime communiſſima eſſe extra ſingularia, iõ credebat ea eẽ maxime principia, ſed deſtructo hoc fundamento, quod deſtruetur in ſeptimo & in decimo lib. patet hanc negatiuam eſſe veram, nullum vniuerſaliſſimum vt ſic, eſt rerum principium, nec aliud cõe vt ſic, ergo non eſt magis principium q̃ minus commune, & propterea nõ eſt neceſſe ſoluere rationes probantes negatiuam ſupradictam. Rationes autem inductæ pro ſecunda parte dubij de ſpecialiſſimo, quòd ſit magis principium quàm communiſſimum, non procedunt, niſi ex fundamento Platonis ſcilicet quod eſt magis vnum, & eſt ſeparatum a ſingularibus, &c.

bus,&c.ſed hoc fundamentum applicatum ſiue magis cōi, ſiue minus cōi, q̄ue habentibus ordinē, ſiue non habentibus, eſt falſum in via Ariſt. ſola.n.ſingularia habent vnitatē realē,& per ſe exiſtunt,ſiue ſint immaterialia,vt intelligentiæ,ſiue mālia,vt cōpoſita ex mā & forma, quare &c.

Ad rationem in oppoſitum negatur minor, ſecundum doctrinam Ariſt.& cum dicitur q̄ ex quo prædicantur de omnibus,& non econuerſo,ſignum eſt quòd ſunt præter ea, ex conſequenti ſunt ſeparata,immo ex hoc ſumitur ſignum oppoſitum,quoniam in omni prædicatione affirmatiua & in recto,neceſſe eſt prædicatum identificari ſubiecto,aut in eſſe ſubiecto. Identificatur autem prædicatum eſſentiale,& ineſt prædicatum accidentale,tam in accidente proprio quàm in accidente communi, quare, &c. Hæc de ſeptimo capite dicta ſint.

CAPVT. VIII.

IN 8.cap.diſputantur duo dubia,quæ immediate ſequūtur ex præcedentibus. Diſputatum eſt enim vtrùm vniuerſalia ſint principia,& vtrùm magis vniuerſalia quàm minus vniuerſalia ſint magis principia. Et dictum eſt,q̄ ſi ſunt ſeparata ſunt principia,ſi autem non,non dubitatur ergo ſi dantur vniuerſalia ſeparata per ſe exiſtentia, vel ſi nihil per ſe exiſtit niſi ſingulare. Item dubitatur ſi præter ſingulare materiale ſenſibile datur aliquod ens ſeparatū, quod ſit compoſitum,vel materia,vel forma.

Ad primū dubium arguit pro vtraque parte, pro parte affirmatiua ſic. Si nihil eſt præter ſingularia,nulla habetur ſcientia,qm̄ cum ſint infinita non poſſunt ſciri. ſi ergo de aliquo habetur ſcientia,oportet illud eſſe vniuerſale,& tunc vltra,aut illud vniuerſale hēt eſſe,aut non, ſi hēt eſſe, ergo præter ſingularia datur vniuerſale ſeparatum, ſi nō habet eſſe,ergo ſcientia non erit de vero,qm̄ ens & verum conuertuntur, & quod non eſt non contingit ſciri.

Pro parte negatiua ſic. Si vniuerſale eſt ſeparatū a ſingularibus,ergo erit neceſſe quòd prima genera,vel quæ ſunt vniuer-

vniuerſalia,id eſt ſpecialiſſima, ſine præter ſua indiuidua hoc autem eſt impoſſibile,vt dictum eſt in præcedentibus, & magis diceẗur infra.

Pro determinatione huius dubij,aduerte, ꝙ Ariſtot.in 7.lib.multiplici ratione contra Plato.concludet pro parte negatiua,quas nolo hic formare, ne fiat inutilis repetitio, vnde pro nunc ſufficit ſoluere rationem adductam pro parte affirmatiua.

Ad rationem igitur dico,ꝙ licet ſingularia,vt ſingularia non poſſint ſciri,tamen de vniuerſali prædicato de ſingularibus,habetur ſcientia:& cum arguitur aut illud vniuerſale hēt eſſe,aut nō,dico ꝙ hēt eſſe,ſed nego hāc cōſequentiā,ergo pręter ſingularia dat vniuerſale ſeparatū,nā hēt eſſe & in intellectu,vt cognitum obiectum in cognoſcente & in ſingularibus,vt in his quibus primo competit exiſtentia hæc.n.eſt vera,homo exiſtit,quia hic vel hic exiſtit, vnde dicit Ariſt.in prædicamentis,ſecundas ſubſtantias exiſtere in primis, vt in his quæ principaliter & maxime ſubſiſtunt.Et ſi arguitur,ꝙ intellectus cōcipit vniuerſale nō cōcepto aliquo ſingulari,ergo hēt eſſe nō in ſingulari, aliter intelligeret rem alio modo q̄ ſit,& ſic falſo intelligeret.

Reſpondeo,& nego conſequentiam,quia cum vniuerſale ſit prius ſingulari non inconuenit intelligere prius nō intellecto poſteriori,& cum dicitur quod intelligeret rem aliter quàm ſit,&c.dico ꝙ id non conuenit dummodo nō enunciet de re aliter quam ſit,nam cum intellectus ſit virtus immaterialis, intelligit rē materialē immaterialiter.i. modo ſpiritali, ſi tamen diceret rem materialem eſſe immaterialem, falſe intelligeret: ſimiliter cum ſit virtus inorganica,receptiua ſpeciei repræſentatiuæ ſine conditionibus ſingularibus poteſt intelligere rei naturam vniuerſaliter, non cointellecto aliquo ſingulari,ſi tamen diceret talem rei naturam exiſtere ſine ſingularibus falſe intelligeret.Hæc de primo dubio dicta ſint.

Ad ſm dubium arguit pro vtraque parte, & pro parte affirmatiua ſic. Si nihil datur præter ſingulare materiale ſenſibile.nullum erit ens intelligibile, ſed tantum a ſe n-

ſu cognoſcibile,ſenſus.n. eſt proprie ſingularium ſenſibi-lium,tunc vltra,ergo de nullo habebitur ſcientia,niſi forte quaſi dicat ſenſum & ſcientiam non diſtingui, vt dicebant aliqui,quorum poſitio reprobata eſt iu 2.de Aïa tex. 150.ſcientia.n.cum ſit in intellectu pro obiecto habet intelligibile,ſicut ſentire,cũ ſit in ſenſu ꝑ obiecto habet ſenſibile. Præterea,ſi nihil eſt præter ſingularia materialia sẽſibilia,nihil erit ſempiternum immobile, omnia enim huiuſmodi ſingularia videntur eſſe ſub motu & corruptione, ſi nihil eſt ſempiternũ,non datur generatio, qm̃ in omni generatione eſt id qđ fit,& id ex quo fit vt materia, & nõ poteſt eſſe non ens,quia ex non ente eſt impoſſibile aliqđ generari:illud ergo ens,ex quo aliquid fit, aut factum eſt ex alio,aut non,ſi non,ergo eſt ingenitum,ergo ſempiternum,ſi ex alio fit,cum nõ ſit proceſſus in infinitum in cauſis materialibus, vt dictum eſt in 2.lib.deuenietur tandem ad aliquod non factum ex alio, & illud erit ſempiternum, aliter ſi non eſt deuenire ad aliquod primum materiale principium non factum ex alio, nũquam complebitur rei generatio,ex conſequenti fruſtra eſſet. Præterea cum nullus motus ſit infinitus neceſſe eſt vt habeat aliquem finem qui erit terminus motus,q terminus eſt aliqua forma aut ſubſtantialis,aut accidentalis,dempto motu locali,qui eſt ad vbi,quẽ tñ neceſſe eſt eſſe finitum, ſaltem ſm quamlibet circulationem. Quæro igiť de forma,quæ eſt terminus motus aut eſt producta per alium motum ſiue generationem,aut non,ſi non,ergo erit ingenita & æterna,ſi ſic, vel eſt proceſſus in infinitum in cauſis formalibus,vel eſt deuenire ad formam primam ingenitam , ſed probatum eſt in 2.lib.non eſſe proceſſum in infinitũ in formis,ergo datur aliqua forma ingenita,ex conſequenti incorruptibilis & æterna,patet ergo ꝙ vltra ſingularia materialia ſenſibilia , quæ cadunt ſub motu & corruptione,neceſſe eſt dare aliqđ ſeparatũ ingenitũ & æternum,quod quidem non eſt compoſitum ex materia,& forma,nec eſt materia , qm̃ cũ ſit ens mere potentiale ſibi repugnat per ſe exiſtere.

Pro parte negatiua ſic arguit. Si ponatur eſſe aliquã for

mam

mã ſeparatam a ſingularibus,quæritur quę erũt hmõi formæ?Certũ ꝙ non erunt artificiales, vanum eſt.n ponere formã domus,ſiue al'q̃ domum ſeparatã a domo ſenſibili & materiali,ſi ergo hoc nõ daē in oĩbus naturis, difficillimũ erit aſſignare in qua natura denē hmõi formæ ſeparatę.

Pro determinatione huius dubij aduerte, ꝙ formæ sũt duplici differentia.

Quædam ſunt quarum nulla actio ſupergreditur materiam omnino,ſed exercētur aut qualitatibus naturalibus vt calefacere ex calore,frigefacere ex frigiditate, vel exercentur potentijs animæ organicis,vt vegetare,ſentire, moueri progreſſiue,concupiſcere: & huiuſmodi formæ non poſſunt eſſe ſeparatæ a materia,educuntur enim de potentia materiæ per actionem agentis naturalis,ex conſequenti eis non competit eſſe niſi per eſſe compoſiti materialis, propterea ipſo deſinente deſinunt.

Quædam autem ſunt,quarum actio nõ pendet à materia nec exercetur potẽtia alligata materiæ,ſed eſt eleuata omnino ſuper materiam,vt intelligere,& velle,& has non inconuenit ponere ſeparatas a materia, quæ tamen adhuc ſunt in duplici differentia.

Quædam.n.ſunt pars ſpeciei,vt animæ humanæ, & hæ quidem vnibiles ſunt materiæ,cum dent homini eſſe hominem,ſeparabiles ēt ſunt a materia, & poſt corruptionẽ compoſiti ſeparatæ a materia permanent in eſſe.

Quædam autem completę ſunt in ſpecie,vt intelligentiæ,& primum principium, & non ſunt vnibiles materiæ cum non ſint pars, & ſunt ſemper ſeparatę a materia, & proprie dicuntur formæ, ſiue actus omnino immateriales & metaphyſici.

De primis, ꝙ non ſint, nec poſſint eſſe,niſi in materia determinabit Ariſt.in 7 lib longo proceſſu.

De ſecunda determinabit in 12.tex.16.

De tertijs determinabit in eod.lib in tex. 30.

Nunc supereſt ſoluere rationes inductas pro vtraq;parte,& ad primam pro parte affirmatiua,dico, ꝙ ꝓcedit ex fundamentis Plat.qui arbitraē, vt habeaē ſcientia de naturali-

turalibus mobilibus ſit neceſſe dare naturas vniuerſales præter ſingularia, ꝙ non eſt verum, nã vt habeatur ſcientia de naturalibus, ſufficit, ꝙ intellectus abſtrahat vniuerſale a ſingularibus. ſ. intelligendo vniuerſale, non intellectis ſingularibus, vt declaratum eſt ſupra.

Reſpondendo igitur formaliter, nego conſequentiam, nam natura rei ſenſibilis, licet nõ exiſtat extra ſingularia, tamen quia conceptibilis eſt ſm ſe, non habito reſpectu ad ſua ſingularia, dr eſſe natura intelligibilis, & vt ſic non eſt neceſſe vt incidamus in ſententiam antiquorum, qui non diſtinguebant inter ſcientiam & ſentire.

Ad ſecundam dico, ꝙ licet concludat verum. ſ. ꝙ neceſſe eſt dare aliquod æternum, & ingenitum, vt ſeruetur generatio, tñ non eſt neceſſe illud æternum eſſe aliquam formam, quæ ſit terminus generationis, nec ſm veritatem illud eſt materia prima, qm̃ non eſt verum, mundũ eſſe æternum, vt docuimus in 8. phyſ. licet Ariſt. aliter ſenſerit. Et qñ probatur, ꝙ aliter erit proceſſus in infinitum in cauſis materialibus, & formalibus, nego conſequentiam, quæ fundatur ſuper hac propoſitione, ꝙ materia & forma per ſe generentur, cuius oppoſitum manifeſtabitur in lib. 7. vbi dicemus ſolum compoſitum generari per ſe, partes autem per accidens. Illud ergo æternũ, vt declarabitur in lib. 12. eſt primum agens & intelligentiæ motrices, cum corpore cœleſti, quæ ſunt formæ abſtractæ inalterabiles, &c. Et hęc ſolutio ſufficiat pro ſecunda & tertia ratione.

Ad rationem pro parte negatiua, patet ſolutio ex diſtinctione data de formis, ſolæ enim intellectuales poſſunt exiſtere ſine omni materia, & de artificialibus iudicandum eſt ſicut de naturalibus quantum ad inſeparabilitatem a materia. Hæc de octauo cap. dicta ſint.

CAPVT IX.

IN nono capite duo diſputanda ſunt.

Primo, vtrũ oĩum indiuiduorũ vnius ſpẽi, vt oĩum hominũ, ſit vna ſubſtãtia, id eſt vna qdditas, ſiue vna forma.

Secundo,

Secundo, vtrum omnium rerum ſint eadem principia numero, vel eadem ſpecie & diuerſa numero.

Ad primum dubium pro parte negatiua ſic arguitur. Si omnium indiuiduorum eſt vna quidditas ſiue forma, ergo, quæ ſunt multa, & differentia nõ erunt multa, & implicat contradictionem, probatur conſequentia. Quorum eſt vna quidditas ſiue forma, illa non ſunt multa, ſed vnũ, ſed per te multorum, & differẽtium indiuiduorum eſt vna forma, ergo multa, & differentia non erunt multa, ex conſequenti multa non erunt multa, quod implicat.

Præterea, ſi forma omnium indiuiduorum eſt vna, non poterit aſſignari ratio, quare talis forma vniatur huic materiæ, & illa illi, nam indiſtinctis indiuiduis diſtinctæ ſunt materiæ, aliter non differrent numero, cõſequentia autem ſic probatur. Quod eſt in ſe indiuiſum, remanẽs indiuiſum non componitur cum multis diſtinctis, ergo, &c.

Pro parte affirmatiua non arguit, quoniam apud Platonem eundem manifeſtum eſt, ꝙ omnium ſingulariũ eiuſdẽ naturæ eſt vna forma ſeparata, quam vocat ſubſtantiam, & quidditatem omnium ſingularium, vt declarabitur in lib. 7. & quoniam in hoc lib. procedit tm̃ diſputatiue adducens antiquorum rationes, & fundamenta ſuper dubia hic pertractata ſufficiebat pro parte affirmatiua, ſupponere prædictum fundamentum Plat.

Et tu aduerte, quòd hoc dubium determinatur ſm viã Ariſt. ſimpliciter pro parte negatiua. nam in 7. lib. tex. 20. probabit, quod quid eſt, id eſt rei quidditatem idem eſſe cũ eo cuius eſt, ergo ſicut multiplicantur indiuidua habentia ſuam quidditatem, quæ dicitur eſſe rei ſubſtantia, ſic multiplicantur quidditates. Præterea, cũ generatio ſicut & motus, ſumat vnitatem, & diſtinctionẽ a termino ad quem, & terminus generationis ſit forma, ſequitur ꝙ omnium indiuiduorũ eiuſdem ſpeciei ſit vna numero generatio, ex conſequenti, omnia indiuidua eſſent vnum indiuiduũ genitũ, quod eſt abſurdum. Præterea, cum vnumquodque habeat eſſe, & vnitatem & diſtinctionem a propria forma, Si omnia indiuidua vnius ſpeciei habent vnam formam, omnia erunt

erunt vnum,& non multa, & ſic omnes homines erunt tã tum vnus hõ, quod eſt contra ſenſum. Rationes adductę ꝓ parte negatiua concludunt verum, ideo non ſunt ſoluędę. Fundamentum Plato. adductum pro parte affirmatiua deſtruetur in 7. vbi declarabitur vanum eſſe ponere formam ſeparatam ab eo cuius eſt forma.

Ad 5m dubium arguit Ariſt. pro vtraque parte, & pro parte affirmatiua ſic. Cũ omne quod eſt in principiato pẽdeat a ſuo principio, ſi principia rerum non ſunt eadem numero, nec aliquod principiatũ erit vnũ numero, ergo nullum genitum erit vnum numero, nec particulare, & nullũ erit particulare, nullũ erit vniuerſale, dr enim vniuerſale, quod eſt vnũ dictũ de multis, & in multis, & ſi non erit vniuerſale, nulla erit ſcientia, qm̃ eſt proprie de vniuerſali. Prę terea ſi non ſunt eadẽ principia numero, nec ens ꝑ ſe, nec vnum per ſe. i. primũ eas, & primũ vnum, quod ponit eſſe principiũ omniũ erit idẽ numero, ex cõſequenti nõ erit ꝑ ſe ſubſiſtẽs quod tũ eſt falſum, qm̃ in entibus eſt deuenire ad vnũ primum, ꝙ eſt maxime ens, & vnũ in ſeipſo ſubſiſtens. ergo, &c. Pro parte aũt negatiua, ſic arguit, Cũ diuerſitas principiatorũ pendeat a principijs, ſi principia rerum eſſent eadem numero nulla eſſet diuerſitas in rebus, ſicut videmus in ſenſibilibus, ſi omnes literæ eſſent eędem, non fieret diſtinctio ſyllabarum, nec dictionũ, hæc autem ſunt abſurda. ergo diuerſorum diuerſa ſunt principia.

Et tũ aduerte, ꝙ Ariſt. in 12. in tex. 19. vſque ad tex. 29. determinat hoc dubium, & declarãt quomodo ſunt eadem & quomodo diuerſa, vtraque enim pars eſt vera bene intellecta, & reſolutio ſtat in hoc, principia rerũ ſunt duplicia ſcilicet intrinſeca, vt materia & forma ſiue potentia & actus, & extrinſeca, vt efficiens & finis, principia intrinſeca, iterum dupliciter conſiderantur. ſ. in vniuerſali, vel in ſpecie, ſi in vniuerſali, ſic ſunt quodammodo eadem in omni prædicamento, qm̃ ſicut in prædicamento ſubſtantiæ principia ſunt forma, cui opponitur priuatio, & materia, ſic proportionaliter in quãtitate & qualitate, & in alijs prędicamẽtis ſunt quædã, vt forma & priuatio & materia, vt

in

In prædicamento qualitatis forma eſt lux, tenebra priuatio, diaphanum materia, ſi in ſpecie, ſic ſunt diuerſa in diuerſis, qm̃ vniuſcuiuſq; forma recipitur in ſua propria materia, vt anima intellectiua in corpore humano, aĩa equi in corpore equi, forma lapidis in materia lapidis. Principia autem extrinſeca quadrupliciter conſiderantur, qm̃ vel vt primò prima abſolute, vel vt primo prima in genere, vel vt ſpecifica, vel vt indiuidua. Si primo prima, ſic ſunt ſimpliciter eadem. Nam primo primum efficiens omnium eſt primum principium, a quo pendet cœlũ, & omnia naturalia, vt dicemus in lib. 12. in tex. 38. Si primo prima in genere ſcilicet in genere corporaliũ ſub cœlo ſic et ſunt eadẽ principia oium quæ ſub cœlo fiunt, nam intelligentiæ, & corpora cœleſtia principia ſunt omnium inferiorum, tam in elementis, quàm in elementatis, & hæc cum ſint incorruptibilia, ſemper eadẽ permanent ẽm ſubſtantiã, licet cœlũ mutetur ẽm vbi, quo ad eius partes, vt ſtant ſub motu. Intelligentiæ autem mutãtur ẽm intellectum & appetitum. Quõ aũt id ſit, nõ eſt præſentis loci conſiderare, ſed in lib. 12. Si in ſpecie ſic diuerſorum productorum diſtinctorum ſpecie, ſiue et genere, ſunt diuerſa principia efficientia, nã vt declarabitur in 12. lib. in tex. 13. vnumquodque ſic a ſuo vniuoco. ergo homo ab homine, equus ab equo, &c. Si indiuiduo, ſic iterum diſtinguo, qm̃ vel in diſtinctis ſpeciebus, vel in eadem. Si primo ſic diuerſorum indiuiduorum, diuerſa ſunt principia effectiua, vt huius hominis hic homo, & huius equi, hic equus, vnumquoque. n. agit ẽm ſpeciem ſuã, & nõ vltra ſpẽm. Si ſecundo non incõuenit idem efficiens numero eſſe principium plurium indiuiduorum, vt patet de Socr. generante multos filios. Ad cõſeruandam tñ longã generationem ſucceſſiuã in eadẽ ſpecie, neceſſario requiruntur multa principia effectiua, qm̃ nullum eorum eſt incorruptibile. Patet igitur quomodo principia effectiua rerum ſunt eadem, & quomodo diuerſa. Et aduerte, quòd ad generationem imperfectiorum, poſſunt ſemper eſſe eadem, nam vt dicemus in ſeptimo, Cœlum eſt ſufficiens effectiuum eorũ, vt ranæ & vermis &c. Vltra efficiens,

ficiens, datur finis principium extrinſecum, & id ſimiliter eſt idem & diuerſum, nam primo primum, eſt idem. & hoc eſt Deus benedictus, ad quem vt dicet Ariſt. in lib. 12. omnia entia ordinantur, ſicut totus exercitus ad ducem. & declarabitur illic, quomodo primum efficiens, prima forma, ſiue primus actus, & primus finis, incidunt in idẽ numero, fines, autem ſecũdarij, & proprij, diuerſi ſunt, ſicut & diuerſa agentia, & diuerſæ actiones, & diuerſæ artes, vt declarat Philoſophus in 1. Ethic.

Rationes aũt adductæ pro vtraq; parte nõ ſunt ſoluendæ, nã ratio prima pro parte affirmatiua concludit, ꝙ idẽ numero principiatũ, habet idem principiũ. ſ. efficiens proximum, vt hic homo, tantum ab vno hoie gñantur, & habet vnam materiã proximam, & vnam tãtum formã ſubſtantialem, & vnum finem ſibi proprium, & hæc omnia vera ſunt. Secunda autem cõcludit, ꝙ principium primo primum, quod eſt primum ens, & primum vnum, eſt idem.

Ratio autem pro parte negatiua, concludit neceſſariam diuerſitatem principiorũ proximorum tam in principijs intrinſecis, quam extrinſecis, vt ſeruetur diuerſitas in principiatis. nã ſi materia proxima, & agens proximum nõ diuerſificantur, neque factum diuerſificabitur, vt declarabit Philoſophus in 8. libro in tex. 12. Hæc de cap. nono dicta ſint.

CAPVT X.

IN decimo cap. dubitatur. Si ſunt eadem principia corruptibilium & incorruptibilium, & pro vtraque parte arguit pro parte negatiua ſic. Si ſunt eadem, non poterit aſſignari cauſa, quare aliqua ſint corruptibilia, & aliqua nõ. Nam cum ex eiſdem principijs idem ſequatur effectus, vel omnia erunt incorruptibiliã, ſi principia ſunt incorruptibilia, vel omnia erunt corruptibilia, ſi principia ſunt corruptibilia.

Ad hanc rationem reſpondet Heſiodus, & alij Poetæ dicti Theologi, qui deſcripſerunt diuina ſub fabulis, contenti vt ipſi ſoli ſeipſos intelligerent non curãtes de alijs, iſti di-

ſunt Deos eſſe principia corruptibilium, & incorruptibiliũ, ſed differenter, nã fingunt, ꝙ ex dijs aliqui guſtauerũt nectar, & ambroſiam, & iſti facti ſunt immortales, & produxerunt incorruptibilia, vt corpora cœleſtia. Quidã autem facti ſunt mortales, qui nõ guſtauerunt prædicta, & iſti produxerunt corruptibilia, vt ſunt hæc inferiora.

Sed ſic dicentes, loquuntur in intelligibiliter, & pro quãto verba ſonant dicunt abſurda, nam Dij guſtantes nectar, &c. Aut guſtauerunt, ex voluptate, aut ex neceſſitate ſi ex voluptate, ergo ꝑ talem cibũ non ſunt facti immortales, voluptas.n. vt voluptas non eſt cauſa permanentiæ, ſed ſupponit eam, ſi ex neceſſitate, multo minus facti ſunt immortales: ſtultũ eſt.n. dicere indigere cibo, & eſſe immortalẽ, nã vt inquit Cõm. in commen. 15. Cibus, & potus nõ ſunt neceſſarij, niſi vt reſtaurent corruptum, quõ igitur remanet æternum illud, quod eſt natũ corrũpi, ſed qm̃ hæc fabuloſa ſunt, relinquamus, qm̃ nõ eſt dignũ philoſophiã, quæ eſt veritatis indagatrix his fabulis multo ſtudio intendere. Ad eandem rationem reſpondet Empedoc. & dicit ea dem eſſe principia omniũ, ſed eis adiunctum odium, & quidem quæ producta ſunt, ſine odio remanent incorruptibilia, quæ autem cum odio remanẽt ſubſtantia generationi, & corruptioni, vt hæc inferiora, cœlum autem quia ſine odio productum eſt ideo eſt incorruptibile.

Sed hæc ratio non conſonat alijs dictis ſuis,

Nam dicit oĩa præter Deũ generari ex odio, quia non ſtaret diſtinctio inter entia, nec inter partes vniuerſi, niſi ex odio, & dicit ꝙ dominãte amicitia omnia erunt vnũ, & ſic diſſoluetur vniuerſum, de cuius ratione eſt, vt partes remaneant diſtinctæ, eſt igitur odiũ ita cauſa generationis, ſicut corruptionis, & quidem cum cœli ſint diſtincti, neceſſario ſunt geniti ex odio, ergo ſunt corruptibiles.

Quod autem dicit Deum in ſe non hr̃e odium deducit ad hoc inconueniens, quòd Deus non cognoſcit omnia.

Nam ſecundum Empedoc. ſimile ſimili cognoſcitur, ita ꝙ neceſſe eſt cognoſcentem habere in ſe realiter naturam cogniti, vt dictum eſt in 1. de Anima ſecundum doctrinam anti-

antiquorum, ſi igitur Deus non habet in ſe odium nō co gnoſcit ipſum;ergo nō cognoſcit omnia quod eſt valde inconueniens,eſſet enim minus prudens.i.ſapiens alijs ſubſtā tijs intelligentibus,puta intelligentijs & hominibus, quoniam cognoſcunt naturam odij.ergo,&c.

Sed & huiuſmodi opinionem vt poeticā relinquamus, nullam nanq; dicti ſui cauſam adducit; ſed nec rationem reddit quare tanto tempore regnat odium,& tantq amicitia,niſi quia ſic aptum natū fuit, ſed id non ſatisfacit philoſopho inueſtigāti veritatem,patet igitur, ꝙ nec Empedocl recte reſpondet rationi inductæ pro parte negatiua.

Pro parte autem affirmatiua arguit.

Si ſunt diuerſa principia corruptibilium, & incorruptibiliū,aut ſunt corruptibilia,aut incorruptibilia.ſi corruptibilia cū omne corruptibile aliqñ corrūpatur,tandē corrumpentur,quibus corruptis ceſſabit generatio rerū corruptibiliū,ex cōſequenti oīa inferiora, tandē & oīno deficient qđ vī inconueniens,qm̄ generatio tendit in perpetuū, ſi incorruptibilia remanet dubium,quare ex principijs incorruptibilibus quædā ſunt incorruptibilia,quædā aūt corruptibilia.deberent.n. fieri tm̄ incorruptibilia, vt principiata aſſimilentur ſuis principijs.præterea oēs antiqui conantur ponere eadem principia omnium corruptibilium, & incorruptibilium, licet non videantur curaſſe rationem adductam pro parte negatiua,ſed leuiter pertranſierunt eam & ſic remanet dubium pro vtraque parte.

Et tu aduerte,ꝙ apud Ariſt.in 12.lib.tex.34.& in 8.phy. tex.48.& in 2.de gen.tex.55. ex oībus his locis ſimul ſumptis haberi poteſt plena huius dubij reſolutiō. Pro illius igitur notitia præpono aliquas diſtinctiones,deinde totum reſoluam.Prima diſtinctio,res corruptibiles & incorruptibiles dupliciter ſumi poſſunt ſcilicet coniunctim & diuiſim.Secunda diſtinctio, Rerum incorruptibiliū, quædam ſunt permanentia, quædam ſucceſſiua, vt motus corporū cœleſtium, qui apud Ariſt. ſecundum ſe totum eſt perpetuus.Idem intellige ex parte rerū corruptibilium, nam lapis,& homo ſunt res permanentes, motus autem inferio-

res,& generatio,& corruptio adiunctis alterationibus ſunt ſucceſſiue.

Tertia diſtinctio, principia rerum incorruptibilium,vel corruptibilium ſunt in triplici differentia.

Quædam prima,ſimpliciter vniuerſaliſſima.

Quædam ſecundaria,vniuerſalia.

Quædam proxima,& particularia.

His præpoſitis dico ad dubiũ, ꝙ principia prima,& vniuerſaliſſima effectiua & finalia,tam incorruptibiliũ, quàm corruptibilium ſunt eadem, immo eſt tãtum vnum, quod eſt Deus benedictus, qui vt continens in ſe omnes gradus eſſendi ſua virtute aliquibus dat eſſe perpetuum,& immutabile ſm ſubſtantiam, vt intelligentijs & cœlo & animabus noſtris,omnibus autem alijs dat eſſe temporale,& mutationi ſubiectum,& quidem quod hæc ſit mens Ariſto.dictum eſt in 2.lib.& in 12.in tex.23.dicet primum omnium eſt mouens ſcilicet ad eſſe omnia.

Principia autem ſecundaria vniuerſalia ſunt intelligentiæ, & corpora cœleſtia,& hæc quidem nullius incorruptibilis permanentis ſunt principia effectiua, & finalia, ſed tantum rei incorruptibilis ſucceſſiuæ:Nam ſunt principia motus cœleſtis effectiua,non autem finalia,vt dicemus in 12.lib.Omnes enim intelligentiæ mouent, vt aſſimilẽtur primo principio. Rerum igitur incorruptibilium permanentium quo ad ſubſtantiam cum intelligentiæ non ſint principia,idẽ & vnum ſolum eſt principiũ.ſ.Deus. Rerum aũt incorruptibiliũ ſucceſſiuarum,vt motum cœlorum,eadem ſunt principia ſecundaria vniuerſalia, quæ ſunt intelligentiæ motrices. Rerum corruptibilium permanentiũ, & ſucceſſiuarũ eadẽ ſunt principia effectiua, & motiua ſecũdaria vniuerſalia,quæ omnia ſũt incorruptibilia, & inalterabilia ſm ſubſtantiã,vt intelligentiæ, & cœlũ, nã Ariſt. in libro 12.tex.34. reducit ꝑpetuitatẽ generationis & corruptionis ad primũ cœlum motũ vniformi & ſimplici motu,eo ꝙ ſemper & eodem modo ſe habet in tali motu, nõ enim magis declinat ad vnum polũ,quam ad alterum,ſed vniformiter mouetur ſuper polos mundi, cuius motus in

duo media diuiditur per æquinoctialem. Alternationem aũt generationis & corruptionis, reducit ad motum planetarum ſub zodiaco, cuius vna pars declinat ad arcticum & alia ad meridiem, vt magis declarabitur in 12. Rõ autẽ Ariſt. ad hoc propoſitum in 8. Phyſ. tex. 48. fuit talis principia vniuerſalia perpetuæ & alternæ generationis, & corruptionis rerum corruptibilium, tam permanentium, q̃ ſucceſſiuarum aũt ſunt entia corruptibilia, aut incorruptibilia, non primo modo quoniam aut aliquod vnum corruptibile aut omnia, non vnum quoniam poſt illius corruptionem ceſſaret generatio & corruptio in inferioribus, non oĩa qm̃ cum ſucceſſiue generent, non oĩa ſunt ſimul actu: ergo non oĩa pñt eſſe principia rerũ corruptibiliũ. Relinquitur ergo, ꝙ talia principia ſint incorruptibilia, vt intelligentiæ & cœlum. Et ſi quæras quõ ex principijs incorruptibilibus põt cãri ens corruptibile? Rñdebit in ſolutione rõnum. patet igitur ꝙ oĩum rerum corruptibiliũ eadẽ sũt principia effectiua & motiua ſecũdaria vniuerſalia.

Rerum aũt corruptibilium, tam permanentium, quam ſucceſſiuarum diuerſa ſunt principia effectiua & motiua proxima, nam vt dictum eſt in cap. præcedenti, vnumquodque fit a ſuo vniuoco, vt plenè declarabitur in lib. 7. propterea, concludet Ariſtot. in lib. 12. in tex. 34. quod ſi ſic ſe habet, quid ergo oportet quærere alia principia, puta ideas ſecundùm Platonem, vel litem, & amicitiam ſecundùm Empedcloem, vel deos guſtantes nectar & manna, & non guſtantes, ſecundùm Heſiodum?

Si autem quæratur de principijs intrinſecis, an ſint eadem corruptibilium & incorruptibilium. Reſpondendum ꝙ non, quoniam incorruptibilium materia, non eſt ſubiecta priuationi, & eorum forma totaliter perficit potentiã materiæ. Materia autem corruptibilium eſt ſubiecta priuationi & eorum formæ, vt pote particulares non ſunt tãtæ perfectionis, quòd aliqua earum poſſit omnino perficere materiam. patet igitur quomodo ſunt eadem, vel non eadem principia extrinſeca, & intrinſeca corruptibilium, & incorruptibilium.

Nunc reſpondendum eſt rationibus vtriuſque partis. Ad rationem pro parte negatiua, dico, ꝙ ſi eſſent eadem principia vniuerſalia,& ſecundaria vniuerſalia,& particularia,tam extrinſeca quam intrinſeca,non poſſet aſſignari ratio quare aliqua ſint incorrup.& aliqua corrup. verũ quia diſtinguitur realiter primum agens ab intelligentijs, & iſtę a corpore cæleſti,& iſta omnia ab agentibus naturalibus proximis, & principia intrinſeca non ſunt eadem in corpore cęleſti,& in elementis,ac elementatis,vt declaratum eſt,ideo põt aſſignari ratio, quare aliqua ſunt corruptibilia & aliqua incorrup.nã dicemus in 10.lib. ꝙ ratio intrinſeca corruptionis eſt materia cum priuatione, quæ aũt ſunt ſine mã,aut hñt materiã ſine priuatione & ſine qualitatib.actiuis & paſſiuis,vt cęlũ ſunt incorruptibilia.

Ad rõnem pro parte affirmatiua, dico ꝙ principiũ primo primum,tam corrup. quàm incorrup.eſt vnũ & idem quod eſt Deus,principia autẽ ſecundaria, vniuerſalia, & particularia corruptibilium non ſunt eadem, nam intelligentiæ & cęlum motum ſunt principia ſecundaria vniuerſalia & ſunt incorruptibilia,agentia aũt naturalia vniuoca cum ſuis productis,ſunt principia ꝓxima particularia, & ſunt corruptibilia,& qñ arguitur ſi ſunt corruptibilia ceſſabit oĩno generatio, dico, ꝙ ſi tam principium primo primum & ſecũdaria vniuerſalia eſſent corruptibilia,ſicut ſunt corruptibilia principia particularia proxima, conſequentia eſſet vera,ſed iam dictum eſt, ꝙ licet particularia principia proxima ſint corruptibilia, non tñ primo primũ nec ſecundaria vniuerſalia.Et cum iterum arguitur, ꝙ ſi ſunt incorruptibilia remanet dubium quare, &c. Dico ꝙ apud intelligentem non remanet dubium, nam a primo principio emanant incorrup.& corrup. quoniam eſt contentiuum oĩs gradus entis,& ab intelligentijs producunt corruptibilia,quia agunt per cœlum motum,quod vt motum eſt cauſa variationis in inferioribus,& poſtremo non ſolum intelligentiæ,& cęlum cauſant corruptibilia,ſed & agentia proxima,nã ſol & homo generant hominẽ, & dato caſu ꝙ cęlum ſolũ ꝓduceret aliqua inferiora ſicut impfecta,

ſecta,vt ranam,adhuc aſſignatur ratio corruptibilitatis in ea,puta quia ſua materia prima eſt ſubiecta priuationi, & quia materia proxima,eſt cum qualitatibus cõtrarijs, patet igit̃ quõ cũ identitate & diuerſitate principiorũ,ſtat corruptibilitas & incorruptibilitas in rebus.de idẽtitate principiorum,q̃ poſuerunt antiqui,non eſt curandũ, qm̃ non attigerunt veritatem.Hæc de decimo cap.dicta ſint.

CAPVT XI.

IN cap.11.dubitatur,vtrum vnum & ens ſint ſubſtantia rerum,vel non,& hoc dubium eſt valde difficile propter opiniones famoſas contrarias,& propter rationes quas pro vtraque parte adducemus. Aduerte igitur quòd Pytagorici & Platonici tenent partem affirmatiuam, dicunt.n.ꝙ ens & vnum non adueniunt alicui naturæ, quæ denominetur ens ab eſſe & vna ab vnitate,ſicut denominãtur animata vel quanta,vel grauis ab hmõi ſibi aduenientibus.Naturales aũt vt Empedocles,& qui poſuerunt vnũ vel plura ex elementis,eſſe principia materialia ex quibus rerum natura conſtat,tenent partem negatiuam.

Qui.n.dicunt oia componi ex aqua dicunt aquam eſſe rerum ſubſtantiã,ſimiliter qui dicunt & ponunt plura elementa,ex quibus res factæ ſunt, dicunt hmõi elementa eſſe rerum ſubſtantiã,& per hmõi principia attribuunt rebus quòd ſint ens & quòd ſint vnum vel plura, nam qui dicunt eſſe tantum vnum elementum,ex quo res fiunt, dicunt omnia eſſe vnum ens ſm̃ ſubſtantiam, & qui ponũt plura elementa dicunt entia eſſe plura ſecundùm ſubſtantiam.Propoſito dubio,arguitur ad partes & pro parte Pythagorę& Platonis ſic arguitur,ipſum ens,& ipſum vnum ſunt aliqua ſubſtantia ſeparata,& prædicantur de omnibus. Ergo ſunt ſubſtantia omnium, prima pars antecedẽtis ſic probatur,ſi non ſunt aliqua ſubſtantia ſeparata,ergo nullum vniuerſaliſſimum eſt ſubſtãtia ſeparata, qđ eſt falſum,probatur hæc cõſequentia,qm̃ ipſum vnum & ens ſunt maxime vniuerſalia,ergo ſi ipſa nõ ſunt ſubſtãtia ſe-

parata, multo minus ea quæ ſunt minus vniuerſalia, falſitas aũt cõſequẽtis, patet ex dictis ſupra, qm̃ .ſ. eſſent tm̃ ſingularia ex cõſequẽti nulla eſſet ſcĩa, qm̃ ſentimus ſingularia, ſed non ſcimus. Secunda pars antecedentis manifeſta eſt, qm̃ oẽ quod eſt, ens eſt, & vnum eſt, qm̃ oẽ ens eſt indiuiſum in ſe, & diuiſum a quolibet alio, ergo prędicatur de oĩbus, cõſequentia aũt ſic probatur. Quod de aliquibus p̃dicatur eſſentialiter, & nõ accidentaliter eſt eorũ ſubſtãtia qm̃ prædicata eſſentialia denotant ſubſtantiam rei, ſicut accidentalia accidentia rei, ſed ipſum ens, & ipſum vnum prædicantur de omnibus, vt declaratum eſt, ergo, &c.

Pro parte vero contraria, ſic arguitur ſi ens & vnum ſunt aliquod ſubſiſtens ſeparatum, ergo vnum eſt idem quod ens. ergo qđ non eſt vnũ non eſt ens, & quod eſt diuerſum ab vno eſt diuerſum ab ente, ex conſequenti eſt non ens, ergo redibit ratio Parmenidis. ſ. ꝙ omnia ſunt vnum ens, & ſic erit tantum vnum ens, quod eſt falſum, & improbatum eſt in 1. Phyſ. & in primo huius ſcientiæ, & remanet dubium pro vtraque parte.

Et tu aduerte, ꝙ Ariſto. partim in lib. 4. partim in 10. partim in 12. determinabit hoc dubium. Pro cuius notitia præpono hanc diſtinctionem. Ens & vnum tripliciter, conſiderari poſſunt.

Primo, ꝓ primo ente, & primo vno, ꝙ eſt maxime ens, & maxime vnum, quoniam eſt ſimpliciſſime ſimplex, & dicitur primum principium, ſiue prima cauſa.

Secundo, pro ente, & vno tranſcendenter ſumpto, ꝙ de omni ente, & omni vno prædicatur eſſentialiter. Et de hoc modo entis, & vnius pertractauimus diffuſe in tractatu de tranſcendentibus.

Tertio, pro ente, & vno in prædicamento quantitatis, & vt ſic, ſunt determinati generis, nec exeunt prædicamentũ quantitatis, & dicunt accidens, & non ſubſtantiam.

Hac diſtinctione poſita, dico, ꝙ vnum & ens primo modo non eſt rerum ſubſtantia, qm̃ cum ſit puriſſimus, & perfectiſſimus actus in ſeipſo, nulli rei extra ipſum identificatur, aliter cum ſit oĩs naturæ extra ipſum principium &

cauſa,

cauſa, idem eſſet cauſa & cauſatum, ſubſtantia.n identificatur ei cuius eſt ſubſtãtia, vt etiam manifeſtabitur in 4. lib. licet autem non ſit rerum ſubſtantia, eſt tñ principium a quo pendet omnis rei ſubſtantia, ſicut a primo calido pendet omne calidum, vt dictum eſt in 2. lib. & magis manifeſtabitur in 10. ens aũt & vnũ, ſecundo modo dicunt rerum ſubſtantiam, quoniã de oĩbus prædicantur quiditatiue, nam de quolibet verum eſt dicere quod eſt ens vnũ. i. quod habet eſſentiam indiuiſam, non tamẽ modo Platonico, & Pythagorico, dicunt rerum ſubſtantiam. Ipſi. n. arbitrantur, ꝙ ſint ſeparata & per ſe exiſtẽtia, extra res quarum dicunt ſubſtantiam. Ariſt. aũt tenet oppoſitum, tenet enim ꝙ ſunt intrinſeca rebus. Nam ſicut nullum eſt calidum niſi calore ſibi intrinſeco ſic nullum eſt ens formaliter aliquo ente extrinſeco, poteſt autem eſſe ens effectiue ꝑ aliquod ens extrinſecum, qm̃ nihil a ſeipſo producitur.

Ens vero & vnum, tertio modo dicunt accidens in rebus, ſunt. n. in prædicamento quantitatis, vt declarabĩt in lib. 10. & quoniã accidens poſterius eſt ſubſtantia, vt declarabitur in libro 7. conſtat ꝙ non dicunt rerum ſubſtãtiam ſed conſequuntur eam, quod autem ſit illud accidens, declarabitur in libro 10. vbi aget Ariſt. de vno & multo. Et quoniam Plato & Pythagorici non diſtinguebant inter ens, & vnum, ſecundo modo, & tertio modo, ideo decepti ſunt, & intantum proceſſerunt, quod dixerunt vnitatem, quæ eſt principium numeri, & numerum eſſe rerum ſubſtantiam, quod eſt penitus impoſſibile, aliter ſubſtantia eſſet ex accidentibus, & id dico ſecundùm quòd eis imponitur ab Ariſt. Quis autem fuerit ſenſus Platonis declarabitur loco ſuo.

Nunc ſuper eſt examinare rationes inductas ſecundum mentem Ariſt. & ad rationem pro Platone, nego primam partem antecedentis, niſi ſumatur pro primo ente, & primo vno quod eſt Deus, & in illo caſu, nego ſecundam partem ancedentis, de nullo enim extra ipſum prædicatur niſi in obliquo, puta, quidquid eſt extra Deum, eſt a Deo, & ad Deum.

Ad

Ad probationem primæ partis antecedentia, nego falſitatem conſequentis,& cõcedo, ꝙ nullum eſt per ſe exiſtẽs niſi ſingulare,& vniuerſale non exiſtit niſi in ſingularibus & cum infertur ꝙ nulla eſſet ſcientia, iam ad hoc reſpõſum eſt in cap.8.& ad probationem ſecundæ partis antecedentis,nego omne quod eſt,eſſe ens & vnum,ſumẽdo ens & vnum pro primo ente,& primo vno, & cum probatur, dico ꝙ probatio verificatur de ente & vno tranſcendenter ſumptis,ſic.n.ſunt prædicata vniuerſaliſſima ſed non ſunt ſeparata,ſicut nec quodcunque aliud vniuerſale.

Ad conſequentiam autem non oportet reſpondere,quoniam ex quo negamus antecedens non poteſt deduci ꝙ ſint ſubſtantia omnium niſi ſumantur tranſcendenter, & tunc negandum eſt ꝙ ſint ſeparata.

Pro ratione adducta a naturalibus aduerte ꝙ in ratione ſua,non intendunt de ente primo & primo vno,ſed de ente & vno,vt ſunt prædicata vniuerſaliſſima, & ratio ſic intellecta,cõcludit verum.Nã bene ſequitur ſi ens vniuerſaliſſimum eſt aliquod ſubſiſtens ſeparatum,eſt quid vnũ tm̃,qm̃ non ſubſiſtens ſeparatũ,non hẽt vnde multiplicẽt, ſi dicit ſubſtantiã oĩum, ergo omnia erunt illud ens vnũ, & ſic redit opinio Parmenidis, ꝙ omnia ſunt vnum ens patet igitur quõ ens & vnum dicunt ſubſtantiam rerum, & quomodo non.Hæc de vndecimo cap.dicta ſint.

CAPVT XII.

IN duodecimo capite dubitatur,vtrum numeri & corpora & ſuperficiens & lineæ & puncta dicant ſubſtantiam rerum ſenſibilium vel nõ,& hoc dubium videtur ſequi ex dubio examinato in præcedenti cap.nã qui dicũt ꝙ vnum eſt ſubſtantia rerum,conſequenter dicunt numerum & corpus & ſuperficiem.

Arguit igitur Philoſophus ad partes,& pro parte affirmatiua ſic.Si numerus & magnitudines non ſunt ſubſtantia rerum ſenſibilium non poterimus ſcire quid nã ſit eorũ ubſtantia,vel eorũ principia ſubſtantialia,ex quibus conſtant,

ſtant, qm̃ cũ in re ſenſibili puta in homine, videamus paſſibiles qualitates, & motus & relationes, & habitus & diſpoſitiones, quæ ſunt in prima ſpecie qualitatis manifeſtũ eſt ꝙ nullum ex his eſt ſubſtantia hominis, quoniam omnia hæc reſpiciunt ſubiectum, ſubſtantia autem non reſpicit ſubiectum cum ſit ens per ſe, ergo, &c. Præter hæc autẽ non videmus in re ſenſibili niſi dimenſiones, puta lineas ſuperficiem & corporeitatem, ergo ſi hæc non ſunt eius ſubſtantia ignorabimus quid nam ſit eius ſubſtantia.

Et ſi quæras a ſi opinantibus vtrũ hæc oĩa ſunt æqualiter ſubſtantia rei ſenſibilis, reſponden t, ꝙ non, qm̃ corpus eſt minus ſubſtantia q̃ ſuperficies, & ſuperficies minus quam linea, & linea quàm punctum, & punctus quàm vnitas; quia ſi aliqua ſint ſubſtantia inter quæ vnũ eſt diffiniens & aliud eſt diffinitum, diffiniens eſt magis ſubſtantia ſed corpus diffinitur per ſuperficiẽ, & ſuperficies ꝑ lineã, & linea per punctũ, & punctus per vnitatẽ, ex conſequenti vnitas eſt prior puncto & punctus linea, & linea ſuꝑficie, & ſuperficies corpore, ergo non ſunt æqualiter ſubſtantia rerum ſenſibilium. Et aduerte ꝙ hæc ratio tm̃ potuit apud antiquos ꝙ putauerunt nullum eſſe ens ſubſtantiam, niſi corpus, alia.n. oĩa dicebant accidentia, vnde volentes inquirere principia entis & ſubſtantiæ, vt viſum eſt in 1. lib. conrentabantur inquirere principia corporũ. Succeſſores vero, vt Pythagorici & Platonici, altius ſpeculantes, & ponẽtes entia incorporea, dixerunt non ſolũ magnitudines ſed & numeros eſſe ſubſtantiam entium qm̃ numeri applicantur naturæ corporeæ & incorporeæ, vt viſum eſt in 1. lib.

Pro parte autem negatiua, arguitur multipliciter.

Primo ſic, punctus, linea, ſuperficies, non ſunt ſubſtantia ergo nec corpus quod eſt poſterius, conſequentia patet, qm̃ ex poſitione tenẽtium partẽ affirmatiuã hæc ſunt magis ſubſtantia q̃ corpus, ergo ſi hæc non ſunt ſubſtantia, nec corpus erit ſubſtãtia, antecedẽs autem probatur, quoniam hæc ſunt termini rei corporeæ. Terminus autem rei non eſt ſubſtantia rei, aliud eſt enim terminare, & aliud conſtiuere naturam rei, quod.n. terminat habet rationem

vltimi,

vltimi,quod auté conſtituit,habet rationem prioris. Præterea hæc variantur in re ſenſibili,ſtante ipſa re,ſicut videmus eundem hominem augeri,impinguari, attenuari , & tamen ſtat idem homo,non ergo ſunt ſubſtantia rei, impoſſibile eſt enim re permanere,mutata rei ſubſtantia.

Secundo hæc omnia ſunt menſuræ & dimenſiones rei ſenſibilis,ergo non ſunt ſubſtantia eis,probatur cõſequẽtia,qm̃ ſubſtantia identificatur ei cuius eſt ſubſtantia, mẽſura autem diſtinguitur a menſurato,ergo,&c.

Tertio quod eſt ſubſtantia alicuius eſt actu in eo cuius eſt ſubſtantia,ſed non oẽs dimenſiones quæ pñt eſſe in re ſenſibili,ſunt actu in ea,puta in lapide per ſectionem poſſunt fieri multæ figuræ actu quæ non ſunt niſi in potentia ante ſectionem,& ad ſactionem nouæ figurę fiunt actu,nouæ lineæ & ſuperficies,quæ prius non erant actu , ſicut in cubo non eſt actu medietas cubi antequam diuidatur. ergo non ſunt ſubſtantia rei ſenſibilis .

Quarto quod eſt ſubſtantia , & aliqñ eſt & aliqñ nõ eſt generatur & corrumpitur, ſed corpus & lineæ & ſuperficies & puncta,licet aliqñ ſint aliqñ non ſint,qm̃ variantur ſm ꝙ corpora adinuicem copulãtur,& abinuicem ſeparãtur per diuiſionem,tamen non generantur nec corrũpũtur,omne.n.quod generatur,ex aliquo generatur,& quod corrumpitur,in aliquod corrumpitur , ſed non poteſt aliquid aſſignari,ex quo hæc generentur nec in quod corrumpantur,propter eorum ſimplicitatem,ergo,&c.

Cõfirmatur qm̃ vt declaratum eſt in quarto Phyſ. ſicut ſe habet nunc in tempore ita punctus in linea,ſed licet varientur nunc per decurſum mobilis,tamen non generantur nec corrumpuntur,omne.n. ꝙ generatur aut corrumpitur,generatur,& corrumpitur in tempore vel in inſtanti,ſed nunc non generatur nec corrumpitur in tempore aliter duraret per tempus,nec inſtanti aliter haberet eſſe in tp̃e medio inter ipſum inſtans & aliud inſtans in quo corrumpitur , quæ omnia ſunt contra naturã inſtantis cuius natura & duratio eſt indiuiſibilis: ſimiliter dicẽdum eſt de puncto quod variatur ad diuiſionem vel copulationem linearum,

nearum, abſq; generatione, & corruptione eius. Idē dicendum eſt de linea quæ variatur ad variationē ſuperficierū, & de ſuperficie quæ variatur ad variationē corporis. His igitur rationibus concluditur pars negatiua, dubij propoſiti, & ſic pro vtraque parte remanet difficultas.

Et tu aduerte, ꝙ hoc dubium reſoluet Philoſophus in libr. 8. vbi determinabit principia intrinſeca ſubſtantialia rei ſenſibilis eſſe materiā & formā, quarū vtraq; eſt in genere ſubſtantiæ reductiue, & tota ſubſtantia rei ſenſibilis eſt illud quod reſultat ex vnione formæ, & materiæ, & illud proprie, eſt id quod generatur & corrumpitur, & ipſi adueniunt corporeitas, ſuperficies, & lineæ, & puncta, tanquam termini, & qualitates tanquam principia motuum, & diſpoſitiones, ita tñ, ꝙ dimēſiones adueniunt rōne materiæ, quantitates. n. primo conſequūtur materiā, qualitates aūt adueniunt ratione formæ, & relationes conſequuntur tam quantitatē, quàm qualitatē, vt declarabitur in 5. lib. Nam ſm quantitatem, dr̄ hic lapis æqualis vel inæqualis alteri, & ſm qualitatem dicitur ſimilis vel diſſimilis. Nunc igitur ſoluenda eſt ratio adducta pro parte affirmatiua, nā rationes pro parte negatiua, verum concludunt.

Ad prædictam igitur rationem reſpondendo, negatur conſequentia, ad probationem, negatur diuiſio vt inſufficiēs, qm̄ vltra dimenſiones, & qualitates & motus, & relationes, deprehendimus materiam, & formā quæ ſunt principia ſubſtantialia, ex quibus reſultat ſubſtantia compoſita, aliter ſubſtantia eſſet ex non ſubſtantijs, ex conſequenti principia componentia eſſent poſteriora ſre compoſita, non igitur dimēſiones ſunt ſubſtantia rerum ſenſibilium, neque æqualiter, neque inæqualiter.

Sed videtur ꝙ ad mentem Ariſt. ſaltem corpus ſit ſubſtātia rei ſenſibilis, nam hæc prædicatio eſt ſubſtantialis, & in primo modo per ſe lapis eſt corpus graue, cœlum eſt corpus quintum. ergo, &c.

Ad hoc dicitur quod ſecūdum doctrinam Ariſt. corpus dicit duo.

Primo, dicit cōpoſitū ex materia & forma, ad quod ſe-

quitur quantitas continua: non enim datur magnitudo ſine materia neq; materia ſine magnitudine aliter non eſſet diuiſa a quacunque alia materia.

Secundo, dicit trinam dimẽſionem ſ. long. & lat. & profunditatem, quæ ſunt accidentia & de prædicamento quã titatis. corpus primo modo eſt ſubſtãtia, & cõſideratur abſolute a metaphyſico, inquantũ autem mobile, a phyſico, ſecundo modo eſt quantitas, & cõſideratur a mathematico, concedo igitur ſm doctri. Ariſt. ꝙ corpus primo modo dicit ſubſtantiam rei ſenſibilis, & ingreditur eius diffinitionem, nego aũt ſecundo modo, & qm̃ antiqui ignorabãt hãc diſtinctionem crediderunt corpus, ſecũdo modo eſſe ſubſtantiam rei, & in hoc decepti poſuerunt mathematica, vt corpus, ſuperficies lineas puncta, numeros eſſe rerum ſenſibilium ſubſtantias. Hæc de. c. 12. dicta ſint.

CAPVT. XIII.

IN cap. 13. dubitatur ſi præter res ſingulares ſenſibiles, & præter magnitudines mathematicas, quas diximus nõ eſſe principia ſubſtantialia nec ſubſtãtiã rerũ ſenſibiliũ ſit neceſſe ponere formas. i. ideas ſeparatas, & arguit ad partes.

Et pro parte affirmatiua, antequam arguatur declaratur differentia, & conuenientia ſenſibilium naturalium cũ mathematicis.

Aduerte igitur, ꝙ in hoc differunt, quia ſenſibilia naturalia differunt cum materia, mathematica aũt ſine materia, vt ſupra dictũ eſt. Cõueniunt aũt qm̃ vtrobiq; inueniuntur plura numero ſub eadẽ ſpecie. Nam ſicut ſunt plures homines ſub ſpecie hoĩs ſic ſunt plures lineæ rectæ ſub linea recta & plures iſocheles ſub iſochele. poſita hac declaratione, ſic arguitur ſi non dantur ſpecies ſeparatæ præter ſenſibilia, & mathematica quarum quælibet ſit vna ſpecie & numero, ſequitur ꝙ principia entium ſenſibilium non ſunt determinata ſm numerum, ſed tantum ſm ſpeciem ſed hoc eſt falſum, & cõſequẽtia quidem manifeſta eſt, ſqm̃ ſũ homo ſit principium hominis, & ſub homine contingat

dari

dari plures homines numero,ſi nõ datur homo ſeparatus, qui ſit vnus ſpecie, & numero,patet ꝙ principia hominis non ſunt determinata ſ͠m numerũ, ſed tantum ſ͠m ſpeciẽ pro quanto non eſt homo niſi ab hoĩe, falſitas autem cõſe quentis probatur, q̃m ſi rerum ſenſibilium non ſunt deter minata principia ſ͠m numerũ,erunt ergo indeterminata, ex conſequenti poterunt eſſe numero infinita, quod eſt falſum,& improbatũ in 1.Phyſ.& in 1. lib.huius ſcientiæ, vt ergo fugiantur hæc inconuenientia oportet ponere ſpe cies ſeparatas, quæ ſunt principia determinata numero omnium ſingulariũ, puta ꝙ per ſe hõ ſit principiũ oĩum hominum & per ſe leo,& harũ ſpẽrum talis ſit natura, ꝙ nihil per accidens cõuenit eis, ſed tñ ea quæ ſunt de rõne ſpeciei,vnde hæc eſt falſa,per ſe hõ eſt albus vel niger, vel ſanus,vel æger. Pro parte autem negatiuá ſic arguit.

Si ponantur huiuſmodi ſpecies ſequũtur omnia incon uenientia quæ ſuprapoſita ſunt in c.6.præcipue ꝙ corru ptibile, & incorruptibile erunt eiuſdẽ naturæ, dicunt enim ponentes ideas hunc hominem, & per ſe hoĩem eſſe eiuſ dem naturæ,& tamen hunc hominem eſſe corruptibilem, & per ſe hominem incorruptibilem, præter hoc inconue niens adducentur multa in lib.7.& ſic pro vtraq; parte re manet difficultas dubij propoſiti.

Et tu aduerte, ꝙ vt diximus in c.6.hoc dubiũ determi nabitur abſolute in lib. 7. parte neg. tam in naturalibus quàm in mathe. & niſi adduxiſſet Ariſt. hic particularem rationem pro Plat.non replicatum fuiſſet hoc dubium.

Nunc igitur demiſſa ratione pro parte negatiua, quo niam verũ cõcludit, ſoluemus adducta pro parte affirma. ad cuius euidentiam aduerte, ꝙ vt ſupra diximus in cap.9. principia rerum ſenſibilium ſunt duplicia quædam extrin ſeca,vt efficiens,& finis,quædã intrinſeca,vt forma, & ma teria, de principijs extrinſecis præcipue de efficiente, & mouente primo, & vniuerſaliſſimo, & de efficientibus ſe cundis vniuerſalibus, quæ ſunt intelligentiæ, & corpora cœleſtia verum eſt, quod ſunt determinata ſpecie, & nu mero, & quot ſint, inueſtigabit Ariſt.in lib.12. in tex.42.

De

De efficientibus autem particularibus, & vniuocis cum ſuis productis, dico, ꝙ ſunt determinata ſm ſpẽm, pro quã to vnumquodq; agit ſibi ſimile in ſpecie, & non aliter, niſi adſit monſtrum quod prouenit ex defectu agentis vel indiſpoſitione materiæ, non autem eſt neceſſe, vt Pla. opinat ꝙ ſint determinata ſpecie, & numero, ita. ſ. ꝙ in omni natura ſenſibili, detur natura ſpecifica præter omnia ſingularia quæ exiſtens vna ſpecie, & non multiplicata numero, ſit ꝓductiua omnium indiuiduorum in tali natura, ſed ſufficit, ꝙ hoc indiuiduum ſit ab hoc efficiente eiuſdem naturæ concurrente efficiente vniuerſali primo, & vniuerſali ſecũdario, de principijs autẽ intrinſecis maxime de formis ſufficit, ꝙ ſint determinatę ſm ſpeciem, & ꝙ differant gradibus formalibus & indiuiduentur per materiam ſignatam, extra quam non habent eſſe, niſi anima intellectiua, quæ non educitur de potentia materiæ.

Ex his reſpondeo ad rationem, & conceſſa declaratione illic poſita, ſimiliter conceſſa conſequentia quo ad principia intrinſeca formalia, negatur falſitas conſequentis ad ꝓbationem concedo, ꝙ erunt indeterminata quo ad numerum conſiderata indiuidualiter, nam ſicut multiplicantur indiuidua eiuſdem ſpeciei per ſucceſſionem generationis, ſic multiplicantur eorum formæ. & cum dicitur id eſſe falſum, & improbatum in 1. Phy. & in 1. lib. huius ſcientiæ, dico ꝙ illic non eſt improbata indeterminatio ſecundum numerum indiuidualem, ſed ſm numerum formalem, puta ꝙ in omni productione debent eſſe tot principia intrinſeca, & non plura neque pauciora, ſcilicet materia, & forma & priuatio: & probatum eſt in ſecundo libro huius ſcientiæ, quòd eſt ſtatus in cauſis materialibus ſumptis formaliter, & ſimiliter in cauſis formalibus, non autem fuit intentio philoſophi, ponere determinationem ſecundum numerum in formis indiuidualibus, neque in partibus materiæ ſignatæ ſiue vt ſtat ſub quantitate, quoniam vt quanta diuiſibilis eſt in infinitum, patet ergo, quòd poſitio Platonis quo ad ideas nullam inducit neceſſitatẽ. Hæc de c. 13. dicta ſint.

Caput

CAPVT XIIII.

IN cap. 14. dubitatur vtrum prima principia ſint in actu vel in potentia, & ratio dubitandi fuit diuerſa opinio antiquorum, nam qui ponebant tantum principia materialia dicebant ea eſſe in potentia, quoniam de ratione materiæ eſt, vt ſit in potentia ad hoc qood ex ea fiat aliquid. Qui vero poſuerūt principia formalia vt Plato qui poſuit ideas, dicunt ea eſſe actu, quoniam forma eſt actus, & facit rem eſſe actu, arguit igitur Philoſophus ad partes, & quòd ſint in potentia arguit ſic. Si ſunt actu aliquid eſt prius primis principijs quod eſt impoſſibile, probatur conſequētia, potentia eſt prior actu, ergo potētia erit prior primis principijs, probatur antecedens, quoniam prius eſt a quo non conuertitur ſubſiſtendi conſequentia, ſed bene ſequitur, hoc eſt actu, ergo poteſt eſſe, quod enim eſt impoſſibile nō poteſt eſſe actu, ſed non conuertitur, hoc poteſt eſſe. ergo eſt actu. manifeſtum eſt igitur potentiam eſſe priorē actu ex conſequenti. neceſſe eſt prima principia eſſe in potentia, ne detur aliquid prius eis.

In oppoſitum arguitur ſic. Si prima principia ſunt in potentia, nihil erit productum, immo nullum erit ens, nam quod eſt in potentia, nondum eſt, ex conſequenti eſt non ens. ergo prima principa ſunt non entia, ergo nullus erit effectus, quoniam non ens nihil poteſt cauſare. Cum igitur omne ens ſit principium aut principiatum, ſi prima principia ſunt in potentia neque erunt entia, neque aliquis effectus erit ab eis, ex conſequenti auffertur totum ens.

Et tu aduerte ꝙ Philoſ. in lib. 12. tex. 30. & 31. replicat idem dubium & eaſdem rationes vt hic, ſed iam in lib. 9. tex. 13. determinauerat propoſitum, & determinatio ſtat in hoc. Actus & potentia dupliciter conſiderantur. Primo ſimpliciter. Secundo, in eodem procedente a potentia ad actum. primo modo, actus eſt prior potentia, q̄m nihil reducitur de potentia ad actū, niſi per aliquod iā exiſtens a-

ctu,vel formaliter,vel virtualiter.formaliter quidem,vt in productione vniuoca.virtualiter autem, vt in productione æquiuoca.in eodem vero procedente a potentia ad actum, conſtat potentiam eſſe priorem actu, & hoc inuenitur in omni generabili,quod enim generabile eſt prius eſt in potentia, quàm in actu, nam ſi generabile eſt nondum actu eſt,ex hac ergo diſtinctione patet, ꝙ primum principium, a quo producitur omne ens eſt omnino actus,& nullo modo in potentia, vt probabit Ariſt. in lib.12.in tex.30. loquendo autem de primo principio materiali, dico quòd prius eſt in potentia quàm in actu, quoniam de ratione materiæ eſt eſſe ens in potentia,& tamen non poteſt reduci ad actum niſi per ens actu; ex conſequenti principium materiale non poteſt eſſe primum ens, principium autem primum formale,quoniam vt dicemus In lib.12.coincidit in idem numero cum primo efficiente, neceſſe eſt vt ſit actu. Dicemus enim Deum eſſe primum actum,ſiue primam formam metaphyſicalem, primum efficiens & primum finem.

Nunc ſupereſt ſoluere rationem probantem quòd ſunt in potentia. nam ratio in oppoſitum concludit. negatur igitur conſequentia. Ad probationem, negatur potentiam eſſe vniuerſaliter priorem actu, licet concedatur in vno & eodem procedente a potentia ad actum, & cum arguitur, quoniam conuertitur,&c. dico quòd ille modus arguendi verificatur in omni eo quod reducitur de potētia ad actū. & eſt illud cuius eſſe eſt corruptibile. in æternis autem, vt dicit Ariſt.in 3.Phiſ.cum non differat eſſe & poſſe, potentia paſſiua non præcedit eſſe actu, & quoniam prima principia entium productiua ſunt æterna & incorruptibilia & immaterialia,vt declarabitur in lib.12. ideo ſemper fuerunt actu, ſecundum veritatem quidem primum principium ſemper fuit actu,ſecundum Ariſt.autem & primum principium & intelligētiæ & cœleſtia corpora.Hæc de cap. 14.dicta ſint.

Caput

CAPVT XV.

IN cap. 15. dubitatur, vtrũ prima rerum principia ſint vniuerſalia, vel ſingularia. & hoc dubium ponitur propter Platonem, qui poſuit naturas ſpecificas abſtractas & eſſe principia & productiua, ac formalia ſingularium. Et arguitur ad ambas partes, & ꝑ parte negatiua ſic. Si prima principia prima ſunt vniuerſalia non erunt ſubſtantiæ, & ſic fient ſubſtantiæ a non ſubſtantijs, quod eſt impoſſibile. probatur conſequentia. ſubſtantia ſignificat hoc aliquid, vniuerſale non ſignificat hoc aliquid, ſed quidquid ideſt quale ſubſtantiale, quod idem eſt quod commune multis in genere ſubſtantiæ: ergo ſi principia ſint vniuerſalia non erũt ſubſtantiæ. Et aduerte, ꝙ hæc propoſitio, ſubſtantia ſignificat hoc aliquid, proprie verificatur de prima ſubſtantia, quæ in ſe & per ſe exiſtit. Et quoniam apud Plat. ideæ quas ponit principia, ſunt per ſe ſubſiſtentes, ideo ſi ſunt ſubſtantiæ ſunt ſubſtantiæ primæ, ex conſequenti ſignificant hoc aliquid, ex hoc ſequitur ꝙ non poſſunt eſſe vniuerſales. vnde vr Plato dicere contradictoria. ſ. quòd principia prima ſint ſubſtantiæ in ſe ſubſiſtentes, & ſint vniuerſales.

Sed forte dicet aliquis, non inconuenit, quod eſt commune multis, eſſe hoc aliquid.

Sed contra hoc, ſic arguit Philoſophus, ergo ſingulare poterit eſſe multa hoc aliquid, quod eſt falſum, quoniam tunc non eſſet vnum numero, probatur conſequentia. In Socrate, eſt animal vt cõmune multis, & homo, & eſt ipſe Socrates, ergo erit tria hoc aliquid ſcilicet animal, homo, Socrates, immo Socrates erit tria animalia. nam animal eſt animal, & homo eſt animal, & Socrates eſt animal. hæc autem ſunt abſurda, ergo &c.

Pro parte affirmatiua ſic, Si prima principia non ſunt vniuerſalia non ſunt ſcibilia, quoniam ſcientię ſunt vniuerſalium. ſi non ſunt ſcibilia, nec principiata erunt ſcibilia, pendet enim ſcientia principiatorum a ſcientia principiorum, & ſic omnis ſcientia peribit.

Et tu aduerte, quòd in lib. 7. in tex. 46. 47. & 48. replicabit rationes hic adductas pro parte negatiua, & alias addet, & determinabit pro parte negatiua abſolute, quoniã apud Ariſt. per ſe ſubſiſtere conuenit tantum ſingulari, & quoniam cauſare, ſiue principiare, præcipue effectiue, vt dicetur in lib. 9. fundatur in rei exiſtẽtia, ideo neceſſe eſt omne principium productiuum eſſe ſingulare, nec actio verificatur de aliquo vniuerſali, niſi quia eſt in aliquo ſingulari. nam vt ſæpe diximus, homo non generat niſi quia hic, vel hic homo generat. Propterea, vanum eſt ponere principia prima rerum eſſe vniuerſalia in prædicando, licet ſint vniuerſalia in cauſando, vt Deus, intelligentia, cœlum, quorũ tamen vnumquodque eſt in ſe ſingulare, & hoc aliquid, vt declarabitur in lib. 12.

Relictis igitur rationibus pro parte negatiua, quoniã verum concludunt, ſoluenda eſt ratio pro parte affirmatiua. negatur igitur conſequentia, ad probationem, dico, ꝙ ſciẽtiæ non ſolum ſunt vniuerſalium, ſed etiam ſingularium incorruptibilium & immaterialium, ſunt enim entia neceſſaria, & non contingit ea aliter ſe habere, ergo ſunt ſcibilia quod autem dicitur ſcientiam non eſſe ſingularium intelligitur proprie de ſingularibus corruptibilibus & materialibus, cum ſint in continua variatione, quoniam igitur prima rerum principia productiua ſint immutabilia ſecundũ ſubſtantiam, licet ſint hoc aliquid, tamen ſunt vere ſcibilia, immo perfectiſſima, cum ſint maxime actu, & non eſt neceſſe vt fiant actu intelligibilia, ſicut hæc materialia. Patet igitur, quòd non cogimur ponere prima principia rerũ eſſe vniuerſalia, neque vt ſint productiua, neque vt ſint ſcibilia. Hęc de capite decimoquinto dicta ſint, & de omnibus dubijs diſputatis ab Ariſt. in hoc 3. lib. Metaphyſ.

Eiuſdem

EIVSDEM CHRYSOSTOMI IAVELLI CANAPITII

EPITOME.

SVPER QVARTO LIBRO METAPHYSICAE.

DIſputatis dubijs motis in libro tertio, & determinatis a nobis,ne ſtudium addiſcentiæ fieret inutile.

In 4.lib.intẽdit Ariſt.ſtabilire ſubiectum huius ſciẽtiæ, & declarare ꝙ ad Metaphyſicũ ſpectet conſiderare de ſubſtantia & accidente,& de paſſionibus entis,& vt de vno, & multitudine eodem & diuerſo,& de oppoſitis,& de primis principijs complexis,quæ dicuntur dignitates.

Totam igitur intentionem Ariſt.concludemus in duobus tractatibus.

In quorum primo,agemus de ſubiecto huius ſcientiæ, & de quibus habet conſiderare.

In ſecundo,agemus de principijs complexis.

TRACTATVS PRIMVS.

PRimum tractatum diuidimus in quatuor capita.

In primo probabitur,ꝙ hæc ſciẽtia verſatur circa ens inquantum ens, & circa accidentia,quæ per ſe conueniunt enti,ex cõſequẽti ens inquantũ ens eſt ſubiectũ eius

In ſecundo probabitur, ꝙ hæc ſcientia habet conſiderare, tam de ſubſtantijs, quàm de accidentibus.

In tertio probabitur, ꝙ hæc ſcientia habet conſiderare de vno, & multitudine, & eodem, & diuerſo, quæ ſunt oppoſita.

In quarto probabitur, ꝙ habet cõſiderare de principijs primis complexis, & defenſare ea contra negantes.

CAPVT PRIMVM.

IN primo cap. probandum eſt, ꝙ hæc ſcientia verſatur circa ens inquantũ ens, & circa eius proprias paſſiones. Ad cuius probationem propono duo.

Primum eſt, qm̃ ens & proprietates ſuæ, vt vnum & multa, & idẽ & diuerſum, &c. ſunt termini communiſſimi, a quorum cognitione pẽdet ſequentium cognitio (ignoratis. n. primis impoſſibile eſt ſequentia ſcire) neceſſe eſt, vt in aliqua ſcientia conſiderẽtur, & ſi dicat aliquis, ꝙ ſufficit in aliqua ſpecie conſiderare ens, qm̃ ingreditur conceptum omnium, non aũt eſt neceſſe conſiderare ea quæ ſunt accidentia entis.

Contra determinatum eſt in j. Poſter. ꝙ eiuſdem ſcientiæ eſt determinare de ſubiecto, & de paſſionibus, ſiue proprietatibus, quæ per ſe conueniunt ſubiecto, vt qui cõſiderat numerũ cõſiderat parem, vel imparem. ergo eiuſdem ſcientiæ eſt cõſiderare ens, & quæ ꝑ ſe conueniunt enti.

Dico aũt quæ per ſe conueniunt ſubiecto ad dr̃iam eorum, quæ conueniunt per accidens, & quoniam quæ per ſe conueniunt inferiori, per accidens conueniunt ſuperiori, ſicut eſſe riſibile ꝑ ſe conuenit homini, ſed animali conuenit per accidens, nam poteſt inueniri animal ſine riſibili, non autem homo, ideo quæ conueniunt per ſe partibus entis, vt enti mobili eſſe in loco, habere materiam, & enti quanto eſſe diuiſibile in partes quantitatiuas, per accidens conueniũt enti inquantũ ens, nã datur ens ſine loco, & ſine materia, & ſine diuiſione quãtitatiua, vt declarabitͬ.

in 12.lib.Ideo huiuſmodi proprietates non ſunt conſiderandæ in ſcientia de ente inquantum ens. Quæ autem cõueniunt enti inquantum ens,ſunt ea quæ conueniunt cuilibet enti diuiſim,vt vnum vel multa,idem vel diuerſum, ſimile,vel diſſimile.Et hæc conſideranda ſunt in ſcientia, quæ eſt de ente inquantum ens.

Secundum eſt,ꝙ ſcientia conſiderans de ente inquantum ens non eſt aliqua,e x ſcientijs ſpeculatiuis particularibus,quales ſunt phyſica,& mathematica.Iſtæ.n. aſſumunt ſibi partem ſubiectiuam entis, circa quam occupantur,& conſiderãt ꝑ ſe accidentia illius partis, ſicut mathematica aſſumit ſibi numeros,& magnitudines & conſiderat de eis,& de ſuis per ſe accidentibus,vt de recto,& curuo,de pari,& impari,& naturalis aſſumit ſibi,vt inqt Cõmen.in cõm.j.ens mobile,& cõſiderat de accidẽtibus eius ſm ꝙ eſt mobile,vt de motu,de loco,de tempore,&c.

Ex his duobus concluditur,ꝙ metaphyſica eſt illa ſciẽtia,quæ verſatur circa ens inquantum ens,& circa eius ꝑ ſe accidentia,& probatur ſic.

Scientia conſideratiua vniuerſaliũ cãrum,& principiorum entis inquantũ ens, verſatur circa ens inquantũ ens, & eius per ſe accidentia,eiuſdem.n.ſcientiæ eſt conſiderare ſubiectum & principia & cãs ſubiecti,ex j.Poſter. ſed vt dictum eſt in proœmio huius ſcientiæ ipſa cõſiderat principia & cauſas vniuerſales entis inquãtũ ens,cũ ſit ſimpliciter ſapientia,ergo,&c.Et cõfirmaĩ qm̃ antiqui quærẽtes prima & altiſſima principia,quærebãt principia entis, vnde qui poſuerunt tm̃ principia materialia dixerunt philoſophiam naturalem eſſe primam philoſophiam,arbitrãtes ſola corpora eſſe ens, patet igitur metaphyſicam verſari circa ens inquantum ens,Hæc de primo cap.dicta ſint.

CAPVT II.

IN ſecundo cap.probandum eſt,quomodo hæc ſcientia habet conſiderare tam de ſubſtantijs, quam de accidẽtibus,& quoniam ens ſufficienter diuiditur per ſubſtã-

tiam, & accidens, conſequenter manifeſtum erit, ꝙ hæc ſcientia de omni ente conſiderat, vt igitur habeatur plena reſolutio, ponuntur tres concluſiones.

Prima concluſio, hæc ſcientia conſiderat de ſubſtantijs & accidentibus ſimul, & ſic probatur.

Scientia conſiderans aliquod cõe multis non æquiuoce, ſed analogice conſiderat de omnibus modis, quibus dicitur. Hanc declarat Philoſophus exemplificans de ſalubri ſiue de ſano, quod qm̃ conſideratur in arte medicinæ, & de multis dicitur in habitudine ad vnum, vt de cibo, de medicina, de vrina, in ordine ad animal quod eſt ſubiectum ſanitatis, ideo ars medicinæ habet cõſiderare de omnibus modis quibus dr̄ ſanũ, ſed ens dr̄ multipliciter, nõ æquiuoce, ſed in ordine ad vnum primum ꝙ eſt ſubſtãtia, nã alia entia ſunt, aut menſuræ ſubſtantiæ, vt quantitates, aut diſpoſitiones eius ſicut qualitates, aut viæ ad eam, vt motus & generatio, aut priuationes, & negationes eius, ſicut corruptio & mors, ergo hæc ſcientia quæ cõſiderat ens inquã tum ens, habet conſiderare de ſubſtantijs, & de oĩbus, quæ non ſunt entia ſm̄ ſe, ſed in ordine ad eas, hæc autem ſunt accidentia, tam reſpectiua, q̃ abſoluta, tam ꝑmanentia, q̃ ſucceſſiua. patet igitur, ꝙ hæc ſcientia conſiderat de ſubſtantiis, & accidentibus. Scđa cõcluſio, hæc ſciẽtia eſt principaliter conſideratiua ſubſtantiæ, probatur primum, & principale ens eſt ſubſtantia, qm̃ eſt ens per ſe, & non in ordine ad aliud, accidentia aũt ſunt entia inquantum fundãtur, & pendent a ſubſtantia. Ergo hæc ſcientia principaliter conſiderat de ſubſtantia, ꝓbatur conſequentia, qm̃ ſciã conſideratiua alicuius communis analogi. primo & principaliter eſt de primo analogato, & non eſt de alijs niſi in ordine ad ipſum, vnde ars medicinæ principaliter eſt de animali ſano, & nõ eſt de alijs modis, niſi in ordine ad ipſum cum igitur hæc ſcientia ſit cõſideratiua entis analogi principaliter eſt de ſubſtantia, quæ eſt primum analogatum, & non eſt de alijs niſi in ordine ad ſubſtantiam.

Tertia concluſio, hæc ſcientia habet conſiderare de omnibus ſubſtantiis non quidem ſecundum ſpecificas rões,

quibus.

quibus abinuicem diſtinguuntur,ſed inquantum ſunt entia,& inquan tum ſubſtantiæ,hæc probatur ſic. Quæcunq; ſunt vnius generis ſubiecti ad vnam ſcientiam pertinent cõſideratiuā illius generis ſubiecti. Nā quia omnes colores continentur ſub colore q᷑ eſt obiectū viſus,ideo ad viſum pertinent,& quia omnes voces literatę continentur ſub voce literata,quæ eſt genus ſubiectum circa quod verſatur grammatica,ideo ad vnā ſcientiā grammaticā pertinent,ſed omnes ſubſtantiæ,tam ſenſibiles, quàm immateriales ſunt vnius generis ſubiecti,quia continentur ſub ente,ergo ad illam ſcientiam ſpectāt,quæ verſatur circa ens, quæ eſt hæc.dixi autem,non quidem ſm ſpecificas,&c. Qm̃ id non ad vniuerſalem ſcientiā ſpectat qualis eſt hæc ſed ad particulares ſcientias conſideratiuas tm̃ de aliqua parte entis,puta ad phyſicam quo ad ſubſtātias ſenſibiles, ſubſtātiæ aūt inſenſibiles quo ad proprias earum rationes ſpectant ad vltimam partem huius ſcientiæ, vt declarabitur in lib.12.Nā illic proprie fiet applicatio ad hmôi ſubſtantias,quarum cognitio,videtur primi Philoſophi.Patet igitur quomodo hæc ſcientia conſiderat de ſubſtantijs & accidentibus,ſed principaliter de ſubſtantijs,& de omnibus ſubſtantijs inquantum entia & ſubſtantia ſunt. Et in his habes totalem reſolutionem dubii moti in lib. 3. in c. 4.Hæc de ſecundo capite dicta ſint.

CAPVT III.

IN tertio cap. probandum eſt quod hæc ſcientia debet conſiderare de vno,& de ſpeciebus vnius ſumpti tranſcendenter,quæ ſunt idem,ſimile,æquale, ſimiliter habet conſiderare de oppoſito ipſi vni, quod dicitur multa ſiue pluralitas, & de ſpeciebus oppoſitis ſpeciebus vnius quæ ſunt diuerſum diſſimile inæquale, & omnia genera oppoſitionum, ſicut oppoſitio contraria cõtradictoria priuatiua,relatiua,vt igitur reſoluantur omnia præpoſita pono concluſiones tres.

Prima concluſio,hæc ſcientia habet conſiderare de vno

ſumpto tranſcendēter, quod dico ad drīam vnius, eſt principium numeri quantitatiui. Illud.n.vt ſic, eſt de conſideratione mathematici. Hanc concluſionem probat Ariſtot. ſic. Quæ ſunt idem conuertibiliter realiter, licet diſtinguātur ratione ad eandem ſcientiam pertinent, ſed ens & vnum tranſcendens ſunt idem conuertibiliter, realiter, licet differant ratione. ergo &c. Maiorem Ariſt. relinquit, vt manifeſtam, nam eiuſdem ſcientiæ eſt conſiderare hoiem, & rō nalē animal, & ſenſitiuum, principium & cā, qm̄ ſunt idē conuertibiliter realiter. Minorē vero probatur dupliciter, ſed prius declarandū eſt, ꝙ ſe adinuicē conſequuntur. i. ſe ſe habent conuertibiliter, vnde inquit Ariſt. ꝙ ſeinuicē cōſequuntur ſicut principiū & cā. Quod tu intelliges de principio productiuo, & de cā productiua, quæ in rebus creatis conuertibiliter ſe habent, nam in creatis omne principium productiuum eſt cauſæ, & omnis cauſa productiua eſt principium, vtrum autem principium abſolute ſumptum conuertatur cum cauſa, dicemus in lib. 5. Item ꝙ differunt ratione licet ſint idem re, aliter eſſet nugatio dicere ens vnum, ſicut cum dicitur, veſtis & indumentum, ſic declarata minor probatur ſic.

Primo, ſi aliqua duo dicantur de aliquo & nullā diuerſitatem cauſant in eo, ſunt penitus idē re, ſed ens & vnum ſi dicantur de aliquo nullā diuerſitatē cauſant in eo, nam ſicut idem eſt dicere hō, & ens homo, ita homo, & vnus hō & probatur ſic, ſimul generantur & ſimul corrūpunt ſimultate naturæ, homo & ens homo, & hō & vnus hō. Quæ aūt ſimul ſimultate naturæ ad drīam ſubiecti & propriç paſſionis, ex quibus paſſio eſt poſterior natura, generātur, & corrumpuntur ſunt idem, & nullā diuerſitatem dicunt in eo de quo prædicantur. ergo manifeſtum eſt, ꝙ ens & vnum tranſcendens ſunt idem conuertibiliter realiter.

Secundo ſic, quæ prædicantur de ſubſtantia rei per ſeipſa & non mediante alio, ſunt idem realiter, & dico non mediante alio ad drīam propriç paſſionis, quæ quoniam non prædicatur de ſubiecto, niſi mediante differentia ſubſtantiali vel forma a qua fluit, non eſt idem re cum ſubiecto,

nam

nam riſibile non prædicatur de homine, per ſeipſum, ſed mediante, rationali, ſed ens, & vnum tranſcendens prædicantur de ſubſtantia rei per ſeipſa. Nã de ente conſtat, q̃m quidquid eſt, ens eſt, de vno autem ſic probat Com. in commen. 3. & concorditer B. Th. Si res eſt vna, non per ſeipſum ſed mediante alio, quæritur de illo alio cum ſit ens, erit vnũ, aut ergo per ſeipſum aut per aliud, ſi per ſeipſum habetur intẽtum, quoniã & de primo idem poterat rñderi. Si ꝑ aliud iterũ quæritur, vt ſupra. & cum nõ ſit proceſſus in infinitum dicendum eſt, ꝙ vnum quodq; eſt ens, & vnum per ſeipſum & non per aliquod medium. Conſtat ergo ꝙ ens & vnum ſunt idem realiter conuertibiliter: verũ aũt vnum tranſcẽdens & vnum numerale ſint idem, determinabitur in quęſtionibus noſtris. Secunda concluſio, hæc ſcientia habet conſiderare de ſpeciebus vnius ſicut de ſpeciebus entis & ſumitur ibi ſpecies largo modo, vt ſit ſenſus, ꝙ habet conſiderare de partibus vnius ſiue de modis, ſicut de partibus, & modis entis, & probatur ſic, Quia ens & vnum ſunt idem realiter per præcedentem concluſionem, ad eandem ſcientiam pertinent, ergo quia eadem ſunt, ſpecies vtriuſque ad eandem ſcientiam pertinent. Species aũt ſiue modi entis ſunt ſubſtantia quantitas qualitas, &c. Species autem ſiue modi vnius ſunt idem æquale ſimile. Idem fundatur in ſubſtantia, æquale in quantitate, ſimile in qualitate, vt dicetur in lib. 10. Ergo hæc ſcientia habet conſiderare de eodẽ ſicut de ſubſtãtia, & de æqualitate, ſicut de quantitate & de ſimili, ſicut de qualitate, ꝙ autem eædem ſint ſpecies entis & vnius probatur, quoniã ſicut diuerſorũ diuerſæ ſunt ſpẽs & drĩæ ſic eorundem eædem ſunt: ſed vt probatũ eſt entis, & vnius eſt eadem natura, ergo corundẽ ſunt eędẽ ſpecies

Ex hac concluſione ſequitur corollarie, ꝙ partes huius ſcientiæ ordinantur ſicut ſpecies entis & vnius, ſpecies autem entis & vnius ſic ordinantur, ꝙ inter eas vna eſt prima, & alia ſubſequitur, quod patet in ſubſtantia, quæ principaliter eſt ens, nam datur ſubſtantia abſtracta & ſubſtantia ſenſibilis, abſtracta q̃dẽ eſt prima ꝑfectione, ſed poſtrema ĩ cognitione. Sẽſibilis autem eſt prima ĩ cognitione noſtra,

ſtra, ſed poſterior perfectione, eodem modo ordinantur partes huius ſcientiæ, nam pars cōſideratiua de ſubſtan tia abſtracta, eſt prior nobilitate, ſed vltima in doctrina, & ideo traditur ab Ariſt.in vlt.loco.i.in lib. 12.pars aūt conſi deratiua de ſubſtantia ſenſibili eſt prior doctrina, qm̄ nr̄a cognitio incipit a ſenſu,& ideo tradit̄ ab Ariſt.in lib.7 & 8. eſt autem poſterior nobilitate,quoniam trahit ſcientia ma iorem,vel minorem nobilitatē a re ſcibili, vt dictū eſt in 1. de Aīa,& declarabit̄ in lib.12.unde patet,ut inquit Philoſ. ꝙ metaphyſicus in hoc aſſimilatur mathematico, nam in ſcientijs mathematicis vna eſt prior vt Arithmetica, quia eſt de numero,alia poſterior ut Geometria,quia eſt de ma gnitudine,quæ eſt poſterior numero:quoniā qualis eſt ordo inter unitatem principiū numeri,& punctum,principiū magnitudinis,talis eſt inter numerum, & magnitudinem conſtat aūt vnitatem eſſe priorē puncto, qm̄ licet vtrunq; ſit indiuiſibile,tn̄ pūctus addit ſitum ſup unitatē, ſic in me taphyſica una pars eſt prior,& alia poſterior,ut dictum,eſt

Tertia concluſio,huius ſcientiæ eſt conſiderare de plura litate, ſiue de multitudine, & de negatione, & priuatione & de ſpeciebus oppoſitis ſpeciebus unius, quæ ſunt diuerſum inæquale diſſimile. Hæc probatur quo ad ſingulas partes prima ſic, eiuſdem ſcientiæ eſt conſiderare de oppoſitis, qm̄ per unum cognoſcitur allud, unde eadem eſt diſciplina ſani & ægri,recti & obliqui, ſed unum & multa opponuntur,vt declarabitur in lib. 10.ergo huius ſcientiæ eſt conſiderare de vtroque:ſecunda pars ſic,eadem ſcientia eſt conſideratiua alicuius, & eorū quæ ſunt de ratione eius,ſicut ſcientia cōſiderans de lapide,conſiderat de mate ria, & forma lapidis, ſed negatio & priuatio ſunt de ratione unius,non quidem negatio abſolute,quoniā cū nega tio abſolute dicta uerificetur,tam de ente, quam de non ente,tam ens,q̄ non ens eſſet unum,quod eſt falſum, qm̄ in plus eſſet unum, quàm ens:& tamen dictum eſt in prioribus,ꝙ ſunt idem conuertibiliter. Negatio igitur in ſubiecto eſt de ratione unius,ut dicatur res una,cuius natura, uel entitas eſt indiuiſa: hæc autem negatio in ſubiecto dr̄

priua-

priuatio,de qua tractabimus lib.5. & in lib.10. Sed tu aduerte,ꝙ quam priuationem includat vnum,an.ſ.priuationem multitudinis,an priuationem diuiſionis formalis,vel quantitatiuæ determinabitur in quæſtionibus noſtris. tertia pars ſic,idem,& diuerſum,æquale, & inæquale, ſimile, & diſſimile ſunt oppoſita.ergo ad eandem ſcientiam pertinent, & qm̃ contrarietas quædam dr̃ia eſt , omnis aũt dr̃ia quædam diuerſitas eſt vt declarabitur in 10. lib. ideo huius ſcientiæ eſt conſiderare de contrarijs , & non ſolum de his,ſed & de omni genere oppoſitionis,qm̃ omnia oppoſita diuerſa ſunt.Impoſſibile eſt.n. idẽ vt idem ſibi ipſi opponi. Patet igitur ꝙ hæc omnia conſideranda ſunt in præſenti ſcientia,ſed quia quodlibet eorũ dicitur multipliciter,non quidem æquiuoce,nec vniũoce,ſed analogice,ideo prius diuidendum eſt vnumquodque eorum & omnes modi reducẽdi ſunt ad vnum principaliter dictum,& id Philoſophus aget per totum quintum librum . Hæc de tertio cap. dicta ſint.Ex quibus habes plenam determinationem dubij moti in tertio lib.c.5. Illic enim quærebatur,ſi eiuſdem ſcientiæ eſt conſiderare ſubſtantias,& accidentia per ſe ſubſtantiæ,quæ dicũtur eſſe vnum & multa idem,&c. Nam cum ſola ſubſtantia ſimpliciter ſit ens, quod concluſum eſt hic de ente,poteſt applicari ſubſtantiæ.

Et tu aduerte, ꝙ poſtquam Philoſophus ſecũdam & tertiam concluſionem rationibus proprijs probauit , eiſdem applicat quaſdam rationes communes & probabiles , ex quibus formamus duas ad pleniorem doctrinam,relinquẽtes reſiduum,vt non neceſſarium præſenti propoſito. Decreuimus enim ita ordinare negocium metaphyſicũ quod non relinquamus vtilia,nec immoremur in ſuperfluis , & breuitati ſtudendum eſt.

Prima igitur ratio ſm Comm. in comm.5. & conformiter B.T hom.ſic formatur. De eodem & de cõtrarijs mouetur multa dubia, vt dum quæritur, ſi idem eſt Socrates & Socr. ſedens,& ſi vnum vni contrarium eſt , & ſimiliter fiunt quæſtiones de ſimili & diſſimili , &c. Ergo in aliqua ſcientia hæc dubia conſideranda ſunt , cõſtat autem quòd

non

non conſiderantur in aliqua ſcientia particulari,q̄m in illa non conſiderantur niſi dubia quæ fiunt circa proprium ſubiectum, & ſuas proprias paſſiones, puta in Geometria circa magnitudinem,ſi componitur ex indiuiſibilibus. Circa rectum & obliquū ſi ſufficienter diuidunt lineam, idem intellige in arithmetica circa numerum & paſſiones ſuas. In ſcientia naturali circa ens mobile & motum,& graue & leue.ergo ad ſcientiam vniuerſalem, quæ eſt metaphyſica ſpectat de his conſiderare. Cū igitur entis & vnius eædem ſint proprię paſſiones,& hæc ſcientia conſiderat de ente, & vno,conſequens eſt,vt de paſſionibus eorū cōſideret, & determinet quæ circa eas mouentur dubia. Quapropter antiqui ſapientes quærentes de primis rerum principijs, non peccabant cōſiderantes de vno & multitudine & numero, & de contrarijs,ſed peccabant quoniam relinquebant conſiderationem ſubſtantiæ quæ debebat eſſe principalis.

Secunda aūt ratio,metaphyſicus, logicus,ſophiſta, aſſimilantur in ſubiecto circa quod, nam de ente oēs conſiderant,ſed diſtinguūtur modo cōſiderandi,& fine.Modo quidem q̄m metaphyſicus conſiderat de ente quo ad prædicata realia. Logicus autem quo ad prædicata intentionalia, quæ ſunt genus ſpecies indiuiduum,&c.Ideo dr̄ verſari circa ens rationis.Quod quidem quid proprie ſit, & quomodo diſtinguitur ab ente reali, pertractauimus in tract. de tranſcendent. quem præpoſuimus toti negocio metaphyſico.Item differunt,q̄m vt inquit Cōm.cōm.5. Met.conſiderat de ente conſideratione demonſtratiua. Logicus autem conſideratione probabili.Sophiſta autem nullam habet veram cognitionem,fine vero differunt.q̄m metaphyſicus intendit ſcientiam,logicus veram opinionem, ſophiſta neutrum,ſed gloriam & apparentiam tm̄,ſed ex eo quod logicus & ſophiſta verſantur circa ens, de omnibus pertractāt & in omnibus ſe immiſcent, vnde pertractare de prædicamentis,de cauſis,de contrarijs,de priuatione,de habitu,de ſimili & diſſimili,de forma, de materia,de fine, vt patet in topicis,ergo & metaphyſicus cuius ſubiectū eſt ens, debet verſari circa omnia prædicta,modo ſibi cōuenienti ſcilicet

modo

modo inueſtigatiuo veritatis, & generatiuo veræ ſcientiæ. Concludit igitur Ariſt. ꝙ ad vnam ſcientiam ſpectat ſpecu lari ens inquantum ens, & de his quæ conſequuntur ens vt ens, & nõ ſolum de prædictis paſſionibus entis & vnius & pluralitatis, ſed de priore & poſteriore, genere & ſpecie, toto & parte & de alijs talibus, qm̃, vt in quit Cõm. cõm. 6. Oia iſta ſunt accidẽtia enti inquãtũ ens nõ eſſentialia, ſed quædam opinabilia ideſt ſm opinionem antiquorum puta, ꝙ omne ens ſit totum & pars, hoc enim dicunt, qui tenent tm̃ ens corporeum. Quòd autem omne ens ſit prius aut poſterius eſt ſecundum veritatem, quoniam vt declarabitur in lib. 12. omnia entia ſunt quodammodo ordinata.

CAPVT IIII.

IN quarto cap. probandum eſt, quòd hæc ſcientia habet conſiderare de primis principijs, quas nominat Ariſt. dignitates mathematicas, quia mathematicus maxime vtitur eis, quia habet magis certas & manifeſtas demonſtrationes, vt igitur propoſitum reſoluatur, pono aliquas concluſiones de mente philoſophi.

Prima concluſio, ad philoſophum primũ ſpectat conſideratio talium principiorum, & probatur ſic. Quæ ſunt cõmunia oĩbus generibus entis inquantum ens, debẽt conſiderari a philoſopho primo ſpeculante ens inquantum ens, ſed talia principia ſunt communia omnibus generibus entis, ſunt. n. applicabilia cuilibet generi entis, cuius ſignum eſt, ꝙ oẽs ſcientiæ ſpeculatiuæ, quarũ ſubiecta ſunt diuerſa genera entis, vtuntur his principijs, non quidem abſolute, ſed vt eis conuenit. v. g. dicit geometra, omnem lineam eſſe ſimmetram, vel aſſimmetrã, vel æqualem, vel inæqualem, dicit phyſicus, omne ens mobile eſſe corruptibile, vel incorruptibile, ergo, &c. Et confirmatur, qm̃ cum in aliqua ſcientia neceſſe ſit ea conſiderare, aliter demonſtrationes nullam haberent firmitatem, quoniam in ipſis firmantur, & conſtat quòd nulla ſcientia de eis conſiderat quæ ſit particularis, licet eis vtatur, relinquitur hæc conſidera

ſideratio primo philoſopho tanquam ſciẽti vniuerſali,nec obſtat ꝙ aliqui ex antiquis phyſicis, fecerunt de eis conſiderationẽ, qm̃ neſcientes aliud ens quàm ens naturale & corporeũ, arbitrabanẽ phyſicã eſſe primã philoſophiã, ſed qm̃ eſt aliud ens altius ente naturali, ideo phyſica licet ſit philoſophia nõ tñ prima,ideo ad ipſam non pertinet horũ cõſideratio.Qũo aũt peccauerunt qui voluerunt ea cõſiderare & firmare per demonſtrationẽ dicemus parum infra.

Secunda concluſio, licet ad primum philoſophum ſpectet conſiderare de omnibus primis principijs,maxime tamen de primo in quo fundantur omnia alia,& a quo pendet eorum veritas, & probatur ſic, Philoſophus maxime cognoſcitiuus habet maxime conſiderare de primo & firmiſſimo principio, quoniam ab eo pendet omnium aliorum cognitio & veritas,ſed primus philoſophus eſt maxime cognoſcitiuus,quoniam dictum eſt in prooemio, quod eſt ſimpliciter ſapiens & quod ſapiens eſt maxime cognitor primorum principiorum & cauſarum,ergo maxime;& primi & firmiſſimi principij.

Tertia concluſio, primum & firmiſſimum principium cõplexum eſt hoc. Impoſſibile eſt idem eidem ſimul in eſſe & non in eſſe. Et intelligendum eſt ſecundum idem ſimiliter & vt declaratum eſt in logicis, & dico principium complexum,quoniam dantur prima principia complexa & incomplexa. Incomplexa ſunt conceptus terminorum maxime vniuerſalium, inter quos primus & ad quem omnes alij reſoluuntur eſt conceptus entis. complexa ſunt primæ propoſitiones conflatæ ex primis terminis vniuerſaliſſimis & maxime notis inter quas hæc eſt prima.Impoſſibile eſt idem ens eidem enti ſimul in eſſe & non in eſſe, hæc autem concluſio ſic probatur. Conditiones primi & firmiſſimi principij ſunt tres.

Prima eſt, ꝙ circa ipſum nullus poſſit errare,ex conſequenti neceſſe eſt ipſum eſſe nobis maxime manifeſtum & cognitum,& magis clarum quam alium, quoniã vt inquit Philoſophus non decipiuntur homines niſi in eo quod ignorant,vel vt inquit Comm. in comm 3.decipiuntur in

eo,

eò quod non eſt eis valde manifeſtum.

Secunda eſt, ꝙ debet eſſe verum abſolute, & non ſub condōne vel ex ſuppoſitione, ꝙ enim eſt neceſſe haberi ab intelligente quodcunque genus entium debet eſſe ſimpliciter uerum, & non ex conditione, aliter intelligens nūquàm poſſet ſe firmare niſi data tali conditione, conſtat autem, ꝙ neceſſe eſt intelligentem quęcunq; hr̄e veritatē primi principij aliter de nullo ſequenti veritatem haberet ergo neceſſe eſt ipſum eſſe non conditionaliter, ſed abſolute verum. Tertia eſt, ꝙ eius cognitio adueniat nobis per naturam ideſt ꝙ naturaliter, & non per demonſtrationē ſit nobis cognitum: ea autem naturaliter cognoſcimus quę non per inueſtigationem ex aliquo priori noto, ſed ſolo lumine intellectus cognitis terminis apprehendimus eſſe vera, & oppoſita eſſe falſa; & ſic apprehendimus prima principia complexa, & maxime primum in quo fundantur omnes ſcientiæ. Sed iſtæ tres conueniunt huic complexo. Impoſſibile eſt idem eidem ſimul ineſſe & non ineſſe, quod ſic manifeſtatur, prima conditio ei conuenit. Nam impoſſibile eſt aliquem ſani intellectus mente concipere, ꝙ idem eidem poſſit ſimul ineſſe & non ineſſe, licet aliqui dicant Heraclitum aliter dixiſſe, ſed non eſt neceſſe oē dictū ore, mente teneri, ergo nullus poteſt circa ipſum decipi, antecedens ſic probatur. Si quis poteſt mente concipere idem ſimul eſſe, & non eſſe, ergo poteſt in ſuo intellectu habere ſimul contrarias opiniones quod eſt manifeſte falſum, contraria ſunt enim quæ ſe mutuo expellunt ab eodem ſubiecto, conſequētia ſic probatur. Determinatum eſt in ſecundo peri her. quòd duæ opiniones duorum contradictoriorum ſunt contrarię, ſed ſimul eſſe & non eſſe ſunt duo contradictoria. ergo ſi quis opinetur duo contradictoria eſſe ſimul uera, habebit ſimul in ſuo intellectu contrarias opiniones.

Patet igitur quòd prima conditio conuenit ei, ex conſequenti conuenit ei ſecunda.

Nam ſi non poſſum aliter mente concipere, neceſſe eſt vt ſit abſolute verū & non ex conditione, alioquin, remota

conditione,poſſet eſſe non verum,& tunc poſſem mente te nere oppoſitum:ſimiliter tertiā conditio ſequitur ex prima,nam ea circa quæ errare non poſſumus,oportet vt nobis ſtatim innoteſcant, ergo non per diſcurſum ſunt nobis nota,omnis enim diſcurſus fit in tempore,& ex aliquo magis noto:ſi nō per diſcurſum:ergo ſolo lumine intellectus, ergo naturaliter.

Patet igitur hoc eſſe primum, & firmiſſimum principiū ad quod demonſtrantes expreſſe,vel virtualiter reducunt vltimam opinionem ſuam, nec poſſumus aliquid firmiter apprehendere niſi hoc principio intellecto & firmato.

Quarta concluſio,licet hoc principiū non poſſit abſolute demonſtrari,poteſt tñ elenchice.i.redarguitiue. Prima pars ſic declaratur: demōſtratio abſolute ſumpta eſt ex notioribus & prioribus, ſi igitur hoc principiū pōt abſolute demōſtrari,aut per ſeipſum,aut per aliud, nō per ſeipſum qm̄ eſſet notius & ignotius. Si per alterū,aut procedetur in infinitum, aut ſtabitur in aliquo indemonſtrabili, & tñ notiſſimo:non eſt proceſſus in infinitū,vt probatum eſt in 1.Poſter, nec eſt ſtatus in aliquo indemonſtrabili notiſſimo, qm̄ nullum principium eſt notius iſto, nec firmius eo propter cōditiones poſitas ſupra. hinc patet error eorum, qui dignātur hoc principiū demōſtrare,in quē inciderunt pp ineruditionem quorū debeat eſſe demōſtratio, & quorum non,neq; enim omnia ſunt demonſtrabilia,aliter,aut contingeret circulus in demonſtrando,aut proceſſus in infinitū.Si igitur quorundam nō eſt demōſtratio id maxime conuenit huic principio propter ſui maximā euidentiam.

Secunda autem pars ſic declaratur: demonſtrare elenchice non eſt ex aliquo priori,vel notiori, ſed ex aliquo dicto & conceſſo,a dubitante, etiam ꝙ ſm̄ ſui naturā eſſet minus notum. Quod ſi dubitans nihil concludit: deriſio eſt quærere rationem ab eo qui nulla vtitur ratione.Talis enim eſt ſimilis plantę,& deterior bruto,qm̄ bruta vtūtur certis ſignis ad ſignandum ad extra proprias phantaſias,& affectus,qui autem nihil concedit ſaltem determinatum ſignificatū terminorum, non vtitur certis ſignis ad ſignandum

dum quod habet in mente, ideo ſimilatur plantæ carēti cognitione & eſt deterior bruto. Qui igitur negant hoc principium, aut aliquid concedunt, aut non, ſi ſic, poſſunt ex cõceſſo redargui, quod eſt demonſtrare elenchice. Si nihil cõcedunt deridēdi ſunt. Et hoc modo procedet Ariſt. in tract. ſeq. contra negantes hoc principium. Hæc de 4. c. dicta ſint. Et hic terminamus primum tractatum ſuper 4. libr.

TRACTATVS SECVNDVS, *ſuper quarto Metaphyſicæ.*

IN hoc ſecundo tractatu defenſandum eſt primum principium contra negantes, ipſo enim defenſato, defenſantur reliqua prima complexa, quoniam firmitatem accipiunt ab eo, & comprehendimus mentem Ariſto: in quinque capita.

Primo, diſputandum eſt contra eos vniuerſaliter, & ex ratione vniuerſalibus.

Secundo, ſoluendæ ſunt dubitationes propter quas primum principium negarunt.

Tertio, diſputandum eſt contra ſtatuentes veritatem rerum in apparentia.

Quarto, diſputandum eſt contra eos qui ponunt mediũ inter contradictoria, ex conſequenti concedunt ea eſſe ſimul falſa.

Quinto, diſputandum eſt contra errores principiorum logicæ & philoſophiæ naturalis.

CAPVT PRIMVM.

IN primo cap. diſputandum eſt contra eos vniuerſaliter, ꝙ impoſſibile eſt cõtradictoria eſſe ſimul vera, & arguit Philoſophus ſeptem rationibus, quarum prima procedit ex determinato ſignificato nominis. Ad cuius euidentiam præpono quatuor.

Primo, cõtra negãtes primum principium complexum

non eſt aſſumenda aliqua propoſitio, quæ affirmetur aliquid de re, vel negetur, hoc.n.eſſet petere principium, & aduerſarius negaret quæcunq; aſſumeretur. Nam ſi negat primum principiũ circa quod diximus, neminem poſſe decipi multo magis negaret quãcunq; aliã propoſitionem. Aſſumẽdum eſt ergo pro principio diſputationis quòd nomen prolatum inter diſputantes aliquid determinare, & vnum ſignificat, tam loquenti quàm audienti. Et ſi aduerſarius id non admittit relinquendus eſt, vt deterior beſtia, nec diſputandum cum eo, ſi cõcedit iam habebimus viam concludendi contra eum, ꝙ non ſunt cõtradictoria ſimul vera, vt patebit infrà. Si non vult concedere ꝙ ſignificet determinate vnũ, ſed plura, contra; aut illa plura ſunt finita, aut infinita, ſi finita, tunc licebit vnicuiq; adaptare propriũ nomen, quod eo caſu, determinate ſignificabit vnum: puta quia ſanũ ſignificat ſubiectũ ſanitatis, & cauſatiuum, & indicatiuum, primum ſignificatur per animal, ſm per medicinam, tertium per vrinam. Si aũt ſunt infinita nulla poterit fieri intelligibilis, ſed penitus confuſa locutio, & diſputatio, eo quòd audiens intelligere non poterit, quo ſenſu & ſignificato loquens vtatur terminis. Nam ſi eorum ſignificata ſunt infinita, non erit maior ratio quod ſignificet hoc quam illud. Secundo, ex hoc fundamento poſito; aſſumo hoc nomen homo, & ſi ſignificat vnum, illud erit eſſe hominem, vel eſſe animal bipes. Significatum enim nominis eſt id quod eſt res, ſiue ſuum quodquid eſt ſiue diffinitio rei. Tertio, ſi homo ſignificat eſſe hominem, vel animal bipes non ſignificat non eſſe hominem vel nõ animal bipes, aliter non ſignificaret determinate vnum, vel eſſe hominem, & non eſſe hoĩem eſſet vnum, quod eſt ſtultum dicere, nam quæcunque prædicantur de hoĩe non ſunt vnũ ſumendo vnum non pro vnitate ſubiecti, ſed pro vnitate rei, aliter, & muſicũ & album & doctum, &c. eſſent vnum re, omnia enim prædicari poſſunt de homine Et cum infinita prædicata accidentalia poſſint aduenire homini, omnia eſſent vnũ ꝙ eſt penitus abſurdum, ergo multo minus ſunt vnum, eſſe hominem & nõ eſſe hominem, qm̃ primũ
ponit

ponit ſubſtantiam hominis.ſecundum autem negat.

Quarto,homo & non homo non ſignificat idem , quoniam homo ſignificat eſſe hominem, & non homo ſignificat non eſſe hominem,ſed hæc duo non ſunt idem , aliter non homo prædicaretur de homine, præterea magis differunt homo & non homo quam homo & album:illa enim differunt ſubſtantialiter,hæc autem accidentaliter,ſed hæc duo non ſunt idem,licet vnum prædicetur de altero, vt dictum eſt ſupra,ergo multo minus ſunt idem eſſe hominē & non eſſe hominem.

His præpoſitis,ſic formatur prima ratio , Neceſſe eſt ꝙ homo ſit animal bipes,hoc.n.eſt determinatum ſignificatum ſuum , vt declaratum eſt ſupra, & ſumo pro eodem hominem ſignificare eſſe hominem & hominem eſſe animal bipes,tunc vltra.ergo eſt impoſſibile hominem non eſſe animal bipes,quod enim neceſſe eſt eſſe impoſſibile eſt non eſſe,ſi eſt impoſſibile hominem non eſſe animal bipes ergo impoſſibile eſt hanc eſſe veram,homo non eſt animal bipes,ergo ſemper erit falſa, & cum ſit contradictoria huius,homo eſt animal bipes,quæ neceſſario eſt vera,impoſſibile eſt duo contradictoria eſſe ſimul vera.Sed forte rńdebit aliquis & dicet rationem non concludere, qm̄ qn̄ quis interrogatur,ſi homo ſignificat animal bipes vel non,non reſpondebit affirmationem tantum , vel negationem tm̄, ſed dicet,ꝙ ſignificat vtrunq;,contra id Philoſophus. Quādo quis ſimpliciter interrogatur.i.de parte affirmat.vel negatiua,ſimpliciter de vna debet reſpondere,aliter nunquā terminaretur diſputatio,ſi vellet de omnibus conuenientibus rei reſpondere,conſtat.n.ꝙ homini poteſt conuenire eſſe album & magnum & doctū & quodammodo infinita prædicata.Si igitur quia in diſputatione interrogatur, an homo ſit albus vel non & reſpondere velit ꝙ eſt albus magnus doctus calidus grauis,&c.Vana eſſet hmōi diſputatio,nec vnquam concluderetur. Cum igitur in propoſito quis interrogatur an homo ſignificet animal bipes vel non,reſpondere debet de altera parte tantum , aliter non eſt diſputandum cum eo,cum nihil determinate ponat.

Secunda ratio ſumitur ex ratione prædicati ſubſtantia lis & accidentalis. Et ſtat in hac conditionali. Si contradictoria ſunt ſimul vera, ergo nullum erit prædicatum ſubſtantiale & quidditatiuum, ſed oĩa erunt prædicata accidẽtalia, ex conſequẽti aufertur oĩs vera diffinitio, qm̃ non datur niſi per prædicata ſubſtantialia & quidditatiua, ſed impoſſibile eſt omnia prædicata eſſe accidentalia, ergo, &c.

Pro reſolutione huius rationis probanda eſt conſequentia, deinde manifeſtanda eſt impoſſibilitas conſequentis.

Pro euidentia conſequentiæ præpono duo.

Primo, prædicatum ſubſtantiale in hoc differt ab accidentali, quod ſemper ineſt, & impoſſibile eſt ab eſſe, cum ſit de natura & eſſentia rei. Accidentale aũt poteſt adeſſe & ab eſſe, hæc.n. eſt ratio accidentis, ex quo ſequitur, ꝙ ſi de aliquo verificatur prædicatum A. & de eo verificatur ſuum oppoſitum, erit prædicatum accidentale.

Secundo, prædicatum ſubſtantiale eſt tm̃ vnum re, licet poſſit plurificari ratione, nã eſt idem re cuius eſt prædicatum, quælibet aũt res eſt tm̃ vna cum ſit indiuiſa in ſeipſa, aliquo modo indiuiſionis, ergo prædicatum ſubſtãtiale eſt tm̃ vnũ re, vt aĩal rationale cum ſint idẽ cũ homine, ſunt tm̃ vnũ re, ſed prædicatum accidentale nõ eſt vnũ re, qm̃ licet ſit in ſubiecto, non tñ eſt idem cũ ſubiecto, nam licet Socra. ſit albus, non tñ eſt albedo, & propterea non incõuenit plus eſſe prædicata accidentalia conuenietia vni rei.

Ex his arguitur ſic. Si hęc duo ſunt vera ſimul, homo eſt homo, & homo non eſt homo, vel iſta. & homo eſt non homo, ergo eſſe hominis conuenit homini, & remouetur ab eo, ſicut.n. nigrum remouet album, ſic non homo, vel non eſſe hominis, remouet eſſe hominis, ergo tam eſſe hominis quàm non eſſe hominis eſt prædicatum accidentale. Præterea eſſe hominis & non eſſe hominis, non ſunt vnũ prædicatum. Dictum eſt.n. in prima ratione, ꝙ nomen ſignificat determinate vnum, ſed non ſunt vnum eſſe hominis & non eſſe hominis, vt probatum eſt in prima ratione.

Si non ſunt vnũ, nec ſunt idẽ homini, ergo ſunt prædicata accidentalia, ex declaratione, & dñia aſſignata inter

prædi-

prædicatum ſubſtantiale & accidẽtale. Patet igitur ꝙ hęc poſitio deſtruit totaliter prædicatum ſubſtantiale. Quod aũt ſit impoſſibile oĩa prædicata eſſe accidentalia, ſic probat Philoſophus. Si non eſt aliquid prædicatum ſubſtantiale, ergo nullum erit prædicatum per ſe & vniuerſale.i. ſm quod ipſum, ſed oẽ prædicatum prædicabiť ꝑ aliud & non per ſeipſum, qđ.n.ꝑ accidens prædicať non ꝑ ſeipsũ, ſed per aliud prædicatur, nã & propria accidentia prædicanť de ſubiecto ꝑ aliud, & ꝑ diffinitionẽ ſubiecti. Diffinitio autem per ſeipſam verificatur de ſubiecto, tunc vltra. Si oẽ prædicatum accidentale prædicabitur per aliud ergo non eſt deuenire ad primum, ex conſequenti erit proceſſus in infinitũ in prædicatis accidentalibus, ſed hoc eſt impoſſibile, & ꝙ ſit impoſſibile, ſic declarat Philoſophus.

Modus prædicationis accidentalis eſt tm̃ duplex, qm̃ aut prædicatur accidens de ſubiecto, vt Socr. eſt albus, vel prædicatur accidens de accidente, vt muſicum eſt album, ſed in neutro poſſibilis eſt proceſſus in infinitum, non quidem qñ accidens prædicatur de accidente, quia ambo conueniunt ſubiecto, ergo erit ſtatus in ſubiecto, quod eſt primum fundamentum huius prædicationis, nec qñ accidens prædicatur de ſubiecto. Iſte.n. proceſſus in infinitum non fieret niſi duobus modis, primo ꝙ ſicut Socrates ſubijcitur albo, ita Socrates albus ſubijciatur alteri accidenti, puta calido, & ſocrates albus calidus ſubijciatur alteri, puta graui, & Socr. albus calidus grauis ſubijciatur alteri, & ſic in infinitum, ſed hic modus eſt impoſſibilis, quoniam ideo Socra. ſubijcitur albo, quia eſt quid vnum, ſed ex Socra. & albo non fit tale vnum, qualis eſt Socrates, eſt enim Socrates vnum per ſe. Socrates aũt albus vnum per accidens, & ꝑpea non eſt neceſſe, ꝙ ſubiectum & accidens ſubijciantur alteri accidenti, ſicut ſubiectum ſubijcitur accidenti. Sc đo ꝙ ſicut Socr. ſubijcitur albo, ita album calido & calidũ graui, &c. Sed hoc eſt impoſſibile, qm̃ accidens ex ſe non habet virtutem ſubijciendi alteri. De ratione.n. accidentis eſt ꝙ accidat alteri.i. ſubſtantiæ non ꝙ ſubijciatur alteri, aliter eſſet ordo inter accidentia, puta ꝙ muſicum

reſpiceret album vt ſubiectum, ſed id non contingit, nulla eſt enim ratio quare magis albnm ſit ſubiectum muſici qu-m econuerſo.

Non ergo contingit proceſſus in infinitum in prædicatis accidentalibus, vt igitur non deſtruatur prædicatio ſubſtan tialis, neceſſe eſt dicere, ꝙ impoſſibile eſt duo contradictoria eſſe ſimul vera.

Tu tamen aduerte, ꝙ licet accidens non ſit ſubiectum accidentis, eſt tamen aliquando ratio & cauſa quòd alterū accidens inſit ſubſtantiæ, ſicut ſuperficies eſt cauſa exiſtendi caloris in ſubſtantia, & calidum humidum ſunt cauſa quòd dulcedo inſit pomo & meli, & in ratione cauſalitatis non inconuenit vnum accidens reſpicere & ordinari ad aliud, vt color reſpicit quantitatem, in ratione autem ſubiecti reſpicit tantum ſubſtantiam.

Tertia ratio ſumitur ex diuerſitate rerum, quam tollit prædicta poſitio, & ſtat in hac conditionali, ſi cōtradictoria ſunt ſimul vera, ergo oēs res erunt vnum, ita quod nō diſtinguētur triremis & murus, & homo, & cætera omnia, & hoc idē ſequitur ex poſitione Pythagoræ, qui dixit, qđ vr̃ alicui eſſe verū, illud eſt verū, nā ſi alicui vr̃ quod homo ſit aſinus, erit aſinus, & ſi alteri vr̃ oppoſitum, non erit aſinus. Idem etiam ſequitur ad poſitionem Anaxag. qui poſuit oīa confuſa & indiſtincta in vno, ex conſequenti hō capra leo & alia erunt vnū, & non diſtinguentur abinuicē. Qui tñ decipiebatur, qm̃ putabat loqui de ente in actu & ſuum dictū non pōt verificari niſi de ente in potentia. Res .n. quandiu ſunt in potentia, ſunt indiſtinctę, dum aūt ponuntur in actu diſtinguuntur, actus n. eſt qui diſtinguit ea q̄ ſunt in potētia, vt patet ī ligno, inquo multę ſunt figuræ & imagines in potentia, & vt ſic non diſtinguunt̄, cū autem fiunt actu patet ꝙ diſtinguuntur. Relinquens igitur Ariſt. falſitatem cōſequētis vt manifeſtā, probat cōſequētiā. Pro cuius euidentia ſupponitur, primo ꝙ ſi de aliquo verificatur propria negatio multo magis verificabitur negatio alterius, nam proximius eſt eſſe cuiuslibet rei, ſibi ipſi, quam eſſe alterius rei, ſi ergo de re verificatur ſuum non

eſſe,

eſſe, multo magis verificabitur non eſſe alterius, vnde ſi iſta eſt vera homo eſt non homo, multo magis eſt non lignum, nō lapis, &c. Supponitur ſecundo id quod dicet hęc poſitio. ſ. quia contradictoria ſunt ſimul vera, de quocunque verificatur negatio, verificatur affirmatio ex quo habetur, ꝙ ſi homo eſt non lignum, eſt & lignum, ex his ſuppoſitis ſic probatur conſequentia. Si homo eſt homo & eſt non homo, ergo eſt non lignum non triremis non murus, &c. Per primū ſuppoſitū ſi eſt non lignum, & ſi eſt non murus, eſt & murus, &c. Per ſm ſuppoſitum, homo ergo erit oīa, & ſic ſequitur ꝙ omnia erunt vnū quod eſt abſurdū.

Quarta ſumitur ex cognitione, & arguitur ſic ꝗ ſufficienti diuiſione, ſi contradictoria ſunt ſimul vera, aut ſic eſt in omnibus contradictorijs aut in quibuſdam. Si in quibuſdam tantum, ergo in alijs, verum erit certitudinaliter vnā partem eſſe veram, & aliam falſam, ſi in omnibus hoc poteſt eſſe dupliciter.

Primo, ꝙ affirm. & negat. in omnibus ſint ſimul veræ, ita ꝙ fiat e cōuerſo, puta quoties affirmatiua eſt vera, negatiua etiam ſit vera, & econuerſo.

Secundo, ꝙ non fiat econuerſo, puta licet quando affirmatiua eſt vera, ſit negatiua vera, non tamen econuerſo. ita ꝙ fiat negat. eſſe veram, & tñ affirm. eſſe falſam. Si dicatur ſecundo modo, ergo negat. erit verior & firmior quam affirm. quod eſt abſurdum, probatur conſequentia, quoniā negat. abſolute & ſemper erit vera, non autem affirm. quia dicis, non ſemper eſſe affirm. veram quando negat. eſt vera, ſemper autem negat. eſſe veram, etiam ꝙ affirm. ſit falſa, ergo erit verior & firmior, falſitas autem conſequentis probatur, quoniam negat. probatur per affirm. & non pendet veritas affir. ex veritate negat. nec concluſio nega. pōt probari niſi ex aliqua præmiſſarum affirma. ſi dicatur primo modo, id poteſt eſſe dupliciter ſcilicet diuiſim vel coniunctum. diuiſim quidem. v. g. quòd hęc eſt vera per ſe, homo eſt animal, & hæc eſt vera per ſe, homo non eſt animal, coniunctim autem quando neutra eſſet vera per ſe ſumpta, ſed ſi ſimul ſumatur vtraq; eſt vera ſicut ſi ſumat

Plato per ſe,& Socrates per ſe,neuter trahit nauem. Sum pti autem ſimul trahunt nauem,& tunc eſt verũ ꝙ Socr. & Plato trahunt nauem. Si dicatur coniunctim,duo ſequũtur inconuenientia.

Primo,ꝙ neutra pars eſt vera,nam a coniunctis ad diuiſa non valet cõſequentia,& cum omnis propoſitio ſit vera vel falſa,ſequitur vtranque partem eſſe falſam.

Secundo,ꝙ omnia ſunt vnum,vt etiam dictum eſt in pcedenti ratione,nam per te iſtæ duæ ſunt ſimul veræ, homo eſt Deus,homo nõ eſt Deus:& ꝙ dr̃ de his duabus poteſt dici de oĩbus alijs contradictorijs,qm̃ de vnoquoque poſſunt omnia alia entia affirmari & negari. Si dicatur diuiſim,ſequuntur multa inconuenientia.

Primo,omnia erunt vnum, qm̃ etiam diuiſim poſſunt omnia alia de vnoquoque affirmari & negari, vnde ſi iſtæ duæ ſunt veræ diuiſim,homo eſt albus,& homo non eſt albus,poſſum inferre.ergo homo eſt albus, & quod dico de albo põt dici de quolibet ente prædicato de homine,& ſic patet ꝙ homo erit omnia. Item quod homo nullum ens erit,qm̃ oẽs propoſitiones negatiuæ, quæ ſunt altera pars contradictionum,ſm̃ iſtã poſitionem ſunt veræ, ergo non eſt homo non eſt aĩal,non eſt ſubſtantia,non eſt ens,&c.

Secundo,oẽs ſemper dicerent verum,qm̃ non loquuntur niſi per affirmationem vel negationẽ , ergo ſi vtraque eſt vera,oẽs dicent verum,& oẽs mentientur,quia oẽs cõfitentur ſe dicere falſum,qñ dr̃ contradictorium prioris dicti qđ reputabaĩ eſſe verum , puta dicens negationẽ poſt affirmationẽ q̃ reputabat eſſe veram,cõfitetur ſe mentiri.

Tertio,nulla erit perſcrutatio veritatis,nec diſputatio, quia neceſſe eſt diſputantem dicere determinate ita eſſe , vel non ita eſſe,ꝙ ſi dicat ſic,& non ſic eſſe , iam nihil determinate ponit nec determinate negat , ergo non relinquitur locus diſputationi.

Quarto,aufertur diffinitio veri & falſi. Nam verum eſt qñ res ita eſt ſicut dicitur vel non eſt, falſum autem quando res non eſt ſicut dicitur:ex quo ſequitur, ꝙ ſi per affirmatiuam res dicitur ſicut eſt,affirmatiua erit vera, & qm̃

per negatiuam contradictoriam aliter dr,negatiua erit falſa,non poteſt igitur ſaluari diffinitio veri & falſi, & ponere contradictoria eſſe ſimul vera.verum quia aduerſarius poſſet dicere, ꝙ Ariſt.in hoc 4. inconuenienti petit principium. Nam ſi aduerſarius ponit contradictoria ſimul vera non admittet diffinitionem datam de vero & falſo.Et propterea ſubiunxit quintam rationem.

Quinta ratio ſumitur ex natura rei ſignificatę per propoſitionem,& arguitur ſic.Si dicens contradictoria dicit verũ,ergo dicens affirmationẽ tm̃ eſſe verã, mentit:& qui dicit negationẽ tm̃ eſſe veram mentitur:ſed hoc eſt falſum conſequẽtia patet,falſitas cõſequẽtis probaƭ,ſi dicẽs affir. tm̃ eſſe verã vel negationẽ tm̃ mentitur, ergo naturæ rerũ non ſunt determinatę entitatis,ergo ſol non eſt magis lucidus q̃ non lucidus, & terra nõ eſt magis grauis quam leuis,& ens non eſt magis ens quã non ens:ex cõſequẽti dicens aliquid,non dicit aliq̃d,nec opinans aliquid, opinaƭ aliquid, quia nõ magis opinaƭ de eo q̃ de ſuo oppoſito,ita n.opinatur ſolẽ obſcurũ ſicut clarũ,ſed qui talia dicit, nõ eſt audiendus nec diſputandum cũ eo, quia non differt a planta,& negat ſe eſſe rationale, qm̃ vt inquit Comm. in comm. t 7. Rationale non diuiditur ab animatis.i.vegetabilibus & brutis niſi per comprehenſiones & exiſtimationes terminatas,ſ.hoc eſſe tale vel non eſſe tale.

Sexta ratio ſumitur a deſiderio & fuga virtutis appetitiuę,& arguitur ſic.Si contradictoria ſunt ſimul vera,ergo opinans ea ſimul vera non magis appetet vnum q̃ aliud nec magis fugiet vnum q̃ aliud ex conſequenti, qui longe eſt a patria non magis deſiderabit ire, quàm non ire, ex quo ire,& non ire ſunt ſimul vera, & qui timet cadere in foueam nõ magis fuiget viam ducentem ad foueam quã oppoſitam,videmus autem per experientiam, ꝙ propoſitis duobus contradictorijs homo eligit vnum & relinquit aliud. Nam propoſitis famelico comedere,& non comedere eliget comedere,& relinquet oppoſitum, ergo manifeſtum eſt contradictoria non eſſe ſimul vera, cum videamus homines ſaltem in manifeſte bonis & malis, & in me-

lioribus

lioribus ac deterioribus reputare veritatem conſiſtere tantum in vna parte contradictionis, aliter non magis eligerent bonum quàm oppoſitum, nec magis quod eſt melius quàm quod deterius.

Sed forte dicet aliquis ꝙ homines magis eligunt hoc bonum quã oppoſitum, non quia ſciunt differre hoc bonum ab oppoſito, ſed quia ſic opinantur, quorum tñ opinio eſt falſa, qm̃ ſ̃m veritatem idem ſunt bonum & non bonum.

Contra, inquit Ariſt. ſi homines omnes ſunt conſtituti in falſa opinione quæ eſt defectus veritatis, multo magis deberent quærere veritatem, ſic infirmus magis quærit ſanitatem quàm ſanus. Omnis autem opinans falſe infirmatur ſecundùm intellectum. Cum ergo videamus ꝙ eligentes magis hoc bonum quàm oppoſitum quietantur in electione, ſignum eſt ꝙ ſunt ſani intellectus & tenentes viam oppoſitam infirmantur.

Septima ratio ſumitur a gradibus falſitatis, nam datur magis falſum & minus falſum, puta qui dicit quatuor eſſe quinque, minus mentitur, quàm qui dicit quinque eſſe mille, minus enim diſtant quatuor a quinque quàm quinque a mille, ſed magis & minus falſum dicitur ſecundùm quòd magis vel minus diſtat a vero, ergo oportet dare abſolute verum, & non omnia æque vera & æque falſa, ergo opinio dicens contradictoria eſſe ſimul vera & ſimul falſa, eſt abſurda. quoniam tunc non daretur gradus in falſitate nec in veritate.

Patet igitur, ꝙ per has rationes poſſumus liberari ab errore opinãtium contradictoria eſſe ſimul vera, & poſſumus aliquid mente diffinire ac determinare tanquam ſimpliciter verum, & aliquid tanquam ſimpliciter falſum. Et aduerte, quòd non ſolum liberamur a prædicta poſitione cuius auctor videtur fuiſſe Heraclitus, qui adeo errauit, ꝙ dixit nihil ſciri, nec de aliquo poteſt fieri certa interrogatio, nec certa reſponſio.

Sed ẽt liberamur ab opinione Pythagoræ, qui poſuit veritatẽ in rerum apparentia & exiſtimatione. Nam coincidit cum opinantibus contradictoria eſſe ſimul vera. Conſtat

ſtat enim diuerſos de eadem re diuerſas & cõtradictorias habere exiſtimationes. Nam exiſtimat Socra. voluptatem eſſe ſummum bonum & Plato exiſtimat oppoſitum, ergo voluptas eſt ſummum bonum, & non eſt ſummum bonũ, ſi veritas ſtat in apparentia, vel humana exiſtimatione, ſed cõtra poſitionem hanc diſputabitur in tertio cap. Hæc de 1. cap. dicta ſint.

CAPVT II.

IN ſecundo cap. ſoluẽdæ ſunt dubitationes, propter quas aliqui tenebant contradictoria ſimul vera.

Vnde aduerte, quòd vt inquit Ariſt. aliqui deducti ſunt ad hunc errorem, ex aliquibus rationibus quas neſciebant ſoluere, & ideo cogebantur concedere concluſionem. Sicut dictum eſt in 6. Phy. de Zenone, qui coactus fuit negare motum propter rationem ſophiſticam, quam neſciuit ſoluere. Aliqui autem ad hunc errorem deducti ſunt non ex ratione ſophiſtica cogente, ſed ex proteruia, & elatione, vt viderentur ſingulares in ſcientijs ſuis. Aduertentes enim primum principium non poſſe probari per demonſtrationem, ſtatuunt tenere oppoſitum, ſuadentes ſibi ꝙ nulla rationes poſſent concludi, nec aliqua via probatiua, & quoniam vtrique iſtorũ infirmi ſunt intellectu, ſed non eodem modo, qm̃ primi infirmantur ignorantia, ſecundi autẽ proteruia, ideo diuerſo modo iuuandi ſunt, primi quidem ſolutione rationis, quam neſciunt ſoluere curabũtur, ſecundi autem non poſſunt curari, niſi rationibus poſitis in præcedenti c. & præcipue ratione ſumpta ex ſignificato terminorum: nunc igitur intendentes curationi primorũ, adducemus rationem quam ſoluere neſcierunt.

Tu igitur aduerte, ꝙ aliqui ex his ſenſibilibus corruptibilibus, & generabilibus, moti ſunt ad concedendum contradictoria ſimul vera, hac ratione quam neſcierunt ſoluere: cõtraria ſunt in eodẽ, ergo & contradictoria, antecedẽs probatur. Ex eodem fiunt contraria: ergo ſunt in eodem, nã ex aqua fit aer qui eſt calidus, & fit terra, quæ eſt frigi-

da,ergo calidum & frigidum præexiſtunt in aqua, cum.n. ex nihilo naturale nihil fiat,neceſſe eſt omne qđ fit præexiſtere in eo,ex quo fit:conſequentia vero probatur, quoniã in vno eſt negacio alterius,nam frigidum eſt non calidum. Sj igitur in aere eſt calidum & frigidum,eſt ẽt calidum, & non calidum,& ſic contradictoria ſunt ſimul vera, verum eſt.n.dicere aerem eſſe calidum,& eſſe non calidum quia & frigidus. Et hac ratione motus eſt Anaxa. ponere omne in omni, quia videbat oẽ ex omni fieri, & credebat nihil fieri ex alio niſi præexiſteret in eo. Eidem rationi vr̃ conſenſiſſe Democ.quia poſuit omnia fieri ex pleno & vacuo,& plenum attribuit enti,vacuum autem non enti:ex conſequẽti in quolibet ponebat ens,& non ens,quæ ſunt contradictoria. Huic rõni dupliciter rñdet Ariſt. Primo ſic diſtinguit. Ens dr̃ dupliciter.ſ.in actu,& in potentia,eodẽ modo dicuntur contraria, & quidem ſi intelligunt quòd ens ſit ex ente præexiſtenti in actu male intelligunt.Quod.n. actu eſt iam non fit,ſed factum eſt, ſi intelligant de ente in potentia bene dicunt,ſed non ſequitur cõtraria eſſe actu in eodem,ſed tm̃ in potentia.Subiectum.n. quod eſt actu ſub vno contrario eſt in potentia ad aliud, Inuenitur etiam aliquod quod in ſe cõtinet vtrunq; in potentia, neutrum autem actu ſaltem perfecto, vt in tepido,eſt calidum & frigidum in potentia,neutrum autem perfecte actu.Ad rationem igitur nego antecedens, intelligendo de contrarijs in actu, de contrarijs autem in potentia concedo antecedens, ſed nego conſequentiam,& cum probatur antecedens, nego ꝙ præexiſtant actu in eodem. Similiter ad probationem conſequentiæ, dico ꝙ in vno contrario non eſt negatio actualis alterius contrarij niſi alterum contrarium exiſtat actu, & ideo non ſequitur contradictoria eſſe ſimul vera.

Secunda reſponſio ſtat in hoc, ꝙ ipſi habent concedere ſubſtantiam vnam immobilem ingenerabilem incorruptibilem,de qua locuti ſumus in phyſicis,ex qua non poſſunt fieri contraria, cum ſit inalterabilis, ex conſequenti non ſunt contraria in ea, ergo ſaltem in ea ratione cõtrariorũ, nõ poteſt concludi,quòd de ea verificentur contradictoria,

ſed

ſed prima reſponſio melior eſt, quoniam in nullo ente debet concludi ſiue ſit mobile, ſiue immobile, contradictoria eſſe ſimul vera Hæc de 2.cap. dicta ſint.

CAPVT III.

IN tertio cap. diſputandum eſt contra eos, qui ſtatuunt veritatem rerum in apparentia, ſiue in exiſtimatione ſed iſti fuerunt in duplici dñia. Nam aliqui ſic ſenſerunt propter quædam dubia quæ neſciebant ſoluere, & aliqui ſola proteruia. diſputandum eſt igitur, primo contra primos, ſecundo cōtra ſecundos. Pro diſputatione contra primos tria agenda ſunt.

Primo, ponetur eorum ratio, propter quam moti ſunt ad ſic ſentiendum.

Secundo, ponetur cauſa talis poſitionis.

Tertio improbabuntur.

Quantū ad primū aduerte, ꝙ ſicut aliqui poſuerunt cōtradictoria ſimul vera, ex eo ꝙ credebant in ſenſibilibus corruptibilibus præexiſtere ſimul cōtraria actu. Sic aliqui poſuerunt ꝙ ex parte rerū nullā certā veritatē habemus nec ſcientiā, ſed tm̄ ſm̄ apparentiā & exiſtimationē humanā, ad hoc aūt deuenerunt, quia videt, ꝙ de eodē fiunt contrariæ opiniones & cōtraria iudicia apud diuerſos, & vnuſquiſque determinat, ſic eſſe in re vt exiſtimat. v.g. Idē cibus ab vno iudicatur eſſe dulcis, ab alio amarus. Idem pabulū vr̄ boui ſapidum & homini inſipidū. Immo idē hō nō iudicat idem puta vinū vno tempore dulce alio tp̄e amarum, vt cum febricitat. Ex his contrarijs experientijs, ſic arguūt nulla certa ratio aſſignari poteſt manifeſtatiua quæ harū exiſtimationum ſit vera, & quæ ſit falſa, omnes enim ſuadent ſibi exiſtimare verū. Ergo vel vtraq; opinio eſt æqualiter vera, vel æqualiter falſa, ex cōſequenti vel homo nullam cognoſcit veritatem, vel conſiſtit in apparentia, & exiſtimatione, & ideo has contrarias exiſtimationes conſiderans Democ. inquit, aut nihil eſt verum ex parte rerum, aut eſt nobis immanifeſtū; quoniam ſecūdum iſtos nō iu-

dicamus

dicamus de rebus niſi per ſenſum. Senſus autem non eſt certus, quoniā non eſt ſemper æque ſufficiens, & diſpoſitus nec eiuſdem complexionis in diuerſis, & ideo de re non ſeruatur idem iudicium, ſed pro vno tempore iudicat vnū pro alio iudicat contrarium.

Sed forte aliquis dicet, quòd certa ratio aſſignari poteſt, quæ ex contrarijs opinionibus ſit vera, & quæ falſa, & dicet quo ad ſenſibilia dum immutant ſenſum, illud iudiciū eſt verum quod faciunt ſani, quorum ſenſus nō ſunt impediti, nec indiſpoſiti, falſum autem eſt quod faciūt infirmi, quorum organa ſenſuum alterata ſunt. Quantū aūt ad intellectualia dicet illud eſſe verum, ꝙ iudicatur per ſapientes, & intelligētes, & illud falſum, ꝙ iudicatur per ſtultos.

Hanc ſolutionem remouent ſic opinantes, & dicunt qđ non poteſt ſciri veritas hoc modo, qm̄ hoc non eſſet, niſi ſm pluralitatem, & paucitatē ſic opinantiū, ſed veritas, & falſitas nō ſtat in huiuſmodi pluralitate, & paucitate, nā ſi oēs hoīes, uel quaſi oēs eſſent infirmi, & tm̄ duo ſani tunc infirmi reputarentur ſani, & eorum iudicium reputaretur verum, duo vero ſani, reputarentur infirmi, & iudicium eorum falſum, ſimiliter ſi quaſi omnes eſſent ſtulti, & tantū duo ſapientes, ſtulti reputarentur ſapientes, & iudicium eorum verum. Duo vero ſapientes reputarentur ſtulti, & eorum iudicium falſum ergo dicta ſolutio non valet.

Quantū ad ſecundum aduerte, ꝙ ſic opinantes ad hanc poſitionem deuenerunt ex hac prima radice falſa, ꝙ non diſtinguebant inter ſenſum, & intellectum, ex conſequenti nec inter cognitionem ſenſitiuam, & intellectiuam, & ex hoc ſequebatur, ꝙ iudicium ſenſus eſt iudicium intellectus. Iudicium autem ſenſus, dicebant fieri per actionem ſenſibilis in ſenſum, ſenſus igitur iudicat ſm ꝙ ſenſibile imprimit. Senſibile autem imprimit ſecundum ꝙ eſt. ergo ſenſus iudicat ſicut eſt, ergo ſtat veritas in exiſtimatione ſenſus. Hæc fuit radix ſui erroris, in quam plures antiquorum inciderunt. Inter quos fuit Empedocles, & Democritus, vt coniecturare poſſumus ex dictis ſuis, & Parmenides, & Anaxagoras, & Homerus, & quidem quòd ſen-

ſus

ſus non diſtinguantur ab intellectu ſm Empedoc. patet ex eo, ꝙ dixit permutantes complexionem, permutare intellectũ. Et Parmenides dixit, ꝙ intellectus appropriatur homini ſecundum complexionem membrorum, & Anaxag. dixit, ad quoſdam ſocios. Talia ſunt entia, qualia exiſtimauerunt. & Homerus loquens de Hectore vulnerato dixit, ꝙ percuſſus amiſit propriũ intellectum, ex quo dicto trahitur, ꝙ Homerus opinatus eſt intellectum eſſe virtutem organicã, neq; .n. propter plagam illatam amiſiſſet intellectũ niſi eſſet organicus, patet igitur radix, ex qua in hunc errorẽ deuenerũt, & grauiſſime peccauerunt, qm̃ ſi cognouerũt nullum verum poſſe ſciri, niſi tm̃ exiſtimatione hominum, cum eſſent tm̃ diligentes in inueſtigatione veritatis, quare non ceſſauerunt, & quare non reſpuerunt conantes philoſophari? nam ſi eorum poſitio eſſet vera inquirere veritatẽ aſſimilatur ei qui proſequitur volantia, quæ quanto magis proſequitur tanto magis elongant ſe.

Sed dices vnde prouenit tanta cæcitas ſic opinantium, reſpondet Ariſt. quòd id proceſſit ex duplici cauſa.

Primo, quia non putabant eſſe alia entia niſi hæc ſenſibilia in quibus conſiderabant multam indeterminationem ex parte materiæ, quæ indeterminate ſe habet ad multas formas, & ex parte ipſius eſſe corruptibilis, & propterea opinati ſunt nihil determinate veri eſſe nobis manifeſtum ſed prout ſenſui apparet, cuius apprehenſio variabilis eſt ſicut & ſenſibilia variãtur, & quidem licet eorum opinio nõ ſit vera, eſt tñ veriſimilis conſiderata ſenſibilium variabilitate, & melius eſt ſic dicere, quam non dixit Epiphanius ad Xenophanẽ, quid aũt dixerit non explicat Ariſt. ſed Albe. inquit dixit Xenophanes, vt viſum eſt in 1. lib. omnia eſſe vnum ens, & illud eſſe Deum. Contra quem inſtabat Epiphanius propter multitudinẽ, quæ videtur in ſenſu diuerſarum ſubſtantiarum ſenſibilium, ex quibus conſtat ꝙ Epiphanius concordabat cum iſtis qui ponunt ſola ſenſibilia eſſe entia, ſed verior videtur expoſitio B. Th. dicit enim ꝙ Epiphanius forte dicebat, omnia entia eſſe neceſſaria & immobilia, & per certitudinem ſciri. quod dictum eſt mi-

nus rationabile, quoniam conſtat nobis de contingentia, & variatione ſenſibilium.

Secundo, in hanc opinionem ceciderunt, quia ſequebantur opi. Heracliti dicentis, omnia eſſe in continuo motu, nec poſſe idem bis demonſtrari, & ad hoc deuenit, ꝙ credebat de nullo poſſe loqui, nec per orationem demonſtrari, ſed ſolo digito oſtendebat. Suadens ſibi motum digiti breuiorem, quàm ſit pronunciatio orationis, ex conſequẽti credebat, quòd ſi oratione loqueretur aut demonſtraret rem, citius illam tranſiſſe, & factam aliam, quam oratio terminaretur, & dixit arguens Ariſtippum, ꝙ non ſolum bis, ſed nec ſemel poteſt homo intrare in eundem fluuium, ꝓpter continuum defluxum aquæ in quo vna ſuperuenit alteri: eodem modo dixit contingere in natura rerũ corruptibilium, ita ꝙ nunquàm in eodem ſtatu permanent. Iſti igitur adhærentes opinioni Heracliti dixerunt nullam determinatam veritatem eſſe in rebus ſenſibilibus, ſed tantum ſecundum exiſtimationem, quoniam de eo quod mutatur ſecundum quod mutatur nihil poteſt determinate verificari. Nam quod calefit, nec eſt calidum, qnoniam nõdum eſt in termino ad quem, nec eſt frigidum, quoniam nõ eſt amplius in termino a quo. Idem intelligendum eſt in omnibus alijs ſenſibilibus ſuppoſito, ꝙ ſint in continuo fluxu, vt dixit Heraclitus. Iſtę fuerunt cauſæ & radices, ex quibus moti ſunt plures ex antiquis, vt dicerent rerum veritatem conſiſtere in apparentia, & exiſtimatione.

Quantum ad tertium, aduerte, ꝙ Ariſt. arguẽs cõtra eos.

Primo, arguit contra cauſam ſumptam ex poſitione Heracliti.

Secundo, contra cauſam ſumptam ex variabilitate, & indeterminatione ſenſibilium corruptibilium.

Tertio, improbatur dictum eorum de veritate rei ſecundum apparentiam, & iudicium ſenſus, declarans quomodo contraria iudicia de eadem re non fiunt a ſenſu, ſed a phantaſia, & alijs cauſis.

Ad euidentiam primi ſic arguit. Qui exiſtimat non eſſe, ꝙ non eſt, vere exiſtimat, & vere enũciat, ſi ore profert.

ſed

ſed qui dicit de eo quod mutatur dum mutatur, ꝙ non eſt in termino a quo, nec in termino ad quem, dicit non eſſe quod non eſt. ergo vere exiſtimat, & vere enunciat, ergo de his quæ mutantur, poſito etiam quòd eſſent in continuo defluxu, poteſt aliquid vere ſciri.

Præterea in eo, ꝙ mouetur verum eſt dicere quòd eſt aliquid de termino a quo aliter iam motum eſſet, & aliquid de termino ad quem, aliter nondum moueretur, & in eo quod generatur, vel corrumpitur verum eſt dicere, ꝙ eſt materia ex qua, qm̃ non fit ex nihilo, nec vertitur in nihil ã & eſt agens a quo generatur, vel corrumpitur, quoniam nihil ſeipſum producit aut deſtruit, niſi forte per accidens. ergo de eo quod mouetur, ſiue generatur, ſiue corrumpitur poteſt aliquid vere ſciri, conſequentia eſt manifeſta, & omnes partes accidentis probatę ſunt in phyſicis.

Præterea, contra poſitionem Heracliti, ſic arguitur. Motus non ſolum eſt ad quantitatem, ſed etiam ad qualitatem, & ad formam: poſito ergo caſu, ꝙ omnia eſſent in continuo motu quo ad quantitatem, quia continue augentur, licet inſenſibiliter (ſic enim dicebat Heraclitus cuius opinio reprobata eſt in 8. phyſ. tex. 23.) non tamen ſequitur ꝙ ſint in cõtinuo motu ſm qualitatem, nec continue trãſmutentur ſm ſubſtantiam. Ergo ſtante poſitione Heracliti, licet falſa, adhuc de eo quod mouetur poteſt aliquid vere ſciri, magis enim eſt cognoſcibilis res per ſuam qualitatẽ, & ſpeciem, quàm per quantitatem.

Præterea, impoſſibile eſt omnia moueri neque continuo neq; diſcontinuo motu, probatum eſt enim in 8. phy. tex. 40. quod in mouentibus & motis, eſt ſtatus & deuenitur ad vnum omnino immobile, & idem iterum manifeſtabitur in lib. 12. huius ſcientiæ, ergo ſtultum eſt dicere nullum verum ſciri, quia omnia ſunt in motu.

Præterea, ſententia ſic opinantium repugnat alteri ſententiæ eorum, quia ſupra dixerunt contradictoria eſſe ſimul vera, nã ſi ſunt ſimul vera, idẽ eſt & non eſt, ſed ſi res ſunt in continuo motu, non eſt verum dicere, idem eſt, & non eſt, quoniam de eo, quòd mouetur vt mouetur, neque

eſt, neq; non eſt, cum non ſit in termino, a quo, nec in termino ad quem, vltra hoc ſequitur, q ſi contradictoria ſunt ſimul vera, omnia quieſcant, omnia.n. erunt vnũ, vt declaratum eſt ſupra. & omnia erunt in omnibus ex conſequẽti nihil mouebitur, quia non erit in quod, vel ad quod poſſit aliud permutari, ſi.n. frigidum eſt in calido quõ poterit calidũ moueri ad hoc quod fiat frigidum, nihil.n. mouet ad habitum, ſed ad non habitum. Ad euidentiam ſecundi ſic arguit. Irrationabile fuit iudicare de oĩbus entibus nullã hr̃e veritatem, & oĩa entia eſſe in continuo motu, ratione ſumpta ab his ſenſibilibus inferioribus, qm̃ ſunt minor pars in entibus, tota.n. terra eſt veluti punctus, reſpectu ſuperiorum, quæ videmus immobilia, & immutabilia præter quam motu locali, quo tamen non mutatur rei ſubſtãtia, vt probatũ eſt in 8. phyſ. vnde minus peccaſſent ſi tota natura ſenſibilis fuiſſet iudicata ſm motum corporum ſuperiorum cum multum excedant hæc inferiora in quãtitate.

Ad euidentiam tertij, aduerte, q Ariſt. multipliciter arguit contra opinantes quod verum & falſum eſt ſm q apparet vel non apparet ſenſui, ſentienti rem ſic eſſe vel non ſic eſſe, puta ſi guſtus iudicat vinum eſſe dulce, vinum eſt dulce, ſi iudicat eſſe amarum, eſt & amarum, & falſum eſt ipſum eſſe dulce. Contra hoc igitur arguit primo ſic, ſenſus circa proprium obiectum non decipitur, ergo ſemper eſt verus, ſi igitur de eodẽ ſenſibili fiant iudicia contraria vt circa vinum reſpectu dulcis & amari, hoc non prouenit a ſenſu, vt ſenſus eſt, ſed ex indiſpoſitione organi vel medij, vel a phantaſia, quæ, vt inquit Cõm. in cõm. 14. ſolet imaginari res, quæ præciſe videntur impoſſibiles, ſicut q detur chimera in mundo, præcipue autẽ tunc prouenit error a phantaſia, quando læſum eſt eius organum, ſed phantaſia non eſt ſenſus. ſ. exterior, ſed motus factus a ſenſu, vt declaratum eſt in ſecundo de Anima. ergo, &c.

Præterea mirandum eſt, quomodo iſti dubitare poſſunt vtrum tantæ ſunt magnitudines, quantæ videntur de propinquo an quantę apparent a remotis, & de coloribus, ſi tales ſunt, quales videtur de propinquo, vel quales a remotis,

tis, & de guſtabilibus ſi talia ſunt qualia videntur ſanis, vel qualia infirmis,& de ponderibus,ſi talia ſunt qualia videntur robuſtis,vel qualia debilibus.Oĩa iſta dubia deriſoria ſunt,qm̃ recte ſentienti conſtat, ꝙ res viſa a remotis, non ita perfecte mouet ſenſum,ſicut viſa de propinquo, & ideo iudicare de magnitudine,vel colore,vt videtur a remotis falſum iudicium eſt. Item organum infirmi indiſpoſitum eſt malo humore, ideo falſum eſt eius iudicium ꝙ non contingit in ſano.Item virtus portatiua hominis debilis,diminuta eſt,ideo falſum eſt iudicium eius de põderibus,iudicat.n.minus graue eſſe magis graue, ex paucitate virtutis,quod tñ non eſt ex parte rei grauis,id autem non contingit in robuſto.vana igitur ſunt huiuſmodi dubia,& ſunt ſimilia,ſicut ſi quis dubitaret vtrum res ſint, quales apparent dormientibus,an vigilantibus,& poſito ꝙ aliqs diceret eas tales eſſe quales apparent dormientibus,tamẽ non ſic mente teneret,cuius ſignum eſt, ꝙ non talia agit, quia ſic ſomniauit,qualia ageret ſi vigilaſſet. Manifeſtum eſt igitur ꝙ non omne apparens ſenſui eſt verum.

Præterea,non eſſet differentia inter ſermonem ſapientis & ignorantis,& tunc conſilium medici ſapientis eſſet ſimile conſilio neſcientis ſanare,vel non ſanare,id eſt neſciẽtis prognoſticari infirmũ ſanandum,vel moriturum,quod eſt deriſorium dicere.

Præterea,non differret in veritate, iudicium ſenſus circa proprium obiectum,& circa obiectum alienum,vel circa ſenſibile commune.Nam viſus videns pomum,vel vuã, non ſolum iudicat de colore,ſed ẽt de ſapore, puta quod eſt dulcis.Si igitur omne apparens ſenſui verũ eſt, ſequitur,ꝙ ſicut viſus non errat circa colorem vuæ; ſic nec circa ſaporem,quod tñ eſt falſum.Accidit enim,quòd guſtus percipit vuam amaram quam viſus iudicauerat eſſe dulcem.Idem dico de ſenſibili communi. Contingit enim viſum iudicare ſphæricum eſſe planum, ſicut iudicat de terra,propter ſui amplitudinem, & cœlum tangere terram propter Orizontem, & tamen ratione manifeſtatur oppoſitum. ergo non omne quod apparet ſenſui verum eſt.

Præterea ſenſus,neque pro eodem tempore neque pro diuerſis temporibus,habet contraria iudicia circa propriū obiectum, nunquàm.n. iudicat dulcedinem eſſe amaritudinem,ſed ſi habet iudicia contraria id prouenit ex mutatione ſentientis vel ex mutatione facta circa ſubiectum in quo eſt obiectum proprium ſenſibile.v.g. ꝙ vinum modo iudicetur ponticum,quod heri guſtabatur dulce, non eſt ex natura dulcedinis,quæ mutata ſit in acetoſitatē,ſed q̄a lingua guſtantis heri in ſua naturali diſpoſitione erat,hodie vero forte infecta eſt phlegmate crudo, propter quod quidquid guſtatur, vr ponticum,vel quia vinum mutatū eſt in ponticum ſiue acetoſum.Non ergo omne,quod apparet ſenſui verum eſt ex parte rei,niſi quod apparet ſtante debita diſpoſitione organi ſenſus,& debita propinquitate,& non mutato ſubiecto proprij ſenſibilis.

Præterea,ſic opinantes,non ſolum auferunt prędicata ſubſtantialia,ſicut & illi qui ponunt prædicata contradictoria ſimul vera,de quibus dictum eſt ſupra,ſed etiam auferunt prædicata neceſſaria. Nā neceſſarium eſt illud qđ non pōt aliter ſe habere,ſi igitur natura rei ſenſibilis talis eſt qualis eſt apparens ſenſui,ſequitur qđ dulcedo cōtingenter ſit in dulci,& non neceſſario,nec ex natura rei. Nā ſi vinum dulce guſtatur a febricitante iudicatur amarum, & ſi guſtaē remota febre iudicatur dulce, ſi igitur veritas eſt vt apparet ſenſui ſequitur dulcedinē & amaritudinem eſſe prædicata accidentalia & non neceſſaria,& idē intelli ge de alijs prædicatis conuenientibus,rei ex natura rei.

Præterea, ſequitur nulla eſſe ſenſibilia ſi non ſit ſenſus,& ſic nulla erunt inanimata,neque vegetabilia, quod tamen eſt falſum,quoniam non inconuenit prius eſſe ſine poſteriori, ſenſibile autem prius eſt ſenſu,quoniā eſt mouens ſenſum,& mouens eſt prius moto.

Nec obſtat ꝙ videntur eſſe correlatiua, quæ ſunt ſimul natura, quoniam non ſunt correlatiua mutua relatione reali, vt declarabitur in lbro quinto.

Præterea licet ſenſibile in actu ſit ſimul cum ſenſu in actu,qm̄ ſenſatio eſt paſſio facta a ſenſibili in ſenſum,tamē

non

non inconuenit ſenſibile in potentia eſſe ſine ſenſu,conſequentia aūt ſic probatur. Iſti ſic opinantes dicunt ſenſibile non eſſe tale,niſi iudicetur a ſenſu eſſe talé.puta non eſt ignis calidus niſi iudicetur tactu eſſe calidus,remoto igitur tactu,non érit ignis,quia ſi non eſt calidus non eſt ignis:& ſic dico de omnibus ſenſibilibus, cum igitur abſurda ſint omnia prædicta,patet vanam eſſe ſententiam opinantiū, rerū veritaté cōſiſtere in apparētia & exiſtimatione ſenſus.

Reprobatis illis,qui aliquibus dubijs moti ſtatuerunt verum in apparentia,nunc reprobandi ſunt alij, qui ſola proteruia & elatione,eandem ſententiam tenuerunt, non ſuſtentantes ſe aliqua ratione, ſed ſic moleſtantes eos qui dicunt opiniones contrarias non eſſe æque veras,ſed opinio quam habet ſanus de guſtato accipienda eſt vt vera,& infirmi vt falſa. Similiter opinio quam habet ſapiens de re,eſt vera,opinio autem neſcientis eſt falſa, & opinio vigilantis eſt vera,dormientis autem vt in pluribus eſt falſa.Contra hos igitur recte ſentientes,inſtant aliqui ex proteruia,quomodo pōt iudicari quis ſanus ex certitudine, & quis ſapiens,& quis vigilans, & in ſumma in quacumq; diuerſitate opinionum,quomodo poteſt ſciri quis recte iudicat,& quis non recte. Nam qui reputatur ſapiens ab aliquibus,ab alijs habetur vt ſtultus, non igitur poteſt ſciri, quæ contrariorum opinionū ſit verior aut quæ falſa.

Sed vt inquit Ariſt.omnes iſtæ inſtantiæ ſunt ſtultæ, & procedunt ex eadem radice, nam credunt ꝙ ea quæ non poſſunt demonſtrari,non poſſint cognoſci, & in eis poteſt homo loqui,vt licet,& tenere quod ſibi placet, & quoniā aduertunt ea quæ ſumantur,vt prima principia non poſſe demonſtrari,proteruientes dicunt ea non poſſe ſciri, & tamen ſi aduertunt naturam demonſtrationis de cuius rōne eſt,vt reſoluatur in aliqua prima indemonſtrabilia, & tñ notiſſima,aliter non faceret ſcientiam,non habent cauſam perſiſtendi in hmōi errore.Et notandum,ꝙ licet verbis defendant ſuum errorem tamen mente non ſic tenent,cuius ſignum eſt,ꝙ non agunt ſecundùm quamcunque opinionem, ſed ſm opinionem quam reputant ve-

riorem,puta ſecundùm opinionem vigilantis & non dormientis;aliter ſomniantes agerent in vigilia ſicut ſomniauerunt;quod tamen non agunt.Contra igitur iſtos dupliciter Ariſtoteles procedit.

Primo,ex eorum poſitione.

Secundo,ſecundùm rei veritatem.

Quantum ad primum aduerte, ꝙ iſti proteruientes in tantum audent,ꝙ non ſolum dicunt,omnia apparentia eſſe vera,ſed etiam quod contraria ſunt in eodem & ſimul vera.Nam vnus iudicat vinum eſſe dulce,alter iudicat ipſum amarum.Cum ergo quæ apparent ſint vera , vt dicũt ipſi,ſequitur vinum eſſe dulce & amarum .

Contra iſtos igitur,primo arguitur ex poſitione eorum. Iſti dicunt omne apparens eſt verum, ergo omne apparẽs eſt,quoniam eſſe & eſſe verum idem ſunt. Similiter omne non apparens non eſt,quoniam non apparens ſm eos,nõ eſt verum,ergo non eſt,ergo res ſunt & non ſunt ſolũ ex apparentia,ſed hoc eſt ſtultum dicere,quoniam ſi non omnia ſunt ad aliquid , ſed aliqua ſint abſoluta , non eſt neceſſe,quòd ſint,vt apparent,ſed vt ſunt in ſeipſis. Si autem omnia eſſent relatiua,veriſimilis eſſet eorum opinio,quoniam apparens relatiuum eſt.Nam apparens alicui apparet,puta viſui,vel alteri ſenſui,vt opinanti,ex conſequenti rerum eſſe ſtaret in apparentia.Quòd autem omnia entia ſint ad aliquid vel non,nunc Ariſtot. non determinat , ſed poſito ſecundùm opinionem ſic proteruiẽtium, quòd omnia eſſent ad aliquid,adhuc non ſequitur, ꝙ contraria abſolute & ſimpliciter ſint in eodem , nam quando quærunt vtrum omne apparens ſit verum,non eſt concedendũ abſolute ꝙ ſic, quoniam ineuitabiliter ſequeretur contraria eſſe ſimul,nam vt dictum eſt de vino , vni apparet dulce alteri auſterũ,ergo eſſet dulce & auſterum,ſed eſt reſpondẽdum cum his determinationibus, id quod apparet eſſe verum, non ſimpliciter, ſed illi cui apparet , & quantum,& qñ & ſicut apparet,& non aliter,ex conſequenti nõ ſtat rei veritas in apparentia ſimpliciter,ſed ei cui apparet & quidẽ ſic reſpondendo, vitantur multa inconuenientia.

Primo,

Primo, ꝙ cõtraria abſolute non ſunt in eodẽ, ſed tm̃ ſecundùm opinionem & apparentiam illius opinantis.

Secundo, quòd contradictoria non ſunt ſimul vera, quoniam eſſe verum huic ſic opinanti, & non eſſe verum alteri, aliter opinanti, non eſt contradictio, debet enim eſſe reſpectu eiuſdem, & ſecundùm idem, & ſimiliter, & eodem tempore.

Patet igitur ꝙ etiam ſequendo eorum poſitionem, non poſſunt nos deducere ad inconuenientia prædicta.

Quantum ad ſecundum, aduerte, ꝙ Ariſt. ſecũdùm rei veritatem dupliciter argüit contra eos, etiam non concedendo aliquod poſitum ab eis.

Et Primo, omnia entia habent reſpectum ad id cui apparent, quoniam apparens alicui apparet, non apparent autem niſi ſenſui, vel opinioni, ergo omnia habent reſpectum ad ſenſum, vel opinionem, & cum eſſe verum ſit eſſe, ſequitur omnia entia habere eſſe per ſenſum & opinionẽ, quod eſt falſum, quoniam ſi non apparerent, ideſt apprehenderentur ſenſu, vel opinione non eſſent entia, ex conſequenti res non ſenſatę, nec opinatę, ſicut multa occulta in viſceribus terræ, & in corporibus cœleſtibus, non eſſent entia, quod eſt ſtultum dicere.

Secundo, arguitur ſic. Si omnia entia referuntur ad ſenſum, vel opinionem, ſequitur ꝙ vnum relatiuum non referatur ſolum ad vnum relatiuum & determinatum, ſed hoc eſt falſum, qm̃ vnicuique relatiuo correſpondet determinatum correlatiuum, ſicut patri filius, domino ſeruus, dimidio duplum, æquali æquale, &c. conſequentia autem probatur. Si omnia entia habent reſpectum ad opinantẽ, ſumo dimidium, de quo conſtat ꝙ habet reſpectum ad duplum, & per poſitionem illorum habet reſpectum ad opinans, ergo vnum relatiuum, non refertur ſolum ad vnum determinatum relatiuum. Cũ igitur tot & tantis rationibus reprobatus fuerit ſic opinantium error, manifeſtũ eſt hanc eſſe firmiſſimam & veriſſimam ſniam ꝙ contradictoria non ſunt ſimul vera, & ad hanc ſequitur, ꝙ non põt eſſe contraria actu, & ſimpliciter in eodem, cum. n. in vno

contra-

contrario ſit negatio alterius contrarij. Si eſſent in eodem contradictoria eſſent ſimul vera, ſi enim manus eſt calida & frigida, ergo eſt calida & non calida. Dixi autem actu & ſimpliciter, quoniam non inconuenit vtrunque eſſe in potentia, ſicut calidum & frigidum potentialiter ſunt in tepido, vel vnum in actu alterum in potentia, nam aqua frigida eſt potentialiter calida: vel vnum ſecundùm principa pales partes, & alterum ſecundùm vnam tantum, ſicut æthiops ſecundùm corpus eſt niger, ſecundùm dentes tantum eſt albus. Hæc pro tertio cap. dicta ſint.

CAPVT IIII.

IN quarto cap. diſputandum eſt cõtra dicentes dari medium inter contradictoria, quorum aliqui moti ſunt ad hoc neſcientes ſoluere quaſdam rationes ſophiſticas, alii autem, quia in omnibus quærunt probationem, & quæ non poſſunt eis probari, nolunt concedere, & quoniã prima principia non poſſunt probari ſcilicet, per demonſtrationem, cum non habeant aliqua priora magis nota, ideo volunt ea concedere, vnde ſicut aliqui contra quos diſputatum eſt ſupra dixerunt cõtradictoria eſſe ſimul vera, qui. ſequebantur opinionem Heracliti ponentis omnia in continuo fluxu, ita aliqui poſuerunt inter contradictoria dari medium, ita ꝙ non eſt neceſſe alterum eorum eſſe verum, immo vtrunque erit falſum, & iſti ſunt q. ſequebantur opinionem Anaxagoræ. Nã ponebãt oĩa eſſe mixta in quodam medio, mixtum autem neutrum eſt extremorum, ex conſequenti nec eſt bonum, nec non bonũ, nec ens, nec non ens. Contra hos igitur diſputandum eſt ex ſignificato nominis, ſicut & ſupra diſputatum eſt contra ponentes contradictoria ſimul vera. Significatum autem nominis, eſt eius diffinitio, quod ſi negant ſignificatũ nominis relinquendi ſunt, ſunt enim vt plantæ igitur ſic arguitur contra eos.

Primo ſupponitur diffinitio veri & falſi, & ſunt iſtæ, verum ſignificare, eſt ſignificare rẽ, ſicut eſt, vel ſicut non eſt,

falſum

falſum ſignificare, eſt ſignificare rem aliter quam ſit:tunc arguitur ſic.Quicunque dicit aliquid aut dicit,ſicu eſt, vel ſicut non eſt,& ſic dicit verum,aut dicit aliter quam ſit, & ſic mentitur,ergo ſtante diffinitione veri & falſi impoſſibile eſt dari medium inter contradictoria.

Præterea,cum medium inter extrema non inueniatur, niſi per participationem vtriuſque extremi,ſicut tepidum eſt medium inter calidum & frigidũ.vel per negationē vtriuſque extremi, ſicut lapis eſt ens mediũ inter hominem & equum:ſi,eſt mediũ inter cõtradictoria,aut eſt per abnegationem,aut per participationem,non primo modo,quoniã nulla poſſet fieri mutatio quod probatur ſic,omnis mutatio eſt inter extrema contrariè vel contradictoriè oppoſita,vt probatum eſt in 5.Phyſ.& quãdo eſt inter contraria, eſt etiam inter contradictoria,quoniã in vno contrario eſt negatio alterius,ſi igitur datur mediũ ꝑ abnegatiõnē inter contradictoria, illud nec erit ens nec,non ens alterum.n. contradictorium eſt ens,alterum non ens.Si illud medium non eſt ens nec nõ ens,cum omnis mutatio ſit ab extremo ad mediũ,vel ab extremo per mediũ ad extremum, ſequitur ꝙ mutatio terminetur ad medium quod non eſt ens nec non ens,vel id quod permutatur antequam perueniat ad extremum,peruenit ad huiuſmodi medium,ſed impoſſibile eſt dari terminum, neque medium neque extremum in mutatione,quod nõ ſit ens,neque non ens, omnis enim mutatio eſt a bono ad non bonum, vel econuerſo. Quod autem neque eſt ens,neque non ens,non eſt bonum,neque non bonum,ergo &c.Non ſecundo modo, quoniam medium per participationem , non eſt niſi inter extrema , quæ ſunt vnius generis,vt patet de tepido &de pallido,ſed duo contradictoria non ſunt eiuſdē generis,vt cõtradictoria sũt quoniã alterum eſt ens,alterum eſt non ens,quibus nõ poteſt aſſignari commune genus,vt patet,ergo,&c.

Præterea,omnis intellectus componens & diuidens, aut componit & diuidit ſicut res eſt,& ſicut non eſt, & ſic eſt verum ex diffinitione veri:aut componit aliter quam ſit,& eodem modo diuidit,& ſic eſt falſum ex diffinitione falſi,

ergo

tradictoria dari medium. Deinde ſi inter par & impar datur medium, ergo inter duo & tria datur nullus medius: ergo inter duo & tria non datur proportio emiola ideſt ſexquialtera, quoniam tria nõ ſolum continebunt duo & medietatem duorum, ſed & illum numerum medium Cum autem hæc omnia ſint irrationabilia, patet ꝙ inter contradictoria non datur medium. Hæc pro quarto cap. dicta ſint.

CAPVT V.

IN quinto capite diſputandum eſt contra eos qui deſtruunt principia logicæ, & contra eos qui deſtruunt principia philoſophiæ naturalis, nam cum omnia principia ſcientiarum particularium fundentur ſuper hoc principium, non ſunt contradictoria ſimul vera, nec ſimul falſa, nec datur medium inter ea: Et cum hoc principium ſit de conſideratione huius ſcientiæ, vt dictum eſt in ultimo cap. præcedentis tract. ex conſequenti ad hanc ſcientiam ſpectat defenſare principia ſcientiarum particulariũ: fuerunt autem multi qui deſtruxerunt principia logicæ, ſcilicet quod omnis propoſitio eſt vera vel falſa, quoniam vel ſignificat vt eſt in re, vel aliter. Multi autem, dicunt quod omnis propoſitio eſt vera. Alij autem quod omnis propoſitio eſt falſa, & omnes propoſitiones ſunt ſicut iſta. Diameter eſt commenſurabilis coſtæ, vtraque igitur reprobanda eſt: & ſi daretur tertia, ſcilicet quod omnes ſunt ſimul veræ, & falſæ reprobaretur, ſicut duæ præcedentes, nam ſi probabitur quod de neceſſitate omnis propoſitio eſt vera vel falſa, conſtabit quod non omnis eſt vera nec omnis falſa, nec omnis ſimul vera & falſa, & pro fundamento ſupponitur ſignificatum veri & falſi, id eſt diffinitiones ſuæ quas ſi non concedunt, non eſt diſputandum cum eis.

Primo, igitur ſic arguitur. Conſtat dari aliqua contradictoria, ut dictum eſt in capite præcedenti, inter quæ non datur medium, ut verum & non uerum, ens &

non

non ens, ergo de neceſſitate, alterum verum alterum falſum. ergo nō omnia ſunt vera nec omnia falſa, nec omnia ſimul vera & falſa.

Præterea, vtrum eſt dicere quod eſt eſſe, vel quod non eſt non eſſe, falſum autem eſt dicere, quod eſt non eſſe, vel quod non eſt eſſe. Quicunque ergo dicit quod eſt eſſe, vel quod non eſt non eſſe dicit verum, ergo qui dicit oppoſitum dicit falſum, ergo non omnia ſunt vera, nec omnia falſa.

Præterea iam probatum eſt, quòd omne quod contingit affirmare contingit etiam negare, ergo non omnia poſſunt ſimul affirmari, & negari, ex conſequenti licet omnis propoſitio ſit vera, vel falſa, non tamen omnis eſt vera, nec omnis eſt falſa.

Præterea iſtis contingit quod famoſum eſt. ſ. quod poſitiones ſuæ, ſeipſas deſtruunt, nam qui opinatur omnia eſſe vera, facit opinionem contrariam ſuæ opinioni eſſe veram. Sed opinio contraria ſuę opinioni eſt quod non omnia ſint vera: ergo iſta poſitio deſtruit ſeipſam. Ex ipſa enim infert oppoſita contra ſeipſam. Item qui opinatur omnia eſſe falſa, facit opinionem contrariam ſuæ opinioni eſſe falſam; ſed opinio contraria ſuæ opinioni eſt, quòd nō omnia ſunt falſa, ergo deſtruit ſeipſam, cùm ex ſeipſa inferatur oppoſitum contra ſeipſam. Cum igitur impoſſibiles ſint huiuſmodi poſitiones patet eſſe veriſſimum principium logicæ ſcilicet, ꝙ omnis propoſitio eſt vera vel falſa, non autem omnis vera, nec omnis falſa.

Fuerunt autem & alij qui deſtruxerunt principium primum philoſophiæ naturalis. ſ. ꝙ nō datur quies & motus in naturalibus, quoniam ex diffinitione naturæ, natura eſt principium motus, & quietis, aliqui autem dicunt vt Heraclitus, ꝙ omnia ſunt in continuo motu, ex conſequenti nihil quieſcit. Ad improbationem igitur huius erroris probatur, primo, ꝙ non omnia ſemper quieſcunt, ſecundo, quòd non omnia ſemper mouentur, tertio, ꝙ non omnia aliquando mouentur, & aliquando quieſcunt, ſed quædam ſemper mouentur quædam ſunt ſemper immobilia, quædam

dam aliquando mouentur aliquando quieſcunt.

Primum probatur ſic. Si omnia ſemper quieſcunt, ergo omnia remanent in eadem diſpoſitione in qua aliquando ſunt, ex conſequenti quod eſt verum, ſemper erit verum, & quod eſt falſum, ſemper erit falſum, hoc autem videmus eſſe inconueniens, nam propoſitio variatur de veritate in falſitatem, quoniam videmus rem variari, ſaltem videmus ad ſenſum Socra. dicentem verum variari, quoniam pro aliquo tempore non fuit, & pro aliquo tempore non erit, & qui negat hoc, eſt ſine iudicio, & ſenſu, ergo non omnia ſemper quieſcunt.

Secundo probatur ſic, ſi omnia continue mouentur, nihil erit verũ, ſed omnia falſa, cuius oppoſitum probatum eſt ſupra, probatur conſequentia, quod eſt, verum eſt, nam ſignificare verum, eſt ſignificare rem ſicut eſt, ſed quod mouetur, vt mouetur nondum eſt, aliter, iam motum eſſet, ergo, &c.

Præterea, in omni re mota eſt aliquid permanens, ergo non omnia cõtinue mutantur, probatur antecedens. Omne quod mutatur eſt ens, quoniam purum non ens non poteſt eſſe ſubiectum motus nec quietis, & omne quod mutatur, mutatur ex alio in aliud, vel in alio, puta in qualitate, vel in loco, ergo omne quod mutatur permanet ſucceſſiue ſub vtroque termino, ita quod ſecundum ſubſtantiam non mutatur, ergo, &c.

Tertium probatur ſic, corpora cœleſtia ſemper mouentur & nunquam quieſcunt vt videmus. Primum autem mouens, vt probatum eſt in 8. phyſ. eſt ſemper immobile, & inferiora aliquando ſunt, aliquando non ſunt, ergo, &c. Et hic terminatur tota intentio Ariſt. in quarto libro Metaphyſicæ.

EIVSDEM CHRYSO-
STOMI IAVELLI
CANAPITII
EPITOME.
SVPER QVINTO LIBRO
METAPHYSICAE.

POSTQVAM ſtabilitum eſt ſubiectum huius ſcientiæ, & declaratum quod habet conſiderare de proprietatibus entis inquãtum ens eſt, & defenſauit prima principia, conſequens eſt, vt aſſignẽtur multiplicia ſignificata terminorum ſignificantiũ principia entis, & huius termini ens, & terminorum ſignificantiũ paſſiones entis, & id faciemus in præſenti libro, qđ vtique expedit, antequam determinemus de partibus, & paſſionibus & principijs entis, qm̃ vt inquit D. Alb. in 5. li Metaph. tract. 1. c. 1. poteſtas ſubiecti non ſcitur niſi per diuiſionem ſubiecti in partes & partium vlterius in partes, & ideo, qm̃ iſta ſcientia intendit conſiderare de ente, & de principijs, & de cauſis, & de proprietatibus eius, & de primis eius partibus, oportet in ea aſſignare multiplicitatem iſtorũ. Tunc enim nos ſcientiam perfecte de his habebimus, cum ſingulorũ aſſignatæ fuerint diffinitiones, ſiue rões quo ad ſingulos modos. Et aduerte, ꝙ vt inquit Cõm. cõm. 1. non ideo diſtinguuntur hic huiuſmodi noĩa ad ſciendũ intẽtionem quæſitã ab alia intẽtione. i. vt aliquis modus intẽtus accipiatur, & alius modus nõ intẽtus dimittatᷣ, ſic. n. fit in ſciẽtijs particularibus, ſed vt ſciatur tota latitudo eorum quæ hic tractanda ſunt, & cum tractata fuerit ſcitur perfectio

huius

huius ſcientiæ. Totum igitur hunc librum complectemur in tribus tractatibus.

Primus, erit de nominibus ſignificantibus cauſas entis, quod eſt ſubiectum huius ſcientiæ.

Secundus, erit de nominibus ſignificantibus ſubiectum & primas partes ſubiecti huius ſcientiæ.

Tertius erit de noībus ſignificātibus proprietates eius.

TRACTATVS PRIMVS.

TRactatum primū diuidimus in quinq; cap.

Primo, agitur de hoc termino principium.

Secundo, de hoc termino cauſa.

Tertio, de hoc termino elementum.

Quarto, de hoc termino natura.

Quinto, de hoc termino neceſſarium.

CAPVT PRIMVM.

IN primo cap. agendum eſt de hoc termino principium quot modis dicatur, ſed antequam deſcendamus ad ipſos modos, aduerte tria.

Primo, qm̄ omnes termini hic diſtinguēdi ſunt de natura analogorum de quorum ratione eſt, vt inter omnes modos detur vnus principalis ad quem omnes alij habent attributionem, vel cuius reſpectu ſuſcipiunt prædicationem analogi, ideo Ariſt. in hoc termino principium poſtquam poſuerit oēs modos principij, reducet eos ad commune, ad quod omnes reſpiciunt.

Secundo, qm̄ innata eſt nobis via procedendi a communioribus conuenienter inter terminos importantes cauſalitatem incipit a principio, quoniam communius eſt, licet enim omnis cauſa ſit principium, non tamen econuerſo. Nam punctus eſt principium lineæ, nō tamen realiter cauſa, & mane eſt principium diei non tamen cauſa.

Tertio, quoniam quæ manifeſtiora ſunt ſenſui, ſunt nobis via deueniendi ad minus manifeſta, ideo Ariſtot. in

omnibus his terminis ſemper incipit a modo magis manifeſto,& ab omnibus,conceſſo etiam quod non eſſet modus perfectior ex parte rei. Et in hoc declaratur Ariſt. fuiſſe naturaliſſimus doctor tradens hanc ſcientiam modo proportionatiſſimo noſtro intellectui.

His præpoſitis aduerte quinque modos aſſignatos a Philoſopho quibus dicitur principium.

Primus, & notiſſimus eſt in ſitu, vt id quod eſt primum in longitudine ſiue in via, a quo incipit motus localis rectus dicitur principium motus,& oppoſitũ.i. in quo terminatur motus localis dicitur vltimum,& ſm Cõmen. principium motus augmenti eſt illud ſm quod primo fit, fit autem primo ſm longitudinem, deinde ſecundum latitudinem, deinde ſecundum profunditatem. Dicemus igitur, quod ſecundum hunc modum longitudo dicitur principium augmenti. Et quoniam qualis eſt ordo in magnitudine talis eſt in motu & in tempore, ideo ſecundum hunc modum, ſicut prima pars magnitudinis dicitur principiũ eius, ſic prima pars motus & prima pars temporis dicetur principium motus & principium temporis: & qm in omni ſpecie motus, datur aliquod primum a quo incipit motus, & dicitur terminus a quo, ideo hic primus modus verificatur non ſolum in motu locali, ſed & in omni alio motu & in generatione ac corruptione ſubſtantiali adiunctis alterationibus præuijs. Quod ideo dico, quoniam ſecundũ ſe ſunt inſtantaneæ, ex conſequenti non diſtinguitur in eis primum,& vltimum.

Secundo, dicitur principium, omne illud ex quo primo congrue,& optime aliquis operatur, ſiue facit ſiue mouet, & diſtinguitur hic modus a præcedenti in hoc, quoniam illic quod eſt ſimpliciter primum in ſitu ex parte rei dicitur principium, hic autem quod ſumitur pro primo, quia reputatur eſſe opportunum a quo incipiat motus, vel operatio dr principiũ, vt in ludo ſaltãdi, ſaltãs incipit moueri non a prima parte viæ ſimpliciter, ſed ab ea, quã reputat ſibi magis cõgruã. Et exẽplificat Ariſt. in doctrina. nã qui docet aliquem nõ ſemper incipit ab eo quod eſt primũ ſimpliciter,

ſed

ſed ab eo quod magis congruit intellectui addiſcentis. Sicut Ariſt. fecit in philoſophia naturali, qui ab effectibus incipit cum tñ ſint poſteriores cauſis. Et aduerte ꝙ hic modus ẽt verificatur in motu ſphærico, nã licet in ſphæra non ſit principiũ diſtinctum a termino, tñ mouens mouere poteſt a puncto ſignato, quod dicetur principium hoc modo, quoniam eſt primum a quo incipit motus, prout cõgruit, & vr̃ optimum mouenti, & ſic in motu cœli primi, principium motus eſt punctus orientis. Principium autem motus planetarum eſt punctus oppoſitus.

Tertio modo, dicitur principium illud quod primo inest generatur & eſt intrinſecum rei, & illud a quo primo effectiue res generatur, & eſt extrinſecum a re, qm̃ nihil ſeipſum generat. Exemplũm primi, fundamẽtum eſt principium domus, cor eſt principiũ animalis, ſm eos qui conſiderãt animal, ex eo ꝙ mouet ſeipſum, vel cerebrum ſecũdum eos qui conſiderant animal, inquantum ſentit, vel aliud, puta hepar, ſm eos qui conſiderant animal inquantum nutrit ſeipſum. Quod autem ſit illud apud Ariſto, dictum eſt in lib. de motu animalium, & in lib. de ſomno & vigil. Exẽplum ſecundi, pater eſt principium filij, & conuicium eſt principium belli.

Quarto modo dr̃ principium præcipue in moralibus, & in artificialibus, illud a quo primo mouentur inferiora ſiue deſeruientia. Exemplũ primi, princeps rex & tyrannus dñr principium, qm̃ eorũ voluntate, & decreto mouẽtur ſubditi. Exemplũ ſecundi ars Architectonica eſt principium artiũ deſeruientiũ, vt militaris eſt principium equeſtris, & frenifactiuæ, dirigit.n. eas & dat modũ eis ſic vel ſic operandi. Sed aduerte, ꝙ hic quartus modus poteſt verificari de principio effectiuo ſm exempla data, & ſic exponit B. Th. & poteſt verificari de principio finali, vt exponit Cõm. & D. Alb. & tunc intelligatur ſic textus. Aliud ſecundum cuius voluntatem mouentur mobilia, id eſt propter cuius voluntatem mouentur mobilia, non.n. ſubditi ordinate mouerentur a principe, niſi voluntas principis quã ſupponũt iuſtam & velut regulam, eſſet finis propter quẽ,

Kk 2 ſic

ſic vel ſic agunt. Similiter inter artes, architectonica eſt principium finale artium ſubſeruientium, ordinãtur enim ad eam, & ea ſubtracta, illę ſubtrahuntur. Et aduerte quòd D. Alb. in 5. Metaph. tract. 1. & c. 1. reprehendit expoſitionem B. Tho. & inquit. non ignoramus quoſdam accipere hunc modum principij ſecundum rationem cauſæ efficientis, ſed illorum dicta non curamus, quia inductos modos non niſi ſecundum materiam verificant, & ciuilia, & ciuilium rationes ignorant, vt videtur hic.

Mirum eſt, quomodò tam leuiter reprehendit B. Tho. Cũ verba philoſophi, ita bene exponi poſſint de principio efficiente ſicut de finali, & melius, nam in fine textus, ibi quapropter natura principium antequam faciat verbũ de principio finali, replicat, & præuoluntas de quã mentionẽ fecerat in 4. modo. Deinde facit verbum de principio finali dicens. Et quod eſt cuius cauſa. Ergo non eſt abijcienda expoſitio B. Th. præcipue cum ſæpe coincidant principiũ, & efficiens & finale, vt dicetur in lib. 12. de primo motore qui mouet vt efficiens, & finis, vnde non inconuenit, in ciuilibus voluntatem principis eſſe à qua & propter quam mouentur ſubditi. Idem intellige de architectonica.

Quinto modo, dr̃ principiũ illud per quod primo rẽ cognoſcimus p diſcurſum intellectus, & qm̃ omnis diſcurſus reſoluitur in primas, & notiſſimas propoſitiones quas defenſauimus in 4. lib. ideo illa dicuntur principia hoc quinto modo. Similiter qm̃ per diffinitionẽ ſubiecti innoteſcũt nobis proprietates ſubiecti, ideo diffinitio dr̃ principium hoc quinto modo. Et aduerte ꝙ vt inquit Comen. diſtinguitur hic modus à modo ſecũdo in quo exẽplificatum eſt de principio doctrinæ, qm̃ illic dr̃ principium illud à quo incipit doctor mouere intellectũ diſcipuli accommodãs ſe eius capacitati, dato ꝙ non ſit primũ ex natura rei. hic aũt dr̃ principium illud à quo ex natura rei incipit notitia intellectualis diſcurſiua, ita ꝙ illud dicetur principiũ in addiſcendo, hoc autem dicetur principium in quærendo, & venando ſcientiã. Et dr̃ principiũ eſſendi rem, & cognoſcendi. Illud aũt ſufficit eſſe principiũ cognoſcendi. Tot igitur

modis

modis dicitur principium. & aduerte ꝙ cum omnis cauſa ſit principium, licet non econuerſo, poteſt etiam dici principum tot modis quot dicitur cauſa.

De modis autem cauſæ dicemus in capite ſequenti.

Poſitis modis principij, cum ſit analogum reducit eos ad vnum cuius participatione omnes alij verificantur & quo remoto remouentur, dr̃ igitur principium vniuerſaliter & abſolute quod eſt primum in ordine, ante quod nullum tale eſt, ad quod ſequuntur ea quæ principiata ſunt. Hmõi aũt primum põt eſſe, vnde res eſt aut ſit aut innoteſcit. Et propterea aliqđ principium eſt intrinſecum, ſicut natura & elementum, & forma rei, aliqđ aũt eſt extrinſecũ, ſicut mens. i. intellectus qui eſt principiũ artificiatorũ, Et præuoluntas, puta principis quæ eſt principium in ciuilibus, vt diximus in quarto modo, finis ẽt dr̃ principium, qm̃ bonũ in proſequendo, & malum in fugiendo, mouent agens ad ſic vel ſic agendum. Bonum autem habet rationem finis & propter bonum agunt agẽtia naturalia & moralia & artificialia. Hæc de 1. cap. dicta ſint.

CAPVT II.

IN 2. cap. agẽdum eſt, de hoc termino cauſa, & quot ſint cauſarum genera, & qui ſunt modi cauſarum.

Sed antequam deſcendamus ad genera cauſarum, aduerte ꝙ licet eodem modo tractet hic de cauſis quo & in 2. Phy. non tamen eadem ratione. Nam illic conſiderantur in ordine ad ens mobile tantum. Hic autem in ordine ad ens, conſiderantur enim inquantum ſunt cauſæ entis & non ſolum in ordine ad motum, vnde datur efficiens & finis & forma ſiue actus metaphyſicus etiam ſine motu phyſico, vt dicemus in lib. nono, & in 12. Hoc prænotato, aduerte ꝙ Ariſt. intendit tria.

Primo, diſtinguere cauſam in genera ſua ſiue ſpecies, quæ ſumuntur a diuerſa ratione cauſandi, alia eſt enim cãlitas efficientis alia formæ, &c.

Secundo, aſſignare quædam conſequentia ad cauſas,

Tertio,reducere oẽs cauſas ad quatuor gña cauſarum.
Quarto aſſignare diuerſos modos cauſarũ m, etiam in eodem genere cauſæ.

Quantum ad primum,aduerte,ꝙ cauſa primo dr̃ illud ex quo res fit,& eſt in exiſtens ac permanens in re facta,ſicut æs eſt cauſa ſtatuæ,& non ſolum æs,ſed metallum & liquabile,quæ ſe habent vt genera ad æs. Dixi autem & eſt in exiſtens ac permanens ad drĩam contrarij,ex quo aliquid fit,aut priuationis,qm̃ vt inqt Philoſophus in j.Phy. tex.60.Non oppoſitum quidem.i.materia manet, in re facta,oppoſitum aũt.i.terminus a quo qui aliqñ eſt contrarium,vt qñ ex albo fit nigrum,aliquando eſt priuatio , vt ex non homine fit homo,&c.Illud non manet aliter oppoſita eſſent ſimul in eadem materia & in eodem ſubiecto.

Secundo,dr̃ cauſa ſpecies & exemplar , id eſt forma intrinſeca , per quam res eſt , & forma extrinſeca ad quam res fit,& apud Græcos dr̃ idea ſiue paradigma. & quoniã a forma intrinſeca rei,ſumitur ratio & diffinitio rei indicatiua ſiue quidditatis, ideo hoc modo cauſa dr̃ non ſolum ſpecies ſiue forma , ſed & ratio & quod quid erat eſſe rei:principale.n indicatiuũ quidditatis,eſt ipſa forma. non ſolum forma ſpecifice ſumpta,dicitur cauſa hoc ſecũdo modo,ſed & eius genera, vt cauſa diapaſon in muſica, non ſolum eſt pcoportio duorum ad vnum, ſed & proportio dupla,& numerus,& non ſolum tota diffinitio rei dicitur cauſa,hoc ſecundo modo,ſed etiam omnes partes diffinitiuę,& maxime quæ dicuntur in recto de diffinito. Secus aũt ſi dicuntur in obliquo,tunc enim habent rationẽ materiæ vt cum dicitur,ſimitas eſt naſi curuitas.

Tertio,dicitur cauſa quod eſt principium a quo aliquid mouetur,aut fit aũt producitur aut omnino mutatur. Et hoc modo conſilians,generans, efficiens & mouens eſt cã & vniuerſaliter diſponens,adiuuans,perficiens,& quod eſt cauſa non ſolum a quo eſt motus,ſed etiam quietis dicitur cauſa hoc modo.Ab eodem enim habet res ꝙ moueatur ad locum & quieſcat in loco,ſicut ab eodem aqua caleſit & permanet calida ad tempus.

Quarto modo dicitur vt finis,& eſt illud gratia cuius ali quid fit quod quidem licet in re ſit vltimum; tñ eſt vere cauſa inquantum mouet agentem ad operandum,nam in terrogati propter quid ſic agimus,reſpondemus quod pro pter talem finem,& tunc credimus reddidiſſe cauſam, finis ergo eſt cauſa. Sed aduerte ꝙ non tñ vltimum in aliquo ordine eſt cauſa vt finis,ſed etiam quæ ſunt interme dia,nam in ordine ſanationis, ante ſanitatem præcedunt attenuatio & purgatio exercitium,&c.Et hæc ita ſe habēt ꝙ vnum reſpectu præcedentis eſt cauſa finalis,reſpectu au tem ſequentis eſt cauſa efficiens.v.g.attenuatio eſt finis ꝓ ximus purgationis & eſt efficiens ſanitatis.& quod dixi de iſtis actionibus intermedijs,intellige ēt de inſtrumentis q̄ bus præparatur medicina,vnum.n.ordinatur ad aliud, & omnia ad ſanitatem,vnde ſolet dici,ꝙ omnia intermedia habent rationem finis quo,vltimum aūt eſt finis gratia cu ius. Iſta igitur ſunt quatuor genera cauſarum famoſa.

Quantum ad ſm aduerte tria cōſequētia ad dictas cāſ.

Primo,vnius rei poſſunt eſſe multæ cauſæ per ſe,non tā men in eodem genere æque proxime,& ſufficientes,vt ſtā tuæ artifex eſt cauſa & metallum,ſed artifex vt cauſa efficiens,& metallum,vt cauſa materialis.Dixi per ſe, quoniā de cauſis per accidens non dubitatur,declaratum eſt.n.in 2.Phyſ.ꝙ quodammodo ab infinitis cauſis per accidens, pō teſt produci effectus per accidens,vt inuentio theſauri.Di xi æque proxime quoniam non inconuenit plura agentia per ſe producere idem,ſed vnum erit agens proximum, alterum remotum,vt ſol & homo generat hominem. Dixi ſufficientes quoniam non inconuenit plures cauſas,eiuſ dem generis,dummodo nulla per ſe ſufficiat, concurrere ad eundem effectum,ſicut multi trahunt nauem coniunctim & non diuiſim.

Secundo,contingit cauſas eſſe ſibi inuicem cauſas, in diuerſo tñ genere,vt exercitium eſt cauſa ſanitatis,ſed effe ctiua,& ſanitas eſt cauſa exercitij,ſed finalis.Eſt autem effi ciens reſpondens fini, quoniam actione ſua producit finē ſiue attingit ipſum,& finis reſpondet efficienti,quoniā mo

uet efficiens ad operandum,ſine quo nō operaretur. Quæ tamen correſpondentia non eſt ſm eſſe, licet enim efficiens deducat finem ad eſſe nō tamen econuerſo,qm̃ finis ſupponit eſſe efficientis Et aduerte ꝙ ſicut correſponden tia eſt inter efficiens & finem,ita eſt inter cauſam materia lem & formalem,nam forma eſt cauſa materiæ, qm̃ facit ipſam actu,cum ſm ſe ſit tm̃ in potentia, & materia eſt cā formæ,qm̃ recipit & ſuſtentat ipſam,ex conſequenti ſunt ſibijnuicem cauſæ quo ad eſſe,licet non ſemper eodē modo.Nam licet forma ſubſtantialis det eſſe actu ſimpliciter ipſi materiæ,non tñ forma accidentalis niſi ſm quid, non .n.immediate recipitur in materia nuda, ſed in materia iā actuata forma ſubſtantiali,ſimiliter licet materia ſuſtentet ſimpliciter oēm formam eductam de potentia materię non tñ formam cuius eſſe non pendet a materia niſi pro ꝑte quo informat materiam, nam ſeparata retinet eſſe & talis eſt anima intellectiua, de qua loquemur in lib.r 2.

Tertio,contingit idem eſſe cauſam contrariorum effectuum in eodem genere cauſę,puta in genere cauſæ efficientis,ſed diuerſimode.Nam præſentia luminoſi eſt cauſa illuminationis,& abſentia eius eſt cauſa obtenebrationis.Præſentia principis in ciuitate eſt cauſa pacis,& abſentia eius eſt cauſa tumultus. Dixi autem diuerſimode, qm̃ idem eodem modo ſe habens,cauſat idem,vt igitur cauſet contraria,neceſſe eſt vt diuerſimode ſe habeat.

Quantum ad tertium Ariſt.reducit oēs cauſas ad quatuor genera per hanc ſufficientiam,omnis cauſa vel eſt illud ex quo res fit,vt elementatum ex elementis, dictio ex literis,artificiatum puta ſtatua ex ære,totum ex partibus, concluſio ex præmiſſis,non inquantum propoſitiones sūt, ſed inquantum continet maiorem & minorem extremitatē.Nā inquātum propoſitiones ſunt illatiuæ cōcluſionis, ex cōſequenti nō ſunt cauſa ex qua,ſed a qua,& ſic omnia prædicta reducuntur ad genus cauſæ,quod dicitur materiale,quod demonſtratur per hanc propoſitionem ex, vel eſt illud quo res conſtituit in actu, ſic ordine cōſtituit ciuitas vel exercitus,cōpoſitione conſtituitur domus,mixtione

ne cõſtituitur elementatum,& breuiter illud quo poſito, res habet eſſe actu, & quo remoto deſinit eſſe & eſt intrinſecum ei. Omnia hæc reducuntur ad genus cauſæ. quod dr̄ formale, & demõſtrantur ſolo ablatiuo ſine aliqua præpoſitione, vt exercitus conſtat ordine, domus cõpoſitione mixtum mixtione, animatũ aĩa,&c.vel eſt illud a quo res fit aut producitur aut mouet̃ aut quieſcit, vt virtute actiua ſeminis generat̃ animatum, a medico vel ab ambulatione,i. exercitio fit ſanus æger, a generante mouetur graue & quieſcit in loco ſuo, & hæc reducuntur ad genus cauſæ, quod dr̄ efficiens, & demonſtrantur per hanc propoſitionẽ A, vel eſt illud gratia cuius alia fiunt, & eſt finis ac bonũ eorum. Et hoc eſt genus cauſæ finalis, quod demonſtratur per hanc propoſitionẽ propter. Et eſt tantæ excellentiæ, vt inquit Comm. in cõm. 3. ꝙ oẽ carens cauſa finali, caret bono. Patet igit̃ oẽs cauſas reduci ad quatuor genera.ſ. materiale formale efficiẽs finale, quorũ potiſſimum eſt finale. Eſt.n. cauſa ꝙ agens cauſet & eſt cauſa ꝙ forma det eſſe,& eſt cauſa ꝙ materia recipiat & ſuſtentet formam, vnde dicitur eſſe cauſa cauſalitatis aliorum generum cauſarum.

Quantum ad quartum, aduerte ꝙ Ariſt. aſſignat modos cauſarum. Et hæc diuiſio differt a præcedenti in hoc, ꝙ illa eſt veluti per diuerſas rationes cauſandi eſſentiales, quarum plures non poſſunt conuenire vni generi, nam cauſalitas materiæ tantum conuenit materiæ, idem dico de alijs, hæc autem eſt per rationes diuerſas cauſandi accidentales, ex quibus non inconuenit plures inueniri in vno genere, puta datur efficiens particulare & vniuerſale, per ſe & per accidẽs, potentiale & actuale. Iſti igitur modi ordinate collecti reducuntur ad ſex & quilibet diuiditur per potentiã & actũ, vt declarabit̃, oẽs ig. ſimul ſũpti ſunt 12.

Primo diuiſio, cauſarum quædam prior quædam poſterior, quod quidem poteſt dupliciter exponi.

Primo, ſm̃ cauſalitatem, vt dicatur cauſa prior, quæ dat cauſalitatẽ cauſæ ſequenti, & poſterior quæ cauſat in virtute prioris, ſicut videmus in cauſis ꝑ ſe ſubordinatis, vnde ſol dr̄ cauſa prior, & hõ cauſa poſterior hoĩs geniti.

Secundo, ſm prædicationem, & tunc cauſa prior dicitur cauſa generica. Poſterior autem cauſa ſpecifica vel ſingularis, vt cauſa ſanitatis prior .i. vniuerſalis dr̃ artifex, cauſa autem poſterior dr̃ medicus vel hic medicus, differunt tñ cã prior & poſterior ſm prædicationem, a cauſa priori & poſteriori ſm cauſalitatem, qm̃ ſumptæ ſecundum prædicationem non diſtinguuntur realiter, neque enim diſtinguitur realiter magis vniuerſale, a minus vniuerſali, neq; minus vniuerſale a ſingulari, ſed tm̃ ratione, vt declarabitur in 7. lib. Sumptæ aũt ſm cauſalitatem diſtinguunt̃ realiter qm̃ realiter vna recipit ab alia, & non econuerſo. Iſti duo modi maxime quo ad prædicationem inueniuntur in omni genere cauſæ, nam cauſa materialis prior fialę eſt metallum, poſterior autem eſt argentum, cauſa formalis prior in diapaſon eſt numerus, poſterior autem eſt proportio dupla. Cauſa efficiens prior in ſanitate eſt artifex: Poſterior eſt medicus cauſa finalis in guloſo prior quidem eſt voluptas, poſterior autem eſt voluptas in guſtu.

Secunda diuiſio, cauſarum quædam per ſe, quædam per accidens, cauſa per ſe eſt, quæ ſm ſe influit in effectũ, vt calidũ per ſe calefecit, medicus per ſe medicatur, ædificator per ſe ædificat. cauſa per accidens eſt, quæ accidit cauſæ p̃ ſe, & ſecundum ſe nihil influit in effectum, vt quoniam ædificatori accidit eſſe Socratem, vel album vel muſicum, iſta dicuntur cauſa per accidens, & horum genera, vt homo animal corpus coloratum quale, &c.

Tu tñ aduerte quòd cauſa per accidens dicitur dupliciter, primo ex parte cauſæ per ſe, ſecundo ex parte effectus per ſe, ex parte cauſæ per ſe, illud dr̃ cauſa per accidens, quod accidentaliter coniungitur cauſæ per ſe, vt ſi muſica adueniat ædificatori dr̃ muſicus ædificat. Ex parte effectus per ſe illud dr̃ cauſa per accidens alicuius quod accidit effectui per ſe. Sicut ſi diſcordia coniungatur domui quę eſt effectus per ſe ædificatoris põt dici ædificator cauſa per ac accidens diſcordiæ, quia diſcordia cõiungitur domui. Hęc autẽ cauſa per accidens ex parte effectus variatur tripliciter, nam contingit ꝙ ſemper habet ordinem ad effectum

intentum,

intentum, puta quotieſcunque remouetur impediens lapidem deſcendere, lapis deſcendit & deſcenſus lapidis dicitur effectus per ſe intentus a generante ex grauitate ſibi impreſſa. Remouēs aūt impedimentum dicitur cauſa p accidens huius deſcenſus, quoniā nihil influit in lapide, vt deſcendat. Contingit etiam quod rariſſime & præter propoſitum agentis coniungitur effectui, per ſe, vt rariſſime & præter intentionem fodientis, cõiunguntur foſſio ſepulcri & inuentio theſauri. Contingit etiam quòd nunquam realiter, ſed tantum exiſtimatiue coniungit effectui per ſe, vt ꝙ me nudato, vel extracto enſe rubiginoſo ſequat eclypſis vnde hæc dicitur cauſa per accidens mere imaginaria.

Tertia diuiſio cauſarum quædam complexa, quædā incomplexa. Incõplexa quando ſumitur ſola cauſa per ſe vel ſola cauſa per accidens, vt ædificator ædificat, vel Policletus ædificat. Cõplexa aūt quando vtraque ſumitur, vt Policletus ædificator ædificat, pōt ēt dici incomplexa, qñ vna ſola agit & ſufficit. Complexa autē qñ plures vniūtur, & nulla per ſe ſufficit. vt in conflictu contra inimicos. Sed de hoc non loquitur Philoſ. qm̄ pro rei veritate non ſunt plures cauſæ, ſed partes integrantes vnam cauſam.

Poſitis tribus diuiſionibus, vnumquenque modum diuidit per potentiā & actū, nā quædā cauſa prior ſiue vniuerſalis potentialiter cauſat, nondū actu, vt ſol in hyeme habet potentiam productiuam roſæ, ſed nondum actu producit in vere autem actu producit. Idem intellige de cauſa poſteriori, ſiue particulari, eodem modo intellige in ſecunda & tertia diuiſione. Ratio autem diuiſionis per potētiam & actum fuit, qm̄ aliam habitudinem habēt cauſa in actu, & cauſa in potentia ad effectum, nam cauſa in actu proxima & ſingularis huius effectus, ſimul ponitur & remouetur cū hoc effectu, dum eſt in fieri. Si.n. medicus actu medicatur, aliquē infirmum medicat, & ſi eſt aliquod ædificans eſt aliquod ædificatum, & econuerſo. Et ſi ędificans remouetur, ædificatum ceſſat ædificari. Nō ſic aūt eſt de cā potentiali & de effectu, non enim eſt neceſſe ꝙ ſi corrumpitur ædificator, qui iam ædificauit demum, corrumpatur

domus

domus, q̄m non pendet ab ædificatore niſi in fieri, non autem in facto eſſe. Quod ſi pendet effectus in fieri & in facto eſſe a cauſa ſua, tunc remota cauſa, deſinit eſſe & effectus, vt lumē in aere deſinit ad abſentiam luminoſi, fit.n.& conſeruatur lumen ſola præſentia luminoſi. Et eandem habitudinem habent omnia creata ad primam cauſam, a qua non ſolum producuntur, ſed & manu tenentur.

Sed dices, quare Ariſt. comparans cauſam in actu ad effectum, comparat ſolum cauſam ſingularem ad effectum ſingularem, cū ſit neceſſe omni cauſæ in actu ſiue vniuerſali ſiue ſingulari correſpondere effectū in actu, nā ſi ſol generat aliquod eſt gn̄atū, & ſi nullum eſt generatū ſol non actu generat. Ad hoc dico, ꝙ alio modo cōparatur cā vniuerſalis in actu, ad effectū in actu, & cā ſingularis in actu ad effectū in actu. Nā ſingularis determinate reſpicit hūc effectum, im̄, vniuerſalis aūt nō præciſe reſpicit hunc, ſed hunc vel illum, non.n.ſequitur, ꝙ ſi ſol generat hoiem, generet hunc puta Socratē, ſed alium vel alios, & huius cauſa eſt, q̄m virtus cauſæ particularis eſt limitata ad hunc effectum, virtus aūt cāæ vniuerſalis ſtat in quadā amplitudine, & quanto maior eſt vniuerſalitas ſua, tanto ad plures effectus ſe extendit, nō ſolū numero, ſed & ſpecie, & genere differētes. Volēs igitur Ariſt. aſſignare dr̄iam inter cauſam in actu, & cauſam in potentia, notificauit per cām ſingularem & effectum hunc ſingularem, inter quæ manifeſtior eſt ſimultas poſitionis & remotionis, nam inter cām vniuerſalē in actu & effectū, nō ſeruat̄ hmōi ſimultas niſi diſiunctim, vel in cōfuſō, vt dictū eſt. Hæc de 2.c. dicta ſint.

CAPVT III.

IN 3 cap. aſſignandi ſunt modi, quibus dicitur elementum. Deinde reducendi ſunt ad aliquod vnum commune, cuius participatione, omnes modi aſſignandi dicuntur elementum, & non aliter. Ad plenam igitur notitiam præſentis propoſiti quatuor agenda ſunt.

Primo, deſcribendum eſt elementum.

Secundo, aſſignandi ſunt modi elementi proprie dicti.

Tertio, aſſignandus eſt modus elementi improprie, & tranſumptiue dicti.

Quarto, reducendi ſunt ad vnum commune.

Quãtum ad primum ſic deſcribitur elementum ab Ariſto. Elementum eſt illud ex quo primo cõponitur aliquid, & eſt inexiſtens, & eſt indiuiſibile ſpecie in aliam ſpeciem. Aduerte, ꝙ ratione primæ particulæ, elementum proprie non verificatur niſi de cauſa materiali ex cõſequẽti nõ dr̃ niſi de cauſis intrinſecis, & in hoc opponitur principio ꝙ verificatur proprie de cauſis ãgẽtibus, quæ ſunt cauſæ extrinſecæ, vt teſtatur Cõm. in cõm. 4. Ratione aũt ſecundę particulæ verificatur ſolum de primis cõponentibus, quæ non cõponuntur ex prioribus, vnde caro, & oſſa non ſunt elementa hominis, ſed prima corpora ſimplicia, vt ignis aqua, &c.

Ratione tertiæ particulæ priuatio, & contrariũ, ex quo res fit, non ſunt elementum, qm̃, vt diximus in cap. de cauſis, nõ permanent in re facta, & ſm Cõm. materia trãſiens ex qua aliquid fit, non põt dici elementũ, vnde licet ex ſanguine generetur caro, tamen ſanguis non poteſt dici elementum, qm̃ non permanet, vt pars carnis. Ratione quartæ particulæ nullum corpus determinatę ſpeciei, ſiue naturæ diuiſibile .i. ſolubile in priora corpora diuerſarũ naturarum poteſt dici elementum, vnde nulla materia proxima ex qua fit animal, puta caro, oſſa, nerui, poſſunt dici elementum, quoniam diuiſibilia ſunt in priora corpora diuerſarum ſpecierum, puta in aquam, aerem, &c.

Et aduerte, ꝙ dix: indiuiſibili ſpecie in aliam ſpẽm; vt denotet negationem diuiſionis formalis, non aũt quantitatiuę; non .n. diuiſio in partes quantitatiuas impedit rationem elementi, aliter ignis & aqua non eſſent elemẽta. qm̃ cum ſint corpora, diuiſibilia ſunt in partes quantitatiuas. Hæc deſcriptio elementi, quam B. Th. dicit non conuenire materiæ primæ ex defectu quartæ particulæ, qm̃ non habet aliquam ſpẽm ſm ſe, cum ſit in pura potentia, ſm Cõmen. autẽ maxime conuenit ei, qm̃ non eſt diuiſibilis abſolute in priora diuerſa ſpecie. Quæ autem harum opinionũ

ſit

ſit verior, determinauimus in quæſt. noſtris metaphyſica. lib. Quãtum ad ſm, aduerte tres modos elementi, primus eſt in vocibus, ſecundus in naturalibus, tertius in demonſtrationibus. Quantum ad primum literæ ſunt elementa vocum .i. terminorũ, componuntur .n. ex ſyllabis & ſyllabę ex literis, & illic eſt ſtatus, qñ literæ non diuiduntur nec componuntur ex prioribus ſpecie diuerſis, ſed ſi diuidantur, diuiſio erit in partes conſimiles ſicut quãdo diuiditur aqua in partes aquæ, omnes .n. ſunt eiuſdẽ naturæ. Similiter qñ diuiditur litera diuiditur ſm tpa prolationis, prout litera longa habet tpa duo, breuis aũt tm vnũ, omnes vero partes temporis ſunt eiuſdẽ naturæ, qm oẽs ſunt tempus. Non fit autem præciſe talis diuiſio in ſyllabis, qm reſolubiles ſunt in literas diuerſarũ ſpecierum, puta in A, in B, in C, &c. Quę ſunt diuerſarum ſpecierum in genere ſuo. Quãtum ad ſm prima corpora ex quibus naturalia componũtur, & in quæ vltimo reſoluuntur, & quæ non reſoluũtur, in priora diuerſarum ſpecierum, ſiue huiuſmodi corpora ſint tantum vnum vt poſuit Diogenes omnia componi ex aere Thales ex aqua, aliqui autem poſuerũt plura, vt Empedoc. & de his actum eſt in 1. lib. dicuntur elementa, qm omnia diuiduntur in ea vltimate, ipſa autem non diuidũtur in priora diuerſarum ſpẽrum, & tu intellige per diuiſionem alteratiuam, non autem per ſolam quantitatiuam, aliter quodlibet homogeneum eſſet elementũ. Indiuiſibile eſt enim quantitatiue in diuerſas ſpecies cũ partes ſuæ recipiant prædicationem totius in recto. Intelligatur ergo de diuiſione alteratiua, nam ſi mixtum homogeneum alteretũr, reſoluetur tãdem in terram & aquam, &c. quæ ſunt diuerſarum ſpecierum. Si autem alteretur aqua ita quòd corrumpatur, non reſoluetur in priora corpora, ſed materia prima remota forma aquæ recipiet formam alterius elementi, vt declaratum eſt in ſecundo libro de generatione. Merito ergo prima corpora naturalia dicuntur elementa, non autem aliquod mixtum ſiue homogeneum ſiue ætherogeneum. Quantum ad tertium dicuntur elemẽta. primæ demõſtrationes maxime in geometricis,

eis, & vniuerſaliter in alijs ſcientijs, nam primæ demõſtrationes factæ ex primis propoſitionibus ſunt elementa omnium ſequentium demonſtrationum, quæ componuntur ex eis, & reſoluuntur in illas, & illę nõ reſoluuntur in priores qm̃ eſt ſtatus in primis propoſitionibus cognitis ex terminis, vt declarauimus in 4. lib. & ſunt indemonſtrabiles. Primæ autem demonſtrationes conſtant ex tribus terminis tm̃, qm̃ mediũ non reſoluitur in aliquod prius. Sequẽs aũt conſtat ex pluribus, puta ſecunda ex quatuor, tertia ex quinque, quarta ex ſex, &c. Et vt id pateat ſic declaro, ſi volo demonſtrare ꝙ omne aĩatum mouet ſeipſum dedũcam ſic. Omne habens principium motiuum intrinſecum mouet ſeipſum. Omne aĩatum habet principium motiuũ intrinſecum in ſeipſo, quia habet animam, quæ eſt principium motus in animato, ergo oẽ animatũ mouet ſe ipſum. Si aũt volo demonſtrare, ꝙ ſenſitiuũ mouet ſeipſum deducã ſic, & accipiã concluſionẽ præcedentem pro principio. Omne animatũ mouet ſeipſum, omne ſenſitiuum eſt animatũ, ergo, &c. Si aũt volo ꝓbare quod aĩal mouet ſeipsũ, ſic deducã. Oẽ ſenſitiuũ mouet ſeipſum, oẽ animal eſt ſenſitiuum: ergo, &c. Si vlterius volo probare ꝙ homo mouet ſeipſum ſic deducã, oẽ animal mouet ſeipſum, oĩs homo eſt aĩal, ergo, &c. In his demonſtrationibus patet ꝙ quarta eſt magis cõpoſita. continet. n. ſex terminos. ſ. maiorẽ, & minorẽ extremitatẽ, & mediũ qđ continet tria media præcedentium demonſtrationũ, nã aĩal reſoluitur in ſenſitiuũ, & hoc in animatũ, & hoc in principium intrinſecũ motiuũ ꝙ eſt anima, & illic eſt ſtatus, merito ergo prima demõſtratio dr̃ elementũ & ſubſequentes ſunt elemẽtatæ, & hac de cauſa conſueuimus dicere, prima & vniuerſaliſſima theoremata eſſe elementa in gñe intelligendi, ſicut propoſitiones libri de cauſis, primæ, & vniuerſaliſſimę propoſitiones Eucl. &c. Quantum ad tertiũ principale aduerte, ꝙ aliqui extẽderunt hoc nomen per ſimilitudinẽ ad ſupradicta, ad omne illud ꝙ eſt vnũ: ſiue ſimplex & indiuiſibile, & ad multa vtile. Hinc proceſſerũt antiqui vt aliqui eorũ ponerent punctũ eſſe elementũ corporum, aliqui poſuerunt maxime

vniuer-

vniuerſalia,vt ens,& vnum eſſe aliorum elementa,eo ꝙ in diuiſibilia ſunt ſm diffinitionem. cum enim non habeant genera ſuperiora, quæ diuidantur per dr̃ias oppoſitas eorũ diffinitiones ſunt irreſolubiles in genus, & differentias: non ſic autẽ eſt de generibus ſubalternis nec de ſpeciebus, vt patet. Aduerte tñ ꝙ ſm rei veritatẽ, punctum nõ poteſt dici elementum corporum, qm̃ magnitudo non reſoluitur in puncta, nec cõponitur ex pũctis. Ex cõſequẽti deſcriptio elementi non cõuenit ei, ſed magis vniuerſalia poſſunt dici vere elemẽta; qm̃ vt declaratum eſt in 3. lib. in ca. 7. nullum vniuerſale eſt pars cõponẽs cõpoſitione reali, ſed tm̃ conſideratione logica; vnde licet ſint indiuiſibilia ſm diffinitionẽ; ex hoc tamen non habetur, ꝙ ſint elemẽta ꝓprie, quoniam de ratione ſua eſt, vt ſit illud ex quo primo aliquid componitur. Si tamen ratione indiuiſibilitatis põt dici aliquod eſſe elementum, id magis cõpetet magis vniuerſali, quam minus vniuerſali, quoniam minus diuiſibile eſt, nam diffinitio minus vniuerſalis, puta ſpeciei diuiditur in genus, & differentiam, non autem diffinitio generis generaliſſimi, cum non habeat genus ſupra ſe. Tranſcendentia autem non ſunt vere genera, cum non ſint vniuoca; ergo, &c. Quantum ad quartum principale, aduerte ꝙ cum ratio elementi ſit eſſe primum in vnoquoq; compoſito ex quo componitur & in quod vltimate reſoluitur, quilibet dictorum modorum intantum dicitur elementum, inquãtum participat hoc commune, & quoniam id maxime cõpetit materiæ primæ, ideo ſecundum Commen. eſt elementum & eſt cauſa aliorum elementorum, cum ſit primum ſimpliciter, ex quo, & in quod reſoluuntur omnia naturalia, & eſt omnino ſimplex, & ſecundum ſe indiuiſibilis omnino ſecundum formam, & ſecundum quantitatem, omnem enim diuiſionem accipit a forma, & a quantitate. quare, &c. Hæc de tertio cap. dicta ſint.

CAPVT IIII.

IN quarto capite aſſignandi ſunt modi quibus dicitur

hoc

hoc nomen natura. Sed antequam deſcendamus ad modos naturæ.

Aduerte, ꝙ natura dupliciter conſideratur.

Primo, inquantum eſt principiũ motus & quietis præciſe, & ſic non cadit ſub conſideratione huius ſcientiæ, ſed philoſophiæ naturalis, vt viſum eſt in 2. Phyſ.

Secundo, inquantum dr̃ natura ſm̃ vnum modum, vt patebit de omnia ſubſtantia, & dicitur de materia, & forma, quæ ſunt partes entis, & dr̃ de cauſis, eſt enim cauſa efficiens quædam natura, & cauſa materialis, & cauſa formalis, vt ſic eſt de conſideratione huius ſcientiæ, nam ea ratione qua conſiderat de ſubſtantia vniuerſali, & de materia ac forma in quantum ſunt partes entis, & de cauſis, eadem ratione habet conſiderare de natura, vt dicitur de omni ſubſtantia, & de forma & de materia & de cauſis.

Deſcendentes igitur ad modos naturæ, primo aſſignabimus ſingulos eorum, ſecundo reducemus omnes ad vnum principalem.

Primo, dicitur natura, generatio naſcentium, naſcuntur aũt proprie viuentia, vnde eorum natiuitas ſiue naſcentia ſolet dici natura quaſi naſcitura, & tũc apud Græcũ phyſis ideſt natura ſumpta pro naſcitura producit primum.y.

Secundo, dr̃ natura illud ex quo 1. generatum genitum eſt ſiue formatũ, & illud primũ eſt formans, & eſt intrinſecum ipſi formato, & hoc modo cor põt dici natura, qm̃ eſt primũ ex quo formant̃ mẽbra, & radix in planta, põt dici natura, qm̃ eſt primũ ex quo formant̃ rami, folia, fructus, & ſemina, & eſt intrinſecum ipſi formato, qm̃ in viuẽtibus formatũ adhæret nõ ſolũ per cõtactũ, ſed ẽt per continuationẽ ſuo principio, vt patet in embryone, & in ramis plãtarum, & per talẽ continuationẽ porrigitur virtus formatiua generantis ad formatum, & fit ſibi intrinſeca ratione cuius, principium formans dicitur intrinſecum formato.

Tertio, dr̃ natura, illud vnde eſt motus in quolibet ente mobili, & eſt in eo per ſe & non ſecundum accidens, vt anima dicitur natura in ente animato, quoniam eſt principium motus in eo, inquantum eſt animatũ, & grauitas

eſt natura in lapide,qm̄ eſt principium motus deorſum in eo inquantum grauis eſt,& qm̄ in quolibet ente naturali, formæ & ſuæ qualitates.ſiue actiuę,ſiue paſſiuę,ſunt prin cipia motuum,& operationum,ideo hoc tertio modo dicū tur natura,dixi autem & non ſm̄ accidens,aliter ſi medicus infirmaē & ſanatur a ſeipſo,ars medicinæ exiſtēs in eo eſſet natura,ꝙ non eſt concedendum,qm̄ non inquantum medicus,ſed inquantum infirmus ſanatur, accidit aūt eū dem eſſe medicum,& infirmū. Quarto,dr̄ natura,illud ex quo primo eſt, aut fit aliquid ꝙ ſm̄ ſe eſt informe, & non poteſt moueri ſua virtute,vt formeē per receptionem formæ,ſed neceſſē eſt,vt moueatur ab aliquo agente cuius actione diſponitur ad formam & recipit eam, & remanet ſaluum mutatis & abiectis diſpoſitionibus,& forma ꝑ cō trarium.Et hoc mō materia dr̄ natura,vt vaſorum æreorum æs,& vaſorum ligneorum,lignum. Nam abiecta for ma adhuc ſaluaē æs, & lignū,iō iudicaē ſola materia eſſe eorū natura.Idē iudicium faciebant antiqui naturales de rebus naturalibus,qm̄ exiſtimabant oēs formas eſſe accidentia,ſicut formæ artificialiū:vnde, qui ponebant tm̄ vnum elementum,ex quo dicebant conſtare oīa,puta aquā vel aerem,dicebant illud eſſe naturā oīum,& nō aliud.Idē dicebant qui ponebant plura,vt Empedoc. & decepti ſunt oēs,qm̄ non cognouerunt niſi ḡnationem accidentalem, & negauerunt aliquid generari ſimpliciter. Contra quos ſatis actū eſt in j.de gene.Sed aduerte,ꝙ licet omnis materia,tam artificialium,quam naturalium,poſſit dici natura,tn̄ materia prima in quolibet genere proprie dicitur na tura,puta oīum liquabiliū,aqua eſt natura,eſt.n.prima eorum materia aqua, qm̄ quæ calido liqueſcunt, & frigido indurantur ſunt a prædominio aqueo,vt declaratur in 4. Meteor.& oīum inflammabilium natura eſt aer,aut ignis & omnium durorum non liquabilium natura eſt terra.

Quinto,dicitur natura,forma,vel ſpecies,per quam res habet eſſe actu,ſicut dixit Empedoc.naturam rerum quæ fiunt ex elementis eſſe compoſitionem, ex hoc enim,ꝙ ꝑ amicitiam elementa adinuicem diuerſimode componebantnr,

bantur,diuerſæ res producebantur, & qm̃ arbitrabantur rem per cõpoſitionem fieri actu, ideo dicebant compoſitionem eſſe rei naturam, vniuerſaliter aũt conſiderantes, ꝙ nullum naturaliũ eſt actu,nec dicitur eſſe niſi habeat formam ſuam,& remota formã deſinit eſſe,vt patet in animalibus quæ per aduentum animæ ſunt actu,& per remotionem deſinunt eſſe, ideo conuenienter dixerunt formã eſſe naturam & quæ ſunt compoſita ex vtriſq;.i. ex materia & forma dicuntur a natura,vel naturalia. Sed aduerte, ꝙ nõ ſolum forma partis dicitur natura, ſed ẽt forma reſultans ex vnione formæ,& materiæ, quæ ſolet dici forma totius, vt humanitas eſt natura hominis, & equinitas equi.Ratio autem propter quam poteſt dici natura eſt,quoniam ſicut forma partis eſt principium generationis, ita forma totius eſt terminus generationis,recepta.n. forma in materia,cõſurgit forma totius,& terminatur generatio in vnaquaque ſpecie.Extenſiue autem & per quandam ſimilitudinẽ, omnis eſſentia & quiditas, & ſubſtantia ſolet dici natura, vt natura Dei eſt eſſentia ſua, ſimiliter natura intelligentiæ, natura cœli,natura elementi,& qm̃ de omni ſubſtantia ſolet dici, ideo ratione iſtius vniuerſalitatis eſt de conſideratione metaphyſici.

Poſitis modis naturæ reducit eos Ariſt. ad quintum tãquam ad principium, in cuius reſpectu verificantur alij modi.dictum eſt.n.ꝙ quinto modo forma partis dicitur natura,quoniam per ipſam res fit actu, & dicitur naturalis, quando habet formam,& non ante.quoniam ergo forma conſtituit rem naturalem actu,& eſt principium actionis, & motus in naturalibus,ideo ex parte rei primo, & principaliter dicitur natura, & materia non dicitur natura niſi quia recipit formam.Et generatio, ſiue natiuitas non dicitur natura,niſi quia eſt via ad formam,& principium motus non dicitur natura,niſi quia tale principium eſt forma intrinſeca ſubſtantialis,vel accidentalis conſequens ſubſtãtialem. Et non dicitur natura illud ex quo primo genitum formatum eſt, niſi quia in eo primo reſidet virtus formatiua,fluens a forma animati inquantum animatum eſt

Dictum eſt.n.in lib.de Aïa,ꝙ ſeminatiua & formatiua deſeruiunt animæ vegetatiuæ.Patet igitur,ꝙ natura principaliter dr̃ de forma, & per prius ex parte rei. Dixi autem ex parte rei, quoniã reſpectu cognitionis noſtræ, quæ pro maiori parte incipit a poſteriori & a magis ſenſato, prius dr̃ de gñatióne viuentium,nã per generationes,& operationes & motus deueniemus in cognitionem formæ, quæ eſt principium generationis, & operationis, & motus. Et qm̃ Ariſt. tradit vt naturalis doctor hanc ſcientiam modo conuenienti intellectui noſtro, ideó incepit a modo naturæ nobis notiori,ſed ex parte rei poſteriori, reducens aũt omnes ad vnum,reduxit ad priorem ex parte rei, vltimũ autẽ in ordine cognitionis noſtræ. Hæc de 4.cap.dicta ſint.

CAPVT V.

IN quinto cap. diſtinguẽdum eſt hoc nomen neceſſariũ cuius conſideratio ideo ſequitur conſiderationem cauſarum,quoniam licet non dicat cauſam formaliter, tamen modi quibus dicitur,ad diuerſum genus cauſæ reducuntur, & propterea omnis cauſa dicit quãdam neceſſitatem ad effectum,nã a cauſa de neceſſitate ſequitur,vel eſt aptus ſequi effectus,Ariſt.igitur

Primo,aſſignat modos neceſſarij.

Secundo,reducit eos ad vnum,cuius participatione alij verificantur.

Tertio,agit de neceſſario in demonſtrationibus.

Primo igitur,dicitur neceſſarium ſine quo non põt animal eſſe,nec viuere, quod licet nõ ſit principalis cauſa eſſẽdi,aut viuendi,tñ eſt ſimul cũ alio cauſa,vt reſpirare, & cibus in animali,nã licet vita fundetur in calido, & humido bene contẽperato,tñ calidum non poſſet ſeruari,niſi tẽperaretur per inſpirationem & expirationem, nec humidum radicale, quod eſt ſubiectum caloris naturalis poſſet conſeruari niſi per reſtaurationem factam ex nutrimento,& hæc omnia declarauimus in Paruis naturalibus. Patet igitur,ꝙ ſicut calidũ naturale, & humidum radicale

ſunt

ſunt materialis cauſa vitæ,& de neceſſitate,ita neceſſaria ſunt hæc duo,vt concauſa,reſpirare,& cibus,aliter nō ſaluatur animal.

Secundo,dicitur neceſſarium illud ſine quo non poteſt homo,aliquod bonum conſequi, aut aliquod malum expellere,reſpectu boni,puta vt quis acquirat pecuniam, neceſſaria eſt nauigatio ad ęginam. Reſpectu mali, puta vt quis liberetur febre neceſſarium eſt bibere pharmacum. Et breuiter omne medium,ſine quo non poteſt finis intētus haberi dicitur neceſſarium,hoc modo.

Tertio,omne violentum.i.omne factum contra inclinationē rei naturalis,vel cōtra voluntatē in agente a propoſito,dr̄ neceſſarium. Omneq; agens faciens violentiā dr̄ neceſſitare,vt proijciens neceſſitat lapidē aſcendere & depopulans ciuitatem,neceſſitat ciues mendicare,& qm̄ talis neceſſitas eſt contra voluntatem,ideo eſt contriſtatiua & lamentabilis & digna miſeratione, & non eſt culpabilis,nec reprehenſibilis.non.n.culpamur, nec meremur reprehendi niſi in voluntarij,vt probatū eſt in moralibus.

Quarto, dr̄ neceſſarium illud quod non contingit, vel non poteſt aliter ſe habere,& hæc eſt propria ratio neceſſarij,nam opponitur poſſibili,ſiue contingenti,poſſibile aūt eſt,quod poteſt aliter eſſe,ergo neceſſarium eſt quod non poteſt aliter eſſe,oppoſitorum.n.oppoſitæ ſunt rationes. Et aduerte,ꝙ,vt inquit Comm.in comm.6.iſte modus eſt famoſior inter omnes,nam communiter loquentes dicimus hoc eſt neceſſe,quia non poteſt aliter eſſe.

Poſitis modis prædictis, reducit Ariſt. tres pręcedentes ad hunc quartum,vt ad principalem,qm̄ non verificantur niſi inquantum participant rationem huius quarti modi. nam tertius modus ideo eſt neceſſarius, quia violentatus ab aliquo agente faciente impetū & cogente,vel impediēte,non poteſt aliter agere,vel non poteſt non pati,& ſecūdus modus eſt neceſſarius,quia non poteſt ſine tali medio acquiri bonum,puta pecunia,vel liberari ab ægritudine,& primus modus eſt neceſſarius, q̃a non pōt ſeruari aīal in eſſe,nec viuere niſi reſpiratione & cibo. patet ergo quod

ratio quarti modi ſeruatur in omnibus præcedentibus.

Et ſi quæras in quo differat quartus modus a præcedẽtibus, dico, ꝙ in quarto eſt neceſſitas abſoluta, in alijs autem eſt neceſſitas conditionata. Abſoluta aũt dr̃ qñ nullo modo poteſt aliter eſſe, poſita ſiue remota quacunque conditione. Et talis nececeſſitas ſumitur a cauſis intrinſecis, vt a materia & a forma, ſiue ab ipſa rei eſſentia, puta neceſſe eſt elementatum corrumpi, quia componitur ex cõtrarijs elementis, neceſſe eſt hominẽ eſſe riſibilẽ, quia habet animam intellectiuam, neceſſe eſt intelligentiam eſſe æternã quia eſt immaterialis, neceſſe eſt Deum eſſe tm̃ vnum quia eſt naturæ omnino infinitæ. Conditionata aũt dr̃ qñ non abſolute, ſed aliquo ſuppoſito non põt aliter eſſe, & hæc ſumitur a cauſis intrinſecis, vt a fine, vel ab agente, nam medicina non eſt mihi neceſſarius, niſi ſuppoſito ꝙ velim ſanari, nec cibus eſt mihi neceſſaria, niſi ſuppoſito ꝙ velim viuere, nec neceſſitor mẽdicare, vel incarcerari, niſi ſuppoſito ꝙ non poſſim præualere contra violentantem. Patet igitur drĩa inter quartum modum & alios, & etiam quomodo oẽs iſti modi reducuntur ad aliquod genus cauſæ, propterea poſt diſtinctiones nominum ſignantium cauſas, conuenienter Philoſophus aſſignauit modos neceſſarij.

Et qm̃ neceſſarium non ſolum inuenitur in complexis, ſed ẽt in incomplexis, aliqua.n.propoſitio eſt contingẽs, vt Socrates currit, aliqua neceſſaria, vt homo eſt animal, iõ poſtquam tractauit de neceſſario complexo, tractat de cõplexo, ex quo conſtituitur demonſtratio, & intendit tria.

Primo, quod concluſio demonſtrationis eſt neceſſaria quarto modo.

Secundo, ꝙ præmiſſæ ſunt ſimiliter neceſſariæ.

Tertio, ex omnibus dictis tam de neceſſario complexo, quàm incomplexo concludit tres concluſiones.

Quantum ad primum, dicit Philoſophus demonſtratio eſt neceſſariorum, i.de concluſione neceſſaria, qm̃ qđ demonſtratur ſimpliciter non contingit aliter ſe habere, aliter demonſtratio non faceret ſcire, nam primo Poſter. illud ſcitur qđ nõ contingit aliter ſe habere, ſed concluſio demon-

demonſtrationis eſt ea quæ demõſtratur & ſcitur, qm̃ ſciẽtia eſt habitus concluſionis demonſtratæ, ergo concluſio demonſtrationis eſt neceſſaria. Dixi aũt q̃d demonſtratur ſimpliciter, qm̃ ſi demonſtrat̃ tm̃ ad hominẽ illud non requiritur qm̃ talis demonſtratio põt eſſe de aliquo impoſſibili concluſo ex alio impoſſibili conceſſo ab aduerſario ſicut fecit Ariſt. in 4. lib. diſputans contra negantes primũ principium complexum vbi inter cetera concluſit, ꝙ ſi cõtradictoria ſunt ſimul vera, ergo non omnia ſunt vnum.

Quantum ad ſecundum probatur, ꝙ oportet præmiſſas eſſe neceſſarias, nam cum ſe habeant ad concluſionem, ſicut cauſa ad effectum, ſi poſſent aliter ſe habere quo ad veritatem, ergo effectus neceſſarius produceretur a cauſa non neceſſaria quod eſt impoſſibile, aliter maior perfectio eſſet in effectu quàm in cauſa. Et propterea inquit Com. in comm. 6. Si terminus medius ſit de natura poſſibili, illa res, id eſt concluſio erit de natura poſſibili, & ſi terminus medius ſit de natura neceſſaria, illa res erit de natura neceſſarij, patet igitur ꝙ tam concluſio quam præmiſſæ demonſtrationis ſunt neceſſariæ quarto modo.

Quantum ad tertium, aduerte tres concluſiones, quarũ prima eſt de neceſſario complexo & incomplexo, ſecunda & tertia de neceſſario incomplexo.

Prima concluſio, neceſſariorum tam complexorũ, quã incomplexorum quædam habent cauſam ſuæ neceſſitatis quædam non, ſed ſunt cauſa alijs. Exemplum de complexis concluſio neceſſaria habet cauſam .i. præmiſſas, nã ideo homo eſt reſibilis quia eſt rationalis, & triãgulus habet tres, quia habet angulum extrinſecum ęqualẽ duobus intrinſecis, & ternarius eſt impar, quia diuiditur per inæqualia. Exemplum de incomplexo, motus cœli eſt neceſſarius ſecundùm Philoſophum quia non põt deſinere, & tñ habet cauſam, ſcilicet primum mouens, & cœlum eſt neceſſarium ſm ſubſtantiam, & tamen habet cauſam largiẽtem ſibi eſſe, & motum, vt dicemus in lib. 12. Quædam autẽ non habent cauſam, ſed ſunt cauſa alijs. Exemplũ de cõplexis, vt prima principia indemonſtrabilia deſenſata in

quarto libro cognita nobis a natura. Exemplum de incō-plexis, vt prima cauſa, quæ eſt penitus independens habēs eſſe a ſe, non ordinata ad alterum, a qua omnia entia capiunt eſſe & veritatem, vt dixit Comm. in lib. 2. comm. 4.

Secunda concluſio, primum neceſſarium incomplexum & quod proprie eſt neceſſarium ſm omnem conditionem neceſſitatis, eſt ſimplex in ſubſtantia ſua, nam ſi eſt primū habet cauſam ſuæ neceſſitatis, ſed potius eſt cauſa alijs. Si eſt proprie & omnino neceſſarium, nullo modo poteſt aliter & aliter ſe habere, ſed ſi non eſt ſimplex in ſubſtantia poſſet aliter & aliter ſe habere, omne. n. compoſitū aliqua mutatione mutabile eſt, quod autem mutabile eſt aliter & aliter eſſe poteſt, facit. n. mutatio diſtare rē a diſpoſitione priori. cum igitur primum ſit oīno neceſſariū eſt ſimplex in ſubſtantia. Præterea, non contingit ipſum habere pluſquam habeat, nec ēt minus, quod. n. plus & minus habet. ideo habēt quia non habet a ſe, ſed recipit ab alio, ſi enim a ſe haberet, perfectiſſime & in ſummo haberet qm̄ per eſſentiā & nō per participationē, ſed primū quidquid habet, habet a ſe, & non recipit ab alio, qm̄ ipſum largitur oībus, ergo nec plus nec minus habere pōt, ex cōſequētī eſt oīno ſimplex & inuariabilis ſubſtantiæ, & cōuenienter appellat̄ primum neceſſe omne n. præter ipſū eſt ens poſſibile vel neceſſariū cū admixtitione alicuius gradus poſſibilitatis.

Tertia concluſio, ſi aliqua ſunt entia ſempiterna & immobilia, ſunt quidem neceſſario, quarto modo, non autē tertio modo, ita quod nihil per vim neque præter naturā eſt in illis, nam violentum nulli ineſt, niſi quia ex potentia alicuius agentis extrinſeci remouetur a diſpoſitione ſua naturali, quod aūt ſic remouetur, mutat̄, quod mutat̄ immobile non eſt, ſi igitur dentur aliqua entia ſempiterna & immobilia, nullum violentum ineſt illis, quæ autem ſint hmōi entia dicemus in lib. 12. Et tu aduerte ꝙ ex his duabus concluſionibus, patet error quorundam Auer. ſequentium. qui dicunt Ariſt. in toto hoc tex. incipiente ibi. Horum quidem ita ꝙ altera, &c. vſque in finem cap. non loqui niſi de neceſſario complexo. Conditiones enim poſi-

tæ

tæ in ſecunda & tertia concluſione manifeſte oſtẽdunt oppoſitum.Et confirmatur per D.Alb.qui in cap.de neceſſario,circa finem,ſic inquit.Hæc aũt dicta ſunt de ordinibus cauſarum in eſſe ſumptarum,ex primo motore,& non ſũt dicta de neceſſario demonſtrationũ. Itẽ aduerte ꝙ Com. in comm.6.quia tenet nullum neceſſarium permanens acquirere eſſe ab alio,exponit hanc tertiam concluſionem, non ad mentem Ariſt.ſed vt ſequens dictum ſuum fundamentum falſum. ſ. quod nullum ens ſimplex æternum & immobile acquirit eſſe neceſſarium ab alio,ſed quod id ſit contra mentem Philoſophi declarabitur in quæſtionibus noſtris ſuper lib.12.Hæc de quinto cap.dicta ſint.

TRACTATVS SECVNDVS, Eiuſdem Chryſoſtomi Iauelli, ſuper quinto lib. Metaphyſicæ.

IN hoc ſecundo tractatu iuxta ordinem poſitum in principio libri diſtinguenda ſunt nomina ſignificantia ea quæ ſunt ſubiectũ in hac ſcientia,& ſignificantia partes eorũ ſubiectum autem communiſſimum huius ſciẽtiæ,vt dictum eſt in quarto lib.eſt ens, & qm̃ ens & vnum ſunt idem realiter,poteſt dici,ꝙ etiam vnum eſt ſubiectum in ea , ſubiectum vero principale eſt ſubſtantia,quoniam ipſa eſt ſimpliciter ens,accidentia vero in ordine ad ſubſtantiã,primo igitur diſtinguemus hæc tria,vnum,ens,ſubſtantia,deinde ſignificãtia partes vnius & partes entis , & diſtinguemus totum tract. in tot cap. quot erunt nomina diſtincta.

CAPVT PRIMVM.

IN primo cap.diſtinguendum eſt hoc nomen vnum. Aduerte igitur ꝙ cum vnum & ens ſint idem , quotuplex eſt ens totuplex eſt vnũ:ens autẽ prima diuiſione

diuiditur

diuiditur in ens reale, & ens rationis. Et ens reale diuiditur prima diuiſione, in ens per ſe, & ens per accidens, vt declarauimus in tracta.noſtro de tranſcend. Conformiter Ariſt. in hoc cap. diuidit vnum diuiſione reali & diuiſione logica, quæ eſt diuiſio ſecundùm rationem, vnū autem realiter ſumptum diuidit in vnum per accidens & in vnum ꝑ ſe, vnū per accidens diuidit in tres modos, & vnum per ſe in ſex, deinde reducit ad vnum principalem.

Modi vnius per accidens ſunt tres.

Primus eſt, quando prædicatur accidens de ſubiecto, vt Coriſcus eſt muſicus.

Secundus eſt, quando compoſitum ex ſubiecto & accidente, vt Coriſcus eſt Coriſcus muſicus.

Tertius eſt, qñ accidens prædicatur de accidente, vt muſicus eſt iuſtus. Differunt aũt iſti modi, qm̃ in primo vnū accidit alteri.ſ. muſicus Coriſco, in ſecundo, qm̃ prædicatum ratione vnius partis accidit ſubiecto, licet. n. muſicus accidat Coriſco, non tñ Coriſcus accidit Coriſco in 3. qm̃ vtrunq; accidit tertio.i. ſubiecto. Hæc.n. non eſt vera muſicus eſt iuſtus, niſi quia idem homo eſt muſicus, & eſt iuſtus. Et aduerte, ꝙ ſicut exemplificatum eſt de ſubiecto ſingulari, ita exemplificare poſſumus de ſubiecto vniuerſali, ſiue ſpecifico, ſiue generico, vt homo ē muſicus, homo eſt homo muſicus, muſicus eſt iuſtus, quia homini pōt in eſſe muſica & iuſtitia, ſed dr̃ia eſt in hoc, ꝙ prædicatum per accidens verificat̄ immediate de ſingulari, primæ.n. ſubſtantiæ principaliter & immediate ſubſtant accidentibus. de vniuerſali aũt non verificat̄ niſi mediante ſingulari. Secundæ ſubſtantiæ non ſubſtant niſi q̄a ſunt in primis ſm doctr. Oppoſito aũt modo fit in prædicatis per ſe, non .n. verificantur de ſingulari niſi quia participat naturam vniuerſalem, vnde hæc non eſt vera, Socrates eſt riſibilis, niſi quia homo cui primo & per ſe, & ſm ipſum conuenit eſſe riſibile prædicatur de Socrate, ſed alio modo prædicatur homo de Socrate, & riſibile, nam homo prædicatur vt ſpecies, ex conſequenti eſt prædicatio eſſentialis, riſibile autem prædicatur, vt paſſio, vel vt habitus, &c.

Modi

Modi vnius per ſe realiter ſumpti ideſt vt inuenimus in rerum naturis ſunt ſex.

Primus modus, ea quæ ſunt continua ſunt vnum. Continuorum autem quædam cōtinuantur per artem, vt tabulæ viſco compaginatæ. Quædã continuãtur per naturã, vt partes animalis vniẽ per neruos & chordas, horum tamen magis proprie continua ſunt quæ per naturã, q̃ q̃ per artẽ. Quæ n. per artem per aliqđ alterius naturæ copulantur, vt tabulæ clauo, vel viſco, lapides cemento, vnde magis contacta, vel contigua quam continua dici debent. Quæ autem per naturam, ſi per aliquod medium copulantur illud eſt eiuſdem naturæ cum eis, vt duæ medietates lineæ copulantur per punctum quod eſt in eodem genere reductiue cum linea, & membra animalium continuantur per neruos qui ſunt naturæ animatæ ſicut ipſa membra.

Præterea quæ continuantur per artem non dicuntur quid vnum, non. n duo ligna compaginata viſco dñr vnum lignum, quæ autem copulantur per naturã dñr quid vnũ nam duæ medietates lineæ copulatæ ad punctũ A, dicunt̃ vna linea. ergo continua per naturã ſunt magis continua, quã continua per artem. Item continuorũ per naturã quædam ſunt continua ſolida, ſine reflexione, vt tibia, quædam ſunt continua cum reflexione, vt totum reſultans ex tibia & crure quæ faciunt reflexionem in genu, ex his magis cõtinua ſunt quę ſunt ſine reflexione, ſiue ſunt recta, ſiue curua, nam proprijſſime continua ſunt, quæ ſunt vnius motus ideſt in quibus non poteſt vna pars moueri quin totũ moueatur, id aũt videmus verum in continuis ſolidis carẽtibus reflexione, non ſic autem eſt in continuis habentibus reflexionem, contingit. n. moueri tibiam, & quieſcere crus.

Secundus modus, illa ſunt vnum quorum ſubiectum ꝓximum, vel vltimum ideſt remotũ eſt vnius quantitatis cõtinue, & vnius formę, & talia ſunt omnia homogenea quorum partes recipiunt nomen & diffinitionem totius, vnde aqua in cyatho eſt vna hoc modo, & caro, & neruus, & os, quoniam omnis pars carnis eſt, caro, idem dico de neruo & de oſſe. per oppoſitum, ſi aliqua ſint continua ſecundum

dùm quantitatem & ſint diuerſarum formarum non ſunt vnum niſi primo modo, vnde baculus cuius vna pars eſt ſicca, & alia viua, non eſt vnum hoc ſecundo modo, ſed tantũ primo modo. Dixi autem quorum ſubiectum proximũ vt comparando omnes partes aquæ in cyatho ad formam aquæ, & omnes parte vini ad formam vini. Dixi vero ſubiectum vltimum, vt comparando omnia liquida non ad proprias formas, ſed ad aquam, quæ videtur eſſe communis materia eorũ, vnde omnia liquida poſſunt dici vnum hoc modo, quia conueniunt in vno ſubiecto quod eſt vnius formæ idest in aquã, minus tamen ſunt vnũ quã ea quorũ ſubiectum eſt vnius formæ, & eſt ſubiectm proximũ, illa.n. ad proximas formas comparata non ſunt vnum, iſta autem cum conueniant in forma ſpecifica ſunt vere vnum.

Tertius modus, illa ſunt vnum quæ cõueniunt in genere ꝓpinquo vel remoto diuiſo in oppoſitis dñijs, vt homo, capra, leo, ſunt vnũ in aĩali, quia conueniũt in ſenſitiuo qđ eſt conſtitutiuum aĩalis, ſimiliter ſunt vnũ in aĩato, qđ eſt genus remotum & ſuperius. Sed aduerte, ꝙ alio modo verificatur eſſe vnum in genere propinquo, & alio modo in genere remoto, nam genus remotum prędicatur de ſpeciebus vltimis cum additione vnitatis & in recto, vt Iſocheles & Scalenon ſunt vna figura, cõtinentur.n. ſub vna dñia figuræ.ſ. conſtitui tribus lineis rectis cõuenientibus in tribus angulis. Genus aũt proximum cum deſcendat in ſpecies per diuerſas dñias, non poteſt prædicari de eis cum additione vnitatis, niſi in obliquo, vnde hęc eſt falſa: Homo & leo ſunt vnum animal, & hæc eſt vera, homo & leo sũt vnũ in aĩali, ſimiliter hæc eſt falſa, Iſochele & Scalenõ sũt vnus triãgulus ſunt tamen vnum in triangulo, quia, cõueniunt in ratione trianguli, licet nõ eadem differẽtia. Itẽ aduerte, quòd iſte modus eſt ſimilis modo quo aliqua dicunt eſſe vnum in materia, nam ſicut quæ ſunt vnũ materia diſtinguuntur proprijs formis, ſic quę ſunt vnũ genere diſtinguuntur proprijs formis & differentijs: præterea, licet genus nõ ſit materia quia prædicatur in recto de eo cuius eſt genus, tamen ſumitur ab eo quod eſt materiale in re. illud

autem

autē eſt quod eſt determinabile per dr̄ias ſicut materia eſt determinabilis per formam, vnde ſenſitiuum comparatur ad rationale ſicut materia ad formam, & propterea in animali genus ſumitur a ſenſitiuo,& differentia a rationali.

Quartus modus,illa ſunt vnum quorum eſt vna diffinitio indicans quid eſt eſſe rei,ex cōſequenti,eorum diffinitio eſt indiuiſibilis non quin diuidatur in genus & differentiam,hoc eſt.n commune omni diffinitioni,ſed dicit̄ indiuiſibilis, quia diffinitio vnius non diſtinguitur a diffinitione alterius,ſicut ſunt oīa ſynonyma. Sed aduerte ꝙ id contingit dupliciter. Primo, quorum eſt vna diffinitio propria & totalis, vt ſi homo & ſimia conuenirent in hoc ꝙ eſt eſſe rationale animal, eſſent omnino vnum quarto modo.

Secundo,quorum eſt conuenientia in ratione generica non autem in ratione propria,vt homo & leo dicuntur cōuenire in diffinitione animalis, non autem in rationibus proprijs,& hæc non ſimpliciter dicuntur vnum quarto modo, ſed ſecundum quid:ſimiliter augmentum, & diminutio dicūtur vnum ſecundum quid hoc quarto modo, quia conueniunt in ratione motus facti in quantitate,ſimiliter omnes ſpecies ſuperficiei dicuntur hoc modo vnum ſecundum quid,quia conueniunt in ratione ſuperficiei.

Quintus modus, perfectior & verior & famoſior: illa ſunt vnum, quorum intelligentia eſt indiuiſibilis, id eſt quorum natura conceptus non componitur ex multis,ſed eſt in ſe ſimplex,vt in quantitate continua punctus,in quātitate diſcreta vnitas, in genere ſubſtantiæ, ſubſtantia immaterialis,& potiſſime prima cauſa,in qua eſt ſumma ſimplicitas, & vnitiſſima vnitas, & in latitudine entium quæ ſunt propinquiora primæ cauſæ ſunt magis vnū hoc quinto modo,& ea quæ ſunt vnum hoc modo, ſunt magis vnū quàm quæ ſunt vnum modis præcedentibus. Sextus modus, aliqua dicuntur vnum non quia continua,nec quia habent partes requiſitas,ſed vltra continuitatem,& totalitatem partium habent debitam ſpeciem ideſt formam, non ſicut homogenea,ſed conſurgentem ex debita diſpoſitione partium, puta in artificiatis dicimus vnum calceū,

vel

vel vnam veſtem,quādo habet partes requiſitas,& ad inuicem ordinatas,ſicut figura calcei,& veſtis,ſi autem partes non ſunt debite ordinatę nō erit calceus, nec vnus calceus vnitas.n.ſupponit eſſe.Et aduerte ꝙ hic modus non ſumitur ab indiuiſione,ſed a totalitate & perfectione, & ꝓpter hoc linea ſphærica eſt maxime vna,qm̄ non ſolum eſt continua,ſed perfecta, qm̄ ſibi non poteſt fieri additio ex eo incidentia principij,& finis. Poſitis modis vnius per ſe ſūptis realiter reducit quinq; ad vnum,qui eſt,ꝙ omne vnum in tātum eſt vnum,inquantum nō habet diuiſionē, vt ea dñr vnum in homine,quæ ſunt indiuiſa,& indifferentia in diffinitione hoīs,ſicut indiuidua ſpeciei humanæ, & ea dicūtur vnum in animali,quæ conueniunt in ratione animalis, vnde quinque modi prædicti in tantum diuidūt vnum inquātum diuerſimode dicunt indiuiſionē, vnde primus modus dicit indiuiſionē in quantitate contiuua: ſecundus in forma:tertius,in materia, & in genere quod habet ſimilitudinē materiæ.quartus, in diffinitione: quintus in intelligentia,& in ſubſtantia.dixi notāter quinque, quoniam ſextus potius ſumitur a perfectione, quam ab indiuiſione, vt dictū eſt.Iſti ſunt principales modi,poſt quos aſſignat Ariſt. quoſdam ſecundarios,quoniam pro rei veritate ſunt plura vt plures trahentes nauem dicunt vnum, quia cōicant in vna actione,& ciuitas dicitur vna, quia ciues cōicant in vno regimini,ſub quo regulatur, aut quia habent vnū puta agrum,aut quia reſpiciunt vnum, ſicut exercitus ducē. Poſita diuiſione vnius per ſe, & realiter ſumpti aſſignandi ſunt modi ſecundum conſiderationem logicam.

Aduerte igitur quatuor modos.ſ. vnum numero,vnum ſpecie,vnum genere , vnum analogia. Illa ſunt vnum numero quorum eſt vna materia ſignata,quæ eſt principium ſingularitatis,vt determinabimus in q.noſtris, vnde ſynonyma ſicut M.Tullius ſunt proprie vnum numero. Illa ſunt vnum ſpecie ſpecialiſſima quorum eſt vna diffinitio conſtans ex genere, & dr̄ia ſpecifica , & qm̄ dr̄ia ſumitur a forma,quæ ſunt vnum ſpecie communicant in vna forma ſpecifica,vt omnis homo in aīa intellectiua,& in humanitate

tate,quæ eſt forma totius.Illa ſunt vnum genere, quæ cõ ueniunt in vna figura prædicationis.i.in vno modo prædi candi,& qm̃ prædicamenta diſtinguũtur ſm̃ diuerſos mo dos prædicãdi,vt dicemus in cap.ſeq.ideo quæ ſunt vnius prædicamenti ſunt vnum genere.Et aduerte,ꝙ hic non fa cit mentionem de genere ſubalterno, qm̃ intendit aſſigna re modos vnius ſm logicã conſideratioñe qui verificatur abſolute,vnde ſicut abſolute ſunt vnum ſpecie,quæ cõue- niunt in ſpecialiſſimo,qm̃ ita eſt ſpecies, ꝙ non eſt genus ita abſolute ſunt vnũ genere quæ cõueniunt in genere ge- neraliſſimo,qm̃ ita eſt genus ꝙ non ſpecies,quæ autẽ cõ- ueniunt in genere ſubalterno poſſunt dici vnum ſpecie & vnum genere,qm̃ ſubalternum diuerſa habitudine eſt ſpe cies & genus,& ideo non poſſunt dici abſolute vnum ge- nere,nec vnum ſpecie.Illa ſunt vnum analogia, quæcun- que ſe habent ſicut aliud ad aliud,vt tranquillitas in mari & ſerenitas in aere ſunt vnum analogia,qm̃ ſicut quies in aqua facit tranquillitatem in mari,ſic quies in aere facit ſerenitatem in aere.De modis aũt analogiæ qũo.ſ. aliquã eſt diuerſorum ad diuerſa,aliquã diuerſorum ad vnũ,ali- qua vnius ad alterum, determinabimus in q.noſtris agen tes de ente,an ſit vniuocum,vel analogum,& qũo ſubſtan tia,&accidens analogantur in ente.Inter hos quatuor mo dos talis datur ordo, ꝙ vnum numero eſt vnum ſpecie, ſed non conuertitur,& tu intellige per ſe. nam ſi in ſpecie non ſit niſi vnum indiuiduum,vt in abſtractis, tunc vnum ſpecie eſt vnum indiuiduo,ſed hoc accidit ſpeciei, vt in- quit Cõm.in cõm.12.Species.n.vt ſpecies eſt prædicabilis de pluribus,ſed ſingulare,vt ſingulare tantum de vno, & quæ ſunt vnum ſpecie,ſunt vnum genere, & non cõuertit̃ qm̃ natura generica partitur oppoſitis differentijs, quæ impoſſibile eſt conuenire in vna ſpecie,cum ſint contrariẹ & quæ ſunt vnum genere ſunt vnum proportione,& non cõuertit̃,qm̃ ſubſtantia,& accidens ſunt vnum proportio- ne,dicit.n.accidens habitudinem ad ſubſtantiam,& tñ nõ ſunt vnum genere,quoniam non habent cõuenientiã niſi in ente quod non eſt genus,vt dictum eſt in 3.lib.Sed ad-

uerte

uerte,quoniam non ita clarum eſt quæcunque ſunt vnum genere eſſe vnũ proportione, ideo ſuper hoc inuenio duas opi.vna eſt Cõm.in cõm.12. qui dicit id verificari, quoniã æqualitas quam ſumit ꝓ proportione, eſt aliquod genus, ſed id non eſt verum,qm̃ ſi proportio eſſet genus aliquod, quæcunq; conueniunt in proportione conuenirent in genere,ex conſequenti cũ ſubſtantia,& accidens conueniunt in ente,vt proportionata, & analogata conuenirent in genere,quod eſt manifeſte falſum, qm̃ ſupra generaliſſimũ non eſt genus. alia eſt D.Alb.in 5.Metaph.c.9.qui inquit, ex omni cõitate naturæ ſequitur cõitas proportionis,& nõ conuertitur.Cũ.n.dico,Socra.& Plato ſunt homo,vel animal.i.cõicant in homine,vel animali, ex illa cõitate relinquitur,ꝙ Socra. & Plato ſunt ſuppoſita eiuſdẽ ſpeciei, vel eiuſdẽ generis, conueniunt ergo Socra. & Plato in hoc ꝙ ſuppoſita ſunt, & cõitas ſuppoſita eſt cõitas proportionis, quia eſt cõitas vnius habitudinis duorum,vel plurium inferiorum ad vnam naturam communẽ.verum eſt ergo ꝙ quæcunque ſunt vnum genere, ſunt vnum proportione, & non conuertitur. Hic terminatur conſideratio modorũ vnius. & qm̃ vnum & multa opponuntur ex modis vnius. manifeſtãtur etiam modi multorũ,vnde aliqua ſunt multa,quia non continua,& aliqua,quia ſunt diuerſarũ formarum,& aliqua,quia ſunt diuerſorum generum, & aliqua, quia ſunt diuerſarum diffinitionum., & aliqua,quia ſunt ſimplicis, ſed diuiſibilis ſubſtantiæ, ſicut omnia corporea compoſita ex materia & forma. Tu tñ aduerte ꝙ Ariſt. nõ aſſignat modũ multorũ correſpondentem modo quinto vnius, qm̃ ex hoc ꝙ ſubſtantia rei corporeæ eſt diuiſibilis, non ſequitur ꝙ ſit multa,niſi virtualiter.ſi autẽ diuidatur, fiet multa ſimpliciter.Et hæc dicta ſint pro primo c.De ꝓprietate vero vnius ſcilicet menſura, dicemus in 10. libr. ideo hic pertranſeo,ne fiat inutilis repetitio.

CAPVT II.

IN ſecundo cap. agendum enim eſt de modis entis, & quoniam

quoniam entium quoddam eſt per ſe,vt homo, quoddam per accidens, vt homo muſicus. Primo diſtinguemus ens per accidens in modis ſuis.Deinde ens per ſe,de quo proprie habetur ſcientia.Modi entis per accidens ſunt tres.

Primus,quando accidens prædicatur de accidente.

Secundus,quando accidens prædicatur de ſubiecto.

Tertius,quando ſubiectum prædicatur de accidente, & iſti modi diuerſa ratione verificantur.

Nam primus verificatur, quia duo accidentia inſunt vni ſubiecto,vt muſicũ & album ineſt homini, rõne cuius vnum accidens in concreto prædicatur de alio accidẽte, ſenſus eſt.n.Illud cui ineſt muſicum,ineſt etiam album.

Secundus, autem verificatur, quia prædicatum ineſt ſubiecto,puta muſicum ineſt homini.

Tertius verificat̃,quia prędicatũ eſt illud cui ineſt ſubiectũ,vt muſicus eſt hõ, ſenſus eſt.n.ꝙ hõ eſt illud cui ineſt muſicũ.& ideo prædicatur de muſico. Et aduerte,ꝙ ens ꝑ accidens ſe habet, vt cauſa per accidens.nã ſicut ſit cauſa ꝑ accidẽs,quia aliquid accidit cauſæ per ſe,puta muſicum accidit ædificatori, ita ſit ens per accidens, quia accidens accidit ſubiecto, quod eſt ens per ſe. Quid aũt ſit ens per ſe, & ens per accidens, declarauimus in tract.de tranſcen.

Modi entis per ſe tripliciter aſſignantur.

Primo,vt habet eſſe in rerum natura.

Secundo,vt habet eſſe in anima.

Tertio,vt diuiditur per potentiam & actum.

Quantum ad primum aduerte,modi entis per ſe vt habet eſſe in rerum natura,tot ſunt quot prædicamenta.Sumuntur.n. prædicamenta a modis prædicandi, & modi prædicandi fundantur in modis eſſendi,aliter eſſent vana. Prædicamenta autem ſunt decem, vt communiter conceſſum eſt in via peripatetica.

Modi igitur entis per ſe ſunt decem.i. modus ſubſtantiæ,modus quantitatis,modus qualitatis. De quorũ ſufficientia vide B.Th. in expoſitione huius tex. & in 3. libro. Phyſ. ſuper tex. 22. Quod autem prædicamenta diſtinguantur,per diuerſos modos prædicandi ſumptos a modis

eſſendi, determinabimus in q.noſtris Metap:

Quantum ad ſm,dicit Philoſophus ꝙ ens non ſolum ſignificat id quod habet eſſe extra aiam,ſed ét ſignificat cõpoſitionẽ factã per intellectum inter prædicatum, & ſubiectum,& dicitur ens verũ, verũ eſt illud quod ita eſt, vel nõ eſt,ſicut apprehenditur,& enunciatur,per oppoſitum autẽ falſum eſt ꝙ aliter ſe habet quàm apprehenditur, & enunciantur.nã quia Socr.eſt muſicus,hæc eſt vera,Soc. eſt muſicus,& negatiua eſt falſa, & qm̄ diameter non commenſurãt coſtę,affirmatiua eſt falſa,& negatiua eſt vera.Et aduerte ꝙ ens in anima conſequitur ens extra animam.nam cognitio noſtra cauſatur a rei natura,ex cõſequenti, veritas quæ éſt in intellectu pẹndet a re,loquẽdo de intellectu ſpeculatiuo, & verum in propoſitione fundatur in re quoniã ab eo ꝙ res eſt,vel non eſt, dicitur oratio vera vel falſa. Et iterum aduerte ꝙ iſte modus entis dicitur ens rationis, de quo diffuſe pertractauimus in tractat. de tranſcẽ. Et iterũ loquemur de eo in lib.6.Item aduerte, ꝙ ens vt ſignificat rei eſſentiam eſt prædicatum ſubſtantiale, vt Socr. eſt ens, vt autem ſignificat ens verum expreſſum in propoſitionę per copulam verbalem eſt prædicatum accidentale, qm̄ cum res non pendeant a noſtro intellectu, nec a ſcientia noſtra accidit rei,quòd aliquid affirmetur, vel negetur de ea intellectu,vel voce. nam remoto intellectu componente,vel diuidente adhuc res eſt talis in ſe.

Quantum ad tertium, dicit Philoſophus ꝙ ens eſt dicibile actu, & eſt dicibile potentia.i.aliquod ens poteſt dici eſſe actu,& aliquod in potẽtia, & hæc diſtinctio circundat omne prædicatum accidentium. nam in puero quantitas cubitalis eſt in actu, & bicubitalis in potentia.in aqua calida frigiditas eſt in potẽtia,& in glacie eſt actu, & ſic diſcurre in alijs prædicamentis accidentium, circundat etiam entia quæ ſunt in anima, vt ſpecies intelligibilis actu & conceptus,horum enim quædam ſunt actu, quædam poſſunt eſſe,& qui habet ſcientiã aliquando eſt vtẽs ea actu, aliqñ poteſt vti, & circundat prædicamẽtum ſubſtantiæ, aliqua.n.iã actu eſt,aliqua poteſt eſſe,vt roſa in hyeme, & imago

imago Mercurij aliqñ eſt actu in lapide, aliqñ in potentia, ſimiliter medietas lineæ poſt diuiſionem totius lineæ eſt actu, ante diuiſionem eſt in potentia, hęc tamẽ exempla ponuntur in prędicamento ſubſtantiæ ſm opi. antiquorum, qui dicebant materiam eſſe ſubſtantiam rerum, & reprobabuntur in ſequentibus. Quid autem ſit ens actu, & ens in potentia, & quomodo differant, & quid ſit prius, dicemus in lib. 9. Hæc de 2. cap. dicta ſint.

CAPVT III.

IN tertio cap. diſtinguendum eſt hoc nomen, ſubſtantia, & Ariſt. quidem aſſignat quatuor modos, incipiens a nobis notiſſimo, & ab omnibus confeſſo, ex quibus tres ſunt veri, quartus autem eſt ſecundum opi. antiq. & non verus, vt declarabitur: deinde reducit omnes ad duos.

Primus, famoſiſſimus eſt, ꝙ ſubſtantia dicitur de primis corporibus ſimplicibus, quæ dicuntur elemẽta, & ſunt prima fundamenta, ex quibus conſtant omnia naturalia compoſita, ex conſequenti dicitur ſubſtantia de omnibus corporibus compoſitis tam homogeneis quàm etherogeneis, & de animalibus, & de eorum partibus materialibus, vt de carne, oſſe, & neruo, hæc autem omnia dicuntur ſubſtãtia quia nõ dicuntur de ſubiecto. i. de inferiori, quia ſunt indiuiduæ, & particulares ſubſtantiæ, ſed alia dicuntur de eis. Et aduerte ꝙ Ariſt. breuitati ſtudens in hoc quod dicit, ſed alia dicũtur de eis innuit, inquit Commen. in cõment. 15. quod hic ſermo cõtinet primas, & ſecundas ſubſtantias, & hæc eſt diuiſio quã poſuit in prædicamentis. Item aduerte quod in hoc primo modo ẽt ſubintelligitur contineri materia prima. nam quod ſubſtantiæ indiuiduæ non dicãtur de ſubiecto, ſed ſint penitus incommunicabiles, hoc habẽt a materia prima, per quam indiuiduantur ſecundum viã noſtram. ergo materia prima reductiue continetur ſub hoc primo modo. dicitur igitur ſubſtantia de materia prima, & de omnibus corporibus naturalibus particularib⁹, tã ſimplicibus quã cõpoſitis, tã animatis quàm inanimatis,

& de dæmonibus ideſt de idolis,vt alia litera habet, quorũ materia eſt corpus naturale,ſiue lignum,ſiue metallum:& hæc ſunt prima ſubſtantia deſcripta in prædicamentis,quę non dicitur de ſubiecto, nec eſt in ſubiecto, dicitur ex conſequenti de ſecundis ſubſtantijs,quoniam dicuntur de primis prædicatione quid.

Secundus eſt,ꝙ ſubſtãtia dr̃ de eo quod eſt cauſa intrinſeca exiſtendi.i.ꝙ ſint actu ſubſtantia,quæ nõ dñr de ſubiecto, & intendit ꝙ illud per ꝙ indiuidua ſubſtantia conſtituitur actu ſit ſubſtantia,hoc autem non eſt materia,qm̃ potentia non dat eſſe, ſed eſt forma qm̃ cum ſit actus conſtituit in actu cuius eſt forma,& exẽplificat de anima ĩ animali,de qua vt declaratum eſt in 2.de Aĩa cõſtat,ꝙ ſui præſentia exiſtit animal , & ſui remotione deſinit eſſe animal ꝙ non eſt ita manifeſtum in alijs naturalibus, licet ex parte rei idem ſit dicendum.nam ſicut nõ eſt animal actu ſine anima,ſic nec ignis,nec lapis, nec caro , & ſic de alijs ſine formis ſuis. dicitur igitur ſecundo modo ſubſtantia forma per quàm naturalia exiſtunt actu.Tertius eſt,ꝙ ſubſtantia dr̃ de quo q̇d eſt.i.de quiditatiue. & eſſentia cuiuſlibet rei & hoc eſt ſignificatum diffinitionis. nam diffinitio hoĩs nõ ſignificat ſolam materiã,aut ſolam formam,aliter non prędicaretur in recto de diffinito, ſed ſignificat naturam reſultantem ex partibus,quæ dr̃ eſſentia,& quiditas, & ſubſtantia hoc ſecundo modo,vnde eſſe animal rõnale eſt ſubſtantia hoc tertio modo.Et aduerte, ꝙ hic modus poteſt applicari tantũ prædicamento ſubſtantiæ, & ſic ſignificatum cuiuſcunque diffinitionis datæ de ſubſtãtia erit ſubſtãtia hoc tertio modo.põt etiã applicari cuilibet prædicamento tam ſubſtantiæ q̃ accidentium, nam & accidentia habent eſſentias,& quiditates ſuas,& ſic ſubſtantia dr̃ de ſignificato diffinitionis tam ſubſtantiæ quam accidentis,vnde Comm. in commen.15.exponens hunc modum inquit.Dicitur ſubſtãtia de illo quod datur ad interrogationem factã per quid in vnaquaque rerũ,& hæc eſt ſubſtãtia cuiuſlibet, & eodẽ modo Ariſt. in anteprędicamentis accepit ſubſtantiam, cũ dicit,vniuoca ſunt,quorum nomẽ eſt vnũ,& ratio ſubſtantiæ

tiæ eadem,conſtat autem ꝙ in accidentibus & in ſubſtantijs dant̃ æquiuoca & vniuoca,eſſentia ergo& quiditas cuiuſlibet rei poteſt dici ſubſtantia hoc tertio modo.

Quartus modus ſm antiquos eſt, ꝙ ſubſtantia dicitur de terminis corporum naturalium, termini aũt ſunt punctus,linea,ſuperficies, vnitas, numerus:& fundamentum eorum fuit,qm̃ opinabantur illud eſſe rei ſubſtãtiam,quo remoto natura rei remouet̃,& quoniã viderunt non poſſe conſtare rei ſenſibilis naturã ſine his dimenſionibus,neque ſine vnitate vel numero,qm̃ omne ens aut vnum,aũt multa eſt,ideo arbitrati ſunt talia eſſe rei ſubſtantiam, ſed hic modus non eſt verus,nec ratio ſua cogit,non enim neceſſe eſt oẽ inſeparabile a re eſſe ſubſtantiam rei, ſed ſufficit ꝙ cõſequatur rei ſubſtãtiã vt proprietas eius, aliter calor in igne,humiditas in aqua,grauitas in lapide eſſent ſubſtantia,qđ conſtat eſſe falſum,qm̃ qđ eſt ſubſtãtia in nullo eſt accidens.cõſtat aũt calorem & humiditatem in manu eſſe accidens,ergo in nullo ſunt ſubſtantia: & iſte error prouenit eis,qm̃ non pertingebant ad rerum cognitionẽ,niſi vt ſubiacent ſenſui.Item de vnitate & numero errauerunt, qm̃ non diſtinguebant inter vnum numerale & vnum tranſcendens.Hæc tñ opin.diffuſe reprobabitur in lib.7. & in 10.Poſitis his quatuor modis reducit eos ad duos, quorũ primus eſt,ꝙ ſubſtantia dr̃ vltimum ſubiectum, id eſt ſubſtantia prima quæ per ſe & vltimate.i.non mediante alio ſubſtat accidentibus, ideo non dicitur de inferiori, & eſt hoc aliquid,& eſt diſtincta ab omni alio,ex cõſequenti eſt ſeparabilis a quolibet alio indiuiduo, vt Socr. cum ſit vnũ numero,& in his conditionibus differt ſubſtantia prima a ſubſtantia ſecunda,vt patet.

Secundus modus eſt, ꝙ ſubſtantia dr̃ ſpecies & forma rei,& per ſpeciem intellige eſſentiam vel quidditatem ꝑ formam intellige formam partis qua re conſtituitur actu & ad hos duos modos reducũtur omnes alij, præter quartum, qui eſt falſus. nam ad primum reducuntur omnes ſubſtantiæ ſingulares & partes eorum materiales,& materia prima, quæ vere eſt vltimum ſubiectum,ad ſecundum

non poteſt apponi ſignum vniuerſale, cum dicatur de inferiori; reducuntur oẽs formæ reducentes materiam in potentia ad eſſe actu, & ſunt termini generationis ſubſtantialis. Ad idẽ reducunẽ oẽs eſſentiæ & quiditates, tã materiales q̃ abſtractæ a materia, vñ & Deus & intelligentiæ ſub hoc ſecundo modo continenẽ, & oẽ qđ ſignificaẽ ꝑ ſpeciẽ aut genus, nã cũ ſpecies prædicatur de indiuiduis, & genus de ſpeciebus in quid, tã in prædicamento ſubſtantiæ quã in prædicamentis accidentium ſignificant eſſentiam eorũ de quibus prædicatur. Hæc de modis ſubſtantiæ dicta ſint.

CAPVT IIII.

DIſtinctis nominibus ſignificantibus ſubiectum huius ſcientiæ, incipiemus diſtinguere nomina ſignificantia partes ipſius ſubiecti, & primo, ea quæ ſignant partes vnius, deinde ea quæ ſignant partes entis. Partes quidem vnius ſunt, idem, ſimile, æquale. Incipientes igitur ab hoc nomine idem, aduerte, ꝙ diſtinguitur eo modo quo & vnũ ſcilicet in idem per accidens, & in idem per ſe. Modi identitatis per accidens ſunt quinque.

Primus eſt, quando prædicatur accidens de accidente, vt album eſt muſicum, nam albedo & muſica dicuntur ꝑ accidens idem, quia inſunt eidem ſubiecto.

Secundus eſt, quando accidens prædicatur de ſubiecto.

Tertius eſt, econtrario, tunc.n.eſt identitas per accidens quia vnum ineſt altero, & non per ſe, qm̃ contingit inueniẽre vnum ſine altero, puta hominem ſine albedine.

Quartus eſt, quando ſimplex prædicatum prædicatur de compoſito ſubiecto, vt albus homo eſt albus.

Quintus eſt econtrario, vt albus eſt albus homo. Et aduerte ꝙ in his modis nunquam apponitur ſignum vniuerſale, qm̃ cum prædicata per accidens non conueniant naturæ vniuerſali ſecundùm ſe, ſed tantum ratione ſingularium, hæc eſſet falſa, omnis homo eſt albus, vel econtrario & ideo ſubiectum propoſitionum accidentalium debet eſſe particulare, vel indefinitum, vel ſingulare, ſingulari aũt

non

non põt apponi ſignũ vniuerſale,cum dicatur de inferiori.

Modi identitatis per ſe tot ſunt, quot modi vnius per ſe.nam cum identitas ſit vnitas vel vnio, pari modo diuidetur.Quot aũt ſint modi vnius per ſe,vide in cap.de vno. Sed aduerte,ꝙ quæcunque ſunt idem per ſe,vel ſunt idem quia licet ſint plura ſecundùm proprias naturas,tamen in aliquo vno conueniunt,ratione cuius dicuntur idem,puta quæ diſtinguuntur formis conueniunt in materia ſiue proxima,vt duo vaſa terrea,ſiue remota,vt oĩa metalla in aqua,& quæ diſtinguuntur numero ſunt idem ſpecie, & diſtincta ſpecie idem genere, &c. vel ſunt idem quia licet ſint eadem res,tñ intellectus apprehendit ea vt plura, puta licet in linea ſit idem punctus qui eſt principium & finis reſpectu partis præcedentis & ſequentis,tñ intellectus ponit aliquam pluralitatem ſm conceptum,qm̃ alium cõceptum format de puncto,vt eſt principum, & alium, vt eſt finis propter quod dicitur punctus idem re, & diſtinctus ſm rationem,eodem modo contingit quando intellectus comparat eandem rem ad ſeipſam, dicendo, idem eſt eidem idem, cum enim comparatio ſit relatio, & relatio ſit inter duo extrema, neceſſe eſt ꝙ quando idem comparatur ſibijpſi,diſtinguaſ a ſeipſo,nõ re,ſed per opus intellectus collatiui,aliter inter idem & idem non eſſet relatio identitatis.Tu tamen aduerte, ꝙ hæc relatio quando idem numero comparatur ſibijpſi, eſt relatio rationis, quoniam non ſunt extrema diſtincta realiter, ſed tantum per opus intellectus,quando autem indiuidua comparantur adinuicem in natura ſpecifica(vt cum dicitur Socrates & Plato ſunt idẽ in homine)tunc hæc relatio identitatis eſt relatio realis, qm̃ extrema diſtincta ſunt realiter & fundamentum eſt reale. Idem dico quando comparantur duæ ſpecies ad naturam generis, ſed de natura relationũ loquemur in cap.ad aliquid,& in q.noſtris. Et quoniã ſicut vnum & plura opponuntur ſic idẽ & diuerſum nã idẽ eſt pars vnius,& diuerſum eſt pars pluralitatis, quæ autẽ opponantur debent ſucceſſiue pertractari, cum ſit eadem diſciplina oppoſitorum. igitur poſt modos identitatis

aſſignandi ſunt modi diuerſitatis, & qm̄ ſub diuerſo conti nentur differentia & oppoſita & diuerſa ſpecie. nam nihil a ſeipſo differt, nec ſibijpſi opponitur, nec eſt a ſeipſo ſpecie diuerſum, ideo poſt diuerſum agendum eſt de differentibus, de oppoſitis, de ſpecie diuerſis.

Quantum ad diuerſum aduerte, ꝙ cum opponatur eidē, & quot modis dr̄ vnum oppoſitorum tot modis & reliquum, ideo quot ſunt modi identitatis ſiue per accidens ſiue per ſe, tot modi diuerſitatis poſſunt aſſignari. Tres tamen famoſiores & magis vſitati aſſignantur ab Ariſt.

Primo, ea ſunt diuerſa quorum ſunt plures ſpecies, vt homo & equus. Diſtinguuntur. n. formis ſpecificis & differentijs ſpecificis, & hæc dr̄ diuerſitas realis formalis.

Secundo, ea ſunt diuerſa, quæ licet ſint in eadē ſpecie, tn̄ diſtinguuntur numero, vt duo indiuidua eiuſdē ſpēi. Diſtinguunt. n. materia & quantitate quæ ſunt principia ſingularitatis, & hæc dr̄ diuerſitas realis materialis, nō aūt formalis, qm̄ ſub ſpecialiſſimo nō danť plures gradus formales, vn̄ licet Socrates & Plato diſtinguanť ſuis proprijs formis, non tn̄ formaliter, ſed materialiter, qm̄ & ſuæ propriæ formæ diſtinguuntur ex materia in qua recipiuntur.

Tertio, ea dicuntur diuerſa quæ licet ſint idem re, vel ſubiecto, tamē eorum eſt diuerſa ratio ſiue diffinitio, & dicuntur diuerſa ſecundum rationem formalem. Exemplū primi, Actio & paſſio licet ſint vnus motus, tamen ſunt diuerſa ſecundùm rationem formalem. Exemplum ſecundi, Homo & muſicum licet ſint idem ſubiecto, tamen alia eſt ratio hominis, & alia muſici. Et aduerte, ꝙ diuerſitas primi modi eſt maior, & ſecundi eſt minor, & tertij adhuc eſt minor, vt patet.

Quantum ad dr̄iam ponit Ariſt. duos modos, quorum vnus eſt communiter dictus, & alius proprie. Communiter igitur dr̄ia ſunt quæ in genere ſunt diuerſo, & in nullo genere conueniunt, nec etiam generaliſſimo, vt linea, & albedo quæ in nullo vno generaliſſimo conueniunt, & hoc modo differens eſt idem quod diuerſum. nam diuerſa proprie ſunt quæ in nullo conueniūt, ſed ſunt diſtincta

ſeipſis,

ſeipſis,vt materia prima,& Deus,& duæ vltimæ drīæ, nā ſi omnes differentiæ aliquibus differentijs differrent,eſſet in eis proceſſus in infinitum.Proprie vero differentiæ ſunt quæ licet in aliquo conueniant,tñ vnum non eſt aliud,illud aūt in quo conueniunt pōt eſſe idem ſuppoſitum,vt Socrates ſedens differt a ſe non ſedente, licet ſedens & non ſedens conueniant in ſubiecto ſiue ſuppoſito. Item poteſt eſſe ſpecies,vt licet Socrates & Plato ſint diſtincta indiuidua,tamen conueniunt in homine.Item poteſt eſſe genus vt licet homo & aſinus ſint diſtinctæ ſpecies,tamen conueniunt in animali.Item poteſt aliquod proportionale ſiue analogum,vt licet ſubſtantia & quantitas ſint diſtincta tamen conueniunt in ente Hæc igitur ſunt proprie drīa, & hæc diſtinguuntur a proprie diuerſis,qm̄ ratio eorum ſtat in hoc,ꝙ cum ſint diſtincta in nullo conueniunt.Ratio autem proprie drīum ſtat in hoc, ꝙ cū in aliquo conueniāt tñ ſunt abinuicem diſtincta.Et ſi quæras quæ ſint propriiſſime drīa.Dico ꝙ ſunt duæ ſpecies contrariæ conuenientes in vno genere diuiſo per drīas contrarias, vt duæ ſpēs caloris,vel ſaporis,vel ſaltē ſunt duæ ſpecies nō contrariæ conuenientes in vno genere diuiſo ꝑ drīas contrarias, vt homo & aſinus,licet enim ſpecies ſubſtantiæ non ſint cō trariæ,tñ conſtituuntur differentijs contrarijs. Omne.n. genus diuiditur per differentias contrarias,vt dicemus in lib.10.Ideo autem dicuntur proprijſſime differentiæ,quoniam differunt ſubſtantialiter & formaliter. Defectu primi non differunt proprijſsime,Socrates ſedens & Socrates non ſedens. Defectu ſecundi non differunt proprijſſime duo indiuidua eiuſdem ſpeciei,quoniam inter ea tantum eſt diſtinctio materialis,vt dictum eſt ſupra. Item aduerte qđ cum diuerſum ſe habeat in pluſquam differens; nō ſequitur,ꝙ ſi aliqua ſint non drīa ꝙ ſint idem,nam ſtat ꝙ ſint diuerſa,quia ſeipſis diſtincta,& tamen non ſunt differentia,quia in nullo conueniunt. Hinc patet error Alexandri Græci, qui vt refert D.Albert.in hoc 5.lib.tractatu.2. capite ſeptimo, dixit materiam primam & noym, id eſt mentem,& Deum eſſe idem; quoniam cum in nullo

conueniant

conueniant(ſunt enim ſimpliciſſima)non differunt, ergo ſunt idem,conſtat autẽ, ꝙ licet non differant,tamen ſunt diuerſa,ideo nõ ſunt idem,ſecus autem ſi nec diuerſa, nec differentia eſſent.

Quãtum ad oppoſita aſſignat Ariſt.quatuor genera oppoſitionis,quæ ſunt famoſiſſima.ſ.oppoſitio contraria,cõtradictoria,relatiua,& priuatiua, quarum ſufficientia ſtat in hoc,omne quod opponitur alteri,aut opponitur ratione dependentiæ,& ſic eſt oppoſitio relatiua,nam vnum relatiuum neceſſario ſequitur ad aliud, vt filius ad patrem, ſeruus ad dominum,paſſiuum ad actiuum,&c. Aut opponitur ratione remotionis,q.a.ſ.vnum remouet aliud, quæ remotio tripliciter põt fieri,nam ſi vnum totaliter remouet reliquum nihil relinquens eſt oppoſitio contradictoria,alterũ.n.contradictoriũ eſt nõ ens,ſi vero remouet formam & relinquit ſubiectum aptũ habere formã,ſic eſt oppoſitio priuatiua,priuatio.n. eſt negatio in ſubiecto apto nato,vt dicemus infra,ſi aũt remouet formam & relinqt ſubiectum quod ex natura eſt receptiuum eius,& relinqt identitatẽ in genere,ſic eſt oppoſitio cõtraria, nam licet albedo remoueat nigredinem a ſuperficie, non tñ deſtruit ſuperficiem eius receptiuam,nec deſtruit colorem in quo conueniunt;quatuor igitur ſint genera oppoſitionum.

Sed aduerte,ꝙ Ariſt.hic non proſequitur de contradictoria,quoniam ſatis de ea actum eſt in lib.4.vbi defenſauimus primum principium contra negantes:nec de relatiua,quoniam in hoc 5.lib. formabitur cap. de ad aliquid, nec de priuatiua, quoniam de priuatione in hoc lib.formabitur cap.poſſumus tamen dicere,ꝙ cum in omni cõtrarietate ſeruetur ratio priuationis & habitus, ſe habet enim vnum vt perfectum,& alterum vt imperfectum, vt dicemus in 10.lib.Ariſt. proſequens de contrarietate agit ſimul,& virtualiter de oppoſitione priuatiua.Innitens igitur proſequi de modis contrarietatis, prius dat duos modos cognoſcendi oppoſita in communi, ſiue contradictoriæ, ſiue contrar.e, ſiue priuatiue, &c.

Primus modus eſt,quęcunque ſe habent vt terminus a

quo,

quo,& terminus ad quem in mutatione ſunt oppoſita cō tradictorie, vt in generatione ſubſtantiali, & ſimiliter in corruptione,vel contrarie, aut priuatiue, vt in motu locali,& in augmento & decremento,& in alteratione,probatum eſt.n.in 1.Phyſ.tex. 43. omnem motum eſſe inter terminos oppoſitos.non poſſunt ũat eſſe oppoſiti relatiue qm̃ in 5.Phyſ.tex.10.non eſt motus in ad aliquid.

Secundus modus eſt,qñ aliqua ſunt apta ineſſe eidem ſuſceptibili,& non ſe compatiuntur in eodem, ſicut duo extremi colores & duo medij.nam quia album & nigrum non ſe compatiunt̃ in eadē ſuperficie,neq; viride & rubeū quæ componuntur ex extremis,vt dicemus in 10.lib.

Poſitis his duobus modis ad cognoſcendum aliqua eſſe oppoſita in communi,conſequenter aſſignat modos cō trarietatis,& ſunt decem.

Primus eſt,ea dicuntur contraria quæ differunt genere, & non poſſunt ineſſe eidem naturaliter,vt qualitas elemē taris,& motus ſphæricus,quorū vnū.ſ. qualitas elementaris repugnat mobili ſphærice naturaliter.Dico naturaliter qm̃ ſi corpus elementare moueatur ſphærice, hoc non eſt ei naturale,ſed præter naturā,vt declaratū eſt in primo cęli.Moueri aūt naturaliter ſphærice conuenit tm̃ cœlo cui repugnat qualitas elementatis,vt probatum eſt in primo cęli.Sed aduerte,ꝙ hic modus eſt valde improprius.

Secundus modus eſt, ea dicuntur contraria quæ,cum plurimum differant conueniunt,vel in vno genere,vel album & nigrum in colore,vel in vno ſuſceptibili generico vt ſanum & ægrum apta ineſſe ſoli animali, vel in eadem poteſtate.i.in potentia rationali quæ ſe habent ad oppoſita,vt declarabitur in lib.9.ſicut conſonantia, & inconſonā tia in muſica,veritas. & falſitas in ſyllogizādo.Sed aduerte,ꝙ plurimum differre poteſt eſſe tribus modis.

Primo,ſimpliciter,vt oriens,& occidens in motu cœli, arcticum,& antarcticum in axe cœli.

Secundo in genere eodem,vt duæ extremæ drīæ conſtituentes duas extremas ſpēs, & diuiſiuę eiuſdem generis.

Tertio,in eadē ſpecie, vt principia indiuiduantia duorum

extre-

extremorum indiuiduorum ſub ea dem ſpecie,puta princi pia indiuiduantia perfectiſſimum homin em, & hic ſecundus modus eſt proprius.

Poſitis his duobus vt principalibus, aſſignat alios modos ſecundarios.

Quorũ Primus eſt,ꝙ aliqua ſunt contraria habitu ideſt quia ſunt habitus qui ſunt principia contrariarum operationum,vt virtus,& vitium.

Secundus eſt,aliqua ſunt cõtraria,quia ſunt receptiua contrariorum,ſicut homo ęgrotatiuus,qui de facili ægritudinem recipit, & homo ſanatiuus, qui de facili ſanitatem recipit.

Tertius eſt,aliqua dicuntur contraria, quia actu exiſtunt contraria, vel quia actu ſubſtant contrarijs.

Exemplum primi,calor,& frigiditas.

Exemplum ſecundi,ignis,& aqua.

Quartus eſt,aliqua ſunt contraria,quia ſunt actiua contrariorum,ſicut agentia per qualitates contrarias,vt ignis & aqua,vel ſicut agentia virtualiter,ſed formaliter contraria, vt Saturnus qui eſt cauſatiuus frigiditatis, & Iupiter cauſatiuus caloris, licet calor,& frigiditas non ſint formaliter in eis, ſimiliter dicitur piper contrarius camphoræ, quoniam ille calefacit,& hæc infrigidat.

Quintus eſt,aliqua dicuntur contraria,quia ſunt potentiæ receptiuæ contrariorum non a cõtrarijs, ſed ab eodem vt viſus noctuę recipit a luce triſtitiam,& viſus aquilę recipit lætitiam.

Sextus eſt,aliqua dicunť contraria,quia ſunt agentia, & patiẽtia,qm̃ omne patiens a ſuo diſſimili & cõtrario patiť, & cum aſſimilatum fuerit ſuo agenti non amplius patitur, vnde & in ſecundo de Anima,tex.44.& 45 dicit Ariſ.alimẽtum ante decoctionem eſſe contrarium alito,quoniam patitur ab alito per calorem naturalem decoquentem.

Septimus eſt,aliqua dicuntur contraria,quia vnũ eſt cauſa acquirendi, vel ſuſcipiendi vnum contrarium, & alterum eſt cauſa expellendi, & ſic combuſta ſunt contraria ſcamoneæ,quoniam combuſta generant choleram,& ſcamonea

monea expellit choleram.

Octauus eſt, aliqua dicuntur cõtraria quia vnum eſt receptiuum habitus, & alterum priuationis, vt aer concluſus eſt receptiuus tenebrarum & apertus eſt receptiuus luminis. Hæc de contrarijs dicta ſint, in 10. autem lib. complebimus eorum conſiderationem.

Quantum ad diuerſa ſpecie aduerte quòd Ariſt. quinque modos aſſignat.

Primus eſt quando aliqua ſunt in eodem genere ſaltem generaliſſimo, & tamen non in eodem gñe ſubalterno, ſicut ſcientia, & triangulus, licet enim cõtineantur ſub qualitate, alterum tñ continet ſub habitu, & alterũ ſub figura.

Secundus eſt, quando aliqua continentur ſub eodẽ genere, & hñt drĩam adinuicem, et quod illæ drĩæ non ſint vere contrariæ, vnde homo vt bipes, & leo vt quadrupes ſunt hoc modo diuerſa ſpecie, quæ diuerſitas ſumitur a figura in qua non eſt alteratio, vt probatur in 7. lib. phyſ. tex. 15. ex conſequenti nec proprie contrarietas.

Tertius modus, quãdo aliqua ſunt diſtincta contrarijs differentijs diuiſiuis vnius generis, ſiue illa diſtincta ſint cõtraria, & drĩę eorum cõtrariæ, vt albedo & nigredo & congregatiuum & diſgregatiuum, nam tam ſpecies quam differentiæ ſunt contrariæ: ſiue differentiæ ſint contrariæ, nõ exiſtentibus ſpeciebus contrarijs, vt rationale & irrationale, non tamen homo & aſinus ſunt ſpecies contrariæ, quoniam in ſubſtantia non eſt contrarietas.

Quartus modus, quãdo ſunt duæ ſpecies ſpecialiſſimæ coſtitutę ſpecificis differentijs diuiſiuis vnius generis vltimi, & hæc proprijſſime dicuntur diuerſa ſpecie, quæ enim ſunt diuerſa genere & ſpecie, ſicut homo & lapis, ita poſſunt dici diuerſa genere ſicut diuerſa ſpecie.

Quintus modus, quãdo aliqua ſunt ſimul in eadẽ ſubſtãtia realiter differentia, vt duo accidentia in eodem ſubiecto ſunt diuerſa ſpecie, ut albedo & dulcedo in pomo, caliditas, & ſiccitas in igne, quãdo impoſſibile eſt duo accidẽtia eiuſdem ſpeciei, vt duę albedines ineſſe ſimul eidem ſaltem ſecundum eſſe materiale, vtrũ aũt poſſint ſimul ineſſe

eidem

eidem ſecundum eſſe intentionale determinabitur in q. noſtris. Hæc de eodem, diuerſis oppoſitis contrarijs, & diuerſis ſpecie dicta ſint.

CAPVT V.

IN hoc cap. diſtinguendum eſt hoc nomen ſimile, & ſuũ oppoſitum ꝙ eſt, diſſimile. Et aduerte, ꝙ Ariſt. primo aſſignat modos ſimilium deinde dat regulam, per quam poſſumus cognoſcere aliquod eſſe maxime ſimile alteri.

Primus igitur modus eſt, quando aliqua patiuntur ſiue recipiunt per alternationem eãdem ſpecie qualitatem, vt duo corpora dum denigrantur, vel caleſiunt. Hæc dicuntur ſimilia non quia conueniant in vna qualitate, ſed quia mouentur ad vnam qualitatem, vnde ſunt ſimilia in fieri licet nondum in facto eſſe.

Secundus eſt, quando aliqua ſunt patientia. i. mouentur ad eandem, vel diuerſas qualitates dicuntur ſimilia, non ratione termini, ſi mouentur ad diuerſas qualitates, ſed ratione motus, quia conueniunt in alteratione, quæ eſt motus ad qualitatem, & ſecundum hunc modum dici poſſunt ſimilia corpus quod calefit & corpus quod infrigidatur, in quantum vtrique ineſt alteratio: ſed hic modus eſt imperfectior primo, vt patet.

Tertius eſt, quando duo cõueniunt in vna qualitate ſpecifica quam iam actu habent, vt nix & lac in albedine, & hic eſt verus, & proprius modus ſimilitudinis. Modi vero diſſimilium ſunt oppoſiti modi ſimilium, & ſunt etiã tres, quos ex teipſo conſiderare poteris.

Regula autem, per quam maxime ſiue præcipue ſimilia cognoſcere poſſumus ſtat in duobus.

Primo ſi dantur duo quæ conueniant in paucioribus, qualitatibus, & duo conuenientia in pluribus, iſta ſunt maxime ſimilia, illa autem non, vnde piper eſt maxime ſimilis igni, quoniam calidus & ſiccus eſt, mel autem non, quoniam eſt calidum & humidum.

Secũdo, quòd conuenit cum alio in qualitate ſibi magis propria

propria eſt maxime ſimile illi, vnde quod participat calorem ſimilius eſt igni quam id quod participat ſiccitatẽ. Patet igitur, ꝙ aer eſt ſimilior igni quã terra. Hæc de modis ſimilium, & quõ aliqua ſunt maxime ſimilia dicta ſint.

Sed aduerte, ꝙ prædicti modi ſimilium proprie verificãtur inter ea, quorũ vnum non pendet ab altero. nã in his quorũ vnum eſt cauſa, & alterũ cauſatũ, falſum eſt dicere, ꝙ ſint mutuo ſimilia, & præcipue in cauſa improportionaliter excedente cauſatum qualis eſt cauſa prima. nã ſimilitudo quædã imitatio eſt, conſtat autem cauſatũ imitari cãm quia accipit a cauſa bonitatẽ, nõ aũt econuerſo, vnde licet imago dici poſſit ſimilis imaginato, nõ tñ ecõtrario. Item aduerte, ꝙ licet æqualitas ſit pars vnius, ſicut identitas, & ſimilitudo, tñ Ariſt. nõ diſtinguit eã, qm̃ cũ cõſtet in indiuiſibili non poteſt dici multis modis, niſi forte applicando diuerſis ſpeciebus quantitatis, vt æqualitas in numeris, æqualitas in lineis, æqualitas in ſuperficiebus, &c.

CAPVT VI.

IN ſexto cap. aſſignandi ſunt modi prioris, & poſterioris antequam diſtinguantur nomina ſignificantia partes entis, & hoc quidem rationabiliter fecit Ariſt. quoniam cõſiderauit prius & poſterius conſequi ad multa prædeterminata, vt ad principiũ, ad cauſam, ad ſubſtãtiam, ad vnũ, nam in ente finito principium eſt prius, & participatũ poſterius: idem eſt inter cauſam, & cauſatum, & inter ſubſtãtiam, & accidens, & inter vnum & pluralitatem, vtile igitur fuit poſt diſtinctionem poſteriorum aſſignare modos prioris & poſterioris. Aduerte ergo quòd omnes modi aſſignati ab Ariſ. poſſunt reduci ad quinque.

Primus, prius dicitur de eo quod eſt primum in quolibet genere determinato a quo fluit tota natura illius generis, & poſterius dicitur illud ad quod deriuatur natura illius primi, & conſtituiť in eſſe per ipſum, vt in genere ſubſtantiæ prius eſt, ꝙ eſt prima, & nobiliſſima ſubſtantia, & oẽs aliæ dicuntur poſteriores ad illã. In genere quãtitatis

continuę

continue punctus dicitur prius, & omnis dimenſio poſterior. In genere quantitatis diſcretę vnitas dicitur prius, & numerus dicitur poſterius. in genere ſcientię Metaphyſica dicitur prior & omnes aliæ poſteriores, &c.

Secundus eſt, ꝙ eſt propinquius alicui principio determinato, & poſterius quod eſt remotius ab eo, & id manifeſtatur primo in loco, nam prius in loco dicitur, ꝙ eſt propinquius alicui, ꝙ conſideratur, vt ſeptimum in ordine locãdi, ſiue ſit centrum mundi, ſiue concauum orbis lunæ, & quidẽ ſi ſit centrum mundi dicetur aqua prior ſm locũ, & aer poſterior. ſi aũt ſit concauũ orbis lunæ erit oppoſito modo. Idem intellige quando determinatur principiũ non ſolum ex natura rei, ſed ex propoſito humano. nã ſumpta magnitudine A,D, cuius principium ſit A, & diuidatur in tres partes. ſ. in A,B, & B,C, & C,D, & locetur lapis vnus in A,B, & alius in B,C, conſtat quod locatus in A,B, eſt prior ſecundum locum, & alius eſt poſterior. ſecundo in tẽpore, in quo pro principio ſumitur aliquod inſtans, puta inſtans præſens, reſpectu cuius aliquod dicitur prius, & poſterius in tempore, ſed alio modo in præterito, & alio in futuro. In præterito quidẽ quod eſt remotius a præſenti, nunc, dr̃ prius, vt prius fuit bellum Troianum quã Romanorum, qm̃ tunc nondum erant Romani, & prior fuit Hector quàm Alexãder. In futuro aũt quod propinquius erit præſenti nunc, dicetur prius, vt nobis cõſtitutis in hyeme. verũ eſt dicere. prius erunt roſæ quàm poma. Tertio in motu, in quo aliquid determinatur pro principio, a quo incipit motus, vt in motu cœli Aries ſumitur pro principio, reſpectu cuius verum eſt dicere, quod motus Solis in Tauro eſt prior motu eiuſdem in Cancro, eodem modo dicemus puerum eſſe priorem viro, qm̃ propinquior eſt principio generationis, a quo incipit motus augmenti, & puer eſt prior quo ad motũ augmenti. Eodem modo dicimus viros qui ſunt maioris auctoritatis apud principem eſſe priores quo ad regimẽ, ꝙ conſiſtit in diuerſis motibus voluntarijs ſub ordinatis, quorũ principiũ primum eſt voluntas principis. Tales. n. viri mouẽt inferiores ad ſic operãdũ, & ſic nõ

mouent, nec inferiores mouent ſe ad operandum. Quarto, in ordine, reſpectu cuius illud dicitur prius, quod eſt vicinius principio talis ordinis, poſterius autem quod eſt remotius ab eodem, vt in ordine curialium ille eſt prior, qui propinquior eſt principi, & in ordine militũ propinquior duci dicitur prior, & in chordis cytharæ illa eſt prior, quæ propinquior eſt chordæ graui, & in numeris ille eſt prior qui propinquior eſt vnitati.

Tertius, prius eſt, quod eſt prius ſecundum cognitionẽ per reſpectum ad intellectum vniuerſalia ſunt priora, qm̃ eius propriũ obiectum eſt natura vniuerſalis, quod ad ſenſum ſingularia ſunt priora, qm̃ ſunt illa quæ primo imprimũt in ſẽſũ, ſed de his ſatis dictũ eſt in 2. lib. & 3. de anima.

Quartus, priora ſunt quæ ſunt paſſiones priorum ſubiectorũ, vt rectitudo, quæ eſt paſſio lineæ prior eſt lenitate, quæ eſt paſſio ſuperficiei, quoniam linea, vt patet prior ſuperficie, ſimiliter potentia vegetatiua prior eſt potentia ſenſitiua, quoniam illa cõſequitur animam vegetatiuam, hæc autem nõ conſequitur animam ſenſitiuam, quæ naturaliter poſterior eſt anima vegetatiua.

Quintus, priora ſunt quæ ſunt priora quo ad eſſe ex natura ſui, & id contingit tripliciter.

Primo, quo ad ea quæ poſſunt eſſe ſine alijs, & non ecõuerſo, & ſunt illa in quibus non conuertitur exiſtendi conſequentia, & hoc modo magis vniuerſalia priora ſunt minus vniuerſalibus, nam poteſt eſſe ſubſtantia, puta Deus, dato, quòd non ſit corpus, ſed non econuerſo, & poteſt eſſe animal dato, quòd non ſit aſinus, &c.

Secundo, quo ad ſubſtantiam ad accidens. nam quoniã ens principaliter dicitur de ſubſtantia, & dicitur de accidente in ordine ad ſubſtantiam, ideo ſubſtantia ex natura rei eſt prior accidente.

Tertio, quo ad potentiam & actum nam, vt dicemus in lib. 9. in generabilibus prius eſt eſſe in potentia, quam eſſe in actu, quoniam in his eſt progreſſus a potentia ad actũ. Loquendo autem abſolute prius eſt eſſe actu, quoniam nihil reducitur de potentia ad actum, niſi per aliquod exi-

ſtens actu, vt declarabitur in 9. & in 12. lib. Item quæcunque componunt aliud priora ſunt ſm potentiam, & poſteriora ſm actum, nam partes quandiu componunt totum non habent eſſe niſi in potentia, ſi autem debent eſſe actu. id eſt ſi debent habere ſeparatum eſſe a toto neceſſe eſt, vt totum corrumpatur, & reſoluatur in partes, vnde elementa, quæ habent eſſe in potentia in mixto incipiunt habere eſſe in actu per corruptionem mixti reſoluti in elementa. Iſti ſunt modi quibus dicuntur aliqua priora, & poſteriora, & ſi tu bene conſideres, aduertes, ꝙ omnes reducunt ad primum membrum quinti modi, in quo dictum eſt, ꝙ ea ſunt priora, quæ non poſſunt eſſe ſine alijs, & poſteriora, quæ non poſſunt eſſe ſine illis: nã de natura poſterioris eſt præſupponere prius, ex conſequenti aliquo modo pẽdere a priori, vnde remoto priori ſaltẽ per intellectum, remouetur poſterius, ſed nõ ecõtrario. Et tu applica quod dictũ eſt ad oẽs ſuprà dictos modos, & inuenies ſic eſſe, dummodo prius ſit talis naturæ, quod ſibi ex ſe nõ repugnet eſſe actu quod dico propter materiã primam, quæ licet ſit prior forma, tamen nõ poteſt eſſe ſine forma, quoniam ex ſe eſt ens mere in potentia, & oẽm actualitatem accipit a forma ſecundum viã nõſtrã. Hæc de priori & poſteriori dicta ſint.

CAPVT VII.

DIſtinctis nominibus ſignificantibus partes vnius, nunc diſtinguenda ſunt nomina ſignificantia partes entis. Partes autem entis ſunt potentia & actus, & decem prædicamenta. Primo ergo diſtinguendum eſt hoc nomen potentia, deinde nomina prædicamentorum. Diſtinctionẽ vero actus relinquemus conſiderandam in lib. 9. ne fiat inutilis repetitio.

Quantum igitur ad nomen potentiæ primo diſtinguemus potentiam.

Secundo, ipſum poſſibile.

Tertio, impotentiam.

Quarto, ipſum impoſſibile.

Quinto,

Quinto, declarabimus potentiam metaphoricam.
Sexto, reducemus omnes modos ad vnum.
Quantum ad primum, aduerte quatuor modos potentiæ proprie dictæ.
Primus, potentia dicitur principium mouẽdi ſiue trãſmutandi aliud inquantum aliud, ita ꝙ mouens ſine tranſmutans, in quo eſt tale principium, ſemper eſt aliud ſiue ſuppoſito ſiue realiter ab eo quod mouetur, aut tranſmutatur, nihil.n.vt probatum eſt in 8.phyſ.primò & per ſe mouet, aut tranſmutat ſeipſum: dico autem primo quoniam non inconuenit idem mouere ſeipſum ſm partem, vt cum Socr. manu ꝑcutit ſeipſum. Dico per ſe, qm̃ vt inquit Ariſt. accidit artem medicatiuam eſſe in ſanato. nam per accidẽs eſt eundem eſſe medicũ, & infirmum: igitur hoc principiũ in motu, vel tranſmutatione per ſe neceſſario eſt in alio, quod mouet, vel tranſmutat aliud, vt ars ædificatiua eſt in ædificante, quod tranſmutat ædificatum. Dixi autem ſemper eſt aliud ſiue ſuppoſito ſiue realiter, quoniam aliquando ſuppoſitum mouet aliud ſuppoſitum, vt hic ignis calefacit hanc aquam, Soc. mouet hunc lapidem, aliquãdo pars mouet totum, vt anima mouet animatum, & in hoc ſufficit quod mouens in quo eſt potentia motiua ſit aliud realiter a moto. nam partes realiter diſtinguuntur a toto. iſte igitur eſt primus modus potentiæ, & eſt de potẽtia actiua.
Secundus, potentia dicitur principium quo aliquid mouetur, aut tranſmutatur ab alio, & hæc eſt potẽtia paſſiua, vt grauitas in lapide qua mouetur deorſum a generante, & hæc eſt potentia qua patiens potens eſt pati ſiue patiatur proprie ſiue improprie. Improprie quidem pati eſt aliquid recipere ſiue bonum ſiue malum, vnde infirmus recipiens ſanitatem, & debilis fortitudinem improprie patiť. ꝓprie aũt eſt recipere aliquid quo tranſmutatur a conuenięti diſpoſitione, vt infirmari, triſtari, incarcerari, &c. ſub hoc autem modo continetur potentia, quæ quocunque modo eſt principium patiendi ſiue recipiendi aliquid ab alio, vnde potentia materiæ, & potentia qua mouetur cœlum ab intelligentia continetur ſub hoc modo.

Tertius, potentia dicitur principium quo poſſumus bene, & perfecte operari, vel quo poteſt aliquid bene, & de facili pati, vt expeditum lingua dicimus poſſe loqui qui a bene loqui, & balbutientem nō poſſe loqui quia male loquitur: ſimiliter quæ ſunt ſecundum legem dicimus poſſe agere, quæ autem ſunt contra legem dicimus non poſſe, quia non bene fierēt, ex parte autem pati, vt lignum dicimus, inciſibile quia de facili inciditur, lapidem autem econtrario, & hic tertius modus continet in ſe potentiam actiuam, & paſſiuam adiuncta hac conditione bene, vel de facili.

Quartus, potentia dicitur omnis habitus ſiue diſpoſitio, vel virtus, qua poſſumus reſiſtere corrumpentibus, & reddimur quaſi impaſſibiles, & per oppoſitum, ſi non poſſumus reſiſtere dicimur habere impotētiam, & hæc eſt naturalis potentia, vel impotentia, quam poſuit Ariſtot. in prædicamentis in ſecunda ſpecie qualitatis.

Quantum ad ſecundum, aduerte quatuor modos quibus dicitur aliquid poſſibile id eſt potens.

Primus, pōtens eſt illud quod in ſe habet principiū mouendi, vel tranſmutandi aliud, & dicitur potens potentia primo modo dicta, quæ eſt potentia actiua, ſiue ſit potens immediate, vel mediate: Immediate, vt ignis comburit lignum Mediate autem, vt ignis calefacit manū pro quāto communicat calorem aeri circunſtanti, & aer ex calore ſibi communicato calefacit manum.

Secundus, potens eſt illud ꝙ in ſe habet principium quo pōt moueri, vel trāſmutari in aliud, ſiue in melius, ſiue in deterius & dicit̄ potens potentia primo mō dicta. i. potētia paſſiua hoc modo corruptibile dr̄ potēs corrūpi, cauſa qui dē qua aliquid dicitur hoc mō potens conſiſtit in duobus.

Primo, in habere aliquid, puta Socr. eſt potens infirmari, quia habet naturam, vel complexionem talem, vel quia habet humorem peccantem, & non regulatum.

Secundo, in habere priuationē alicuius virtutis qua poſſet reſiſtere contrarijs inducentibus infirmitatem, puta debilitatem virtutis naturalis, ex qua debilitate cum nō poſſit vincere contrarium ducitur ad ægritudinem, & ſi tu bene

ne aduertes inuenies quod in omni potente pati, hæc duo concurrunt,ſcilicet aliquid habere,& aliquo priuari.nam aqua ideo potens eſt pati ab igne,quia habet naturam receptiuam caloris,& quia caret virtute, qua poſſit repugnare ne ignis agat in ipſam.

Tertiùs,potens dr̃ illud quod non,habet aliquod principium per quod patiatur vel corrumpatur ab alio inquantum aliud,vt Socrates regulatus in humoribus dr̃, potés, quia caret principio.i.irregularitate humorum qua poſſet infirmari,& cœlum eſt hoc modo potens,quia caret qualitatibus alteratiuis,quibus poſſet corrumpi.

Quartus,potens dicitur illud quod in ſe habet principium,quo põt bene & prompte agere vel pati, vt Logicus dr̃ potens arguere quia ineſt ſibi logica, vt principium recte arguendi,& cera dr̃ potens diuidi propter mollitiem & hic modus tranſlatus eſt etiam ad inanimata.nam cytharam in cordis temperatam dicimus potentem ad ſonandum,quia bene & dulciter ſonat, intemperatam autem dicimus non potentem,quie male & inſuauiter ſonat.

Quantum ad tertium prius aſſignanda eſt ratio impotentiæ,deinde modi ipſius.

Aduerte igĩ,ꝙ cum potentia ſit principium agendi vel patiendi tam bene q̃ male,vt patet ex dictis, impotentia eſt ablatio illius principij non abſolute, ſed in determinato ſubiecto apto habere illud principium, eo modo quo ſibi conuenit,& tali tempore,vnde in viro eunucho eſt impotentia generandi,quoniam vt homo eſt aptus generare,& eſt ætatis aptæ ad generandũ,nõ aũt in puero,qm̃ impotentia proprie eſt priuatio potentiæ, priuatio aũt nõ eſt negatio ſimpliciter,ſed cũ circunſtantijs dictis: cũ igĩ impotentia opponaĩ potentiæ,quot modi potentiæ aſſignati ſunt tot ſunt impotentiæ,quos non eſt neceſſe numerare, qm̃ tibi manifeſti erunt,ſi ſingulis modis potentiæ applicaueris ablationem illius principij.nam ſicut potentia primo mõ dicta eſt principiũ in alio mouẽdi vel trãſmutandi aliud,ſic primus modus in potẽtiæ eſt ablatio principij in alio mouendi,&c.vnde ſicut in ſano eſt principiũ mouen

di lapidē decem ponderū,ſic in infirmo eſt ablatio eiuſdem principij eodem modo cōſideratū in alijs modis potentię.

Quantum ad quartū,aduerte duplex impoſſibile.ſ.reale & logicum.Reale opponitur poſſibili reali quod dr̄ potens aliquo modo potentiæ,vt declarabimus. Impoſſibile igitur reale idem eſt quod impotens,ſicut ergo potens dicitur tot modis quot potentia, ſic impotens dr̄ tot modis quot modis dr̄ impotentia. Iſti autem tot ſunt quot modi potentiæ.ergo,&c.Dicetur ergo infirmus impoſſibilis.i. impotens ad mouendum lapidem decem ponderum, eodem modo applica tu in alijs modis. Impoſſibile logicum opponitur poſſibili logico, quod eſt complexum non de neceſſitate verum,nec de neceſſitate falſum, dicitur enim poſſibile logicum quod pōt eſſe & non eſſe, vt Socratem ſedere,& hoc poſſibile facit propoſitionem modalem diſtinctam contra propoſitionem de neceſſe & de impoſſibili.Impoſſibile logicum eſt complexum de neceſſitate falſum,cuius oppoſitū de neceſſitate verum, vt diametrum eſſe commenſurabilem eſt impoſſibile, qm̄ ſua negatiua eſt de neceſſitare vera,& hmōi impoſſibile conſtituitur ex repugnantia terminorum,vnde quæcunque implicant cōtradictionem dicuntur hac modo impoſſibilia.

Quantum ad quintum,aduerte ꝙ dr̄ potentia & potēs per quandam ſimilitudinem in mathematicis, ſicut qn̄ dicimus quod ternarius eſt in potentia ad nouennarium, qm̄ ſi ducatur in ſeipſum conſurgit nouennarius.nam ter tria conſtituunt nouem,hæc autem potentia non eſt realiter & vere potentia,quoniam in quantitate, vt ſic, non eſt principium actiuum nec paſſiuum, ſed tantum per ſimilitudinem,nam ſicut ex eo quod eſt in potentia fit id ꝙ eſt in actu,ita ex ductu alicuius numeri in ſeipſum conſtituitur numerus quadratus,& numerus ductus in ſeipſum dicitur metaphorice radix ſiue potentia.

Et aduerte, ꝙ potentia metaphorice dicta concordant cum poſſibili & impoſſibili logico in hoc, ꝙ ſicut ibi dicitur, poſſibile & impoſſibile non per realem potentiam vel impotentiam,ſed ex habitudine terminorū, ſic ibi dicitur

citur potentia per ſolam ſimilitudinem.

Quantum ad ſextum, aduerte ꝙ oẽs modi potentiæ reſpiciunt primum modum qui eſt de potẽtia actiua, ita qđ illo ſublato alij auferuntur, & id ſic declaro. nam quod eſt in potentia paſſiua, ideo eſt quia aliquid poteſt agere in ipſam, ergo paſſiua reſpicit actiuam, & quod põt bene & faciliter agere reſpicit poſſe agere, & quod põt bene & faciliter pati, reſpicit poſſe pati: & naturalis potentia qua poſſumus reſiſtere corrumpentibus neceſſario eſt actiua vel paſſiua, paſſiua aũt, vt diximus neceſſario reſpicit actiuam conſtat ergo quod actiua eſt principalis, & oẽs aliæ reducuntur ad ipſam. Et quod dixi de modis potentiæ intellige ſimiliter de modis poſſibilis .i. potentis, & de modis impotentiæ & de modis impoſſibilis .i. impotentis realis. Omnes .n. reſpiciunt impotentiam actiuam dẽpto poſſibili & impoſſibili logico, & potentia metaphorice dicta. Bene ergo Ariſt. diffiniens potentiam primo modo dictam tanquam principalem dixit eam eſſe principium permutationis in alio ſecundùm quod aliud. Hæc de modis potentiæ & poſſibilis, & impotentiæ & impoſſibilis dicta ſint.

CAPVT VIII.

IN 8. cap. diſtingnendũ eſt hoc nomen quantũ, ſed ante quã deſcendamus ad modos eius tria declaranda sũt.

Primo, cum hic intendat diſtinguere nomina ſignificantia partes entis, prout diſtinguuntur in 10. prædicamẽto, quare nõ incipit a ſubſtantia, vt a primo prædicamẽto.

Secundo, cum ſint decem prædicamenta quare diſtinguit tantum tria nomina ſcilicet quantum, quale, ad aliquid, & prætermittit alia ſex.

Tertio, quare prius aſſignat diffinitione quanti quam diſtinguat, cum in prædicamentis ſtatim incipiat a diſtinctione & prætermittat diffinitionẽ, ſic enim incipit. Quãtitatis aliud continuum, aliud diſcretum.

Ad primum, patet reſponſio ex prædeterminatis. nam in 3. cap. huius tract. diſtinctum iam fuit hoc nomen, ſub

ſtantia, quoniam ipſa eſt principale ſubiectum in hac ſcientia, non fuit ergo neceſſe replicare hic.

Ad ſm, dico quòd cũ metaphyſicus ſit vniuerſalis & maxime vniuerſalium conſiderator, vt dictum eſt in procemio metaphyſicæ, ad ipſum non ſpectat conſiderare quæ ſunt determinati generis ſm propriam rationem, ſed ad ſcientias particulares, nã ens mobile inquantũ mobile non ſpectat ad metaphyſicum, ſed ad phyſicum. Similiter quæ conſequuntur ens mobile, vt motus & actio & paſſio, quæ non diſtinguuntur a motu, ex 3. Phyſ. & locus & tempus. quæ ſunt menſura entis mobilis, vbi autem reſpicit locum, & quando reſpicit tempus. Similiter ſitus reſpicit locum habitus autem videtur eſſe de genere ad aliquid, prætermiſit igitur ea Ariſt. vt pertinentia ad phyſicum ne habitus ſcientifici confundantur. Poteſt etiam dici ꝙ cum hæc videantur dicere abſolutum adiuncto reſpectu, quod quidem abſolutum eſt ſubſtantia vel quantitas, vel qualitas, reſpectus autem eorum continetur in ad aliquid, ex eo quod pertractat de ſubſtantia quantitate & qualitate & ad aliquid, perſuaſit ſibi Ariſtot. tractaſſe de alijs ſex.

Ad tertium dico ꝙ Ariſt. in prædicamentis non conſiderat de quantitate niſi vt habet rationem menſuræ Menſura autem alia ratione conuenit quantitati continuę, & alia quantitati diſcretæ. Quæ vero ſunt diuerſarum rationum, vt ſic non poſſunt vna diffinitione explicari. Et propterea neceſſe eſt ea prius diſtinguere, deinde ſingulum membrũ diffinire, hic autem conſiderat eam ſecundum naturam ſuam, & inquantum eſt in ſe tale ens, & inquantum ſui modi ſunt ſpeciales modi entis & vt ſic poteſt diffiniri & aſſignari communis ratio, in qua conueniunt tam quantitas continua quàm diſcreta.

His declaratis aſſignanda eſt communis ratio eius, deinde deſcendemus ad modos ſuos.

Aduerte igitur, quòd ſic diffinitur ab Ariſt. Quãtum, eſt quod eſt diuiſibile in his quæ inſunt quorum vtrunque aut ſingulum vnum quid, & hoc aliquid aptum eſt eſſe. i. Quantum eſt quod eſt diuiſibile in partes, quæ ei inſunt

non ſolum in virtute, vt elementa in mixto, ſed per eſſentiam, quorum vtrunq; ſi quantũ diuiditur in duas medietates, aut ſingulũ, ſi diuiditur in plura q̃ duo, eſt quod vnũ quantũ quãdo eſt actu diuiſum a toto. Et hoc vnũ eſt aptũ natum eſſe hoc aliquid ſaluatum in ſeipſo, ita quod retinet eandem entitatem, quam habebat in toto. Et in hoc diſtinguitur quantum a ſubſtantia animata, cuius partes ſeparatę a toto, non retinent priorem entitatem, caro enim abſciſa non eſt caro, nec oculus eſt oculus niſi æquiuoce, vt dicitur in 2. de Anima. Pars autem quanti continui, ſiue in toto ſiue extra totum, retinet in ſe entitatem & vnitatem & cõtinuitatem ſuam. Et ſi numerus diuidatur, partes ſuæ ita ſunt vnitates & indiuiſibiles, ſicut exiſtentes in toto. hęc igitur eſt diffinitio quanti ſecundùm entitatem ſuam, & non per reſpectum ad aliquod extrinſecum.

Poſita diffinitione quantitatis, diuidẽdum eſt in ſpecies ſuas, deinde in modos ſuos. Species ſuæ ſunt duæ. ſ. pluralitas & mẽſura. i. multitudo & magnitudo. Multitudo eſt numerabilis, & magnitudo eſt menſurabilis, & dr̃ multitudo id quod eſt diuiſibile in partes non continuas. Magnitudo autem eſt quod eſt diuiſibile in partes continuas. Quæ quidem diuiſio in partes continuas poteſt eſſe triplex, ſcilicet ſecundum longitudinem tantũ, ſecundum longitudinẽ & latitudinem, ſecundum longitudinẽ & latitudinem & profunditatem. Et quidem ſi multitudo ſit finita dicitur numerus, ſi diuiſio ſecundùm longitudinem ſit finita dicitur linea. Si diuiſio ſecundum longitudinem, & latitudinem, ſit finita dicitur ſuperficies. Si diuiſio ſecundùm trinã dimenſionem ſit finita dicitur corpus.

Sed dices, quare Ariſt. apponit ly finita cum linea diuiditatur per finitam & infinitam, ſimiliter ſuperficies, & corpus vt patet apud mathematicum?

Reſpondeo Ariſt. in mathematica conſiderat partes & modos entis, prout pñt eſſe, vel eis non repugnat eſſe, & ſic conſiderat de quanto non vt quantum præciſe, ſed vt eſt pars entis & vt ſibi competit eſſe. Et qm̃ repugnat apud ipſum dari quantum infinitum actu, ſiue continuum

ſiue

ſiue diſcretum,vt probauit in 3.lib. Phyſi. ideo appoſuit ly finita,quaſi dicat licet apud mathematicum conſiderātem quantum præciſe in ratione quanti & abſtracte,Longitudo ſiue imaginata vt finita, ſiue vt infinita, dicatur linea,non tñ apud metaphyſicum,conſiderantem quantũ in ordine ad eſſe,qm̄ repugnat dari,quantum infinitum. Et ideo vt ſit linea & ſuperficies & corpus,neceſſe eſt apponi ly finita.Idem intellige de multitudine ad hoc quod ſit numerus,nam de ratione numeri eſt menſuratio q̄ repugnat infinito. Modi vero quãti ſunt in duplici dr̄ia qm̄ aliqui ſunt modi quanti ꝑ ſe,& aliqui,quãti ꝑ accidens.

Quantum quidem per ſe eſt duplex.

Quoddam eſt vt ſubſtantialiter & eſſentialiter quantũ & eſt omne illud in cuius ratione ponitur quantum ſiue quantitas,vt numerus,linea,ſuperficies,corpus.

Quandam autem vt paſſio conſequens quantum ſubſtantialiter,vt multum & paucum,conſequitur numerum longum & breue conſequitur lineam ,latum & ſtrictum, conſequitur ſuperficiem, altum & profundum, conſequitur corpus, magnum & paruum conſequitur, omne quantum ſubſtantialiter, tam continuum , quam diſcretum,aliquando quidem abſolute,aliquando autem reſpectiue,vt dicetur in libro decimo & dictum eſt in prædicamento quantitatis.

Et aduerte,ꝙ paruum & magnum etiam transferunt ad qualitates,ſicut & æqualitas, vt dicemus in li.10.vnde dicimus magnã ſcientiã eſſe in magiſtro,& paruã in diſcipulo.Magnam auctoritatem eſſe in duce,& paruam in milite.Quantum autem per accidens dicitur dupliciter.

Primo, quia eſt in ſubiecto quanto , ſic albũ eſt quantũ quoniam eſt ſubiectiue in corpore quod eſt quantum ꝑ ſe,& hoc modo omnia accidentia recepta in quanto ſunt quanta per accidens,id eſt per ſubiectum quantum.

Secundo,quia habent continuitatem & diuiſionem ad diuiſionem,& continuitatem alicuius per ſe quanti ad qđ conſequuntur.Et hoc modo motus eſt quantus,quoniam habet continuitatem & diuiſionem a magnitudine ſuper

quam

quam eſt motus,probatum eſt.n.in 6.Phy.tex.10. ꝙ motus diuiditur ſm̃ ꝙ diuiditur magnitudo, vnde ſi magnitudo diuideretur in indiuiſibilia,ſimiliter&motus,eodem modo tempus eſt quantum,qm̃ ſumit cõtinuitatem & diuiſionem a motu,cuius eſt in menſura,vt patet in 6. Phy. ſunt igitur motus & tempus quanta per accidens.non q̃a ſunt ſubiectiue in quanto, ſed quia ſumunt continuitatẽ & diuiſionem in aliquo primo & per ſe quanto, reſpectu cuius poſſunt dici & per accidens & poſterius quanta.

Sed dices,quare Ariſt.in prædicamentis ponit tempus quantitatem per ſe,hic autem per accidens, & quare hic non nominat locum quem poſuit illic ſpeciem quantitatis continuæ & quare hic non nominat orationem quam illic poſuit quantitatis diſcretæ ſpeciem,& quare hic nominat motum de quo non fecit illic mentionẽ? Pro reſpõſione præmiſſorum,præmitto duo.

Primo,vt dixi Ariſt.in prædicamentis non conſiderat de quantitate,niſi vt habet rationem menſuræ,vnde dato quod vnamet quantitas haberet plures rationes menſuræ reſpectu diuerſorum talis conſtitueret diuerſas ſpecies quantitatis,& per oppoſitum: Si eſſent duæ quantitates, quæ tamen non haberent diuerſam rationem menſuræ, non ponerentur diſtinctæ ſpecies. In Metaphyſica autem conſiderat quantitatem,quo ad entitatem & eſſe ſuum, & ideo niſi adſit diſtinctio realis,non ponuntur vt diſtinctæ ſpecies & niſi habeãt diuiſibilitatem ex ſe non dicuntur quantitates per ſe,ſed per accidens.In prædicamentis autem dummodo habeant propriam & diſtinctam rationem menſuræ,computantur inter quantitates per ſe,etiã ꝙ habeant diuiſibilitatem ab alio.

Secundo,præmitto quod dicit hic Comm.in commen. 18.in fine.ſ.quod Ariſt.in prædicamentis intendit nominare ſolum ſpecies famoſas quantitatis, ſed in metaphyſica intendit loqui ſecundũ rei veritatem.

His præmiſſis dico ꝙ tempus in rõne menſuræ eſt quãtitas per ſe.Nam linea ſuperficies & corpus menſurant illud in quo ſunt,tempus autem menſurat extrinſecum.i.

motum,

motum,ſed quo ad eſſe quantitatis,quod eſt eſſe diuiſibile eſt quantitas per accidens,diuiſibile eſt enim ad diuiſionem motus & motus ad diuiſionem ſpatij ex 6.Phyſ. De loco dico,quod eſt eadem quantitas cum ſuperficie,eſt enim locus ſuperficies locantis,ex 4.Phy.tex.41.& ideo ſecundùm metaphyſicum non facit diſtinctam ſpeciem per ſe,propterea cum Ariſt.nominauit hic ſuperficiem, intendit omnem quantitatem non diſtinctam realiter a ſuperficie,ſm logicum autem qm̃ eadem ſuperficies comparata corpori contento,eſt menſura eius extrinſeca, ideo in ratione menſuræ ponitur a logico diſtincta ſpecies,a ſuperficie. De oratione dico quod quo ad eſſe non diſtinguitur a motu,& ideo Ariſt.nominans motum,intendit nomina tũ id,quod eſt idem cum motu. Quantum aũt ad rõnem menſuræ,dico ꝙ habet diſtinctam rationem a numero. Nam numerus proprie dr̃ menſura diſcreti,tã permanentis q̃ ſucceſſiui. Oratio vero proprie eſt menſura diſcreti ſucceſſiui,ideo ponitur ſpecies diſtincta a numero.de motu dico,ꝙ in prædicamentis non nominauit eum,quia nõ competit ſibi ratio menſuræ ſm ſe, nam, vt inquit Cõm. in cõm.18.non eſt conſuetudo quod menſurentur per partem ſuam,ſed per ſpatium ſuper quod fit aut per tempus in quo fit. Hic autem nominauit eũ inter quanta per accidens, qm̃ habet eſſe quantum, id eſt eſſe diuiſibile non quidem ex ſe,ſed ex alio,id eſt magnitudine ſuper quã fit, diuiditur enim ſecundùm partes magnitudinis,vt declaratur in 6.Phyſic. Hæc de quanto dicta ſint.

CAPVT IX.

IN nono cap. aſſignandi ſunt modi huius nominis quale. Aduerte igitur ꝙ Ariſt. aſſignat quatuor modos,deinde reducit eos ad duos.

Primus modus,quale ſiue qualitas dr̃ de omni differentia ſubſtantiali qua res ſubſtantialiter abinuicem differũt. Differentia enim qualificat ſubſtantiam cuius eſt, vnde ad ipſam reſpondetur per quale.dum.n.quæritur quale

eſt

eſt animal reſpondetur,bipes aut quadrupes. Et qualis figura eſt circulus reſpondetur exagona ideſt ſine angulis.

Secundus modus, omne qualificans mathematica ſiue ponant immobilia,vt dicunt Platonici ponentes ea abſtracta ſecundũ eſſe, ſiue ponantur mobilia quia nõ abſtrahũt a materia niſi ſm rationẽ,vt tenet Ariſt.dr̃ quale, vel qualitas vnde propoſitiones numerorum dñr eſſe qualitates, puta par impar primus compoſitus perfectus ſuperfluus diminutus,quadratus,cubus ſuperficialis, ſolidus: Similiter differentiæ figurarum,quibus abinuicem differunt,dicuntur qualitates, vt trigonum tetragonum pentagonum exagonum,&c.Nam ſi quæritur,numerus ſenarius, qualis eſt reſpondetur,perfectus,qm̃ cõſurgit ex omnibus partibus ſuis ſimul ſumptis,& ſi quæritur figura ignis, qualis eſt,reſpondetur pyramidalis,& figura terræ eſt rotunda.

Et aduerte, ꝙ hic modus correſpondet quarto generi qualitatis in prædicamentis,vbi dixit Ariſt. Amplius autẽ adhuc rectitudo,& curuitas,& ſi quid ſimile eſt his, ſecundum enim vnumquodque eorum, quale quid dicitur. Triangulum enim vel quadratum eſſe quale dicitur.

Tertius modus,omnes paſſiones ſecundum quas mutãtur ſubſtantiæ ſenſibiles id eſt ſecundum quas fiunt alterationes,dicuntur qualitates,vt caliditas,frigiditas, humiditas,ſiccitas,ſapor,odor, & breuiter omne quod eſt obiectum ſenſus exterioris, & hic modus correſpondet tertiæ ſpeciei qualitatis in prædicamentis. Vbi exemplificans Ariſt. inquit,ſunt autem huiuſmodi, vt dulcedo, & amaritudo, & auſteritas & omnia his cognata. Amplius autem, & calor,& frigus, & albedo, & nigredo. Et quod hæ qualitates ſint manifeſtum eſt.Quæcunque enim ea ſuſceperint qualia dicuntur ſecundum ea.

Quartus modus, Omne illud quo diſponitur homo ad operandum ſecundum virtutem,vel vitiũ, & vniuerſaliter omne quo res bene, vel male ſe habet in ordine ad naturam ſuã,vel ad propriam operationẽ, dicitur qualitas,vnde omnes habitus intellectuales, & ſua oppoſita,& omnes habitus boni morales, & ſua oppoſita,& oẽs habitus corporales

porales boni, & ſua oppoſita, vt ſanitas & ægritudo, pulchritudo,& deformitas,&c. Sunt in hoc quarto modo. Et hic modus correſpondet primæ ſpeciei qualitatis in prædicamentis,vbi inquit Ariſt. Et vna quidem ſpecies qualitatis,habitus & diſpoſitio dicitur.

Poſitis his quatuor modis,reducit eos ad duos.nam ſm reducit ad primum,quoniam proprietates in mathematicis ſunt differentiæ ſubſtantiales,eis.n. vt differentijs differunt,puta differt quaternarius a ternario,quia eſt compoſitus quia ex pare quia eſt primus numerus quadratus, &c. Quartum autem modum reducit ad tertium, nam ſicut qualitates ſenſibiles ſunt principia motuum, & actionum in naturalibus ſic habitus, & diſpoſitiones ſunt principia bonę, vel malę actionis maxime in agente libero vt in homine,& hoc vel ſecundum intellectum vt ſcientia,& ignorantia vel ſecundum voluntatem vt virtus & vitium,vel ſecundum corpus vt ſanitas & ægritudo.

Sed dices,quare Ariſt.primum modũ hic poſitum nõ nominauit in prædicamẽtis, & quare hic prætermiſit genus, ſm poſitum in prædicamentis? Rñdeo aliter conſiderauit Philoſophus de qualitate in prædicamentis, & aliter hic, nam illic conſiderauit inquantum eſt vnũ prædicamẽtum accidentium,& ideo neceſſe eſt omnes ſpecies eius eſſe accidentia,& qm̃ differentia ſubſtantialis non eſt accidẽs, ideo non poſuit eã inter ſpẽs qualitatis inquantũ eſt prædicamẽtum. Hic aũt cõſiderat eã non vt eſt prædicamentũ ſicut dicit Cõm.in cõm.19.ſed vt eſt nomen multiplex, & intẽdit numerare oẽs modos quos hoc nomẽ quale ſiue qualitas cõiter dicta,ſignificare conſueuit,ſiue ſit ſubſtãtia,ſiue accidens,dummodo prædicetur in quale, & qm̃ differẽtia ſubſtantialis prædicatur in quale;ideo continetur ſub qualitate communiter dicta,nõ aũt ſub prædicamento qualitatis.

De ſecundo autem genere, quod eſt naturalis potentia, & impotentia,dico quod prætermiſit illud,qm̃ iam locauerat ipſum in capite de potentia, ſiue poteſtate.Et eſt quartus modus. In prædicamentis autem nominauit eam, quoniam & ſecundum eſſe eſt accidens, & quo ad modum

nomi-

nominandi, habet modum qualitatis. Hæc de qualitate dicta ſint.

CAPVT X.

IN cap. decimo, aſſignandi ſunt modi huius nominis, ad aliquid ſiue relationis, & primo quidem modi relationis ſm ſe, deinde modi ſm aliud, ſiue rōne alterius.

Primus modus eſt, qui fundatur ſuper quantitatem, tā continuam, quam diſcretam.

Super continuam quidem, vt æquale, & inæquale. Duæ enim lineæ finitæ adinuicem comparatæ ſunt, æquales, aut inæquales.

Super diſcretam vero, vt duplum, triplum, dimidium, ſed quia quantitas continua, non fundat relationem, niſi vt induit rationem veritatis, aut numeri, ideo Ariſt. dicit quod primus modus eſt ſm numerum, vt duplum ad dimidium, triplum ad tertiam partem, & multiplex ad ſub multiplex, & excedens ad exceſſum.

Et aduerte, ꝙ in hoc primo modo continentur omnes ſpecies proportionum numeralium, quæ ſunt aut numeri ad numerum, aut numeri ad vnitatē, & ordinatam diuiſionem harū ſpecierū: iam diſpoſuimus in epitome ſuper 8. lib. Phy. in lib. 7. vbi pertractauimus de proportionibus motuum. Et B. Th. ordinat in expoſitione præſentis tex.

Et iterum aduerte, omnes relationes huius primi modi eſſe reales, & mutuas, quoniam ex natura rei omnes duæ quantitates numerales mutuū ordinē habent adinuicē in rōnem menſuræ fundatæ ſuper quantitatem. Patet enim ꝙ ſicut dimidium ex ſui natura, & non ſolum ex apprehē ſione noſtri intellectus reſpicit duplum, ita & econuerſo.

Idem intellige in alijs. & iterum aduerte, ꝙ ī hoc modo continentur oēs relationes, quæ ſunt inter excedens, & exceſſum, & inter continens, & contētum, dato quod non ſint commēſurabilia, ſicut eſt latus, & diameter in quadrato, cum enim vtriuſq; ſit quantitas finita, verū eſt dicere, ꝙ ſunt æqualia, vel inæqualia, non æqualia, vt patet, ergo inæqua-

inæqualia, ergo vnum eſt tantum, & adhuc amplius.

Secundus modus eſt, qui fundatur ſuper potentiam actiuam, & paſſiuam inquantum ſunt principia agendi, vel patiendi. Quæ quidem dupliciter poſſunt conſiderari.

Primo, inquantum nundum ſunt coniunctæ actui, & nominantur his terminis verbalibus, motiuum mobile, actiuum paſſiuum, vt calefactiuum calefactibile.

Secundo, inquantum ſunt coniunctæ actui, & nominantur terminis participiorum præſentis temporis ex parte potentiæ actiuæ, & terminis participij præteriti, ex parte potentiæ paſſiuæ, vt mouens motum, calefaciens calefactum, cauſans cauſatum. Item inquantum non ſunt coniunctę actui, poſſunt comparari ad tempus præteritum, & ad futurum.

Ad præteritum quidē inquantum fuerūt ſub actu, vt pater & filius: pater enim eſt qui genuit, & filius qui genitus.

Ad futurum autem inquantum erunt ſub actu, vt ædificaturus, & ædificandum. In hoc autem modo etiam continentur relationes fundatæ ſuper priuationem potentiæ, quæ dicitur impotentia a qua deriuatur impoſſibile, vel impotens reale, de quo locuti ſumus in c. 7. vbi aſſignauimus differentiam inter impoſſibile reale, & impoſſibile logicum: nam quod eſt impoſſibile, vel impotens reale, reſpectu alicuius eſt impotens, & quòd eſt inuiſibile reſpectu alicuius eſt inuiſibile.

Et aduerte, ꝙ relationes huiuſmodi omnes ſunt reales mutuę modo ſint fundatę ſuper potentiam actiuam, & paſſiuam creatas, ſic. n. ſunt eiuſdem ordinis, & ſe mutuo perficiunt. Nam agens creatum non ſolum actu ſuo actuat, & perficit paſſum, ſed ex actu ſuo perficitur. Si autem fundētur ſuper potentiam actiuam increatam, & potentiam paſſiuam creatam, non erit mutua realis, ſed realis tātum ex parte creati, quoniam licet paſſum creatum, perficiatur ab agente increato, tamen ipſum actu ſuo non perficitur cum ſit ſubſtantia ſua, vt dicemus in lib. 12.

Tertius modus eſt, qui fundatur ſuper menſurationem, vel dependentiam vnius rei ab alia, vel ſuper imitationem

vnius rei ad aliam. Exemplũ primi, vt ſenſibile, & ſenſus, ſcibile, & ſcientia, intelligibile & intellectus. Nam ſenſus quo ad actum pendet a ſenſibili, habemus enim ſenſum vt ſentiamus, vt dicetur in 9. lib. Sic ſciẽtia nr̃a ſpeculatiua pendet a ſcibili, ſic intellectus noſter quo ad actum pẽdet ab intelligibili. Exemplum ſecundi, vt imago, & imaginatum, dicitur enim imago, quia imitetur imaginatum. Relationes aũt hmõi in hoc diſtinguunt̃ a relationibus primi, & ſecundi modi, qm̃ illæ ſunt reales mutuæ, ex hoc ꝙ vnũ extremũ refertur ad aliud, & econuerſo, hic autẽ non ſunt mutuæ, ſed ſtat relatio realis tm̃ in vno extremo. ſ. in eo, ꝙ dependet, vel imitatur. Alterum aũt dicitur relatiue ſolum quia alterum extremum refertur ad ipſum, & ipſum eſt terminus talis relationis. v. g. ſcibile dicitur relatiue ad ſcientiam quia ſcientia refertur ad ipſum, & quia terminat dependentiam ſcientiæ ab ipſo. Similiter imaginatum dicitur ad imaginem, quia imago refertur ad ipſum, & terminat illius imitationem, vtrum autem extremum terminans talẽ relationem, terminet eam ſub ratione abſoluti an ſub ratione relatiui, declarabitur in quæſtionibus noſtris metaphyſicalibus. Iſti igitur ſunt modi relatiuorum per ſe aſſignati ab Ariſt. Sed dices, vr̃ Philoſophus diminutus, nam idẽtitas ſpecifica, & diuerſitas ſunt relationes reales. Socra. n. & Plato realiter conueniunt in natura humana, homo autem, & leo realiter differunt in naturis ſpecificis. Et hæc identitas & diuerſitas non fundantur ſuper quãtitatem, nec ſuper potentiam actiuam, & paſſiuã, nec ſuper menſurationem ſiue dependentiam, ſed ſuper rei ſubſtantiam, ergo, &c. Præterea ſimilitudo & diſſimilitudo, ſunt relationes reales, & fundantur ſuper qualitatem, ergo &c.

Reſpondeo, fundamentum relationis non debet conſiderari præciſe, vt res eſt, ſed vt ſtat ſub ratione fundandi, nam vt res poteſt eſſe ſubſtantia, quantitas, qualitas, actio paſſio, vt autem ſtat ſub ratione fundandi, dico quod non poteſt fundare, niſi vt induit rationem quantitatis, puta vnius, vel numeri, vel rationẽ potentiæ actiuæ, & paſſiuæ, vel rationẽ depẽdentię, &c. Vnde ſubſtãtia nõ fundat iden-

titatem niſi vt vna, nec diuerſitatem niſi vt plures. Idem dico de qualitate, vt fundat ſimilitudinem, & diſſimilitudinem, propterea inquit Ariſt. in tex. Hæc enim ſecundum vnum dicitur omnia, eadem namq; quorum ſubſtãtia vna. Similia vero quorum qualitas eſt vna, &c. Modi vero ad aliquid ratione alterius ſunt tres.

Primus eſt, ratione generis, vt medicina dicitur ad aliquid, quia continetur ſub ſcientia vt ſub genere, quæ dicitur ad aliquid, & eſt in tertio modo, vt viſum eſt.

Secundus eſt, ratione habentis, vt æqualitas & ſimilitudo, & aliæ habitudines dicuntur ad aliquid, quia habẽtia æqualitatem .i. æqualia, &c. dicuntur ad aliquid. Hic tamẽ modus eſt improprius, qm̃ huiuſmodi habitudines ſunt quibus aliqua dicunẽ ad aliquid & nõ quę dñr ad aliquid.

Tertius eſt, ratione accidentis, vt ſubiectum dicitur ad aliquid, quoniam eius accidens dicitur ad aliquid, puta quia hic homo eſt duplex ſecundum quantitatem comparatus alteri homini, dicetur hic homo ad aliquid, quia ei accidit eſſe duplũ, qđ eſt ad aliquid, & Socr. dicitur ad aliquid, quia eſt ſeruus, quod eſt ad aliquid. Hæc de modis ad aliquid dicta ſint. Et hic terminatur ſecũdus tractatus.

INCIPIT TRACTATVS TERTIVS, Eiuſdem Chryſoſtomi Iauelli, ſuper quinto libro Metaphyſicæ.

IN hoc tertio tractatu diſtinguenda ſunt nomina, quæ ſignificant per modum proprietatum, ſiue paſſionum entis, & ſunt iſta.

Perfectum.
Terminus.
Secundum quod.
Diſpoſitio.
Habitus.
Paſſio.
Priuatio.

Habe-

Habere.
Ex aliquo.
Pars.
Totum.
Colobon.
Genus.
Falſum.
Accidens.

CAPVT PRIMVM.

IN primo cap. aſſignandi ſunt modi huius nominis perfectum,& ſic procedemus.

Primo,ponemus modos perfecti ſecundum ſe.

Secundo, declarabimus quomodo iſti modi diuerſis diuerſimode conueniunt.

Tertio, aſſignandi ſunt modi, quibus aliqua dicuntur perfecta in ratione alterius.

Quantum ad primum,aduerte, quòd modi perfecti ſecundum ſe,ſunt tres.

Primo,illud perfectũ eſt,cui nulla particula deeſt requiſita ad integritatẽ ſuã,& hoc eſt perfectũ ẽm quantitatẽ dimenſiuam,& non verificatur niſi in rebus quãtis, vt tẽpus puta dies dr̃ perfectum,qñ pertranſierint 24.horæ,& tempus vitæ cuiuſlibet viuẽtis dr̃ perfectũ, qñ nulla pars deeſt tali tẽpori,& hõ vt totũ integrale dicitur perfectus,qñ nullũ mẽbrũ ſibi deeſt,nec eſt mẽbrum diminutum,nec excedens cõuenientiã naturæ ſuæ,& hoc modo dicitur corpus perfectum, qm̃ cũ non dentur niſi tres dimenſiones nulla ſibi deeſt,& mũdus corporeus dicitur perfectus, qm̃ nulla ſubſtãtia corporea ad eius integritatẽ requiſita ſibi deeſt.

Secundo, illud eſt perfectum,cui nihil deeſt de virtute, & bonitate ſecundum quod ſibi competit, ita quod in genere ſuo non datur excedens ipſum in virtute, nec ipſum in virtute eſt minus habens quàm habeat habere, & dicitur perfectum ſecundum qualitatem. Et hic modus verificatur tam in rebus corporeis,quàm incorporeis, vt ſol

perfectus eſt in luce, & intelligentia eſt perfecta in virtute motiua, & in ſcientia, & medicus perfectus. eſt cui nihil deeſt requiſitum ad actionem medicinæ, nec datur ſuperior eo in tali arte:& aduerte ꝙ hic modus adeo cõis eſt, ꝙ etiam vſitatur in rebus prauis,dicimus.n.perfectum mendacem qñ in ſummo mẽtitur,& perfectũ furẽ,qñ eſt in ſũmo latrocinij,nec eſt mirum , qm̃ cũ perfectio ſit bonitas vtimur ẽt per extenſionẽ noĩe boni in rebus malis, vt bonus ſupplantator,bonus fur,& eſt, qñ aliquis in malo opere ita prudenter procedit ſit vt bonus in bono opere.

Tertio, illud eſt perfectum ꝙ eſt conſecutum finẽ ſuum vt homo dicitur perfectus quando eſt beatus,tunc.n,attingit vltimum bonitatis ſuæ:& dr̃ bonitatis ſuæ ad differentiam eorum qui conſequuntur finẽ malũ,vt adulter,& ꝓditor patriæ,iſti.n. non merentur dici perfecti ex fine malo,ſed miſeri,qm̃ ſicut malum opponitur bono, ita & perfectioni.Tu tñ aduerte,ꝙ qm̃ finis habet rationem vltimi, conſueuerunt loquentes extendere hoc nomẽ perfecti,ad quodcunq; vltimum etiam ꝙ ſit malum, vnde cũ res omnino deſtructa,vel corrupta fuerit, ſolet dici ꝑfecte deſtructa,ſed hæc locutio eſt impropria, & ſolum per metaphoram,ſicut & quando dicimus mortem eſſe finem , quia eſt vltimum.Quod tamen non eſt proprie dictum,nam de ratione finis duo ſunt ſcilicet eſſe vltimum & eſſe appetibile,eſt enim id gratia cuius operamur , ſed ſecunda conditio deficit in morte. quare,&c.

Quantum ad 5m,aduerte,ꝙ iſti modi præcipue primus & ſecundus alicui conueniunt abſolute, & ſimpliciter alicui in genere. Abſolute quidem primus conuenit mundo corporeo , qui continet omnem dabilem magnitudinem extra quem,vt probatur in ſecundo cœli, nulla eſt magnitudo,nec corpus nec locus nec tempus : ſecundus autem modus abſolute conuenit ſoli Deo qui in ſe continet omnes dabiles bonitates cuiuſcunque generis, nec ab aliquo excedit nec ab alio accipit,nec extra ipsũ eſt bonitas,q̃ nõ ſit ab ipſo,& dicit.Cõm.in commẽ.2 1.ꝙ iſta eſt diſpoſitio primi principij,id eſt Dei.In genere autem primus modus

conuenit illi cui nihil deeſt requiſitum ad integritatem ſubſtantiæ ſuæ corporeæ, & eodē modo omne corpus dr̄ perfectum, inquantum ſibi ineſt omne genus dimenſionis .ſ.longitudo,latitudo,& profunditas:ex oppoſito linea & ſuperficies dn̄r imperfecta:ſecundus,vero modus ineſt illi,qui habet oēm virtuté & bonitatem ſibi debitam,pro tali genere,& a nullo exceditur in tali genere, nec diminuitur,vt perfectus medicus, pfectus muſicus,pfectus philoſ.

Quantum ad tertium, aduerte aliqua nominari perfecta ratione alterius,quatuor modis.

Primo,qa producit aliquod perfecte,vt dicitur in quarto Meteor.perfectum eſt vnumquodque cum producit tale quale ipſum eſt.

Secundo,quia habet aliquid perfecte,vt ſol dicitur perfectus quia habet perfectam lucem.

Tertio,quia imitatur aliquid perfecte,vt diſcipulus perfectus,quia in docendo perfecte imitatur magiſtrum.

Quarto,quia repręſentat aliquid perfecte,vt imago cōformis imaginato,ſic omnis effectus vniuocus dicitur perfectus quando perfecte aſſimilatur cauſæ ſuæ.Hæc de perfecto dicta ſint.

CAPVT II.

IN 2.cap.aſſignandi ſunt modi huius nominis terminus ſed prius declarandum eſt,quid ſit terminus conſideratione metaphyſica.Aduerte igitur ꝙ terminus eſt vltimū cuiuſq; rei.Intra qđ continetur quidquid ad terminatum pertinet, & extra qđ nihil rei primæ terminatę reſtat, vt primū cœlum eſt terminus mundi corporei, qm̄ intra ipſum continentur oēs partes mundi, & extra ipſum nihil reſtat.Dixi aūt rei primæ terminatæ, qm̄ non inconuenit idem eſſe vltimū partis præcedentis, & principium partis ſequentis,vt punctus in medio lineæ poteſt dici terminus. .i.vltimum primæ medietatis,non autem ſecundæ.

Modi autem termini ſic diffiniti ſunt quatuor.

Primus,dicit vltimū magnitudinis vel habēs magni-

tudinē,vt ſuperficies eſt terminus corporis, & ſuperficiei linea,& lineæ punctus,& cutis in animali eſt terminus partium aīalis.ſ.oſſis,carnis,nerui,ſanguinis,&c.
Secundus,dicit vltimum ad quod eſt motus ſiue actio, vt quantitas debita rei animatę,eſt terminus augmenti. Dixi aūt ad quod eſt motus,quoniam licet ſolitum ſit dicere.motum eſſe inter duos terminos.ſ.a quo, & ad quem, tamen proprie dicitur terminus,id ad quod eſt motus,qm̄ de ratione termini eſt terminare,id eſt vltimare.

Tertius,dicit finem gratia cuius aliquid fit,qm̄ finis.eſt vltimum ad quod reſpicit agēs, vt ſanitas eſt terminus medicantis,& habitus eſt terminus ædificantis.

Quartus,dicit rei diffinitionem ſignificantem rei ſubſtātiam,& quidditatem:dr̄ aūt diffinitio terminus quia habita rei diffinitione haberi pōt vltimata rei cognitio. Nam habita diffinitione demonſtrari pn̄t paſſiones de ſubiecto quibus demōſtratis acquiſita eſt dereſcibili ſci entia. Qđ ſi diffinitio eſt terminus cognitionis,eſt etiam terminus rei quia diffinitio ſignificat eſſentiam qua vnumquodq; terminatur in certo gradu entis,& quoniam primum ens eſt illimitatum & penitus in terminatum vtpote exiſtens æquiualenter oē ens, ideo de eo non pōt haberi diffinitio proprie dicta. Patet igitur quot modis dr̄ terminus apud metaphyſicum.Quod dico,vt excludam conſiderationem logici,de qua nunc non me intromitto.Et aduerte,ꝙ ſi cōparetur terminus ad principiū,tōt modis dr̄ quo & principium & amplius,nam oē principium eſt terminus,vnde principium lineæ.i.punctus dicitur terminus, ſed non oīs terminus eſt principiū,nā punctus in quo finit̄ linea eſt terminus,ſed non eſt principiū.Hæc de termino dicta ſint.

CAPVT III.

IN tertio capite diſtinguen da ſunt hæc tria, ſecundùm quod,ſecundùm ſe.i.per ſe,& diſpoſitio. Ratio autem diſtinguendi hæc tria ſucceſſiue eſt hæc, quoniam vt patebit aliquis modus ſecundùm quod,eſt idem cum aliquo

modo

modo per ſe. Item aliquis modus ſecũdùm quod diſpoſitio ne, vt manifeſtabitur.

Aduerte igitur, ꝙ ly ſm quod quatuor modis dicitur.

Primo, dr̃ de eſſentia & quiditate rei, nã ſi quæratur, ſecũdũ quid homo eſt riſibilis? reſpondetur ſecundum quod eſt animal rationale, & ſecundũ quid mouet ſeipſum? reſpondetur, ſecundùm quod eſt ſubſtantia animata.

Secundo, dicitur de primo ſubiecto & immediato receptiuo alicuius accidẽtis, vt ſi quæratur ſecundũ qđ corpus eſt coloratũ? reſpondeť ſecundũ ſuperficiem, & aduerte hũc modũ pertinere ad cãm materialem, qm̃ ſubiectum habet rationem materiæ, primus autem ad cauſam formalem.

Tertiò, dr̃ vniuerſaliter de omni cã, nam idem eſt quærere ſm quam cauſam id factum eſt. ideſt congelata eſt aqua, vel factum eſt tonitruum, & per quam cauſam, ſed hic modus in idiomate latino non eſt multum in vſu.

Quarto, dicitur de poſitione ſiue de ſitu, vt cum quæritur, ſecũdùm quem ſtat ille in eccleſia ideſt iuxta vel penes quem. Sed hic modus vſitatior eſt in idiomate græco. Hæc de ſecundùm quod dicta ſint.

Modi vero ſecundùm ſe, ideſt per ſe ſunt quatuor.

Primo, illud dicitur per ſe quod ſignificat rei eſſentiã, & qm̃ diffinitio, & partes diffinitionis ad eſſentiam ſpectant, ideo quando dicitur diffinitio, vel pars diffinitionis de diffinito continetur in hoc primo modo per ſe.

Secundo, illud eſt per ſe, quod apparet in aliquo primo ſubiecto, ſiue ſecundùm totum, ſiue ſecundum partem.

Exemplum primi, ſuperficies eſt colorata.

Exemplum ſecundi, homo eſt viuens, quia eius pars eſt anima cuius naturæ eſt eſſe primo principium vitæ.

Tertio, illud eſt per ſe quod conuenit alicui ſine alia cauſa, ſed ex ſe, vt quando idem prædicatur de ſeipſo, nam licet ſint multæ cauſæ quare homo exiſtit, puta anima, efficiens, materia, tñ huius nulla per ſe hoc tertio modo. Et aduerte, quòd hic modus maxime verificatur in Deo glorioſo quia non mediãte alio eſt omne qđ eſt, vnde dr̃ hoc tertio modo, per ſe bonus, per ſe viuens, per ſe intelligens, &c.

Quartò,illud eſt per ſe,quod ſine cõſortio eſt,& tunc ly per ſe æquipollet ſolitarie, vt fenix eſt per ſe in mundo. Et hic modus ponitur tertius in lib.Poſter. Primus autem & ſecũdus correſpondet primo & ſecundo in poſterioribus & tertius hic poſitus poſſunt correſpondere quarto in poſterioribus .

Quantum ad hoc nomen diſpoſitio, aduerte primo qd ſit, deinde quot modis dicatur. Eſt igitur diſpoſitio ordo partium in quolibet habente partes, vt diſpoſitio domus eſt,quòd fundamentum ſit inferius,& parietes in medio & tectum ſuperius.Modi eius ſunt tres.

Primus eſt,ſecundũ ordinẽ partiũ in loco,ita ꝙ ſicut totus locus correſpondet locato, ita partes loci correſpondeant partibus locati puta totus locus a concauo orbis lunæ vſq; ad centrum correſpondet quatuor elemẽtis,huius autem totalis loci,alia pars correſpondet igni,alia aeri,&c. Et ex hoc ordine dñr elementa bene diſpoſita ſcd̃m locũ,

Secundus eſt,ſecundũ ordinem partium quo ad virtutẽ, ſiue potentiam actiuam, aut paſſiuam, puta reſpectu nutritionis,ꝙ dentes, ꝙ ſtomachus, ꝙ cetera membra vitalia bene ſe habeant,& tunc dicimus eſſe animal diſpoſitum ad nutriendum ſe, quando autem male ſe habent dicitur animal indiſpoſitum.

Tertius eſt, ſecũdum ordinẽ partiũ quo ad ſpeciem ſiue formam totius,& iſte modus requirit tres conditiones.

Primo,ꝙ omnes partes ſint permanentes, vnde in ſucceſſiuis non ſeruatur hic modus diſpoſitionis.

Secundo,ꝙ omnes partes ſint in toto,vt requirit forma totius,puta in homine, caput ſit ſurſum, pedes deorſum, oculus in capite &c. Vnde in monſtro nõ ſeruatur hic modus diſpoſitionis.

Tertio,quòd partes adinuicem continuentur,propterea in homine cuius pedes,aut manus eſſent abſciſſę,non ſeruatur hic modus diſpoſitionis.

Et aduerte, vt dicit Comm. in comm. 24.ꝙ diſpoſitio ſecũdum primũ modum,eſt prædicamentũ ſitus,& quo ad tertiũ modum eſt differentiã quantitatis, dictũ eſt enim in prædi-

prædicamentis aliquam quantitatem habere poſitionē, vt linea, ſuperficies, &c. aliq̄ aūt non, vt tempus & numerus.

Er quantū ad ſecundū modū, vt dicit B.Th. eſt prima ſpecies qualitatis. Hæc de diſpōne & de modis eius dicta ſint.

CAPVT IIII.

IN quarto cap. aſſignandi ſunt modi huius nominis habitus, deinde paſſionis, deinde priuationis, deinde huius infinitiui habere.

Quantum ad habitum Ariſt. duos modos aſſignat.

Primus eſt, habitus dr̄ de eo quod eſt medium inter hominem veſtitum & veſtem, & eſt quaſi vt actio, aut paſſio quædam, nam ſicut inter calefaciens & calefactum mediat calefactio, quæ ex parte agentis dicitur calefactio, actio, & ex parte paſſi dicitur calefactio paſſio, ita inter habentē veſtem, & habitam veſtem mediat habitus, qui ex parte habentis ſignatur vt actio, ex parte habitæ veſtis ſignatur vt paſſio. Quid autem realiter ſit, an reſpectus, an abſolutum determinabimus in q. metaphyſicalibus.

Sed dices, ſi habitus eſt quid medium inter veſtitum & veſtem, nunquid ineſt veſtito mediante alio habitu?

Reſpondeo, quòd non, aliter eſſet proceſſus in infinitum nam ſi habitus ineſt veſtito mediante alio habitu, quęri poterit dę illo alio ſicut de primo, & ſic de alijs: dicendum eſt ergo habitum ineſſe veſtito per ſeipſum, & non per alium habitum medium, vnde idem eſt iudicium de habitu, ſicut de accidente quod ineſt ſubiecto non mediante alio accidente, vanum enim eſt dicere albedinē ineſſe niui, mediante alia albedine, & vanum eſt dicere relationem ineſſe relatiuo mediante alia relatione, & aduerte, ꝙ habitus ſic dictus eſt vltimum prædicamentum.

Secundus eſt habitus, & dicitur diſpoſitio.i. qualitas qua aliquid bene, vel male diſpoſitum eſt, vt virtute homo bene diſponitur moraliter & vitio male, ſanitate bene diſponitˀ quo ad actione naturales, ægritudine aūt male. Sed aduerte habitum ſic dictum poſſe cōuenire alicui dupliciter.

Primo

Primo,ſecundũ ſe & ſic homo exiſtens vere ſanus dicitur habere habitum ſanitatis in ſe & ſecundùm ſe.

Secundo in reſpectu ad aliud, vt laborans febre quarta na poteſt dici eſſe ſanus reſpectu laborãtis febre continua. Item aduerte, quòd nõ ſolum de bona vel mala diſpoſitio ne totius dicitur habitus hoc ſecundo modo,ſed etiam bo na diſpoſitio partium puta ſi quis ſit ſanus capite,& infirmus pede,poteſt dici habere habitum ſanitatis ſecundùm partem, & habitum ægritudinis, ſecundùmpartem.

Idem dico reſpectu corporis & animæ, contingit enim ſo rtẽ habere habitum bonum ſecundùm corpus,quia ſanus & robuſtus,& malum ſm animam quia vitioſus & ꝓfanus, & habitus ſic dictus eſt in prima ſpecie qualitatis,vt patet in prædicamentis. Et aduerte huiuſmodi habitũ eſſe medium inter potentiam & actum ſm,& conſtituit res per ipſum in actu primo,vnde ſciens dormiens dicitur ſciens in habitu.Hæc de modis habitus dicta ſint.

Quantum ad modos paſſionis, aduerte quatuor poſitos ab Ariſt.

Primo,omnis qualitas ſm quam ſit vera alteratio,dicit paſſio, vnde omnis qualitas in tertia ſpecie qualitatis poteſt dici paſſio,vnde & Ariſt.in prædicamentis appellat huiuſmodi qualitates, paſſiones vel paſſibiles qualitates & ſm eas proprie & ſolum ſit alteratio,vt probatur in 7.Phyſic. tex. 14.Huiuſmodi autem qualitates primæ ſunt primæ qualitates elementares,& ſecundæ qualitates cauſatæ a prim s,vt ſapor,& odor,& durities,& mollities,& aliæ de quibus agitur in 4.lib.Meteor.

Secundo,dicitur de omni motu alterationis denominato ab his qualitatibus,vt ſe.tenet ex parte recipientis vt ca lefactio aquę dr̃ paſſio,& vniuerſaliter omnis receptio ſẽſi bilis qualitatis ĩ ſubiecto dr̃ paſſio,& hoc mõ paſſio eſt prę dicamentum oppoſitum prædicamento actionis.

Tertio, dr̃ de alterationibus nociuis,ideſt trahentibus naturam rei, a conuenienti diſpoſitione ad ſibi cõtrariam vt ægrotatio, & hic modus eſt proprius & famoſus, nam vt dicit Ariſt.in 7.Phyſ. tex. 16.riduculũ eſt dicere rẽ dum perfi-

perficitur alterari, vt qñ infirmus ſanatur, aut domus accipit cõplementum. Alteratur aũt proprie, qñ deteriorat̃ vnde febricitantem dicimus alteratũ. idem dicendum eſt de paſſione, nã communi ſermone paſſio proprie dicit̃ receptionem diſconuenientis & contriſtatiue qualitatis.

Quarto, dr̃ de magnis calamitatibus & de magnis proſperitatibus & gaudijs non quidẽ ſm ſe, ſed vt cedunt in malum neſcienti bene vti bona fortuna, & neſcienti ſe regulare in magnis exultationibus. propter huiuſmodi abuſum, quam plures in multis malis inciderũt, ideo ſicut calamitates magnę dici conſueuerunt paſſiones, ſic & magnę exultationes. Hæc de modis paſſionũ dicta ſint. Quantum ad modos priuationis, aduerte, quòd cum dicat negationem cum aptitudine in ſubiecto, poſſunt aſſignari ex parte aptitudinis & ex parte negationis. Ex parte aptitudinis ſunt quatuor modi.

Primo, dicitur priuatio ſiue priuári de eo eſt quod aptũ natum eſſe in aliquo, non tamen in eo quod dicitur priuatum vt lapis priuatus eſt oculis, qui licet non ſint apti eſſe in lapide, tamen ſunt apti eſſe in aliquo alio puta in homine. Si autem tale non eſt aptum eſſe in aliquo de eo non verificatur priuatio, vanum eſt.n. dicere lapidem eſſe priuatum chimera, quoniam cum ſit ens fictitium in nullo eſt aptum eſſe realiter.

Secundo, dr̃ de eo, ꝙ licet non ſit aptum habere, tamen aliquod ſui generis eſt aptum habere, vt talpa dicitur priuata viſu, quem licet talpa non ſit apta habere, tamen aliquid ſui generis, vt homo, canis, leo, equus, &c. quæ continentur ſub animali, vt talpa, ſunt apta habere.

Tertio, dr̃ de eo, ꝙ eſt aptũ habere ſecundùm ſeipſum, & non habet pro tempore ſibi conuenienti & in quo loco & ſecundùm talem partem & ſecundùm modum conuenientem, & hæc eſt proprijſſime priuatio, propter primam circunſtantiam, canis non eſt cæcus ante nonum diem, propter ſecundam non dicitur nox eſſe in cẽtro terræ, quia lux ſolis non eſt apta ibi illuſtrare, propter tertiã non dicitur homo caluus ſecundùm manum, quia capilli

non ſunt apti eſſe in manu.propter quartam non dicitur homo paruus,quia non eſt magnus ſicut turris, nec tardus in motu,quia non currit vt ceruus.

Quarto,dr̃ de eo,a quo aliquid per vim aufertur,quod eſt aptũ poſſidere illud vt viator dr̃ priuatus veſte, quam prædones ab eo rapuerunt,& hic modus eſt valde famoſus apud cõiter loquentes, vnde ſolemus dicere aduerſam fortunam priuaſſe ſortẽ filijs aut amicis aut diuitijs, &c. Igiť inter oẽs modos tertius & quartus ſunt magis ĩ vſu.

Ex parte autem negationis quinque ſunt modi.

Primo,negatio alicuius ſolet dici priuatio,vt æqualitas iniuſtitia,inuiſibile,eo quòd non habet colorem omnino, nec lucem.

Secundo, non ſolum negatio alicuius ſolet dici priuatio,ſed etiam ſi illud habetur defectiue aut türpiter ſicut infirmus dicitur priuatus colore,quia aut non habet debitum colorem,aut habet turpem. Et raucus dicitur priuatus voce,quia non habet bonam.

Tertio, ꝙ habet parum de eo quod eſt aptum habere dicitur priuatum eſſe,vt infirmus grauis dicitur priuatus viribus & ſpiritu,& ſermone,qui de ijs parum habet.

Quarto,ꝙ non de facili aut bene, eſt tale vel tale dicitur priuatiue tale,vt lapis eſt inſecabilis,quia cum difficultate ſecatur.

Quinto,dicitur aliquid priuatiua & proprie ſi non ſolum defectiue aut turpiter,aut parum,aut non bene, ſed ſi omnino non habet,vt ille dicitur cęcus,non quia eſt monocolus,aut parum videt,ſed quia omnino nõ videt,& tamen eſt aptus videre.

Et aduerte,ꝙ inter hos modos,primus eſt improprijſſimus,& quintus proprijſſimus,medij autem,medio modo ſe habent.Iterum aduerte, ꝙ quoniam priuatio proprie dicta dicit negationem & aptitudinem in ſubiecto, cum circunſtãtijs ſupra poſitis inter habitũ & priuationẽ datur medium, vnde non omnis homo eſt iuſtus vel iniuſtus, ſed poteſt eſſe non iuſtus vt puer. & in hoc differt oppoſitio priuatiua ab oppoſitione contradictoria in qua nõ dať

medium,

medium, vnde & Commen. dicit in comm.27.habitus, & priuatio diuidunt verum, & falſum non in omnibus rebus,ſed in ſubiecto.ſ.proprio & apto. hæc de modis priuationis dicta ſint.

Habere autem dicitur quatuor modis.

Primo,de eo,q; habet aliquid in diſpoſitione, & facultate ſua,vt febris habet febricitantem. Tyrannus ciues,poſſeſſor rem poſſeſſam,dominus ſeruum.

Secũdo de ſubiecto,cui ineſt forma,aut ſubſtãtialis, aut accidentalis,vt materia cœli habet formã cœli,corpus habet aĩam,cuprũ habet ſtatuã,ſuperficies habet colorem,intellectus habet ſcientiã:& vniuerſaliter hic modus verificatur de ſubiecto reſpectu cuiuſcunq; accidẽtis ſibi exiſtẽtis.

Tertio,de omni continente reſpectu cõtenti, & hoc modo cœlum habet omnia elementa,& elementata, & omne totum habet ſuas partes,& omnis locus ſuum locatum.

Quarto,de omni prohibente aliquid moueri, aut operari ſecundum impetum ſuum,ſic columnę habent domũ, quoniam prohibent ipſam moueri ſm impetum ſuum.ſ. deorſum, ſicut apud poetas Athlas habet cœlum, quia prohibet ipſum cadere, ſic anima habet corpus,quia phibet ipſum diſſolui, quandiu eſt in eo. & hoc etiam modo continens habet contentum,quia tenet ipſum vnitum aliter ſepararentur partes contenti abinuicem. Iſti ſunt modi ipſius habere, quibus, vt inquit Ariſto. correſpondent modi eſſendi,qui in 4.Phyſ. ſunt octo,ex quibus primus, & ſecundus,tertius,quartus, & octauus correſpondent tertio modo ipſius habere. Quintus autem correſpondet ſecundo modo ipſius habere. Sextus correſpondet primo modo ipſius habere.Septimus, vero correſpondet quarto modo ipſius habere.Hæc de modis habitus, & paſſionis, & priuationis,& habere dicta ſint.

CAPVT. V.

IN quinto cap.diſtinguenda ſunt nomina, quæ important partem,aut totũ,ſiue integrale, ſiue eſſentiale, ſiue vniuer-

vniuerſale, & quoniam pars eſt ex qua aliquid componit, ideo prius diſtinguendum eſt hic terminus, ex quo, deinde pars, deinde totum, deinde colobon, deinde genus.

Aduerte igitur, quod aliquid poteſt dici fieri ex aliquo tripliciter.

Primo, proprie, & prime.

Secundo, proprie, ſed tantum ſecundum partem.

Tertio, improprie.

Modi quibus aliquid fit proprie, & primo ſunt quatuor.

Primo, aliquid fit ex aliquo, vt ex materia, ſiue remota, ſiue proxima. Remota quidem omnia liquabilia fiunt ex aqua: proxima autẽ, vt domus fit ex lapidibus, & ſtatua ex ære, & hic modus procedit via compoſitionis, & eſt oppoſitus tertio modo, vt apparebit.

Secundo, aliquid fit ex aliquo, vt ex primo mouente ſic pugna fit ex conuitio, &c. & omne primum, ex quo originatur aliquid.

Tertio, aliquid fit ex aliquo via reſolutionis ſicut ex cõpoſito cõponentia, reſoluitur.n. compoſitum in componẽtia. & hoc modo fiunt elementa ex elementato, verſus ex poemate, literæ ex ſyllabis, lapides ex domo. & hic modus opponitur primo non ſolum, quia hic attenditur penes reſolutionem, & ille penes compoſitionem, ſed quia hic eſt proceſſus a forma ad materiam. illic autem eſt proceſſus a materia ad formam. partes enim habẽt rationem materiæ, totum autem habet rationem formæ, & perfecti.

Quarto, aliquid fit ex aliquo, ſicut ſpecies ex parte ſpẽi, vt homo ex aĩa, & corpore, vel ex carne, & oſſe, & neruo, dicitur autem pars ſpeciei illud, ſine quo nõ ſaluatur natura ſpẽi, vel quod eſt de ratione ſpeciei. Conſtat autẽ, quòd non ſaluatur natura ſpeciei, puta homo ſine carne, & oſſe, & neruo. ſaluatur autem ſine his carnibus, & his oſſibus. & ideo huiuſmodi partes indiuiduales dicuntur partes materiæ. Ad hoc enim quod ſaluetur natura ſpecifica hominis, non eſt neceſſe eſſe hunc hominem, ex conſequenti poteſt eſſe homo ſine his carnibus, qm̃ ſi non ex his erit ex alijs, ſed de partibus ſpẽi, & materiæ ad plenũ dicemus in lib. 7.

Modus

Modus autem, ſecundum quem aliquid fit ex aliquo ſecundum partem eſt, quādo aliquid dicitur fieri ex aliquo toto. & tamen non fit ex toto, niſi ratione partis, vt filius dicitur ex patre, non ratione totius ſubſtantiæ partis, ſed ratione ſpermatis, & dicitur fieri ex matre non ratione totius ſed ratione menſtrualis materiæ, & plantæ fiunt ex terra ratione nutrimenti tracti ex terra.

Modus vero ſecundū quem impropriè, & trāſumptiue fit ex aliquo, eſt quando ly ex, ſtat pro poſt, vt quando dicimus ex die fit nox. i. poſt diem, ex nubilo fit ſerenum.

Et aduerte, quòd vniuerſaliter duobus modis contingit aliqua fieri ex aliquo.

Primo, quando tranſmutantur adinnicem, ſic totum fit ex partibus via generationis, & partes fiunt ex toto via corruptionis.

Secundo, qñ vnum fit poſt aliud præciſe, ita ꝙ ibi eſt tātum ordo ſm tempus, vt ex feſtis Dionyſijs fiunt feſta tragelia. Hæc de modis huius termini, ex quo, dicta ſint.

Pars autem dicitur quinque modis, ſecundum viam Commentatoris, ſed ſm B. Thom. quatuor modis, quoniam primus comprehendit duos.

Primo, dicitur de parte quantitatiua non aliquota, nec menſurante totum, vt duo ſunt pars trium, & tria ſunt pars quinque. & hoc modo omne quantum ſubtractum ab aliquo quanto, modo ſit minus eo a quo ſubtrahitur, dicitur pars eius.

Secundo, dicitur de parte quantitatiua aliquota, & menſurante, vt tria ſunt pars nouem, quoniam ter tria conſtituunt nouem. & hoc modo omne quātum ſubtractum ab aliquo toto, ſi aliquotiens ſumptum præciſe menſurat totum dicitur pars eius. & hic modus eſt qui obſeruatur a geometra, & eſt proprijſſimus modus.

Tertio, dicitur de parte ſubiectiua, & verificatur de omnibus inferioribus, in quæ diuiditur ſuperius, & hoc modo indiuidua ſunt partes ſpeciei, & ſpecies partes generis, & genera ſubalterna partes generaliſſimi.

Quarto, dicitur de parte eſſentiali, id eſt ex qua conſtat

natura

natura rei,vt corpus,& anima ſunt partes animati,& metallum eſt pars ſtatuæ,& angulus eſt pars trianguli. cõſtat enim natura trianguli ex tribus angulis. Huiuſmodi autẽ pars eſſentialis aliquando dicitur pars ſpeciei, vt ſumpta in vniuerſali,ſicut quando dicitur homo eſt quid compoſitum ex corpore, & anima rationalis; aliquando dicitur pars materiæ, vt quando dicitur hic homo conſtat ex hoc corpore,& hac anima,ſed vt prædiximus de partibus ſpeciei,& partibus materiæ loquemur in lib.7.

Quinto,dicitur de parte diffinitiua,vt de genere,& differentia,ex quibus conſtituitur tota diffinitio,ſed aduerte,ꝙ pars diffinitiua dicitur pars ſm rationem, & non ſecundũ rem prędicatur enim de diffinito,in recto,quia dicit totam naturam diffiniti,licet aliter genus,quia ſub conceptu confuſo,& aliter differentia, quia ſub conceptu determinato. Hæc de modis quibus pars dicitur dicta ſint.

Locuturi de modis totius,prius diffiniemus ipſum totũ; inquantum totum abſolute.Aduerte igitur, quòd totum abſolute eſt illud,cui nulla partium ſuarum deficit,ex quibus conſtituitur natura totius, & continentur in toto, ita quòd ſunt vnum,in eo,quia non habent eſſe ſeparatim,ſed exiſtunt per eſſe totius,quandiu componunt ipſum.& hæc diffinitio verificatur de quolibet ſimpliciter toto, quoniã totum,& perfectum, ſiue completum videtur eſſe idem ex 3.phy.tex.63.

Modi autem totius ſunt duo.

Primus eſt,de toto vniuerſali,vt genus, & ſpecies.ſũt.n. continua ſuorum inferiorum,ſicut totum continet partes.

Secundus eſt,de toto eſſentiali,& integrali,vt homo inquantum eſt compoſitum naturale: & linea, & numerus quinarius inquantum ſunt compoſita quantitatiua.

Differunt autem iſti duo modi in hoc, ꝙ totum vniuerſale non proprie eſt quid compoſitum ex partibus ſubiectiuis,ſed ita continet eas,quod eſt vnaquæque earum, prædicatur enim in recto de partibus. nam & homo,& leo, & capra ſunt animal:totũ vero integrale,& eſſentiale eſt cõſtitutum,& reſultans ex partibus, ita ꝙ nulla partium ſuſcipit

ſcipit prædicationem totius in recto. non enim anima eſt homo, nec materia ſua eſt homo, nec brachiū eſt homo. Et aduerte, ꝙ in toto integrali poſſunt eſſe partes in potētia, vt in linea ante diuiſionem, & partes in actu, vt in exercitu, & in domo. quilibet. n. homo in exercitu habet eſſe ſeparatum ab altero, ſic & ſinguli lapides, ex quibus constructa eſt domus. eſt tñ verū ꝙ perfectius eſt, verius eſt totum, in quo partes ſunt in potentia, quoniam totalitas eſt quædā vnio. vñ vbi maior vnio partium, ibi perfectior totalitas.

Iterum aduerte, ꝙ totum continuum poteſt eſſe ſm naturam, vt lapis, & planta, & poteſt eſſe ſm artem, vt tabulæ, in quibus plura ligna ſunt cōpaginata. continuum quidem per naturam eſt magis totum, quoniā eſt magis vnū vt probauimus in tract. 2. c. 1.. vbi id probauimus duplici ratione. vltra hoc autem ꝙ eſt magis totum aduerte, quòd tripliciter diuerſificari poteſt propter ſitum, & diſpoſitionem partium. nam licet in omni continuo partes ſint ſituatę, & poſitionem habeant, tamen in aliquibus cōtinuis quocunq; modo ſituentur, ſiue ſic, vel ſic ponantur non diuerſificatur natura rei, & huiuſmodi ſunt corpora humida, quæ figurantur non propria, ſed figura continentis. & in his nominamus totū ꝑ ly omne, dicimus. n. omnis aqua, & omne oleum, & non dicimus, niſi improprie, tota aqua, & id magis verificatur in idiomate græco, nam in latino conſueuimus nominare huiuſmodi per ly omne, & per ly totum. in aliquibus autem requiritur determinata poſitio partium, ita ꝙ non conſtaret natura rei, ſi aliter diſponerētur, vt in animali, & in domo, & in alijs, in quibus requiruntur diuerſæ partes ſic, & non aliter ſituatæ. & in his nominamus totum nomine totius non per ly omne. non. n. dicimus omne animal, quādo eſt tm̄ vnum, ſed totum animal. Aliquando autem per tranſpoſitionem partium non mutatur rei natura, ſed figura. & iſta ſunt, quæ habent partes eiuſdē naturæ, & tamē poſſunt figurari diuerſis figuris, ſicut veſtis linea, cuius omnes partes ſunt ex lino. in qua ex vario ſitu partium, licet non mutetur natura rei, quia ſemper erit linea, tamen mutabitur quo ad figuram. nam

alia figura cauſatur in veſte, ſi partes anteriores fiant poſteriores, vel ſuperiores fiant inferiores, & in his totum poteſt nominari per ly omne, ex parte naturæ rei. & per ly totum ex parte figuræ.

Et ſi quæras, quare totũ ſimilium partium dicitur omne, non autem totum diſſimilium partium.

Dico id eſſe, qm̃ totum ſimilium partium ſola diuiſione fit multa, quorũ ſingulum eſt eiuſdẽ naturæ cum toto, vnde vna aqua ſola diuiſione fit plures aquæ, quare põt dici vna exiſtens & omnis hæc aqua, & omnes hæ aquæ, id autem non ſeruatur in toto diſſimilium partiũ, qm̃ nulla eſt eiuſdem naturæ cum toto. & ex diuiſione non multiplicatur natura totius, immo deſtruitur: ex conſequenti non continet in ſe actu, nec in potentia proxima pluralitatem eiuſdem naturæ. vñ in huiuſmodi nõ verificatur omne qđ pluralitatem ſignat cũ ſit ſignũ vniuerſale, verificatᷣ aũt totũ quod collectionẽ, ſiue reſultãtiã ex pluribus ſignat. Hæc de modis totius abſolute ſumpti ſint. Circa colobon, quod dicitur totum diminutum, vel deficiens in aliqua ſuarum partiũ; Aduerte, ꝙ Ariſt. non aſſignat plures modos, qm̃ nõ dabiles ſunt, niſi ẜm magis, & minus, puta homo cui deficiunt manus, & pedes eſt magis colobon, q̃ ille cui tantum pedes deficiunt. immoratᷣ igitur ad declarandum conditiones requiſitas ex parte totius diminuti, & ex parte particulæ deficiẽtis ad hoc, quod aliquid dicatur colobon. Aduerte igitᷣ, ꝙ ex parte totius requiritur, vt ſit totũ quãtitatiuũ ad differentiam totius vniuerſalis, vt eſt genus, aut ſpecies, nam ex ſubtractione indiuidui nõ dr̃ ſpecies coloba aliter oẽs ſpecies corruptibilium ſemper eſſent colobę. & ꝙ ſit ex diſſimilibus partibus compoſitum vnde homogenea ex ſubtractione partis non ſunt coloba, vt aqua, caro, os, neruus. & ſubtractum ſemper ſit minus, vnde ſi aliquid cõponatur ex duabus partibus tm̃ & æqualibus, ablata vna reliquum non poteſt dici colobon, vnde lapis bicubitalis ablato cubito nõ dicitur colobon, nec homo ſectus in duo media. Et quòd poſt ablationem partis remaneat nomen, & ſubſtantia totius, vnde numerus ex ſubtractione vnitatis

non

non dicitur colobon,qm̃ non remanet nomen, nec eadem ſpẽs numeri. & ꝙ tranſpoſitio partium faciat differentiam in toto, eo modo quo declarauimus in modis totius. vnde, vt diximus homogenea non poſſunt dici coloba.& ꝙ totũ ſit ex partibus continuitatis adinuicem. vnde exercitus ex ſubtractione alicuius militis non dr̃ colobon, nec harmonia ex ſubtractione vnius vocis dicitur coloba, quoniam cõponitur ex vocibus grauibus, & acutis, quæ adinuicem non continuantur,ſed proportionantur. Ex parte autẽ particulæ ſubtractę,requiritur ꝙ non ſit ex principalibus propter quas ſeruatur totius ſubſtantia. vnde nec aĩal abſciſo capite,nec planta abſciſa radice poſſunt dici coloba,qm̃ deſtruitur ſubſtãtia totius:& ꝙ ſit ſituata in extremitatibus, vt auris,naſus,manus, ramus. vnde ſi ab homine aufertur pars carnis,puta ex coxa,vel etiã aufertur aliquod intrinſecum, puta ſplen nõ dicetur colobon. & ꝙ pars ablata nõ regeneret. vñ ex ſubtractione folij, aut rami non dr̃ arbor colobon,nec animal ſubtractione pilorũ,nec homo ſubtractione vnguium,aut capillorum. Hæc de colobõ dicta ſint.

Vltimo aſſignandi ſunt modi huius nominis genus, & quot modis dicuntur aliqua diuerſa genere.

Genus igitur quatuor modis dicitur.

Primo, de continua generatione multorum conuenientium in eadem natura ſpecifica, vt hominum genus.

Secundo, dicitur de principio generante, a quo primo deſcendit talis multitudo, vt Romulus dicitur Romanorum genus.& Heber Hebręorum genus.& ſic primus pater cuiuſcunq; multitudinis conuenientis in natura ſpecifica dr̃ genus,& digniori modo,quàm mater, quoniam pater eſt agens. mater vero vt materia, licet & prima mater aliquando dicatur genus,vt pleias dicitur genus pleiadum quoniam trahunt originem a pleia matre.

Tertio,dicitur de primo,& communi ſubiecto rerum diuerſarum formarũ, vt aqua eſt genus omnis metalli, quia eſt prima eorum materia,& ſuperficies eſt genus omnium figurarum ſuperficialium,ſiue planarum.eſt enim propriũ primum ſubiectum in quo figurantur omnes figuræ pla-

re, ſicut corpus eſt genus omnium figurarum ſolidarum.
Quarto, dicitur de eo, ꝙ primo ponitur in diffinitione, & dr̃ de diffinito in quid, & diuiditur differentijs, quæ ſũt qualitates generis. qualificant.n. & determinant naturam generis, vt aĩal eſt genus. primo.n. ponitur in diffinitione ſpeciei, puta hoĩs, & dr̃ de eo in quid, & diuidĩt rationali, & irrationali quibus determinatur ad ſpecies, ideo dicuntur eſſe qualitates ſuæ. & aduerte, quòd hæc doctrina non deuiat a doctrina Porphyrij. nam in prædicabilibus, vt videre poteris ponit primum, & ſm modum eo modo, & ordine quo Ariſt. ponit, ſed in ſecũdo modo in hoc differt ab Ariſt. ꝙ Porphyrius addit locum, ſiue patriam, & Ariſt. ponit matrem, quartum modum etiam manifeſte poſuit Porphyrius, cũ dixit, Genus eſt cui ſupponitur ſpecies, & prædicatur de pluribus ſpecie differentibus in quid. tertiũ modum non poſuit manifeſte, quia potius ad mathematicũ, & metaphyſicum ſpectat quàm ad logicum, poſſumus tñ dicere, ꝙ virtualiter poſuit, quoniã tertius, & quartus, quaſi ad vnum reducuntur, eo ꝙ vterq; habet rationem materiæ & potentiæ. nam ſicut ſubiectum ſe habet ad formã ſic genus ad differentiam, diſtinguuntur tñ in hoc, ꝙ genus non eſt vere, & realiter ſubiectum, nec materia. prædicatur enim in recto, de eo cuius eſt, & dicit totam rei naturam ſub conceptu tñ generico, qui eſt conceptus confuſus. ſubiectum autem & materia nõ dicit totam rei eſſentiam, ſed partem, vt patet. Hæc igitur de modis dicta ſint.

Quantum ad diuerſa genere, aduerte, quòd Ariſto. non immoratur circa primum & ſecundum modum generis, quoniam magis ad oratorem, quam ad Philoſophum ſpectant. aſſignat autem diuerſa genere, iuxta tertium, & quartum modum.

Primo, igitur illa dicuntur diuerſa genere, quorum primum ſubiectum i. materia eſt diuerſa, ita ꝙ non tranſmutantur adinuicem, nec vtrunq; in aliud tertiũ, vnde color & ſapor ſunt diuerſa genere, primũ enim ſubiectũ coloris eſt ſuperficies, ſaporis aũt eſt humidum, quantitas vero & qualitas ſunt adinuicẽ intranſmutabiles, ſimiliter cœlum, & ele-

& elementum ſunt diuerſa genere, quoniam materia cœli diuerſa eſt a materia eleméti, vt alias declarabitur, per oppoſitum omnia elementa & elementata ſunt vnius generis, quia communicant in materia prima eiuſdem rationis, & ſunt adinuicem tranſmutabilia, vt declarabitur in lib. 2. de gñatione. Et aduerte ꝙ hic loquimur de genere phyſico quod ſumitur non ab vno modo prædicandi, ſed ab vnitate, vel diuerſitate primi ſubiecti.

Secundo, illa dñr diuerſa genere quæ continentur ſub diuerſis prædicamentis, vt linea & albedo, Res. n. diuerſorum prædicamentorum non tranſmutantur adinuicem, nec reducuntur ad aliud tertium, cũ nõ conueniant viſcũ ente qđ non eſt vnum niſi analogia, per oppoſitũ res niſi in prædicamenti poſſunt dici vnius generis ſaltem generaliſſimi. Et aduerte, ꝙ hic ſecundus modus magis attenditur ſm genus logicum q̃ genus phyſicũ, nã conſtat, ꝙ res huius prædicamenti dici pñt ſm phyſicũ diuerſorũ generũ, vt cœlum & elementum, quæ t ñ continentur in prædicamento ſubſtantiæ, & eodem genere ſubalterno, quod eſt corpus. Hæc de modis diuerſorum genere dicta ſint.

CAPVT VI.

IN ſexto capite diſtinguenda ſunt nomina quæ videntur importare ens diminutum. Et hæc ſunt falſum, & accidens.

Circa falſum aduerte, ꝙ poteſt dici de re, de diffinitione, de homine. De re quidem dupliciter, primo de eo quod non eſt & tamen dicitur eſſe, vt diametrum eſſe ſimetrum falſum eſt, cuius oppoſitum eſt verum, & nota, ꝙ hoc falſum dicitur dupliciter.

Primo, cum redditione ad verum, vt Socr. ſtare dum ſedet, & dr̃ falſum contingens: ſecundo ſine redditione ad verum, vt hominem eſſe aſinũ, & dr̃ falſum impoſſibile.

Secundo, principaliter dr̃ illud de eõ quod in ſe quidem eſt aliquid, non tñ eſt illud de quo facit apparentiã, vt ſõnium & auricalcum, nã ſomniũ in ſe quidem eſt reuerſio

bant, claudicans ſponte perfectior eſt claudicante vi puta ex detruncata tibia, ergo a ſimili agens praua ſponte, ſed iſti decipiuntur, quia agere praua eſt deficere in moralibus in quibus voluntarium aggrauat & inuoluntarium excuſat, claudicare aũt eſt deficere in naturalibus ex indiſpoſitione inſtrũ potentiæ motiuæ, & ideo ſi ſponte claudicat non ſtat indiſpoſitio ex parte inſtrumenti ex conſequẽti nõ eſt deterior. Tu tñ aduerte, ẜm philoſophum, põt eſſe ſimilitudo in hoc claudicans ſponte deterior eſt in genere moris, qm̃ reprehenſibilis eſt, ſed melior eſt in eſſe naturæ, quia non deficit inſtrumento potentiæ motiuæ, q̃ eſt potentia naturalis, eodẽ mõ, agens praua ſponte deterior eſt in genere moris, non tñ in eſſe naturæ, q̃a forte eſt magis perfectus ẜm intellectum puta quia eſt magis ſciẽs quo modo operandum in moralibus licet non agat ẜm ſcientiam praua voluntate. Hæc de modis falſi dicta ſint.

Circa accidens aduerte duos modos aſſignatos a philoſoqho.

Primo, accidens dicitur id quod alicui ineſt, & verum eſt dicere ꝙ ineſt, non tñ neceſſario, nec vt in pluribus ſed in paucioribus, vt fodientem cauſa plantandi vitem inuenire theſaurum accidens eſt, quoniam non ex neceſſitate nec vt in pluribus hæc duo coniunguntur, nec neceſſario vnum cauſatur ab alio, nec ſequiẽ ad aliud, qm̃ milies, foditur terra nec ſemel inuenitur theſaurus. Item hominẽ muſicum eſſe album vel album eſſe muſicum accidens eſt quoniam non ex neceſſitate fit horum coniunctio, aliter homo non albus non poſſet eſſe muſicus quod ad ſenſum eſt falſum, neq; hæc coniũctio fit vt in pluribus vt patet. & ſic vt aſſignatũ eſt accidẽs ex parte ſubiecti, ita põt aſſignari ex parte temporis, puta ꝙ qñ fit coruſcatio occidatur animal accidens eſt, & ex parte loci, vt ꝙ foſſura & inuentio theſauri coniungantur in eodem loco accidens eſt. Et aduerte, quòd accidens hoc modo dictum non habet cauſam determinatam, quod enim a pluribus cauſis poteſt eſſe non eſt præciſe ab vna determinata, ſed a caſu q̃ eſt cauſa indeterminata ex ſecundo Phyſicorum. Vt cum

aliquis nauigat ęginam & tñ non intendebat illuc nauigare, ſed cauſa nauigãdi fuit orta tempeſtas, aut quia captus a latronibus & illuc deductus: patet igitur huiuſmodi accidens non eſſe a cauſa determinata, ſed poteſt diſtinctim a pluribus eſſe & fieri Et ſi quæras in quo differt exemplum primum ſumptum ex parte loci vel temporis ab exemplo ſecundo ſumpto ex parte ſubiecti. Dico ſecundum Cõmen. in comm. 35. ꝙ in primo vnum eſt cauſa per accidẽs alterius, foſſura. n. eſt cauſa inueniendi theſaurum, & coruſcatio eſt per accidens occidendi animal. In ſecundo autem vnum non eſt cauſa alterius, ſed eſt coniunctum cauſæ, accidit. n. homini qui eſt cauſa muſici ꝙ ſit albus, vnde poſſumus dicere primum exemplum eſſe de cauſa, ſecundùm autem de prædicabilibus per accidens, vel ſecundùm B. Th. primum ſumitur a fieri, ſecundùm autem ab eſſe.

Secundo, dicitur accidens illud quod conuenit alicui ꝑ ſe, & tamen non eſt ſubſtantia eius, vt riſibile eſt accidens homini, & habere tres angulos, accidens triangulo, & hic ſecundus modus per ſe eſt aſſignatus in poſterioribus, & ſupra. Et ſi quæras in quo differt hic ſecundus modus dicendi a primo, dico ꝙ differt in duobus.

Primo, quoniam accidens hoc ſecundo modo, eſt ſempiternum, nam proprium inſeparabile eſt ab eo cuius eſt proprium. Ex accidentibus autem primo modo dictis nullum contingit eſſe ſempiternum, quoniam non habent neceſſariam connexionem, neque reſpectu loci, neque temporis, neque ſubiecti. Et rationem huius magis aſſignabimus in lib. 6. Vbi loquemur de ente per accidens, nam vt dicit Cõm. in comm. 35. loqui de accidentibus & de modis accidentium ad alium tractatum ſpectat, hic autem non intendit Ariſt. niſi exponere tantum nomina.

Secundo, differt, quoniam vt inquit, B. Th. primus modus opponitur huic quod dico ſecundùm ſe, ſecundus autem opponitur eſſentiali & quidditatiuo prædicato. Hæc de modis accidentis dicta ſint. Et hic terminatur tota conſideratio noſtra ſuper quintum librum Metaphyſicæ diſtincta in tribus tractatibus.

Eiuſdem

EIVSDEM CHRYSOSTOMI IAVELLI CANAPITII.

EPITOME.

SVPER SEXTO LIBRO METAPHYSICAE.

SEcundùm ordinem, quem propoſuimus in prooemio huius ſcientiæ, incipiendum eſt in hoc ſexto libro tractare de ente, & quoniam vt viſum eſt in libro quinto, dicitur ens multipliciter, ideo prius conſiderandum eſt qui ſint illi modi entis, de qui quibus non eſt principalis intentio Metaph. conſiderare, hæc autem ſunt ens per accidens, & ens verum: totam igitur intentionem Philoſophi in hoc ſexto complectemur in vnico tractatu quem diuidemus in quatuor capita.

Primo, declarandus eſt modus proprius huius ſcientię, quo habet conſiderare de ente.

Secundo, excludemus ab hac ſcientia ens per accidens.

Tertio, quoniam dicere poſſet aliquis vane excludi ens per accidens, quoniam non datur aliquod ens p accidens ideo deſtruenda eſt hæc opinio.

Quarto excludendum eſt ens verum quod dicitur ens in anima: & ſic concludemus principale intentum Metaphyſici eſſe verſari circa vniuerſale ens reale per ſe, cuius conſiderationem incipit iu libro 7.

Caput

CAPVT PRIMVM.

CIRCA primum caput vt ſciamus modum proprium huius ſcientiæ in conſideratione entis quinque agenda ſunt.

Primo, oſtendetur conuenientia eius cum alijs ſcientijs.

Secundo, oſtendetur eius differentia in cõmuni ab alijs ſcientijs.

Tertio oſtendetur modus proprius Phyſicæ & Mathematicæ, & huius ſcientiæ.

Quarto, declarabit̃ quòd cum Phyſica & Mathematica & hæc ſcientia ſint theor. quare hæc ſola dr̃ theologia.

Quinto, ſoluetur dubium.

Quantum ad primum, quòd omnis ſcientia particularis quocunque modo ſit cognitio intellectiua, ſiue ſpeculatiua, ſiue practica actiua, vt moralis, ſiue mechanica inquirit principia & cauſas ſui ſubiecti, ſiue per omnimodam certitudinem, vt Mathematicæ, ſiue cum aliquali incertitudine & ſuperficialiter, vt morales; & hæc quidem propoſitio manifeſtatur inductiue. nam medicina inquirit cauſas conualeſcentiæ, geometria cauſas & principia magnitudinis, puta punctum eſt principium lineæ, linea principiũ ſuperficiei: & Arithmeticus principia & cãs numeri, puta vnitas eſt principiũ numeri, & diuiſio cõtinui eſt cã eiuſdẽ nãlis, principia & cãs entis mobilis, puta mãm formã & efficiẽtẽ: moralis principia & cãs habitus moralis, puta agẽs liberũ & frequentati actus cõſimiles, mechanica, puta ædificatoria principia & cãs edificij, puta hanc materiã, hũc finẽ, hãc figurã, hoc agẽs. Patet igit̃ oẽm ſcĩam inquirere principia & cãs ſui ſubiecti. Cu igitur Metaphyſica ſit maxime ſcĩa, ad ipſam ſpectat cõſiderare principia & cauſas entis inquantum ens quod eſt eius ſubiectum, vt ſtabilitum eſt in 4. lib. tract. 1. cap. 1. in hoc igitur conuenit hæc ſcĩa cum alijs ſcientijs particularibus, ꝙ ſicut illę conſiderant principia & cauſas ſui ſubiecti proprij, ſic & iſta.

Quantum

Quantum ad fin, aduerte differentiã in cõmuni conſiſtere in hoc, ſicut omnes ſcientiæ particulares verſantur circa determinatum genus entis, non inquantum eſt ens ſed inquantum eſt hoc vel illud genus entis, puta geometra verſatur tm̃ circa magnitudinem, non inquantũ, eſt ens (ſic enim ad primum Philoſophum ſpectat) ſed inquãtum eſt magnitudo, ſic inquirunt propria & particularia principia illius generis entis & proprias cauſas inquantũ eſt tale ens, & non aliter. Primus autem philoſ. ſicut ſpeculať ens vniuerſaliter, qđ eſt ens inq̃tũ ens, ſic habet inquirere prima & vniuerſalia principia & vniuerſales cãs entis inquantũ ens, & id iam ſtabilitum eſt a nobis in 1. trac. primi lib. cap. 2. & manifeſtũ erit in lib. 12. patet ergo qũo differt primus philoſophus a quocunq; alio ſciente particulari, tam in ſpeculatione ſubiecti, quã in inquiſitione principiorũ & cauſarum. Et ex hac dñia aduerte corollaria duo.

Primum eſt, ſicut nulla ſcientia particularis conſiderat ens inquantum ens, nec aliquod genus entis inquantum ens, ſic non habet conſiderare quod quid eſt, ſiue quiditatem ſui ſubiecti. eiuſdem enim ſcientiæ eſt conſiderare rei entitatem & ſuam quidditatem, ſiue ſuũ ꝙ quod quid eſt Ad primum igitur philoſophum ſpectat conſiderare de quod quid eſt ſicut de ente.

Sed dices quomodo ergo ſcientia particularis demonſtrat paſſiones de proprio ſubiecto, cum quod quid eſt ſubiecti ſit medium in demonſtratione?

Reſpondeo, licet non inueſtiget quod quid eſt ſubiecti ſui tñ accipit ipſum vt notificatum ſibi ex ſenſu, ſicut phyſicus accipit quid eſt anima, qm̃ ſenſu accipit ipſam eſſe principium operum vitæ, vel ſupponit ipſum vt notificatum in prima ſcientia, ſicut geometra accipit a 1. Philoſopho quid ſit magnitudo, & eo notificato ſibi per ſenſum vel ſuppoſito vtitur ad demõſtrandũ, quæ quidem demõſtratio non eſt de ipſo quod quid eſt, vt probatum eſt in 2. Poſter. ſed de paſſione quam concludimus ineſſe ſubiecto per ipſum quod quid eſt. Tu tamen aduerte, ꝙ hæc ppoſitio, ſolus metaphyſicus conſiderat quod quid eſt habet

ambigui-

ambiguitates,quas determinabimus in q.metaphyſicali.

Certum eſt enim,ꝙ phyſ. inueſtigat quidnam eſt motus,& infinitum,& locus,& tempus,nec id ſupponit inueſtigandum a primo philoſopho. Scđm eſt, ſicut nulla ſciẽtia particularis conſiderat quod qd eſt ſui ſubiecti,ſic nec dicit,an ſit vel non ſit,qm̃ eiuſdem ſcientiæ eſt manifeſtare de ſubiecto an ſit,&quid ſit:ſpectat ergo ad primũ philoſophum qō de qd eſt,& an eſt cuiuſcunq; ſubiecti determinati in aliqua ſcientia particulari, & propterea Ariſto.in j.Poſter.dicit ꝙ de ſubiecto ſupponitur quid & quia.

Quantum ad tertium,aduerte,ꝙ modus proprius Phyſicæ,quæ apud antiquos non ponentes aliquod ens incorporeum & immobile credebatur prima philoſophia, manifeſtatur ex tribus,primo quia verſatur circa certum genus entis,& non circa ens communiſſime ſumptum, hoc aũt genus dicitur ens naturale,in quo eſt principium motus & quietis,& dicitur ens mobile,ꝙ pro maiori parte dicitur inſeparabile a materia,nec habet eſſe niſi in materia excepto intellectu,de quo dicet Ariſt in lib.12.text.17. ꝙ nil prohibet ipſum remanere ſeparatum a materia.ſecundo,quia conſiderat ens naturale modo ſpeculatiuo & non practico,eſt.n.theorica & non practica,quod ſic declaratur,omnis ſcientia practica aut eſt actiua,aut factiua,actiua proprie dicitur cuius actio remanet in agente,vt velle eligere,appetere,vnde & philoſophia moralis dr̃ practica actiua,verſatur enim circa actiones immanentes & partis rationalis & partis appetitiuæ,vt eſt apta obedire rationi, ſicut declaratur in fine primi Ethic.factiua autem proprie eſt cuius actio tranſit in materiam exteriorem,vt ædificare,ſculpere,pingere,vnde artes mechanicæ dicuntur practicæ factiuæ,quoniam earum actiones tranſeunt in exteriorem materiam,& non remanent in agente,ſed philoſophia naturalis non eſt ſcientia actiua nec factiua. nam tam actiua,q̃ factiua eſt principium productiuum ſui obiecti,vt ſcientia moralis adiuncta voluntate eſt principium productiuum actus & habitus moralis:& ſciẽtia ædificatiua adiuncta voluntate eſt principiũ productiuum domus.

ſed

ſed philoſophia naturalis non eſt principium productiuũ rei naturalis, quoniam res naturales pro principio habent naturam,quę eſt principium in quo eſt,vt dictũ eſt in quinto lib. Et præterea aſtronomia non eſt productiua, ſed cognoſcitiua cœli, nec homo generans hoiem generat per philoſophiam naturalem, aliter ſoli philoſophi generarẽt, ergo philoſophia naturalis non eſt practica. Et aduerte ꝙ ex hoc ꝙ practica eſt productiua ſui obiecti, theorica autẽ non ſed ſupponit ipſum, extracta eſt illa differentia inter practicam, & ſpeculatiuam, quã poſuit Ariſt. in procœmio huius ſcientiæ, & in 2.lib.tex.3.cum dixit, Theoricæ finis eſt veritas.i. vera cognitio ſui obiecti,practicæ autem opus, & eſt differentia ſumpta ex parte finis.

Verum quia conſiderare obiectum modo ſpeculatiuo & eſſe theoricam commune eſt phyſicæ, & Mathematicæ, & huius ſcientiæ, ideo tertio Ariſto. declarat modum proprium phyſicæ ex modo diffiniendi ſibi proprio,modus autem diffiniendi proprius phyſicæ, non poteſt manifeſtari niſi etiam manifeſtetur modus proprius diffiniendi mathematicæ,& huius ſcientiæ. Aduerte igitur tres modos diffiniendi. Primus eſt,quod in materia ſenſibili qualis eſt diffinitio ſimi.

Secundus eſt,ſine materia ſenſibili,licet diffinitum non habeat eſſe ſeparatum a materia ſenſibili,qualis eſt diffinitio recti & curui.

Tertius eſt,ſine omni materia, tam ſenſibili quàm intelligibili,eo quod diffinitum eſt omnino immateriale, & nõ quantum,qualis eſt diffinitio intelligentiæ.primus modus eſt proprius ſcientiæ naturali, eo quod naturalia non abſtrahunt a motu,ex cõſequenti,nec a materia ſenſibili, vt patet de partibus animalis,& de partibus plãtæ,vnde & in 2.Phy.tex.19.aſſignans philoſophus differentiã inter phyſicam,& Mathematicam, dixit diffinitionem naturaliũ eſſe ſicut diffinitio ſimi, in cuius ratione ponitẽ ſubiectũ ſenſibile.ſ.naſus,& non ſolũ naturalia cõpoſita diffiniuntur ꝑ materiam ſenſibilẽ,ſed & formę naturales, & quæcunque anima non poteſt eſſe ſine materia, vnde diffinit eam per

eſſe

eſſe actum corporis phyſici. Dico autem animam, quæ non poteſt eſſe ſine materia, quoniã ſi qua eſt ſeparabilis a materia ea ratione qua ſeparabilis eſt, iam ad metaphyſicum pertinet, vnde in 2. Phy. tex. 26. ponens philoſophus terminum conſiderationis circa formas inquit, Quomodo autem ſe habeat hoc ſeparabile. i. anima inquantum ſeparabilis, & quid ſit, ſcilicet ſecundum eſſentiam ſuam primæ philoſophiæ eſt determinare.

Secundus aũt modus eſt proprius mathematicæ, nam licet nondum ſit determinatum vtrum entia mathematica ſint ſeparata a materia ſm eſſe, vt dicunt aliqui quorũ rationes adduximus in 3. lib. cap. 5. & eas iam ſoluimus illic. Ariſt. aũt hoc determinauit in lib. 7. tñ manifeſtũ eſt ꝙ ſpeculantur a mathematico, ac ſi eſſent ſeparata. non enim cõſiderat triangulum inquantum ligneum, aut æneum, aut terreũ, ſed inquantum eſt talis figura rectilinea, & propterea mathematica entia, vt cadunt ſub ſcientia mathematica, non recipiunt in diffinitione ſua materiam ſenſibilem, ſed vt ſic dñr abſtrahere ſecundum ratione a motu, a materia, a fine, vnde in 2. phyſ. tex. 19. dixit Ariſt. impar & par, & lineam, & rectum, & curuum diffiniri ſine motu, & ſine materia, non autem caro & os, & homo, &c.

Tertius vero modus proprius eſt huius ſcientiæ, nam ſi eſt aliquod ens immobile ſempiternũ, & ſeparatũ a materia ſm eſſe, cõſtat qđ ad hanc ſcientiã pertinet, nã phyſica licet ſit theorica verſat̃ tm̃ circa entia mobilia, vt dictũ eſt, & Mathematica licet ſit theorica verſatur tm̃ circa quantitatẽ continuam, aut diſcretam, quæ licet vt conſideratur a mathematico abſtrahat a motu, tñ ſm eſſe eſt inſeparabilis a materia, vt determinabit in lib. 7. ptinet ergo ad ſcientiã priorẽ, & digniorem Phyſ. & mathematica, talis aũt nõ datur niſi hæc ſcientia, & qm̃ entia immobilia ſeparata, & æterna, ſunt maxima, & prima entia, & maximũ & primũ eſt cauſa aliorum, vt dictũ eſt in 2. lib. ideo hæc ſcientia cõſiderat primas, & vniuerſales cauſas horum ſenſibiliũ quas in 12. lib. dicemus ſubſtantias abſtractas, & præcipue primã. Cum igitur Metaphyſica conſideret huiuſmodi entia, neceſſe

neceſſe eſt quod eius modus diffiniendi ſit omnino ſine materia nam cum vera diffinitio ſit indicatiua eſſentiæ rei diffinitæ ſi daretur per materiam, non competeret diffinito immo eſſet falſa, vt declarauimus in lib.5.tract.3.c.6. puta ſi dicerem intelligentia eſt ens corporeum. ſi dicerem, animal eſt ens incorporeum.

Quantum ad quartum aduerte, ꝙ Ariſt. ex triplici conſideratione entis. ſ. entis mobilis inſeparabilis a materia ſm eſſe, & ſm rationē, & entis ſeparabilis a motu, & a materia tm̄ ſm rōnem, & entis ſeparati ſm eſſe, & ſm rōnem, concludit tria genera philoſophiæ theoricæ. ſ. phyſicam, mathematicam, & hanc ſcientiam quam dicit theologiam quod declarat dupliciter. Primo, quia ſi eſt in aliquo genere rerum aliquod diuinū, maxime eſt in genere entium ſeparatorum, quæ diximus conſiderari in hac ſcientia. Secūdo, quia cum hæc ſcientia ſit honorabiliſſima, vt declaratum eſt in procemio, debet verſari circa honorabiliſſimum ens, hoc aūt eſt ens diuinum, conuenienter, dr̄ ergo theologia. Quantum ad quintum, aduerte, ꝙ ex prædictis immediate oritur dubium. nam ſi hæc ſciētia diſtinguitur a phyſica, & mathematica, quia illę conſiderant de ente inſeparabili a materia, hæc autem de ente abſtracto, & ſempiterno: ergo erit ſcientia particularis, ſicut & illæ, ens. n. abſtractum ſempiternum eſt vnum determinatum genus entis ſicut & ens inſeparabile, cuius tamen oppoſitum determinatum eſt in 4. lib. vbi dictum eſt hanc ſciam ſpeculari ens inquantum ens, & quæ per ſe inſunt enti, propterea dicta eſt communis & vniuerſalis & prima ſcientia.

Ad hoc reſpondetur, ꝙ licet hæc ſcientia principaliter verſetur, & vltima intentione circa ens abſtractum ſempiternum, ex hoc tamen non eſt ſcientia particularis, quoniam entia abſtracta ſunt cauſæ, & principia totius entis, ex cōſequenti conſiderat totum ens, hæc autem ratio deficit in phyſica, & mathematica, quoniam non ſolum conſiderant determinatum genus entis, ſed & principia, & cauſæ ab eis conſideratæ nō ſunt principia uniuerſalia, & cauſę vniuerſalis entis, vt dictum eſt ſupra.

Poteſt,

Poteſt etiam dici, ꝙ hæc ſcientia non ſolum eſt commu nis & vniuerſalis, quia cõſiderat primas, & vniuerſales cauſas entis, ſed quia conſiderat non ſolum entia ſeparata, & immobilia, vt intelligentias, ſed & ens vnum & bonum, & actum, &c. quæ quidẽ cõmunia poſſunt dici ſeparata ſecũdum eſſe non repugnanter, non enim de neceſſitate habẽt eſſe in materia, aliter non inueniretur ens, & vnum, & bonum, & actus niſi in materia, & hæc ratio ẽt deficit in phyſica, & in mathematica, quoniam omne ens naturale cum ſit mobile, & omnis quantitas, qm̃ conſequitur materiam, de neceſſitate nõ habent eſſe niſi in materia. Patet ergo ꝙ non eſt neceſſe hanc ſcientiam eſſe particularem, ſicut phyſica, & mathematica, eſt tamen verum quod ſi non daretur niſi ſubſtantia naturalis, & eius accidentia, phyſica eſt prima & communis, & vniuerſalis ſcientia, quia conſideraret de toto ente, & non eſſet alia ſcientia prior, & honorabilior ea. Hæc de primo cap. dicta ſint.

CAPVT II.

IN ſecundo cap. excludẽdum eſt ens per accidens a principali conſideratione metaphyſici, ad cuius reſolutionẽ duo agenda ſunt.

Primo, ꝙ de ente per accidens non poteſt haberi ſcientia, ex conſequenti hæc ſcientia vane laboraret circa ipsũ, ideo prætermittendum eſt.

Secundo, quoniam qualiſcunq; cognitio haberi poteſt de ipſo, ideo cum hæc ſcientia conſideret ens inquantum ens, & omnes diuiſiones entis inter quas hæc eſt prima, entium aliud per ſe, aliud per accidens, ideo congruum eſt vt ibi conſideretur quidquid de ente per accidens cognoſcibile eſt, ne apud metaphyſicum remaneat aliquis modus entis penitus intactus.

Quantum igitur ad primum pono hanc concluſionem.

De ente per accidens nulla eſt ſcientia, hanc probo ſigno, & rõne, ſigno quidẽ ſic, ſi de eo tractaret aliqua ſcientia, vel illa eſſet practica, vel theorica, non practica, nã practica,

ctica,puta ędificatoria, licet conſideret per ſe requiſita domui,puta talem materiã,talē formam,talem finē, tñ quæ per accidens poſſunt aduenire domui,puta ꝙ vni ſit in triſtitiam,alteri in voluptatem,uni vtilis,alteri damnoſa non conſiderat,nec poteſt conſiderare, a cauſis.n. infinitis hæc accidere poſſunt,ex conſequenti,cognoſci non poſſunt:nec ſpeculatiua non.n.geometria ſpeculatur ſi triangulus eſt ligneus vel terreus,hæc.n.accidunt triangulo, ſed cōſiderat, quæ per ſe conueniunt ei, puta quod eſt prima figura recti linea,quod habet tres æquales duobus rectis,&c.Ratione autem ſic,omnis ſcientia eſt de eo quod eſt ens,quòd.n.nō eſt non contingit ſcire ex 1.Poſter. ſed ens per accidens nō eſt ens, ſed potius non ens, & ſi eſt ens eſt magis nomine quam re,pro quanto vnum de alio prædicatur,puta dicendo grammaticum eſt muſicum,& quidem quòd re non ſit ens patet ex hoc,quòd cum ens & vnum ſint idem vt probatum eſt in 4.lib. ens per accidens non magis eſt ens quã ſit vnum, eſt autem vnum nomine pro quanto vnum de altero prædicatur,copula.n. ſignificat vnionem, non autē eſt vnum re,nulla enim res eſt quæ conſtituatur ex albo & muſico,licet eidem ſubiecto ineſſe poſſint.

Præterea,quæ vere ſunt ens,vt animal rationale, & corpus animatum vna generatione generantur, & eodem modo corrumpuntur, dum enim generatur rationale generatur animal, ſed quæ ſunt ens per accidens non vna generatione generantur,nec ſimul corrumpuntur,ſed diuiſim,vt album vna, & muſicum alia, ergo entia per accidens magis & verius ſunt non entia quàm entia,& propterea Plat. non male fecit ordinans artem ſophiſticam circa ens per accidens. ordinare ipſam circa non ens, Dicebat enim ens per accidens, circa quod deſudant ſophiſtæ eſſe non ens. Sed dices quomodo ſophiſtæ verſantur circa ens per accidens?

Reſpondeo, cum multæ ſint fallaciæ maxime verſantur circa fallaciam accidentis, per quã propter ſui ſubtilitatē, multotiens decipiuntur ſapientes,prouenit aũt hmõi fallacia ex eo quod aliqua ſunt ſm ſe accepta diuerſa,& tamen

aliquo modo vniuntur ſiue coniunguntur,& ex hoc quod aliquo modo viuunt creditur quidquid conuenit vni conuenire alteri, vt ſi arguatur ſic, muſicũ eſt diuerſum a grãmatico, quoniam alia ſcientia eſt muſica & alia eſt grãmatica,& muſicum eſt grammaticum, contingit.n. eundẽ eſſe muſicum & grammaticum, ergo muſicum eſt diuerſum a ſe, nõ ſequitur quia in maiori eſt diuerſitas per ſe, in maiori aũt eſt vnitas per accidens, ex qua non poteſt concludi diuerſitas eiuſdem a ſeipſo: eodem modo dicendum eſt ad hunc paralogiſmum, muſicũ eſt diuerſum a Coriſco, quia alterum dicit qualitatem, alterum ſubſtantiam, & muſicũ eſt Coriſcus, quia Coriſcus poteſt habere muſicam, & contingit, ꝙ de facto habeat, ergo muſicum eſt diuerſum a ſe. Item non ſequitur ſi ſic arguatur quod eſt, & non ſemper fuit, eſt factũ, ſed grammaticus eſt muſicus, contingit enim Socr. prius didiciſſe grammaticã, & poſt aliquod tempus didiciſſe muſicam, ergo grãmaticus factus eſt muſicus non ſequitur, quia maior eſt vera in ijs quæ per ſe ſunt tãtum ſed grammaticum eſſe muſicum non eſt per ſe, vt patet, & ideo non ſequitur grammaticum eſſe factum muſicum ad ſenſum quo intendit ſophiſta, intendit.n. eandem productionem eſſe terminatam ad vtrunque quod non eſt verũ, quoniam nõ ſunt vnum niſi per accidens, & ideo alia productio terminatur ad vnum, & alia ad aliud, ſi autẽ eſſent vnum per ſe ſicut homo, & animal, ſophiſta haberet intentum, quoniam eadem productione producitur homo & animal, & homo, & vnus homo, & homo & rationale.

Quantum ad ſm, aduerte, ꝙ licet de eo, ꝙ eſt ens per accidens non poſsit haberi certa cognitio, ſicut nec de eo ꝙ ponitur infinitum, vel fortuitũ, vel vacuum.i.de ſubtracto, tamen de ente per accidens formaliter ſumpto poteſt haberi cognitio, ſicut de infinito, vt patet in 3. Phyſ. vbi diffinitur & de fortuitu, vt patet in 2. Phy. & de vacuo, vt patet in 4. Phy. De ente igitur per accidẽs formaliter ſumpto, duo conſideranda ſunt, primo, quæ ſit eius cauſa, ſecũdo, quæ ſit eius natura, & ex ijs manifeſtũ erit quare de eo qđ ſit per accidens.i.de ſubtracto nõ poteſt haberi ſciẽtia.

Quantum

Quantum ad cām, aduerte, ꝙ cum omne per accidens reducatur ad per ſe neceſſe eſt entia per ſe eſſe cām entis per accidēs: entia, aūt per ſe ſunt duplicia, quædā ſunt ſem per eodē modo ſe habentia, ex conſequenti neceſſaria, nō per violētiā, ſed quia nō poſſunt ſe aliter habere vt cōple xa in 1. & 2. modo per ſe: quædā non ſunt ſemper, ſed vt in pluribus, vt hominē generare hoīem, & non monſtrum, hyemem eſſe pluuioſam, æſtatem calidā, & ſerenā, & hæc ſunt cauſa entis per accidens, nam vt inqnit Cōm. in com men. 5. quando in eis quæ fiunt pro maiori parte, non fit illud quod innatum eſt fieri, fit illud quod eſt per accidēs puta qn̄ homo nō naſcitur cum quinque digitis, naſcitur monſtrum, quod dicitur ens per accidens, qm̄ eſt ex defe-ctu eius, quod eſt vt in pluribus, vnde ſequitur quòd ſi om nia eſſent neceſſaria, & infallibilia, nullum eſſet ens per ac cidens. Ad hoc ergo quod ſaluetur ens per accidens, neceſ ſe eſt dari entia contingentia, quæ licet ſint talia pro maio ri parte, tamen prout raro fit oppoſitum dicitur ens per accidens. patet igitur, quod cauſa entis per accidens eſt id quod eſt vt in pluribus inquantum deficit.

Quantum ad naturam entis per accidens, aduerte, ꝙ de ratione, & quidditate eius eſt, vt nō ſit ſemper, nec pro maiori parte. ſic. n. eſſet ens per ſe, ſed raro, & in paucioribus. Ex hoc. n. quod ea quæ ſunt, vt in pluribus, aliquando deficiunt prouenit ens per accidens, vt ſi ſub cane pluat, eſt ens per accidens. nam vt in pluribus æſtas, & maxime ſub calida æſtuans, & ſicca & id cōuenit æſtati per ſe. Item quod homo ſit albus eſt per accidens, vel quod albus ſit muſicus. quod autem ſit animal, vel riſibilis eſt per ſe, qm̄ hoc eſt ſemper, illud autem raro. Item ꝙ ædificator ædi-ficet eſt per ſe, ꝙ autem ſanet aliquem eſt per accidens, quoniam vt in pluribus ædificat, raro autē contingit ædi-ficatorem eſſe medicum, & ideo per accidens ſanat. Item quod coquus faciat cibum delectabilem eſt per ſe. id enim intendit, & vt in pluribus ſic facit. quod autem faciat cibū ſalubrem eſt per accidens, quoniam id non intendit in-quātum coquus, & raro id facit, vñ ſicut ad medicū ſpectat

per ſe dare medicinam ſalubrem, per accidens autem medicinam ſuauē,ſic oppoſito modo contingit in coquo.Ens igitur per accidens proprie dictū eſt illud quod raro,& præter intentionē euenit.& eſt a cauſa indeterminata,vt declarauimus in lib.5.in tract.3.c.6.diſtinguentes hoc nomen accidens:& pro rei veritate hoc ens per accidens coincidit cū fortuna,& caſu, de quibus manifeſtum eſt in 2. Phy. Hæc igitur de ente per accidens formaliter ſumpto dicta ſint, ex quibus poſſumus rationē ſumere, quare de ſubtracto non pōt haberi ſcientia. nā omne quod ſcitur poteſt doceri,omne quod poteſt doceri eſt ſemper, vel vt in pluribus. neceſſe eſt.n. docentē determinare id quod docet aut quia ſemper ſic eſt,aut pro maiori parte, aut pro tali tempore, puta in luna noua.quod aūt raro a cauſa interminata prouenit nō poteſt determinari.ergo nō poteſt ſciri.nā docens medicinā, ideo docet mellicratum eſſe bonū febricitanti, quia pro maiori parte ſibi prodeſt,quod ſi raro, & indeterminate ſibi proficeret, non poſſet de eo certa regula fieri, ex conſequenti,nec ſciri,nec doceri.Hæc de 2.ca.dicta ſint.

CAPVT III.

IN cap.tertio,deſtruenda eſt quædam opinio,quæ conatur tollere ens per accidens,quod eſt ens fortuitum,ſiue cauſale,& quatuor agenda ſunt.

Primo,ponentur fundamenta huius opin.

Secundo,arguetur contra eam.

Tertio, inferetur contra dictam opin. corollarium per quod ſuſtinetur natura entis per accidens.

Quarto,ſoluentur duo dubia.

Quantum ad primum, aduerte quoſdam dicere omnia ordinato curſu ſibi ſuccedere, & vnum ex alio de neceſſitate procedere, vt omne futurum ex aliquo præterito, & fundant ſe ſuper duas propoſitiones,quas habēt pro veris, licet decipianē prima eſt,omne quod fit in mundo inferiori habet cām per ſe, & determinatā.ſecunda eſt, ad quālibet cauſam per ſe, & determinatam neceſſe eſt ſequi effe-

ctum,

ctum:ex his duobus ſuppoſitis ſequitur cauſam nunquam fruſtrari ſuo effectu,ex conſequenti nihil agitur, niſi qđ aptum natum eſt agi.ergo nullum eſt ens per accidens. Dictum eſt enim ens per accidens prouenire ex eo,ꝙ cauſæ agentes,vt in pluribus aliquando deficiunt.

Quantum ad ƒm,aduerte,ꝙ Ariſt.intendens deſtruere hanc opinio.proponit hoc fundamentum,non inconuenit generari,& corrumpi principia,& cauſas aliquorum effectuum,& tamen non neceſſario ƒm eum ordinem,&infallibilem ſucceſſionem producuntur,& corrumpuntur effectus,quoniam poſſunt impediri,vel ex indiſpoſitione materiæ,vel occurſu contrarij agentis.

Exemplum primi,ex indiſpoſitione materiæ aliquando non naſcitur ſemen ſeminatum ſtante virtute actiua ſufficienti in ſemine,& influentia cœli,quoniam terra eſt nõ madefacta,vel non culta.

Exemplum ſecundi, palea ſicca approximata igni non comburitur,quoniam aqua ſuperfunditur.ex hoc fundamento ſi arguit Ariſt. ſi omnis effectus habet cauſam per ſe,& ad illam poſitam per ſucceſſionem cauſarum,neceſſario ſequitur effectus,ergo omnia de neceſſitate euenient, ita ꝙ nihil contingens,nihilq; liberum erit,& de quolibet futuro erit verum determinate dicere ;erit vel non erit, hoc aũt eſt falſum,qm̃ vt inqt Cõm.in cõm.7.id eſt cõtra intellectum,& ſenſum,conſequentiã ſic deducimus ; ſi oẽ quod fit hẽt cãm ꝑ ſe,ad q̃ neceſſario ſequiẗ effectus, ſumo aliquod futurum,puta granum ſem.natũ naſciturum, & quæro,aut habet cãm poſitam in præterito, vel in præſenti.ad quam ſecundum te neceſſario ſequitur aliud qđ reſpectu ſequentis erit cã,& ad illã aliud , & ad illã aliud, & ſic ꝑ connexionẽ cãrum ſibijnuicem ſuccendentiũ,tandẽ deuenietur de neceſſitate ad effectũ futurũ,cuius iã cauſa eſt poſita , & ſic erit verum dicere ẽt de præſenti, nunc determinate hoc erit,quoniam tempus medium inter pręſens nunc & illud,in quo effectus producetur eſt finitum, ex conſequenti tandem totum conſumetur per ordinatam ſucceſſionẽ cauſarum,ſi autem cauſa non ponitur deter-

minate erit verum dicere, ꝙ non erit, & vt manifeſtius fiat quod dicimus, proponitur hoc futurum. Socr. occidetur, & deducitur ex fundamentis huius opin. ꝙ de neceſſitate occidetur, & ponatur cauſa ſuæ occiſionis, quia exiuit de nocte domo. ad quod ſecundum hanc opinionem ſequitur de neceſſitate aliud, puta quod fuit inuentus ab inimico, ad hanc inuẽtionem ſequitur vulneratio lętalis. ad hãc ſequitur mors. eſt ergo verum determinate dicere, quia Socra. exibit domo inuentus erit ab inimico, quia erit inuentus vulnerabitur, quia vulnerabitur occidetur. huius autẽ effectus. ſ. exibit domo ponitur cauſa præcedens, puta quia volet haurire aquam, & huius ẽt ponitur cã præcedens, puta quia ſitiet. & huius ẽt ponit̃ cauſa pręcedens, quæ tandem demonſtrabitur in præſenti, vel fuiſſe in futuro, puta q̃a heri comedit ſalſa, vel nũc comedit, & ſic a prima cauſa iam poſita, decurrendo ordinate per cauſas medias, de neceſſitate deuenietur ad occiſionem Socr. Idem intelligendum eſt de quolibet futuro contingenti ſingulari, & ſic patet, quod omnia de neceſſitate euenięt, quia non eſt maior ratio de vno contingenti, quàm de alio. Quantum ad tertium, aduerte, ꝙ cum ſit ſtultum ponere omnia euenire ex neceſſitate, manifeſtum eſt, ꝙ non oẽ futurum hẽt oẽm ſuam cãm per ſe, licet. n. effectus futuri aſſignari poſſint aliquæ cauſæ per ſe, t̃n non eſt neceſſe eas reduci ad aliquam primam cãm per ſe, immo illa prima aliq̃n erit per accidens, & caſualis, v.g. occiſio Socr. hẽt cãm proximã per ſe. ſ. quia lætaliter vulneratus, & hæc reducitur ad cauſam per ſe. quia incidit in latrones, hæc aũt non reducit̃ in cãm per ſe, quod. n. inciderit in latrones non datur determinata cauſa, ſed potuit eſſe ab infinitis cauſis & ideo per accidens, & caſualiter incidit in latrones. nam licet Socra. intenderet ire ad talem locum, puta ad puteum, & latrones intenderent ire ad eundem locum, t̃n fuit mere accidens, & præter intentionem, quòd ſimul cõcurrerint in eodem loco: vnde patet q̃d prima cauſa occiſionis Socr. fuit non per ſe, ſed per accidens, a qua prouenit effectus per accidens, qui dicitur ens per accidens. ſ. ipſa occiſio. falſa

ergo ſunt fundamenta reprobatę opinio.ſ. omne quod ſit in mundo ſit a cauſa per ſe, ita ꝙ & prima, & omnes inter mediæ ſint cauſa per ſe. Itē quod a cauſa per ſe infallibiliter, & de neceſſitate ſemper ſequatur effectus, quoniā multæ cauſę per ſe impediri poſſunt, vel defectu materiæ, vel concurſu contrarij agentis, vt diximus ſupra.

Quantum ad quartum, aduerte, ꝙ circa prædicta oriū tur duo dubia.

Primum eſt, qm̄ dictum eſt immediate, ꝙ nō eſt neceſſe reduci omnem effectum in cauſam per ſe, ſed prima illius cauſa poterit eſſe per accidens, exemplificatum eſt in occiſione Socr. dubitatur, ad quod genus cauſæ illa reducitur an ad materiam, an ad efficientem, an ad finalem, de formali non poteſt eſſe dubium, quoniam in generatione effectus ipſa forma eſt finis. vnde ſi talis reductio ſit ad cām finalem ſit conſequenter ad cauſam formalem, prout forma eſt finis. Hoc dubium mouet quidem Ariſt. in tex. ſed pertranſit non reſpondens, innuens ꝙ recurrendū eſt ad determinata in 2. Phy. tex. 65. vbi determinauit caſum, & fortunam, quæ ſunt cā per accidens reduci ad cauſam efficientem, qm̄ fortuna eſt in his, quæ ſiunt per intellectū, & caſus in his, quæ fiunt per materiam, ſed intellectus, & natura. i. agēs nāle ſunt in genere efficiētis, ergo, &c. propter hoc igitur, vt inquit Comm. in comm. 10. dimiſit hic loqui de hoc dubio, vtpote determinatum in Phyſicis.

Secundum eſt, quare Ariſto. arguens contra negantes ens per accidens formauit, & deduxit conſequentiam, & tn̄ non probauit falſitatem cōſequentis. ſ. ꝙ falſum ſit oīa euenire de neceſſitate. Ad hoc dico, ſicut ad præcedens, qm̄ id iam declarauerat in fine primi Peri her. vbi inquit ſi omnia de neceſſitate eueniunt, iam non expedit conſiliari, neque negociari, conſiliamur enim non in neceſſarijs, ſed in his quæ poſſunt alio, & alio modo fieri, ſed ſi omnia de neceſſitate eueniunt, non poſſunt aliter ſe habere. Item negociamur credentes, quod niſi ſic, vel ſic operemur, non conſequemur finem intentum, ſed ſi omnia ex neceſſitate eueniunt, ſiue operemur, ſiue non

conſequemur finem intentum.ergo vanum erit negociari. ſtulta eſt igitur hæc opinio,qm̄ aufert omnem moralitatē, quæ fundatur in actu libero,& legem præmiatiuam ac punitiuam,ſicut enim in naturalibus,ſic in neceſſarijs non eſt meritum,nec demeritum,ex conſequēti nec præmiſi, nec pœna.Item aufert motiuum omnis honeſti laboris,& conſtituit hominum genus in totali ocio . Tenendum eſt ergo,quod vltra ens neceſſarium,&ens,vt in pluribus,datur ens contingens,& ens per accidens,de quo ſufficit.

CAPVT IIII.

IN cap. 4. excludendum eſt ens verum a principali conſideratione metaphyſici.& tria agenda ſunt.

Primo,qualiter dicatur hoc ens.

Scd'o,in quo eſt,an in rebus,an in anima,ſiue in mente.

Tertio, aſſignatur ratio, quare eſt prætermittendum a Metaph.

Quantum ad primum,aduerte,quòd ens verum,& non ens ,vt falſum eſt, ſignificatum propoſitionis veræ, & propoſitionis falſæ,& deſignatur per copulam verbalem affirmatam , vel negatam, vt cum dicimus : hæc propoſitio eſt vera , homo eſt animal, quia ſignificat ſicut eſt . & hæc eſt falſa,homo non eſt animal, quia ſignificat aliter,quam ſit & huiuſmodi ens nō eſt in terminis incomplexis,vt declaratum eſt in 1. Peri her . ſed tm̄ in propoſitione affirmatiua , quæ dicitur compoſitio, quia componitur prędicatum cū ſubiecto, vel quia ſignat prædicatum ineſſe ſubiecto, & in propoſitione negatiua,quæ dicitur diuiſio,quia ſignat prædicatum remotum a ſubiecto,& huiuſmodi ens verū,& nō ens falſum circundat omnem contradictionem,quoniā neceſſe eſt , vt probatum eſt in quarto libro vnam partē eſſe veram,& alteram falſam,ſed differenter in terminis repugnantibus,& in terminis non repugnantibus. nam in terminis repugnantibus affirmatiua eſt falſa, vt homo eſt aſinus , & negatiua eſt vera vt homo non eſt aſinus , in terminis aūt non repugnantibus,ſed cōiunctis adinuicem af-

firmatiua eſt vera, vt homo eſt animal, & negatiua eſt falſa vt homo non eſt animal, & hoc eſt regulariter verũ in materia neceſſaria, ſiue naturali, & in materia remota, ſed in materia contingenti, ſufficit ꝙ ſi affirmatiua eſt vera negatiua eſt falſa, & ſi negatiua eſt vera, affirmatiua eſt falſa. & ratio huius eſt, quoniam in materia contingenti termini non ſunt neceſſario cõiuncti, nec neceſſario diſiuncti. nam Socrates poteſt eſſe diues, & poteſt non eſſe diues. ſi tamen hęc eſt vera, Socrates eſt diues, hęc erit falſa, Socrates non eſt diues, & ſi hæc eſt vera, Socrates non eſt diues, affirmatiua erit falſa.

Sed dices, ſi huiuſmodi enseſt tm̃ in propoſitione, ſiue affirmatiua, ſiue negatiua, cum propoſitio ſit quoddam compoſitum ex prædicato, & ſubiecto, nec poſſit intellectus propoſitionem formare, niſi intelligat ſubiectum, & prædicatum, quæritur an ſimul vtrunque intelligat, an ſeparatim, ideſt vna intellectione, vel diſtinctis, quarum vna conſequenter ſe habet ad aliam.

Huic quæſito Ariſt. non reſpondet hic. ſed dicit quod de hoc eſt alius ſermo ſcilicet in lib. 3. de aĩa. ex quo põt trahi reſponſio ad hoc. nam in 3. lib. de anima. tex. 23. loquens Ariſt. de prima, & ſecunda operatione intellectus, intendit quod ſi intellectus intelligit partes alicuius diuiſibilis, puta duas medietates lineæ, in quantum ſunt vnum in linea, quam componunt, intelligit eas ſimul, quia per modũ vnius. ſi aũt intelligit eas inquantũ abinuicem diſtinguuntur, & vnamquanque ſm ſe, tunc intelligit eas ſeorſum, & ſeparatim ideſt diſtinctis intellectionibus, quia tunc intelligit plura per modum pluriũ: ſic in propoſito quæſito, ſi intellectus intelligit ſubiectum ſm ſe, puta hominem, & prædicatum, vt animal, intelligit ea ſeorſum & diſtinctis intellectionibus, quæ erunt duæ diſtinctæ apprehẽſiones duorum terminorum incomplexorum. ſi autem intelligit ea, vt ſunt vnum ideſt vt componunt hanc propoſitionem, homo eſt animal, ſic intelliguntur ſimul, & vnica intellectione, quæ eſt ſecunda operatio intellectus.

Quantum ad ſm aduerte, quod cum verum, & falſum

ſint

ſint circa compoſitionẽ,& diuiſionem intellectus,& operatio intellectus,vt pote operatio immanens ſit tm̃ in intellectu.patet quod verum,& falſum ſunt in intellectu,nõ ſimpliciter,quoniam non eſt in prima apprehenſione nec in diffinitione,ſed in ſecunda operatione.& ex hoc patet, ꝙ verum,& falſum diſtinguuntur a bono,& malo,quoniã hæc ſunt in rebus. nam res dicitur bona inquãtum habet perfectionem ſibi debitam. mala aũt inquantum deficit a perfectione ſibi debita.vnde oculus conuenienter videns eſt bonus.ſi autem eſt cæcus eſt malus . verum aũt & falſum ſunt in cognitione.nam ſi res cognoſcitur vt eſt , eſt vera cognitio,ſi aliter,q̃ ſit,eſt falſa cognitio. cognitio aũt non eſt in re cognita,ſed in cognoſcente, ſicut viſio in vidente.ergo verum & falſum non ſunt in rebus,ſed in mẽte.i.intellectu cognoſcente.vnde inquit Comm.in comm. 8.verum,& falſum ſunt in cognitione,& bonum, & malũ ſunt in materia,& nullum entium,quæ ſunt in cognitione dr̃ eſſe ſimpliciter,ſed ſm̃ quod eſt extra animam.De vero igitur & falſo qualiter ſint,& in quo ſint,hæc dicta fuerint.Reliqua aũt conſideranda circa huiuſmodi ens pro quanto ſpectat ad Met.pertractabimus in fine 6.lib.huius ſcientiæ. Dixi aũt prout ſpectat ad Met. quoniam directa eius conſideratio ad logicum pertinet , vnde & ſubiectum in ea ponitur ens rationis.i.ens in anima,quod Ariſto.hic nominat ens verum,cui opponitur falſum, vtrum autem ſit in re veritas , & in prima operatione, & in diffinitione diximus in tract.de tranſc.de opinione Heruei, & B.Tho.

Quãtum ad tertium,aduerte,ꝙ Philoſophus hac principali ratione excludit ens verum ab hac ſcientia,ita.ſ.qđ non debet eſſe de principaliter conſideratis ab ipſo . nam hoc ens,vt diximus conſiſtit in compoſitione, & diuiſione non quidem qualis inuenitur in rebus , ſed in intellectu componente terminos incomplexos,vel diuidente, pro vt comparat vnum ad alterum,vel idem ad ſeipſum, vt ad alterum,talis autem compoſitio,& diuiſio ſunt operatio intellectus,ſed eiuſdẽ ſciẽ eſt cõſiderare de potentia,& actu eius,& proprietate cõſequẽte actum.nã conſiderans de luce ſolis

ce ſolis conſiderat de illuminatione, & calefactione, quæ conſequitur illuminationem. liber autem de anima, vt patet in 3. lib. conſiderat de intellectu, & actibus intellectus. ergo ad ipſum ſpectat conſiderare de vero, & falſo. Hac igitur ratione dimittatur a metaphyſico, ſicut & ens per accidens, licet alia ratione. Diximus .n. dimitti ens per accidēs, quoniam habet cauſam interminatam, ex conſequenti incognoſcibilem, verum autem & falſum, quoniam ſunt paſſio mentis .i. conſequuntur operationem mentis. Tu tamē aduerte, ꝙ licet, vt ſunt paſſio mentis ſpectent ad ſcientiā de anima, tamen vt ſunt ens rationis ſpectant etiā ad logicum. Poteſt tamen & alia ratio aſſignari, propter quam tā ens per accidens, quàm ens verum relinquenda ſunt a metaphyſico. nam vtrunq; eſt circa ens per ſe, ens enim per accidens, prouenit ex concurſu duorum, quorum vtrunque ſecundùm ſe acceptum eſt ens per ſe, puta muſicum eſt ens per ſe, ædificator eſt ens per ſe, quod autem in eodem ſubiecto conueniant eſt ens per accidens. Item intellectus facit compoſitionem, & diuiſionem circa res prædicamentales, vt homo eſt ſubſtātia, albedo eſt color, &c. circa quàm compoſitionem, & diuiſionem ſtat verum, & falſum, vt diximus, res autem prædicamentales ſunt entia p ſe. Si igitur metaphyſicus ſufficienter pertractauerit de ente per ſe, ex conſequenti manifeſtum erit de ente per accidens, & de ente vero, non ergo eſt neceſſe, quod particularem conſiderationem faciat de eis, ſed ſatis erit, ſi conſiderabit de ente per ſe vniuerſaliſſime ſumpto, perſcrutando ipſius cauſas, & principia, & hanc ſpeculationem incipiemus in lib. 7.

EIVSDEM CHRYSOSTOMI IAVELLI CANAPITII.

EPITOME.

SVPER SEPTIMO LIBRO METAPHYSICAE.

QVoniam ens eſt ſubiectum metaphyſicæ, & ab eius conſideratione abiecimus ens, per accidens & ens in anima, reſtat vt conſideremus de ente per ſe, quod eſt extra animam, quod quidem diuiditur.ſ.per corporeum, ſiue materiale, & incorporeum, per actum, & potentiam, per vnum & multa. De ente materiali agendum eſt in 7.& 8.lib de actu & potentia, in 9. de vno & multo in 10. de entibus incorp. quæ ſunt primæ, & vniuerſales cauſæ entis corporei in lib. 12. in quo complebitur conſideratio primi philoſophi. & quoniam ens materiale dr̄ de ſubſtantia, & accidente exiſtente in ſubſtātia materiali, & poteſt pertractari modo logico, & modo reali. vtroque modo pertractandum eſt, qm̄ vt diximus in 4. lib. logicus & met. conſimiles ſunt in ſubiecto de omnibus, n. conſiderant: prima igitur conſideratio erit logica, & fiet in lib. 7. ſecunda erit realis, & fiet in lib. 8. intendentes ergo reſolute, & ordinate procedere perſtringemus totam intentionem Ariſt. in hoc 7. lib. in vnico tract. quem diuidemus in decem capita.

Primo, quòd de ente dicto de ſubiecto, & accidente ſufficienter pertractabitur, ſi de ſubſtantia pertractatum fuerit.

Secundo,

Secundo, quòd de ſubſtantia ſenſitiui prius determinandum eſt.

Tertio, de quod quid eſt, ex quibus prædicatis conſtituitur.

Quarto, de quod quid eſt, quorum eſt, an ſubſtātiarum tantum, an accidentium, an vtriuſque.

Quinto, ſi quod quid eſt, identificatur ei, cuius eſt.

Sexto, ſi quidditates rerū ſenſibilium generantur a formis, ſiue ideis ſeparatis.

Septimo, ex quibus partibus conſtituitur quidditas ſubſtantiæ ſenſibilis.

Octauo, quod quid eſt ſubſtantiæ ſenſibilis ex partibus conſtitutum eſt vnum.

Nono, quòd vniuerſalia non ſunt ſubſtantiæ, nec ſubſtantiæ a ſingularibus ſeparatæ, nec ipſæ ideæ Platonis poſſunt diffiniri.

Decimo, ſubſtantia, quæ eſt ipſum quod quid eſt, eſt cauſa, & principium.

CAPVT PRIMVM.

IN primo cap. declarandum eſt, ꝙ ad habēdam notitiam de ente ſufficiet tractare de ſubſtantia, quatuor igitur agenda ſunt.

Primo, ꝙ ſubſtantia eſt primum, & principaliter ens.

Secundo, quòd eſt prior accidente, notitia, tempore, & natura.

Tertio, ꝙ de ſola ſubſtantia agendum eſt, & id ſufficiet ad habendam notitiam de ente vniuerſali.

Quarto, quid determinandum ſit de ſubſtantia, ſecundum opin. antiquorum, & ſecundum opi. Ariſto.

Quantū ad primum ponitur hæc concluſio, cum ens di catur multipliciter. ſ. de eo quod eſt quid. i. de ſubſtantia, & de quanto, & quali, & de alijs prædicamentis accidētiū, ens quod ſignat ſubſtantiam eſt primum ens, & probatur ratione, ac ſigno. ratione quidem ſic, ſubſtantia eſt ens per

ſe.& ſimpliciter.accidens autem eſt ens,ſecundũ quid,& in ordine ad aliud.i. ad ſubſtantiam . ergo ſubſtantia eſt primum ens .añs ſic probatur,quę ſignificant ſubſtantiã dicũt quid eſt aliquid abſolute , puta quid eſt homo , aut lapis, aut Deus, quæ autem ſignificant accidens nõ dicunt quid aliquid ſit,ſed quale quid,aut quantum: quia per quod ſignificatur eſſe ens ꝭm quid. Item ſubſtantia nõ reſpicit accidens,ſed ecõuerſo,propter quod accidens nõ eſt ens, niſi quia eſt entis,puta quia eſt qualitas, aut quantitas ſubſtãtiæ. ergo accidens eſt ens in ordine ad aliud, quod eſt ſubſtantia.conſequentia vero manifeſta eſt. nã omne ſimpliciter prius eſt eo,quod eſt ꝭm quid,& quod eſt p ſe prius eſt, eo qđ eſt quid aliud,vel per aliud.nã ꝭm quid. & per aliud ſupponit id, quod eſt ſimpliciter, & per ſe, ergo, &c. ſigno ſic, ſi ſumãtur accidentia in abſtracto,vt valere, & ſanare, & albedo,& nigredo,dubitatur ſi ſunt entia,vel non:ſi autem ſumantur in cõcreto nõ dubitatur. ratio autem dubitationis eſt,quia in abſtracto ſumũtur ſine ſubiecto, a quo nõ ſunt ſeparabilia.& propterea in abſtracto videntur, nõ entia.in concreto autem ſumuntur cum ſubiecto,quod eſt ſubſtantia, & per ſubiectum videntur habere eſſe, quoniã accidentis eſſe eſt ineſſe. manifeſtum ergo eſt primum ens eſſe ſubſtantiam,& per eam accidentia ſunt ens, & ea remota non ſunt ens:primum ergo & per ſe , & ſimpliciter ens eſt ſubſtantia.Quantum ad ſecundum pono hanc concluſionem,ſubſtantia eſt prior accidente, natura, tempore,& cognitione:naturã quidem,qm̃ accidentia pendẽt ex ſubſtantia ex eo.n.ꝙ inſunt entia ſunt,non autẽ econuerſo,qm̃ fundamentum a fundato non pendet,tẽpore autẽ, qm̃ nullum accidens poteſt inueniri ſine ſubſtantia, cũ ſit inſeparabile a ſubſtantia , in latitudine autem ſubſtãtiarũ non inconuenit inueniri ſubiectũm ſine accidente, vt eſt primum principium,in quo quidquid eſt,ſubſtantia eſt,vt dicetur in lib.12.cognitione vero, quoniam & prius diffinitur,& prius cognoſcitur.quod quidem prius diffiniatur, paret,qm̃ accidens diffinitur per ſubſtantiam, & nõ econuerſo . nam ſicut non eſt ens , niſi per ſubſtantiam, vt di-

ctum eſt,ſic non poteſt diffiniri,niſi per ſubſtantiam, cum diffinitio declaret naturam diffiniti,ſicut eſt.id autem per quod aliquid diffinitur eſt prius eo.diffinitione,vt animal homine,quod autem prius cognoſcatur patet, qm̃ quãdo ſcimus aliquid per prædicamenta ſubſtantialia magis ſcimus,quàm qñ per accidentalia.magis.n.notificatur nobis homo per eſſe corpus animatum ſenſitiuum rõnale,quàm per eſſe magnum,calidum,album, &c. Item magis ſcimus rem cognoſcendo quid ſit, quàm cognoſcendo quãta qualisque ſit,ſed non cognoſcimus quid ſit,niſi per prædicamẽta ſubſtãtialia,vt dicemus.infrà.ergo,&c.& quidem ꝙ magis cognoſcamus rem cognoſcendo quid ſit,quàm quocũque alio modo,patet ex eo ꝙ & accidentia putamus ſcire ſ, quando ſcimus quid ſunt.patet ergo ſubſtantiam eſſe priorem cognitione,quam accidentia.Tu tamen aduerte,ꝙ ratio Ariſt.videtur probare de prioritate cognitionis, non quidem tempore,ſed perfectione,vt ſit ſenſus,ꝙ cognoſcere rem per ſubiectum eſt perfectius,quam cognoſcere per accidens. vtrum vero ſit verum de prioritate cognitionis quo ad tempus determinabitur in q.noſtris.

Quantum ad tertium ponitur hæc concluſio, pro conſideratione entis vniuerſalis ſufficit determinare de ſubſtantia. nã & antiqui quærentes naturã entis circa ſolas ſubſtãtias laborabant, inueſtigantes ſi oĩum eſſet vna ſubſtantia. vel plures,& aliqui ponebant vnam, vt qui poſuerunt tantum vnum principium materiale,aliqui plures,aliqui finitas,ali qui infinitas,& has opiniones perſtrinximus in 1. libro.volens igitur Ariſto.imitari antiq.in hoc dicit,quaꝑpter nobis maxime, & primum, & ſolum, vt eſt dicere de ſic ente,id eſt de ſubſtantia ſpeculandum quid ſit,& id rationabiliter facit,quoniam cum ſubſtantia ſola ſit ens abſolute,de ea ſola abſolute ſpeculandum eſt, & cum accidentia non ſint entia , niſi per ſubiectum, non cognoſcuntur niſi per ſubſtantiã.ſicut enim res habet ſe ad eſſe,ita ad cognoſci, patet ꝙ cognitio accidentium eſt participatio cognitionis ſubæ , ſicut eſſe accidentis eſt participatio eſſe ſubſtantiæ,ex cõſequenti cognita natura ſubſtãtiæ,cognita

eſt,&

eſt,& natura accidentis,quantum ſpectat ad primum philoſophum,pro conſideratione ergo entis vniuerſalis quaſi ſufficit,& determinare de ſola ſubſtantia.

Quantum ad quartum,aduerte,ꝙ aliquas eſſe ſubſtantias manifeſtiſsimum eſt,vt animalia,& plantas, & naturalia corpora,vt ignē,& aquam & terram,& horum partes, vt cœlum,& aſtra, de tribus autem non eſt manifeſtum vt de magnitudinibus,de numeris, de ſpeciebus rerum ſenſibilium,& non ſolum nō eſt manifeſtū, an ſint ſubſtantiæ, ſed an ſint ſeparatæ ab his ſenſibilibus,vel non. Circa huiuſmodi.n.ſunt oppoſitæ ſcientiæ, vt manifeſtauimus in 5. lib.huius ſcientiæ,vt igitur perfectam habeamus notitiam de ſubſtantia,perſcrutandum eſt in ſeq.

Primo, quidem de ſubſtantia ſenſibili, quam manifeſtum eſt eſſe ſubſtantiam,vt elementa, & elementata , & cœlum,&c.

Secundo,ſi mathematica , & ſpecies ſunt ſubſtantiæ, & an ſeparatæ,vel non.

Tertio poſito,ꝙ nec mathematica,nec ideæ ſint ſeparatæ,vtrum dentur præter ſubſtantias ſenſibiles aliquæ ſubſtantiæ ſeparatæ immateriales æternæ.& hoc determinabitur in lib.vlt.huius ſcientiæ.Hæc de 1.cap.dicta ſint.

CAPVT II.

IN ſecundo cap.declarandum eſt,quòd de ſubſtantia ſenſibili,& materiali prius determinandum eſt.& cū diuidatur in materiam, & formam,& compoſitum, prius determinandum eſt de forma,ſic ergo procedendum eſt.

Primo,reſumemus diſtinctionem de ſubſtantia.

Secundo,ponetur hæc cōcluſio relictis alijs modis prius agendum eſt de ſubſtantia ſenſibili.

Tertio,ponetur hæc cōcluſio, licet hæc ſubſtantia ſenſibilis diuidatur in materiam,& formam,& compoſitum relicto compoſito,& materia prius agendum eſt de forma.

Quantum ad primum, aduerte, quòd pro nunc ſolent aſsignari quatuor modi.

Primo,

Primò, dicitur ſubſtantia ipſum quod quid eſt, ideſt quiditas, & eſſentia rei, ut animal rationale eſt ſubſtantia hominis. & hic modus eſt uerus.

Secundò, dicitur de uniuerſalibus, ſcilicet de ſpeciebus, quas dicunt Platonici eſſe ſubſtantias, & ſeparatas a ſingularibus, & hic modus eſt falſus, & improbabitur infra.

Tertiò, de primis, & uniuerſaliſſimis generibus, quæ apud Plat. & Pythag. dicũtur ens, & unum, de quibus diſputauimus in 3. lib. c. 11. & hic modus eſt falſus, & ultra determinationem quam fecimus in 3 li. reprobabitur et infra.

Quartò, de ſubiecto, ideſt de ſubſtantia particulari, quæ dicitur prima ſubſtantia, de qua alia ideſt ſuperiora, & accidentia prædicantur. ipſa autem de aliis non prædicatur niſi indirecte, ut homo eſt Socr. uel per accidens, ut muſicus eſt Pla. & hic eſt uerus modus, & confeſſus ab omnibus. vnde & in prædicamentis dicitur eſſe maxime ſubſtantia; & eſt illa quæ ad ſenſum nota eſt.

Quantum ad ſecundum, aduerte, ꝙ cum ſit nobis innata uia procedendi a notioribus nobis cõuenienter prius de quarto modo ſubſtantiæ determinandum eſt. nam cum ſubſtantiæ ſenſ. particulares ſubiaceant ſenſui ſunt notiores nobis, etiam quòd ſint minoris nobilitatis, & entitatis, ex conſequenti per eas habebimus uiam procedendi ad notiora naturæ, quæ ſunt maioris nobilitatis, licet ſint a ſenſu remota: unde ſic contingit in practicis, quod ex ſingularibus bonis peruenitur ad conſecutionem boni uniuerſalis, ut patet in regimine ciuitatis, & in arte medicandi, in qua ex ſanatione membrorum particularium peruenitur ad ſanationem totius, ſic in ſpeculatiuis ex notitia ſubſtantiæ particularis peruenimus ad notitiam ſubſtantiæ uniuerſalis, ex notitia horum ſenſibiliũ perueniemus ad notitiam ſubſtãtiarum inſenſibiliũ quę digniores, & notiores ſunt ſecundum naturam, ut declarauimus in lib. 2. cap. 1. & hæc notitia præbebit nobis uiam ad ea, quæ pertractanda ſunt in ulti. lib.

Quantum ad tertiũ, aduerte, ꝙ ſubſtantia ſenſibilis tria dicit. ſ. materiam, ut cuprum, & formam, ut figuram puta

Mercurij, & compoſitum puta ſtatuam, & comparando formam materiæ, & compoſito, declarandũ eſt formã eſſe priorẽ & magis ens, quã materia. & ſimiliter eã eſſe priorẽ compoſito. deinde reprobanda eſt opi. antiq. qui arbitrabantur ſolam materiã eſſe ſubſtantiam, & maxime ſubſtãtiam, demum declarandũ eſt, ꝙ relicta materia, & compoſito prius agendum eſt de forma. Quod igitur forma ſit prior, & magis ens, quam materia: conſtat ex hoc, quia ut inquit Cõm. in comm. 7. materia eſt in potentia, & forma eſt in actu, ſed ut determinabitur in libr. 9. & in 12. actus ſimpliciter loquendo eſt prior potentia nihil enim reducitur de potentia ad actum, niſi per aliquod extra ens actu, ergo, &c. eadem ratione eſt magis ens quam materia, quia propter formam materia eſt ens. ordinatur. n. ad formam, ut potentia ad actum. ergo forma eſt magis ens ex illo p p quod unumquod que, &c. eadem ratione forma eſt prior compoſito, quoniã non eſt actu, niſi per formam, & tam forma, quã materia ſunt principia compoſiti. principium aũt eſt prius principiato, utrum autẽ ſit magis ens, & in quo ſenſu, quàm compoſitum determinabitur in q. noſtris. Viſa comparatione facta inter partes ſubſtantiæ ſenſibilis ſecundum ordinem prioris, & poſterioris reprobanda eſt antiq. opin. qui credebant ſolam materiam eſſe ſubſtantiam, & omnes formas eſſe accidentia, quorum ratio fuit hæc. ſi a re ſenſibili, puta lapide auferantur oĩa quę cõſtat non eſſe ſubſtantias, ſed diſpoſitiones, uel affectiones, uel uiam ad ſubſtantiam, ut magnitudo, qualitates, & motus, ſiue generationes. patet ꝙ nihil remanet, niſi materia, ex qua res eſt, puta terra, uel aqua, &c. & id maxime apparet in artificiatis. ergo uidetur materia ſola eſſe ſubſtantia, & maxime ſubſtantia. nam ex conditionibus attributis materiæ, ut diximus in 1. lib. in tract. 2. in c. 2. ſunt iſtæ, quod ſit ultimum, in quod omnia reſoluuntur. & ꝙ tam in generatione, quàm in corruptione ꝑmaneat ſm ſubſtãtiam licet formæ, & dimenſiones, & qualitates uarient. hac rõne igitur uiſum eſt antiquis ſolam materiam eſſe ſubſtantiã. Sed contra eos arguitur; & ut ratio noſtra euidentior

ſit

ſit contra eos declarabitur prius,quæ ſit natura materiæ: nam ex ignorantia eius peccauerunt antiqui,non enim cognouerunt dari primam materiam,quæ ſit ens in pura potentia,ſed credebāt ipſam eſſe ens actu,ex quo fierent omnia,puta aquam,aerem,&c.& ideo ignorauerunt mutationes ſubſtantiales, ut clare habetur in 1.de generatione.

Aduerte igitur ſm Ariſ. materiam primam eſſe talis naturæ,ꝙ non eſt quid.i.ſubſtantia, nec quantitas,nec qualitas,nec ens cuiuſcunque prædicamenti.ſ.in actu, ſed eſt in potentia omnia iſta decem prædicamenta . eſt enim receptiua formę ſubſtantialis : per quam fit ſubſtantia actu , & eſt receptiua quantitatis , per quam fit quanta actu , & ſic de aliis , & eſſe eius aliud eſt ab unoquoque eorum , quæ recipit, quoniam ut declaratum eſt in primo Phyſico. neceſſe eſt ſubiectū motus , & mutationis alterum eſſe ab utroque termino . materia autem ponitur ſubiectnm motus, & mutationis, ut declaratum eſt in primo phyſic. & declarabitur infra: ergo,&c.

Et aduerte, ꝙ licet natura materiæ ſit alia ab unoquoque receptorum in ea, tamen omnia prædicantur de ea . hoc quidem modo , quòd omnia accidentia prædicantur de ſubſtantia quæ eſt actu, ut homo eſt quantus,qualis,ſimilis agens, patiens, &c. ſubſtantia autem actu prædicatur de materia , non quidem ſecundum ſe, ſed concretiue ſumpta uel denominatiue.nam hæc eſſet falſa,materia eſt homo quoniam ſola materia non dicit totam eſſentiam hominis,ſicut hæc eſſet falſa,homo eſt quantitas, ſed hæc eſt uera hoc materiatū,ideſt hoc,cuius pars eſt materia eſt homo,ſicut hæc eſt uera,homo eſt quantus,i. ens eſt cui in eſt quantitas.ex hoc autem modo prædicandi vult innuere Ariſt. ꝙ ſicut accidentia ſunt aliud a ſubſtantia,de qua prædicantur denominatiue , ita ſubſtantia actu exiſtens eſt aliud a materia, de qua prædicantur denominatiue:ex conſequenti materia non eſt tota ſubſtantia rei.

Et aduerte, ꝙ ut inquit Cōm.in cōm.8.ſermones quos hic induxit Ariſt. ſunt logici & famoſi.In 8. libr.loquemur de forma , & ſubſtantia materiæ modo demonſtratiuo ,

Declarata materia, nunc probandum eſt ꝙ non ſola, nec maxime eſt ſubſtantia, immo ꝙ & compoſitum & forma ſunt magis ſubſtantia, nam eſſe ſeparabile, & eſſe hoc aliquid ſunt conditiones ſubſtantiæ, ſubſtantia.n.cũ ſit prior accidente eſt ex natura ſui inquantum ſubſtantia ſeparabilis ab accidente, & eſt hoc aliquid demonſtratum, quod non competit alicui generi accidẽtium. ſignificat enim aut quantitatem, aut qualitatem, &c ſed hæc magis cõueniunt compoſito & formæ, nam compoſitum habet eſſe per ſe, & eſt actu, & completum in natura ſua, ideo habet eſſe ſeparatum a quocunque alio compoſito, & hoc eſt aliquid demonſtratum, forma vero licet non habeat eſſe per ſe completa ſubſtantia, cũ ſit pars, tamen cum ſit actus eſt cauſa compoſiti qđ ſit actu & ſit hoc aliquid, hæc aũt non conueniunt materiæ ratione ſuæ potentialitatis, ergo, &c. His præhabitis declarandum eſt, ꝙ pro nunc relinquenda eſt ſubſtantia compoſita & materia, & incipiendum eſt a conſideratione formę, nam ſi de priori prius agendum eſt, conſtat non incipiendum eſſe a compoſito cum ſit poſterius ſuis principijs quæ ſunt forma & materia

Præterea, ipſum compoſitum eſt ſubſtantia manifeſta ſubiacet enim ſenſui, & omnes antiqui confitentur huiuſmodi ſenſibilia compoſita eſſe ſubſtantias, & ideo in eius cognitione non eſt primo immorandum, ſed in eo, de quo dubitatur multum propter ſui ineuidentiam, hoc autem eſt forma, quoniam formæ rerum ſenſibilium non ſubiacent ſenſui.

Et ſi dicas, quare prius conſiderandum eſt de forma, quàm de materia, cum circa vtranque ſint multa dubia.

Dico, ꝙ ideo fit, quoniam materia quoquo modo cognita & confeſſa eſt ab omnibus eſſe ſubſtantiam, formam autem non.

Dico quoquo modo, quoniam & ſi ab omnibus non fuerit cognita prima materia, tamen quod vnuſquiſque ponebat materiam, illud confitebatur eſſe ſubſtantiam. Circa igitur formam, vt circa rem magis dubitabilem prius immorandum eſt. Hæc de ſecundo capite dicta ſint.

Caput

CAPVT III.

IVxta ordinem præpoſitum agendum eſt de forma ſubſtantiæ ſenſibilis. Sed aduerte, ꝙ hmôi forma pôt ſumi pro forma partis, vt anima, vel forma lapidis, & pôt ſumi pro quidditate, vel eſſentia rei, vt humanitas, lapideitas, &c. & hæc iterum poteſt dupliciter conſiderari.

Primo, in abſtracto, & dicitur forma totius.

Secundo, in concreto, & dicitur ſignificatum diffinitionis, vt eſſe animal rationale eſt quidditas hominis.

Nam facta interrogatione quid eſt homo. Reſpondetur, ꝙ eſt animal rationale, vnde apud Ariſt. eſſe animal rationale eſt qđ quid eſt hominis. In hoc igitur lib. agẽdum eſt de forma in hoc vltimo ſenſu, vnde pertractabitur ſub hoc tit. quod quid eſt. Sed aduerte, ꝙ ly qđ quid eſt apud philoſophum realẽ ſumitur pro ſignificato diffinitionis, quod eſt ipſa quidditas, vel eſſentia, vel ſubſtãtia rei, apud logicũ ſumitur pro diffinitione indicante eſſentiam ꝑ prædicata eſſentialia. In hoc 7. lib. pertractatur modo logico. In 8. aũt modo reali, & ideo in hoc 7. lib. procedentes modo logico acturi de quod quid eſt. i. de diffinitione, conſiderabimus in hoc cap. ex quibus prædicatis conſtituitur, pro cuius reſolutione ponuntur tres concluſiones.

Prima concluſio, Quod quid eſt non conſtituitur ex ꝑdicatis per accidens, & probatur, qđ quid eſt rei eſt illud per quod reſpondetur ad interrogationem factam per quid, ſed ſecundùm prædicata per accidens, non conuenienter reſpondetur ad interrogationem de quid, ſi enim interrogo quid tu ſis, & reſpondeas quod tu es muſicus, male reſpondens. nam dum interrogo quid tu ſis, quæro de eſſentia & natura tua, conſtat autẽ ꝙ eſſentia muſici non eſt eſſentia tui, muſica enim qualitas eſt, tu es ſubſtantia, cum igitur per quid quæram, quid tu ſis ſecundùm teipſum intrinſece, & non ſecundum aliquod extraneum, non eſt reſpondendum per prædicata accidentalia, ergo qđ quid eſt non conſtituitur ex prædicatis per accidens.

Secunda concluſio, Nec conſtituitur ex prædicatis per ſe, quæ tñ ſunt in ſecundo modo per ſe quales ſunt proprietates & paſſiones. nam prædicatum per quod reſpõdetur ad quid dicit eſſentiam eius, de quo fit interrogatio, puta ſi quæro quid eſt homo, intendo quærere quæ natura, & quæ res ſit homo, & ſi rñdetur quod eſt animal, ſenſus eſt ea res, vel eſſentia, quæ eſt animal, eſt ea quæ eſt homo, ſed prædicata per ſe in ſecundo modo non dicunt eſſentiam eius, de quo fit interrogatio per quid, immo aliam, nã hæc eſt per ſe, ſuperficies eſt colorata, & tñ vt conſtat aliud eſt eſſe ſuperficiem qm̃ id ad quantitatem pertinet, & aliud eſſe coloratum, qm̃ id ad qualitatem ſpectat, ergo, &c.

Præterea, ꝙ prędicata per ſe in ſecundo modo non dicant eandẽ eſſentiã cum ſubiecto, de quo fit interrogatio ꝑ quid, ſic probať, cũ cõtingat eidẽ aſſignari multas paſſiones, vt ſuperficiei paſſiones ſunt coloratũ. aſperitas, lenitas, ſi dñr eandem eſſentiã cum ſuperficie, ergo inter ſe erunt idẽ, qđ eſt manifeſte falſum. nã aſperũ & lene contraria ſunt, conſequentia patet ꝑ illud principiũ quæcunque vni & eidẽ ſunt eadem inter ſe ſunt eadẽ. Patet ergo, quod qd eſt non conſtitui ex prædicatis per ſe in ſecundo mõ ꝑ ſe. Tertia concluſio, quod quid eſt conſtituitur ex prædicatis per ſe in primo modo, quæ dñr prædicata eſſentialia, ſiue quidditatiua. nã cũ ſit neceſſe quod quid eſt conſtare ex aliquibus prædicatis, & non conſtet ex his quæ ſunt ꝑ accidens, nec ex ijs quæ ſunt per ſe in ſecundo modo, reſtat ex ſufficiẽti diuiſione qđ cõſtet ex ijs quæ ſunt per ſe in primo modo, & id rõnabiliter, nã cũ diffinitio dicat rei eſſentiã, neceſſe eſt eã cõſtare ex prædicatis magis intimis & eſſentialibus, hæc aũt ſunt in primo mõ ꝑ ſe, vt declaratũ eſt in poſterioribus analyticis ergo, &c. hæc de hoc.

CAPVT IIII.

IN hoc quarto cap. videndum eſt quæ poſſint habere quod quid eſt. i. quorum poteſt eſſe diffinitio, & pro reſolutione agemus quatuor.

Primo, quod eorum quæ ſunt ens, aut vnum per accidens, non poteſt eſſe diffinitio.

Secundo, quod tam ſubſtantiæ, quàm accidentium ſumptorum per ſe vt ſuperficiei & albedinis, &c. poteſt eſſe diffinitio.

Tertio, quod diffinitio primo eſt ſolius ſubſtantiæ, ſecũdario autem eſt accidentium.

Quarto, ſoluuntur duo dubia.

Quantum ad primum, aduerte, ꝙ ſicut ex materia, & forma fit ſubſtantia ſenſibilis compoſita, ſic ex ſubiecto, & accidente fit compoſitum accidentale, puta homo albus, & ſicut ſubſtantia compoſita pōt ſignari per vnum nomē, vt ꝑ hominē, vel lapidē, ſic & cōpoſitum accidentale, vnde homo albus pōt ſignari per veſtē vt vtamur exēplo Ariſt. & ſicut de homine pōt aſſignari aliqua ratio, per quā declaratur quid ſignificet homo puta animal rationale, ita de veſte pōt aſſignari ratio ſignificatiua nominis, puta ꝙ veſtis ſignificat hominē album: ex conſequenti vr̄ ex oībus iſtis ꝙ ſicut ſubſtantiæ cōpoſitæ poſſunt diffiniri, ſic & cōpoſita accidentalia, & propterea Ariſto. ne quis decipiat ponit concluſionem negatiuā, cuius ratio eſt, quæcunque compoſita diffiniuntur conſtāt ex duabus partibus q̃ ſunt eiuſdem prædicamenti puta vtraq; eſt ſubſtantia, & dñr ꝑ ſe, & conſtituunt aliquid. i. aliquod vnum qđ dicit vnam eſſentiam, vel quidditatem, ſed compoſitis accidentalibus nulla harū condōnum conuenit, vt patet, ergo, &c. & qm̄ iſtæ condōnes cōueniūt ſpeciei ſpecialiſſimę in genere ſubſtantiæ, ideo illa proprie diffinitur: nec obſtat ꝙ de compoſito accidentali poteſt aſſignari ratio, quoniam non omnis ratio declaratiua nominis poteſt dici diffinitio, niſi conſtet ex genere & differentia, quorum vtrunque prædicatur per ſe de diffinito, aliàs, vt inquit Ariſto. Ilias poteſt dici diffinitio, declarat enim totum bellum Troianum per Homerum deſcriptum. Huiuſmodi autem ratio declaratiua contingit fieri dupliciter, primo quando per nomen magis notum manifeſtatur quid ſignificet nomē minus notum, vt ſi per hoc nomen ſapientia manifeſtat̄ qđ

ſit philoſophia, ſecundo quando per orationem manifeſta tur ſignificatum nominis ſimplicis, vt interpretando philoſophum per amatorem ſapientiæ.

Quantum ad ſm, aduerte, ꝙ cum diffinitio importet quod quid eſt, ſiue quidditatem, & ipſum quod quid eſt inueniatur in ſubſtantia, quæ proprie ſignificat quid, & hoc aliquid inueniatur etiam in prædicamentis accidentium, nam & in eis fit interrogatio per quid vt quid eſt albedo, quid linea, quid centrum, & per hmõi interrogationẽ quærimus de quidditate ſiue eſſentia eorum, manifeſtũ eſt qđ accidentia ſicut & ſubſtantiæ poſſunt diffiniri, & confirmatur, nam ſicut ſe habet ens ad ſubſtantiam & accidentia, ſic & qđ quid eſt & diffinitio, qm̃ hæc ſignificant rei entitatem, ſed ens non tm̃ ſignificat ſubſtantiã, ſed & quantitatẽ, & alia prędicamenta, ergo quod quid eſt, & diffinitio non ſolum conuenit ſubſtancijs, ſed & accidentibus.

Quantum ad tertiũ, aduerte, ꝙ licet accidentia habeāt quid, non tamen ſimpliciter, ſed ſecundûm quid, nã ſicut ſunt entia, ſic habent quid: dictam eſt autem ſupra, quod ſubſtantia eſt primum & ſimpliciter ens, accidens autem eſt ens in habitudine ad ſubſtantiam, vnde eſt ens, qa eſt entis, ex conſequenti, eſt ens ſecundario & ſm quid, qm̃ ꝑ ſubſtantiam, cum igitur habeant quid ſm quid, & diffinitio ſignificet quid, patet ꝙ diffinitio primo & principaliter eſt ſolius ſubſtantiæ, ſecundario eſt accidentium, & ex ijs, ſequitur corollarie quòd diffinitio competit ſubſtantiæ & accidenti, non vniuoce, quoniam cum vniuocatione non ſtat primum & ſecundarium, ſicut nec prius, nec poſterius, nec æquiuoce, quoniam in æquiuocatione non ſeruatur ordo, nec habitudo vnius ad alterum, ergo competit proportionaliter ſcilicet in reſpectu vnius ad alterum & id rationabile eſt, nam ſicut ens analogicæ conuenit ſubſtantiæ & accidenti, ſic dicendum eſt de quid, & de diffinitione, vnde & Ariſt. in tex. dicit, ꝙ hæc ſe habent ſicut medicinale, quod conſtat dici non vt vnum, ſed vt ad vnum ii. prædicatur de pluribus, puta de opere, de vaſe, per reſpectum ad corpus medicinabile, qđ eſt ſubiectũ in quo operatur

ratur medicina, patet ergo, ꝙ tam ſubſtantiæ quàm accidentis eſt diffinitio, ſed ſubſtantiæ ſimpliciter, accidentis aũt ſecundario. Sed dices, videtur Ariſt. ſibi contrarius, nã iam determinauerat ꝙ accidentis poteſt eſſe diffinitio, hic aũt determinat appoſitum. Ad hoc dico dupliciter. primo non negauit ſupra, quin accidentis ſit diffinitio, ſed entis per accidens, quod eſt vnum per accidens, vt homo albus non eſt autem eadem ratio de vtroq;, q̃m accidens, puta albedo eſt ens per ſe, dictum eſt.n. in lib. 5. ens per ſe diſtingui in decem prædicamenta, ens aũt per accidens non eſt ens per ſe, vt patet, ſed omne diffinibile neceſſe eſt eſſe ens per ſe, aliter non diceret vnam eſſentiam vel quidditatem ex conſequenti non diceret quid, & ſic eius non poſſet eſſe diffinitio: ſtat ergo q̃d de ente accidens non poteſt eſſe diffinitio, & tñ de accidente per ſe ſumpto erit diffinitio, vnde & hominis & albi eſt diffinitio, ſed hominis albi nulla eſt diffinitio. Dico ſecundo ꝙ tam entis per accidens q̃ accidentis, ſi negauit Ariſt. diffinitionem non negauit niſi primo & ſimpliciter, illud.n. cõuenit ſoli ſubſtantiæ, vt declarauimus, non autem negauit ſecundario, & ideo non eſt ſibi contrarius. Quantum ad quartum, aduerte, ꝙ ex determinatione facta qua dictum eſt accidentis eſſe diffinitionem, licet ſecundario, duo inſurgunt dubia, & ſecundùm inſurgit ex ſolutione, quã ſoluetur primum.

Primum, ſi accidentia habent diffinitionem, aut illa diffinitio eſt ſine additione aut ex additione. i. aut in ea nihil aſſumitur quod non pertineat ad eſſentiam diffiniti, aut aliquid aſſumitur ꝙ eſt extra eſſentiam diffiniti, ſi primo ergo diffiniuntur accidentia ſicut ſubſtantiæ, omnis enim pars diffinitiua ſubſtantiæ eſt ſubſtantia & ſunt de quidditate diffiniti, vt homo eſt animal rationale, vel quid compoſitum ex corpore & aĩa rationali, ſed hoc eſt falſum, dictum eſt.n. quòd diffinitio non conuenit ſubſtantiæ & accidenti vniuoce, ergo non eodem modo: ſi ſecundo, ergo diffinitiones accidentium non ſunt diffinitiones, nam cũ diffinitio ſit indicatiua ſolius eſſentiæ diffiniti, nulla pars diffinitionis debet eſſe extra eſſentiam diffiniti. i. hmôi ergo

diffini-

diffinitiones non ſunt verę diffinitiones. Ad hoc reſpondetur quod cum duplicia ſint accidentia.ſ.ſimplicia & copulata ſiue compoſita, ſimplicia quidem ſunt quæ non determinant ſibi certum ſubiectum, vt communia accidentia, & accidentia mathematica, vt rectum & curuum, linea & ſuperficies, &c, licet.n. non poſſint eſſe ſine ſubiecto, tñ nõ determinant ſibi hanc vel illã ſubſtãtiam pro ſubiecto, copulata vero ſiue compoſita ſunt quæ ſiunt determinatę circa tale vel tale ſubiectum, & extra quod non poſſunt eſſe, & hmõi ſunt accidentia propria, vt riſibile, rudibile, ſimum, aquilũ, criſpum. nam riſibile determinat ſibi hominẽ, rudibile aſinũ, ſimũ & aquilũ naſum, criſpum capillos, licet ſimplicia, in ſui diffinitione non recipiant determinatũ ſubiectum, tñ eſt neceſſe id fieri copulatis, qm̃ ſine proprio ſubiecto non poſſunt intelligi, nam ſicut maſculinum & fœmininum non põt intelligi ſine animali, ex conſequẽti non põt diffiniri ſine animali, ſic nec ſimum nec aquilũ ſine naſo. Ad rationem igitur in oppoſitũ dico ꝙ hmõi accidentium diffinitiones ſunt per additionem, ad improbationem dico ꝙ ſufficit diffinitioni indicare eſſentiã rei diffinitæ, ſm modum conuenientem rei diffinitæ, nam ſi res diffinita eſt ens ſimpliciter & ſm ſe & non reſpũ ad alterũ, diffinitio ita debet manifeſtare eſſentiam rei diffinitæ, ꝙ quælibet pars diffinitiua ſit de eſſentia eius, ſi aũt non eſt ens ſimpliciter & ſm ſe, ſed ſm quid, & in ordine ad aliud ita debet manifeſtare eſſentiam rei diffinitæ, ꝙ exprimat illud per quod eſt ens, etiam quod ſit extra eſſentiam ſuã, & qm̃ hmõi accidentia ſunt entia in ordine ad ſubiectum, ideo neceſſe eſt in eorũ diffinitione aſſumi ſubiectum, nego igitur quod ſit neceſſe omnem partem diffini. eſſe de ſubſtantia rei diffinitæ niſi ſit ſubſtantia, & non ſolum ſubſtantia, ſed ſit ſine habitudine ad alterum, & id dico, quoniam in diffinitione formæ ſubſtantialis ponitur propria materia, vnde & Ariſtot. in 2. de Anima. diffinit animam per eſſe actum corporis phyſici. propter quod concluditur quòd diffinitio ſiue additione non datur niſi de ſubſtantia, completa, & quæ non habet rationem partis.

Secundum

Secundum dubium inſurgit ex ſolutione primi, dictum eſt.n.ꝙ accidentia copulata habent diffinitionem ex additione,& ꝙ hoc non eſt conueniens cum non poſſint intelligi nec eſſe ſine proprio ſubiecto, ſed contra: nam ſi habent diffinitionem ex additione, accipio naſum ſimum & quæro aut eſt idẽ dicere naſum ſimum & naſum concauum:non idem,quã eadẽ diffinitio nõ dat de vtroq;, nam ſimum aſſumit naſum in ſui diffinitiõ.ſm te,concauũ aũt non,cũ ſit accidens mathematicum,quæ abſtrahunt a materia ſenſibili,vt dictum eſt in 6.lib.& dicetur infra in hoc 7.lib.ſi non eſt idem,ergo hoc ideo eſt, quia dum dico ſimum dico naſum,cum autem dico concauum nõ dico naſum,quo per te conceſſo quotiens dico naſum ſimum faciam nugationem,nam loco nominis licet diff.ponere,idẽ ergo eſt dicere naſum ſimum & naſum concauum, ſed cũ vitanda ſit nugatio in diffinitionibus, patet ꝙ non debet admitti hmõi diffinitio per additionem in accidentibus, ſed tenendum eſt ſolius ſubſtantiæ eſſe diffinitionem. Ad hoc dico,ꝙ omnino neceſſe eſt accidentia diffiniri per ſubiectum,quoniam cum dependeant a ſubiecto non habẽt eſſe niſi in ſubiecto,nec poſſunt intelligi ſine eo,& cum arguitur,ergo fiet nugatio,nego conſequentiã, ad probationẽ dico,ꝙ ſimũ & concauum eſſentialiter ſunt idem,non .n.eſt aliud eſſentialiter ſimitas niſi quædam cõcauitas vnde differunt ſolum ex connotato,quod tñ non eſt de eſſentia nec ſimita.nec concauitatis,& qm̃ ſunt idem eſſentialiter idem penitus eſt dicere naſum ſimum & naſum concauum,vnde ſi quæratur quid eſt naſus ſimus,non eſt reſpondendum quod eſt naſus naſus concauus,ſed quod eſt naſus concauus:& cũ arguitur quod loco nominis poteſt poni diffinitio,hoc nõ eſt vniuerſaliter verũ,niſi qñ vtraq; pars diffinitiua eſt intrinſeca diffinito, ꝙ ſi in aliq̃bus alijs tenet erit accidens:põt ẽt dici qđ id vniuerſaliter eſt verũ, dũmodo ſumat̃ præciſe ipſum diffinitũ, puta ſimũ, nã loco ſimi poteſt poni diffinitio.ſ.naſus concauus, in propoſito autem,dicendo naſum ſimum non ſumitur præciſe diffinitum,ideo non valet.Hæc de quarto cap.dicta ſint.

Caput

CAPVT V.

IN 5. cap. videndum eſt ſi quod quid eſt, eſt idē an diuerſum ab eo cuius eſt, ſed antequam deueniamus ad determinationem quæſiti aduerte, ꝙ Ariſt. id quærit propter Plat. qui vt ſibi imponit Ariſto. tenebat quod quid eſt .i. quidditatem ſpecificam eſſe ſubſtantiam diſtinctam & ſeparatam ſm eſſe ab ijs quorum eſt quidditas .i. a ſuppoſitis ſuis, vt quidditas hominis a quolibet homine. qñ ergo quærit Ariſt. vtrum quod quid erat eſſe ſit idem aut alterum, &c. intendit vtrum ſuppoſitum & natura ſpecifica illius ſint idem, aut diuerſum, puta Socrates, & id quod eſt homo, & qm̄ Ariſt. in improbatione Plat. diffuſus eſt adeo quod videtur addiſcentis ingenium inuoluere, ideo conabor determinationē facere reſolutā & cōpendioſam.

Pro determinatione igitur faciam quatuor.

Primo, præponam diſtinctionem.

Secundo, ponam hanc concluſionem, in ijs quæ ſunt ꝑ ſe entia, quod quid eſt, nec eſt diuerſum, nec ſeparatum ab eo cuius eſt.

Tertio, ponam hanc concluſionem, in ijs quæ ſunt per accidens quod quid eſt, non eſt idem cum eo cuius eſt.

Quarto, ſoluentur quædam argumenta ſophiſtica.

Quantum ad primum, aduerte, ꝙ cum Ariſt. in hoc 7. lib. procedat modo logico, vt diximus ſupra, qui ſumitur a modo prædicandi vnius de altero, & cum omnia prædicata dicantur de ſubiecto per ſe vel per accidens quando quæritur vtrum quod quid eſt ſit idem cum re cuius eſt, poteſt quæri in ijs quæ prædicantur per ſe, & in ijs quæ prædicantur per accidens, exemplum primi, Socrates eſt homo, homo eſt animal, &c. exemplum ſecundi, homo albus eſt homo albus, & pro vtraque parte diſtinctionis quęſitum determinabitur.

Quantum ad ſm, probandum eſt quòd in ijs quæ ſunt per ſe, id eſt quando prædicatum dicitur per ſe de ſubiecto, vt Socrates eſt homo, quod quid eſt prędicati .i. quod ſignifi-

ſignificatur per prædicatum, non eſt diuerſum eſſentialiter a ſubiecto, nec habet eſſe ſeparatum extra ſubiectum: & quidem quod non ſit diuerſum, probatur dupliciter.

Primo, ſuppoſita imaginatione Plato. ꝙ dentur illę ideæ abſtractæ, quas dicit priores ſubſtantias illis ſingularibus, ſi vniuerſaliter quod quid eſt ſit diuerſum ab eo cuius eſt ſequitur ꝙ cum illæ ideæ ſint quædam res, habeãt ſuũ qđ quid eſt, & quod ſuum quod quid eſt ſit diuerſum ab ipſis non.n. eſt maior ratio de vno q̃ de alio, hoc autem eſt falſum qm̃ ideæ haberent priores ſubſtantias abſtractas, nam quod quid eſt, eſt prius eo cuius eſt: qm̃ vnumquodque pendet a ſuo quod quid eſt, & ſic ens & bonum & vnũ haberent aliqđ prius, quod tamen eſt cõtra Plat. qui tenet p ſe ens, per ſe bonum, per ſe vnum eſſe ſimpliciter prima.

Secundo, ſi quod quid eſt non eſt idem cum eo cuius eſt ergo erit proceſſus in infinitum, quod eſt abſurdum, nam ſumatur equus, & ſuum quod quid eſt, ſi nõ ſunt idẽ, ergo quod quid eſt equi eſt alia res ab equo, & cum quælibet res habeat ſuũ quod quid eſt. ergo quod quid eſt equi habet ſuum quod quid eſt, quod eſt idẽ vel diuerſum a quo quid eſt equi, ſi idem, eadẽ ratione debuit poni identitas inter equum & ſuum qđ quid eſt, ſi diuerſum, ergo & ipſum habebit ſuũ qđ quid eſt, de quo quęritur, vt ſupra: & ſic patet ꝙ erit proceſſus in infinitum, quod tñ eſt falſum. Demonſtratum eſt enim in 2. lib. ꝙ in omni genere cauſarũ eſt ſtatus, quod quid eſt autem habet rationẽ cauſæ & principij formalis, vt dicemus infra, ergo, &c. Dicendum eſt ergo ꝙ in ijs quæ ſunt per ſe. Quod quid eſt & id cuius eſt, ſunt idem realiter, & non ſolum realiter, ſed etiam ratione.

Quomodo autem ſunt idem ratione declarabitur in q. noſtris metaphyſicalibus. Quòd autem non ſit ſeparatum ita quod ſit extra id cuius eſt, probatur ſic. Cũ quod quid eſt dicat quidditatem & ſubſtantiã ſiue naturã eius cuius eſt, ſi eſt ſeparatum, ergo id cuius eſt, puta homo aial bonũ ens non poterit ſciri, nec ens erit ens, nec bonum erit honum, nec vnum erit vnũ, quę omnı ſunt abſurda, probatur conſequentia, nam vnumquodque ſcitur per ſuam quidditatem,

ditatem,ſed ſi eſt ſeparata quomodo poterit ſciri, nam ſicut eſt impoſſibile ſcire rẽ eſſe animatam niſi ſibi in ſit anima,ſic impoſſibile eſt ſcire rem talem niſi ſibi intrinſeca ſit quiditas ſua. Nã vanum eſt arbitrari circulum eſſe ſcibilẽ, niſi ineſſet ſibi rotunditas. Quod autem ſequatur ens non eſſe ens, &c. probatur ſic,nullum eſt talis naturæ, niſi per aliquod ſibi intrinſecum,& præcipue in ijs,quæ nõ dñr ad alterum. Quod dico quia in reſpectiuis poteſt fieri denominatio ab extrinſeco,vt locatum a loco, qui tñ non eſt in locato. In abſolutis aũt id nõ contingit,nã ſtultum eſſet dicere,calidam aquã,niſi calor ſibi ineſſet,& hoĩem eſſe animal niſi natura ſenſitiua ſibi ineſſet. Si igĩt qđ quid eſt entis,non ineſt enti, ens non erit ens, idem dico de bono, de vno,& de quolibet alio in genere ſuo, vt igĩt nõ ſequatur hæc inconuenientia dicendum eſt. Quod quid eſt entis,& boni & benigni & cuiuſcunq; alterius, in ijs quæ ſunt per ſe,non eſſe diuerſum, nec ſeparatum ab eo cuius eſt.

Quantum ad tertiũ,aduerte,ꝙ in ijs quæ dñr per accidens,vt hõ albus eſt homo albus,ideo ꝙ quid eſt prædicati eſt aliud a ſubiecto,qm̃ ſi,cõparetur totũ prædicatũ ad hominẽ certũ eſt,ꝙ aliã naturã dicit homo albus vt albus,ab hoĩe inquãtum hõ,ſi aũt comparetur prędicatum ratione, partis,puta albus ad ſubiectum rõne partis, puta hõ,certũ eſt quod non eſt idem,qm̃ quiditas albi eſt accidens, quiditas hoĩs eſt ſubſtantia. Qđ ſi comparetẽ prædicatũ ratione albi,ad ſubiectum ratione albi, tunc erunt idẽ nã ſicut quod quid eſt hoĩs eſt idem cum hoĩe, ſic qđ quid eſt albi eſt idem cum albo,album enim eſſentialiter purã qualitatẽ ſignificat. patet igitur qũo in ijs quæ dñr per accidẽs,quòd quid eſt,non eſt idem cum eo cuius eſt,in ſenſu tñ expoſito eſt idem. Sed aduerte,ꝙ album non prædicatur de albo per accidens,eſt enim prædicatio eiuſdẽ de ſeipſo, quæ eſt per ſe,vt homo eſt homo:vnde dicendum quod loquendo proprie in ijs,quæ dicuntur per accidens ſemper eſt diuerſum quod quid eſt ab eo cuius eſt.

Quantum ad quartum,aduerte, ꝙ aliqui ſuſtinere volentes,quiditatem non identificari ei cuius eſt q̃ditas,formant

mant, quædam argumenta ſophiſtica, quorum tñ ſolutio pōt haberi ex nunc determinatis,arguunt autẽ ſic.Si Socr. eſt idem cũ ſua quiditate, ergo eſt idẽ cum aīali rationali. Sed aīal rōnale eſt duo,ergo Socr. eſt duo. Item ſi Socr.eſt idem cum ſua quiditate, ergo quidquid eſt Socra eſt ſua quiditas, ſed Socr eſt albus per caſum, ergo albus eſt quiditas Socr. Item ſi homo eſt ſua quiditas, ergo eſt incorrũ ptibilis, quia rerum quiditates ſunt incorruptibiles, cum ſint uniuerſales,& ſic abſtrahant ab hic, & nunc.

Patet autẽ ex determinatis horũ, & ſimiliũ ſolutio.intelligendũ, eſt,n.rem, & quiditatẽ ſuã eſſe idẽ,quo ad intrinſeca eſſentialia, nõ aũt oībus modis.nam quiditas importat ſola prædicatã eſſentialia,& excludit oīa prædicata extranea,& accidentalia.Res aũt cuius eſt quiditas, ut Socra. & hõ licet importẽt prædicata eſſentialia, non tamen excludunt prædicata accidẽtalia neq; principia indiuidualia,& ideo nihil prohibet aliquid prædicari de re,quod nõ prædicatur de quiditate, ut album prædicatur de Socr. & de hoīe,& non de quiditate,& aliquid prædicatur de quiditate, ꝙ non prædicatur de re,ut eſſe principium ſcientię ſiue demonſtrationis eſſe principium formale, conſtitui ex gñe,& dñia,quæ ſignificantur ut duo, unde ſi bene cõſideres hmōi ſophiſmata, peccant per fallaciã accidentis. Patet igitur ex dictis qũo quodquid eſt (pro eodem.n.accipimus quodquid eſt, & quiditatẽ) in iis quæ ſunt per ſe eſt idem, & non eſt ſeparatum ab eo cuius eſt, in iis autem, quæ ſunt per accidens non eſt idem: & quomodo ſoluuntur ſophiſtici elenchi.Hæc de 5.cap.dicta ſint.

CAPVT VI.

IN ſexto cap.uidendum eſt ſi res ſenſibiles ſingulares generantur a formis ſeparatis quas Plato uocat ſpecies uel ideas. Sed antequam determinemus propoſitum, aduerte,ꝙ Plato ut ſibi imponit Ariſt.triplici de cauſa poſuit ideas,primo ut per eas ſciremus ſubſtantias ſenſibiles corruptibiles,& hanc cauſam pertractauimus in libr.3.in capi.6.ubi & ſoluimus rationem Plato.ſecundo ut per idearum

rum

rum participationem, res ſenſibiles ſingulares exiſterent, exiſtimabat enim quod ſicut non exiſtit calor in aqua niſi participatione caloris eſſentialis, qui eſt in primo calido, ſic non exiſterẽt indiuidua ſub hac uel illa ſpecie, niſi par ticiparent naturam ſpecificã, quæ eſſentialiter eſt idea, ſed hæc cauſa reprobabitur infra. Tertio, ut eſſent principia eſ fectiua generationis horum ſenſibilium. Exiſtimauit n. q̃d ſicut primo, & per ſe calidum eſt cã effectiua omnis calidi ſic. primo, & per ſe hõ eſt cã generationis omnis hominis: primum autẽ & per ſe hoĩem uocat ideam hominis, & ho minem per eſſentiã, & hæc cã reprobabitur in hoc cap. Pro determinatione igitur propoſiti tria agenda ſunt.

Primò, præponentur quædam quæ neceſſe eſt præcognoſcere ante determinationem propoſiti.

Secundò, determinabitur propoſitum contra Plato.

Tertiò, ſoluẽtur 4. dubia quę cõſurgũt ex determinatis.

Quantum ad primum, aduerte, ꝙ quatuor præcognoſcenda ſunt: Primo, quot modis contingit res generari. Secundò, quot requiruntur in omni generatione. Tertio, quid eſt illud quod proprie generatur. Quartò, quod unũ quodque generatur a ſuo ſimili.

Quantum ad modos generationis, aduerte quod tribus modis contingit fieri generationem, ſcilicet ex natura, & di citur generatio naturalis, uel ex arte, & dicitur generatio artificialis, uel a caſu ſiue fortuna, & dicitur generatio caſualis ſiue fortuita.

Naturalis generatio eſt illa cuius principium eſt natura, ut quando generantur planta, aut lapis, aut animal, horum enim principium eſt uirtus naturalis indita rebus naturalibus per quam agunt.

Quæ autem ſit, & quomodo fiat generatio, quæ eſt alia a naturali, & caſuali dicemus poſtquam aſſignauerimus quot requiruntur in omni generatione.

Aduerte igitur tria requiri. Primo, id a quo res fit, nihil enim ſe ipſum generat, aliter ſe de potentia ad actũ reduceret, ex conſequenti prius eſſet quam eſſet. Secundò, id de quo generatur, nihil. n. naturaliter fit ex nihilo, ſed ne-

ceſſe

ceſſe eſt ſubiici ſubiectum, ſiue materiam, ut probatum eſt in 1. Phy. tertio id quod generatur quod dr̃ terminus generationis qui quidem terminus non ſolum inuenitur in prędicamento ſubſtantiæ, ſed & in prædicamentis accidentiũ, generatur enim & Socr. & quantum & quale, &c. licet generatio in prædicamento ſubſtantiæ dicatur generatio ſimpliciter, & in prædicamentis accidentium, generatio ſecundum quid, ut declaratum eſt in 5. Phyſ. Et aduerte, quod licet in omni generatione requiratur forma, tamen de ea non loquitur particulariter Ariſto. qm̃ includitur in termino gñationis, quod .n. generatur accipit eſſe per formam, & qm̃ manifeſtũ eſt in oĩ gñatione dari agens, & id quod generatur, ideo Philoſ. probat ſolũ de materia ſic arguẽs. Quæcunq; poſſunt eſſe, & non eſſe habent materiam, nam materia inquantum eſt in potentia ad formam eſt principium eſſendi, & inquantum eſt ſub priuatione eſt principiũ nõ eſſendi, unde dicemus infra q̃d materia eſt in potentia contradictionis, & quæ non habẽt materiã ut ſic, incorruptibilia ſunt, ſed quæcunq; generantur natura aut arte, poſſunt eſſe & non eſſe, nam ad ſenſum patet quod aliqñ ſunt aliqñ non ſunt. ergo, &c. Et ſi quæras quõ hæc ſe habent ad naturã, utrũ tam materia q̃ forma, & gñatum, & agens poſſint dici natura. Reſpondeo ut determinatũ eſt in 2. Phy. Materia uere dr̃ natura, qm̃ intrat conſtitutionẽ rei naturalis, & permanet, unde inquit Ariſt. in 2. phy. tex. 10. uno quidem modo natura dr̃ prima unicuiq; ſubiecta materia habentium in ſeipſis principiũ motus, & mutationis aduerte: ꝙ a materia, ut eſt natura dñr generationes corporũ ſimplicium puta ignis & aquæ, eſſe naturales, nã cum dicitur naturã eſſe principium motus, non eſt neceſſe, ꝙ ſemper ſit principium actiuum, ſed uel actiuum, uel paſſiuũ, prout rebus cõuenit natura: in rebus animatis natura eſt principium actiuum, generantur enim a principio intrinſeco, & ſeipſa mouent localiter, in rebus aũt inanimatis eſt principiũ paſſiuum, qm̃ gñantur a principio extrinſeco, ut patet in 2. de gñatio. & mouentur localiter non a ſeipſis, ſed ab extrinſeco, ut declarauimus in 4. cęli,

Item forma ſm quam res fit,dicitur proprie, & eſt magis natura q̃ materia,qm̃ ut declaratũ eſt in 2.phy.tex.14. generatio rei maxime in uiuẽtibus dr̃ natura, quia eſt uia in naturam,cõſtat aũt quod ideo eſt uia in naturam, quia eſt uia in formam, ergo forma proprie eſt natura, & magiſquam materia,qm̃ per formam fit res naturalis actu, ꝑ materiam uero tantum potentialiter. Generatum uero, non proprie dicitur natura, qm̃ natura formaliter eſt principium,gñatũ uero eſt principiatũ, unde ut inquit Ariſt.in 2.Phyſ.tex.12.Quod aũt eſt ex iis, natura quidem non eſt ſed a natura. Agens autem qm̃ non ſm ſe totũ agit ſed per formã,forma autẽ eſt natura,ideo ut ſic põt dici natura,& præcipue qm̃ forma agentis, & forma geniti uel ſunt eiuſdem ſpeciei, & diſtinguuntur tm̃ numero, ſi ſit agens uniuocum,uel ſaltem habent aliquam cõformitatẽ,ſi non eſt gñatio uniuoca, ut declarabitur infra, qñ inueſtigabimus an unumquodq; generatur a ſuo ſimili. Patet igitur quod requirantur in omni gñatione,& qũo ſe hñt ad naturam.

Reuertentes nũc ad manifeſtandũ gñationẽ diſtinctã a naturali,& caſualẽ conſiderabimus duo,primo,quid ſit.ſecũdo,qũo procedit in ea quæ eſt artificialis. Aduerte igitur, vt colligit ab Ariſ.ſic põt diffiniri.Generatio diſtincta a naturali eſt,quæ propria dr̃ factio, cuius principiũ actiuũ eſt, aut ars,aut potẽtia,aut intellectus, in qua cõtingit aliqd fieri a caſu,& a fortuna,ſicut in his quæ gñantur a natura.

Primò dicitur,quæ proprie dicitur factio. nam,ut inquit Cõm.in cõm.22. generabilia, quæ ſunt in ſubſtantiis proprie dñr generata. alia uero quæ ſunt præter ſubſtancias magis ſunt acta,q̃ generata,ut ſanatio per artem,proiectio lapidis per uirtutẽ motiuã manus,gubernatio familiæ,&c. Et ratio quidem huius differentiæ eſt,ꝗ producta a natura determinato modo producuntur,& non aliter,ideo dicuntur genita. Quæ autem producuntur alio principio q̃ a natura,puta ab intellectu,uel uolũtate, produci poſſunt aliter,& aliter,ideo non proprie dicuntur genita,ſed acta, aut facta,& eorum productio dicitur proprie factio.

Secundò dicitur,cuius principiũ,eſt aut ars, &c. Aduer-

te, ꝙ in his quæ non fiunt a natura, aliquando ſufficit ſola potētia facientis ſine arte, ut tractus campanæ, proiectio lapidis, ſciſſio ligni, fractio cōtinui, & harū factionū dr̄ potētia f.agētis eſſe principiū. Quæ quidē potentia ſm̄ Cōm. in cōm. 22. ſignificat uirtutē animatā naturalē, ut uirtutē motiuam ſm̄ locū, de qua locuti ſumus in 3. de anima. & in tract. de motu animalium, aliquando ultra potentiam naturalē requiritur ars, qua per determinata media agens operatur, ut in ædificatione. & tunc harum factionū dr̄ ars eſſe principiū. Aliqñ ſufficit excogitatio intellectus ſine arte, aut alio habitu, ut qñ quis regulat equū, aut nauem ex ſuo ingenio abſq; hoc ꝙ artē gubernatoriā circa hmōi didicerit, & harū factionū principiū eſt mēs, ſiue intellectus vt̄ inquit Cōm. in cō. 22. & per cognitionē intendit illud ꝙ hō agit excogitatione, & uolūtate, &c. Tertiò dr̄, in qua cōtingit aliqđ fieri a caſu, & a fortuna, &c. Aduerte ꝙ ſicut in gñatione naturali aliquid euenit præter intentionem agentis, ut ꝙ hō naſcatur cū ſex digitis, ꝙ eſt fieri a caſu, ut determinatum eſt in 2. Phyſ. Item ſicut in naturalibus aliqua gñantur ex ſpermate, dñr genita per ſe, aliqua ſine ſpermate, ut rana, & uermis, & dñr genita a caſu, de quibus dicemus infra, ſic in his factionibus nō naturalibus, cōtingere aliquid pōt præter intentionem agentis, puta Socr. infirmus intēdit itinerari gratia ſolatii, & ſanatur præter intentionem. & hmōi ſanatio fit a caſu, & aliquis proiiciens lapidem ad ſignū, frangit caput tranſeunti, & aliquis ædificans in altum, ruit deorſum, & frangitur tibia. & hæc dicuntur eſſe a caſu. Qūo aūt genita ſine ſpermate ſint eadē, uel non eadē cū his quæ generantur cum ſpermate, & qūo ſint genita a caſu, determinabimus in q. Metaph.

Viſo quid ſit factio, ut diſtinguitur a gñatione naturali uidendum eſt, qūo procedimus in factione, cuius principiū eſt ars, & conſiderabimus duo. Primò, de principio effectiuo artificiati. Secundò, qūo ex hoc principio procedimus ad artificiatū producēdū. Aduerte igitur, qđ ſicut in gñone naturali principiū quo agēs agit eſt forma eius naturalis, qua eſt actu, ſic in factione artificiali, principiū quo artifex

operatur eſt forma artificiati exiſtens in anima artificis, ſm eſſe cognitum, quã Ariſ. appellat ſpẽm, & qđ quid erat eſſe, i. ſignificatum per diſtinctionẽ artificiati, & primã ſubſtantiam. i. primam formam, eſt. n. cauſa formæ artificiati ad extra, ex cõſequenti eſt prior. Quæ quidẽ forma differt in tribus a forma naturali. Primò in eſſe, qm̃ illa hẽt eſſe reale, hæc aũt eſſe cognitũ. Scđo, ex ſubiecto, plures enim formæ naturales oppoſitorum nõ ſe compatiuntur in eodem, iſtæ aũt ſe compatiuntur in eodem intellectu, qm̃ licet eſſe unius oppoſiti ſit corruptio eſſe alterius oppoſiti, non tamẽ cognitio unius tollit cognitionẽ alterius, immo adiuuat, ut per materiale cognoſco immateriale, & p uirtutem cognoſco uitium. Tertiò ex effectu, nã forma naturali non producitur, niſi ſibi ſimile, forma autẽ, quæ eſt in anima producuntur cõtraria, ut per ſanitatẽ cognitã põt meditus cauſare ſanitatem & infirmitatẽ, ut clarius dicemus in lib. 9. agentes de potentia rationali. Patet igitur ꝙ principium artificiati eſt ſpecies, ſiue ratio eius in mente artificis. Quantum ad materiã procedendi in productione artificiati, aduerte, ꝙ duæ actiones requiruntur: prima dr̄ intelligentia: ſecunda dr̄ factio. nam primo neceſſe eſt ut intelligam quid ſanitas, & qm̃ diffinitur per adæquationẽ humorum, neceſſe eſt, ut ſecundo loco intelligam quid ſit adæquare, & qũo adæquantur humores, & qm̃ adæquare diffinitur per reducere ad temperamentum humorem excedentem, neceſſe eſt vt tertio loco intelligam, quid & quo modo reducitur ad tẽperamentum, & qm̃ reductio hmõi ſit per appoſitionẽ contrarii, eſt neceſſe quarto loco, ut intelligam, quod eſt illud contrarium, & qũo apponendum eſt, & qua menſura, & in hoc ultimo eſt ſtatus intelligẽtiæ, & ab eodem incipit factio, ita ꝙ primum in intelligentia eſt ultimum in factione, & ultimũ in intelligentia eſt primum in factione, quæ dr̄ executio. Hoc igitur modo procedimus in factionibus artificialibus reſpectu artificiatorũ, quæ fiunt per ſe, ideſt ex intentione agentis, ut ſecludamus artificiatum caſuale. Hæc de factione artificiali dicta ſint. Nunc agendum eſt de factione caſuali.

Aduerte

Aduerte igitur ꝙ factio tūc eſt caſualis, qñ acquiritur finis,qui etiam acquiritur per artem, ſed non per intelligentiam agentis immo præter propoſitum ſuum,cuius tamen principium in exequendo contingit eſſe idē cū principio factionis artificialis, v. g. Socrates infirmat propter exceſſum humoris frigidi,quem neceſſe eſt diſſolui per calorem,medicus intendens diſſolutionem caloris ordinat confricationem,vt excitatiuam caloris,& ab ea incipit ſanationem. Plato laborat exceſſu eiuſdem humoris,& neſciens confricationem excitatiuam caloris confricationē facit,& ad eam præter intentionē ſequitur ſanitas. Patet ergo idem eſſe principium in exequendo vtriuſque ſanationis. Dico exequendo,non quo ad intelligentiam.qui.n. operatur caſualiter reſpectu effectus caſualis non procedit per intelligentia. Quod quidem principium, puta calor,ſi per ſeipſum ſanat eſt pars ſanitatis. Si aūt per reſpectum non ſufficit,ad ipſum ſequitur aliquid,puta ſubtillatio humoris craſſi,ad q̄ ſequitur ſanitas. Contingit.n. aliqñ per vnum mediū,aliqñ per plura acquiri ſanitatem,tā ꝑ artem,q̄ caſualiter. Manifeſtū eſt igitū ex prædictis,quot modis contingit res generari, & quot requirūtur in omni generatione, & præcipue qūo neceſſe eſt præexiſtere materiam,qm apud phyſicū ex nihilo nihil fit,q̄ neceſſe eſt eſſe partem ſubſtantiæ ſenſibilis, qm̄ ineſt ei, & permanet, & poteſt dici,quod ſit ipſum genitum per aduentū formæ quæ deducit ad actū. nā ferrū per aduentū figuræ gladij fit gladius. Quantum ad tertium.ſ.quid eſt illud qđ ꝓprie generatur in oī productione,tam naturali,q̄ artificiali, q̄ et caſuali,aduerte,ꝙ cū oē quod fit,fiat ab aliquo agente, & fiat ex aliquo,vt ex materia,& non ſolum ex priuatione,& fit aliquid qđ eſt terminus productionis,id quod fit, non eſt materia,illa enim præexiſtit, vt probatum eſt ſupra,ergo nō eſt terminus productionis, quo habito ceſſat productio,nec eſt forma, licet ſit terminus formalis productionis.nam quod proprie fit, vt probatum eſt etiam in 1.Phyſ.fit,ex materia,& forma.Hæc n. ſunt principia per ſe requiſita in oī factione phyſica,ſed forma, vt patet nō

fit ex materia,licet educatur de potentia materiæ actione agentis,nec fit ex forma aliter forma eſſet formę,& ſic proceſſus in infinitũ,non ergo proprie,& per ſe fit forma, licet poſſit dici fieri per accidens.i.quia aliud producitur, & ipſa producitur,puta quia producitur ænea ſphæra, po teſt dici ꝙ producitur ſphæra,& quia producitur lapis, ꝓ ducitur forma lapidis.Reſtat ergo a ſufficienti diuiſione, ꝙ producatur compoſitũ,cuius ratio eſt. Cum generatio ſit proceſſus a non eſſe ad eſſe,illud proprie fit,cui compe tit eſſe,vt quod eſt,hoc aũt eſt ipſum compoſitum , vnde dicitur hoc aliquid,formæ vero non cõpetit eſſe, vt quod ſed quo:eſt.n.forma qua compoſitũ habet eſſe.Conſtat er go ſolum compoſitum fieri proprie.& per ſe, non aũt for mam,ſed illã dicemus fieri in materia.i.introduci in ma teria per eductionem de poten tia materiæ,& ſicut non fit for ma,niſi per accidens.ſic non fit quodquid eſt hominis, licet ſit idem cũ eo,cuius eſt,vt probatum eſt ſupra, nam qđ quid eſt ad naturam ſpecificam ſpectat,excludens prin cipia indiuidualia,ſed natura ſpecifica,nõ ꝑ ſe generat,cũ ſit vniuerſalis,& gñationes nõ ſint,niſi ſingulariũ,ergo,&c. Patet ergo id qđ generatur ꝑ ſe eſſe ſolum compoſitum.

Quantum ad quartum. ſ. ꝙ vnumquodque generetur a ſibi ſimili declaratur ſic.Quæcunque fiunt,aut fiunt ab arte,aut a natura,aut a caſu.Quæcunque fiunt ab arte,pa tet ꝙ fiunt a ſibi ſimile. Dictum eſt.n. ꝙ domus ad extra fit a domo cognita,quæ eſt in mente artificis,& ſanitas ad extra,ab intelligentia ſanitatis, quæ eſt in anima medici, fit ergo domus a domo,& ſanitas a ſanitate,propterea in quit Ariſt.Quare accidit modo quodam fieri domum ha bentem materiam ex domo ſine materia,& ex ſanitate ſa nitatem fieri.Similiter quę fiunt a natura fiunt a ſuo ſimi li:videmus.n.quod homo hominẽ generat,& equus equũ & qui ne gat hoc , negat ſenſum Hac.n. cauſa, intrinſeca ſunt ſemina inanimatis perfectis,vt producant ſibi ſimile, & qualitates actiuæ, & paſſiuæ inſunt elementis, vt pro ducant ſibi ſimile nam videmus ignem generare ignem . Quæ aũt fiunt a caſu,nõ eſt neceſſe vt fiat a ſibi ſimili,qm̃

non

non fiunt ex intentione agentis, & fiunt multotiens ex indiſpoſitione materię, vt patet in monſtris, per quã prohibetur aſſimilatio geniti ad generans. vtrum autem id verificetur, tam in ſubſtantijs, q̃ in accidentibus, & vtrum hæc ſimilitudo debeat eſſe in eadem ſpecie, & quantam latitudinem ſuſcipiat, determinabitur in 9. Met. Hæc igitur ſunt quæ neceſſe erat præcognoſcere ante determinationem propoſiti. Quantum ad ſm principale, ex præmiſſis, & præcognitis ponitur hęc concluſio contra Platonem: non ſunt ponendæ ſpecies abſtractæ vniuerſales, vt per ſe hõ, per ſe leo propter generationem ſenſibilium ſingularium & probatur ſic. Si ponuntur vt cauſæ generationis, ergo vel vt generantes, vel vt exemplaria, ad quorum ſimilitudinẽ ab aliquo agente generantur, non vt generantes, qm̃ cum vnumquodque producatur a ſibi ſimili, & videamus genitũ eſſe hoc aliquid, puta Socratem, & Caliam, & eſſe hoc aliquid eſt, quia habet eſſe in hac materia, neceſſe eſt generans eſſe hoc aliquid, ſed ſpecies ſeparatæ non ſunt hoc aliquid ſed quale quid idest quid vl'e, vt homo, aĩal, &c. Nã ſm Platonem non habent eſſe in hac, vel illa materia per quã fit hoc aliquid. ergo vanum eſt ponere tales ſpecies quaſi generantes, & ſi ponerentur eſſent quantũ ad hoc inutiles, nã vt inquit Cõm. in cõm. 28. homo, & aĩal vniuerſale eſt ſicut ſphæra vniuerſalis, quæ nõ generat, nec generat. non ſicut exẽplaria, qm̃ videmus manifeſte in naturalibus, & ĩ gñationib. naturalibus vnũquodq; generare ſibi ſimile, vt pater generat filium, qui licet non ſint vnum numero, ſunt tñ vnum in ſpecie: ad inducendam igitur ſimilitudinem generantis in genito, ſufficit virtus formatiua indita generanti, & non eſt recurrendum ad exemplar extrinſecum nec obſtat, ꝙ in aliquibus videmus generari ſimile a diſſimili, vt mulũ ab equo, quoniã talis generatio eſt pręter naturã. i. præter intentionẽ naturæ particularis puta equi generantis. Intendit enim producere equum, ſed quoniam ſemen equi receptum in materia menſtruali aſinæ non poteſt cauſare formam equi, ideo ne opus naturæ fruſtretur cauſat formam mediam inter equum, & aſi-

num. Dicendum eſt ergo in generationibus ſm naturam, quas vocat Comm. in comm. 28. generationes non ceſſabiles, ſimile generari a ſibi ſimili in ſpecie. In rationibus autem preter naturam ſufficit ſimilitudo in genere, quoniam vtrunque eſt animal, & vtrunque eſt iumentum. Cum igitur videamus generans, & genitum eſſe duo in numero, & vnum intentione vniuerſali, impoſſibile eſt ponere formas abſtractas, vt cauſas generationis. Quantum ad tertium principale, aduerte, quòd ex prædictis quatuor inſurgunt dubia. Primum eſt, ſi in omni productione requiritur illud, ex quo res fit, vnde eſt quod illud, ex quo res fit aliquando prædicatur de re facta, & ſi non in abſtracto, ſaltem denominatiue. nam quia ſtatua fit ex ærea, licet non fit æs, eſt tñ ærea, & q̄a homo fit ex carne, & oſſe, licet non fit caro, & os, eſt tamen carneus, & oſſeus, aliquando autem id, ex quo non prædicatur de re facta in abſtracto, nec denominatiue. licet enim ex infirmo fiat homo ſanus, tamen non dicitur ſanus eſt infirmitas, nec dr̄ ſanus eſt infirmus. Ad hoc reſpondens Ariſt. dicit id prouenire, quia ly ex aliquo verificari pōt de ſubiecto. i. de materia, vt ex carne, & oſſe fit homo, & de priuatione, vt ex infirmo, ſanus, ex tenebroſo fit lucidū. Sed aduerte, ꝙ poteſt ſubiectum eſſe id, ex quo, vt ex ferro fit gladius, & id in quo, vt in homine fit ſanitas, quando eſt ſubiectū, in quo magis dr̄ fieri illud, q̄ ex illo, vt verius dr̄, homo fit ſanus, q̄ ꝙ ex homine fit ſanus. Qñ autem eſt ſubiectum ex quo magis dr̄ fieri ex illo, quàm quod fiat illud, vt verius dicitur, ex ære fit ſtatua, quàm quod æs fiat ſtatua. Ex his ad dubium reſpondens dico ꝙ quādo ly ex aliquo dicitur de priuatione non prædicatur de re facta, nec in abſtracto, nec denominatiue, quoniā priuatio non permanet in re facta, vnde licet ex infirmo fiat ſanus, tamen hæc eſt falſa, ſanus eſt infirmus. Quando autem ly ex aliquo dicitur de materia ſubiecta priuationi, vt ex ære infigurationi ſubiecto fit ſtatua tunc prædicatur de re non in abſtracto, ſed denominatiuæ, vt ſtatua facta ex lapide dicitur lapidea, quoniā licet materia animi priuatione non remaneat in re facta, tamē

quo ad ſubiectum permanet. ideo prædicari põt denominatiue, & hoc non contingit in priuatione, vt dictum eſt.

Scd̃m dubium eſt, dictũ eſt ſupra, ꝙ ſicut in naturalibus aliqñ fit aliquid a caſu, ſic in artificialibus, aliqñ fit aliquid a caſu, vt ſanitas ex cõfricatione, dubitaẽ, quare aliqua artificialia pñt fieri, & ex arte, & a caſu vt ſanitas. Aliqua autem non pñt fieri, niſi ex arte, vt domus. Et aduerte, ꝙ artificiatum tunc fit a caſu, qñ fit a natura. Erit ergo dubiũ, quare aliqua artificiata fiunt ab arte, & a natura, vt ſanitas, aliqua autem ab arte tm̃, vt domus, & gladius, & veſtis, &c. Ad hoc reſpondens Ariſt. dicit id prouenire, quia materia artificij, aliquando habet in ſe ipſa partem rei fiendæ per quam ex ſe põt moueri ad formam abſque mouente extrinſeco, ſicut corpus humanũ, quod eſt materia ſanitatis, habet in ſe virtutem actiuam, puta calorẽ naturalẽ in corde, vt in primo pricipio, per quem poteſt moueri ad ſanitatem, ſicut ſi moueretur ab arte medicinæ, & tunc contingit idem produci ab arte, & a natura. Aduerte tamẽ, ꝙ licet hmõi virtus ſit motiua materiæ, non tamen ſemper eodem modo quo moueretur ab arte. nam licet virtus motiua ſm̃ locum, quæ eſt homini, ſit cauſa ſaltationis, non tñ talis ſaltationis, qualis eſt in choreis, niſi adſit ars chorizandi quę adiuuatur arte muſicæ. nã, vt inquit Cõm. in comm. 26. quædam artes non poſſunt agere actiones ſuas, niſi alia ars adiuuet, v. g. ars ſaltandi, quæ non complebitur, niſi arte irach, quæ eſt pars muſicę. Ad hoc ergo, quòd idem poſſit fieri ab arte, & a natura, neceſſe eſt vt illa virtus intrinſeca ſit ſufficiens motiuum materiæ ad formam, ſicut ſi moueretur ab arte. Aliquando autem in materia artifi cij non eſt huiuſmodi virtus actiua, ſed tantum eſt aptitudo recipiendi formam, ſi ſibi imprimatur ab extrinſeco agente, vt in ferro nulla eſt virtus actiua, qua moueatur ad formam gladij, ſed eſt durities, qua eſt aptum recipere huiuſmodi formam, ſicut in elementis, nulla eſt virtus qua moueatur materia ad formam elementi, ſed neceſſe eſt, vt generentur ab extrinſeco generante, ſicut mouentur localiter ab extrinſeco mouente, & hu-

iuſmodi artificiata non poſſunt fieri, niſi ab arte mouente materiam ad formam, vnde aduerte, ꝙ artificiata, quę poſ ſunt fieri ab arte, & à natura, aſſimilantur rebus animatis, quæ poſſunt moueri localiter a ſeipſis, ex 8.Ph.& ab extrin ſeco, vt quando mouentur ab agente violento. Artificiata autem, quæ tantum fiunt ab arte aſſimilantur rebus inanimatis, quæ mouentur tm̃ à mouēte extrinſeco, & hanc ſimilitudinem expreſſit Côm.in comm.29.cum inquit, ita .n.eſt de generabilibus, ſicut de mobilibus, quemadmodũ enim eorum, quæ mouētur localiter, quædã mouent ex ſe, & quædam ex alio, ſic eſt de generabilibus: vtrũ aũt rei generandæ præſit aliqua pars, q̃ aliqui dñt inchoationem formæ, determinabit in quæſtionibus noſtris metaphyſicalibus. Tertium dubium eſt, dictum eſt vnumquodque generari a ſibi ſimili, & propterea non eſt neceſſe ponere ideas generantes, ſed non apparet id eſſe verum vniuerſaliter. nam generatur calor ex motu, & rana nō ſemper ex rana, ſed ex putrefactione, & mulus non ex mulo, ſed ex equo. Quæritur ergo, quomodo hoc principium habeat veritatem. Pro reſponſione huius præpono talem diſtinctionem. Quod generatur, vel eſt accidens, puta calor, vel ſubſtantia. Si ſubſtantia, vel naturalis, vel artificialis, ſi ſubſtantia, ſiue naturalis, ſiue artificialis, vel generatur per ſe, vel per accidens, ideſt a caſu. Si generatur per accidens, non eſt neceſſe quòd generetur a ſuo ſimili, videmus enim calorem generari a motu, qui non eſt calor, niſi virtute, & quantitas, & relatio non generantur a ſuo ſimili, quoniam nec quantitas, nec relatio ſunt formæ actiuæ, ſed cauſantur a ſubſtantia agente: qui enim dat formam rei, dat accidentia eius, &c.

Si generatur ſubſtantia naturalis, vel generatur ex ſpermate, vel non, ſi ex ſpermate generatur a ſuo ſimili, vel in ſpecie, vel in genere proximo, in ſpecie quidem, qñ virtus formatiua pôt introducere formam eiuſdem ſpeciei in materia, q̃ tranſmutat, vnde videmus hominem generare hominem, & leo generat leonem. Si autem virtus formatiua non pôt introducere formam eiuſdem ſpeciei, ſaltem

intro-

introducit formam eiuſdem generis proximi, vt quando generatur mulus ex equo, conueniunt.n.non ſolum in genere animalis, ſed & in genere iumenti: ſi ſine ſpermate, non eſt neceſſe ꝙ generetur a ſua ſimili, neq; ſpecie, neq; genere. Hæc.n.generantur a caſu comparata agenti particulari, quod eſt calor putredinalis, neque.n. hmõi calor intendit generationem animalis, puta ranæ, vel vermis, ſicut intendit virtus formatiua, quæ eſt in ſpermate. aſſimilatur.n arti, vnde inquit Ariſt. ſperma facit, ſicut quæ ab arte: quæ autem per accidens, & a caſu fiunt non eſt neceſſe aſſimilari generanti, qm̃ eueniunt præter intentionem generantis, vnde non oportet theſaurum inuentum aſſimilari fodienti ſepulcrum, neq; monſtrum generanti, neque muſcã cadaueri ex quo generatur, ſed ſufficit in materia putreſcente eſſe aliq̃ virtutem generatiuã, puta calorem, quæ proportionat̃ virtuti generatiuæ, quæ eſt in ſpermate, q tñ in hoc differũt, ꝙ virtus ſpermatis eſt ab aĩa, & a cęlo, vt ab vniuerſali principio oĩs gñationis, & corruptionis, virtus aũt, quæ eſt in materia putreſcente habet vigorẽ tm̃ à corpore cęleſti, in quo virtualiter cõtinent̃ oẽs formæ rerũ inferiorũ excepta aĩa intellectiua, de qua loquemur in lib. 12. Si ſit ſubſtantia artificialis, puta domus, aut gladius, partim fit ex ſimili, partim ex diſſimili; ex ſimili quidem quo ad formam exemplarem; quæ eſt in anima agentis. Ex diſſimili quo ad eſſe, quoniam forma artificiati producti habet eſſe materiale, in anima autem artificis habet eſſe immateriale. Quod non contingit in ſubſtantijs naturalibus. In illis enim generatum poteſt eſſe ſimile omnino generanti, quoniam in vtroque forma eſt eiuſdem rationis, & in vtroque habet eſſe naturale. Sed dices, ſi per artem non producitur ſubſtantia artificialis, puta domus, ſed qualitas, puta ſanitas, nunquid neceſſe eſt quod ſit aſſimilari ei a quo fit? Ad hoc dico quod ſic ſed hæc aſſimilatio aliquando eſt actualis, aliquando virtualis. Actualis quidem quando cauſatum ad extra præeſt in mente agentis ſecundùm intelligentiam, vt medicus cauſans ſanitatem, ex ratione ſiuè quod quid

eſt

eſt ſanitatis.virtualis autem qñ cauſans continet virtute, & non formaliter ipſum cauſatum, vt qñ per motum cauſatur calor,non.n.formaliter,ſed virtualiter motus eſt calor.& aduerte, ꝙ vtraque aſſimilatio poteſt contingere dupliciter,qm̃ vel ſecundũm totum,vel ſm partem,ſm totum quidem,qñ totum productum præeſt actu,vel virtute in producente, vt ſanitas in mente artificis, & calor in motu.ſm partem vero,qñ in producente præexiſtit pars producti,ſiue actu,ſiue virtute,actu quidem, vt qñ medicina calida cauſat calorem in corpore ægri exceſſiue in frigidati, & ſanatur.calor.n.eſt pars ſanitatis,eſt.n. ſanitas conſurgens non ſolum ex calore,ſed ex alijs humoribus adæquatis.virtute vero, vt qñ ex motu in corpore ægri cauſatur calor proportionaliter,ſicut ex medicina, & inducitur ſanitas. Patet igitur quomodo verificatur hoc principium vnumquodque a ſuo ſimili producitru.De his autem quæ generantur per accidens,& a caſu non eſt neceſſe ſolicitari.nam cum ſm Ariſt.in lib.12.tex.13. caſus, & fortuna ſint priuationes naturæ & artis,non eſt neceſſe in his attendi ſimilitudo inter generans, & genitum, niſi forte quo ad prædicata tranſcendentia, puta ꝙ ens generat ens,quod vnum,vnum,quod res,rem,&c.

Quartum dubium eſt. Quoniam determinatum eſt ſupra fieri compoſitum,& non formam. Quæritur ſi id eſt verum,tam de forma ſubſtantiali,quàm accidentali.

Ad hoc reſpondens Ariſt.tenet partem affir. pro vtraq; forma,cuius ratio eſt,qm̃ omnis forma,tam ſubſtantialis quàm accidentalis non habet eſſe,vt quod,ſed vt quo.ergo non poteſt eſſe id quo generatur.Dicendum eſt ergo ꝙ ſicut non generatur forma lapidis ſed lapis, ſic non generatur ſphæra,ſed ænea ſphæra,nec albedo, ſed lignum album,nec quantitas,ſed lignum quantũ, aut aĩal quantũ.

Aduerte tñ,ꝙ licet,tam in ſubſtantijs,quàm in accidentibus compoſitum,& non forma ſit genitum, tamen eorum generatio in hoc differt,ꝙ compoſitum ſubſtantiale neceſſario præexigit alteram ſubſtãtiam, a qua generetur. non enim generatur ſubſtantia, niſi a ſubſtantia, compoſitum

poſitum autem accidentale non neceſſario præexigit compoſitum alterum actu præexiſtens.ſed ꝙ ſit tale in potētia, puta nō eſt neceſſe ad hoc ꝙ fiat albū præexiſtere albū actu, ſed ſufficit præexiſtere materiam, ſiue ſubām, quę ſit alba in potentia & hoc ideo eſt,quia ſubā non pōt eſſe,niſi a ſubſtantia,aliter productum eſſet nobilius producente. accidens aūt poteſt eſſe a ſubā: nam cum ſubſtantia ſit primum,& ſimpliciter ens, ut dictum eſt ſupra non inconuenit ꝙ ſit cauſa ſubſtantiæ, & accidentis. vnde uidemus ꝙ generãs ignem generat calorem,& leuitatem, & ſiccitatem, & lucem in igne.Hæc de 6.cap.dicta ſint.

CAPVT VII.

IN capite,ſeptimo inueſtigandum eſt,ex quibus partibus conſtituitur quiditas ſubſtantiæ ſenſibilis, & qm̃ quiditas,quæ eſt ipſum quod quid eſt,ſignificatur per diffinitionem,cū hic procedamus modo logico, ut diximus in principio huius lib.manifeſtum erit propoſitum,ſi declaratum fuerit, quæ partes intrent diffinitionem. nam, ut inquit Ariſt.cum diffinitio ſignificet rei quiditatem, & omnis diffinitio habeat partes, cum ſit oratio, & quid compoſitum ex genere,& differentia.conueniens uidetur, quod ſicut tota diffinitio correſpondet toti rei diffinitæ, ita partes diffinitionis partibus rei.quod quidem an uerum ſit, & in quo ſenſu determinabimus in q.noſtris.

Vt igitur ſciamus,quæ partes ponantur in diffinitione, & ex conſequenti, ex quibus partibus conſtituitur quiditas ſubſtantiæ ſenſibilis. Aduerte ꝙ Ariſt.ad huius declarationem, præponit duo dubia.

Primum eſt, ſi partes rei, ſiue diffinitiones partium rei ponuntur in diffinitione totius.

Secundū eſt,ſi partes ſunt priores, uel poſteriores toto.

Quantum ad primum dubium Ariſto. arguit ad partes & pro parte neg. ſic ſemicirculus eſt pars circuli,& tamen nec ſemicirculus,nec diffinitio ſemicirculi ponitur in diffinitione circuli, aliter cū diffiniamus ſemicirculū per circu-

lum

lum (eſt enim ſemicirculus portio circuli) eſſent circulares diffinitiones. Pro parte autem affirmatiua ſic. Literę ponũtur in diffinitione ſyllabæ. nam ſyllaba eſt quid compoſitum ex literis, ſed literæ ſunt partes ſyllabæ, ſicut ſemicirculus eſt pars circuli, ergo, &c.

Quantum ad ſm dubium arguit ſimiliter, & pro parte affirmatiua ſic, ſimplicia, & cõponentia ſunt priora compoſito, qm̃ ſupponit illa, ſed partes ſunt ſimplices, & componentes reſpectu totius, ergo &c. Pro parte negatiua ſic. Totum ponitur in diffinitione partis, diffinitur enim angulus acutus per angulum rectum. nam acutus eſt qui eſt pars recti, & ſi diffinitur digitus, in eius diffinitione ponetur homo. ſed diffinitio datur per priora, ergo, &c. Præterea totum põt eſſe ſine parte, & non econuerſo, ut homo ſine digito, non tñ digitus ſine hoĩe, niſi æquiuoce. ſeparatus. n. ab hoĩe nõ eſt digitus, ſicut nec oculus pictus eſt oculus ex 2. de anima, ſed quod poteſt eſſe ſine alio, & non econuerſo eſt prius, ut declarauimus in 5. lib. ergo, &c.

Pro reſolutione primi dubii ponetur diſtinctio de partibus. Deinde duæ concluſiones cum probationibus ſuis.

Pars eſt duplex. ſ. quantitatiua, & eſſentialis. Quantitatiua eſt, ex qua integratur res quanta, ut quanta, ut linea cubitalis eſt pars integralis lineæ bicubitalis. Eſſentialis eſt, ex q̃ conſtituit ſubã rei cõpoſitæ, ut corpus, & aĩa ſunt partes eſſentiales aĩalis. tũc prætermittenda eſt pars integralis, & ſcrutandũ eſt de partibus eſſentialibus. Aduerte igit, ꝙ ſicut ſubã cõpoſita põt dupliciter cõſiderari. ſ. ut uniuerſalis, puta hõ, & ut ſingularis, puta hic hõ. ſic partes eſſentiales in uniuerſali quidem, ut corpus, aĩa, caro, os, neruus, &c. In ſingulari uero, ut hoc corpus, hæc caro, &c. Conſideratę in uniuerſali dñr partes ſpẽi, ſumendo ſpẽm nõ pro forma, ſed pro quiditate, ſiue natura ſubæ cõpoſitæ uniuerſalis, ut hoĩs, equi, &c. Conſideratę in ſingulari dñr partes materię. i. partes indiuiduales, ſiue conſtituẽtes indiuiduũ. Cõſtituitur. n. indiuiduum determinata materia nõ ſolũ in ſpecie, ſed in numero. nam Calias non ſolũ conſtituitur ex carne, & oſſe, ſed ex carne, & hac carne

huma-

humana, & hac anima rationali. differunt autem in hoc quod partes ſpeciei per ſe conueniunt naturæ ſpecificæ.nõ enim ſaluatur natura ſpecifica ſubſtantiæ compoſitæ, niſi cõſtituatur ex his partibus,ut homo non eſſet hõ,niſi con ſtaret ex corpore humano,& anima rationali. Partes autẽ materiæ per accidens cõueniunt naturæ ſpecificæ. Accidit enim homini quod ſit Calias. Adhuc enim remoto Calia ſaluatur homo,puta in alio indiuiduo,& accidit circulo di uidi in duos ſemicirculos. Hoc enim non conuenit circulo inquantum circulus,ſed inquantum hic,uel ille circulus. Et ſicut accidit homini eſſe Caliam, ſic accidit homini cõponi ex hac carne,& ex hac anima,& circulo accidit com poni, ex ſemicirculo A,& ſemicirculo B.

Ex hac diſtinctione ponuntur duæ concluſiones.

Prima eſt, Quæ ſunt partes ſpeciei,ponuntur in diffinitione totius, probatur.Quæ ſunt conſtituentia ſubſtãtiam & quiditatem totius,& per ſe eidẽ cõueniunt,ponuntur in diffinitione eius, aliter diffinitio non ſufficienter declararet naturã diffiniti,ſed partes ſpẽi cõſtituunt quiditatẽ totius,& per ſe ei conueniunt,ut declaratum eſt,ergo, &c.

Secunda cõcluſio: Partes materiæ non ponunt in diffinitione totius uniuerſaliter ſumpti, nec ſingulariter ſumpti.Qđ nõ vīr ſumpti probatur,nã diffinitio eſt ex his,quę ꝑ ſe cõueniunt diffinito, ut declaratũ eſt ſupra in 3. c.ſed partes materiæ nõ ꝑ ſe cõueniũt toti uniuerſaliter sũpto, ut diximus paulo ante, ergo, &c. Quod non ſingulariter ſumpti probatur,qm̃ ſingularia non diffiniuntur, ſed imãginatione,& ſenſu cognoſcuntur. Et ſi cognoſcuntur ab in tellectu, non cognoſcuntur, niſi in rõne uniuerſalis,puta cognoſcitur hic circulus, quia eſt circulus,& hic homo,q̃a eſt homo.Tu tamen aduerte, ꝙ ſi ſingulare diffiniretur,in eius diffinitione ponerentur partes materiæ, quoniã ſunt conſtituentia indiuiduum,& per ſe ei conueniunt.

Ex his patet ſolutio ad argumenta adducta ad partes. nam ideo ſemicirculus non ponitur in diffinitione circuli, quia ut declarauimus eſt pars materiæ. ideo autem literæ ponũtur in diffinitione ſyllabæ,quia ſunt partes ſpeciei, cõ

ſurgit enim ſyllaba ex literis, ſicut hō ex carne, & oſſe, &c.

Aduerte tñ, ꝙ literæ abſolute ſumptę ſunt de ratione ſyllabæ. non autem literæ æreæ, aut plumbeæ. nō enim eſt neceſſe literas fieri in ære, uel in plumbo. vnde ut ſic ſe habent per accidens ad ſyllabam, ut ſyllabam.

Ex his corollarie ſequitur ꝙ cum non poſſit ſaluari natura ſubſtantiæ ſenſibilis niſi in materia, non ſolum forma, & ſed materia ſumpta in uniuerſali ſunt de diffinitione, & quiditate eius. & non ſolum id uerificatur in ſenſibilibus, ſed in mathematicis, licet aliter & aliter. nam materia eſt duplex. ſ. ſenſibilis, & intelligibilis, ſenſibilis quidem eſt, ut æs, & lignum, & elementa, & caro, & os, & breuiter omnis materia mobilis. Intelligibilis eſt, quæ comprehenditur ab intellectu eſſe in ſenſibilibus non inquantum ſenſibilia ſunt, qualia ſunt mathematica, ut linea, corpus ſuperficies. iſta enim dñr materia figurarum mathematicarum. nam ſicut formæ naturales non ſiunt, niſi in tali materia ſenſibili ſic figuræ mathematicæ non ſiunt, niſi in quantitate continua, quæ diuiditur in lineā ſuperficiem, & corpus. vnde inquit Cōm. in cōm. 35. linea demonſtrata ſuperficies, & corpus ſuns materia figurarum habentium angulos, & carentium angulis: ſicut igitur materia ſenſibilis ſumpta in uniuerſali eſt de diffinitione, & quiditate ſubſtātiæ ſenſibilis, ſic materia intelligibilis eſt de ratione figuratum mathematicarum. vnde in diffinitione trianguli de neceſſitate ſumitur linea, uel ſuperficies, uel corpus. Hæc pro primo dubio dicta ſint.

Pro reſolutione ſecundi dubii, ponunt tres cōcluſiones.

Prima eſt: Partes ſpeciei ſunt priores toto, probatur ex partibus ſpeciei conſtituitur quiditas totius, & ponuntur in diffinitione eius, ſicut declaratum eſt ſupra, ſed conſtituentia, & diffinientia ut ſic, ſunt priora conſtituto, & diffinito, ergo &c.

Secunda eſt: Partes materiæ, comparatæ toti, ſunt poſteriores, probatur. Totum ponitur in diffinitione earum ſi diffiniuntur, ut digitus eſt pars hominis, ſemicirculus eſt portio circuli. Angulus acutus eſt minor recto, ſed diffiniens

niens eſt prius diffinito.ergo,&c.

Tertia eſt: Partes materiæ, ſm illum modum quo aliquid dicitur prius, ut principium principiato ſunt priores toto.i.indiuiduo quod componũt, nam componens eſt prius compoſito, & cauſa effectu, ſm autem illum modũ, quo aliquid dicitur prius, quia poteſt eſſe ſine alio, & non econuerſo, quædam ſunt poſteriores, quædam ſimultaneæ, nam minus principales ut digitus, oculus, auris, &c. non poſſunt eſſe ſine toto, ſed bene econuerſo, ut patet: principales autem ut cerebrum, epar, cor, nõ poſſunt eſſe ſine toto, nec totum ſine ipſis, vt patet, ergo &c.

Ex ijs ergo patet quod propoſito dubio non eſt ſimpliciter reſpondendum, nam in uno ſenſu ſunt priores, in alio poſteriores, in alio ſimultaneæ. Patet etiam ex quibus partibus conſtituitur quiditas ſubſtantiæ ſenſibilis, quoniam ex ijs quæ intrant diffinitionem eius. Hę autem ſunt partes ſpeciei. Hæc de ſeptimo cap. dicta ſint.

CAPVT VIII.

IN octauo cap. inueſtigandum eſt, cum diffinitio, & quòd quid eſt, ꝙ eſt ſignificatum diffinitionis, conſtet ex partibus, quomodo diffinitio eſt vna, & quod quid eſt unum.

Ad reſolutionem igitur huius dubij dicemus tria.

Primo, quare idem dubium motum in 2. poſter. non fuit illic ſolutum.

Secundo, argumentabimur ad partes.

Tertio, reſoluemus ipſum.

Quantum ad primum, aduerte, ꝙ Philoſ. in 2. Poſt. mouit hoc dubium. Quare diffinitio ſignificat unum, & tamen habet partes, puta ſi diffinitio hominis eſt animal bipes. Quare ſignificat unum, puta nãm hoĩs, quæ eſt una, cum animal & bipes non uideantur eſſe unum, ſed plura. Hoc quidem dubium ideo illic non determinatur ſm Cõmẽ. in cõm. 42. qm̃ licet ſit cõe logico, & primo philoſ. conſiderare de diffinitione, modis tamen diuerſis, nam logicus conſiderat de ea inquantũ eſt inſtrumentum inducens in

tellectum ad intelligere quiditatem rerum, primus autem Philoſ. inquantum ſignificat rerum naturas: & ideo reddere cām, quare ſignificat unum licet habeat partes, magis pertinet primo Philoſ. qui conſiderat naturas rerũ, ex cõſequenti cõſiderat partes diffinitionis, non inquantũ prædicantur de diffinito (hoc.n.ad logicum ſpectat) ſed inquantũ ſunt naturæ rerum diffinitarum, nam ſi genus & differen. ex quibus conſtat diffinitio, eſſent diuerſæ naturæ, impoſſibile eſſet diffinitionẽ ſignificare unũ. Qm̃ igitur ad primum Philoſ. ſpectat inueſtigare ſi partes diffinitiones ſunt idem realiter, uel non, ideo ad ipſum ſpectat determinatio propoſiti dubii, nam ex eo ſolo quod diffinitio, & partes diffinitionis prædicantur de diffinito, non poteſt ſciri.

Quantum ad ſm, aduerte, ꝙ Ariſto. pro parte negatiua ſic intendit arguere diffinitio, uel conſtat ex genere, & una differentia, ut animal rationale, uel ex genere, & pluribus differentiis, ut ſubſtantia animata ſenſitiua rationalis, ſed neutro modo poteſt ſignificare unum. ergo, &c. Et quod primo modo, nõ ſignificet unum arguit ſic. Si duo debent ſignificare unum, neceſſe eſt illa eſſe unum, uel fieri unum, nam qm̃ homo & album ſunt duo, niſi fierent unũ ex eo quod homo recipit, & participat album non ſignificarent unum, puta hoĩem album, quod eſt unum per accidens, ſed genus, & differentia, puta animal bipes ſunt duo qm̃ inuenitur animal ſine bipede, & non poſſunt fieri unum quoniam cum genus diuidatur contrariis differentiis, qua ratione fieret unum cum una participando illam, eadem ratione fieret unum cum altera participando eã; ſed hoc eſt impoſſibile, qm̃ contrariæ differentiæ ſimul ineſſent eidem generi, ergo impoſſibile eſt diffinitionem conſtantem ex uno genere, & una differentia ſignificare unum.

Quod aũt ſecundo modo, non ſignificet unum arguitur ſic. Sit hæc diffinitio hominis. Homo eſt animal greſſibile bipes alatum, ſi iſtæ tres differentiæ ſunt unũ cũ animali, & unũ inter ſe (ibi.n. intelligimus de unitate eſſentiali) hoc eſt, quia ſunt in uno, puta in animali, ſed id nõ ſufficit, aliter omnia accidentia, quæ ſunt in uno ſubiecto eſſent unũ

eſſen-

eſſentialiter, & ſic albedo,dulcedo & grauitas in pomo eſ-ſent unum eſſentialiter,quod eſt falſum ut patet . Præterea,Cōm.in cōm.43. totus mundus eſſet unū eſſentialiter quia omnia ſunt in cœlo quod eſt unum , ergo &c.

Pro parte autem affirmatiua ſic arguit. Diffinitio ſignificat rei ſubam,ſed rei ſubſtantia eſt una,ut hominis ſubſtantia eſt una cum ſit una ſpecies , & Socr. ſubſtantia eſt una, cum ſit unum numero, & hoc aliquid : ergo &c.

Quantum ad tertium inueſtiganda eſt ratio quare diffinitio conſtans ex genere & unica dr̃ia ſignificat unū, ſimiliter qn̄ conſtat ex genere & pluribus differentiis. Exemplum primi, homo eſt animal rationale.Exemplum ſecundi,homo eſt ſubſtantia animata ſenſitiua rationalis,deinde ſoluenda ſunt argumenta inducta pro parte negatiua.

Aduerte igitur,ꝙ ratio ꝑꝑ q̄ diffinitio cōſtans ex genere, & unica dr̃ia ſignificat unū eſt hęc quia genus, & dr̃ia addita generi,& cōtrahens genus ad ſpēm non dicunt diuerſas eſſentias, ſicut genus,& differentia accidentalis uel propria paſſio, ut animal album,uel animal rudibile quorū unum eſt ſuba & alterū qualitas, ſed dn̄t eandem eſſentiam diuerſimode conceptā, puta genus ſub conceptu cōfuſo, & dr̃ia ſub conceptu determinato, unde in hoc qđ dr̄ rationale cōprehenditur natura animalis, ſed ſpecficata ſub tali gradu,puta cū ratione.Ex hoc igitur fundamento poſſumus ſic arguere . Ratio conſtans ex duobus quæ realiter ſunt unum ſignificat unum , ſed diffinitio eſt ratio,&c. ergo,&c. Hinc manifeſte conſtat quare ſpecies eſt unum quid per ſe : qm̄ tam genus q̄ dr̃ia dicunt totā naturā ſpeciei: ſub diuerſo cōceptu ut diximus.Et ſignum,ꝙ dicant totam naturam ſpeciei eſt , quia tam genus quam dr̃ia,ut genus eſt, prædicantur in recto de ſpecie.Dico autem ut genus, ad dr̃iam eius quod aliquando eſt genus aliqn̄ eſt materia,ut corpus, nam qn̄ ſumitur ut genus prædicatur in recto, ut hō eſt ſubſtantia,& eſt corpus, & eſt animal . Quando autem ſumitur ut materia , prædicatur in obliquo : ut homo eſt quid cōpoſitum ex anima & corpore . Quomodo uero idem poſſit eſſe genus , & materia, &

quibus rationibus declarabimus in q. noſtris.

Ratio autẽ propter quam diffinitio conſtans ex gñe, & pluribus drĩis ſignificat unum, eſt quia ultima drĩa, quæ dr̃ ſpecifica.i conſtituens ſpẽm, & dr̃ indiuidua.i.non diuiſibilis in alias drĩas inferiores, continet oẽs ſuperiores, quę dicuntur genericæ, ex cõſequenti diuiſibiles in alias, puta in hac diffinitione, homo eſt ſubſtãtia corporea animata ſenſitiua rationalis, ly rationalis continet omnes præcedẽtes, qm̃ pręedicantur de rationali: & pręterea, ut inquit Philoſ. ſi non contineret eas, oporteret multoties idem repetere in diffinitionibus, & fieri nugationẽ, v. g. cum corporeum diuidatur per animatum & inanimatũ, & animatum per ſenſitiuum, & non ſenſitiuum & ſenſitiuum per rõnale, & irrationale, ſi inferior non includit ſuperiorem, ergo erit neceſſe dicere, ꝙ homo eſt ſubã corporea, corporea habens animam: ſimiliter ꝙ eſt animata: animata habẽs ſenſum, & quod eſt ſenſitiua habens rationem: omnis autem ſuperfluitas, & nugatio uitanda eſt in diffinitionibus: dicendum eſt ergo inferiorem differentiam continere ſuperiorem, & ultimam includere omnes præcedentes, quoniã igitur ultima includit omnes præcedentes, ita ꝙ prædicantur de ea prædicatione identica, & ultima complet diffinitionem, ideo diffinitio conſtans ex genere & pluribus differentiis eſſentialibus ſignificat unum, ſicut ea quę conſtat ex genere, & unica differentia, nam ſicut differentia adita generi, non dicit aliam eſſentiam a genere, ſic nec differentia adita drĩæ, dicit aliam eſſentiam ab ea cui additur, ſed tantum diſtinctionem formalem, ut plene declarabimus in q. noſtris. Vltima ergo differentia dicit totam rei ſubſtantiam, ex conſequenti diffinitio quæ completur per ultimam differentiam manifeſte ſignificat unum.

Ad argm̃ primum pro parte negat. dicendum ꝙ genus & differentia non ſunt duo realiter diſtincta, immo ſunt unum, & quando dicitur ꝙ genus inuenitur ſine differentia, puta animal ſine rationali, ut in aſino, ex hoc non impeditur, quin ſint unum, ſed ꝙ non ſunt unum conuertibiliter. Dicendũ eſt etiam ꝙ non inconuenit contraria in

eſſe

eſſe eidem potentialiter,dīfę autem contrariæ non inſunt actu generi,quoniam genus ſm ſe abſtrahit a differentijs, ſicut materia ſm ſe abſtrahit ab oī forma.Ad ſecūdūm dubium dico,ꝙ non ſunt vnum quia ſint in vno, ſed quia vltima includit præcedentes,& prædicantur de ea eſſentialiter,ex conſequenti dicunt eādem naturam, ſub diuerſo conceptu. Hæc de 8.cap.dicta ſint.

CAPVT IX.

IN cap.9.reprobanda eſt opinio Platonis,quam ſibi imponit Ariſt.de generibus & de maxime vniuerſalibus,vt de ente & vno,& de ideis ꝙ non ſint ſubſtantiæ, & vt perſtringamus longum diſcurſum Ariſtot.cuius mentem iam pertractauimus in 3.lib.in cap.11.dicemus quatuor.

Primo,ꝙ abſolute non ſunt ſubſtantiæ.

Secūdo,ꝙ non ſunt ſubſtantiæ,a ſingularibus ſeparatæ

Tertio,ꝙ ideæ Platonicæ,nō pñt diffiniri, nec demōſtratio poteſt de eis haberi,ex conſequenti vane ponuntur.

Quarto,videndum eſt in quo Plato bene,vel male dixerit circa huius modi.

Quantum ad primum,aduerte ne procedamus per incognita,ꝙ vniuerſalia hic non intelliguntur naturæ, quibus pōt intellectus attribuere intentionē vniuerſalitatis, quæ vt ſic dicuntur vniuerſalia obiectiue,vt natura hominis,natura equi:hmōi.n.vt ſic,ſunt ſubſtantiæ,habētes eſſe in ſingularibus,ſecundùm veritatē,ſed hic intelligunē naturæ,vt ſtāt ſub intētione vniuerſalitatis,puta homo,animal, ens inquantū prædicantur de multis,& apta ſunt eſſe in multis,ſic.n.ſumuntur a Pla.vt ſibi imponit Ariſt. & volebat ꝙ ſic eſſent ſubſtantiæ,& haberent eſſe extra ſingularia,& contra hunc ſenſum intendit arguere.Ariſtot.

Dupliciter auten arguit.

Primo,ꝙ non ſunt ſubſtantiæ ,inquantum vniuerſalia ſunt.i.inquantum prædicantur de multis.

Secundo,nec inquantum ſunt partes diffinitionis.

Pro primo ſic arguit,cum oīs ſubſtantia ſit alicuius pro

pria ſubſtantia,ita ꝙ non eſt alterius,ſi vniuerſale eſt ſubſtantia eſt alicuius ſubſtantia,aut ergo eſt ſubſtantia omnium de quibus prædicatur aut vnius tm̃ & non omniũ, non poteſt eſſe omnium,qm̃ cum illa ſint plura, & plura ſint illa, quorũ ſubſtantiæ ſunt plures,impoſſibile eſt tale vniuerſale,eſſe ſubſtantiam oĩum,aliter illa omnia non remanerẽt plura,ſed eſſent vnum. Quorum.n. ſubſtantia eſt vna,illa ſunt vnum:nec poteſt eſſe vnius tantum, qm̃ qua ratione eſſet vnius,eſſet etiam aliorum, cum prædicetur de illis,vnde ſequitur ꝙ aut omnia indiuidua alicuius vniuerſalis erunt vnum numero, ſi habent vnam ſubſtãtiã numero,quæ ſit ſubſtantia illius vniuerſalis Platonici,aut non vniuocanẽ in ipſo vniuerſali,ſi eſt ſubſtãtia tm̃ vnius.

Præterea,ſubſtantia ẽm id,quod eſt realiter,vt præſcindamus a conſideratione logica,non dr̃ de ſubiecto,qm̃ omnis ſubſtantia ẽm id,quod eſt,eſt alicui propria,ſed vniuerſale dr̃ de ſubiecto, vt patet.ergo non eſt ſubſtantia.Et aduerte hanc rationem concludere apud Philoſophum, qui conſiderat rei materiã,& non intẽtiones rei attributas vt conſiderat logicus.Pro ſecundo arguit, ſi vniuerſale in quã tum eſt pars diffinitionis,eſt ſubſtantia,ſequitur idem eſſe ſubſtantiam duorũ.nam ſi diffiniẽ homo,diffinitur per animal,ſimiliter ſi diffinireẽ Socrates, diffiniretur ꝑ animal, ergo ſi animal vniuerſale eſt ſubſtantia erit ſubũa & hominis Socratis,quod eſt inconueniens,qm̃ oĩs ſubſtantia alicuius ꝓpria,& non alterius eſt ſubſtantia,vt dictum eſt.

Præterea,ſequitur quod dabitur tertius homo,nã cum homo ſenſibilis,puta Socrates ſit homo, & homo intelligibilis apud Plat.ſit homo, ſequitur ꝙ datur tertius homo qui de vtroque prædicatur.Et aduerte, ꝙ non ſolum dabitur tertius,ſed quartus & quintus, & ſic in infinitum, nã cum Socrates ſit homo, & homo intelligibilis ſit homo & homo tertius ſit homo, dabitur quartus qui prædicatur de tribus eadem rõne dabitur quintus,& ſic in infinitum.

Præterea,ſequitur ſubſtantiã ſingularem, non eſſe vnũ per ſe,qm̃ ex pluribus exiſtentibus in actu non ſit vnum ꝑ ſe,ſed ex pluribus,quorũ vnũ ſit actus & alterum poten

tia,

tia vt ex forma & materia,vel vtrunque ſit in potentia,vt duæ medietates exiſtentes in linea in potentia conſtituũt vnam lineam actu,ſed ſi vniuerſalia ſint ſubſtantiæ,exiſtũt actu in ſubſtãtia ſingulari,puta in Socrate exiſtet actu homo & actu animal,ergo Socrates non erit vnum per ſe.

Sed dices,ſi vniuerſalia nõ ſunt ſubſtantiæ,& ſi ex pluribus in actu non fit vnum per ſe,ſequitur ſubſtantiam ſingularem ſenſibilem eſſe,vel incompoſitam , vel cõponi ex non ſubſtantijs.Quorũ vtrunque eſt manifeſte falſum.

Reſpondeo,nego conſequentiã,datur.n.tertiũ nã declarabitur infra,ꝙ componitur ex ſubſtantijs in potentia,totum.n.componitur ex partibus,quæ ſunt in potẽtia in toto.Patet igitur ex oĩbus prædictis , ꝙ vniuerſalia abſolute non ſunt ſubſtantiæ.Quantũ ad ſm probandũ eſt, ꝙ non ſunt ſubſtantiæ ſeparatæ a ſingularibus & arguitur ſic. Si homo & equus & leo ſunt ſubſtantiæ ſeparatæ, cum hmõi ſpecies componantur ex genere & dĩa,ea ratione qua ponuntur ſpecies ſeparatæ a ſingularibus , ponentur etiam genera & dĩæ, quod inconueniens eſt,vt etiam Plato cõcedit,cõſequẽtia quidẽ probatur,nã ideo Plato ponit ſpecies ſeparatas ab indiuiduis,quia ſm vnam rationem prædicantur de indiuiduis,& quia intellectus poteſt abſtrahere ſpeciem ab eis.i.quia poteſt intelligere naturam ſpecificã, non intellecto indiuiduo,ſed genus ſecundum vnam rationem prædicatur de omnibus ſpeciebus,ſimiliter differẽtia vt patet,ergo,&c.Et poteſt per intellectum abſtrahi genus a ſpeciebus,ſicut ſpecies ab indiuiduis,ergo, &c.

Quantum ad tertium,aduerte,ꝙ vt imponit Ariſt.Platoni,poſuit Plato ideas vt de naturalibus haberetur ſcientia,quæ non põt haberi de ſingularibus naturalibus,eo ꝙ vnumquodq; eorum corruptibile eſt, ſcientia habetur de eo ꝙ põt diffiniri & demonſtrari.Intendens igitur Ariſtot. declarare opinionem Platonis eſſe vanam de ideis,probat etiam ꝙ ſi darentur non poſſent diffiniri.

Primo igitur,ſic arguit, de ſingulari nõ datur diffinitio quoniam non intellectu, ſed ſenſu cognoſcitur ſingulare, ſed idea,cum ſit aliquid per ſe ſubſiſtens , & immateriale,

eſt quid ſingulare & vnum numero.ergo,&c.

Secundo,quia poſſet reſponderi rationi præcedenti eã concludere de ſingulari materiali corruptibili,ideo arguit ſic,cum idea ſit quid ſingulare ſi diffinitur,talis diffinitio, aut conſtat ex terminis ſingularibus, aut communibus, ſi ſingularibus,ergo illa erunt ſynonyma vt ſi diffiniatur Cicero quod eſt Marcus Tullius,per ſynonyma autem non datur competens diffinitio: ſi communibus ergo diffinitio non competet ſoli diffinito, ergo, &c.

Quantum ad quartum,dicit philoſophus,ex quo Plato ponebat ideas eſſe ſubſtantias bene dixit eas eſſe per ſe exiſtentes & extra ſingularia. Male autem dixit eandem ideam eſſe in multis ſingularibus. Repugnat enim aliquid vnum ſubſiſtens eſſe in multis.

Et tu aduerte,quod in reprobatione hac contra Platonem,perfunctorie tranſiui, quoniam & in primo libro & in tertio & iterum in duodecimo Ariſt.idem pertractat,& nos pertractauimus ad mentem eius in primo lib.in tractatu ſecundo capite quarto,& in tertio libro capite 8. & in ſecundo libro de generatione ſuper textu 52. formauimus de hac materia duas quæſtiones, & in quæſtionibus noſtris ſuper ſeptimum librum huius ſciẽtię diſcutiemus quantum valeant rationes Ariſt.contra Platonẽ, pro nũc aduerte quod Ariſt.incępit impugnare Platonem de ideis etiam viuente Platone,nam apud Platonem in Parmenide introducitur Parmenides diſputans cum Socrate præſente Ariſ.de ideis,vbi ſic legĩ.Antequam exercitatus ſis ô Socrates.ſ.in poſitione idearum,definire aggrederis, quid pulchrum,iuſtum, bonum & aliarum quamlibet ſpecierum.Hoc.n.pridem animaduerti hic te audiens vnà cum Ariſt.diſputantem. pulcher ſane atque diuinus hic impetus tuus,quo ad rationes aduolas. Ceterum collige teipſum,diligentiuſque te in ea facultate exerce, quæ inutilis eſſe videtur,& a multis garrulitas ſiue nugatio nuncupatur,dum iuuenis es,alioquin te veritas fugiet. Hæc ibi ad literam.Hæc pro quanto ſpectant ad nonum caput dicta ſint.

Caput

CAPVT X.

IN cap.decimo declarandum eſt, ꝙ ſubſtantia, quæ eſt quod quid eſt,ſiue quidditas rei,ſit principium & cauſa,& ad euidentiam propoſiti dicemus tria.

Primo,ꝙ eſt principium & cauſa.

Secundo,mouebitur dubium & ſoluetur.

Tertio,ꝙ non eſt principium ſiue cauſa materialis, ſed formalis.

Quantum ad primum,ponitur hæc concluſio.Quidditas rei,eſt principium & cauſa, puta quidditas hominis i. id quod eſt homo,puta animal rationale,vel compoſitum ex corpore & anima intellectiua eſt cauſa & principium omnium quæ per ſe conſequntur ad hominem, puta qđ homo ſit electiuus & deliberatiuus,& riſibilis, &c.& probatur.De quidditate rei non formatur qō ꝑꝑ quid,ſed ꝑ ipſam ſoluunt alia quęſita ꝑꝑ quid,ergo eſt principium & cā,conſequentia quidē manifeſta eſt,qm̄ ꝑꝑ qd dicit cām vt ꝑꝑ grauitatem lapis deſcendit. Añs vero quo ad primam partem ſic probatur.In omni q.propter quid, quæritur aliquid aliud de aliquo,puta ꝑꝑ quid in luna eſt eclipſis,nam eclipſis aliud eſt a luna,ſed quidditas non eſt aliquid aliud ab eo cuius eſt quidditas, vt declaratum eſt ſupra,ergo,&c. Et propterea ſi quis quæreret, propter quid homo eſt homo,nihil q̄reret, nec ſi quis quæreret, ꝑꝑ qd homo eſt animal rationale. Iſtę.n.ſunt propoſitiones immediatę niſi forte quis dicat vt inquit philoſ. quia idē prædicatur de ſeipſo, vel quia vnumquodque eſt indiuiſibile ſiue vnum ſibi ipſi. ſecūda pars antecedētis ſic declaratur licet apud logicū, quæſtio ꝑꝑ quid reducatur aliqñ in cauſam formalem, vt propter quid homini ineſt intellectus & voluntas, reſpondetur propter animam intellectiuam exiſtentem in homine aliqñ in cauſam materialem, vt ꝑpter quid gladius eſt durus, rñdetur ꝑꝑ ferrum: aliqñ in cauſam efficientem, vt propter quid lapides & ligna ſiunt domus, reſpondetur propter artem ædificatiuam. Aliquando

quando in cauſam finalem,vt propter quid ſumitur medicina reſpondetur propter ſanitatem, tamen apud primum philoſophum proprie reducitur in quod quid eſt, ſiue indefinitionem indicantem rei quidditatem, vt propter quid lapis eſt ſubſtantia, quia eſt ens per ſe:propter quid triangulus habet tres angulos, quia eſt figura recti linea,habens angulum extrinſecum æqualem duobus intrinſecis ſibi oppoſitis & huius quidem ratio eſt quoniam ſicut vnumquodque per ſuam quidditatem eſt talis,vel talis naturæ, ita per eandem inſunt ſibi tales proprietates effluentes a rei quidditate vt calor & leuitas a quidditate ignis, cum igitur de quidditate non fiat quæſtio propter quid,& per ipſam ſoluantur cetera quæſita, manifeſtum eſt,ꝙ dicit principium & cauſam.

Quantum ad ēm,aduerte,quoniam dictum eſt,quod in omni quæſtione propter q̃d,quæritur aliud de aliquo,dubium conſurgit,quoniam ſtantibus prædictis dum quæritur quid eſt homo quæſtio nulla eſſet,nō.n.quæritur aliud de aliquo,ſed de eodem ſimpliciter quæritur quid ſit.

Ad hoc dicendum, quod licet in quæſtione quid, non quæratur formaliter aliud de aliquo,tamen cum quæſtio quid & quæſtio propter quid coincidant in idem numero vt probatur in lib.2.Poſter.poteſt verti quæſtio quid in q̃ſtionem propter quid,& tunc manifeſte apparebit q̃d hoc de illo quæritur,v.g.ſcito quod homo eſt animal rationale,poteſt quæri,propter quid Socrates eſt homo,& reſpondetur propter animal,rationale,vt igitur in quæſtione q̃d quæratur aliquid aliud de aliquo,vertatur in ꝑpter quid, & tunc nullum erit dubium.

Ex quibus corollarie ſequitur, quod in ſubſtantijs ſimplicibus in quibus non eſt aliud,&aliud,non poteſt formari quæſtio propter quid.Quoniam de omni eo quod quæritur, contingit aliquid cognoſcere, puta de luna cognoſco quod eclipſatur,ſed ignoro cauſam:propterea formaē quæſtio propter quid:ſed in ſimplicibus cum non ſit aliquid & aliquid,non contingit aliquid ſcire,& aliquid ignorare,ſed aut totum ſcitur,aut totū ignoratur; Ergo in eis,

non

non habet locum proprie quæſtio propter quid, ſed eſt alius modus nobis perueniendi in cognitionem earum.ſ.a poſteriori, & per effectum, vt declarabitur in lib.12.vbi per motum æternum inueſtigabimus ſubſtantiam æternam immaterialem.

Quantum ad tertium,aduerte,ꝙ cum in hoc lib.7. loquamur de quidditate ſubſtantiæ ſenſibilis,quæ eſt compoſita, neceſſe eſt huiuſmodi quidditatem eſſe, vel partes componentes,vel id,quod reſultat ex partibus componentibus,puta ꝙ quidditas hominis ſit caro & oſſa, & quidditas lapidis ſit ignis,terra,& alia elementa,vel aliqd,vt tertium reſultans ex eis:non poteſt autem eſſe partes componentes,quoniam ſtat partes componentes ſaluari,& tamē quidditas compoſiti non ſaluatur,nam ſicut literæ a,b,cōponentes ſyllabam ab,quando ſeparantur ab inuicem ſaluantur,& tamen ſyllaba ab non ſaluatur,ita elementa cōponentia lapidem quando corrumpitur ſaluantur, & tamen ſubſtantia lapidis non ſaluatur.cum igitur partes cōponentes ad principium & cauſam materialem pertineāt patet quidditatem rei non eſſe principium, aut cauſam materialem relinquitur igitur vt ſit entitas reſultans ex partibus vnitis,quæ quidem dicitur eſſe principium, aut cā formalis quæ non eſt forma partis.illa nanque non eſt quidditas,ſed pars quidditatis,vt declaratū eſt ſupra, ſed dicitur forma totius,vt humanitas,equinitas,quæ quidē, vt diximus ſupra in cap. 3. poteſt ſignari nomine abſtracto, & tunc habet rationem quo & ſingari nomine concreto & habet rationem quod,& dicitur ipſum quod quid eſt, & ſignificatum diffinitionis, & pro tanto apud primum philoſophum habet rationem principij formalis, quia eſt ratio per quam inſunt proprietates, & demonſtratur de ſubiecto,&c.Hæc de capite 10.dicta ſint,& ibi terminatur reſoluta ſententia Ariſt. in ſeptimo libro Metaphyſicæ.

Eiuſdem

EIVSDEM CHRYSO-
STOMI IAVELLI
CANAPITII.
EPITOME.
SVPER OCTAVO LIBRO
METAPHYSICAE.

SEcundum ordinem poſitũ in princip. 7.lib. in hoc 8.lib.agendum eſt de ſubſtantia ſenſibili modo reali,inueſtigando de partibus & principijs ſuis intrinſecis,cũ.n.ſit ſubſtãtia compoſita neceſſe eſt ipſam conſtare ex principio materiali, & principio formali. Totam igitur ſententiam in vnico tract. perſtringentes diuidemus ipſum in quatuor capita.

Primo declarabitur,ꝙ materia & forma inſunt ſubſtantiæ ſenſibili,vt principia intrinſeca conſtitutiua.

Secundo conſiderabuntur quæ conſideranda ſunt a primo Philoſopho de forma.

Tertio conſiderabuntur quæ conſideranda ſunt a primo philoſopho de materia.

Quarto,conſiderabitur de cauſa vnionis earum adinuicem,& propter quid ex eis ſit vnum quod eſt ſubſtantia cõpoſita quæ eſt vna per ſe.

CAPVT PRIMVM.

IN primo cap.manifeſtabitur in omni ſubſtantia ſenſibili eſſe materiam & formam vt principia intrinſeca componentia.Et de materia quidem dicemus tria.

Primo,

Primò, in quo differt a forma, & a compoſito.

Secundò, quòd in omni ſubſtantia ſenſibili neceſſario ponitur materia.

Tertiò, quod non in omni ſubſtantia ſenſibili eſt eodem modo materia.

Quantum ad primū, aduerte materiā, formā & cōpoſitū in hoc diſtingui eſſentialiter, ꝙ materia non eſt aliquid actu demonſtratū ſm ſe, ſed eſt in potentia, ut per aduentum formæ fit aliquid actu puta ferrum ſm ſe non eſt gladius, ſed per aduentum formæ gladii fit gladius actu, ut ēt declaratum eſt in 2. Phyſ. tex. 11. forma uero diſtinguitur a materia, quia eſt actus, & ea fit aliquid actu, dat enim eſſe actu ei cuius eſt forma, & eſt ſeparabilis ſm rationem, idest diffinitionē a materia, non eſt autem ſm eſſe, ſm rōnē dico, qm̄ cum forma ſit actus non repugnat eſſe per ſe cognoſcibilem, cū aūt materia ſit pura potētia, nō eſt cognoſcibilis niſi per formā, ut declaratū eſt in 1. Phyſ. tex. 70. patet igit̄ formā eſſe ſeparabilē a materia ſm cognitionem, non aūt materiā a forma, qm̄ eſſe per ſe cognoſcibile repugnat potentiæ paſſiuæ, ut declarabitur in 9. libr. Dico aūt non ſm eſſe, qm̄ ut inquit Cōm. in hoc lib. in cōm. 3. impoſſibile eſt formam ſeparari a materia, quod intelliges tu de forma naturali educta de potentia materiæ, ut præſerues te ab anima intellectiua, uel ſi includatur aīa intellectiua, dictū Cōm. erit uerum de forma inquantum forma. i. quo ad actū informandi, nō aūt quo ad ſubſtantiam & ſic uerū eſt uniuerſaliter nullā formā informatiuā materiæ eſſe ſeparabilē a materia ſm eſſe informatiuum, cum quo tñ ſtat eam eſſe ſeparabilem ſm ſubſtantiam, unde de anima ſeparata uerum eſt dicere, ꝙ eſt ſubſtantia per ſe exiſtens, non tñ actu forma, cum actu non perficiat materiam. Compoſitum autem quod eſt tertium reſultans ex iis, eſt ſeparabile ſimpliciter. i. ut inquit Cōm. in cōmen. 3. & ſm diffinitionem, cum ſit ens actu, e x conſequenti eſt ſm ſe cognoſcibile, & ſm eſſe, qm̄ cū ſit illud quod proprie generatur, & corrumpitur, ut declaratum eſt in 7. lib. conuenit ei ſeparatim exiſtere. i. habere eſſe diſtinctum a quo-

cunque

cunque alio compoſito, & ideo ſolum cõpoſitũ dr̃ proprie hoc aliquid & ens actu, eſt igitur materia ens in potentia, forma uero actus, compoſitum autem quod exiſtit actu.

Quantum ad ſm, aduerte, quod fundamentum uenandi materiam eſſe in omni ſubſtantia ſenſibili eſt, quia oĩs ſubſtantia ſenſibilis cũ ſit naturalis mutabilis eſt, in omni autẽ mutatione tam accidentali q̃ ſubſtantiali, cũ eius termini ſint oppoſiti, neceſſe eſt dari ſubiectũ, quod habet rationem materiæ, quod aliqñ eſt ſub uno termino, & aliqñ ſub alio, ut in alteratione, idem ſubiectum, aliquando eſt album, aliquando nigrum, & in augmento, aliqñ eſt ſub parua quantitate, aliqñ ſub magna, eſt.n. proceſſus a parua ad magnam, uel à minori ad maiorẽ quãtitatem, & in motu locali, aliquando eſt in uno ſitu, deinde in alio, & in generatione ſubſtantiali. neceſſe eſt dari ſubiectum, ꝙ recipit unam formam cum abiectione alterius, & hæc omnia iam pertractata ſunt in 1. Phyſ. vbi declaratũ eſt in oĩ fieri naturali ultra duo contraria requiri tertium. i. ſubiectum qđ ſit ſucceſſiue receptiuum cõtrariorum, & hoc incipiendo a tex. 51. vſque in finem lib. Cum igitur omnis ſubſtantia ſenſibilis mutabilis ſit, & non poſſit ſaluari mutatio ſine materia, neceſſe eſt in ea poni materiã, ut principium intrinſecum, ita tñ ꝙ ut inquit Cõmen. in cõm. 4. materia quæ eſt ſubiectum in tranſmutatione ſubſtantiali, ſit in oĩ potentia, quæ autẽ eſt ſubiectũ in tranſmutatione accidentali ſit in actu quo ad eſſe ſubſtantiale, in potentia autem quo ad formam accidentalem recipiendam & ut ſic eſt media inter eſſe actu, & non eſſe.

Quantum ad tertium, aduerte, ꝙ cum ſubſtantia ſenſibilis diuidatur in ſempiternam, quale eſt cœlum, & in generabilem ac corruptibilem, qualia ſunt elementa, & elementata, alio modo eſt materia in ſubſtantia generabili, & corruptibili, & alio modo in ſempiterna. nam in generabili, & corruptibili eſt materia, quæ eſt ſubiectum generationis, & corruptionis, & dicitur materia ſubiecta priuationi, quoniam dum eſt ſub una forma eſt priuata alia, & eſt in potentia ad ipſam, & ſicut eſt ſubiectum generationis ac

nis ac corruptionis, ſic eſt ſubiectum aliarũ mutationũ oẽ.n.gñabile eſt alterabile & mobile ſm locũ, in ſuba uerò ſẽpiterna cũ nõ ſit generabilis, nec alterabilis ut probatur in 1. cœli. alteratione proprie dicta, ſed mobilis tantũ ſm locum, eſt materia, quæ ſolius mutationis localis eſt ſubiectum, & hanc uocat Ariſt. materiã localem, q̃m per ipſam eſt ſubſtantia ſempiterna ſenſibilis, in potentia ad diuerſa ubi ſucceſſiue, aliam autem uocat generabilem, & corruptibilem, quod tu intelliges ſubiectiue, & non terminatiue, alioquin contradiceret ei quod dixit in libr. 7. tex. 26. & in 1. Phyſi. tex. 82. Dixi autem alteratione proprie dicta quæ fit ſm qualitates actiuas, & paſſiuas, & quæ eſt uere motus in prædicamento qualitatis, ut excipiam illuminationem quæ fit in ſubſtantia ſempiterna, ut in aſtris, & præcipue in luna, ſed hmõi illuminatio non eſt motus localis, licet igitur in omni ſubſtantia ſenſibili ſit materia, non tñ in omni eodem modo. Tu tñ aduerte, ꝙ licet alio modo ſit materia in cœlo & in iis corruptibilibus, tamen in omnibus eſt pars eſſentialis, ita ꝙ & cælum & inferiora uere ſunt compoſita ex materia, & forma modo ſibi conuenienti, unde non acceptabis dictum Comm. in commen. 4. cum dicit, ideo uidemus ꝙ cœlum non cõponitur ex materia, quæ eſt in potentia, & forma quæ eſt in actu. Et ſcias quòd contra Commen. formaui q. in hoc lib. 8. pro defenſione B. Tho. uide eam ad placitum.

Poſtquam manifeſtauimus in omni ſubſtantia ſenſibili dari materiam, uel principium intrinſecum, nunc agendũ eſt de forma, & declarandum quomodo neceſſario eſt in ea, & eſt de ſubſtantia eius, & dicemus duo,

Primò, quid de hoc ſenſerint antiqui.

Secundò, quid de hoc dicendum ſecundum Ariſtote. & ueritatem.

Quantum ad primũ, aduerte, ꝙ omnes antiqui in quolibet ſenſibili ponebant formam, ut ſeruarent diſtinctionẽ rerum abinuicem, quæ ſumitur nõ a materia, quoniam in ea conueniunt, ſed a forma, unde recitat Ariſto. Democritum aſſignãtem in rebus tres differentiás, ſcilicet ſecundũ

figuram,

figuram, ſm ſitum, ſm ordinem quæ tamen non ſufficiunt ut declarat Ariſt. in tex. nam multo plures aliæ ſunt rerum differentiæ ad prædictas tres non reducibiles. Differunt nãque aliqua compoſitione, aliqua mixtione, aliqua colligatione, aliqua tpe, aliqua loco, aliqua mollicie, & duricie, raritate, & denſitate, grauitate, & leuitate, licet autem formam in quolibet ſenſibili ponerent, tñ decipiebantur in hoc, quòd non poſuerunt aliquam formam eſſe de ſubſtantia rei, exiſtimabat. n. totam ſubſtantiam rei eſſe materiam & formas oẽs eſſe accidentia, ut declaratum eſt in 2. phy. tex. 7. & propterea, negauerũt generationem, & corruptionem ſubſtantialem, vt patet in 1. de gen. tex. 5. ibi Democritus, & Leucippus, uerum poſitionem hanc ſatis improbauimus in primo de gene. & in q. noſtris, ideo nolo in hoc immorari, ſed ſufficit pro nunc tibi conſtare, quod ſi ſequeremur antiquorũ ſententiam non eſſet ſubſtantia ſenſibilis conſtans ex materia, & forma, vt partibus ſubſtantialibus, ſed tota ſubſtantia eſſet materia. reliqua autem omnia eſſent, aut paſſiones, aut diſpoſitiones, aut habitus, ut dicit Ariſt. in 2. phyſi tex. 9.

Quantum ad ſm, aduerte, quòd Ariſt. manifeſtat in ſubſtantia ſenſibili eſſe formam, ut actum ſubſtantialem ratione ſumpta a differentia ſubſtantiali, & intendit ſic arguere. Qualibet ſubſtantia ſenſibilis habet ſuam diffinitionem ſiue ſuum quòd quid eſt, ergo habet genus, & differentiã. ex his. n. conſtat diffinitio, ut patet in lib. 7. hmôi autem genus & differentiam, neceſſe eſt eſſe prædicata, non per accidens nec per ſe in ſecundo modo per ſe, ſed per ſe primo modo, ut declarauimus in 7. lib. ex conſequenti neceſſe eſt, vt ſint prędicata, quiditatiua, & ſubſtantialia, ſed genus ſumitur a materia, differentia autem a forma: ergo ſicut quod quid eſt ſubſtantię ſenſibilis conſtat ex genere, & differentia ſubſtantiali. ſic ipſa ſubſtantia ſenſibilis conſtat ex materia, & forma, ut partibus ſubſtantialibus. Præterea cum ſubſtantia ſenſibilis non habeat eſſe actu, niſi per formam, nam ſicut gladius non eſt gladius, niſi per formam gladij, ſic nec caro, nec os, nec homo habent eſſe actu, niſi per

pro

propriam formam, neceſſe eſt dicere huiuſmodi formam eſſe ſubſtantiã,& magis ſubſtãtiam,quàm materiam,quoniam dat eſſe ſubſtantiale,magis quam materia,dat enim eſſe actuale.materia autem tantum potentiale.Tenendum eſt igitur ſm Ariſt. & ueritatem ſubſtantiam ſenſibilem cõſtare ex materia,& forma,quorum utrumque eſt ſubſtantia.& qm̃ forma eſt, quæ diſtinguit,ideo neceſſe eſt diuerſas formas eſſe diuerſarũ materiarum , ita ut proprius actus fiat in ſua propria materia. hinc uidemus aliam eſſe materiam,ſcilicet proximam,in qua recipitur forma lapidis,& aliã,in qua recipitur formæ plantæ. Propterea dixit Ariſt.in 2.de Anima.tex.26.uniuſcuiuſq; actus natus eſt, non in qualicunq; ſed in propria fieri materia , & qm̃ diffinitio debet ſufficienter declarare naturam rei diffinitæ. ideo qui diffiniunt ſenſibilia per ſolã materiam,aut per ſolam formã male diffiniunt.Quæ aũt diffinitiones cõplectũtur utrunq; approbant ẽt ab Archita,ſicut qui diffinit ſerenitatẽ dicẽs,ꝙ eſt quies in aere multo.nã quies eſt forma, & aer multus eſt materia:& tranquillitas eſt æquitas maris,ęquitas forma,mare eſt materia.Hæc de 1.c.dicta ſint.

CAPVT II.

IN ſecundo cap. debemus conſiderare ea,quæ a 1.Philo. cõſideranda ſunt de forma.& ſunt quinque.Primo, forma rei ſenſibilis non eſt tota quiditas,uel eſſentia eius,ſed pars. nam ſi eſſet tota eſſentia eius,ergo nomen impoſitũ ſubſtantiæ ſenſibili,ut homo, & animal, & domus importaret ſolam formam, ſicut dixit Plat.ideas,ut per ſe hominem, & per ſe leonem diceret tantum formas ſeparatas a materia,ſed hoc eſt falſum,qm̃ animal importat animam in corpore, & non ſolam animam , præcipue cum anima ſit alicuius corporis actus, & domus non importat tantum tegumentum,ſed tegumentum compoſitum ex lapidibus, & lignis, &c. & quod huiuſmodi nomina non ſignificent ſolam formam.patet ex hoc,quoniam in formis ſeparatis a materia idem eſt, quod quid eſt, & id cuius eſt in his autem ſenſibilibus non eſt idem, quid quod eſt, &

id cuius eſt, ut declaratum eſt in lib. 7. ergo, &c. quiditas ſubſtantiæ. ergo ſenſibilis non eſt ſola forma, ſed quid reſultans ex materia, & forma.

Secundo, forma eſt aliquid præter partes materiæ, puta compoſitio domus eſt aliquid præter lapides, & ligna; & anima eſt aliquid prçter corpus, & partes corporis. nam cũ forma ſit actus, & perficiat materiam, neceſſe eſt ut ſit aliquid præter materiã. alioquin actus, & potẽtia coinciderẽt.

Tertiò, nulla forma eſt per ſe generabilis, & corruptibilis, ſed tantum per accidens. ſ. ad generationem, & corruptionem compoſiti. id declaratum eſt in 7. lib. in c. 6.

Quartò, formæ rerum corruptibilium non ſunt ſeparatæ a materia, ut exiſtimauit Plat. & aduerte, ꝙ ly formæ non ſtat ſolum pro forma partis, ſed pro quiditate ſpecifica, ut humanitas, equinitas, & lapideitas, id quidem pertractatum eſt diffuſe in 3. lib. & in 7. lib. contra Pla. & in hoc 8. lib. Ariſt. declarat propoſitum in artificialibus, de quibus conſtat, ꝙ non ſunt ſeparata, ut domus, uas, ſcamnum, &c. Et quoniam aliquis poſſet dicere non eſſe eandem rationẽ de formis artificialibus, & naturalibus, quoniam illç ſunt accidentia, quibus eſſe eſt ineſſe materiæ, & ſubiecto. iſtç autem ſunt ſubſtantiç, quibus non repugnat eſſe ſine materia. vnde Plato id aduertens poſuit formas naturales, & non artificiales ſeparatas.

Contra hanc reſponſionem ſic inſtat Ariſt. ſi ſpecies, & quiditates, ſiue formç rerum ſenſibilium ſunt ſeparatç, habebit locum dubitatio Antiſtẽ. philoſophi, licet indocti forte propter imperitiam logicæ contra Plat. Dixit. n. Antiſten. nihil poſſe diffiniri, qm̃ extimabat quiditatẽ cuiuſcunque rei eſſe ſimplicem, diffinitionem autẽ cum ſit oratio longa, qm̃ cõponitur ex genere, & dr̃ia non poſſe conuenire rei ſimplici, ex conſequenti nullam quiditatem poſſe diffiniri. Dicit igitur Ariſt. ſi formæ rerum ſenſibilium ſunt ſeparatæ a materia ſunt ſimplices. ergo non poſſunt diffiniri, cum diffinitio conſtet ex genere, & differentia, & genus correſpondeat materiæ. differentia autem formæ, & ſic dubitatio Antiſten. concludet contra Platonem.

Quintò,

Quintò,licet formæ,& quiditates rerum non ſint nume ri,ut exiſtimauit Pithag. & Plat. tñ in 4. aſſimilantur numero,primo ſicut oĩs numerus tandẽ reſoluit̃ in indiuiſibilia,ideſt in unitates,ſic oĩs diffinitio,quæ eſt indicatiua quiditatis reſoluit̃ in indiuiſibilia,i. in primũ genus, & primã dĩam, aliter ſi diffinitionis eſſet diffinitio in infinitũ, non eſſet ſtatus in partibus diffinitiuis, ex conſequenti de nullo haberetur ſcientia,ut dictum eſt in ſecundo lib. & propterea illic Ariſt. probauit eſſe ſtatum in cauſis materialibus,& formalibus.ſecundo,ſicut non remanet idem numerus aliquo et minimo(quale eſt unitas)addito, uel ſubtracto, ſed fit alia ſpecies, ut patet ſi ternario additur unitas non remanet ternarius,ſed fit quaternarius,& ſi a quaternario remouetur vnitas,non remanet quaternarius,ſed fit ternarius,& ſic in diffinitionibus indicantibus quiditates, & compoſitis ex genere, & pluribus differentiis,ſi addatur, uel ſubtrahatur differentia fit alia diffinitio, & non remanet eadẽ quiditas.v.g.in diffinitione aĩalis,quæ eſt hæc.animal eſt ſubſtantia aiata,& ſenſitiua,ſi remouetur ſenſitiua fiet diffinitio plantæ,ſi additur rationale fiet diffinitio hominis.tertio,ſicut numerus eſt unus, puta binarius per ultimam unitatẽ,& ſimiliter ternarius per tertiã unitatẽ, & ſic de reliquis,ſic natura rei ſenſibilis, puta hoĩs habet unitatem a forma ſua,ab eodẽ.n.res habet eſſe,& unũ eſſe, ſed a forma habet eſſe, ergo, &c. ex quo ſequitur corollarie, quod ea ſunt unum,quorum eſt una forma,& plura, quorum ſunt plures formæ.quarto,ſicut numerus non recipit magis, & minus, ſtat enim in indiuiſibili, quælibet .n.trinitas eſt æque trinitas inquantum trinitas, ſic forma & quiditas ſpecifica non recipit magis, & minus,non. n. ut inquit Cõm. unus hõ eſt maioris humanitatis ẽm formam.i.ẽm naturã ſpecificã hoĩs, q̃ alius hõ,ſed ſi ſuſcipit magis,& minus, hoc eſt materia.i.ſi cõſideret̃ cum diſpoſitionibus,quæ ſe tenẽt ex parte materiæ,q.a ſunt ratio recipiendi formam,põt dici recipere magis, & minus,non quidem ẽm ſe, ſed ratione diſpoſitionum, quæ ſunt qualitates intenſibiles, & remiſſibiles.Hæc de 2.c.dicta ſint.

CAPVT III.

IN tertio cap. conſiderabimus,quæ a primo Philoſopho conſideranda ſunt de materia, & ſunt octo.

Primò, ſi eſt una materia omnium,quæ fiunt,ideſt omnium generabilium, & incorruptibilium.

Secundò, poſito quod ſit una,unde prouenit diuerſitas, & multitudo.

Tertiò, ſi ad habendam rei cognitionem ſufficit aſſignare primam materiam,& idem intellige de aliis cauſis.

Quartò,ſi eſt materia in ſubſtātiis naturalibus æternis.

Quintò, ſi eſt materia in accidentibus.

Sextò, ſi eorum, quæ quandoque ſunt, & quandoque non ſunt, non tamen per ſe generantur,& corrumpuntur eſt aſſignare materiam.

Septimò,ſi materia eſt in potentia æqualiter,& ſine aliquo ordine ad duo contraria.

Octauò, ſi uinum eſt materia aceti, & uiuum materia mortui.

Quantum ad primum aduerte,ꝙ Ariſt.duplicē materiā aſſignat.ſ.primam,& propriam.De prima dicit ꝙ eſt eadē. ſiue eadē prima corpora, ut 4.elementa,ex quibus generātur omnia cōpoſita inferiora, & in quæ reſoluuntur. De ꝓpria dicit,quod non eſt eadem oīum, ſed diuerſorū diuerſę ſunt,ut materia flegmatis eſt dulcis cibus, & craſſus, ſiue unctuoſus,& materia choleræ eſt cibus amarus, & ratio eſt,qm̄ flegma humidū eſt,dulcia,& unctuoſa humida ſunt,amara uero ſicca,cum igitur cholera ſit ſicca,& unū quodq; generet ex ſibi cōuenienti,gn̄atur cholera ex cibo amaro,& flegma ex dulci.Tu tn̄ aduerte,ꝙ contingit eiuſdem eſſe plures materias, quodam tn̄ ordine, ut pote qn̄ unum ſit ex alio, v. g. flegmatis eſt materia, dulce,& unctuoſum,ſiue pingue hoc tamē ordine,ꝙ pingue ſit ex dulci, cum pingue ſit ſapor medius, & dulce eſt ſapor extremus,& media fiunt ex extremis.Item materia choleræ eſt amarum,& terreſtre combuſtum,hoc tamen ordine,quòd amarum ſit ex terreſtri combuſto, & hæc manifeſtata ſunt

in

in lib. de ſenſu & ſenſato. Item aduerte, ꝙ duobus modis contingit aliquid fieri ex aliquo, vt ex materia. Primo via generationis, vt qñ vltimum eſt ex primo, quia primum tranſmutatur in vltimum, vt qñ elementa tranſmutantur in compoſitum. Secundo via reſolutionis, vt qñ primum eſt ex vltimo, quia vltimum tranſmutatur in primum, vt qñ compoſitum reſoluitur in elementa. Quantum ad ſm, aduerte ꝙ licet ſit vna prima materia generabiliū, tñ plures cauſas, poſſumus aſſignare diuerſitatis, & pluralitatis in entibus, & primo põt prouenire ex diuerſitate agentis, vel quia ſi ſit vnum agẽs põt diuerſimode agere, & id maxime patet in artificialibus: nam ex ligno põt ſtatuę factor facere imaginem, carpentarius facere arcā, vel ſi idē homo habeat vtranq; artem, faciet vtrunq; ex ligno, quoniam licet ſit idem agens ſuppoſito, non eſt tamen idem formaliter. ſtante igitur vnitate materiæ ẽt proprię, poſſunt cauſari diuerſa propter diuerſitatem agentis. ſecundo poteſt prouenire ex diuerſitate formarum ſpecificarū nā quædam formæ ſunt, quæ in eadẽ materia ſunt apte recipi, vt forma ſtatuæ, & ſcamni, & arcæ in ligno. quædā aũt eſt, quæ non põt recipi, niſi in vna materia, vt forma ferrę in ferro propter duritiem non in ligno, nec in lana, & hæc diuerſitas reducitur in diuerſitatẽ mariæ, quæ tamen ſumitur a diuerſitate formæ, & finis. ex quibus ſequit̃ corollarie, ꝙ ſi forma nõ determinat ſibi determinatā materiā vt dictū eſt de ſerra, ſtante eodem agente, & diuerſa materia, nõ inconuenit idem ſm ſpẽm produci, vt artifex producit phialā in auro, & phialā in argento, q̃ tñ ſm ſpeciem non diſtinguuntur. ſi autem agens eſſet vnum, & materia, tam prima, quam propria eſſet vna, eſſet impoſſibile ſeruare diſtinctionem, & diuerſitatem ſpecificam in entibus naturalibus. Tu tñ aduerte, ꝙ cum diximus quaſdam formas aptas recipi in eadem materia, intelligendum eſt de formis artificialibus, vt inquit Commen. in comm. 11. nam quælibet forma naturalis hebet materiam propriam, in qua recipitur ex ſecundo de Anima, tex. 26. Quantum ad tertium, aduerte, ſi debet cognitio haberi

propria,& diſtincta alicuius non ſufficit aſſignare cauſam materialem remotam,puta quatuor elementa,ſed ꝓpria puta in homine eſt aſſignandus menſtruus ſanguis pro materiali cauſa propria.nam per cauſas vniuerſales,& remotas non hr̃ cognitio de re,niſi imperfecta,& confuſa.iō dixit Ariſt.in 1.Poſter.tunc arbitramur ſcire cum cauſam cognoſcimus,& qm̃ illius eſt cauſa.ſ.propria, & quod dictum eſt de cauſa materiali, intellige de alijs cauſis,v.g. cauſa efficiens in homine eſt ſperma maris, cauſa formalis eſt illa forma,quæ dat quidditatem homini.i. per quã homo eſt homo vt anima intellectiua, cauſa finalis eſt illa,propter quam fit homo,puta ꝓpria operatio, & vltima perfectio ſua.Tu tñ aduerte, ꝙ cauſa formalis, & finalis multotiens ſunt idem.nam forma inquantum dat eſſe eſt cauſa formalis,& inquantum terminat generationem eſt cã finalis,vnde ſolet dici formã eſſe finẽ generationis, ſed non rei genitę,illud.n.eſt propria operatio, in qua ſtat rei perfectio.Quantum ad quartum,aduerte, ꝙ Ariſtot. per ſubſtantias materiales æternas intendit,vt dicit Comm.in comm.12.elementa quæ ſunt æterna ſm totum,& corpora cœleſtia:dicit,igitur ꝙ de his alia ratio eſt,quàm de generabilibus,qm̃ quædam eorum(& hæc ſunt omnia corpora cœleſtia,vt excipiat elemẽta) forſan non habent materiam:aut ſi habent nõ talem qualis eſt in generabilibus, qm̃ alia eſt ſub priuatione, per quam dũ eſt ſub vna forma eſt in potentia ad aliam.& hanc materia, vt diximus in 1.Ph.cognouimus ex generatione, & corruptione ſubſtantiæ,cui neceſſe eſt aſſignare ſubiectum quod ſucceſſiue ſtet ſub vtroque termino, hanc igitur conſtat non eſſe in cœlo,cum ſit elõgatum a generatione, & corruptione,verum quia cœlum mouetur ſecundùm locum, & dũ eſt in vno vbi,eſt in potentia ad alterum vbi, ideo neceſſe eſt ponere in cœlo materiam mobilem ſecundum locum .i.per quam cœlum eſt in potentia ad diuerſa loca, & hãc Ariſtot.ſupra in tex.4. appellauit materiam localem. Sed dicet, vtrum hæc materia localis ſit vere, & proprie materia,ita quod ex ſe ſit ens in pura potentia, & pars compoſitiua

poſitiua corporis cœleſtis?

Reſpondeo ſm Comm. in comm. 12. non eſt vere materia, inquit enim materia in rei veritate, cuius eſſe eſt in potentia non inuenitur, niſi in rebus generabilibus, & corruptibilibus, ſubſtantiæ vero æternæ, quia in eis non eſt potentia ad corruptionē non eſt in eis materia, ſed materia eorum eſt aliquid exiſtens actu. ſ. corpus, ideo dignius habet hoc nomen ſubiectum, quā hoc nomen materia. Hæc Comm. Et aduerte, q̄ in eodem comm. dicit cœlum non eſſe compoſitum ex materia. & forma, ſed ex corpore, & forma animata intelligibili, quæ. ſ. mouet cœlum localiter hæc fuit mens Comm. q̄ reprobat B. Th. in 8. Ph. lect. 21. & in prima parte, q. 69. art. 2. & tu videbis q. noſtram Met. in hoc 8. lib. vbi ſuſtineo viam B. Th. declarans quō vere eſt materia in cœlo, quæ ex ſe ens eſt in pura potentia, cuius tñ potentialitas iam perfecta, & completa eſt ex forma quam habet, nec te moueat quod B. Th. in hoc 8. lib. exponēs tex. 12. ibi, in naturalibus quidem, &c. videtur declarare ad viā Comm. & vtitur termino Comm. ſcilicet ſubiectum, ſic enim dicit, corpus cœleſte vniuerſaliter nullo modo habet materiam, ſi ſubiectū materiā non dicat: vel habet materiā ad vbi, ſi ſubiectū dicatur materia, licet inq̄ ſic dicat hic, tñ melius conſiderans in 8. Phyſi. & in primo cœli, & in prima parte declinauit omnino a via Comm.

Quantum ad quintum, aduerte, q̄ Comm. exponit ly in accidentibus nō uniuerſaliter, ſed de accidentibus quæ apparent in corporibus cœleſtibus, vt de eclipſi, ſicut exemplificat Ariſt. verum quia exemplificat ēt de ſomno, quod cōſtat non eſſe in cœlo, melius eſt, vt dicamus Ariſt. hic intelligere de accidēte vniuerſaliter, qđ eſt priuatiuū. in tex. autem ſequenti de accidentib. poſitiuis, & de omnibus formis, quæ non per ſe generantur. loquendo ergo de accidentibus priuatiuis dicit Ariſt. quòd non habent materiā, quæ ſcilicet ſit ens in pura potentia, in qua immediate recipiātur, ſed materia eorū eſt ſubſtantia, quæ patitur & recipit accidens priuatiuum, & quoniā huiuſmodi ſubſtantia eſt ſubiectum talis accidentis, poteſt dici materia, ſolet. n.

ſubiectum dici materia pro quanto recipit accidens, ſicut materia recipit formam, & exemplificat de eclipſi lunæ, de qua ſi quæratur materia reſpondebitur, quod eſt luna, quę patitur defectum luminis, ſi quæratur cā eius efficiēs. reſpondetur ꝙ eſt terra, quæ interiacens diametraliter inter ſolem, & lunam prohibet lunam illuminari a ſole. & ſi quæratur cauſa eius finalis forte non poterit aſſignari, quia eclipſis contingit propter motum, & ꝑꝑ neceſſitatē conuerſionis lunæ ad ſolem, & non ꝑꝑ aliquod intentum ad extra: & ſi quæratur cauſa formalis, dicetur, ꝙ eſt ratio & quidditas rei quæſitæ, puta eclipſis eſt formaliter priuatio luminis, ſed hæc ratio erit diminuta, niſi addatur cā efficiens, vt ſic dicatur, eclipſis eſt priuatio luminis in luna proueniens ex obiecta terra inter ſolē, & lunā: exemplificat ēt de ſomno, cuius cām materialem, & primum principium, ſiue radicē, & cām effectiuam, & formalem, & finalē diffuſe declarauimus in Epit. noſtra ſuper lib. de ſomno, & vigilia. Quantū ad ſextum, aduerte, ꝙ non ſolū accidentia priuatiua carent materia, ex qua, ſed eorum materia eſt eorū ſubiectū, immo & quæcunque accidentia poſitiua, quæ aliqñ ſunt, & aliquando non ſunt, licet non generentur per ſe, ſed per accidens, ſicut quantitates, & qualitates, & formæ ſubſtantiales, nam quæcunque habent materiā ex qua in his generabilibus ſunt trāſmutabilia adinuicē & vnum generatur ex altero, vt vnū elementū ex altero, & homo albus ex hōie nigro, ſed vna qualitas, nec quātitas, nec forma ſubſtantialis, tranſmutat in aliā, nec generat ex alia, vt declaratū eſt in primo, & in 5. Phyſ. & in 7. Met. in hoc ergo non dat materia, ex qua, ſed in qua. Quātū ad ſeptimū, aduerte, ꝙ cōtraria ſunt in duplici dīa, qdā .n. ſunt talis naturæ, ꝙ qñ vnū eorū eſt in materia actu, alterū eſt in potentia, & qñ fuerit actu ſub eo iterū eſt in potentia ad alterū, v.g. qñ corpus animalis eſt ægrū eſt in potentia ad ſanitatem, & qñ eſt actu ſanū eſt in potentia ad ægritudinē, & econuerſo. Itē qñ aer eſt tenebroſus eſt in potentia ad lucē, & quādo actu eſt ſub luce eſt in potentia ad tenebras, & econuerſo: quædam aūt ſunt talis naturæ,

ꝙ vnum

ꝙ vnũ comparatur ad alterũ, vt ad terminum, ita ꝙ vnum præſupponit alterum, præfuiſſe in materia, ſicut terminus prę ſupponit viam. Reſpectu quidem primorum materia indifferenter ſe habet ad ea, & ſine ordine prioris, ac poſterioris. Reſpectu aũt ſecundorum quodam ordine ſe habet ad ea. nã materia prius reſpicit illud cõtrariũ, quod eſt vt habitus, & eſt ſicut via ad aliud quod eſt, vt priuatio, vnde aqua, quæ eſt materia humidorũ prius reſpicit formã vini, deinde formam aceti. eſt enim vinum via ad acetum, & non econtrario: & materia aĩalis prius reſpicit vitam, poſterius mortem, qm̃ vita eſt via ad mortẽ, & non ecõuerſo, & qñ eſt ſub vita eſt in potentia ad mortẽ, ſed nõ ecõuerſo.

Quantum ad octauum, aduerte, ꝙ cum acetum ſit corruptio vini, non poteſt vinum eſſe materia aceti. Materia .n. permanet in eo, ex quo ſit, vt declaratum eſt in 1. Phy. tex. 60. & in hoc diſtinguitur materia a priuatione. conſtat aũt ꝙ non permanet vinum in aceto, immo corrumpitur ab eo, idem dico de viuo, & mortuo. Et ſi quæras quæ ſit materia aceti, dico ꝙ eſt aqua, quæ ſecundum ordinem prioris, & poſterioris reſpicit formam vini, & formam aceti, ſed prius formam vini, & materia animalis prius reſpicit vitam, deinde mortuum. Et ſi quęras, quõ ergo hæc eſt vera ex vino fit acetum, & ex uiuo fit mortuum? Dico. ꝙ ly ex, ſignat ordinẽ, & nõ materiã, unde in eodem ſenſu hæc uerificatur, ex vino fit acetum quo uerificatur iſta ex mane fit meridies. i. poſt mane, ſic in propoſito ex vino fit acetum. i. poſtq̃ materia vini recepit formã vini, ſic poſt forma uini recipit formam aceti, eodem modo expone iſtam, ex uiuo fit mortuum, & iſtam ex uidente fit cęcum. & aduerte, quòd dicit Ariſt. quæcunque ſic tranſmutantur, ita ſe habent, ꝙ nõ fit in ea mutua reuerſio, puta ꝙ ex aceto fiat uinum, & ex mortuo uiuum, ſed neceſſe eſt, ut fiat reſolutio ad materiam primam, puta ad quatuor elementa, deinde ꝑ formas medias tãdem fiat reuerſio ad idẽ in ſpecie, puta ſi ex mortuo debet fieri uiuum, oportet qđ quatuor elemẽta, per iteratam mixtionem, & talẽ cõplexionẽ & cõtemperantiam uniant tali modo, quod generetur animal.

& ſi

& ſi ex aceto debet fieri vinum, neceſſe eſt vt reſoluatur in aquam, quæ eſt materia, & vini, & aceti, & aqua iterũ miſceatur ad principia vini in vite, & ratio huius irreuertibilitatis eſt naturalis, & ĩmutabilis ordo, quo materia prius reſpiit id quod eſt, vt habitus, & per ipſum eſt via ad priuationem, cuius ſignum eſt quod ſi materia, vel ſubiectum indifferenter reſpiciat vtrunque eſt mutua reuerſio, vt quoniam aer inquantum diaphanus indifferenter reſpicit lumẽ, & tenebram, ideo a tenebra eſt reuerſio ad lumẽ, & e conuerſo. Hæc de tertio cap. dicta ſint.

CAPVT IIII.

IN quarto cap. reſoluendum eſt dubium, quod apud antiquos fuit valde difficile. Dubium autem eſt, cum ſubſtãtia ſenſibilis ſit compoſita ex materia, & forma, & ſit quid vnum per ſe, dubitatur per quã cauſam, vel per quod medium materia, & forma vniantur adinuicẽ ita, quòd ex eis fiat vnũ per ſe. Pro reſolutione igitur dubij tria agẽda sũt.

Primo, manifeſtabitur difficultas eius.

Secundo, ſoluemus ipſum ſecundùm veritatem.

Tertio, declarabimus ſolutiones antiquorum eſſe erroneas, ita ꝙ nulla eſt vera ſolutio, niſi quã inuenit Ariſt.

Quantum ad primum, aduerte, ꝙ ex duobus manifeſtabitur difficultas huius dubij. primo, quidquid habet partes, & eſt quoddam totum non vt aceruus lapidum, ſed vt reſultans ex partibus, ita ꝙ eſt aliquid pręter partes, neceſſario hẽt aliquã cauſam, per q̃ vt per mediũ ex partibus ſit vnum, nã videmus in corporibus compoſitis ex pluribus partibus partes vniri, aut vinculo, aut viſco, aut alio cõiunctiuo, vt medio, aliter nõ fieret vnum, & id maxime patet in artificiatis, & in corpore animalis, in quo neceſſarij ſunt nerui, & alia multa colligamẽta, vt ex diuerſis partibus fiat vnum corpus compoſitum, & diſſolutis illis ligamentis diſſoluitur corpus, & deſinit eſſe vnũ, ſed ſubſtãtia ſenſibilis, puta homo habet partes eſſentiales. ſ. formã, & materiã. & eſt quid vnum, non ſicut aceruus lapidum, nec ſicut Ilias, ꝙ eſt poema Homeri, quod eſt vnum ſola aggregatione carminum, ſed eſt vnum per ſe, quia ſignificat vnam naturam

ſpeci-

ſpecificam: ergo merito dubitatur per quid eſt vnũ,& non multa. ſecundo, ſi admitteretur poſitio Plato. qua tenet animal eſſe, quid ſeparatum per ſe ſubſiſtens. idem tenet de bipede,& tenet hominem eſſe hominem, quia participat ijs duobus. ſ. animali,& bipede,& hũc hominẽ eſſe hominem, quia participat homine ſeparato, ſi inquam admitteretur hæc poſitio, eſſet impoſſibile ſaluare quin homo eſſet duo. ſ. animal,& bipes. non. n. poſſet aſſignari cauſa, quare animal,& bipes vnirentur in homine, neceſſe eſt ergo dari cauſam mediam vnitiuã partium ſubſtantiæ ſenſibilis, vt ſeruetur eius vnitas,& ideſt difficile inuenire, ideo præſens dubium eſt valde difficile.

Quantum ad ſm, aduerte ꝙ licet præſens dubium motum ſit ſolum circa ſubſtantiam ſenſibilem naturalem, tñ moueri pôt ẽt circa mathematica, puta qua de cauſa circulus eſt quid vnum per ſe, & poteſt moueri circa entia ſeparata, in quibus nullo modo eſt materia,& quærere qua de cauſa intelligentia Saturni eſt quid vnũ per ſe, vt igitur Ariſt. plenã,& vniuerſalẽ ſolutionẽ daret. ſoluit primo in naturalibus. 2. in mathematicis. tertio in ſeparatis. Quantũ ad naturalia, dicit Ariſt. ſi admitteremus poſitionẽ Plat. quæſtio eſſet inſolubilis. impoſſibile eſt. n. duo ſeparata ꝑ ſe ſubſiſtentia, neque ſeipſis, neque per quodcunq; mediũ ita vniri, quod conſtituant vnum per ſe. Relicta autem poſitione. Plat. ſi aduertimus naturam materiæ,& formæ, ex quibus componit̃ ſubſtantia naturalis. adeo facilis eſt ſolutio, ꝙ nec vr̃ aliqua dubitatio: nam materia eſt ens in potentia, forma actus, materia igitur eſt res ſienda in potentia, puta aqua eſt potentia vinum, & metallũ eſt ſtatua in potentia,& ꝑ aduentũ formæ illud qđ erat in potentia fit actu: nulla ergo alia cã requirit̃ ad hoc, quod ens in potentia fiat ens actu, niſi cã efficiens, quæ actione ſua id, quod erat in potẽtia trãsfert ad actũ, ex eo qđ materia fit actu ſub tali forma, quæ prius erat in potẽtia. Et aduerte, ꝙ nõ eſt imaginandũ ſubſtantiã naturalẽ anteq̃ recipiat̃ forma in materia non eſſe vnã, & poſt receptionẽ fieri vnã, hæc .n. imaginatio eſt falſa, ſed tenendum eſt, ꝙ illud quod

erat

erat ens,& vnum in potencia actione agentis fit ens, & vnum actu.vnde inquit Comm.in comm. 15. eſt igitur hic aliquid vnum quod primo eſt in potentia,& poſtea trãſfertur de potentia ad actum.ſ.actione agentis. qñ igitur quæritur quid facit ſubſtantiã naturalem eſſe quid vnum per ſe, rñdendum eſt nullã eſſe cauſam intrinſecam, ſed qm̃ cõponitur ex materia,q̃ eſt ipſa ſubſtantia in potentia & illud idẽ qđ erat in potentia fit actu actione agẽtis qua actuatur materia ſua propria forma. vanum ergo eſt quærere cauſam mediam vnitiuam intrinſecã inter materiã, & formam. Et aduerte hanc reſolutionem factam fuiſſe ẽt in 2.de anima tex.7.vbi inquit Ariſt. vnde nõ oportet quęrere ſi vnum eſt anima, & corpus.i.quo medio vnitur anima corpori,ſicut neq; cera,& figura,neque omnino vniuſcuiuſq; materia,& id,cuius eſt materia,q.d.cũ materia ſit potentia,& forma ſit actus ſunt per ſe, & ſine medio vnibiles,qđ vtique non eſſet,vt dicit Cõm.in 2.de anima. cõm. 7.ſi materia ẜm ſe eſſet actu,& forma actu, qm̃ tunc duo exiſtentia in actu nõ vniunt̃,niſi ꝑ mediũ qđ ſe habet, vt nexus,vel vinculum.& ex his patet ſolutio primi argumẽti, quod inductũ eſt ad oſtendendam difficultatem primi dubij:nam maior non eſt vera, qñ partes ita ſe habent, ꝙ vna eſt potentia,& altera actus,vt contingit in propoſito, ẜm aũt argm̃ cõcludit verum,qm̃ admiſſa poſitione Plat. vt diximus,dubium eſſet inſolubile. Quantũ ad mathematica. Ariſt.dat eande ſolutionẽ.nã ſi quæratur,quare diffinitio circuli,vel qđ quid eſt circuli ſignificat vnum per ſe. Reſpondetur,quia cũ hæc ſit diffinitio circuli, circulus eſt figura ſuperficialis,figura eſt vt forma & ſuperficies vt materia,ſicut.n in materia naturali recipit̃ forma naturalis, ſic in ſup̱ficie recipit̃ forma circuli. Tu tñ aduerte, ꝙ materia hæc dr̃ mã ĩtelligibilis, a qua nõ abſtrahit mathematicus,licet abſtrahat a mã ſẽſibili,& nãli.qd aũt ſit vtraq; earũ declarauimus.ĩ 7.lib.ĩ cap.7. Itẽ aduerte,qđ ĩ mathematicis nõ req̄rit̃ cã efficiens,ſicut in naturalibus,quæ id qđ erat ĩ potẽtia trãsferat ad actũ,mathematicus.n.vt declarauimus in 3.lib.in c.2.nõ conſiderat cãm efficientem,

neque

neque finalē, qm̄ abſtrahit a materia naturali, & a motu.
Quantum ad ſeparata, in quibus nec materia ſenſibilis, nec intelligibilis.dicit Ariſt.ꝙ ſtatim ſunt unum,i.ex ſeipſis.nam cū ſint ſubſtantiæ ſimplices,& ſimplices actus,mathematici nihil expectant,a quo habeāt eſſe actu,& eſſe vnum: ſed ex ſeipſis ſunt ens, & unū,ad dr̄iam compoſitorū ſenſibilium,quæ nec ſunt ens actu,nec unū,niſi per aduentū formæ in materia.vn̄ inquit Ariſt. ſicut ens ſeipſo & non per aduentum dr̄iarum deſcendit in 10. prædicamēta & fit ſubſtantia,qualitas,quantitas,&c.Genera autem non deſcendunt in ſpecies, niſi per aduentū dr̄iarum,quæ ſe habent ad genera,ſicut actus ad potentiam,ſic entia ſeparata ſeipſis ſunt ens,& actus, & ſunt unū per ſe.cōpoſita autem non ſeipſis, ſed per aduentū formæ in materia. Quantum ad tertium,aduerte, quia antiqui reputabant impoſſibile materiam,& formā, & in particulari aīam,& corpus uniri,& conſtituere unū ſine medio colligante. ideo quaſi dubitantes de neceſſitate talis medii laborabant in aſſignatione hmōi medii. Ratio autē qua reputabant impoſſibilē hanc unionē ſine medio eſt,quia credebāt materiā, & formam eſſe duo diuerſa actu,& hæc fuit radix erroris ſui, ut dicemus: eodem modo exiſtimabant de corpore,& anima facto falſo fundamento uiſi ſunt ſic argumentari, impoſſibile eſt duo diuerſa actu uniri ſine medio: & præcipue cōtraria,unde uidemus albū,& nigrū uniri in pallido,& calidū,& frigidū in tepido,& elementa cōtraria in mixto mediante,contēperantia, ſed materia, & forma ſunt diuerſa actu,& in quantū ſunt,ut potentia,& actus ſunt contraria, ergo,&c Aſſignantes aūt mediū diuerſa locuti ſunt.Quidā dicebant eſſe participationem, v.g.dicebant hominem eſſe quid unum,quia participabat aīal,& bipes,ſed quærebant quæ ſit cauſa huius participationis, & quid ſit hmōi participare, & neſciebant ſe reſoluere. Quida ur Lycophron applicans ad mediū unitiuum corporis,& aīæ dicebat eſſe coexiſtentiam aīæ cum corpore,quā D. Th.accipit pro animatione. Alii autem accipiūt pro mixtione: dicebat.n.Lycophron,ꝙ ſicut anima,& corpus cōueniunt in una operatione,

tione, puta in eo quod eſt intelligere (arbitrabatur enim nullam actionem eſſe propriam animæ, ſed utriuſque. vnde intelligere dicebat eſſe corporis, & animę, ſed ab anima eſt uera intellectio, a corpore aũt falſa) ſic conueniunt per mixtionem in una ſubſtantia. Quidam autem dicunt animã uniri corpori per uitam, ſiue per uiuere, & ut dicit Albe. in tract. 2. c. 4. huius 8. lib. Multi moderni cadunt in hũc errorem. dicunt enim animam intellectiuam uniri corpori mediante ſenſitiua, & ſenſitiuam mediante uegetabili, & uegetabilem mediante ſpiritu uitali, quem dicunt eſſe corpus diſtenſum per totum corpus, maiorem habens conuenientiam cum anima vegetabili, quam corpus terreſtre phyſicum organicum: ſed licet diuerſi diuerſa media aſſignent, tamen non ſatisfaciunt quæſito, nam ſi ſecundum eos datur medium unitiuum inter animam, & corpus eadem ratione dabitur medium inter cuprum, & figurã triã guli receptam in cupro: & inter ſuperficiem, & albedinem in ea receptam, ſicut enim ſe habet anima ad corpus ratione qua forma, ſic trigonum ad cuprum & albedo ad ſuperficiem, & breuiter dabitur medium in omni compoſitione duorum adinuicem, quod cum ſit manifeſte falſum non eſt neceſſe aſſignare medium inter formam, & materiam, nec inter animam, & corpus. Tu igitur aduerte antiquos erraſſe, quia iudicabant de forma, & materia, de anima, & corpore, ſicut de duobus exiſtentibus actu diuerſis, quod tamen non eſt uerum, quoniam ut diximus ſupra materia, & forma ſunt idem pro quanto illudmet quod ex parte materiæ eſt in potentia, fit actu per formam: ex conſequenti non eſt ponendum medium inter ea, ſicut inter diuerſa actu. patet ergo, ꝙ nulla eſt uera ſolutio, niſi quam diximus ſupra, ſcilicet ꝙ nulla eſt aſſignanda cauſa medians in naturalibus ſed ſola cauſa efficiens, quæ transfert id quod eſt potentia ex materia ad eſſe actu per formam. Quæ autem ſunt ſine omni materia ex ſeipſis ſunt ens, & unum. Hæc de quarto cap. dicta ſint.

Eiuſdem

EIVSDEM CHRYSOSTOMI IAVELLI CANAPITII.

EPITOME.

SVPER NONO LIBRO METAPHYSICAE.

Diximus in principio libri ſeptimi, ens diuidi per corporeum & incorporeum, per actum & potentiam,& per vnum & multa. Poſtq̃ igitur in 7.& in 8.libr. pertractauimus de ente corporeo materiali,quod prę cipue dicitur de ſubſtantia ſenſibili, conſequens eſt,ut in 9.pertractemus de potentia & actu,Et cō plectentes intentionem philoſophi in unico tractatu, diuidimus ipſum in quatuor capita.

Primò,quæ fuit ratio mouens Ariſt. ad pertractandum de potentia & actu.

Secundò, tractabimus de potentia.

Tertiò, tractabimus de actu.

Quartò, tractabimus de potentia & actu, comparando unum ad alterum ſecundum prius & poſterius, ſecundum bonum & malum, ſecundum uerum & falſum.

CAPVT PRIMVM.

IN primo cap. aſſignanda eſt ratio, quæ mouit Ariſt. ad conſiderandum de potentia & actu in particulari libro huius ſcientiæ.Aduerte igitur, ꝙ quadruplici ratione fuit inductus.

Primò,

Primò, quia in libr. 4. propoſuerat hanc ſcientiam eſſe conſideratiuam entis inquantum ens, & eorũ quæ enti in quantũ ens cõuenit. Iſti aũt ſunt uniuerſales modi entis, ut vnum & multa, neceſſarium, & poſſibile, finitum & infinitum, actus & potentia, cum enim hæc ſint uniuerſalia prædicata, a quibus rerum cognitio pendet, ſi in hac ſcientia incognita permanerent, de nullo certa cognitio haberetur, fuit ergo neceſſe de iis conſiderationem facere.

Secundò, quia in lib. 8. determinat ſubſtantiam ſenſibilẽ conſtare ex materia & forma, & materiam dixit potentiã, formam uero actũ, & in 6. lib. cõcluſerat non aliã eſſe cãm, qua ſubſtantia ſenſibilis ſit quid unũ per ſe, niſi quia conſtat ex materia & forma, & materia quidẽ eſt potentia, forma uero actus, ne igitur natura materiæ, & formæ remaneret incognita, fuit neceſſe de potẽtia, & actu determinare, tertio quia in lib. 12. tractaturus erat de ſeparatis, & dicet in ſuba æterna mouente non admiſceri potentiam, ſed eſſe principium tale, cuius ſuba eſt actus, ut præpararet uiã ad cognitionẽ ſeparatorũ entium fuit neceſſe de potentia, & actu præconſiderare. quarto, quia hæc ſcientia, ut dictũ eſt in 6. li. ſola conſiderat qđ quid eſt, in quo multoties ingreditur potẽtia, aut actus, ut patet in diffinitione motus, & animæ, ne igitur diffinitiones hmõi dentur per ignota, fuit neceſſe de iis cõſiderare, & prius quidem de potentia, deinde de actu. Sed aduerte ꝙ cũ potentia proprie dicta, & quæ eſt nobis magis manifeſta, ſit ea quæ inuenitur in rebus mobilibus, & naturalibus, ab iſta incipit Ariſt. ut a magis noto, non quod ſit de intentione huius ſcientiæ, ut ſic, ſed ad phyſicũ ſpectat: uerũ quia ex huius cognitione, quæ cadit ſub ſenſu, deducemur in cognitionem potentiæ, & actus ſimpliciter, & inueniemus, ꝙ potentia, & actus non ſolum ſunt in rebus tranſmutabilibus quales ſunt res naturales, ſed etiam in immobilibus, & intellectualibus, ideo ab iſta & ab actu ſibi correſpondente incipiemus.

CAPVT II.

IN ſecundo cap. agendum eſt de potentia, & ut habeatur plena reſolutio, quinque conſideranda ſunt.

Primò,

Primò, quot modis dicatur potentia.

Secundò, quomodo potentiæ diuerſificantur reſpectu ſubiectorum in quibus ſunt, ita quòd aliquæ ſunt rationales, aliquæ irrationales.

Tertiò, quærendum eſt ſi in aliquo eſt potentia, in quo tamen non eſt actus.

Quartò, conſiderandum eſt, quando & quomodo potentia præcedat, uel ſubſequatur actum.

Quintò, quomodo potentiæ irrationales, & rationales reducuntur ad actum.

Quantum ad primum, aduerte, ꝙ Ariſt. aſſignans modos potentiæ refert ſe ad dicta in 5. libr. ubi diſtinxit hoc nomen poteſtas, & quoſcunque modos aſſignat hic, aſſignauit etiam in 5. lib. licet non eodem ordine, ideo ne ſimus prolixiores inutiliter, remittimus addiſcentem ad ea quæ ordinauimus in 5. libr. in tract. 2. in cap. 7. ubi diſpoſuimus modos potentiæ realiter dictę & per ſimilitudinem & modos poſſibilis & impoſſibilis realiter, & ſecundum logicum, & modos impotentiæ, in eo etiam ꝙ dicit hic Ariſt. impotentiam eſſe priuationem potentiæ, declarans priuationem multipliciter dici, non eſt immorandum, quoniam quæcunque dicit hic de priuatione, iam dixit in 5. libr. & nos ordinauimus modos priuationis illic in tract. 3. in c. 4. Et tu aduerte, ꝙ Ariſt. hic determinat ſe tractaturum tantum de modis potentiæ realiter dictæ, ſcilicet de potentia actiua & paſſiua, relinquens potentiam dictam per ſimilitudinem, qua utitur mathematicus, potentiam, & impotétiã logicã prouenientẽ ex repugnantia, uel nõ repugnantia terminorũ, nã ad primũ Philoſ. ſpectat conſiderare rei quiditatẽ & ſuas proprietates reales in uři, quæ aũt nullã quiditatẽ dñt, nec ſunt quid reale, non cadunt ſub conſideratione ſua. Quantũ ad ſ̃m, aduerte, ꝙ potentia actiua, & paſſiua inueniuntur in rebus animatis anima rationali, ut in homine, & in rebus inanimatis, & animatis anima uegetatiua, ut in plantis, & anima ſenſitiua, ut in bruto, & in homine, dẽpta parte rõnali, q̃ ſunt in animatis aĩa rationali dñr potentiæ rationales, quales ſunt artes mechanicę,

& ſcientiæ practicæ actiuæ, ut morales, nam cum hmői artes & ſcientiæ ordinentur ad opus, ſunt uere principia agendi, & operandi in alio quantű aliud, ut ars ædificatiua, & ſcientia politica, ergo ſunt potentiæ actiuæ. Hæc enim fuit diffinitio potentiæ actiuæ, quæ uero ſunt in rebus inanimatis, aut aīatis, uegetatiuis, & ſenſitiuis, ut ſic, dicuntur potentiæ rőnales, ut calor in igne, frigiditas in aqua, uirtutes lapidum, potentię aīæ uegetatiuæ, potentiæ animæ ſenſitiuæ tam interiores quā exteriores: patet enim hæc omnia eſſe principia operandi ſiue agendi, ergo &c.

Poſita diſtinctio potentiarum ſumpta ex parte naturarum in quibus ſunt, aſſignanda eſt dr̄ia earum adinuicem.

Aduerte igitur dr̄iam cōſiſtere in hoc, ꝙ potentiæ rationales ſunt factiuæ duorű cōtrariorű, ut per artem medicinæ poteſt medicus cauſare in Socr. & ſanitatem & ægritudinem, potentiæ aűt irrationales ſunt factiuæ tantű unius & ita determinatæ ſunt ad illud quod non poſſunt cauſare ſuű contrarium niſi forte per accidens, ut declarabitur, ut calor ignis tm̄ calefacit, & ratio quidem huius dr̄iæ ſtat in hoc, agens naturale agit per formam & qualitatē ſuā naturalem, ut ignis per calorem, agens intellectuale operatur per ſcientiam ſuam practicā, ſcientia aűt principaliter fundatur in ratione, & diffinitione rei ſcitæ, eſt.n. mediű in demonſtratione faciente ſcire, ſed eadem diffinitio eſt oſtenſiua rei diffinitæ primo, & ſui oppoſiti contrarii, uel priuatiui, & ſecundario, ut per diffinitionē recti cognoſco rectű primo, & obliquum ſecundario, & per diffinitionem ſanitatis cognoſco ſanitatem, & ægritudinem, & per diffinitionē calidi cognoſco frigidum, nam & alterű contrariorum habet rationem priuatiui, ut manifeſtabitur in li. 10. cű igitur ſcientia practica ſit potentia actiua, eodē modo eſt principium operandi quo eſt principium cognoſcendi, ſed ut diximus eſt principium cognoſcendi oppoſita, licet nō æqualiter, ergo eſt principiű operandi oppoſita, eo quidē ordine quo eſt oſtenſiua oppoſitorű, ita. ſ. ꝙ primo eſt principium operandi eius ꝙ eſt ut habitus, poſterius aűt eius ꝙ eſt, ut priuatio, unde medicus per ſciam medicinæ ꝑ ſe, & primo

eſt operatiuus ſanitatis, poſterius autem quod dicit Ariſt. ſecundum accidens eſt operatiuus ægritudinis, & memento ut exponas ly ſm accidens per poſterius, uel de ſecunda intentione, uel ut in paucioribus. nam ſi ſumatur ly ſecundum accidens in ſuo proprio ſignificato, non diſtinguerentur potentiæ rationales ab irrationalibus, quoniam ut dicemus, potentia irrationalis eſt principiũ operandi oppoſita, ſed unum quidẽ per ſe, alterũ autem per accidens, ideſt, nõ ſm naturam ſuam, quia uero forma, & qualitas naturalis eſt principiũ agendi in agẽte naturali, eo modo eſt principiũ agendi quo eſt principiũ eſſendi, ſed eſt principium eſſendi tm̃ ſm unũ eſſe, ut patet in calore in igne, qui dat igni tm̃ eſſe calidũ, nã ſi daret eſſe calidum, & eſſe frigidum, eidem ineſſent ſimul contraria ineſſe reali, quod eſt impoſſibile, ergo eſt principiũ agendi tm̃ unum, & non oppoſita niſi mere per accidẽs, puta calor ignis tm̃ calefacit, quod autem infrigidet id non facit inquantum calor, ſed inquantum rarefacit, & per rarefactionem aperiuntur pori, quibus apertis datur frigido aditus ingrediendi corpus, & ipſum infrigidandi, hęc igitur infrigidatio eſt per ſe a frigido ingrediente, & per accidens a calore rarefaciente, patet igitur ratio quare potentia rationalis poteſt in oppoſita per ſe, licet non æque primo, irrationalis autem eſt determinata ad unum, quæ autẽ ſit prima potentia rationalis, & per quot differat rationalis ab irrationali, & quõ poteſt in oppoſita pro eodẽ inſtanti determinauimus in q. noſtris metaphy. Quantum ad tertiũ, aduerte, ꝙ circa hoc duplex fuit antiq. opi. 1. quæ fuit Megaricorũ tenet non dari potentiam ante actũ, ita ꝙ nullum agẽs habet potentiam agendi, niſi dũ actu agit, & cũ ceſſat agere non retinet potentiam agendi. ſecunda eſt cõtraria primæ tenet enim potentiam ita præcedere actũ, quod ſtat potentia etiam quod nunquã ſequatur actus, ex conſequenti ſm hanc opin. omnia ſunt poſſibilia. primo igitur pertractabitur prima opi. deinde ſecunda. Aduerte igitur, quòd licet Ariſt. non adducat rationem motiuam huius opin. tamen vt colligitur ex Alb. in 9. Metaphyſ. tract. 2. capite primo,

& acquiret artem,quod eſt implicans contradictionem.
Secundo,cum calidum & frigidum, & aliæ qualitates ſenſibiles ſint potentiæ actiuæ,ſunt.n. immutatiuæ ſenſus ſi potentia non eſt ſine actu, ſequitur nihil eſſe calidum vel frigidum,vel dulce,vel amarum, niſi dum actu ſentitur,quod eſt vanum dicere, & eſt concordare cum Pytha. contra quem diſputauimus in 4.lib.trac.2.cap.3.ponebat .n.nihil eſſe verum,niſi vt cadebat ſub ſenſu vel opinione.
Tertio,ſequitur ꝙ animal non habeat ſenſum qñ actu nõ ſẽtit,ex cõſequẽti,ſi ceſſat videre vel audire cũ ſit aptũ videre vel audire,erit priuatum viſu vel auditu, & ſic contingет quod in vna die fiet multoties cęcum & ſurdum, & iterum videns & audiens,quæ omnia ſunt abſurda.
Quarto,ſequitur quod id quod actu non eſt ſit impoſſibile fieri,& ſic auferetur omnis motus, omnis generatio, omnis mutatio,nam ſecundùm hanc opinionẽ, quod actu non eſt,aut ſit,non habet potentiã vt ſit,vel fiat,qđ nõ habet potentiam non põt eſſe vel fieri,quod non põt eſſe vel fieri,eſt impoſſibile fieri,ergo ſi Socrates infirmat, eſt impoſſibile vt ſanet,& ſi ſedet,eſt impoſſibile vt poſtea ſtet, qm̃ dum ſedet ẜm hanc opinionem,non habet potentiam vt ſtet.cũ igĩ hæc ſint abſurda tenendũ eſt actũ & potentiã eſſe diuerſa, ita quod non inconuenit aliq̃d poſſe eſſe quod tñ nondũ eſt,& aliquid eſſe qđ põt deſinere eſſe, & hoc tã in prædicamento ſubſtantiæ q̃ in prædicamento accidentium,nã qui non incedit,& qui non eſt albus põt eſſe albus,& q incedit põt deſinere ab inceſſu,aliter nõ eſſet in rerũ natura ens gñabile, & corruptibile,& penitus auferretẽ motus & mutatio. Et qm̃ Ariſt.cõtra Megaricos tenet potentiã & actũ eſſe diuerſa & abinuicẽ ſeparabilia, iõ declarare intendit q̃d ſit eſſe in potẽtia, & quid eſſe actu. Aduerte igitur ſecundũ Ariſt.illud eſſe in potentia,vel eſſe poſſibile,quo poſito in actu nullũ ſequiĩ impoſſibile, vt ſi dicas, aqua põt eſſe calida, quia ſit calida,non ſequiĩ aliquod impoſſibile, ſi autem ſequitur impoſſibile,illud ad quod ſequitur,non erat poſſibile,nec potentiam habebat v g. homo non poteſt eſſe lapis, quoniam ad hoc ſequitur

propriam differentiam eſſe ſeparabilem ab eo, cuius eſt, quod eſt impoſſibile.

Vt autem ſcias quid ſit rem eſſe actu, aduerte, ꝙ ly actus primo impoſitum eſt a motu tanquam a magis noto ſecundùm ſenſum, vnde motum dicimus eſſe actum mobilis & moueri non attribuitur, niſi exiſtentibus, deinde impoſitum eſt ad ſignificandum terminum motus, terminus aũt motus eſt forma acquiſita, qua res perficitur, & cõplementum recipit, & ſic quantum ad id, cui nomen imponitur, actus ſignificat formam apud phyſicum, quæ eſt terminus motus, ſiue mutationis, apud metaphyſicum formã abſtractam a materia. quæ eſt vere, & ſubſtantialiter perfectio. Hoc prænotato, dico, ꝙ rem eſſe actu eſt rẽ exiſtere, vnde ſicut moueri non verificatur, niſi de exiſtente, ſic nec eſſe actu, & qm̃ quæ ſunt in potentia, vt ſic non exiſtunt, ideo non verificatur de eis moueri, nec eſſe actu, licet de eis verificentur alia prædicata, puta entia in potentia ſunt intelligibilia, opinabilia, vel concupiſcibilia, pro quanto. ſ. habent eſſe in aĩa, licet non exiſtant ad extra, vt roſa in hyeme ſcibilis, & deſiderabilis eſt. reprobata igitur opi. Megaricorũ ſoluenda ſunt argumenta inducta, vt motiua poſitionis ſuæ. Ad primum dico, ꝙ ſimul tas cauſæ, & effectus non verificatur, niſi de cauſa in actu, & effectu in actu, vnde & Ariſt. in 5. lib. in cap. de cauſis, dixit ꝙ non eſt neceſſe cauſam in potentia, & effectum. ſ. in actu eſſe ſimul & nos iam id declarauimus in eodem cap.

Ad ſm̃ dico, ꝙ argumentum nullam habet apparentiã in potentia actiua rationali. quoniam non eſt natura, nec agit modo naturæ, ſcilicet ex neceſſitate, ſed libere, in potentia vero actiua naturali, licet habeat aliquam apparentiam, quia eſt determinata ad vnum, & ex neceſſitate agit, tñ non concludit, qm̃ vltra potentiam actiuam requiritur paſſum ſufficienter approximatum, & diſpoſitio qua ſit aptum recipere ab agente, & quoniam non ſemper ſeruatur debita approximatio, nec debita diſpoſitio, non inconuenit potentiam actiuam præcedere actum.

Ad tertiũ negatur, ꝙ omnia ex neceſſitate eueniant, &

iam

iam id reprobauimus in lib.6.cap.3.

Quantum ad dictũ Comm.aduerte, ꝙ ſicut lex Maurorum tenet omnia entia proceſſiſſe à primo ente per creationem, & vt ſic ſine cauſa media, ſic ẽt tenet catholica fides, tñ ex hoc non ſequitur entia creata non priuari actionibus proprijs naturalibus, & eſſentijs proprijs, quoniam primum agens creãs indidit cuilibet naturæ proprias potentias, quibus exercent proprias operationes naturales, vnde dictũ Cõm. nil cõcludit cõtra Chriſtianam veritatẽ.

Secunda opin. contraria Megaricis tenet, ꝙ non ſolum potentia poteſt præcedere actum, ſed ꝙ ſtat potentia etiam ꝙ nunquam ſequatur actus, ita ꝙ ſecundùm hanc opin. omnia ſunt poſſibilia, contra hanc igitur ſic intendit Ariſt. multa ſunt ad quæ ſi ponantur, ſequitur impoſſibile vt ſi ponatur diametrum eſſe ſimetrum apud geometram ſequitur eſſe proportionem numeri ad vnitatem, vel numeri ad numerum inter diametrum ad coſtam quadrati, quod eſt impoſſibile, ergo non omnia ſunt poſſibilia, ꝓbatur conſequẽtia ex diffinitione poſſibilis, illud enim eſt poſſibile, ad quod nullum ſequitur impoſſibile, cum igitur hæc opinio ſit falſa, tenẽda eſt media via, quæ eſt hæc eorum quæ non ſunt, quædam erunt, vt roſa in vere, ortus ſolis craſtinus, quædam non erunt, & hęc ſunt duplicia, quædam non erunt, licet eis non repugnet eſſe, vt Socrates non erit diues, licet vt homo poſſit eſſe diues, quædam non erunt, quia eis repugnat eſſe, vt homo non erit aſinus, nec diameter erit ſimeter. Ex his quæ ſunt in primo, & in ſecundo gradu dicuntur habere potentiam, & eſſe poſſibilia, quæ autem ſunt in tertio gradu nullam habent potentiam, neq; ſunt poſſibilia, immo impoſſibilia Et aduerte, ꝙ ex diffinitione poſſibilis nõ ſolum patet falſitas prædictæ opinionis, ſed etiam veritas trium regularum, quæ formantur de poſſibili, & impoſſibili, quo modo ſe habent in vera conſequentia.

Prima regula, ſi alicuius conſequentiæ antecedens eſt poſſibile, neceſſe eſt cõſequens eſſe poſſibile, probaẽ qm̃ ſi conſequens eſſet impoſſibile, antecedens nõ eſſet poſſibile

hac aũt morali, ea quidẽ q̃ intellectualis plurimũ ex doctrina habet,& generationẽ,& augmentũ,ideo experimento indigèt & tꝑe,moralis vero ex more,i.ex conſuetudine.

Quantũm ad primum,aduerte,ꝙ cum potentia irrationalis ſit actiua ſolum vnius:rationalis aũt oppoſitorũ:irrationalis reducitur ad actum ſola appropinquatione paſſi ita diſpoſiti,ꝙ poſſit pati ab agente, & agens poſſit agere in ipſum remoto omni impedimento extrinſeco.Quod dico,qm̃ ſi ignis propinquus eſſet combuſtibili ſicco, & inflammabili , & ſuperinfunderetur aqua non ſequeretur combuſtio: rationalis autem cum ſit actiua cõtrariorũ non reducitur ad actum ſola propinquatione paſſiui,alıter ꝓduceret cõtraria in paſſiuo, puta medicus ꝓpinquãs Socrati faceret ipſum ſanum, & infirmũ:cum igitur ſit ex ſe indeterminata ad agendum hoc,vel illud oppoſitum,neceſſe eſt vltra propinquationem paſſiui, & remotionem impedimentorum,ꝙ determinetur ab aliquo,hoc aũt erit appetitus,ſiue electio,quod.n.appetimus, aut eligimus illud agimus,ſi ſumus ita diſpoſiti,& paſſiuum ita ſe habet, quod poſſimus exire in actum. Ex his trahũtur tria corollaria.Primum eſt, actio potentiæ irrationalis eſt neceſſaria,& naturalis , ideo neque meritum, neque demeritum habet,actio autem potentiæ rationalis libera eſt,ideo vt ſic laudabilis,& vituperabilis eſt.

Secundum eſt, ſicut potentia irrationalis neceſſario agit,quãdo ſtat debita appropinquatio , & debita diſpoſitio in paſſo, ſic quando potẽtia rationalis determinata eſt ab appetitu ad alterũ oppoſitorũ ſtante illa determinatione , & debita appropinquatione,& diſpoſitione neceſſario agit illud oppoſitum, ad quod determinata eſt, nec eſt neceſſe addere nullo extrinſeco prohibente , quoniã ſupponimus agens ſufficiens ad agendũ pro tali tẽpore,& taliter.Similiter patiens ad agendum . ſi aũt eſſet exterius prohibens non eſſet ſufficiens ad agendum, nec patiens ad patiendũ , durante pro tali tẽpore extrinſeco impediente,quare,&c.

Tertium eſt, licet potentia rationalis in ſe cõſiderata & vt libera ſit ſimul contrariorum.poſſum. n. per volunta-

tem velle moueri,& velle quieſcere, tñ quia non exit in actum,niſi determinata ad hoc, vel illud oppoſitum non ſequit,ꝙ poſſit ſimul agere oppoſita, quia dũ eſt ſub hoc oppoſito repugnat ſibi eſſe ſub alio,& hoc eſt qđ ſolet dici potentiam rationalem eſſe oppoſitorum pro eodem nunc & diuiſim,& id ad plenum pertractabitur in quæſt. Met. quando diſputabitur,ſi potentię rationales poſſunt in oppoſita pro eodem inſtanti. Hæc de ca.2.dicta ſint.

CAPVT III.

IN tertio cap.habemus tractare de actu.pro cuius notitia,tria declaranda ſunt.

Primo,quid ſit actus.

Secundo,quomodo diuerſimode dicitur actus.

Tertio,quãdo, & quõ aliquid eſt in potentia ad actum.

Quãtum ad primum,aduerte,ꝙ cum actus ſit de terminis vniuerſaliſſimis,& primis ſimplicibus non põt proprie diffiniri,cũ vera diffinitio debeat dari per priora. ita tñ ꝙ ſit ſtatus in diffinitionibus.& ideo Ariſt. manifeſtat actum non diffiniendo, ſed inductione ſumpta a diſſimilitudine, quam habet ad potentiam.& hæc eſt tutiſſima via, qm̃ actus,& potentia ſunt relatiua, & relatiua per ſeinuicẽ manifeſtantur,cuius ſignum eſt,ꝙ ſi diffiniuntur,per ſeinuicẽ diffiniuntur.intendẽs igitur declarare quid ſit actus,& nõ potens ipſum definire,putat ſe ſatis feciſſe, ſi declarauerit quid ſit eſſe actu.dicit igitur actus eſt,qñ res exiſtit.non tñ eo modo,quo eſt qñ eſt in potentia.Dicimus.n. Mercuriũ eſſe in potentia in ligno antequam figuretur, poſtquam aũt figuratus eſt dr̃ eſſe in actu: & pars, ſiue medietas eſt in potentia in toto ante diuiſionẽ, poſtquam aũt eſt ſeparata a toto dr̃ eſſe actu,& ſciens dr̃ eſſe ſpeculans in potentia, qñ aũt conſiderat dr̃ eſſe ſpeculans actu. & breuiter eſſe actu,& eſſe in potentia eſt, ſicut eſſe ædificãtem & ædificatorem,vigilantẽ,& dormientẽ, videntem, & claudentẽ oculos,formatũ,& nõ formatum,ſiue arte,ſiue natura. A diſſimilitudine igitur ſumpta inter potẽtiam, & actũ ſic mani-

manifeſtum ſit, quid ſit actus, vel ſaltem eſſe actu.

Quantum ad 2m, aduerte, quod actus dr̄ de forma, quæ actuat, & perficit id cuius eſt forma, & de motu, ſiue operatione, quę eſt a potentia actiua, ſiue operatiua, vt intelligere eſt actus intellectus, videre viſus, &c. Et hęc diuerſitas actus manifeſtatur duplici proportione. nam actus pro forma manifeſtatur per proportionem, quæ eſt, vt hoc in hoc. v. g. ſicut ſe habet anima ad corpus, ita viſus ad oculum, ſed anima eſt in corpore, vt actus, & perfectio eius. ergo ſimiliter viſus in oculo. Actus autem pro motu, vel operatione manifeſtatur per proportionē, vt hoc ad hoc, v. g. ſicut ſe habet intellectus ad intelligendum, ita viſus ad videndum, ſed vt intellectus ordinatur ad intelligendū, vt ad finē & perfectionem ſuam. ergo ſic viſus ad videndum.

Et aduerte, quod hæc diuerſitas actus coincidit cū ea, quā poſuit Ariſt. in 2. de Anima, tex. 5. cum dicit. Hic aūt ſicut ſcientia, alius autē ſicut conſiderare, &c. & ſcientia quidē eſt actus primus, conſiderare autem actus ſecundus.

Præterea, aduerte, quod ſicut diuerſimode dr̄ actus, ita & eſſe actu. nam quædā 2m ſe tota exeunt de potentia ad actum, ſicut entia generabilia permanentia. Quædam autē ita exeunt in actū, quod ſemper habent actum admixtū potentię, ſicut, ſunt infinitū, & vacuum, & entia ſucceſſiua, vt manus, & tēpus, & hanc diuerſitatē iā habes declaratam ab Ariſt. in 3. Ph. tex. 57. ideo recurre illuc, & eſt famoſa diſtinctio. Quantum ad tertium, aduerte, quod aliquid eſt in potentia ad actum dupliciter. ſ. in potentia remota, & in potentia propinqua, & hæc duo differunt in duobus.

Primo, quod eſt in potētia remota non trāsfertur ad actū, niſi per multas tranſmutationes, vt terra eſt in potentia remota, vt ex ea fiat lignum, qm̄ per multas tranſmutationes fit trāſitus antequam recipiatur forma ligni in materia terræ. Quod autem eſt in potentia propinqua nullo extrinſeco, nec intrinſeco prohibente vnica actione trāſfertur a potentia ad actū, vt lateres ſunt in potentia propinqua ad formā domus, & qui vnica medicina pōt curari eſt in potentia propinqua ad ſanitatē, nā ædificator ſola

&

& ordinata aggregatione laterum facit domum, & medicus in tali caſu vnius medicaminis adminiſtratione ſanat infirmum.

Secundo, ꝙ fit ex aliquo exiſtente in potentia remota non denominatur ex eo, vt quia ſtatua ærea ſit ex aqua vt ex potentia remota, ſuppoſito ꝙ aqua ſit materia remota omnium liquabilium, non dicitur huiuſmodi ſtatua eſſe aqua, neq; aquea: & arca, licet fiat ex terra per potentiam remotam, prout lignum fit ex terra, non dicitur eſſe terra neque terrea. Quòd autem fit ex aliquo exiſtente in potentia propinqua, denominatur ex eo, & recipit illius prædicationem in concreto, non autem in abſtracto, vt ſtatua eſt ærea, non autem æs, & arca eſt lignea, non autem lignum, & ſi terra fieret immediate ex aqua poſſet dici aquea, non autem aqua, idem dico de aqua reſpectu aeris, & de aere reſpectu ignis. Ignis autem ſi eſſet prima materia, vt ponebant aliqui antiquorum, non denominaretur ab aliquo priori.

Et aduerte, ꝙ hmõi prædicatio aſſimilatur prædicationi, qua prædicatur forma accidentalis de ſubiecto. nam ſicut iſta eſt vera, homo eſt muſicus, ſiue albus. non tñ eſt muſica, ſiue albedo. ſic iſta eſt vera, arca eſt lignea, non tñ lignum. Differt tñ vtraque denominatio in hoc, quod in denominatione, quæ fit ab accidente, vltimum. i. ſubiectum eſt ſubſtantia deferens, ſiue ſuſtentans accidens. In denominatione autem, quæ fit a materia. i. ab eo, ex quo aliquid fit, & quod eſt quædam natura, ſiue hoc aliquid, vt lignum ex terra: vltimum. ſ. ad quod fit reſolutio dicitur materia. ſ. prima, ſiue prima ſubſtantia materialis, ex qua alia fiunt, & de qua aliud non dicitur denominatiue cum non fiat ex priori, vt dictum eſt de igne ſi ex eo fierent oīa ſicut putauit Heraclitus. patet igitur, quomodo aliquid eſt in potentia ad actum potentia remota, & potentia propinqua. verum quia eſſe in potentia remota eſt eſſe in potentia ſecundũ quid, & eſſe in potentia propinqua eſt eſſe in potentia ſimpliciter, iõ Ariſt. relicta potentia remota, ꝑ tractauit de potentia propinqua. Hæc de 3. cap. dicta ſint.

Caput

CAPVT IIII.

IN quarto cap. agendum eſt de actu, & potentia compa ratiue, quæ comparatio eſt circa tria.

Primo, circa prius, & poſterius.

Secundò, circa bonum, & malum.

Tertiò, circa uerum, & falſum.

Quantum ad primum, aduerte, quòd cum prius dicatur multis modis, ut declaratum eſt in lib. 5. pro nunc accipie mus tres modos, ſcilicet prius ratione, prius tempore, & prius ſubſtantia, ideſt perfectione. Quæritur ergo, ſi actus eſt prior potentia, ratione, tempore, & perfectione.

Ad primum iſtorum reſpondetur abſolute quod ſic, quoniam diffinitiuū alicuius eſt prius eo ratione, & noti tia, neceſſe eſt enim diffinitionem dari per priora, & notio ra, ſed potentia diffinitur per actum, ſiue in ordine ad a ctum, nam potens actiue eſt illud quod poteſt agere, ut ædificator qui poteſt ædificare, & ſpeculator, qui poteſt ſpe culari: poſſibile autem paſſiue eſt quod poteſt eſſe uel fieri actu ut uiſibile quod poteſt uideri, generabile quod poteſt generari, ergo actus eſt prior ratione, & notitia quam po tentia, & confirmatur ex eo quòd ſupra in tex. 2. diffiniuit potentiam actiuā per hoc quod eſt eſſe principium tranſ mutandi aliud, & paſſiuam per hoc quod eſt eſſe principiū tranſmutandi ab alio, & ly tranſmutandi dicit actum, ut patet, ergo &c. Quando autem inueſtigauit quid ſit actus non diffiniuit ipſum per potentiam, ſed inductione mani feſtauit ipſum, ut patuit ſupra. Ex iis ergo conſtat actum eſſe priorem potentia ratione & notitia.

Ad ſecundum reſpondetur cum duplici diſtinctione:

Prima eſt, potentiarum alia paſſiua, alia actiua. Si loqui mur de paſſiua, poteſt eſſe prior, & poſterior actu, prior quidem quantum ad idē numero, poſterior aūt quantū ad id ſpē. nā omne procedens de potentia ad actū, ſicut ſunt omnia generabilia, prius eſt in potentia materiæ quam ſit actu, ut roſa generanda in uere, prius eſt in potentia quam generetur actu. Quod aūt eſt in potentia non poteſt ſeip-

ſum

ſum ad actum reducere, nec reduci ab aliquo exiſtente in tali potentia, agit.n.unumquodq; inquãtum eſt actu, ergo neceſſe eſt ut aliquod idẽ ſpecie præcedat, a quo qđ eſt in potentia reducatur ad actũ, puta quod hic hõ generandus ab alio homine præexiſtente generetͬ, & id quidẽ cõſtat in factionibus uniuocis, in quibus unumquodq; fit a ſibi ſimili in ſpecie, ut declaratũ eſt in li. 7. in factionibus autem non uniuocis, ſufficit ꝙ præcedat aliquod exiſtens actu tale, non formaliter, ſed uirtualiter, qualis eſt effectus producendus, ut qñ generatur calor, & rana a ſole, continet .n.ſol calorem, & naturam ranæ uirtualiter in ſua forma quæ eſt forma uniuerſalis, in qua eminenter continentur omnes formæ generabilium præter animam rationalem.

Si loquimur de potentia actiua, poteſt eſſe prior, & poſterior actu, nã cũ hæc ſit duplex.ſ.ingenita, & acquiſita exercitio diſciplinę, aut conſuetudine, ut declarauimus ſupra. Quæ eſt ingenita, ut intellectus & ſenſus & aliæ potentiæ animæ, eſt prior actu, conſtat.n. ꝙ antequam intelligã, aut ſentiam, neceſſe eſt me habere intellectum, & ſenſum: quę aũt eſt acquiſita exercitio neceſſario eſt poſterior actu, nam ut diximus ſupra frequentati actus ſunt generatiui huiuſmodi potentiæ, ſicut cytharizando fit cytharedus, & fabricando efficitur faber, ergo actus ſunt priores potentia, ſicut cauſa eſt prior effectu.

Sed aduerte, quòd hic ſolet fieri ſyllogiſmus ſophiſticus quo vr̃ probari eſſe impoſſibile, actũ præcedere potentiam actiuam, & arguitur ſic, Quod facit opera artis habet artẽ, ſed per te qui addiſcit artem, facit opera artis: ergo qui addiſcit artem habet artẽ, quod eſt repugnans ueritati, nã ſi habet non addiſcit, & ſi addiſcit nõdum habet: & .n. addiſcere eſt motus acquiſitiuus, & non eſſe acquiſitum.

Ad hoc r̃ndetur, ꝙ qui addiſcit artẽ habet principia naturalia ſicut quædam ſemina, ex quibus facit aliqđ opus quale fit ab arte, licet ualde imperfectũ, poſtquã autẽ didicit artem, operatur perfecte ſm̃ artẽ, ita quòd in huiuſmodi potentiis uerum eſt dicere actum præcedere, & ſubſequi potentiam, nam actus imperfectus eſt præcedens, &

pau-

paulatim cauſatiuus potentiæ, perfectus autem eſt ſubſequens: ex iis reſpondendo ad argm̃,negatur maior intellecta de actu imperfecto,ex conſequenti non poteſt concludi,ꝙ addiſcens artẽ habeat artẽ, põt etiã concedi,ꝙ addiſcens artem habet artem imperfecte ſaltem quo ad principia,ſicut ꝙ calefit habet calorem, ſed imperfecte, & quod mouet,ſm aliquid motum eſt,ut probatum eſt in 6. Phyſ. & tunc inconuenit adiſcentem artem, habere artem, non enim addiſcit,ut habeat imperfectam,ſed perfectam.

Ad tertium, reſpondetur abſolute ꝙ actus eſt prior ſubſtantia.i.perfectione,q̃ potẽtia, & id quidem manifeſtatur in rebus generabilibus, quæ procedũt de potẽtia ad actũ, quæ aliquando ſunt,aliquando non ſunt,Arguitur igitur primo ſic. Quæ ſunt poſteriora generatione ſunt priora perfectione, ideſt perfectiora, nam ut patet natura in iis generabilibus ſp procedit ab imperfecto ad perfectum ut producit prius herbam, deinde granum,prius generatur ſperma,deinde animal,prius eſt puer, deinde uir, &c. Sed in eodem numero in his generabilibus,actus eſt poſterior generatione,& tempore,ut declaratum eſt in præcedentibus,ergo,&c.Secundò finis eſt prior, ſm perfectionem iis, quæ ſunt ad finem, nam quæ ſunt ad finem ſumunt bonitatem,& perfectionem a fine,& non econuerſo, ſed actus eſt finis potẽtiæ,tam actiuæ quam paſſiuæ.Actiuæ quidem ut ars ædificatiua ordinantur ad ædificandum,uiſus ad uidendum,intellectus ad intelligendum,non enim intelligimus,ut habeamus intellectum,ſed econuerſo. Paſſiuę autem ut materiam dicimus ordinari ad formam elementa ad formam mixti,ergo &c. Confirmatur propoſitum præcipue quo ad potentiam actiuam duplici ſigno.Primo docentes arbitrantur ſe conſecutos finem, & perfectionem, laboris ſui, quando oſtendunt diſcipulos ſic operantes,ſicut ipſi operantur, ergo actus eſt finis & perfectio, ad quã ordinatur potentia actiua docentis. Secundò,ſi actus non eſſet finis potẽtię ex conſequenti perfectio non eſſet dr̃ia inter ſcientem dormientem, & ſcientem ſpeculantem, nec poſſet diſcerni ignorans a ſciente,unde,ut inquit Ariſ.

Paxo-

Paxonas ſtultus erit Mercurius, q.d. non cognoſcitur differentia inter ſtultum & ſapientem, niſi ex actu, ergo &c.

Tu tamen aduerte, ꝙ in aliquibus potentiis actiuis, finis eſt ipſa operatio, ut finis uiſus eſt uidere, intellectus intelligere, & auditus audire, in aliquibus autem finis non eſt ſola operatio, ſed aliquod operatum, ut finis pictoris non eſt ſolum depingere, ſed imago depicta & idem cõtingit in ceteris artibus mechanicis. Differentia autem harum potentiarum ſtat in hoc, ꝙ operationes, quæ ſunt fines potentiarum remanent ſubiectiue in operante, & non tranſeunt in ſubiectum exterius, ſtat enim uidere in uidente, & intelligere in intelligente, operationes autẽ ultra quas fiunt operata, ſunt ſubiectiue in operato, ſicut motus in mobili, ut ædificatio, in ædificato, & cõtextio in contexto, primæ dñr actiones immanẽtes. ſecundæ uero tranſeũtes. Item primæ ſunt perfectiones operantis quia remanẽt in eo, ſecundæ autem ſunt perfectiones operati uel eius circa qđ ſunt, qm̃ cũ exeant ab operante, & recipiant in operato perficiunt ipſum. Ex iis ſequitur felicitatẽ quæ perficit felicitatum eſſe actionem immanentẽ unde & in 10. Eth. concludit Ariſt. felicitatem eſſe ſpeculationem circa diuina, conſtat aũt ſpeculationem eſſe in ſpeculante, ergo &c.

Poſtquam manifeſtauimus actum eſſe priorem ſm perfectionem ipſa potentia, tam actiua quã paſſiua in his generabilibus, reſtat ut declaremus idem in rebus incorruptibilibus, & ſempiternis, & neceſſariis, comparando ea his corruptibilibus, & antequam probemus propoſitũ ponitur hoc fundamentum, omne ſempiternum & neceſſarium eſt actus, & non eſt in potentia.ſ. paſſiua, & quidem quod ſit actus probatur, qm̃ non quandoque eſt, & quandoque non eſt ex diffinitione ſempiterni & neceſſarii. Quod autem non ſit in potentia paſſiua, probatur, omnis potentia paſſiua eſt potentia contradictionis.i. qua poteſt res eſſe, & non eſſe, nam a potentia paſſiua dicitur poſſibile, poſſibile autem opponitur non poſſibili, non poſſibile eſt, qđ nunquam poteſt eſſe, ergo per oppoſitum poſſibile eſt quod aliquando poteſt eſſe, & aliquando non eſſe, ex conſequenti

ti paſſiua potentia, a qua dicitur huiuſmodi poſſibile eſt principium quo res poteſt eſſe,& non eſſe,ſed nullū ſempiternum,neq; neceſſarium poteſt eſſe, & non eſſe, aliter eſſet corruptibile quod repugnat ſempiterno, & neceſſario, omne enim corruptibile,& tpale,& cōtingens eſt inquantum corruptibile,ergo nullum ſempiternum,neq; neceſſarium eſt in potentia paſſiua eo modo quo ſempiternum & incorruptibile eſt,quod ideo dico, quia ſtat aliquod eſſe incorruptibile , & immutabile ſm ſubām , quod tamen ſm aliqđ accidens,puta ſm locum,ſm lumen,non eſt immutabile , & ut ſic eſt in potentia paſſiua, puta luna licet non ſit immutabilis ab eſſe ad non eſſe , & econuerſo ſm ſubām,eſt tamen mutabilis, ſm locum ex motu locali , & ſecundum lumen quod recipit a ſole.Ex iis ſequitur entia neceſſaria, non eſſe in potentia paſſiua, quia non poſſunt non eſſe, & ſi poſſent non eſſe, aliquando non eſſent, quia eſſent corruptibilia, & ſi aliquando non eſſent,omnia entia deficerent, conſtat enim quod corruptibilia non ſemper ſunt, cum ergo omnia entia ſint neceſſaria, aut contingentia, remotis neceſſariis reliqua tollerentur: ſimiliter ſi aliquis motus eſt ſempiternus , & aliquod motum ſempiternum, non ſunt in potentia paſſiua , quoniam motus ille ſemper actu eſt,& illud motum ſemper actu mouetur, cum hoc tamen ſtat quòd eſt potentia ad diuerſa ubi, & ut ſic habet potentiam paſſiuam, quæ eſt materia non quidē generabilis, ſed localis,ut declarauimus in lib.8.cap.3. & qm̄ motus cœleſtis eſt huiuſmodi, & cœlum eſt ſempiternum, ideo ſm Ariſt. ſol & aſtra ſemper agunt in hæc inferiora, & cauſant generationem æternam, ut probauit 2. de genera. nec eſt timendum cœlum quieſcere. quoniam non eſt in ea potentia cōtradictionis, ideſt,ad eſſe & ad nō eſſe,ut in iis corruptibilibus,nec intelligentiæ in mouendo laborant,cum ſint immateriales inalterabiles, & incorruptibiles. Labor enim non prouenit motori, niſi quia ex natura ſua eſt in potentia contradictionis, & quoniam unitur corpori corruptibili, ut de anima mouente animal nec mirum ſi cœlum ſemper agit in hæc inferiora, cum

videamus & elementa quæ ſunt corruptibilia ſemper actu agere, ut patet de igne calefaciente, & terra fructificante appropinquato paſſo, & remota indiſpoſitione. Patet igitur ex dictis ſempiterna, & incorruptibilia eſſe actus & nõ in potentia paſſiua, & per oppoſitum patet hæc corruptibilia eſſe in potentia, pro quanto poſſunt eſſe & non eſſe. Stantibus his ſic arguitur ſempiterna ſunt priora ſecundum perfectionem his corruptibilibus, & de hac nullus dubitat, ſed ſempiterna ſe habent ad corruptibilia ſicut actus ad potentiam, ut declaratum eſt, ergo ſignum eſt, actum eſſe priorem potentia ſecundum perfectionem, ex quo patet error Plato. qui in genere ſcientifico, ponebat ſcientiam abſtractam quam dicebat per ſe ſcientiam, eſſe quid perfectiſſimum, nam cum conſideratio comparetur ad ſcientiam, ſicut actus ad potentiam actiuam, & operatio ſit perfectior, quoniam eſt finis, ut diximus ſupra ipſius potentiæ, patet quod ſcientia abſtracta ſi daretur non eſſet quid perfectiſſimum, ſed cõſideratio circa ipſam. Hęc de 1. principali dicta ſint.

Quantum ad ſecundum principale, aduerte, ꝙ actus poteſt conſiderari in bonis & in malis, tam moralibus, q̃ naturalibus, in moralibus quidem ut iuſte agere & iniuſte agere, in naturalibus autem, ut ſanari & infirmari. Si loquimur in bonis actus eſt melior potentia. nam cum actu bono, non admiſcetur malum, quoniã cũ actus eſt bonus eſt bonus ſimpliciter, cum potentia uero ad bonum admiſcetur malum, quoniam qui poteſt eſſe uirtuoſus poteſt eſſe uitioſus, & potens ſanari poteſt infirmari, ergo potentia in bonis, eſt bona ſecundum quid, cum igitur bonum ſimpliciter ſit melius bono ſecundum quid, patet actum in bonis eſſe meliorem potentia. Si autem loquimur in malis, actus eſt prior potentia, quoniam cum actu malo non admiſcetur bonum, cum potentia uero ad malum, admiſcetur bonum quoniam qui poteſt eſſe malus poteſt eſſe bonus, eſt ergo actus malus ſimpliciter malus, potentia uero ad malum mala ſecundum quid. ergo in malis actus eſt peior potentia.

Ex his ſequitur, malum non eſſe aliquid præter res bonas, nam malũ ſm actum eſt poſterius, quam potentia, quia magis elongatum a perfectione naturæ, & ideo peius eſt & indignius quàm potentia, ſed potentia non eſt aliquid præter res, eadem enim natura rei poteſt in bonum, & in malum, vt quatuor humores poſſunt adæquari & inadæquari, ergo nec malum ſequitur potentiam.

Ex ijs etiam ſequitur quod in æternis & incorruptibilibus, non eſt malum, neque peccatum, neque corruptio. Iſtę enim ſunt ſpecies mali, & ꝓbatur ſic. Malum ſecundũ actum ſubſequitur potentiam, vt prædictum eſt ſed potentia non eſt in æternis, quoniam ſemper ſunt actu, vt viſum eſt ſupra, ergo &c.

Sed contra, in luna eſt eclipſis.i.verus defectus luminis, & luna eſt æterna, & incorruptibilis, ergo &c. Præterea ſm aſtronomos quædam ſtellæ dicuntur fortunatę, quædam infortunatę, ergo malæ.

Ad primum dico, propoſitionem philoſophi intelligendam eſſe quo ad eorum ſubſtantiam & non quo ad accidẽtia, vt eſt vbi & lumen, nam vt ſic luna non eſt æterna & incorruptibilis, nam circa huiuſmodi non ſe habent ſemper vniformiter, vnde non inconuenit in ijs, quę ſunt æterna ſm ſubſtantiam inueniri malum ſecundum accidẽs, vnde, & Theo. admittit malum actum liberum in ſeparatis, vt auerſionem a conditore.

Ad ſecundum, dico, ſm Commen. in comm. 19. illud nõ eſſe admittendum, ſed tãtum ſcire poſſumus de eis ꝙ quædam ſunt meliores quibuſdam. Hoc inuenitur in abſolutis a motu.i.in intelligentijs, vt declarabitur in libro 12. ſuper tex. 44. poteſt etiam admitti dictum aſtronomi in hoc ſenſu, ꝙ quædam ſtellę ſunt infortunatę non ſm ſe, ſed quo ad nos quia habent influxum nociuum ſuper nos, vt quãdo cauſant peſtem, aut nimiam ſiccitatem, &c. Hæc de ſecundo principali dicta ſint.

Quantum ad tertium, principale duo manifeſtãda ſunt.

Primo, quod vnumquodque intelligitur inquantum eſt actu, & non inquantum eſt in potentia.

Secundo, quod verum & falſum conſiſtit circa actum & non circa potentiam.

Aduerte pro euidentia primi, quod conſiderans Ariſt. certitudinem cognitionis inueniri maxime in mathematicis declarat propoſitum ſigno ſumpto à mathematicis qui per inuentionem cognoſcunt deſcriptiones geometricas, puta quod trigonum habet tres æquales duobus rectis,& id quidem cognoſcunt per diuiſionẽ actualem, ꝓtrahentes vnum latus, & conſtituentes angulum extrinſecum,quo conſtituto ſtatim apparet quod quærunt,ante protractionẽ vero, ideo latebat quoniã angulus exterior, erat tantũ in potentia. Adducit ẽt exemplũ de angulo recto cõſtituto in ſemicirculo.Qualiter aũt hæ duæ concluſiones demonſtrentur,vide B 1 ho.in hoc 9.lib.ſuper text. 20.Manifeſtum eſt igitur ꝙ cum aliquid reducitur de potentia ad actum,tunc intelligitur,& id conueniens eſt quoniam & intelligentia.i.intelligere eſt actus,ideo quæ intelliguntur oportet eſſe actu, verum autem ſit neceſſe omne quod debet ſciri,ſiue per inuentionem,ſiue per doctrinam eſſe actu, iam determinauimus in nono huius ſcientiæ in q.metaphyſicalibus.

Pro euidentia ſecundi,aduerte,ꝙ verũ falſum & inuenitur in rebus cõpoſitis,& conſiſtit in compoſitione,& diuiſione intellectus cui ſi correſpondet compoſitio,& diuiſio in re,erit propoſitio vera,vt hic,Socra.eſt homo, & Socr. non eſt aſinus. Si autem aliter ſit in re propoſitio erit falſa,vt hic Socr.eſt aſinus,& Socr.non eſt homo, & quoniam compoſitio & diuiſio intellectus tripliciter poteſt variari,quia poteſt fieri in materia naturali, vt homo eſt animal,in materia contingenti,vt homo eſt albus,in materia remota,vt homo eſt aſinus,ſic veritas & falſitas tripliciter poteſt variari,quoniã in materia naturali,veritas erit ſemper in compoſitione,& falſitas in diuiſione:in materia remota erit ſemper oppoſito modo:in materia cõtingenti,aliqñ compoſitio erit vera,aliqñ falſa,vt Socr. ſedente,hæc eſt vera Socra.ſedet,quo ſurgente erit falſa, idem dico de diuiſione, vt de nocte hæc eſt vera. ſol non eſt

ſuper

ſuper terram, de die autem eſt falſa, ex ijs arguitur ſic, verum & falſum in rebus compoſitis conſiſtunt in compoſitione, & diuiſione intellectus cui correſpondet compoſitio & diuiſio in re, ſed compoſitio & diuiſio dicunt actum, ergo verum & falſum conſiſtunt in actu.

Non ſolum aũt eſt verum in rebus compoſitis, ſed & in ſubſtantijs ſimplicibus, poteſt.n. haberi ſcientia de his vt patet in lib. 12. ſcientia autem eſt ex veris & de vero ſicut demonſtratio ex j. Poſter. ſed hoc verum non conſiſtit in compoſitione & diuiſione, quoniam cum ſint ſubſtantiæ ſimplices compoſitioni intellectus non poteſt correſpondere compoſitio rei. ſed verum conſiſtit in hoc quod eſt ſimpliciter attingere earum quodquid eſt, ſiue earum q.ditates. Quæ ſi attinguntur ſciuntur ſi non attinguntur ignorantur. Quæ quidem ignorantia non poteſt proprie dici falſitas aut deceptio aut error, nam hæc proprie contingunt in his in quibus contingit aliquid intelligere, & aliquid non intelligere, ſicut in compoſitis in quibus poſſumus intelligere formam & neſcire materiam, in ſimplicibus autem cum non ſint componentia nec aliud & aliud, neceſſe eſt aut totũm aut nihil intelligere, ſi totum intelligitur eſt verum in intelligente, ſi nihil, eſt in eo ignorantia, ex quo ſequitur quòd licet in materialibus ſubſtantijs contingat eſſe verum, non tamen ſed ignorantia, quæ vt inquit Ariſto. non eſt vt cæcitas, quoniam eſſet a nobis inſeparabilis & ſic nunquam poſſemus intellegere entia ſeparata, quod tamen eſt falſum, vt declarabitur in lib. 12. His declaratis probatur quod in ſimplicibus verum ſit circa actum. Nam probatum eſt in præcedentibus, ſubſtantias ſempiternas & immateriales ſemper eſſe in actu, & nunquam in potentia paſſiua, quoniam cum ſit potentia contradictionis, eſſent generabiles & corruptibiles, ergo verum inuenitur in eis inquantum ſunt actu. patet ergo quod & intelligentia & verum & falſum in quibuſcunque inueniuntur, inueniuntur ſecundùm actum, & non ſecundùm potentiam.

Poſtremo, aduerte, quòd quoniam abſtracta & neceſſa-

ria ſemper ſunt actu,& non ſunt mobilia ſecundùm eſſe, ita quod quandoq; ſint quandoq; non,nõ poteſt continge re deceptio circa ea ſecundũ quandoq;,ſicut contingit cir ca contingentia,quæ quandoq; ſunt, & quando non ſunt, & ſic vna propoſitio pro vno tempore eſt vera, & pro alio eſt falſa,quoniam contingentia mobilia ſunt ſecundùm eſ ſe. Dico quod non poteſt contingere deceptio ſecundum quando apud quecunq; exiſtimantem, abſtracta eſſe immobilia ſecundùm eſſe,ſecus autem eſſet,ſi exiſtimaret ea mobilia.Idem intellige de neceſſarijs mathematicis vt triã gulus habet tres,hæc enim eſt immutabilis.

Tu tamen aduerte,ꝙ circa huiuſmodi neceſſaria,poteſt eſſe deceptio quo ad inferiora ex quibus aliqua ſic ſe poſ ſunt habere aliqua aliter, puta licet omnis triangulus habeat tres,non tamen omnis eſt æquilaterus,ſed aliquis ſic vt iſopleuros,aliquis duorum æqualium laterum vt iſoſce les ; aliquis trium inæqualium vt ſcalenon,ſimiliter circa numerum poteſt eſſe deceptio non quantum ad hoc , qđ omnis numerus menſuratur vnitate,ſed quo ad inferiora & proprietates numerorum,puta quis inter pares ſit numerus primus an binarius vel alius vel nullus,eſt autem numerus par primus qui ſola vnitate menſuratur.Hæc autem deceptio quo ad inferiora non contingit in immobili bus & in neceſſarijs circa illud quod eſt vnum numero, quoniam vnum numero non diuiditur in multa,,vt patet ex conſequenti nec ſecundùm, quando,nec ſecũdùm ſuppoſita cadet in eo deceptio,quoniam ſemper eodem modo ſe habet.Hæc de quarto cap.dicta ſint.

Eiuſdem

EIVSDEM CHRYSOSTOMI IAVELLI CANAPITII.

EPITOME.

SVPER DECIMO LIBRO METAPHYSICAE.

POST conſiderationem entis, vt diuiditur per actum & potentiam, conſiderandum eſt in hoc 10. lib. de ente, vt diuiditur per vnum & multa, & totam intentionem Ariſt. comprehendemus in vnico tractatu, quem partimur in quinque cap.

Primo, conſiderabimus de vno ſecundùm ſe.

Secundo, de vno in ordine ad multitudinem, & de his quæ conſequuntur ad vnum & ad multa.

Tertio, inter cetera quæ conſequuntur ad multa conſiderandum eſt de contrarietate.

Quarto, de medijs contrariorum.

Quinto, de contrarijs, quomodo quædam differunt ſpecie, quædam numero, quædam genere.

CAPVT PRIMVM.

IN primo cap. conſiderandum eſt de vno ſm ſe, de quo inueſtiganda ſunt quatuor.

Primo, quot modis dicitur vnum.

Secundo, quæ eſt ratio propria vnius inquantum vnum.

Tertio, ſi ratio menſuræ conuenit vni.

Quarto, ſi vnum eſt ſubſtantia rei vt dicebant Pythagorici.

Quantum ad primum, aduerte, ꝙ in 5. lib. in tract. 2. in cap 1. aſſignauimus omnes modos vnius & realiter & logice & per ſe & per accidens. Hic autem Ariſt. ex omnibus illis replicat ſolũ quatuor modos per ſe principaliores, quorum primus coincidit cum primo aſſignato in quinto in vltima diſtinctione vt ſcilicet illa dicantur vnum quæ ſunt continua non arte, ſed natura, & quorum eſt vnus & indiuiſibilis, id eſt vniformis motus, & hoc modo linea recta & linea circularis ſunt continua, nam ſi vna pars mouetur totũ mouetur, non autem ſic ſunt continue duæ lineæ conſtituentes angulum.

Secundus, ét virtualiter coincidit cum ſecundo illic aſſignato vt ſ. illa dicantur vnum, quorum eſt vna forma, ita qđ ſuper continuitatem addunt vnitatẽ formæ, & hoc modo virga tota viridis eſt vna. Si autem ẽm partem eſt ſicca non eſt vna hoc modo, ſed tantum primo modo.

Tertius modus aliqualiter coincidit cum quarto illic aſſignato, vt ſ. illa dicantur vnum quorum eſt vna ratio, ſiue diffinitio, & iſta ſunt quæ vna apprehenſione apprehenduntur vt ſynonyma.

Quartus, modus coincidit in parte cum ijs quæ dicta ſunt in 5. de modis vnius conſideratione logica, vt. ſ. dicantur vnum quæ ſunt vnum numero, vnum ſpecie, vnum q. dem numero eſt ipſum ſingulare, ꝙ de multis non prædicatur, vnum aũt ſpecie ſunt quæ & ſi extra intellectũ ſint diſtincta, tñ apud intellectum apprehendentem naturam ſpecificam abſtractam a conditionibus ſingularibus ſunt vnũ, remanet. n. vna ratio & indiuiſibilis quæ prædicatur de omnibus indiuiduis, in qua vt ſic apprehenſa, vt in vno conueniunt & dñr eſſe vnum in illa, vnde licet hæc non ſit vera, Socrates & Plato ſunt vnus homo, hæc tamen eſt vera Socrates & Plato ſunt vnum in homine, & ſicut apud intellectum hmôi natura eſt vna, ita eſt vnum ſcibile, & ſcientia quę habetur de ea eſt vna, accipit. n. ſcientia vnitatẽ ab vnitate ſcibilis. Iſti ſunt modi vnius repetiti ab Ariſt.

Quantum

Quantum ad ſm, aduerte, ꝙ ratio propria & formalis vnius inquantum vnum eſt hæc, vnum eſt ens indiuiſum, ita ꝙ vt declarauimus in tract. de tranſcend. vnum trãſcendens non addit ſuper ens niſi indiuiſionem quę eſt modus generalis negatiuus. Et quoniam hæc eſt communiſſima ratio vnius ideo intantum verificatur vnũ de quolibet modo vnius, inquantum verificatur eſſe ens indiuiſum puta continuum eſt vnu, quia eſt ens indiuiſum ſm quantitatẽ & ſm motũ, & aqua eſt vna, quia eſt ens indiuiſum ſm quantitatem & ſecundum formam, & id ſatis manifeſtauimus in quinto reducentes omnes modos vnius ad vnum.

Quantum ad tertium vt plene reſoluatur quatuor agẽda ſunt.

Primo, quod eſſe menſuram, primo & eſſentialiter conuenit vni.

Secundo, quod conuenit vni vt eſt principium quantitatis diſcretæ.

Tertio, ꝙ ab vno & a numero deriuatur menſura ad alias ſpecies quantitatis continuę.

Quarto, ꝙ per quandam ſimilitudinem deriuatur menſura ad quædam alia, quæ tamen non ſunt quantitates.

Primum quidem probatur ſic. Vni ex ſua ratione formali, primo & eſſentialiter conueniunt conditiones mẽſuræ, ergo, &c. conſequentia nota, probatur antecedens, nã vt colligitur ex Ariſt. in hoc 10. lib. Menſura debet habere tres conditiones, primo ꝙ ſit indiuiſibilis, ſecundo ꝙ ſit quid minimum, tertio ꝙ ſit quid certiſſimum. Hæc autem primo & eſſentialiter conueniunt vni, nam ex ratione ſua eſt ens indiuiſibile, ſecundo eſt quid minimum. omnis.n. numerus eſt partibilis, & in vnitate eſt ſtatus. Et ſi dicis quod etiam punctus eſt quid impartibile, ergo ita conuenit puncto eſſe quid minimum ſicut vnitati. Reſpondeo vnitas ſimpliciter eſt quid minimum, quoniam non ſolum impartibilis eſt, ſed abſtrahit etiam ab omni ſitu, quod nõ conuenit puncto, ideo vnum meretur dici abſolute minimum, & ſimpliciſſimum. tertio eſt quid certiſſimum, quoniam notificat numerum, numerus quantitatem con-

tinuam

tinuam,vt dicemus,ergo patet veritas antecedentis,& cõfirmatur,qm̃,vt inquit Ariſt.in tex.2.illud eſt primo & eſſentialiter menſura, quo rei quantitas primo cognoſcitur,proprie.n.menſurabilis eſt quantitas,ſed quãtitas primo cognoſcitur vno,cognoſcimus n.numerum per vnitatem & p vnitatem ãc numerũ cognoſcimus quantitatem continuã,vt declarabitur Præterea,vt inquit Ariſt in eodẽ tex.Quod eſt primũ vniuſcuiuſq, generis eſt neutrum. Conſtat,autem vnum eſſe primum in genere quantitatis ergo,&c.Secundum ſic probatur.Quantitas continua mẽſuratur numero aut vno,cognoſcimus n. eam cũ dicimus menſurantes,vnum ſtadium,vel duo ſtadia,&c. Numerũ aũt & ſi menſuramus aliqñ per alium numerum replicando,vt bis duo,quatuor,& ter tria nouem,tñ vltima menſura ſtat in vnitate replicata,vnde dr̃ numerus multitudo aggregata ex vnitatibus & menſurata vnitate, vnitas aũt non habet aliquid prius quo menſuretur,ergo , &c.

Pro euidentia tertij , aduerte ,ꝗ non ſolum conuenit menſuræ eſſe quid indiuiſibile,aut ſimpliciter , aut ſm inſtitutionem humanam,ſed debet eſſe cognata. i. eiuſdem naturæ cũ menſurato , & non ſolum in genere , ſed & in ſpeciali,ita ꝙ longitudo menſuretur longitudine,& latitudo latitudine,& motus motu,& vox voce, & grauitas grauitate.Hoc ſuppoſito dico , ꝙ in quolibet genere illud eſt metrum,quod eſt vnum.i indiuiſibile ſaltem ſecundùm inſtitutionem humanam,puta in ponderibus prima menſura erit vncia,quæ & ſi ſecundũ ſe ſit diuiſibilis,tñ ſumitur vt indiuiſibilis,& in longitudine erit pedalis , & in motu erit velociſſimus & regulatiſſimus motus,vnde motu primi mobilis menſuramus alios motus , & in voce diæſis. i. minima Et hæc pro tanto ſunt menſura,qm̃ vnumquodque eorum ſumptum vt indiuiſibile,eſt quid minimum, & certum in ſuo genere,ita ꝙ in nihil poteſt ſubtrahi. Et, illę ſunt conditiones veræ menſuræ,aliter non certificaret quantitatẽ menſurati.patet igitur ꝙ ab vno,& a numero deriuatur menſura ad alia quanta,eo quod in eis quod ſumitur vt vnũ i.indiuiſibile & minimum & certum eſt mẽ

ſura

ſura aliorum,ſiue per ſeipſum,ſiue per replicationem.

Pro euidentia quarti. Aduerte,ꝙ menſura ex hac conditione,ꝙ per eam cognoſcitur natura rei menſuratę,trāſlata eſt ad multa alia in quibus dicimus illud eſſe menſuram,quo ipſa nobis rei natura manifeſtatur. Hinc dicitur ſcientia menſura rei ſcitę,& ſenſus mēſura rei ſenſatę,qm̄ per ſcientiam rem ſcitam,& per ſenſum rem ſenſatam cognoſcimus. Tu tamen aduerte, ꝙ cum duplex ſit ſciencia noſtra.ſ. practica & ſpeculatiua,ſcientia practica verius eſt menſura rei ſcitæ,quam ſpeculatiua, nā illa eſt cauſa rei ſcitę,& ſm̄ eſſe,& ſm̄ cognoſci. Iſta aūt cauſata eſt a re ſcita,vnde magis habet rationem menſurati,q̄ menſurę : & propterea dictum Pythagoræ qui; ait hominem eſſe omnium mettum propter ſcientiā & ſenſum, non eſt realiter verum,niſi quo ad ea,quæ pendent ab homine per ſcientiā practicā. Arbitrabaī,tn̄ ipſum eſſe verum vniuerſaliter qa vt viſum eſt in 4.lib. Sententia e us fuit rerū veritatē cōſiſtere & pendere,ab hominū ſenſu ,& opinione, ſed id penitus falſum eſt,vt declarauimus ib'i,ideo dictū ſuum,non eſt dignificandum niſi in rebus ſcitis practica ſcientia.

Item aduerte,ꝙ ex eadem conditione attributa menſuræ,dr̄ primum in quolibet genere, eſſe menſura omnium illius generis,eo quod cognoſcuntur magis aut minus perfecta,ſm̄ maiorem,aut minorem propinquationem ad illud primum quod eſt perfectiſſimum in ſuo genere. Hinc albedo dicitur menſura omnium colorum,aurum omnis metalli,homo omnium animalium,prima ſubſtantia omnis ſubſtantiæ,primum bonum omnis boni, & de hoc ſatis locuti ſumus in q.noſtris Metaphyſ.

Quantum ad quartum principale, aduerte, ꝙ in lib.3. in cap.11.ſuper hoc dubium argumētatum eſt pro Pythagoricis,& pro naturalibus,& fecimus determinationē ſm̄ doctrinam Ariſt.fundatam in his quæ dicit hic. Recu ꝛ̄ igitur ad librum tertium. Quod autem dicit hic Ariſto.in tex.7. in quolibet genere dari aliquam naturā quę eſt vna & quæ eſt perfectiſſima,in illo genere ,patet in exēplis q̄ adducit,& ꝙ dicit i tex.8.ens & vnū ſignificare aliqualiter idem

idem iam determinatum eſt in 4 lib. in trac. primo, in cap. tertio eiſdem rationibus virtualiter, quas etiam tangit hic, ideo non eſt in ijs amplius immorandum. Hæc de primo capite dicta ſint.

CAPVT II.

IN ſecundo cap habemus cõſiderare de vno ĩ ordine ad multitudinem & de ijs quæ conſequuntur ad vtrumq;, cõſideratio quidem vnius in ordine ad multitudinem verſatur circa modum oppoſitionis, nam licet conſtet ea eſſe oppoſita, tñ non conſtat modus oppoſitionis. Quatuor. n. modis dicuntur oppoſitiones, vt viſum eſt in poſt prædicamentis, & in lib. 5. huius ſcientiæ. ſ. contradictoriæ, relatiuæ, priuatiuæ, contrariæ. Inueſtigandum eſt igitur qũo oppoſitionis opponuntur vnũ & multa. Pro eius notitia aduerte, ſecundùm pħm hic in tex. 9. opponuntur priuatiue qm̃ vnum eſt quod non diuiditur, multa aũt quæ diuiduntur, indiuiſio aũt & diuiſio ſe habent, vt priuatio & habitus, non tñ opponuntur mere priuatiue, vt cæcitas & viſus qm̃ vnum non eſt indiuiſio, ſed eſt ens, vt ſtat ſub indiuiſione, & multitudo non eſt diuiſio, ſed nõ ens, vt ſtat ſub diuiſione, cum igitur vnum non ſit mera priuatio, nõ opponuntur mere priuatiue, nec opponuntur contradictorie, qm̃ alterum contradictoriorum verificatur de ente & de non ente, ſed neq; vnum, neque multa verificantur de non ente, cum vtrunq; includat ens, vt patet ex ſuis proprijs rationibus: nec opponuntur relatiue, qm̃ vnum non refert aliud vt patet. vtrũ aũt in aliquo ſenſu, puta inquantum vnum eſt principium multitudinis, & menſurat multitudinem, opponantur relatiue determinauimus in quæſtionibus Metaphyſicalibus, opponunt̃ aũt contrarie, qm̃ cum vtrunq; ſit ens, & vnũ ſe habeat, vt priuatio, alterũ vero vt habitus, participant conditiones contrariorum. nam duo contraria ſic ſe habent quod vtrunq; eſt ens, & alterũ eſt, vt priuatio alterius. non tñ mera priuatio, vt nigrum eſt priuatio albi, & amarũ priuatio dulcis. Reſoluendo ergo

go dicimus vnum, & multa opponi priuatiue, ſed non pure,& contrarie, non autem contradictorie,neque relatiue, niſi forte vt conſiderantur in ratione menſuræ,& menſurati,principij,& principiati.

Sed hic videntur eſſe duo dubia.

Primo, ſi vnum eſt, vt priuatio, & multitudo, vt habitus.ergo vnum eſt poſterius multitudine. quod tñ eſt falſum,qm̃ eſt principium multitudinis.& præterea non conuertitur ſubſiſtendi conſequentia,licet.n.ſequatur, ſi multa ſunt,vnum eſt,non tamen econuerſo.

Secũdo, non videntur opponi priuatiue, nec contrarie, quoniam vnum conſtituit multitudinem. oppoſitum autẽ non cõſtituit,immo deſtruit ſuum oppoſitum, ergo &c.

Hæc dubia determinauimus in q. metaphyſi.vbi & declarauimus dictum Ariſto.hic in tex.9.cum dicit,quare ratione prior multitudo,&c. Tu igitur vide illic,ne inutilis fiat repetitio.

Facta conſideratione de oppoſitione inter vnum,& multa conſiderandum eſt de his quæ cauſantur ex uno, & ex multo,ſiue pluralitate.Aduerte igitur, ꝙ ex uno cauſantur idem,& ſimile,& æquale.idem dicit unitatem in ſubſtãtia, ſimile unitatem in qualitate, & æquale unitatem in quantitate.& aduerte, ꝙ Ariſto.in libr.5.ut nos diſpoſuimus illic in tract. 2.in c. 4. aſſignauit modos identitatis, tam per accidens quam per ſe, ut uidebis illic.Hic autem ſolum tres adducit.

Primo, aliqua ſunt eadem,quia ſunt vnum ſubiecto.i. conueniunt eidem ſuppoſito, ut Socr.eſt homo,& ipſemet eſt albus.

Secundo, quia plura ſuppoſita ſunt unum in natura ſpecifica, ut Soc. & Plato ſunt idem in humanitate, ideſt ſunt unum ſpecie.

Tertio,quia plura conueniunt in una ratione quiditatiua,ſiue ſpecifica,ſiue generica. Hoc modo omnia indiuidua eiuſdem ſpeciei ſunt idem in ratione ſpecifica, & omnes ſpecies eiuſdem generis ſũt idem in ratione generica, & apud mathematicũ omnes lineæ rectæ æquales ſũt

idem

idem in rõne lineæ rectæ. oẽs. n. ſunt breuiſſima extenſio inter duo puncta, & oĩa tetragona ęqualium laterum ſunt idem in ratione tetragoni iſagoni.i.æquilateri. Tu autem vt habeas plenam reſolutionem de oĩbus modis q̃bus dr̃ idem, recurre ad.v lib.in tract.2. in c.4 & illic videbis quid ſit idem ſubiecto, idem numero, & ſpecie, & genere, & materia, &c. Et quomodo hęc eſt vera, idem eſt eidem idem.

Quantum ad ſimile, aduerte, quòd in duobus differt ab eodem.

Primo, quia idem dicit unum in ſubſtantia, ſimile autem vnum in qualitate.

Secundo, quia quæ ſunt eadem, eo modo, quo ſunt eadem ſunt ſubſtantia indiſtincta in ſuba. ſimilia autem licet ſint vnum in qualitate, tñ ſunt neceſſario diuerſa in ſubſtãtia, quoniam nihil eſt ſibijpſi ſimile. Quot aũt ſint modi ſimilitudinis, iam diſpoſuimus ad plenum in lib. v. tract. 2. c. v. Ariſt. vero hic in tex. 11. adducit quatuor.

Ex quibus primus eſt, qñ aliqua conueniunt in vna forma, ſiue figura, ſiue in vna proportione, ſic duo tetragona inæqualia ſunt ſimilia. Trigonum aũt, & tetragonum diſſimilia, & ex hoc elicitur, ꝙ in ſubſtantia, vt induit modum qualitatis ſaluatur ſimilitudo: vnde Socr. & Pla. vt conueniunt in rationali ſunt ſimiles, prædicatur enim differentia, in quale, licet ſecundum rem ſit ſubſtantia.

Secundus autem eſt, quãdo aliqua cõueniunt in vna forma intenſibili, & remiſſibili, & participant eam æquali gradu, vt duo corpora ęqualiter calida. & aduerte, ꝙ vt ſic non ſolum dicuntur ſimilia, ſed æque ſimilia, vel æqualia in participatione caloris.

Tertius eſt, quoniam aliqua conueniunt in vna forma ſed gradibus inæqualibus, ſicut calidum, vt quinque, & calidum, vt ſeptem.

Quartus eſt, qñ aliqua in pluribus formis conueniunt aut realiter, aut apparenter, vt ſtãnum eſt magis ſimile argento, quã plumbo, nam in ſono, in duritie, in grauitate, ĩ luciditate, magis conuenit q̃ plumbum. vnde plumbum reſpectu ſtamni eſt magis diſſimile, q̃ ſimile argento, iſti ſunt

 modi

modi ſimilitudinis hic adducti ab Ariſ. tu autem ſi uis habere plenam reſolutionem reuide in lib. 5. in trac. 2. in c. 5. illic et inuenies, quare non diſtinguit æquales in plures modos. Ex multo aũt, ſiue ex pluralitate cauſantur diuerſũ quod opponitur eidem, & diſſimile oppoſitũ ſimili, & differens. Quid ſit diſſimile, & quot modis dicatur Ariſt. hic præmittit, quoniam poſſunt hæc facile cognoſci per ſuum oppoſitum quod eſt ſimile. Quantum ad diuerſum, aduerte, ꝙ dicitur omne illud quod comparatum alicui non eſt ipſum, ſed aliud, & hac de cauſa omne ens comparatum alteri, aut eſt idem, aut diuerſum. nam ſi eſt ipſum eſt idem cum eo, ſi eſt aliud eſt diuerſum. De modis autem diuerſi, iam pertractauimus in lib. 5. in tract. 2. in c. 4 Ariſt. autem hic numerat tres modos.

Primus eſt, illud dicitur diuerſum, quia non eſt ipſum ſed aliud. nam ſicut ipſum eſt relatiuum indicans identitatem, ut Socr. eſt homo, & ipſe eſt iuſtus, ſic aliud eſt relatiuum diuerſitatis, ut animal eſt aliud a lapide.

Secundus eſt, qñ materia nõ eſt una, nec rõ una, & tu horũ declarationes uide in li. 5. in trac. 2. in c. 4. ubi inuenies diuerſa formaliter, materialiter, & rõne, & diuerſa ſpecie.

Tertius eſt, in mathematicis, in quibus dicimus lineam curuam eſſe diuerſam a recta, & trigonũ diuerſum a tetragono, & aduerte, quòd hic modus correſpondet tertio modo quo dicitur idem, prout dicimus ſupra quod omnes lineæ rectæ æquales ſunt idem.

Iterum, aduerte, ꝙ notanter diximus omne ens comparatum alteri, aut eſt idem, aut diuerſum, qm̃ de non ente non uerificatur idem, neque diuerſum, ſunt enim oppoſita contrarie, & non contradictorie, utrunque autem contrariorum eſt ens. Si autem ſumatur idẽ, & non idem ſic opponuntur contradictorie. & propterea non idem uerificatur tam de ente, q̃ de non ente, vnde licet chimera non ſit diuerſa ab homine eſt tamen non idem homini. Item, aduerte, ꝙ cum idem, & diuerſum uerificent ur de quolibet ente, & identitas ſit unitas in ſubſtantia. diuerſitas aũt ſit pluralitas debet intelligi ly ſubſtantia nõ ſolũ pro re præ-

ſenti

ſenti ſubſtantiæ, ſed pro eſſentia eo modo quo diximus in 5.lib.tract.2.& in c.4.quod quælibet eſſentia põt dici ſubſtantia. & ſic identitas, & diuerſitas inueniuntur in omni genere accidentium. nam hæc eſt uera, actio & paſſio ſunt idem motus. Album & nigrum ſunt diuerſæ qualitates.

Quantum ad differens, aduerte, ꝙ in hoc diſtinguitur a diuerſo. Quæcunq; differunt, aliquo differunt, & in aliquo cõi conueniunt, ut duo indiuidua differunt conditionibus indiuiduantibus, & conueniunt in ſpecie. Duæ ſpecies differunt differentiis ſpecificis diuidentibus genus, & conueniunt in genere. Duo ſubalterna, ut ſubſtantia corporea, & incorporea differunt differentiis ſuis conſtitutiuis, & conueniunt in genere gñaliſſimo. Quæ aũt ſunt diuerſa nõ eſt neceſſe ꝙ aliquo ſint diuerſa, & in aliquo uno pcipue uniuoco coueniant. poſſunt.n.ſeipſis eſſe diuerſa. vnde duo generaliſſima ſunt diuerſa, ut Deus, & creatura. in nullo enim conueniunt, niſi in ente, ꝙ tamen non eſt uniuocum, ſed analogum, ut determinauimus in q.metaphyſicalibus.

De modis autẽ differentium iam pertractauimus in lib. 5.tract.2.cap.4. Hic uero Ariſt.tñ duos aſſignat, ut magis proprios, quorũ primus eſt, dñia genere, ſecundus eſt differentia ſpecie. ea autẽ ſunt differentia genere, quibus non eſt una cõis materia, & ex conſequenti non ſunt tranſmutabilia adinuicem, ut cœlum, & elementum. Item quæcunque ſunt in diſtinctis prædicamentis, ut linea, & albedo: Differentia ſpecie ſunt, quæ in uno genere proximo conueniunt, & diſtinguuntur formis propriis, a quibus ſumuntur propriæ differentiæ, ut homo, & leo conueniunt in animali, & diſtinguuntur formis propriis. De aliis modis vide in lib.5.vbi ſupra. Illic enim fecimus uniuerſalem conſiderationem ſuper hoc. Hæc de 2.cap.dicta ſint.

CAPVT III.

SEd quoniam contrarietas eſt quædam differentia. contraria enim ſunt, quæ ſub eodem genere differunt, ideo in hoc tertio capite conſiderare debemus de contrarie-

tate

tate, quæ inter alia genera oppoſitionum, uidetur continere multas difficultates, ut apparebit infra.

Pro notitia igitur contrarietatis tria agenda ſunt.

Primò, quid ſit contrarietas.

Secundò, quomodo ſe habet ad alia genera oppoſitionum.

Tertiò, ſoluentur quædam dubia, quæ orientur ex determinatis.

Quantum ad primum, aduerte, ꝙ cõtrarietas eſt maxima dr̄ia, ſiue diſtantia duorum differentium ſub eodũ gn̄e Pro declaratione huius diffinitionis: nota primo, ꝙ ſupponitur contrarietatem eſſe quandam dr̄iam. Quæcunq; .n. cõtraria ſunt plura ſunt, nihil.n.ſibiipſi contrariaĩ, & neceſſe eſt, ut in aliquo conueniant, ſicut declarabiĩ, ergo.&c. Item nota, ꝙ in rebus neceſſe eſt dari maximam differentiam. videmus enim ad ſenſum, aliqua magis, & minus differre, ut minus differt color glaucus ab albo, quam ceruleus, ſed magis, & minus non eſt, niſi per comparationem ad maximũ, ergo &c. Item nota, ꝙ diuerſa, ſiue dr̄ia gn̄e non poſſunt dici maxime diſtare. illa enim proprie diſtant inter quæ eſt cõis uia, qua itur ab uno ad alterum, ut patet in diſtantia locali, uel qua mouetur unum ad alterũ, ut patet in alteratione, qua mouetur frigidũ ad calidũ, ſed inter dr̄ia genere non datur hæc communis uia, ſiue motus: non .n. mouetur dulce ad albũ, neq; paruum ad coloratum, nam diuerſa genere, niſi aliud impediat ſe cõpatiunĩ in eodem ſubiecto. Illa igitur ſunt maxime dr̄ia inter, quæ eſt cõis uia, ſiue motus. hæc aũt ſunt diſtincta ſpecie contenta ſub uno genere, ut album & nigrum, calidum & frigidum, ſurſum & deorſum. Ab uno enim ad alterum eſt motus per ſe, ſed ut declaratum eſt in 1. Phyſic. neceſſe eſt terminos motus eſſe cõtrarios. illa ergo quę maxime diſtãt ſub eodem genere ſunt contraria, ex conſequenti cõtrarietas eſt maxima dr̄ia duorum maxime diſtantium ſub eodem genere, & ab uno ad alterum contingit eſſe motum per ſe. Hæc eſt diffinitio data ab Ariſ de cõtrarietate, cui cõcordant oẽs aliæ diffinitiones, quæ ſolent dari, & ſunt 4.

Prima eſt. Contraria ſunt quę plurimum differunt. nam plurimum, & perfecte, & finaliter, & maxime differre idem ſunt.

Secunda eſt. Contraria ſunt quæ plurimum diſtant in eodem genere. nam, ut declarauimus in diſtinctis genere, non ſumitur proprie maxima diſtantia: cum inter ea non ſit communis via, neque motus.

Tertia eſt: Contraria ſunt quæ plurimum differunt in eodem ſuſceptibili, ideſt apta recipi in eodem ſubiecto, quoniam eadem eſt materia ſuſceptiua contrariorum, cum vnum generetur ex altero.

Quarta eſt. Contraria ſunt, quæ plurimum diſtant ſub eadem potentia. ſ. rationali, ut ſub arte, uel ſcientia practica. Dictum eſt. n. in lib. 9. ꝙ potētia rationalis poteſt in oppoſita contraria, ut medicinalis ſcientia poteſt in ſanum, & ægrum, & ars ædificatoria poteſt conſtruere magnam, & paruam domum, & pigmentarius dulce, & amarum electuarium. ſi tu autem uis perfecte, & clare diffinire contraria ſic diffinias, contraria ſunt quæ maxime diſtant ſub eodem genere apta ineſſe uiciſſim eidem ſuſceptibili, & ab eodem uiciſſim expelli, niſi alterum inſit a natura, ut calor in igne, albedo in niue, &c.

Et aduerte, ꝙ diffinitio data de contrarietate uerificatur de uera, & perfecta, & primaria contrarietate, & non de ſecundaria qualis eſt inter extremum, & medium, ut inter album, & rubeum, patet. n. ꝙ album, & rubeum non maxime diſtant ſub colore. Item aduerte, ꝙ ex diffinitione veræ, & primariæ contrarietatis ſequūtur duo corollaria. primum eſt, ſcilicet contrarietas eſt maxima diſtantia, ergo eſt perfecta diſtantia. nam perfectum eſt ultra quod nō eſt aliquid ſumere. ergo ultra perfectā diſtantiam non eſt accipere maiorem, ſi non eſt accipere maiorē, ergo eſt maxima, maximū. n. eſt quod non exceditur ab aliquo, ſi ergo contrarietas eſt maxima diſtantia, eſt perfecta, & ſi eſt perfecta eſt finalis, quia perfectū eſt, ꝙ ad finē peruenit: 2m eſt, duo non poſſunt eſſe contraria uni, ſed tantum unum uni. nam cum perfecta contrarietas ſit tantum inter extre

ma

ma contenta ſub genere, ſi duo uni contrariãtur, ergo uni extremo correſpondent duo extrema, ꝙ eſt impoſſibile, nam unius perfectæ diſtantiæ non poſſunt eſſe, niſi duo ultima, ſicut patet in linea, cuius ultima non ſunt, niſi duo puncta. cum igitur contrarietas ſit perfecta diſtantia, conſtat, quòd eſt tantum inter extrema, & ꝙ tantum unum uni eſt contrarium, ſcilicet contrarietate uera, & primaria.

Quantum ad 2m, cum 4. ſint genera oppoſitionum, manifeſtum eſt, ꝙ contrarietas non eſt oppoſitio relatiua, unum enim contrarium non dicitur ad aliud, ut patet. Præterea inter contraria eſt motus, ita ꝙ unum contrariorũ eſt terminus a quo, & alterũ eſt terminus ad quẽ, ſed inter relatiua non eſt motus, ut probatur in 5. Phy. tex. 10. Manifeſtum eſt etiam, ꝙ non eſt oppoſitio cõtradictoria, qm̃ inter contradictoria non datur medium, de quolibet. n. verificatur alterum contradictorium, ut declaratũ eſt in 4. lib. ſed inter contraria poteſt dari medium. Datur. n. ſapor qui non eſt dulcis, nec amarus, & lapis, nec eſt ſanus, nec eſt æger. Reſtat igitur cõſiderare, qũo ſe habeat ad oppoſitionem priuatiua. Aduerte igitur, ꝙ licet ſint diſtinctæ oppoſitiones, qm̃ priuatio proprie dicta non eſt aliqua natura, ſed negatio, u runq; autẽ contrariorum eſt aliqua natura, tamen priuatiua oppoſitio eſt radix, & principium contrarietatis, ita ꝙ alterum contrariorum eſt, ut priuatio, & alterũ, ut habitus, ex conſequenti unũ eſt, ut perfectũ, alterum ut imperfectum, ut patet de amaro comparato dulci, & de nigro reſpectu albi, & de ægro reſpectu ſani.

Sed antequam probetur propoſitum: Quædam prænotanda ſunt circa priuationem. Aduerte igitur primo, qđ cum priuatio dicatur multipliciter, poteſt. n. eſſe negatio extremi in aliquo medio, ut rubeum eſt negatio albi, & poteſt eſſe negatio extremi in alio extremo, ut nigrum eſt negatio albi. Qñ dicimus priuationem, & habitum eſſe radicem contrarietatis, intelliges de priuatione in extremo, aliter non ſeruaretur maxima diſtantia inter contraria.

Et hanc priuationem Ariſtot. appellat perfectam, non ex ſe, ſed ratione extremi, in quo eſt, & quod perfecte,

 ideſt

ideſt maxime diſtat ab alio extremo.

Aduerte ſecundo, ꝙ licet oppoſitio priuatiua non coincidat cum oppoſitione contradictoria, eſt tñ quædam contradictio in ſubiecto,ſ. determinato. nam eſſe uidenté, & eſſe cæcum eſt eſſe uidenté, & non eſſe uidentē in natura,quæ eſt apta eſſe uidens. Hinc eſt,ꝙ licet alterum contradictorium uerificetē de quolibet ente, & etiam non ente,ex conſequenti nunquam detur medium, tñ in oppoſitione priuatiua datur medium,licet.n.lapis ſit uidens,aut non uidens, tamen eſt cæcus,unde inter cęcum, & uidentem mediat non uidens,niſi in natura apta uidere,eo modo,ea parte, eo tempore quo eſt apta uidere.

Aduerte tertio, ꝙ de modis, quibus dicitē priuatio iam locuti ſumus in 5.lib in tract.3.in c.4.

His prænotatis probatur propoſitum ſic. Omnis generatio,ſiue ſubſtantialis, ſiue accidētalis fit in determinata materia inter terminos contrarios,ut declaratum eſt in 1. Phyſ tex.47. ergo neceſſe eſt,ꝙ oīs gñatio fiat ex termino a quo,q ſit priuatio termini ad quē,ut cōtingit in gñatione ſubſtantiali. Ex eo .n. quod materia eſt ſub priuatione talis formæ, puta aquæ mouetē actione agentis naturalis ad recipiendā formā aquæ. uel qđ ſit forma cōtraria termino ad quē, ut cōtingit in gñatione accidentali, puta in dealbatione, in qua nigrum eſt terminus a quo, ſed ex nigro nō poſſet fieri album,niſi in nigro eſſet negatio albi,ex cōſequenti, ꝙ eſt ſub nigro eſt priuatū albo.Si ergo generatio oīs eſt inter cōtraria, & in gñatione ſubſtātiali,terminus a quo eſt priuatio,in accidētali aūt forma,quæ eſt terminus a quo,cōtinet priuationē formæ,quæ eſt terminus ad quem, conſtat cōtrarietatē eſſe quandā priuationem,& oppoſitionē contrariam fundari in oppoſitione priuatiua. Præterea prima contraria, quæ ſunt genera aliorum contrariorum ſunt,ut habitus,& priuatio.nam prima contraria ſunt unū,& multa,ad quæ reducunē alia,ut ſimile reducitē ad unū, & diſſimile ad multa,ſic æquale,& inæquale, & idē,ac diuerſū,ad diuerſū aūt reducitē dña,ad differentiā contrarietas, ut declarauimus ſupra. ſi igitur prima contraria

traria,quæ ſeruantur in alijs contrarijs ſe habet,vt habitus & priuatio,ſignum eſt priuationē, & habitum eſt radicem oīs contrarietatis.Præterea ex indiſtinctione patet ſic eſſe.omnia.n.contraria ſic ſe habent,quod vnum eſt diminutum,ſiue defectiuum reſpectu alterius, vt patet in extremis ſaporū,& colorū,in ſimilitudine,& diſſimilitudine æqualitate,inæqualitate,malitia,& virtute,ignorante, & docto,&c.Manifeſtum eſt igitur, quod de neceſſitate contraria reducuntur ad priuationem,&habitum.

Quantum ad tertium,aduerte, ꝙ contra corollarium ſecundum,ſcilicet quod vni tantum vnum eſt contrarium inſurgunt duo dubia.

Primum eſt,de æquali,cui videntur contrariari magnū & paruum.

Secundum eſt, de vno, cui videntur contrariari multum & paucum.

Pro reſolutione igitur primi dubij tria agenda ſunt.

Primo,arguetur ad partem affirmatiuam.

Secundo,ad partem negatiuam.

Tertio,determinabitur veritas.ſed anteq̃ arguamus notandum eſt,quod non vtimur ex neceſſitate hoc termino, niſi in oppoſitis,vt cum quærimus,vtrum homo ſit ſanus vel æger,doctus,vel indoctus:& dico ex neceſſitate qm̄ oppoſita ex ſui natura non pn̄t ſimul eſſe,ex quo ſequit̄, qđ ſi vtimur ly vtrū in non oppoſitis eſt vana inquiſitio, puta vtrum pomū ſit dulce,vel albū,niſi fiat ſuppoſitio qđ vtrūque nō cōtingit ſimul fieri,puta ſi ponat̄ qđ pater, & filius non pn̄t ſimul liberari a carcere,& tunc poſſumus quærere vtrū pater vel filius liberabit̄ a carcere. conſtat aūt ꝙ magnum,& paruum opponuntur æquali merito.ergo vtimur ly,vtrū quærentes,vtrū ita opponant̄ qđ contrarient̄ æquali.Et pro parte affirmatiua arguitur ſic,cum æquale nō ſit magnū, nec paruum(& ſumatur ly magnum, & paruum,pro maiori,& minori)aut contrariatur tm̄ magno, aut tm̄ paruo,aut vtrique:non primo,quia non eſt maior ratio de vno,q̃ de alio,cum æquale non ſit maius, neque minus.ergo ſecundo,ergo vni contrariantur duo, & non

tantum vnum. Præterea æquali contrariatur inæquale, ſed inęquale ineſt,& magno,& paruo.nam &maius,& minus inadæquantur æquali,ergo æquali cõtrariãtur, & magnum,& paruum.Pro parte aũt negatiua,ſic arguitur, ex diffinitione cõtrarietatis requiritur quod ſit maxima diſtãtia, ſed maxima diſtãtia non põt attendi, niſi inter duo extrema,vt declaratum eſt ſupra.ergo vni non poteſt contrariari,niſi vnum.Præterea æquale eſt medium inter maius,& minus æquale,eſt.n.quod non eſt maius,neque minus,ſed inter medium,& extrema non eſt vera,&primaria contrarietas,cum illic nõ ſit maxima diſtantia,ergo ęquale non contrariatur magno & paruo.

Pro determinatione huius dubij,aduerte,ꝙ Ariſt.concedit æquale opponi magno,& paruo.i.maiori, & minori.nam qñ quærimus de aliquo quanto, comparando ipſum alteri quanto ſic formamus quæſitum, vtrum hoc ſit maius,aut minus illo,aut æquale illi.verum igitur concludunt rationes pro parte affirmatiua,pro quanto cõcludũt æquale opponi magno,& paruo. Similiter verũ cõcludũt rationes pro parte negatiua,pro quanto concludunt,ęquale non opponi contrarie magno, & paruo.Si igitur opponuntur, & non contrarie quærendum eſt qua oppoſitione opponũtur.Manifeſtũ autem,ꝙ nõ relatiue,nõ.n.dr̃ ęquale ad maius, nec ad minus,ſed ad æquale, ſicut.n.dr̃ ſimile ſimili ſimile, idẽ eidẽ idem,ſic æquale æquali æquale, nec opponuntur ẜm affirmationem,& negationem.i.contradictorie. nam æquale non diceret,niſi negationem maioris,& minoris,& cum negatio verificetur, tam de ente q̃ de nõ ente,æquale verificabitur de oĩ eo,quod non eſt maius,neque minus,& cum non quantũ,vt albedo, & ſapor, & vnitas,& punctus nõ ſint maius,neque minus, ergo erũt æqualia:ſimiliter cum non ens non ſint maius,neq; minus ergo erit æquale quòd eſt abſurdum:nã hæc tria nõ verificantur,niſi in rebus quantis.Reſtat igitur,vt opponant ẜm priuationẽ,& habitum, & habitum quidem ponamus ex parte maioris,& minoris,vt dicatur maius qđ excedit, minus vero qđ exceditur.priuatio autem eſt in æquali,nam

æquale

æquale eſt quod cum ſit quantum,non eſt maius,nec minus,cum tñ ſit aptum ratione, qua quantum,eſſe maius, aut minus,& ſic æquale eſt medium priuatiuum inter maius, & minus, ſicut etiam contingit dari medium priuatiuum inter bonum,& malum maxime in politicis nam ruſticus,quo ad ciuilia, neque bonus,neque malus eſt.

Sed aduerte,ꝙ hmõi medium priuatiuum,in quo vniũtur plures priuationes, in aliquibus eſt nominatum vno nomine, in aliquibus pluribus nominibus: In aliquibus remanet omnino innominatũ. nam aliquando illæ plures priuationes cadunt tm̃ ſuper vnum determinatum, quod non dr̃ multipliciter,nec diuerſis modis,& tunc medium, in quo vniuntur plures priuationes eſt tm̃ vnum, & de facili nominatur vnico nomine, & tale medium eſt hoc, quod dr̃ æquale.nam priuationes maioris,& minoris contentę in eo cadunt ſuper quantum, inquantum habet vnã & eãdem quantitatẽ ęqualis menſuræ cum alia.Aliqñ cadunt ſuper vnum determinatum generice, ſed non ſpecifice, ſicut quod non eſt album, nec nigrum priuatiue eſt quidẽ coloratum, verum quia inter album & nigrum nõ eſt vnica ſpecies, ſed plures,in quibus coniungunt priuationes albi & nigri.ideo inter ea dãtᷣ plura media priuatiua.& pluribus nominibus nominantur, vt rubeũ,croceũ, viride, &c.Aliqñ cadunt ſuper indeterminatum genere, & ſpecie,ſicut priuationes boni,& mali, quæ pñt inueniri in naturalibus,& in artificialibus,& in moralibus, & politicis,ſicut bonum,& malum, & tũc media priuatiua remanent innominata ꝑp multiplicitatẽ ſuſceptibilium. i.rerum,in quibus põt eſſe bonum,& malum,& priuatio vtriuſque.Ex his patet falſitas opinionis dicentium,quòd ſi inter bonum,& malum,inter maius,& minus,inter dulce,& amarum datur medium, quod neutrũ eſt extremorũ,ergo inter oia poterit aſſignari medium,puta inter pedem, & calceum,inter corpus,& veſtem quod eſt deriſorium.Hæc quidẽ cõſequẽtia nulla eſt,quoniã ad hoc, quod inter aliqua ſit medium priuatiuum, neceſſe eſt illa eſſe extrema oppoſita,inter quæ eſt communis via,& perfecta diſtãtia,

ita ꝙ id quod mutaẽ ab extremo prius perueniat ad medium,q̃ attingat alterum extremum,ſic.n. diffinitum eſt medium in phyſicis,& qm̃ non omnia quæ ſumuntur sũt vere extrema oppoſita,vt exemplificatum eſt de pede, & de calceo,de albedine,& dulci,&c.ideo non eſt neceſſe inter omnia eſſe medium.Tu tamen aduerte,ꝙ licet hæc ſit vera:Inter quæcunq; eſt medium illa ſunt oppoſita, hæc tñ eſt falſa:Inter omnia oppoſita datur medium, vt patet in contradictorijs,& contrarijs immediatis.

Pro ſolutione ſecundi dubij duo agenda ſunt.

Primo,arguitur,ꝙ non ſolum multa opponanẽ vni,ſed ẽt pauca,ex conſequenti duo ſunt contraria vni.Arguitur ergo ſic. Si ſolum multa opponuntur vni, ergo vnum erit pauca,quod eſt falſum,vt probabitur. conſequẽtia aũt dupliciter deducitur,primo ſic,ẽm te quibuſcunq; multa opponunẽ illa ſunt vnũ,qm̃ ẽm te ſolũ multa opponunẽ vni ſed paucis opponuntur multa.ergo pauca ſunt vnum, & econuerſo,vnũ eſt pauca.ſecundo ſic oĩa multa opponuntur paucis,ſed duo ſunt multa,ſunt.n.plura vno, ergo sũt multa,ergo duo opponuntur paucis, ſed ſub duobus non datur aliquid minus,q̃ vnum:ergo vnum erit pauca falſitas aũt conſequentis ſic manifeſtatur, ſicut ſe habent ꝓductũ,& breue ad longitudinem,ſic multa,& pauca ad pluralitatem,ſicut n.productum, & breue ſunt proprietates longitudinis,ſic multa,& pauca pluralitatis, ſed productũ eſt longitudo ſimiliter breue,ergo multa ſunt plura ſimiliter pauca.Si igitur vnum eſt pauca,vnum erit plura,qđ implicat contradictionem,vt ergo iſta impoſſibilia euitentur tenendum vẽ qđ multa,& pauca contrariantur vni,ex conſequenti non tantum vnum eſt contrarium vni.

Secundo,determinandum eſt dubium,pro quo præponitur hæc diſtinctio,ly multa dupliciter ſumiẽ, primo abſolute,& ſimpliciter,ſecundo, reſpectiue.

Primo modo quæcunq; ſunt plura vno,dicuntur multa:vnde oĩs numerus eſt quædam multitudo abſolute sũpta,& vt ſic multa non opponuntur paucis,quoniam pauca in hoc primo ſenſu,cum ſint plura,ſunt etiam multa.

Tantum

Tantum ergo multa abſolute ſumpta opponuntur vni.

Secundo modo non omnia plura dicuntur multa, ſed quæ dicunt magnā pluralitatem, & correſpondenter non dicuntur pauca, niſi quæ dicunt diminutā pluralitatē, & vt ſic,ſi heri fuerunt mille homines in foro, & hodie decem,ſolemus dicere,Heri fuerunt multi homines in foro, hodie pauci,& in hoc ſenſu multa non proprie opponuntur vni,ſed paucis,& ſic ex hac diſtinctione patet, ꝙ non duo contrariantur vni,ſed vnū vni. Quod ſi non fiat prædicta diſtinctio euitari non poternnt prædicta inconueniētia. Ad argm̄ ergo adductum in oppoſitum negatur conſequentia. Ad primam probationem dico ad maiorem, qđ non eſt vera,niſi de multis ſumptis abſolute,in quo ſenſu nego minorem,qm̄ multa tm̄ reſpectiue ſumpta opponūtur paucis. Ad ſecundam probationem nego maiorem, & minorem,ad probationē minoris nego conſequentiam intelligendo de multis reſpectiue,ſicut intelligit arguens.

Patet igitur illud corollarium eſſe verum.ſ. tm̄ vnū vni eſt contrarium,& ſi quæras,ſi multa abſolute ſumpta nō opponuntur paucis,ſed vni,qua oppoſitione opponūtur? Reſpondetur qđ vnum tranſcendenter,& multa tranſcendenter,vt declarauimus in 2.cap. opponuntur priuatiue, & contrarie. vnum autem vt eſt principium numeri, & multa quæ ſunt ipſe numerus in genere quantitatis opponuntur relatiue in tertio modo relatiuorum,q̄ ſe habēt vt menſura,& menſuratū, in quo modo nō eſt relatio mutua,ſed vnum relatiue dicitur ad alterum, quia alterum dicitur relatiue ad ipſum,puta dicitur menſura ad menſurabile,non quia menſura refertur ad menſurabile realiter, ſed quia menſurabile referē ad menſuram,& eſt ſimili modo ſicut in ſcientia & ſcibili,maxime in ſcientia ſpeculatiua, cuius veritas eſt cauſata a re, & non eſt cauſa rei, dr̄ n ſcientia ad ſcibile,quia ſcientia,vt dependens a ſcibili realiter refertur ad ſcibile,ſcibile aūt referē ad ſcientiam non quia pendeat a ſciētia,ſed quia ſcientia referē ad ſcibile, & qm̄ inter huiuſmodi relatiua non eſt mutua dependentia, ideo non eſt neceſſe quòd ſe mutuo ponant,

& auferant. poteſt.n.vnum poni reliquo non poſito ſcilicet eo quod non dependet ab altero.vnde licet non poſſit poni ſciētia ſpeculatiua ſine ſcibili, poteſt tamē dari aliquod ſcibile,de quo nundum habetur ſciētia,vt quadratura circuli,ſimiliter licet non poſſit dari numerus ſine vnitate,poteſt tamen dari vnum,ſiue vnitas ſine numero. Idem dico de imagine & imaginabili,de ſenſu & ſenſibili,deſiderio & deſiderabili.Hæc ſufficiant pro tertio capite.

CAPVT IIII.

ET qm̃ contingit inter aliqua contraria dari mediũ, vt in coloribus, & in ſaporibus,ideo de huiuſmodi medijs agendum eſt,& conſiderabimus quatuor.

Primo, ꝙ omnia media ſunt in eodem genere cum his quorum ſunt media.

Secundo,ꝙ omnia media ſunt inter oppoſita.

Tertio,ꝙ non ſunt inter oppoſita contradictorie,nec regulariter inter oppoſita relatiue,ſed inter contraria,& priuatiue oppoſita

Quarto, ꝙ neceſſe eſt huiuſmodi media contrariorum componi ex extremis contrarijs.

Quãtum ad primum,aduerte, ꝙ medium proprie eſt illud,in quod prius peruenit,quod permutatur,q̃ in extremum, & id quidem manifeſtum eſt in motu locali. nam ſit linea.A D, cuius medium ſit C, conſtat ꝙ mobile non perueniet in D,niſi prius perueniat in C.Similiter in alteratione.non enim quod denigratur fiet nigrum, niſi prius perueniat ad pallidum,ſiue plũbeum.Ex his ergo arguitur ſic Medium proprie eſt in his, inter quæ eſt motus, ſiue permutatio per ſe, ſed motus non eſt per ſe, niſi inter ea quę ſunt eiuſdem generis.nõ.n aliquid moueẽ per ſe,a colore ad figuram,neque ab albo ad dulce,ſed ab albo ad nigrum,ab amaro ad dulce,a dextro ad ſiniſtrũ, &c.Ergo cũ ſit motus per ſe ab extremo ad medium,& a medio ad alterum extremum, neceſſe eſt medium eſſe in eodẽ genere cũ extremis.Quãtũ ad ſm̃,aduerte,ꝙ vt declaraẽ in 1. ph. tex.

tex.43.non eſt motus inter terminos contingentes.i. qui poſſunt ſimul eſſe,niſi per accidens, vt non fit muſicū ex albo,niſi per accidens.neceſſe eſt ergo, vt termini motus per ſe ſint oppoſiti,& determinati, puta ꝙ muſicū fiat ex immuſico,& calidum,ex frigido,& magnum ex paruo, & his arguitur ſic.Medium eſt inter ea, inter quæ eſt motus ꝑ ſe,vt prædictum eſt, ſed ea inter quæ eſt motus per ſe, neceſſe eſt eſſe oppoſita.ergo media omnia ſunt inter oppoſita Quantum ad tertium,aduerte, ꝙ manifeſtum eſt, inter contradictoria non dari medium,qm̄ altera pars cōtradictionis,de quocunque,ſiue ente,ſiue non ente neceſſario verificatur.nam tam de Socr.quàm de chimera, verum eſt dicere,ꝙ viuit,vel non viuit. vnde vt probatū eſt in 4.lib.contradictoria diuidunt verum,& falſum abſolute,& vniuerſaliter.Inter relatiua oppoſita contingit quidē dari mediū,non inquantum relatiua,ſed inquantū ſunt relatiua aliqua contraria,inter quæ contingit eſſe motus,vt inter magnum,& paruum datur æquale, vt declaratū eſt ſupra.vnde inter relatiua non contraria, & inter quæ nō eſt relatio mutua,vt ſunt relatiua tertij modi non daē mediū,vt inter ſcientiam,& ſcibile,inter imaginē,& imaginatū,& ratio huius eſt,qm̄ vt prædiximus extrema, inter q̄ datur medium,debent eſſe eiuſdem generis,aliter non eſſet inter ea motus per ſe,ſed duo relatiua tertij modi non ſunt neceſſario in eodē genere.nā vt inquit Cōm.in cōm. 22.pōt vnum eſſe in vno genere,alterū in alio, vt ſcientia eſt in qualitate,ſcitum aūt pōt eſſe in ſubſtantia.idē patet de imagine,& imaginato.Ex his igitur conſtat.ꝙ ſi datur medium inter relatiua,ideo eſt, quia aliqua eorum ſunt contraria,& ſunt eiuſdem generis. Inter priuatiue oppoſita,ſi datur medium eſt,quia oppoſitio priuatiua eſt radix oppoſitionis contrariæ,vt declarauimus ſupra. nā quia in albo eſt priuatio nigri,& in nigro eſt priuatio albi, datur medium,puta rubeū qđ non eſt albū,neq; nigrū cū igitur non ſint plura genera oppoſitionis conſtat, quod mediū proprie non datur niſi inter contraria eo, quod contraria ſunt eiuſdem generis & inter ea eſt motus per ſe.Medium

autem

autem,vt diximus ſupra debet eſſe inter ea quæ ſunt eiuſ dem generis,& inter quæ eſt motus per ſe,quare,&c.

Quantum ad quartum cum probatum ſit quod tantũ inter contraria proprie datur medium, & medium ſapiat naturam extremorum, perſcrutandum eſt ſi medium cõponitur ex extremis contrarijs.Pro cuius euidentia propono tres concluſiones.

Prima concluſio,Extrema contraria vt albedo & nigredo inter quæ eſt medium vt rubedo,habent drias priores contrarias ex quibus conſtituuntur,probatur ſic. Iſta extrema contraria, vel habent genus ſupra ſe in quo conueniunt,vel nullum habent,ſi nullum habent, ergo nec habent medium,qm̃ vt diximus ſupra, medium eſt inter ea quæ ſunt vnius generis: ſi habent, cum omne genus diuidat drijs contrarijs,qua rõne genus eſt prius iſtis extremis contrarijs,eadẽ rõnæ drię diuiſiuę ſunt priores eiſdẽ extremis,& cũ ſpecies non conſtituatur ex ſolo genere, ſed ex genere & dria,ſequitur ꝙ hmõi extrema hñt drias cõtrarias priores quibus conſtituuntur,& quidẽ qđ ſint priores patet,qm̃ conſtituens vt ſic, eſt prius conſtituto:& quod diximus,patet in coloribus, nam albedo & nigredo conueniũt in colore,vt in genere,ꝙ eſt prius & communius & quod diuiditur contrarijs drijs,prioribus.ſ. diſgregatiuo q̃ licet ex parte rei,non ſint veræ driæ,ſed potius effectus,tamen in noſtra cognitione ſumuntur loco differentiarum, & albedo conſtituitur ex colore & diſgregatiuo, nigredo autem ex colore & congregatiuo.

Secunda concluſio, Species mediæ inter duo extrema contraria puta rubedo & viredo habent differentias medias quibus conſtituuntur,probatur ſic, cum oẽs ſpecies conſtituantur ex genere & dria,neceſſe eſt ſpecies medias habere proprias drias quibus conſtituantur. Iſtæ autem differentiæ non poſſunt eſſe illę quibus conſtituuntur ſpecies extremæ contrariæ,quoniam tunc mediæ ſpecies nõ diſtinguerentur a ſpeciebus extremis, omnis.n. color diſgregatiuus eſt albedo,& congregatiuus eſt nigredo,neceſſe eſt, ergo medias ſpecies habere differentias diſtinctas a diffe-

differentiis conſtitutiuis extremorum, quæ conuenienter dicuntur differentiæ mediæ, nam ſicut colores medii dicuntur ſpecies mediæ, ſic conuenienter dicuntur differentiæ mediæ quæ ſunt conſtitutiuæ mediarum ſpecierum.

Tertia concluſio: Species mediæ neceſſario componuntur ex ſpeciebus extremis cõtrariis, probatur ſic. Quod ſe habet ad duo extrema, ita ꝙ unius eſt magis, & alterius eſt minus, cõponit̃ ex extremis, hæc eſt manifeſta, q̃a non eſſet magis unius extremi, nſi magis cõtineret de illo, nec eſſet minus alterius extremi, niſi minus cõtineret de illo, ſed oĩs ſpecies media ita ſe habet, ꝙ cõparata duobus extremis, eſt magis unius & minus alterius, puta tepidũ eſt magis frigidi, & minus calidi, & uiride eſt magis nigri, & minus albi, ergo oĩs ſpẽs media magis cõtinet de uno extremo, & minus de alio, nonnaũt eſt poſſibilis hæc continẽtia niſi cõponatur ex eis, ergo, &c. Vtrum autem extrema componant media ita ꝙ actu ſeruentur in mediis, uel tm̃ uirtute determinabimus in q. noſtris, nam pro utraque parte ſunt ſolemnes opiniones. Hæc de 4.c. dicta ſint.

CAPVT V.

IN quinto cap. declarandum eſt, quomodo quædam cõtraria differunt ſpecie quædam ſolo numero, quædam non ſolum ſpecie, ſed etiam genere.

Quantum ad primum, aduerte, ꝙ quædã contraria differunt formaliter, & ſunt illa quæ ſumuntur a gradibus formalibus qui ſignificantur per dr̃ias diuiſiuas per ſe alicuius generis, quas neceſſe eſt eſſe cõtrarias, qm̃ cũ non ſe compatiantur in eodem ſunt oppoſitę, & non poſſunt eſſe oppoſitę cõtradictorie neq; priuatiue, qm̃ altera pars contradictionis, & priuatio ſunt negatio, neutra autem differentiarum eſt negatio aliter non conſtitueret ſpeciem, nõ poſſunt eſſe oppoſitę relatiue, quoniam relatiua non ſunt de neceſſitate eiuſdẽ generis, ut dictum eſt ſupra de relatiuis tertii modi, differentiæ autem diuiſiuæ eiuſdem generis continentur ſub eoddm genere, ergo ſunt oppoſitę contrarie.

trariȩ. Differentiæ igitur diuidentes, & diuerſificantes vnum genus cum ſint conſtitutiuȩ ſpecierum,& ſint contrariȩ,cōſtituunt diſtinctas ſpēs,quæ autē ſunt uerȩ cōtrariæ ſm ſe,ut in qualitate albedo & nigredo, aut ſunt cōtrariæ ſaltē ratione drīarum contrariarum quibus cōſtituuntur, ut duæ ſpecies in prædicamento ſubſtantiæ contentȩ ſub eodem genere,nam in ſubſtantia,ut ſubſtantia, nō eſt contrarietas,ut declaratū eſt in prædicamētis, & ideo duæ ſpecies, puta equus & hō non ſunt ſm ſe cōtrariæ niſi ratione drīarum contrariarum diuidentium aīal. patet igitur, ꝙ illa contraria conſtituta per drīas contrarias diuiſiuas unius generis differunt ſpecie,cum ſint diſtinctȩ ſpecies conſtitutȩ diſtinctis differentiis, & formalibus. Et aduerte, ꝙ ſpecies eſſe contrarias ratione cōtrariarum differentiarū, cōe eſt oībus ſpeciebus cuiuſq; generis, tam in prædicamēto ſubſtantiæ, quam in prædicamentis accidentium, qm̄ competit omni generi diuidi per differentias contrarias,ſicut competit materiæ diuerſificari per diuerſas formas,nō ita tamen ꝙ genus ſit materia, & differentia ſit forma, nā genus, & differentia dicunt totum & prædicantur in recto de eo cuius ſunt, materia autem & forma dicunt partem, & prædicantur in obliquo de eo cuius ſunt,ſed ſimilitudo ſtat in hoc,ꝙ ſicut formæ diuerſificant materiam ita differentiæ diuerſificant genus.

Quantum ad ſm,aduerte,ꝙ quæda cōtraria non ſumūtur ex gradibus formalibus alicuius naturæ, ſed ex uariis conditionibus materiæ indiuidualis, puta quia hæc materia proxima & ſignata eſt ſub tali qualitate, & illa ſub oppoſita,ideo in eadem ſpecie producuntur indiuidua cōtraria non ratione formæ ſpecificæ,ſed ratione contrariarum qualitatum exiſtentium in materia indiuiduante. Hac ratione Aethiops niger,& Græcus albus,ſunt contrarii, non gradu formali naturæ humanæ, ſed quia corpus huius eſt aduſtum ſole,huius autem non,eadem ratione Socra.maſculus, & Minerua fœmina habent contrarietatē,qm̄ ſperma humanum aliquando eſt ſub tali & tanto calore qđ eſt aptum generare maſculum,aliquando ſub tam remiſſo qđ

non eſt aptum generare niſi fœminam, fœmina igitur, & maſculus, licet contrarient, non tñ differũt ſpecie, ſed ſolo numero, qm̃ non contrariantur ex forma, ſed ex materia cuius ſignũ eſt ꝙ idem hõ aliqñ generat maſculum, aliqñ fœminam ꝙ non poſſet ſi differret ſpecie, nihil.n.agit ultra ſpẽm ſuam præcipue actione uniuoca & perfecta, ut nunc loquimur, nec obſtat ꝙ maſculinum, & fœmininum vñr eſſe proprietates per ſe animalis, cum in diffinitione eorum ponatur animal, ſicut in diffinitione paris & imparis ponitur numerus, ex conſequenti uidentur facere differentiam, ſecundùm ſpeciem, ſicut uolatile, & greſſibile. Hoc inquam non obſtat, qm̃ ad hoc quod proprietas competens animali faciat differre ſpecie non ſufficit ꝙ ſit proprietas per ſe, ſed ꝙ ſit per ſe, & quod ſumatur a gradu formali, & non a conditionibus materiæ particularis, & ideo licet greſſibile, & uolatile differant ſpecie, quoniã ſumuntur a diuerſis gradibus animalitatis, non tamen maſculinum, & fœmininũ, qm̃ ſumuntur ab eodem gradu, & diuerſificantur ſolum ex cõditionibus materiæ particularis.

Quantum ad tertium, aduerte, quòd quædam contraria non ſumuntur a diuerſis gradibus formæ genericæ, nec a diuerſis diſpoſitionibus materiæ particularis, ſed a potentia & impotentia, & a diuerſitate materiæ non particularis, ſed ſimpliciter dictæ prout, ſ. unum cõtrariorũ habet materiam, & alterum non, uel ſi habet nõ eſt eiuſdem rationis cum materia ſui contrarii, & hmõi contraria differunt genere, qm̃ ſicut dr̃ia ſm ſpẽm ſumitur a forma, ita differentia ſm genus .ſ. phyſicum ſumitur a potentia, & a materia. Talia contraria ſunt corruptibile, & incorruptibile: & quidem quod ſint contraria manifeſtatur ex hoc ꝙ alterum dicit potentiam, alterum impotentiam, nam, ut diximus in quinto libr. in cap. de poteſtate. Quæcunque ſunt impoſſibilia, & immutabilia, & non de facili in peius mobilia, dicunt potentiam, per quem modum durum, & ſanatiuum dicunt potentiam naturalem non patiendi a corrumpentibus. Quæcunque autem mutabilia ſunt in deterius, & non ualentia reſiſtere cõtrariis dicũt impotentiam,

tiam,ut molle,& ægrotatiuum,& quoniam incorruptibile eſt immutabile in deterius,corruptibile autem eſt oppoſito modo, ideo incorruptibile dicit potentiā, corruptibile autem impotentiam,ſed potentia & impotentia,ut dictum eſt in 5.lib.in eod.cap.ſe habent ut habitus & priuatio,ergo opponuntur priuatiue, ſed non pure priuatiue, quoniam impotentia non eſt tantum negatio, ſicut nec iniuſtitia,ergo ita opponuntur priuatiue,quod opponuntur etiā contrarie, ſicut duę qualitates cōtrariæ,ut durities,& mollities.patet igitur,ꝙ corruptibile,& incorruptibile ſunt cōtraria.Quod autē diſtinguantur genere,probatur ſic.Quę diſtinguuntur materia diſtinguuntur gn̄e,qm̄ genus ſumitur a materia,ſicut differentia a forma,ſed corruptibile,& incorruptibile diſtinguuntur materia,qm̄ incorruptibile, uel eſt incorporeum, & ſic non habet materiam, ut intelligentia,uel eſt corporeū, ut cœlum, & licet habeat materiam, non tamen generabilem,ſed tantum localem,ut declarauimus in lib.8.in c.3. corruptibile autem habet materiam & generabilem,ergo diſtinguuntur genere.

Præterea, quæ ſunt unius gn̄is phyſici ſunt tranſmutabilia adinuicem,ſed corruptibile nō pōt fieri incurruptibile nec ecōuerſo,qm̄ unūquodq; eſt corruptibile,uel incorruptibile ſm̄ ſubām, quod autem eſt tale per ſubſtantiam eſt neceſſario,& immutabiliter tale, ergo, &c. patet igitur quod aliqua contraria differunt genere, & quæ ſint illa.

Et aduerte,ꝙ ex prædictis, patet falſitas opinionis quorundam, qui opinabantur quod in eadem ſpecie quædam poſſunt eſſe corruptibilia, & quædam incorruptibilia,immo quod idē poteſt eſſe pro uno tempore corruptibile, & pro alio incorruptibile, ſicut in eadem ſpecie pōt eſſe aliqđ indiuiduū albū, & aliqđ nigrum, & idem indiuiduum pro uno tp̄e album,& pro alio nigrum,ſed quod id falſum ſit patet ex dictis, qm̄ corruptibile, & incorruptibile ſunt contraria ſubſtantialia, album autem & nigrum ſunt contraria accidentalia.Prædicantur enim corruptibile, & incorruptibile per ſe, & ſubſtantialiter de his quorum ſunt Album aūt, & nigrum prædicantur accidentaliter, & ideo

non eſt eadem ratio, & confirmatur per Commento. in commento. 26. ubi inquit. Et eſt differentia inter contraria eſſentialia, & accidentalia, quoniam accidentalia poſſunt eſſe in illo in quo ſunt & non eſſe, eſſentialia uero neceſſario ſunt: corruptibile & incorruptibile, ſunt de rebus neceſſariis in rebus, quæ diſponuntur per illa.

Patet etiam falſitas opinionis Platonicę de ideis, dicunt enim Platonici quod ſpecies ſeparata, ut per ſe homo, & ſingulare illius ſpeciei, ut So crates ſunt eiuſdem naturæ, ita quod homo prędicatur uniuoce de per ſe homine, & de Socrate, & tamen ſecundum eos per ſe homo eſt incorruptibilis, & Socrat es corruptibilis. Quod quidem ex dictis apparet impoſſibile, nam probatum eſt corruptibile, & in corruptibile diſtingui genere, ergo & ſpecie, ergo impoſſibile eſt hominem corruptibilem, & hominem incorruptibilem eſſe eiuſdem ſpeciei loquendo ſecundum naturam, quod dico quoniam, & ſi diuina uirtute poſſit præſeruari æternum corruptibile, ne corrumpatur, tamen non poteſt natura corruptibilis tranſmutari in naturam incorruptibilem. Quo autē genere, ſcilicet logico, vel phyſico, differant corruptibile, & incorruptibile, & quomodo materia eſt principium diſtinctionis ſecūdum genus, determinauimus in quæſtionibus noſtris. Hæc de quinto capite dicta ſint.

EIVSDEM CHRYSOSTOMI IAVELLI CANAPITII.

EPITOME.

SVPER DVODECIMO LIBRO METAPHYSICAE.

POſtquàm locuti ſumus de ente & partibus & proprietatibus eius, in hoc ult. lib. conſiderandum reſtat de primis, & uniuerſalibus cauſis entis, diximus enim in 1. trac. primi libri in c. 5. quod in quacunq; ſcientia conſtituitur finis in cognitione cauſaſarum ſui proprii ſubiecti. Has aũt cauſas dicimus eſſe intelligentias, quæ motu cœli cauſant inferiora, & Deum glorioſum qui eſt totius entis prima, & uniuerſaliſſima cauſa, & totam intentionem Ariſt. complectemur in unico tract. quem diſtinguemus in octo capita.

Primò, repetendum eſt, quod dictum eſt in lib. 7. & 8. ſcilicet quòd metaphyſicus qui eſt conſideratiuus entis, præcipue habet conſiderare de ſubſtantia.

Secundò, diuidenda eſt ſubſtantia in genera ſua, & agendum eſt de principiis ſubſtantiæ ſenſibilis.

Tertiò, ſcrutandum eſt, ſi ſunt eadem principia ſubſtantiæ, & aliorum generum.

Quartò, probandum eſt, quòd ultra ſubſtantias ſenſibiles corruptibiles, & incorruptibiles, neceſſe eſt dare aliquã ſubſtantiam æternam ſemper agentem, & mouentem, cuius ſubſtantia ſit actus, & ſic immaterialis.

Quintò, inueſtigandum eſt, quæ ſit perfectio quam habet

bet primum mouens immotum.

Sextò, inquirendum eſt, ſi ſubſtantia æterna eſt una tantum, uel plures.

Septimò, ſoluenda ſunt quædam dubia, quæ accidunt circa primum mouens inquantum eſt intelligens.

Octauò, inueſtigandum eſt, ſi primum mouens eſt bonum, & optimum totius vniuerſi.

CAPVT PRIMVM.

Circa primum cap. aduerte, ꝙ in 7. li tex. 5. propoſuit, & probauit Ariſto. hanc concluſionẽ, conſideranti de ente uniuerſali ſufficit conſiderare de ſubſtantia, qm̃ ipſa ſola eſt ens ſimpliciter, & accidentia nõ ſunt entia niſi in ordine ad ſubſtantiã. Hic aũt repetit idẽ ſub hac cõcluſione: prima philoſophia quæ eſt cõſideratiua entis hẽt theoriã præcipue circa ſubſtantiã cũ debeat cõſiderare primas, & uniuerſales cauſas ſubſtantiarum, tam corruptibiliũ, q̃ incorruptibilium, & hanc concluſionem probat fere eiſdẽ mediis quibus uſus eſt in lib. 7. & 1. ſic, prima philoſophia eſt præcipue conſideratiua de primo ente, primum autẽ ens eſt ſubſtantia, & quidem quod ſubſtantia ſit primum ens probauit in libr. 7. ratione, & ſigno, ut uidere poteris ſupra, in libr. 7. cap. 1. hic autem manifeſtat ſic, ſi uniuerſum eſt quoddam totum ſicut animal aut domus, patet ꝙ ſicut in animali datur prima pars puta cor, & in domo fundamentum, ſic in uniuerſo datur primũ ens, ꝙ eſt ſubſtantia, & ſi uniuerſum non eſt, ut totum continuũ, ſed ut totũ, in quo una pars conſequenter ſe hẽt ad aliã, ut in exercitu cuius forma eſt ordo, patet ꝙ ſicut in tali toto eſt prima pars, puta prima acies ſic in vniuerſo datur primũ ens, ꝙ eſt ſubſtantia. Et ſi dicas, quod accidentia poſſunt dici primum ens ſicut ſubſtantia: Contra, ens proprie, & ſimpliciter dr̃ ꝙ habet eſſe, ſed accidens non eſt id, quod habet eſſe, ſed quo aliquid habet eſſe, ut calore aqua habet eſſe calidũ, ſubſtantia autem eſt, quæ habet eſſe, ergo &c.

Si autem dicas ꝙ ad hoc quod aliquid ſit ens ſimpliciter & primum,ſufficit ens,quocunq; modo prædicari de eo:cõtra, ergo priuationes erunt ſimpliciter ens, dicimus enim ꝙ hoc non album,puta linea eſt ens,& hoc non rectũ, puta color eſt ens.Hoc autem eſt abſurdum,qm̃ priuatio,non alio modo dicitur ens', niſi quia reliquit ſubiectum , vnde potius eſt entis quàm ens, differenter tamen ab accidente,quoniam intrinſece accidens dicit aliquam entitatem , priuatio autem extrinſece, ideſt ratione ſubiecti, ꝙ concernit,& in hoc diſtinguitur a ſimplici negatione,ſic igitur manifeſtum eſt ſubſtantiam eſſe primum ens.

Præterea, accidentia non poſſunt ſeparari a ſubſtantia , ſed bene ecõuerſo, ergo patet,quod eſt primum & ſimpliciter ens , ex conſequenti ſpectat ad philoſophum primum conſiderare præcipue de ſubſtantia.

Et huic concluſioni teſtimonium perhibent antiqui,qui ut etiã diximus in 7.conſiderantes de ente, arbitrabantur ſe ſatis agere, cõſiderando de ſubſtantia.Quærentes enim cauſas entium quærebant cauſas ſolius ſubſtantiæ, utpote arbitrantes ſolam ſubſtantiam eſſe ens.Tamen in quęrendis cauſis ſubſtantiæ differenter ſe habebant, nam moderni,ideſt Plat. poſuerunt uniuerſalia, eſſe cauſas ſubſtantiæ particularis. Antiqui autem ut Thales, & Emp. & alii poſuerunt ſubſtantiam particularem , puta aquam aut aerem, &c.eſſe cauſam ſubſtantiæ particularis,de iis autem opinionibus ſatis locuti ſumus in 1.lib.& in 3.& in 7.& in 10. Hæc de 1.cap.dicta ſint.

CAPVT II.

IN ſecundo cap. diuidenda eſt ſubſtantia in genera ſua & de principiis ſubſtantiæ ſenſibili agendum eſt.

Tu igitur aduerte,ſubſtantiam diuidi in tria genera.

Prima , eſt ſubſtantia ſenſibilis corrupt. quam omnes confitentur, ut plantæ, & animalia.

Secunda, eſt ſubſtantia ſenſibilis incorrupt. mobilis tamen motu locali ſphærico,ut cœlũ, cuius principia motiua inueſtigabimus in hoc lib. quęrẽtes qualia & quot ſint

&

& hæ principia ſunt prima cauſa & intelligentiæ.

Tertia eſt,inſenſibilis immobilis & hoc, qm̃ non eſt ſen ſui manifeſta,& diuerſimode a diuerſis ponitur, nã Plato ponit huiuſmodi ſubſtantias eſſe vniuerſalia abſtracta a ſingularibus ſenſibilibus,& vocat ſpecies ſiue ideas,de quibus ſatis locuti ſumus in 1.lib.& in 7.ponit etiam mathe. abſtracta a materia ſenſibili, quæ quoniam videbat in ſui ratione non includere materiam ſenſibilem ,opinatus eſt ea eſſe ſeparata etiam ſecundum ſe.Pythag. autem nõ poſuit ideas,ſed ſola mathem.ſeparata.Ariſt.autem,vt patebit infra,neutrum poſuit,ſed ſubſtantias immateriales intellectuales motrices orbium & ſm̃ ſe immobiles & in ſpeculatione earum terminabitur cõſideratio huius ſcientiæ. Et aduerte,ꝙ iſtæ tres ſubſtantiæ,ita ſe habent ꝙ duæ primæ ad phyſicum pertinent,ſm̃ propriam rõnem . Sunt.n. entia mobilia,tertia autem cum ſit immobilis & immaterialis ad hanc ſcientiam ſpectat.Quod ſi prima & ſecunda conſiderantur in hac ſcientia non conſiderantur ſm̃ ꝓpriam rationem,ſed vt continentur ſub ente ꝙ eſt ſubiectum huius ſcientiæ & cõe prædicatum de omni ſubſtantia . Diuiſa ſubſtantia in tria genera prius conſideranda ſunt principia primi & ſecundi generis, vltimo autẽ principia tertij generis,& qm̃ ſubſtantia ſenſibilis eſt compoſita,prius agendum eſt de principijs intrinſecis componentibus,deinde de principio productiuo ſiue de cauſa efficiẽte,principia autem intrinſeca componentia ſunt materia & forma.Prius igitur agendum eſt de materia , deinde de forma:de materia,autem quatuor agenda ſunt .

Primo,ꝙ in omni ſubſtantia ſenſibili eſt materia.

Secundo,ꝙ materia eſt ens in potentia.

Tertio,ꝙ alio modo eſt materia in ſubſtantia ſenſibili corruptibili,& alio mõ in ſubſtãtia ſenſibili incorruptibili.

Quarto,ſoluendum eſt quoddam dubium.

Quantũ ad primũ,aduerte,ꝙ Ariſt.probat propoſitum eo ꝙ oĩs ſubſtantia ſenſibilis mutabilis eſt,in omni autem mutatione requiritur materia,& id iã manifeſtatũ eſt in lib.8.ca.1.& tu vide illic,qm̃ ĩn ſnĩa idẽ dicit & hic & illic.

Quantum ad ſm,aduerte ꝙ Ariſt. iam declarauit propoſitũ in lib.8.& nos breuiter declarauimus in eodem lib. cap.j.Hic aũt Ariſt.ſic manifeſtat in omni mutatione tam ſubſtantiali,q̃ accidentali eſt ſubiectum, ꝙ modo eſt ſub vno termino modo ſub oppoſito, ergo quantum ſit ex ſe neutrum naturaliter habet,ſi.n.naturaliter vnum haberet non eſſet receptiuum alterius,ergo ex ſui natura eſt in potentia ad vtrunq;, ſicut igitur corpus inquantum corpus non eſt albũ,nec nigrum,ſed eſt in potentia ad vtrunq; ſic materia quæ eſt ſubiectum in tranſmutatione ſubſtãtiali,neq; hanc neq; aliã formam hẽt inquantum materia, ſed eſt in potentia,ad oẽm,&ad oppoſitum ꝙ eſt priuatio. Et quo ſequitur ꝙ non eſt neceſſe concedere aliquid fieri ex puro non ente nec ex ente in actu,ſed ex ente in potentia,& non ente in actu, vt declaratum eſt in 1.Ph.tex.76.Et aduerte,ꝙ Ariſt.declarat non ſolum per rationem adductam,materiam eſſe ens in potentia,ſed ẽt poſitione antiquorum,quia licet imperfecte vñr cognouiſſe potentialitatem materiæ,vt Anaxag.qui poſuit oĩa confuſa,& in potentia in illo chaos,deinde fieri actu per intellectum ſeparantem,& Emped.poſuit oĩa confundi per amicitiã & diſtingui per litem,præcipue quo ad oẽs partes principales vniuerſi,idem ſomniauit Anaximãd.& Demo.quorum poſitiones iam manifeſtauimus in 1.lib.Quantum ad tertiũ aduerte,ꝙ in 8.lib.in cap.3.iam manifeſtauimus propoſitum,& Ariſtot.hic nihil noui dicit,vide,ergo illic.

Quantum ad quartum,aduerte, ꝙ ex prædictis oritur dubium, nam ſi generatio fit ex non ente cum non ens dicatur tripliciter.ſ.non ens purum non ens ꝙ eſt priuatio,non ens actu,dubitatur ex quo non ente fit generatio, & ad hoc quidem reſpondetur,vt reſponſum eſt in primo Phyſ.tex.75.quod ex non ente puro, nihil naturaliter fit. Ex non ente autem quod eſt priuatio aliquid fit ſed per accidens,ex non ente autem actu,ſed ente in potẽtia, qualis eſt materia fit aliquid per ſe.

Sed dices,ſi res fit per ſe ex materia, quæritur ſi omnia fiunt ex eadem materia,vel diuerſorũ eſt diuerſa materia.

Ad

Ad hoc iam reſponſum eſt in lib.8.in cap.3. & tu reui-de illic,& ſufficit.

De forma autem tria dicenda ſunt.

Primo,ꝙ forma non eſt id,quòd fit ſicut nec materia.

Secundo, quòd formæ naturales non ſunt ſeparatæ a materia.

Tertio,quòd poſitio Platonis de ideis nullam habet neceſſitatem.

Quantum ad primum,aduerte,id iam probatum fuiſſe in lib.7.cap.6.& idem medium tangit in lib.7.& hic.

Quantum ad ſm,aduerte,ꝙ in lib.8.cap.3.idem propoſitum probatum eſt,& quo ad formas artificiales, & quo ad formas naturales,ſed hic alio medio probat,& de formis naturalibus,& ſic arguit.Inter cauſam mouentẽ & formalem,hæc eſt differentia quod mouens ſiue producẽs eſt præcedens motum & productum,qm̃ producens eſt principium productionis,productum aũt eſt terminus,cum igitur omnis productio naturalis ſit cum motu,& omnis mo tus ſit in tpe neceſſe eſt mouens,ſiue producens præcedere rem productã, forma aũt ſimul eſt cum eo cuius eſt forma,nam qñ Socrates ſanatur incipit eſſe eius ſanitas & nõ præcedit,qm̃,vt inquit Comm.in comm.16.cauſæ ꝑ quas res fit ens & vnũ,ſunt inſimul cũ eo per quod fit totũ cũ talẽ diſpoſitionem habeant in congregato, ſicut partes in toto.Hmõi aũt cauſæ ſunt forma & materia ex quibus conſtituitur ſubſtantia ſenſibilis loquendo de forma propria & materia propria,ergo non habent eſſe, ante illud cuius ſunt forma & materia,ex conſequenti forma non põt eſſe ſeparata a materia,aliter non ſolum præcederet id cuius eſt forma,ſed eſſet æterna ad mentem Ariſt.probabitur.n. in hoc lib.quod oẽ ſeparatum & immateriale eſt æternũ.

Sed dices, ſi forma non poteſt præcedere id cuius eſt forma,nunquid poteſt ſubſequi,ita quod remaneat etiam corrupto eo cuius eſt forma

Reſpondet Ariſt.quod nihil prohibet aliquam ſubſequi & erit illa cuius eſſe non pendet a materia,& cuius operatio non exercetur organo corporeo,& talis eſt anima, non

vt anima,qm̃ oĩs anima poſſet ſubſequi,ſed vt intellectiua,q.d.anima vt vegetabilis & ſenſitiua , & deſideratiua, non põt ſubſequi,qm̃ nullam habet vt ſic operationem ſine corpore,ſola igitur intellectiua eſt talis,ideo dicit philoſophus ſed intellectus:oẽ nanq; impoſſibile forſan:&aduerte,quod ly forſan nõ ſtat dubitatiue,ſed vtitur hoc modo loquendi,qm̃ vt inquit Comm.in comm.17. demõſtratio ſuper hoc non eſt iſtius artis, ſed libri de Anima q. & concordat B.Th.in expoſitione:vtrũ aũt ex hoc tex.poſſit firmiter concludi aĩam intellectiuam eſſe formã dantem eſſe homini & eſſe incorruptibilem,declarabitur in quæſt. Met.Quantum ad tertium,aduerte, ꝙ Plato vt declarauimus in lib.7.cap.6.ex pluribus cauſis opinatur ideas neceſſarias,inter quas hæc fuit tertia cauſa,vt.ſ. poſſet aſſignari cauſa productiua horum ſingulariũ corrup.cui hæc ſingularia eſſent ſimilia,ſed inquit philoſophus hoc non eſt neceſſe,qm̃ vt dicetur nunc,vnũquodq; fit a ſuo ſimili homo.n.hominem generat & hic homo hunc hominẽ , & in artibus ſanitas ad extra,a ſanitate quę habet eſſe cognitum in intellectu medici . Quapp poſitio Plat.in hoc vana eſt.Poſtquam conſiderauimus de principijs intrinſecis ſubſtantiæ ſenſibilis·hic conſiderandum eſt de principio productiuo, quod eſt extrinſecum . Aduerte igitur , ꝙ cum ſubſtantia ſenſibilis ſit duplex.ſ. corruptibilis & incorruptibilis,vt eſt cœlum,non eſt idem principium productiuum proprium & agens ſibi ſimile in ſpecie , ita ꝙ vnũquodq; fit a ſuo ſimili & vniuoco,& id declarat Ariſt. ſicut & in 7.lib.& nos idem declarauimus diffuſe in eodem lib.in cap.6.nec Ariſt.hic aliquid noui addit: Ideo vide tu in 7.lib.cap.6.de principio autem productiuo cœli loquemur infra.Hæc de ſecundo cap.dicta ſint.

CAPVT III.

IN 3.cap.inueſtigandum eſt ſi ſunt eadem principia ſubſtantiæ & aliorũ generũ puta quantitatis qualitatis & aliorum generum.Pro cuius reſolutione,tria agenda ſunt.

Primo

Primo, præponitur dubium.
Secundo, arguitur ad partem negatiuam,
Tertio, determinabitur veritas circa hoc.

Quantum ad primum, aduerte ꝙ proponitur dubium ſub tali forma: dubitabit aliquis vtrum altera aut eadem ſint principia & elementa ſubſtantiarum & eorum quæ ſunt ad aliquid & cuiuslibet prædicamenti.

Et aduerte, quod de prædicamentis accidentiũ non nominat niſi ad aliquid, qm̃ pp debilitatem ſui eſſe vt inqt Comm. in comm. 19. quidam putauerunt relationem eſſe de ſecundis intellectis. i. eſſe ens rationis, non. n. ẜm ſe eſt ens reale, ſed ſuã realitatem trahit a fundamento, quod eſt quantitas aut actio & paſſio, vt dictũ eſt in lib 5. vtrũ autem fundetur immediate in ſubſtantia, & in qualitate determinabitur in 9. Met. Quantum ad ẜm, aduerte, ꝙ Ariſt. duplici ratione probat non eſſe eadem.

Prima eſt, ſi eadem ſunt principia ſubſtantiæ & aliorũ generum, aut illa ſunt extra ſubſtantiã & extra alia genera, aut ſunt in ſubſtantia vel in aliquo alio genere: non poteſt dici primũ, qm̃ ſi ſunt extra ſubſtantiam & extra omnia genera accidentium, erũt communiora & priora ſubſtantia & alijs generibus accidentium, principium. n prius eſt principiatis, ſed nihil eſt communius & prius ſubſtantia & accidentibus qm̃ omne qđ eſt, aut eſt ſubſtãtia, aut accidens, nec valet, ſi dicatur quod ens & vnum ẜm Plat. ſunt principia rerum, & tamen ſunt communiora & priora ſubſtantia, & accidente, id inquam non valet, qm̃ poſitio Plat. in hoc, quæ etiam fuit Pythag. reprobata fuit a nobis, in lib. 3. cap. 7. nec poteſt dari ſecundum, qm̃ ſi ſunt in genere ſubſtantiæ, erunt ſubſtantia, & tunc principia accidentium erunt ſubſtantia: & ſi ſunt in aliquo genere accidentium erunt accidentia, & accidentia erunt principia ſubſtantiæ, vtrunque autem videtur inconueniens, qm̃ princcipium debet eſſe homogeneũ principiato, vnde inquit Cõm. in cõm. decimonono oẽ cuius elementũ eſt ſubſtantia eſt ſubãa: & ex conſequenti, cuius elementũ eſt accidens, eſt accidens: ex quibus ſequiť quod oĩa auterunt

ſubſtan-

ſubſtantia,aut erunt accidens.

Secunda ratio,ſupponitur ꝙ elementum & principium non ſint idem cũ eo cuius eſt elementum & principium, nam ſumpto elemento pro principio intrinſeco,conſtat ꝙ elementum eſt quid ſimplex,& id cuius eſt elementum eſt compoſitum, cõſtat autem ꝙ compoſitum & ſimplex non ſunt idem,vt ſyllaba, ba,non eſt idem cum A, nec cum B, ſimiliter ſumpto principio pro principio productiuo conſtat quia non eſt idem cum eo cuius eſt principiũ,nihil.n.a ſeipſo producitur.Hoc ſuppoſito arguit ſic,ſi ſunt eadẽ elementa & principia ſubſtãtiæ,& aliorũ,generũ,ſequitur ex ſuppoſito,ꝙ non ſint ſubſtãtia,nec aliud genus entis,quod eſt falſum,qm̃ oẽ quod eſt,aut eſt ſubſtantia,aut accidens.

Sed videtur ſuppoſitum non eſſe vniuerſaliter verum quoniam diceret Plato. ens & vnum eſſe principium omniũ,&tamen eſſe idem cum his quorum ſunt principium, prædicatur enim de omnibus,ergo,&c.

Ad hoc dicitur, quod ſi Plat.ponit ens & vnũ principiũ omnium,cogitur concedere,ꝙ non ſint idem cum ijs quorum ſunt principium.nam ſi ſunt principia omnium, ſunt principia & ſimplicium & compoſitorũ,ergo ſi ſunt eadem cum his quorum ſunt principia, ſequitur quod ſimplex & compoſitũ ſint idem , quod eſt falſum vt patet:cõſequẽtia probatur quæ ſunt eadem uni tertio,ſunt eadem inter ſe.

Quãtum ad tertium,aduerte, quod huic queſito nõ poteſt reſponderi vna reſponſione,ꝙ ſint eadem ſimpliciter nec quod ſint diuerſa ſimpliciter , qm̃ in uno ſenſu ſunt eadem,in alio ſunt diuerſa,pro cuius intelligentia,aduerte qđ ſm proportione uniuerſaliter ſumpta ſunt eadẽ. In ſpecie autem & in genere,non ſunt eadem.Item principia prima ſunt eadem,proxima autem non ſunt eadem.

Et quod ſint eadem ſm proportionem declaratur, primo in principijs intrinſecis, ſecundo in principijs extrinſecis, & intrinſecis ſimul. Quo ad principia intrinſeca declaratur duplici uia , primo principia intrinſeca ſunt forma,& materia, & priuatio. & iſta licet ꝓprie inueniant in ſubſtantia ſenſibili,tñ per quandã proportionẽ inueniuntur

tur etiam in genere accidentium,nam ſicut in ſubſtantia, puta in lapide eſt forma lapidis,& materia,quæ recipit formã,in qua materia eſt priuatio alterius formæ,ſic in genere accidentium,puta in colore eſt albedo,vt forma, & nigredo,vt priuatio,& ſuperficies receptiua coloris, vt materia,& in diſtinctione temporum lumen eſt, ſicut forma tenebra,vt priuatio,aer ſicut materia,in qua recipitur lumen,& tenebra.& ex his tribus conſtat dies,& nox. ſecunda principia intrinſeca communia omnibus ſunt actus & potentia,omne.n.ens,aut eſt in potentia, aut in actu, aut compoſitum ex potentia, & actu, licet aũt ſint cõia omni enti tñ diuerſificantur in diuerſis,nã quædam ſunt pro aliquo tempore in potentia,& pro aliquo tpe in actu,vt corrup.Quædam ſunt ſemper actu,vt entia incorrup.Item actus.i.forma diuerſificatur in diuerſis.alia eſt.n.forma lapidis,alia hominis, alia eq, ſimile eſt de materia proxima vt patet.& aduerte,ꝙ Ariſt.reducit hanc ſecundam viam ad primam,nam ſub actu comprehendit formam, & priuationem,ſub potentia comprehendit materiam.

Quod aũt principia intrinſeca,& extrinſeca ſint proportionaliter eadem in omnibus,declarat ſic.tria ſunt principia intrinſeca materia,forma priuatio.Hæc.n.tria intrinſece concurrunt in omni factione naturali. principia autẽ extrinſeca ſunt efficiens,& finis,quæ etiam concurrunt in omni factione naturali,tam ſubſtantiali,q̃ accidentali. oẽ .n.qđ fit,ab aliquo fit,& gratia alicuius fit, niſi fiat a caſu, ſicut igitur in productione ſubſtantiæ inueniunt materia, & forma,& priuatio,& efficiens, ita inueniuntur proportionaliter in productione accidẽtiũ.nã ſi calefit aqua,materia eſt aqua,forma eſt calor,frigiditas priuatio, calefaciens ignis.Et aduerte,ꝙ ideo non facit mentionẽ de finali cauſa,quia multotiens coincidit cũ cã formali,eſt.n.forma quæ dat eſſe rei,& quæ eſt finis generationis.licet aũt iſtæ quatuor cauſæ inueniunt in oĩ quod fit, ſiue ab arte, ſiue a natura,tam ſubſtantialiter, quàm accidentaliter,tamen contractæ,& applicatæ ſunt diuerſæ in diuerſis.nam in ſanatione,forma eſt ſanitas,priuatio ægritudo, corpus

materia,

materia,efficiens ars medicatiua:& in ædificatione , ordinatio partium eſt forma,inordinatio,priuatio,lateres materia,ædificator agens.

Tu tñ aduerte,ꝙ licet ſint quatuor cauſæ,tñ in factione vniuoca poſſunt reduci ad tres.nam efficiens,& forma producti ſunt eiuſdem ſpeciei pro quanto forma efficientis , q̃ eſt in eo principiũ agendi,& forma rei productæ ſunt eiuſdem ſpeciei,vt anima hominis generantis,& anima hominis geniti,& ſanitas in mente medici,& ea quæ eſt cauſata in infirmo ſunt eiuſdem rationis,licet diſtinguantur in eſſe,ſicut albedo in patiẽte , & albedo intentionalis in medio.Dixi autem in factione vniuoca,quoniam in æquiuoca non eſt neceſſe effectum aſſimilari cauſæ in eadẽ ſpecie, vt patet in his quę generantur ex putrefactione,de quibus locuti ſumus in lib.7.cap.6.

Quòd vero principia prima ſint eadem omnium , quæ fiunt,declaratur triplici via.

Primo,oĩa quæ producuntur, & mouentᷣ pẽdẽt a prima cã,& accipiunt eſſe per ipſam,vt declaratum eſt in lib.2.& manifeſtabiť infra in tex.38.vbi dicet Ariſt. qđ a tali principio pendet cœlum,& natura.i.ſuperiora,& inferiora.

Secundo,omnia quæ ſunt aut ſunt ſubſtantiæ,aut accidentia,quæ ita ſe habent,quod ſubſtantiæ ſunt ſeparabiles ab accidentibus,& non econuerſo , qm̃ ſubſtantia eſt ens per ſe,accidens aũt eſt ens in alio , vt declaratum eſt in lib 7.ſed principia ſubſtantiæ ſunt ẽt principia accidentiũ ſuorum,vt ab eodem eſt ignis,& calor,& ſiccitas,leuitas.

Tertio,omnia quæ fiunt in mundo inferiori procedunt ex corpore cœleſti,& anima eius,quæ eſt intelligentia mouens per intellectum,& deſiderium, vt declarabitur infra, patet igitur,qũ ſunt eadem prima principia omnium ratione primæ,& vniuerſaliſſimæ cauſæ, a qua ſunt oẽs gradus entis,& ratione principiorum ſubſtantiæ,quæ ẽt ſunt principia accidentium,& ratione corporis cœleſtis, a quibus pendent oĩa inferiora . Quod autẽ principia proxima tam intrinſeca,q̃ extrinſeca non ſint eadem omnium patet,quoniam diuerſorum diuerſæ ſunt formæ, quarũ vnaquæque

quæque recipitur in propria, & diſtincta materia, ut declarauimus in 8.lib.c.3. ſimiliter diuerſorum ſpecie, & diuerſorum numero diuerſa ſunt productiua numero. nam ſicut eſt hõ ab hoĩe, ita hic homo ab hoc hoĩe, idem dico de leone, & equo, &c. conſtat igitur, qũo ſunt eadem, & quomodo diuerſa principia ſubſtantiæ, & aliorum generum.

Nunc ſupereſt ſoluere argumenta, quibus probari uidetur, quòd nullo modo ſint eadem.

Ad primum dico, ꝙ principia prima, quæ ſunt Deus, & intelligentia, & cœlum ſunt in genere ſubſtautiæ.i. in hoc cõi qđ eſt ſubſtantia, & cũ arguitur. ergo oĩa erunt ſubſtantia, negat̃ conſequentia, & cum probatur, quoniam principium debet eſſe homogeneum principiato hæc propoſitio non eſt uera, niſi in principio proximo, & præcipue in principio productiuo productione uniuoca.

Ad ſecundum negatur conſequentia, ſcilicet ꝙ non ſint ſubſtantia, nec aliud genus entis. nam licet principium ſit diſtinctum numero a principiato, non tamen eſt neceſſe, quod diſtinguatur genere, aut ſpecie. nam Soc. generans, & Pla. genitus ſunt indiſtincti ſpecie, & equus generãs mulum ſunt indiſtincti genere animalis, & ſol generans ranã, ſunt indiſtincti in genere ſubſtantiæ: ſimiliter nõ ualet hęc conſequentia, ſi ens, & unum ſunt principia ſimplicium, & compoſitorum, & ſi principium non diſtinguitur ab his, quorum eſt principium, ſequitur ꝙ ſint idem ſimplex, & compoſitum. Hæc inquam non ualet, quia cum identitate generica, ſiue ſpecifica, ſtat diſtinctio numeralis inter principium, & principiatum. Quod ſi inter principium, & principiatum ſtaret identitas numeralis, argumentum concluderet. nam bene ſequitur, eſt idem numero principiũ ſimplicis, & compoſiti, & non diſtinguitur numero ab eis. ergo ſunt idem ſimplex, & compoſitum. Hæc de 3.c. dicta ſint.

CAPVT IIII.

IN quarto capite, probandum eſt, quod ultra ſubſtantias ſenſibiles corrupti. neceſſe eſt dare aliquam ſubſtantiam immobilem æternam, ſemper agentem, & mouentem,

tem, cuius ſubſtantia ſit actus,& immaterialis,& pro uniuerſali reſolutione tria agenda ſunt.

Primò, probabitur concluſio quo ad ſingulas partes.

Secundò, mouebitur dubium circa illam particulam concluſionis, cuius ſubſtantia ſit actus.

Tertiò, ex determinatione dubii declarabitur perpetuitas generationis, & perpetuitas motus cœli,& perpetuitas motoris immobilis.

Quantum ad primum, aduerte, quod concluſio tres partes continet.

Prima, datur aliqua ſubſtantia æterna immobilis.

Secunda, quæ ſemper eſt agens,& immouens.

Tertia, quæ eſt actus immaterialis.

Prima pars ſic probatur, cum ſubſtantiæ ſint prima entia, ita ꝙ deſtructis illis nullum eſſet ens, ut declaratum eſt in lib.7. ſi nulla eſt ſubſtantia æterna, nullum erit aliud ens æternum, ſed hoc eſt impoſſibile. nam probatum eſt motum localē circularē eſſe continuū æternum, ex 8.Phyſico, ꝙ tēpus, ꝙ eſt idem cum motu, uel ſaltē propria paſſio motus, eſt æternum. nam ſi tempus incepiſſet prius fuiſſet non eſſe tēporis, quā eſſe eiuſdem,& ſi defineret eſſe, poſte rius eſſet non eſſe temporis, q̄ tēpus, ſed non datur prius & poſterius ſine tempore. ergo ante tēpus eſſet tempus,& poſt tempus adhuc eſſet tempus, quod implicat contradictionem, tempus ergo eſt æternum, ergo & motus, cū ſint idem, uel ſaltem ſe habent, ut ſubiectum,& paſſio: tunc ultra motus eſt æternus, ergo datur ſubſtantia mouēs æterna, nā motus de neceſſitate includit mouens, & nō ſolum mouens, ſed mobile, ut declaratū eſt in 8. Phyſ. neceſſe eſt ergo dare aliquam ſubſtantiam æternam immobilem. & quidem quod ſit immobilis probabitur infra. Et tu aduerte, ꝙ licet cōcluſio ſit uera, tñ medium aſſumptū ab Ariſt. non eſt uerum, ideo alio medio,& uera concluſio probanda eſt, quod medium uidebis in q. noſtris metaph. &c.

Secunda pars ſic probatur, ſi ſubſtantia æterna, a qua eſt motus æternus inceſſanter,& continuus, non eſſet ſemper, & continue mouens, ac agens motum, ſed eſſet mo-

tiuum, & effectiuum, id eſt eſſet habens potentiam ad mouendum non eſſet neceſſario motus æternus continuus. nō enim eſt neceſſe motiuum ſemper mouere, & effectiuum ſemper efficere, ſed neceſſe eſt motum eſſe æternū, quia neceſſario tempus eſt æternum, ergo, &c. Ex qua ſequitur corollarie, ꝙ cum ratio ponendi ſubſtantiā æternā ſumat apud Philoſ. a motu æterno, uana fuit opin. Plat. & inutiliter poſuit ſpecies ſubſtantias ſeparatas. nam cū ſint uniuerſalia, & uniuerſale non mouet, ſed ſingulare, eſt enim actio ſingularium, huiuſmodi ſpecies nihil proficiunt ad motū, ex conſequenti uane ponuntur.

Et tu, aduerte, ꝙ ſm ueritatem, hæc ſecunda pars concluſionis, & medium, cui innititur, ſunt falſa. Deus enim agere ad extra incepit in tempore, & ſi arguitur quod cum actio Dei ſit ſubſtantia ſua, ſicut ſubſtantia ſua eſt æterna ita actio ſua eſt æterna, ergo & motus, & mundus æternus. huic argumento reſpondemus in q metaph. & tu quære in quæſtione, in qua quæritur, ſi B. Th. ſufficienter ſoluit rationes philoſophi, de æternitate mundi.

Tertia pars ſic probatur: & primo, quod eius ſubſtantia ſit actus. nam illud, in cuius ſubſtantia eſt potentia. ſ. paſſiua, poſſibile eſt, ut non ſit ens. dicit enim. Commen. in cōmen. 30. determinatū eſt in naturalibus, ꝙ oē cuius ſubſtātiæ admiſcetur potētia, eſt generabile, & corruptibile: ergo ſi ſubſtantia huius ſubſtantiæ æternæ non ſit actus poterit non eſſe, ergo non mouere. ergo poterit motus non eſſe æternus, ꝙ reputat Ariſ. oīni impoſſibile: ſecundo probatur ꝙ ſit immaterialis, nam ſi habet materiam eſt in potentia paſſiua, & ſi eſt in potentia paſſiua, poteſt non eſſe ens ex prædictis: ſi pōt non eſſe ens non eſt æterna. ſed per primā partem concluſionis iam probatum eſt, ꝙ neceſſe eſt ipſam eſſe æternam. ergo neceſſe eſt ipſam eſſe immaterialē.

Et tu aduerte, ꝙ licet utraq; pars huius tertiæ partis ſit uera, tamen media aſſumpta ab Ariſtotel. non habent neceſſitatem, nam ex ſempiternitate motus probat nō eſſe potentiam paſſiuā in hac ſubſtātia æterna. & tū hæc ſempiternitas motus non eſt uera. & propterea alio modo probandum

bandum eſt hanc ſubſtantiam, non habere potentiam in ſubſtantia ſua ſic,hęc ſubſtantia eſt incorruptibilis ſm ſubſtantiam,ergo non eſt in potentia ſm ſubſtantiam.conſequentia patet ex eo quod potentia paſſiua eſt potentia cõtradictionis,ut dictũ eſt in lib.9.añs autem probatur apud Theologum,ut uidebis in 1.parte B.Th.in q.50.art.5.ſimiliter mediũ,quo probat Ariſt. quod eſt immaterialis quia eſt æterna,non vr̃ concludere, aliter nullum habens materiam eſſet æternum,& in corruptibile. & ſic cęlum non eſſet æternum . nec eſt diſtinguendum hic de materia ſubiecta uel non ſubiecta priuationi, qm̃ Ariſ.intendit hic negare oĩno materiã ab hmõi ſubſtantia, aliter nõ poſſet ipſa niſoluere eſſe immobilem.Dixit.n.in 8.lib.tex.4. quæcunqꝫ habent materiã mobilia,& mutabilia ſunt.& ideo immaterialitas huius ſubſtantiæ melius probatur ex intellectualitate,ut probat B.Th.1.par.q.5.art.2. utrum autem Ariſ. probans dari ſubſtãtiam æternam.probet de oĩbus intelligentiis,an tm̃ de prima cã,& poſito qđ probet de omnibus indiſtincte, qua procedendum eſt ad probandum primam cauſam eſſe,hæc uidebis reſoluta in noſtris q. metaph.

Quantum ad ſecundum,aduerte:dubium oriri ex eo,ꝙ concludit ſubſtantiam æternam eſſe actum.nam cum ſubſtantia æterna ſit prior omni alia ſubſtantia,aliter ſi haberet priorẽ nõ eſſet æterna, & ſic actus ,vr̃ ꝙ actus ſit prior potentia. Quod tñ vr̃ dubium.& ideo Ariſ. arguit ad partes.& primo ad partem negatiuam ſic. Omne agens actu, poteſt agere,nam ſi non haberet potentiam ad agendum , non ageret,ſed non omne potens agere agit, ut patet.ergo actus non eſt prior potentia, ſed potentia eſt prior.probatur conſequentia,quoniam ab actu ad potentiam,eſt bona conſequentia,& non econuerſo,ergo &c.

Pro parte autem affirmatiua ſic. Si potentia eſt ſimpliciter, & ulr̃ prior actu, ſequitur ꝙ aliqñ nullũ fuerit ens actu,nec ẽt nunc ſit,quod eſt manifeſte falſum, conſequentia ſic declaratur . Quod eſt in potentia , ſcilicet paſſiua non reducitur ad actum per ſeipſum, ſed per aliquod exiſtens actu,uidemus enim in artificiatis,quòd materia puta

ferrum

ferrum non fit gladius actu, niſi per artificem, in cuius mẽte eſt actu forma gladii, nec menſtruũ recipit formam animalis, niſi per ſemen, in quo eſt actu uirtus generantis. ergo ſi omnia fuerunt aliqñ in potentia, ſiue in quadã confuſione ſm Anaxag. ſiue in nocte .i. ſub quadam informitate, ſm poetas Theologos, ſequitur ꝙ nihil fuiſſet productum in actu & ſic nũc nullũ eſſet ens actu: ꝙ cũ ſit manifeſte falſum, patet quod actus eſt ſimpliciter prior potentia.

Pro determinatione huius dubii remittit ſe Ariſtotel. ad ea, quæ dicta ſunt in libr. 9. & tu uide ea, quæ diximus in lib. 9. in cap. 4. & ſufficient pro reſoluta determinatione huius dubii, & inuenies quod actus ſimpliciter eſt prior potentia, cui atteſtantur plures antiquorum. nam, & Anaxa. poſuit intellectum ſeparantem res prius confuſas, & Empedo. poſuit ultra quatuor elementa duas cauſas agentes litem, & amicitiam, & Leucippus, & Plato poſuerunt ſemper motum. Motus autem includit mouens, & mobile, ſicut & agens neceſſario eſt actu. cum igitur ſit actus ſimpliciter prior potentia, bene concluſum eſt primam ſubſtantiam, quæ eſt ſubſtantia æterna, eſſe actum, & non potentiam paſſiuam.

Quantum ad tertium, aduerte, ꝙ ex quo actus eſt prior potentia ſimpliciter arbitrabatur Ariſt. rerum generationẽ eſſe perpetuam, ut etiam conatus eſt probare in lib. 2. de gene. credit. n. quod cum unumquodq; generetur a ſuo ſimili, ſic & homo ab homine in infinitum, & equus ab equo in infinitum. Quapropter apparet eſſe falſa opi. antiquorum ponentium omnia præextitiſſe in quadam confuſione, uel ſub informitate, quam appellabant noctem, eo quod ſicut in nocte non apparet rerum diſtinctio, & forma, ſic, nec in primo rerum ſtatu, apparebant res diſtinctę, & formatę, hanc tamen perpetuam generationem, & corruptionem non debemus exiſtimare ſm idem numero, ſed ſecundum ſpeciem, ut per quandam circulationem, & nõ in rectum, ut declaratum eſt in libr. 2. de gene. in tex. 70. & tu aduerte ꝙ pro rei ueritate ex hoc antecedente uero. Actus eſt ſimpliciter prior potentia non ſequitur neceſ-

ſario hoc conſequens.ergo generatio rerum, & corruptio eſt perpetua,qm̃ ẜm fidem tenemus primam rerum origi nem non fuiſſe naturalem,ſed diuinam ex nihilo a primo principio,quod eſt purus actus, & ſua æternitate oẽ creatum proceſſit.Rationes autem quibus opinatur Ariſt.in 2. lib.de gener.propoſitum ſuum demonſtrare iam ſoluimus in Epitome noſtra ſuper lib.de generatione.

Et qm̃ perpetua generatio circularis requirit cauſam perpetuam.ideo Ariſt.procedit ad declarãdum hmõi cauſam.Tu igitur,aduerte,quòd cum generatio apud Ariſt.ſit perpetua,& ſe habeat aliter,& aliter ẜm diuerſa tempora, & diuerſa climata, neceſſe eſt aſſignare duas cauſas agen tes perpetuas,& ſine quiete media,una quidem eſt cã continuationis, & perpetuitatis gñationis,& corruptionis,& hoc eſt primum cælum quod mouetur ſolo motu diurno, quem diuidit æquinoctialis in duo media, & æque diſtat ab utroq; polo.Altera autem eſt cauſa diuerſitatis,& alterationis,quam uidemus in generatione,& corruptione, & iſti ſunt planetæ, & præcipue ſol, dum mouentur ſub zodiaco, cuius medietas declinat ad arcticum, & alia medie tas ad antarticum:& in hemiſphærio noſtro, dum ſol decurrit ſigna meridionalia ſit corruptio, In alio autem hemiſphærio ſit oppoſito modo. & iſtæ duæ cauſæ ita hñt, quod prima eſt cã perpetuitatis generationis ſua propria uirtute: ſecunda autẽ eſt cã diuerſitatis ſua propria uirtute:ſed quod cauſet perpetuam diuerſitatem,hoc habet ex uirtute primæ cauſæ. & cum hæc prima cauſa ſit cœlum primum motum motu diurno, ſequitur ipſum eſſe dignius,non enim agit uirtute planetarum,ſed planetæ potius uirtute primi cœli.Quare primum cœlum dignius, & ſempiternũ eſt.Et tu aduerte quòd in lib. 2.de gener.text. 56.57.tradidit,quaſi eandem doctrinam, ut uidere poteris in Epithomi noſtra, & idem perſtringit Commen. paucis uerbis in hoc lib. 12 comment. 33. cum dicit, neceſſe eſt aliquod æternum eſſe,q̃ſit cauſa actionis æternæ,quia nõ agit,niſi unam actionem,& aliquod æternum, quod agat actiones diuerſas, ut ab eo ſint acta diuerſa.& hæc eſt di-

ſpoſitio

ſpoſitio primi cęli in ſuo motu diurno, æternitas enim actionis prouenit ex eo, ꝙ ipſe facit unam actionem ſemper. Quæ autem faciunt actiones diuerſas, ſunt quæ mouentur in orbibus decliuibus, & maximus eorum eſt ſol. Remotus enim & propinquus facit contraria.

Et qm̃ motus perpetuus requirit mouens perpetuum, implicat enim dari motum ſine mouente, ſi generatio eſt perpetua, & motus cœli perpetuus, neceſſe eſt dari moués perpetuum, quod ſit immobile, & exiſtens, & eius ſubſtantia ſit actus. Dico immobile, qm̃ cum in ordine motorum, & mouentium datur aliquod motum, ꝙ non mouet, & aliquod mouens, & motum, neceſſe eſt dare mouens nõ motũ, aliter eſſet proceſſus in infinitũ, quod reprobatum eſt in libr. ſecundo huius ſcientiæ, & in 8. Phyſic. Huiuſmodi autem mouens immobile eſt primum mouens, cuius uirtute & cetera mouentia mouent, & eſt cauſa motus primi cœli, qui & motus diurnus. Dico exiſtens, quoniam nihil agit, aut mouet in ratione cauſæ efficientis, ſi non eſt actu, quoniam efficere ſupponit eſſe. Dico ꝙ eius ſubſtantia ſit actus, qm̃ ſi eſſet potentia, ſ paſſiua, uel ei admiſceretur paſſiua potentia ratione talis potentiæ eſſet mobile, & tráſmutabile, dictum eſt enim in lib. 5. & lib. 9. potentiam paſſiuam eſſe principium tranſmutandi ab alio, ut ergo ſeruetur immobilitas primi mouentis, neceſſe eſt eius ſubſtantiam eſſe actum non admixtum potentiæ paſſiuæ ex conſequenti eſſe purum actum, utrum autem hæc ſit proprietas primi principii determinabitur in q. noſtris Metaphyſ. Hęc de quarto cap. dicta ſint.

CAPVT V.

IN quinto cap. declaranda eſt perfectio primo mouentis immobilis, & aduerte, quòd in toto hoc cap. erit ſermo de primo, & uniuerſali mouente, quem Ariſto. in tex. 39. appellat Deum, ita quòd in hoc cap. non habemus ſcrutari perfectionem ſubſtãtiæ æternæ in gñe, ſed applicate cõſiderabimus de diuina perfectione, q̃ ordinauimus

per decem concluſiones.

Prima, mouens primum immobile, mouet, ut appetibile, & intelligibile.

Secunda, mouens primum immobile, cuius ſubſtantia eſt ſimplex, & actus eſt primum intelligibile.

Tertia, mouens primum immobile eſt primum appetibile, quod eſt optimum.

Quarta, primum mouens immobile, mouet ſuum mobile, quod eſt primum cœlum, ut amatum, mouet autem motu locali, & per primum mobile mouet alia, qui motus eſt neceſſarius ex fine.

Quinta, ex primo mouente immobili, pendet cœlum, & natura.

Sexta, primo mobili deſideranti, & intelligenti primũ mouens, ineſt diſpoſitio delectabilis optima ſemper, qualis nobis ineſt paruo tempore.

Septima, ſpeculatio, qua primum mouens intelligit ſeipſum eſt ſibi delectabiliſſima, & optima.

Octaua, primum mouens, quod eſt Deus, eſt ſua uita ſempiterna.

Nona, primum mouens nullam habet magnitudinem.

Decima, primũ mouens eſt impaſſibile, & inalterabile.

Pro euidentia primæ concluſionis, aduerte primo, quòd primo mouenti immoto, correſpondet primũ mobile, ꝙ eſt primũ cœlũ, non ſumendo primũ cœlũ tm̃ pro corpore cœli, ſed pro aggregato ex corpore cœli, & intelligentia motricæ, quæ eſt, ut anima cœli, & per quam dr̃ cęlum animatum, cœlum mouere ſeipſum, cœlum diſtingui in partẽ mouentem, & partem motam, vt declaratum eſt in 8. Phy.

Aduerte ſecundo, quod intelligentia primi cœli mouet cœlum, quia intelligit, & deſiderat aliquod optimum, ut finem, ꝙ non poteſt conſequi, niſi ex motu, ſicut q. deſiderat ſanitatem, quam apprehendit non poſſe conſequi, nec in ea conſeruari, niſi per exercitium. Quod quidem optimum, ut eius finis, non eſt aliquod ſenſibilium, quoniam cum primum cœlum ſit nobiliſſimũ inter oia ſenſibilia, & intelligentia ſit nobilior quocunq; ſenſibili, ſi finis

propter

propter quem mouer,eſſet aliqđ ſenſibilium moueret,vt conſequeretur aliquod indignius ſe,qđ eſt Irrationabile, quoniam finis habet rationem perfectiui: dicendum eſt ergo,vt dicit Comm.in comm.36.qđ id quod appetit eſt nobiliſſimum entium, hoc aũt non eſt niſi mouens primum immotum,vt dicemus intelligentiã primi cœli, ideo mouere, quia intelligit primum mouens immotum cõtinere in ſe oẽs perfectiones, oẽs rerum formas immaterialiter, & deſiderat aſſimilari ei in hoc,qđ per motum explicet in actu.i.ꝑducat in rerũ nã formas, quæ virtute ſunt in primo mouẽte,& hæc aſſimilatio eſt quid optimũ in entibus qm̃ facit intelligentiã mouentem eſſe diuinã,& deiformẽ.

Aduerte tertio, ꝙ in hoc motu cum ſit motus deſideratiuus,& voluntarius, tria inueniuntur, quæ ponit pħs in 3.de Anima tex.54.loquens de potentia motiua in anima li.Hæc autem ſunt appetibile,appetẽs,organum per quod Inter hæc tria,∴ appetibile quod eſt obiectum, & bonum eſt mouens primum,& non motũ ab aliquo priori, appetens autẽ,ſiue appetitiuum eſt mouẽs,& motum, motnm quidem ab appetibili cognito,& deſiderato,mouens autẽ organum ad conſequendum appetibile,organum autẽ in hoc ordine eſt motum, & non mouens de neceſſitate. In propoſito appetibile eſt primum mouens immotum,quod appetitur ab intelligentia mouente cœlum, appetens eſt ipſa intelligentia mota a primo mouente, vt fine deſiderato,& mouens cælum,vt proprium inſtrumentum,quod quidem,in hoc ordine eſt motum.

Ex his prænotatis patet ſenſus,& veritas pr'mæ concluſionis.nam cum primum mouens ſit mouens immotum,& motus quo mouetur intelligentia a primo mouente ſit motus deſideratiuus,vt declarauimus,ſequitur quod ſit vt intelligibile,& appetibile.

Et aduerte,quòd dicit vt intelligibile, qm̃ obiectum appetibile non mouet,niſi cognitum ſit,& quidem ſi ſit obiectum ſenſibile põt eſſe cognitum ſenſu,& intellectu. nam poſſum ſentire, & intelligere roſam, ſi aũt ſit immateriale ſolo intellectu cognoſcibile eſt,& dicitur intelligibile:&

quoniam primum mouens immateriale eſt, & ſine omni magnitudine, vt probabitur in concluſione nona, ideo eſt ſolum intelligibile. bene ergo dicit philoſophus vt intelligibile, & appetibile. Aduerte ẽt, ꝙ dicit appetibile, & non dicit concupiſcibile, qm̃ appetibile proprie eſt, quod deſideratur deſiderio intellectuali. i. voluntate quæ ſequitur intellectum, concupiſcibile aũt eſt ꝙ deſideratur deſiderio ſenſitiuo. i. ſenſualitate diſtincta in iraſcibilẽ, & concupiſcibilem. & qm̃ in intelligentia non ſunt niſi potentiæ intellectuales, ideo quod deſideratur, non deſideratur, niſi voluntate, exponatur ergo ly appetibile pro voluntabili.

Et aduerte, ꝙ obiectum concupiſcibile differt a voluntabili in hoc, quod põt eſſe vere bonum, & apparens bonum, nã concupiſcentia ſequitur apprehenſionẽ phãtaſiæ & ſenſus, quæ põt eſſe vera, & falſa, voluntas aũt ſequitur iudicium intellectus, prout mouet̃ ab intelligibili, & ideo voluntabile ſemper eſt verum bonum, cũ igitur primum mouens immotum ſit intelligibile, & non ſenſibile ſit voluntabile, & non concupiſcibile, manifeſtum eſt quod appetitur, vt vere bonum, vnde in intelligentia non accidit error in appetendo, vt accidit in nobis, qui ex concupiſcibili appetimus, quod non eſt bonum, ſed apparẽs bonum ſequentes apprehenſionem phantaſiæ, qua res videtur magis, aut minus, quàm ſit, & aliter quàm ſit.

Pro euidentia ſecundæ concluſionis, aduerte, ꝙ ſicut in mouentibus, & motis eſſenti aliter ordinatis vnum eſt cauſa mouendi alteri, ſicut ſol eſt cauſa homini generandi hominem, ita in ordine intelligibilium vnum eſt cauſa, quod alterũ intelligatur, vt diffinitio eſt cauſa, quod propria paſſio intelligatur. ſicut igitur ex ordine, qui eſt inter mouentia, & mota eſt deuenire ad primum mouens, ita ex ordine intelligibiliũ eſt deuenire ad primum intelligibile. Talis aũt eſt ordo inter intelligibilia, quod cũ ens diuidat̃ per ſubſtantiam, & accidens, ſubſtantia eſt cauſa, quod accidens ſit intelligibile, ſicut. n. ſe habet res ad eſſe ens, ſic ad intelligi, ſed declaratum eſt in 7. lib. ꝙ accidens nõ eſt ens niſi in ordine ad ſubſtantiã, ergo non eſt intelligibile, niſi

per

per ſubſtantiam, quæ ingreditur diffinitionē eius, ſubſtantia autem diuiditur per ſimplicem & compoſitam, inter quas ſimplex eſt prius intelligibilis, q̄ compoſita, nam ſimplicia ſunt de ratione compoſitorum, ſubſtantia ſimplex diuiditur per actum, & potentiam, & actus eſt prior cognitione, q̄ potentia, dictum eſt.n.in lib.9.vnumquodque cognoſci inquantum eſt actu, cum igitur primū mouens, vt declaratum eſt ſupra, ſit ſubſtātia ſimplex, & quæ eſt actus non admixtus potentiæ, ſequitur quod ſit primum intelligibile, ex conſequenti maxime, qm̄ primum in quolibet genere, vt dictum eſt in lib.2.& in 10.eſt maxime tale, & metrum aliorū. Et aduerte, ꝙ Ariſt. hic intendit de ordine intelligibilium ex natura rei, & non ex parte noſtra, nam ex parte rei, quod eſt magis, & perfectius ens eſt magis intelligibile, ex parte aūt noſtra eſt plerunque oppoſito modo, vt declaratum eſt in lib.2.vnde ſenſibilia materialia licet ſint minus entia, q̄ abſtracta, tñ ſunt nobis prius, & magis cognita. Pro euidentia tertiæ conclusionis, aduerte, ꝙ cū vnumquodq; intantum ſit appetibile, inquantum bonum & bonum eſt inquantum eſt actu, & primū mouēs ſit maxime actu, ſequit̄ quod ſicut eſt primum intelligibile, ſit ē͂t primū appetibile, & ſit bonum optimum, & qm̄ bonū habet rationem finis, ſequitur quod primum mouēs ſit primum intelligibile primū appetibile, & optimus finis: nec obſtat, quod dictum eſt in 3.lib.non eſſe bonum, & finem in rebus immobilibus, nam qualiter illud intelligendum ſit, iam declarauimus in 3 lib.in cap.2.vide illic.

Pro euidentia quartæ concluſionis, aduerte primo qđ dicit mouet, vt amatum, ex quo infertur quod primū mobile amat ipſum, vt intelligatur ꝑ primum mobile intelligentia primi cœli, quæ ideo mouet primum cœlum, qm̄ amat primum mouens, quod intell git eſſe primum intelligibile, & primum appetibile, & intelligit ſuam perfectionē conſiſtere in aſſimilatione ad primum mouēs, modo quo ſupra expoſuimus, & intelligit ſuam perfectionem non poſſe conſequi, nec conſeruari in ea niſi moueat primū cælum, & melius dicitur amans, & amatum, q̄ deſiderans, &

deſideratum.nam amamus,quæ habemus,& quæ non habemus,modo adſit ſpes habendi.Deſideramus autem proprie, quæ non habemus, & quoniam prima intelligentia actu mouens actu conſequitur aſſimilationem primi mouentis,ideo illic eſt amans,& amatū. verū quia deſiderat conſeruari perpetue in hac aſſimilatione, ideo illic eſt deſiderans,& deſideratum.Aduerte ſecundo,ꝙ intelligentia prima mouet primum cœlum tm̄ motu locali,qm̄ cū motus ille ſit perpetuus,neceſſe eſt primum cœlum eſſe perpetuum,ergo immutabile ſecundum ſubſtantiā,ſed omnis alia mutatio facit mutabile aliter ſe habere ſecundùm ſubſtantiam,vt declaratum eſt in 8.Phy.præter motum localem,cuius terminus eſt extrinſecus a mobili.

Aduerte tertio,ꝙ cum motus primus ſit cā oīs motus& metrum,motu primo locali,quo mouet intelligentia primum cœlum mouet alia,omnes.n.ſphæræ cœleſtes,vt declarabitur infra,mouentur a motu primi cœli.

Aduerte quarto,ꝙ motus localis cauſatus a prima intelligentia eſt neceſſarius non neceſſitate violentiæ,nec neceſſitate abſoluta,ſed neceſſitate finis. nam intelligentia apprehendens perfectionem ſuam, quæ ſtat in aſſimilatione ad primum mouens,modo quo ſupra expoſuimus non poſſe conſeruari ſine motu,ſicut neceſſario appetit conſeruationem ſuæ perfectionis, ſic neceſſario mouet cœlum,& id quidem dictum ſit,prout arbitratur Ariſto. & Commē. nam ſecundùm Theologum ſuprema perfectio non ineſt intelligentijs,ex motu cœli,ſed ſpeculatione eſſentiali,qua ſpeculantur Deum optimum,ſed hoc ad negocium metaphyſicum non ſpectat.

Pro euidentia quintæ concluſionis,aduerte,quòd depēdentia poteſt cadere ſuper ſubſtantiam cœli,& ſuper perpetuitatem ſubſtantiæ cœli,& ſuper perpetuitatem motus cœli,ſecundùm recte ſentientes, qui ponunt primum principium eſſe cām effectiuam,& non ſolū finalē oīs entis, tenendum eſt cœlum pendere a primo principio, quo ad tria prædicta,ſecundùm autē phantaſiam Comm.qui negat creationem tenendū eſſet cœlū pendere a primo principio,

cipio,non quo ad productionem ineſſe , ſed quo ad moueri perpetue. Quæ autem fuerit mens Ariſt. in hoc determinauimus in q.noſtris met.& tu vide quæſt.in qua quæritur,ſi primum eſt cauſa effectiua omnium abſolute.

Pro euidentia ſextæ concluſionis, aduerte , ꝙ primum mobile non ſumitur pro corpore cœli, ſed pro intelligentia mouente primũ cœlum,quæ mouet a primo mouente in ratione intellecti,& deſiderati,& more Ariſt.dicitur anima primi cœli,hæc igitur anima ex eo quod intelligit, & deſiderat,ſiue amat primum mouens eſt in optima delectatione,eo quod intellectio,qua intelligit primum moués & dilectio qua ipſum diligit eſt ſibi delectabiliſſima , ſicut & nos experimur dum ſpeculamur diuina,nam vt probat Ariſt.in 10.Ethic.quæcunque felicitas poteſt a nobis haberi pro hac vita conſiſtit in ſpeculatione entium diuinorum,& præcipue primi entis , felicitas aũt duo requirit.ſ. nobiliſſimam apprehenſionem,& optimã voluntatẽ: dñia tñ eſt inter nos,& animam primi cœli, qm nos pro hac vita multipliciter impediti & diſtracti, paruo tpe ꝑſiſtimus in illa optima diſpoſitione,anima vero primi cœli,quia nõ impeditur nec diſtrahitur,ſed continue ſpeculatur primũ mouens & ſpeculans mouet cœlũ , ideo eſt ſemper in eadem diſpoſitione optima,quod probatur ſupponendo tria.

Primo,delectatio conſiſtit in actuali & præſenti operatione,cuius ſignum eſt,quod memorantes præterita, non delectamur niſi pro quanto apprehendimus aliquando fuiſſe in præſenti,& in futuris non delectamur, niſi quia ſperamus pro aliquo tempore nos conſecuturos.Delectatio igitur ſm ſe eſt circa id quod eſt actu , & comprehenſum actu ab operante,vnde,vt inquit Com.in cõm.39. Deſiderium præcedens omnem comprehenſionem.i.conſecutionem deſiderati magis videtur dolor,quam voluntas.

Secundo,delectatio eſt circa operationem naturalem , & propriam vniuſcuiuſque rei:videmus.n. vt inquit Ariſt. in 10.Ethic.aliam eſſe delectationem equi aliam hominis,quoniã vtriuſque eſt diuerſa operatio. Hinc eſt, vt inquit Heraclitus quod fœnum delectabilius eſt aſino,quàm

aurum,

aurum,homini autem econuerſo.

Tertio,delectatio tanto melior & perfectior eſt, quanto operatio nobilior,vnde Ariſt.graduat nobilitatem delectationum & puritatũ ſm differentiam nobilitatis & puritatis quæ eſt inter ſenſus,& inter ſenſus & intellectum,vt patet in 10.Ethic.vbi inter delectationes ſenſitiuas ponit eã quæ eſt ſm viſum perfectiorem,& ſuper oẽs quæ habentur per ſenſum eam quæ eſt ſm operationem intellectus & inter eas quæ ſunt ſm operationem intellectus eã quæ eſt intellectus optime diſpoſiti incomprehenſione nobiliſſimi obiecti.Ex his ſuppoſitis ſic probatur concluſio, ſicut ſentire eſt propria & naturalis operatio naturæ ſenſitiuæ,ſic intelligere eſt propria & naturalis operatio naturæ intellectualis,ergo ſicut ſentire concomitatur delectatio ſcd'm ſenſũ,ſic intelligere comitaẽ delectatio ſm intellectũ,& ſicut ad nobilius ſentire ſequitur nobilior delectatio ſic &in intellectu·cũ igiẽ aĩa cęli intelligens primũ mouens hẽat nobiliſſimã operationẽ ſibi ꝓpriã & naturalem q̃ eſt intelligere primũ mouens,ſequiẽ,quod maxime delectaẽ,& per conſequens eſt in optima diſpõne. vtrum autẽ hæc aĩa cęli ſit vere animans cœlum. ita qđ cœlũ ſit vere & proprie animatum diſcuſſum eſt in q.noſtris met.

Pro euidentia ſeptimę concluſionis,aduerte,quòd cum primum mouens dignius ſit anima cœli intelligente ipſum & amante,neceſſe eſt dicere quòd perfectiori modo intelligit ipſum inquantum attingit ipſum & vnitur ſibi intelligibiliter, ſed longe perfectiori modo attingit ſeipſum & vnitur ſibi pſi,qm̃ idẽ eſt intelligens & intellectum,ergo perfectiori modo delectatur in ſeipſo q̃ delectetur anima cœli dum intelligit ipſum.Dei igitur ſpeculatio eſt ſibijpſi abſolute delectabiliſſima & optima,& ſi nos dum ſpeculamur Deum,ſumus in optima diſpoſitione,& tamen non ſemper,multo magis Deus eſt mirabilis & ſine proportione,qui ſemper ſeipſum ſpeculatur. Et propterea inquit Auic.in lib.8.cap.7. ſuæ met. Primus eſt excellentior apprehenſor cum excellentiore apprehenſione excellẽtioris apprehenſi,& ideo eſt excellentior delectator cũ excellentiore

tiore delectatione in excellentiore delectato, & hoc eſt in quo nihil comparatur & iterum inquit. Tunc neceſſe eſſe quod eſt in vltimo perfectionis & pulchritudinis & decoris,eo qđ intelligit ſeipſum in tali vltimo, & cum perfectione intelligendi & cum intelligentia intelligentis & intellecti,quod vnum ſunt perfectiſſime, ideo ipſe ſuijpſius eſt maximus amator,& amatum,& magis delectās & delectatum,quoniam delectatio,non eſt niſi apprehenſio conuenientis ſecundum quod eſt conueniens hæc Auicen.

Pro euidentia octauæ concluſionis, aduerte, quòd ſicut ſentire eſt viuere,ſic intelligere eſt viuere,& intellectio quę eſt actus intellectus eſt vita, & ſicut intelligere eſt nobilius ipſo ſentire,ſic vita intellectiua eſt nobilior ſenſitiua,vnde homo vt intellectualis nobilius viuit ceteris animalibus, & intelligentię nobilius homine, & primum mouens nobiliſſime,quoniam eius intelligentia nobiliſſima eſt, vnus inquit Comm. in comm.39. Et cum intellectus eſt vnius, & cū actio eius eſt vita,illud igitur qđ intelligens eſt, quia intelligit ſe,nō quia intelligit aliud,illud eſt viuum, quod & hēt vitā in fine nobilitatis, & iō vita & ſcientia proprie dicūtur de eo,eſt igitur viuēs Deus ſapiens,hæc Cōm. Sed aduerte,ꝙ cetera quidem viuētia,licet habeant vitam, nō tñ ſunt ſua vita,quoniā non eſt actio ſubſtantia in eis,immo perficiūtur actione ſua,ex cōſequēti cōparanť ad eā,vt perfectibile ad perfectiuum.In primo autem mouente,cui non admiſcetur potētia aliqua paſſiua, ſed ſua ſubſtantia eſt purus actus,neceſſe eſt concedere ipſum non ſolum eſſe viuum,ſed eſſe ſuam vitam,alioquin vt inquit Comm.in comm.39.dubitaretur ne in eo accideret cōpoſitio,qđ repugnat ſimplici actui. Præterea in oī compoſito dať exitus de potentia ad actum, quæ oīa repugnant ſimplicitati primi mouentis:eſt igitur ſua vita. Et qm̃ intellectio ſuijpſius eſt ꝑfectiſſima & continua & ſēpiterna, & hæc eſt vita ſua. Ideo in eo eſt vita optima,& duratio continua & æterna,& hæc eſt Deus. Ex ꝓdictis igiť patet optima perfectio primo mouētis,vnde manifeſte errabant antiq; vt Pithag. & Leucippus, qui attribuebāt imꝑfectionem primis rerū

principii-

principijs perfectionem autem & bonitatem rebus producttis & principijs. Et dabant ſignum ex eo, quod ſemina animalium ex plantarum comparantur ad producta ex eis vt imperfecta ad perfecta. Non enim ſemen animalis eſt animal actu, productum autem ex ſemine eſt animal actu.

Sed decipiebantur antiqui, qm̄ ſemina non ſunt principia ſed habent priora ex q̄bus ſunt ſemina, vt homo genitus eſt ex homine generāte ex quo eſt ſperma. Huiuſmodi autem principia ſunt ęque perfecta cū ſuis productis in productione vniuoca, & perfectiora in productione ęquiuoca. Cum igitur ibi ſit ſermo de primo & vniuerſaliſſimo principio a quo pendet cœlum & natura, manifeſtum eſt, ipſum eſſe optimum & perfectiſſimum.

Pro euidentia nonę concluſionis, aduerte, ꝙ ſupra in tex. 30. probauit ſubſtantiam mouentem tempore infinito eſſe immaterialē, quia caret potentia paſſiua, quę eſt potētia cōtradictionis, hic aūt probat eam ſine magnitudine, indiuiſibilem & impartibilem, eo medio quo probauit in 8. Ph tex. 39. & ſtat in hoc. Primum mouens mouet tp̄e infinito, ergo eſt virtutis infinitę, ergo non eſt in magnitudine, quoniam aut eſt in magnitudine finita aut infinita, nō finita, quia vt probat̄ in 8. Phy. In magnitudine finita nō pōt eſſe virtus infinita, alioquin moueret in non tp̄e, vel in tp̄e æquali mouerent virtus finita & infinita, quorum vtrunque eſt falſum. Non infinita, qm̄ illa non datur, vt ꝓbatum eſt in 3. Ph. & in 1. cœli. Ergo primum mouens eſt ſine magnitudine. Et tu aduerte, ꝙ apud multos hæc ratio nō cōcludit infinitatē vigoris in primo. Vtrum aūt pro rei veritate concludat, determinauimus in quæſt. Met.

Pro euidentia decimæ concluſionis, aduerte, quòd in 8. Ph. tex. 56. probatum eſt motū localē eſſe priorē alijs motibus, ita quod pōt eſſe ſine alijs, Alij aūt neceſſario ſupponunt eum. Ex quo ſequitur, ꝙ ſi aliquod eſt paſſibile, aut alterabile, aut generabile, Eſt mutabile ſecundū locum, ergo ſi non eſt mutabile ſecundum locū, nō eſt paſſibile nec alterabile, ſed declaratum eſt ſupra quod primū mouēs, ita mouet ꝙ eſt immotum, ſcilicet localiter, ergo non eſt

mobile

mobile ſecundum paſſionem, & alterationem. Vnde inquit Commen.in cõm.41. qm̃ primum mouens non mouetur in loco, nullum aliorum motuum recipit. Motus enim in loco, omnes alios motus præcedit, & cum non habet nobiliorem, non habet uiliorem. Hæc de 5.c.dicta ſint.

CAPVT VI.

IN ſexto cap. inueſtigandum eſt ſi ſubſtantia æterna ſemper mouens eſt tantum una, uel plures. Pro cuius reſolutione quatuor agenda ſunt.

Primò, quid circa hoc ſenſerunt alii, præcipue Plato.

Secundò, probandum eſt, quòd ſunt plures.

Tertiò, declarandum eſt quot ſunt.

Quartò, comparanda ſunt, quæ inuenta ſunt a Philoſopho de ſubſtantiis ſeparatis, his quæ inuenta ſunt ab antiquis loquentibus fabuloſe.

Quantum ad primũ, aduerte, ꝙ Pla.in vno cõcordat cũ Ariſt.in reliquis autẽ diſcordat. Concordat quidẽ in hoc ꝙ ponebat plures ſubſtantias ſeparatas, Nã ut dictum eſt in lib.1.& 7.& 10.ſm Pla. quot ſunt naturæ ſpecificæ tot ſunt ideæ, quas ponebat ſubſtantias ſeparatas a ſenſibilibus, & immateriales. Diſcordat autem, quoniam hmõi ideæ non dantur ſm Ariſt. Et poſito quod darentur, eſſent inutiles præſenti propoſito. Quærimus enim hic de unitate, & pluralitate ſubarum ſeparatarum mouentiũ corpora cęleſtia ideę autẽ ſm Plat.non applicantur corporibus cœleſtibus, diſcordat etiam qm̃ non ſolum quærimus ſi plures ſunt, ſed etiam quot ſunt. Plat. autẽ nõ determinat ideas quot ſint, & poſito, ꝙ poneret ideas eſſe numeros, adhuc non põt certificare ꝙ ſint. Nam ſm aliquos numeri tendunt in infinitum, eo quod cuilibet numero dato poteſt addi unitas per quam fit noua ſpecies, ſm autem alios numeri nõ progrediuntur niſi uſq; ad decem, qm̃ ultra decem uidetur fieri repetitio præcedentium ſimul cum decem, & ratio quidem inductiua ſm eos eſt, qm̃ denarius conſurgit ex primis numeri principiis continua progreſſione, nam

unitas

unitas non eſt numerus, ſed numeri principium. Binarius aūt vumerus nō eſt cōpoſitus ex numerus ſed duab. unitatibus. Ternarius eſt numerus cōpoſitus ex unitate, & binario. Et hæc tria. ſ. unitas, binarius, & ternarius ſimul iuncta faciunt ſex, quibus ſi addatur quaternarius conſtitutus ex duobus binariis, conſtituunt decem. Verum hæc ratio non eſt demonſtratiua, ſed pötius ſuaſiua. Nos autem intendimus determinare, & firmiter oſtendere, quot ſint hmōi ſubſtantiæ. Relictis igitur hmōi opinionibus proſequamur intentum noſtrum. Tu tamen aduerte, ꝙ Ariſt. perfunctorie adducit ſnīam Pla. de ſeparatis. nam in doctrina ſua inuenitur quod primum ens oīno ſeparatū eſt per ſe unum & per ſe bonū, ꝙ eſt Deus, ſub quo conſtituit Deos ſecundos, ſub quibus dæmones, ſub quibus aīas humanas. Verū de poſitione Pla. in hmōi ſeparatis alias locuturi ſumus.

Quantum ad ſm, aduerte, ꝙ Ariſt. procedens a ſenſatis, ſicut ex motu cœli inueſtigauit, & cōcluſit in tex. 29. & 30. dari ſubſtantiam æternam incorruptibilem immateriale, ſic ex pluralitate motuum cœleſtium inueſtigat pluralitatē huiuſmodi ſubſtantiarum, quilibet. n. unus motus eſt ab uno motore, ergo ſi plures ſunt motus cœleſtes plures sūt huiuſmodi ſubſtantiæ mouentes. Quod autem ſint plures motus cœleſtes, principium ſumamus ex hoc, cum ſphæræ cœleſtes ſint in numero determinato, neceſſe eſt inter eas dari unum primum mobile, cuius motus localis ſphæricus erit primus, ergo eſt ab uno primo motore, qui eſt principium primū entiū immobile per ſe, & per accidens, ex conſequenti æternum immateriale, & ſic iam habemus unam primum ſubſtantiam ſeparatam mouentē primum mobile motu diurno, & ſimplici. Vtrum autem hic primus motor, ita moueat primū mobile ꝙ ſit ei applicatum, determinauimus in q. noſtris metaphyſ. Sed ultra motum diurnū manifeſte deprehendimus plures motus proprios planetarum. Senſu enim uidemus planetas moueri ad motum primi mobilis ab oriente ab occidens. Motu autem proprio unuſquiſque mouetur ab occidente ad oriens ſub zodiaco, & diuerſis tēporibus perficit motum ſuū, ut Luna

na in menſe, Sol in anno, &c. ut patet in ſphæra, tunc ultra, cum planetæ ſint corpora incorruptibilia & moueantur motu inceſſabili & æterno, alioquin generatio & corruptio inferiorum non eſſet perpetua, cuius oppoſitũ probatum eſt in lib.2. de gener. ſequitur ꝙ moueãtur a motoribus per ſe immobilibus quæ ſint ſubſtantiæ ſempiternæ & immateriales, alioquin nõ cauſarent motus ſẽpiternos. Manifeſtum eſt igitur ꝙ ſunt plures ſubſtantiæ ſempiternæ per ſe immobiles & ſine magnitudine, quoniã mouent tpe infinito, & tot ſunt motus cæleſtes, & ordinantur ſm nobilitatem, ſicut ordinãtur ſua mobilia. Quod quomodo ſit uerum ut determinauimus in q. metaphyſ.

Et tu aduerte, ꝙ Ariſt. poſt primum motum diurnum non noiat niſi lationes planetarũ, qm̃ tpe ſuo credebatur ſphæra ſtellarum fixarum eſſe primum mobile, poſtq̃ non ſunt niſi 7. planetæ. Quod an ſit uerum determinauimus in q. noſtris in lib.2. de cœlo.

Quantum ad tertium, aduerte, ꝙ ſm Ariſt. non datur ſubſtantia ſeparata niſi ordinata ad motum alicuius ſphæræ cœleſtis. Determinatus ergo numerus ſubarum ſeparatarũ, ſumendus eſt ex determinato numero motuum. Numerus aũt motuum cęleſtiũ ſumendus eſt ex aſtrologia, quæ inter ſcientias mathematicas ſola conſiderat de ſubſtantia ſenſibili mobili æterna, nam geometria, & arithmetica verſantur circa quãtitates, quæ ſunt accidentia. Et quidem quod ſint plures motus etiã cuiuſlibet ſtellæ erraticæ Aſtrologus habet pro conſtanti, & manifeſtum eſt cuilibet exercitato in aſtrolog. Et aduerte, ut dicit Comment. in cõm.44. ꝙ motus planetarum aſſignati ab Aſtrologo ſunt tribus modis. Eſt.n. motus apprehenſus a vulgo per uiſum, puta ꝙ Luna moueatur ab oriente ad occidẽs ſingulis diebus. Eſt alius q non comprehenditur niſi inſtrumentis & conſiderationibus, & hic ſubdiuitur, qm̃ aliquis cõprehenditur longo tpe, ut motus Saturni ſub zodiaco, al.qs aũt breui tpe, ut motus Solis, & adhuc breuiori, ut motus Lunæ: eſt & tertius motus q declaratur rõne. Plures.n. iſtorum motuum uñr uiſu ſimplices ſm autem

rationem

rationem, & naturalia opinandum eſt illos eſſe cõpoſitos ex pluribus uno, v.g. quia ſtellæ erraticæ vñr qñque uelociores, qñq; tardiores, & modo directæ, modo retrogradæ, & hoc non põt eſſe uerũ ſm naturã corporum cęleſtium. Declaratum eſt.n.in naturalibus qđ omnes motus cœleſtes ſunt regulares, & quod impoſſibilis eſt eis uelocitas, aut tarditas, aut directio, aut retrogradatio,, vñ neceſſe fuit aſtrologũ ponere aſtrologiam per q̃ manifeſtarentur huiuſmodi diſpoſitiones ſine aliquo impoſſibili, ꝙ qualiter fiat declarabitur in ſequentibus. Vt igitur ſciamus quot motus ſint planetarum, ſcrutabimur ſententiam aſtrologiæ, & quoniam uariæ ſunt in hoc opi. ideo remoto amore & odio adhęrendum eſt illi, quæ uidetur certior.

Tu igitur aduerte, ꝙ tempore Plat. & Ariſt. duo fuerunt celebriores aſtronomi.ſ. Eudoxus & Calippus, qui ſine poſitione ſtellarum eccentricarum, & epiciclorum, conati ſunt ſaluare irregularitates, & omnes motus qui apparent in planetis per ſolas ſphæras cõcentricas. Eudoxus igitur Soli attribuit tres ſphæras, & Lunæ tres. Et prima quidem defert aſtrum ſolis ab oriente ad occidentẽ motu diurno, credebat.n.ꝙ primũ mobile ꝙ ſm ipſum eſt octaua ſphæra, nõ ſufficeret ad cauſandũ hũc motũ in planetis ꝑ modũ raptus. Scđa aũt, defert aſtrũ ab occidente ad orientem ſub zodiaco ſm longitudinẽ de ſigno in ſignũ, & dr̃ motus longitudinis. Tertia uero, defert aſtrũ ab occidẽte in orientẽ ſub zodiaco ſm latitudinem, prout aſtrum declinat ab ecliptica, aliqñ uerſus auſtrũ, aliqñ uerſus aquilonẽ, & tũc dr̃ planeta auſtralior, uel borealior, & hic dicitur motus latitudinis, quẽ Eudoxus, attribuit Soli, & Lunæ, ſed manifeſtior eſt in Luna: ſm aũt Ptol. nullo modo cõuenit Soli in zodiaco, qm̃ ſm ipſum nunquã declinat ab ecliptica. Iſta fuit opi. circa ſphæras, & motus Solis: Conſimiliter opinatus eſt circa numerum ſphærarum, & motuum lunæ. Differebat tñ in hoc, ꝙ tertia ſphæra cauſans motũ latitudinis in ſole, mouebat ab occidente in orientẽ, ſicut & ſcđa, tardius tñ q̃ ſecunda. In Luna autem mouebatur ab oriente in occidentem, ſicut & prima, ſed tardius quam prima

ma, & quam ſecunda: Figuras autem Solis, & Lunæ, deſcripſimus ut infra.





Cuilibet autem aliorum quinq; planetarum attribuit quatuor ſphæras, primam attribuit propter cauſandum motum diu: num,ſecundam propter motum longitudinis ſub zodiaco,tertiam propter motum latitudinis,prout declinat ab eclyptica, aliq ñ uerſus auſtrum, aliquando uerſus aquilonem, cuius quidē polos ponebat in eclyptica, quartam autem ſphæram ponebat ne planeta ſecundum motum latitudinis egrederetur zodiacum, & pertingeret vſque ad polos zodiaci, nam ſicut zodiacus tranſit per polos tertiæ ſphæræ, ſic tertia ſphæra deferens planetam ſecundum motum latitudinis tranſit per polos zodiaci. Ne igitur tertia ſphæra deferat planetam extra zodiacum, ſda tur quarta, quæ retorquet planetam uerſus eclypticam, ſed ubi eſſent poli iſtius quartæ ſphæræ Ariſto. ſecundum Eudoxum non aſſignat. Figuram autem quinque planetarum deſcripſimus, ut infra.



Hæc fuit poſitio Eudoxi, ex qua patet qđ Soli, & Lunę attribuit ſex ſphæras, Saturno autem & Ioui, & Marti, & Veneri, & Mercurio attribuit 20. Sunt ergo in ſumma 26. ſphæræ planetarum, ſm Eudoxum, ſm autem Callipum multo plures ſunt, nam quot poſuit Eudoxus, tot poſuit & ipſe, & eundem ordinem ſeruauit in ſitu planetarum. Poſuit enim Solem immediate ſuper Lunam, ſed uidebatur ſibi non poſſe ſeruari, & regulari omnia quæ apparent in planetis, niſi adderet alias ſphæras, præter eas quas poſuit Eudox. Aduerte igitur, ꝙ Eudox ponens in Sole & Luna tantum tres ſphæras pro unoquoque non videtur reddidiſſe cauſam uelocitatis, & tarditatis quæ apparent in motu eorum. Vt igitur redderetur hmõi cauſa Calippus addidit Soli duas ſphæras, & Lunæ duas, unde dicit Commen. in comm. 47. & reputo qđ addidit hic, ut det cauſas ex eis velocitatis, & tarditatis, cũ ſit impoſſibile ut motus eiuſdem ſtellæ ſit uelox & tardus inſimul, niſi ſit compoſitus ex motibus. Sol ergo & Luna habent decẽ ſphæras, ex quibus ſex ſunt deferentes, i. ordinatę ad delationem aſtri, quatuor autẽ ſunt reuoluentes. ſ. duæ in Sole, & duæ in Luna, quas dixit eſſe neceſſarias, quia aduertit qđ in quatuor quartis æqualibus zodiaci mouet Sol inæqualiter, ita qđ in una quarta diutius moratur, in alia autẽ breuius. Cauſa huius non poteſt eſſe ſphæra deferens, qm̃ in deferente æqualiter mouetur. Attribuit igr̃ Soli & Lunæ duas ſphæras reuoluentes, quarũ una faciebat Solẽ moueri uelocius in una quarta, & altera tardius in altera quarta, idem intellige de Luna. Decem igit̃ ſphæras attribuebat Soli, & Lunæ. Similiter Eudox. attribuens aliis quinq; planetis ſolũ quatuor ſphæras non vr̃ poſſe ſaluare, & aſſignare cauſam, quare vñr aliqñ retrogradi, aliqñ ſtationarij, & ideo Calipp. cuilibet eorum addidit quintam ſphæram, quæ eſſet prædictæ apparentiæ cauſa, & has omnes appellauit deferentes, & cum ſint quinque Planetæ oẽs ſimul habent 25. deferentes. Cuilibet autẽ deferenti, præter quam ultima, in qua eſt aſtrum planetæ complantatum faciebat correſpondere ſuam reuoluenteui eadem cauſa, ſicut in Sole, &

ſn Luna, ita quod tot ſunt reuoluentes in Ioue quot deferentes una minus. Idem intellige in Saturno, & Venere, & Mercurio, & Marte, ſicut igitur deferentes ſunt 25. ſic reuoluentes ſunt 20. quæ ſimul iunctæ ſunt 45. quibus ſi addas 10. Solis, & Lunæ erunt 55 ſecundum Callipum, ſi autem non addantur Soli, & Lunæ quatuor deferentes, & quatuor reuoluentes erunt in ſumma 47.

Sed aduerte, ꝙ cum Ariſto. tex. nominet duos primos planetas, & quatuor poſteriores, & tamen ſint 7. ſequitur quod prætermiſerit unum, ſiue Martem, ſiue Mercurium, ſiue Lunam. Quare autem prętermiſerit non conſtat, niſi forte ex errore, uel inconſideratione computationis, quod non uidetur cedere in honorem Ariſto. in tanta re, & maxime quod computatio eſt modica, cum non tranſcendat 55. uel fuit propter particularem rationem aſſignatam a Calippo, quam Ariſto. non adduxit, & forte eſt illa, quam adducit D. Alb. in hoc lib. in tract. 2. in cap. 23. & eſt, quod Calipp. non computauit ſphæras, niſi illis planetis, qui manifeſtius uidentur reuoluti. Iſta autem ſunt Iouis, & Mars, & Venus, & Mercurius, quibus ſecundum Calippum ſubſunt Sol & Luna, & quoniam in Saturno iſte reuoluentes ſphæræ non ſunt ita manifeſtę, licet in eo ſint realiter, ideo prætermiſit eum.

Sed aduerte, ꝙ ratio Alb. non uidetur congruere tex. Certum eſt enim ꝙ Saturnus eſt primus planetarum, & Ariſt. iam numerauerat duos primos, deinde quatuor poſteriores. Vnde melius eſt dicere quod prętermiſerit Martem, & quod ignoramus rationem, quoniam aſtrologia Calippi in ſcriptis ad nos non peruenit. Hæc igitur fuit ſententia Calippi de numero ſphærarum ſeptem planetarum. Et ut facilius pateat deſcripſimus figuram infra.

Cum



Cum igitur cuilibet motui æterno ſphærarum cœleſtium correſpondeat aliqua vna ſubſtantia æterna immaterialis immobilis rationabile eſt tot hmõi eſſe ſubſtãtias. Igitur ſi credimus Calippo, ſubſtantiæ tales applicatæ motibus planetarum erunt 55. vel 47. vltra primum mouens cui attribuit motum primi mobilis. Dixit autem rationabile. i. probabile, & non ex neceſſitate concludi, qm̃ neceſſariũ circa hoc eſt relinquendum fortioribus ad inueniendũ q̃ ipſe fuerit, fortiores aũt vñr eſſe illi, q, vt inquit Albe. propria cœli cõſiderant, vel, vt inquit Cõm. in cõm. 48. q. hñt ſolicitudinẽ in iſta arte. i. in aſtrologia, ex quibus innuit Ariſt. ꝙ in hoc non ſm propriam ſnĩam locutus eſt, ſed ſe refert ad aſtrologum. De numero igitur ſubſtantiarum ſeparatarũ hæc dicta ſint. Verum aũt hæc aſtrologia antiquorum ſaluet apparentias planetarum, vel ſit neceſſe põnere ſphæras eccentricas, & epiciclos, iuxta Ptolomei aſtrologiam determinauimus in quæſtionibus metaphy.

Sed aduerte, ꝙ hæc concluſio. ſ. numerus ſuſtantiarum ſeparatarum ſumendus eſt ſecundùm numerum motuũ,

& ſphærarum cœleſtium, poſſet infringi ex tribus.

Primo, quia diceret aliquis non eſſe inconueniens dari aliquas ſubſtantias ſeparatas, nõ ordinatas ad motum corporum cœleſtium, ſicut dixit Socr. Omnium deorum patrẽ eſſe vnũ Deũ ſublimẽ immobilem, & mouentẽ & cãntem oĩa, & prima entia, cãta ab eo ſunt duodecim dij incorporei immobiles non mouentes, ſed aſſiſtentes Deo ſublimi, & tenentes ſenatũ cœli, & ſub iſtis ſunt dij corporales qui mouentur, q. ſunt planetæ & alia ſidera, & ſub iſtis ſunt dij terreni, qui habẽt numina ſua ſup ea q̃ procedũt ex terra, & iſti ſunt hoĩes dñantes cęteris aĩalibus, &c.

Sed contra hanc opi. ſic arguit Ariſtõ. Si non eſt aliquis motus in cœlo qui nõ ſit ordinatus ad aſtri lationẽ aliter ille motus eſſet fruſtra. Et ſi omnis ſubſtantia impaſſibilis & immaterialis ſortita eſt optimum finẽ, ex eo quod mouet, aliter eſſe ocioſa, ex conſequenti imperfecta, neceſſe eſt ſumere numerum harum ſubſtantiarum ex numero motuum, & mobilium cœleſtium. omnis. n. ſubſtantia ſeparata eſt finis alicuius motus cœleſtis.

Et tu aduerte, ꝙ Ariſt. hic loquitur ſecundùm meram inueſtigationẽ naturalẽ, & a ſenſatis aſcendendo, ſm quã viam non poteſt deprehendi ſubſtantia ſeparata, niſi ex motu, vnde ſm principia huius ſcientiæ non potuit aliter deprehendere numerum harum ſubſtantiarum, & quod dicit Socra reputaretur error in philoſophia, ſimiliter id, quod dicit Theol. de angelis, nec poteſt in hoc diſputare Theologus cum philoſopho, qm̃ non communicant in principijs, procedit. n. philoſophus via naturali, ille aũt via reuelationis. Licet aũt non poſſit diſputare via argumentatiua cũ philoſopho & probatiua, Poteſt tamen reſpondere, vt in præſenti propoſito diceret non eſſe neceſſe oẽm ſubſtantiam ſeparatam ordinari ad mouendũ cœlum, nec eſt neceſſe optimam diſpõnem ſuam pendere ex motu, immo conſiderata nobilitate ſua, qua excedunt omnia corporalia, conueniens eſt dicere ꝙ ſunt altioris ſtatus quàm ꝙ ſint proportionatæ, vt fines cœleſtibus motibus, & ꝙ poſſunt optime ſe hr̃e, etiã quod non moueant, puta

ex eo

ex eo q intelligunt primum principium & intelligunt ſe ipſas. Secundo, poteſt infringi, quia poſſet dicere aliquis da to quod tot ſint ſubſtantiæ ſeparatæ, quot motus cœleſtes tamen non poteſt determinate ſciri, in quo numero ſint motus cœleſtes. Nam forte ſunt alij, præter eos qui inuẽti ſunt ab Eudoxo, & Calippo, qui non deprehenduntur ſenſu, eo quod cauſant in aſtro aliquam diuerſam apparentiam. Sed contra hoc ſic arguit Ariſt. Cum omnis motus cœleſtis ſit pp aliquid, neceſſe eſt, ꝙ ſit pp ſeipſum, vel pp alium motum, vel pp aſtrum motum. Non poteſt autem eſſe propter ſeipſum, qm̃ motus vt motus eſt alicuius mobilis, cum ſit actus eius, nec eſt propter alium motum, qm̃ eadem ratione il le eſſe propter alium, & ille propter alium, & ſic in infinitum, ꝙ eſt impoſſibile, quoniam cum ſit deuenire ad primum mouens, & primum mobile vt probatum eſt in 8. phyſ. eſt etiam deuenire ad primũ motum, ergo neceſſe eſt omnem motum cœleſtem ordinatum eſſe ad delationem alicuius diuini corporis. i. ſtellæ. Non poteſt autem eſſe ordinatus ad lationem alicuius aſtri, quin appareat aliqua diuerſitas, & vatiatio ſecundùm ſitum in aſtro. Quidquid. n. localiter mouetur, neceſſe eſt, vt ſit in alio, & alio loco, ſed omnes motus faciẽtes diuerſam apparentiam in aſtris, deprehenſi ſunt ab aſtronomo. Ergo rationabiliter concluſum eſt, tot eſſe ſubſtantias immateriales, quot ſunt deprehenſi motus corporum diuinorum. i. ſtellarum, ſiue deprehendentur. Quod dico, quoniã ſi deprehendentur eſſe tot, quot poſuit Calippus, ſiue pauciores, vt poſuit Eudoxus, ſiue plures, vt videntur ponere moderni aſtronomi, qui deprehenderunt ſuper octauum cœlum dari aliud, eo quod comprehenſum eſt octauum cœlum moueri motu diurno, & motu proprio in centum annis gradu vno, rationabiliter concluditur eſſe tot ſubſtantias ſeparas, quot ſunt motus cœleſtes.

Tertio, poſſet debilitari, quoniam diceret aliquis, quod ſunt plures cęli. i. plures mũdi, & in quolibet ſunt tot ſphęræ, quot in iſto, ex conſequenti ſunt plura prima mobilia, & plures Saturni, & plures Ioues, &c. ergo ex numero

 motuum

motuum huius mundi non poteſt concludi numerus ſubſtantiarum ſeparatarum.

Sed contra hoc arguit Ariſt.ſi ſunt plures cœli.i. mundi ſunt eiuſdem ſpeciei,& diſtincti ſolo numero, alioquin mundus eſſet nomen æquiuocum æquiuocatione phyſica Si iſti mundi ſunt eiuſdem ſpeciei, cum quilibet mundus debeat habere ſuum motorem primum, ſicut habet primum motum, & primum mobile, dabuntur plures motores primi diſtincti numero,& eiuſdẽ ſpeciei, ſed hoc eſt impoſſibile,qm̃ q̃ ſunt eiuſdem ſpeciei, & diſtincta ſolo numero habent materiam.nam materia eſt principium diſtinctionis numeralis,vt dictum eſt in lib.5.ſed primus motor non habet materiam, qm̃ declaratum eſt ſupra eius ſubſtantiam eſſe actum inadmixtum potentiæ paſſiuæ, ergo eſt tm̃ vnus primus motor,& vnus primus motus, & vnum primum mobile,ex conſequenti eſt tm̃ vnum cœlum.i.vnus mundus. Quõ autem ſit verum hoc principiũ. Quæcunq; ſunt eiuſdem ſpeciei, & diſtincta numero habent materiam determinatum eſt in qõuibus metaphy.

Quantum ad quartum,aduerte, ꝙ ab antiquis duo inuenimus dicta.

Primo,ꝙ illæ ſubſtantiæ ſunt dij, & continent naturã diuinam,& vniuerſalem.& hoc dictum eſt verum, & conſonat his,quæ ſupra diximus:nam cum ſint illæ ſubſtantiæ æternæ immateriales intellectuales,& ſua virtute mediante motu cœli cauſæ ſint omnium naturalium, merito dicuntur dij,& habent in ſe naturam diuinam.i. nobiliſſimam,& continent naturam vniuerſalem,inquantum ſunt cauſæ rerum naturalium.

Et aduerte,ꝙ prædictæ excellentiæ primo,& eſſentialiter verificantur de primo mouente.ſecundario autem de alijs intelligentijs.& huius primi dicti, vt dicit Commẽt. in cõmen.50.fuerunt auctores Caldei,in quibus fuit ſciẽtia de diuinis perfecta.

Secundo,ꝙ dij ſunt conformes hominibus, quaſi quod ſint humanæ figuræ,& conformes quibuſdam animalibus vnde & ſigna cœleſtia denominantur nominibus aĩalium

vt

vt dicunt aſtrologi, ſed hoc dictum eſt fabuloſum, & vt dicit Cōm. in cōm. 50. iſtæ fabulæ ſunt ſine veritate aliqua & non fuerunt ſcriptæ, n. ſi vt leges inducerēt hoīes ad virtutes, & reuocarentur a vitijs. Si tñ ſub iſtis fabulis intendebant, quæ diximus de ſubſtantijs ſeparatis, quod ſunt dij, & q̄d continent naturā vniuerſalem, dictum eorū fuit diuine dictum, & ſm̄ veriſimilitudinem. & quod ſic intendebant pōt coniecturari ex hoc, quod philoſophia, ſicut & aliæ artes ſæpe fuit inuenta, & ſępe fuit corrupta. & hoc infinities ſi mūdus eſt æternus. Accidit. n. ex mutatione cōtinua, cui ſubijcitur genus humanū, vt pp peſtes, & bella, & inundationes depereant ſcientiæ, & artes deinde recuperētur Sicut igitur ex recuperata philoſophia cognouimus ſupradictas excellētias ſubſtantiarū ſeparatarum, ſic & patres antiquiſſimi cognouerunt, ſed plures eorum ſub velamine, & fabilis tradiderunt ſuam philoſophiam. Vnde tenendum eſt, quod philoſophi ſibi per ſecula ſuccedētes cōcorditer ſenſerunt, cœlos eſſe diuina corpora, & motores eorum eſſe ſubſtantias ſeparatas, & eſſe principia, & cauſas generationis in inferioribus. & ideo ēt ſecundùm eos qui fabuloſe. philoſophiam tradiderunt, ſumendus eſt numerus motorum ſeparatorum ſm̄ numerum motuum cęleſtium. Fabula. n. aliquid philoſophiæ eſt, & ex miris, quibus inceptum eſt philoſophari, contexta eſt prima philoſophia. Hæc de ſexto cap. dicta ſint.

CAPVT II.

IN ſeptimo capite ſoluenda ſunt quædam dubia, quæ videntur oriri circa primum mouens, inquantum eſt intelligens. Dictum eſt enim ſupra, quod eſt primū intelligibile, & quod intelligens ſeipſum eſt quid diuiniſſimum, & quod ſpeculatio ſua eſt ſibi delectabiliſſima.

Pręterea, Deus eſt ſemper mirabilis, ex conſequenti eſt perfectiſſimus ſeipſo, & non quocunq; alio diſtincto a ſe. Ex his autem inſurgunt tria dubia.

Primum eſt, circa intelligere.

Secundum eſt, circa obiectum intelligibile.

Tertium

Tertium eſt, circa modum intelligendi. Sic autem procedemus circa prædicta dubia.

Primo, ponentur dubia cum fundamentis ſuis.

Secundo pręponentur quædam pro ſolutione dubiorũ.

Tertio, ſoluentur dubia.

Quantum ad primum dubium, aduerte, ꝙ cum intellectus dupliciter poſſit ſe habere ad ſuum intelligere. ſ. vt poteſt intelligere, & vt actu eſt intelligens. Dubitatur, ſi diuinus intellectus ſe habet ad ſuum intelligere primo, an ſecundo modo. Si primo modo tunc ſe habet, vt ille qui habet ſcientiam, & non vtitur ea, & ſe habet, vt ſciens, dormiens, ex conſequenti non eſt ei perfectio nobiliſſima, nã nobilius eſt eſſe ſub actu ſecundo, quam ſub actu primo. Qui.n.eſt ſub actu primo, medio modo ſe habet inter potentiam & actũ. Qui aũt eſt ſub actu, ſecundo, eſt ſimpliciter actu, ex conſequenti ſimpliciter perfectus. Cũ igitur primũ mouens ſit ꝑfectiſſimũ, & nobiliſſimũ oĩum entiũ. patet quod intellectus eſt in potentia intelligens. Si ſecundo modo, ergo non eſt perfectiſſimum ex ſeipſo. nã intelligere eſt perfectio intellectus, & comparatur intellectus ad ſeipſum, vt perfectibile ad ſuum perfectiuum. vnde probatum eſt in lib. 9. tex. 15. actum eſſe priorem potentia perfectione, qm̃ ordinatur ad actum, vt ad finẽ. Si igitur diuinus intellectus actu intelligit, ꝑficitur ſuo intelligere, ex conſequenti aliquid eſt nobilius eo, qđ eſt inconueniens. Conceſſum eſt.n. ab oĩbus Deum eſſe adeo nobilem, qđ nihil eſt nobilius eo, nec vt inquit Cõm. in cõm. 51. quæſtio eſt in hoc, ſed quæſtio eſt qũo erit hoc qđ eſt in fine perfectionis in ſe, ſecundùm qđ eſt talis diſpõnis. i. ſm intellectum.

Quantum ad ſecundum dubiũ, aduerte, ꝙ cũ intelligere ſit circa aliquod intelligibile: Dubitatur circa quod intelligibile eſt diuinũ intelligere, aut.n. diuinus intellectus, qui eſt Dei ſubſtantia intelligit ſeipſum, aut aliũ, & ſi aliud aut idem ſemper, aut ſemper aliud, & aliud, ſicut & nos intelligimus. Hæc.n. oĩa iam ſunt opinata a philoſophis. & ideo dubitatur quod eorum ſit verum. nã ſi intelligit ſe, & non aliud. ergo non intelligit omnia, quod non videtur

conue-

conueniens nobilitati diuinæ.& ſi intelligit aliud.ergo pficitur per aliud. Intellectum.n.eſt perfectio intellectus.

Quantum ad tertium dubium, aduerte, ꝙ cũ actus intellectus ſit triplex.ſ.ſimplex apprehenſio, cõpoſitio, & diuiſio,& diſcurſus. Dubitatur qualis ſit actus diuini intellectus, an.ſ.ſimplex apprehẽſio, an compoſitio,&c.ſi ſimplex apprehenſio, quo ergo intelligit compoſita, & materialia? Si compoſitio, diuiſio, vel diſcurſus, ergo tranſmutatur de vno intellectu ad aliud. Prius.n. intelliguntur extrema ꝓpoſitionis, quam formetur propoſitio. & in diſcurſu, vt declaratur in j.Poſter. propoſitio maior præcognoſcitur tempore ipſa concluſione, minor autem ſimul tempore, ſed prius natura: ſed omnis tranſmutatio repugnat diuino intellectui, cum ſit ipſa Dei ſubſtantia, ergo,&c.

Anteq̃ ſoluant̃ præpoſita dubia, duo prænotanda ſunt.

Primum eſt, ꝙ multum differt intelligere aliqđ nobile, vel aliquod vile. nã cũ intelligere,& ſcire, ſicut & omnis operatio ſpecificetur ex obiecto, ſi ſit circa nobile obiectũ, erit nobile intelligere. Si aũt circa vile erit vile, cuius ſignũ eſt, ꝙ dicimus multa eſſe, quæ melius eſt non meditari, q̃ meditari, quia.ſ. ſi intellectus occupatur in illis vileſcit. Ex oppoſito, multa ſunt, circa quæ ſpeculari optimum eſt, vt circa diuina entia. vnde in hmõi ſpeculatione repoſuit Ariſt. nr̃am felicitatẽ in 10. Eth. Cũ igitur diuinũ intelligere ſit nobiliſſimum, manifeſtum eſt quod eſt circa diuiniſſimum,& honorabiliſſimũ obiectũ. Secundum eſt, quod ex quo ſuũ intelligere eſt nobiliſſimũ, non põt mutari de vno intellecto in aliud intellectum; qm̃ illud aliud, aut eſt dignius, aut indignius. Non dignius, qm̃ digniſſimo qualis eſt diuina ſubſtantia non datur dignius. Non indignius, qm̃ diuinum intelligere non ſemper eſſet digniſſimum, quale enim eſt intellectum tale,& intelligere, vt diximus. His prænotatis aperienda eſt veritas primi dubij.

Aduerte igitur, ꝙ diuinus intellectus nõ eſt intelligens in potentia, qm̃ ſe haberet, vt dictum eſt, ſicut ſciens, dormiens, ex conſequenti non eſſet ꝑfectiſſimus, ſed eſt ſemper intelligens actu, ita tñ quod eſt ſuum intelligere. nã in

Deo

Deo intellectus, intelligere, & intellectum ſunt idem, quod ſic manifeſtatur. Cum Deus de neceſſitate debeat continuare ſuum intelligere, vt ſemper ſit perfectiſſimus, ſi intellectus eius diſtinguitur a ſuo intelligere, cōparatur ad ipſum, vt potentia ad actū. ergo laborioſum erit ei cōtinuare intellectionē, qđ eſt abſurdū in Deo. Conſequentia quidem ſic manifeſtatur. Quod eſt in potentia ad aliquid, pōt habere illud, & nō hr̃e, & maxime quod eſt in potentia paſſiua, vt declaratū eſt ſupra in tex. 30 vbi dixit Ariſt. contingit potentiā habens, non agere. Conſtat aūt qđ intellectus inquantum eſt receptiuus ipſius intelligere eſt potētia paſſiua, ſi ergo diſtinguitur ab ipſo comparatur, vt potentia paſſiua ad ipſum, ex cōſequenti pōt hr̃e illud, qđ aūt eſt tale vr̃ laborioſum ſibi continuare, vt etiam patet in ſenſibus, qui qm̃ diſtinguuntur ab actibus ſuis, fatigantur in cōtinuatione ſenſationis. Tu tamen aduerte hanc rationem eſſe tm̃ probabilem, & non neceſſariam, aliter intelligentiæ mouentes cœlos non poſſent regulariter, & in perpetuum mouere ſine laſſitudine. Conſtat. n. quod mouere cœlum diſtinguitur realiter ab intelligentia, non ergo hoc eſt vniuerſaliter verum, ꝙ, ſcilicet quando actio diſtinguitur diſtinctione reali ab operante, continuatio ſit ei laborioſa, niſi in operante materiali, & corruptibili, cuius inſtrumenta ſunt alterabilia, vt patet in animali, dum mouetur localiter, ſicut tactum eſt in lib 8 phyſ. Contentatur autē Ariſt. ſic adducere rōnem probabilem, qm̃ ſupra cum ꝓpo ſuit dubium adduxit rōnem neceſſariam, & fuit hæc. Si intelligere diuinū diſtinguitur ad intellectu, nō eſt Deus ſeipſo perfectiſſimus, qm̃ ineſt ei perfectio ex alio. ſ. ex intelligere. & tunc intellectus comparatur ad intelligere, vt potentia perfectibilis ad ſuum perfectiuum, nō ergo ſua ſubſtantia eſt perfectiſſima, & optima. Per intelligere. n. ineſt ei honorabile. Quare concludendū eſt Deum eſſe ſemper actu intelligentem, & intelligere eſſe ſubſtantiam ſuam.

Pro euidentia ſecundi dubij, aduerte, ꝙ cum intelligere diuinū ſit Dei ſubſtantia, oportet ipſum eſſe digniſſimū Dignitas autem operationis, & indignitas pendet ex digni

tate,

tate,& indignitate obiecti. Cum igitur uidere, & intelligere indigna, ac uilia ſit indignum, uitandum eſt hoc a nobis, ſcilicet ne dicamus diuinum intelligere eſſe indignum.

Vt igitur ſit digniſſimum, tenendum eſt quod ſeipſum intelligit. eſt. n. ens potentiſſimum, & excellentiſſimũ. Vtrũ aũt tantũ ſeipſum intelligat, & ſi intelligit alia, uideſcat diuinus intellectus, determinauimus in quæſt. met.

Et aduerte, ꝙ Ariſt. ex determinatione primi, & ſecundi dubii ponit duo corollaria. Primum eſt, ex quo intelligere diuinum eſt Dei ſubſtantia, ſicut Deus per ſe intelligit ſeipſum, ita per ſe intelligit ſuũ intelligere, cuius ratio eſt quoniam in deo intellectus intelligere, & intellectuus ſunt idem realiter oĩbus modis. ergo ſi intelligit ſeipſum intelligit ſuum intelligere. in nobis aũt non ſic eſt, nã quia intelligere noſtrum, & ſentire, & meditari, & ſcire diſtinguuntur realiter a potentiis, quarum ſunt actus, ideo ſunt per ſe alterius, ideſt obiecti intelligibilis, uel ſenſibilis, uel meditabilis, uel ſcibilis. vnde per accidens eſt qđ intellectus intelligit ſuum intelligere, & ſenſus ſuum ſentire, & poſito qđ intelligat ſuũ intelligere, hoc erit ſcđario, & acceſſorie. Si autẽ in nobis intellectus intelligere, & obiectum primo intellectum eſſent idem, ſicut per ſe intelligeret ſeipſum, ſic per ſe intelligeret ſuũ intelligere. Secundũ eſt, ſi intelligere eſt aliud ab intellectu diuino intelligi erit aliud ab intellecto, ideſt, ab eo qđ dei intellectus intelligit, ſm quid, ergo inerit ei bonũ, i. non poterit ratio aſſignari, quõ diuinus intellectus ſit optimus, an. ſ. ex parte actionis, quæ eſt intelligere, uel ex parte paſſionis, quæ eſt intelligi ponatur utrunque diſtinctum, & a diuino intellectu, & a diuino intellecto. Dicendũ eſt ergo, ꝙ ſicut in aliquibus rebus ſcientia eſt ipſa res ſcita, ut patet in ſcientiis practicis. Nam domus ſumpta ſiue materia, ideſt ut eſt in mente artificis, & ſcientia ædificandi ſunt idem, & ſanitas in mente medici, & ſcĩa medicinæ ſunt idẽ, & de hoc iam locuti ſumus in lib. 7. & in ſcientiis ſpeculatiuis idẽ patet. nam diffinitio, & diffinitũ ſunt idẽ, ex cõſequẽti ſcĩa, & res ſcita ſunt idẽ. Ex diffinitione. n. quæ eſt principiũ demonſtrationis cauſatur

ſcientia

ſcientia rei ſcibilis,ſic in rebus non habentibus materiam, multo magis erunt idem,& maxime in primo mouente,intellectus,& intelligentia,ideſt actus intelligendi,& res intellecta. Vtrum autem de quolibet non habente materiā verificetur hęc propoſitio,qđ in eo intellectus intellectio, & intellectum ſunt idem, determinauimus in quæſt. met.

Pro euidentia tertii dubii, aduerte,ꝙ ſimpliciter tenendum eſt diuinum intellectū eſſe ſimplicem,& non compoſitum.i. intelligere ſimpliciſſima apprehenſione,& non cōponendo,aut diuidendo,& multo minus diſcurrendo.

Quod quidem triplici ratione demonſtratur.

Primò ſic.Quilibet intellectus componens poteſt tranſmutari ex uno intellecto in aliud,nam partes propoſitionis poſſunt ſeparatim intelligi, antequam componantur per notam uerbalem, ſed omnis tranſmutatio repugnat primo mouenti,qui eſt Deus,ergo,&c.

Secundò ſic: Omnis intellectus cōponens accipit ſcientiā a rebus cōpoſitis,& materialibus,ſicut humanus intellectus,ſed intellectus Dei nō accipit ſciam ab hmôi rebus, immo nec alia ſubſtantia non habens materiā.ſuū.n. naturale obiectū eſt quiditas abſtracta, ſicut obiectū noſtri intellectus eſt quiditas rei materialis. ergo intellectus dei eſt penitus ſimplex, & indiuiſibilis in eſſendo,& intelligendo.

Tertiò, intellectus qui eſt compoſitorum, & intelligens per compoſitionem,non ſemper habet ſuam perfectionē, ſed in aliquo tempore,ideſt per tempus acquirit eam.nam ſua perfectio non conſiſtit in intellectione huius partis,puta hominis, nec illius,puta animalis, ſed huius totius, hō eſt animal,ſed prius intelligit partes, deinde compoſitum ergo ſua perfectio acquiritur in tempore, & non ſemper ineſt ſibi:ſed intellectus diuinus eſt ſemper optimus,& perfectiſſimus, aliter tenderet de perfecto ad perfectum, qđ repugnat ſimpliciſſimo actui, qualis eſt Deus. Dicendum eſt ergo intelligere diuinum eſſe ſimpliciſſimum, quo intelligit ipſum primo,& in ſeipſo alia, non uariabiliter,nō tpaliter,non componendo.intelligit.n.in ſeipſo, materialia immaterialiter,temporalia intemporaliter,compoſita,

&

& complexa ſimpliciter. De intellectu igitur primi, & de dubijs ſurgentibus circa ipſum quo ad intelligere, & intelligibile,& modū intelligendi,ſic determinatum ſit ad mentem Ariſt.Hæc de ſeptimo cap.dicta ſint.

CAPVT VIII.

IN octauo ca.inueſtigandum eſt, an primum moués eſt bonum,& optimum totius vniueſi.Pro cuius reſolutione proponit Ariſto.an uniuerſum habet bonū ſeparatū aut bonum intrinſecum,quod conſiſtit in ordine.

Pro euidentia igitur iſtius quæſiti tria agenda ſunt.

Primo, quare Ariſt.quærit an vniuerſum habet bonum ſeparatum,aut bonum intrinſecum.

Secundo, reſoluendum eſt quæſitum ſm ſnīam Ariſto.

Tertio, uidendum eſt quid dicerent alij antiqui ad hoc quęſitū,& quot inconuenientia ſequuntur ex poſitionibus eorum,& ſic concludendū eſt,qđ primū mouens eſt in toto vniuerſo,ſicut vnus princeps,& ordinans & regulās, ex conſequenti eſt totius naturæ bonum optimum.

Quantum ad primum,aduerte,ꝙ ratio quæſiti ſumitur ex eo qđ dictum eſt ſupra,quod primū mouens eſt bonum omnis boni cum ſit primum appetibile, & optimum, ideo mouet omnia,& ab ipſo pendet cœlum,& natura,& omne quod deſiderat ipſum modo ſuo, vt bonum, & optimum ſuum, & omnia quæ ſunt participant aliq̄ ex ſuis bonitatibus,& per illam bonitatē ſunt id quod ſunt.Et ideo quærendum reſtat.vtrum hoc bonum,quod omnis natura deſiderat,& participat, ſit quid ſeparatum, & extrinſecum ab entibus, ſicut locus deorſum deſideratus a graui eſt extrinſecus a graui, aut ſit conſiſtens in ordine, qui eſt in naturis rerū,prout vna ordinatur ad alteram, puta vegetabilia ad animalia,& aīalia ad hominē,ita quod ſit bonum intrinſecum naturis rerum,ſicut ordo partium eſt bonum intrinſecum exercitui,vel ſit vtroq; modo,ſicut in exercitu,in quo bonum extrinſecum eſt Dux mouens,ordinans & regulans exercitum. Bonum aūt intrinſecum eſt ordo, prout vna pars ordinatur ad aliam, ut pedites ad equites.

Quan-

Quantum ad ſm, aduerte, ꝙ ſm ſententiam Ariſtot. & ſm ueritatem, exiſtimandum eſt de toto uniuerſo, ſicut de vno dño, & de uno exercitu: nam ſicut in dño dať dñs, & Princeps, ad quem ordinantur oẽs ſtatus ſubditorum, & q̃ mouet, ac regulat oẽs ſubditos in actionibus ſuis dans cuilibet legem ſm modum officii, & vltra hoc, ſubditi ſic ordinati ſunt adinuicem qđ vnus cõfert alteri, & actio unius eſt iuuamentum alteri. ſiſr ſicut in exercitu dať Dux regulans exercitũ ad victoria cõtra hoſtẽ, & vltra Ducẽ dať ordo inter partes exercitus, per quẽ ordinem quælibet pars exercitus confert alteri ad uictoriam obtinendam, non q̃dem uno modo, ſed diuerſimode, ut competit officio ſuo. Aliter.n. conferunt pedites, aliter equites, aliter ſagittarij aliter perſonatores tubarum. Dux autẽ dicitur bonum ſeparatum, ſiue extrinſecũ, non.n. eſt pars, ſed pſidens exercitui. Ordo aũt eſt bonũ intrinſecũ, qm̃ eſt forma exercitus, & remoto ordine, ceſſat eſſe exercitus, & remanet confuſa multitudo, ſicut remoto ordine, qui eſt inter partes domus, deſtruitur, domus, & remanet cõfuſa congeries lapidum, ſic in vniuerſo dať bonũ ſeparatũ, qđ eſt primum mouens, a quo, ad qđ, per qđ ſunt oĩa. Et dr̃ bonũ ſeparatum, quia non eſt pars, ſed auctor vniuerſi, a quo eſt largitas diuerſarum bonitatũ in partibus uniuerſi his quidẽ clarius, & æternaliter, his aũt obſcurius, & tp̃aliter, ut dictũ eſt in lib. de cœlo. Eſt etiam in uniuerſo bonũ intrinſecũ, qui eſt ordo partiũ inter ſe, & oĩum ad primũ mouẽs ĩ uniuerſalẽ finem. Nam cũ oĩum partium uniuerſi ſit unus gñalis finis neceſſe eſt, ut inter ſe ſint ordinatæ ſicut quia finis domus eſt habitatio, neceſſe eſt ut partes domus ſint ordinatæ, aliter nõ eſſe cõueniẽs habitatio. Sed ex parte boni ſeparati, aduerte, ꝙ eſt nobilius bonũ, quã ordo in partibus uniuerſi, ſicut eſt maius bonũ in Duce exercitus, q̃ in ordine exercitus. nam exercitus eſt pp̃ Ducem, & non econuerſo,

Item Dux, vt inq̃t Comm. in cõm. 52. eſt cauſa ordinis, ſed ordo non eſt cã Ducis, ſic in uniuerſo primum mouens eſt melius bonum, q̃ ordo partiũ uniuerſi. Tota.n. ordinatio uniuerſi pendet a primo mouẽte, & nõ ecõuerſo, & ab

ipſo

ipſo effluunt bonitates partiũ vniuerſi, & non econuerſo.

Ex parte aũt ordinis partium vniuerſi, aduerte, ꝙ licet oẽs partes ſint ordinatæ, non tñ æqualiter neq; ſimiliter. Se habet.n.vniuerſum, ſicut familia, quam regit, & ordinat paterfamilias, imponens vnicuiq; legem ſm modum naturæ & conditionis ſuæ, vñ aliter ordinat filios, aliter ſeruos, aliter beſtias. Licet.n.oẽs iſti gradus ordinentur ad bonum cõe domus, & ad dominum domus, tamen non eodem modo recipiunt legem. nam paterfamilias duplicem legem ſtatuit in familia.ſ.cõem, & particularem. Communis quidem lex, in qua oẽs gradus conueniunt eſt, quod tã filii q̃ beſtiæ, & ſerui habeant diſtinctas operationes, & omnes ſint vtiles modo ſuo in iuuamento familiæ, & diſtinguantur ſuppoſitis. Particularis aũt lex eſt alia filiorũ, alia ſeruorũ, alia beſtiarum. Filiorum quidem lex eſt, quod non licentiantur ad faciendum oĩa quæ appetunt, ſed oẽs actiones eorum ſunt ad nutum, & voluntatẽ patris. Et oĩa aut plurima eorum, quæ faciunt ſunt ordinata ad percipiendũ bonũ parentis, ideo ſm legẽ paternam nõ cadit in eis error nec peccatum. Ex actionibus aũt ſeruorũ, & beſtiarũ paucę ſunt ad cõe cõmodũ domus, qđ.n.agũt dño domus mouẽte, & dirigente illud ad bonũ domus ſpectat. Alia vero & plura eorum opera, quæ procedũt ex proprio impetu ſunt caſualia, & ſm qđ euenit ex impetu concupiſcentiæ, & irrationalis iræ, non.n.ſm rectã rõnẽ, ſed ſm neceſſitatem coactionis reſpiciunt ad patremfamilias. Seruos.n. vocat Ariſt.eos qui nati ſunt ſerui. Naſcuntur aut ſerui, qui per ſeipſos ad regimen vitæ non ſufficiunt, neque publice, neque priuate. Liber autem eſt qui per ſeipſum regere ſcit, & poteſt. Dñs ẽt ex natura eſt qui lumine intellectus ſibi, & alijs ſufficere põt ad regimen vitæ. Beſtia vero, quæ in regimine vitæ ſp indiget, vt agat, & regat ab alio, & qñ ſibi relinquit operat impetu cõcupiſcentiæ, & iræ: ſic eſt in partibus. Omnibus.n. lex iſta communis eſt poſita, quod diſtinguantur ab inuicem ſm ſubſtantiam, & diſtinctas habeant operationes. Lex autem particularis eſt, quod vltra diſtinctionem ſubſtantiæ, & operationum quædam ſunt, quo-

rum omnes operationes ſunt ordinatę, & regulatæ ad bonũ cõe, ita qđ neq; defectus, neq; aliqq̃d præter naturã cõtingit in eis. Iſta autẽ ſunt corpora cœleſtia, & ſubſtantiæ ſeparatæ, indefectibiles ex propinquitate ad primũ mouẽs ſe habent.n.in uniuerſo, ſicut filii in domo. Quædam autẽ ſunt in quibus multa accidunt præter naturam, & paucæ ex actionibus eorũ cõferunt bono uniuerſi, & iſta ſunt entia inferiora corruptibilia. Propter elongationem.n. a primo mouẽte plurima in eis a caſu accidunt, & defectus multi, ſe habent enim in uniuerſo, ſicut ſerui, & bruta in domo patrisfamilias. Patet igitur ex dictis, q̃uo natura uniuerſi habet bonũ ſeparatũ, & bonum intrinſecum. Vtrum autẽ Deus de omnibus, & q̃uo ſollicitudinẽ habeat, determinatum eſt a nobis in quæſt. metaph. nam ſuper hunc tex. 52. fundata eſt quæſtio de cura, & ſollicitudine diuina.

Quantũ ad tertiũ, aduerte, quod Ariſt. tres antiquorum opiniones recitat, & improbat, eo quod nulla earum ſeruat talem ordinẽ in uniuerſo, quẽ ſupra poſuimus. Prima opinio eſt eorũ, qui poſuerunt oĩa fieri ex contrariis. Secunda eſt eorũ, qui poſuerunt bonũ eſſe principiũ oĩum. Tertia eſt, eorũ, qui poſuerunt ſpecies, ſiue ideas ſeparatas. Qui ponunt oĩa fieri ex contrariis peccant in tribus. Primo, quia ſola contraria ſunt impaſſibilia adinuicẽ, non ſ.n. albedo fit ex nigredine, ſed potius deſtruitur, non ergo in factione rei duo cõtraria ſufficiunt, ſed neceſſe eſt dari materiã, quæ nulli cõtrariatur, & ex qua, ut recipit unũ contrariũ, & alterũ abiicitur, ipſa res fit, ut declaratũ eſt in 1. Phyſ. & in principio huius 12. Nec prodeſt, quod aliqui eorum poſuerunt alterũ contrariorũ eſſe materiã, ponẽdo.ſ. oĩa fieri ex æquali, & inæquali, ex uno & multitudine, ut Platonici, & Pythag. dixerũt inæquale, & multitudinem, eſſe materiam, hoc inquam non prodeſt, qm̃ natura materię eſt, ut nulli ſit cõtraria, ſed ſit in potẽtia receptiua contrariorũ. Deficiunt ſecũdo, quia nõ oĩa fiunt ex cõtrariis, nec in ſui ſubſtantia eſt participatio cõtrariorũ. nam cũ prima cõtraria ſint bonum, & malũ, etiã in corporibus cœleſtibus, & ſeparatis eſſet malum.ſ.naturæ, puta corruptio, uel alteratio,

alteratio, quæ eſt uia ad corruptionem, hoc autem eſt falſum, cũ ſint immutabilia ſm ſubſtantiã, ut declaratũ eſt ſupra. Deficiunt tertio, qm̃ dicentes oĩa eſſe ex cõtrariis non utuntur contrariis ad ſaluandũ ea, quæ apparent in rerum naturis, & inter reliqua ſunt quatuor. Primò, quare aliqua ſint corruptibilia, aliqua incorruptibilia non poteſt reduci in hoc principium, quod omnia ſunt ex contrariis. nam ex hoc potius ſequitur, quod omnia ſint corruptibilia, & propterea poetæ antiqui, ut effugerent hoc inconueniens dixerunt omnia fieri ex non ente. Ex non ente autẽ aliqua fieri corruptibilia, ut inferiora, in quibus ſunt alterabiles qualitates, aliqua aũt incorruptibilia, ut corpora cœleſtia elongata a contrariis, & ſeparata a materia. Aliqui autem neſcientes reddere cauſam diſtinctionis in rebus, dixerũt omnia eſſe unum, ut dictum eſt in 1. Phyſi ſicut Parmenides, & Meliſſus. Secundo non pñt reddere cãm, quare gñatio eſt perpetua, & quæ ſit prima, & uniuerſalis cauſa gñationis. Conſtat. n. neutrum contrariorũ eſſe hmõi cãm, ſed aliqđ perpetuum agens eleuatum ſuper cõtraria, ut primũ cœlum ex motu diurno, & planetæ, ut mouentur in obliquo circulo. Tertio non pñt aſſignare cãm, quare aliqua magis participant de uno contrario, quã de alio, puta quare animalia terreſtria magis participant de calido, & ſicco, aquatica autẽ de humido, & frigido. Idem etiam contingit his qui ponunt ideas eſſe cauſas generationis indiuiduorũ, & indiuidua participare naturã ideæ, non. n. pñt reddere cãm, quare hoc indiuiduum prius participauit ſpeciẽ, nunc aũt non participat. Quarto, ſi prima pirncipia ſunt contraria, cum hæc ſcientia, quæ ſapientia eſt, & honoratiſſima ſit de primo princ. ſequitur quod hæc ſcientia habeat contrarium, & primũ principiũ habeat contrariũ, qđ tñ eſt falſũ, quia oĩa cõtraria hñt materiã, quæ eſt in potentia ad cõtraria, cõtraria. n. ſunt, quæ ſunt apta eidẽ ineſſe ſucceſſiue, ſed primũ principiũ nõ hẽt materiã, qm̃ ut dictũ eſt ſupra, eius ſubſtantia eſt purus actus, ergo, &c. Qui aũt ponunt bonũ eſſe principiũ oĩum defecerũt gñaliter, quia non dicunt in quo gñe ſit principiũ, põt. n. eſſe prin-

cipium, vt finis, vt agens, vt forma. Hæc. n. tria ſunt bona materia vero ſm ſe non eſt bona, q̄ñ bonum, & perfectum ſunt idem, ſed materia vt materia non eſt perfecta, ſed perfectibilis, cum ſit ens potentiale. Deficiunt autem in particulari Empedoc. & Anaxag. Empedo. quidem in duobus deficit. Primo, quia dicit amorem eſſe bonum, & illud eſſe principium agens, & materiale in his quæ generant. Agens q̄dē inquātū vnit, & congregat cōponibilia adinuicem, materiale vero inquantū ingredit̄ cōpoſitionem. Ponit. n. rem gn̄alem, cōſtare ex lite & amicitia, & quatuor elementis, uel quia amica facilius conueniunt in mixtura, eſt aūt impoſſibile idem ſm eandem rationem eſſe agens, & mām̄ q̄m eſt agens actu, & materia eſt ens in potentia, actus autem, & potentia ſunt diſtinctarum rationum, vt declaratum eſt in 9. lib. Deficit ſecundo, quia dicit principium omnium rerū eſſe bonum, & cum hoc ponit litē, ſicut amicitiam eſſe principium, ergo ſm ipſum lis eſt quoddam bonum, ſicut amor, hoc aūt eſt falſum ēt ſm ipſum, q̄m dicit litem eſſe naturā mali, ergo non eſt quid bonum. Anaxag. aūt in duobus deficit. Primo, q̄a dicit bonum, quod eſt intellectus eſſe principium, & mouere oīa, & tñ cū intellect⁹ moueat, & agat ꝑꝑ finem, nō aſſignat finē, ꝑꝑ quē mouet, niſi forte dicat q̄d mouet ꝑꝑ ſeipſum, ſicut nos dicimus, quod ſanitas quæ eſt in intellectu medici mouet ꝑꝑ ſanitatem acquirendam in ægro. Deficit ſecundo, q̄m ſi vult ſe qui oēm opinionem antiquorum, qui ponebant rerū principiū eſſe cōtraria, debuit aſſignare principiū cōtrariorū intellectui. Qui vero ponūt ſpēs, ſiue ideas ſeparatas, in aliquo bene ſenſerunt, & in aliquibus defecerūt. Bene ſenſerunt in hoc, quod præter entia ſenſibilia materialia poſuerunt aliqua entia ſeparata, aliter non daretur primū rerū principium optimū, q̄d eſt oīs boni principiū, & non eſſet talis ordo partium vniuerſi ad vnū bonū primum ſeparatū vt ſupra aſſignauimus, nec eſſet perpetua gn̄atio. nam pro cauſa perpetuę gn̄ationis aſſignauimus ſupra intelligentias cauſantes res inferiores, mediante cæleſti motu, nec eſſent mota cæleſtia corpora, eorum. n. motrices aſſignauimus

uimus ſubſtantias æternas imateriales ſine magnitudine, ſed ſ p eſſet pceſſus infinitus in principijs, ſi non daret pri mũ principium, pceſſum aũt infinitũ in cauſis & principijs deſtruximus in 2. lib. bene ergo. in hoc ſenſerunt. Defecerunt autem in hoc, quod poſuerunt hæc entia ſeparata, nõ intelligentias mouẽtes cœlos, ſed aliq naturas vniuerſales rerũ naturaliũ, vt ſpẽm hoĩs, ſpẽ equi, de quibus ſatis diximus in 7. lib. & hæc opinio aſcribiẽ ab Ariſt. Plat. Aliqui aũt ponũt mathe. ſeparata, ut numeros, & magnitudinẽ, & hæc opinio attribitur Pythag. de qua locuti ſumus in 3. libr. ſed iſti multipliciter peccant. primo, q a entia ſeparata ponuntur vt primæ cauſæ productiuæ, & motiuæ, ſed huiuſmodi ſpẽs, & numeri nõ pñt eſſe tales cãæ, q a vniuerſalia nõ agunt, & mathematica, q̃ ſunt quãtitates nõ hñt vir tutem actiuã: fruſtra igiẽ darent hmõi entia ſeparata. ſecũ do, quia iſti dicunt, magnitudinẽ cauſari a numero hoc au tẽ eſt falſum, quia nõ põt cõtinuũ cauſari ex nõ cõtinuo, ne que in gñe cãæ motiuę, ſiue efficientis, neq; genere cauſæ formalis. tertio, ſi ſpecies & numeri ſunt prima principia cũ in eis non ſit contrarietas, ſequitur prima principia nõ eſſe cõtraria, neq; factiua neq; motiua, ex cõſequẽti nõ erit generatio rerũ ęterna. Eſt. n. generatio ęterna, vt dictũ eſt ſupra p p prima principia motiua æterna, non ergo ſpẽs, & numeri ſunt prima principia, ex conſequẽti vane ponũtur eſſe entiã ſeparatã. quarto nullus illorum poteſt dicere, a quo ſint iſti numeri ſenſibiles, & a quo vnum ſenſibile, & a quo aĩa, vt aĩa, & a quo corpus, vt corpus, & a quo ſunt diſtinctæ rerum ſpẽs, niſi dicant, ut nos, quod ſunt ab efficiẽte, ſed neq; ſpẽs q̃ ſunt uniuerſalia quædã, neque magnitudines, neque numeri ſunt cauſæ efficientes, ergo vana eſt poſitio eorum. quinto, peccant in hoc quod auferũt ordinem partium uniuerſi inter ſe, & omnium ad vnam primam naturã; qui ponũt numerũ mathematicũ eſſe pri mã naturã, & poſt numerũ magnitudinẽ, & poſt magnitudinem hæc ſenſibilia dñt aliud eſſe principiũ numeri, aliud magnitudinis, aliud hoĩũ ſenſibilium, & ponũt hæc principia nõ ſubordinari, nec reduci ad vnũ primũ Similiter dñt

naturas

naturas principiatas nõ ordinari adinuicem, nec unã alteri conferre, ex conſequenti, per accidens eſt, quod una exiſtente alia ſit. Ex his autem auſertur totaliter ordo ab uniuerſo, ex conſequenti bona diſpoſitio entium, quæ ſe habent in uniuerſo, ut partes unius dominii, in quo ſi plures ſint principes non ſubordinati, ita quod non fiat reductio ad unum primum, non bene diſponitur dominium. ſi ergo in uniuerſo darentur plura principia prima, entia male diſponerentur, quod non eſt admittendum. nam ſi unumquodque uidemus optime diſpoſitum ſecundum modum naturæ ſuæ, multo magis diſpoſitio totius uniuerſi debet eſſe optima. Oportet igitur in dominio uniuerſi deuenire ad unum primum uniuerſalem optimum Principem a quo ſit omnis uirtus, omnis bonitas communicata naturis entium, prout unicuique congruit, & hic eſt Deus glorioſus, ac benedictus in ſecula. Amen.

FINIT.

SECVNDA ET VLTIMA PARS.

SERIES CARTARVM.

abcdefghiklmnopqrſtuxyz.
Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm
Nn Oo Pp Qq Rr Sſ Tt Vu Xx Yy Zz.
Aaa Bbb Ccc Ddd.

Omnes ſunt quaterniones, præter D D, duerniones.

VENETIIS,
Apud Hæredem Hieronymi Scoti.

M. D. LXXXX.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE



[illegible]. G. DI GIACOMO
[illegible] del Libro [illegible]
PESCARA
[illegible]